

اشارات و اشکاه تهران

٦٩٨

جواهر الآثار

فی ترجمہٴ مشنوی مولانا خدداوندگار

محمد جلال الدین بلخی الرومی

شعراً

الترجمة

والتحقیق والتلخیص للجواشی لغسرتیة الفارسیة

بقلم

عبد الغزیز صاحب الجواهر

الدفتر الرابع

من ستة دفاتر

قارنت انتهاء طبع ترجمة هذا دفتر الرابع من المثنوى
وفاة والده الأستاذ ناظم الترجمة فقال راثياً لها بالقافية
التالية تذكراً لمحبتها الطاهرة و كان اسم الفقيدة رابعة
عصرها (بيبي) و كنيته (أم عزيز) اى عبدالعزيز
الناظم للترجمة نفسه و لذا أشار الى أسمها المذكور بقوله

بَلَى أَنْتِ أُمُّ كَلِّمِ الْكِتَابِ وَ فِي الْبَاءِ مِنْكَ جَمِيعُ الدُّنَا (١)

جَنَيْتِ عَلَيَّ كَمَا قَدْ جَنَى	عَلَيْكَ أَبُوكِ وَ جَرَّ الْعَنَا
وَ أَعْجَبُ مِنْ ذَلِكَ نَبْكِ مَعَا	لِفَقْدِ حَبِيبِ غَدَى خَصْمَنَا
بَكَيْتِ أَبَا أَنْتِ أُمًّا أَنَا	بَكَيْتُ هُمَا الْجَوْرَ رَامَا لَنَا
فَرُدِّي الْحَدِيثَ إِلَى آدَمِ	أَبِينَا وَ حَوَائِهِ أُمِّنَا
هُمَا أَصْلُ هَذَا الرِّثَا وَالْبُكََا	هُمَا أَصْلُ هَذَا لَجْفَا وَالضَّنَا
هُمَا خَيْرَا النِّرْدَ فِي لَعْبَةٍ	وَ لَوْلَا هُمَا الْعُمَرُ لَنَ نُنْبِنَا
هُمَا الْأُلُفَّةُ شَتَمَا فِي السَّمَا	لِإِبْلِيسَ وَ الْبُرِّ قَدْ أَذَعْنَا
فِيَا لَيْتَ ذَا الْبُرِّ سَمَاءَ غَدَى	وَ مَا تَا هُنَاكَ وَ لَنَ يَطْعُنَا
فَقُولِي لِمَنْ هَلْهَلَمْتُ فِي الْوَلَادِ	هَلْمِي أَنْظِرِي وَيْلَكَ مَا بِنَا

(١) اى للباء البدوء بها اسمك و هو (بيبي) منزلة سامية عند الاولياء و فى علم
الحروف كما قالوا أنها اول موجود و هو فى المرتبة الثانية من الموجود و نقلوا ايضاً
هذا الخبر عن على (ع) كل ما فى التوراة و الانجيل و الزبور موجود فى القرآن و كل ما
كان فى القرآن فى الباء من البسلة -

فَهَذَا الْعَزَاءُ لِذَلِكَ الْهَذَا
 وَ هَذَا الدُّمُوعُ كَيْمَلِ النُّجُومِ
 خَبْتُ فِي ابْتِسَامِ لِشَعْرِ الْبَشِيرِ
 فَيَا لَيْتَنِي دُمْتُ فِيكَ الْجَنِينِ
 هَبِي صِرْتُ مَلَكًا لِكُلِّ الْوَرَى
 فَهَلْ مِلْكَةُ الْأَرْضِ مَعَ خُلْدِهَا
 شُهُورٌ مَضَتْ تِسْعَةَ أَنْجَمًا
 كَذِي النُّونِ سَبَّحْتَ دَوْمًا أَنَا
 شَكَرْتُ الْمَقَامَ كَسَمِ الْخِيَاطِ
 شَكَرْتُ الدُّنَارَ رَقِيقَ الْأَدِيمِ
 وَمَا لِي كَلَامٌ سِوَى ذَا الدُّعَا
 وَلَكِنْ عَلَى الرَّغْمِ مِنِّي أَنَا
 وَ سَبْعُونَ عَامًا تَقَضَّتْ يَمِينَا
 بِهَا الشَّعْرُ شَبَّ كُنَارِ الْغَضَا
 بِهَا الْحَبْرُ أَيُّوبُ أَوْمَى لِيَا
 بِهَا الْقَوْمُ دَاوُدُ أَلْقَى الْحَدِيدَ
 دَعِ الشَّيْبَ وَارْجِعْ لِعَهْدِ الصَّبَا
 وَطَالِعْ مِنَ الْحَبِّ سِفْرًا كَبِيرَ

وَ هَذَا السَّوَادُ لِذَلِكَ الْأَسْنَا
 تَهَاوَتْ شَهَابًا ضَرَى مُزْمِنَا
 زَمَانًا لِيَتَبَدُّو عِيَانًا هُنَا
 أَوْ الْمَوْتُ إِذَا ذَاكَ مِنِّي دَنَى
 وَ صَارَ الْخُلُودُ لِي الْمُمْكِنَا
 تُوَاظِي افْتِقَادًا لَكَ مُحْزِنَا
 بِهَا السَّعْدُ عَيْدِي غَدَى مُدْعِنَا
 يَبْطُنُكَ يَا أُمُّ مُسْتَيْقِنَا
 شَكَرْتُ الْغَدَاءَ دَمًا مُنْتِنَا
 شَكَرْتُ الضِّيَاءَ دُجَى أَدْكِنَا
 أَدِمْ رَبِّي الْعُرْسَ ذَا وَالْهَنَا
 وَأَنْتِ أَتَيْتِ رَحِيبَ الْفَنَا
 كَحَزَنِ السُّيُوفِ وَوَحْزِ الْقَنَا
 بِهَا الظُّهْرُ كَالْقَوْسِ مِنِّي أَنْحَى
 أَنَّ الصَّبْرَ مِنْهُ غَدَى أَهْوَنَا
 وَ كُلُّ لِي يَنْسُجُ الْجَوْشَنَا
 وَ عَصِرِ اللَّبَانِ وَ مَا قَنَنَا
 يَصْدِرُ مِنَ الْأُمِّ قَدْ دُونَا

لَهُ السِّرُّ أَعْيَىٰ فَمَا مِنْ دَلِيلٍ
 دَلِيلَاهُ تَدْيَانِ بَيْنَ الرُّقَادِ
 وَكَفَّ لَهُ الصَّدْرَ دَقَّتْ فُرَادِ
 وَذِي الْأُمِّ سَكْرَىٰ بِخَمْرِ الْكَرَىٰ
 هُنَاكَ لَهَا الرَّبُّ قَالَ ابْشِرِي
 فَذَا الْحُبُّ طَلَّقَ وَمَا لِلنُّقُوشِ
 وَمَا فِيهِ لِلْأَجْرِ مِنْ بُغْيَةٍ
 وَلَا فِيهِ وَيَسُّ يَرُومُ الْوِصَالِ
 وَلَا فِي زُلَيْخَا وَلَا يُوسُفِ
 وَلَا عَدَدٌ فِيهِ أَوْ كَثْرَةٌ
 حَكَىٰ حُبٍّ مَنصُورٍ فِي شَنْقِهِ
 فَلَنْتُ بِغَالٍ إِذَا لَوْ أَقُولُ
 أَوْ النُّورُ لِلَّهِ أَوْ وَحِيهِ
 أَوِ الْأِسْمُ مِنْهُ الْأَجَلُ وَمَنْ
 وَمَا الْقَدُّ إِلَّا كَمَوْجِ الْعُبَابِ
 بَلَىٰ أَنْتِ أُمُّ كَلَامِ الْكِتَابِ
 وَلَسْتَ وَحَاشَا كَلَامِ النُّجُومِ

عَلَيْهِ وَ لَا عَالِمٌ بَرَهَنَا
 يَدْرَانِ لِلطِّفْلِ مِنْهَا دَنَى
 وَ كَفَّ لَهُ الْمَهْدَ هَزَّتْ نُنَا
 وَ ذَا الطِّفْلِ سَهْدٌ بِهِ هَمْنَا
 يُحِبُّكَ يَا أُمُّ (أَنْتِ أَنَا)
 بِهِ مِنْ يَدٍ أَوْ جَمَالِ الدُّنَا
 كَحَبِّ اللَّذِي هَلَّلَ فِي مِنَى
 لِرَامِينَ أَنَا - عَنْهُ ائْتَنَى
 بِمِصْرَ يُلِيمُ وَ مَا بَيْنَا
 وَلَا لَفْظُ سَيَانٍ أَوْ بَيْنَا
 وَقَوْلُ ابْنِ بَسْطَامَ لَمَّا فَنَى (١)
 لَكَ أُمُّنَا أَنْتِ أَوْ (رَبَّنَا)
 أَوِ الْحَمْدُ أَنْتِ لَهُ وَالشُّنَا
 بِهِ الْكَوْنُ فِي سِتَّةِ كَوْنَا
 بِهِ الرِّيحُ جَاءَ وَ فِيهِ انْفَنَى
 وَ فِي الْبَاءِ مِنْكَ جَمِيعُ الدُّنَا
 وَ إِنْ جَلَّ مِنْهَا السَّنَا وَالْبِنَا

(١) تلميح الى قول ابى يزيد البسطامي (سبحانى ما اعظم شأنى و ليس فى جبتى
 سوى الله) راجع صفحة (٣٦٧) من هذا المجلد الرابع لترجمة الشئى -

فَفِي الْخَلْقِ أَنْتِ الْفَنَاءُ فِي الْبَقَاءِ
 أَنَا أَنْتِ قَالِ وَ أَنْتِ أَنَا
 بِهَا كَانَ دَوْمًا وَ مِنْهَا أَتَى
 كَذَا كَنْزُ تَبْرِ هُوَ قَبْرُكَ
 لِذَا النُّورِ عَادَ التَّجَلِّيَ لَهُ
 كَذَا كُلِّ جُزْءٍ لِكُلِّ لَهُ

....

غَرِيبُ أَنَا الدَّلِيلُ أُرْثِي السَّمَاءَ
 وَهَلْ لِي أَنَا الشُّوكُ صَعْبُ الْمَسَاسِ
 لَهَا الرَّبُّ قُلْتُ وَ دَوْمًا لَهَا
 وَ مَا ذَاكَ إِلَّا لِلْطَفِّ لَهَا
 وَ أَتَى لَهَا ثَانِيًا فِي الْجِنَانِ
 فَهَا هِيَ فِي الْآيِبِ مِثْلَ الدُّنَا
 صَفَى حُبُّهَا مِثْلَ حُبِّ الصِّفَا

وَ مَالِي أَنَا الْحُزْنُ أَنْعَى الْهَمَا
 يَرُوقُ بِأَنْ أَنْدِبَ السَّوْسَنَا
 أَنَا الْعَبْدُ أَبْكِي أَقَاسِي الْعَنَا
 بِي الْقَهْرُ تُبْدِي لِأَزْكُو هُنَا
 وَ أَحْظَى بِهَا طَاهِرًا مُوقِنًا
 تَحْنُ عَلَيْنَا وَ تَدْعُو لَنَا
 لَيْسَى وَ لَوْ كَثْرَةَ لَوْنَا

ملحق بظلماته ونسخه دوم

صفحه	سطر	ترجمه	صفحه	سطر	ترجمه
۱۲۴	۶	يَسْمَعُ صَوْتَ الْمَاءِ	۳	۳	اصل - بهرهای گنده مغز
		وَ يَأْتِي لَهُ سَمَاعُ صَوْتِ	۱	۴۶۰	الترجمة بهتاً
		الْمَاءِ -	۲		- لَمْ يُخْرَقَ -
۲۰۲	۷	اصل - که فرو و مگذار -	۲	۵۴۸	الشرح العربي -
۲۰۳	۲	که دارم بر قرار			وَالْعَزَلَةُ وَيَسُرُّ وَ تَنْسُرُ
-	۱	فیه حر			مَعَهُ أَيْضاً الْقُوَى الْجِسْمَانِيَّةُ
۲۱۸	۶	و مملکت را رام کرد	۵		وَلَمَّا نَجَّى وَلَدَهُ الْعَقْلَ
۲۳۵	۶	الشرح العربي - بدار الغرور (و کلمه لاحظته ثانياً) زائدة	۴	۵۶۱	الترجمة - وَ مِنْ ذَاكَ
		ليست من الشرح -			الرُّسُولَ
۲۳۶	۳	الشرح العربي - قلب المؤمن	۲		الشرح العربي - مِنْ
۲۷۹	۴	الْأَصْلُ عَلَى مَا فَرَطْتُ			شَرِّ الْمَخْلُوقَاتِ
۳۳۴	۴	الترجمة - وَ مَعَ			الشرح الفارسی - و نبید
		السُّلْطَانِ			الشرح العربي -
۳۳۸	۵	الترجمة - رُشْدَهُ	۲	۵۶۲	الشرح العربي -
۳۶۴	۵	الترجمة بَعْرَةَ			تُعْطِيهَا حَيَاةً

در صفحه ۳۶۶ سطر ۷ ترجمه مصراع اول از بیت چهارمین مثنوی

آن که آن اصحاب کُهِف از نُقْل و نُقْل سه صد و نه سال گم کردند عقل

صحیح ترجمه مصراع اول بیت مذکور بایستی چنین باشد

ذَٰلِكَ صَحَبُ الْكَهْفِ مَنْ مِنْ نُقْلِهِ مَعَ نُقْلٍ .. لِنَدِيمٍ وَ لِإِهِ ..

زیرا که سخن در تأثیر مستی شراب است که از خم (نبی) یا (بلی) می باشد از این روی

نقل اول بضم نون بمعنی تنقل شراب و نقل دوم را بفتح نون بمعنی سخن ندیم هنگام مستی

شراب می باید خواند و با این وصف عبارت مرحوم سبزواری در صفحه ۳۰۲ اسرارالحکم برای

تفسیر این مصراع صد در صد بی تناسب خواهد بود - نص عبارت -

نقل اول بضم تنقل علی الشراب دوم بفتح معروف جناس مجرّف است و اضافه از قبیل

لجین الماء است خلاصه معنی آنست که این عدد بنایش بر نقل صحیح از معصوم است -

در صورتیکه عدد مذکور نص قرآن است و سیاق سخن در تأثیر مستی این شراب است نه

در صحه عدد سیصد و نه سال می باشد -

الْأَغْلَاطُ الْمَطْبَعِيَّةُ النَّاجِمَةُ مِنْ
غَفْلَةِ الْمُصَحِّحِ وَ الْمَذْكُورَةُ فِي آخِرِ
الْكِتَابِ وَ إِنَّ زَادَتْ غَيْرُ مُؤَثِّرَةٍ وَ
لَا النَّزَرَ الْبَسِيرَ فِي صِحَّةِ التَّرْجَمَةِ وَ
وَفَّقَهَا التَّامُّ لِلْأَصْلِ كَتَرْجَمَةِ الْأَجْزَاءِ
الْمَثَلَةِ السَّابِقَةِ وَ الْأَوْفَقُ الرُّجُوعُ
إِلَيْهَا عِنْدَ الشَّكِّ وَ التَّرْدِيدِ -

وَ الْأَغْلَاطُ الْمُنْدَرِجَةُ فِي عُمُودَيْنِ
مِنْ الصَّفْحَةِ فِي آخِرِ الْكِتَابِ وَجَدْتُ
بَعْدَ طَبْعِ الْأَغْلَاطِ السَّابِقَةِ عَلَيْهَا وَ
الْمُنْتَهِيَّةِ إِلَى رَقْمِ (٥٠) فَا الْأَوْفَقُ
الرُّجُوعُ إِلَيْهِمَا مَعًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مُقَدِّمَةُ الْمُتَرْجِمِ

تَمَّ بِعَوْنِ الْحَقِّ تَعَالَى طَبْعُ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ
الرَّابِعِ مِنْ مِثْنَوِيِّ مَوْلَانَا خُداوَنْدَكَارِ الَّذِي
هُوَ فِي السَّيْرِ مِنَ الْخَلْقِ إِلَى الْخَلْقِ عَلَى نَسَقِ
تَرْجَمَةِ الدَّفَائِرِ الثَّلَاثَةِ السَّابِقَةِ وَ عَلَى وَفْقِ
الْأَدَابِ وَالْشَّرْحِ عَلَيْهَا بِالْعَرَبِيَّةِ وَالْفَارْسِيَّةِ
الْمَذْكُورَةِ فِي دِيبَاجَةِ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ الْأَوَّلِ مِنْهُ
وَ يَمَّا أَنَّ الدَّفْتَرَ السَّادِسَ مِنَ الْمِثْنَوِيِّ
أَبْطُ مِنْ الدَّفْتَرِ الْخَامِسِ الْمَوْضُوعِ لِأُصُولِ
الشَّرِيعَةِ وَ مَسَائِلِ الطَّرِيقَةِ وَ أَسْرَارِ الْحَقِيقَةِ
وَ أَعَمَّقَ مِنْهُ نَظْرًا إِلَى إِبْتِكَارَاتِ الْمَعَانِي وَ غَرَابَةِ
الْأَلْفَاظِ قَدَمْنَا الشُّرُوعَ بِطَبْعِ تَرْجَمَتِهِ عَلَى طَبْعِ
تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ الْخَامِسِ وَ مِنْهُ جَلٌّ وَ عَلَا نَسْلُ
التَّوْفِيقِ لِلْإِتْمَامِ -

مَقْدِمَةُ الدِّفْتَرِ الرَّابِعِ لَمَوْلَانَا بِالْعَرَبِيَّةِ

و ترجمتها الى الفارسية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَقَّ حَمْدِهِ وَالصَّلَاةُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَذُرِّيَّاتِهِ
أَمَّا بَعْدُ فَهَذَا الظَّنُّ الرَّابِعُ إِلَى أَحْسَنِ الرَّابِعِ وَأَجَلِ الْمَنَافِعِ تُسَرُّ
قُلُوبُ الْعَارِفِينَ بِمُطَالَعَتِهِ كَسَرُّ وَرِ الْإِيَّاضِ بِصُوبِ الْغَمَامِ وَأُنْسِ الْعَيُونِ
بِطِيبِ الْمَنَامِ فِيهِ إِزْتِيَّاحُ الْأَرْوَاحِ وَشِفَاءُ الْأَشْبَاحِ وَهُوَ كَمَا يَشْتَهِيهِ
الْمَخْلُصُونَ وَيَهْوَوْنَهُ وَيَطْلُبُهُ السَّالِكُونَ وَيَتَمَنَّوْنَهُ لِلْعَيُونِ قُرَّةً وَلِلنَّفُوسِ
مَسْرَّةً أَطْيَبَ التِّمَارِ لِمَنْ اجْتَنَى وَأَجَلُ الْمُرَادَاتِ وَالْمُنَى مُوَصِّلُ الْعَلِيلِ إِلَى طِبِّهِ

(۱) ستایش مر خدای راست چنانکه سزاوار ستایش اوست و درود خاص بر بهترین آفرینش او که نام با احترامش محمد است و بر فرزندان او و بر یاران او و بر مازماندگان او پس از آنچه گفته شده اینست حرکت و کوچ کردن سفر چهارم است بسوی نیکوترین منزلها و بزرگترین فائدهها شاد میشود دلهای عارفان بطالعه آن همچو شاد شدن بوستانها بقطرههای ابر و همچون آرام گرفتن چشمها بخواب خوش دران حرکت راحت جانهاست و شفای تنهاست و آن حرکت چنان است که میخواهند او را مخلصان و دوست میدارند ایشان او را و میخواهند او را راهروان و آرزو می نمایند آنرا مرچشمها را روشنائی است و مر نفسهارا شادی است خوشترین میوه هاست مر کسی را که بچیند و بزرگترین خواهشها و آرزوهاست رساننده بیمارست بسوی پزشك وی

وَهَادِي الْمُحِبِّ إِلَى حَبِيبِهِ وَهُوَ بِحَمْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ أَكْثَرِ الْمَوَاهِبِ وَأَنْفَسِ
الرَّغَائِبِ مُجَدِّدُ عَهْدِ الْأُلْفَةِ مُسَهِّلُ عُسْرَةِ أَصْحَابِ الْكَلْفَةِ يَزِيدُ النَّظَرَ فِيهِ
أَسْفَا لِمَنْ بَعْدَ وَسُرُو رَأَوْ شُكْرًا لِمَنْ سَعِدَ تَضَمَّنَ صُدْرُهُ مَا لَمْ يَتَضَمَّنْ صُدُورُ
الْغَائِنَاتِ مِنَ الْحَالِ جَزَاءٌ لِأَهْلِ الْعِلْمِ وَالْعَمَلِ فَهُوَ كَبِيرٌ طَامِعٌ وَجَدٍ رَجْعٌ
زَائِدٌ عَلَى تَأْمِيلِ الْأَمِلِينَ ذَائِدٌ كَذُودِ الْعَامِلِينَ يَرْفَعُ الْعَمَلَ بَعْدَ انْخِفَاضِهِ وَيَبْسُطُ
الرَّجَاءَ عِنْدَ انْقِبَاضِهِ كَشَمْسٍ أَشْرَقَتْ مِنْ بَيْنِ غَمَامَةٍ أَفْرَقَتْ نُورًا لِأَصْحَابِنَا
وَكَنَزٌ لِأَعْقَابِنَا وَنَسْتُلِ اللَّهَ تَعَالَى التَّوْفِيقَ لِشُكْرِهِ فَإِنَّ الشُّكْرَ قَيْدٌ لِلْعَبِيدِ
وَصَيْدٌ لِلْمَزِيدِ وَلَا يَكُونُ إِلَّا مَا يُرِيدُ

وراه نماینده دوست است بسوی محبوب وی واین کوچ کردن با شکر گزاری ایزد توانا
از بزرگترین بخششاست و نفیس ترین مرغوبات است تازه کننده زمان الفت است و آسان
کننده دشواری اهل رنج و محنت است افزون می کند دیدن دران حرکت دریغ را مرکبی
را که دوراست و شادی و مستی مرکبی را که نیک بخت است سینه آن چنان از حله های
زیبا گیرنده است که سینه های زنان زیبا گیرنده نشده است و آن پاداشی است برای
خداوندان دانش و کردار باشد پس آن کوچ کردن همچو ماه شب چهاردهم
است که طلوع کند و بختیکه باز آید افزون تر است بر امید داشتن امیدواران دفع کننده
است دفع کردنیها همچو دفع کردن عاملان بر میدارد عمل را بعد فروود شدن آن عمل و
فراخ می سازد امید را نزد بسته شدن آن امید همچو آفتابی که روشن برآید از میان
ابری که پراکنده شود نور است مر باران و گنجی است مر پس آیندگان ما را و از خداوند
درخواست مینماید توفیق را برای شکر آن زیرا که بدوستی که شکر قید است مر چودرا
و شکار کردن است مر زیادتیی را و نمی باشد هیچ چیزی مگر آنچه او میخواهد -

وَمِمَّا شَجَانِي أَنِّي كُنْتُ نَائِمًا أَعْلَلُ مِنْ بَرْدِ يَطِيبِ التَّنَسُّمِ
إِلَى أَنْ دَعَتْ وَرَقَاءُ مِنْ غُصْنِ أَيْكَةٍ تَفَرَّدَ مَبْكَأَهَا بِحَسَنِ التَّرْنُّمِ
فَلَوْ قَبْلَ مَبْكَأَهَا بَكَيْتُ صَبَابَةً بِسُعْدِي شَفَيْتُ النَّفْسَ قَبْلَ التَّنَدُّمِ
وَلَكِنْ بَكَتْ قَبْلِي فَهَيَّجَ لِي الْبُكَاءُ بَكَأَهَا فَقَلَّتْ الْفَضْلُ لِلْمَتَقَدِّمِ
رَحِمَ اللَّهُ الْمَتَقَدِّمِينَ وَالْمَتَأَخِّرِينَ وَالْمَتَنَجِّزِينَ وَالْمَتَبَجِّحِينَ بِفَضْلِهِ وَكَرَمِهِ
وَجَزِيلِ الْأَثَرِ وَنِعَمِهِ فَهُوَ خَيْرُ مَسْئُولٍ وَأَكْرَمُ مَا مَوْلٍ فَاللَّهُ خَيْرُ حَافِظٍ
وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ وَخَيْرُ الْمُؤَسِّسِينَ وَخَيْرُ الْوَارِثِينَ وَخَيْرُ الرَّاغِبِينَ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ الْأَكْرَمِينَ وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ
وَالْمُرْسَلِينَ آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

واز آنچه اندوهگین ساخت مرا اینست که بدوستیکه من بودم خواب کننده و مشغول می‌ساختم خود را بخوش نفسی تا آنکه خواند مرغ خوش آهنگ در شاخ بیشه که فرد و ممتاز است گریه او سرود نیکو پس اگر پیش گریه او گریه می‌کردم از روی عشق از بهر سعدی شفا می‌دادم نفس را پیش از پشیمانی ولیکن گریه کرد پیش از من پس بر انگیخت برای من گریه را گریه کردن او پس گفتم که بزرگی مر متقدم راست رحمت فرماید خدای تعالی پیشینیان و پسینیان را و وفا کنندگان وعده را و دریا دلان و دانشوران را بفضل خود و کرم خود و به نعمتهای بزرگ خود پس او بهترین سؤال کرده شده است و بزرگترین امید داشته شده است پس خدا بهتر است در حالیکه نگهبان است و او مهربان‌ترین مهربانان است و بهترین آرام دهندگان است و بهترین وارثان است و بهترین روزی دهندگان است و درود فرستد خدای تعالی بر محمد و بر اولاد او و بر اصحاب او که بزرگ تراند و بر همه انبیا و مرسلان قبول فرما دعا را ای پروردگار جمیع عالم -

تَرْجَمَةُ الدُّفْتَرِ الرَّابِعِ مِنَ الْمَثْنَوِيِّ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- (۱) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ .. نُبْرِاسَ الدُّجَى ..
وَحَسَامَ الدِّينِ .. نِعَمَ الْمَلْتَجَى ..
أَنْتَ مَنْ مِنْ نُورِكَ الْأَسْنَى الْقَوِيَّ
قَعَرَ الْأَفْقِ تَعْدَى الْمَثْنَوِيَّ (۱)
(۲) عَزَمَكَ الْجَرَّارُ يَا رُوحَ الْأَمَلِ
جَرَّ ذَا اللَّهَ دَرَى أَيِّ مَحَلِّ
(۳) عُنُقِ ذَا الْمَثْنَوِيِّ قَدْ شَدَدْتُ
تَسْحَبُ لِلْسَمْتِ ذَاكَ مَا أَرَدْتُ
(۴) رَاكِضُ ذَا الْمَثْنَوِيِّ مَنْ سَحَبَا
لَهُ لَمْ يَظْهَرْ .. مُدَامًا حُجْبَا
فَمِنْ الْجَاهِلِ لَمْ يَظْهَرْ لِأَنَّ
مَا لَهُ عَيْنٌ تَرَى .. رَهَنَ الْحَزَنِ ..

(۱) نسخه ثانیة - أنت من نورك الاسنى القمر - جاز هذا المثنوی و غیر -

- (۱) ای ضیاء الحق حسام الدین توئی
که گذشت از مه بنورت مثنوی
(۲) همت عالی تو ای مرتجی
می کشد این را خدا داند کجا
(۳) کردن این مثنوی را بسته
می کشی آن سو که تو دانسته
(۴) مثنوی بویان کشنده نا پدید
نا پدید از جاهلی کش نیست دید

(۱) ظاهر آنست که مراد از کشنده ذات حق است و از جاهلی دید نا پدیدست -

- (۱) حَيْثُ أَنْتَ الْمَبْدَاءُ لِلْمَشْنُوعِ
 (۲) زِدْتَهُ أَنْتَ كَذَا شِئْتَ كَذَا
 يَهْبُ الْحَقُّ أَمَانِي الْمُتَّقِينَ
 (۳) كُنْتَ قَدَمًا كَانَ لِلَّهِ فَجَاءَ
 (۴) مِنْكَ صَارَ الْمَشْنُوعُ شَاكِرًا
 بِالْدُّعَاءِ وَالشُّكْرِ كَفَّيْهِ رَفَعُ
 (۵) شُكْرَكَ فِي الشَّفَقَةِ وَالْكَفِّ كَمْ
 (۶) قَدْ أَزَادَ حَيْثُ أَنْ مَنْ شَكَرَ
 مِثْلًا الْقُرْبُ غَدَى لِلْمَسْجِدَةِ
 (۷) رَبَّنَا (اسْجُدْ وَاقْتَرِبْ) قَالَ لِأَنَّ
- كُنْتَ لَوْ زَادَ فَأَنْتَ .. الْمَعْنَوِي ..
 لَكَ شَاءَ اللَّهُ .. لَا تَلْقَ أَذَى ..
 .. وَ نَوَايَا الصَّفْوَةِ أَهْلِ الْيَقِينِ ..
 لَكَ كَانَ اللَّهُ أَجْرًا وَ جَزَاءً
 أَلْفَ أَلْفٍ لِنِدَاكَ ذَاكِرًا
 شَاكِرًا .. كَمْ ذَلَّ مِنْكَ وَضَعُ ..
 نَظَرَ اللَّهُ وَلُطْفًا وَ كَرَمًا
 بِالْمَزِيدِ أَوْعَدَ .. عَنْهُ ذَكَرَ ..
 أَجْرَةً مِنْهُ .. بِوَفْقِ الْوَعْدَةِ ..
 بِالسُّجُودِ أَبَدًا مِمَّا الْبَدَنُ (۱)

(۱) الآية في آخر سورة العلق - كلا لا تطعه واسجد واقترب -

- (۱) مشنوی را چون تو مبدأ بوده
 (۲) تو چنین خواهی خدا خواهد چنین
 (۳) کان لله بوده فیما مضی
 (۴) مشنوی از تو هزاران شکر داشت
 (۵) در لب و کفش خدا شکر تو دید
 (۶) زانکه شاگرد را زیاده وعدهاست
 (۷) گفت اسجد و اقترب یزدان ما
- گر فزون گردد تواش افزوده
 میدهد حق آرزوی متقین (۱)
 تا که کان الله له آمد جزا
 در دعاء و شکر کفها بر فراشت
 فضل کرد و لطف فرموده و مزید
 آنچنانکه قرب مؤده سجدهاست
 قرب جان شد سجده ابدان ما

(۱) در صفحه ۱۲ مقدمه عربی دفتر اول اشاره شده است که مولانا مشنوی را بدرخواست حسام‌الدین نظم فرمودند چنانچه در نفحات الانس هم ذکر شده است -

- (۱) قَرَبَ لِلرُّوحِ لَوْ كَانَ الْمَزِيدُ
 (۲) لَا بِجَاهٍ وَ جَلَالٍ مَعَا
 تَأْتِسُ الْحُكْمَ لَكَ اسْحَبْ بِالتَّبَعِ
 (۳) حَسَنًا لِلْحَجِّ هَذَا الْقَيَرَوَانُ
 يَا أَمِيرَ الصَّبْرِ يَا مَنْ لِلْمَفْرَجِ
 (۴) كَانَ قَصْدُ الْبَيْتِ حَجًّا فِي الْمَلَأِ ..
 (۵) أَنَا مِنْ هَذَا الضِّيَاءِ قُلْتُ لَكَا
 (۶) شَمْسُ الْأَثْنَانِ ذَانِ وَصَفَا
 وَاحِدًا كَانَا فِذِي الشَّمْسِ يَقِينُ
 (۷) كَانَ مَبْدَأُ النُّورِ مِنْ حَالِ الْقَمَرِ
 ذَا الضِّيَاءِ فَمِنْ الذِّكْرِ كَثِيرُ
- فَهُوَ مِنْ ذَا السَّبَبِ الْقَدِ الْوَحِيدِ (۱)
 نَحْنُ مِثْلُ الْكَرَمِ فِي الصَّيْفِ بِكَ
 نَسْحَبُ أَيْضًا .. بِوَجْدٍ وَوَلَعِ ..
 اسْحَبْ .. اسْعِفْهُ بِفَوْزٍ وَأَمَانِ ..
 أَنْتَ مِفْتَاحُ .. بِهِ الرُّوحُ عَرَجُ ..
 حَجُّ رَبِّ الْبَيْتِ اسْمِي وَأَجَلُ
 وَحُسَامُ الدِّينِ حَيْثُ أَنْكَا
 ذَا الْحُسَامِ ذَا الضِّيَاءِ الزَّاهِي بِكَ
 مِنْ ضِيَاءِ سَيْفِهَا الْمَاضِي يَبِينُ
 وَمِنْ الْحَالَةِ لِلشَّمْسِ ظَهَرَ
 ذَلِكَ أَقْرَأُ .. وَكُنِ الْخُبْرَ الْبَصِيرُ (۲)

(۱) کلمه بوش فی الاصل بمعنی الهیة والعظمة والصیت والصداء (وهاى هوى) ای العظمة والتظاهر - (۲) لفظ نبا اصله نبی قلبت الباء الفاء لضرورة الوزن والنبی معناه القرآن قال الله تعالی (هو الذى جعل الشمس ضیاء والقمر نورا وقدره منازل لتعلموا) -

- (۱) گر زیادت میشود زین رو بود
 (۲) با تو چون رز بتابستان خوشیم
 (۳) خوش بکش این کاروان را تا بحج
 (۴) حج زیارت کردن خانه بود
 (۵) زان ضیا گفتم حسام الدین ترا
 (۶) کاین حسام واین ضیا یک هست هین
 (۷) نور از آن ماه باشد وین ضیا
- نز برای بوش های و هو بود
 حکم داری هین بکش ما میکشیم
 ای امیر صبر و مفتاح فرج
 حج رب البیت مردانه بود
 که تو خورشیدی واین دو وصفها
 تیغ خورشید از ضیا باشد یقین (۱)
 آن خورشید این فرو خوان از نبا

(۱) تیغ خورشید در لغت کنایه از طلوع آفتاب است ولی در این بیت مناسب آنست که بمعنای شمشیر و نام حسام الدین باشد چنانچه ترجمه شده است -

- (۱) يَا أَيُّهَا الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرُ
(۲) حَيْثُ أَنَّ الْقَمَرَ الشَّمْسُ عَلَتْ
فَالضِّيَاءُ النُّورَ بِالْجَاهِ عَلَا
(۳) كَمْ مِنَ الْمَخْلُوقِ فِي نُورِ الْقَمَرِ
وَإِذَا مَا بَانَ الشَّمْسُ ظَهَرَ
(۴) فَالْكَامِلُ الشَّمْسُ فِي كُلِّ عَرَضٍ
وَإِذَا الْأَسْوَاقُ كَانَتْ فِي النَّهَارِ
(۵) كَيْ بِهَذَا الْقَلْبِ وَالنَّقْدِ يَبِينُ
(۶) كَيْ لَهَا النُّورُ بِكُلِّ الْأَرْضِينَ
كَامِلًا لِلتَّاجِرِينَ يَظْهَرُ
(۷) لَكِنَّ الْقَلْبَ يَبْغُضُ وَصُدَاعُ
- نُوراً الْقُرْآنَ بِالْوَصْفِ ذَكَرُ
بِالْمَكَانِ .. وَ لَهُ الْقُرْصَ جَاءَتْ
إِدْرِ .. وَجَهَ النُّورِ بِالضَّوِّ جَلَى ..
مَا رَأَى قَطُّ الطَّرِيقَ وَالْمَقَرَّ
ذَا الطَّرِيقُ .. وَلَهُمْ دَوْمًا سَفَرُ ..
أَبْرَزَتْ .. بَانَ عَلَى وَفْقِ الْغَرَضِ ..
رَائِجَاتٍ .. رَاقَ فِيهَا الْإِتْجَارُ ..
كَيْ عَنِ الْخُدْعَةِ وَالْغَبَنِ تَبِينُ
يَقَعُ .. مِنْ رَحْمَةِ الْعَالَمِينَ ..
.. وَ بِهِ الرِّيحُ تَرَى لَا تَخْسَرُ ..
وَأَفْرِ إِذْ مِنْهُ نَقْدٌ وَمَتَاعُ

- (۱) شمس را قرآن ضیا خواند ای بدر
(۲) شمس چون عالی تر آمد خود زماه
(۳) بس کس اندر نور مه منهج ندید
(۴) آفتاب اعراض را کامل نمود
(۵) تا که قلب و نقد و نیک آید بدید
(۶) تا که نورش کامل آید در زمین
(۷) لیک بر قلاب مبعوض است سخت
- و آن قمر را نور خواند این را نگر
بس ضیا از نور افزون دان بجاء
چون بر آرد آفتاب آن شد بدید
لاجرم بازارها در روز بود (۱)
تا بود از غبن و از حيله بعيد
تاجران را رحمة للعالمين
زانکه زو شد کاسه او را نقد و رخت

(۱) اعراض در این مصراع جمع عرض است و ممکن است برابر جوهر و مانند بیاض و سواد باشد که هنگام طلوع آفتاب خوب دیده میشود و ممکن است هم بمعنی متاع و برگ باشد -

(۱) کاسِداً عادَ فَصَرَ اَفَّا قَلْبَ

(۲) کَانَ لِلدَّرْوِشِ خَصْماً فَالْجِلَادَ

قَامَ وَ الْاَمْلَاكَ اِذْ ذَا ضَرَبُوا

(۳) اَنْتَ ذَا الْمِصْبَاحِ ذَا النُّورِ اَحْرِسْ

(۴) لِلْمُصَوِّرِ ظَهَرْتَ فَالْلُّصُّ قَلْبَ

ظَهَرَ خَصْماً فَمِنْ ذَيْنَ مَعَا

(۵) فَوْقَ هَذَا الدَّفْتَرِ الرَّابِعِ اَنْتَ

صَبَّ فَالْشَّمْسُ الَّتِي مِنْهَا الضِّيَاءُ

(۶) جَدَّ عَلَيَّ الرَّابِعِ بِالنُّورِ كَمَا

لِتَشِعَّ فِي الْبِلَادِ وَالْدِيَارِ

(۷) كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ كَالْقِصَّةِ

قِصَّةً كَانَ هُوَ كُلُّ الرَّجُلِ

كَانَ خَصْمَ الرُّوحِ مَنْ ذَاغَيْرَ كَلْبَ

لِلنَّبِيِّينَ مَعَ أَهْلِ الْعِنَادِ

رَبِّي سَلِمَ بِالْدُّعَاءِ طَلَبُوا

مِنْ بَصَاقِ بَلِّ وَ كُلِّ نَفْسِ

كَمْ هُوَ لِلنُّورِ فِي رُوحِ وَقَلْبِ

يَا مُعِينُ .. الْعَوْنُ تَبْغِي جَزَعاً ..

كِرْماً مِنْكَ الضِّيَاءُ لَوْ مَنَنْتَ

تَبْدُو مِنْ رَابِعِ أَفْلَاكِ السَّمَاءِ

شَعَتِ الشَّمْسُ بِأَرْضِ وَ سَمَا

.. وَ بِهَا تَجْلَى الصَّحَارِي وَالْقِفَارُ

قَرَأَ .. لَمْ يَذَرِ سَامِي الْحِصَّةِ ..

ذَلِكَ مَنْ نَقْدًا يَرَاهُ .. وَ يُجَلِّ ..

دشمن درویش چه بود غیر کلب

پس ملائک رب سلم می زند

از پف و دمه‌ای دزدان دوردار

زین دو ای فریاد رس فریاد رس

کافتاب از چرخ چارم کرد خیز

تا بتابد بر بلاد و بر دیار

وانکه دیدش نقد خود مردانه ایست

(۱) پس عدو جان صرافست قلب

(۲) انبیا با دشمنان بر می تفند

(۳) کاین چراغی را که هست آن نوروار

(۴) دزد قلابست خصم نور و بس

(۵) روشنی بر دفتر چارم بریز

(۶) هین ز چارم نور ده خورشید وار

(۷) هر که افسانه بخواند او افسانه ایست

- (۱) هُوَ مَاءُ النَّيْلِ لِلْقَبْطِيِّ بَانَ
 مَا رَأَوْ مِنْهُ الدَّمَ الْمَاءُ لَهُمْ
 (۲) فَعَدَوْ ذَا الْكَلَامِ فِي النَّفْسِ
 بِمِثَالِ صُورَةٍ فِي سَقَرٍ
 (۳) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ أَنْتَ حَالَهُ
 (۴) أَظْهَرَ مِنْكَ الْجَوَابَ عَيْنُكَ
 مِثْلَهَا الْأُسْتَاذُ عَنْ هَذِي الدُّنَا
 (۵) لَوْ لِمَلِكِ الْقِصَّةِ مَنْ سَلَفَتْ
 (۶) تَذَكَّرُ الْحَالَ هُمَا لَاقَ فَمَنْ
 وَادْهَبِ الْقِصَّةَ أَوْصِلِ لِلتَّمَامِ
- دَمًا الْقَوْمُ لِمُوسَى فِي الْإِيمَانِ
 بَانَ .. وَالرَّيَّ دَرَوُهُ كُلُّهُمْ ..
 ذَا غَدَى فِي النَّظَرِ لَوْ يُلْتَمَسُ (۱)
 نِكَسَتْ .. وَلَتْ بِغَيْرِ أَثَرِ ..
 قَدْ نَظَرْتَ وَهُوَ أَفْعَالُهُ
 غَيْبِ الْغَيْبِ حَكَتْ إِذَا نَكَأَ
 لَا يَقِلُّ الْعَدْلُ هَذَا وَالسَّنَا
 وَهِيَ نَقْدٌ حَالِنَا قَدْ عُرِفَتْ
 قَبَّحُوا أَتْرَكَ لِلَّذِي كَانَ الْحَسَنُ
 .. كُنِيَ بِهَا الْجِصَّةَ تَذَرِي وَالْمَرَامُ ..

(۱) روى ان حسام الدين قال يا مولانا انى رأيت فى هذا الوقت عند قراءة الاحباب المشوى استغراق الناس بنوره ورأيت جماعات الغيب بيدهم سيوف يضربون كل من لم يستمعهم ويصنفى اليه فيقلعون غصن ايمانه واعتقاده ويرمونه منكوساً فى سقر فقال مجيباً (اى ضياء الحق تو ديدى حال او) -

- (۱) آب نيل است و بقبطى خون نمود
 (۲) دشمن اين حرف ايندم در نظر
 (۳) اى ضياء الحق تو ديدى حال او
 (۴) ديدۀ غيببت چو غيبست اوستاد
 (۵) آن حكايبت را كه نقد حال ماست
 (۶) ناكسان را ترك كن بهر كسان
- قوم موسى را نه خون بود آب بود
 شد ممثل سرنگون اندر سقر (۱)
 خود نمودت باسخ افعال او
 كم مبادا زين جهان اين ديد و داد
 گر تمامش ميكنى اينجا رواست
 قصد را پايان برو مخلص رسان

(۱) هَذِهِ الْقِصَّةُ لَوْ كَانَتْ هُنَاكَ أَمْ تَتِمُّ لَّا بِاخْتِلَافٍ وَارْتِبَاكَ ..
فِيهِذَا الدَّفْتَرِ الرَّابِعِ أَنْتَ بِانْتِظَامٍ جِيءَ بِهَا اللَّطْفُ أَعَدْتَ ..

فی بیان تتمه حکایه ذاک العاشق اللذی هرب غفلة لبستان مجهول

من العسس فوجد معشوقته فی ذاک البستان و من سروره فعل خیر
الدعاء للعسس وقال (وعسى أن تکرهوا شیئاً وهو خیر لکم)
(۲) فَبِذَا كُنَّا بِأَنْ خَوْفَ الْعَسَسِ ذَلِكَ الْمَرْءَ لَهُ سَاقُ الْفَرَسِ
(۳) عَجَلًا فِي الْبَاغِ فِي الْبَاغِ غَدَتْ رَبَّةَ الْحُسْنِ اللَّتِي اللَّبَّ هَدَتْ
تِلْكَ مَنْ قَدْ ظَلَّ أَعْوَامًا ثَمَانِ بَاقِيًا مِنْهَا بَغَمٍ وَامْتِحَانِ
(۴) فَلَهُ الظِّلُّ لَهَا مَا أَمَكْنَا أَنْ يَرَاهُ مِثْلَ عَنَقَاءِ الدُّنَا
(۵) سَمِعَ الْوَصْفَ لَهَا غَيْرَ لِقَاءِ وَاحِدٍ بِالْبَيْدِ فِي حُكْمِ الْقَضَاءِ
وَقَعَ فَوْقَهُ وَالْقَلْبَ جَذَبُ ذَاكَ لِلْعِشْقِ لَهَا صَارَ السَّبَبُ ..

(۱) این حکایت گر نشد آنجا نشد چارمین جلدست آرش در نظام

تمامی حکایت آن عاشق که از عسس بگریخت در باغی مجهول و معشوقه را
در آن باغ یافت و بر عسس از شادی دهای خیر میکرد و میگفت که
(عسى ان تکرهوا شیئاً وهو خیر لکم)

(۲) اندرین بودیم کان شخص از عسس راند اندر باغ از خوف او فرس (۱)
(۳) بود اندر باغ آن صاحب جمال کز غمش این در عنا بد هشت سال
(۴) سایه او را نبود امکان دید همچو عنقا وصف او را می شنید
(۵) جز یکی لقیه که اول از قضا بر وی افتاد و شد او را دلربا

(۱) یعنی در دفتر سوم حکایت آن عاشق تا بدین حرف رسانیده بودیم -

هُوَ لَمْ تُعْطِ مَجَالاً أَبَداً
 أَوْ خُضُوعٍ مَا لَهُ أَيْ احْتِيَالٍ
 رُوحَهُ مِنْ طَمَعٍ بَتّاً خَلَتْ
 عَاشِقاً كَانَ .. عَظِيمَ الْكَرْبِ ..
 لَطَخَ ذَوْقَهُ مِنْهُ الصِّفَةَ
 قَصَدُوا .. الْكُلَّ لَهُ حُبّاً ذَهَبَ ..
 وَضَعَ الْحَقَّ رِباطاً لِامْتِحَانٍ
 وَ يَتَنَقَّبُ لِشُغْلٍ وَ تَعَبٍ
 إِتِّ بِالْمَهْرِ لَهَا .. أَسْمَحَ بِالثَّمَنِ ..
 وَ مَضَوْا عَنْهُ وَ هُمْ فِي كُلِّ أَنْ
 أَمِلاً كَانَ بِمَا لَمْ يَجِدِ
 يَفْتَحُونَ الْبَابَ .. يَلْقَى مَا قَصَدَ ..

(۱) بَعْدَ ذِيَاكَ الْإِلْقَا مَا اجْتَهَدَا
 (۲) لَهُ تِلْكَ الْفَلْظَةُ خُلُقاً بِمَالٍ
 ذَلِكَ الْفُضْنُ لَهُ الْعَيْنُ اِمْتَلَتْ
 (۳) مَنْ لِكُلِّ صَنْعَةٍ أَوْ مَطْلَبٍ
 أَوَّلَ الشُّغْلِ لَهُ الْحَقُّ الشِّفَةُ
 (۴) إِذْ هُمْ بِالْأَثَرِ ذَاكَ الْطَلْبُ
 فَأَمَامَ رِجْلِهِمْ فِي كُلِّ أَنْ
 (۵) إِذْ هُوَ الْقَاهُ دَوْماً بِالطَّلَبِ
 بَعْدَ هَذَا أَرْتَجِ الْبَابَ بِأَنْ
 (۶) هُمْ دَوْرَ الرِّيحِ ذَا دَارُو زَمَانٍ
 (۷) فِي الرِّجَا وَ الْيَاسِ كُلِّ أَحَدٍ
 أَنْ لَهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ الْمَعْدَ

خود مجالش می نداد آن تند خو
 سیر چشم و بی طمع نبود آن نهال
 حق بیالود اول کارش ایی
 پیش پاشان می نهد هر روز بند (۱)
 بعد از آن در بست که کابین بیار (۲)
 هر دمی راجی و آیس می شوند
 که گشادندش در آن روزی دری

(۱) بعد از آن چندان که میکوشید او
 (۲) نی بلا به چاره بودش نی بمال
 (۳) عاشق هر پیشه و هر مطلبی
 (۴) چون بدان آسیب در جست آمدند
 (۵) چون در افکندش بجست و جوی کار
 (۶) هم بران بو می تنند و می روند
 (۷) هر کسی را هست امید بری

(۱) مراد از آسیب در این بیت سبب و اثر است - (۲) کابین مهر را گویند و مراد در اینجا سعی و کوشش است یعنی تا سعی نه کنند بمطلوب نمیرسند -

مَنْ غَدَى الْعَابِدَ لِلْبَابِ هُنَاكَ
أَبْدًا مَا كَفَّ أَوْ أَبْدَى الْفَشْلَ
وَصَلَ الْبَاغَ لَهُ الصَّدْرُ انْشَرَحَ
لَهُ فِي كَنْزٍ عَلَى كَنْزٍ وَقَعَ
جَعَلَ حَتَّى يَخُوفٍ وَهَرَبَ
يَرْكُضُ فِي الْبَاغِ يَحْضِي بِالْأَمَلِ
مَسَكَتْ شَمْعًا لَهُ النُّورُ اتَّقَدَ
تَطْلُبُ .. وَالْأَمَلُ نَالَ بِهَا ..
بِالدُّعَا وَالشُّكْرِ مِنْ تِلْكَ الْعَسَسِ
بِالْفَرَارِ ضَرَارًا لَمْ يُلْتَمَسْ
وَلَجِينَا جِدَّ .. أَزَاءَ مَا ذَهَبَ ..
مِثْلَمَا سَرَّ لِي إِمْنَحَ وَالْحُبُورُ

(۱) ابضاً الباب له سدوا وذاك
منه قد زاد الرجاء والأمل
(۲) ذا الفتى لما يطيب و فرح
مثلما بالصدقة الرجل وضع
(۳) إن ذاك العسس الله السبب
منه في الليل يجيء بمجل
(۴) ويرى المعشوقه تلك وقد
خائماً في النهر للباغ لها
(۵) فمدح الحق في ذاك النفس
(۶) قرن من فرح لو للعسس
جئت عشرين له ضعفا ذهب
(۷) فمن الشحنة نجاني السرور

بر همان امید آتش پا شده است (۱)
خود فرو شد پا بکنجش ناگهان
تا ز بیم او می دود در باغ شب
طالب انگشتی در جوی باغ
با ثنای حق دعای آن عسس
بیست چندان سیم و زر بر وی بریز
آن چنانکه شادم او را شاد کن

(۱) باز در بستندش و آن در پرست
(۲) چون در آمد خوش در آن باغ آن جوان
(۳) مر عسس را ساخته یزدان سبب
(۴) بیند آن معشوقه را او با چراغ
(۵) پس قرین می کرد از ذوق آن نفس
(۶) گر زیان کردم عسس را در گریز
(۷) از عوانی مرورا آزاد کن

لَهُ جَوْرَ الشَّحْنَةِ عَنْهُ اطْرُدْ
 خَلْقُ ذِي الشَّحْنَةِ رَبِّي خَشِنٌ
 لِلْوَرَى .. كُلُّ إِلَيْهِ ذَهَبُوا ..
 أَنْ عَلَى الْخَلْقِ لَهُمْ جُرْمًا أَقْرَ
 قَوِي كَثْرًا غَدَى الضَّخَمَ السَّمِينِ
 لَهُمُ السُّلْطَانُ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ
 لَهُمْ جُودًا .. وَعَدْلًا أَفْضَلًا ..
 وَجَدَ الشَّحْنَةَ بِالْخَلْقِ فَسَدَ
 لِنْتُ مِنْ هَذَا الْبَلَاءِ فِي الدُّنَا
 إِذْ مِنَ الشَّحْنَةِ فِي طَيِّ الْعَنَاءِ
 كَانَ ذَا الشَّحْنَةِ كَالسَّمِّ النَّقِيعِ
 سَبَبَ الْوَصْلِ وَ صَدَّ لِلْأَذَى

(۱) فِي الدُّنَا هَذِي وَ فِي الْعُقْبَى أَسْعِدِ
 (۲) وَمِنْ الْكَلْبِيَّةِ فِيهَا وَإِنْ
 كَانَ وَالظُّلْمَ مَدَامَا طَلَبُوا
 (۳) لَوْ عَنِ السُّلْطَانِ قَدْ جَاءَ الْخَيْرُ
 مِنْ سُورٍ لَهُ فَوْقَ الْمُسْلِمِينَ
 (۴) وَإِذَا مَا الْخَيْرُ جَاءَ بِأَنْ
 رَحْمَةً ذَا الْمُسْلِمِينَ شَمِلًا
 (۵) مِائَةً مِنْ مِثْلِ ذَا الْأَدْبَارِ قَدْ
 يَا إِلَهِي الْمُسْتَعَانُ فَأَنَا
 (۶) فَهُوَ الشَّحْنَةُ جَرُّ لِدَعَاءِ
 (۷) مِثْلُ ذِي الرَّحْمَةِ جَاءَتْ لِلْجَمِيعِ
 وَلَهُ التَّرْيَاقُ لِلْمُشْتَقِ ذَا

از عوانی و سکی‌اش و ارهان
 که همواره خلق را خواهد بلا
 بر مسلمانان شود او زفت و شاد
 آن مسلمانان فکند او را بچود
 زین بلا فریاد من یا مستعان
 کز عوان او را چنین رحمت رسید
 آن عوان پیوند آن مشتاق بود

(۱) سعد دارش این جهان و آن جهان
 (۲) گرچه خوی آن عوان هست ای خدا
 (۳) گر خبر آید که شه جرمی نهاد
 (۴) و خبر آید که شه رحمت نمود
 (۵) صد چنین ادبارها دارد عوان
 (۶) او عوان را در دعا در می کشید
 (۷) بر همه زهر و برو تریاق بود

- (۱) فَالْقَبِيحُ الْمَطْلُوقُ فِي ذِي الدُّنَا
فَالْقَبِيحُ يُوجَدُ بِالنِّسْبَةِ
(۲) فِي الزَّمَانِ أَبَدًا قَنَدٌ وَسَمٌ
فَلِفَرْدٍ كَانَ رَجُلًا وَ لِفَرْدٍ
(۳) إِنَّ سَمَّ الْحَيَّةِ لِلْحَيَّةِ
(۴) كَانَ لِلْإِنْسَانِ مَوْتًا مِنْ لِمَاءٍ
لَهُ كَانَ الْبَحْرُ بُسْتَانًا وَمَنْ
(۵) لَهُ وَالْمَوْتُ فَيَا مَرءَ الْعَمَلِ
لَكَ مِنْ فَرْدٍ إِلَى الْأَلْفِ .. تَجِدُ
(۶) زَيْدَ الشَّيْطَانِ مِنْ ذَا الْمَرْءِ كَانَ
(۷) ذَا يَقُولُ زَيْدٌ صَدِيقُ سَنِيٍّ
- لَا يَكُونُ أَعْلَمُ كَمَا أَبَدِي أَنَا
.. وَ يَوْفَقُ الْعَادَةَ وَالرُّتْبَةَ ..
خَالِصٌ لَا يُوجَدُ مِنْهُ انْعَدَمُ
مَطْلُوقٌ مَا لَهُ فِيهِ أَيُّ قَيْدٍ
بِالْحَيَاتِ وَهُوَ بِالنِّسْبَةِ
نِسَبٌ فِي الْخَلْقِ لُطْفًا وَ بَهَاءً
لِلتَّرَابِ نِسَبٌ كَانَ الْحَزَنُ
هَكَذَا عُدَّ جَمِيعُ مَا حَصَلَ
.. كُلُّ أَهْلِ الْعَالَمِ لَمْ يَتَّجِدْ
وَلِذَاكَ الْآخِرُ السُّلْطَانُ بَانَ
ذَا مَجْووسِيًّا يَقُولُ وَ دَنِيٍّ

- (۱) پس بد مطلق نباشد در جهان
(۲) در زمانه هیچ زهر و قند نیست
(۳) زهر ماران مار را باشد حیات
(۴) خلق آبی را بود دریا چو باغ
(۵) همچنین بر می شهر ای مرد کار
(۶) زید اندر حق آن شیطان بود
(۷) آن بگوید زید صدیق و سنی است
- بد به نسبت باشد این را هم بدان (۱)
که یکی را با دگر را بند نیست
نسبتش با آدمی باشد ممات
خلق خاکی را بود آن مرگ و داغ
نسبت این از یکی کس تا هزار
در حق شخصی دگر سلطان بود
وان بگوید زید گبر و کشتنی است

(۱) برای اینکه هر کائناتی مظهر اسمی از اسماء الهیه و وجود مطلق است که او
خیر محض است ولی از هر مظهري اثر دیگری است و ازین روی مخالفت نسبی پدید می آید -

- (۱) زَيْدٌ الْقَتْلُ لَهُ فَرَضٌ وَفَرْدٌ
لَهُ رُوحٌ وَجَنَانٌ وَضَرَرٌ
(۲) لَوْ أَرَدْتَ أَنْ يَكُونَ السُّكْرُ
فَلَهُ مِنْ أَعْيُنٍ عَشَاقِهِ
(۳) فَبِعَيْنٍ لَكَ ذَاكَ الْحَسَنُ
وَبِعَيْنٍ الطَّالِبِ الْمَطْلُوبَ لَكَ
(۴) فَلَيْلَكَ الْعَيْنِ مِنْكَ الْحَسَنَةُ
وَاسْتَعْرِ عَيْنًا لَكَ مِنْ غَدَى
(۵) بَلَى يَرُوقُ مِنْهُ عَيْنًا وَنَظَرَ
لَهُ مِنْهُ الْوَجْهَ طَالِعٌ وَانْظُرْ
- ذَاتَ زَيْدٍ وَلِفَرْدٍ إِنْ يُعَدُّ
هِيَ لِلثَّانِي وَخَوْفٌ وَخَطَرٌ (۱)
لَكَ مَحْبُوبًا بِهِ الْخَيْرَ تَرَى
انْظُرْ .. إَعْرِفْ كَرَمَ اخْلَاقِهِ
أَنْتَ لَا تَنْظُرُ إِلَيْهِ زَمْنَا
انْظُرَا أَنْتَ .. مِنْكَ يُجَلَى كُلُّ شَيْءٍ ..
إِرْبِطِ الْعَيْنَ لَكَ مِنْ فِطْنَةٍ (۲)
عَاشِقًا لِلْعَيْنِ تِلْكَ وَاهْتَدَى
تَسْتَعِيرُ ثُمَّ بَعْدَ فِي النَّظَرِ
.. لِيَطِيبَ لَكَ مِثْلُ السُّكْرِ ..

(۱) والحكمة فن ذلك من تقابل الاسماء والصفات نشأت هذه الحالات فنقول (ربنا ما خلقت هذا باطلا) و تنضرع له تعالى و تقول (اللهم ارنا الاشياء كما هي هي) -
(۲) ای اربط عینک لاجل تلك العین الملیحة واطلب انت من عشاقها عیناً عاریة غیر عینک حتی تشاهد مطلوبک علی وجه الکمال لان عینک المطلوب منك وبطها فهي مموجة بالجنس الحيواني و عين المحبوب المطلوب حسنة مستقيمة اربط عینک رائیة العیب بترك ما سوى الله تعالى و بخدمة عشاقه تعالى -

- (۱) زید یک ذانت برآن و یک جنان
(۲) گر تو خواهی کو ترا باشد شکر
(۳) منکر از چشم خودت آن خوب را
(۴) چشم خود بر بند زان خوش چشم تو
(۵) بلکه زو کن عاریت چشم و نظر
- او برین دیگر همه رنج و زیان
بس درا از چشم عشاقش نگر
بین بچشم طالبان مطلوب را
عاریت کن چشم از عشاق او
بس ز چشم او بروی او نگر

- (۱) کَیْ بِذَا تَأْمَنُ شَرًّا لِّتُخَمَّهَ
 قَالَ ذُو الْعِزَّةِ مَنْ لِلَّهِ كَانَ
 (۲) عَيْنُهُ وَالْيَدِ وَالْقَلْبِ أَنَا
 کَیْ مِنْ الْأَدْبَارِ فِي كُلِّ زَمَنْ
 (۳) كُلُّ مَا قَدْ كَانَ مَكْرُوهًا لِأَنَّ
 كَانَ فَهُوَ الْعَمَرُ مَحْبُوبٌ خَلِيلٌ
 وَ الْمَلَالِ .. بَلْ وَكُلِّ نِقْمَةٍ ..
 لَهُ كَانَ اللَّهُ .. سِرًّا وَ عِيَان ..
 لَهُ أَغْدُو .. وَ بِي يَلْقَى الْهَنَاء ..
 يَخْلُصُ إِقْبَالَهُ السَّعْدُ الْحَسَنُ
 جَانِبَ الْمَحْبُوبِ دَلَّ الْمُؤْتَمَنُ
 .. وَ جَمِيلٌ حَيْثُ دَلَّ لِلْجَمِيلِ ..

حکایه ذلك الواعظ الذي كان في ابتداء كل وعظ يدعو للظلمة

وقساء القلوب وسبى الاعتقاد

- (۴) ذَلِكَ الْوَاعِظُ لَمَّا أَنْ وَرَدَ
 خَصَّ قُطَاعَ الطَّرِيقِ بِالْدُّعَاءِ
 (۵) رَفَعَ كَفِّهِ يَا رَبِّي الْعَظِيمُ
 رَحْمَةً أَنْزَلَ عَلَى كُلِّ لَيْثِيمٍ
 نَادَى الْوَعِظُ عَلَى التَّخْتِ قَعْدَ
 بِهِمْ أَفْضَى الْمَدِيحِ وَالْثَنَاءِ
 قَالَ .. يَا ذَا الصَّفْحِ وَالْمِنْ الْجَسِيمِ ..
 .. وَ ذَمِيمٍ وَ عَتْلٍ وَ زَنِيمٍ ..

گفت کان الله له زين ذو الجلال
 تا رهد از مدبريها مقبلش
 سوى محبوبت حبيب است و خليل

(۱) نا شوی ایمن ز سیری و ملال
 (۲) چشم او من باشم و دست و دلش
 (۳) هر که مکروهست چون او شد دلیل

حکایت آن واعظی که در آغاز هر سخن دعا بر ظالمان کردی

قاطعان راه را داعی شدی
 بر بدان و مفسدان و طاغیان

(۴) آن یکی واعظ چو بر تخت آمدی
 (۵) دست بر میداشت یارب رحم ران

طَاعِنٍ بِالْخَلْقِ وَغَدِ لَمَزَهُ
 هُمْ بَلْ خَصَّ الدُّعَا بِالْخُبْنَاءِ
 ذَا لِمَنْ ضَلَّ الدُّعَا مِنْ أَحَدٍ
 فِي الدُّنْيَا مِنْهُمْ رَأَيْتُ حَسَنًا
 ظُلْمًا أَوْ خُبْنًا وَجَوْرًا كَمْ هُمْ
 قَذَفُوا فِي الْخَيْرِ مِنْ دُونِ رِيَاءٍ
 مِنْهُمْ ضَرْبًا وَجُرْحًا وَعَنَا
 ذَلِكَ السَّمْتُ التَّجَاتُ عَجَلًا
 لِلطَّرِيقِ الشَّرِّ عَنِي مَنَعُوا
 فَالدُّعَاءُ لَهُمْ مِثِّي وَجَبْ

(۱) وَ عَلٰی کُلِّ بَدِيٍّ هَمَزَهُ
 (۲) هُوَ اَلَمْ يَدْعُو لِمَنْ اَهْلُ الصَّفَاءِ
 (۳) قَالَتْ الْخَلْقُ لَهُ اَلَمْ يَعْهَدِ
 (۴) اَلَيْسَ جُودًا ذَا لَهُمْ قَالَ اَنَا
 (۵) فَلِذَا اخْتَرْتُ الدُّعَاءَ لَهُمْ
 عَمِلُوا حَتَّى مِنْ الشَّرِّ لِيَا
 (۶) كَلَامًا وَجْهَتُ وَجْهِي لِلدُّنْيَا
 (۷) قَدْ رَأَيْتُ فَمِنْ الضَّرْبِ اِلَى
 فَالذَّنَابِ لِي اَيْضًا اَرْجِعُوا
 (۷) لِصَلَاحِي اِذْ هُمْ صَارُوا السَّبَبَ

بر همه کافر دنان و اهل دیر
 می نکردی جز خبیثان را دعا
 دعوت اهل ضلالت جور نیست
 من دعاشان زین سبب بگزیده ام
 که مرا از شر بغیر انداختند
 من ازیشان زخم و ضربت دیدمی
 باز آوردند می گرگان براه
 پس دعاشان بر منست ای هوشمند

(۱) بر همه تسخر کنان و اهل ضیر
 (۲) می نکردی او دعا بر اصفیا
 (۳) مرورا گفتند کاین معهود نیست
 (۴) گفت نیکوئی ازینها دیده ام
 (۵) خبث و ظلم و جور چندان ساختند
 (۶) هر گهی که رو بدنیا کردمی
 (۷) کردمی از زخم آن جانب پناه
 (۸) چون سبب ساز صلاح من شدند

- (۱) يَا لَيْبِبُ الْعَبْدُ لِلْحَقِّ فَكَمْ
مِائَةَ حُزْنٍ لِشَكْوَى وَوَجَعٍ
(۲) وَلَهُ الْحَقُّ مُدَامًا ذَا الْوَجَعِ
آخِرَ الْأَمْرِ لَكَ سِوَى الصَّحِيحِ
(۳) هَذِهِ الشَّكْوَى لِيَتْلِكَ التَّعْمَةُ
ضَرْبَتِكَ وَلَكَ عَنْ بَابِنَا
(۴) لَكَ فِي الْوَاقِعِ قَدْ كَانَ الدَّوَاءُ
كِيمِيَاءٌ فِيهِ كَمْ نَفْعٍ بَدَى
(۵) لِنَفِيرٍ مِنْهُ نَحْوُ الْخَلْوَةِ
(۶) فَلَمَّا الْأَحْبَابُ فِي الْوَاقِعِ هُمْ
إِذْ مِنَ الْحَضَرَةِ سَوَّكَ الْبَعِيدِ
- مِنْ أَذَى النَّشْتَرِ أَنْ يَأْلَمْ
لَمْ فِيهِ أَظْهَرَ مِنْهُ جَزَعٌ
قَالَ وَالْحَزْنَ الْكَثِيرُ وَالْفَزَعُ
خَاضِعًا عِنْدِي .. وَالصَّفْوَ الْمَلِيحَ ..
إِعْمَلْ أَنْتَ مَنْ هِيَ فِي نِقْمَةٍ
تَطْرُدُ .. تَمْنَعُكَ إِحْسَانُنَا ..
كُلُّ خَصْمٍ وَبِهِ نِلْتَ الشِّفَاءَ
وَشَفِيقُ قَلْبِكَ الْعَمْرَ هَدَى (۱)
مُسْتَعِيدًا لَطْفَ رَبِّ الْقُوَّةِ
خُصَمَاءَ .. وَشَدِيدَ بَأْسِهِمْ ..
أَشْغَلُوكَ وَبِذَا صِرْتَ الطَّرِيدُ

(۱) نسخه ثانیة - وشفیق لك کلام غدی -

(۱) بنده می نالد بحق از درد نیش	صد شکایت میکند از رنج خویش
(۲) حق همی گوید که آخر رنج و درد	مر ترا لایه کنان و راست کرد
(۳) این گله زان نعمتی کن کت زند	از در مازود مطرودت کند (۱)
(۴) در حقیقت هر عدو داری تست	کیمای نافع و دلجوی تست
(۵) که ازو اندر گریزی در خلا	استعانت جوئی از لطف خدا
(۶) در حقیقت دوستانات دشمنند	که ز حضرت دور و مشغولت کنند

(۱) کت در این بیت بکسر کاف است و بمعنی که ترا باشد و چنانکه گویند کت گفت یعنی که ترا گفت (برهان قاطع)

- (۱) يُوجَدُ الْحَيَوَانُ يُسَمَّى الْأَشْفَرَا
أَحْسَنَ صَارَ فَمِنْ ضَرْبِ الْعَصَاةِ
(۲) إِنَّ نَفْسَ الْمُؤْمِنِ لِلْأَشْفَرِ
إِذْ يَضْرِبُ لِلْعَصَاةِ السَّمَنَا
(۳) وَلِهَذَا فَضَلُّوا كُلَّ الْمَلَأِ
(۴) وَعَلَى الْأَرْوَاحِ أَرْوَاحَ لَهُمْ
حَيْثُ أَنَّ ذَاكَ الْبَلَاءُ الْآخِرُونَ
(۵) فَيَدْبَغُ زَادَ ذَا الْجِلْدِ يَصِيرُ
كَالْأَدِيمِ الطَّائِفِي وَصَفُهُ
- هُوَ فِي ضَرْبِ الْعَصَى مَا كَثُرَا
سَمَنًا زَادَ وَارْبَى بِالْصِفَاةِ (۱)
تَنْتَمِي بِالنَّسَبَةِ .. إِنْ تَذَكَّرَ ..
تَبْدِي وَالْقُوَّةَ تَغْدُوا الْأَحْسَنَا
أَنْبِيَاءُ اللَّهِ جَهْدًا وَبَلَا
سَمَنًا زَادَتْ .. وَارْبَى عَزَمَهُمْ (۲)
مَا رَأَوْ مِثْلَهُمْ .. هُمْ قَاصِرُونَ ..
سَاحِبِ الشَّدَّةِ وَالصَّعْبِ الْخَطِيرِ ..
بِالْثَمَا رَاقٍ وَزَادَ لُطْفُهُ

(۱) اشفر واشفور واشفار كلها بالغين المعجمة بمعنى واحد يسمى بالتركية بورسق وبالعربية زبابة وهي فارة صماء تضرب العرب بها المثل فتقول اسرق من زبابة بفتح الزاي المعجمة ص ۳۱ ج ۴ النهج - والصحيح الاشفر هو القنفذ كما في الشرح الفارسی -
(۲) نسخه ثانیة - عاد بالجنّة ضخمًا وسمین - ضربه الخلق له دومًا یزین -

- (۱) هست حیوانی که نامش اشعراست
(۲) نفس مؤمن اشغری آمد یقین
(۳) زین سبب بر انبیاء رنج و شکست
(۴) تا ز جانها جانشان شد زفتر
(۵) پوست از دارو بلاکش میشود
- او برخم جوب زفت ولمتراست (۱)
تو بزخم رنج زفت است و سمین
در همه خلق جهان افزون تر است
که ندیدند آن بلا قوم دگر
چون اَدیم طائفی خوش میشود

(۱) در شرح بحر العلوم گفته - اشفر حیوانیست که بر پوست او مانند سیخها باشد و بشکارچی خود آن سیخها را می زند و در هندی آن را (سپی) می گویند و گویند که او از زدن فربه میشود - در برهان قاطع نگاشته - اشفر بضم اول و بضم غین معجمه خارپشت بزرگ تیر انداز را گویند -

(۱) لَوْ لَهُ بِالذَّبِّ مَرًّا وَعَفْنٌ
عَادَ نَتْمًا وَكَرِيهَ الرَّائِحَةِ
(۲) جِلْدَ الْإِنْسَانِ لَمْ يَذْبَغْ فَسَدَ
(۳) فَالِدَوَاءَ ضَعُ وَتَفْرِيكَ كَثِيرٌ
(۴) طَيِّبًا ذَا قُوَّةٍ لَوْ أَنْتَ لَنْ
يَمْنَحَ الْحَقُّ الْعَنَاءَ لَا بِاخْتِيَارٍ
(۵) فَإِبْتِلَاءُ الْحَبِّ تَطْهِيرٌ لَكَ
(۶) إِذْ صَفَاءٌ وَجَدَ طَابَ الْبَلَاءُ
(۷) فَيَرَى الْقُوَّةَ مِنْهُ وَالْغَلَبَ
(فَيَقُولُ أَقْتُلُونِي يَا ثَقَاتُ)

مَا فَرَكَتْ .. الضَّغْطَ فِيهِ لَمْ تُبْنِ ..
.. مَا لَهُ نَفْعٌ بِأَيِّ سَائِحَةٍ ..
بِالرُّطُوبَاتِ الثَّقِيلَةِ أَدْرِي يَمْدُ
زِدْ لَهُ حَتَّىٰ يَبْذَا دَوْمًا يَصِيرُ
تَقْدِرُ أَرْضَ يَا لَيْبِبُ لَكَ أَنْ (۱)
مِنْكَ يُؤَلِّقُ امْتِنَحَانًا وَاضْطِرَارًا
عِلْمُهُ مَا فَوْقَ تَدْبِيرِ بَكَ
صِحَّةٌ إِذْ وَجَدْتَ طَابَ الدَّوَاءُ
تَبْدُو فِي عَيْنِ الْفَرَارِ وَالْعَطَبِ
فَالْحَيَاةُ لِي دَوْمًا فِي الْمَمَاتِ

(۱) ای ان لم تجبر نفسك على الرياضة فارض عن الله بما واصلك به من الابتلاء
مان الرياضة نافعة واعلم انه اذا أحب عبداً ابتلاه وان صبر احبه وان رضى اصطفاه لانه ورد
اذا اراد الله بعبد خيراً عجل عقوبته -

(۱) ورنه تلخ و تیز مالیبدی براو
(۲) آدمی را پوست نامدبوغ دان
(۳) تلخ و تیز و مالش بسیارده
(۴) ورنه نئی ثانی رضا ده ای عیار
(۵) که بالای دوست تطهیر شماست
(۶) چون صفا بیند بلا شیرین شود
(۷) برد بیند خویش را در عین مات

گنده کشتی ناخوش و ناپاک بو
کز رطوبتها شده خشک و گران
تا شود پاک و لطیف و با فره
که خدا رنجت دهد بی اختیار
علم او بالای تدبیر شماست
خوش بود دارو چوصحت بین شود
پس بگوید اقتلونی یا ثقات

كَانَ نَفْعًا خَالِصًا مِنْهُ أَذَاهُ
كَانَ مُرْدُودًا قَرِينًا لِلزَّلَالِ
عَنْهُ.. مَا بَيْنَ ذَوِي الرَّحْمِ خِزْيٌ..
لَفَّ كَالشَّيْطَانِ بِالتَّارِ اتَّقَدْ
كُلَّ حَقْدٍ.. وَأَذَى بَيْنَ الْعَمَلِ..
كَانَ حَقْدًا وَهُوَ لِلشَّرِّ الْمَثَالُ

(۱) ذَاكَ الشُّحْنَةُ فِي حَقِّ سِوَاهُ
غَيْرَ أَنْ فِي حَقِّهِ مِنْهُ الْعَمَلُ
(۲) قُطِعَ رَحْمٌ لِإِيْمَانٍ عَزِي
وَعَلَيْهِ الْحَقْدُ لِلشَّيْطَانِ قَدْ
(۳) وَلِذَا أَلِدُ كَانَ قَدْ صَارَ إِلَى
إِعْلَمِ أَصْلَ الْكُفْرِ بَتًّا وَالضَّلَالُ

فی بیان السّمّوال من عیسی (ع) ما هو الا صعب من كل شیء فی الوجود

أَصْعَبُ كُلِّ الصَّعَابِ فِي الْعَمَلِ
غَضَبُ اللَّهِ لَدَى كُلِّ الصَّعَابِ
سَقَرٌ تَبْدِي رَجِيفًا وَعَنَا
هُوَ يُنْجِينَا بِأَرْضٍ.. وَسَمَا..
غَضَبَ نَفْسِكَ تَطْفِي فِي الزَّمَنِ (۱)

(۴) عَا قُلْ عِيسَى الْمَسِيحَ سَلَا
(۵) مَا هُوَ يَا رُوحُ قَالَ بِالْجَوَابِ
أَصْعَبُ إِذْ مِنْهُ دَوْمًا مِثْلُنَا
(۶) قَالَ مِنْ ذَا الْغَضَبِ لِلَّهِ مَا
وَلَنَا يَغْدُو الْأَمَانُ قَالَ أَنْ

نسخة ثانية فی المحن -

لیک اندر حق خود مردود شد
کین شیطانِ برو پیچیده شد
کینه دان اصل ضلال و کافری

(۱) ابن عوان در حق غیرِ سود شد
(۲) رحم ایمانی ازو ببریده شد
(۳) کارگاه خشم گشت و کین وری

سّمّوال کردن شخصی از عیسی (ع) در وجود اصعب همه چیست

چیست در هستی ز جمله صعبتر
که از آن دوح همی لرزد چو ما
گفت ترك خشم خویش اندر زمان

(۴) گفت عیسی را یکی هشیار سر
(۵) گفتش ای جان صعبتر خشم خدا
(۶) گفت زین خشم خدا چه بود امان

- (۱) وَلِذَا الشَّحْنَةُ مِنْ هَذَا الْغَضَبِ
وَبِهَذَا الْغَضَبِ الدَّانِي السَّبْعُ
(۲) فَلَهُ أَيُّ رَجَاءٍ بِالرَّحْمَةِ
(۳) يَرْفَعُ ذَا الْجَاهِلِ هَبْ مِنْهُ لَمْ
مِنْ مَفَرٍ ذَا الْكَلَامِ فِي الضَّلَالِ
(۴) فَمَنْ السَّرِقِينَ أَيْضاً ذِي الدُّنَا
لَكِنْ السَّرِقِينَ ذَاكَ مَا غَدَا
مَعْدَنًا صَارَ بِهِ .. حَازَ الْغَلَبَ ..
سَبَقَ أَيْضاً .. وَمَنْ عَنْهُ يَكْغُ ..
غَيْرَ أَنْ جَهْدًا لَتِلْكَ الْصِفَةِ
يَكُ لِلْعَالَمِ مِنْ ظُلْمِ الْمِ
لَهُ يُرْمِي .. وَيَدُومُ فِي الْوَبَالِ ..
أَبْدًا مَا خَلِمْتَ .. زَادَتْ عَنَّا ..
مَرَّةً لَا مَاءَ مَعِينًا وَهَدَى

فی بیان قصد العاشق الخيانة و زجر المعشوقة له بالصوت البلیغ

- (۵) حَيْثُ ذَاكَ الرَّجُلُ الْغَرُّ نَظَرَ
رَأَى تَقْيِيلًا لَهَا بَعْدَ اعْتِنَاقِ
(۶) فَلَهُ الْمَعْشُوقَةُ بِالْجِدَّةِ
وَلَيْكَ لَا تَذْهَبُ بِغَيْرِ آدَبٍ
وَحْدَهَا كَانَتْ بِهِ الْعِشْقُ اسْتَعَرَ
عَجَلًا .. مِنْ حَرٍّ وَجَدٍ وَاشْتِياقٍ
صَرَخَتْ قَالَتْ بِكُلِّ شِدَّةٍ
عَقْلًا أَمْسِكْ وَأَلَاكَ اللَّبَّ أَصْحَبِ

- (۱) پس عوان که معدن این خشم گشت
(۲) چه امیدستش برحمت جز مگر
(۳) گرچه عالم را ازیشان چاره نیست
(۴) چاره نبود هم جهان را از چمین
خشم زشتش از سبب هم در گذشت
باز گردد زان صفت آن بی هنر
این سخن اندر ضلال افکند نیست
لیک نبود آن چمین ماء معین

قصد خیانت کردن عاشق و بانك زدن معشوق

- (۵) چونکه تنهایش بدید آن ساده مرد
(۶) بانك بروی زد به هیبت این نکار
زود او قصد کنار و بوسه کرد
که مرو گستاخ ادب را هوش دار

لِلْمَوْتِ .. يَا رَبِّي لَمْ أَجِدْ ..
 ظَامِيءٌ أَنِّي لَهُ الصَّبْرُ هُنَا
 مِنْ هُبُوبٍ يَظْهَرُ فِي ذَا الزَّمَانِ
 لَكَ عَنْ ذَا الْكَرَمِ .. مَا يَرْدَعُ ..
 أَنْتَ مَجْنُونٌ وَلَا تَنْتَبِهْ
 مِنْ لَيْبٍ لَكَ نُصْحًا وَرَشْدَ
 أَنَّ هُنَا كَانَ بِحُكْمٍ مُبْرَمٍ
 وَبِكَ أَنْظُرْ وَاتَّعِظْ وَفَقِّ الْأَدَبَ
 كَانَ بِالطَّوْعِ وَقَيْدَ حُكْمِنَا
 أَنْتَ لَمْ تَصْنَعْ وَلَا فِي لَمَحَةٍ
 لَهُ تَحْرِيكًا .. وَكَالْجَامِدِ كَانَ ..
 يَا بَلِيدُ لَيْسَ يَبْدُو فِي زَمَانٍ
 .. عِبْرَةٌ مِنْهُ لَكَ خُذْ مُوَضَّحَهُ ..

(۱) خَلْوَةٌ قَالَ وَ كُلِّ أَحَدٍ
 حَاضِرٌ مَاءٌ وَمِنْ مِثْلِي أَنَا
 (۲) لَيْسَ غَيْرَ الرِّيحِ فِي هَذَا الْمَكَانِ
 مَنْ هُوَ الْحَاضِرُ مَنْ ذَا يَمْنَعُ
 (۳) قَالَتْ الْمَعْشُوقَةُ يَا أَبْلَهَ
 أَبْلَهَ أَنْتَ وَلَمْ تَسْمَعْ أَبَدَ
 (۴) قَدْ رَأَيْتَ الرِّيحَ هَبْ فَأَعْلَمْ
 مَنْ لَهُ حَرَكٌ دَوْمًا وَاهِبٌ
 (۵) مَثَلًا جُزْءُ الْهَوَاءِ مَنْ لَنَا
 فَلَوْ التَّحْرِيكَ لِلْمَرْوَحَةِ
 ذَلِكَ الْجُزْءُ بَتَاتًا مَا أَبَانَ
 (۶) فَحِرَاكُ الْجُزْءِ ذَا لِلرِّيحِ كَانَ
 بِسَوَالِكَ وَ يَغْيِرُ الْمَرْوَحَةَ

آب حاضر تشنه همچون منی
 کیست حاضر چیست مانع این گشاد
 ابلهی وز عاقلان نشنوده
 باد جنبانیست اینجا بادران
 باد بیزن تا نجنبانی نجست
 بی تو و بی باد بیزن سر نکرد

(۱) گفت آخر خلوتست و خلق نی
 (۲) کس نمی جنبد در اینجا جز که باد
 (۳) گفت ای شیدا تو ابله بوده
 (۴) باد را دیدی که می جنبد بدان
 (۵) جزو بادی که بحکم مادرست
 (۶) جنبش این جزو باد ای ساده مرد

- (۱) فَجِرَاكَ ذَا الْهَوَاءِ لِلنَّفْسِ
تَابِعُ تَحْرِيكِ رُوحٍ وَ بَدَنٍ
- (۲) رَبِّمَا ذَا النَّفْسِ الْمَدْحَ الْجَمِيلِ
رَبِّمَا ذَا النَّفْسِ الْهَجْوِ الدِّمِيمِ
- (۳) فَبِذَا الْأَحْوَالِ مِنْ كُلِّ هَوَاءٍ
فَالنَّهْيِ مِنْ جُزْءِ الْكُلِّ نَظَرُ
- (۴) ذَا الْهَوَاءِ الْحَقُّ طَوْرًا لِلرَّيِّعِ
فِي الشِّتَا ذَا اللَّطْفِ مِنْهُ سَلْبًا
- (۵) فَعَلَى عَادَ لَهُ الصَّرَصَرُ قَدْ
(۶) عَطَّرَ فَرْدَ الْهَوَا سَمًا وَ هَبَ
- وَالصَّبَا قَدْ صَيَّرَ مِنْهُ الْقُدُومَ
- مَنْ غَدَى فِي الشَّفَةِ .. إِنْ يَلْتَمَسْ ..
لَهُ .. مَا أَنْ فَقِدَا ذَلِكَ سَكَنَ ..
يَجْعَلُ .. يُبْدِي بِهِ الشُّكْرَ الْجَزِيلَ ..
يَجْعَلُ .. يُبْدِي بِهِ الْخُلُقَ الدِّمِيمَ
آخِرَ اعْرِفْ .. وَلَكَ أَجَعَلَهُ ضِيَاءَ ..
دَائِمًا .. بِالْجُزْءِ هَبَ قُلْ أَعْتَبِرْ ..
يَجْعَلُ الْمَنْسُوبَ فِي رِيفٍ وَ رِيعٍ
.. خَلَعَ الْحِلَّةَ مِنْهُ وَالْقَبَا ..
صَيَّرَ ثُمَّ لِهَوْدَ لَهُ بَعْدَ
وَ سَمُومًا وَ بِهِ أَضْرَى اللَّهَبَ
فَرَحًا .. جَلَى بِهِ لَيْلَ الْهُمُومِ ..

(۱) قال تعالى (وأما عاد فاهلكوا بريح صرصر عاتية) ای قویة وشدیده -

- (۱) جنبش باد نفس کاندر لب است
(۲) گاه دم را مدح و پیغامی کند
(۳) پس بدان احوال دیگر بادهای
(۴) باد را حق گاه بهاری میکند
(۵) برگروه عاد صرصر میکند
(۶) میکند یک باد را زهر و سموم
- تابع تصريف جان و قالبست
گاه دم را هجو و دشنامی کند
که ز جزوی کل همی بیند نهی
در دیش زین لطف عاری میکند
باز بر هودش معطر میکند
مر صبارا میکند خرم قدوم

وَضَعَ آيْضًا.. لِأَنَّ تَدْرِي الْقِيَّاسَ..
 تَقْدُرُ أَنْتَ تَقِيْسُ بِاهْتِدَاءِ
 يَسُوِي لُطْفٍ وَقَهْرٍ مُلْتَمَسِ
 وَ فَرِيْقٍ لَهُمْ سَمًا بَدَا
 كَيْ بِهَا فَرْدٌ يَرَى الْجُودَ بِذَلِكَ
 تَمْتَنِي.. يَخْتَلِفُ مِنْهَا الطَّلَابُ..
 هَكَذَا لَمْ تَمْتَلِي أَوْ لَا تِلْمِ
 أَوْ هُوَ الْمَرْوَحَةُ إِنْ تَقِسْ
 لَا سِوَاهُ.. فَاسْأَلِكِ النَّهْجَ السَّدَادَ..
 كَيْفَ مِنْ لُطْفٍ وَفَضْلٍ يَجْتَمِي
 أَنْتَ فِي الْأَنْبَارِ مِنْهَا اخْتَبِرِ
 .. وَالْجِرَّاءُ بِهِ وَفَقَ مَا لَهَا..

تا کنی هر باد را بروی قیاس
 بر گروهی شهد و بر قومیست زهر
 واز برای قهر هر پشه و مگس
 بر نباشد ز امتحان وز ابتلا
 نیست الا مفید یا مصلحه
 کی بود از لطف و از انعام دور
 فهم کن کان جمله باشد همچین

(۱) فَهَوَاءَ النَّفْسِ فِيكَ الْأَسَاسُ
 وَعَلَيْهِ أَبَدًا كُلُّ هَوَاءٍ
 (۲) وَكَلَامًا لَا يَعُودُ ذَا النَّفْسِ
 فَفَرِيْقٍ لَهُمْ شَهْدًا غَدًا
 (۳) رَبَّمَا الْمَرْوَحَةُ تُبَدِّي حِرَاكَ
 رَبَّمَا قَهْرَ الْبَعُوضِ وَالذَّبَابِ
 (۴) فَإِذَا مَرْوَحَةُ التَّقْدِيرِ لِمِ
 (۵) بِامْتِحَانٍ إِذْ هَوَاءَ النَّفْسِ
 جَزْئُهُ دَوْمًا صَلاَحٍ أَوْ فِسَادٍ
 (۶) ذَا الشَّمَالِ ذَا الدُّبُورِ ذَا الصَّبَا
 (۷) يُحْرَمُ الْحَفَنَةُ لِلْبَرِّ انْظُرِ
 أَنْ كُلَّ الْبَرِّ كَانَ مِنْلَهَا

(۱) باز دم را بر تو بنهاد او اساس
 (۲) دم نمیگردد سخن بی لطف و قهر
 (۳) مروحه جنبان پی انعام کس
 (۴) مروحه تقدیر ربانی چرا
 (۵) چونکه جز و باد دم یا مروحه
 (۶) این شمال و این صبا و این دبور
 (۷) يك کف گندم ز انباری به بین

هُوَ مِنْ بُرْجِ الْهَوَاءِ لِلْسَّمَاءِ
 أَبَدًا مَا نَطَّ أَوْ أَبَدَى رَوَاحُ
 يَنْقِدُونَ الْحُبَّ مِنْ تَبْنٍ هُمْ
 كُلُّ فَلَاحٍ هَوَاءٌ وَانْتَدَبُ
 يَغْدُو حَتَّى هِيَ تَبْغِي مَا تُرِيدُ
 تَمَلُّ .. الْأَعْوَامَ هَذَا دَأْبُهَا..
 لَوْ يَظَلُّ سَاكِنًا كُلُّ لِدَاكَ
 لَوْ بِهِ رِيحُ الْوِلَادِ وَالْأَذَى
 أَنْ إِي أَبْغُوا الْفَرْجَ زِدَتْ جَزَعُ
 هُوَ أَجْرِي فِي غَدٍ وَ رَوَاحُ
 خَائِفًا كَانَ عَلَى وَفْقِ الْأَدَبِ
 كَأَنَّهُمْ رَامُوهُ مِنْ ذِي الْمَنَنِ

(۱) کُلُّ مَا تَنْظُرُ هَبَّ مِنْ هَوَاءِ
 فَبِلَا مِرْوَحَةٍ مُجْرِي الرِّيحِ
 (۲) فَوْقَ رَأْسِ الْبَيْدِرِ مَذْلَهُمْ
 أَقْلًا كَانَ مِنَ الْحَقِّ طَلَبُ
 (۳) كَبِيْ بِذَا الْبُرِّ عَنْ التَّبَنِ الْبَعِيدِ
 وَأَنَا بِيْرًا وَ أَبَارًا لَهَا
 (۴) ذَلِكَ الرِّيحُ الَّذِي أَبْدَى حِرَاكَ
 (۵) ضَرَعُوا لِلْحَقِّ وَالطَّلُقُ كَذَا
 مَا أَتَى قَدْ وَرَدَ صَوْتُ الْوَجَعِ
 (۶) هُمْ لَوْ لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ الرِّيحَ
 مِنْهُمْ مِمَّ الْبُكَاءِ وَالصَّخْبِ
 (۷) وَكَذَلِكَ الرِّيحُ أَهْلُ السَّفَنِ

نی جهد بی مروحه آن بادران
 نی که فلاحان ز حق جویند باد
 تا بانباری رود یا چاهها
 جمله را بینی به حق لایه کنان
 گر نیاید بانگ درد آید که داد
 باد را پس کردن زاری چه خوست
 جمله خواهانش از آن رب العباد

(۱) کل باد از برج باد آسمان
 (۲) بر سر خرمن بوقت انتقاد
 (۳) نا جدا گردد ز گندم کاهها
 (۴) چون بماند دیر آن باد وزان
 (۵) همچنین در طلق آن باد ولاد
 (۶) گر نمی دانند کش راننده اوست
 (۷) اهل کشتی همچنان جویای باد

بِكَ الْلَّحَى الْأَلَمَ زِدْتَ أَذَى
دَفَعَهُ بِالرَّيْحِ .. كَمْ تَبْتَهَلُ ..
ضَرَعُوا أَنْ مِنْكَ لُطْفًا وَمَدَدُ
رُقْعَةٍ التَّمْوِيدِ فِيهَا رَغَبُوا
عِنْدَ طَلْقِ الْمَرَاةِ وَقْتَ الْأَلَمِ
أَنْ مُجْرِي الرِّيحِ رَبُّ الْعَالَمِينَ
يُوجِدُ رَأْيِي سَدِيدٌ وَ مُصِيبٌ
مُوجِدُ التَّحْرِيكِ قَدْ كَانَ هُنَاكَ
مِنْهُ ذَاكَ أَفْهَمُ بِإِظْهَارِ الْأَثَرِ
مَا رَأَيْتَ الرُّوحَ أَنْتَ فِي زَمَنِ
إِعْلَمِ الرُّوحَ .. بِهِ دَوْمًا سَكَنَ ..

(۱) هَكَذَا فِي وَجَعِ الْبُخْسِ إِذَا
بِاعْتِقَادٍ وَ خُلُوصٍ تَسْتَلُ
(۲) هَكَذَا الْجَنْدُ فَكَمْ لِلَّهِ قَدْ
(۳) إَعْطِ رِيحَ النَّصْرِ كَمْ هُمْ طَلِبُوا
مِنْ جَمِيعٍ مَنْ هُمْ عَزَّوْا عِظَمُ
(۴) فَإِذَا هُمْ عَلِمُوا كَلًّا يَقِينُ
(۵) وَيَقِينًا فِي نَهْيِ كُلِّ لَيْبٍ
ذَا بَانَ مَعَ كُلِّ مَنْ أَبْدَى حِرَاكَ
(۶) أَنْتَ لَوْ لَمْ تَرَهُ عِنْدَ النَّظَرِ
(۷) يَجْرِيكَ الرُّوحُ تَحْرِيكَ الْبَدَنِ
غَيْرَ أَنْ أَنْتَ بِتَحْرِيكَ الْبَدَنِ

دفع می خواهی بسوز و اعتقاد
که بده باد ظفر ای کامران
در شکنجه طلق زن از هر عزیز
که فرستد باد رب العالمین
اینکه با جنبیده جنباننده هست
فهم کن آن را باظهار اثر
لیک از جنبیدن تن جان بدان

(۱) همچنین در درد دندانها ز باد
(۲) از خدا لایه کنان آن جندیان
(۳) رقعه تعوید می خواهند نیز
(۴) پس همه دانسته اند این را یقین
(۵) پس یقین در عقل هر داننده هست
(۶) گر تو او را می نه بینی در نظر
(۷) تن بجان جنبید نمی بینی تو جان

- (۱) قَالَ هَبْنِي أَبْلَهًا بِالْأَدَبِ
 (۲) قَالَتْ الْمَعشُوقَةُ كَانَ الْأَدَبُ
 ذَلِكَ الْغَيْرَ هُوَ أَنْتَ الْأَلَدُ
 (۳) نَفْسُهُ ذَا الْأَدَبُ كَانَ الدِّفِينُ
 أَخْبَثُ مِنْ ذَا اللَّذِي نَحْنُ النَّظَرُ
 (۴) بَعْدَ ذَا كُلِّ اللَّذِي الْمَقْلَةُ
 يَطْلُبُ دَوْمًا يَكُونُ فِي نَمَطٍ
- بِالْوَفَاءِ عَالِمٌ وَالطَّلَبِ
 ذَا اللَّذِي كَانَ .. وَمَا عَزَّ طَلَبُ ..
 قَدْ عَلِمْتَ بِهِ كَلًّا أَنْ أَشَدَّ
 ذَلِكَ الْآخِرُ مِنْهُ فَيَقِينُ
 لَهُ وَجْهًا وَأَدْنَى بِالْآثَرِ
 هَذِهِ قَدْ نَضَحَ بِالْجَمَلَةِ
 وَاحِدٍ بِالْحَسَنِ أَنَا مَا اخْتَلَطَ

فی بیان قصه الصوفی اللذی نظر زوجته مع اجنبی

- (۵) یَوْمًا الصُّوفِیُّ نَحْوَ الْبَیْتِ قَدْ
 لَهُ بَابٌ وَاحِدٌ مَعَ عَرْسِهِ
 (۶) کَانَتْ الْمَرْأَةُ مَعَ مَنْ صَحِبَتْ
 شَهْوَةً کَثْرًا لَوْ سَوَّاسِ الْبَدَنِ
- جَاءَ وَالْبَیْتِ کَمَا كَانَ أَعْدُ
 مَعَ إِنْكَافٍ بِهِ مَعَ نَفْسِهِ
 بِازْدِوَاجٍ لَهَا قَدْ غَلَبَتْ
 نَزَلَ ذِي الْحَجَرَةِ .. قَبْدَ الدَّرَنِ ..

- (۱) گفت او گر ابله من در ادب
 (۲) گفت ادب این بود که خود دیده شد
 (۳) خود ادب این بود و آن دیگر دفين
 (۴) هر چه زين کوزه تراود بعد از زين
- زیر کم اندر وفاء و در طلب
 آن دگر را خود همی دانی تو لد
 زين بتر باشد که دیدميش يقين
 يك نمط خواهد بدین جمله چنین

قصه صوفی که بخانه آمد وزن خود را با بیگانه دید

- (۵) صوفی آمد بسوی خانه روز
 (۶) جفت گشته با حریف حویش زن
- خانه يك در بود وزن با کفش دوز
 اندران يك حجره از وسواس تن (۱)

طَرَقَ الْبَابَ لَهُ الْبَيْتَ قَصْدُ
لَا طَرِيقَ لَهُمَا مِنْ ذَا الْخَطَرِ
هُوَ عَنْ دُكَانِهِ ذَاكَ الزَّمَنُ
مِنْ خِيَالٍ لَهُ لِلْبَيْتِ الرُّجُوعُ
زَوْجُهُ كَانَ عَلَى أَنَّ الْمُرَادَ
يَأْتِي لِلْبَيْتِ هُوَ فِي الضَّخْوَةِ
بِاطْلًا هَبْ أَنَّهُ بِالْقُدْرَةِ
وَالْجَزَاءِ لِلْمَسِيءِ يَمْنَحُ
حَيْثُ أَنَّ السُّوءَ وَالْأَمْرَ الدُّنْيَا
يُنْبِتُ .. لَيْسَ سِوَاهُ مِنْ أَحَدٍ
كَيْ لَكَ يَأْتِي الْحَيَاءُ وَالنَّدَمُ

هر دو در ماندند نی حیلست نه راه
سوی خانه بازگردد از دکان
از خیالی کرد با خانه رجوع
آن زمان در خانه نامد روزگار
گرچه ستارست هم بدهد سزا
زانکه تخم است و برویاند خدش
آیدت زان بد بشیمانی و حیا

(۱) فِي الضُّحَى الصُّوفِي لَمَّا أَنْ يَجِدَ
فِكْلًا الْاِثْنَيْنِ حَارًّا لَا مَفَرَّ
(۲) أَبَدًا مَا كَانَ مَعْمُودًا بِأَنَّ
(۳) يَرْجِعُ لِلْبَيْتِ لَكِنْ ذَا الْمَرْوَعِ
(۴) قَصْدَ مَنْ غَيْرِ وَقْتٍ وَاعْتِمَادَ
لَهُ لَمْ يَحْصُلْ وَلَا فِي مَرَّةٍ
(۵) بِالْقَضَا كَانَ قِيَاسُ الْمَرَأَةِ
كَانَ سَتَارًا فَأَيْضًا يَفْضَحُ
(۶) إِذْ عَمِلْتَ السُّوءَ خَفَ لَا تَأْمَنِي
كَانَ بَذْرًا وَلَهُ الْحَقُّ أَبَدًا
(۷) وَلَكُمْ مِنْ زَمَنٍ لَطْفًا كَتَمَ

(۱) چون بزد صوفی بجد در چاشتگاه
(۲) هیچ معهودش نه بد کو آن زمان
(۳) قاصداً آن روز بی وقت آن مروع
(۴) اعتماد زن بران که هیچ بار
(۵) آن قیاسش راست نامد از قضا
(۶) چون که بد کردی بقرس ایمن مباش
(۷) چند گاهی او بیوشاند که تا

فی بیان حکایت ذلک اللص الذى كان فى عهد عمر

- (۱) إِذْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ذَا عُمَرَ
(۲) يَمِيدَ الْجَلَادِ وَالشَّحْنَةَ صَاحِ
يَا أَمِيرَ الْمَلِكِ بَدَأَ مَرَّةً
(۳) لَهُ حَاشَا اللَّهُ قَالَ عُمَرُ
(۴) أَوَّلَ الْأَمْرِ فَكَمْ مِنْ مَرَّةٍ
يُظْهِرُ وَالْفَضْلُ بَعْدَ بِالْجَزَاءِ
(۵) كُنِيَ بِذَا الْأَظْهَارِ كَلِمَتَا الْصِفَتَيْنِ
هَذِهِ تَعْدُو الْبَشِيرَ وَالنَّذِيرَ
(۶) فَلَكُمْ مِنْ مَرَّةٍ ذِي الْمَرَّةِ
وَبِهِ قَدْ عَمِلْتُ سَهْلًا غَدَى
- سَلَّمَ فِي عَهْدِهِ لَصًا أَقَرَّ
ذَلِكَ اللَّصُّ.. يَخْفِضُ لِلْمَجْنَاحِ..
جُرْمِي كَانَ أَغْفِيهِ مِنْ رَحْمَةٍ
بِالْجَزَاءِ الْقَهْرُ مِنْهُ يُمِطُّ
سَتَرَ حَتَّىٰ بِذَا لِلرَّحْمَةِ
يَأْتِي كَيْ يُظْهِرَ عَدْلًا فِي الْقَضَا
يُظْهِرَانِ لَهُ .. مَرُّ الْمَلَوَيْنِ..
هَذِهِ تَعْدُو .. بِمَا بَانَتْ تَسِيرُ..
لِلْقَبِيحِ ذَا أَتَتْهَا الْجَرَاءُ
وَلَهَا سَهْلًا كَلَّا شَيْءٌ بَدَىٰ

حکایت آن دزد که در عهد عمر بود

- (۱) عهد عمر آن امیر مؤمنان
(۲) بانگ زد آن دزد کای میر دیار
(۳) گفت عمر حاشا لله که خدا
(۴) بارها پوشد پی اظهار فضل
(۵) تا که این هر دو صفت ظاهر شود
(۶) بارها زین نیز این به کرده بود
- داد دزدی را بجلاد و عوان
اولین بارست جرمم زینهار
بار اول قهر بارد در جزا
باز گیرد از پی اظهار عدل
این مبشر گردد این منذر شود
سهل بگذشت آن وسهلس مینمود

وَالْغَيْبِيَّ كَانَ ذَاكَ مَا دَرَى
 أَيْضًا السَّالِمَةَ .. عُمَرَا تَزِيدُ ..
 كَثْرَةً مِنْ مِثْلِ مَا الْمَوْتُ التَّقَى
 عَمِلَ التَّوْبَةَ خَلَّى وَالْوِفَاقُ
 مَلَكُ الْمَوْتِ مِنَ الرُّوحِ الْعِثَانُ
 مَدَّ .. مَا مِنْ مَلَجٍ تَلْقَى لَهَا ..
 صُنِعَتْ ذِي الْمَرَاةِ مِنْ إِبْتِلَاءِ
 يَهْتَا مَا سَجَا أَيُّ نَفْسٍ
 مِنْكُمْ يَا مَنْ لَزَزْتُ بِحَالِ
 غَيْرَ أَنْ بِالصَّبْرِ .. فَالصَّبْرُ الزَّمَامُ ..
 أَعَامَى بَتَّةَ حَتَّى الْجَرَسِ
 لَا يَجِيءُ .. لَا وَلَا يَدْرِي أَحَدٌ ..

(۱) غَيْرَ أَنَّ الْعَقْلَ مِنْ رَجُلًا رَخَى
 لَمْ تَكِ الْقَلَّةُ مِنْ نَهْرٍ طَرِيدِ
 (۲) فَالْقَضَا ذَاكَ لَهَا قَدْ ضَمِقًا
 فُجَاءَ مَعَ مَنْ هُوَ كَانَ الْإِنْفَاقِ
 (۳) لَا طَرِيقَ لَا رَفِيقَ لَا أَمَانَ
 مَسَكَ وَالْيَدِ مِنْهُ نَحْوَهَا
 (۴) فَبَيْتَكَ الْحُجْرَةَ مِنْ لِمَجْفَاءِ
 هِيَ مَعَ صَاحِبِهَا مِثْلَ الْيَبَسِ
 (۵) وَمَعَ الْقَلْبِ لَهُ الصُّوفِيُّ قَالَ
 تُنْسَبَانِ اخِذْ أَيَّ انْتِقَامِ
 (۶) لَكِنْ الْحَالُ أَنَا عَنْ ذَا النَّفْسِ
 ذَا لِكُلِّ مَنْ لَهُ سَمْعٌ أَبَدِ

که سبورا هم ز جو ناید درست
 که منافق را کند مرگ فجاء
 دست کرده آن فرشته سوی جان
 خشک شد او و حریفش ز ابتلا
 از شما کینه کشم لیکن بصیر
 تا که هرگوشی نباشد این جرس

(۱) آن نمی دانست عقل پای سست
 (۲) آن چنانش تنگ آورد آن قضا
 (۳) نی طریق و نی رفیق و نی امان
 (۴) آنچنان کان زن در آن حجره جفا
 (۵) گفت صوفی بادل خود کای دوگیر
 (۶) لیک نا دانسته آرام این نفس

- (۱) فَأَنْتَ قَامَا مِنْكُمَا جَرَّ الْمِحْقُ
 (۲) إِذْ عَلِيلُ الدِّقِّ مِثْلُ الثَّلَجِ كَانَ
 يَنْقُصُ لِكِنْ بِكُلِّ لَحْظَةٍ
 (۳) وَكَمِثْلِ الضَّبْعِ لَمَّا هُمْ
 آيَنَ هَذَا الضَّبْعُ يَزْعَمُ أَنَّ
 (۴) أَبَدًا بَيْتٌ خَفِيَ لِلْمَرَاةِ
 لَا وَلَا دِهْلِيزُ أَوْ أَيُّ طَرِيقِ
 (۵) لَا وَطَيْسٌ كَيْ بِهِ تَخْفَى وَلَا
 (۶) يَحْجِبُ الْعَرَصَةَ يَوْمَ الْمَحْشَرِ
 لَا وَلَا تَلٌّ وَلَا أَيُّ مَحَلِّ
- فِي الْخَفَا كَالْدَّاءِ مِنْ سِلٍّ وَدِقِّ
 أَنَّ قَلِيلًا قَلِيلًا كُلُّ أَنْ
 يَحْسَبُ خَيْرًا هُوَ بِالصِّحَّةِ
 يَمْسِكُونَ الْبَعْضُ قَالَ مِنْهُمْ
 لَمْ يَرَوْهُ يَخْنُسُ ذَاكَ الزَّمَنُ (۱)
 لَمْ يَكْ لَا تَفَقَّ بِالْمَرَّةِ
 لِلْمَصْعُودِ .. لَا مَفَرُّ لِفَرِيقِ ..
 جَوَاقٍ حَتَّى لَهَا بَيْنَ الْمَلَا
 رَحِبَتْ أَشْبَهَ مَا مِنْ حُفَرِ
 لِلْفَرَارِ .. لَا رَجَاءَ وَأَمَلِ ..

(۱) نسخه ثانیة - ما راوه وله الشخص أكن -

- (۱) از شما دینه کشد پنهان محق
 (۲) مرد دق باشد چو یخ هر لحظه کم
 (۳) همچو کفتاری که میگیرندش او
 (۴) هیچ پنهان خانه آن زن را نبود
 (۵) نی تنوری که در آن پنهان شود
 (۶) همچو عرصه پهن روز رستخیز
- اندک اندک همچو بیماری دق
 لیک پندارد بهر دم بهترم
 غره آن گفت کاین کفتار کو (۱)
 سمج و دهلیز و ره بالا نبود (۲)
 نی جوالی که حجاب آن شود
 نی گو و نی پشته نی جای گریز

(۱) مشهور است که شکار کفتار بدین حیل که نزدیک خانه او آواز دهند که کفتار کو باز گویند کفتار نیست و اندک اندک در بندش کشند و او ملتفت نمیشود - (۲) سمج باسین مضموم ته خانه است -

(۱) ذَا الْمَجَلِّ الْحَرَجَ اللَّهُ وَصَفَ قَالَ لِلْمَحْشَرِ فَبِي كُلِّ طَرَفٍ (۱)
 مَا نَظَرْتُ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجٌ .. لَا وَلَا أَمْتًا .. لَكَ أَعْيَى الْفَرْجِ ..

اخفاء المعشوق تحت الحجاب

(۲) فَعَلَيْهِ وَضَعَتْ مِنْهَا الْأُزَارَ عَجَلًا وَالرَّجُلَ تَحْتَ السِّتَارِ
 صَيَّرَتْهُ الْمَرَأَا وَالْبَابَ قَدْ فَتَحَتْ وَالزَّوْجَ لِلْبَيْتِ وَرَدَ
 (۳) ظَاهِرٌ تَحْتَ الْأُزَارِ الرَّجُلَ فِي الْعِيَانِ وَهُوَ إِذَا الْجَمَلُ
 (۴) فَوْقَ مِيزَابٍ فَقَالَ بِصَخْبٍ ذَلِكَ الصَّوْفِيُّ مَنْ ذَا فِي عَجَبٍ
 مَنْ هُوَ ذَا مَا رَأَيْتُ أَبَدًا ذَا أَنَا .. كَيْفَ هُنَا قَدْ وَرَدَا ..
 (۵) سِتَّةٌ قَالَتْ لَهُ مِنْ ذَا الْبَلَدِ تَمَاكُ الْأَقْبَالِ وَالْمَالِ الْمَعْدِ
 (۶) قَدْ سَدَدْتَ الْبَابَ حَتَّى لَا يَصِلَ أَجْنَبِي عَجَلًا عَنْهَا غَفْلٍ (۲)

(۱) الایه فی سورة طه (و يسألونك عن الجبال فقل ينفها ربى نفاعاً فيزدها قاعاً صاففاً
 لا ترى فيها عوجاً ولا امْتاً اى ارتفاعاً - (۲) اجنبى غافل البال عجل -

(۱) گفت یزدان وصف آن جای حرج بهر محشر لا ترى فيها عوج

معشوق زیر چادر نهادن

(۲) چادر خود را بر او افکند زود مرد را زن کرد و در را برکشود
 (۳) زیر چادر مرد رسوا و عیان سخت پیدا چون شتر بر ناودان
 (۴) از تعجب گفت صوفی چیست این هرگز این را من ندیدم کیست این
 (۵) گفت خاتونی است از اعیان شهر مر و را از مال و اقبالست بهر
 (۶) در به بستم تا کسی بیگانه در نیاید زود نا دانانه

- (۱) فَلَهَا الصُّوفِيُّ أَيَّ خِدْمَةٍ
لَا وَلَا شُكْرٍ بِهَا إِنِّي أَنَا
(۲) قَالَتْ الْمَيْلُ لَهَا بِالْوَصْلَةِ
سِتَّةَ طَبِيعَةٍ الْحَقُّ دَرَى
(۳) وَلَدَ فَرَدَ لَهَا فِي الْبَلَدِ
كَيْسٌ شَاطِرٌ بِالْكَسْبِ خَيْرٌ
(۴) رَأَتْ أَلْبَنَتَ لَنَا بِالْخَفِيَّةِ
(۵) ذَهَبَتْ لِلْمَكْتَبِ ثُمَّ عَجَلُ
أَوْ دَقِيقًا فَالْعُرُوسُ أَجْعَلُ
(۶) فَلَهَا الصُّوفِيُّ قَالَ الْفُقَرَاءُ
وَعَشِيرُ السِّتِ مَشْرُونٌ لَهُمْ
- قَالَ رَأَتْ كَيْ بَغِيرَ مِنْهُ
إِصْحَ.. وَأَبْدِي أَنْ لَهَا فِيمَ الْمَنَى..
.. وَالْوِدَادِ وَالْهَوَى وَالْخِلَّةِ..
حُسْنَهَا وَالْخُلُقِ.. لَا هَذَا الْوَرَى..
لَمْ يَكُ الْعَاقِلُ كَانَ الْمُهْتَدِي
كَثْرَةً يَذَرِي لَهُ الرِّيحَ الْكَثِيرَ..
لَكِنْ الْيَوْمَ لَنَا بِالْصَّدَقَةِ
قَالَتْ إِنْ كَانَتْ سُبُوسًا مَبْتَذِلُ
.. وَلَهَا مَا أَنْ يَلِيقُ أَفْعَلُ..
نَحْنُ وَالزَّادُ قَابِلُ وَالرَّوَاهُ
قُدْرَةٌ مُحْتَشِمُونَ كُلُّهُمْ

- (۱) گفت صوفی چیستش هین خدمتی
(۲) گفت میلش خویشی و پیوستگی است
(۳) یک پسر دارد که اندر شهر نیست
(۴) خواست دختر را به بینه زیر دست
(۵) باز گفت ار آرد باشد یا سبوس
(۶) گفت صوفی ما فقیر و زاد کم
- تا بیارم بی سپاس و منتی
نیک خاتون نیست حق داند که کیست
خوب و وزیرک و چابک و مکسب کنیست
اتفاقاً دختر اندر مکتب است (۱)
میکنم اورا بجان و دل عروس (۲)
قوم خاتون مال دارد محتشم

(۱) در بعضی نسخ - زود دست بجای زیر دست - (۲) یعنی زن آن صوفی بصوفی
گفت که این خاتون چون دختر را در خانه نه یافت گفته که خواه آرد باشد یا سبوس یعنی
خوب باشد یا بد قبول کردیم -

- (۱) وَمَنَى الْكَفْوَ لَهُ بِالْأَزْدِوَاكِ
وَاحِدٍ ثَانِيهِ عَوْدٌ.. الْخَلْفُ كَمْ
- (۲) فَمِنَ الزَّوْجَيْنِ رَاقٍ فِي النِّسْكَاحِ
يَذْهَبُ وَالضِّيقُ يَأْتِي وَالْحُضُورُ
- تَفْدُو كَالْبَابِ بِمَصْرِ أَعَيْنَ عَاجٍ
بِهِمَا بَانَ الْوِفَاقُ مَا أَلَمَ..
- يُوجَدُ الْكَفْوُ إِلَّا الْإِزْتِيَاكِ
لَا يَظَلُّ لَا وَلَا يَبْقَى السَّرُّورُ

قول المرأة للصوفي انها ليست في قيد الجهاز والالبسة

بل المراد الستر والصلاح وجواب الصوفي لها بذلك المر المعنى

- (۳) لَهُ قَالَتْ قُلْتُ ذَا الْعُذْرَ أَنَا
هِيَ قَالَتْ أَنَا لَسْتُ فِي الدُّنَا
- (۴) أَطْلُبُ الْأَسْبَابَ نَحْنُ فِي مَلَالٍ
كَثْرَةُ مِنْ ذَهَبٍ تَقْدِرُ وَمَالٍ
- وَلَنَا اتَّخَمَ لَسْنَا كَالْعَوَامِ
نَحْنُ فِي حِرْصٍ وَجَمْعٍ لِحِطَامِ
- (۵) قَصَدْنَا سِتْرًا وَرُشْدًا وَصَلَاحًا
بِكَلَالٍ دَارِينَ ذَاكَ كَانَ الْفَلَاحُ

- (۱) کی بود این کفو ایشان در زواج
یک در از چوب و در دیگر ز عاج
- (۲) کفو باید هر دو جفت اندر نکاح
ور نه تنگ آید نماند ارتباح

گفتن زن که او در بند جهاز نیست مراد او ستر وصلاح است وگفتن صوفی

آن سر پوشیده را

- (۳) گفت گفتم من چنین عذری او
گفت نی من نیستم اسباب جو
- (۴) ما ز مال و زر ملول و تخمه ایم
ما بحرص و جمع نی چون عامه ایم
- (۵) قصد ما ستر است و پاکی وصلاح
در دو عالم خود بدان باشد فلاح

وَلِذَاكَ كَرَّرَ حَالاً فَحَالَ
يَخْتَفِي هَبْ بِهِ قَالَ أَوَلَا
ذَاكَ قَرَّرْتُ الْجِهَازَ هَبْ دَنِي
رَاسِخٍ مِنْ جَبَلٍ أَسْمَى عِمَادَ
مَا أَتَى نَقْصٌ وَلَا خَوْفٌ أَبَدَ
عِفَّةً مِنْكُمْ قَصَدْتُ هِمَّةً
وَالْجِهَازَ وَجَمِيعَ مَا لَنَا
بَعْدَ ذَا مِنْهَا مُدَاماً يَظْهَرُ
وَإِحْدٍ لَا أَكْثَرَ فِيهِ سَكَنُ
مَا بِهِ كَانَ عِيَاناً يَظْهَرُ
مِنْ صَلاَحٍ كَانَ أَوْ وَصَفٍ سَمِي
أَحْسَنَ تَعْرِفُهُ مِمَّا بِنَا

وان مکرر کرد تا نبود نهفت
بی جہازی را مقرر کرده ام
که ز صد فقرش نمی آید شکوه (۱)
از شما مقصود صدق و همت است
دید و می بیند هویدانی خفا
که درو پنهان نماید سوزنی
او ز ما به داند اندر انتصاح

(۱) أَيْضاً الصُّوفِيُّ عُدَرَ الْفَقْرَ قَالَ
كَيْ عَلَى الْمَرَأَةِ مِنْهُ الْفَقْرُ لَا
(۲) قَالَتْ الْمَرَأَةُ كَرَّرْتُ أَنَا
(۳) مَا لَهَا شَيْءٌ وَمِنْهَا الْإِعْتِقَادُ
وَلَهَا مِنْ مِائَةِ فَقْرٍ بِجَدٍ
(۴) وَمُدَاماً هِيَ قَالَتْ حِشْمَةُ
(۵) فَلَهَا الصُّوفِيُّ قَالَ مَا لَنَا
نَظَرْتُ مِنْ دُونِ سِتْرٍ تَنْظُرُ
(۶) هُوَ بَيْتٌ ضَيْقٌ وَسِعَ بَدَنُ
فِيهِ الْإِثْرَةُ لَا تُسْتَمَرُّ
(۷) ثُمَّ بَعْدَ السِّتْرِ وَالزُّهْدِ وَمَا
هِيَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنُّصْحِ لَنَا

(۱) باز صوفی عذر درویشی بگفت
(۲) گفت زن من هم مکرر کرده ام
(۳) اعتماد اوست راسخ تر ز کوه
(۴) او همی گوید مرادم عفتست
(۵) گفت صوفی خود جہاز و مال ما
(۶) خانه تنگی مقام یک تنی
(۷) باز ستر و پاکی و زهد و صلاح

- (۱) هِيَ حَالِ السِّتْرِ مِمَّا أَكْثَرَا
وَالْيَمِينِ وَالشِّمَالِ تَعْلَمُ
(۲) ظَاهِرًا لَيْسَتْ لَهَا مِنْ خَادِمَةٍ
غَيْرَ أَنْ بِالسِّتْرِ مِنْهَا وَالصَّلَاحِ
(۳) لَيْسَ شَرْحُ السِّتْرِ شَرْطًا لِلْأَبِ
(۴) كَالنَّهَارِ النَّيِّرِ ذِي الْقِصَّةِ
كَيْ لَكَ بَعْدَ افْتِخَارًا وَمَرَحٍ
(۵) أَنْتَ يَا مَنْ مُسْتَزَادًا وَالْقَوِيَّ
(۶) أَنْ تُضَاهِيَ زَوْجَةَ الصَّوْفِيِّ ذَا
شَرَكِ الْمَكْرِ لَكَ فِي الْحِيلِ
(۷) كَيْ لَدَى كُلِّ بَدِيٍّ مَا غَسَلَ
تَسْتَحْيِي مِنْهُ وَمِنْ رَبِّ لَكَ

وز پس و پیش و سر و دنبال ستر
وز صلاح و ستر او خود عالمست
چون بروید چو روز روشنیست
لاف کم باقی چو رسوا شد خطا
این بدستت اجتهاد و اعتقاد
دام مکر اندر دغا بگشوده
شرم داری وز خدای خویش نی

(۱) به زما می داند او احوال ستر
(۲) ظاهراً او بی جهاز و خادمست
(۳) شرح مستوری ز بابا شرط نیست
(۴) این حکایت را بدان گفتم که تا
(۵) بر تر آئی هم بدعوی مستزاد
(۶) چون زن صوفی تو خائن بوده
(۷) که زهر ناشسته روئی کپ زنی

فی بیان ان ماهو الغرض فی قول الحق تعالی بصیر وسمیع وعلیم و حکیم

- (۱) ذَاتَهُ الْحَقُّ لِهَذَا بِالْبَصِيرِ
وَصَفَ حَتَّىٰ بِرُؤْيَاہُ النَّذِيرِ
(۲) لَكَ يَغْدُو وَلِذَا الْحَقُّ السَّمِيعِ
قَالَ حَتَّىٰ أَنْتَ عَنْ قَوْلٍ مَشْنَعِ
(۳) تَخْتِمُ مِنْكَ الْقَمَمِ مِنْ ذَا الْعَلِيمِ
وَصَفَ الذَّاتَ لَهُ الْحَقُّ الْقَدِيمِ
كَتَى فَسَادًا أَبَدًا لَا تَفْتَكِرِ
مِنْهُ خَوْفًا حَيْثُ يَدْرِي مَا تُسِرِ
(۴) اِسْمُهُ اشْتَقَّ لَهُ الْاَوْصَافُ قَدْ
قَدِمَتْ .. مَا حَدَّثَتْ اَنَا بِحَدِّ .. (۱)
وَمِثَالِ الْعِلْمَةِ الْاُولَى السَّقِيمِ
لَمْ يَكْ .. جَلَّ عَنِ الْقَوْلِ الدَّمِيمِ
(۵) هَذِهِ الْاَسْمَاءُ لَيْسَتْ بِالْعَلَمِ
وَحَدَّهُ لِلَّهِ جَلَّ ذِي الْعِظَمِ
حَيْثُ اَنْ لِلْاَسْوَدِ الْكَافُورِ قَدْ
صِيرَ اَيْضًا لَهُ اِسْمًا بَعْدَ

(۱) ای الاسم مشتق والاصواف قدیمة یعنی اسماءه الشریفة تدل علی اوصاف ذاته القدیمة وکل منها مشتق من الوصف اللذی دلت علیه ولهذا قال ولله الاسماء الحسنی یعنی کل وصف لذاته تعالی دال علی معنی ولبس هو مثال العلة الاولى سقیماً لان مثال العلة الاولى اللذی قاله الحكماء لا معنی له وذلك لان الفلاسفة قالوا ان الله لا يدرك الاشياء ولا يشاهدها ربط الاشياء بعضها ببعض فی وجود العالم و قالوا ارتباطها بطریق العلة والمعلول و جعلتها نشأت علة اولی لذاته الشریفة والعالم معلولها و هذه الاطلاقات والتسمیة منها سقیمة لا معنی لها وارتباط العالم بالحق لبس من جهة المعلول بل وجودها وعدمها مساو عنده لانه الفاعل المختار صفاته قدیمة وهو تعالی منزّه عن العلة والمعلول ولا یلزم من تعدد صفاته تعدد ذاته -

بیان آنکه فرضی از سمیع و بصیر و علیم و حکیم در گفتنی حق چیست

- (۱) از پی آن گفت حق خود را بصیر که بود دیدویت هر دم نذیر
(۲) از پی آن گفت حق خود را سمیع تا به بندی لب ز گفتار شنیع
(۳) از پی آن گفت حق خود را علیم تا نه یندیشی فسادی توزیم
(۴) اسم مشتقست ز اوصاف قدیم نی مثال علت اولی سقیم
(۵) نیست آنها بر خدا اسم علم که سیه کافور دارد نام هم

- (۱) رِ سَوَى ذَا سَخْرَةٍ كَانَ وَطَعَنَ
مِثْلَمَا السَّامِعَ قُلْتَ لِلْأَصَمِّ
(۲) أَوْ يَكُونُ الْمُسْتَحْيِ اسْمُ الْوَقِيحِ
(۳) لِلصَّبِيحِ الْعَلَمُ أَوْ مَنْ جَدِيدُ
لَقَبِ الْحَجِيِّ أَوْ أَنْ لِلنَّسَبِ
(۴) هَذِهِ الْأَلْقَابُ هُمْ لَوْ فِي الْمَدِيحِ
مَعَ إِشْكَالٍ خَطِيرٍ وَهُوَ أَنْ
وَالْبَصِيرَ لِلضَّرِيرِ فِي الظُّلَمِ
أَوْ يَكُونُ الْأَسْوَدُ الدَّاجِي الْقَبِيحِ
وَلَدَ طِفْلاً لِمُعْظِمٍ تَرِيدُ
لَقَبَ الْغَازِي تَعْطِي.. وَالرَّائِبِ
ذَكَرُوا أَلَمًا مِنَ الْوَصْفِ الصَّحِيحِ

- (۱) ور نه تسخر باشد و طنز و دغا
(۲) یا علم باشد حی نام و قبیح
(۳) طفلك نوزاده را حاجی لقب
(۴) گر بگویند این لقبها در مدیح
کر ترا سامع ضربی را ضیا
یا سیاه و زشت را نام صبیح
یا لقب غازی نهی بهر نسب
چون ندارد آن صفت نبود صحیح

(۱) فلاسفة و معتزلة نفی صفات میکنند و میگویند اوصاف مشتقه بر ذات خداوند متعال صادق است بدون اینکه در ذات او مبدء باشد و خود ذات و قائم مقام مبادی است و دیگران این گفتار را انتقاد مینمایند باینکه اگر چنین باشد لازم می آید که همگی مشتقات یکی باشد و تمایز از همدیگر ندارند از این روی میباید برای صدق این مشتقات و بودن تمایز قیام مبادی در ذات لازم است مولانا در این بیت همین مطلب را بیان می فرماید و مفهوم بیت مذکور آنست که گفتار بصدق این مشتقات با نداشتن مبادی تسخیر یا جنون است زیرا که مستلزم نبودن امتیاز میان اسماء میشود و صحیح آنست که ذات حق اتصاف بمبادی مشتقات دارد ولی مبادی مذکور صفات اضافیه است نه اینکه اعیان صفات در ذات موجوداند در ذات و ذات بآن متصف است بنا بر این علیم صفت اضافی و حاکی است از ذات منصفه باضافه علم و قدیر همچنین صفت اضافی و حاکی از ذات متصفه باضافه قدرت است و این مرتبه واحدیت است که در آن کثرة اسمایی میباشد -

هِيَ أَوْ سُخْرَةً أَوْ طَعْمًا تَكُونُ
 بِهِ قَالُوا طَهَّرْتَ مِنْهُ الشُّوُونَ
 قَدْ عَلِمْتَ حُسْنَ وَجْهِ وَالْجَمَالَ
 .. خُلُقًا شَهَتْ حَسُنْتَ بِالْمِثَالِ ..
 عَمَشِ ادْرِي الْقَلِيلَ إِنْ يَبْنَ
 لَوْلِي رُويَاةً قَلَّتْ وَالنَّظَرَ
 رَاعِيًا مَا لِي فِي أَيِّ مَحَلٍ
 لَمْ يَكْ لَمْ تَرَعْ أَنَا حَقِيًّا
 هُوَ مِنْ ذَا لَا سِوَاهُ قَدْ أَلَمْ
 مَسَحُوا .. مَا نَظَرُوا الْحَبَّ الْأَجَلَ ..
 نَظَرُوا وَالسَّيِّئَ ذَاكَ عَلِمُوا
 صَدَقَّةً مِنْ غَيْرَةٍ سَهْمٌ مَعْدُ
 نَظَرًا مِنْكَ بِلَا نَفْعٍ وَقَعْ

باک حق عما بقول الظالمون
 که نکو روئی و لیکن بد خصال
 دانش زان در دگر کم بینمش
 تو گمان بردی ندارم پاسبان
 که نظر نا جایکه مالیده اند
 را نگران دانسته اند آن سبی را
 که منم حارس گزافه کم نگر

(۱) خَلِيتَ لَيْسَتْ تَصِحُّ وَالْجُنُونُ
 وَ تَعَالَى الْحَقُّ عَمَّا الظَّالِمُونَ
 (۲) فَمَدَامًا أَنَا مِنْ قَبْلِ الْوَصَالِ
 لَكَ لِكِنْ قُبَحَتْ مِنْكَ الْخِصَالِ
 (۳) عَيْنِي إِذْ غَدَتِ الْحَمْرَاءُ مِنْ
 أَنَّهُ قَدْ كَانَ مِنْ ضَعْفِ الْبَصْرِ
 (۴) أَنْتَ لَمَّا لِي رَأَيْتَ كَالْحَمَلِ
 حَارِسًا أَنْتَ تَخَيَّلْتَ لِيَا
 (۵) فَأَيْنِئُ الْعَاشِقِينَ وَالْأَلَمِ
 أَنَّ هُمُ الْعَيْنَ عَلَى غَيْرِ الْمَحَلِ
 (۶) ذَلِكَ الظُّبْيَ بِلَا رَاعٍ هُمُ
 (۷) مَا لَهُ مِنْ عَوْضٍ حَتَّى وَرَدَ
 لِلْفَوَادِ أَنَا الْحَارِسُ دَعْ

(۱) تسخر وطنزی بود آن یا چنون
 (۲) من همی دانستم پیش از وصال
 (۳) چونکه چشمم سرخ باشد در عمش
 (۴) تو مرا چون بره دیدی بی شبان
 (۵) عاشقان از درد زان نالیده اند
 (۶) بی شبان دانسته اند آن ظبی را
 (۷) تا ز غیرت تیر آمد بر جگر

لَسْتُ بِالْأَتَقْصِرُ قَدْرًا وَالْأَقْلُ
لَا يُرَى .. يَطْمَعُ بِي كُلُّ أَحَدٍ ..
لَهُ لَا غَيْرُ بِهِ كَانَ الْحَقِيقُ
هَبْ أَنَا .. وَصَلْ تَوًّا إِلَيَّ ..
كَانَ .. عِبَاقًا أَتَى أَوْ نَتَمْنَا ..
لَا وَلَا قَدْ غَابَ عَنْهُ يَا سَقِيمُ
فَعِنِ الْحَقِّ هِيَ بِالْمَرَّةِ
لَكَ بِالْقَلْبِ الْعَمَى .. عَنْ ذَا الْهَمَا ..
أَنَا مِنْ ذَا مَا سَأَلْتُ فِي أَوَّانٍ
بِالْخَطَا وَالْجَهْلِ رَهْنُ الزَّلَلِ
هُوَ لِلْحَمَامِ وَالْحَظَرِ التَّمِيسُ
رَأْسُهُ .. وَهُوَ يَنْتَنُ غُمَسًا ..

(۱) أَنَا مِنْ عَنَزٍ صَغِيرٍ أَوْ حَمَلٍ
کمی ای من حارسِ خلفی ابد
(۲) حَارِسُ لِي مُلْكُهُ الرَّحْبُ يَلِيقُ
هُوَ يَدْرِي بِالْهَوَاءِ لَوْ عَلَيَّ
(۳) ذَا الْهَوَاءِ بَارِدًا أَوْ سَخِنًا
أَبَدًا مَا غَفَلَ ذَاكَ الْعَلِيمُ
(۴) إِنْ نَفْسًا نُسِبَتْ لِلْمَشْهُوَةِ
كَانَتْ الصَّمَاءُ وَالْعَمْيَا أَنَا
(۵) أَرْتَوِ مِنْ بَعْدِ فَأَعْوَامًا ثَمَانٍ
عَنْكَ إِذْ مِنْكَ نَظَرْتُ الْمُمْتَلِي
(۶) أَنَا مَا أَسْأَلُ عَمَّنْ فِي الْوُطَيْسِ
لَكَ كَيْفَ الْحَالِ لَمَّا نَكِسَا

که نباشد حارس از دنباله ام
داند آن بادی که بر من می وزد
نیست غافل نیست غائب ای سقیم
من بدل کوریت میدیدم زدور
که پرت دیدم ز جهل و بیج بیج
که نوچونی چون بود اوسرنگون

(۱) کمی کم از بره کم از بزغاله ام
(۲) حارسی دارم که ملکش می سزد
(۳) سرد بود آن باد یا گرم آن علیم
(۴) نفس شهوانی ز حق کراست و کور
(۵) هشت سالت زان نپرسیدم هیچ
(۶) خود چه پرسم آنکه او باشد بتون

فی بیان مثال ان الشهوات الدنیویة وطیس الحمام والتقوی

الحمام والمثرون صاحبوا المرقین

- (۱) شَهْوَةُ الدُّنْيَا الْوَطِيسَ اِدْرِ اتَّقَدْ مِنْهُ حَمَامُ الصَّلَاحِ وَالرَّشْدِ
(۲) غَيْرَ اَنْ مِنْ ذَا الْوَطِيسِ الْمُتَّقِي قِسْمُهُ الصَّفْوُ بِهِ اللَّطْفُ اَقْبِي خَلَعَ.. الظُّهْرَ غَدَى الصَّفْوَ الْحَسَنَ..
(۳) سَاحِبِي السِّرِّ قِينَ اِدْرِ بِالْمَثَلِ اشْبَهَ الْمُثْرُونَ كَيِّ فِي ذَا الْعَمَلِ
(۴) يُوقِدُونَ النَّارَ لِلْحَمَامِ قَدْ وَضَعَ اللَّهُ بِهِمْ حِرْصًا مَعَدَّ سَخِنًا يَغْدُو وَ مَعْمُورًا مُدَامَ
(۵) ذَا الْوَطِيسِ اَتْرَكَ لِلْحَمَامِ سَقًى تَرَكَ ذَاكَ الْوَطِيسُ اِنْ تَطَقَّ كَيْفِي بِذَا الْحَمَامِ مَا بَيْنَ الْاَنَامِ
(۶) اِدْرِ عَيْنَ ذَاكَ الْحَمَامِ كَانَ فِي الْوَطِيسِ كُلُّ مَنْ قَرَّ زَمَانُ خَادِمًا صَارَ لِمَنْ بِالصَّبْرِ قَدْ عُرِفَ وَالْحَزْمُ.. لِلْمُعْتَبِي اسْتَعَدَّ..

مثل آن که دنیا گلخن و تقوی حمام و ثوابگران سرگین کشاند

- (۱) شهوة دنیا مثال گلخن است که ازو حمام تقوی روشن است
(۲) لیک قسم متقی زین تون صفاست زانکه در گرمابه است و در نقاست
(۳) أغنیا مانده سرگین کشان بهر آتش کردن گرمابه دان
(۴) اندر ایشان حرص بنهاده خدا تا بود گرمابه کرم و بانوا
(۵) ترک این تون کن و در گرمابه ران ترک تون را عین آن گرمابه دان
(۶) هر که در تون است او چون خادم است مرد را که صابر است و حازم است

- (۱) كُلُّ مَنْ قَدْ حَلَّ فِي الْحَمَامِ حِينَ
 (۲) لَهُ سِيمَاءٌ وَمَنْ هُمْ لِلْوَطِيسِ
 أَيْضاً السِّيمَاءُ لَهُمْ تَبْدُو جِهَارَ
 (۳) وَجْهَهُ إِنْ لَمْ تَرَ ذِي الرَّائِحَةِ
 فَالْعَصَا الرَّائِحَةُ كَأَنْتَ لِمَنْ
 (۴) لَوْ لَهُ الرَّائِحَةُ لَا تَظْهَرُ
 كَيْ بَذَا السِّرِّ الْعَتِيقِ مِنْ جَدِيدِ
 (۵) فَالْوَطِيسِيُّ الدَّنِيُّ ذُو الذَّهَبِ
 أَنَا عِشْرِينَ بِقَدْرِ السَّلَةِ
 (۶) حِرْصَكَ كَالْتَارِ فِي هَذِي الدُّنَا
- فَعَلَى الْوَجْهِ الْجَمِيلِ كَمْ تَبِينُ
 نَسَبُوا بِالْجَدِّ وَالْحَظِّ التَّعْيِيسُ
 بِاللِّبَاسِ وَالْدُّخَانِ وَالْعُبَارِ
 لَهُ شَمٌّ .. فَأَلْبِكَ رَائِحَةً ..
 كُلُّ مَنْ كَانَ ضَريراً مَمْتَحَنُ
 لِلْكَلامِ جِيءَ بِهِ مَا تَقْدَرُ
 لِلْحَدِيثِ تَعْلَمُ .. عَنْهُ تَحِيدُ ..
 قَالَ .. مِنْ كَبِيرٍ لَهُ الْعَمَرُ ذَهَبُ ..
 دَرْنَا حُمِلْتُ حَتَّى اللَّيْلَةِ
 مِنْهُ كُلُّ قِطْعَةٍ قَيَّدَ الْعَمَا

(۱) نسخه ثانیه - الضرب الممتحن (۲) نسخه ثانیه - درنا حملت فی ذی اللبلة -

- (۱) هر که در حمام شد سیمای او
 (۲) تونیان را نیز سیمای آشکار
 (۳) ورنه بینی روش بویش را بکیر
 (۴) گر ندارد بو در آرش در سغن
 (۵) پس بگوید تو نی صاحب ذهب
 (۶) حرص تو چون آتش است اندر جهان
- هست پیدا بر رخ زیبای او
 از لباس و از دخان و از غبار
 بو عصا آمد برای هر ضریب
 از حدیث نو بدان را ز کهن
 بیست سله چرک بر دم تابش
 باز کرده هر زبانه صد دهان

- (۱) فَتَحَتْ أَلْفَ فَمٍ هَذَا الذَّهَبُ
كَانَ كَالسَّرَقَيْنِ قُبْحًا هَبْ بَدَى
- (۲) شُعْلَةٌ فَالْشَّمْسُ مَنْ مِنْهَا النَّفْسُ
مَنْ يَزِيدُ دَرْنَا لِمَتَارٍ قَدْ
- (۳) أَيْضًا الشَّمْسُ لِذِيَاكَ الْحَجَرُ
فِي وَطَيْسِ الْحَرِصِ دَوْمًا وَاللَّهَبُ
- (۴) فَالَّذِي قَالَ لِي الْمَالُ أَنَا
أَنْبِيَّكُمْ مِنْ كَثِيفٍ وَقَدِرُ
- (۵) ذَا الْكَلَامِ هَبْهُ عَارًا وَشَنَارُ
بَيْنَ مَنْ بِالصَّنْعَةِ هُمْ يَنْتَمُونَ
- (۶) سِتَّ سَلَاتٍ إِلَى اللَّيْلِ سَحَبَتْ
- فِي أَمَامِ الْعَقْلِ مَنْ جَلَّ طَلَبُ
شَبَهَ السَّرَقَيْنِ فِي التَّارِ غَدَى
كَانَ لِمَتَارٍ مِثْلًا وَالْقَبَسُ
سَوَتْ الْإِلَاقَ فِي حَرٍّ وَوَقَدْ
ذَهَبًا سَوَتْ لِأَنَّ أَلْفَ شَرَّ
يَقَعُ يُحْرِقُهُ مِثْلَ الْحَطَبِ
قَدْ جَمَعْتَ مَا هُوَ الْمَعْنَى لَنَا
حَزْتُ مِنْ حَرِصٍ وَفِي ذَا الْفَتْخَرِ
زَادَنَا كَمْ عُدَّ مَجْدًا وَافْتِخَارُ
لِلْوَطَيْسِ أَنَّ مُدَامًا يَذْكُرُونَ
أَنْتَ عِشْرِينَ سَحَبْتَ مَا تَعَبْتَ

گرچه چون سرکین فروغ آتش است
چرك تر را لائق آتش کند
تا بتون حرص افتد صد شرر
چیست یعنی چرك چندین برده ام
در میان تونیان بس فخرهاست
من کشیدم بیست سله بی کرب

(۱) پیش عقل این زر چو سرکین ناخوش است
(۲) آفتابی کو دم از آتش زند
(۳) آفتاب آن سنگ را هم کرد زر
(۴) آن که گوید مال گرد آورده ام
(۵) این سخن گرچه که رسوائی فراست
(۶) که تو شش سله کشیدی تا شب

(۱) أَنَا مِنْ ذَا فِي الْوَيْطِيسِ مَنْ وَلِدَ وَلَهُ التَّطْهِيرَ حِينًا لَمْ يَجِدْ
عَبَقَ الْمِسْكِ لَهُ لَوْ وَرَدَا مِنْهُ لَا قَى الْمِحْنَةَ وَالْمَكْدَا

قصه ذلك الدباغ الذى وقع فى سوق العطارين مغشياً عليه

(۲) ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَدْ خَرَّ صَرِيعٌ حَيْثُ فِي سُوقِ اللَّتِي عَطراً تَبِيعُ
(۳) عَبَّرَ رَائِحَةَ الْعَطْرِ لِمَنْ كَانَ عَطَاراً نَقِيّاً مُؤْتَمَنٌ (۱)
فَوْقَهُ هَبَّتْ وَمِنْهُ الرَّأْسَ قَدْ دَوَّخَتْ خَرَّ لَهُ اللَّبُّ فَقَدْ
(۴) وَكَمِثِلِ الْجَيْفَةِ لَا عَنْ خَبَرٍ نِصْفَ يَوْمٍ وَقَعَ بَيْنَ الْمَمَرِ
(۵) فَعَلَيْهِ الْخَلْقُ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ جُمِعُوا وَالْكُلُّ قَالُوا بِحَنَانِ
لَهُ لَا حَوْلَ يُرِيدُونَ الْعِلَاجَ .. حَقَّقُوا مِنْهُ الْمَذَاقَ وَالْمِزَاجَ ..
(۶) ذَا بُخُورِ الْعُودِ وَالسُّكَّرِ قَدْ مَزَجَ بِالْآخِرِ .. الْمِسْكَ أَعَدَ ..
ذَلِكَ الْآخِرُ مِنْهُ الْأَلْبَسَةَ قَلَّلَ .. الْآخِرَ عَدَّ نَفْسَهُ ..

(۱) نسخه ثانیه - كان عطاراً له الحكمة فن -

(۱) آن که در تون زاد ویا کی را ندید بوی مشک آرد برو رنجی بدید

قصه آن دباغ که در بازار عطاران بیوش شد

(۲) آن یکی افتاد بی هوش و خمید چونکه در بازار عطاران رسید
(۳) بوی عطرش زد ز عطاران راد تا بگردیدش سر و بر جافتاد
(۴) همچو مردار اوفتاد و بی خبر نیم روز اندر میان رهگذر
(۵) جمع آمد خلق بر وی آن زمان جمله گی لا حول گو درمان کنان
(۶) آن بخور عود و شکر زد بهم وان دگر از بوشش میکرد کم

(۱) ذَلِكِ الْآخِرُ مِنْهُ النَّبْضَ قَدْ
 ذَلِكِ الْآخِرُ رِيحَ فَمِهِ
 (۲) شَرِبَ الْخَمْرَ أَمْ الْبَنَجَ أَكَلْ
 فَمِنْ الصَّرْعِ لَهُ الْخَلْقُ جَمِيعُ
 (۳) فَسَرِيعاً أَرْسَلُوا عَنْهُ الْخَبَرَ
 أَنْ فُلَانٌ صُرِعَ حَالاً هُنَا
 (۴) أَحَدٌ لَا يَعْلَمُ مِمَّ انْصَرَعَ
 (۵) وَأَخٌ قَدْ لَهُ بِالْدَّبْعِ كَانَ
 عَلِمَ هَذَا فَجَاءَ بِعَجَلٍ
 (۶) وَقَلِيلَ النَّجَسِ لِلْكَتَبِ فِي
 أَحَدٍ وَالْخَلْقِ كُلِّهِ فَرَّقَا
 (۷) قَالَ أَذْرِي سَقَمَهُ دَوماً أَنَا
 يَعْلَمُ مِمَّا الدَّوَاءُ يَظْهَرُ

(۱) وان دگر نبضش که تا چون می جهد
 (۲) تا که می خوردست یا بنگ و حشیش
 (۳) پس خبر بردند خویشان را شتاب
 (۴) کس نمی داند که چون مصروع گشت
 (۵) يك برادر داشت او دباغ زفت
 (۶) اندکی سرگین سگ در آستین
 (۷) گفت من رنجش همی دافتم ز چیست

جَسَ حَتَّى أَطَهُ يُحْصِي بَعْدَ
 حَقَّقَ كَتَّى يَعْلَمَ مِنْ شَمَةِ
 أَمْ حَشِيشاً .. وَلَهُ الصَّرْعُ حَصَلَ
 عَجَزَ .. الْخَطْبُ بِذَا صَارَ فِطِيعُ
 لِقَرِيبِهِ وَمَنْ عَنْهُ اخْتَبَرَ
 سَقَمَهُ زَادَ .. لَهُ الْمَوْتُ دَنَى ..
 وَلِمْ اطَّشْتُ مِنَ السَّطْحِ وَقَعَ
 مَا هَرَأَ خُبْرًا بِهِ ذَا إِمْتِحَانُ
 .. بِالْعِلَاجِ لَهُ قَدْ نَاطَ الْأَمَلُ ..
 كِمَهُ أَخْفَى .. لَهُ لَمْ يَعْرِفَ ..
 بِحَنِينٍ جَاءَ مِنْهُ شَفِيقاً
 مِمَّ فِيهِ السَّبَبُ لَمَّا لَنَا
 .. وَالْعَنَا مَا اشْتَدَّ فِيهِ يَفْتَدِرُ ..

وان دگر بو از دهانش می ستد
 خلق درماندند اندر بی هشیش
 که فلان افتاده است آنجا خراب
 یا چه شد کز بام افتاد است طشت (۱)
 گز پز ودانا بیامد زود تفت (۲)
 خلق را بشکافت و آمد حنین
 چون سبب دانی دوا کردن جلیست

(۱) افتاده است از بام طشت کنایه از بد نامی است - (۲) کر پز باکاف مضموم

مکار و معیل -

- (۱) وَإِذَا مَا السَّبَبُ لَمْ يَعْلَمْ
مِائَةً إِجْمَالٍ فِيهِ وَاحْتِمَالٍ
(۲) قَالَ مَعَ نَفْسِهِ فِي لُبٍ وَعِرْقٍ
رِيحُ ذَاكَ النَّجَسِ لِلْكَلْبِ كَمْ
(۳) هُوَ حَتَّى اللَّيْلِ كَانَ فِي الْحَدَثِ
(۴) طَلِبًا لِلرِّزْقِ مِنْ ذَا بِالْأَثَرِ
فَالْعَلِيلُ مَا بِهِ اعْتَادَ امْنَحِ
(۵) مِنْ خِلَافِ الْعَادَةِ ذَاكَ السَّقَمَ
(۶) فِيهِ مِنْ مَعْتَادِهِ سَلَّ بِعَجَلٍ
حَيْثُ لِلْمُسْرِقِينَ جَرٌّ فَالْجَعْلُ
(۷) وَلِذَا السَّرِقِينَ لِلْكَلْبِ الدَّوَاءُ
إِذْ هُوَ اعْتَادَ عَلَى ذَاكَ أَبَدَ
- مَشْكِلًا كَانَ دَوَاءَ السَّقَمِ
.. وَجَدَ .. وَالْبَرَّةَ لَنْ يَلْقَى بِحَالٍ ..
ضَوْعَفَ كَثْرًا بِهِ مَهْمَا يَطْطِقُ
بِهِ لَمْ وَامْتَلَأَ .. كَيْفَا وَكَمْ ..
غَرِقَ فِي الدَّبْعِ إِنَّا مَا اكْتَرَثَ
قَالَ جَالِينُوسُ مَنْ ضَاهَى الْقَمَرَ (۱)
لَهُ وَقْتَ الْعِلَّةِ فِيهِ اسْمَحِ
لَهُ جَاءَ فَالدَّوَاءُ تَوَّالِمَ
هُوَ مَصْرُوعًا غَدَى مِثْلَ الْجَعْلِ
يَصْرَعُ مِنْ مَاءٍ وَرَدٍ بِعَجَلٍ
لَهُ صَارَ وَ بِهِ يَلْقَى الشِّفَاءَ
.. طَبْعُهُ وَالذُّوقُ وَدَّ لَوْ وَجَدَ ..

(۱) نسخه ثانیة - قال جالینوس من دق نظر -

دار و رنج و دران صد مجمل است
توی برتوی بوی آن سرگین سگ
غرق دباغیست او روزی طلب
آنچه عادت داشت بیمار آنش ده
پس دواى رنجش از معتاد جو
از کلاب آید جمل را بیبشی
که بدان او را همی معتاد خواست

(۱) چون سبب معلوم نبود مشکلت
(۲) گفت باخود همتش اندر مغزورک
(۳) تا میان اندر حدث او تا بشب
(۴) پس چنین گفتست جالینوس مه
(۵) کز خلاف عادتست آن رنج او
(۶) چون جمل گشتست از سرگین کشی
(۷) هم از آن سرگین سگ داروی اوست

ذَا الْكَلَامَ الظَّهْرَ وَالْبَطْنَ أَظْهَرَ
 نَاصِحُوهُمْ لِلْعُلَىٰ وَ الظُّفَرَ
 .. مَعْرِضُونَ بَتَّةً فِيمَا لَهُمْ ..
 لِلْمُخَيَّبِينَ لَهَا الْخُبْتُ حَقِيقُ
 وَأُضِلُّو .. مَا رَأَوْ فِيهِ انْبِلَاجُ ..
 .. فَاتَرَكُونَا وَانْتَهَوْا عَمَّا لَكُمْ ..
 وَعَظَّكُمْ بِالْقَالِ لَيْسَ الْحَسَنُ
 قَدْ شَرَعْتُمْ لَكُمْ فِي ذَا الزَّمَنِ
 قَدْ سُرَرْنَا وَلِنُصَحِّ هَبْ حَسِبُ ..
 فَعَرْنَا وَالْكَذْبُ كُلُّ وَالْخَنَا
 بِالْبَلَاحِ ذَا .. لَنَا بِالْشِدَّةِ ..

(۱) لِلْمُخَيَّبِينَ الْخَبِيثَاتِ اذْكَرِ
 (۲) فِيمَاءِ الْوَرْدِ اَوْ بِالْعَنْبَرِ
 وَلِفَتْحِ الْبَابِ دَاوَوْهُمْ وَهُمْ
 (۳) يَا ثَقَاةَ الطَّيِّبَاتِ لَا تَلِيقُ
 (۴) اِذَا عَطَّرِ الْوَحْيِ صَارُوا بِأَعْوَجَاجِ
 ضَجَرُوا قَالُوا تَطِيرُنَا بِكُمْ
 (۵) ذَا الْمَقَالِ الْجَهْدِ وَالسَّقْمُ لَنَا
 (۶) وَإِذَا فِي نَصِيحِي أَنْتُمْ عَلَنَ
 (۷) نَرْجُمُ نَحْنُ بِلَهْوٍ وَلَعِبِ
 (۸) .. حَسَنًا .. لَمْ نَخْلُطِ الْخُلُقَ لَنَا
 قُوَّةً فِيمَا اخْتِلَاطِ الْمَعْدَةِ

بشت و روی این سخن را بازدان
 می دوا سازند بهر فتح باب
 درخور و لائق نباشد ای ثقا
 بد فغانشان که تطیرنا بکم
 نیست نیکو و عظمشان ما را بقال
 ما کنیم آن دم شما را سنکسار (۱)
 در نصیحت خویش را سرشته ایم
 شورش معده است ما را زین بلاغ

(۱) الخبیثات للمخیبین را بخوان
 (۲) ناصحان اورا بعنبر یا گلاب
 (۳) مر خبیثان را نسازد طیبیات
 (۴) چون ز عطر و حی گو گشتند و گم
 (۵) رنج و بیماریست ما را این مقال
 (۶) گر بی اغازید نصیحی آشکار
 (۷) ما بلهو و لعب فریه گشته ایم
 (۸) هست قوت ما دروغ و لاف و لاغ

(١) مِائَةً مَرَّةً الدَّاءَ الْعِضَالُ زِدْتُمْ لَوْ أَنْتُمْ الْعَقْلُ بِحَالٍ
لَهُ بِالْأَفْيُونِ تُبَدُّونَ الْعِلَاجُ فَالدَّوَاءُ لَهُ دَاءٌ وَارْتِجَاجُ

فی معالجه اخ الدباغ للدباغ سرأ برائحه سرقين الكلب

(٢) فَالْقَتَى ذَاكَ الْوَرَى عَنْهُ دَفَعُ كُنِيَ هُمُ مِنْهُ الْعِلَاجُ لَوْ وَقَعَ
(٣) لَا يَرُونَ الرَّأْسَ مِنْهُ مِثْلَمَا صَاحِبُ السِّرِّ يَقُولُ كَلِمًا
لَهُ فَوْقَ الرَّأْسِ خَلَى وَعَلَى أَنْفِهِ الشَّيْءَ الْمَعْدَّ جَعَلًا
(٤) فَهُوَ السَّرْقِينَ لِلْكَلبِ سِحْقُ لَهُ فِي الْكَفِّ دَرَى أَنْ لَمْ يَلْقَ
غَيْرُهُ حَيْثُ اللَّبِّ لِلنَّجَسِ مِنْ دَوَاءٍ مَا رَأَى غَيْرَ الْخَنَسِ
(٥) حَيْثُ رِيحَ الْحَدَثِ ذَاكَ سَحَبَ وَلَهُ اللَّبُّ الْقَبِيحُ قَدْ طَابَ
(٦) سَاعَةً مَرَّتْ وَصَارَ الرَّجُلُ فِي حِرَاكَ .. حَيْثُ قَلَّ الْوَجَلُ ..
قَالَتْ الْخَلْقُ عَجِيبًا قَدْ غَدَتْ هَذِهِ الرُّقِيَّةُ .. بِالْبَهْتِ بَدَتْ .. (١)

(١) نسخه ثانیة - هذه القصة -

(١) رنج را صد تو و افزون میکنند عقل را دارو بافیون میکنند

معالجه گردن برادر دباغ دباغ را بخشیه بوی سرگین

(٢) خَلْقَ رَامِي رَانْدَازِوِي آن جَوَانِ تا علاجش را نینند آن کسان
(٣) سَرِ بَكُوشِشِ بَرْدِ هَمِچُونِ رَاذِکُو بِسِ نِهَادِ آن چَرکِ بَرِ بِنِیِ او
(٤) کُوبِکَفِ سَرِگِینِ سَکِ سَائِدِهِ بُوَدِ دَارُوِي مَغْزِ پَلِیدِ آن دِیدِهِ بُوَدِ
(٥) چُونِکِهِ بُوِي آن حُدُثِ رَا وَا کَشِیدِ مَغْزِ زَشْتِشِ بُوِي نَاخُوشِ رَا سَزِیدِ
(٦) سَاعَتِی شَدِ مَرْدِ جَنِییدِنِ کَرَفَتِ خَلْقِ کَفتَنَدِ این فِسونِیِ بَدِ شَکَفَتِ

- (۱) اَنْ قَرَأَ الرَّقِيَّةَ فِي السَّمْعِ لَهُ
 (۲) كَانَ وَالرَّقِيَّةُ وَافَتْهُ الْمَدَدُ
 كَانَ ذَلِكَ الْجَانِبَ وَالْفَنَجَ قَدْ
 (۳) كُلُّ مَنْ كَانَ يُمْسِكُ النِّصْحَ لَمْ
 مَعَ رِيحٍ خَبِثَ اعْتَادَ وَمَا
 (۴) وَلِهَذَا الْمُشْرِكُونَ اللَّهُ قَالَ
 (۵) أَوْ لَا فِي النَّجَسِ فَالِدُّودُ مَنْ
 أَبَدًا بِالْعَنْبَرِ مَا غَيْرًا
 (۶) إِذْ نَبَّأَ الرَّشَّ لِلنُّورِ عَلَيْهِ
 كُلَّهُ جِسْمٌ بِلَا قَلْبٍ الْقُشُورُ
- نَفَخَ الْمَيِّتَ لَا يَنْتَبِهُ
 فَيَجْرَاكَ كُلِّ مَنْ رُوحًا فَسَدَ
 رَامَ وَالْحَاجِبَ وَالْعَمَزَ الْمَعْدَ
 يَنْتَفِعُ فِيهِ زَمَانًا لَا جَرَمَ
 لَهُ مِنْ لُطْفٍ وَلَا خُلُقٍ سَمَى
 نَجَسٌ إِذْ وَلِدُوا مِنْ يَدِهِ حَالٌ
 يُولَدُ فِي النَّجَسِ النَّتْنُ زَمَنَ
 خُلُقَةً .. مَا أَنْ لَهُ قَدْ عَطَّرَا ..
 أَبَدًا مَا ضَرَبَ فَهُوَ لَدَيْهِ
 أَشْبَهَ .. مَا فِيهِ رُوحٌ وَ سُرُورٌ ..

- (۱) کین بخواند افسون بگوش او دمید
 (۲) جنبش اهل فساد آن سو بود
 (۳) هر که را مشک نصیحت سود نیست
 (۴) مشرکان را زان نجس خوانده است حق
 (۵) کرم گو زادست از سر کین بد
 (۶) چون نزد بروی نثار رش نور
- مرده بود افسون بفریادش رسید
 که زناز و غمزہ و ابرو بود
 لا جرم با بوی بد خو کرد نیست
 کاندرون پشک زاد اند از سبق
 می نگرداند بعنبر خوی خود
 او همه جسم است بی دل چون قشور (۱)

(۱) اشاره است بعیدیت معروف - ان الله خلق الخلق في الظلمة ثم رش عليهم
 من نوره فمن اصاب من ذلك النور له فقد اهتدى ومن اخطأ فقد غوى -

وَهَبَ الْحَقُّ بِهِ بَانَ سُفُورُ
لَهُ فِي السَّرْقَيْنِ طَيْرٌ وَسَعْدُ
لِدُجَاجِ الْبَيْتِ بَلْ طَيْرٌ نَبِيلُ
أَنْتَ مِمَّنْ ذَاكَ النُّورَ الْأَجَلُ
نَجَسٍ خَلَيْتَ مِنْ مِثْلِ الْمَلَأُ
أَصْفَرَ وَالشَّمْرُ مِنْ غَيْرِ شَكْ
أَصْفَرَ .. عَادَ دَهَاهُ الْفَرَقُ..
سُودَ الْقَدْرِ لِخَطْبٍ وَامْتِحَانِ
بِالْفِرَاقِ لَكَ أَعْوَامًا ثَمَانِ
مِنْ نِفَاقٍ نِيكَ بِالْمَرَّةِ

(۱) لَوْ لَهُ الْقِسْمَةُ مِنْ رَشِّ لِنُورِ
فَكَمِثِلِ الرَّسْمِ فِي مِصْرٍ وَلَدِ
(۲) غَيْرَ أَنْ مَا كَانَ بِالْخَلْقِ الْمِثْلِ
(۳) عَزِيٍّ لِلْعِلْمِ وَالرُّشْدِ الْمِثْلِ
فَقَدْ حَيْثُ لَكَ الْأَلْفُ عَلَى
(۴) مِنْ فِرَاقٍ لَكَ صَارَ الْوَجْهَ لَكَ
أَنْتَ لَمْ يَنْضَجْ وَأَنْتَ الْوَرَقُ
(۵) فَمِنْ التَّمَارِ وَمِنْ دَاجِي الدُّخَانِ
(۶) نِيًّا لِللَّحْمِ بَقِيَ فِي الْغَلْيَانِ
أَنَا خَلَيْتُ بِقَدْرِ الذَّرَّةِ

(۱) يقال انه في كل بلد اذا وضعوا البيض في الزبل لا يخرج منه الفراريج الا في مصر و لهذا قال مثل عادة اهل مصر يتولد من الزبل طير معنوى اى من اثر تجلى شمس الحقیقه ورش نوره يجد اعتدالا طبيعياً واستعداداً ذاتياً فيترك الكفر اللذى نشأ علیه و يقبل الايمان والتقوى فانه من الندامة يحصل الفلاح لانه ورد. لو علمتم الخطايا حتى تبلغ السماء ثم ندمتم لتاب الله عليكم -

همچو رسم مصر سرگین مرغ زاد
بلکه مرغ دانش و فرزانیگی
زانکه بینی بر پلیدی می نهی
برگ زردی میوه نا پخته تو
گوشت از سختی چنین ماندست خام
کم نشد يك ذره خامیت از نفاق

(۱) ور زرش نور حق قسمیش داد
(۲) لیک نی مرغ خسیس خانگی
(۳) تو بدان مانی که زان نوری نهی
(۴) از فراق زرد شد رخسار ورو
(۵) دیک ز آتش شد سیاه و دود فام
(۶) هشت سالت جوش دادم در فراق

(۱) بَعْدَ لَمْ يَنْقُصَ فَمِنْكَ الْحُصْرُ حَجَرٌ وَالْحُصْرُ الْمُرْتَكَمُ
كُلُّهُ مِنْ سَقَمٍ صَارَ الزَّيْبُ حَالاً أَنْتَ الْبَيُّ طَعْمًا لَا تَطِيبُ

فی بیان طلب العاشق العذر فی حضور معشوقته بالتلبیس والحيلة

وفهم المعشوقه لتلك الحيلة

(۲) فَلَهَا الْعَاشِقُ قَالَ الْأَمْتَحَانُ قَدْ عَمِلْتُ فَافْغِرِي ذَا مِنْ حَنَانٍ
لَأَرَى صَاحِبَةَ لُطْفٍ مَزِيدٍ أَنْتِ أَوْ مَسْتُورَةٌ عَمَّا أُرِيدُ
(۳) أَنَا مِنْ غَيْرِ امْتِحَانٍ أَعْلَمُ دَائِمًا مَنْ أَنْتِ كَثْرًا أَفْهَمُ
غَيْرَ أَنْ الْخَبَرَ مِثْلَ الْعَيَانِ كَيْفَ كَانَ.. أَوَّلَهُ ضَاهِي زَمَانٍ..
(۴) أَنْتِ شَمْسٌ وَلَكَ الْإِسْمُ اشْتَهَرَ فَاشِيًا كَانَ وَفِي الْكَوْنِ ظَهَرَ
لَوْ أَنَا امْتَحِنُ أَيُّ ضَرَرٍ لَكَ فِي ذَا كَانَ أَوْ أَيُّ خَطَرٍ

(۱) غوره تو سنک بسته از سقام غوره ها اکنون مویزند و تو خام

عذر خواستن این عاشق از گناه خویش بتلبیس و روپوش

وفهم کردن معشوقه آنرا

(۲) گفت عاشق امتحان کردم مکیر تا به بینم تو حریفی یاستیر (۱)
(۳) من همی دانستم بی امتحان لیک کی باشد خبر همچون عیان
(۴) آفتابی نام تو مشهور و فاش چه زیانست ار بکردم ابتلاش

(۱) شیخ افضل ومبرنورالله از شرح گفتند - یعنی تو حریف این کار هستی یاستیر
وصاحب حیا هستی وبرخی خریق بخای مجله و قاف خواندند بمعنی دریده شده پرده -

- (۱) أَنْتِ فِي الْحَبِّ أَنَا وَالْإِمْتِحَانُ
 (۲) خُسْرٌ أَوْ رِبْحٌ الْعِدَاةُ الْإِمْتِحَانُ
 ظَهَرَتْ مِنْهُمْ عَيُونُ الْمُعْجَزَاتِ
 (۳) فَلِي الْعَيْنُ بِنُورِ الطَّلَعِ
 قَبِجَتْ تَعْمَى وَلَا تَرْنُو أَبَدُ
 (۴) ذِي الدُّنَا الْمَخْرُوبَةُ بِالْمَثَلِ
 فَعِنِ الْكَنْزِ لَكَ أَنَا أَنَا
 (۵) وَلِهَذَا هَذَرًا لَا فِي آدَبِ
 مِنْ عَلَى الْأَعْدَاءِ كُلِّ مَرَّةٍ
 (۶) كَتَبْتُ لِسَانِي عِنْدَمَا الْأِسْمُ لَكَ
- مِنْنِي كَانَ لِي فِي كُلِّ أَنْ
 صَنَعُوا لِلْأَنْبِيَاءِ حَتَّى عِيَانُ
 .. وَلَهُمْ بَانَ قَبَاحُ السَّيِّئَاتِ
 إِمْتَحَنْتُ يَا مَنْ الْعَيْنُ الَّتِي
 .. نُورَ عَيْنِي الدَّلِيلُ وَالرُّشْدُ ..
 أَنْتِ كَالْكَنْزِ الثَّمِينِ الْمُتَمَتِّلِي
 لَوْ فَحَصْتُ أَنْتِ لَا تُبْدِي الْعَنَا
 قَدْ فَعَلْتُ كَتَبْتُ أَنَا إِمَّا وَجِبْ
 أَضْرِبْ مُفْتَخِرًا بِالسُّخْرَةِ
 يَضَعُ عَيْنِي لَذَا الْمَرَأَى بِكَ

- (۱) تو منی من خویشتن را امتحان
 (۲) انبیا را امتحان کرده عدات
 (۳) امتحان چشم خود کردم بنور
 (۴) این جهان همچون خرابه است و تو گنج
 (۵) زان چنین بی خردگی کردم گراف
 (۶) تا زبانم چون ترا نامی نهد
- میکنم هر روز در سود و زیان
 تا شده ظاهر ازیشان معجزات
 ای که چشم بد ز چشمان تو دور
 گر تفحص کردم از گنجت مرنج
 تا زخم بادشمنان هر بار لاف
 چشم ازین دیده گواهیها دهد (۱)

(۱) یعنی برای این کردم که تا زبان من وصف تو کند و در بعض نسخ - چون ز زبانم تا ترا نامی نهد - و در نسخه دیگر - تا زبانی چون ترا نامی نهد - و معنی آن چنین است - تا زبان احدی دشنام دهد و بر وفق عیان و چشم گواهی بدهد و تکذیب کرده شود -

- (۱) تَشْهَدُ كَثَرًا طَرِيقَ الْحَرَمَةِ
 مِنْكَ فِي سَيْفٍ أَتَيْتَ وَكَفَنَ
 (۲) فَبَغَيْرِ يَدِكَ لَا تَقْطِعِي
 فَأَنَا مِنْ يَدِكَ كُنْتُ وَمِنْ
 (۳) بِالْفِرَاقِ أَنْتِ رَدَدْتَ الْكَلَامَ
 (۴) وَبِأَقْلِيمِ الْكَلَامِ ذَا النَّفْسِ
 قَالَ لَا يُمْكِنُ فَالْوَقْتُ ذَهَبَ
 (۵) فَالْقُشُورَ نَحْنُ قُلْنَا اللَّبَّ قَدْ
 هَكَذَا لَمْ يَبْقَ ذَا.. أَيْضًا يَسِيرُ..
- لَوْ أَصِيرُ قَاطِعًا فِي الْأُمَّةِ
 .. أَنْ لِي لَوْ وَجَبَ الْقَتْلُ زَمَنَ
 رَجُلِي وَالرَّأْسَ وَالْغَيْرَ أَمْنَعُ
 يَدَ غَيْرِ لَمْ أَلَاكَ .. إِنْ يَمْتَحِنُ ..
 إِفْعَلِي مَا شِئْتُ خَلِّي ذَا الْمَرَامِ
 لَهُ قَدْ صَارَ الطَّرِيقُ الْمُتَمَسِّ
 مَا لَهُ وَسِعَ .. فَدَعَ مِنْكَ الطَّلَبَ
 سَتَرَ نَحْنُ إِنْ بَقِينَا فَأَبْدَ
 مِنْهُ نَبْدِي الْجِصَّةَ هَبْ كَالْيَسِيرِ ..

- (۱) گر شدم در راه حرمت راه زن
 (۲) جز بدست خود نبرم پا و سر
 (۳) از جدائی باز می رانی سخن
 (۴) در سخن آباد این دم راه شد
 (۵) پوستها گفتیم و مفرز آمد دفين
- آدم ای مه بشمشیر مر کفن
 که ازین دستم نه از دست دگر
 هر چه خواهی کن ولیکن این ممکن
 گفت امکان نیست چون بیکاه شد (۱)
 گر بمانیم این نماند همچنین (۲)

(۱) ظاهر آنست که بیت مذکور مقوله عاشق است یعنی در سخن آباد که لب است حالا که عتاب کردی راه مجال گفتن سخن در عذر خواهی پدید آمد ولی دریغ که گفتن ممکن نیست برای اینکه بیکاه شده است - (۲) برخی گویند این بیت نیز مقوله عاشق است یعنی پیش ازین قشر و پوست گفتم و لب و نفز که کنایه از اخلاص درونی است مدفون و پوشیده بود اگر در این قشر و پوست بمانم این مفرز و لب هم پوشیده بماند و اخلاص درونی ظاهر نه میگردد

فی بیان در المعشوق عذر العاشق ولطخ مکره و تلبیسه فی وجهه

- (۱) فَلَهُ الْمَعْشُوقَةُ تِلْكَ الْفَمَا فِي الْجَوَابِ فَتَحَتْ ذِي الْكَلِمَا
لَهُ قَالَتْ سَمَّمْنَا كَانَ النَّهَارُ سَمَّمَكَ اللَّيْلُ الدَّجِي وَالْإِسْتَارُ
(۲) فِي الْخِصَامِ مِنْكَ مَخْفِي الْحَمِيلُ عِنْدَ ذِي الْفِكْرِ وَمَنْ جَاوَأَ عَمَلُ
(۳) لَمْ تُبْذِرْ كُلَّ مَا فِي الْقَلْبِ لَكَ مِنْ خِدَاعٍ وَرُمُوزٍ لَا يَشْكُ
عِنْدَنَا مِثْلَ النَّهَارِ بِالْوُضُوحِ مَا لَهَا سِتْرٌ وَكَالْشَّمْسِ تَلُوحُ
(۴) لَوْ لَهُ نَسْتَرُ مِمَّنْ الْمَعْبَادُ بَكْرَةَ رَبِّي أَلَمْ بِالْمُرَادِ
فَلِمَ الْقَلَّةَ أَنْتَ لِلْأَدَبِ تَخْرِجُ عَنْ حَدِّهَا فَوْقَ الرَّئِبِ
(۵) مِنْ أَيْكَ أَدَمَ فِي الذَّنْبِ أَنْتَ خَذَ تَعَالِيمًا لَهُ أَرْجَعُ مَا قَدَرْتُ
حَسَنًا أَسْرَعَ مِنْ صِفِ النِّعَالِ خَاضِعًا يَضْرَعُ عُذْرًا وَابْتِهَالًا

رد کردن معشوق و عذر را و تلبیس او را در روی او مالدن

- (۱) در جوابش برگشاد آن یار لب سوی ما روز و سوی تست شب
(۲) حیلہ های تیرہ اندر داوری بیش بینایان چرا می آوری
(۳) هر چه در دل داری از مکر و رموز بیش ما رسوا و پیدا هم چو روز
(۴) گر بپوشیدش ز بنده پروری تو چرا بی روئی از حد می بری
(۵) از بدر آموز کآدم در گناه خوش فرو آمد بسوی پایگاه

- (۱) عالم الاسرار ذاك إذ نظر
 (۲) تا ايماً مستغفراً دوماً قعد
 وهو بالتعاطيل من غضن إلى
 (۳) ربنا انا ظلمنا قال لا
 قابضي الارواح خلفاً و امام
 (۴) قابضي الارواح كالروح نظر
 اخذ مرزبة حتى السما
 (۵) ان تنبهه ويك كن كالنملة
 لك ذي المرزبة عن بكرة
 (۶) عن مقام الصديق هب مد نفس
 خادم المرء مع كل احد
- فعلى رجليه قام ر اعتذر
 من على رأس التراب للمكد
 غيره ما طفر .. خاف البلاء ..
 غيرها حيث له الامر انجلي
 نظر خاف البوار و الحمام
 مخفين كل فرد المظفر
 انتهي .. بالكبر جلت عظما ..
 من سليمان لان الجملة
 تحرق .. سوتك دون الذرة ..
 لا تمل و اطلبه هو الملمس
 مثل عين له لم يوجد ابد

- (۱) چون بديد آن عام الاسرار را
 (۲) بر سر خاکستر انده نشست
 (۳) ربنا انا ظلمنا گفت و بس
 (۴) دید جانداران پنهان همچو جان
 (۵) که هلا پیش سلیمان مور باش
 (۶) از مقام راستی یکدم متیست
- بر دو پا استاد استغفار را
 از بهانه شاخ تا شاخی بجست (۱)
 چونکه جانداران بیدار پیش و پس
 دور باش هر یکی تا آسمان (۲)
 تانه بشکافد ترا این دور باش
 هیچ لالامرد را چون چشم نیست

(۱) از شاخی بشاخی بجستن کنایه از نیابردن معذرت - (۲) دور باش نیزه
 دو شاخه یعنی اینکه نگهبانان پنهان اند و آدم بکشف خود دید که در حوزه انسان
 کامل است -

(۱) قَرَضًا الْأَعْمَى مِنَ النَّصِیحِ غَدَا
فَبِکُلِّ نَفْسٍ قَدْ لَوْنَا
(۲) اَدَمَ لَمْ تَكْ أَعْمَى بِالنَّظَرِ
(۳) تَجِبُ الْأَعْمَارُ قُلْ وَ نَدَرَ
يَتَمَعُ فِي الْبُئْرِ مَنْ مِنْهُ الْبَصَرُ
(۴) لَکِنْ الْأَعْمَى الْبَصِيرُ ذَا الْقَضَا
حَيْثُ مِنْهُ الطَّبْعُ وَالْخَلْقُ السَّقُوطُ
(۵) يَقَعُ فِي الْحَدَثِ لَمْ يَعْلَمْ
مِیْنِیْ أَوْ هُوَ بِالتَّلَوِیْثِ لِي
(۶) لَوْ عَلٰی الرَّأْسِ لَهُ مِسْکًا نَثَرَ
مِنْهُ أَيْضًا ذَا دَرٰی لَا مِنْ کَرَمِ
(۷) فَإِذَا عَيْنَانِ يَا رَبَّ النَّظَرَ
أَحْسَنَ مِنْ مِائَةِ أُمِّ وَ أَبِ

قَلْبُهُ الصَّافِي وَ الْعَمَرُ اهْتَدٰی
ثَانِيًا .. اَعْمٰی بِأَنْ يَكْتَرِنَا ..
لَکِنْ اِنْ جَاءَ الْقَضَا يَعْمٰی الْبَصَرَ
أَنْ بِأَمْرِ الْقَضَا .. وَ الْقَدَرُ
فَتَحَّ .. مِنْهُ الطَّرِيقُ قَدْ نَظَرَ ..
لَهُ كَانَ دَائِمًا فِيهِ رَضٰی
ذَا غَدٰی .. وَالْأَرْتِفَاعُ وَالْهَبُوطُ ..
قَالَ مِمَّ النَّتْنُ ذَا لَمْ أَفْهَمِ
جَاءَ وَ الْأَمْرُ لَهُ لَمْ يَنْجَلِي
أَحَدٌ .. ثَوْبَهُ بِالْعَطْرِ غَمَرُ ..
لِمَجِبَرٍ أَحْسَنَ .. أَوْ مِنْ ذِي نَعَمٍ ..
بِهِمَا النُّورُ أَضَاءَ وَ سَفَرَ
بِهِمَا تَنْظُرُ لِلْحَقِّ الْأَحَبِ

(۱) کور اگر از بند بالوده شود
(۲) آدماتو نیستی کور از نظر
(۳) عمرها باید بنادرگاه گاه
(۴) کور را خود این قضا همراه اوست
(۵) در حدث افتد نه داند بوی چیست
(۶) و در کسی مشکى کند بر وی نثار
(۷) پس دو چشم روشن ای صاحب نظر

هر دمی او باز آلوده شود
لیک ادا جاء القضا عمی البصر
تا که بینا از قضا افتد بچاه
که مرورا این فتادن طبع و خوست
از منست این بوی باز آلودگی است
هم ز خود داند نه از احسان یار
بهتر از صد مادرست و صد پدر

(۱) سِيمَا الْعَيْنُ الْمَتِي لِلْقَلْبِ مَنْ
وَلَهَا الْعَيْنَانِ ذَانِ مَنْ هُمَا
قَطْعَا الْعُنُقُودِ مِنْهَا .. وَ الثَّمَرِ ..
(۲) أَسَفًا أَنْ لِي قُطَاعُ الطَّرِيقِ
مِائَةً عُقْدَةٍ لِي تَحْتَ اللِّسَانِ
(۳) فَالْجَوَادُ السَّابِحُ رِجَالًا يَشُدُّ
وَلَكُمْ زَادَ الرِّبَاطُ إِعْذِرِ
(۴) ذَا الْكَلَامِ أَيُّهَا الْقَلْبُ الْكَسِيرُ
ذَا الْكَلَامِ الْغَيْرَةُ كَانَتْ رَحَى
(۵) وَلَوْ الدُّرُّ كَسِيرًا سَجَقَا
(۶) أَرَمَدَ الطَّرْفِ مِنَ الْكَسْرِ يَكَا
تَضْرِبُ مِنْ كَسْرِكَ النُّورَ اطْلُبِ
(۷) فَكَلَامِي مِثْلَ مَشْدُودِ الْكَسِيرِ
سَالِمًا يَجْعَلُهُ فَهُوَ الْغَنِيِّ

قَدْ غَدَتِ سَبْعِينَ ضِعْفًا بِالْمَنْ
عُزِيًّا لِلْحَيْسِ .. فِي أَمْرِ السَّمَاءِ ..
يَجْنِيَانِ .. قَطْفًا خَيْرَ الزَّهْرِ ..
قَعَدُوا كَمْ مِنْهُمْ كُنْتُ بِضِيقِ
عَقْدُوا .. عَزَّ الْخِطَابُ وَالْبَيَانُ ..
كَيْفَ يَمْشِي حَسَنًا حِينًا بِجَدِّ
لِي عَنْ جَرِي هُنَا لَمْ أَقْدِرِ
يُرِدُّ إِذْ كَانَ كَالدُّرِّ الْخَطِيرِ
.. تُسْحَقُ تَأْتِي لَهُ أَنْ تَمْنَحَا ..
كَانَ فَهُوَ الْكَهْلُ فِيهِ ائْتَلَقَا
إِتَقِ يَا دُرُّ أَنْ رَأَسًا لَكَ
أَنْ تَكُونِ .. فَهُوَ اسْمِي مَطْلَبِ ..
أَخِرَ الْأَمْرِ لَهُ الْحَقُّ الْقَدِيرُ
زَيْنَ الظُّلْمَةِ بِالنُّورِ السَّنِيِّ

(۱) خاصه چشم دل که آن هفتاد و ست
(۲) ای دروغا ره زنان بنشسته اند
(۳) پای بسته چون رود خوش راهوار
(۴) این سخن اشکسته می آید دلا
(۵) در اگر چه خرد و اشکسته شود
(۶) ای دراز اشکست خود بر سر مزین
(۷) همچنین اشکسته بسته گفتنیست

وین دو چشم حس خوشه چین اوست
صد گره زیر زبانم بسته اند
بس گران بندست هین معذور دار
کاین سخن در است و غیرت آسیا
توتیای دبدۀ خسته شود
کز شکستن روشنی خواهی شدن
حق کند آخردرستش کوغنی است

وَ قَتَاتَا عَادَ كَالذَّرِّ يَصِيرُ
 خُبْرُ السَّقَمِ عِدَائِي وَ الْعِنَا
 شَائِعًا كَانَ وَ بَانَ ذَنْبُكَ
 كُنْ .. فَمِثْلَ الْبِرِّ عُقْبَاكَ تَصِيرُ ..
 قَرَأُوا دَوْمًا بِهَذَا الْعَالَمِ
 .. فَخَطَايَانَا لَنَا اغْفِرْ رَبَّنَا ..
 تَبِدْ كَابِلَيْسَ اللَّعِينِ فِي الْمَلَأِ
 صَلَفَ الْوَجْهِ لَهُ .. غَطَى الْكَدَرُ
 لَكَ بِالْوَجْهِ .. وَلَا تَغْدُو الْخَلْفُ ..
 مُعْجَزًا رَامَ وَ كَانَ ذَا الرَّدَى
 حَقُّهُ زَادَ بِهِ اشْتَدَّ الْغَضَبُ

(۱) فَإِذَا مَا الْبُرِّ قَدْ صَارَ الْكَسِيرُ
 فَعَلَى الدَّكَانِ قَامَ هَا أَنَا
 (۲) أَنْتَ يَا عَاشِقُ لَمَّا جُرْمُكَ
 خَلِي عَنْكَ الدَّهْنُ وَالْمَاءُ الْكَسِيرُ
 (۳) مَنْ هُمْ خَصُوصًا وَ وَلَدَ آدَمِ
 نُوْحَةَ إِنَّا ظَلَمْنَا نَفْسَنَا
 (۴) إِعْرِضِ الْحَاجَةَ وَ الْحِجَّةَ لَا
 (۵) صَلَفَ الْوَجْهِ فَلَوْ عَيْبًا سَتَرَ
 أَنْتَ لَا تَجْهَدُ بِحَرْبٍ وَ صَلَفَ
 (۶) فَأَبْوَجْهَلِ كَذَا مِنْ أَحْمَدِ
 مِثْلَ تَرْكِي إِلَى الْغَزَا انْتَسَبَ

بر دکان آمد که نک نان درست
 آب و روغن ترک کن اشکسته باش (۱)
 نوحه انا ظلمنا می دهند
 همچو ابلیس لعین سخت رو
 در ستیز و سخت رومی تو مکوش
 خواست همچو کینه در ترک غزی (۲)

(۱) گندم اربشکست و از هم در شکست
 (۲) تو هم ای عاشق چو جرمت گشت فاش
 (۳) آنکه فرزندان خاص آدمند
 (۴) حاجت خود عرضه کن حجت مجو
 (۵) سخت رومی گر وراشد عیب پوش
 (۶) آن ابوجهل کذا من احمد

(۱) آب و روغن کنایه از آوردن عذر از تفسیر بتکلف گفتن - (۲) غز بضم

غین و تشدید زای معجمه طائفه از ترکان که در عهد سلطان سنجر قوت گرفتند -

- (۱) لَكِنْ الصِّدِّيقُ لِلْحَقِّ أَبَدٌ مَا أَرَادَ الْمُعْجَزَ الصِّدْقَ اعْتَقَدَ
 قَالَ هَذَا الْوَجْهَ بِالذَّاتِ فَمَا قَالَ غَيْرَ الصِّدْقِ عَنْ رَبِّ السَّمَاءِ
 (۲) وَمَتَى لَاقَ لِنَبِيِّ مِثْلَكَ أَنْ لِي يَمْتَحِنَ أَنِي لَكَ (۱)
 أَنْ صَدِيقًا جَلَّ شَأْنًا مِثْلِيَا تَقْدَرُ تَمْتَحِنُ حَاشَا لِيَا

فی بیان قول ذاک الیهودی لعلی (ع) ان اعتمدت علی حافظیة الله

تعالی ارم نفسک من رأس هذا القصر وقول الامام علی (ع) الجواب له

- (۳) فَعَنُودٌ ذَاتُ يَوْمٍ لِعَلِّيَّ قَالَ إِذْ كَانَ عَنِ الْحَقِّ الْعَلِّيَّ
 (۴) جَاهِلًا تَعْظِيمَهُ لَوْ مِنْ عَلِيٍّ سَطَحٍ أَوْ قَصْرِ مَشِيدٍ كَمْ عَلَا
 تَقَفَّ الْحِفْظُ مِنَ الْحَقِّ عَلِمْتُ يَا لَيْبَبُ ذَاكَ حَقًّا وَفَهِمْتُ
 (۵) فَنَعْمَ قَالَ الْحَفِيفُ ذُو الْكَرَمِ هُوَ مِنْ طِفْلِيَّةٍ مُنْذُ الْقَدَمِ (۲)

(۱) ای یانی فی محبتی متی یصل لمثلک حقیر و فی متی یلیق به ان یکون من السفاهة و الانانیة متحناً لثلی صدیقاً شأنه عظیم و هذا خطاب للعاشق من جانب المعشوقة لکونه قصد تقبیلها و قال لها مرادی بهذا امتحانک و لکن مراده العاشق لله تعالی اذا امتحن معشوقه او امتحن من هو من خواص عبادہ فقد أساء الادب و لهذا قال کفتم آن جهود الخ) - (۲) کلمة منی فی الاصل مرکبة من (من) الفارسیة بمعنی انا مع الیا، المصدریة و المعنی کما هو فی الترجمة -

- (۱) لیک آن صدیق حق معجز نخواست گفت این رو خود نکوید جز که راست
 (۲) کی رسد همچون تونی را کز منی امتحان هم چو من یاری کنی

گفتن آن جهود هلی (ع) را گر افتنماد داری بر حافظی حق از سر این گوشک
 خود را انداز و جواب گفتن امیر المؤمنین هلی

- (۳) مرتضی را گفت روزی یک عنود کو ز تعظیم خدا آده نبود
 (۴) بر سر بامی و قصری بس بلند حفظ حق را واقفی ای هوشمند
 (۵) گفت آری او حفیظ است و غنی هستی ما را ز طفلی و منی

- (۱) حَفَظَ مِنَّا الْوُجُودَ لَهُ قَالَ
 (۲) وَيَحْفَظُ الْحَقُّ مِنَّا إِعْتَمَدَ
 وَاعْتِقَادَ حَسَنِ وَافِي الدَّلِيلِ
 (۳) فَلَا مِثْرَ لَهُ قَالَ أَسْكُتْ وَسِرْ
 (۴) يَغْدُو فِي رَهْنِ الْعَذَابِ وَمَتَى
 لِامْتِحَانٍ فِي ابْتِلَاءٍ فِي أَمَامِ
 (۵) وَ مَتَى الْقُدْرَةُ لِلْعَبْدِ بِأَنَّ
 رَأْسَهُ دَاخَ مَعَ الْحَقِّ الْقَدِيرِ
 (۶) لَاقَ لِلْحَقِّ الْقَدِيرِ الْامْتِحَانِ
 (۷) لِلْعَبْدِ الْامْتِحَانِ يُظْهِرُ
- مِنْ عَلَى السَّطْحِ لَكَ أَرَمِ الْنَفْسِ حَالِ
 كَيْ بِإِقَانٍ لَكَ صِدْقًا تَجِدُ
 لِي يَقِينٌ يَرُدُّ أَهْدَى السَّبِيلِ
 قَبْلَ أَنْ رَوْحَكَ مَنْ كَفَرًا يُسِرْ
 لَاقَ لِلْعَبْدِ الدَّلِيلِ لَوْ أَتَى
 رَبِّهِ الْقَهَّارِ .. أَوْ يَبْدِي مَرَامِ ..
 مِنْ فَضُولٍ بِهِ يَا أَحْمَقُ مَنْ
 بِامْتِحَانٍ يَأْتِي أَوْ فَحْصٍ يَسِيرُ
 لَا سِوَاهُ أَنْ هُوَ فِي كُلِّ أَنْ
 كَيْ لَنَا كُلِّ اعْتِقَادٍ نُضْمِرُ

- (۱) گفت خود را همین در افرکن تو ز بام
 (۲) تا یقین گردد مرا ایقان تو
 (۳) پس امیرش گفت خامش کن برو
 (۴) کی رسد مر بنده را که با خدا
 (۵) بنده را کی زهره باشد کز فضول
 (۶) آن خدا را میرسد کو امتحان
 (۷) تا بما ما را نماید آشکار
- اعتمادی کن بحفظ حق تمام
 و اعتقاد خوب با برهان تو
 تا نکردد جانت زین جرأت گرو
 آزمایش پیش آرد ز ابتلا
 امتحان حق کند ای گیج و کول
 پیش آرد هر دمی با بندگان
 که چه داریم از عقیده در سرار

- (۱) عَلَمًا يُبْدِي فَهْلَ آدَمَ قَالَ
لِي وَالسَّهْوَ لَكَ مِثِّي امْتِحَانُ
- (۲) كَرِي أَرَى الْغَايَةَ مِنْ حِلْمٍ لَكَ
قَالَ أَيْنَ مَنْ لَهُ ذَاكَ الْمَجَالُ
- (۳) عَقْلُكَ الْمَعْتَوُوهُ إِذْ كَانَ الْمُهَانُ
- (۴) قَالَ الَّذِي سَقَفَ السَّمَاءَ لَا فِي عَمْدٍ
أَيَّ شَيْءٍ تَعْلَمُ بِالْإِمْتِحَانِ
- (۵) جَاهِلٌ فِي الْأَوَّلِ النَّفْسَ لَكَ
(۶) يَا فُلَانُ نَفْسُكَ إِنْ تَمْتَحِنَ
- (۷) إِمْتِحَانٍ حَبِيبَةٍ لِلْمُسْكِرِ
فَإِذَا تَدْرِي بِأَنْ لِلْمُسْكِرِ
- فِي أَمَامِ الْحَقِّ فِي الذَّنْبِ الْمَحَالُ
حَصَلَ وَالْأَدَبَ خَلَى زَمَانُ
بَلْ هُوَ أَوْهَ حَنْ كَمْ بَكِي
. أَنْ لَكَ يُبْدِي امْتِحَانًا بِالْمَقَالِ ..
عُذْرُكَ الْأَقْبَحَ مِنْ ذَنْبِكَ كَانَ
رَفَعَ أَنْتَ الَّذِي قُلْ رَشَدُ
لَهُ يَا مَنْ شَرُّهُ وَالْخَيْرُ كَانَ
إِمْتَحِنَ كَثْرًا وَبَعْدًا غَيْرَكَ
تَفَرَّغَ عَنْ غَيْرِكَ لَمْ تَأْتِ مِنْ
إِذْ عَلِمْتَ .. أَنْكَ بِالْأَثَرِ ..
أَهْلُ الْبَيْتِ لَهُ .. وَالْمُشْتَرِي ..

امتحان کردم در این جرم و خطا
آه کرا باشد مجال این کرا
هست عذرت از گناه تو بتر
تو چه دانی کردن او را امتحان
امتحان خود کن آنکه غیر را
فارغ آئی ز امتحان دیگران
پس بدانی کاهل شکر خانه

(۱) هیچ آدم گفت حق را که ترا
(۲) تا بینم غایت حلم ترا
(۳) عقل تو از پس که آمد خیره سر
(۴) آنکه او افراشت سقف آسمان
(۵) ای ندانسته تو شر و خیر را
(۶) امتحان خود چه کردی ای فلان
(۷) چون بدانستی که شکر دانه

لَيْسَ مَعَاوِمًا لَكَ الْحَقُّ إِلَّا جَلُّ
 أَهْلُهُ أَنْتَ .. كَمَا فِيكَ نَمِي ..
 أَنْتَ مِنْ عِلْمِ الْمَلِيكِ الْمُؤْتَمَنِ
 لَمْ يَكُ مَرْسَلِكُ .. أَعْطَى الْجَلَالَ .. (۱)
 فِي مَحَلِّ النَّجَسِ الْمَمْلَى الْمِهِينِ
 مَنْ إِمَامًا كَانَ دَلٌّ وَهَدَى
 فَالْحِمَارُ هُوَ .. لَاقَ الرُّسَنَاءَ ..
 فِي طَرِيقِ الدِّينِ كُنْتَ الْمُتَمَتِّحِنِ
 .. وَ لَكَ الْخُطْبُ أَتَى مَرَّ الزَّمَنِ ..
 عَلَمًا عَارِيَّةً فِي ذَا بَدَتْ
 عَارِيًّا صَارَ .. لَهُ الْهَتَكُ أَتَى ..
 تَزَنُ الْمِيزَانُ مِنْهَا بِمَعْجَلٍ
 .. وَ عَلَيَّهَا الْخُطْبُ دَارَ بِالْعَمَلِ ..

(۱) فَادْرِي مِنْ غَيْرِ امْتِحَانٍ لِمَحَلِّ
 سُكْرًا مَا أَرْسَلَ أَعْطَاكَ مَا
 (۲) إِدْرِ ذَالَا بِامْتِحَانٍ حَيْثُ أَنْ
 تَحْمِلُ سِرًّا إِلَى صِفِّ النِّعَالِ
 (۳) أَبَدًا هَلْ عَاقِلٌ دُرًّا نَمِينِ
 (۴) قَذَفَ فَالشَّيْخُ ذَاكَ الْمُقْتَدَى
 لَوْ لَهُ كَانَ الْمُرِيدُ امْتِحَنًا
 (۵) يَا عَدِيمًا لِلْيَقِينِ أَنْتَ إِنْ
 لَهُ فَأَعْلَمَ أَنْتَ صِرْتَ الْمُتَمَتِّحِنِ
 (۶) فَلَكَ الْجُرَّاتُ وَ الْجَهْلُ غَدَتْ
 وَ بَتَفْتِيشٍ لَكَ عَنْهُ مَتَى
 (۷) وَ أَوْ الذَّرَّةُ رَامَتْ لِلْمَجْبَلِ
 يَا فَتَى قُطِعَ مِنْ ذَاكَ الْجَبَلِ

(۱) الترجمة بناء علی ان کلمة (سري) فی الاصل بکسر السين و بفتح السين

تکون الترجمة (کنت رأساً فالی صف النعال) -

شکری نفرستدت تا جایگاه
 چون سری نفرستدت تا پایگاه
 در میان مستراحی بر چمین
 گر مریدی امتحان کرد او خراست
 هم تو گردی ممتحن ای بی یقین
 او برهنه کی شود زین افشنش (۱)
 بر درد زان که ترازوش ای فتی

(۱) پس بدان بی امتحانی که آله
 (۲) این بدان بی امتحان از علم شاه
 (۳) هیچ عاقل اشکند در نمین
 (۴) شیخ را که پیشوا و رهبر است
 (۵) امتحانش گر کنی در راه دین
 (۶) جرأت وجهلت شود عریان و فاش
 (۷) گر بیاید ذره سنجد کوه را

(۱) افشنش جستجو کردن -

- (۱) مِنْ قِيَاسِ لَكَ مِيزَانٍ يَمِينُ
رَأَمَ فِي الْمِيزَانِ يُبْدِي حَيْثُ أَنْ
(۲) أَبَدًا مَا وَسِعَ الْمِيزَانُ قَدْ
(۳) أَيْضًا إِذْ الْأَمْتِحَانُ بِهِ كَانَ
فَوْقَ مِثْلِ الْمَلِكِ هَذَا الْفَرِيدُ
(۴) فَالْمَقُوشُ أَيُّ حُكْمٍ تَطْلُبُ
(۵) لَا يُبْتَلَاءُ وَامْتِحَانٍ لَوْ عَلِمَ
أَفَلَا النِّقَاشُ أَيْضًا سَجَبًا
(۶) هَذِهِ الصُّورَةُ عِنْدَ ذِي الصُّورِ
(۷) مَا هِيَ بِالْقَدْرِ هَذَا الْأَمْتِحَانُ
إِذْ أَنْ الطَّالِعَ النُّحْسَ طَلَعَ
- رَجُلُ الْحَقِّ.. سَمِيَ الطَّوْدَ الرَّزِينُ.. (۱)
هُوَ فِي الْمِيزَانِ لِلْمَعْقِلِ بِوَزْنِ
خَرَقَ بِالْمَرَّةِ سَوَى قِدَدَ
حُكْمُهُ فَيْكَ لَكَ الْحُكْمَ زَمَانُ
إِتَّقِ أَنْ لَهُ فِي إِنْ تُرِيدُ
فَوْقَ ذَا النِّقَاشِ مِنْهُ تَذَهَّبُ
وَرَأَى النُّقْشَ زَمَانًا وَفِيهِمْ
فَوْقَهُ ذَاكَ وَخَلَى الْطَلَبَا
الَّتِي فِي عِلْمِهِ الْحَقُّ أَقَرَّ
لَكَ وَسَوَاسَاتِي.. دُونًا مُهَانُ..
عِنْدَكَ وَالْعُنُقُ مِنْكَ قَطَعَ

(۱) بین بمعنی بعد و بیل .

- (۱) کز قیاس تو ترازو می تند
(۲) چون ننگجد او بمیزان خرد
(۳) امتحان هم چون تصرف دان دراو
(۴) چه تصرف کرد خواهد نقشاها
(۵) امتحانی گر بدانست و بدید
(۶) چه قدر باشد خود این صورت کیست
(۷) و سوسه این امتحان چون آمدست
- مرد حق را در ترازو می کند
پس ترازوی خرد را بردرد
تو تصرف بر چنان شاهی مجو
بر چنان نقاش بهر ابتلا
نی که هم نقاش آن بر وی کشید
پیش صورتها که در علم ویست
بخت بد دان آمد و گردن زدست

- (۱) مِثْلُ ذَا الْوَسْوَاسِ إِنْ تَنْظُرْ عَجَلْ
 (۲) وَأَنْتِ بِالسُّجْدَةِ مِنْ دَمْعٍ جَرِي
 قَائِلًا يَا رَبِّي الْحَقُّ عَجَلْ
 (۳) فِي الزَّمَانِ ذَاكَ فِيهِ الْأَمْتَحَانُ
 مَسْجِدَ الدِّينِ لَكَ الْخَرْنُوبُ قَدْ
 فَمَعَ اللَّهُ أَنْتَنِي قَيْدَ الْوَجَلْ
 مَوْضِعَ السُّجْدَةِ بَالٍ وَالثَّرَى
 نَجِيٍّ مِنْ ظَنِّ لِي جَهْلًا حَصَلْ
 لَكَ مَطْلُوبٌ لَدَيْكَ السَّهْلُ كَانَ
 مَلَأَ.. أَدِرِ الْكُلَّ مَخْرُوبًا يَعْنِ

فی بیان قصه المسجد الاقصی و الخرنوب وعزم داود (ع) قبل

سلیمان علی بنانه (۱)

- (۴) إِذْ قَوَى الْعَزْمُ لِدَاوُدَ بَانَ
 (۵) بَتَّةً بِالصَّخْرِ فَالْحَقُّ الْأَجَلْ
 فَبِنَاءُ ذَا الْمَكَانِ بِالْيَدِ
 (۶) لَيْسَ فِي تَقْدِيرِنَا كَانَ بَانَ
 هُوَ يَبْنِي الْمَسْجِدَ الْأَقْصَى الْحَسَنُ
 لَهُ أَوْحَى خَلٍ عَنْ هَذَا الْعَمَلِ
 لَكَ لَمْ يَكْمُلْ لَهُ لَا تُرْدُ
 أَنْتَ تَبْنِي الْمَسْجِدَ الْأَقْصَى زَمَنُ

(۱) شبه الوسوسة و الامتحان بالخرنوب اللذى من خاصيته تخريب المحل اللذى
 بنيت فيه و لهذا قال (قصة مسجد اقصى الخ) -

- (۱) چون چنین وسواس دیدی زود زدود
 (۲) سجده که تر کن از اشک روان
 (۳) آن زمان کت امتحان مطلوب شد
 با خدا کرد و در آ اندر سجود
 کای خدا تو و ارهانم از گمان
 مسجد دین تو بر خروب شد (۱)
 (۴) چون برآمد عزم داودی به تنگ
 (۵) وحی کردش حق که مرگ این بخوان
 (۶) نیست در تقدیر با آنکه تو این
 که بسازد مسجد اقصی بسنگ
 که ز دستت بر نیاید این مکان
 مسجد اقصی در آری ای گزین

قصه مسجد اقصی و خروب و عزم گردن داود (ع) پیش از سلیمان (ع) بر بنای آن مسجد
 (۱) خروب بضم خای معجمه و تشدید رای مهمله و خرنوب نام گیاهیست که هر جا بروید آن
 مکان را ویران کند.

- (۱) أَيُّهَا الْمُخْتَارُ قَالَ الذَّنْبُ لِي
لِنَقُولَ لِي يَأْنِ ذَا الْمَسْجِدِ
(۲) قَالَ لَا جُرْمَ لَكَ أَنْتَ الدَّمَا
(۳) دَمَهُ خَلَيْتَ فَوْقَ الرُّقْبَةِ
كَمْ بَرَايَا لَا تُعَدُّ الرُّوحَ قَدْ
(۴) كَمْ دَمٍ طَلَّ عَلَى الصَّوْتِ لَكَ
عِنْدَ صَوْتٍ لَكَ جَذَابًا حَسَنَ
(۵) قَالَ مَغْلُوبًا لَكَ كُنْتَ سَكَرْتَ
يَدِي بِالْيَدِ مِنْكَ أَوْثَقْتَ
(۶) أَفَلَا الْمَغْلُوبُ لِلْمُسْلِمَانِ قَدْ
أَفَلَا الْمَغْلُوبُ كَالْمَعْدُومِ كَانَ
(۷) قَالَ ذَا الْمَغْلُوبِ وَفَقِيَ النِّسْبَةَ
- مَا هُوَ يَا عَالِمَ السِّرِّ الْخَفِيِّ
أَنْتَ لَا تَنْبِي فَمَا مَنِّي بَدَى
كَثْرَةَ أَهْرَقْتَ كَمْ مِنْ ظُلُمًا
فَبِصُوتٍ لَكَ سَامِي الْمَرْتَبَةِ
سَلِمْتَ صَارَتْ لَهُ بِالرُّوحِ صَيْدٌ
وَأَكُمُ خَلْقٍ كَثِيرٍ هَلَكَا
طَيْرًا الْأَرْوَاحَ.. وَاللَّبَّ فَتَنَ..
بِكَ دَوْمًا أَنَا مَا قَدَرْتُ
وَلِي الْقُدْرَةُ فَبِكَ عَلِمْتُ
كَانَ مَدْحُومًا لَهُ اللَّطْفُ يَعْدُ
مَا لَهُ قَدْرٌ وَ مَذْمُومٌ مُهَانَ
كَانَ مَعْدُومًا.. وَ طَبَقَ الرُّتْبَةَ..

که مرا گوئی که مسجد را مساز
خون مظلومان بگردن برده
جان بدادند و شدند آن را شکار
بر صدای خوب جان پرواز تو
دست من بر بسته بود ازدست تو
نی که المغلوب کالمعدوم بود
جز بنسبت نیست معدوم ایقنوا

(۱) گفت جرمم چیست ای دانای راز
(۲) گفت بی جرمی تو خونها کرده
(۳) که ز آواز تو خلق بی شمار
(۴) خون بسی رفتست بر آواز تو
(۵) گفت مغلوب تو بودم مست تو
(۶) نی که هر مغلوب شه مرحوم بود
(۷) گفت این مغلوب معدوم مست کو

مَنْ مِنَ النَّفْسِ اَتَمَحَى حَبَّ الْاَذَى
 قُوَّةَ زَادَ لَهُ السَّعْدُ طَلَعَ
 هُوَ بِالنِّسْبَةِ فَرَدَّ لَانُنَا
 فِي الْفَنَاءِ... وَ مَقَامِ الْكِبَرِ يَاءُ...
 جُمْلَةُ الْاَشْبَاحِ فِي تَأْثِيرِهِ
 غَلَبَ بِاللَّطِيفِ مِتَّأُ اَوْ بِعَمَنَ
 فَانْتِهَاءُ الْاِخْتِيَارِ اَنْ يَلَا
 يَفْقَدُ.. وَ الْمَحْوُ يَنْغِي وَالْفَنَاءُ..
 اِخْرَ الْأَمْرِ إِذَا بِالْمَرْءِ
 لَقْمَةً اَوْ شَرْبَةً فِي ذِي الدُّنَا
 لَذَّةَ الْمَحْوِ.. بِهَا الذَّوْقُ حَلَى..

بهترین هستها افتاد وزفت
 در حقیقت در فنا او را بقاست
 جمله اشباح هم در تیراوست
 نیست مضطر بلکه مختار ولاست
 کاختیارش گردد اینجا مفتقد
 گر نکشتی آخر او محو از منی
 لذت او فرع محو لذت است

(۱) لَا سِوَاهَا اَيَقْنُوا الْمَعْدُومَ ذَا
 اَحْسَنَ مِنْ كُلِّ مَوْجُودٍ وَقَعَ
 (۲) مَعَ صِفَاتِ الْحَقِّ قَدْ كَانَ الْفَنَاءُ
 وَلَدَى الْوَاقِعِ قَدْ نَالَ الْبَقَاءُ
 (۳) جُمْلَةُ الْاَرْوَاحِ فِي تَدْبِيرِهِ
 (۴) وَ يَسْهَمُ الْقُدْرَةَ مِنْهُ فَمَنْ
 (۵) لَيْسَ مُضْطَرًّا بَلَى اخْتَارَ الْوَلَا
 اِخْتِيَارٍ يَغْدُو بَتًّا وَ هُنَا
 (۶) لِاخْتِيَارٍ لَنْ يَرَى مِنْ لَذَّةِ
 (۷) لَمْ يَكِ الْمَحْوُ مِنْ قَوْلِ اَنَا
 كُلُّهَا بِاللَّذَّةِ فَرَعَ اِلَى

(۱) اینچنین معدوم کو از خویش رفت
 (۲) او بنسبت با صفات حق فناست
 (۳) جمله ارواح در تدبیر اوست
 (۴) آنکه اومغلوب اندر لطف مات
 (۵) منتهای اختیار آنست خود
 (۶) اختیاری را نبودی چاشنی
 (۷) در جهان گر لقمه و گر شربتست

- (۱) هَبْ هُوَ مِنْ لَذَّةٍ قَدْ قُطِعَا وَ بِهِ التَّائِيرُ مِنْهَا امْتَنَعَا
مَا سُكَّ اللَّذَّةُ كَانَ لِلْأَبَدِ وَجَدَ اللَّذَّةُ .. لَوْ تِلْكَ فَقَدْ..

فی بیان شرح قوله تعالى (انما المؤمنون اخوة) حتى لا تقصد

مومنا بسوء فکر و شرح الحديث و هو العلماء کنفس واحدة و اتحاد داود و سليمان (ع) و سائر الانبياء ان انکرت على واحد منهم لا يكون ابدأ ایمانک بنبی صحیحا و هذه الحالة علامة الاتحاد و هي ان خربت بيتا من الوف بیوت تخرب جميع تلك البيوت و لا یثبت حائط و هذا ايضا علامة الاتحاد و لكونهم حقيقة واحدة اشار ربنا فقال (لانفرق بین احد من رسله) و العاقل تکفیه الإشارة و تحقیق هذا زاد على الإشارة.

- (۲) هَبْكَ أَنْ الْمَسْجِدَ فِيَّ جُهْدِ كَأ لَا يَتِمُّ وَ قَوَاكَ فَأَبْنُكَ
(۳) تَمَّ الْمَسْجِدَ بَعْدَ يَا حَكِيم فِعْلُهُ فِعْلَكَ وَ اذِرْ فِي الْقَدِيمِ
أَنْ لِمَنْ أَمِنْ كَانَ الْأَتْصَالُ مَعَ مَنْ أَمِنْ .. مِنْ غَيْرِ انفِصَالِ..
(۴) وَلِمَنْ قَدْ آمَنُوا جَاءَ الْعَدَدُ لَكِنْ الْإِيمَانُ فَرْدًا لَوْ يَعْدُ
جِسْمَهُمْ عِدَدَ لَكِنْ رُوحَهُمْ وَاحِدَ فِيهِ يَمِينُ كُلُّهُمْ

(۱) گر چه از لذات بی تأثیر شد لذتی بود او و لذت کبر شد

شرح انما المؤمنون اخوة و العلماء کنفس واحدة خاصه اتحاد داود و سليمان و سائر الانبياء (ص) اگر یکی از ایشان منکر شوی ایمان توبه هیچ نبی درست نباشد و این علامت اتحاد است که اگر يك خانه از آن هزاران خانه ویران کنی آن همه ویران شود و يك دیوار قائم نماند لا نفرق بین احد من رسله و العاقل تکفیه
الإشارة ابن خود از اشارت بگذشت

(۲) گر چه بر ناید بجهد و زورتو ليك مسجد را بر آرد پورتو

(۳) کرده او کرده توست ای حکیم مؤمنان را اتصالی دان قدیم

(۴) مؤمنان معدود ليك ایمان یکی جسمشان معدود لیکن جان یکی

- (۱) غَيْرُ فَهْمٍ غَيْرُ رُوحٍ فِي الْبَقَرِ
 أَنْ لَهُ رُوحٌ وَ عَقْلٌ آخَرُ
 (۲) بَعْدَ غَيْرِ الْعَقْلِ وَالرُّوحِ لِمَنْ
 تَوَجَّدَ رُوحٌ سِوَاهُ فِي الْوَلِيِّ
 (۳) فَبِرُوحِ الْحَيَوَانِ مَا حَصَلَ
 أَنْتَ مِنْ رُوحِ الْهَوَاءِ الْإِتِّحَادِ
 (۴) إِنْ ذَا لَوْ أَكَلَ الْخُبْزَ فَمَا
 لَوْ يَجْرُ الْجَمَلُ ذَا مَا ثَقُلَا
 (۵) بَلْ سُرُورًا ذَا يَرَى فِي مَوْتِ ذَا
 (۶) لَوْ يَرَى نِعْمَتَهُ رُوحُ الذِّئَابِ
 وَ أَسْوَدُ اللَّهِ جَلَّ اتَّحَدَتْ
 وَ الْحَمِيرِ أَعْلَمَ يَقِينًا فَالْبَشَرِ
 لَّهُمَا الْفَرْقُ الْكَثِيرُ ظَاهِرٌ (۱)
 آدَمِيًّا قَدْ غَدَى أَمْتَارَ بَفَنٍ
 تَنَسَّبَ لِلنَّفْسِ ذَاكَ .. الْجَلِيلِي ..
 إِتِّحَادٌ وَ وَفَاقٌ مَا وَصَلَ
 ذَاكَ لَا تَسْتَلْ .. بِهِ عَزَّ الْمُرَادُ ..
 شَمِيعٌ مِنْ أَكْلِهِ ذَاكَ كَمَا
 ذَاكَ .. بِالْمَرَّةِ عَنْهُ فُصِّلَا ..
 حَسَدَامَاتُ .. غَدَى رَهْنُ الْأَذَى ..
 وَالْكَلابِ اخْتَلَطَتْ قَيْدَ الْعَذَابِ
 لَهُمُ الْأَرْوَاحُ .. عَدَا فَقَدَتْ ..

(۲) ای کما تباین الروح والعقل الحيواني من الفهم والروح الانساني كذا تباین الروح الانساني من الروح الاضافی و عقل الكل لانهم أبو الوقت لا أبته فكما ان بين الحيوان و الانسان فرقا كذا بين الانسان و الانبياء و الاولياء فرق و لان الروح الحيواني و العقل الطبيعي يعلم نقد الحال و لا يعلم لای شیئی بنجر حکمی عنه ربنا تمالی بقوله لا عن اهل النار (لو لنا نسمع او نقل ما كنا فی اصحاب السعير) -

(۱) غیر فهم و جان که در گاه و خراست	آدمی را عقل و جان دیگر است
(۲) باز غیر عقل و جان آدمی	هست جانی در ولی آن آدمی
(۳) جان حیوانی ندارد اتحاد	تو مجو این اتحاد از روح باد (۱)
(۴) گر خورد این نان نگردد سیر آن	ور کشد بار این نکرد او گران
(۵) بلکه این شادی کند از مرگ او	از حسد میرد چو بیند برگ او
(۶) جان گرگان و سگان هر یک جداست	متحد جانها شیران خداست

(۱) مراد از روح باد روح بخاری است بصفحه ۲۷۱ شرح ملاهادی سبزواری رجوع شود

- (۱) قَالِي أَرْوَاحِهِمْ إِسْمًا هُنَا
 حَيْثُ فَرَدَ الرُّوحَ لِلْجِسْمِ غَدًا
 (۲) مِثْلُ فَرْدِ النُّورِ مِنْ شَمْسِ السَّمَاءِ
 (۳) نِسْبَ قَالِمَاءَ كَانَ فَإِنْ
 (۴) لِلْجَمِيعِ غَيْرُ نُورٍ مُفْرَدٍ
 أَبَدًا قَاعِدَةٌ فَالْمُؤْمِنُونَ
 (۵) وَلَكُمْ فَرْقٌ وَ إِنْشَاكٍ وَرَدَ
 لَمْ يَكْ ذَا الْمِثْلِ بَلْ كَانَ الْمِثَالُ
 (۶) فَفَرُوقٌ كَثْرَةٌ لَيْسَتْ تُعَدُّ
 مَعَ شَخْصٍ الْآدَمِيِّ الْبَاسِلِ
 (۷) غَيْرَ أَنْ وَقْتُ الْمِثَالِ وَالْمَثَلِ
 تَظْهِرُ لِلْإِتِّحَادِ ذَا انْظُرِ
- صِبْغَةَ الْجَمْعِ لَهُمْ قُلْتُ أَنَا
 مِائَةً بِالنِّسْبَةِ .. كَمْ عِدْدًا ..
 هُوَ مِنْ صَحْنِ الْبُيُوتِ كُلَّمَا
 تَقْلَعُ الْحَائِطَ مِنْهَا لَمْ يَبْنِ
 قَالِي الْأَرْوَاحِ إِذْ لَمْ تُوجَدْ
 مِثْلَ نَفْسٍ فَرْدَةٍ مَا يَظْهَرُونَ
 لِلْمَقَالِ ذَا لِأَنَّ لَمَّا يُعَدُّ
 .. لَهُمَا الْفَرْقُ كَثِيرٌ بِالْمِثَالِ ..
 لَا وَلَا تُعَلِّمُ مِنْ شَخْصٍ الْأَسَدِ
 ظَهَرَتْ عِنْدَ اللَّيْبِ الْعَاقِلِ
 عِنْدَ مَا الْأَرْوَاحِ لِعَمَلٍ بِالْعَمَلِ
 يَا جَمِيلَ الذُّوقِ سَامِي انْظُرِ

كان یکی جان صد بود نسبت بجسم
 صد بود نسبت به صحن خانه ها
 چونکه برگیری تو دیوار از میان
 مؤمنان مانند نفس واحده
 زانکه نبود مثل این باشد مثال
 تا بشخصی آدمی زاد دلیر
 اتحاد از روی جان بازی دگر

(۱) جمع گفتم جانهاشان من باسم
 (۲) همچو آن يك نور خورشید سما
 (۳) ليك يك باشد همه انوارشان
 (۴) چون مانند جانها را قاعده
 (۵) فرق و اشکالات آید زين مثال
 (۶) فرقهها بيجد بود از شخص شیر
 (۷) ليك در وقت مثل ای خوش نظر

- (۱) اِخْرَ الْأَمْرِ مِثَالَ لِلْأَسَدِ
 (۲) لَيْسَ مِثْلَ الْأَسَدِ النَّقْشُ اتَّحَدَ
 (۳) لِأَبْنٍ لَكَ مِثْلًا بِالمِثَالِ
 (۴) اِشْتَرَى الْعَقْلَ فِي المِثْلِ هُمْ
 خَصٌّ مُصْبَاحًا لِأَنِّ فِي نُورِهِ
 (۵) ذَلِكَ المِصْبَاحُ كَانَ ذَا البَدَنِ
 لِلْفَتِيلِ مَعُوزٌ أَوْ ذَا وَ ذَاكَ
 (۶) ذَلِكَ المِصْبَاحُ مَنْ سِتَّ فَتِيلَ
 وَجَدَ الْكُلَّ لَهَا كَانَ الْأَسَاسُ
- كَانَ ذَاكَ الْبَاسِلُ مِنْ كُلِّ حَدِّ
 فِيهِ هَذَا الْبَيْتُ قَطُّ مَا وَجَدَ (۱)
 نَاقِصًا جِئْتُكَ حَتَّى مِنْ ضَلَالٍ
 وَضَعُوا فِي كُلِّ بَيْتٍ لَهُمْ
 يَخْلُصُوا مِنْ ظُلْمَةٍ دَيُّجُورِهِ
 نُورُهُ كَالرُّوحِ فِي كُلِّ زَمَنٍ
 أَبَدًا قَيَّدَ احْتِيَاجٍ وَ ارْتِبَاكَ
 لِلْحَوَاسِ هَذِهِ عُمَرَا طَوِيلُ
 أَكْلُهَا وَالنَّوْمُ جَهْدًا وَمِرَاسُ..

(۱) أراد بكلمة (سرا) فى الاصل بيت الطبيعة و هى الدنيا كانه يقول ليس فى بيت الطبيعة نقش و لا صورة متحدة بالوحدة الحقيقية و التوحيد الذاتى لانه عالم كثرة و خيال فلا شئ موصوف بالوحدة و الانحاء فى هذه الدنيا حتى بعد اظهر لك مثلا و تصويراً و تمثيلاً لاننا تعلم منه الوحدة و تفهمه كما يليق -

- (۱) كان دلیر آخر مثال شیر بود
 (۲) متحد نقشی ندارد این سرا
 (۳) هم مثال ناقصی دست آورم
 (۴) شب بهر خانه چراغی می نهند
 (۵) آن چراغ این تن بود نورش چو جان
 (۶) آن چراغ شش فتیله این حواس
- نیست مثل شیر در جمله حدود
 تا که مثلی وانمایم بر ترا
 تا ز حیرانی خرد را و آخرم
 تا بنوران ز ظلمت وارهند
 هست محتاج فتیل این و آن
 جمله گوی بر خواب و خور دارد اساس

- (۱) قَبْلًا أَكَلِ وَ نَوْمِ مَا النَّمَسِ
وَمَعَ أَكَلِ وَ نَوْمِ مَا وَجَدَ
(۲) مَعَ فِتِيلِ وَ مَعَ الزَّيْتِ الْبَقَاءُ
لَهُ مَعَ زَيْتِ يَلْمُ وَ فِتِيلِ
(۳) حَيْثُ أَنَّ عِلَّةَ النُّورِ لَهُ
كَيْفَ يَحْيِي وَ النَّهَارُ النَّيِّرُ
(۴) كُلُّ حِسِّ الْبَشَرِ كَانَ الْبَقَاءُ
إِذْ هُوَ مِنْ نُورِ يَوْمِ الْمَحْشَرِ
أَبْدًا مَا عَاشَ هَبْ نِصْفَ نَفْسِ
أَيْضًا الْعَيْشَ لَهُ .. الْعَمْرُ فَقَدْ..
لَهُ مَا كَانَ وَ أَيْضًا لَا وَفَاءُ
.. مَا لَهُ الْقُدْرَةُ مُحْتَاجٌ ذَلِيلُ ..
تَطْلُبُ الْمَوْتَ وَ لَا يَنْتَبِهُ
مَوْتَهُ كَانَ .. وَ مِنْهُ يَظْهَرُ.. (۱)
فَقَدْ أَيْضًا وَ فِي قَيْدِ الْفَنَاءِ
كَانَ لَا .. وَالْعَدَمَ لَمْ يَنْظُرَ ..

(۱) یعنی مصباح البدن و نوره دائم بسبب الفتیل و الزيت و هو الاکل و النوم
فاذا زالت علة النور زال المعلول و لم تبق علة و لا معلول و کیف یحیی فان النهار
المضی، موته و لا ینفع العلاج و الدواء لان نور المصباح ضعیف لتوقفه علی الزيت و
الفتیل و هما زائلان و کذا الروح الحيوانی مع الحواس الجسمانیة القائمة مقام الزيت
و الفتیل و هذا لك مثال ناقص لفهم اصل نور الروح و حقيقة و حدثه و فی الصورة
الظاهرة تدرك كثرة من وجد المراتب و الصفات و هذا التمثیل متضمن لهذا المعنی فان
المصباح یضمونه فی اللیل حتی ینجوا الخلق بالجملة بنوره من الظلمة و عمارته بالزیت
و الفتیل فاذا جاء النهار و طلعت الشمس محی الزيت و الفتیل لتنتبه ان ظلمات الدنیا
الجسم و لیالی الطبیعة و نور الشمس و تجلی الحقيقة وراء الحجاب لا جرم اعطاک الله
نور الجسم و البدن و نوره بالحواس مع طلوع لشمس الحقيقة موقت بزوال الحجاب
فاذا طلعت زال الحجاب و حصلت المصلحة فلا تغفل و ترقب طلوع الصبح لانه و رد جذبة
من جذابات الرحمن توازی عمل الثقیلین و اشاروا بان النوم اخ الموت -

- (۱) بیخور و بی خواب نرید نیم دم
(۲) بی فتیل و روغنش نبود بقا
(۳) زانکه نور علتی اش مرگ جوست
(۴) جمله حسهای بشر هم بی بقاست
با خور و با خواب نرید نیز هم
با فتیل و روغن او هم بی وفا
چون زید که روز روشن مرگ اوست
زانکه پیش نور روز حشر لاست

- (۱) ثُمَّ إِنَّ النُّورَ فِي حَبْسٍ لَنَا
 لَمْ يَكْ مِثْلَ النَّبَاتَاتِ انْعَدَمَ
 (۲) لَيْكِنَ النَّجْمَ يَضَاهِي وَالْقَمَرَ
 (۳) صَارَ مَحْوًا مِثْلَمَا أَنَّ الْأَلَمَ
 إِذْ يَكْ قَدْ كَانَ تَسْعُ الْحَيَّةُ
 (۴) مِثْلَمَا الْعُرْيَانُ لِلْمَاءِ طَفَرَ
 (۵) فَمِنْ الْمَسْعِ لَزُنْبُورٍ خَاصٍ
 مِنْ عَلِي طَافَتْ عَلَيْهِ فَإِذَا
 (۶) إِنَّ ذِكْرَ الْحَقِّ مَاءٌ وَالزَّمَانُ
 (۷) ذَاكَ أَوْ لَا ذَا فُلَانٍ فَالْنَفْسُ
 يُبْلَعُ الصَّبْرُ أَتَّخِذَ حَتَّى تَفِرَّ
- وَبُرُوحٍ كَانَ لَا يَنْهَى بِنَا
 بَكْرَةً لَا صَارَ فِي قَيْدِ الْعَدَمِ
 فِي شُعَاعِ الشَّمْسِ كُلُّ مَا ظَهَرَ
 وَالْحَرِيقُ فِيكَ لِلْبَرِغُوثِ لَمْ
 كَلَّمَهُ مَحْوًا غَدَى بِالْمَرَّةِ
 مَا يَدُومُ لَهُ فِي الْمَاءِ الْمَقَرَّ
 .. وَالزَّنَابِيرُ لَهُ تَبْغِي الْفَرَصَ..
 أَخْرَجَ الرَّأْسَ لَهُ زَادَتْ أَدَى (۱)
 ذَا غَدَى الزُّنْبُورُ فِي ذِكْرِ فُلَانٍ
 أَبْدَأَ فِي مَاءٍ ذِكْرٌ مَلْتَمَسٌ
 مِنْ قَدِيمَيْنِ هُمَا تَافَهُ فِكْرُ

(۱) ای و انت با هذا متألّم من حواس البشرية فلا يدعونك في الوحدة حتى تطالع
 شمس الحقيقة فذاك الوقت تمحى عقل الدماش فتستريح (مثلا) آب ذکر حق و زنبور
 این زمان) -

- (۱) نور حس و جان ناپایان ما
 (۲) لیک مانند ستاره و ماهتاب
 (۳) همچنانکه سوز و درد و زخم کیم
 (۴) آنچنان که عور اندر آب جست
 (۵) می کند زنبور بر بالا طواف
 (۶) آب ذکر حق و زنبور این زمان
 (۷) دم بخور در آب ذکر و صبر کن
- نیست کلی فانی و لا چون گیا
 جمله مجوند از شعاع آفتاب
 محو گردد چون در آمد مارالیک
 تا در آب از زخم زنبوران برست
 چون بر آرد سر ندارندش معاف
 هست یاد این فلان و آن فلان
 تارهی از فکر و وسواس کهن

- (۱) مَعَ وَسْوَاسٍ وَرَأْسًا لِقَدَمٍ
ذَلِكَ الطَّبْعَ الَّذِي مَاءُ الصِّفَا
(۲) مِثْلَمَا الزُّنْبُورُ لِلْمَشْرِ هَرَبُ
(۳) هُوَ أَيْضًا بَعْدَ هَذَا لَوْ تُرِيدُ
حَيْثُ طَبَعَ الْمَاءُ بِالسِّرِّ وَجَدْتَ
(۴) فَالَّذِينَ هُمْ خَلَوْا ذِي الدُّنَا
بَلْ مُدَامًا غَمِرُوا بَيْنَ الصِّفَاتِ
(۵) فَصِفَاتٍ كَلِمَتُهُمْ بَيْنَ الصِّفَاتِ
مِثْلَمَا الشَّمْسُ أَمَامَ النَّجْمِ قَدْ
(۶) لَوْ مِنْ الذِّكْرِ تُرِيدُ يَاحْرُونَ
(۷) حَسَنًا أَنْظُرْ فَمَنْ هُمْ مُحَضَّرُونَ
فِي بَقَاءِ الرُّوحِ حَقًّا وَبَقِينَ
- تَمْسِكُ بَعْدَ اللَّطْفِ وَ كَرَمٌ
شَمَلٌ .. تَصِفُو كَيْفَ لَانِ الْوَفَا ..
ذَلِكَ مِنْ مَاءٍ خَشِيَ مِنْكَ الْعَطْبُ
كُنْ عَنِ الْمَاءِ مُدَامًا بِالْبَعِيدِ
سَيِّدًا صِرْتَ .. وَ لِلنَّجْمِ صَعِدْتَ ..
لَمْ يَكُونُوا لَا وَ فِي قَيْدِ الْفَنَاءِ
.. لَهُمْ حَقُّ الْخُلُودِ فِي الْحَيَاتِ ..
لِلْإِلَهِ .. لَا بَايَ وَ سَمَاتُ ..
مُجِي مَالَهُ مِنْ أَيِّ يَعْدُ
نَقْلًا أَقْرَأَ هُمْ لَدَيْنَا مُحَضَّرُونَ
أَبَدًا مَا عِدُّوا حَتَّى تَكُونَ
عَالِمًا وَ الشَّكُّ وَ الرِّيبُ يَبِينُ

خود بگیرد جمله کی سر تا پا
میگریزد از تو هم گیرد حذر
که بر هم طبع آبی خواجسته باش
لا نیمند و در صفات آغشته اند
پیش اختر همچو آن خوربی نشان
خوان جمیعاً هم لدینا محضرون
تا بقای روحها دانی یقین

(۱) بعد از آن تو طبع آن آب صفا
(۲) آنچنان که آب آن زنبور شر
(۳) بعد از آن خواهی بود و در آن آب باش
(۴) پس کسانی که جهان بگذشته اند
(۵) در صفات حق صفات جمله شان
(۶) گر ز قرآن نقل خواهی ای حرون
(۷) محضرون معدوم نبود نیک بین

- (۱) إِنْ رُوحًا عَنْ بَقَاءٍ فِي حِجَابٍ
 فِي بَقَاءِ الرُّوحِ لَوْ وَصَلًا وَجَدَ
 (۲) أَنَا عَنْ شُعْلَةٍ حِسِّ الْحَيَوَانِ
 كُنِّي بِذَا تَصْحُو وَمِنْهُ الْإِتِّحَادُ
 (۳) فَبِرُوحٍ قُدِسَتْ مِنْ سَلَمِكَ
 (۴) أَوْصِلْ إِنْ تَخُذْ وَإِنْ لَمْ تَخُذْ
 كَمْ بَعِيدَاتٍ وَ لَيْسَتْ تَتَّحِذُ
 (۵) وَإِذَا أَصْحَابُنَا دَوْمًا غَدَتْ
 وَالْجِلَادُ أَحَدٌ لَمْ يَسْمَعْ
- كَانَ كَمْ لَا قَى عَنَاءٌ وَ عَذَابُ
 عَنْ حِجَابٍ طَهَّرَ الْإِسْتِرَ فَقَدْ
 لَكَ بَلَغَتْ الْمُرَادَ بِالْبَيَانِ
 لَا تَرْمُ.. لَنْ تَبْلُغَ مِنْكَ الْمُرَادُ..
 يَا فَلَانُ عَجَلًا ذِي الرُّوحِ لَكَ
 مِائَةٌ مُصْبَاحُكَ بِالْعَدَدِ
 أَبَدًا.. عَنْ ذِي الْمَصَابِيحِ ابْتَعُدْ..
 فِي جِلَادٍ وَ لِحَرْبٍ كَمْ عَدَتْ (۱)
 الْمُنْبِيِّينَ وَ لَا فِي مَوْقِعِ

(۱) ای و انت یا هذا اترك زنايير افكار ما سوى الله اللذى هو آفة الزمان ای
 من آفة قیود الطبیعة الزمانیة لان فی الحقیقة محبوس الطبیعة ابن الزمان
 و المكان الظاهر من اوضاع الفلك فالاب یطلب استخدام ابنه بتبعية امه اللتى هی الطبیعة
 اللتى ینشأ منها العرص و سائر الاوصاف الذمیة ما دام انك لم تخرج عن حکم ایك
 یلوغك مراتب الرجال لا تكون ابدا السوقت و لا تنجو من مراتب فصول الزمان الا
 بذکر الله تعالی و طاعته علی الدوام -

- (۱) روح محبوب از بقایش در عذاب
 (۲) زین چراغ حس حیوان المراد
 (۳) روح خود را متصل کن ای فلان
 (۴) صد چراغت از مرند ار بیستند
 (۵) زان همه جنگند این اصحاب ما
- روح و اصل در بقا پاک از حجاب
 گفتمت هان تا نجوئی اتحاد
 زود با ارواح قدس سالکان
 بس جدایند و یگانه نیستند (۱)
 جنگ کس نشنید اندر انبیا

- (۱) حَيْثُ نُورٌ الْأَنْبِيَاءُ الشَّمْسُ كَانَ
 (۲) كَانَ نُورُ الْجِسِّ مِثْلًا الْخَامِدُ
 نِيرٌ وَ الْوَاحِدُ نُورًا يُقْلُ
 (۳) إِنْ رُوحَ الْحَيَوَانِ بِالْغِذَاءِ
 وَهِيَ فِي كُلِّ قَبِيحٍ وَ حَسَنٍ
 (۴) فَلَوْ الْمُصْبَاحُ ذَا قَدْ خَمَدَا
 فَمَتَى أَظْلَمَ بَيْتٌ جَارِهِ
 (۵) نُورٌ ذَاكَ الْبَيْتِ لَمَّا أَنْ خَمَدَ
 فَإِذَا مُصْبَاحٌ حَسَنٌ كُلِّ بَيْتٍ
 (۶) فَمِثَالُ الرُّوحِ ذَا لِلْحَيَوَانِ
 هُوَ مَنَسُوبًا لِرَبَائِةٍ
 (۷) وَلِهِنْدِي الدُّجَى لَمَّا الْقَمَرُ
 مِنْ عَلَى الرَّأْسِ لِكُلِّ كَوَّةٍ

نور حس ما چراغ و شمع و دود
 يك بود پژمرده ديگر با فروز
 هم بميرد او بهر نيك و بندي (۱)
 خانه همسايه كي مظلم شود
 پس چراغ حس هر خانه جداست
 ني مثال جان ريانی بود
 بر سر هر روز ني نوری فتاد

(۱) زانكه نور انبيا خورشيد بود
 (۲) يك بميرد يك بماند تا بروز
 (۳) جان حيواني بود حي از غدی
 (۴) گر بميرد آن چراغ و طی شود
 (۵) نور ان خانه چوبی اين هم بپاست
 (۶) اين مثال جان حيواني بود
 (۷) باز از هندوی شب چون ماهزاد

- (۱) نُورَ تِلْكَ الْمَاءَةِ بَيْتًا فَأَنْتَ
 حَيْثُ لَمْ يَبْقَ بِذَا النُّورِ بِلَا
 (۲) مَا تَدُومُ الشَّمْسُ فَوْقَ الْأَفْقِ
 كُلُّ بَيْتٍ نَزَلَ ضَيْفًا .. كَمَا ..
 (۳) ثُمَّ شَمْسُ الرُّوحِ لَمَّا تَأَقَّلَ
 (۴) ذَا مِثَالِ النُّورِ جَاءَ لَيْسَ مِثْلُ
 وَالطَّرِيقِ لِلْعُدُوِّ تَقْطَعُ
 (۵) كَيْمِثَالِ الْعَنْكَبُوتِ ذَاكَ مَنْ
 (۶) حُجْبًا نَمْنَةً دَوْمًا ضَمْرًا
 لَامِيعَ النُّورِ وَ عَيْنَ عَقْلِهِ
 (۷) فَإِذَا لِلْمَفْرِسِ بِالرَّقْبَةِ
 وَإِذَا مَا أَخَذَ الرَّجُلَ لَهَا
 وَاحِدًا عَدَّ لَهَا إِمَّا عَدَدْتُ
 نُورِ ذَاكَ الْأَخِيرَ عَنْهُ انْجَلَى
 تَلَمَعَ مِنْ نُورِهَا وَ الْأَلَى
 .. خَصَّهَا فِي ذَلِكَ بَارِي السَّمَاءِ ..
 كُلُّ رُوحِ النُّورِ مِنْهُ يَقُولُ
 وَلَكَ الْهَادِي كَانَ لَا تَضِلُ
 .. وَ لَهُ الْقَوْلُ السَّخِيفُ يُمْنَعُ ..
 .. خُلِقَهُ سَاءً وَ كَانَ ذَا أَقْنِ ..
 مِنْ لُعَابٍ لَهُ فِيهَا سَتْرًا
 حَمَقًا أَغْمَى لِفَرْطِ جَهْلِهِ
 أَخَذَ النِّفْعَ رَأَى وَ الْعَلْبَةَ
 وَجَدَ الرِّيحَ .. وَلَمْ يَرِيحْ بِهَا ..

که نماید نور او بی آن دگر
 هست در هر خانه نور او قنق
 نور جمله جانها زائل شود
 مر ترا هادی عدورا رهزنی
 برده های کننده را بر بافتد او
 دیده ادراک خود را کور کرد
 ور بگیرد پاش بستاند لکد

(۱) نور آن صد خانه را تو بیک شمر
 (۲) تا بود خورشید تابان بر افق
 (۳) باز چون خورشید جان آفل شود
 (۴) این مثال نور آمد مثل نی
 (۵) بر مثال عنکبوت آن زشت خو
 (۶) از لعاب خویش برده نور کرد
 (۷) کردن اسب ار بگیرد بر خورد

- (۱) قَلِيلَ الرِّكْبِ أَتَكَ فَوْقَ الْفَرَسِ
مِنْ لُجَامٍ عَرِيَتْ بِالْمُلْتَمَسِ
صَعْبَةً كَأَنْتَ حَرُونَ وَ الْأَمَامِ
عَقْلَكَ وَ الدِّينَ إِجْعَلِ وَالسَّلَامِ
(۲) فَبِهَذَا الْقَصْدِ لَا تَنْظُرُ أَبَدًا
سَافِلًا رَخَوًا كَلَّا شَيْئًا يُعَدُّ
يُوجَدُ الصَّبْرُ وَ شَقَّ الْأَنْفُسِ
فِي الطَّرِيقِ ذَا لَدَى الْمُلْتَمَسِ (۱)

بقیه قصه بناء المسجد الاقصی

- (۳) بِالْبِنَاءِ إِذْ سُلَيْمَانُ شَرَعَ
طَاهِرًا كَالْكَعْبَةِ لُطْفًا وَقَعَ
(۴) عَالِيًا مِثْلَ مَنِي وَ الرُّوْنَقَا
بِالْجَمَادِ لَمْ يَكْ كَلَّا بِنِيَّةِ
(۵) فِي الْبِنَاءِ مِنْ جَبَلِ كُلِّ حَجَرٍ
بَيْنَاهُ نَظَرَ وَ الْأَلْقَا
غَيْرُهُ كَأَنْتَ كَمَا تُبْنِي هِيَّةِ
يُكْسَرُ مِنْ أَوَّلِ الْأَمْرِ ذَكَرَ

(۱) الایة فی سورة النحل و الانعام خلقناها لکم منها دفء و منها تأکلون و لکم فیها جمال حین تربحون و حین تسرحون و تعمل اثقالکم الی بلدکم تکنونوا بالقیه الابشق الانفسی -

- (۱) کم نشین بر اسب توسن بی لکام عقل و دین را پیشوا کن و السلام
(۲) اندر این آهنگ منگرسست و پست کاندربین ره صبر و شق انفس است

بقیه قصه بناء مسجد اقصی

- (۳) چون سلیمان کرد آغاز بنا باک چون کعبه همایون چون منی
(۴) در بنایش دیده میشد کر و فر نی فسرده چون بناهای دگر
(۵) در بنا هر سنگ کز که می شکست فاش (سیروایی) همی گفت از نخست

قَالَبَ آدَمَ مِنْ طِينٍ وَمَا
وَعَلَى الْآفَاقِ مَرَاتٍ أَطْلَعَ^(۱)
وَهُوَ وَالْجُدْرَانُ وَالْبَابُ ظَهَرَ
حَائِطُ الْجَنَّةِ زَادَ رَشْدًا
قُبِحَتْ وَصْفًا دَنَتْ بِالْخِلْقَةِ
وَالْجِدَارُ يَقْظًا فِي فِطْنٍ
نُسِبَ بِالسَّيْرِ جَلًّا وَالسُّلُوكِ
كُلُّهُ أَيْضًا وَأَنْوَاعُ الثَّمَرِ
فِي حَدِيثٍ وَمَقَالٍ .. غَرَبًا ..
أَبْدًا لَمْ يَعْقِدُوا أَوْ طَنَبَ
عَقَدُوهَا .. هَكَذَا بَانَتْ لَهُمْ ..

(۱) دَائِمًا سِيرُوا بِي قَالَ كَمَا
نُورُهُ السَّامِيُّ مِنَ الْكَلَسِ لَمَعَ
(۲) وَبِلَا حِمَالٍ قَدْ جَاءَ الْحَجَرُ
(۳) حَيًّا الْحَقُّ يَقُولُ أَبْدًا
لَا كِمِثْلٍ حَائِطُ الرُّوحِ الْمَلَكِيِّ
(۴) فَإِذَا مَا كَانَ بَابَ الْبَدَنِ
حَيُّ الْبَيْتِ إِلَى مَلِكِ الْمُلُوكِ
(۵) أَيْضًا الْمَاءُ الزَّلَالُ وَالشَّجَرُ
مَعَ مَنْ لِلْجَنَّةِ قَدْ نُسِبَا
(۶) حَيْثُ أَنَّ الْجَنَّةَ فِي سَبَبِ
بَلٍ مِنَ الْأَعْمَالِ وَالْإِنِّيَّةِ هُمْ

(۱) آدم کده بمعنی قالب سیدنا آدم (ع) فان لفظ کده البیت و اراد به القالب
ای کما ان قالب آدم فی المحل اللذی وقع فیہ لمع و اضاء من مائه و طینه کذا من
قطع بناء المسجد و مائه و طینه و حصه و کله لمع نور و اضاء -

نور ز آهک بارها تابان شده
وان در و دیوارها زنده شده
نیست چون دیوارهای جان زشت
زنده باشدخانه چون شاهنشهی است
با بهشتی در حدیث و در مقال
بلکه از اعمال و نیت بسته اند

(۱) همچو از آب و گل آدم کده
(۲) سنگ بی حمال آینده شده
(۳) حق همی گوید که دیوار بهشت
(۴) چون در و دیوار تن با آگهیست
(۵) هم درخت و میوه هم آب زلال
(۶) زانکه جنت را نه آلت بسته اند

مَاءِ الْمَقْرُونِ بِالْطَّيْنِ النَّتْنِ
 طَاعَةٍ أَوْ عَمَلٍ خَيْرًا قُرْنِ
 ذَا كَاصِلٍ لَهُ عِلْمٌ وَ عَمَلٌ
 أَيْضًا الْأَنْوَابِ وَالتَّاجُ تَصِيرُ
 وَ الْجَوَابُ لَهُ أَبَدَتْ بِالْمَقَالِ
 وَ بِلَا كَتَّاسِ الْبَيْتِ سَمَى
 لَا بِحَمَالٍ وَ فِيهَا الْبَابُ بَانَ
 رَدَدَتْ قَوْلَهُ عَنْ ذِي النِّعَمِ
 تَجِدُ فِي الْقَلْبِ لِكُنْ مَا يَعُودُ
 لِي لَمْ تَأْتِ .. لِتَبْدُو فِي الْعِيَانِ ..
 ذَهَبَ لِلْمَسْجِدِ يَنْبَغِي الصَّلَاحُ
 رُبَّمَا بِالْقَوْلِ وَ اللَّحْنِ سَمَحُ
 فِي صَلَوةٍ وَ سُجُودٍ وَ رُكُوعٍ

(۱) ذَا الْبِنَاءِ الْمَيِّتِ كَوْنٍ مِنْ
 وَ الْبِنَاءِ ذَاكَ حَيًّا صَارَ مِنْ
 (۲) ذَا كَاصِلٍ لَهُ مَمْلُوءٌ خَلَلِ
 (۳) أَيْضًا الْقَصْرُ الرَّفِيعُ وَ السَّرِيرُ
 مَعَ مَنْ لِلْجَنَّةِ يَعْزِي السُّؤَالِ
 (۴) وَ بِلَا فَرَّاشِ الْفَرْشِ انْطَوَى
 (۵) كُنَسِ التَّخْتُ لَهَا السَّيَّارَ كَانَ
 مُطْرِبًا وَ الْحَلَقَةُ كَمْ مِنْ نَعَمِ
 (۶) وَ الْحَيَاتِ لَكَ مِنْ دَارِ الْخُلُودِ
 لَكَ مِنْ نَفْعٍ بِهَا إِذْ فِي اللِّسَانِ
 (۷) فَسَلِيمَانٌ لِأَنَّ كُلَّ صَبَاحٍ
 (۸) وَ الْرَشَادُ لِلْوَرَى الْمَصْحَحَ مَنَحَ
 رُبَّمَا بِالْفِعْلِ اعْنِي بِخُضُوعٍ

آن بنا از طاعت زنده شده است
 و آن باصل خود که علمست و عمل
 با بهشتی در سؤال و در جواب
 خانه بی مکناس روئیده شود
 حلقه در مطرب و قوال شد
 در زبانم چون نمی آید چه سود
 مسجد اندر بهر ارشاد عباد
 که بفعل اعنی رگوعی یا نماز

(۱) این بنا از آب و گل مرده بدست
 (۲) این باصل خویش مانند بر خلل
 (۳) هم سریر و قصرهم تاج و ثیاب
 (۴) فرش بی فراش پیچیده شود
 (۵) تخت او سیار بی حمال شد
 (۶) هست در دل زندگی دارالخلود
 (۷) چون سلیمان در شدی هر بامداد
 (۸) پند دادی که بگفت و لحن ساز

- (۱) إِنَّ فِعْلَ النَّصَحِ لِلْخَلْقِ أَشَدُّ
جَذْبًا أَهْدَاهُمْ سَرِيعًا لِلْمُرْشَدِ
إِذْ لِرُوحِ كُلِّ مَنْ كَانَ أَصَمًّا
أَوْ هَوَ ذُو السَّمْعِ بِالْقَوْلِ أَلَمٌ
(۲) وَصَلَ إِذْ فِيهِ وَهُمْ السُّلْطَةُ
يَنْقُصُ لِلْعُسْكَرِ وَالشَّحْنَةُ
أَكْثَرَ تَأْثِيرَهُ كَانَ لِأَنَّ
جُمْلَةَ بِالْقَوْلِ وَالْفِعْلِ اقْتَرَنَ

فی بیان قصه ابتداء خلافت عثمان و خطبته و بیان ان الناصح

الفعال بالفعل احسن من الناصح القول بالقول

- (۳) قِصَّةُ عُثْمَانَ فَوْقَ الْمَنْبَرِ
ذَهَبَ إِذْ خَلَفَ بِالْأَثَرِ
(۴) عِجَالًا فِي قُوَّةٍ وَ الْمَنْبَرِ
لِلْكِبَرِ .. فِي حَدِيثٍ يُؤَثَّرُ ..
لَهُ كَانَ الدَّرَجُ إِمَّا يُعَدُّ
وَاحِدًا وَاثْنَيْنِ فِي الثَّانِي قَعْدٌ
(۵) خَاطِبًا دَوْمًا أَبُو بَكْرٍ عُمَرُ
عَصْرُهُ فِي الثَّلَاثِ مِنْهُ اسْتَقَرَّ
لِاحْتِرَامِ الدِّينِ وَالْإِسْلَامِ لَا
غَيْرَ .. حَتَّى يَمْتَدِّي فِيهِ الْعَمَلُ ..

- (۱) پند فعل خلق را جذابت
که رسد در جان هر باگوش و کر
(۲) کاندران وهم امیری کم بود
در حشم تأثیر آن محکم شود

قصه آغاز خلافت عثمان و خطبه وی و بیان اینکه ناصح فعال بفعل به از ناصح

قوال بقول

- (۳) قصه عثمان که بر منبر برفت
چون خلافت یافت بشتایید تفت
(۴) منبر مهتر که سه پایه بدست
رفت بوبکر و دوم پایه نشست (۱)
(۵) بر سوم پایه عمر در دور خویش
از برای حرمت و اسلام و کیش

(۱) مقصود از مهتر حضرت محمد (ص) است که بر پایه بالا جلوس می فرمودند -
در خبر آمده که منبر سه پایه داشت -

فَوْقَ هَذَا الدُّسْتِ مَنْ ذَاكَ سَعْدُ
 سَمَّلَ مِنْهُ الْمَحَلَّ لِلرَّسُولِ
 مِنْهُمَا بِالرُّتْبَةِ حَيْثُ نَزَلَتْ
 صُرَتْ تَبْغِي لَكَ أَعْلَى الرُّتَبِ
 أَجْلَسَ الْخَلْقُ بِي الْوَهْمَ رَأَوْ
 أَطْلَبَ الثَّالِثَ قَالُوا بِالْمَثَلِ
 فَمَقَامُ الْمُصْطَفَى ذَا مَنْ عَلَا
 لِي لَمْ تَأْتِ أَوْ الْجَنَسِيَّةُ
 ذَا الْوُدُودُ وَرَفِيعُ الرُّتْبَةِ
 مَا قَرَأَ الْخُطْبَةَ دَوْمًا صَامِتًا
 شَمَلَتْ مَا ذَكَرَ أَيَّ كَلَامٍ
 ذَلِكَ السَّطْحُ مَعَ الصَّحْنِ أَمَلَى

بر شد و بنشست آن محمود بخت
 کان دو نشستند بر جای رسول
 چون برتبت تو از ایشان کمتری
 وهم آید که مثال عمرم
 گوئیم مثل ابوبکرست او
 وهم مثلی نیست با آن شه مرا
 تا بقرب عصر لب خاموش بود
 بر شد از نور خدا آن صحن و بام

(۱) عَصْرُ عُثْمَانَ أَتَى وَهُوَ قَعْدُ
 (۲) حَظُّهُ الْمَحْمُودُ شَخْصٌ ذُو فَضُولِ
 (۳) ذَاكَ الْإِثْنَانِ مَا حَلَا فَأَنْتَ
 فَلِمَ فَوْقَهُمَا بِالطَّلَبِ
 (۴) قَالَ فَوْقَ الدَّرَجِ الثَّالِثِ لَوْ
 (۵) عَمْرًا أَتَحْكِي وَلَوْ كُنْتَ الْمَحَلَّ
 (۶) كَأَبِي بَكْرٍ هُوَ ذَا فِي الْمَلَأِ
 مَعَ هَذَا الْمَلِكِ الْمِثْلِيَّةِ
 (۷) بَعْدَ هَذَا فِي مَحَلِّ الْخُطْبَةِ
 لِحَوَالِي الْعَصْرِ كَانَ سَاكِتًا
 (۸) وَلِذَا الْهَيْبَةُ مِنْ خَاصٍ وَعَامٍ
 وَ يَنْوِرُ اللَّهُ جَلَّ وَ عَلَا

(۱) دور عثمان آمد و بالای تخت
 (۲) پس سؤالش کرد شخصی بوالفضول
 (۳) پس تو چون جستی از ایشان برتری
 (۴) گفت اگر پایه سوم را بسپرم
 (۵) و در دوم پایه شوم من جای جو
 (۶) هست این بالا مقام مصطفی
 (۷) بعد از آن بر جای خطبه آن وودود
 (۸) هیبتی بنشسته بد بر خاص و عام

- (۱) كُلُّ مَنْ كَانَ بَصِيرًا نَظَرًا
فَمِنْ الشَّمْسِ لَهُ تِلْكَ يَصِلُ
(۲) وَمِنْ الْحَرِّ دَرَتْ عَيْنُ الضَّرِيرِ
(۳) مَا لَهَا ضَعْفٌ وَ لَكِنَّ الْبَصَرَ
يَبْصُرُ عَيْنًا لِكُلِّ مَا سَمِعَ
(۴) فَمِنْ الْحَرِّ لَهَا ضَجْرٌ وَضِيقٌ
كَانَ مِنْ ذَا الْحَرِّ وَسْعٌ وَانْفِتَاحٌ
(۵) وَ مَذِ الْحَرِّ يَنْوِرُ لِلْقَدَمِ
مِنْ سُورٍ قَالَ قَدْ صِرْتُ الْبَصِيرُ
(۶) يَا أَبَا كُلِّ مَلِيحٍ وَ حَسَنٍ
لِلطَّرِيقِ الْقِطْعَةُ ظَلَّتْ لِأَنَّ
(۷) قِسْمَةُ الْأَعْمَى مِنَ الشَّمْسِ غَدَتْ
مِائَةً مِنْ مِثْلِ ذَايَا ذَا اللَّيَابِ
- نُورَهُ الْأَعْمَى فَهَبَهُ انْضَجَرَا
حَرًّا أَيْضًا وَلَهَا التَّدَرُّ يُجَلُّ
أَنْ بَدَتْ شَمْسٌ وَلِلدُّنْيَا تُنِيرُ
فَتَحَّ ذَا الْحَرِّ حَتَّى بِالْأَثَرِ
وَ عَلَيْهِ أَبَدًا لَمْ يَطْلُعْ
كَانَ لِلرُّوحِ وَ لِلْقَلْبِ الرَّقِيقِ
وَ بِهِ لِلصَّدْرِ لَطْفٌ وَ انْشِرَاحٌ
وَ جَدَّ الْأَعْمَى لَهُ قَلَّ الْأَلَمُ
أَنَا فَالشَّمْسُ لِي الْعَيْنُ تُنِيرُ
تَمَلُّ أَنْتَ شَدِيدًا غَيْرَ أَنْ
بِالْبَصِيرِ الطَّلَقِ تَعْدُو فِي الزَّمَنِ
ذِي وَ بِالشَّمْسِ لَهُ الرُّوحُ اهْتَدَتْ
وَهَبَ وَاللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ

کور ز آن خورشید هم گرم آمدی
که بر آمد آفتابی بی فتور
تا به بیند عین هر بشنیده را
زان تپش دل را گشادی فسحتی
از فرح گوید که من بینا شدم
پاره راهست تا بینا شدن
صد چنین والله اعلم بالصواب

(۱) هر که بینا ناظر نورش بدی
(۲) پس ز گرمی فهم کردی چشم کور
(۳) لیک این گرمی گشاید دیده را
(۴) گرمیش را ضجرتی و حالتی
(۵) کور چون شد گرم از نور قدم
(۶) سخت خوش مستی ولی ای بوالحسن
(۷) این نصیب کور باشد ز آفتاب

- (۱) وَ الَّذِي النُّورَ هُوَ ذَاكَ نَظَرَ
 (۲) ذَا اللِّسَانِ لَوْ غَدَى الْفَأْ بَضْعَفَ
 كَيْ يَهْزُ كَفَّهُ سِتَرَ الْعِيَانِ
 (۳) وَيَلْ مَنْ ذَاكَ الْحِجَابَ لَمَسَا
 إِنَّ سَيْفَ الْحَقِّ بِالْفَوْرِ قَطَعَ
 (۴) مَا أَلِيدَ الرَّأْسَ لَهُ بَتًّا قَطَعَ
 (۵) صَنَعَ الْعَاهَاتِ ذَا وَفَقَ الْكَلَامِ
 لَكَ قُلْتُ بِسِوَاهُ فَالَيْدُ
 (۶) فَلَوْ الْخَالَةَ مِثْلَ الْخَالِ قَدْ
 ذَا بِتَقْدِيرِ أَتَى لَوْ وَجَدَا
- فَابْنُ سَيْنَا شَرَحَهُ أَنِّي قَدَرُ
 مَا هُوَ بِالْقُدْرَةِ مَا ذَا عَرِفَ
 وَ الشُّهُودِ أَوْ لَهُ يُجْرِي اللِّسَانِ
 بِالْيَدِ أَوْ جَرَّ مِنْهُ النَّفْسَا
 يَدُهُ وَالرُّوحَ بِالْمَوْتِ فَجَعَلَ
 ذَلِكَ الرَّأْسَ الَّذِي لَا عَنْ وَرَعِ
 وَ بِتَقْدِيرِ الْبَيَانِ لِلْمَعْرَامِ
 لَهُ آيْنِ آيْنِ ذَاكَ يُوجَدُ
 وَجَدَتْ لِلْبَيْضَةِ الْخَالَ تَعْدُ (۱)
 غَيْرَ أَنَّ بِالْعَادَةِ كَمْ فَقَدَا

(۱) ای لو کان للخاله آله الذکوره لکانت خالا - (خالو فی الاصل الخال) -
 و هذا المثل المضروب اتی علی الفرض و التقدير و لو وقع و لکن لم يقع و هذه للعاده
 و هی تبدل الانثی بالذکر و بالعکس خلاف العاده و لذا کشف الحجب
 الالهية و اظهارها لا يكون بالقیل و القلیل بالذوق و الشهود -

- (۱) وان که او آن نور را بینا بود
 (۲) گر شود صد تو که باشد این زمان
 (۳) وای بر وی گر بساید پرده را
 (۴) دست چه بود خود سرش را بر کند
 (۵) این بتقدیر سخن گفتم ترا
 (۶) خاله را خالو بدی خاله شدی
- شرح او کی کار پور سینا بود
 که بجنابند بکف برده عیان
 تیغ الهی کند دستش جدا (۱)
 آن سری کز جهل شرهامی کند
 ورنه خود دستش کجا و آن کجا
 این بتقدیر آمدست ار او بدی

أَنَا حَتَّى الْعَيْنِ مَنْ طَهَرَأَ عِيَانُ
 فَالْيَسِيرِ .. هَوْلًا يُعْطِي الْعَرَامُ ..
 إِنَّ نَجْمَ الْحَقِّ جَلٌّ وَ سَمَى
 رَاسِخًا مَا غَيْرَ أَوْ فَقْدًا
 مَنْ عَنِ الْأَرْضِ غَدَى خَمْسَ مِئِينَ
 قُرْبَ مِنْهَا لَهَا الْحَالِ اخْتَبَرُ
 مِنْ سِنِّي عُدَّ مِنْ غَيْرِ اكْتِرَاثُ
 عَمَلًا وَ الْأَثَرِ مِنْهُ التَّمَسُّ
 فَلَمْدَى الشَّمْسِ اللَّتِي عَزَّتْ جَلَالُ
 كَالنَّجُومِ الزَّهْرِ دَوْمًا سَفَرَتْ
 دَائِمًا يَا تَبِي .. بِهِ تَلْقَى الرُّشْدَ ..

صد هزاران سال گویم اندک است
 اختر حق در صفاتش راسخ است
 در اثر نزدیک آمد با زمین (۱)
 دمبدم خاصیتش آرد عمل
 طول سایه چیست پیش آفتاب
 سوی اخترهای گردون میرسد

(۱) لَوْ أَقُولُ لَكَ مِنْ وَصِفِ اللِّسَانِ
 لَا بِشِكَ مِائَةَ الْأَلْفِ عَامُ
 (۲) نَاسِخٌ لِلظَّالِمِ نَجْمُ السَّمَاءِ
 فِي الصِّفَاتِ لَهُ كَانَ أَبَدًا
 (۳) إِنَّ ذَاكَ الْفَلَكَ يَا مُسْتَعِينُ
 عَامًا التَّمَائِي كَانَ بِالْأَثَرِ
 (۴) فَمِئِينَ خَمْسًا الْأَلْفِ وَ ثَلَاثُ
 بَعْدَتْ عَنْ زَحَلٍ كُلِّ نَفْسِ
 (۵) فِي الْأَيَّابِ لَهُ تَطْوِي كَالْإِظْلَالِ
 (۶) مَا الْإِظْلَالُ مِنْ نَفُوسٍ طَهَّرَتْ
 لِلنَّجُومِ فِي السَّمَاءِ مِنْهَا الْمَدَدُ

(۱) از زبان تاجشم کو پاک از شکست
 (۲) اختر گردون ظلم را ناسخ است
 (۳) چرخ پانصد ساله راه ای مستعین
 (۴) سه هزاران سال و پانصد تا زحل
 (۵) در همش آرد چو سایه در آباب
 (۶) وز نفوس پاک اختروش مدد

(۱) در بعض احادیث آمده است که مسافت میان زمین و آسمان پانصد ساله راه است و همچنین میان هر دو آسمان تا آسمان هفتمین و چون زحل در آسمان هفتمین است پس مسافت از زمین سوی زحل سه هزار و پانصد سال میشود و این گفتار بر خلاف رأی فلاسفه که میگویند فرجه میان آسمانها نیست و ممکن است که مراد مولانا بیان طول مسافت است نه تعیین حدود -

(۱) ظَاهِرُ تِلْكَ النُّجُومِ أَنْ لَنَا قَوْمَ أَبَدَى الْوُجُودِ فِي الدُّنَا
لَكِنَّ الْبَاطِنَ مِثْلًا قَوْمًا لِلْسَّمَا بِالنُّورِ مِنْهُ أَنْعَمًا

فی بیان ان حکماء الفلاسفة يقولون الادمی عالم اصغر والحکماء

الالهیون يقولون الادمی عالم اکبر لان علم الحکماء مقصور علی صورة الادمی
و علم الحکماء الالهیین موصول بحقیقة الادمی (۱)

(۲) وَ لَذَا قَالَ النَّبِيُّ الْأَنْبِيَاءُ كَأَنَّهُمْ مَعَ آدَمَ تَحْتَ الْلِوَاءِ
(۳) خَلْفِي كَأَنَّا وَمِنْ ذَا ذُو الْفَنُونِ رَمَزَ نَحْنُ الْأَخْرُونَ السَّابِقُونَ

(۱) ای ان الفلاسفة نظروا الى ظاهر خلقة الادمی و لظاهر حاله و لا يفهمون
روحانيته و سبب خلفته و الحکماء الالهیون اطلعوا علی غیب الهیوة و سر الاحدیة اللذین
هما المبدء و الاصل للعالم و لادم -

(۱) ظاهرأ آن اختران قوام ما باطن ما گشته قوام سما

در بیان آنکه حکما گویند آدمی عالم اصغر است حکمای الهی گویند آدم عالم

اکبر است زیرا علم آن حکما بر صورت آدمی مقصور شود و علم این حکما

در حقیقت آدمی موصول بود (۱)

(۲) مصطفی ز این گفت کآدم و انبیا خائف من باشند در زیر لوا

(۳) بهر این فرموده است آن ذوالفنون رمز نحن الاخرون السابقون

(۱) مراد از حکما فرقة اشراقیین پیروان سقراط و افلاطون نه مطابق فلاسفه زیرا
که فرقه مشائیین از آنها انسان را عالم صغیر یا کبیر نه میدانند چنانچه این سینا از آنها
این گفتار را کزاف میدانند و میگوید گفتار بی دلیل نه میباشد پذیرفت و مراد از حکمای
الهی طبقه عرفاست ولی نظر حکماء بر صورت آدمی مقصور شد و در آن خواص هر
نوع از اشراق خود یافتند و حکم کردند که انسان عالم صغیر است اما عرفا چون علم
شان بحقیقت انسان رسید و دیدند که جامع اسماء الهیه و حقایق کونیه است و عالم
نیست مگر از حقایق کونیه است پس انسان را عالم کبیر گفتند -

- (۱) قَالَ هَبْ بِالصُّورَةِ مِنْ أَدَمِ
أَنَا جَدُّ الْجِدِّ فِي الْمَعْنَى لَهُمْ
(۲) فَلَمَّا كَانَ السُّجُودَ لِلْمَلِكِ
(۳) كَانَ مِنْ أَجْلِي فِي الْمَعْنَى الْأَبُ
فَلَمَّا دُي الْمَعْنَى إِذَا كَانَ الشَّجَرُ
(۴) أَوَّلَ الْفِكْرِ أَتَى عِنْدَ الْعَمَلِ
(۵) فِيهِ وَصَفُ الْأَزَلِ الْحَاصِلِ كَانَ
وَاحِدٌ يَذْهَبُ يَأْتِي مِنْ هُنَا
- قَدْ وُلِدْتُ أَنَا فِي ذَا الْعَالَمِ
قَدْ سَبَقْتُ هُمْ بَعْدَ كُلِّهِمْ
وَعَلَى السَّابِقِ عَدَا لِلْفَلَكِ
وُلِدَ مِنِّي إِلَيَّ يَنْسَبُ
هَبْ غَدَى السَّابِقِ مَوْلُودُ الشَّمَرِ
أَخِرًا لَا سِيَّمَا فِكْرَ حَصَلِ
لِلسَّمَاءِ الْقَيَّرَوَانِ كُلُّ أَنْ (۱)
دَائِمًا .. مَعَ بَعْدِهِ مِمَّا دَنَى ..

(۱) فان اراد بالقيروان و القافلة المواليد و الانسان اللذي هو نتيجة العالم و من ذهابه و آياته في الان من جهة كون وجوده متجدد الامثال في الجسماني و الروحاني صح المعنى و ان ازيد العلم المعنوي و هو علم الله الحاكم و المحيط بجميع الاشياء و في السماء المعنوي فتكون القافلة افراد العالم فكما ان السماء الصورية مواليدها صور الاجسام تنهد و ترجع في كل آن باشعة الكواكب و قطرات الاقطار فتوجد منها المواليد و تحيي بطريق تجدد الامثال كذا السماء العلمي و الفلك المعنوي يعطى وجوداً و حياة يذهب و يأتي بطريق تجدد الامثال فان جود افراد العالم في كل زمان تارة معدوم و فان وتارة حي و موجود و رؤيته على الدوام بوجوداً من سرعةفيض الله قال تعالى في سورة الفرقان (الم تر الى ربك كيف مد الظل و لو شاء لجعله ساكناً ثم جعلنا الشمس عليه دليلاً ثم قبضناه اليها قبضنا يسيراً) فان الكمالات الالهية و الكلمات الربانية دورها من الله الى الله و دليلها ان الى ربك الرجعى و المرجع و المعاد عين البدرية دوراً دائماً قافلة الهية من السماء الى الارض و من الغيب الى العين تروح و تجيء -

- (۱) گر بصورت من ز آدم بوده ام
(۲) کز برای من بده سجده ملک
(۳) پس ز من زائیده در معنی پدر
(۴) اول فکر آخر آمد در عمل
(۵) حاصل اندر یکزمان از آسمان
- من بمعنی جد جد افتاده ام
وز پی من رفت بر هفتم فلك
پس ز میوه زاد در معنی شجر
خاصه فکری کو بود وصف ازل
می رود می آید اندر کاروان

- (۱) فَالطَّرِيقُ ذَا إِيْهِذَا الْقِيَرَوَانِ
وَمَتَى الصَّحْرَا عَلَى رَبِّ الظَّفَرِ
(۲) ذَهَبَ الْقَلْبُ لِرُؤْيَا الْكَعْبَةِ
وَبَطِيعَ الْقَلْبِ بِالْمَرْءِ قَدْ
(۳) إِنَّ هَذَا الطُّوْلَ كَلًّا وَالْقَصْرَ
أَيُّ طُوْلٍ وَبِكَ أَمَّ أَيُّ قِصْرٍ
(۴) حَيْثُ أَنَّ اللَّهَ جَلَّ الْجِسْمَ قَدْ
فَبِلَا فَرَسَخٍ أَوْ مِيلٍ الذَّهَابِ
(۵) فِي الزَّمَانِ ذَلِكَ أَلْفٌ أَمَلٌ
قَدَمًا إِرْفَعُ وَدَعْ مِنْكَ الْكَلَامَ
(۶) هَبْ لَكَ الْجَفْنَ عَلَى الْجَفَنِ وَضَعْتَ
- بِالطَّوِيلِ لَمْ يَكْ أَيُّ زَمَانٍ
كَانَتْ الصَّعْبَةُ جَلَّتْ فِي الظَّفَرِ
كُلُّ أَنْ .. وَ سَمَى بِالرَّتْبَةِ ..
ظَفَرَ الْجِسْمِ لِمَنْ وَ رَشَدَ
كَانَ وَصَفَ الْجِسْمِ فِي الْجِسْمِ اسْتَقَرَّ
إِذْ هُنَاكَ اللَّهُ جَلَّ وَ قَدَّرَ
بَدَلَ الرُّوحِ لَهُ دَوْمًا أَعَدَّ
لَهُ أَنَّى شَاءَ سَوَى وَالْأَيَّابِ
فَكَمِثِلِ الْعَاشِقِينَ بِعَجَلٍ
يَا فَتَى .. فَاللَّهُ يُعْطِيكَ الْعَرَامَ ..
فِي السَّفِينِ نَمَتْ كَمْ مِيلًا قَطَعْتَ

کی مفازه زفت آید با مفاز (۱)
جسم طبع دل بگیرد ز امتنان
چه دراز و کوتاه آنجا که خداست
رفتیش بی فرسخ و بی میل کرد
عاشقانه ای فتی خلی الکلام
در سفینه خفته ره میکنی

(۱) نیست بر این کاروان این ره دراز
(۲) دل بکعبه میرود در هر زمان
(۳) این دراز و کوتاهی بر جسم راست
(۴) چون خدا مر جسم را تبدیل کرد
(۵) صد امید است این زمان بردار گام
(۶) گر چه پیله چشم بر هم میزنی

فی بیان تفسیر هذا الحديث مثل سنتی کمثل سفینه نوح

من تمسک بها نجی ومن تخلف عنها غرق

- (۱) فَلِذَا قَالَ النَّبِيُّ الْمُؤْتَمَنُ كَالسَّفِينِ فَوْقَ طُوفَانِ الزَّمَنِ (۱)
 (۲) أَنَا كُنْتُ فَأَنَا مَعَ صَحْبِيَا كَسَفِينِ نُوحٍ .. جَلَّ صُنْعِيَا ..
 كُلُّ مَنْ قَدْ ضَرَبَ فِيهِ الْيَدَا لِأَيْدَا فِيهَا الْفُتُوحَ وَجَدَا
 (۳) حَيْثُ مَعَ شَيْخٍ تَكُونُ فَالْبَعِيدُ أَنْتَ عَنْ قُبْحٍ وَبِالْوَصْفِ الْحَمِيدُ
 كُنْتُ سَيَّارًا بِلَيْلٍ وَ نَهَارُ فِي السَّفِينِ لَهُ .. كَمْ جَزَتْ الْبَحَارُ ..
 (۴) فِي إِيَّاذِ الرُّوحِ مَنْ رُوحًا وَهَبُ فِي السَّفِينِ أَنْتَ مِثْلَ مَا أَحَبُ
 (۵) نَائِمًا كُنْتُ الطَّرِيقَ تَسْبُرُ عَنْ نَبِيِّ غَصْرِكَ لَا تُغْدُرُ
 وَعَلَى خَطْوِكَ وَالْفَنِّ أَبَدُ لَا تَعْمَلُ وَاطْلُبْ مِنْهُ الْمَدَدُ
 (۶) هَبْكَ كُنْتُ الْأَسَدَ فِي الطَّرِيقِ تَذْهَبُ لَا فِي دَلِيلِ كَالْفَرِيقِ
 أَنْتَ مِثْلَ الثَّعْلَبِ رَهْنُ الضَّلَالِ وَالذَّلِيلِ صِرْتَ .. مَنفُورَ الْخِلَالِ ..

(۱) ای انت فی حفظ روح مصور و اهب الروح الاضافی ای فی تربیة المرشد آمن من جمیع المعاصی نائم فی سفینه ارشاده و طریقه ذاهب فی الطریق قاطع المغاوز و لو كنت فی الخلوة و المعرفة و لكن بسبب فیضه انت سالک و فی عالم النوم بقطان و فی شهوة وصال المحبوب متلذذ بما لا یأتی علی العقل و الخیال و لا یدرك بالحس الحيوانی -

تفسیر این حدیث مثل سنتی کمثل سفینه نوح من تمسک بها نجی و من تخلف عنها غرق

- (۱) بهر این فرمود پیغمبر که من
 (۲) من و اصحابم چون کشتی نوح
 (۳) چونکه با شیخی تو دور از زشتی
 (۴) در پناه جان جان بخشی توئی
 (۵) مگسل از پیغمبر ایام خویش
 (۶) گر چه شیری چون روی ره بی دلیل
 همچو کشتی ام بطوفان زمن
 هر که دست اندر زند یابد فتوح
 روز و شب سیاری و در کشتی
 کشتی اندر خفته ره میروی
 تکیه کم کن بر فن و بر کام خویش
 همچو روبه در ضلالی و ذلیل

لَا تَطْرُ إِيَّاكَ فِي ذَا تَشْتَبِهْ
 كَيْفَ يَأْتِي .. وَ تَفُوزَ بِالرُّشْدِ
 مَوْجَ لُطْفٍ لَهُ عَبٌّ بِالنَّجَاحِ
 كَانَتْ أَحْمَالُ جَرَّتْ لِلدَّرَكِ
 ضِدُّ لُطْفٍ لَهُ وَ انْظُرْ فِي الْآثَرِ
 كَالْتَرَابِ أَخْضَرَ سَوَى حَسَنِ
 .. سَامِي الشَّانِ وَ ذَا حِظِّ عَظِيمِ ..
 وَهَبَ حَتَّى عَلَيْهِ بِالرُّشَادِ
 .. طَرِبَا فِيمَا بِهِ لُطْفًا مُنْخِ ..
 لَا سِوَاهُ الْخَلْدِ رِيحًا عَطْرًا
 فَمَنْ الْأِنْكَارِ لِلْحَبِّ إِنْ سَنَحَ
 تَجِدُ الرِّيحَانَ عِبَاقًا يَطِيبُ

(۱) یسوی اجنحه الشیخ انتبه
 لترى من عسكر الشیخ المدد
 (۲) فی زمان لك قد صار الجناح
 و بان له نار القهر لك
 (۳) لا تعد القهر فيه و الضرر
 (۴) و حده الا ثنین ذین فزمن
 و زمانا صیر الضخم الجسیم
 (۵) فلیجسم العارف وصف الجماد
 ینبت النسرین والورد فرح
 (۶) غیر ان و حده ذاك نظرا
 (۷) یسوی اللب اللطیف ما منح
 لبك اخای كی یروض للحبیب

تا به بینی عون لشکرهای شیخ
 آتش قهرش دمی حمال تست
 اتحاد هر دو بین اندر اثر
 يك زمان پر باد و گبزت می کند
 تا بروریزد گل و نسرین شاد
 جز بمغز پاك ندهد خلد بو
 تا که ریحان یابد از گلزار یار

(۱) هین میرالاکه با برهای شیخ
 (۲) يك زمانى موج لطفش بال تست
 (۳) قهر اورا ضد لطفش کم شمر
 (۴) يك زمان چون خاک سبزت می کند
 (۵) جسم عارف را دهد وصف جماد
 (۶) لبك او بیند نه بیند غیر او
 (۷) مغز را خالی کن از انکار یار

- (۱) کَني بِهَذَا الرِّيحَ لِلْخُلْدِ تَجِدَ
مِثْلَمَا أَحْمَدُ مِنْ نَحْوِ الْيَمَنِ
(۲) فَيَصِفُ الْعَارِجِينَ أَنْتَ لَوْ
فَالْبَرِاقُ لَكَ قَدْ مَدَّ الْجَنَاحَ
(۳) لَا كِمِعْرَاجٍ هُوَ حَتَّى الْقَمَرِ
بَلْ كِمِعْرَاجٍ خَفِيٍّ لِلْقَصَبِ
(۴) لَا كِمِعْرَاجٍ بُخَارٍ لِلْسَّمَاءِ
(۵) فَجَوَادُ الْعَدَمِ الْأَشْهَبُ عَادَ
لَوْ تَكُونُ الْعَدَمَ نَحْوَ الْوُجُودِ
- مِنْ حَبِيبِي وَ لَكَ رُوحًا يُمَدُّ
وَجَدَ رَائِحَةَ رَبِّ الْعِزِّ
تَقِفْ وَ ارْشُدْ فَيْكَ رَهْأُو
عَدْمًا صُرْتُ.. حَظُّوتَ بِالنَّجَاحِ
كَانَ لِلْأَرْضِيِّيِّ.. وَالْجِسْمِ ظَهَرُ..
رَاجِعًا لِلْمُسْكِرِ.. عَزَّ طَلَبُ..
بَلْ كِمِعْرَاجِ جَنِينِ الْنَهْمِ
بِالْبَرِاقِ الطَّيِّبِ السَّامِيِّ مُرَادُ (۱)
جَرُّكَ وَالْحِظُّ أَعْطَى وَالسُّعُودُ

(۱) خنک بکسر الخاء المعجمة والكاف الفارسية الفرس الشبهاء التي يغلب سوادها
على بياضها و عبر عنها بالبراق -

- (۱) تا بیابی بوی خلد از یار من
(۲) درصف معراجیان گر بیستی
(۳) نی چو معراج زمینی تا قمر
(۴) نی چو معراج بخاری تا سما
(۵) خوش براقی گشت خنک نیستی
- چون محمد بوی رحمن از یمن
چون براق پرکشاید نیستی (۱)
بلکه چون معراج کلکی ناشکر (۲)
بل چو معراج جنینی تا نی (۳)
سوی هستی آردت گر نیستی

(۱) یعنی اعمال کیراق است پرکشاید از هستی سوی نیستی که فناء فی البقاء میشود.
(۲) سبزواری صفحه ۲۷۵ مینویسد نه بالاتر مثل آینه و شیاطین که مرجومند از رفتن
بآسمان ولی در شرح بحر العلوم صفحه ۲۸ ج ۲ گفته یعنی نی که معراج جسمانی
انبیاست بلکه معراج روحانی و معنوی است و توجیه دوم صحیحتر بنظر میرسد -
(۳) در دو نسخه دیگر . نی چو معراج حبیبی - نی چو معراج حبیبی -

.. مِنْهُ مَسَّ وَهُوَ دَوْمًا غَائِرٌ ..
 .. تَرَكَ أَزْمَعَ يَبْغِي صَفَّهُ ..
 مُسْرِعًا عَنْ جَرِيكَ لَا تَرْغِبْ
 نَحْوَهُ الرُّوحُ .. سِوَاهُ مَا دَرَتْ ..
 مِثْلَمَا الْأَرْوَاحُ مِنْ قَيْدِ الْعَدَمِ
 أَهْتِكُ لَوْ لَا لِذِي السَّمْعِ النُّعَاسُ
 جَوْهَرًا يَا فَلَكُ أَمِطْرُ وَ لَنَائِلُ
 اسْتَحْيِ .. فَهِيَ لَكَ لَا تَشْبَهُ ..
 سِتَّ مَرَاتٍ وَ أَضْعَافًا بَدَا
 وَ الْبَصِيرَ كُلَّ شَيْءٍ فَأَيُّقَا
 حَيْثُ كُلُّ رَأْسٍ مَالٍ يَحْصُلُ
 .. كَانَ فِي ذَالَا سِوَاهُ يَا فَلَكُ ..

(۱) فَالْجِبَالُ وَ الْبِحَارُ الْخَافِرُ
 كَتَبَ لِدُنْيَا الْحِسِّ يُدْنِي .. خَلْفَهُ ..
 (۲) رَجَلَكِ اسْحَبْ فِي السَّفِينِ وَ اذْهَبِ
 مِثْلَمَا الْمَعْشُوقُ لِلرُّوحِ سَرَتْ
 (۳) لَا يَدَّ لَا رِجْلُ إِذْهَبِ لِلْقَدَمِ
 (۴) لِلْوُجُودِ أَزْمَعَتْ سِتْرَ الْقِيَاسِ
 (۵) طَرَقَ دَوْمًا لَهُ فَوْقَ الْمَقَالِ
 أَنْتِ يَا دُنْيَا مِنْ الدُّنْيَا لَهُ
 (۶) لَوْ مَطَرَتْ الْجَوْهَرُ مِنْكَ غَدَا
 وَ لَكَ الْجَامِدُ صَارَ النَّاطِقَا
 (۷) فَلَكِ كُنْتَ النَّشَارُ تَعْمَلُ
 لَكَ يَفْدُو مَالًا .. قَالِ رَيْحُ لَكَ ..

تا جهان حس را پس میکنند
 چون سوی معشوق جان جان روان
 آن چنان که تاخت جانها از عدم
 گر نبودى سمع سامع را نعاس
 از جهان او جهانها شرم دار
 جامدت گوینده و بینا شود
 چونکه هر سرمایه تو صد شود

(۱) کوه و دریاها سمش مس می کند
 (۲) پابکش در کشتی و سی روروان
 (۳) دست نی و پای نی رو تا قدم
 (۴) بر دریدی در سخن پرده قیاس
 (۵) ای فلک برگفت او گوهر بیار
 (۶) گر بیاری گوهرت شش تا شود
 (۷) پس نثاری کرده باشی بهر خود

فی بیان ارسال بلقیس هدیه من بلدة سبا الى نحو سليمان (ع)

- (۱) تُحْفَةً بِلَقِيسَ كَانَتْ أَرْبَعِينَ
جَمَلًا أَتَحْمَالُهَا التِّبْرُ الثَّمِينُ
بَتَّةً مِنْ أَجْرِ أَوْ لِبَنٍ
صَبَّ فِي صُنْعٍ جَلِيلٍ حَسَنُ
(۲) إِذْ إِلَى الصَّخْرَاءِ مِنْ مَلِكَا تَعُدُّ
لِسُلَيْمَانَ الرَّسُولُ قَدْ وَرَدَ
فَرَشَ ذِي الصَّخْرَاءِ كَلًّا نَظَرَا
ذَهَبًا إِبْرِيزَ حُسْنًا بَهْرًا
(۳) أَرْبَعِينَ مَنْزِلًا فَوْقَ الذَّهَبِ
سُوقَ كَثْرًا وَجَدَّ بِالطَّلَبِ
كَيْ يَذَا لِلذَّهَبِ الْقَدْرَ أَبَدُ
لَا يَرَى فِي النِّظَرِ مَا أَنْ وَجَدَ
(۴) فَمِرَارًا هُمْ قَالُوا الذَّهَبَا
نُرْجِعُ لِلْمَخْزَنِ وَالطَّلَبَا
نَدْعُ فِيهِ فَايُّ فَاثِدَةٍ
لَهُ قَدْ كَانَتْ عَلَيْنَا عَائِدَةٍ
(۵) عَرَصَةً مِنْهَا التُّرَابُ الذَّهَبُ
خَلَصَ .. وَاللَّبُّ مِنْهَا يُسَلَّبُ .. (۱)
سَفَهَا قَدْ كَانَ حَمْلُ الذَّهَبِ
تُحْفَةً فِيهَا .. كَثِيرُ الْعَجَبِ ..

(۱) زرده دمی الذهب الخالص العیار کما فی البرهان -

قصه هدیه فرستادن بلقیس از شهر سبا بسوی سلیمان (ع)

- (۱) هدیه بلقیس چل اشتر بدست
بار آنها جمله خشت زر بدست
(۲) چون بصحرای سلیمانی رسید
فرش آن را جمله زر بخته دید
(۳) بر سر زر تا چهل منزل براند
تا که زر را در نظر آبی نماید
(۴) بارها گفتند زر را وابریم
سوی مخزن ما چو بیکاراندریم
(۵) عرصه کش خاک زرزردهی است
زر بهدیه بردن آنجا ابلهی است

(۱) يَا مَنْ الْعَقْلُ لَهُ حَتَّى الْإِلَهَ
لَهُ ظَنُّ الْعَقْلُ مِنْ تَرْبِ الطَّرِيقِ
(۲) إِذْ كَسَادَ التُّحْفَةُ مِنْهُمْ هُنَا
فَالْحَيَاءُ لَهُمْ خَلْفًا سَحَبَ
(۳) ثُمَّ قَالُوا مِنْ رَوَاجٍ وَ كَسَادَ
نَحْنُ قَيْدَ الْأَمْرِ لَا بُدَّ بَانَ
(۴) فَمُتَرَابًا هَبَهُ كَانَ أَوْ ذَهَبَ
إِنَّ أَمْرَ الْحَاكِمِ نَحْوَ الْمَحَلِّ
(۵) وَجَبَ لِلْحَكَمِ وَالْأَمْرِ بَانَ
لِهَذَاكَ التُّحْفَةُ هَذِي وَجَبَ
(۶) فَسَلِيمَانُ لَهُ لَمَّا نَظَرَ
فَمَتَى كُنْتُ أَنَا مِنْكُمْ تُرِيدُ

تُحْفَةُ قَدَمَ أَنْ قَدَرًا وَ جَاهُ
فَهُنَا الْأَدْنَى وَ مِنْهُ لَا يَلِيقُ
ظَهَرَ الْقَدَرُ لَهُمْ كَلَّا دَنَى
و الرُّجُوعَ نَحْوَ بَلْقِيسَ طَلَبَ ..
مَا لَنَا خُبْرٌ وَ لَا تَنْدِرِي الْمُرَادَ
نُوصِلُ الْأَمْرَ عَلَى وَجْهِ حَسَنٍ
حَقٌّ أَنْ نُوصِلَهُ وَفَقِ الْأَدَبِ
يَلْزَمُ أَصَالَهُ لَا مَعَ زَلَلٍ
يَسْمَعَانِ أَبَدًا مَرَّ الزَّمَنُ
نَسَحَبَ طَوْعًا عَلَى وَفَقِ الطَّلَبِ
ضَحِكَ قَالَ سَرِيعًا بِالْأَثَرِ
طَالِبًا .. عِنْدِي كُلُّ مَا أُرِيدُ ..

(۱) ای بیرده عقل هدیه تا اله
(۲) چون کساد هدیه آنجا شد بدید
(۳) باز گفتند از کساد و از روا
(۴) گر زر و گر خاک ما را برد نیست
(۵) امر و فرمان را همی باید شنید
(۶) خندش آمد چون سلیمان آن بدید

عقل آنجا کمتر است از خاک راه
شرمساریشان همی واپس کشید
چیست بر ما بنده فرمانیم ما (۱)
امر فرمان ده بجا آورد نیست
تا بدانجا هدیه را باید کشید
کز شما من کی طلب کردم نزدیک (۲)

(۱) روا مخفف رواج است که ضد کساد باشد - (۲) نسخه سبزواری (نزدیک)
با نوت و زای از نزدیک بمعنی بیرون کشید هدیه را - نسخه دیگر (مزید) با
میم و زای ولی بنظر نکارنده صحیح (نرید) با ث سه نقطه و راه مهمله که بمعنی نوعی از طعام
مستدل و معروف میان عرب باشد -

- (۱) اَنَا مَا قُلْتُ اَمْنَحُونِي تَحْفَةً
 (۲) لَا يُقِينَنَّ التَّحْفَةَ كُونُوا فَلِي
 لَا يَطِيقُ الْبَشَرُ اَنْ يَطْلِبَا
 (۳) تَعْبُدُونَ كَوْكَبًا اِذْ لِلْمَذْهَبِ
 وَجْهَهُوَاَنْحُوْا لِلَّذِي مِنْ كَوْكَبَا
 (۴) تَعْبُدُونَ سَفَهًا شَمْسَ الْفَلَكَ
 تُوْهِنُونَ الشَّمْسُ طَبَاخًا لَنَا
 لَوْ لَهَا قُلْنَا الْاِلٰهَ فَالْبَلَه
 (۵) شَمْسُكَ لَوْ تُكْسَفُ مَا تَعْمَلُ
 (۶) تُخْرِجُ مِنْهَا السَّتَ بِالْصُّدَاعِ
 اَنْ اَزِلَّ عَنَّا السَّوَادَ وَالسَّنَا
- بَلْ لَكُمْ قَدْ قُلْتُ صِدْقًا رَاقَةً
 تَحْفَ تَأْتِي مِنَ الْغَيْبِ الْعَلِيِّ
 مِثْلَهَا .. جَلَّتْ وَفَاقَتْ رَبَّنَا ..
 عَمِلَ الْوَجْهَ لَكُمْ يَا الْمَعْجَبِ
 عَمِلَ بِالْصَّنْعِ جَلَّ طَلِبَا
 سَامِي الرُّوحِ الْمَذِي سَعْرًا سَمَكِ
 وَفَقَ اَمْرَ الْحَقِّ صَارَتْ فِي الدُّنَا
 ذَاكَ مِثْلًا كَانَ دَوْمًا وَالسَّفَه
 وَ السَّوَادَ ذَاكَ اَنِّي تَأْمَلُ
 تَأْتِي مِنْ بَابِ الْاِلٰهِ فِي التِّيَاعِ
 بَدَلًا عَنْهُ اَعْطِنَا يَا رَبَّنَا

- (۱) من نمی گویم مرا هدیه دهید
 (۲) که مرا از غیب نادر هدیه هاست
 (۳) می پرستید اختری کو زر کند
 (۴) می پرستید آفتاب چرخ را
 (۵) آفتابت گر بگیرد چون کنی
 (۶) فی بدرگاه خدا آری صداع
- بلکه گفتیم لایق هدیه شوید
 که بشر آن را نیارد نیز خواست
 رو باو آرید کو اختر کند
 خوار کرده جان عالی نرخ را (۱)
 آن سیاهی زو تو چون بیرون کنی
 که سیاهی را بیر واده شعاع

(۱) پرستیدن بلیس و قوم او آفتاب را در این آیه از قرآن کریم از زبان همد مذکور است (وجدتها وقومها يسجدون للشمس من دون الله و زين لهم الشيطان اعمالهم فصدهم عن السبيل فهم لا يهتدون الا يسجدوا للاله الذي يخرج الغبأ في السموات و الارض ويعلم ما تخفون و ما تملنون الله لا اله الا هو رب العرش العظيم)-

- (۱) لَوْ يَنْصِفُ اللَّيْلُ رَامَوْ قَتَلَكَا
وَالْحَيْنِ تَأْتِي أَوْ مِنْهَا الْأَمَانُ
(۲) غَالِبًا فِي اللَّيْلِ تَأْتِي الْحَادِثَاتُ
(۳) عَنْكَ مَنْ تَعْبُدُ غَابَ فَإِذَا
تَنْحَنِي مِنْ شَرِّ كَيْلٍ كَوَكَبِ
(۴) صِرْتَ لَمَّا الْمَحْرَمِ كُنْتَ الشَّفَّةَ
تَجِدَوُ الشَّمْسُ نِصْفَ اللَّيْلِ أَنْتَ
(۵) مَالَهَا مِنْ مَطْلَعٍ أَوْ مَشْرِقٍ
لَا وَلَا فِي اللَّيْلِ مِنْهَا وَالنَّهَارُ
(۶) فَالْنَّهَارُ ذَاكَ مَنْ فِيهِ غَدَا
مِثْلُهُ اللَّيْلُ يَكُونُ الْبَارِقَا
- أَيْنَ أَيْنَ الشَّمْسُ حَتَّى بِالْبُكَاءِ
تَطْلُبُ .. قَدْ غُرِبَتْ ذَاكَ الزَّمَانُ ..
وَبِذَاكَ الزَّمَنِ قَيْدَ الْمَمَاتِ
فِي أَمَامِ الْحَقِّ صِدْقًا بِأَذَى
تَخْلُصُ وَ الْمَحْرَمِ بِالطَّلَبِ
مَعَكَ أَفْتَحُ حَتَّى الْمَعْرِفَةِ
تَنْظُرُ مِنْهَا تَرُومُ مَا أَرَدْتَ
غَيْرُ رُوحِ طَاهِرٍ مُؤْتَلَقٍ
يُوجَدُ الْفَرْقُ وَلَا أَيْ عَتَبَارُ
شَارِقًا وَ اللَّيْلُ وَلَّى أَبَدًا
.. فَادِرٍ لِلشَّمْسِينَ يَا ذَا الْفَارِقَا ..

- (۱) گر کشندت نیم شب خورشید کو
(۲) حادثات اغلب بشب واقع شود
(۳) سوی حق گر راستانه خم شوی
(۴) چون شوی محرم گشایم با توب
(۵) جز روان پاک او را شرق نی
(۶) روز آن باشد که او شارق شود
- تا بنالی یا امان خواهی ازو
وان زمان معبود تو غائب شود
وارهی از اختران محرم شوی
تا به بینی آفتاب نیم شب (۱)
در طلوعش روز و شب را فرق نی
شب نماند شب چو او بارق شود

- (۱) مِثْلَمَا الدَّرَّةُ كَانَتْ بِاحْتِقَارٍ
هَكَذَا شَمْسُ النَّهَارِ بِالْمَثَلِ
(۲) فَإِذَا مَا تَطَلَّعُ الشَّمْسُ بِهَا
(۳) فَيَنُورُ الْعَرْشَ مِثْلَ الدَّرَّةِ
عِنْدَ نُورِ الْعَرْشِ مَنْ لَيْسَ يُحَدِّدُ
(۴) قَلَمُهَا الْمَسْكِينَةَ لَا فِي قَرَارٍ
حَيْثُ أَنَّ الْعَيْنَ بِاللَّهِ رَأَتْ
(۵) كِيمِيَاءَ أَثَرٍ مِنْهَا وَقَعَ
(۶) نَجْمًا النَّادِرُ لِلْأَكْسِيرِ كَانَ
(۷) وَالظَّلَامُ الشَّمْسِ سَوَى فَالْعَجَبُ
كَمْ هُوَ خَاصِيَّةٌ فِي عَمَلٍ

- (۱) چون نماید ذره پیش آفتاب
(۲) آفتابی را که رخشان میشود
(۳) همچو ذره بینیش در نور عرش
(۴) بینیش مسکین و خوار و بی قرار
(۵) کیمیائی که ازو يك مائری
(۶) نادر اکسیری که از وی نیم تاب
(۷) بوالعجب مینا گری کن يك عمل
- همچنان است آفتاب اندر لباب
دیده پیشش کند و حیران میشود
پیش نور بیحد موفور عرش
دیده را قوت شده از کردگار
بردخان افتاد و گشت آن اختری
با ظلامی زد بکردش آفتاب (۱)
بست چندان خاصیت را بر زحل

- (۱) كُلُّ نَجْمٍ بَعْدَ كُلِّ جَوْهَرٍ كَانَ لِلرُّوحِ نَفْسَ الْأَثَرِ
 أَيُّهَا الطَّالِبُ فِي هَذَا الْقِيَاسِ إِنْ كَانَ مَا بِهِ قَطُّ الْتِبَاسُ
 (۲) إِنَّ عَيْنَ الْحِسِّ لِلشَّمْسِ مُدَامَ كَانَتْ الْمَغْلُوبَةُ قَيْدَ الظَّلَامِ
 أَطْلَبُ عَيْنًا إِلَى الْغَيْبِ انْتَمَتْ وَلَتَجِدْ .. فَالنُّورَ لِلشَّمْسِ سَمَتْ ..
 (۳) كَيْ شُعَاعُ الشَّمْسِ ذَاتِ الشَّرِّ يُغْلِبُ بَتًّا أَمَامَ النَّظَرِ
 (۴) ذَاكَ قَالنُّورِيَّ كَانَ ذَا النَّظَرِ ذَلِكَ النَّارِيَّ كَانَ وَالشَّرِّ
 وَلَدَى النُّورِ فَكَمْ بِالظُّلْمَةِ كَانَتْ النَّارُ وَ قَيْدَ الْعُتْمَةِ

فی بیان کرامات شیخ عبدالله المغربی و نوره

- (۵) قَالَ عَبْدُ اللَّهِ مَنْ لِلْمَغْرِبِ نُسِبَ الشَّيْخَ غَدَى بِالرَّتَبِ
 قَدْ مَضَتْ سِتُونُ عَامًا لَيْلَةً فِي اللَّيَالِي مَا رَأَيْتُ ظُلْمَةً
 (۶) أَنَا فِي سِتَيْنَ عَامًا لَنْ أَرَى أَبَدًا مِنْ ظُلْمَةٍ مِثْلَ الْوَرَى
 لَا يَلِيلٍ لَا يَوْمٍ لِإِعْتِدَالٍ كَانَ فِي .. وَسُوءٍ بِالْجَلَالِ ..

- (۱) باقی اخترها و گوهرهای جان هم برین مقیاس ای طالب بدان
 (۲) دیده حسی زبون آفتاب دیده ربانی جوی و بیاب
 (۳) تا زبون گردد به پیش آن نظر شعشات آفتاب با شر
 (۴) کان نظر نوری و این ناری بود نار پیش نور بس تاری بود

گرامات و نور شیخ عبدالله مغربی

- (۵) گفت عبدالله شیخ مغربی شصت سال از شب شدنم من شبی
 (۶) من ندیدم ظلمتی در شصت سال نی بروز و نی شب از اعتدال

- (۱) صَدَقَ الصُّوفِيَّةُ الْقَوْلَ لَهُ
 (۲) فِي الْقِفَارِ مُلِئْتُ بِالْحَفَرِ
 وَهُوَ مِثْلَ الْبَدْرِ تَمَّ بِالسَّنَا
 (۳) قَالَ فِي اللَّيْلِ بَلَا أَنْ وَجْهَهُ
 إِصْحُوا فَالْحَفَرَةُ جَاءَتْ لِلْيَسَارِ
 (۴) بَعْدَ ذَا نَحْوِ الْيَمِينِ قَالَ أَنْ
 (۵) يَظْهَرُ قُدَّامَنَا بَانَ النَّهَارُ
 رَجُلُهُ إِذْ ذَاكَ قُلُ رَجُلُ الْعُرُوسِ
 (۶) مَا عَلَيْهَا يُوجَدُ أَيُّ أَثَرٍ
 (۷) لَا لِيَطِينِ وَ تَرَابِ الْمَغْرِبِيِّ
 وَ كَيْتِلِ الْمَشْرِيقِ الْمَغْرِبِ قَدْ
- دَوَّمَ اللَّيْلَ سَرَيْنَا خَلْفَهُ
 وَ يَشُوكِ وَ يَصْلِدُ الْحَجَرَ
 وَ الْهِلَالَ الْهَادِيَ كَانَ لَنَا
 نَحُونَا أَنَا يُعِيدُ خَلْفَهُ
 إلتَوُوا كَيْ تَأْمَنُوا فِي ذَا الْعِثَارِ
 إلتَوُوا فَالشَّوْكَ فِي هَذَا الْأَوَانِ (۱)
 نَحْنُ قَبْلُنَا لَهُ الرَّجُلَ مِرَارٍ
 نَنْظُفُ كَثْرًا وَ طَابَتْ كَالْعُرُوسِ..
 لَا لِيُؤْخِرَ الشَّوْكَ لَا أَيَّ حَجَرٍ
 مَشْرِيقًا صِيرَ بِالنَّسَبِ
 جَعَلَ النُّورَ مُدَامًا كَيْمَ وَلَدَ

(۱) نورزای وصف ترکیبی بمعنی ولدت النود ای ظهر منه النور -

- (۱) صوفیان گفتند صدق قال او
 (۲) در بیابانهای پر از خار و گو
 (۳) ردی پس نا کرده میگفت او بشب
 (۴) باز گفتمی بعد يك دم سوی راست
 (۵) روز کشتی فاش را ما پای بوس
 (۶) نی رخاكَ و نی زگل بر وی اثر
 (۷) مغربی را مشرقی گردد خدای
- شب همی رفتیم در دنبال او
 او چو ماه و بدر ما را پیش او
 هین کو آمد میل کن بر دست چپ
 میل کن زیرا که خارست پیش ماست
 کشته و پایش چو پاهای عروس
 واز خراش خار و آسیب و حجر
 کرده مغرب را چو مشرق نورزای

- (۱) نُورُ ذِي شَمْسٍ الشُّمُوسِ قَدْ غَدَا
لِنَهَارٍ الْخَاصِّ وَالْعَامِ حَرَسَ
(۲) كَيْفَ ذَا النُّورِ الْمَجِيدُ الْحَارِسُ
لَا يُجَلِّي وَهُوَ أَلْفَ شُمُوسٍ
(۳) أَنْتَ مَا بَيْنَ الثَّمَايِينِ أَذْأَبِ
أَبَدًا فِي نُورِهِ هَذَا السَّنِيَّ
(۴) فَأَمَامًا وَ أَمَامًا لَكَ سَارَ
كُلُّ قُطَاعِ الطَّرِيقِ إِرْبَا
(۵) يَوْمَ لَا يُخْزِي النَّبِيَّ صِدْقِ
- فَارِسًا ذَا قُوَّةٍ دَوْمًا هَدَى
نُورَهُ مِنْ أَنْ يُغَشِّيهِ غَلَسٌ
.. لَا يَكُونُ وَالظَّلَامَ الدَّامِسَا ..
يُظْهِرُ فِي لَمَحَةٍ .. يُهْدِي النُّفُوسَ ..
فِي أَمَانٍ بَيْنَ كَلِّ عَقَرٍ
.. فَهُوَ الْمَلْجَا وَ خَيْرُ مَأْمَنٍ ..
ذَلِكَ النُّورُ الَّذِي جَلَّى النَّهَارَ
قَطَعَ .. فِي الْأُفُقِ ذَرَى هَبَا ..
وَ أَقْرَأَ الْآيَةَ تِلْكَ وَ اتَّقِ (۱)

(۱) الآية فی سورة التحريم يوم لا يخزي الله النبي والذين آمنوا معه نورهم يسعى بين ايديهم و بايمانهم يقولون ربنا اتمم لنا نورنا -

- (۱) نور این شمس شمس فارس است
(۲) چون نباشد حارس آن نور مجید
(۳) تو بنور او همی رود در امان
(۴) پیش پیرشت میرود آن نور پاک
(۵) يوم لا يخزي النبي را راست دان
- روز خاص و عام را او حارس است (۱)
که هزاران آفتاب آرد پدید
در میان اژدهای و کژدمان
می کند هر رهزنی را چاک چاک
نور یسعی بین ایديهم بخوان

(۱) کلمه شمس ممکن است بفتح شین باشد برای اینکه در لغت عرب جایز است که از لفظی لفظ دیگر را مشتق کرد صیغه مشتق منه میگردانند چنانکه گویند بعد بعد پس از شمس نیز شمس اشتقاق کرده شد و میتوان گفت که شمس بضم شین باشد جمع شمس و مراد کواکب باشند یعنی نور این شمس فلک بروز خاص و عام را نگهبان است پس چه گونه نور حق حارس نباشد که قادر است بر آن که هزارها شمس مانند این پیدا کند -

- (۱) فِي الْمَعَادِ هَبَكَ ذَاكَ النُّورُ قَدْ
فَمِنْ اللَّهِ اَطْلُبُوا مِنْهُ هُنَا
(۲) فَهُوَ نُورُ الرُّوحِ يُعْطِي لِلْمَسْحَابِ
وَالْبَلَاغِ .. وَ يَاصَالِ الظُّفْرِ ..
(۳) لَكُمْ ذَا الذَّهَبِ يَا رُسُلَ
اِرْجِعُوا بِالْقَلْبِ اُنُوْنِي اَنَا
زَادَ كُتْرًا وَ يِهَ الرُّوحُ اَتَقَدَّ
وَ يِهَ اِبْدُوا اِمْتِحَانًا فِي الدُّنَا
وَ الظَّلَامِ وَهُوَ اَدْرَى بِالصَّوَابِ
.. لَكَ فِي نُورٍ يِهَ النُّورُ سَفَرٌ ..
مَنْ لَكُمْ مِثِّي زَادَ الْخَجَلُ
اَطْلُبُ الْقَلْبَ .. لَكُمْ فِيهِ الْهِنَا ..

فی بیان ارجاع سلیمان (ع) رسل بلقیس بتلك الهدایا التي

اتوبها من بلقیس لطرف سلیمان و دعوة بلقیس للمجئى الى الايمان
و تركها لعبادة الشمس

- (۴) ذَهَبِي ذَا فَوْقَ ذَاكَ الذَّهَبِ
اَعْطُوا فَرَجَ الْبَغْلَةِ .. حَتَّى يَدَا ..
خَلُّوا عَمِيَ الْجِسْمِ دَانِي الرَّتَبِ
.. اَبَدًا لَا تَحْبُلُ تَلْقَى الْاَذَى ..

- (۱) گر چه کرده در قیامت آن فزون
(۲) گو ببخشد هم بمیغ و هم بماغ
(۳) باز گردید ای رسولان خجل
از خدا اینجا بخواهید آزمون
نور جان والله اعلم بالبلاغ
ار شما را دل بمن آرید دل (۱)

باز گردانیدن سلیمان (ع) رسولان بلقیس را با آن هدیه ها که آورده بودند

بسوی بلقیس و دعوت بردن بلقیس را با یماق و ترك آفتاب پرستی گردن

- (۴) این زر من بر سر آن زر نهید
کوری تن فرج استر را دهید

(۱) مضمون این داستان در این آیه ذکر شده (ارجع اليهم فلناتبهم بجنود لاقبل

لهم بها و لتخرجنهم منها اذلة و هم صاغرون) -

- (۱) إِنَّ قَرْجَ الْبَغْلَةِ قَوْمًا يَلْدِقُ
 ذَهَبُ الْعَاشِقِ كَانَ الْأَصْفَرُ
 ذَاكَ لِلَّهِ مَحَلُّ النَّظَرِ
 (۲) وَمَحَلُّ النَّظَرِ الْمَعْدَنُ كَانَ
 (۳) أَيْنَ لَا أَيْنَ مَحَلُّ النَّظَرِ
 أَيْنَ لَا أَيْنَ مَحَلُّ النَّظَرِ
 (۴) إَعْمَلُوا مِنْ مَسْكِي تَرْسًا لَكُمْ
 وَ لَوْ الْحَالُ جَمِيعًا أَنْتُمْ
 (۵) إِنَّ ذَا الطَّيْرِ الَّذِي بِالْحَبِّ قَدْ
 أَنْ يَطِيرَ وَ الْجَنَاحَ فَتَحَا
- حَلَقَهُ لِلذَّهَبِ فِيهَا حَقِيقُ
 وَجْهُهُ .. بِالنُّورِ مِنْهُ سَفَرًا ..
 كَانَ .. لَا لِلشَّمْسِ أَوْ لِلْقَمَرِ ..
 أَبَدًا لِلشَّمْسِ .. لَا لِلَّهِ أَنْ ..
 إِشْعَارِ الشَّمْسِ مَرَّ الْأَعْصِرِ
 لِلْأَلِهِ الصَّفْوِ بَارِي الْبَشَرِ
 دَائِمًا بِالرُّوحِ .. قَدَّرَ جُهْدَكُمْ ..
 أَبَدًا فِي مَسْكِي ذَا كُنْتُمْ
 فُتِنَ هَبُّهُ عَلَى السَّطْحِ اسْتَعَدَّ
 عَنْ رِبَاطِ الشَّرِكِ مَا بَرَحَا

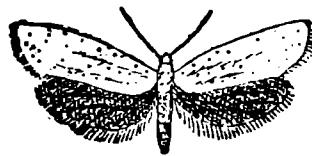
- (۱) فرج استر لایق حلقه زر است
 (۲) که نظرگاه خداوندست آن
 (۳) کو نظرگاه شعاع آفتاب
 (۴) از گرفت من ز جان اسیر کنید
 (۵) مرغ فتنه دانه بر بام است او
- زر عاشق زرد روی و اصفر است (۱)
 که نظر انداز خورشید است کان
 کو نظرگاه خداوند لباب
 گرچه اکنون هم گرفتار منید (۲)
 پر گشاده بسته دامت او

(۱) در شرح بحر العلوم چنین نوشته است عادت قدیم اهل دول آنست که حلقه زر در فرج استر میدارند تا استر حامله نشود که حمل او را موجب هلاک میشود -
 (۲) در شرح بحر العلوم صفحه ۳۱ نسبت باین بیت چنین ذکر شده - مراد از گرفت بیان اسپر باشد یعنی بجان و دل از گرفت مرا اسپر برای خود سازید و قبول کنید (چنانچه ترجمه شده است) تا آفت جان نرسد و اینکه مراد از گرفت تکلیف بایمان است اگر چه در این حال نیز گرفتار من هستید -

- (۱) إِذْهُوَ بِالْحَبَّةِ قَلْبًا وَرُوحٌ
غَيْرَ مَمْسُوكٍ لَهُ أَدْرٍ مُسْكًا
(۲) فَهُوَ ذَاكَ النَّظَرَ مِنْهُ إِلَى
إِدْرِهِ الْعُقْدَةَ فَوْقَ رِجْلِهِ
(۳) وَ لَهُ الْحَبَّةُ قَالَتْ فَالنَّظَرُ
أَنَا مِنْكَ الصَّبْرَ دَوْمًا وَالْمَقَرَّ
(۴) حَيْثُ ذَاكَ النَّظَرُ قَدْ سَحَبَا
فَادِرِ أَنِّي عَنْكَ مَا كُنْتُ أَنَا
عَقَدَ عَنْهَا زَمَانًا لَا يَرُوحُ
مُطْلَقًا .. لَفَّ عَلَيْهِ الشَّرْكَاءُ ..
جَانِبِ الْحَبَّةِ إِمَّا عَمِلًا
ضَرَبَ .. كَانَ أُسِيرَ مَيْلِهِ ..
هَبَكَ مِثِّي تُسْرِقُ تُبْدِي الْحَذَرَ
أُسْرِقُ أُعْطِيكَ غَمًّا وَ كَذَرَ
مِثِّي دَوْمًا إِلَيَّ جَلِيًّا
زَمَنًا غَافِلَةً .. فِي ذِي الدُّنَا ..

نا گرفته مرو را بگرفته دان
آن گره دان کو پیا بر میزند
من همی دارم ز تو صبر و مقر
پس بدانی کز تو من غافل نیم

(۱) چون بدانه داد او دل را بجان
(۲) آن نظر که سوی دانه میکند
(۳) دانه گوید کز تو می‌داری نظر
(۴) چون کشیدت آن نظر اندر پیم

قصه العطار اللذي كان حجر ميزانه من الطين اللذي به يغسل الراس

و سرقة المشتري آكال الطين من ذلك الطين في وقت وزنه السكر

- (۱) ذَلِكَ الْوَاحِدُ مَنْ طِينًا أَكَلَ
يَشْتَرِي أَبْلُوجًا وَ رَأْسَ سُكَّرٍ
(۲) فَلَدَى الْعَطَّارِ مَنْ بِالْوَصْفِ قَدْ
فِي أَزَاءِ حَجَرٍ مِيزَانِهِ
(۳) قَالَ ذَا طِينٍ لِمِيزَانِي الْحَجَرُ
لَوْ تَكُونُ بِشِرَاءِ السُّكَّرِ
(۴) قَالَ فِي أَمْرِ مُهِمٍّ سُكَّرًا
حَجَرًا قُلْ لَهُ صِرٌّ فِيهِ الْفَرَضُ
- نَحْوَ عَطَّارٍ أَتَى حَتَّى عَجَلْ
خَصَّ ضَخْمًا .. لِمَرَامٍ مُضْمَرٍ
كَانَ عَطَّارًا وَ تَأْوِيهَا وَجَدَ
طِينُ رَأْسٍ كَانَ فِي دُكَّانِهِ
دَائِمًا كَانَ .. بِهِ أَبَدِي النَّظَرُ ..
رَاغِبًا .. عَنْ أَكْلِهِ .. فَلَا صُدْرُ ..
أَبْغَى لِلْمِيزَانِ مَا أَنْ صَبَّرَا
.. يَحْصُلُ هَبٌ لَهُ تَأْتِي بِعَوْضٍ ..

قصه عطاری که سنگ ترازوی او از گل سرشوی بود و دزدیدن مشتری

گل خواره از آن گل هنگام سنجیدن شکر

- (۱) پیش عطاری یللی کلخوار رفت
(۲) پس بر عطار طرار دو دل
(۳) گفت گل سنگ ترازوی من است
(۴) گفت هستم در مهمی قند جو
- تا خرد ابلوج قند خاص رفت
موضع سنگ ترازو بود گل
گر ترا میل شکر بخريدن است
سنگ میزان هرچه خواهی باش گو

(۱) ابلوج بر وزن مطبوخ قند سفید (۲) طرار وزنا و معنی عیار سبزواری

صفحه ۲۷۷ دو دل کنایه از قوت آه ته دل باشد (برهان قاطع)

- (۱) قَالَ مَعَ نَفْسِهِ ذَاكَ مَنْ أَكَلِ
حَجَرُ الْمِيزَانِ مَا كَانَ الذَّهَبُ
- (۲) قُلْتُ كَأَلَدَلَالَةٍ تِلْكَ الَّتِي
أَنْ عَرُوسًا لَكَ يَكْرَأُ يَا وَلَدُ
- (۳) حَسَنَةً كَثْرًا وَلاَ يَكُنْ يُوجَدُ
أَنْ ذِي الْمَسْتُورَةِ يَنْتَ لِمَنْ
- (۴) قَالَ إِنْ كَانَ كَذَا فَهِيَ إِلَيَّ
- (۵) أَسْمُنْ كَثْرًا وَ أَحْلَى لَوْ لَكَا
حَجَرٌ مِنْ طِينِ الطِّينِ الشَّمَرُ
- (۶) فَهُوَ فِي كَفَّةِ الْمِيزَانِ قَدْ
- طِينًا الْقَصْدَ لَهُ فِيهِ حَصَلَ
فَضَلَ الطِّينُ بِدَالِغَمٍ ذَهَبُ
لِفُلَامٍ ذَكَرْتُ يَا الْقَوْلَةَ
قَدْ وَجَدَتِ الْقَمَرُ حُسْنًا تُعَدُّ
وَاحِدُ أَمْرٍ هُوَ وَالْأَحْمَدُ
حَلَوِيًّا عُرِفَ .. شَهْمًا حَسَنُ ..
أَحْسَنُ الْبِنْتُ لَهُ دَوْمًا لَدَيَّ
لَمْ يَكُ مِنْ حَجَرٍ أَوْ عِنْدَكَ
كَانَ لِلْقَلْبِ وَ ذَا أَسْمَى أَثَرُ
وَضَعَ إِذْ ذَاكَ مِنْ طِينٍ مُعَدُّ

(۱) نسخه ثانیة ان ذی المستورة للحلوی بنت الطبع لها حلو قوی

- (۱) گفت باخود پیش آنکه گل خراست
سنگ چه بود گل ز شکر بهتر است
- (۲) همچو آن دلاله گفت ای پسر
نوعروسی یافتم همچون قمر
- (۳) سخت زیبا لیک هم یک چیز است
کان ستیره دختر حلوا گر است
- (۴) گفت بهتر اینچنین خود گر بود
دختر او چرب و شیرین تر بود
- (۵) گر نداری سنگ و سنگت از کلمست
این به و به گل مرا میوه دل است
- (۶) اندر آن کفه ترازو ز اعتداد
او بجای سنگ آن گل را نهاد

- (۱) فِي مَجَلِّ الْحَجَرِ ذَاكَ الْقَدَرُ
 (۲) سُكَّرًا أَيْضًا وَفَأَسَا إِذْ قَقْدُ
 (۳) مُشْتَرِيهِ بِإِنْتَظَارِ وَجْهِهِ
 أَكَلَ الطِّينِ بِلا صَبْرِ سَرَقَ
 (۴) خَائِفًا كَثَرًا بِأَنْ بِالْصَّدَقَةِ
 (۵) إِي تَرْنُو فَلَهُ الْعَطَارُ قَدْ
 أَنْ كَثِيرًا إِسْرَقَ أَصْحَرِ وَ أَفْقِ
 (۶) إِنْ سَرَقْتَ أَنْتَ مِنْ طِينِي وَإِنْ
 (۷) جَنْبِكَ أَنْتَ أَكَلْتَ وَ مُدَامَ
 لَكَ كَانَ حَيْثُ كُنْتَ كَالْحِمَارِ
- بِالْيَدِ لِلْكَفَّةِ الْآخَرَى كَسَرُ
 وَزْنُهُ السُّكَّرُ ظَلٌّ وَ قَعْدُ
 حَيْثُ لِلْسُّكَّرِ كَانَ لَا لَهُ
 خُفْيَةً لِلطِّينِ ذَاكَ فِي قَلْقِ
 لِامْتِحَانٍ عَيْنُهُ فِي مَرَّةٍ
 نَظَرَ وَ أَشْتَغَلَ عَنْهُ بِعَمْدِ
 أَيُّهَا الْأَصْفَرُ وَجْهًا إِنْ تُطْقِ
 تَمَضٍ فِيهِ امْضٍ فَأَيْضًا ذَاكَ مِنْ
 خِفْتَ مِثِّي أَنْتَ لَكِنْ ذَا الْمَرَامِ
 أَنَا مِنْكَ كُنْتُ دَوْمًا فِي خِذَارِ

- (۱) پس برای کفه دیگر بدست
 (۲) چون نبودش تیشه او دیر ماند
 (۳) رویش آن سو بود گل خور ناشکفت
 (۴) ترس ترسان که نباید نا کسان
 (۵) دید عطار آن و خود مشغول کرد
 (۶) گر بدزدی و از گل من می بری
 (۷) تو همی پرسی ز من لیک از خری
- هم بقدر آن شکر را می شکست
 مشتری را منتظر آنجا نشاند
 گل از پوشیده دزدید و گرفت
 چشم او بر من فند از امتحان
 که فزون تر دزد همین ای روی زرد
 رو که از پهلوی خود هم می خوری
 من همی ترسم که تو کمتر خوری

قَدْ شَغِلْتُ لَسْتُ ذَاكَ إِلَّا فَنًا
تَسْحَبُ السُّكَّرَ مِنِّي فِي الْعَلَنِ
يَا مُتِحَانٍ بَعْدَ ذَا بِالْأَثَرِ
كَانَ وَالْمَغْبُونُ فِي ذَاكَ الزَّمَنِ
نَظَرَ الطَّيْرُ بِهَا زَادَ مُنِي
قَطَعْتَ مِنْهُ الطَّرِيقَ فَأَبْتَعَدَ
أَفَلَا مِنْ جَنْبِكَ فِي ذَا الْعَمَلِ
كَانَ كَالسَّهْمِ وَسَمٍ بِالْأَثَرِ
يَتَقَصُّ جَهْلًا وَقَعْتَ فِي الشَّرْكَ
مِلْكَةُ الْمَالِ الْغَزِيرِ فِي الدُّنَا
مِلْكَةُ الْعُقْبَى.. الَّتِي عَيْنُ الْهَنَا..

(۱) أَنْ قَلِيلًا تَأْكُلُ هَبْنِي أَنَا
أَنَا وَالْأَحْمَقُ ذَا الْحَدِّ يَا عَن
(۲) أَنْتَ إِذَا تَنْظُرُ قَدَّرَ السُّكَّرَ
تَعْلَمُ الْأَحْمَقُ وَالْعَاقِلُ مَنْ
(۳) فَإِلَى الْحَبَّةِ تِلْكَ حَسَنًا
مَنْ يَبْعِدُ آيَضًا الْحَبَّةُ قَدْ
(۴) مِنْ زِنَا عَيْنِكَ هَبْ حَظَّ حَصَلِ
(۵) قَدْ أَكَلْتُ لِلْكَبَابِ ذَا النَّظَرِ
عَشَقْتُ يَزْدَادُ فِيهِ الصَّبْرُ لَكَ
(۶) شَرُّكَ الطَّيْرِ الضَّعِيفِ ذِي الْعَنَا
شَرُّكَ الطَّيْرِ الشَّرِيفِ ذِي الثَّنَا

(۱) نسخه ثانیة و حب زما

که شکر افزون کشی تو از بیم
پس بدانی احمق و عاقل که بود
دانه هم از دور راهش میزند
نی کباب از پهلوی خود می خوری
عشقت افزون میشود صبر تو کم
ملک عقبی دام مرغان شریف

(۱) گر چه مشغولم چنان احمق نیم
(۲) چون به بینی تو شکر را از آزمود
(۳) مرغ از آن دانه نظر خوش میکنند
(۴) گر ز نای چشم حظی می بری
(۵) این نظر از دور چون تیرست و سم
(۶) مال دنیا دام مرغان ضعیف

(۱) در حدیث آمده .. عینک تزئین شرح بحرالعلوم ص ۳۲ ج ۳ و در حدیث آمده

النظر سهم من سهام النار از شرح بحرالعلوم ص ۳۲ ج ۳

- (۱) کَیْ هُمْ بِالْمَلِكَةِ هَذِي الَّتِي
بِالطُّيُورِ الْعَالِيَاتِ بِالْمَطَارِ
(۲) فَسَلِيمَانُ أَنَا لَا أَطْلُبُ
بَلْ أَنَا أَدْفَعُ كُلَّ تَهْلُكَةٍ
أَنْتُمْ لِلْمَلِكِ فِي ذَاكَ مَنْ
(۳) مَا لِكِ الْمَلِكِ الَّذِي بَتًّا خَلَصَ
(۴) يَا أَسِيرُ ذِي الدُّنَا الْأَسْمَ لَكَا
عَكْسَ مَا حَقَّ الْأَمِيرِ لِلدُّنَا
(۵) أَنْتَ يَا مَنْ بِالْأَسِيرِ لِلدُّنَا
كَمْ وَ كَمْ نَفْسِكَ تُسَمِّي السَّيِّدَا
- شَرَكًا كَانَتْ شَدِيدَ الْوَجْبَةِ
دَائِمًا يَأْتُونَ يَسْمُونَ شِعَارَ
مُلْكِكُمْ بِالْبَيْتِ مِنْهُ أَهْرَبُ
عَنْكُمْ أَتِي بِكُلِّ بَرَكَةٍ
كُنْتُمْ الْمَمْلُوكَ قَيْدَ الْحَزَنِ
مِنْ هَلَاكِ و مِنْ النِّقْصِ مَلَصُ
قَدْ وَضَعْتَ أَنْتَ مِنْ حُمُقِ بَكَا
ذِي.. وَأَنْتَ الْعَبْدُ قَيْدًا لِلْعَنَا..
رُوحَهُ فِي الْبَدَنِ قَدْ سَجَنَا
لِلدُّنَا.. وَالْعَلَمَ الْخَلْقِ هَدَى..

- (۱) تابدين ملكي كه او دامی است ژرف
(۲) من سلیمان می نخواهم ملکتان
(۳) کین زمان هستند خود مملوک ملک
(۴) باز گونه ای اسیر این جهان
(۵) ای تو بنده این جهان محبوس جان
- در شکار آیند مرغان شگرف
بلکه من برهانم از هر هلاکتان
مالک الملک انکه او بجهد ز هلاک
نام خود کردی آمین این جهان
چند گوئی خویش را خواجه جهان

فی بیان تسلیه سلیمان (ع) و جلب قلوب الرسل بلقیس و رفع

الوحشة عن قلوبهم و شرح عذر عدم قبول الهدیه لهم

- (۱) فَأَلْزَمُوكَ أَلْحَقْ يَا مَنْ لِلذَّهَبِ
(۲) مِنْ قَبُولِي مَا رَأَيْتُمْ مِنْ عَجَبٍ
(۳) عِنْدَ بَلْقِيسَ وَ قُولُوا لَتَرَى
مَا طَمِعْنَا نَحْنُ مِنْ بَارِي الذَّهَبِ
(۴) ذَاكَ مَنْ لَوْ شَاءَ أَنْ كُلَّ التُّرَابِ
وَيَتِيمَ الدَّرِّ .. يَدَّ لَانْتِهَاءُ ..
(۵) فَلِذَاكَ الْحَقُّ يَا مَنْ لِلذَّهَبِ
فِضَّةٌ مَسْكُوكَةٌ يَوْمَ الْمَعَادِ
(۶) قَدْ فَرَعْنَا نَحْنُ مِنْ حُبِّ الذَّهَبِ
لِلتُّرَابِ كُلِّ مَنْ قَدْ نُسِبَا
- أَرْسَلُ وَدِي لَدَيْكُمْ أَمْثَلُ
فَأَعِيدُوهُ لَصَحْرَاءَ الذَّهَبِ
أَنَا بِالذَّهَبِ .. لَا كَالْوَرَى ..
قَدْ أَخَذْنَا ذَهَبًا أَسْمَى رُتَبِ
لِلْبَسِيطِ جَعَلَ الْبَتَرُ الْمَذَابِ
جَعَلَ وَاللَّيْلُ كَالصُّبْحِ أَضَاءُ ..
نَزَعَ فِي حُبِّهِ أَزْدَادَ طَلَبِ
جَعَلَ ذِي الْأَرْضِ .. وَفَقَّ مَا أَرَادَ ..
لِفَنُونٍ كَثْرَةٍ فِينَا تُحِبُّ
كَثْرَهُ بِالْبَيْتِ نُشِي ذَهَبَا

دلدارى گردن و فراختن سلیمان (ع) مران رسولان را و دفع وحشت و آزار دل

ایشان و عذر قبول ناکردن هدیه

- (۱) ای رسولان میفرستم تا آن رسول
(۲) پیش بلقیس آنچه دیدید از عجب
(۳) تا بدانند که بزر طامع نهئیم
(۴) اینکه گر خواهد همه خاک زمین
(۵) حق برای آن کند ای زر گرین
(۶) فارغیم از زر که ما بس پر فنیم
- ود من بهتر شما را از قبول
باز گوئید از بیابان ذهب
ما زر از زر آفرین آورده ایم
سر بسر زر گردد و درّ ثمین
روز محشر این زمین را نقره گین
خاکیان را سر بسر زرین کنیم

- (۱) مِنْكُمْ أَنِّي سَأَلْتُ الذَّهَبَا
 (۲) نَحْنُ سَوِيًّا لَكُمْ فَلَتَمْتَرُكُوا
 خَارِجَ مَاءٍ وَطِينٍ كَمْ غَدَى
 (۳) مَنْ دَعَوْتَ التَّخْتَ قَيْدَ الذِّلَّةِ
 نَفْسَكَ خِلْتَ وَفَوْقَ الْبَابِ أَنْتَ
 (۴) لَسْتَ سُلْطَانًا عَلَى لِحْيَتِكَ
 (۵) فِي مَلِيحٍ وَ قَبِيحٍ لَا يَقْصِدُ
 يَا مَنْ أَعُوْجَ رَجَاهُ وَالْأَمَلُ
 (۶) مَا لِكَ الْمَلِكِ فَمَنْ رَأْسًا خَضَعَ
 غَيْرَ ذِي الدُّنْيَا الَّتِي قَدْ نُسِبَتْ
 (۷) إِنْ كَانَ أَعْلَمَ أَنَّ ذَقَّ السُّجْدَةِ
- صَانِعِينَ الْكِيمِيَاءَ عَجَبًا
 مَا هُوَ مَلِكٌ سَبَاعَهُ أُسْلُكُوا
 مَلِكٌ .. الْمَلِكُ .. سَمَى مِنْهُ سُدَى ..
 كَانَ صَدْرًا لَكَ عَالِي الرُّتْبَةِ
 قَدْ وَقَفْتَ وَجِهْتَ مَا أَرَدْتَ
 كَيْفَ يَا ذَا السُّلْطَةِ كَأَنَّكَ
 لَكَ مِنْكَ الدُّنْيَا ابْتِغَتْ فَبَعْدَ
 أَنْتَ مِنْ لِحْيَتِكَ صِرْفِي خَجَلُ
 لَهُ أَعْطَى مَاءَ مَلِكٍ تَبَعَ
 لِلتُّرَابِ وَهَبَاءُ ذَهَبَتْ
 فِي أَمَامِ اللَّهِ أَلْفَ دَوْلَةٍ

- (۱) از شما بی گدیه زر می کنیم
 (۲) تبارک ان گیرید گو ملک سیاست
 (۳) تختہ بندست آنکہ تختش خواندہ
 (۴) پادشاهی نیست بر ریش خود
 (۵) بی مراد تو شود ریش سفید
 (۶) مالک الملک است هر کس سر نهد
 (۷) لیک ذوق سجده پیش خدا
- ما شما را کیمیاگر می کنیم
 که برون آب و گل بس ملکهاست
 صدر پنداری و بر در مانده
 پادشاهی چون کنی بر نیک و بد
 شرم دار از ریش خود ای کثر امید
 بی جهان خاک صد ملکش دهد
 خوشتر آید از دو صد دولت ترا

(۱) لَكَ بَرْ فَإِذَا كَمْ أُنْتِ
 أَفْعَلْ أَنْ لَا أَطْلُبُ بِالْمَرْءِ
 كُلِّ مِلْكٍ لِي مِلْكِ السَّجْدَةِ
 تِلْكَ سَلَمٌ لِي .. يَغْيِرُ عِدَّةَ
 (۲) فَسُلَاطِينُ الدُّنَا مِنْ تَأْفِهِ
 عَرِقُهَا الْجَسَاسُ وَالْقُبْحُ بِهِ
 هُمْ لِلرِّقْيَةِ هَذَا الشَّرَابُ
 لَمْ يَشْمُوا الرِّيحَ .. قَدْ حَبَّو الْعَذَابَ ..
 (۳) وَ يَلَاذَاهُمْ كَابِنِ أَدْهَمِ
 بَكَرَةً حَارُوا يَقْلِبُ مُضْرَمِ
 وَ يَلَا مُهَلَّةِ الْمَلِكِ لَهُمْ
 ضَرَبُوا بَعْضًا بِبَعْضٍ كُلُّهُمْ
 (۴) لَكِنْ الْحَقُّ لِيَتَشَبَّهَ الدُّنَا
 هَذِهِ وَالْجُهْدُ فِيهِمْ وَالْعَنَا
 فَعَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَالْأَعْيُنِ
 خَتَمَ .. مَالُوا إِلَى الْمَلِكِ الدَّنِيِّ ..

(۱) پس بنالی که نخواهم ملکیها
 ملک آن سجده مسلم کن مرا
 (۲) پادشاهان جهان از بدرگی
 بونبردند از شراب بندگی (۱)
 (۳) ورنه ادهم وارسرگردان ودنک
 ملک را برهم زدندی بیدرنک
 (۴) لیک حق بهر ثبات این جهان
 مهرشان بنهاد بر چشم ودهان

(۱) بدرگی در برهان قاطع ذکر شده و در شرح سبزواری صفحه ۲۷۷ چنین نگاشته - بدرگی بدره کیسه چرمی و غیره که بر از پول کرده و بجائی برند و بدره زر باینمعنی است و کاف با یا علامت معنی حاصل مصدر است در حالت ترکیب مانند بندگی و بخشندگی - بدیهی است که این توجیه تکلف محض است و صحیح همانست که در ترجمه است - و معنی بدرگی برربی عرق جساس باشد

- (۱) کَبِيْ يَطِيْبُ النَّخْتِ وَالتَّاجِ مُدَامُ
 أَنُّ مِنَ الْأَمْلاَكِ يَجْبُوْنَ الْخَرَاجُ
 (۲) أَنْتَ مِنْ ذَاكَ الْخَرَاجِ الذَّهَبِ
 آخِرَ الْأَمْرِ فَذَاكَ الْمَالُ قَدْ
 (۳) فَزَفِيْقُ الرُّوْحِ مَا كَانَ الذَّهَبُ
 ذَهَبًا سَلِمَ وَ كَحَلًّا لِّلْمَنْظَرِ
 (۴) لَتَرَى هَذِي الدُّنَا بِئْرًا غَدَتْ
 وَ كَمِثْلِ يُوسُفَ ذَاكَ الرَّسَنِ
 (۵) لَيَقُولُ الرُّوْحُ إِذْ لِّلْسَطْحِ أَنْتَ
 مِنْ سُرُوْرٍ عَمَّ يَا بَشْرُ أَيُّ ذَا
 لَهُمْ .. فِيهِ يَزِيدُونَ غَرَامًا ..
 .. وَ لَهُمْ تَعْفُو الْبِلَادُ وَ الْفِجَاجُ ..
 لَوْ جَمَعْتَ .. قَلَقًا مُضْطَرِبًا
 بَقِيَّ .. إِرْثًا يَلَا نَفْعَ يُعَدُّ ..
 لَكَ وَالْمُلْكُ .. وَ عَنْكَ قَدْ ذَهَبَ ..
 اسْتَلَمَ فِي ذَلِكَ تَلْقَى الظَّفَرَ
 مَالَهَا قَعْرُو بِالضِّيقِ بَدَتْ
 نَأْخُذُ فِي يَدِكَ .. لُطْفًا وَمَنْ ..
 جِئْتَ مِنْ بَشَرٍ .. وَ بِاللُّطْفِ افْتَرَنْتَ ..
 لِيْ غُلَامٌ .. وَ يَهْ يُجْلَى الْأَذَى .. (۱)

(۱) الاية فی سورة یوسف و جات سیارة فارسلا و اردهم فادلی دلوه قال یابشر

ای هذا غلام -

- (۱) تا شود شیرین برایشان تخت و تاج
 (۲) از خراج او جمع آری همچو ریگ
 (۳) همزه جانت نگردد ملک و زر
 (۴) تا به بینی که این جهان چاهی است تنگ
 (۵) تا بگوید چون ز چاه آئی بیام
 که ستایند از جهانداران خراج
 آخر آن از تو بماند مرده ربگ
 زر بده سرمه ستان بهر نظر
 یوسفانه آن رسن آری بچنگ
 جان که یا بُشری لنا هذا غلام

- (۱) كُنْ فِي الْبَيْتِ انْعِكَاسَاتِ النَّظَرِ وَ أَقَلَّ شَأْنِهَا أَنَّ الْحَجَرَ
- (۲) ذَهَبًا تُضْهِرُ لِلْأَطْفَالِ كَمْ لِاخْتِلَالِ الْعَقْلِ أَوْ جَهْلِ أَلَمِ
- بَانَ هَذَا الْخَرْفُ فِي النَّعْبِ رَائِقِ الْمَالِ وَ لَمَلَقَ الذَّهَبِ
- (۳) عُرْقَاءُ الْحَقِّ عَادُوا الصَّانِعِينَ كِيمِيَاءٌ... بِهِ كَانُوا الْوَالِعِينَ
- وَ لَهُمْ فِي ذَاكَ كُلِّ مَعْدِنِ مَا لَهُ مِنْ قِيَمَةٍ أَوْ ثَمَنِ

- (۱) هست در چه انعکاسات نظر کمترین آنکه نماید سنگ زر
- (۲) وقت بازی کودکان را ز اختلال می نماید آن خرفها زر و مال
- (۳) عارفانش کیمیا گر گشته اند تا که شد کانهها بر ایشان نثرند

فی بیان رؤیة فقیر جماعة من المشایخ فی النوم و هم الابدان

و طلبه منهم الرزق الحلال بلا تعب و بلا تقاعد من العبادة و طلبهم منهم

الارشاد فاساقوا ذلك الفقیر الى ثمر اشجار جبل مرة و حامضة و صیرورة

ذلك الثمر حلواً بیركة المشایخ

(۱) ذَٰلِكَ الدَّرْوِیْشُ قَالَ فِی السَّحَرِ اَنَا فِی النَّوْمِ الَّذِیْنَ بِالْأَثَرِ

(۲) نُسِبُوا لِلْخَضِرِ أَبْصَرْتُ الْمَقَالَ مَعَهُمْ أَبْدَيْتُ فَالِرِزْقِ الْحَلَالِ

لِي مِنْ أَىِّ مَحَلٍّ أَكُلُ وَ بِهِ الْوِزْرُ لِي لَا يَحْصُلُ

(۳) لِي مِنْ سَمِيتِ الْجِبَالِ الْكَثْرَةَ أَذْهَبُوا الْأَثْمَارَ كَمْ مِنْ مَرَّةٍ

(۴) هُمْ مِنَ الْغَايَةِ تِلْكَ نَشَرُوا وَ لِي قَالُوا يَا نَ ذَا الشَّمَرِ

فَبِأَمْرِ اللَّهِ مِنْ هِمَّتِنَا صَارَ حُلُوءًا.. وَ بِهِ أَرَدَدْنَا هُنَا..

دیدن درویش جماعت مشایخ را و در خواست گردن روزی حلال از ایشان

بی مشغول شدن بکسب و از عبادت ماندن و ارشاد کردن ایشان او را به میوه‌های

تلخ و ترش کوهی و بروی شیرین شدن بدلات آن مشایخ

(۱) آن یکی درویش گفت اندر سحر خضریان را من بدیدم خواب در

(۲) گفتم ایشان را که روزی حلال از کجا نوشم که نبود آن و بال

(۳) مرا سوی کهستان راندند میوه‌ها زان بیشه می افشاندند

(۴) که خدا شیرین بگردان میوه‌ها در دهان تو بیهمتای ما

لَا حِسَابَ كَانَ فِيهِ لَا وَبَالَ
فَوْقَ أَوْ تَحْتَ.. لَهُ الشَّانُ عَلَا..
نُطْقُ الذَّوْقِ لِقَوْلِي مَا وَصَلَ
قُلْتُ هَذِي فِتْنَةٌ مِنْكَ أَنَا
عَنْ جَمِيعِ النَّاسِ.. مِنْ خَوْفِ الْجَفَا..
طَيِّبَ الْقَلْبِ وَ لِلنِّعَمِ فَقَدْتُ
قَدْ شَقِيقْتُ وَ اَمْتَلَأْتُ بِالْهِنَا
غَيْرَ هَذَا الْفَرَحِ وَ النِّعْمَةِ
غَيْرَهَا لَا أَشْتَهِي بِالْمَرَّةِ
بَعْدَ لَمْ آكُلْ.. لِلطُّفِ عَبَقْرِي..
بَقِيَتْ مِنْ كَسْبِي ذَاكَ الزَّمَانُ
.. أَنْتَفِعَ فِيهَا مَعَ هَذَا الْكَرَمِ..

(۱) اِصْحَوْ أَكُلْ طَاهِرًا حُلَزَّاحْلًا
لَا صُدَاعَ لَا وَلَا نُقْلَ إِلَى
(۲) فَيَدِي مِنْ ذَلِكَ الرِّزْقِ حَصَلَ
(۳) خَطَفَ الْأَلْبَابَ يَا رَبِّ الدُّنَا
أَطْلُبُ إِلَّا حَسَانَ سِرًّا فِي الْخَفَاءِ
(۴) ذَهَبَ مِنِّي الْكَلَامُ وَ وَجَدْتُ
وَ مِنْ الذَّوْقِ كَرُمَانِ أَنَا
(۵) قُلْتُ مِنْ شَيْءٍ إِذَا فِي الْجَنَّةِ
(۶) مَنْ غَدَى فِي طَبْعِي لِلنِّعْمَةِ
وَ لِذَا مِنْ قَصَبٍ لِلْكَسْرِ
(۷) حَبَّةٌ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ حَبَّتَانِ
وَ يَرُدُّنِ جُبَّتِي خِيطَتِ.. فَلَمْ..

بی صداع نقل و بالا و نشیب
ذوق گفت من خردها می ربود
بخششی ده از هم خلاقان نهان
چون انار از ذوق می بشکافتم
غیر این شادی که دارم در سرشت
زین نپردازم بجورد نیشکر
دوخته در آستین جبهام

(۱) هین بخور پاک و حلال و بی حسیب
(۲) پس مرا زان رزق لطفی رو نمود
(۳) گفتم این فنست ای رب جهان
(۴) شد سخن از من دل خوش یافتم
(۵) گفتم ار چیزی نباشد در بهشت
(۶) هیچ نعمت آرزو ناید دگر
(۷) مانده بود از کسب یک دو حبهام

فی بیان نیت الفقیر اعطاء الذهب لساحب الحطب لما انی وجدت

رزقاً بکرامات الشیخ و اذیة صاحب الحطب من نیته و اراثة صاحب الحطب

الکرامة بصیرون حطبه ذهباً

- (۱) ذَلِك الدَّرْوِشُ مَنْ جَرَّ الحَطَبَ وَ مِنَ الغَايَةِ فِي قَيْدِ النَّصَبِ
- (۲) وَصَلَ فِي سَقَمٍ فِي الخُفْيَةِ قُلْتُ مِنْ رِزْقٍ أَنَا بِالْمَرَّةِ
- فِي غِنَى كُنْتُ وَ أَنِي بَعْدَ ذَا لَسْتُ لِلرِّزْقِ بِغَمٍّ وَ أَذَى
- (۳) فَعَلِيَ الثَّمَرُ المَكْرُوهُ قَدْ صَارَ حُلُوءًا وَ نَظِيفًا لِلْأَبَدِ
- وَ لِيَجْسَمِيَ الخَاصُّ لِلرِّزْقِ وَصَلَ .. لَا يَكْسِبُ وَ اجْتِهَادٍ وَ عَمَلٍ..
- (۴) إِذْ مِنَ الخَلْقِ أَنَا لَا فِي عَمَلٍ فَارِغًا صِرْتُ وَ بُلَّغْتُ الأَمَلِ
- عِنْدَنِي كُمْ حَبَّةٌ مِنْ ذَهَبٍ لَهُ أُعْطِيَ فِيهَا لَمْ أَرْغَبِ

نیت کردن او که این زر را بدهم بدان هیزم کش چون من روزی یافتم بکرامات شیخ

و رنجیدن آن هیزم کش و زر شدن هیزم او

- (۱) آن یکی درویش هیزم می کشید خسته و مانده ز بیشه در رسید
- (۲) پس بگفتم من ز روزی فارغم زین سپس از بهر رزقم نیست غم
- (۳) میوه مکروه بر من خوش شده است رزق خاصی جسم را آمد بدست
- (۴) چونکه من فارغ شدستم از گلو حبه چندست من بدهم بدو

سَاحِبَ التَّكْلِيفِ رَهْنًا لِلْأَذَى
يَغْدُو فِي طَيْبٍ لَهُ يَحْسُنُ حَالُ
هُوَ جِدًّا وَ لَهُ حَقًّا فِيهِمْ
شَعْمُهُ مِنْهُ أَضَاءٌ وَ اتَّقَدَّ
سِرُّ كُلِّ فِكْرَةٍ بِإِدِّ جَلِيٍّ
شَع .. وَلَشَمْسٍ يَنْوُذُ وَانْبِلَاجُ
وَ عَنِ الْقَلْبِ وَمَا فِيهِ أَسْرُ
دَمَدَمَ مَعَ نَفْسِهِ فِي مَعْرِفَةِ
.. لَيْتَ بَانَ لَهُ مِنِّي مَا أَنْحَجِبُ
كَيْفَ تَلْقَى الرِّزْقَ أَنْ لَمْ يَرْزُقْكَ
لَكِنَّ اللَّوْمَ الشَّدِيدُ وَالْعِتَابُ

تا دو سه روزی شود از قوت خوش
زانکه شمعش داشت نور از شمع هو
چون چراغی در درون شیشه
بود بر مضمون دلها او خبیر
در جواب فکرتم آن بوالعجب
کیف تلقی الرزق ان لم یرزقوک
بر دلم میزد عتابش نیک نیک

(۱) اَعْطِي هَذَا لَذَهَبَ حَالًا لَذَا
كَيْ مِنْ الْقُوْتِ بِأَيَّامٍ قِلَالٍ
(۲) فَالْضَّمِيرَ لِي بِالذَّاتِ عَلِمَ
حَيْثُ مِنْ شَمْعٍ (هُوَ) النُّورَ وَجَدَ
(۳) فِي أَمَامٍ عَيْنِهِ بِالْمَثَلِ
كَانَ كَالْمُصْبَاحِ فِي جَوْفِ الزَّجَاجِ
(۴) أَبَدًا عَنْهُ ضَمِيرٌ مَا اسْتَمَرَّ
(۵) خَيْرٌ دَوْمًا لَذَا تَحْتَ الشَّفَةِ
فِي جَوَابٍ فِكْرَتِي يَا تَلْعَجَبُ
(۶) أَنْ كَذَا الْفِكْرَةَ تَبْغِي لِلْمُلُوكِ
(۷) مَا فَهِمْتُ الْقَوْلَ مِنْهُ بِالْإِخْطَابِ

(۱) بدهم این زر را بدین تکلیف کش
(۲) خود ضمیرم را همی دانست او
(۳) بود پیشش سر هر اندیشه
(۴) هیچ پنهان می نشد از وی ضمیر
(۵) پس همی مفکید با خو و زیر لب
(۶) که چنین فکرش از بهر ملوک
(۷) من نمی کردم سخن را فهم لیک

نَحْوَى فِي هَيْبَةٍ جَلَّتْ أَثَرُ
وَضَعَ فِي أَسْفَلٍ لَا عَنْ تَعَبٍ
وَضَعَ مِنْ صُنْعِهِ قَلْبِي اضْطَرَبَ
مِنْهُ زَلْزَالَ لِي الصَّبْرَ قَلَعَ
لَكَ مُجُودِينَ عَنْهُمْ لَا مَنَاصَ
هُمْ مَيْمُونُونَ سَامُوا الظَّفَرَ
أَطْلُبُ يَغْدُو وَ مِنْ فَضْلِ لَكَ
يَرْجِعُ بِالْكَلِّ اِبْرِيْزَ الذَّهَبَ
لَهُ صَادِرَ الذَّهَبِ مُلْتَهِيَا
حَسَنًا شَمِشَ نُورًا وَ لَمَعَ
قَدْ صُرِعْتُ وَ بَقِيْتُ زَمَنًا
قَدْ رَجَعْتُ وَ نَظَرْتُ أَنَا لَهُ

(۱) فَوْقَ قَلْبِي كَثْرَةً مِنْهُ ظَهَرَ
جَاءَ مِثْلَ الْأَسَدِ عِدْلُ الْحَطَبِ
(۲) أَثَرُ الْحَالِ لِمَنْ ذَاكَ الْحَطَبِ
وَعَلَى سَبْعَةِ أَعْضَائِي وَقَعَ
(۳) قَالَ يَا رَبِّي إِذَا كَانَ الْخَوَاصُ
بُورِكُوا بِالْدَّعْوَةِ بِالْأَثَرِ
(۴) صَانِعًا لِلْكَيمِيَاءِ لُطْفًا
فِي الزَّمَانِ ذَا لِي عِدْلُ الْحَطَبِ
(۵) فِي الزَّمَانِ ذَا رَأَيْتُ الْحَطْبَا
مِثْلَ النَّادِرِ عَلَى الْأَرْضِ وَقَعَ
(۶) فَبَيْتِكَ الْحَالَةِ مِنْهُ أَنَا
طَائِلًا حَتَّى إِذَا مَا مِنْ وَلَهُ

تنگ هیزم را نهاد از پشت زیر
لرزه بر هفت عضو من افتاد
که مبارک دعوت و فرخ پی اند
زین زمان این تنگ هیزم زرشود
همچو آتش بر زمین می تافت خوش
چونکه با خویش آمدم من از وله

(۱) سوی من آمد به هیبت همچو شیر
(۲) پرتو حالی که او هیزم نهاد
(۳) گفت یا رب گر ترا خاصان حی اند
(۴) لطف تو خواهم که مینا گر شود
(۵) در زمان دیدم که زرشد هیزمش
(۶) من از آن بیخود شدم تا دیر که

زائِد وَ الْغَيْرَةِ مَنْ هُمْ لِاشْتِهَارِ
مِثْلَمَا فِي الْأَوَّلِ عَدَلَ الْحَطَبِ
رَجَعَ فِي الْحَالِ أَغْصَانَ الذَّهَبِ
سَكَّرَ مِنْ شُغْلِهِ لَمَّا نَظَرَ
وَ إِلَى الْبَلَدَةِ قَبْلِي أَزْمَعَا
ذَاكَ مِنْهُ أَسْئَلُ إِذْ سَلَكَ
.. وَلِي السِّرِّ الْخَفِيِّ يَطْلُعُ ..
وَ عَلَيَّ الْبَابِ دَوْمًا أَغْلَقْتَ
لِلْخَوَاصِّ لَمْ يَكُ إِذْ لَا تَلِيقُ
قُلْ لَهُ الرَّأْسُ لَدَى هَذَا الْفَرِيقِ
لَهُ مِنْهُمْ كَرَمًا وَ الْجَذْبَةَ

(۱) بَعْدَ ذَا قَالَ إِلَهِي ذِي الْكِبَارِ
(۲) نَبْدُو أَيْضًا بِأَنْ هَذَا لَذَهَبِ
(۳) ثَانِيًا أَرْجِعْهُ ذِيَاكَ الْحَطَبِ
صَارَ وَاللَّبَّ مُدَامًا وَ النَّظَرَ
(۴) بَعْدَ هَذَا الْحَطَبِ قَدْ رَفَعَا
(۵) رُمْتُ حَتَّى الْبَابِ أَمْضِي لِلدَّلَا
مُشْكَلاتِ وَالْجَوَابِ أَسْمَعُ
(۶) مِنْهُ تِلْكَ الْهَيْئَةُ لِي أَوْ ثَقَّتْ
حَيْثُ أَنَّ لِلْعَوَامِّ مِنْ طَرِيقِ
(۷) وَ إِذَا مَا أَحَدٌ وَافَى الطَّرِيقِ
يُثْنِي إِذْ ذَاكَ أَتَى لِلرَّحْمَةِ

بس غیورند و گریزند ز اشتیهار
بی توقف بر همان حالی که بود
مست شد در کار او عقل و نظر
سوی شهر از پیش من او تیزورفت
پرسم از وی مشکلات و بشنوم
پیش خاصان ره نباشد عامه را
کان بود از رحمت و از جذشان

(۱) بعد از آن گفت ای خدا گر آن کبار
(۲) باز هم این تنگ هیزم ساز زود
(۳) در زمان هیزم شد آن اغصان زر
(۴) بعد از آن بر داشت هیزم راه رفت
(۵) خواستم تا در پی آن شه روم
(۶) بسته کرد آن هیبت او مرا
(۷) و هر کسی را ره شود گو سر نشان

- (۱) فَلَاكَ التَّوْفِيقُ هَذَا الْمُغْتَنِمُ
عِنْدَمَا الصُّحْبَةَ لِلصَّدِيقِ أَنْتَ
(۲) لَا كِمَتَلِ إِلَّا بَلَهُ ذَاكَ إِذْ وَجَدَ
عَدُوَّ سَهْلًا يَسِيرًا فِي النَّفْسِ
(۳) إِذْ مِنْ الْقُرْبَانِ أَعْطَوْهُ الْكَثِيرُ
عَجَبًا ذَا الْفَخْدِ لِلْبَقْرِ
(۴) لَيْسَ ذَا مِنْ فِخْدٍ لِلْبَقْرِ
فِخْدُ لِلْبَقْرِ مِمَّا يَكَا
(۵) بَلْ هُوَ بَذْلُ السَّلَاطِينِ بِلَا
مَحْضِ جُودٍ ذَا غَدَى مِنْ رَحْمَةٍ

- (۱) پس غنیمت دار آن توفیق را
(۲) نی چو آن آبله که یابد قرب شاه
(۳) چون ز قربانی دهندش بیشتر
(۴) نیست این از ران گاو ای مفتری
(۵) بذل شاهانه است این نی رشوتی
چون بیابی صحبت صدیق را
سهل و آسان در فتد آن دم ز راه
پس بگوید ران گاوست این مگر
ران گاوت می نماید از خری
بخشش محض است این از رحمتی

تحریر سلیمان الرسل علی تسریع الهجرة بلقیس للایمان

- (۱) مِثْلَمَا كَانَ سُلَيْمَانُ الْمَلِكُ
 فِي الْجِلَادِ خَيْلٌ يَلْقِيسَ جَذْبُ
 .. لَا يَبْدُلُ الذَّهَبِ الطَّلَقِ السَّيْكَ ..
 بَكْرَةً وَالْجُنْدِ .. وَاللُّطْفَ وَهَبُ ..
- (۲) أَنْ هَلُمُّوا يَا عِزَّائِي سَرِيعُ
 لِلْنَدَى الْأَمْوَاجِ دَوْمًا وَرَدَّتْ
 وَ سَرِيعًا فَمِنْ الْبَحْرِ الْوَسِيعُ
 .. وَ لِيَوَاءِ السَّعْدِ فِيهَا عَقَدَتْ ..
- (۳) غَلِيَانُ مُوجِهِ لَا فِي خَطَرُ
 نَحْنُ قُلْنَا لَكُمْ صِرْنَا الدُّعَاةُ
 مِنْهُ فَوْقَ السَّاحِلِ أَلْفُ دُرَّرُ
 نَحْنُ قُلْنَا لَكُمْ صِرْنَا الدُّعَاةُ
- (۴) نَشَرَ كُلَّ زَمَانٍ فَالْصَّلَاةُ
 يَا ذَوِي الرُّشْدِ قَابُوَابِ الْجَنَانِ
 فَتَحَ رِضْوَانُ فِي هَذَا الرَّمَانِ
 قَالِ امْضُوا .. مَا أَمَرْتُ أَمْتَلُوا ..
- (۵) فَسُلَيْمَانُ إِذَا يَا رُسُلُ
 وَ إِلَى يَلْقِيسَ تَوًّا إِذْهَبُوا
 وَ لِهَذَا الدِّينِ يَا الرُّوحِ اطْلُبُوا

(۱) الاية في سورة يونس قال الله يدعو الى دارالسلام - اى السلامة

تحریر سلیمان و رسولان برای تمجیل هجرت بلقیس بهر ایمان

- (۱) همچنین که شه سلیمان در نبرد
 جذب خیل و لشکر بلقیس کرد
- (۲) که بیاید ای عزیزان زود زود
 که بر آمد موجها از بحر جود
- (۳) سوی ساحل می فشاند بی خطر
 جوش موجش هر زمانی صد گهر
- (۴) الصلا گفتیم ای اهل رشاد
 کین زمان رضوان در جنت گشاد
- (۵) پس سلیمان گفت ای پیکان روید
 سوی بلقیس و بدین دین بگروید

- (۱) وَلَهَا قُولُوا هَلْمِي بِالْتَّمَامِ
عَجَلًا فَاللَّهُ يَدْعُو بِالسَّلَامِ
(۲) أَصْحَابُ يَأْمَنُ أَنْتَ كُنْتَ طَالِبًا
دَوْلَةً وَأَتِ سَرِيعًا رَاغِبًا
مِنْ هُنَا فِي ذَا الزَّمَانِ فَتَحِ بَابَ
وَفُتُوحُ لَكَ كَمْ رَاقٍ وَطَابِ
(۳) أَنْتَ يَا مَنْ لَمْ تَكِ الطَّالِبِ
جِي هُنَا أَيْضًا لِأَنَّ بِالصَّاحِبِ
ذِي الْوَفَاءِ تَحْظِي وَتَلْقَى الطَّلِبَا
تَجِدُ مِنْهُ .. وَتَسْمُو رُتْبَا ..

سبب هجرت ابراهیم بن ادهم و ترک بلاد خراسان

- (۴) أَتَرَكَ الْمَلِكَ كَبَابِنِ اأَدَهَمِ
أَنْتَ أَيْضًا مُسْرِعًا فِي ذَا أَقْدَمِ
لِتَرَى مِنْ مِثْلِهِ مُلْكًا خَلَدَ
مَا لَكَ فِيهِ شَرِيكَ مِنْ أَحْمَدَ

- (۱) پس بگوئیدش بیا اینجا تمام
زود کان الله يدعوا بالسلام (۱)
(۲) هین بیا ای طالب دولت شتاب
که فتوح است این زمان و فتح باب
(۳) ای که تو طالب نه تو هم بیا
تا طلب یابی از آن یار و ما

سبب هجرت ابراهیم ادهم قدسی سره و ترک بلاد خراسان

- (۴) ملک بر هم زن تو ادهم وار زود
تا بیابی همچو او ملک خلود

(۱) ظاهر آنست که این بیت مقوله مولوی است با دو بیت سابق آن و خطاب بهر مؤمنی باشد و اگر داخل مقوله سلیمان باشد پس در معنی این بیت چنین باید گفت که سلیمان برای گذشتن سلطنت امر فرمودند برای توضیح به صفحه ۳۵ جزء (۴) شرح بحر العلوم رجوع شود -

- (۱) كَانَ ذَاكَ الْمَلِكُ فَوْقَ السَّرِيرِ رَاقِدًا فِي لَيْلَةٍ.. غَيْرَ خَبِيرٍ..
- (۲) وَلَهُ الْحَرَّاسُ فَوْقَ السَّطْحِ قَدْ حَرَسُوا السُّلْطَانَ فِي ذَا مَا قَصَدَ وَأَنَّهُمْ عَنْهُ مِنْ أَزْدَادٍ وَ حَيْلٍ
- (۳) قُدَمَاءَ عِلِمَ أَنَّ قَدْ غَدَى عَادِلًا لِلْحَقِّ دَلٌّ وَ هَدَى مَا لَهُ فِي حُكْمِهِ أَذْنَى زَلَلٍ
- (۴) حَيْثُ أَنَّ الْعَدْلَ مَنْ كَانَ حَرَسَ لِلْمُرَادَاتِ لَهَا الْعَمَرَ التَّمَسُّ (۱) لَيْسَ مَنْ كَانَ الْعَصَا فِي اللَّيْلِ قَدْ ضَرَبَ فَوْقَ السُّطُوحِ مَا رَقَدَ

(۱) قال فی النهج القوى كما هو عادة العجم لان العس يقول على السطوح بالعقبى لان سطوح العجم و يضربون عصبتهم بعضها على البعض ليعلم انهم لم ينفلوا لكن السلطان لم يكن قصده بالعس دفع اللصوص فانه يحفظ المرادات بل قصد بالعس ترك القديم على قدم كما هو عادة السلاطين السالفة و لهذا قال (ليك بد مقصودش از بانگ رباب)

- (۱) خفيه بود آن شه شبانه بر سریر حارسان بر بام اندر دار و گیر
- (۲) قصد شه از حارسان آن هم نبود که کند زان دفع دزدان ورنود
- (۳) او همی دانست کان کو عادلست فارغ است از واقعه ایمن دلاست
- (۴) عدل باشد پاسبان کامها نی به شب چوبک زند بر بامها

- (۱) لَكِنَّ الْمَقْصُودَ مِنْ لَحْنِ الرَّبَابِ
مِثْلَ مُشْتَقِ الْخِيَالِ لَهُ كَمِ
(۲) أَنَّهُ الصُّرْنَا وَ تَهْدِيدُ مَهْيَبِ
أَشْبَهَ النَّاَقُورَ لِلْكُلِّ وَ مَنْ
(۳) هُذِهِ الْأَلْحَانُ قَالَ الْحَكَمَاءُ
هُوَ أَنْ يَغْدُو لَهُ بِأَبِ الْخِطَابِ (۱)
هُمْ رَامُوا مِنْ هَوَى فِيهِ أَلَمْ
كَانَ لِلطَّبْلِ .. بِنَوْعٍ مَا قَرِيبِ
صُورَ إِسْرَافِيلَ قَدْ كَانَ يَفْنِ
نَحْنُ مِنْ أَدْوَارِ أَفْلَاقِ السَّمَاءِ

(۱) كانه يقول ابراهيم بن ادهم سمعه للرباب و الطرب شوقاً الى الخطاب الالهى لامكان
مكمونا و مركوزاً فى عقله -

(۲) الناقور على وزن فاعول و النقر فى الاصل سبب الصوت للواقع فيقبل اين يراد
به الصوت ويراد به الصورة فعلى هذا أنين الصرنا بضم الصاد المهملة معرب سرنأ بالسين
المهملة و صورت الطبل نوعاً مشابه لصوت ناقور الكل و هو خطاب ألت بربكم من جهة
كون الروح تأخذ الخط منه و تتلذذ به كما تلذذت بالخطاب الالهى قال نجم الدين
فى قوله تعالى (فاذا نقر فى الناقور) يعنى اذا نفخ فى الصور الذى هو كالناقور و فى
عالم الا نفس ان نفس ناقور كل احد نفس غالبية و النافخ فيه قوة اسرافيلته (۲) ادوار
فى الاصل بمعنى ادوار و بنوه على اثنى عشر مقاماً و سبعة اصوات و اربعة و عشرين
شعبة و ثمانية و اربعين تركيباً فالمقامات مقابلة للابراج و الاصوات للكواكب السيارة و
و الشعوب للساعات و التراكيب لجمعات السنة -

- (۱) ليك بد مقصودش از بانگك رباب همچو مشتاقان خيال آن خطاب (۱)
(۲) ناله سرنأ و تهديد دهل چيزكى ماند بدان ناقور كل
(۳) پس حكيمان گفته اند اين لحنها از دوار چرخ بگرفتيم ما (۲)

(۱) مقصود از خطاب (ألت بربكم قالو ابلى) -

(۲) چنانكه فيثاغورس مى گويد من صدأى اصطكاكات افلاك را شنيدم و از آن علم
موسيقى را نوشتم -

- (۱) قَدْ أَخَذْنَا نَحْنُ مِنْ هَذَا لَانَامُ
 لَهُ بِالطُّنْبُورِ وَ الْحَلَقِ مُدَامُ
 فِيهِ غَنَى هُوَ كَانَ
 (۲) وَالَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا يَا بَنَ
 كُلِّ صَوْتٍ قَبَحَ الْحُلُوِّ الْحَسَنُ
 (۳) نَحْنُ كُلُّ قَبْلُ أَجْزَاءُ إِلَى
 مَعَهُ فِي الْجَنَّةِ تِلْكَ النِّعَمُ
 (۴) هَبْ عَلَيْنَا الْمَاءُ وَالطِّينُ أَرَأَيْتَ
 جَاءَ فِي خَاطِرُنَا مِنْهَا الْقَلِيلُ
 (۵) إِيكَنْ إِذْ كَانَتْ يَطِينُ لِلْكَرْبِ
- لَهُ بِالطُّنْبُورِ وَ الْحَلَقِ مُدَامُ
 صَوْتِ دَوْرِ الْفَلَكَ .. فِي الْحَلَقِ بَانَ ..
 هَذِهِ الْأَثَارُ لِلْجَنَّةِ مَنْ
 تُرْجِعُ وَ اللَّبَّ مَمْتَازًا يَفَنُ
 آدَمَ كُنَّا .. لَهُ قُلْنَا بَلَى ..
 قَدْ سَمِعْنَا .. وَ عَلِمْنَا مَا أَلَمْ ..
 شَكَّا .. أَنْسَانَا لَهَا بَعْدَ الْفِرَاقِ ..
 عِنْدَمَا نَسْتَمِيعُ اللَّحْنَ الْحَمِيلُ
 خُلِطَتْ ذَا الْزِيرُ ذَا الْبَمِ الطَّرَبِ

- (۱) بانگ گردشهای چرخ است این که خلق
 می سرایندش بطنبور و بحلق
 (۲) مؤمنان گویند کائنات بهشت
 (۳) ما همه اجزای آدم بوده ایم
 (۴) گرچه بر ما ریخت آب و گلشکی
 (۵) لیک چون آمیخت با خاک کرب
- می سرایندش بطنبور و بحلق
 نغمه گردانید هر آواز زشت
 در بهشت آن لحنها بشنوده ایم (۱)
 یادمان آمد از آنها اندکی
 کی دهد این زیر و این بم آن طرب

(۱) مراد آدم اول باشد که عقل کلی است و مربی انسانهای طبیعی که مشایین او را عقل فعال گویند و اشراقین او را رب النوع و روان بخش و روح القدس گویند سبزواری صفحه ۲۷۸ -

- (۱) ذَاكَ أَيْنَ مَنَحَ فَأَلْمَاءُ إِنْ
بِاخْتِلَاطٍ لَهُ قَدْ عَادَ الْمِزَاجُ
(۲) فَمِنْ الْمَاءِ قَلِيلٌ فِي الْجَسَدِ
وَلِمَنِ النَّارُ يُنْمَى بِالنَّسَبِ
(۳) نَجَسًا هَبْ رَجَعَ الْمَاءُ فَذَا
(۴) أَحْمَدٌ مِنْ ذَا غَدَاءِ الْعَاشِقِينَ
أَذِيهِ كَانَ خَيَالُ الْاجْتِمَاعِ
خَلِطَ بِالْبُولِ وَ الرُّوثِ الْعَفِنِ (۱)
لَهُ بَعْدَ الصَّفْوِ تَنَتَا وَ أَجَاجُ
بَقِيَ الْبُولُ هُوَ إِعْرَفُهُ يَعَدُّ
أَحْمَدَ وَ الْحَرَّ أَطْفَى وَ اللَّهَبُ ..
طَبَعُهُ كَانَ بِأَنَّ نَارَ الْأَذَى
ذَا السَّمَاعِ كَانَ .. زَادَ الْوَامِقِينَ ..
لِلْأَخْلَاءِ .. وَ تَرَكَ الْإِنْقِطَاعَ ..

(۱) كانه يقول اللذات الاصلية التي هي في الجنة بجيها الجسد بن آدم و لو كانت كالماء الطاهر الذي بجاورته لجسد ابن آدم لقي مرتبة البول و الغائط لكن لم تنزل منه طبيعته الاصلية فانه يسكن نار الغم و لو زالت لما أنطفاء و تسكن نار الغم و ما اراد بتشبيه هذه الالحان بالبول الا افادة ان اللذي لا يسمعها بقوة الحال و لا يحصل له بهاتسكين نار الغم و الفراق كانه شارب بول و نحن معاشر العشاق نقول ان ماء الالحان من الجنة بجاورتها لاجسادنا و لو است لطافته لكن لا تخلو من الذوق كما ان الماء الطاهر اذا اختلط بالبول و الغائط زالت مهارته و بقي اطفائه لنار الغنوم -

- (۱) آب چون آویخت با بول و کمین
کشت ز آمیزش مزاجش تلخ و تیز
(۲) چیز کی از آب هستش در جسد
بول گیرش و آتشی را میکشد
(۳) گر نجس شد آب این طبعش بماند
کاتش غم را بطبع خود نشاند
(۴) پس غذای عاشقان آمد سماع
که درو باشد خیال اجتماع

- (۱) قُوَّةٌ تَلْقَى خَيَالَاتُ الضَّمِيرِ بَلْ مِنَ الصَّوْتِ الْجَمِيلِ وَالصَّفِيرِ
 (۲) صُورَةٌ تَبْدَى فَنَارُ الْعِشْقِ مِنْ حَسَنِ الْإِلْحَانِ مَا مِنْهَا كَمَنْ
 تَلْهَبُ كَالنَّارِ فِي الْجَوْزِ إِذَا تُقَدِّفُ. الْعِشْقُ مَعَ اللَّحْنِ كَذَا..

فی بیان حکایت ذاک الرجل العطشان اللذی کان یرمی من شجرة
 الجوز جوزاً فی الماء و ذاک الماء کان فی حفرة عتیقة و هو لا یصل الی الماء حتی
 بوقوع الجوز فی الماء سمع صوت الماء و ماتی له ساعه صوت الماء مثل سماع صوت
 الالحان و آلات الطرب

- (۳) نَبَعَ فِي حُفْرَةٍ مَاءٌ عَلَى دَوْحَةِ الْجَوْزِ زَمَانًا قَدْ عَلَا
 (۴) ذَلِكَ الظَّامِئُ وَالْجَوْزُ نَثَرَ وَمِنْ الدَّوْحَةِ لِلْجَوْزِ أَنْتَثَرَ
 لَهُ فَوْقَ الْمَاءِ جَوْزٌ وَنَظَرَ دَائِمًا مِنْهُ الْجَوَابُ بِالْأَثَرِ

(۱) فوتی کیرد خیالات ضمیر بلکه صورت گیرد از بانگ و صفیر

(۲) آتش عشق از نواها گشت تیز آنچنانکه آتش اندر جوز ریز

حکایت آن مرد تشنه که از سر جوز بن جوز می ریخت در جوی آب که در گو
 بود و آب نمی رسید تا بافتادن جوز بانگ آب بشنود و او را چون سماع خوش آید
 و بانگ آب اندر طرب می آورد

(۳) در نغول بود آب آن تشنه راند بر درخت جوز جوزی می فشاند

(۴) می فتاد از جوز بن جوز اندر آب بانگ می آمد همی دید او جواب

يَا فَتَى فَالْجَوْزُ يَأْتِي بِعَجَلٍ
يَقَعُ كَثْرًا وَ لِلْمَاءِ الْمَقَرُ
فَمِنْ الْأَعْلَى مَتَى أَنْتِ تُرِيدُ
لَهُ مَاءُ النَّهْرِ .. أَفَرِغْتَ يَدَا ..
حَسَنًا أَنْظُرْ وَطَالِعْ مَا تُرِيدُ
لِي أَنْ صَوْتُ مِنَ الْمَاءِ مُدَامَ
ذَا أَرَى .. كَمْ لِي قَدْرًا قِ وَطَابُ
غَيْرَ أَنْ دَوْمًا عَلَى حَوْضٍ مُعَدَّ
حَوْلَ مَاءِ النَّهْرِ وَ الْجَوْزِ زَمَانُ
حَبِجٌ طَائِفٌ كَعْبَةٌ .. الرُّشْدُ الْحَسَنُ

(۱) عَاقِلٌ قَالَ لَهُ أَتُرِكَ ذَا الْعَمَلِ
(۲) يَا لَأَوَامٍ لَكَ فِي الْمَاءِ الثَّمَرُ
(۳) أَسْفَلَ كَانَ .. وَ عَنْكَ بِالْبَعِيدِ ..
تَأْتِي لِلْأَسْفَلِ قَهْرًا أَبْعَدَا
(۴) قَالَ فِي ذَا النَّهْرِ جَوْزًا لَا أُرِيدُ
(۵) وَ عَلَى الظَّاهِرِ لَا تَبْقُ الْمَرَامُ
يَأْتِي أَيْضًا مِنْ عَلَى الْمَاءِ الْحُبَابُ
(۶) فِي الدُّنَا الظَّامِيُّ مَا شُغْلًا وَجَدَ
(۷) دَوْرَانَا أَظْهَرَ ذَا الدَّوْرَانِ
وَ حَوَالِي الصَّوْتِ لِلْمَاءِ كَمَنْ

(۱) ای المرشد لانه هوالمجرى لماء الحياة المعنوی

جوزها خود تشنگی آرد ترا
آب در پستی است از تو دورتر
آب جویش برده باشد تا بدور
تیز تو منگر برین ظاهر مایست
هم به بینم بر سر آب این حباب
کرد پای حوض گشتن جاودان
همچو حاجی طائف کعبه صواب

(۱) عاقلی گفتش که بگذار ای فتی
(۲) بیشتر در آب می افتد ثمر
(۳) تا تو از بالا فرود آئی بزور
(۴) گفت قصدم زین فشاندن جوز نیست
(۵) قصد من آنست کاید بانگ آب
(۶) تشنه را خود اشغل چه بود در جهان
(۷) گرد جوز و گرد آب و بانگ آب

- (۱) هَكَذَا مَقْصُودِي بِالْمَثْنَوِي
 (۲) وَحُسَامَ الدِّينِ أَنْتَ الْمَثْنَوِي
 كُلُّهُ الْمَلِكُ لَكَ أَنْتَ الْقَبُولُ
 (۳) فَالَسَّلَاطِينَ الْقَبِيحَ وَالْحَسَنَ
 (۴) يَأْتِي مِنْ بَعْدِ الْقَبُولِ أَبَدًا
 إعْطِهِ بِالْمَاءِ إِذْ فَجَحًا يَجُلُ
 (۵) قَصْدِي مِنْ لَفْظِهِ السِّرُّ لَكَ
 (۶) فِي أَمَامِي صَوْتُكَ الصَّوْتُ (لَهُ)
 كَانَ عَنْ مَعشُوقِهِ الْمُنْفَصِلِ
 (۷) اتِّصَالٌ لَا بِتَكْيِيفٍ وَلَا
 مَعَ رُوحِ النَّاسِ رَبِّ النَّاسِ كَانَ
- يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ وَ النُّورِ الْقَوِي
 فِي الْفُرُوعِ وَ الْأَصُولِ الْمَعْنَوِي
 لَهُ أَبَدِيَّتٌ .. وَ مَا فِيهِ أَقُولُ ..
 تَقَبَّلْ إِذْ تَقَبَّلَ فَالْرُدُّ لَنْ
 إِذْ غَرَسْتَ الْفُصْنَ أَنْتَ الْمَدْدَا
 لَهُ أَعْطَيْتَ لَهُ الْعُقْدَةَ حُلْ
 وَ بِأَنْشَائِهِ قَصْدِي صَوْتُكَ
 جَلُّ حَاشَا الْعَاشِقُ .. وَالْوَلِي
 .. مَعَهُ كَانَ وَ فِيهِ اتَّصَلَا ..
 بِقِيَاسٍ .. كَاتِّصَالٍ لِلْمَلَا ..
 بِاتِّصَالٍ .. عَنْهُ مَا آفَقَكَ وَ بَانَ ..

- (۱) همچنان مقصود من زین مثنوی
 (۲) مثنوی اندر فروع و در اصول
 (۳) در قبول آرند شاهان نیک و بد
 (۴) چون نهالی کاشتی آبش بده
 (۵) قصد از الفاظ اوراز توست
 (۶) پیش من آوازت آواز خداست
 (۷) اتصالی بی تکلیف بی قیاس
- ای ضیاء الحق حسام‌الدین تویی
 جمله آن تست و کردستی قبول
 چون قبول آرند نبود هیچ رد
 چون گشادش داده بگشا کره
 قدم از انشاش آواز تو است
 عاشق از معشوق حاشا کی جداست
 هست رب الناس را باجان ناس

- (۱) لَكِنْ إِنِّي قُلْتُ بِالْإِنْسَانِ وَمَا
غَيْرُ رُوحِ الرُّوحِ لِلْإِنْسَانِ أَبَدٌ
(۲) هَبْ قَرَأْتَ مَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ
(۳) وَ بَقِيتَ بِالْتَّجْزِيِّ يَا غَيْبِيَّ
مِثْلَ بَلْقِيسَ لَهُ أَتْرَكَ وَارْحَلِ
(۴) هَبْنِي لَا حَوْلَ قُلْتُ مَا فَعَلْتَ
(۵) كَانَ مِنْ وَسْوَاسٍ ذَاكَ مِنْ مُدَامٍ
إِلَيَّ بِالْوَسْوَاسِ وَالْأَنْكَارِ مَعَ
(۶) أَعْمَلْ لَا حَوْلَ يَعْنِي مَالِيَا
- قُلْتُ بِالْإِنْسَانِ جَلَّ عِظَمًا
مَا دَرَيْ.. ذَلِكَ أَنَا مِنْ أَحَدٍ..
لَكِنْ الْجِسْمُ تَكُونُ مَا دَرَيْتَ
مِثْلِكَ جِسْمٌ لَكَ.. فِي طَبْعِ أَبِي..
إِسْلِيمَانِ النَّبِيِّ الْمُرْسَلِ
ذَلِكَ مِنْ قَوْلِي.. وَلَكِنْ أَنْ سَأَلْتُ..
فَكَرُّ وَالسُّوءَ ظَنُّ بِالْكَلَامِ
ظَنُّ التَّافَهُ لِلْفِكَرِ اتَّبَعُ
حَيْثُهُ إِذْ كُنْتَ أَنْتَ ضِدِّي يَا

- (۱) ليك گفتم ناس من نسناس نی
(۲) ما رمیت از رمیت خوانده
(۳) ملک جسمت را چو بلقیس ای غیبی
(۴) میکنم لاحول نی از گفت خویش
(۵) کو خیالی میکند در گفت من
(۶) میکنم لاحول یعنی چاره نیست
- ناس غیر جان جان اشناس نی (۱)
لیک جسمی در تجزی مانده
ترک کن بهر سلیمان نبی
بلکه از وسواس ان اندیشه کیش
در دل از وسواس و انکارات و ظن
چون ترا در دل بضدم گفتنیست

(۱) نسناس بعضی گفتند دیو مردمند و صاحب قاموس می گوید جنسی است از خلق که جستن میکند بر یک پای بصفحه ۲۷۸ اسرار الحکم سبزواری رجوع نمائید شیخ عطار هم جان جان بر حق اطلاق کرده که فرموده جان نهان در جسم و تو در جانه نهان ای نهان اندر ای جان جان

- (۱) تَذَكُّرٌ فِي الْقَلْبِ قَوْلًا حَقًّا
 قَدْ مَسَكْتُ أَنَا قُلَّ مَاذَا يَلِيقُ
 قَوْلِي إِذْ مَسَكَ وَقَفًّا أَكَا
 لَكَ مَا أَنْتَ بِهِ كُنْتَ حَقِيقُ
 (۲) ذَاكَ الْوَاحِدُ مَنْ بِالنَّايِ كَانَ
 (۳) بَغْتَةً مِنْ أُسْتِهِ رِيحٌ طَفَرُ
 قَالَ إِنْ تَنْفَخَ بِهِ مِنْنِي أَنَا
 قَوْلِي إِذْ مَسَكَ وَقَفًّا أَكَا
 لَكَ مَا أَنْتَ بِهِ كُنْتَ حَقِيقُ
 تَفَخَّ.. تَفَخًّا جَمِيلًا بِأَمْتِحَانِ
 فَعَلِمَى الْأُسْتِ لَهُ النَّايِ أَقَرُّ
 أَحْسَنَ خُذْ وَبِهِ أَنْفَخَ زَمْنَا (۱)

فی بیان التحمل ممن کان بلا ادب وطریق وضع الرفق و المدارات

- (۴) أَيُّهَا الْمُسْلِمُ مَا كَانَ الْأَدَبُ
 غَيْرَ أَنْ مِنْ كُلِّ مَعْدُومِ الْأَدَبِ
 (۵) كُلٌّ مَنْ تَنْظُرُ يَشْكُو أَنْ فُلَانٌ
 لَكَ عِنْدَ الطَّلَبِ بَعْدَ التَّعَبِ
 طَافَةً تُظَاهِرُ مِثْلَ مَا وَجَبَ
 لَهُ خُلُقٌ سَيِّئٌ طَبَعَ مُهَانَ

(۱) و هذا من قبيل ان المرید اذا سمع من شیخه كلاماً موجب الهزل لایحمله علی

علی ظاهره لان سیدنا و مولانا قال فی محل آخر (بیت من بیت نیست اقلیمست هزل من

هزل نیست تعلیمست)

- (۱) چونکه گفت من گرفتست در گلو
 من خمش کردم تو آن خود بگو
 (۲) آن یکی نائی که خوش نی میزد است
 نا گهان از مقعدش بادی بجست
 (۳) نای بر مقعد نهاد او که زن
 گر تو بهتر می زنی بستان بزنی

در بیان تحمل کردن از هر بی ادبی و طریق رفی سپردن

- (۴) ای مسلمان خود ادب اندر طلب
 نیست الا حمل از هر بی ادب
 (۵) هر که را بینی شکایت میکند
 کان فلان کس را سست طبع و خوی بد

أَنَّ هُوَ السَّيِّئُ خُلُقًا إِذْ ذَكَرُ
خُلُقُهُ سَاءً.. لَهُ الْوَصْفُ الْبَدِّي..
فِي الْخُمُولِ كَانَ فِي كُلِّ زَمَنٍ
بِالْحُمُولِ الصَّابِرِ وَالْمُتَّقِي
هَذِهِ الشَّكْوَى وَ لَيْسَتْ لِهَوَاهُ
تِلْكَ شَكْوَى لَا تَكُونُ أَوْ عَتَبَ
أُدْرِهِ كَانَ بِأَمْرِ لِلْسَّمَاءِ
كَانَ حَمَالًا وَ مِنْهُ الْمُسْتَرِيحُ
طَبَعَهُمْ دَوْمًا وَ إِن لَّمْ يَحْمِلُوا
نُسَبَ.. ذَا الْمَنْصَبِ مِنْهُ يُعَدُّ..
وَسَطَ الْبَازِي وَ الزَّاعِ الْإِشْرُ

(۱) هَذِهِ الشَّكْوَى تَقُولُ بِالْأَثَرِ
سَيِّئِ الْقَوْلِ لِذِيكَ الَّذِي
(۲) حَيْثُ أَنَّ الْحَسَنَ بِالْخُلُقِ مَنْ
مِنْ قِبَاحِ الْعَادَةِ وَالْخُلُقِ
(۳) غَيْرَ أَنَّ فِي الشَّيْخِ فِي أَمْرِ إِلَّا لَهُ
(۴) وَ مُمَارَاتٍ وَلَا أَيْ غَضَبِ
(۵) عَدَمُ الْحَمْلِ إِذَا لِلْأَنْبِيَاءِ
يَسَوَاهُ الْحِلْمُ مِنْهُمْ لِلْقَبِيحِ
(۶) هُمْ فِي حَمْلِ الْقَبِيحِ قَتَلُوا
عَدَمُ الْحَمْلِ لَهُمْ لِلَّهِ قَدْ
(۷) يَا سُلَيْمَانُ لِحِلْمِ الْحَقِّ صِرْ

که مر آن بدخوی را او بد گواست
باشد از بدخو و بد طبعان حمل
نی پی خشم و ممارات و هواست
چون شکایت کردن پیغمبران
ور نه حمال است بد را حلم شان
نا حمولی گر بدی هست ایزدی
حلم حق شو با همه مرغان بساز

(۱) این شکایت گوید آن که بدخواست
(۲) زانکه خوشخو آن بود که درخمول
(۳) لیک در شیخ آن گله ز امر خداست
(۴) آن شکایت نیست هست اصلاح جان
(۵) تا حمولی انبیا از امردان
(۶) طبع را کشتند در حمل بدی
(۷) ای سلیمان در میان زاغ و باز

(۱) وَامْتَزِجْ مَعَ كُلِّ طَيْرٍ أَنْتَ مَنْ
مَأْتِيَّ بَلْقِيسَ فِي حُسْنٍ وَفَنَ
حِلْمُهُ أَسْمَى وَقَالَ مِنْ شُجُونٍ
أَهْدِ قَوْمِي إِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
فی بیان ارسال سلیمان (ع) لتخويف بلقيس بان لا تفكری

الاصرار على الشرك واقبلى الدعوة و لا تؤخرى القبول للايمان

(۲) اصْحَ يَا بَلْقِيسَ وَاتِ بِسَوَى
ذَلِكَ الْقُبْحِ أَتَى.. لَفَّ اللِّبَا..
جَيْشُكَ الْخَصَمَ لَكَ صَارَ ارْتِدَادُ
عَنْكَ أَبَدِي.. مَعَكَ أَزْدَادُ عِنَادُ..
(۳) يَقْلَعُ بَوَابُكَ الْبَابَ لِكَ
رُوحِكَ بِالرُّوحِ صَارَ خَصَمِكَ
(۴) كُلُّ ذَرَاتِ السَّمَاءِ وَالْبَسِيطِ
عَسْكَرُ الْحَقِّ بِنَا قَهْرًا يُحِيطُ
(۵) عِنْدَ وَقْتِ الْإِمْتِحَانِ فَالْهَوَاءِ
مَعَ فَرِيقِ عَادَ مَنْ زَادُوا شِقَاءَ
هَلْ رَأَيْتِ فِعْلُهُ وَالْمَاءَ هَلْ
لَهُ بِالْطُّوفَانِ أَبْصَرْتَ الْعَمَلِ

(۱) ای دو صد بلقیس حلت را زیون کاهه قومی انهم لا يعلمون

تهدید فرستادن سلیمان (ع) پیش بلقیس کاهه را هیئتیش بر شرک و تأخیر مکن
در هجرت بهر ایمان

(۲) هین بیا بلقیس ور نه بدشود لشکرت خصمت شود مرتد شود
(۳) پرده دار تو درت را بر کند جان تو با تو بجان خصمی کند
(۴) جمله ذرات زمین و آسمان لشکر حقند گاه امتحان
(۵) باد را دیدی که با عادیان چه کرد آب را دیدی که با طوفان چه کرد

- (۱) وَالَّذِي ذَاكَ الْاَبَابِيلَ فَعَلَ
وَالَّذِي فِيهِ الْبَعُوضُ اَكَلَتْ
(۲) وَالَّذِي دَاوُدُ فِيهِ الْحَجَرُ
قِطْعًا فِي عَدِّهَا صَارَتْ ثَلَاثُ
(۳) وَاعْلَى اَعْدَاءِ لُوطٍ بِالْاَثَرِ
هَمَّ بِذِالْمَاءِ الَّذِي اسْوَدَ الْفَرْقُ
(۴) لَوْ اَقُولُ مِنْ جَمَادَاتِ الدُّنَا
(۵) كَذُوِي الْعَقْلِ لَدِي كُلُّ نَبِيٍّ
لَوْ عَدَّتْ تَحْمِلُهُ الْحَامِلُ قَدْ
- سَخَطًا بِالْفِيلِ مَا مِنْهُ حَصْلُ
رَأْسِ نَمْرُودَ .. يَهْ اِذْوَ كِلْتَتْ ..
بِالْيَدِ قَدْ قَذَفَ فَاَنْكَسَرَا
مِائَةً وَالْجَيْشُ فَرَّ .. بِاَكْثَرَاتِ ..
حَجَرًا اَمْطَرَ حَتَّى مِنْ حَذَرِ
وَجَدُوا بَعْدَ النِّكَالِ وَالْفَرْقُ
مَالَهَا مِنْ مَدَدِ جَلِّ ثَنَا ..
اَرْبَعُونَ جَمَلًا ذَا الْمَثْنَوِي
كُلَّ عَنْ حُمْلٍ .. لَهُ مَا مِنْ مَدَدٍ

- (۱) وانچه آن بابیل با آن پیل کرد
(۲) و آنکه سَنَگِ انداخت داودی بدست
(۳) سَنَگِ می بارید بر اعدای لوط
(۴) گر بگویم از جمادات جهان
(۵) مثنوی چندان شود که چل شتر
- وانچه پشه کَلَّه نمرود خورد
گشت سه پاره و لشکر شکست
تا که در آب سیه کردند غوط
عاقلانه یاری پیغمبران
گر گشت عاجز شود از باربر (۱)

(۱) سیزواری در صفحه ۲۷۹ اسرار الحکم چنین می نویسد (ان باره بر) یعنی دیوار قلعه برنده یا در جست و خیز دیوار و حصار را طی کند چنانکه گویند راه را برید و در بعضی نسخ از بار و برست و میشود که بر مخفف برد باشد و میشود که صیغه امر از بردن باشد که بآن امر کنند بصوتی که بمعنی ببر باشد اه - ترجمه بنا بر اینکه نسخه (باربر) است و اینکه (بر) مخفف برد باشد - و بنظر نگارنده نسخه صحیح (آن باربر) بفتح بای بر که بمعنی حمال است و این گونه تفاوت در ضم و فتح در دو کلمه قافیه روا می باشد

يَدُهُ وَالْجَيْشَ لِلْحَقِّ غَدَت
 يَا مَنِ الْفِعْلُ لَهُ الدَّرْسُ صَنَعُ
 أَخْشَ مِنْهُ بِكَ دَارَ الْعَسْكَرِ
 عَسْكَرُ الْحَقِّ وَحَالًا مِنْ نِفَاقِ
 إِعْصِرْ بِهِ وَلَهُاتِ بِالْمَلَالِ
 يَجْلِبُ وَالسَّقَمَ تَلْقَى الْبَوَارِ
 لَهُ أَبْدِي فَتْرَى مِنْ ذَا الْعَقَالِ
 وَبِكَ.. خَلَى الْأَذَى وَامْتَحَنًا..
 مِنْهُ إِقْرَأْ لِتَرَى مِنْ عَمَلِ
 كَيْلَ شَيْءٍ هُوَ فِي الْحَقِّ يُلُوحُ..
 أَيْسَ سَهْلًا مِنْهُ تَلْقَى حَقِّكَ

(۱) فعلى الكافر منه شهدت
 (۲) وعلى الأمر له الرأس تضع
 في قبال الحق ضدا يظهر
 (۳) جزء جزء لك كان في الوفاق
 (۴) قد أطاع لو هو للمعين قال
 وجع المين لك ألف دمار
 (۵) وإذا لیسین قال با لوبال
 أن لك سین یجر الأذنا
 (۶) افتح الطب و باب العمل
 (۷) عسكرا الجسم لأن روح روح
 أن خصم الروح المروح لكا

لشکر حق می شود سر می نهد
 در میان لشکر اوئی بترس
 مرا ترا اکنون مطیع اندر نفاق
 درد چشم از تو بر آرد صد دمار
 پس به بینی تو زدندان گوشمال
 تا به بینی لشکر تن را عمل
 دشمنی با جان جان آسان کی است

(۱) دست بر کافر گواهی میدهد
 (۲) ای نموده ضد حق در فعل درس
 (۳) جزو جزوت لشکر حق در وفاق
 (۴) گر بگوید چشم را کو را فشار
 (۵) و بر بدن دان گوید او بنما و بال
 (۶) باز کن طب را بخوان باب العمل
 (۷) چونکه جان جان هر چیزی ویست

إِطْرَحُ أَنْتَ وَمَا مِنْهَا يَعُودُ
 أَمْرِي تَمَثَّلُ فِيهِ تَرُوحُ
 فَلْيَ إِن تَجِدِ الْمَلِكُ لَكَ
 تَعْلَمِينَ أَنْتِ أَنْ فِي غَيْرِهَا
 مَا لَهُ رُوحٌ .. كَنَقْشٍ فِي الْحَجَرِ ..
 أَوْ غَنِيٍّ .. مِثْلَهُ أُبْدِي لَكَ ..
 مَا لَهُ ذَوْقٌ وَ لَا يَنْتَبِهُ
 عَنْهُ وَالْفَمَ مِنْهُ مَا اتَّضَحُ
 فِي الْجِلَادِ .. وَ لَدَيْهِ مَا ظَهَرَ ..
 كُلِّ نَقْشٍ إِنْ تَقِفْ .. تُبْدِي الْيَدَا ..
 ذَا فَأَنْتِ لَسْتَ ذَا كُنْتَ هُنَا

(۱) لِعَفَارِيْتِ وَ لِذِجْنِ الْجُنُودِ
 فَهِيَ لِي فِي وَسْطِ الرُّوحِ يَرْوَحُ
 (۲) أَوَّلًا بِلَقِيْسُ فَالْمَلِكُ أَتَرَكَ
 (۳) كُلَّهُ لَأَقَ فَإِنْ تَأْتَى لِيَا
 كُنْتِ فِي الْحَمَامِ نَقْشًا قَدْ ظَهَرَ
 (۴) إِنْ ذَاكَ النَّقْشُ لَوْ لِلْمَلِكِ
 صُورَةً كَانَ وَعَنْ رُوحٍ لَهُ
 (۵) وَ يِهِ الزَّيْنَةُ لِغَيْرِ فَتَحُ
 (۶) خَبِرْ يَا مَنْ لَهُ الرُّوحُ خَسِرَ
 (۷) غَيْرُهُ مِنْ نَفْسِهِ أَنْتِ لَدَى
 هَا أَنَا قُلْتَ فَوَاللَّهِ أَنَا

کز میان جان لندم صفدری

چون مرا نامی همه ملک آن تست

صورت است از جان خود بی چاشنی است

باز کرده بیهوده چشم و دهان

دیگران را تو ز خود نشناخته

که منم این و الله این تو نیستی

(۱) خود رها کن لشکر دیو و پری

(۲) ملک را بگذار بلقیس از نخست

(۳) نقش گر خود نقش سلطان یاغنی است

(۴) زینت او از برای دیگران

(۵) ای تو در پیکار خود را باختی

(۶) تو بهر صورت نه آئی بیستی

- (۱) فَعِنَ الْخَلْقِ زَمَانًا إِنْ تَظُلْ
 (۲) بَاقِيًا لِلْخَلْقِ كُنْتَ أَنْتَ ذَا
 أَوْ حِدِيًّا سَاكِرَ الرَّأْسِ مَلِيحٌ
 (۳) أَنْتَ طَيْرُ نَفْسِكَ الصَّيْدُ لَهَا
 أَنْتَ وَالْعَرْشُ لَهَا السَّطْحُ لَهَا
 (۴) ذَلِكَ الْجَوْهَرُ مَنْ بِالذَّاتِ كَانَ
 (۵) وَغَدَى فَرَعًا لَهُ ابْنُ آدَمَ
 مِثْلُهُ أَجْلَسَ كُلَّ ذَرِيَّاتِكَا
 (۶) أَيْ شَيْءٍ كَانَ فِي الْكُوْنِ وَلَمْ
 أَيْ شَيْءٍ يُوجَدُ فِي الْبَيْتِ لَا
- وَحَدَّكَ فِي النِّعَمِ وَ الْفِكْرِ الْمِخْلُ
 أَيْنَ صِرْتَ ذَاكَ مَنْ كَانَ كَذَا
 طَيِّبًا مَا لَهُ مِنْ وَصْفٍ قَبِيحٍ
 فَخُيَّهَا أَنْتَ كَذَاكَ صَدْرُهَا
 أَنْتَ أَنْتَ .. فِيكَ هَدْيٌ كُلُّهَا ..
 قَائِمًا وَالْعَرَضُ مَنْ عَنْهُ بَانَ
 أَنْتَ إِنْ كُنْتَ بِهَذَا الْعَالَمِ
 فِيكَ طَالِعٌ وَ اتَّلَوْ مِنْ آيَاتِكَا
 بَكَ فِي النَّهْرِ وَمَا فِيهِ أَلَمٌ
 يُوجَدُ فِي الْبَلَدِ مِنْهُ خَلَى

در غم و اندیشه مانی تا بحلق
 که خوش و زیبا و سر مست خودی
 صدرخویشی فرش خویشی بام خویش
 وان عرص باشد که فرع اوشد است
 جمله ذرات را در خود ببین
 چیست اندر خم کاندلر بهر نیست

(۱) يك زمان تنها بمانی تو ز خلق
 (۲) اين تو کی باشی که تو آن اوحدی
 (۳) مرغ خویشی صید خویشی دام خویش
 (۴) جوهر آن باشد که قائم باخود است
 (۵) گر تو آدم زاده چون او نشین
 (۶) چیست اندر خم کاندلر بهر نیست

(۱) ذِي الدُّنَا كَالْكُوبِ وَالْقَلْبُ غَدِي مِثْلَ نَهْرٍ ذِي الدُّنَا أَنْظَرُ أَبَدًا
حُجْرَةَ وَالْقَلْبُ يَا رَبَّ الدُّبَابِ بَلَدُهُ بِأَهْرَةَ الصَّنْعِ عِجَابُ
فی بیان اظهار سلیمان (ع) بلقیس قائله لامر الله تعالى خلص

جهدی فی ایمانک لاغرض لی مقدار ذره فی ذاتک و لا فی حسنک و لا فی مالک
و ملکک انت ترین هذه الحاله محققه لما تكون عین روحک مفتوحه بنور الله تعالى

(۲) اصْحَ يَا بَلْقِيسُ وَاتِي فَأَرْسُولُ أَنَا لِلدَّعْوَةِ أُعْزَى وَالْقَبُولُ
قَاتِلُ لِلشَّهْوَةِ مِثْلَ الْأَجَلِ لَا إِلَيَّ الشَّهْوَةُ أُعْزَى بِالْعَمَلِ
(۳) وَإِذَا مَا الشَّهْوَةُ كَانَتْ أَمِيرُ أَنَا لِلشَّهْوَةِ لَا أَنِي الْأَسِيرُ

.. وَالْحَبِيبُ لِي يَذَا أَهْوَى النِّقَمِ .. أَنَا لِلشَّهْوَةِ مَعَ وَجْهِ الصَّنَمِ
(۴) نَحْنُ أَصْلُ أَصْلِنَا فِي الْقَدَمِ كَأَسْرًا كَانَ لِكُلِّ صَنَمِ
كَخَلِيلِ الْحَقِّ مَعَ كُلِّ نَبِيٍّ .. دَاعِيًا لِلْحَقِّ مِقْدَامًا أَبِي ..

(۱) این جهان خم است و دل چون جوی آب این جهان حجره است و دل شهر عجاب

پیدا کردن سلیمان (ع) بلقیس که مرا خالصاً لامر الله جهد در ایمان تو يك ذره
غرضی نیست مرا نی در نقش تو نی در حسن تو نی در ملک تو خود به بینی چون چشم
جانت باز شود بنور الله

(۲) هین بیا که من رسولم دعوتی چون أجل شهوت کشم نی شهوتی
(۳) ور بود شهوت امیر شهوتم نی أسیر شهوت و روی بتم
(۴) بت شکن بودست اصل اصل ما چون خلیل حق و جمله انبیا

- (۱) آيَهَا الْعَبْدُ لَبِيتِ الصَّنَمِ
 فَلَمَّا بِالسُّجْدَةِ يَأْتِي الصَّنَمِ
 (۲) فَأَبْجَهْلٍ وَ طَه دَخَلَا
 لَهُمَا الْفَارِقُ فَاقَ وَ اتَّضَحَّ
 (۳) وَصَلَ ذَالْبَابَ مِثْلَ الْأَمَمِ
 وَصَلَ ذَا لِبَابَ كُلِّ صَنِمٍ
 (۴) ذِي الدُّنَا الْمُنْسُوبَةُ لِلشَّهْوَةِ
 لِلنَّبِيِّينَ الْمَقْرُّ وَ لِمَنْ
 (۵) اِكْنِ الشَّهْوَةُ عَبْدًا قَدْ غَدَتْ
 أَبَدًا لَا يُحْرِقُ التَّبَرُّ لِأَنَّ
- لَوْ أَتَيْنَا .. لَا كِمِثْلِ الْأَمَمِ ..
 خَاضِعًا فِي الْمَعْبَدِ يُبْدِي الْعِظَمَ
 مَعْبَدَ الْأَوْثَانِ مَا بَيْنَ الْمَلَأِ
 .. أَحْمَدُ جَلَّ أَبْجَهْلٍ أَفْتَضَحَ ..
 طَا طَا الرَّأْسَ لَهُ مِنْ عِظَمِ
 طَاءَ طَاءَ الرَّأْسَ لِخَوْفِ الصَّنَمِ
 مَعْبُدٌ لِلصَّنَمِ بِالصَّنْعَةِ (۱)
 كَافِرًا كَانَ وَ عَبْدًا لِلْوَثْنِ
 لِلنِّظَافِ الطَّيِّبِينَ مَنْ هَدَتْ
 كَانَ نَقْدَ الْمَعْدَنِ السَّامِيِّ الْحَسَنِ

(۱) أراد ان الدنيا مقر الانبياء و مكان للاشقياء و الفرق بينهما ان الانبياء واولياء
 يخربون صور بيت الدنيا و يجعلونها ساجدة لله تعالى و الاشقياء يكونون أسرى لصورها

- (۱) کر در آیم ای رهی در بتکده
 (۲) احمد و بوجهل در بتخانه رفت
 (۳) این در آید سر نهد او را بتان
 (۴) اینجهان شهوتی بت خانه ایست
 (۵) لیک شهوت بنده پاکن بود
- بت سجود آر و مرا در معبد
 زین شدن تا آن شدن فرق است زفت
 این در آید سر نهد چون امتان
 انبیا و کافران را لانه ایست
 زر نسوزد زانکه نقد کان بود

- (۱) قَلْبُ الْكَفَّارِ مِثْلُ التِّبْرِ مَنْ
 (۲) دَخَلَ الْكَانُونُ ذَا فَالْقَلْبُ إِذْ
 فِي الزَّمَانِ وَ إِذَا لِنَبْرٍ وَرَدَ
 (۳) بَدَهُ وَ الرَّجُلَ فِي الْكَانُونِ قَدْ
 (۴) ضَاحِكًا بِالطَّيِّبِ كَانَ جِسْمُنَا
 نَحْنُ كَالْبَحْرِ وَ تَحْتَ التِّبْنِ ذَا
 (۵) يَا جَهُولُ مَلِكُ الدِّينِ كَطِينِ
 (۶) لَهُ هَذَا نَظَرَ مَنْ ذَا قَدَرُ
 وَجْهَهُمَا فِي حَفْنَةِ طِينٍ لَزِبَ
 نَظَفُوا الْأَثْنَانِ ذِيَانِ يَفَنُ
 وَرَدَ أَسْوَدَ لَهُ الْوَجْهُ يُبْدُ
 بَدَتِ التِّبْرِيَّةُ مِنْهُ أَنْقَدَ
 قَذَفَ فِي الْوَجْهِ لِذُنَارٍ أَبَدَ
 سَاتِرًا مَا لَهُ نَلْقَى فِي الدُّنَا
 فِي الْخَفَاءِ نَجِدُ مِنْهُ الْأَدَى
 لَهُ لَا تَنْظُرُ فَأَبْلِسُ الدَّعِينُ
 أَنْ لِهَذَا الشَّمْسِ فِي نُورِ بَهْرِ
 بُطْلِي قُلْ لِي مَنْ تَرَى إِذَا أَجَبَ

- (۱) کافران قلب‌اند و پاکان همجو زر
 (۲) قلب چون آمد سیه شد در زمان
 (۳) دست و پا انداخت اندر بوته زر
 (۴) جسم ما روپوش باشد در جهان
 (۵) شاه دین را ننگری نادان ز طین
 (۶) کی توان اندود این خورشید را
 اندرین بوته درند این دو نفر
 زر در آمد شد زری اوعیان
 در رخ آتش همی خندد چو خور
 ما چو دریا زیر این که در نهان
 کین نظر کرده است ابلیس لعین
 با کفی گل تو بگو آخر مرا

- (۱) لَوْ مِائَتٍ مِنْ تُرَابٍ وَ رَمَادٍ
فَوْقَ رَأْسٍ نُورِهَا حَتَّى الْمَعَادِ
قَدْ نَثَرَتْ فَعَلَى رَأْسِ الرَّمَادِ
(۲) مَنْ يَكُونُ اللَّيْلُ حَتَّى يَقْدَرُ
مَنْ يَكُونُ الطَّيْنُ حَتَّى يَسْتُرُ
(۳) إِنْ هَضِي بِلَقِيسُ كَأَبْنِ أَدْهَمِ
وَ لِهَذَا الْمَلِكِ يَوْمَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ
مِثْلِ سُلْطَانٍ يَعَزَمُ مُضَرَمِ
بِالدُّخَانِ.. أَتَى بِأُذُنِي أَكْثَرَاتِ..

بقية قصة ابراهيم بن ادهم

- (۴) مَنْ عَلَى التَّخْتِ لَهُ ذَلِكَ مَنْ
سَمِعَ فِي السَّطْحِ لَيْلًا دَمْدَمَهُ
أَسْمُهُ ذَا عَ لَهُ الصَّوْتُ الْحَسَنُ
وَ ضَجِيجًا مَا دَرَى قَبْلًا لِمَهُ

- (۱) گر بربری خاک و صد خاکسترش
بر سر نور او بر آید بر سرش
(۲) که که باشد که بپوشد ز روی آب
طین که باشد که بپوشد آفتاب
(۳) خیز بلقیسا چو ادهم شاه وار
دود ازین ملک دوسه روزه بر آر

بقیه قصه ابراهیم ادهم

- (۴) بر سر تختی شنید آن نیک نام
گفتنی و های و هوی شب ز بام

- (۱) فَوْقَ ذَاكَ السَّطْحِ كُمْ مِنْ خُطْوَةٍ
 قَالِ مَعَ نَفْسِهِ مَنْ ذَا وَجَدَا
 (۲) فَعَلَى الْكُوَّةِ لِلْقَصْرِ لَهُ
 هُوَ لِلْجَنِيِّ لَيْسَ الْأَدَمِيُّ
 (۳) فَعَلَيْهِ الرَّأْسُ قَوْمٌ يَهْرُؤُوا
 أَنَّنَا فِي الدَّلِيلِ نَحْنُ لِلْمَطْلَبِ
 (۴) إِصْحُوا مَاذَا رَمْتُمْ قَالُوا لِجَمَالِ
 مِنْ عَلَى السَّطْحِ الْجَمَالِ الطَّلِبَا
 (۵) كَيْفَ أَنتَ مِنْ عَلَى تَخْتِ لِحَاةِ
 (۶) هَذِهِ الْحَالَةُ كَأَنَّكَ وَ أَحَدٌ
 وَ اخْتَفَوْا مِثْلَ اخْتِفَاءِ الْجِنِّ عَنْ
- رَهَبَتْ مُوحِشَةً بِالْقُوَّةِ
 هَذِهِ الْقُوَّةُ زَادَ أَدَا
 صَاحٍ مَنْ كَانَ هُنَا فَالشَّبَهَ (۱)
 كَانَ .. حَرَّتْ حَالُهُ لَمْ أَعْلَمْ
 طَاطَاوَا إِذْ ذَاكَ كُلُّ ذَكَرُوا
 نَفْعُلْ دَوْمًا فَلَا تُبَدِّلِ الْعَجَبِ
 نَطْلُبُ يَا مَلِكُ إِذْ ذَاكَ قَالَ
 لَكُمْ خَلُّوا فَقَالُوا عَجَبًا
 تَطْلُبُ دَوْمًا مُلَاقَاتِ الْأَلِهَ
 بَعْدَ ذَا لَمْ يَرَهُ إِمَّا أَجْتَهَدَ
 أَدَمِيَّ .. مَا بَدَى أَيَّ زَمَنٍ ..

(۱) مانا فی الاصل یعنی مانیدن و هوالشبه -

- (۱) گامهای تند بر بام سرا
 (۲) بانگ زدن روزن قصر او که کیست
 (۳) سر فرو کردند قومی بوالعجب
 (۴) هین چه می جوئید گفتند اشتران
 (۵) پس بگفتندش که تو بر تخت جاه
 (۶) خود همان بد دیگر اورا کس ندید
- گفت با خود اینچنین زهره کرا
 این نباشد آدمی مانا پرست
 ما همی کرزیم شب بهر طلب
 گفت اشتر بام بر که جست هان
 چون همی جوئی ملاقات اله
 چون پری از آدمی شد ناپدید

- (۱) فَلَهُ الْمَعْنَى اخْتَفَى وَهُوَ أَبَدٌ
وَسُوى اللَّحِيَةِ وَالْخِرْقَةِ هَلْ
(۲) إِذْ هُوَ عَنْ عَيْنِهِ غَابَ وَ عَنْ
مِثْلَ عَنَاءِ الدُّنَا بِالشُّهُرَةِ
(۳) كُلِّ طَيْرٍ رُوحُهُ لَمَّا تَصِلُ
كُلَّ أَهْلِ الْعَالَمِ فِيهِ مَرَحٌ
(۴) حَيْثُ نُورُ الشَّرْقِ هَذَا مِنْ سَبَا
بَانَ فِي بَلْقَيْسَ وَالْخَلْقِ الصَّخْبِ
(۵) جُمْلَةُ الْأَرْوَاحِ لِلْمَوْتَى الْجَنَاحُ
جُمْلَةُ الْأَمْوَاتِ مِنْ قَبْرِ الْبَدَنِ
- مَعَ ذَا الْخَلْقِ غَدَى.. مِنْهُمْ بَعْدُ..
نَظَرَ الْخَلْقِ سِوَاهَا مَا سَأَلَ
أَعْيَنَ الْخَلْقِ وَ مَا بَانَ زَمَنُ
صَارَ.. لَمْ يَعْباَ بِتِلْكَ الْأَمْرِ..
نَحْوَ قَافٍ.. بِدَرَادُ تَتَّصِلُ..
زَادَ.. وَ السَّعْدَ أَبَانَ وَالْفَرَحَ..
وَصَلَ.. وَالْخَلْقَ بِالضَّوْءِ سَبَى..
وَ لَهَا الْغَوَاةَ وَالضَّوْضَا جَلَبَ
نَشَرَتْ.. لِلْفَقُوزِ طَارَتْ وَالنَّجَاحُ
رَأْسَهَا مَدَّتْ.. نَضَتْ عَنْهَا الْكَفَنُ..

(۱) نسخه ثانیة - ماس و السعد ابان و الفرح

- (۱) معنیش پنهان و او در پیش خلق
(۲) چون ز چشم خویش و خلقان دور شد
(۳) جان هر مرغی ده آمد سوی قاف
(۴) چون رسید اندر سبا این نور شرق
(۵) روحهای مرده جمله مرده پر زدند
- خلق کی بیند ز غیر ریش و دل
همچو عنقا در جهان مستور شد
جمله عالم از او لافند لاف
غلغلی افتاد در بلفیس و خلق
مردگان از گور تن سر بر زدند

(۱) در نسخه لکنهور (جان سیمرغی که آمد سوی قاف)

- (۱) بَشِّرَ الْوَاحِدُ الْآخِرَ أَنْ
أَصْحُوا مِنْ عِنْدِ السَّمَاءِ عِلْمٌ
كُلُّهَا تَقْوَى تَزِيدُ وَهُدًى
يَرْجِعُ الْمُخْضَرُ أَسْمَى وَآرَقُ
(۲) ذَانِدَا الْأَدْيَانِ مِنْ هَذَا لِنِدَا
وَيَهَا لِلْقَلْبِ غَضْنُ وَوَرَقُ
(۳) مِنْ سُلَيْمَانَ إِلَى ذَاكَ النَّفْسُ
جَمَّةُ الْأَمْوَاتِ مِنْ قَيْدِ الْقُبُورِ
(۴) فَذَلِكَ يَا سَامِعُ السَّعْدِ وَصَلْ
ذِي مَضَتْ وَاللَّهُ أَدْرَى بِالْيَقِينِ
أَصْحُوا مِنْ عِنْدِ السَّمَاءِ عِلْمٌ
كُلُّهَا تَقْوَى تَزِيدُ وَهُدًى
يَرْجِعُ الْمُخْضَرُ أَسْمَى وَآرَقُ
مِثْلَ تَفْخِخِ الصُّورِ.. عَزَّ مُلْتَمَسٌ..
خَلَّصُ وَالْبُشْرَ أَهْدَى وَالسُّرُورُ
بَعْدَ هَذَا وَبِكَ الْحِطُّ اتَّصَلَ
.. وَبِصَدَقِ الْقَوْلِ فِي رَأْيٍ وَدِينِ..

نک ندائی میرسید از آسمان

شاخ و برگ دل همی گردند سبز

مردگانرا وارهانید از قبور

این گذشت الله اعلم بالیقین

(۱) نیکوکار را شرده میدادند هان

(۲) زبان ندای دینها همی گردند گنج

(۳) از سلیمان آن نفس چون نفخ صور

(۴) مرا ترا یاد سعادت بعد ازین

فی بیان قصه اهل سبا و نصیحه و ارشاد سلیمان (ع) لكل واحد

منهم بما یلیق به و بیان اظهار مشکلات دین و قلب کل منهم و بیان صید

کال طیر بصفیر جنس ذاک الطیر و طعمته (۱)

(۱) مِثْلَ مُشْتَاكِ أَقُولُ عَنْ سَبَا	قِصَّةٌ حَيْثُ أَتَى رِيحُ الصَّبَا
لِلْمَشِيقِ الْغَضِّ فِي بُسْتَانِهِ	وَإِذَا عَ النَّشْرَ فِي أَرْكَانِهِ
(لَا قَتَ الْأَشْبَاحَ يَوْمَ وَصَلَهَا	عَادَتِ الْأَوْلَادُ صَوْبَ أَصْلِهَا)
(أَثَرُ الْعَشِقِ خَفِيَ فِي الْأَمَمِ	مِثْلَ جُودٍ حَوْلَهُ يَوْمَ السَّقَمِ
(ذِلَّةَ الْأَرْوَاحِ مِنْ أَشْبَاحِهَا	عِزَّةَ الْأَشْبَاحِ مِنْ أَرْوَاحِهَا)
(أَيُّهَا الْعَشَّاقُ فَالْسَّقِيَا لَكُمْ	أَنْتُمْ الْبَاقُونَ وَ الْبَقِيَا لَكُمْ)
(أَيُّهَا الصَّابُونَ قُومُوا وَاعْشِفُوا	ذَاكَ رِيحُ يُوسُفَ فَاسْتَنْشِقُوا)
(۲) مَنْطِقُ الطَّيْرِ الَّذِي حُسْنًا نُسِبَ	إِسْلِيمَانُ .. لَهُ نَدَاءٌ حَسِبَ .. (۲)
فَهَلُمَّ كُلُّ طَيْرٍ لَحْنَهُ	إِلْحَنُ أَوْضَحَ بِالْإِخْطَابِ فَتَهُ

- (۱) علی فحوی کلم الناس علی قدر عقولهم فان تکلمیم الناس من حیث فهمهم و ادراکهم و أعطائهم الغذاء المناسب لمشربهم أجذب لمتابعتهم -
- (۲) سری بفتح السین المهملة مأخوذ من سراهیدن بمعنی الترنم و هو لفظ عجمی

بقیه قصه اهل سبا و نصیحت و ارشاد سلیمان (ع) سر آن بلفیسی را هریکی

را اندر خورد و مشکلات دین و دل او و صید کردن هر

بصفیر آن جنس مرغ و طعمه آنان

(۱) قصه گویم از سبا مشتاق وار چون صبا آمد بسوی لاله زار

(۲) منطق الطیر سلیمانی بیا بانگ هر مرغی که آید می سرا

- (۱) فَلَطِيرٍ قَالَ بِالْجَبْرِ ابْنٌ.. وَ أَجَلِي الضَّلَالُ
و لَطِيرٍ كُسِرَ مِنْهُ الْجَنَاحُ
(۲) وَلَطِيرٍ صَبَرَ إِرْعَ الْمُعَافُ
(۳) فَلَهَا أَوْصَافَ قَافٍ أَذْكَرُ
أَنْ يَخَافَ الْبَازِيَّ بِالْأَجْتِنَابِ
(۴) ذَلِكَ الْخَفَاشُ مَنْ كَانَ بَلَا
فَمَعَ النُّورِ لَهُ سُوَي الْقَرِينِ
(۵) وَ كَذَلِكَ الْحَجَلُ مَنْ لِدِجْلَادٍ
لَهُ عِلْمٌ وَالْدِيُوكَ عَرِفِ
(۶) وَمِنْ الْهُدْهِدِ أَنْتَ لِلْعِقَابِ
- لَهُ بِالْجَبْرِ ابْنٌ.. وَ أَجَلِي الضَّلَالُ
قُلْ عَنِ الصَّبْرِ.. وَعَلِمَهُ النَّجَاحُ..
عُدَّ وَ الْعَنْقَاءَ مَنْ تَسْمُوطَافُ
وَالْحَمَامَ مِنْ أَدَى الْبَازِي أُمِرِ
أُمِرِ وَ الْحِلْمَ مَا فِيهِ الصَّوَابُ
قِسْمَهُ قَيْدَ عَنَاءٍ وَ بَلَا
وَاجْعَلِ الضَّوْءَ لَهُ دَوْمًا يَبِينُ
نُسَبَ فَأُصْلِحَ أَنْتَ وَ الرِّشَادُ
يُشْرُوطُ الصُّلَحَ وَ الْوَقْتُ صِفُ
هَكَذَا هَدَى اللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ

- (۱) مرغ جبری را زبان جبرگو
(۲) مرغ صابر را تو خوش دار و معاف
(۳) مرغ کبوتر را حذر فرما ز باز
(۴) وان خفاشی را که ماند او بینوا
(۵) کبک چپکی را بیاموزان تو صلح
(۶) همچنین می رو زهدت تا عقاب
- مرغ پر اشکسته را از صبر گو
مرغ عنقا را بخوان اوصاف قاف
باز را از علم گوی و احتراز
می کش با نور جفت و آشنا
مر خرو سال را نما اشراف صلح
ره نما و الله ادری بالصواب

فی بیان عشق و فراغت بلقیس من الملک و سکرها من شرق الایمان

وانقطاع همتها و التفاتها وقت هجرتها من ملك سبأ الامن محبة تختها (۱)

(۱) نَحَوَ أَطْيَارِ سَبَأٍ لَمَّا صَفِيرٌ وَاحِدًا أَبْدَى سُلَيْمَانُ الْأَمِيرُ (۲)

(۲) وَ يَقِيدِ تِلْكَ كَلًّا جَمَلًا غَيْرَ طَيْرٍ مَا لَهُ رُوحٌ وَ لَا

مِنْ جَنَاحٍ أَوْ كُحُوتٍ أَبْكُمْ أَطْرَشًا مِنْ أَصْلِهِ فِي صَمَمٍ

(۱) اراد بتختها عرشها المذكور فی القرآن حکایة عن لسان الیهدد فی سورة النمل بقوله تعالی - قال فی الجلالین و ءلها عرش عظیم طوله ثمانون ذراعاً و عرضه اربعون ذراعاً و ارتفاعه ثلاثون ذراعاً مضروب من الذهب و الفضة مکمل بالدر و الیاقوت الاحمر و الزبرجد الاحضر و الزمرد وقوائمه من الیاقوت الاحمر و الزبرجد الاخضر و الزمرد علیه سبعة ابواب کل باب علی بینه و کل بیت له باب مغلوق (۴) قال تعالی (و حشر لسلیمان جنوده من الانس و الجن و الطیر فهم یوزعون) ای یحشون ثم یساقون (حتی اذا أتوا علی وادی النمل) و هو فی الطائف او فی الشام (قالت نملة یا ایها النمل ادخلوا مساکنکم لا یحطمنکم سلیمان و جنوده و هم لا یשמعون فتبسم ضاحکا من قولها و قد سمع من ثلاثة امیال حملته الیه الريح فحبس جنده حین أشرف علی وادیهم حتی دخلوا بیوتهم) قال ربی اوزعنی (ای الهمنی) ان اشکر نعمتک (

آزاد شدن بلقیس از ملک و مسست شدن او از شوق ایمان و الثبات او از

همه ملک منقطع شدن وقت هجرت الا از تخت

(۱) چون سلیمان سوی مرغان سبأ يك صغیری کرد و بوست آن جمله را

(۲) جز مگر مرغی که بد بی جان و پر با چوماهی گنگ بود از اصل و کر

وَضَعَ الرَّاسَ لِعُذْرٍ وَ نَدَمَ
وَهَبَ السَّمْعَ لَهُ أَجْلَى الصَّمَمِ
عَزَمْتُ نَحْوَ سُلَيْمَانَ تَرْوَحُ
أُظْهِرْتُ أَيْضًا وَ زَادَتْ شَفَقًا
تَرَكَ الْعُشَّاقُ .. مُسْلُوبُوا الدِّمَا ..

وَ الْإِمَاءُ بِالْأَذْلَالِ مَا تُرِيدُ
فَسَدَ .. وَ التَّافَهُ الْخَسَّ الْأَذْلُ
يَجْرِي فِي الْأَنْهَارِ مِنْ خَمَرٍ وَ مَا
كَانَ مِنْ عِشْقٍ لَهَا الْعَمَرَ أَنْيَسُ
حَوْلَ الْعِشْقِ الَّذِي جَلَّ رُتَبُ
غَيْرَةٍ بِالْخَلْقَةِ شَوْهَا قِبَاحُ

پیش وحی کبریا سمعش دهد
بر زمان رفته هم افسوس خورد
که بترک نام و تنگ آن عاشقان
پیش چشمش همچو پوشیده نیاز
پیش چشم از عشق گلخن مینمود
زشت کردند لطیفان را بچشم

(۱) غَلَطًا مَا قُلْتُ لَوْ قُلْتُ الْأَصَمُ
عِنْدَ وَحْيِ الْكِبْرِيَاءِ مِنْ كَرَمِ
(۲) حَيْثُ بَلْقَيْسُ يَقْلِبُ وَ يَرْوَحُ
فَعَلَى مَاضِي الزَّمَانِ أَسْفَا
(۳) تَرَكَتُ لِلْمَلِكِ وَ الْمَالِ كَمَا
(۴) شَهْوَةً وَ الْعَارَ كُلَّ ذِي الْعَبْدِ
فِي أَمَامٍ عَيْنِهَا مِثْلَ الْبَصْلِ
(۵) فَالْقُصُورُ وَ الْبَسَاتِينُ وَ مَا
فَلَدَى الْعَيْنِ لَهَا مِثْلَ الْوَطَيْسِ
(۶) فِي زَمَانِ الْقُدْرَةِ وَ قَتَ الْغَضَبِ
مَنْ هُمْ فِي الْعَيْنِ قَدْ بَا نُوا الْمَلَا حَ

(۱) نی غلط گفتم که گر گرسر نهد
(۲) چونکه بلقیس ازدل و جان عزم کرد
(۳) ترک مال و ملک کرد او آنچنان
(۴) آن غلامان و کنیزان بنار
(۵) باغها و قصرها و آب رود
(۶) عشق در هنگام استیلا و خشم

- (۱) کُلُّ عِقْدٍ حَوْهَرِيٍّ أَخْضَرٍ غَيْرَةُ الْعِشْقِ بِسَامِي النَّظَرِ
تَجْعَلُ الْكَرَّاثَ ذَا الْمَعْنَى (لَا)
(۲) ذَاهُو التَّهْلِيلِ يَا مَنْ طَلِبَا مَلَجًا لِلْسِرِّ فِيهِ ذَهَبَا
أَنْ يُرِيكَ الْقَمَرَ الزَّاهِي سَنَا مَرَجَلًا أَسْوَدَ بِالْقَدْرِ دَنَى
(۳) أَبَدًا مَا أُسِفْتُ قَطُّ عَلَى مَا لَهَا مِنْ مَخْزَنِ الْتَبَرِ امْتَلَى
لَا عَلَى مَالٍ وَلَا أَيِّ حُلَلٍ غَيْرِ تَخْتٍ عِنْدَهَا عَزَّوَجَلَّ
(۴) فَسَلِيمَانُ عَلَى الْقَلْبِ لَهَا وَقَفَ لَمْ يَمَّا كَانَ بِهَا
إِذْ طَرِيقًا قَلْبُهُ مِنْ قَلْبِهَا وَجَدَ .. هَبْ لَمْ يَكُ فِي قُرْبِهَا ..
(۵) فَالَّذِي الصَّوْتُ مِنَ النَّمْلِ سَمِعَ .. وَعَلَى مَا قَالَ سِرًّا يَطْلُعُ ..
مِنْ بَعِيدٍ هُوَ سِرُّ الْبُعْدَاءِ سَمِعَ أَيْضًا .. وَمَا تَحْتَ الْعِشَاءِ ..

- (۱) مر زمره را نماید گندنا
(۲) لا اله الا هو اینست ار جستی پناه
(۳) هیچ مال و هیچ مخزن هیچ رخت
(۴) پس سلیمان از دلش آگاه شد
(۵) آن کسی کو بانگ موران بشنود
غیرت عشق این بود معنی لا (۱)
که نماید مر ترا دینگ سیاه
می دریغش نامد الاجز که تخت
کز دل او تادل او راه بد
هم ز دوران سر دوران بشنود

۱ - ظاهر آنست که فاعل نماید غیرت عشق است و اگر فاعل آن عشق مذکور

در بیت سابق باشد بنا بر این مصراع مستقل است

- (۱) سِرٌّ قَالَتْ نَمْلَةٌ ذَلِكَ مَنْ
 سِرٌّ هَذَا فَلَكَ مِنْ عِلْمًا
 (۲) مَنْ بَعِيدٍ قَدَرَأَى مَنْ سَلَمَتْ
 أَنْ فِرَاقُ تَخْتِهَا مُرًّا غَدَى
 (۳) لَوْ أَقُولُ السَّبَبَ طَالَ الْكَلَامُ
 (۴) هَبْكَ أَنْ هَذَا الْيَرَاعُ وَالْقَلَمُ
 لَيْسَ جِنْسُ الْكَاتِبِ لَكِنْ أُنَيْسُ
 (۵) هَكَذَا آلَهُ كُلِّ صَانِعٍ
 مُؤْنِسًا كَانَ لِكُلِّ مَنْ غَدَى
- قَالَ أَيْضًا عِلْمٌ لُطْفًا وَمَنْ (۱)
 .. وَ دَرَى مِنْ لَدُنِّ مَا كُتِمَا ..
 نَفْسَهَا لِلْمَذْهَبِ .. مَا نَدَمْتُ ..
 عِنْدَهَا الْحُبُّ لَهُ كَثَرًا بَدَى
 أَنْ لِمَهُ فِي تَخْتِهَا أَزْدَادَتْ غَرَامُ
 مَا لَهُ حَسٌّ وَ فَهَمًا مَا أَلَمُ
 لَهُ كَانَ كَالسَّمِيرِ وَالْجَلِيسُ
 مَا لَهُ رُوحٌ بَلَى فِي الْوَاقِعِ
 وَاجِدَ الرُّوحِ وَ كَالِخَلِّ بَدَى

(۱) آیه مبارکه حتی اذا اتوا وادی النمل قالت نملة یا ایها النمل ادخلوا معاکنکم
 لا یحطمنکم سلیمان و جنوده و هم لایشعرون

- (۱) آن که گوید راز قالت نملة
 (۲) دید از دورش که آن تسلیم کیش
 (۳) گر بگویم آن سبب گردد دراز
 (۴) گرچه این کلک و قلم خود بی حسی است
 (۵) اینچنین هر آلت پیشه وری
- هم بدانند راز این طاق کهن
 تلخ آمد فرقت آن تخت خویش
 که چرا بودش بتخت آن عشق و ساز
 نیست جنسی کاتب اورا مونسی است
 هست بی جان مؤنس هر جانوری

لَكَ كَلًّا وَكَشَفْتُ لِلْخَبَا
 لَمْ يَكْ لَمْ يَأْتِ مِنْكَ الزَّلُّ
 حَدِّ النَّقْلِ لَهُ .. فِي ذَا أَمَلَا ..
 لَهُ دَقَّتْ كَثْرَةً فِيهَا أَتَّسَعُ
 .. بَعْضُهَا مَعَ بَعْضِهَا الْعُمْرَ اقْتَرَنَ ..
 قَالَ فِي الْآخِرِ هَبْ لَا تَابَهُ
 رَجَعَ فِي عَيْنِهَا مِنْهُ الْمَلِيحُ
 تُبْدِ فِي الْوَحْدَةِ مَعَهَا تَقْتَرِنُ
 بَقِيَ مِى رَوْنَقٍ مَا أَنْ سَمِى
 يَخْرُجُ يَا ذَا فَلَسْتَ تَنْظُرُ
 مَا لَهُ فِي الْعَيْنِ مِنْ قَدْرِ يَسِيرُ

(۱) أَنَا قَدْ عَيَّنْتُ هَذَا السَّبَابَ
 لَوْ عَلَى عَيْنِ نُهَاكَ الْبَلَلُ
 (۲) لَا تَسَاعَ كَانَ لِلتَّخْتِ بَلَا
 (۳) أَبَدًا مَا أَمَكَّنَ كَمْ مِنْ قِطْعٍ
 يَأْتِي تَفْرِيقُ كَأَوْصَالِ الْبَدَنِ
 (۴) فَسَلِيمَانُ مَعَ النَّفْسِ لَهُ
 لَا يَتَاجِرُ أَوْ سَرِيرٍ .. وَالْقَبِيحُ
 (۵) حَيْثُ أَنَّ الرُّوحَ مِنْهَا الرَّأْسُ إِنْ
 قَمَعَ رَوْنَقُهَا لِلْجِسْمِ مَا
 (۶) حَيْثُ مِنْ قَعْرِ الْبَحَارِ الْجَوْهَرُ
 لَهُ كَانَ عَفْنًا نَمَنَّا حَقِيرُ

گر نبودی چشم فهمت را نمی
 نقل کردن هیچ نوع امکان نبود
 همچو اوصال بدن یا يك دگر
 سرد خواهد شد برو تاج و سریر
 جسم را با فر او نبود فری
 ننگری اندر کف و خاشاک و خار

(۱) این سبب را من معین گفتم
 (۲) از بزرگی تخت کز حد می فرود
 (۳) خرده کاری بود و تفریقش خطر
 (۴) پس سلیمان گفت گرچه فی الاخير
 (۵) چون ز وحدت جان برون آید سری
 (۶) چون بر آید گوهر از قعر بحار

- (۱) وَ إِذَا مَا الشَّمْسُ ذَاتُ الشَّرِّ
رَأَسَهَا أَبَدَتْ بُنُورِ سَفِيرِ
ذَنْبِ الْعَقْرِ مَنْ يَبْغِي الْمَقَرَّ
يَجْعَلُ أَوْ نَفْسًا فِيهِ اسْتَقَرَّ
(۲) غَيْرَ أَنْ مَعَ كُلِّ ذَا بَعْدَ زَمَانٍ
وَبِنَقْدِ الْحَالِ تَدْرِيه عِيَانٍ
(۳) وَجَبَ التَّخْتُ لَهَا أَنْ يُنْقَلَا
كَيْ هِيَ وَقْتَ لِقَانَا فِي الْمَلَا
لَا تَكُ الْمَجْرُوحَةُ تُبْدِي انْكِسَارَ
تَنْجَحُ حَاجَتُهَا مِثْلَ الصِّغَارِ
(۴) فَعَلِمْنَا ذَا غَدَى سَهْلًا وَ دُونَ
وَلَهَا كَانَ عَزِيزًا ذَا شُئُونِ
كَيْ عَلَى مَائِدَةِ الْجُودِ يَبِينُ
أَيْضًا الشَّيْطَانُ ذَاكَ وَ الْمُهِينُ
(۵) ذَاكَ تَخَتَ النِّعْمَةُ كَانَ لَهَا
عِبْرَةَ الرُّوحِ وَ أَنْذَارَ النُّهَى
مِثْلَمَا الْخِرْقَةُ كَانَتْ وَ الْخَصِيفُ
مِنْ آيَازِ عِبْرَةِ الْعَهْدِ السَّخِيفِ (۱)

(۱) الدلق خرقه الفقراء و الجارق النمل ای قد اه ایاز السلطان اللدی وضعهما ایام

دولته فی بیت ينظر اليها کل يوم ليتذكر اوائل حاله کذا بلقيس لما ترى ما انعم الله عليها يكون تختها فی عينها حقيراً -

(۱) سر بر آرد آفتاب با شرر دم عقرب را که سازد مستقر

(۲) لیک خود با این همه در نقد حال جست باید تخت او را انتقال

(۳) تا نگرود خسته هنگام لقا کودکانه حاجتش گردد روا

(۴) هست بر ما سهل و او را بس عزیز تا بود بر خان حوران دیو نیز

(۵) عبرت جانش بود آن تخت ناز همچو دلق و چارقی پیش آياز

- (۱) کَیْ یَذَا تَعَلَّمْ فِی اَیِّ اِبْتِلَاءٍ وَقَعْتَ اَیُّ اَظْطِهَادٍ وَ عَنَاءٍ
وَهِيَ مِنْ اَیِّ مَکَانٍ تُقِلَّتْ وَ اِلَى اَیِّ مَکَانٍ وَصَلَتْ
(۲) فَالْتُرَابُ مَعَ بَیْذِی النُّطْفَةِ جَعَلَ اللّٰهُ وَ نَتَنَ الْمُضْغَةِ
فِی اَمَامٍ عَیْنِنَا دَوْمًا لِاَنَّ نَنْظُرَ نَعْتَبِرُ ذَاکَ الزَّمَنَ
(۳) یَا قَبِیْحَ النِّبَّةِ مِنْ اَیْنٍ لَّکَ اَنَا اَتَّيْتُ بِلَارِیْبٍ وَ شَکِّ (۱)
مَنْ بِه النِّفَرَةُ قَدْ جَاءَتْ لَکَا حَالًا الْکَرَهُ تَرَى دَوْمًا بِکَا
(۴) عَاشِقًا اَنْتَ لَهَا فِی دَوْرِهَا کُنْتَ .. قَیْدَ نَهْیِهَا اَوْ اَمْرِهَا
مُنْکِرَ ذَا الْفَضْلِ کُنْتَ فِی الزَّمَانِ ذَاکَ تُحَسِّبُ مَذْمُومًا مُهَانًا

(۱) خفريق بفتح الخاء المعجمه بمعنی الکراهه و النفرة قال تعالى فی سورة المؤمنون

() ولقد خلقنا من الانسان سلالة من طين ثم جعلناه نطفة فی قرار مکین ثم خلقنا النطفة علقه
فخلقنا العلقه مضغة فخلقنا المضغة عظاماً فكسونا العظام لحماً ثم انشأناه خلقاً آخر فتبارک

اله احسن الخالقين)

- (۱) تا بداند در چه بود آن مبتلا از کجاها در رسید او تا کجا
(۲) خاکی را و نطفه را و مضغه را پیش چشم ما همه دارد خدا
(۳) از کجا آوردمت ای بد نیت که از آن آید همی خفريقیت (۱)
(۴) تو بدان عاشق بدی در دور آن منکر این فضل بودی آن زمان (۲)

(۱) خفريق زشت و بد خو و در جای دشنام استعمال می شود - (۲) مراد

آنست که اطوار خلقت انسان هر يك منکر نشاء دیگری بودند بصفحه ۲۸۱ و ۲۸۲ اسرار
الحکم سبزواری رجوع نمائید - در نسخه سبزواری (آفرینیت) نیز آمده است بمعنی آفرین

- (۱) إِنْ هَذَا الْكَرَمَ إِذْ دَفَعَا
مَنْ لَهُ فِي الْأَوَّلِ بَيْنَ التُّرَابِ
(۲) حُجَّةٌ إِنْكَارُكَ صَارَ لَكَ
(۳) مِنْ دَوَاءِ أَسْوَأِ التَّصْوِيرِ ذَا
كَيْفٍ لِلنُّظْفَةِ فِي ذَاكَ الْمَحَلِّ
(۴) أَذْ بِذَلِكَ الْآنَ كُنْتُ لَا بِرَأْسٍ
مُنْكَرٍ الْفِكْرَةَ وَالْإِنْكَارُ أَنْتَ
- ذَلِكَ الْإِنْكَارَ مِنْكَ دَفَعَا
مُنْكَرًا كُنْتُ تَرَى فِيهِ الْعَذَابُ
نَشْرُكَ وَ الْمَرَضُ هَذَا بَكَ (۱)
لِلتُّرَابِ كَيْفَ يَأْتِي وَ كَذَا
جَاءَ إِنْكَارُ مَتَى فِيهَا حَصَلَ
لَا وَلَا قَلْبٍ بِهِ النُّورُ يُحَسِّنُ
كُنْتُ تَدْرِيهَا .. الْمَحَالَّ مَا وَصَلَتْ

۱ - كانه يقول يا منكسر العشر حياتك هذى حجة على انكار الحشر فاللذى قدر على احياءك و انشارك اقدر ان يعيدك فعليك بالتقوى ليزول منك مرض الانكار -

- (۱) این کرم چون دفع آن انکار تست
(۲) حجة انکار شد انشار تو
(۳) خاک را تصویر این کار از کجا
(۴) چون در آن دم بی دل و بی جان بدی
- که میان خاک میگردی نخست
از دوا بدتر شد این تیمار تو (۱)
نطفه را خصمی و انکار از کجا (۲)
فکرت و انکار را منکر بدی

(۱) فلاسفه مشائین می گویند که حشر اجساد نیست و ابن سینا در کتاب مبده و معاد حجت بر آن آورده که در نطفه استعداد آن بود که نمو کرده و صورت گیرد و چون اعضاء مصور شدند مستعد تعلق نفس با بدن گردید پس نفس پیدا شده و متعلق به بدن گشت و با آن ماند و زوال این تعلق هنگام نیست مرگ بجهت آنست که در بدن قابلیت و استعداد تعلق نماند زیرا که اگر قابلیت تعلق می ماند مرگ عارض نمیشد و تعلق زائل نمیشد - برای تفصیل به صفحه ۲۳ جزء ۴ شرح بحر العلوم رجوع شود (۲) اشاره بآیه یا ایها الناس ان کنتم فی ایر من البعث فانا خلقناکم من تراب ثم من علقه ثم من مضغه مخلقه و غیر مخلقه و لبنینم لکم -

- (۱) مِنْ جَمَادٍ إِذْ نَمَىٰ إِنْكَارُكَ
فَمِنْ الْإِنْكَارِ هَذَا حَشْرُكَ (۱)
(۲) صَحَّ أَيْضًا فَالْمِثَالُ لَكَ حَقٌّ
قَالَ رَبُّ الْبَيْتِ إِرْجِعْ فَهِنَا
(۳) ضَارِبُ الْحَلَقَةِ مِنْ ذَا النِّفْيِ قَدْ
فَعِنِ الْحَلَقَةُ دَوْمًا مَا رَفَعَ
(۴) فَإِذَا إِنْكَارُكَ أَيْضًا أَبَانَ
مِنْ جَمَادٍ مِائَةً فَنِ عِيَانٍ

(۱) یعنی لما كنت بلا روح كنت بلسان حالك منكراً و صولك للمرتبة الانسانية فالان اتيت للمرتبة الانسانية و انكرت بعد الموت و بعد كونك تراباً الحشر و عودك انساناً و لكن انكارك هذا للحشر صار الحشر منه صحيحاً و ثابتاً قال تعالى في سورة يس (اولم ير الانسان انا خلقناه من نطفة فاذا هو خصيم مبين) و ضرب لنا مثلاً ونسى خلفته قال من يحيى العظام و هي رميم (۲) اى كذا المقر بالحشر يفهم الحشر ونسى خلقه من وجود منكر الحشر ثبوت الحشر فكان ضارب الحلقة هنا هو المؤمن و صاحب البيت هو منكر الحشر -

- (۱) از جمادی چونکه انکارت برست هم ازین انکار حشرت شد درست
(۲) پس مثال تو چو آن حلقه زنی است که درونش خواجه گوید خواجه نیست
(۳) حلقه زن زین نیست دریا بد که هست پس ز حلقه بر ندارد هیچ دست
(۴) پس هم انکارت مبین میکند کز جماد او حشر صد فن میکند

- (۱) يَحْشُرُ يَا مُنْكَرُ كَمْ صَنَعَةٍ
وَقَعْتُ حَتَّى لَيَوْمِ الرَّجْعَةِ (۱)
وَلَدَ الْإِنْكَارُ مِنْ مَاءٍ وَ طِينٍ
مَعَهُ لَيْسَ بِإِنْكَارٍ بُرَامَ
(۲) قَالَ ذَاكَ الْمَاءُ وَالطِّينُ مُدَامَ
صَاحٍ عَنْ لَا خَبَرَ أَنَّ مَا وَجَدَ
(۳) شَرَحَ هَذَا أَنَا مِنْ أَلْفِ طَرِيقٍ
لَكِنْ الْخِطَابُ مِنْ قَوْلِي الدَّقِيقُ
فِي بَيَانِ طَلَبِ سَلِيمَانَ (ع) فِي أَحْضَارِ تَخْتِ بَلْقِيسَ مِنْ سَبَا
(۴) قَالَ عَفَرِيْتُ يَفَنِّ أَحْضَرُ
عِنْدَكَ التَّخْتُ لَهَا أَوْ تَأْمُرُ

(۱) کلمه رفت فی الاصل هنا بمعنى انت و وقعت ای یا منکر الحشر کم صنعة انت و وقعت حتی من الماء و الطین ای من الانشار اللذی هو مظهر مفهوم هل اتی ولد الانکار ای اظهره و ولادة الانسان الانکار الحاصل من الماء و الطین مدلول قوله تعالى (هل اتی علی الانسان حین من الدهر کم یکن شیئاً مذکوراً)

- (۱) چند صنعت رفت ای انکار تا آب و گل انکار زاد از هل اتی
(۲) آب و گل میگفت خود انکار نیست بانگ میزد بی خبر کاخبار نیست
(۳) من بگویم شرح این را صد طریق لیک خاطر لغزد از گفت دقیق

چاره گردن سلیمان در احضار تخت بلقیس از سبأ

- (۴) گفت عفریتی که تختش را بفن حاضر آرم تا تو زین مجلس شدن

أَصْفُ قَالَ يَجْرِي النَّفْسُ
 مَا هَرَأَ بِالسِّحْرِ كَانَ ذَلِكَ حَبْ
 حَاضِرًا ذَاكَ.. لَهُ الْوَجْهَ أَبَانَ
 كَانَ مِنْ آصَفَ مَنْ فِي أَسْمِ عَلَا..
 لِلْعَفَارِيَّتِ وَ سَامِي السَّطْوَةِ
 مِثْلِهِ إِنِّي لِرَبِّ الْعِزَّةِ
 مِنْهُ لِلتَّخْتِ إِدَارَ إِذْ نَظَرَ
 كَمْ غَرَّرْتُ وَ مَنَحْتُ الْخَرَقَا
 تُقَشِّرُ وَازْدَانِ فِي بَعْضِ الصُّورِ
 .. وَضَعُوا رُوسَهُمْ مِنْ خَرَقٍ ..

حاضر آرم پیش تو در يك دمشق
 ليك او از نفخ آصف رونمود
 ليك ز آصف نه از فن عفريتيان
 كه بدیدستم ز رب العالمين
 گفت آری کول گیری ای درخت
 ای بسا گولان که سرها می نهند

(۱) قَبْلَ أَنْ تَعْدَرَ مِنْ ذَا الْمَجْلِسِ
 (۲) عِنْدَكَ أَحْضَرُهُ الْعِفْرِيَّتُ هَبْ
 غَيْرَ أَنْ مِنْ نَفْخَةِ آصَفَ كَانَ
 (۳) فِي الزَّمَانِ حَاضِرَ التَّخْتِ بَلَى
 لَا يَفْنَى نِسْبُ بِالْقُوَّةِ
 (۴) قَالَ مِنِّي حَمْدُهُ مَعَ مِائَةٍ
 (۵) قَدْ رَأَيْتُ فَسُلَيْمَانَ النَّظَرَ
 قَالَ يَا دَوْحَهُ أَنْتَ الْأَحْمَقَا
 (۶) فِي إِمَامِ الْعُودِ قَدْ أَمَ الْحَجَرِ
 كَمْ وَ كَمْ فِي ذِي الدِّنَا مِنْ أَحْمَقِ

(۱) گفت آصف من باسم اعظمش
 (۲) گر عفريت اوستاد سحر بود
 (۳) حاضر آمد تخت بلقيس آن زمان
 (۴) گفت حمدالله برين و صد چنين
 (۵) پس نظر كرد آن سليمان سوى تخت
 (۶) پيش چوب و پيش سنگ نقش كند

- (۱) هَا هُوَ السَّاجِدُ وَ الْمَسْجُودُ لَمْ
وَحِرَاكَ قَلَّ مَعَ اَذْنَى اَثَرٍ
(۲) فَبِوَقْتٍ نَظَرَ مِنْهُ غَدَى
فَاَلْكَلَامَ الْجَبَلُ قَالَ الْحَجَرُ
(۳) وَهُوَ فِي غَيْرِ الْمَحَلِّ اِذَا خَسَرَ
ذَالْشَّقِيَّ السَّبْعَ مِنْ حَجَرٍ
(۴) فَلِجُودٍ وَ سَخَاءٍ يَعْجَلُ
(۵) فِي اَمَامِ الْكَلْبِ ذَا عَظْمًا رَمَى
لَا يَلِيْقُ لَكِنَّ الْعَظْمَ كَرَمٌ

- (۱) ساجد و مسجود از جان بی خبر
(۲) دیده در وقتی که شد حیران و دنگ
(۳) نرد خدمت را چوناً موضع بباخت
(۴) از کرم شیر حقیقی کرد جود
(۵) گفت اگر چه نیست آن سگ بر قوام
دیده از جان جنبشی و اندک اثر
که سخن گفت و اشارت کرد سنگ
شیر سنگی راشقی شیری شناخت
استخوانی سوی سگ انداخت زود
لیک ما را استخوان لطفی است عام

(۱) در شرح بحر العلوم نگاشته مراد از جان ذات حق است ولی سبزواری گفته

(دیده از جان) یعنی پرتوی از عقل کل است -

فی بیان قصه طلب حلیمه من الاصنام المعاونة عقب فطام

المصطفی و غیبتہ عنہا و رجیف و سجود الاصنام و شہادتہم علی عظم امر محمد (ص)

- (۱) قِصَّةُ السَّعْدِيَّةِ ظُنِّرَ النَّبِيَّ
لَكَ أَحْكِي سِرَّهَا السَّامِيَّ.. الْخَفِيِّ
لِيُزِيلَ ثَقْلَهَا الْحُلُوْ لَكَ
(۲) حَيْثُ أَنَّ الْمَصْطَفَى مِنْهَا اللَّبَنَ
دَفَعْتَهُ مِثْلَ رِيحَانٍ وَ وَرَدَ
(۳) كَمْ غَدَّتْ تَسْتُرُهُ عَنْ حَسَنٍ
لِتَرُدَّ إِلَيْكَ هَذَا إِلَى
(۴) إِذْ هِيَ خَائِفَةٌ جَاءَتْ لِمَا
هِيَ الْمَكْمَةُ رَاحَتْ وَ مَضَى
- لَكَ أَحْكِي سِرَّهَا السَّامِيَّ.. الْخَفِيِّ
صَدَّاءُ الْغَمِّ وَ يُجَايِ قَلْبَكَ
مَنْعَتْ أَنْ يَرْضَعَ.. ذَاكَ الزَّمَنَ..
فَوْقَ كَفِّهَا.. لَهُ عَطْرٌ وَ نَدَّ..
وَ قَبِيحٌ وَ.. صُرُوفِ الزَّمَنِ..
جَدِّهِ.. تُسْعِدُ مِنْهُ الْأَمْلَاءُ..
أُودِعَتْ دَوْمًا.. لَهَا الْجَدُّ سَمَى..
لِلْحَطِيمِ هُوَ.. فِي أَمْرِ الْقَضَا..

(۱) نسخه ثانیه - بتا بن

قصه یاری خوارستن حلیمه از بتان عقب فطام مصطفی (ع) و گم کردن او

و لرزیدن و سجده بتان و گواهی دادن ایشان بر عظمت کار محمد (ص)

- (۱) قصه راز حلیمه گویمت تا زدايد داستان او غمت (۱)
(۲) مصطفی را چون ز شیر او باز کرد بر کفش برداشت چون ریحان و ورد
(۳) می گریز انیدش از هر نیک و بد تا سپارد آن شهنشه را بجد
(۴) چون همی آورد امانت را ز بیم شد بکعبه و آمد او اندر حطیم

(۱) در برهان گفته زدای بکسر اول بروزن فزای زادینده و پاکیزه کننده را گوید و امر باین معنی هم هست یعنی بزداي و پاکیزه سازد و صاف کردن و زداییدن و پاکیزه ساختن باشد.

- (۱) فِي الْهَوَاءِ سَمِعْتَهُ عَالِي الْبَدَاءِ
 (۲) فَوْقَكَ شَعْتَ عَلَيْكَ يَا حَاطِمُ
 مِائَةُ آلَافِ نُورٍ وَ صَلَا
 (۳) يَا حَاطِمُ الْيَوْمَ فِيكَ يَرِدُ
 مَنْ هُوَ بِالرَّفْعَةِ كَانَ الْبَرِيدُ
 (۴) يَا حَاطِمُ الْيَوْمَ أَنْتَ مِنْ جَدِيدِ
 وَ تَصِيرُ مَهْبِطَ الْأَرْوَاحِ مَنْ
 (۵) لَكَ أَرْوَاحُ النَّظِيفِينَ فَرِيقُ
 وَ مَحَلٌّ سَاكِرَاتٍ مِنْ وَلَعٍ
 (۶) حَارَتْ السَّعْدِيَّةُ وَ مِنْ ذَالِدَا
- يَا حَاطِمُ الشَّمْسُ جَلَّتْ بِالضِّيَاءِ
 عَجَلًا ذَا الْيَوْمِ مِنْ لُطْفٍ عَمِيمٍ
 لَكَ مِنْ شَمْسِ السَّعَاءِ عَجَلًا
 مَلِكٌ فِيهِ يَزِيدُ السُّودَدُ
 حَسَنُ الطَّالِعِ وَ الْحُظُّ السَّعِيدُ
 وَ يَلَا شَكَّ لَكَ السَّعْدُ يَزِيدُ
 لِلْعُلُوِّ غُزَيْتٌ لُطْفًا وَ مَنْ
 فَفَرِيقُ تَتِي مِنْ كُلِّ طَرِيقِ
 كَمْ لَكَ تُبْدِي اشْتِيَاقًا وَ جَزَعُ
 لَا أَمَامًا أَحَدٌ لَا فِي الْوَرَاءِ

تافت بر تو آفتابی بس عظیم
 صد هزاران نور از خورشید جود
 محتشم شاهی که پیک اوست تخت
 منزل جانهای بالا می شوی
 آیدت از هر نواحی مست شوق (۱)
 نی کسی در پیش و نی سوی قفا

(۱) از هوا بشنید بانگی کای حطیم
 (۲) ای حطیم امروز آمد بر تو زود
 (۳) ای حطیم امروز آرد در نورخت
 (۴) ای حطیم امروز بی شک از نوی
 (۵) جان پاکن طلب طلب و جوق جوق
 (۶) گشت حیران آن حلیمه زان صد

صُورَةٍ بِالْبَيْتِ فِيهَا لَمْ تَبْنِ
 يَا قَدْتُ رُوحِي ذِيَاكَ الْبِنْدَا
 وَضَعْتَ مِنْ يَدِهَا كَيْ تَعْرِفَا
 لَهُ تَبْغِي فَلَهَا اللَّبَّ أَنْسَلَبَ
 هَذِهِ الْأَسْرَارَ أَيْنَ حَضَرَا
 يَصِلُ يَا رَبُّ لِي فِي كُلِّ حِينٍ
 تَرَهُ حَارَتْ وَفِيهَا الْيَأْسُ لَمْ
 رَجَعْتَ دَوْمًا وَشَيْتَ كَالضَّرْمِ
 ثَانِيًا وَالْمُصْطَفَى مَا أَطْلَعْتَ
 حِيرَةً فِي حِيرَةٍ قَيْدَ الْأَذَى
 مُظْلِمًا قَدْ رَجَعَ الْبَيْتُ لَهَا

(۱) خَلَّتِ السُّتُ الْجِهَاتُ لَهُ مِنْ
 وَالْبِنْدَاءُ ذَاتِ بَاعًا مَا بَدَى
 (۲) فَعَلَى الْأَرْضِ لِذَاكَ الْمُصْطَفَى
 ذَلِكَ الصَّوْتُ الْجَمِيلُ وَالطَّلَبُ
 (۳) أَنْ ذَا السُّلْطَانِ مَنْ قَدْ ذَكَرَا
 (۴) أَنْ كَذَا صُرْتُ يَسَارًا وَيَمِينُ
 (۵) أَيْنَ مَنْ أَوْ صَلَّهُ إِذْ هِيَ لَمْ
 وَكَيْفَ غُصْنِ الصَّفْصَافِ كَمْ
 (۶) نَحْوَ ذَا الْبَطْلِ الرَّشِيدِ رَجَعْتَ
 (۷) فِي الْمَحَلِّ لَهُ لَمْ تَلَفَ لِذَا
 قَلْبَهَا حَنَّتْ وَ مِنْ غَمِّ يَهَا

شد پیاپی آن ندارا جان فدا
 تا کند آن بانگ خوش در جستجو
 که کجایست آن شه اسرار کو
 میرسد یا رب رساننده کجاست
 جسم لرزان همچو شاخ بید شد
 مصطفی را بر مکان خود ندید
 گشت بس تاریک از غم منزلش

(۱) شش جهت خالی ز صورت آن ندا
 (۲) مصطفی را بر زمین بنهاد او
 (۳) چشم می انداخت آن دم سو بسو
 (۴) کین چنین بانگ بلند از چپ و راست
 (۵) چون ندید او خیره و نومید شد
 (۶) باز آمد سوی آن طفل رشید
 (۷) حیرت اندر حیرت آمد در دلش

- (۱) رَكَضَتْ نَحْوَ الْبُيُوتِ بِصَخَبِ
 أَنْ عَلَى حَبَّةٍ دُرِّي الْمُنْتَخَبِ
 (۲) مَنْ أَغَارَ قَالَ أَهْلُ مَكَّةِ
 نَحْنُ لَا نَعْلَمُ مَنْ كَانَ هُنَا
 (۳) كَمْ دُمُوعٍ أَسْبَلَتْ كَمْ مِنْ حَنِينٍ
 أَبْرَزَتْ حَتَّى يَذْأَلُغِيرَ الْأَنِينِ
 (۴) وَالْبُكَاءَ أَظْهَرُوا الصَّدْرَ لَهَا
 وَبَكَتْ طَوْرًا بِأَنْ حُزْنَا بَكِي
 فِي بَيَانِ حِكَايَتِ ذَاكَ الشَّيْخِ الْعَرَبِيِّ الَّذِي دَلَّ حَلِيمَةَ بِالْإِسْتِعَانَةِ

علی وجد ان الطفل من الاصنام

- (۵) لِلْأُمَامِ بِالْعَصَا شَيْخٌ وَرَدَ
 قَالَ يَا سَعْدِيَّةُ مَاذَا الْكَمَدُ
 (۶) أَنْ يَقْلِبَ أَلِكِ أَضْرَمْتَ كَذَا
 نَارًا إِلَّا كِبَادَ مِنْهَا بِالْأَذَى

- (۱) سوی منزلها دوید و بازگشت داشت
 که که بر در دانهام غارت گماشت
 (۲) مکیان گفتند ما را علم نیست
 ما ندانستیم اینجا کود کیست
 (۳) ریخت چندان اشک و کرد او بس فغان
 که ازو گریان شدند آن دیگران
 (۴) سینه کوبان آن چنان بگریست خویش
 کاختران گریان شدند از گریه ایش

حکایت آن پیر عرب که دلالت کرد حلیمه را باستعانت بتان

- (۵) پیر مردی پیشش آمد با عصا
 کای حلیمه چه فتاد آخر ترا
 (۶) که چنین آتش ز دل افروختی
 وین جگرها را ز ماتم سوختی

- (۱) اُحَرَقْتُ قَالَتْ رَضِيعِي أَحْمَدُ
بِهِ جِئْتُ لِأَوَادِيهِ إِلَى
- (۲) إِذْ وَصَلْتُ لِلْحَاطِمِ وَصَلْتُ
(۳) فِي الْهَوَا الْأَلْحَانَ ذِي لَمَّا أَنَا
لِلْهَوَا الْبَطْلَ خَلَيْتُ هُنَاكَ
- (۴) لِأَرَى هَذَا الْبِدَاءَ صَوْتٍ مَنْ
(۵) كَانَ فِي الدَّقِيقِ فَلَمْ أَنْظُرْ أَبَدَ
لَا الْبِدَاءَ أَنْقَطَعَ عَنِّي زَمَنُ
- (۶) إِذْ مَنَ الْحَيَرَةِ لِلْقَلْبِ أَنَا
مَنْ هُوَ لِلْمُصْطَفَى الْمُعْتَمَدِ
جِدِّهِ .. يَبْلُغُ فِيهِ الْأَمَلُ ..
لَهُ أَصْوَاتُ كَثَارٍ كَمْ عَلَتْ
بَعْدَ أَصْغَانِي سَمِعْتَ حَسَنًا
خَشْيَةَ الْأَصْوَاتِ هَذَا بَارْتَبَاكَ
فَبَدَأَ كَمْ شَهِيٍّ وَ حَسَنٍ
آيَةً تَظْهَرُ حَوْلِي مِنْ أَحَدٍ
وَاحِدًا .. حَرْتُ وَزَادَتْ بِي الْمَحَنُ ..
قَدْ رَجَعْتُ الْبَطْلَ لَمْ أَلْقُ هُنَا

- (۱) گفت احمد را رضيعم معتمد
(۲) چون رسیدم در حطيم آوازه‌ها
(۳) من چو آن الحان شنیدم از هوا
(۴) تا به بینم این صدا آواز کیست
(۵) نز کسی دیدم بگرد خود نشان
(۶) چونکه وا گشتم ز حیرت‌های دل
- بس بیاوردم که بسپارم بجد
می‌رسید و می‌شنیدم از هوا
طفل را بنهادم آنجا زان صدا
که ندائی بس لطیف و بس شهی ست
نه ندای منقطع شد يك زمان
طفل را آنجا ندیدم وای دل

- (۱) فَعَلَيْهِ لَهْفٌ قَلْبِي قَالَ يَا
 (۲) لَا رَيْكَ أَنَا سُلْطَانًا فَرِيدُ
 هُوَ حَالُ الْبَطْلِ يَدْرِي وَالْمَحَلُ
 (۳) فَذِهِ السَّعْدِيَّةُ قَالَتْ فَذَاكَ
 (۴) أَصَحَّ عَرَفْنِي بِسُلْطَانِ النَّظَرِ
 (۵) عِنْدَ عَزَى ذَهَبَ فِيهَا الصَّنَمُ
 هُوَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ قَدْ نُسِبَتْ
 (۶) فَأَلُوفَ ضَائِعٍ نَحْنُ لَنَا
 (۷) حَيْثُ أَسْرَعْنَا إِلَى خِدْمَتِهِ
 وَ سَرِيعًا قَالَ يَا رَبَّ الْعَرَبِ
- بَنَتِي النِّعَمَ أَتُرْكِي مِنْ أَجَلِيَا
 لَكَ حَالُ الْبَطْلِ قَالَ لَوْ يُرِيدُ
 وَالرَّحِيلَ وَ لَكَ يُشْفِي الْعِلَّاءُ
 رُوْحِي يَا شَيْخُ كَمْ طَابَ بِذَاكَ
 ذَاكَ عَلَّ لَهُ عَنْ طِفْلي الْخَبَرُ
 ذَا لَهَا قَالَ حَقِيقُ مُغْتَنَمِ
 لِلْغُيُوبِ الْعُمَرُ عَنَا حُجِبَتْ
 قَدْ وَجَدْنَا وَ بِهِ نِلْنَا الْمُنَى
 خَرَّ ذَاكَ الشَّيْخُ فِي سُجْدَتِهِ
 يَا خِضَمَّ الْجُودِ يَا سَامِي الرُّتَبِ

- (۱) گفتش ای فرزند توانده مدار
 (۲) که بگوید گر بخواهد حال طفل
 (۳) پس حلیمه گفت ای جانم فدا
 (۴) هین مرا بنمای آن شاه نظر
 (۵) برد او را پیش عزى کای صنم
 (۶) ما هزاران گم شده زو یافتیم
 (۷) پیر کرد او را سجود و گفت زود
- که نمایم من ترا يك شهريار
 او بداند منزل و ترچال طفل
 مر ترا ای شيخ خوب و خوش ندا
 که بود از حال طفلم باخبر
 هست در اخبار غیبی مغتنم
 چون بخدمت سوى او بشتاقتم
 ای خداوند عرب وى بحر جود

- (۱) قَالَ يَا غُزَيُّ فَاكْمِ جُودِي وَمَنْ
نَحْنُ خُلَصْنَا.. بِكَ نَلْنَا الْفَرَجَ ..
- (۲) فَعَلَى الْعَرَبِ أَتَى اِكْرَامِكَا
- (۳) قَدْ اطَاعُوا بِرَجَاكَ وَالْأَمَلِ
تَحْتَ ظِلِّ الْفُضَى مِنْ صَفْصَا فَاكَا
- (۴) طِفْلُهَا ضَاعَ وَذَابَتْ كَمَدَا
- (۵) أَحْمَدًا إِذْ ذَكَرَ كُلُّ وَثْنِ
- (۶) ذَاكَ أَنْ يَا شَيْخُ وَيْلَاكَ فَيَسِرُ
أَحْمَدُ ذَاكَ وَ مِنْهُ عَزَلْنَا
- لَكَ حَتَّى مِنْ شِرَاكِ الْذَمِّ
.. بَعْدَ مَا الْعُسْرُ دَهَا نَاوَا الْحَرَجَ ..
- حَقًّا الْفَرَضُ غَدَى حَتَّى آكَا
هَذِهِ السَّعْدِيَّةُ جَاءَتْ عَجَلِ
- تَتَمَنَّى الرِّفْقَ مِنْ اِنْصَافِكَا
إِسْمُ ذَاكَ الْيَطْفَلِ كَانَ أَحْمَدَا
- نَكْسُ الرَّأْسِ سُجُودًا فِي الزَّمَنِ
مَا هُوَ ذَا الْفَحْصُ دَعَا لَا تُبْصِرُ
- يَحْصُلُ .. يُفْنِي جَمِيعُ مَا لَنَا ..

- (۱) گفت ای غزی تو بس اکرامها کرده ما رسته ایم از دامها
- (۲) بر عرب حق است از اکرام تو
- (۳) این حلیمه سعدی از امید تو
- (۴) که ازو فرزند طفلی گم شده است
- (۵) چون محمد گفت آن جمله بتان
- (۶) که برو ای پیر چه جستجو ست
- کرد ما رسته ایم از دامها
- فرض گشته تا عرب شد رام تو
- آمد اندر ظل شاخ بید تو
- نام آن کودک محمد آمده است
- سرنگون گشتند ساجد آن زمان
- آن محمد را که عزل ما ازوست

- (۱) نُنْكَسُ نَحْنُ وَ مِنْهُ نُرْجَمُ
 (۲) مَا لَنَا بِتِلْكَ الْخَيَالَاتِ اللَّتِي
 (۳) نَنْظُرُوهَا مُحِيتٍ لَهَا وَصَلُ
 وَصَلُ الْمَاءِ الْوُضُوءَ بِالتُّرَابِ
 (۴) اَبْتَعِدْ يَا شَيْخُ نَارَ الْفِتْنَةِ
 اَصْحِرْ فِي نَارِ لَنَا مِنْ حَنْقِ
 (۵) وَيَا أَيُّ ذَنْبٍ صِلِي خَطِيرُ
 (۶) اَنْ يَايْ خَبِرِ جِئْتَ الْخَبِرُ
 قَلْبًا السَّمْعُ السَّمَوَاتُ جَذَرُ
 (۷) رَجَفَتْ مِنْهُ فَلَمَّا الشَّيْخُ ذَا
 ذَلِكَ الشَّيْخُ الْقَدِيمِي رَمَى
 كَاسِدُونَ مِنْهُ وَزُنْ يَعْظُمُ
 رَبَّمَا أَهْلُ الْهَوَى فِي الْفَتْرَةِ
 لَهُ بَابُ السُّلْطَةِ السَّامِي الْأَجَلُ
 أَبْطَلُ .. شَقُّ الرِّدَاءِ وَالْثِيَابِ ..
 وَيَا لَا تُضْرِمُ وَ شَرُّ الْمِحْنَةِ
 أَحْمَدِي رَحْمَةً لَا تُحْرِقُ
 تَضْغُطُ هَلْ أَنْتِ يَا هَذَا خَبِيرُ
 ذَا بِهِ الْمَعْدَنُ وَالْبَحْرُ اسْتَمَرَّ
 تَرْجُفُ وَالْأَرْضُ أَيْضًا مِنْ خَطَرُ
 سَمِعَ الْأَحْجَارَ اَنْ قَالَتْ كَذَا
 لِعَصَاهُ الْقَمَمُ مِنْهُ وَجَمَا

- (۱) ما نگویند و سنگی بارانیم ازو
 (۲) آن خیالاتی که دیدندی ز ما
 (۳) گم شود چون بارگاه او رسید
 (۴) دور شو ای پیر فتنه کم فروز
 (۵) این چه دیدم ازدها افشردن است
 (۶) زین خبر خون شد دل دریا و کان
 (۷) چون شنید از سنگها پیر این سخن
 ما کساد و بی عیارانیم ازو
 وقت فترت گاه گاه اهل هوا
 آب آمد مر تیمم را درید
 همین ز رشک احمدی ما را مسوز
 هیچ دانی چه خبر آوردن است
 زین خبر لرزان شود هفت آسمان
 پس عصا انداخت آن پیر کهن

- (۱) مِنْ رَجِيفٍ وَ لَخَوْفٍ ذَالِنْدَا
يَضْرِبُ أَسْنَانَهُ بَعْضًا يَبْعُضُ
(۲) مِثْلَمَا الْعَرِيَانُ فِي فَصْلِ الشِّتَاءِ
(۳) بِالثُّبُورِ صَاحٍ لَمَّا نَظَرْتُ
ضَمِعَتْ تَدْبِيرَهَا قَالَتْ أَيَا
(۴) كُنْتُ فَالْحَيْرَةُ قَيْدَ حَيْرَتِي
(۵) فَالْهَوَاءُ سَاعَةً لِي خَطْبًا
(۶) جَعَلَ مَعَ لَفْظِي أُعْطِيَ الْهَوَاءُ
وَكَذَلِكَ الْحَجَرُ وَ الْجَبَلُ
(۷) رُبَّمَا طِفْلِي فِيهِ ذَهَبُوا
هُمُ غَيْبُوا السَّمَاءَ إِلَّا جَنَحَهُ
- ذَلِكَ الشَّيْخُ مِنَ الْبُهْتِ غَدَى
.. وَ لَهُ الْغُلَّةُ إِذْ ذَاكَ عَضَّ..
يَرْجُفُ فَهُوَ مُدَامًا فِي عَنَاءٍ..
حَالَةَ الشَّيْخِ كَذَا وَانْبَهَرَتْ
شَيْخُ هَبَ فِي مُحِنَةٍ زَادَتْ بِهَا
هِيَ فِي الْحَيْرَةِ لِي.. مَنْ نَظَرْتِي..
سَاعَةً ذَالْحَجَرِ لِي أَدَبًا
كَمْ كَلَامٍ وَلِيَّ يُجْلِي الْعَطَاءُ
فِي فَهَمٍ كُلِّ شَيْءٍ يَجْعَلُ
مِنْهُمْ لِلْغَيْبِ قَدَرٌ يُسَبُّوا
لَهُمْ خُضْرٌ.. لِطَافٍ مُرْوَحَةٍ

پیر دندانها بهم بر میزدی
او همی لرزید و می گفت ای ثبور
زان عجب گم کرد آن تدبیر را
حیرت اندر حیرت اندر حیرتم
ساعتی سنگم ادیبی میکند
سنگ و کوهم فهم اشیا می دهد
غیبیان سبز پر آسمان

(۱) پس ز لرزه و خوف و بیم آن ندی
(۲) آنچنان کاندر زمستان مرد عور
(۳) چون در آن حالت بدید آن پیر را
(۴) گفت پیرا گر چه من در محنتم
(۵) ساعتی بادم خطیبی میکند
(۶) باد با حرفم سخنها می دهد
(۷) گاه طفل را ربوده غیبیان

- (۱) فَأَنَا مِمَّنْ أُيْنُ وَ لِمَنْ
 أَنَا لِلْسُودَاءِ حَالاً أُنْسَبُ
- (۲) فَفَعِنِ الشَّرْحِ لِفَيْبِي الْغَيْرَةُ
 فَأَقُولُ أَنَا ذَا الْمِقْدَارِ أَنْ
- (۳) لَوْ أَقُولُ أَكْثَرَ الْحَالِ أَنَا
 (۴) وَالْجُنُونِ لِي فَالْشَّيْخُ الْبَشْرِي
- قَالَ وَ أَبْدِي سُجْدَةَ الشُّكْرِ وَلَا
- (۵) أَبَدًا لَا تَحْزَنِي لَيْسَ بَضِيعُ
- (۶) يَنْمَحِي فِيهِ فَكُلُّ زَمَنِ
 مِائَةُ أَلْفٍ أَلْفِ جَرَسٍ
- هَذِهِ الشُّكُوى أُيْنُ وَالْمَحْنُ
 مِائَةُ قَلْبٍ لِي .. مُضْطَرِبُ ..
- شَفَتِي سَدَّتْ دَهْتَنِي الْحَيْرَةُ
 طَلِيلِي ضَاعَ .. لِي اللَّبُّ افْتَتَنَ ..
- رَبَطَ الْخُلُقُ بِزَنْجِيرِ الْخَنَا
 وَيْكَ يَا سَعْدِيَّةُ لَا تَهْدِرِ
- تَخْمِشِي وَجْهًا لَكَ فِي ذَا الْمَلَا
 هُوَ بَلْ ذَا الْعَالَمِ الرَّحْبِ جَمِيعُ
- فِيهِ لِلْغَيْرَةِ وَالْخُلُقِ السَّيِّئِ
 وَ حُمَاةِ يَنْبَالٍ وَ قِيسِي

من شدم سودای اکنون صد دله
 این قدر گویم که طفلم گم شده است
 خلق بستندم بزنجیر جنون
 سجده شکر آ ورو را کم خراش
 بلکه عالم یاوه گردد اندرو
 صد هزاران پاسبانست و جرس

(۱) از که نالم با که گویم این کله
 (۲) غیرتش از شرح غییم لب به بست
 (۳) گر بگویم چیز دیگر من کنون
 (۴) گفت پیرش کای حلیمه شاد باش
 (۵) تو مخور غم که نگردد یاوه او
 (۶) هر زمان از رشک و غیرت پیش و پس

- (۱) أَفَلَا الْآصْنَامَ تِلْكَ ذِي الْفُنُونِ
 قَدْ نَظَرْتُ كَيْفَ حَزُنًا وَشُجُونِ
- (۲) فِي أَمَامِ طِفْلِكَ الرَّأْسَ لَهَا
 نَكَّسَتْ خَاضِعَةً مِمَّا يَهَا
- فَعَلَى الْأَرْضِ عَجِيبًا ظَهَرَا
 لِي ذَا الْقَرْنِ وَ لُبِّي بَهْرَا
- (۳) هَا أَنَا قَدْ وَخَطَ رَأْسِي الْمَشِيبُ
 لَمْ أَرِ مِثْلَهُ فِي الْكَوْنِ غَرِيبِ
- (۴) حَيْثُ مِنْ إِرْسَالِهِ ذَا الْحَجَرِ
 أَن مَنكُوسًا وَ مِنْهُ يَحْذَرُ
- فَعَلَى مَنْ أَذْ نَبُؤَا أَيْ عِقَابُ
 يَضْرِبُ كَيْفَ لَهُمْ يُجْرِي الْعَذَابُ
- (۵) لَيْسَ مِنْ جُرْمٍ يَبِينُ لِلْحَجَرِ
 إِنَّكَ تَعْبُدُهُ تُبْدِي الْحَذَرِ
- لَمْ تَكِ الْمُضْطَرَّ أَنْتَ أَنْ لَهُ
 تَعْبُدُ .. مِنْكَ أَتَى ذَا الْوَلَهْ ..
- (۶) مَنْ هُوَ الْمُضْطَرَّ مِثْلُ ذَا الْحَذَرِ
 يَهْ لَمْ .. مُذْلَهُ الْإِسْمُ حَضَرَ ..
- فَعَلَى مَنْ أَجْرَمَ مَا يَرُبُّطُونَ
 مِنْ عِقَابٍ إِذْ عَلَيْهِ يَسْخُطُونَ

- (۱) آن ندیدی که بتان ذو فنون
 چون شدند از نام طفلت سرنگون
- (۲) این عجب قرنی است بر روی زمین
 پیر گشتم من ندیدم جنس این
- (۳) زین رسالت سنگها چون ناله داشت
 نا چه خواهد بر گنه کاران گماشت
- (۴) سنگ بی جرم است در معبودیش
 تونهُ مضطر که بنده بودیش
- (۵) آن که مضطر آنچنان ترسان شده است
 تا که بر مجرم چها خواهند بست

فی بیان وقوف جد المصطفیٰ عبدالمطلب علی غیبة المصطفیٰ

عن حلیمه و طلبه له اطراف مکه و أنینه علی باب الکعبة و وجد انه له بعد
طلبه من الحق تعالی

- (۱) اِذْ مِنْ السَّعْدِيَّةِ مَعَ مَا لَهَا مِنْ نَبَاحٍ فِي الْمَلَأِ زَادَ بِهَا
(۲) لَمْ جَدَّ الْمُصْطَفَىٰ حَالًا وَ مِنْ صَخَبٍ كَثْرًا عَلَى السَّمْعِ يُرِنُ
عَظَمَ الصَّوْتُ لَهُ حَتَّىٰ إِلَى بَعْدِ مِثْلِ كُلِّ سَمْعٍ وَ صَلَا
(۳) فَسَرِيعًا فِيهِ عَبْدُ الْمُطَلِّبِ عَلِمَ لَمْ يَكُلِّ مَا كَتَبَ
(۴) وَ عَلَى الصَّدْرِ مُدَامًا ضَرْبًا يَدُهُ يَبْكِي لِحُزْنِ ذَهَابِ
نَحْوِ بَابِ الْكَعْبَةِ يَا مَنْ دَرَى سِرَّ لَيْلٍ وَ نَهَارٍ فِي الْوَرَى
(۵) أَنَا لَا أَعْرِفُ مَنْ قَنِّ يَلِيقُ بِي أَوْ مِنْ صَنْعَةٍ فِيهَا حَقِيقُ
كَيْ يَكُونُ مَحْرَمَ السِّرِّ لَكَ مِثْلِي مَا أَزْدَدْتُ خَوْفًا وَ بُكَاءَ

خبر یافتن جد مصطفیٰ (ص) عبدالمطلب از گم کردن حلیمه مصطفیٰ (ح) و طالب

شدن او گرد شهر و نالیدن او بر در کعبه و از حق خواستن و یافتن او محمدا (ص)

- (۱) چون خبر یابید جد مصطفیٰ از حلیمه وز فغانش در ملا
(۲) وز چنان بانگ بلند و نعره ها که بمیلی میرسد از وی صدا
(۳) زود عبدالمطلب دانست چیست دست بر سینه همی زد می گریست
(۴) آمد از غم بر در کعبه بسوز کای خبیر از سر شب و از راز روز
(۵) حویشن را من نمی بینم فنی تا بود همراز تو همچون منی

أَنِّي فِي الْبَابِ ذَا لِسَامِي ذُرَى
لَهُ قَدْرٌ أَوْ يَسِيلُ دَمْعِيَا ..
قَدْ رَأَيْتُ الْحَالَ سِرًّا وَعَلَنَ
آثُرَ الرَّحْمَةِ مِنْكَ يَا كَرِيمَ
هُوَ مِنَّا فَالْنَحَاسُ زَهْدًا
كِيَمِيَاءُ .. الْفَرْقُ كَثْرًا يَبْعُدُ ..
فِيهِ دَوْمًا فِي وَلِيِّ وَ رَقِيبَ
جَادَ فِي الْإِطْفَالِيَّةِ مِنْهُ أَحَدُ
مِائَةِ عَامٍ .. وَ مَاتَ زَاهِدًا
لَهُ قَدْ أَبْصَرْتُ فَالْدَّرُ التَّمِينُ

(۱) لَا أَرَى قَدْرًا لِي حَتَّى أَرَى
(۲) أَقْبَلَ أَوْ أَنْ سُجُودَ رَأْسِيَا
(۳) دَوْلَةً تَضَحُّكَ لِي لَكِنْ لِأَنَّ
أَنَا فِي السِّيمَا لِذَا الدَّرِّ الْيَتِيمِ
(۴) أَنْ لَنَا لَا يَشْبَهُ هَبْ وَلِذَا
نَحْنُ بِالْمِرَّةِ كُنَّا أَحْمَدُ
(۵) مَا رَأَيْتُ أَنَا مِنْ كُلِّ عَجِيبِ
(۶) مَا رَأَيْتُ فَالَّذِي فَضْلُكَ قَدْ
أَبْدَأَ مَا نَظَرَ هَبْ جَاهِدًا
(۷) إِذْ أَنَا مِنْكَ الْعَنَائَاتِ يَقِينُ

تا شوم مقبول این مسعود در
یا باشکم دولتی خندان شود
دیده ام آثار لطفت ای کریم
ما همه مسیم و احمد کیمیاست
من ندیدم درولی و درغدو
کس نشان ندهد بصد ساله جهاد
بروی او دریست از دریای تو

(۱) خویشتن را من نه می بینم هنر
(۲) یا سر و سجده مرا قدری بود
(۳) لیک در سیمای آن در یتیم
(۴) که نه می ماند بما گرچه زماست
(۵) آن عجائبا که من دیدم درو
(۶) آنچه فضل تو درین طفلیش داد
(۷) چون یقین دیدم عنایتهای تو

(۱) كَانَ مِنْ بَحْرِ لَكَ أَيْضًا أَنَا بِهِ أَيْتِكَ شَفِيعًا مُذْنِبًا
حَالَهُ يَا مَنْ دَرَى الْحَالَ لَنَا قَلَّ وَ جَلَّى الْكَرْبَ عَنَّا وَالْعَنَّا

فی بیان مجبیٰ الجواب لعبد المطلب من داخل الکعبه

(۲) لَهُ فَوْرًا مِنْ مُحِيطِ الْكَعْبَةِ وَصَلَ صَدْتُ سَمَى بِالرُّتْبَةِ
أَنْ هُوَ حَالًا لَدَيْكَ يُظْهِرُ وَجْهًا.. الْأَحْزَانُ عَنْكَ تَغْدُرُ
(۳) عِنْدَنَا مَعَ مِائَةِ حَظٍّ سَعِيدٍ كَانَ مَحْفُوظًا.. يَحْضُنُ لَا يَبِيدُ
عِنْدَنَا مَعَ مِائَةِ حِزْبٍ مَلَكٌ كَانَ مَحْفُوظًا لِأَنْ يَرْجِعَ لَكَ..
(۴) شُهْرَةَ الْعَالَمِ مِنْهُ مَا ظَهَرَ نَجْعَلُ الْبَاطِنُ مِنْهُ الْمُسْتَمَرَّ
نَجْعَلُ نُخْفِيهِ عَنْ كُلِّ أَحَدٍ لَيْسَ يَدْرِي السِّرَّ مِنْهُ مَا اجْتَهَدَ
(۵) إِنَّ هَذَا لِمَاءَ وَالطِّينِ اللَّزْبِ مَعْدَنًا لِلذَّهَبِ الْطَّلَقِ حُسْبُ
صَاعَةً نَحْنُ وَ مِنْهُ دَائِمًا أَنَا الْخَلْخَالُ أَنَا خَاتَمًا

(۱) من همون را می شفیع آوم بتو حال او ای حال دان با ما بگو

جواب آمدن عبدالمطلب را از درون کعبه

(۲) از درون کعبه آمد بانگ زود که هم اکنون رخ بتو خواهد نمود
(۳) با دو صد اقبال او محفوظ ماست با دو صد طلب ملک محفوظ ماست
(۴) ظاهرش را شهره کیهان کنیم باطنش را از همه پنهان کنیم
(۵) زر کان بود آب و گل ما زر گریم که گمش خلخال و که خاتم بریم

- (۱) تَقَطَّعُ الْحَلِيَّةَ لِلسَّيْفِ زَمَنٌ
نَجْعُلُ الْحَلَقَةَ كَمَ زَانَتْ بِفَنٍ
وَعَلَى الْعَاتِقِ مِنْ لَيْثِ الْعَرِينِ
زَيْنَةُ الدَّسْتِ وَأَنَا لِأَمْتِنَانِ
سَلَّ الْمَلِكُ .. وَجَلَّ فِي الزَّمَنِ ..
بَانَ مِنْ عِشْقٍ وَطِيبٍ وَهَنَا
قِيلَ مِثْلُ الْمُرَادِ وَالْمَرَامِ
نُظْهِرُ .. تَمْنَحُهُ الْمُلْكُ الْعَقِيمُ ..
ذَا نُعِيدُ الْوَالِهَ الْمُنْهَمِكَا ..
- (۲) تَقَطَّعُ السَّيْفُ بِهِ أَنَا نُزِينُ
حَلَقَةً أَنَا نُسَوِّيهِ وَآنَ
نَجْعُلُ النَّاجَ لِفَرْقٍ كُلِّ مَنْ
(۳) نَحْنُ مَعَ هَذَا التُّرَابِ كَمَ لَنَا
إِذْهُوَ فِي قَعْدَةِ الطَّوْعِ مُدَامَ
(۴) تَارَةً مِنْهُ كَذَا مَلَكًا عَظِيمَ
تَارَةً عِنْدَ الْمَلِكِ قَلْبَا

- (۱) گاه بندگان شیرش کنیم
گاه تاج فرقه‌های ملک جو (۱)
زانکه اقتادست در قعده رضا (۲)
که هم او را پیش شه شیدا کنیم
- (۱) گاه حمایت‌های شمشیرش کنیم
(۲) گاه ترنج تخت بر سازیم او
(۳) عشقها داریم با این خاک ما
(۴) که چنین شاهی ازو پیدا کنیم

(۱) ترنج بدو ضمه میوه معروف و سه کنج و بوته کلان که بر چهار گوشه ده ساله می‌سازند از حاشیه نسخه لکناهور نقل شده و بدین معنی در برهان قاطع نیامده است - (۲) قعده بکسر اول نوعی از قعود و آن مقدار از مکان که فرا گیرد او را قاعده باین معنی بفتح اول هم جایزه است - اسرار الحکم صفحه ۲۸۳ -

- (۱) مِائَةُ الْأَفْرِ أَلْفٍ عَاشِقٍ
 فِي نِيَّاحٍ وَ تَقِيرٍ وَ طَلَبٍ
 (۲) شَغَلْنَا ذَا كَانَ بِالرَّغْمِ عَلَى
 مَنْ لَهُ الرُّوحُ لِذَا لُشْغِلِ لَنَا
 (۳) لِلتُّرَابِ الْفَضْلُ ذَا نُعْطِي لِأَنْ
 (۴) مَا لَهُ زَادٌ لِأَنْ لَوْنُ الْغِيَارِ
 وَلَدَى الْبَاطِنِ وَصَفَ النُّورِ قَدْ
 (۵) فَلَهُ الظَّاهِرُ فِي حَرْبِ عَوَانٍ
 فَلَهُ الْبَاطِنُ مِثْلُ الْجَوْهَرِ
 (۶) فَلَهُ ظَاهِرُهُ قَالَ عَلَنَ
 وَ لَهُ بَاطِنُهُ قَالَ الْأَمَامُ
- مَعَ مَعْشُوقٍ وَ صَبٍّ وَامِقٍ
 كَلَّمَهُمْ ضَجُّوا بُكَاءً وَ صَخَبَ
 ذَلِكَ الْأَعْمَى الَّذِي لُبًّا خَلَى
 لَمْ يَمَلْ.. قَالَ بَلَى خَيْرٌ أَنَا
 نَضَعُ النِّعْمَةَ نَحْنُ عِنْدَ مَنْ
 فِي التُّرَابِ وَجَدَ أَبَدِيَّ انْكِسَارِ
 وَجَدَ كَالنُّورِ ضَاءً وَ اتَّقَدَّ
 كَانَ مَعَ بَاطِنِهِ كُلَّ زَمَانٍ
 وَ لَهُ الظَّاهِرُ مِثْلُ الْحَجَرِ
 نَحْنُ ذَا الْأُغْيَرِ أَيَّ زَمَنٍ
 وَ الْوَرَاءَ الْحَسَنَ انْظُرْ لِلْمَرَامِ

- (۱) صد هزاران عاشق و معشوق ازو
 (۲) کار ما اینست بر کوری آن
 (۳) این فضیلت خاک را زان ره دهیم
 (۴) زانکه دارد خاک شکل اغیری
 (۵) ظاهرش با باطنش کشته بجنگ
 (۶) ظاهرش گوید که ما اینیم و بس
- در فغان و در نفیر و جستجو
 دو بکار ما ندارد میل جان
 زانکه نعمت پیش بی برگان نهم
 در درون دارد صفات انوری
 باطنش چون گوهر و ظاهر چو سنگ
 باطنش گوید نکو بین پیش و پس

- (۱) فَلَهُ الظَّاهِرُ مِنْهُ الْبَاطِنُ
وَلَهُ الْبَاطِنُ قَالَ قِفْ هُنَا
(۲) فَمَعَ الْبَاطِنُ مِنْهُ فِي جِلَادٍ
فَإِذَا لَا شَكَّ مِنْ ذَا الصَّبْرِ قَدْ
(۳) نَحْنُ مِنْ هَذَا التُّرَابِ مَنْ عَبَسَ
تَخْلُقُ الضُّحَاكَ الَّذِي قَدْ سَتَرَ
(۴) ذَا الْإِنِّ بِالْإِخْلَاقَةِ كَانَ التُّرَابُ
وَالْبُكَاءُ وَالنَّعْمُ فِي الْبَاطِنِ كَمْ
(۵) كَاشِفُوا الْأَسْرَارَ نَحْنُ شُغْلُنَا
أَنَّ خَفِيَّاتِ الْأُمُورِ مِنْ كَمِينٍ
(۶) هَبْكَ أَنَّ الْإِلَصَّ كَانَ الْمُنْكَرِ
فَالْمَتَاعَ الشَّحْنَةَ فِي عَصْرِهِ
- أُنْكَرَ لَسْتُ بِشَيْءٍ كَائِنًا
أُظْهِرْكُمْ بِي سُورَةً وَهَنَا
قَدْ غَدَى ظَاهِرُهُ يَبْدِي الْعِنَادَ
وَجَدَ وَ النَّفْرَةَ اخْتَارَ الرِّشْدَ
وَجْهَهُ كَمْ صُورَةٍ مِثْلَ الْقَبَسِ
نُظْهِرُ مِنْهُ نُبِينَ الْمُضْمَرِ
أَبْدًا فِي الظَّاهِرِ مِنْهُ الْمَصَابِ
أَلْفَ أَلْفِ ضِحْكَةٍ لِلْقَلْبِ ضَمَّ
ذَا وَلَا شُغْلَ سِوَاهُ عِنْدَنَا
نُظْهِرُ وَ الْمُضْمَرِ مِنْهَا نُبِينَ
سَفَهًا عَمَّا لَهُ قَدْ أَظْهَرَ
يُخْرِجُ يُظْهِرُ كُلَّ سِرِّهِ

باطنش گوید که بنمایم بایست
لاجرم زین صبر و نفرت می کشند
خنده پنهانش را پیدا کنیم
در درونش صد هزاران خنده هاست
کاین نهانها را برآریم از کمین
شحنه آن از عصر پیدا میکند

(۱) ظاهرش منکر که باطن هیچ نیست
(۲) ظاهرش با باطنش در چالش اند
(۳) زین ترش رو خاک صورتها کنیم
(۴) زانکه ظاهر خاک اندوه و بکاست
(۵) کاشف السیریم کار ما همین
(۶) گر چه دزد از منکری تن میزند

سَرَقَتْ فَازَتْ بِأَسْمَى نِعَم
تَأْتِي لِلْإِقْرَارِ فِي ذَاكَ عِيَانُ
وَلَدَتْ بَانَ لَهُ كُلُّ غَرِيبٍ
.. إِذْ غَدَى الْمُخْتَارَ مِنْ رَبِّ السَّمَاءِ ..
ضَحِكَ أَنْ مِثْلُ ذَا الْمَلِكِ لَنَا
كَانَ مِثْلًا .. وَ بِهِ نِلْنَا الثَّمَا ..
فَتَحَّتْ أَكْمامَهَا تُبْدي الظَّفَرُ
عَادَ مِثْلَ الزُّبْقِ وَالسَّوسَنِ
كَانَ وَ الْبَاطِنُ حِلْفًا لِلرَّشَدِ
.. لَهُمَا بَانَ الْخِلَافُ وَ التَّضَادُ ..
كَانَ مَعَ نَفْسِهِ لِلْحَقِّ الْآخِذُ
يَعْدُو خَصْمًا وَ لِدَيْنٍ يَسْتَبِيحُ

(۱) هَذِهِ الْأَ تَرَبُّهُ كَمْ كَرَمٍ
كَبِي لَهَا مِنْ إِبْتِلَاءٍ وَامْتِحَانٍ
(۲) فَلَكُمْ مِنْ وَلَدٍ قَدْ عَجِيبُ
غَيْرُ أَنْ أَحْمَدَ الْكُلِّ سَمَى
(۳) فَالَسَّمَاءِ وَ الْأَرْضُ دَوْمًا يَهْنَا
وُلِدَ مِنْ إِزْدِوَاجٍ فِي الدُّنَا
(۴) فَالَسَّمَاءِ مِنْ سُورٍ كَالزُّهَرِ
وَ التُّرَابُ لَهُ مِنْ يَمَنِ سَنَى
(۵) يَا تُرَابُ الظَّاهِرِ مِنْكَ أَبَدُ
إِذْهُمَا كَانَا بِحَرْبٍ وَ جِلَادُ
(۶) كُلُّ مَنْ لِلحَرْبِ فِي جُهْدٍ وَجَدُ
كَبِي بِذَا مَعْنَاهُ مَعَ لَوْنٍ وَ رِيحُ

تا مقر آریم شان از ابتلا

لیک احمد بر همه افزوده است

کابینچنین شاهی ز مادر جفت زاد

خاک چون سوسن شده ز آزدیش

چونلکه در جنگداند و اندر کشمش

تا بود معنیش خصم بو و رنگ

(۱) فضلها دزدیده اند این خاکها

(۲) بس عجب فرزند کورا بوده است

(۳) شد زمین و آسمان خندان و شاد

(۴) می شکافد آسمان از شادیش

(۵) ظاهر ت با باطن ت ای خاک خوش

(۶) هر که با خود بهر حق باشد بجنگ

مَعَ نُورٍ لَهُ دَوْمًا وَ جِدَالٍ
مَا آتَىٰ أَنَا .. وَلَا تَلْقَىٰ الْإِطْلَالَ ..
فَالسَّمَاءُ لَهُ لُطْفًا وَامْتِنَانٍ
وَضَعْتَ تُبْدِي لَدَيْهِ شُكْرَهَا

نَائِحًا بِاطْنِكَ بِالْأَثَرِ
.. فِي زَهْوَرٍ وَ وُرُودٍ غَضَّةٍ
عُرِفُوا الصُّوفِيَّةَ دَوْمًا يَفْقَنُ
قَتَلُوا النُّورَ تَبِينُ عَنْهُمْ
أَوْحَهَا كَالْقَنْفِذِ يَلْتَمِسُ
سِتْرَ حَتَّىٰ مُدَامًا لَمْ يَبِينِ
صَوْتِ دَوْمًا جِهَارًا لَا بَعْدَ
وَيْكَ عَنِ ذَا الْكَرَمِ .. دَعَا وَلْتَجِدَ

(۱) فَلَهُ الظُّلْمَةُ كَانَتْ فِي قِتَالٍ
وَ لِشَمْسٍ رُوحِهِ قَطُّ الزَّوَالِ
(۲) كُلُّ مَنْ جَدَّ لَنَا لِلْامْتِحَانِ
تَحْتَ رَجُلٍ لَهُ حُبًّا ظَهَرَهَا

(۳) هَبْ غَدَى ظَاهِرُكَ مِنْ كَدَرٍ
لَكَ كَانَ رَوْضَةٌ فِي رَوْضَةٍ
(۴) قَصِدُوا ذَاكَ كَيْمَثِلِ هُمْ مَنْ
عَبَسُوا وَجْهًا لِأَنَّ مَعَ مَنْ هُمْ
(۵) عُرْفَاءُ الْعَصْرِ مَنْ قَدْ عَبَسُوا
عَيْشُهُ وَالذُّوقُ فِي الشُّوْكِ الْخِشْنِ
(۶) سِتْرَ الْبَاغِ وَ شَوْكُ الْبَاغِ قَدْ
أَيُّهَا اللَّصُّ الْعَدُوُّ ابْتَعِدْ

آفتاب جانش را نبود زوال
پشت زیر پایش آرد آسمان
باطن تو گلستان در گلستان
تا نیامیزند با هر نور کش
عیش پنهان کرده در خار درشت
کای عدو دزد زین رز دورباش

(۱) ظلمتش با نور او شد در قتال
(۲) هر که گوشت بهر ماه در امتحان
(۳) ظاهرش از تیرگی افغان کنان
(۴) قاصدا چون صوفیان رو ترش
(۵) عارفان رو ترش چون خارپشت
(۶) باغ پنهان کرد باغ آن خارفاش

(۱) أَيُّهَا الْقُنُودُ أَنْتَ الذَّمُّوكُ ذَا حَارِسًا صَيَّرْتَ صَدًا لِلَّذِي
صِرْتَ كَالصُّوفِيِّ دَوْمًا رَأْسًا سَاحِبًا مِنْ حَذَرٍ فِي جَبِيحَا
(۲) كَيْيَ بِذَا فِي الْأَرْبَعِ الْفِيَمَاتِ مِنْ عَيْشِكَ وَالدُّوقِ مَا فِيهِ تُكِنُّ (۱)
تَخَفِي مِمَّنْ كَوْرِدٍ وَجُهِهَا كَانَ كَالشُّوكِ غَدَى الْخُلُقِ لَهَا
(۳) طِفْلُكَ فَرَضًا صَبِيَّ الصُّورَةِ كَانَ لَكِنْ قَدْ غَدَى فِي السَّيْرِ
كُلُّ ذَيْنِ الْعَالَمِينَ ضَيَّفَنُ عِنْدَهُ وَ الْمَلَجَاءُ وَ الْمَأْمُنُ

(۱) چار دانگ فی الاصل بمعنی الاربع حیات ای الاقسام و اطراف الاربعة و لان دانگ بالفارسیة احد معانیة الجبة و يستعمل غالباً بمعنی القسم و سیاق الکلام صریح کما فی الترجمة و اراد بالقنود المعارف العبوس من معاشرۃ الخلق المسرور بالوحدة و العزلة و ان عبوس وجهه کان لهدایة غیره من العرفاء التابعین له و قد اشتبه مؤلف النهج فقال فی تفسیر البيت ما نصد « چار دانگ فی الاصل يستعمل هذا التركيب بمعنی تقابل الانسین من الناس و منع کل منهما للآخر فیکون ذلك بمعنی ربع الدرهم کنی به عن القلة و يستعمل بمعنی الادنی الحقیق - ای حتی واحد من الناس اذا لم تقابل و يمنع من هذا ملیح الصورة و السیره لا یکون عیشک و ذوقک المعنوی ناقصاً فیا طالب قرب الوصال کن غلیظاً شدیداً علی العشاق و خالف عادتهم حتی لا یتکدر نور قلبک ثم رجع من القصة الی الحصة فقال (طفل تو گر چه که کودک خوب است - انتهی قول مؤلف النهج القوی و یمکن ان تقرأ (گم شود) بالکاف العربیة فیکون المعنی بالترجمة کي هذا فی الاربع القسّمات من عیشک و الذوق ما فيها کمن ینزرو یقل من کورد و وجهها بالجمال و کشوک خلقها بالخصال و الخطاب مع القنود متوجه الی الاجتناب من اهل الظاهر و خلاف المعنی الاول -

(۱) خار پشتا خار حارس کرده سر چه صوفی در گریبان برده
(۲) تا کسی در چار دانگ عیش تو گم شود زین گلرخان خار خو
(۳) طفل تو گر چه که کودک خو بدست هر دو عالم خود طفیل او بدست

(۱) نَحْنُ مَنْ هُمْ لِدُنَا قَدْ نُسَبُّوا بِهِ نَحْيِي وَ إِلَيْهِ تَذْهَبُ
وَلَهُ بِالْخِدْمَةِ نَحْنُ الْفَلَكُ نَرْبُطُ نَرْفَعُهُ فَوْقَ الْمَلَكِ

فی طلب عبدالمطلب من الها تف علامه علی موضع محمد (ص)

قائلا این اجدده و مجی جواب له من داخل الكعبة و وجد انه

(۲) مِنْ مُحِيطِ الْكَعْبَةِ الصَّوْتُ الشَّدِيدُ وَصَلْ يَا طَائِبَ الْبَطْلِ الرَّشِيدُ

(۳) ذَاكَ فِي الْوَادِي الْفَلَانِي غَدَى تَحْتَ تِلْكَ الدَّوْحَةِ فَوْرًا عَدَى

(۴) ذَلِكَ الشَّيْخُ الْجَمِيلُ الْأَمْرَاءُ لِقَرِيشٍ مِنْ أَمَامٍ وَ وَرَاءُ

بِهِ حَفُّوا إِذْ لَهُ الْجَدُّ الزَّعِيمُ لِقَرِيشٍ كَانَ وَالْحَبَرُ الْعَظِيمُ

(۵) فَلِظَهْرِ آدَمَ كُلُّ السَّلَفِ لَهُ كَانُوا السَّلَفَ حَازُوا الشَّرَفَ

(۶) لَهُ هَذَا النَّسَبُ قِشْرًا يُرَى فَهُوَ مِنْ أَمْلَاحِ أَمْلَاحِ الْوَرَى

وَهُوَ الْكَوْنَيْنِ صَفْوُ الزُّبْدَةِ مَنْ هُمْ قَدْ عَظُمُوا بِالْعِدَّةِ

(۱) این نسب خود پوست اورا بوده است کز شهنشاهان مه پالوده است

نشان خراسان همدالمطلب از موضع محمد (ص) که گجایش یابم و جواب آمدن

از درون کعبه و نشان یافتن

(۲) ما جهانی را بدو زنده کنیم چرخ را در خدمتش بنده کنیم

(۳) از درون کعبه آوازش شنید گفت ای جوینده طفل رشید

(۴) در فلان وادیست زیر آن درخت پس روان شد زود پیر نیکبخت

(۵) در رکاب او امیران قریش زانکه جدش بود اعیان قریش

(۶) تا به پشت آدم اسلافش همه مهتران رزم و بزم و ملحمه

- (۱) لُطْفُهُ مِنْ نَسَبٍ كَانَ الْبَعِيدُ وَ الزَّكِيِّ شَأْنُهُ عَنْهُ يَزِيدُ
 أَنْ يُرَى مِنْ سَمَكٍ حَتَّى السَّمَاءِ لَهُ مِنْ جِنْسٍ وَلَا مِنْ إِشْتِرَاكِ
 (۲) إِنْ نُورَ الْحَقِّ مَا رَامَ أَحَدُ أَصْلًا أَوْ فِرْعًا لَهُ عَنْ ذَا أَبْتَعَدُ
 خِلْعَةُ الْحَقِّ لَهَا أَيُّ طَلَبُ لِلْإِسْدَى وَاللُّحْمَةِ جَلَّتْ رُتَبُ
 (۳) فَأَقْلُ الْخَلْعِ مِنْهُ لِمَنْ فِي الثَّوَابِ مَنَحَ جُودًا وَمَنْ
 مَا طَرَّازَ الشَّمْسِ يَعْلُو وَيَصِيرُ بِسَنَاهُ النُّورِ وَضَاءٌ مُنِيرُ

باقی قصه دعوت سلیمان بلقیس الی الایمان

- (۴) قُومِي يَا بَلْقِيسُ وَاثِ وَأَنْظِرِ مُلْكًا الدَّرِّ وَأَسْمَى جَوْهَرِ
 الْإِقْطِي فِي سَاحِلِ بَحْرِ نُسَبِ لِلْإِلَهِ جَلَّ عَدًّا مَا حُسِبِ
 (۵) لَكَ كُنَّ الْأَخَوَاتِ فِي الْوَرَى سَاكِنَاتِ الْفَلَكَ السَّامِي ذُرَى
 أَنْتِ فِي ذَا النِّجَسِ النَّتَنِ الْبِذِي أَيُّ سُلْطَانٍ لَكَ الْكُلُّ أَنْيَذِ

- (۱) مغز او خود از نسب دورست و پاک
 (۲) نور حق را کس نجوید زاد و بود
 (۳) کمترین خلعت که بدهد در ثواب
 نیست جنسش از سمک کس تا سماک
 خلعت حق را چه حاجت تار و پود
 بر فرازد بد طراز آفتاب

بَقِيَّةُ قِصَّةِ دَعْوَةِ سُلَيْمَانَ (ع) بَلْقِيسَ رَا بَايْمَانَ

- (۴) خیز بلقیسا بیا و ملک بین
 (۵) خواهران ساکن چرخ سنی
 بر لب دریای بزدان در بچین
 تو بمرداری چه سلطانی کنی

(۱) ذَالِكَ السُّلْطَانُ تِلْكَ الْأَخْوَاتُ هَلْ عَلِمْتَ أَنْ هُوَ أَيْ هِبَاتُ
 (۲) جَمَّةٌ أُعْطِيَ فَأَنْتَ مِنْ فَرَحٍ كَيْفَ كُلِّ ضَارِبٍ طَبْلِ سَنَحٍ
 قَدْ مَسَكْتَ أَنْ أَنَا رَبُّ السُّرُورِ لِلْوَطِيسِ أَمِنَكَ كُلِّ الْأُمُورِ

بیان مثل الانسان القانع بالدنيا والحريص في طلبها وغفلته

غفلة عن دولة الروحانيين و هم ابنا جنس الادمي (يا ليت قومي يعلمون) (۱)
 (۳) ذَالِكَ الْكَلْبُ إِلَى أَعْمَى فَقِيرٍ فِي مَحَلٍّ نَظَرَ فَرْدًا يَسِيرُ
 فَعَلَيْهِ حَمَلٌ الدَّلَقُ لَهُ خَرَقٌ .. كَرَّرَ دَوْمًا فَعَلَهُ ..
 (۴) قَدْ ذَكَّرْنَا ذَاوَ الْكِنِ ثَانِيًا نَحْنُ كَرَّرْنَا الْمَقَالَ الْمَاضِيَا

(۱) ای لما سلکوا علی جادة الشرع و خلعوا الباس البشرية و تجاوزوا عالم الاجسام

فكان کل منهم مناديا یا ليت قومي يعلمون بما اغفر لی ربی و جعلنی من الکرمین

(۱) خواهرانت را ز بخششهای راد هیچ میدانی که آن سلطان چه داد

(۲) تو ز شادی چون گرفتی طبل زن که منم شاد و رئیس گولخن (۱)

مثل قانع شدن آدمی بدنيا و حرص او در طلب دنیا و غفلت از دولت روحانیان

که ابنا جنس ویند یا ليت قومي يعلمون

(۳) آن سگی در کو گدائی کور دید حمله می آورد و دلش می درید

(۴) گفته ایم این را ولی بار دگر شد مکرر بهر تأکید خبر

(۱) در نسخه لکناهور (تو ز شادی چون گدائی طبل زن)

آخِرَ الْأَمْرِ لَهُ الْأَعْمَى ذَكَرَ
قَنَصُوا الصَّيْدَ بِذَلِكَ الْوَقْتِ الْجَلِيِّ
قَوْمُكَ أَصْطَادُوا بِطَيْبٍ وَجَدَلُ
لَكَ تَصْطَادُ .. فَيَا بَشَرَ الْعَمَلِ ..
ذَلِكَ التَّزْوِيرَ لِلْحَقِّ أَسْأَلُكَ
عِنْدَكَ جُمُوعَ لَسْتُ بِالْخَبِيرِ
مَالِحُ الْمَاءِ الَّذِي جَرَّ الْعَنَا
رَجَعُوا .. كُلُّهُمْ النُّورَ فَقَدْ ..
أَجْعَلِ الْمَاءَ الْكَثِيفَ وَالِدَنِي
.. وَابْتِهَلُ بِالصِّدْقِ لِلَّهِ الْأَحَدِ ..
قَنَصُوا أَنْظُرْ أَنْتَ مِنْ هَذَا الْوَرَى
تَقْنَصُ الْأَعْمَى لِجَهْلِ وَشِقَاءِ

(۱) آمحض تا کیدِ لَدِيَاكَ الْخَبِرِ
فَلَكَ الْأَصْحَابُ فَوْقَ الْجَبَلِ
(۲) لِحِمَارِ الْوَحْشِ فِي وَغْرِ الْجَبَلِ
أَنْتَ أَعْمَى وَسَطَ هَذَا الْمَحَلِ
(۳) أَيُّهَا الشَّيْخُ الْنَفُورُ أَتْرُكُ
أَنْتَ مَاءُ مَالِحٍ كَمْ مِنْ ضَرِيرِ
(۴) أَنْ مُرِيدُونِي أَوْلَاءِ وَ أَنَا
مِثِّي هُمْ شُرِبُوا وَالْعَمَى قَدْ
(۵) مَاءَكَ حُلُوءًا يَبْحَرُ آدُنِ
فَخِ هَذَا الْعَمَى لَا تَجْعَلْ أَبَدَ
(۶) قُمْ وَ أَسَدَ اللَّهِ مَنْ هُمْ لِلْفِرَا
كَيْفَ مِثْلَ الْكَلْبِ صُرْتَ بِالرِّيَاءِ

بر که اند این دم شکار و صید جو
در میان کوی می گیری تو دور
آب شوری جمع کرده چند کور
می خورند از من همی گردند کور
آب بد را دام این کوران مکن
تو چو سنگ چونی بزرقی کور گیر

(۱) کور کفتش آخر آن یاران تو
(۲) قوم تو در کوه می گیرند گور
(۳) ترک این تزویر کن شیخ نفور
(۴) کین مریدان من و من آب شور
(۵) آب خود شیرین کن از بحر لدن
(۶) خیز شیران خدایین کور گیر

- (۱) مَا الْفِرَاهُمْ عَنْ سَوَى صَيْدِ الْحَبِيبِ
كُلُّهُمْ أَسَدٌ وَ صَيَّادُ الْأَسَدِ
(۲) نَاطِرُونَ الصَّيْدَ مَعَ صَيْدِ الْمَلِكِ
(۳) مَاتَ فِي الْحَبِّ كَطَيْرٍ مَيِّتٍ
كَبِيٍّ بِهِمْ يَصْطَادُ أَطْيَاراً أُخَرَ
(۴) مَيِّتُ الطَّيْرِ اضْطِرَّاراً وَجِدَا
أَفْلَسْتَ الْقَلْبَ بَيْنَ الْأَصْبَعَيْنِ
(۵) كُلُّ مَنْ قَدْ نَظَرَ صَيْدًا إِلَى
فَلَدَى الْوَاقِعِ إِنْ يَنْظُرَ غَدَى
(۶) كُلُّ مَنْ عَنْ ذَلِكَ الطَّيْرِ اللَّذِي
فَيْدَ الصَّيَّادِ ذَاكَ لِلْأَبَدِ
- کَمْ بَعِيدُونَ وَ مِنْهُمْ لَا يَطِيبُ
وَ سُكَارَى النُّورِ لِلْحَيِّ الْأَحَدِ
تَرَكَوْا الصَّيْدَ وَ كُلُّ مِنْهُمْ
مَسَكَ الْحَبَّ لَهُمْ لَمْ يُفْلِتِ
جَنَسَهُمْ.. غَزَتْ وَجُودًا فِي الْبَشْرِ..
بَيْنَ وَصْلٍ وَ فِرَاقٍ أَبَدًا
قَارِنَا .. قَلْبُهُ فِي الْمَلَوَيْنِ..
طَيْرُهُ الْمَيِّتِ صَارَ فِي الْمَلَأِ
صَيْدَ سُلْطَانٍ لَهُ الرُّوحَ هَدَى
مَاتَ جَرَّ الرَّأْسِ .. لَمْ يَتَّخِذْ..
هَبْهُ جَدَّ الْعُمُرِ آتَا مَا وَجَدَ

جمله شیر و شیر گیر و مست نور
درده ترک صید و مرده دروله
تا کند او جنس ایشان را شکار
خوانده القلب بین الأصبعین (۱)
چون به بیند شد شکار شهریار
دست آن صیاد را هر گز نیافت

(۱) گور چه از صید غیر دوست دور
(۲) در نظاره صید و صیادی شه
(۳) همچو مرغ مرده شان بگرفته یار
(۴) مرغ مرده مضطرب اندر وصل بین
(۵) مرغ مرده اش را هر آن کوشد شکار
(۶) هر که او زین مرغ مرده سر بتافت

(۱) مراد روز وصل و بین وصل و فراق باعتبار سیر فی الله است : ورسیده بقاء و بقاء

بخفحه و ۵ ج ۴ شرح بحر العلوم رجوع شود -

- (۱) لَهُ قَالَ لِي لَا تَنْظُرُ يَا نَظِيرَ الْعِشْقِ لِسُلْطَانِي وَآنَا لَسْتُ أَلَمَيْتُ السُّلْطَانَ لِي
- (۲) مِنْنِي صَارَتْ كَمَيْتٍ وَ الْحِرَاكُ مِنْ جَنَاحِي وَ قَدِّي الْحَالُ لِي
- (۳) فِحْرَاكِي الْبَائِدُ مِنْ قِتْمَرِهِ وَ حِرَاكِي الدَّائِمُ الْحَالُ بِهِ
- (۴) كُلُّ مَنْ أَبْدَى حِرَاكًا أَعَوْجًا هَبْهُ عَنَقَاءَ الدُّنَا فَهَوَ أَنَا
- (۵) أَصَحِّ وَالْمَيْتَ لِي لَا تَنْظُرِ بَلْ لِي إِنْ كُنْتَ عَبْدًا فَانْظُرِ
- نَجَسًا كُنْتُ لِي الْقَدْرُ وَهَنْ كَيْفَ لِي يَحْرُسُ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ قَتَلَ وَ الصُّورَةُ بِالْمَثَلِ قَبْلَ هَذَا لِي قَدْ كَانَ هُنَاكَ ذَا الْحِرَاكِ يَبْدُ الْعَدْلِ الْوَلِيِّ خَرَجَ بَادَ جَمِيعُ عُمْرِهِ بَاقِيًا كَانَ وَ قَيْدَ حُيَّهِ عِنْدَ تَحْرِيكِي وَ مِنْهُ خَرَجَا أَقْتُلْ أَجْعَلْهُ قَيْدَ الْفَنَاءِ إِنْ تَكُ الْحَيَّ وَ سَامِي النَّظِيرِ فِي يَدِ السُّلْطَانِ وَ اعْرِفْ أَثْرِي

(۱) عشق شه بین در نگهداری من
صورت من شبه مرده گشته است
جنبشم اکنون ز دست دادگر
جنبش باقیست اکنون چون ازوست
گرچه سیمرخ است زارش می کشم
در کف شامه نگر گر بنده

(۱) گوید او منگر بمررداری من
(۲) من نه مردارم مرا شه کشته است
(۳) جنبشم زین پیش بود از بال و پر
(۴) جنبش فانیم بیرون شد ز پوست
(۵) هر که کج جنبد به پیش جنبشم
(۶) هین مرا مرده مبین کر زنده

حَيًّا الْقُدْرَةَ أَبَدِيَّ وَ الْعِظَمُ
 كُنْتُ وَالسَّبْقُ لِي مِنْهُ التَّحَقُّ
 قَبْضَةَ اللَّهِ وَ أَيْضًا اعْرِفِ
 تَرَهُ السَّائِغَ أَيْضًا فِي الْمَلَأُ
 غَيْرَ أَنَّ كُلَّ مَنْ فِي ذِي لَدُنَا
 خَالِدًا .. لِلْمَلَأِ الْأَعْلَى رَقِي..
 مَاتَ أَيْضًا فَرِحَ ذَلِكَ مَنْ
 يَنْشِي عَنْهُ .. بِمَا يَأْمُرُ لَمْ..
 اخْتَفَى مُوسَى بِنْتُ عَلْنَا
 أَنَا جِسْرَ الْبَحْرِ صِرْتُ مِثْلَمَا
 قَوْمٍ فِرْعَوْنَ لَهُمْ سُقْتُ الْبَلَا

من بکف خالق عیسی درم
 بر کف عیسی مدار این هم روا
 از دم من او بماند جاودان
 شاد آن کو جان بدین عیسی سپرد
 موسیم پنهان و من پیدا به پیش
 باز بر فرعون اژدرها شوم

(۱) اَرْجَعَ الْمَيِّتَ عِيسَى مِنْ كَرَمٍ
 أَنَا فِي كَفِّ الَّذِي عِيسَى خَلَقَ
 (۲) وَمَتَى أَبْقَى أَنَا الْمَيِّتَ فِي
 أَن عَلَى الْكَفِّ لِعِيسَى ذَلِكَ لَا
 (۳) عِيسَوِي النَّفْسِ كُنْتُ أَنَا
 وَجَدَ مِنْ نَفْسِي الرُّوحَ بَقِيَ
 (۴) فَبِعِيسَى صَارَ حَيًّا غَيْرَ أَن
 سَلَّمَ الرُّوحَ لِعِيسَى ذَا وَ لَمْ
 (۵) فَالْعَصَا فِي كَفِّ مُوسَى أَنَا
 (۶) فِي الْأَمَامِ فَلَدَى مَنْ أَسْلَمَا
 أَيْضًا الثُّعْبَانُ قَدْ صِرْتُ عَلَى

(۱) مرده زنده کرد عیسی از کرم
 (۲) کی بمانم مرده در قبضه خدا
 (۳) عیسیم لیکن هر آنکه یافت جان
 (۴) شدز عیسی زنده لیکن باز مرد
 (۵) من عصایم در کف موسی خویش
 (۶) بر مسلمانان پل دریا شوم

- (۱) ذِي الْعَصَا يَا وَلَدِي لَا تَنْظُرِ
فَالْعَصَا لَوْلَا بِكَفِّ الْحَقِّ حِينَ
(۲) مَوْجُ طُوفَانٍ طَمَىٰ أَيْضًا غَدَىٰ
فِيهِ غَوَّاءُ اللَّذِينَ السِّحْرَهُمْ
(۳) لَوْ عَصَىٰ اللَّهُ أَنَا أَحْسِبُ
(۴) أَخْرِقُ سِتْرَ الرِّيَاءِ مِنْهُمْ
أَتْرَكُ حَتَّىٰ لِحْلُو النَّبْتِ ذَا
(۵) عِدَّةَ أَيَّامٍ يَرْعَوْنَ فَإِنْ
لَمْ يَكْ مِنْ أَيْنَ تَلْقَىٰ سَقَرُ
(۶) أَيُّهَا الْقَصَابُ قَبْلًا سَمِئَ
فَالْكِلَابُ قَدْ غَدَتْ فِي سَقَرِ
- وَحَدَّهَا لَيْسَ لَهَا مِنْ آثَرٍ
تَقْدُو لَيْسَتْ مِثْلَ ذَا أَنَا تَبِينُ
بِالْعَصَا إِذْ مِنْ سَقَامٍ قَدْ بَدَىٰ
عَبَدُوا قَدْ أَكَلِ قَمْعًا لَهُمْ
مَنْ لِفِرْعَوْنَ يَكْبِرُ نُسُبُوا
لَكِنْ الْأُولَىٰ رَأَيْتُ لَهُمْ
مَنْ هُوَ السَّمُ النَّقِيعُ وَالْأَذَىٰ
جَاءَ فِرْعَوْنُ وَ سُلْطَانٌ مُرِنٌ
مَا بِهِ تَنْمُو وَ فِيهِ تَظْهَرُ
لَهُ ثُمَّ أَقْتَلَهُ بَعْدَ زَمَنِ
مَالِهَا زَادَ .. وَلَا مِنْ آثَرِ ..

- (۱) این عصا را ای پسر تنها مبین
(۲) موج طوفان هم عصا بدلو ز درد
(۳) گر عصاهای خدا را بشمرم
(۴) لیک زین شیرین گیاهی ز هر مند
(۵) گر نباشد جان فرعون و سری
(۶) فربش کن آنگهش گش ای قصاب
- که عصا بی کف حق نبود چنین
طنطنه جادو پرستان هم بخورد
زرق این فرعونیان را بر درم
ترك کن تا چند روزی می چرد
از کجا یابد جهنم پروری
زانکه بی برگند در دوزخ کلاب

- (۱) فَإِذَا مَا الْخَصْمُ كَلًّا وَ الرَّقِيبُ
 فِي الْأَمَامِ الْغَضَبُ بَتًّا فَقَدْ
 (۲) سَقَرُ ذَا الْغَضَبُ مَنْ لَزِمَا
 كَيْ بِهِ تَحْيٍ وَ تَوَلَّاهُ الرَّحِيمُ
 (۳) فَإِذَا لُطْفٌ بِلَا قَهْرٍ وَلَا
 فَإِذَا آيَنَ كَمَالِ السُّلْطَةِ
 (۴) فَأَوَّلَاءِ الْمُنْكَرُونَ سَخِرُوا
 وَالْبَيَانِ لَهُمْ وَ الْمَثَلِ
 (۵) لَوْ تَرَوْمُ السُّخْرَةَ أَيْضًا لَهُمْ
 أَنْتَ يَا حَقِيقَةً كَمْ مِنْكَ الْطَلَبُ
 (۶) يَا مُحِبُّونَ افْرَحُوا بِالْإِيْتِهَالِ
- فِي الدُّنَا مَا وَجَدَ الْكُلُّ حَسِيبَ
 وَ بِهَا الْحُبُّ وَلَا غَيْرَ وَجَدَ
 لَهُ خَصْمٌ بِسِوَاهُ عِدْمَا
 سَقَرًا أَخْمَدَ.. سِوَاهَا الرِّمِيمُ
 أَيُّ قُبْحٍ بَقِيَ بَيْنَ الْمَلَا
 يُوجَدُ.. وَ الْعَفْوُ عِنْدَ الْقُدْرَةِ..
 وَ عَلَى لِحْيَةٍ مَنْ قَدْ ذَكُرُوا
 ضَحِكُوا دَوْمًا بِغَيْرِ خَجَلِ
 تَعَمَّلُ اسْخَرُ لَا يُحِطُ شَأْنُهُمْ
 لِلْحَيَاتِ كَمْ هَوَايَا لَلْعَجَبِ
 وَ الْخُضُوعِ فَعَلَى ذَا الْبَابِ حَالِ

پس بمردی خشم اندر مردمان
 تازید و نه رحیمی بکشدش
 پس کمال پادشاهی کی بدی
 بر مثلها و بیان ذا کران
 چند خواهی زیست ای مردار چند
 مر همین درگه شود امروز باز

(۱) گر نبودی خصم و دشمن در جهان
 (۲) دوزخ آن خشم است و خصمی بایدش
 (۳) پس بماندی لطف بی قهر و بدی
 (۴) ریشخندی کرده اندر آن منکران
 (۵) تو اگر خواهی بکن هم ریشخند
 (۶) شاد باشید ای محبان در نیاز

- (۱) أَيْضًا الْفَتْحُ يَبِينُ كُلَّمَا
لَهُ كُرْدٌ خُصَّ فِي الْبَاغِ كَثُومٌ
(۲) كُلُّ فَرْدٍ كَانَ مَعَ جِنْسٍ لَهُ
وَلَا جُلَّ النَّضِجِ طَلَا يَشْرَبُ
(۳) أَنْتَ كُرْدُ الزَّعْفَرَانِ الزَّعْفَرَانُ
(۴) أَشْرَبَ الْمَاءَ أَرْتَوِي يَا زَعْفَرَانُ
زَعْفَرَانِيَا بِذِي الْحَلَوَى تَصِلُ
(۵) فَبِكُرْدٍ أَلْتِ إِحْذَرُ فَمَكَا
لَا يَصِيرُ صَاحِبَ طَبْعٍ وَ دِينَ
- مَنْ يَقُولُ أَعُوذَ مِنْهُ أَلِنَمَا
أَوْ يَقُولُ آخِرُ مَا أَنْ تَرُومَ (۱)
وَبِكُرْدٍ خُصَّ فِيهِ مِثْلُهُ
وَلَطَبْعٍ فِيهِ كَانَ يَذْهَبُ
كَتْنُ وَلَا تُعْرِجُهُ بِالْغَيْرِ الْمُهَانُ
كُنِي لَكَ النَّضِجُ يَجِي فِي الْعِيَانُ
أَنْتَ نَضِجًا .. عَنْ سَوَاهَا تَنْفَصِلُ ..
تَجْعَلُ حَتَّى زَمَانًا مَعَا (۱)
وَبِكَ مَا بِهِ بِالطَّبْعِ يَبِينُ ..

(۱) الكرد بضم الكاف العربية ما بحفر في البستان لزرع البقول - كبر في الاصل بفتح الكاف العربية والباء و الراء نوع من انواع البقول -

- (۱) هر خوبجی باشدش کردی دگر
(۲) هر یکی باجنس خود در کرد خورد
(۳) تو که کرد زعفرانی زعفران
(۴) آب میخورد زعفرانا تا رسی
(۵) تو مکن در کرد شلغم پوز خویش
- در میان باغ از سیر و دبر
از برای پختگی نم میخورد
باشی و آمیزش مکن با دیگران
زعفرانی اندر آن حلوا رسی
تا نگردد با تو او هم طبع و کیش

(۱) سبزواری گوید کرد بکاف فارسی بمعنی حوالی شی الخ اسرار ۲۸۴ در صورتیکه معنی کرد آن هم بکاف عربی نه فارسی چنانچه ترجمه شده و در برهان قاطع نیز گفته - کرد قطعه زمینی را گویند که کناره‌های آن را بلند کرده باشند و در میان آن سبزی بکارند یا زراعت دیگر کنند الخ -

- (۱) مُودَعٌ أَنْتَ بِكَرْدٍ وَبِكَرْدٍ
مَعَكَ مَا كَانَ مَا كُنْتَ مَعَهُ
- (۲) سِيمَا الْأَرْضُ اللَّتِي فِي رَحِيهَا
- (۳) فَبِذَلِكَ الْقَفْرِ وَ الْبَحْرِ وَمَا
تُقَطِّعُ الْأَوْهَامُ فِيهَا وَ الْخِيَالُ
- (۴) ذِي الصَّحَارِي فِي صَحَارِيهَا مِثَالُ
- (۵) رَاكِدُ الْمَاءِ الَّذِي سَيْرًا خَفِيَ
- (۶) كَانَ أَحْلَى وَ أَجَدَّ إِذْ لَدَى
لَهُ سَيْرٌ خَفِيَ مَعَ قَدَمِ
- هُوَ كَانَ مُودَعًا مَا مِنْهُ بُدُّ
حَيْثُ أَرْضُ اللَّهِ جَاءَتْ وَاسِعُهُ
ضَمِيعَ الشَّيْطَانِ وَ الْجِنُّ بِهَا
كَانَ مِنْ طَوْدٍ عَلَى الطَّوْدِ سَمَى
يَنَمُحِي الْحَيْرَةَ تَأْتِي وَ الضَّلَالُ
شَعْرَةً فِي الْبَحْرِ.. حَدًّا لَا تُنَالُ..
فَمِنْ الْأَنْهَارِ تَجْرِي بِالْصَّفَا
سَيْرِهِ كَالنَّفْسِ وَ الرُّوحِ غَدَى
مَا شَيْئًا كَانَ.. سَمَى بِالْعِظَمِ..

(۱) قال تعالى في سورة الرعد (و في الارض قطع متجاورات و جنات من اغواب و زرع و نخيل صنوان) جمع صنو و هي النخيلات يجمعها اصل واحد و تشعب فروعها (و غير صنوان تسقى بماء واحد)

- (۱) تو بکردی او بکردی مودعه
زانکه ارض الله آمد واسعه
- (۲) خاصه آن ارضی که در پهناوری
در سفر گم میشود دیو و پری
- (۳) اندر آن بحر و بیابان و جبال
منقطع میگردد اوهام و خیال
- (۴) این بیابان در بیابانهای او
همچو اندر بحر پریك تارمو
- (۵) آب استاده که سیرستش نهان
تازه تر خوشتر ز جوهای روان
- (۶) کز درون خویش چون جان و روان
سیر پنهان دارد و پای روان

(۱) رَقَدَ الْمُسْتَمِعُ مِنْكَ الْخِطَابُ قَصَرَ الْآخَرَى إِلَيْكَ وَالصَّوَابُ
يَا خَطِيبُ النِّقْشَ ذَا أَنْتَ قَلِيلٌ ضَعُ عَلَى الْمَاءِ.. فَلَا يُشْفِي الْغَلِيلُ..

بقیه دعوت سلیمان بلقیس بان الفرصه غنیمه

(۲) قَوْمِي يَا بَلْقِيسُ فَالْسُّوقُ غَدِي رَائِجًا كَثْرًا وَ بِالرِّيحِ بَدِي
وَمِنَ الْأَوْغَادِ مَنْ هُمْ لِلْكَسَادِ جَلَبُوا فِرِّي.. فَهُمُ أَهْلُ الْفَسَادِ..
(۳) قَوْمِي يَا بَلْقِيسُ حَالًا بِاخْتِيَارِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ الْجِمَامُ بِالْبَوَارِ
(۴) بَعْدَ ذَا الْمَوْتِ لَكَ الْأُذُنُ كَذَا جَرَّ كَاللِّصِّ تُوَافِينَ إِذَا
جَاءَ لِلشَّحْنَةِ وَالرُّوحَ لَكَ أَنْتِ عَالَجَتِ لِمَا لَمْ يَكِ
(۵) قَالِي مَهْ أَنْتِ مِنْ هَذَا الْمِيرِ تَسْرِقِينَ النِّعْلَ مَذْمُومًا حَقِيرِ
لَوْ أَرَدْتَ السَّرِقَةَ أَنْتِ كَثِيرِ فَهَلُمِّي وَاسْرُقِي اللَّعْلَ الْخَطِيرِ

(۱) مستمع خفته است کونه کن خطاب ای خطیب این نقش را کمزن برآب

بقیه دعوت سلیمان بلقیس را که فرصت غنیمت است

(۲) خیز بلقیسا که بازار ایست تیز زین خسیسان کساد افکن گرین
(۳) خیز بلقیسا کنون با اختیار بیش از آنکه مرگ آرد گیرودار
(۴) بعد از آن گوشت کشد مرگ آن چنان که چودزد آئی بشحنه جان کنان
(۵) زین خران تا چند باشی نعل دزد گر همی دزدی بیا و لعل دزد

- (۲) لَكَ هَذِي الْأَخَوَاتُ وَجَدْتُ
مِلْكَةَ النِّعَمِ وَجَدْتُ وَالْعَنَا
(۳) يَا صَفَى الرُّوحِ الَّذِي بَتًّا طَفَرَ
حَيْثُ أَنْ الْأَجَلَ ذَا الْمُلْكَ قَدْ
(۴) قَوْمِي يَا بَلْقِيسُ وَ أَتِ وَأَنْظِرِ
(۵) وَمُلُوكُ الدِّينِ سِرًّا قَعَدُوا
ظَاهِرًا بَيْنَ الْأَحْبَاءِ الْحَدَاةِ
(۶) ذَهَبَ الْبُسْتَانُ مَعَهُ آيَنَمَا
- مِلْكَةَ الْخُلْدِ بِهَا كَمْ سَعِدَتْ
أَنْتِ .. وَالسَّعْدَ فَقَدْتَ وَالْهَنَا ..
هُوَ عَنْ ذِي الْمِلْكَةِ مِنْهَا نَفَرٌ
خَرَبَ .. بَدَدَهُ مِنْ كُلِّ حَدٍّ ..
مِلْكَةَ الْأَمْلَاقِ فَيَدُ الظَّفَرِ
وَسَطِ الْبُسْتَانِ فِيهِ سَعِدُوا
صَدَحَتْ بِالذِّكْرِ فِيهِمْ وَالْعِطَاةُ
ذَهَبَ لَكِنْ مِنَ الْخَلْقِ وَمَا

- (۲) خواهرانانت یافتہ ملک خلود
(۳) ای خنک آن جان کزین ملکت برست
(۴) خیز بلقیسا بیا باری ببین
(۵) شسمہ در باطن میان گلستان
(۶) بوستان با او روان هر جا رود
- تو گرفته ملکت کوز و کبود (۱)
که اجل این ملک راویران گریست
ملکت شاهان و سلطانان دین
ظاہراً خادی میان دوستان
لیک آن از خلق پنهان می شود

(۱) سبزواری در تفسیر کلمه (گور) بجای (کبر گوید) کوز اگر بفتح کاف باشد معنی دارد گبر و قومی از کفار هندوستان و نام شهری از ملک بنگاله خوابست الخ در صورتیکه بهیچ وجه باسیاق سخن و ابیات پیش تناسبی ندارد بدین معنی ذکر شده - و صحیح همان است که ترجمه شده است و اینکه دو کلمه (کوز و کبود) هر دو با کاف عربی خوانده میشوند و يك معنی میدهند که اندوه و غمناکی و فتنه و سمانند آنها گاهی هم کلمه (کوز) بازای اخت الراء خوانده میشود (کوز و کبود) چنانچه در صفحه ۲۳۱ و ۱۱۳ از ترجمه دفتر اول از این کتاب این دو کلمه آمده و در پاورقی آن هم بدین معنی اشاره شده است -

- (۱) لَهُ كَلَّا خَفِيَ الْأَثْمَارُ كَمْ
وَلَهُ مَاءُ الْحَيَاةِ جَاءَ أَنْ
(۲) طَفَّ عَلَى الْأَفْلاكِ مِنْ غَيْرِ جَنَاحٍ
مِثْلَ شَمْسٍ وَهِلَالٍ وَ قَمَرٍ
(۳) كُنْتُ مِثْلَ الرُّوحِ تَجْرِي حَيْثُ لَا
طَعْمُهَا إِلَّا كَلَّ كُنْتُ حَيْثُ لَا
(۴) لَا مِنْ التَّمْسَاحِ لِلْغَمِّ عَلَى
يَظْهَرُ مِنْ مَوْتِكَ أَيُّ ضَرَرٍ
- ضَرَعَتْ مِثِّي كُلُّ أَسْمَى نِعَمَ
مِثِّي الشُّرْبُ طَعْمِي حُلُوٌّ حَسَنَ
وَبِلَا قَدَرٍ يَغْزِرُ وَ نَجَاحُ
.. فَلَكَ السَّعْدُ مَطَافُ وَ مَقَرُّ ..
رَجُلٌ أَلْفَ لُقْمَةٍ لُطْفًا حَلِيٍّ (۱)
أَكَلُ .. جَلَّتْ لَهَا الشَّانُ عَلَا ..
قَلْبِكَ الضَّرْبُ يَجِيءُ لَاوَلَا
لَكَ .. بَلْ نُورُكَ النُّورُ سَفَرُ ..

(۱) لان جریان الماء الواقف في الباطن كالروح و كالسائر قال تعالى في سورة الزمر الله يتوفى الانفس حين موتها (و يتوفى (التي لم تمت في مقامها) اي يتوفاها وقت النوم (فيمسك التي قضى عليها الموت و يرسل الاخرى الى اجل مسمى) اي وقت موتها و للرسلة ففس التمييز يبقى بدونها نفس الحياة بخلاف العكس - الجلالين -

- (۱) میوهها لابه کنان کز من بخور
(۲) طوف می کن بر قلمک بی پروبال
(۳) چون روان باشی روان و پای نه
(۴) نی نهنگ غم زند بر کشتیت
- آب حیوان آمده کز من بخور
همچو خورشید و چو بدر و چون هلال
میخوری صد لوت و لقمه خای نه
نی پدید آید ز مردن زشتیت

أَنْتَ أَيْضاً تَخْتُ مَلِكٌ .. يُبْهَرُ ..
 حَسَنٌ مِنْهُ السُّعُودُ طَالِعُ
 أَنْتَ سُلْطَانُ عَظِيمٍ فِي الزَّمَنِ
 حَظُّكَ بِالْبَتِّ .. أَعْيَاكَ الطَّلَبُ ..
 مَا لَهُ مِنْ قِسْمَةٍ أَدْنَى آذِلِ
 أَنْتَ كُنْ أَيْضاً .. تَقُوزُ طَلَبَا ..
 كُنْتَ وَالذَّاتَ وَ عَنْهُ مَا تَفَرَّتْ ..
 ضَعْتُ أَوْ غَيْراً لَكَ كُنْتَ زَمَانُ
 تَنْمَحِي مِنْ نَفْسِكَ أَنْتَ أَتَى ..
 مِنْكَ الْكَ وَالْمَالُ لَيْسَ غَيْرَكَ

(۱) أَنْتَ أَيْضاً مَلِكٌ وَالْعَسْكَرُ
 أَنْتَ أَيْضاً أَنْتَ أَيْضاً طَالِعُ
 (۲) لَوْ تَكُونِينَ لَكَ الْحِطُّ الْحَسَنُ
 حَظُّكَ غَيْرَكَ يَوْمًا قَدْ ذَهَبَ
 (۳) أَنْتَ تَبْقِينَ كَيْتَلٍ مَنْ سَأَلَ
 خَاضِعًا دَوْلَتِكَ يَا مُجْتَبَى
 (۴) فَإِذَا يَا مَعْنَوِي التَّخْتَ أَنْتَ
 قَمْتِي مِنْ ذَاتِكَ أَنْتَ يَا
 (۵) أَنْتَ يَا حُلُو الْخِصَالِ قُلْ مَتَى
 لَكَ مَحُو أَوْ غَدَى الْعَيْنَ لَكَ

هم تو نیکو بخت باشی هم تو بخت

بخت غیرتخت روزی بخت رفت

دولت خود هم تو باش ای مجتبی

تو که بختی پس ز خود کی گم شوی

چونکه عین تو ترا شد ملک و مال

(۱) هم تو شاه و هم تو لشکر هم تو تخت

(۲) گر تو نیکو بختی و سلطان زفت

(۳) تو بماندی چون کدایان بی نوا

(۴) چون تو باشی تخت خود ای معنوی

(۵) تو ز خود کی گم شوی ای خوش خصال

فی بیان عمارت بقیه المسجد بتعلیم وحی الله تعالی بجهة تلك الحکمة

الالهية التي يعلمها الله تعالى و اظهار معاونة الملائكة والشیاطین والجن والادمی علناً

(۱) يَا سُلَيْمَانُ أَمِّرِ الْمَسْجِدَ مَنْ كَانَ بِالْأَقْصَى وَفِيهِ الْحَقُّ مَنْ

(۲) إِذْ أَسَاسَ الْمَسْجِدِ ذَاكَ وَضَعُ فَالِيهِ الْجِنُّ وَالْإِنْسُ هَرَعُ

(۳) وَءَاثَنُوا الرَّاظَةَ فِيهِ فَرِيقُ لَهُ مِنْ عِشْقٍ بِهِ هَاجَ حَقِيقُ

وَفَرِيقُ كَانَ مِنْ غَيْرِ مُرَادٍ مِثْلَمَا الطَّاعَةُ .. مَا بَيْنَ الْعِبَادِ ..

(۴) فَمَجَانِينَا غَدَى الْخَلْقُ وَقَدْ صَارَتْ الشُّهُرَةُ زَنْجِيرًا مُعَدَّ

وَإِلَى الدُّكَّانِ وَالْحَاصِلِ جَرُّ وَلَهُمْ فِي الشُّغْلِ وَالْكَسْبِ أَقَرُّ

(۵) كَانَ ذَا الزَّنجِيرُ مِنْ خَوْفٍ وَمِنْ وَ لَهُ .. أَوْ مِنْ أُمُورٍ لَمْ تَبَيَّنْ ..

أَنْتَ هَذَا الْخَلْقَ لَا تَنْظُرَ أَبَدَ مَا لَهُ سَلْسَلَةٌ فِيهِ تُشَدُّ

بقیه عمارت گردن سلیمان «مسجد اقصی» را بتعلیم و وحی خدا بجهت حکمتهای

که باو داده اند و معاونت ملائکه و دیو و پری و آدمی آشکار

(۱) ای سلیمان ممسجد اقصی بساز لشکر بلقیس آمد در نماز

(۲) چونکه او بنیاد آن مسجد نهاد جن و انس آمد بدن در کار داد

(۳) یک گروه از عشق و قومی بی مراد همچنان که در ره طاعت عباد

(۴) خلق دیوانده شهرت سلسله میکشدشان سوی دکان و غله

(۵) هست این زنجیر از خوف و وله تو مبین این خلق را بی سلسله

- (۱) فَلْيَنْجُوا الصِّيدَ جَرَّ وَ الْعَمَلَ لَهُمُ لِلْمَعْدِنِ جَرَّ عَجَلُ
- (۲) وَ الْبَحَارِ جَرَّ هُمْ نَحْوَ الْحَسَنِ وَ الْقَبِيحِ الْحَقُّ قَدْ قَالَ عَلَنُ فِيهِمْ فِي جِيدِهَا الْجَبَلُ الْمَسْدُ
- () قَدْ جَعَلْتُ الْجَبَلَ فِي أَعْنَاقِهِمْ مَا لَهُمْ مِنْ رَاحَةٍ حَتَّى الْآبَدُ (۱)
- () لَيْسَ مِنْ مُسْتَقْدِرٍ مُسْتَنْقَهٍ وَ اتَّخَذْنَا الْجَبَلَ مِنْ أَخْلَاقِهِمْ (۲)
- (۳) جَرُّ صُكِّكَ كَانَ عَلَى سُوءِ الْعَمَلِ قَطُّ إِطْأِطْرُهُ فِي عُنُقِهِ (۳)
- فَمِنْ اللَّوْنِ اللَّذِي فِي النَّارِ قَدْ أَشْبَهَ النَّارَ لَكَ الْجَمْرُ الْمَثَلُ
- (۴) فَسَوَادُ الْفَحْمِ فِي النَّارِ اسْتَمْتَرُ حَسَنَ الْحُسْنِ لَهُ مِنْهُ وَجَدَ
- وَ إِذَا النَّارُ غَدَتَ عَيْنًا ظَهَرَ

(۱) قال تعالى (في جيدها جبل من مسد) ای من لیف (۲) الایة فی سورة یس (انا جعلنا فی اعناقهم اغلالا فهی الی الاذقان فهم مقمحون) رافعون رؤسهم لایستطیعون خفضها ای انهم لایذعنون للایمان - (۳) المستقدر اسم فاعل من باب الاستفعال زائد القدر و کذا مستفه ای صاحب الاناقة لانه یقال نقد من المرض اذا صح و نقد من السكر اذا افاق و قط بفتح القاف و ضم الطاء المشددة للاستفراق فی الماضي - قال تعالى فی سورة الاسراء (وکل انسان الزمناه طائره فی عنقه) طائره ای عمله -

- (۱) میکشاندنشان سوی کسب و شکار میکشاندنشان سوی کان و بحار
- (۲) میکشاندنشان بسوی نیک و بد گفت حق فی جیدها خیل مسد
- (۳) حرص تو در کار بد چون آتش است اخگر از رنگ خوش آتش خوش است
- (۴) آن سباهی فحم در آتش نهان چونکه آتش شد سباهی شد عیان

صَارَ فَحَمًّا أَسْوَدًا إِذْ حِرْصُكَ
بَقِيَ وَالْجَمْرَ بِالْبَتِّ فَقَدْ
ظَهَرَ الْجَمْرَ جَمِيلًا فِي الْعِيَانِ
فِيكَ لِلْحِرْصِ .. وَ بِالْبُخْلِ وَرَتْ
فَإِذَا مَا الْحِرْصُ عَنْكَ رَحَلًا
حُصْرُمًا لَطْفَهُ الْغَوْلُ الدَّمِيمُ
نَضِجَ .. قَدْ حَسَنَ الطَّعْمُ لَهُ ..
إِذْ تُرِيدُ سِنُّهَا فِي فَشَلٍ
ذَلِكَ الْفَخُّ بَدَى فِي نَفْسٍ
كَانَ ذَا الْفَخِّ بِهِ الْمَكْرُ مُعَدَّ

(۱) ذَا السَّوَادِ الْجَمْرُ مِنْ حِرْصٍ لَكَ
ذَهَبَ فَالْفَحْمُ ذَاكَ مَنْ فَسَدَ
(۲) ذَلِكَ الْفَحْمُ الَّذِي ذَاكَ الزَّمَانُ
فَإِحْسَنِ الشُّغْلِ مِنْ نَارٍ ضَرَتْ
(۳) حِرْصُكَ زَيْنٌ مِنْكَ الْعَمَلُ
(۴) ظَلَّ مِنْكَ الْعَمَلُ الْجَافِي الدَّمِيمُ
مَنْ هُوَ الْأَحْمَقُ خَالَ أَنَّهُ
(۵) رُوحُهُ التَّجَرُّبَةُ لِلْعَمَلِ
أَبَدًا لَا يَقْطَعُ مِنْ هَوَسٍ
(۶) حَبَّةٌ عَكْسًا لِقَوْلِ الْحِرْصِ قَدْ

(۱) غوله بفتح الغین قال الجوهری نبت من الحمض عن ابی عبیده و الغول بالضم
کل ما اغتال الانسان فاهلكه و اراد به النفس و الشیطان ای غوله زینها الغول و ذاك
الندی هو ابله و احمق یرى الغولة الحامضة اللتی تعطل الانسان بحموضتها حلوة و ناضجة
و الحال مرة حامضة یند و اراد بالغولة شغل الدنيا و عمل النفس و الهوى -

حرص چون شد ماند آن فحم تباہ
آن ز حسن کار نار حرص بود
حرص رفت و ماند کار تو کبود
پخته پندارد کسی کوهست کول
کند گردد ز آزمون دندان او
عکس غول حرص خود آن دام بود

(۱) اخگر از حرص تو شد فحم سیاه
(۲) آن زمان آن فحم اخگر می نمود
(۳) حرص کارت را بیارائیده بود
(۴) غوله را که بیارائید غول
(۵) آزمایش چون نماید جان او
(۶) از هوس آن دام دانه می نمود

- (۱) فَبِشْغَلِ الدِّينِ وَ الْخَيْرِ أَعْمَلِ
 (۲) بَقِيَ الرُّوتُقُ لِلْوَجْهِ الْإِحْسَانِ
 لَا مِنْ الْعَكْسِ لِنَعْبَرٍ فَالْلَمْعُ
 (۳) ذَهَبَ مِنْ عَمَلِ الدُّنْيَا إِذَا
 كَانَ فَحْمًا ظَلَّ مِنْ جَمْرِ لَمْعُ
 (۴) مَا تَرَى الْأَطْفَالَ فَالْحِرْصُ لَهُمْ
 زَادَ فِي الْقَلْبِ وَ فَوْقَ ذَيْلِهِمْ
- حِرْصًا الْحِرْصُ لَكَ إِنْ يَنْجَلِي
 كَانَتْ الْخَيْرَاتُ فِي كُلِّ زَمَانِ (۱)
 بَقِيَ لِلْخَيْرِ إِذَا لَمَعَ الطَّمَعُ
 ذَهَبَ الْحِرْصُ لَهُ رَاحَ الْأَذَى (۲)
 . . لَهُ أَنَا وَ قَلِيلًا مَا نَقَعَ . .
 غَرَّ حَتَّى أَنْ يَذَاكَ ذَوْقُهُمْ
 رَكِبُوا كَالْفَارِسِ فِي أَعْيُهُمْ

(۱) اراد من کلمه غير في الاصل الحرص و الهوى و الطمع فان عكس و نضارة
 الحرص و الطمع الدنيوى اظهرت القباحة و سواد الوجه و شغل الدين بخلافه و
 لطيف في حد ذاته - ۲ - كانه يقول متاع الدنيا محبوب لحرص النفس عليه حاصل
 من حرارتها فاذا زالت حرارة الحرص بقى فحم الحرص اسود بلالهب و يظهر فساد
 ظلمته و لهذا قال (كودكانرا حرص مى آرد غرار)

- (۱) حرص اندر کار دين و خير جو
 چون نماند حرص مانند نغزرو
 (۲) خيرها نغزند نى از عكس غير
 تاب حرص ار رفت مانند تاب خير
 (۳) تاب حرص از کار دنيا چون برفت
 فحم باشد مانده از اخگر بتفت
 (۴) كودكان از حرص مى آرند غرار
 تا شوند از ذوق دل دامن سوار

(۱) غرار بفين معجمه و وراء مهمله مخفف غراره بمعنى قلت فطانت باشد الخ مبفحه

- (۱) إِذْ مِنْ الْإِطْفَالِ مَضَى الْحِرْصُ الْقَبِيحُ
ضَحِكَ أَنْ أَنَا عَهْدُ الصِّغَرِ
- (۲) مَا عَمِلْتُ مَا رَأَيْتُ فِيهِ كَمْ
(۳) سَلَا قَدْ ظَهَرَ الْخُلُ الْبِنَاءُ
- مَا بِهِ حِرْصٌ لَذَا كَمْ مِنْ آتَقْ
- (۴) وَ لَكُمْ مِنْ مَسْجِدٍ شَادَ الْكِرَامُ
- (۵) لَمْ يَكُ الْأِسْمُ لَهُ فَالْكَعْبَةُ
تَكْثُرُ عِزًّا لِإِخْلَاصٍ بَدَى
- (۶) فَضْلُ ذَلِكَ الْمَسْجِدِ مِنْ حَجَرٍ
غَيْرَ أَنَّ الْحِرْصَ وَالْحَرْبَ فَقَدْ
- ذَلِكَ وَالتَّرْكُ لَهُ كَانَ الْمَلِيحُ
فَعَلَى الْإِطْفَالِ تِلْكَ الْأُخْرَى
- إِي مِنْ عَكْسٍ لِحِرْصٍ بِي أَلَمْ
ذَلِكَ مَنْ قَدْ بَنَتْهُ الْأَنْبِيَاءُ
- لَهُ زَادَ .. وَ مَقَامٌ مُتَّسِقٌ ..
غَيْرَ أَنَّ الْمَسْجِدَ الْأَقْصَى مَقَامٌ
- مَنْ لَهَا فِي كُلِّ أَنْ الرُّتْبَةُ
فِيهِ إِبْرَاهِيمُ .. كَالنَّجْمِ هَدَى
- وَ تُرَابٍ لَمْ يَكُ أَوْ مَدَرٍ
مَرَّةً بِأَنِيهِ .. وَالصَّفْوُ وَجَدَ ..

- (۱) چون ز کودك رفت آن حرص بدش
- (۲) كه چه ميكردم چه ميديدم درين
- (۳) آن بنای انبيا بی حرص بود
- (۴) ای بسا مسجد بر آورده كرام
- (۵) كعبه را كش هر زمان عزى فرود
- (۶) فضل آن مسجد ز خاك و سنگ نيست
- بر دگر اطفال خنده آيدش
- خل ز عكس حرص بنمود انگبين
- زان چنان پيوسته رونقها فرود
- ليك نبود مسجد اقصاش نام
- آن ز اخلاصات ابراهيم بود
- ليك در بناش حرص و جنگ نيست

- (۱) کتِابِ الْاٰخِرِيْنَ الْکُتُبُ
کَمْ سَمَتْ لَا الْمَسْجِدُ مِنْهَا وَلَا
(۲) لَا وَلَا مِنْهَا الْنِکَالُ لَا الْغَضَبُ
لَا الْنُعَاسُ لَا الْقِيَاسُ لَا الْمَقَالُ
(۳) کُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ قَدْ وَجَدَا
طَيْرُ رُوحٍ لَهُمُ السَّعْدُ وَجَدَ
(۴) رَجَفَ الْقَلْبُ بِذِکْرِ حَالِهِمْ
(۵) قَبْلَهُ اَفْعَالِنَا الطَّيْرُ لَهُمْ
وَ يَنْصَفِ الْلَّيْلُ دَوْمًا لِلْسَّحَرِ
(۶) مِنْ جَمِيلِ الْقَوْلِ مَا قُلْتُ مُدَامَ
نَاقِصًا قُلْتُ وَ صِرْتُ بِالْمَقَالِ
- لَهُمْ مَا كُنَّ مِنْهَا الرُّتَبُ
کَسْبُهَا وَالْمَالُ مِنْ مِثْلِ الْمَلَأُ
لَا وَلَا مِنْهَا الْکَمَالُ لَا الْاَدَبُ
.. مَا لَهَا فِي ذَاکَ کُلًّا مِنْ مِثَالٍ ..
رَوْنَقًا آخَرَ فِيهِ اَنْفَرَدَا
مِنْ جَنَاحِ آخَرَ طَارَ اَبَدُ
دَائِمًا وَ الْکُلُّ مِنْ اَفْعَالِهِمْ
ذَهَبِي الْبَيْضُ جِنْسًا خَصَّهُمْ
رُوحُهُمْ قَدْ نَظَرْتُ تَدْرِي الْاَثَرُ
اَنَا بِالرُّوحِ وَ اَسْهَبْتُ الْکَلَامُ
مُنْقِصًا لِلْقَوْمِ .. خَلَّيْتُ الْکَمَالُ ..

- (۱) نئی کتب شان چون کتاب دیگران
(۲) نئی ادب شان نئی غضب شان نئی نکال
(۳) هر یکی شان را یکی فری دگر
(۴) دل همی لرزد ز ذکر حالشان
(۵) مرغ شان را بیضه ها زرین بدست
(۶) هر چه گویم من بجان نیکوی قوم
- نئی مساجدشان نه کسب و خانمان
نئی نعاس و نئی قیاس و نئی مقال
مرغ جان شان طائر از پر دگر
قبله افعال ما افعالشان
نیم شب جان شان سحر که بین شدست (۱)
نقص گفتم گشته ناقص گوی قوم

(۱) بیضه زرین - کنایت از آفتاب است چنانکه بیضهای زرین کنایت از ستاره ها

و مراد تصرف مقربان خداست در سماویات الخ صفحه ۲۸۵ اسرار الحکم -

- (۱) يَا كَرَامُ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَىٰ اَعْمُرُوا
ثَانِيًا مِنْهُ يَجِيءُ وَ السَّلَامُ
- (۲) وَ الشَّيَاطِينُ مَعَ الْجِنَّ إِذَا
كَلَّمَهَا الْأَمْلَاقُ نَحْو الدَّائِرَةِ
- (۳) وَ لَوْ الشَّيْطَانُ أَنَا أَعُوجًا
فَعَلَى الرَّأْسِ لَهُ كَالْبَرْقِ قَدْ
- (۴) كُنْ سُلَيْمَانُ وَ جَرِّدْ نَفْسَكَ
تَنَحَّتِ الصَّخْرَ إِلَىٰ أَيُّوَانِكَ
- (۵) كُنْ سُلَيْمَانُ بِلا خُدَعٍ وَ لَا
لَكَ شَيْطَانٌ وَ جَنِّي يُطِيعُ
- فَسُلَيْمَانٌ سَرِيعًا يَظْهَرُ
وَ بِذَاتِهِمُ الْخِطَابُ وَ الْكَلَامُ
رَأْسَهَا تُلَوِي.. لِجَهْدٍ وَ أَذَى.. (۱)
سَحَبَتْ صَاحَتَ عَلَيْهَا زَاجِرَهُ
سَارَ فِي خُدَعٍ وَ مَكْرٍ مُزْجَا
وَقَعَ السَّوْطُ لَهُ الزَّجَرُ أَعْدَ
كَيِّ بِذَا تَعْدُو الشَّيَاطِينُ أَلَا
.. وَ بِهِ تُبْدِي جَلِيلَ شَانِكَ..
أَيِّ وَ سَوَاسٍ لِكَيِّ بَيْنَ الْمَلَا
لَهُ . إِنْ تَأَمَّرَ يَلْمِيكَ سَرِيعٌ

(۱) ای و ان سحبت الشیاطین رأس الاطاعة فجميع القوى الووحانية يسحبونهم لدائرة

الخدمة و يعاقبونهم بانواع العقوبة -

- (۱) مسجد اقصی بسازید ای کرام
(۲) ورازین دیوان و پریان سرکشند
(۳) دیو یکدم کثر رود از مکر و زرق
(۴) چون سلیمان شو که تا دیوان تو
(۵) چون سلیمان باش بی وسواس و ریو
- که سلیمان باز آمد و السلام
جمله را املاک در چنبر کشند
تازیانه آیدش بر سر چو برق
سنگ برند از پی ایوان تو
تا ترا فرمان برد جنی و دیو

- (۱) لَكَ هَذَا الْقَلْبُ كَانَ الْخَاتَمُ
 كَيْ يَذَّ الشَّيْطَانُ مِنْكَ الْخَاتَمُ
 (۲) فَعَلَيْكَ السُّلْطَةُ دَوْمًا فَعَلْ
 احْذَرِ الشَّيْطَانَ لَوْ مِنْهُ الْمَرَامُ
 (۳) أَيُّهَا الْقَلْبُ فَذَاكَ مَا نُسِبَ
 وَهُوَ فِي رَأْسِكَ وَالسِّرِّ حَكَمُ
 (۴) فَعَلَّ الشَّيْطَانُ أَيْضًا إِمْرَةً
 لَكِنْ أَنَّى كُلُّ مَنْ تَوْبًا نَسَجَ
 (۵) هَبْ هُوَ مِنْ مِثْلِهِ كَانَ الْيَدَا
 لَكِنْ الْفَرْقُ غَدَى بَيْنَهُمَا
- فِكْرَكَ أَجْمَعَ كُنْ بَصِيرًا حَازِمًا (۱)
 لَا يَصِيدُ .. وَتَصِيرُ النَّادِمَا ..
 لِسُلَيْمَانَ أَنْتَمَتْ جَرَّتْ فَشَلْ
 تَمَّ بِالْخَاتَمِ يَا ذَا وَالسَّلَامُ
 لِسُلَيْمَانَ بِأَنْ مَا سُلِبَ
 كَسُلَيْمَانَ يَنْحَوِ مِنْتَظَمُ
 لِسُلَيْمَانَ نَمَاهَا قُدْرَةً
 نَسَجَ الْأَطْلَسَ عَنْهُ مَا خَرَجَ
 حَرَّكَ الْفِعْلَ لَهُ قَدْ قَصْدًا
 وَافِيًا وَالْخُفُّ زَادَ لَهُمَا

(۱) قال تعالى في سورة (ص) و لقد فشا سليمان و القينا على كرسيه جسداً و هو الجنى واسمه صخر فجلس على كرسى سليمان و عكفت عليه الطيور فخرج سليمان فى غير هيئة فراه على كرسيه و قال للناس انا سليمان فانكروه (ثم اناب) اى رجع بان وصل الى الخاتم -

- (۱) خاتم تو این دل است و هوش دار
 (۲) پس سلیمانی کند بر تو دوام
 (۳) آن سلیمانی دلا منسوخ نیست
 (۴) دیو هم وقتی سلیمانی کند
 (۵) دست جنباند چو دست او ولیک
- تا نگردد دیورا خاتم شکار
 دیو با خاتم حذر کن والسلام
 در سرو سرت سلیمانی کنی است
 لیک هر جولاه اطلس کی تمتد
 در میان هر درشان فرقی ست نیک

قصه الشاعر و اعطاء السلطان له الصلة و تضعيف ذلك الوزير

المسمى بابي الحسن ايضاً الصلة له

- (۱) شاعِرٌ لِلْمَلِكِ بِالشَّعْرِ جَاءَ
يَأْمَلُ الْخِلْعَةَ مِنْهُ وَ الْعَطَاءُ
- (۲) وَالْمَلِكُ مُكْرِمًا كَانَ أَمْرُ
ذَهَبًا أَحْمَرَ أَلْفًا بِالْأَثَرِ
- (۳) يَمْنَحُ مَعَ كَمٍّ مِنْ هَدَايَا فَالْوَزِيرُ
لَهُ قَالَ هَذِهِ شَيْئٌ يَسِيرُ
- (۴) مِنَ كَذَا شَاعِرٍ دَانِي الْقَدْرِ مِنْ
مِثْلِكَ بَحْرٍ أَلِيدٍ .. دُرًّا يَكُنْ ..
- عَشْرَةُ أَلْفٍ قُلْتُ فَالْيَسِيرُ
هِيَ مِنْ جُودٍ لَكَ عَمَّ كَثِيرُ
- لِلْمَلِكِ الْقِصَّةَ وَ الْفَلَسَفَةَ
.. وَ يَحَالِ الشَّاعِرِ كَمَّ عَرَفَهُ ..
- قَالَ حَتَّى الْعُشْرِ لِلْبَيْدَرِ ظَلُّ
مِنْ نَقِيِّ الْبَرِّ بَعْدَ مَا انْعَزَلُ

قصه شاعر و صلاه دارن شاه و مضاعف کردن صلاه و آن وزیر سخن نام

- (۱) شاعری آورد شعری پیش شاه
بر امید خلعت و اکرام و جاه
- (۲) شاه مکرم بود فرمودش هزار
از زر سرخ و کرامات و ثنار
- (۳) پس وزیرش گفت کاین اندک بود
ده هزارش هدیه ده تا وارود
- (۴) از چو او شاعر پس از تو بحر دست
ده هزاری که بگفتم اندک است
- (۵) قصه گفت آن شاه را و فلسفه
تا بر آمد عشر خرمن از کفه (۱)

(۱) کفه بفتح خوشه نیم کوفت و آنچه درو دانه باشد و به کسر و تشدید کفه

ترازوست و در این بیت بفتح است -

خَلَعَ لَأَقْتَ لَهُ زَادَتْ عِظَمُ
بَيْتِ شُكْرِ وَ ثَنَاءٍ فِي الْمَلَأِ
إِي فِي هَذَا وَ مَنْ حَقِّي رَعَى
أَظْهَرَ جَاءَ بِحُسْنِ النِّيَّةِ
حَسَنُ اسْمًا وَ خُلُقًا وَ ضَمِيرُ
وَ إِلَى بَيْتِهِ أَيْضًا رَجَعَا
لِلْمَلِكِ النِّعْمَةُ تِلْكَ عِيَانُ
لِلْمَلِكِ مَا لَهُ لُطْفًا مَنَحَ

(۱) عَشْرَةَ الْأَفْ أَعْطَاهُ وَ كَمْ
وَ الْمَلِكُ الرَّأْسَ مِنْهُ جَعَلَا
(۲) عِنْدَ ذَلِكَ فَحَصَّ أَنْ مَنْ سَعَى
وَ لَدَى السُّلْطَانِ مَنْ أَهْلِيَّتِي
(۳) فَقُلَانُ الدِّينِ قَالُوا ذَا لَوَزِيرُ
(۴) فَقَصِيدًا فِي ثَنَاءِ صَنَعَا
(۵) وَ يَغْيَرُ شَفَقَةً لَا فِي لِسَانِ
مَدَحَ وَ الْخَلَعَ أَيْضًا مَدَحَ

خانه شکر و ثنا گشت آن سرش
شاه را اهلیت من که نمود
آن حسن نام و حسن خلق و ضمیر
بر نوشت و سوی خانه رفت باز
مدح شه میکرد و خلعتهای شاه

(۱) ده هزارش داد و خلعت در خورش
(۲) پس تفحص کرد کاین سعی که بود
(۳) پس بگفتندش فلان الدین وزیر
(۴) در ثنای او یکی شعری دراز
(۵) بی زبان و لب همان نغمای شاه

فی بیان رجوع الشاعر بعد سنین عديدة برجا تلك الصلة

و امر السلطان باعطائه الف دينار على وفق عادته و قول الوزير الجديد الذى

اسمه حسن أيضاً للسلطان ان الالف دينار اعطاها صعب كثير و لنا مصاريف

و الخزانة خالية و انا ارضيه و اسره باعطائه العشر منها

(۱) ذَلِكَ الشَّاعِرُ مِنْ بَعْدِ سِنِينَ	عِدَّةٍ مِنْ عَوَزٍ فِيهِ يَبِينُ
و لِفَقْرٍ عَادَ مُحْتَاجًا إِلَى	رِزْقٍ أَوْ زَرْعٍ لَهُ الْبَيْتُ خَلَى
(۲) قَالَ عِنْدَ الْفَقْرِ مَعَ ضِيقِ الْيَدَيْنِ	أَحْسَنُ لِي الطَّلَبُ فِي الْعَالَمِينَ
(۳) مَنْ لَهُ جَرَبَتْ فَالْبَابُ الْكَبِيرُ	مَنْ عَرِفْتُ لَهُ ذُو الْجُودِ الْكَثِيرُ
لِي جَدِيدَ الطَّلَبِ أَيْضًا إِلَى	سَمِيهِ الْوَيِّ وَ أُثْنِي الْأَمْلَا
(معنى الله گفت آن سیبویه	یولھون فی الحوائج ھم إلیہ)

باز آمدن آن شاعر بعد از چند سال بامید همان صله و هزار دینار فرموده شاه

بر قاعده خویش و گفتن وزیر نو هم حسن نام شاه را که این سخت بسیارست

و ما را خرجها و خزینه خالی است و من او را بده يك ازين خشنود کنم

(۱) بعد سالی چند بهر رزق و کشت شاعر از فقر و عوز محتاج گشت

(۲) گفت وقت فقر و تنگی دودست جستجوی آزموده بهتر است

(۳) درگهی را کازمودم از کرم حاجت نو را همانجا می برم

(۱) یعنی سیبویه این اسم را مشتق از آله گفته بفتحین که اصلش وله بود. بمعنی سر گشته و جزع نمودن است پس الله در اصل اله بوده های اول و همزه دوم را حذف کرده اند لام را در لام ادغام نمودند و هاء را یا الف بدل ساختند پس تسمیه او سبحانه باین اسم بجهت آنست که بندگان در هر امر باو نیازمند و محتاج هستند -

عِنْدَ ذَٰلِذِيَّانِ وَالْفَرْدِ جَزَعُ
فَعَلَ ذَا أَبَدًا أَوْ هَمَّ فِيهِ
عَاجِزٍ أَوْ يَسْتَلُّ مِنْهُ الْقَلِيلُ
أَكْثَرَ قَدْ نَظَرُوا بِالْقُدْرَةِ
فِي الْأِمَامِ سَحَبُوا وَامْتَثَلُوا
وَالطُّيُورُ بَتَّةً فِي كُلِّ أَوْجٍ
فِيلٌ وَالدِّئِبُ وَتُعْبَانُ وَنَمَلٌ
وَالْهَوَاءُ وَجَمِيعُ مَا وَرَى
ذَٰلِالرَّيْبِ وَالْإِشْنَاءُ الْمَدَا
تُظْهِرُ الذَّلَّ خُضُوعًا مِنْ عَنَاءٍ
فِي الْبَسِيطِ وَلِيَّ أَحْفَظُ أَنْ أَقَعُ

(۱) مِائَةُ أَلْفٍ لَبِيبٍ فِي الْوَجَعِ
(۲) كَلَّهْمُ أَنْ فَهَلْ غَرَّ سَفِيهِ
أَنْ مِ الْأَلَّهُ يُبْدِي مِنْ بَخِيلٍ
(۳) لَوْ هُمْ الْآفَ أَلْفِ مَرَّةٍ
فَمَتَى الرُّوحَ لَهُمْ مَنْ عَقِلُوا
(۴) بَلْ جَمِيعُ السَّمَكَ فِي كُلِّ مَوْجٍ
(۵) أَيْضًا الْحَيْدَرُ وَالصِّيَادُ وَالْأَفَاعِي الضَّخْمَةُ بَلْ وَالشَّرَى
(۶) مِنْ شَرَارٍ مِنْهُ أَيْضًا وَجَدَا
(۷) فَبِكُلِّ نَفْسٍ هَذِي السَّمَاءِ
أَنْ لِي يَا حَقُّ أَنَا لَا تَضَعُ

جمله: نالان پیش آن دیان فرد

بر بخیلی عاجزی گدیه تند

عاقلان جان کی کشیدندش به پیش

جمله: پرندگان در أوجها

اژدهای زفت مور و مار نیز

مایه زو یابند هم دی هم بهار

که فرو بگذاردم حق یک زمان

(۱) صد هزاران عاقل اندر وقت درد

(۲) هیچ دیوانه فلیوی این کند

(۳) گرنیدندی هزاران بار پیش

(۴) بلکه جمله ماهیان در موجها

(۵) پیل و گرگ و حیدره اشکار نیز

(۶) بلکه خاک و باد و آب و هر شرار

(۷) هر دمش لابه کند این آسمان

- (۱) فَعَمُودِي حِفْظَكَ وَ الْعِصْمَةَ
 كِلِّي بِالْمَرَّةِ مَطْوِيَّةً
 فِي يَمِينِ قُدْرَةٍ تِلْكَ الْيَدَيْنِ
 .. مَا لِي مِنْ مِلْكَةٍ زَيْنَ وَ شَيْنَ ..
- (۲) وَالْبَسِيطُ هَذِهِ قَالَتْ أَقِرْ
 لِي يَا مَنْ فَوْقَ مَاءٍ مُنْفَجِرْ
 أَنْتَ قَدْ رَكِبْتَنِي مِنْهُ الْجَمِيعُ
 خَيَّطُوا لَكَيْسَ شَرِيفٌ وَ وَضِعُ
- وَعَطَاءُ الْحَاجَةِ قَدْ عَلِمُوا
 مِنْهُ مِنْ جُودٍ لَهُ جُودُ هُمْ
 أَخَذَ كُلُّ نَبِيٍّ كَرَمًا
 مِنْهُ صَكًّا وَ بِهِ قَدْ قَدِمَا
- إِسْتَعِينُوا مِنْهُ صَبْرًا وَ صَلَاةً
 (فَهُوَ أَصْلُ الْعَطَايَا وَ الصَّلَاتِ)

(۱) قال في النهج المعنى لكل نبي اتى منه تعالى براءة و هي استعينوا منه بصبر او صلاة و الابة في سورة البقرة و هي يا ايها الذين آمنوا استعينوا بالصبر والصلاة - و الصحيح ان كلمة برات بالباء و الراء و الالف و التاء الساكنة كلمة فارسية بمعنى الحوالة و الصك -

- (۱) استن من عصمت و حفظ تو است
 جمله مطوی یمین ان دودست
- (۲) وین زمین گوید که دادم بر قرار
 ای که بر آیم تو کردستی سوار
- (۳) جمله گان کیسه از او بر دوختند
 دادن حاجت از او آموختند
- (۴) هر نبي زو بر آورده برات
 استعينوا منه صبراً و صلوات

(۱) برات در این بیت بمعنی حواله است که عبری آن را (صک) گویند ولی در برهان قاطع باین معنی ذکر نشده است -

- (۱) اصْحُوا مِنْهُ وَحَدَهُ لَا مِنْ سِوَاهُ
 مَا أَرَدْتَ الْمَاءَ فِي الْبَحْرِ أَطْلُبِ
 (۲) لَوْ مِنْ الْغَيْرِ طَلَبْتَ فَهُوَ قَدْ
 ذَا الْجَوَادِ الْمَيْلَ لِلْجُودِ وَضَعُ
 (۳) مَنْ هُوَ الْمَعْرِضُ عَنْهُ بِالذَّهَبِ
 فَلَهُ بِالطَّاعَةِ الْوَجْهَ الْكَأُ
 (۴) ذَاكَ الشَّاعِرُ مِنْ حُبِّ النَّوَالِ
 نَحْوَ ذَاكَ الْمَلِكِ الْمُحْسِنِ مَنْ
 (۵) تُحَفِّقُهُ الشَّاعِرِ مَا كَانَتْ جَدِيدُ
 بِهِ عِنْدَ الْمُحْسِنِ يَأْتِي يَضَعُ
 (۶) لَهُمْ مَنْ أَحْسَنُوا أَلْفَ كَرَمٍ
 يَأْتِي تَطَارِ الشُّعْرَاءَ الدَّهْبَا
- إِطْلُبُوا لَا تَسْأَلُوا إِلَّا نَدَاهُ
 لَا يَنْهَرُ بِأَسِي عَنْهُ أَذْهَبِ
 مَنْحَ إِذْ هُوَ أَيْضًا فَوْقَ يَدِ
 بِسَوَى ذَا الْجُودِ مِنْهُ مَا وَقَعَ
 جَعَلَ قَارُونَ أَعْطَى مَا أَحَبَّ
 وَجْهَهُ انْظُرْ بَعْدَ مَا يُوهِبُكَ
 مَرَّةً أُخْرَى لَهُ الْوَجْهَ أَحَالَ
 بِالْعَطَا قَبْلًا عَلَيْهِ هُوَ مَنْ
 شِعْرِ النِّظْمِ لَهُ حُسْنًا يَزِيدُ
 لَهُ رَهْنًا يَأْمَلُ مِنْهُ الْخَلْعُ
 وَ عَطَاءٍ قَدْ أَعْدَوْا وَ نِعَمُ
 وَضَعُوا مِنْهُمْ أَجَابُوا الطَّلْبَا

- (۱) هین از او خواهید نی از غیر او
 (۲) و ر بخواهی از دگر هم او دهد
 (۳) آنکه معرض راز زر قارون کند
 (۴) بار دیگر شاعر از سودای داد
 (۵) هدیه شاعر چه باشد شعر نو
 (۶) محسنان با عطا وجود و بر
- آب در یم جو مجود در خشک جو
 بر کف میلش سخا هم او نهد
 رو بدو آری بطاعت چون کند
 رو بسوی آن شه محسن نهاد
 پیش محسن آرد و بنهد گرو
 زر نهاده شاعران را منتظر

- (۱) ذَالِكَ الشَّعْرُ لَدَيْهِمْ بِالْأَثَرِ
سَيِّمًا الشَّعْرُ الَّذِي كَالْجَوْهَرِ
(۲) يَذُّهُ الْإِنْسَانُ بِالْخُبْزِ حَرِيصٌ
(۳) عَمْدٌ لِلرُّوحِ نَحْوُ الْكَسْبِ قَدْ
مِائَةً حِيلَةً الرُّوحَ جَعَلَ
(۴) إِذْ عَنِ الْخُبْزِ زَمَانًا نَدْرًا
عَاشِقًا لِحَبِيبَتِهِ وَمَدْحَ الشُّعْرَاءِ
(۵) كَيْ إِلَى أَصْلِهِ وَالنَّسْلِ الثَّمَرِ
(۶) مِنْ عُلَاهُ يَضَعُونَ الْمِنْبَرَا
وَنَوَالُ الذَّهَبِ كَالْعَنْبَرِ
أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ عِدْلِ شَعْرٍ
جَاءَ مِنْ قَعْرِ إِسَامِي الْأُبْحَرِ
حَيْثُ قُوَّتُ الْخُبْزِ مِنْ غَيْرِ مَحِيصٍ
جَدَّو الْعَصَبِ وَمِنْ ذَاكَ أَعَدَّ
مِنْ عَلَى الْكَفِّ لِحَرْصٍ وَآمَلْ
قَدْ غَدَى مُسْتَغْنِيًا مُفْتَخِرًا
صَارَ لِلْحَمْدِ يَمِيلُ وَالتَّشَاءُ..
يَمْنَحُونَ وَ لِذِكْرِ مُعْتَبَرٍ
كَيْ لَهُ كَرٌّ وَ قَرٌّ كَثْرًا
فِي الْمَقَالِ يَنْفَحُ بِالْأَثَرِ

- (۱) پیش شان شعری به انصدتنگ شعر
(۲) آدمی اول حریص نان بود
(۳) سوی کسب و سوی غصب و صدحیل
(۴) چون بنادر گشت مستغنی زنان
(۵) تا که اصل و نسل او را بر دهند
(۶) تا که کروفر و زر بخشی او
خاصه شاعر کو گهر آرد ز قعر
زانکه قوت نان ستون جان بود
جان نهاده بر کف از حرص و آمل
عاشق نام است و مدح شاعران
در بیان فضل او منبر نهند
همچو عنبر بو دهد در گفتگو

- (۱) فَعَلَىٰ صُورَتِهِ الْخَلْقَ لَدُنَا
 (۲) أَخَذَ مِنْ وَصْفِهِ دَرَسًا لِأَنَّهُ
 طَلِبَ حَمْدًا وَ شُكْرًا فَلِذَا
 (۳) سَأَلَ الْمَدْحَ خُصُوصًا مِنْ غَدَى
 شَاطِرًا بِالْفَضْلِ كَالزَّقِ الصَّحِيحِ
 (۴) وَإِذَا مَا لَمْ يَكُ أَهْلًا فَمِنْ
 خُرِقَ الزَّقُّ وَ أَتَى قَدْ مَسَكَ
 (۵) يَا رَفِيقُ أَنَا هَذَا الْمَثَلُ
 إِنْ تَكُ الْأَهْلَ وَ فِيهِ ذَا رَشْدٍ
 (۶) فَالْنَبِيُّ قَالَ ذَا الْمَا إِلَهْجَا
 أَنْ لِمَهْ أَحْمَدُ يَفْدُو بِالْمَدِيحِ
- خَلَقَ الْحَقُّ لِذَاكَ وَصْفَنَا
 ذَلِكَ الْخَلْقُ مِنْ جُودٍ وَ مَنْ
 أَيْضًا الْإِنْسَانُ صَارَ هَكَذَا
 رَجُلَ الْحَقِّ الَّذِي دَوْمًا بَدَى
 مُلَاً مِنْ ذَا الْهَوَاءِ لِلْمَدِيحِ
 ذَا الْهَوَاءِ الْكَاذِبِ الْوَاهِي الْعَفْنِ
 لِهَوَاءٍ زَمَنًا فِيهِ أَنَّهُتَكَ
 لَمْ أَقُلْ مِنْ عِنْدِي مُرْتَجِلًا
 لَهُ لَا تَسْمَعُ بِلَا مَعْنَى أَبَدٍ
 سَمِعَ فِيهِ الْعَدُوَّ إِلَهْجَا
 طَيْبَ الْحَالِ وَ بَشَاشًا مَلِيحًا

- (۱) خلق ما بر صورت خود کرد حق
 (۲) چونکه آن خلاق حمد و شکر جوست
 (۳) خاصه مرد حق که در فضل هست چست
 (۴) ورنه نباشد اهل زان باد دروغ
 (۵) این مثل از خود نگفتم ای رفیق
 (۶) این پیمبر گفت چون بشنید قدح
- وصف ما از وصف او گیرد سبق
 آدمی را مدح جوئی نیز خوست
 بر شود زین باد چون خپک درست
 خپک بدیدست کی گیرد فروغ
 سرسری مشنو چو اهلی و مفیق
 که چرا فربه شود احمد بمدح (۱)

(۱) بیت مذکور اشاره است بآنچه از النهج القوی نقل شده از گذاشتن منبر برای حسان و فرموده او در مدح حسان است و گفتن سبزواری در صفحه ۲۸۷ (این پیمبر گفت) یعنی این مثل زق منفوخ صحیح الخ صدر در صد بافرموده پیمبر بی تناسب است -

- (۱) نَحْوَ ذَلِكَ الْمَلِكِ الشَّاعِرُ قَدْ
 قَدَّمَ فِي الشُّكْرِ لِلْإِحْسَانِ أَنْ
 (۲) مَاتَ مَنْ أَحْسَنَ وَالْإِحْسَانُ قَدْ
 (۳) مَاتَ مَنْ قَدْ ظَلَمَ وَالظُّلْمُ ذَلِكَ
 (۴) عَمِلُ مَكْرًا وَخُدْعًا فَالْتَبَيَّ
 مَنْ عَنِ الدُّنْيَا مَضَى الْفِعْلُ الْحَسَنُ
 (۵) مَاتَ مَنْ أَحْسَنَ لَكِنْ لَمْ يَمُتْ
 لَيْسَ عِنْدَ اللَّهِ إِحْسَانٌ وَدِينٌ
- سَارَ وَالشَّعْرَ الَّذِي كَانَ آعَدَ
 لَمْ يَمُتْ خِلْدَ بِالذِّكْرِ الْحَسَنُ
 بَقِيَ يَا زَادَ عِزًّا وَرَشَدَ
 بَقِيَ وَيْلُ لِمَنْ دَوْمًا هُنَاكَ
 قَالَ يَا زَادَ لَهُ السَّعْدُ الْجَلِي
 بَقِيَ مِنْهُ .. لَهُ طِينُ السَّنَنِ ..
 لَهُ إِحْسَانٌ وَعَنْهُ لَمْ يَفُتْ
 هَيِّنًا لَكِنْ لَهُ قَدْرٌ ثَمِينٌ

(۱) لما روى عن عائشة ان النبي (ص) كان يضع احسان المنبر في المسجد فيقوم عليه قائماً يهجو من كان يهجو رسول الله (ص) و اذا انحط من كلامه تارة يقول ان روح القدس مع حسان و تارة يقول اللهم أيد بروح القدس - ومدح الخليفة مستلزم لمدح المستخلف و الثناء على الرسول مشعر بالثناء على مرسله والمدح ضد المدح لهم -

- (۱) رفت شاعر سوى آن شاه و ببرد
 شعر اندر شكر احسان كان نمرود
 (۲) محستان مردند و احسانها بماند
 ای خنك آن را که این مرکب براند
 (۳) ظالمان مردند و ماند آن ظلمها
 وای جانی کو کند مکر و دغا
 (۴) گفت پیغمبر خنك آن را که او
 شد ز دنیا ماند از او فعل نکو
 (۵) مرد محسن لیک احسانش نمرود
 نزد یزدان دین و احسان نیست خرد

- (۲) وَيَلْ ذَا مَنْ مَاتَ وَالْعِصْيَانُ لَهُ
 أَنَّهُ يَأْلُمُوتٍ مِنْهُ الرُّوحَ قَدْ
 (۳) ذَاكَ دَعُ فَالشَّاعِرُ فَوْقَ الطَّرِيقِ
 (۴) وَ كَثِيرًا هُوَ مُحْتَاجُ الذَّهَبِ
 بِهِ لِلْمُسْلُطَانِ إِحْسَانًا وَ جُودُ
 (۵) رَاجِيًا مِنْهُ النَّدَى وَ الْأَمَلَا
 (۶) حَبِذَا الشَّعْرُ مِنْ الدَّرِّ الْيَتِيمِ
 بِرَجَاءِ عَبَقِ الْجُودِ الْقَدِيمِ
 (۷) فَعَلَى عَادَتِهِ الْمُسْلُطَانُ قَالَ
 حَيْثُ أَنَّ عَادَةَ الْمُسْلُطَانِ ذَا
 لَمْ يَمُتْ كَيِّ لَا تَتَّظَنِّ مِنْ بَلَهْ
 .. خَلَّصَ وَالْفَرَجَ فِي ذَا وَجَدَ ..
 وَاقِفُ مَدْيُونُ فِي عُسْرِ وَ ضَيْقِ
 شِعْرًا الشَّاعِرُ هَيَّا وَ ذَهَبْ
 .. مِنْهُ مِثْلَ سَنَةِ مَرَّتْ يَعُودُ ..
 ثَانِيًا نَاطَ عَلَى مَا فَعَلَا
 مُلَاجَادَ بِهِ الطَّبَعُ السَّلِيمُ
 .. مِنْ بِهِ الْمُسْلُطَانِ ذِي الْجَاهِ الْعَظِيمِ ..
 أَيْضًا الْأَلْفَ لَهُ اعْطُوا بِالسُّؤَالِ
 بِالْعَطَا وَالْكَرَمِ كَانَتْ كَذَا

تا نه پنداری بمرگ اوجان ببرد
 وام داراست و قوی محتاج زر
 بر امید بخشش و احسان یار
 بر امید بوی و اکرام نخست
 چون چنین بد عادت آن شهریار

(۱) وای آن کو مرد و عصیانش نمرد
 (۲) این رها کن زانکه شاعر بر گذر
 (۳) برد شاعر شعر سوی شهریار
 (۴) نازنین شعری پراز در درست
 (۵) شاه هم بر خوی خود گفتش هزار

- (۱) غَيْرَ أَنْ ذِي الْمَرَّةِ ذَاكَ الْوَزِيرُ
 ذَهَبَ عَنْ ذِي الدُّنَا فَوْقَ بُرَاقٍ
 (۲) فِي الْمَقَامِ لَهُ قَدْ قَامَ وَزِيرُ
 (۳) مَا لَهُ رَحْمٌ لَتِيمٌ وَ بَخِيلُ
 فَلَنَا أَيْضاً مَصَاريفُ وَلَمْ
 (۴) فَيَرْبِعِ عَشْرٍ ذَا يَا مُغْتَنِمُ
 (۵) حَسَنًا أَرْضِي فَقَالَ الْخَلْقُ ذَا
 (۶) أَحَدٌ هَذَا الْفَتَى مِنْ بَعْدِ أَنْ
 كَيْفَ أَكَلَ الْقَصَبَ يَرْضَى السُّؤَالَ
 (۷) قَالَ كَثْرًا أَضْغَطُ حَتَّى يَصِيرُ
- صَاحِبُ الرِّفْعَةِ وَالْجُودِ الْكَثِيرُ
 عِزَّةٍ مَعَ شَرَفٍ زَادَ وَرَاقُ
 مِنْ جَدِيدٍ يَرْتَسُ لَكِنْ كَثِيرُ
 قَالَ مَهْلًا أَيُّهَا الْمَلِكُ الْجَلِيلُ
 يَحْدُو لِلشَّاعِرِ مِثْلُ ذَا الْكَرَمِ
 أَنَا ذَاكَ الشَّاعِرَ رَبَّ الْعَدَمِ
 عَشْرَةَ أَلْفٍ مِنْ غَيْرِ أَذَى
 أَكَلَ السُّكَّرَ بِالْوَرْدِ أَمْعَنُ
 كَيْفَ يَرْضَى بَعْدَ مُلْكٍ وَ جَلَالُ
 هُوَ فِي ذَا الضَّغْطِ وَالْعَصْرِ الْكَثِيرُ

- (۱) لیک این بار آن وزیر پر زجود
 (۲) بر مقام او وزیر نو رئیس
 (۳) گفت ای شه خرجها داریم ما
 (۴) من بربع عشر این ای مغتنم
 (۵) خلق گفتندش که او از پیش دست
 (۶) بعد شکر کلک حائی چون کند
 (۷) گفت بفشارم ورا اندر فشار
- بر براق عز ز دنیا رفته بود
 گشته لیکن سخت بی رحم و خسیس
 شاعری را نبود این بخشش سزا
 مرد شاعر را خوش و راضی کنم
 ده هزاری زین دلاور برده است (۱)
 بعد سلطانی گدائی چون کند
 تا شود زار و نزار از انتظار

(۱) پیش دست در برهان قاطع بمعنی پیش دستی کردن و پیشا دست است که اجرت
 پیش دادن و در شرح بحر العلوم صفحه ۵۷ جزء (۴) پیش دست اینجا بمعنی صدر و مسند شاه
 و اکابر و یا بمعنی دستور یعنی از دستور پیش -

- (۱) نَاحِلًا بَكَاءَ إِذْ ذَاكَ التُّرَابُ
خَاطِفًا كَالْوَرَقِ لِلْمُورِدَةِ
(۲) لِي هَذَا دَعُ فَاُسْتَاذُ أَنَا
هَبْ لَهُ مَنْ طَلَبَ كَانَ الْحَدِيدُ
(۳) هُوَ مِنْ عِنْدِ الثَّرِيَا لِلثَّرِي
(۴) لَيْسَ عَادَ لَهُ السُّلْطَانُ قَالَ
سُرُّهُ أَنْتَ هُوَ الْمَدْحَ لَنَا
(۵) قَالَ ذَا مَعَ مِائَةِ مِنْ مِثْلِهِ
أَنْتَ دَعُهُ لِي أَنَا وَ اَكْتُبْ عَلَيَّ
(۶) فَأَلْوَزِيرُ لَهُ قَيْدَ الْإِنْتَظَارِ
وَ الشِّتَاءُ ذَهَبَ جَاءَ الرَّبِيعُ
- لِلطَّرِيقِ لَوْ أَنَا أُعْطِيَ أَجَابُ
خَطَفَ مُبْتَهَجًا مِنْ رَوْضَةٍ
فِيهِ .. مَا مِنْهُ شَأْيٌ مِثِّي دَنَى ..
فَعَلَيْهِ أَنَا أَضْعَافًا أَزِيدُ
لَوْ يَطِيرُ فَلِي لَمَّا بُرِيَ
أَمْرُكَ لَكِنْ لَهُ فِي آيِ حَالٍ
قَالَ كَثْرًا وَ بِنَا أَفْضَى الثَّنَا
لَا حَسِينَ الْأَمَلِ مِنْ أَهْلِهِ
ذَاكَ فَهُوَ هَيْنُ كَلَّا لَدَيَّ
قَذَفَ ظَلَّ يُجْهَدِ وَاضْطَرَّارُ
.. وَهُوَ آيَ مُخْلِصٍ لَا يَسْتَطِيعُ

در ربایید همچو کلبرک از چمن
گر تقاضا گر بود هم آهنین
نرم گردد چون ببیند او مرا
لیک شادش کن که نیکو کوی ماست
تو بمن بگذار و این بر من نویس
شد زمستان و دی و آمد بهار

(۱) آنکه از خاکش دهم از راه من
(۲) این بمن بگذار کاستادم درین
(۳) از ثریا گر ببرد تا ثری
(۴) گفت سلطانش برو فرمان مراست
(۵) گفت او را و دو صد امید لیس
(۶) پس فکندش صاحب اندر انتظار

شَائِبًا هِمًّا لِعُسْرِ وَافْتِقَارِ
 عَادَ مَقْلُوبًا وَ مَقْلُوكًا أَسِيرُ
 عِنْدَكَ لَا يُوجَدُ وَ الْمُطْلَبُ
 تَجِدُ عَبْدَكَ كُنْتُ بِالصِّفَاءِ
 قُلْ لِي رُحْ وَامضْ حَتَّى عَجَلًا
 تَخْلَصُ مِنْ رَهْنِهَا تَلْقَى إِلَهَنَا
 مَنَحَ وَ الشَّاعِرُ مِمَّا وَجَدَ
 .. مِنْ عَجِيبِ خِصَّةِ هَذَا الْوَزِيرِ ..
 مَنْ لَهُ الْفَتْحُ بَعِيدٌ مَعَ أَدَى
 ذَلِكَ الدُّسْتُورُ وَ الْأَصْلُ الْحَسَنُ
 مَنَحَ اللَّهُ وَ جَلَّى مَا بَكَأَ

(۱) بِاِنْتِظَارِ لَهُ ذَالشَّاعِرُ صَارَ
 وَلِذَالْتَدِيرِ وَ الْغَمِّ الْكَثِيرِ
 (۲) قَالَ مَعَ نَفْسِهِ لَوْ كَانَ الذَّهَبُ
 سُبْنِي حَتَّى لِي الرُّوحُ النِّجَاةُ
 (۳) لِي هَذَا الْاِنْتِظَارُ قَتْلًا
 كَبِيْ بِذَا رُوحِي اللَّتِي زَادَتْ عَنَا
 (۴) بَعْدَ هَذَا لَهُ رُبْعُ الْعُشْرِ قَدْ
 بَقِيَ حَيْرَانٌ فِي فِكْرِ كَثِيرِ
 (۵) اَنْ كَذَا كَانَ كَثِيرًا ذَاكَ ذَا
 (۶) قَبْضَةُ شَوْكِ فَقَالُوا لَهُ اَنْ
 فَمِنْ الدُّنْيَا مَضَى الْاَجْرُ اَلْكَأَ

پس زبون این غم و تدبیر شد
 تا رهد جانم ترا باشد رهی
 تا رهد این جان مسکین از گرو
 ماند شاعر اندر اندیشه گران
 این که دیر اشکفت دسته خار بود
 رفت از دنیا خدا مزدت دهد

(۱) شاعر اندر انتظارش پیر شد
 (۲) گفت اگر زر منی دشنامم دهی
 (۳) انتظارم کشت باری گو برو
 (۴) بعد از آنش داد ربع عشر آن
 (۵) کانچنان نقد و چنان بسیار بود
 (۶) پس بگفتندش که آن دستور داد

ذَاكَ قَلَّ فِي الْعَطَا يَأْتِي الْخَطَا
 وَ بَقِيَ لِأَحْسَانٍ مِنْهُ مَا وَهَبَ
 لَمْ يَمْتَ .. خِلْدَ دَوْمًا وَفَضْلُهُ ..
 ذَهَبَ مِنَّا وَفِينَا الْحُزْنُ لَمْ
 كَانَ سَلَاخَ الدَّرَاوِشِ يَفَنَ
 كَيْ لَكَ ذَا الصَّاحِبِ الْجَافِي الْأَشْرُ
 .. وَ لَكَ يُوَلِّي الْبَوَارَ وَالْحِمَامَ ..
 حَيْلَةً عَنَّتْ لَنَا أَوْ خُدْعَةً
 خَبَرَ عَنْ جُهْدِنَا وَالْإِثْلَا
 قَالَ مِنْ أَيْنَ آتَى هَلْ تَعْلَمُونَ
 مَا رَأَيْتُ مِثْلَهُ فِي ذِي الدُّنَا

(۱) مَنْ مُدَامًا ضَوْعِفَ مِنْهُ الْعَطَا
 (۲) لَهُ فِي ذَا الزَّمَنِ ذَاكَ ذَهَبَ
 هَوَامَاتِ الْحَقِّ أَحْسَانٌ لَهُ
 (۳) صَاحِبُ الْجُودِ الرَّشِيدُ وَالْكَرَمُ
 وَصَلَ الصَّاحِبُ لِلْخِصَّةِ مَنْ
 (۴) رُحٌ وَخُذْ هَذَا وَمِنْ ذَا السَّمْتِ فِرْ
 مَعَكَ لَا يُبْدِي حَرْبًا وَخِصَامَ
 (۵) نَحْنُ هَذَا الصِّلَةِ فِي مَاقِ
 قَدْ أَخَذْنَا هَالِكَ يَا مَنْ يَلَا
 (۶) وَجْهَ الْوَجْهِ لَهُمْ يَا مُشْفِقُونَ
 لِي هَذَا الظَّالِمُ قُولُوا أَنَا

کم همی افتاد در بخشش خطا
 او بمرد الحق ولی احسان نمرد
 صاحب درویش سلاخان رسید
 تا نگیرد با تو این صاحب ستیز
 بستدیم ای بی خبر از جهد ما
 از کجا آمد بگوئید این عوان

(۱) که مضاعف زو همی شد آن عطا
 (۲) این زمان او رفت و احسان را نبرد
 (۳) رفت از ما صاحب راد و رشید
 (۴) رو بگیر این را و زینجاشب گرین
 (۵) ما بصد حیلست ازو این صله را
 (۶) رو بایشان کرد و گفت ای مشفقان

- (۱) مَا هُوَ اسْمُ ذَا الْوَزِيرِ مَنْ خَلَعَ
لَهُ قَالَ الْقَوْمُ أَيْضًا فَالْحَسَنُ
(۲) قَالَ يَا رَبِّي كَيْفَ الْإِسْمُ ذَاكَ
وَ أَتَى الْوَاحِدُ يَا رَبُّ الْأَسْفَ
(۳) ذَاكَ اسْمُ الْحَسَنِ مَنْ مِنْ قَلَمٍ
مِائَةَ أَلْفٍ وَزِيرٍ يَصْحَبُ
(۴) إِنْ هَذَا الْحَسَنُ مِنْ دَقْنٍ
يَقْدَرُ يَا رُوحُ أَلْفَ رَسَنٍ
(۵) مَعَ مِثْلِ الصَّاحِبِ هَذَا إِذَا
فَلَهُ السُّلْطَانُ وَالْمَلِكُ مُدَامَ
- لِلْبَاسِ .. الْفُقَرَاءُ مِنْ طَمَعٍ ..
اسْمُهُ .. مِثْلُ الْوَزِيرِ ذِي الْعِزِّ ..
مَعَ هَذَا الْإِسْمِ قَدْ لَاقَى اشْتِرَاكَ
.. ذَا كِمِثْلِ النُّورِ ذَاكَ كَالسَّدْفِ ..
وَاحِدٍ كَانَ لَهُ مِنْهُ أَلَمٌ
خُلِقَ الْجُودُ السَّخَاءُ يَطْلُبُ
طَالَ مَنْفُورًا لِهُذَا الْحَسَنِ
يَنْسُجُ مِنْهُ يَمِرُّ الزَّمَنُ
مَا صَغَى السُّلْطَانُ قَالَ حَبِذَا (۱)
فَضَحَ بِالْمَرَّةِ بَيْنَ الْأَنَامِ

(۱) و فی نسخه بر چنین حاجب چو شه اصفا کند - اراد بالوزیر الاول ابی الحسن عقل المعاد انه اذا دبر سلطان الروح فی مملكة وجود السالك و اصفت له الروح تبعه عقل المعاش و امن سلطان الروح من مكر عقل المعاش والحواس النفسانية الشيطانية و ان غلبت الروح فی يد تدبير الوزير حين المشار اليه فی البيت اللذى قبل هذلبیت غلبت النفس على الروح و غلبت عقل المعاش واتفق مع الحواس النفسانية الشيطانية ولهذا قال على طريق التفهم (ماستن بدر ابی این وزیر دون) -

- (۱) چیست نام این وزیر جامه کن
(۲) گفت یا رب نام آن و نام این
(۳) آن حسن نامی که از یک کلام او
(۴) این حسن کز ریش زشت این حسن
(۵) بر چنین صاحب چو شه اصفا کند
- قوم گفتندش که نام او حسن
چون یکی آمد دریغ ای رب دین
صد وزیر و صاحب آمد جود جو
میتوان بافیدای جان صدرسن
شاه و ملکش را بدو رسوا کند

فی بیان مشابہة هذا الوزير الثاني الدني بالراي القبيح في افساد

السلطان بوزير فرعون يعنى بافساد هامان قابلية فرعون حتى لا يدعن لموسى (ع)

- (۱) وَلَكُمْ مِنْ مَرَّةٍ فِرْعَوْنُ صَارَ
أَنْ لِمُوسَى سَمِعَ ذَلِكَ الْكَلَامَ
(۲) قَالَ الْكَلَامُ ذَلِكَ مَنْ كَانَ الْحَجَرُ
(۳) مِنْ كَلَامٍ لَهُ قَدْ عَزَّ النَّظِيرُ
لَهُ حِينًا شَاوَرَ وَهُوَ الْحَقُّ
(۴) فَلَهُ قَالَ بِذَلِكَ تَكُونُ
تَعْدُو عَبْدًا مَنْ هُوَ الْمَرْقَعُ قَدْ
(۵) فَكَمِثْلٍ حَجَرٍ لِلْمَنْجَنِيْقِ
وَعَلَى بَيْتِ الْقَزَازِ لَهُ قَدْ
- لَيْتًا مُرْتَضٍ بَانَ فِي انْكِسَارِ
وَدَرَى مِنْهُ الْمُرَادُ وَالْمَرَامُ
وَهَبَ الدَّرَّ لِلْطَفِ بِالْأَثَرِ
إِذْ لَهَا مَانَ الَّذِي كَانَ الْوَزِيرُ
لَهُ كَانَ الْخُلُقُ مِنْهُ أَنْخَلَقَ
أَنْتَ سُلْطَانًا لَكَ الْمُلْكُ يَهُونُ
لَيْسَ وَالْمَكْرَ وَالْخَدْعَ أَعَدَّ
عُزِّي جَاءَ الْكَلَامُ ذَا حَقِيقُ
ضَرَبَ بَدَدَهُ مِنْ كُلِّ حَدِّ

دانستن بد رائي اين وزير دون در افساد مروت شاه بوزير فرعون يعنى هامان

در افساد قابليت فرعون

- (۱) چند آن فرعون ميشد نرم و رام
(۲) آن كلامی كه بدرای سنگك شير
(۳) چون بهامان كه وزيرش بود او
(۴) پس بگفتی تا كنون بودی خدیو
(۵) همچو سنگك منجنیقی آمدی
- چون شنیدی او ز موسى آن كلام
از خوشی آن كلام بی نظیر
مشورت کردی كه كینش بود خو
بنده گردی ژنده پوشی را بریو
آن سخن بر شیشه خام او زدی

ذَا أَشَارَ لَهُ هَامَانُ الذَّمِيمُ
 كَانَ مَغْلُوبَ هَوَى لَمْ يَكُنْ
 لِلْأَلِهَةِ .. صَدَّ عَنْ أَهْلِ الطَّرِيقِ ..
 لَكَ أَهْدَاكَ لِمَا الصَّدْرُ شَرَحَ
 طَرَحَ .. بِالْقُدْرَةِ صَدَّ الْمَرَامُ ..
 لَمْ يَكُنْ أَنْتَ الْمَقَامَ يَعْجَلُ
 .. لَا لِمَا قَالَ أَحْفَظِ الْعَقْلَ لَكَ ..
 لَهُ هَذَا مِنْهُ أَمْرًا يَسْتَشِيرُ
 سَقَرُ بِالْحَقْدِ ثَمَلًا وَ الشَّرُّ
 بِالْيَدِ وَ الظُّلْمَ وَ الْبُخْلَ نَبَذَ
 شُغْلُهُ وَ الْمَلِكَ بِالْحَزْمِ يُدِيرُ ..

(۱) کُلِّ مَا فِي مِائَةِ يَوْمِ الْكَلِيمِ
 (۲) خَرَبَ فِي نَفْسِ ذَا عَقْلُكَ
 فِي الْوُجُودِ لَكَ قَطَاعُ الطَّرِيقِ
 (۳) نَاصِحُ لِلرَّبِّ مَنَسُوبٌ نَصَحَ
 هُوَ فِي فَنِّ لَكَ ذَاكَ الْكَلَامُ
 (۴) إِصْحَ أَنْ هَذَا الْكَلَامُ فِي الْمَحَلِّ
 لَكَ لَا تَتْرُكْ وَجِيءَ مَعَ نَفْسِكَ
 (۵) وَيَلِ ذَا السُّلْطَانُ مَنْ كَانَ الْوَزِيرُ
 لِكِلَا الْإِثْنَيْنِ قَدْ صَارَ الْمَقْرُ
 (۶) سَعِدَ السُّلْطَانُ ذَاكَ مَنْ أَخَذَ
 مَنْ كَيْمَلٍ آصَفَ كَانَ وَزِيرُ

(۱) یعنی السعادة تلك الروح التي تكون مقارنه لعقل المعاد و يكون عقل المعاد
 له معاوناً - كلمة دست گیر فی الاصل معناها الاخذ باليد و ارید بها هنا المعاونة -

(۱) هر چه صدور آن کلیم خوش خطاب	ساختی در یک دم او کو دی خراب
(۲) عقل تو مغلوب دستور هواست	در وجودت رهزن راه خداست
(۳) ناصحی ربانی پندت دهد	آن سخن را او بفن طرحی نهد
(۴) کاین نه بر جایست هین از جا مشو	نیست چندان با خود آشیدا مشو
(۵) وای آن شه که وزیرش این بود	جای هر دو دوزخ پر کین بود
(۶) شاه آن شاهی که او را دستگیر	باشد اندر کار چون آصف وزیر

- (۱) وَالْمَلِكِ الْعَدْلُ أَنْ صَارَ قَرِينُ
 اِسْمُهُ النُّورُ عَلَى نُورٍ غَدَى
 (۲) كَسَلِمَانَ الْمَلِكِ وَالْوَزِيرِ
 هُوَ نُورٌ مِنْ عَلَى نُورٍ يَصِيرُ
 (۳) مَلِكٌ فِرْعَوْنُ هَامَانُ الْوَزِيرُ
 (۴) مَهْرَبٌ مِنْ سَيِّئِ الْحَظِّ لِذَا
 بَعْضُهَا مِنْ فَوْقَ بَعْضٍ لَا الْحِجَى
 (۵) فِي الْمَعَادِ وَأَنَا غَيْرُ الشَّقَاءِ
 لَوْ سَعُودًا قَدْ نَظَرْتُ فِي الْإِنَامِ
- لَهُ هَذَا وَ بِمَا قَالَ يَبْدِينَ
 .. شَأْنُهُ الْحَقُّ وَ لِلْحَقِّ هَدَى
 لَهُ مِثْلُ آصَفَ دَوْمًا يَصِيرُ
 أَوْ كِمِثْلِ عَنَبٍ فَوْقَ عَبِيرٍ
 لِكُلِّ الْاِثْنَيْنِ دَوْمًا لَا يَصِيرُ
 ظُلُمَاتُ رُكِبَتْ دَوْمًا كَذَا
 صَاحِبٌ لَا الدَّوْلَةَ وَالْمُلْتَجَى
 فِي اللَّئَامِ مَا رَأَيْتُ وَالْعِدَاءِ
 أَنْتَ مِثِّي لَهُمْ إِهْدِ السَّلَامَ

(۱) الاية فى سورة النور و للذين كفروا اعمالهم كسراب بقیعة بحسبه الظمان ماء
 حتى اذا جائه لم یجدہ شیئاً و وجد الله عنده فوفاه حسابه و الله سریع الحساب او کظلمات
 فى بحر لجى یغشاہ موج من فوقه موج من فوقه سحاب ظلمات بعضها فوق بعض اذا اخرج
 یدہ لم یکد یراہا و من لم یجعل الله لم نوراً فما له من نور -

- (۱) شاه عادل چون قرین او شود
 نام آن نور علی نور این بود
 (۲) چون سلیمان شاه چون آصف وزیر
 نور بر نورست عنبر بر عبیر
 (۳) شاه فرعون و چو هامانش وزیر
 هر دورا نبودز بدبختی گزیر
 (۴) پس بود ظلمات بعضی فوق بعضی
 نى خرد یار و نه دولت روز عرض
 (۵) من ندیدم حز شقاوت در لئام
 گر تو دیدستی رسان از من سلام

- (۱) فَالْمَلِكُ كَانَ كَالرُّوحِ الْوَزِيرُ
 إِنَّ عَقْلًا فَسَدَ الرُّوحُ انْتَقَلَ
 (۲) مَلِكُ الْعَقْلِ لِهَارُوتَ الْمَثِيلُ
 عِلْمَ السِّحْرِ وَ مِنْهُ نَجْمَا
 (۳) عَقْلُ الْجُزْئِيِّ كَانَ فَالْوَزِيرُ
 لَكَ عَقْلَ الْكُلِّ اجْعَلْهُ الْوَزِيرُ
 (۴) فَهَوَاكَ لَا تُصَيِّرْهُ الْوَزِيرُ
 (۵) يُبْعِدُ عَنْ طَاعَةِ هَذَا لِهَوَى
 لَكِنَّ الْعَقْلُ يَوْمَ الدِّينِ قَدْ
 (۶) يَأْتِيهِمَا الْعَمَلُ الْعَقْلُ وَجَدَ
 وَ لَا جُلِ الْوَرْدِ ذَاكَ سَحَابَا
- لَهُ مِثْلُ الْعَقْلِ لِلْمَلِكِ يُدِيرُ
 يَهْوَاهُ مِنْ مَحَلِّ لِمَحَلِّ
 إِذْ غَدَى صَارَ لَهُ نِعَمَ الدَّلِيلُ
 أَلْفُ طَاعُوتٍ بِهِ الْكَفَرُ سَمِي
 لَكَ لَا تَجْعَلْ وَمَعَهُ تَسْتَشِيرُ
 يَا مَلِكُ .. فَهُوَ الْمَلِكُ يُدِيرُ ..
 كَيْ لَكَ الرُّوحَ النِّظِيفَ وَالنَّضِيرُ
 شَأْنُهُ الْحِرْصُ وَ حَالِيَّ هَوَى
 فِكْرُ الْعَاقِبَةِ دَوْمًا قَصْدُ
 لَهُ عَيْنَيْنِ وَ لِلْعُقْبَى عَمْدُ
 تَعَبَ الشُّوْكِ بِهِ كَمْ رَغْبَا

عقل فاسد روح را آرد بنقل
 سحر آموزد و صد طاعوت شد
 عقل کل را سازای سلطان وزیر
 که بر آید جان پاکت از نماز
 عقل را اندیشه یوم الدین بود
 بهر آن گل می کشد او رنج خار

(۱) همچو جان باشد شه و صاحب چو عقل
 (۲) آن فرشته عقل چون هاروت شد
 (۳) عقل جزوی را وزیر خود مگیر
 (۴) مر هوارا تو وزیر خود مساز
 (۵) کاین هوا پر حرص و حالی بین بود
 (۶) عقل را دو دیده در پایان کار

- (۱) کَیْ هَوْلًا یُنْشَرُ وَقْتَ الْخَرِیفِ دَائِمًا یَبْقَى بِرِیعٍ وَ بَرِیفٍ
عَنْهُ شَمٌ أَنْفٍ کُلِّ اخْشَمِ بَعْدُ جَدًّا .. کَانَ لَمْ یَعْلَمْ ..
(۲) هَبْ لَكَ عَقْلٌ لِعَقْلِ آخِرِ یَا أَبِی اصْحَبْ وَ مَعَهُ شَاوِرِ
(۳) فَفَعَّ الْعَقْلَیْنِ کَمْ مِنْ خَطَرِ تَخْلَصُ تَغْدُو قَرِینَ الظَّفَرِ
وَ عَلَی الْأَوْجِ لِأَفْلَاکِ السَّمَاءِ تَضَعُ الرِّجْلَ بِشَأْنِ کَمْ سَمِی

فی بیان جلوس الجنی علی کرسی سلیمان و تقلیده سلیمان

و ظهور الفرق بین الجنی و سلیمان و تسمیه الجنی نفسه لسلیمان بن داود (۴)

- (۴) هَبْ سُلَیْمَانُ لَهُ الشَّیْطَانُ کَانَ جَعَلَ الْأِسْمَ وَ مَذْکَا فِی الزَّمَانِ
ظَهَرَ وَالْمَلِکَ مَعَ أَهْلِیْهِ قَدْ صَبَرَ الْمُنْقَادَ فِی جَاهٍ وَ مَجْدٍ

(۱) و هو صخر اخذ خاتم سلیمان من جاریة تسمى امنیة فتشکل بشكل سلیمان و جلس فوق تخته

- (۱) که نفرساید نه ریزد در خزان باد هر خرطوم اخشم دور از آن
(۲) و رچه عقلت هست با عقل دگر یار باش و مشورت کن ای پدر
(۳) با دو عقل از پس بلاها وارهی پای خود بر اوج گردونها نهی
نشستن دیو بر مقام سلیمان (ع) و تشبیه کردن او بکارهای سلیمان و فرق ظاهر
میان هردو دیو و سلیمان و دیو خوشتن را سلیمان بن داود نام کردن
(۴) دیو گر خود را سلیمان نام کرد ملک برد و مملکت رام کرد

- (۱) صُورَةَ سُغْلٍ سُلَيْمَانَ نَظَرَ
أَنَّهُا بِالسِّرِّ كَانَتْ شَيْطَنَهُ
- (۲) قَالَتْ أَلْخَلَقْتُ بِلَا صَفْوٍ غَدَى
مِنْ سُلَيْمَانَ فَرُوقُ كَمْ تُرَى
- (۳) ذَلِكَ مِثْلُ الْيَقْظَةِ ذَا كَالْوَسَنِ
- (۴) ذَلِكَ الشَّيْطَانُ قَالَ الْحَقُّ جَلَّ
- (۵) شَكْلَ شَيْطَانٍ عَلَى شَكْلِي قَدْ
صُورَةَ حَتَّى لَكُمْ فِي الْفَخِّ لَا
- (۶) لَوْ هُوَ فِي عَيْنِكُمْ قَدْ ظَهَرَ
- (۷) لَهُمُ الشَّيْطَانُ مِنْ مَكْرٍ ذَكَرَ
- غَيْرَ أَنْ مِنْ بَعْدِ هَذَا قَدْ ظَهَرَ
هَذِهِ الصُّورَةُ .. رَهْنِ الْمَلْعَنَةِ ..
- ذَا سُلَيْمَانَ وَ بِالْكَرِّ بَدَى
إِسْلِيمَانَ بِهَا الْكُلَّ دَرَى
- مِثْلُ ذَلِكَ الْحَسَنُ مَعَ ذَا الْحَسَنِ
- مِثْلَ شَكْلِي صُورَةَ لُطْفًا جَعَلَ
- مَنْحَ الشَّيْطَانِ مِنْ مَكْرًا أَعَدَّ
يُوقِعُ .. مِنْهُ تَخَافُونَ الْبَلَاءَ ..
- بَادِعَاءِ وَ بَدَى مُفْتِخِرًا
ذَا وَ لَكِنْ عَكْسُ ذَلِكَ قَدْ ظَهَرَ

- (۱) صورت کار سلیمان دیدہ بود
- (۲) خلق گفتند این سلیمان بی صفاست
- (۳) او چو بیدار است این همچون وسن
- (۴) دیو میگفتی که حق بر شکل من
- (۵) دیو را حق صورت من داده است
- (۶) گر پدید آید بدعوی زینهار
- (۷) دیوشان از مکر این می گفت لیک
- صورت اندر سر دیوی می نمود
- ار سلیمان تا سلیمان فرقه است
- همچنانکه آن حسن تا این حسن
- صورتی کرده است به شکل اهرمن
- تا نیندازد شما را او بشست
- صورت او را مدارید اعتبار
- می نمود آن عکس بر دل های نیک

- (۱) دَائِمًا فَوْقَ الْقُلُوبِ الْحَسَنَةِ
مَعَ مَنْ قَدْ مَيَّزَ لَا سِيَّمَا
(۲) لَهُ قَوْلُ الْغَيْبِ كُلُّ دَغَلٍ
أَبْدَأَ مِنْ فَوْقِ أَصْحَابِ الدُّوَلِ
(۳) فَمَدَامًا مَعَهُمْ هُمْ بِالْجَوَابِ
(۴) أَعَوَجًا سُرْتُ عَلَى الْعَكْسِ كَذَا
أَسْفَلَ مَنْ سَفَلُوا نَحْوَ سَقَرِ
(۵) هَبْ هُوَ الْمَعْرُوزُ بَانُ وَالْفَقِيرُ
(۶) أَنْتَ هَبْكَ قَدْ سَرَقْتَ الْخَاتَمَا
سَقَرِي وَ كَيْمَلِ الزَّمْهَرِيرِ
(۷) نَحْنُ بِالْهَيْبَةِ وَالْجَيْشِ اللَّجْبِ
أَيْنَ تَشِي الرُّأْسَ دَوْمًا لَا نَضْعُ
- لَيْسَ مِنْ لَعِبٍ وَ آيَ خِدْعَةٍ
مَنْ غَدَى التَّمْيِيزُ مِنْ عَقْلِ سَمَى
كُلَّ تَلْبِيسٍ وَ سِحْرِ أَوْلَى
لَا يَمُدُّ مِنْ حِجَابٍ أَوْ خَلَلٍ
لَهُ قَالُوا يَا قَبِيحًا بِالْخِطَابِ
أَنْتَ مَعْكُوسًا تَسِيرُ فِي آذَى
فَلَكَ فِيهَا مَقَامٌ وَ مَقَرٌ
كَانَ فِي جَبْهَتِهِ الْبَدْرُ الْمُنِيرُ
.. وَ سُلَيْمَانُ ظَهَرَتْ الْحَازِمَا..
جَامِدُ الطَّبْعِ وَ بِالذَّاتِ حَقِيرُ
وَ الْأُنَانِيَّةِ وَ الْأَمْرِ الصَّعْبِ
قَدَمًا وَ الظُّفْرَ مِتًّا . يَا لُكْعُ..

- (۱) نیست بازی با ممیز خاصه او
(۲) هیچ سحر و هیچ تلبیس و دغل
(۳) پس همی گفتند با خود در جواب
(۴) باز گونه رفت خواهی همچنین
(۵) او اگر معزول گشته است و فقیر
(۶) تو اگر انگشتی را برده
(۷) ما بیوش و عارض و طاق و طرب
- که بود تمییز عقلش غیب کو
می نه بندد پرده بر اهل دول
باز گونه میروی ای کج خطاب
سوی دوزخ أسفل اندر سافلین
هست در پیشانیش بدر منیر
دوزخی چون زمهریر افسرده
سر کجا که خود همی ننهیم سنب

نَضَعُ نَرْضَىٰ لَنَا بِإِذْلَةٍ
تَمْنَعُ .. تَأْتِي لَنَا مِنْهَا الْيَدُ ..
رَأْسُهُ الدَّانِي وَذِي الْخَلْقِ الْبَدِي
لَا وَلَا تَخْشَ لَهُ مِنْ ضَرَرٍ
كَمْ تُزِيدُ الرُّوحَ حُسْنَ الْحَلَةِ
أَنْتَ هَذَا الْقَدَرُ لَا تُنْكَالُ
أَشْرَحُ هَذَا يَوْصَفُ بِأَهْرِ
جَمَلَ الْوَجْهِ عَلَى كُلِّ صَبِيٍّ
وَيْكَ عَنْ إِسْمٍ لَهُ الْعَمَرُ أَعْرِضِ
فِرٌّ لِلْمَعْنَى وَ بِالْمَعْنَى أَرْغَبِ
إِسْتَلْ أَعْرِفْهُ كَمَا فِي أَصْلِهِ
وَلَكِنَّهُ الْوَاقِعُ مِنْهُ أَذْهَبِ

(۱) وَالْجَبِينَ لَهُ لَوْ بِالْغَفْلَةِ
فَلَنَا مِنْ قَبْلِ الْأَرْضِ الْيَدُ
(۲) لَا تَضَعُ رَأْسَكَ مِنْ ذَاكَ الَّذِي
أَصْحَ لَا تَسْجُدْ لِهَذَا الْمُدِيرِ
(۳) أَنَا شَرَحَ الْقِصَّةَ هُذِي اللَّتِي
(۴) قُلْتُ لَوْلَا غَيْرَةُ الْحَقِّ أَقْبَلِ
وَ يَذَا اقْنَعُ كَيْ يَوْقَتْ أُخْرِ
(۵) فَلَهُ الْإِسْمُ سُلَيْمَانُ النَّبِيِّ
(۶) سَتَرَ الصُّورَةَ خَلَّى وَ انْهَضِ
وَ مِنْ الْإِسْمِ وَ آيِ لَقَبِ
(۷) فَعِنِ الْحَدِّ لَهُ مَعَ فِعْلِهِ
يَبْنِ حَدِّ لَهُ وَ الْفِعْلِ أَطْلُبِ

پنجه مانع بر آید از زمین
این مکن سجده مر این ادبیر را
گر نبودی غیرت و رشک خدا
تا بگویم شرح این وقت دگر
روی پوشی میکند بر هر صبی
از لقب و از نام در معنی گریز
در میان حد و فعل او را بجو

(۱) ور بغفلت ما نهیم اورا جبین
(۲) که منه این سر بر این سر زیر را
(۳) کردمی من شرح این بس جانفزا
(۴) هم قناعت کن تو بپذیرد این قدر
(۵) نام خود کرده سلیمان نبی
(۶) در گذر از صورت و از نام حیز
(۷) پس بپرس از حد او و از فعل او

فی بیان مجی سلیمان (ع) کل یوم الی المسجد الاقصی بعد

اتمام العبادۃ و ارشاد العابدین و المعتکفین و نمو العقاقیر فی المسجد

- (۱) کُلُّ صُبْحٍ اِذْ سُلَیْمَانُ وَرَدَ خَاضِعًا فِی الْمَسْجِدِ الْاَقْصٰی قَعَدَ
 (۲) وَ بِهِ نَبَتًا جَدِیدًا نَظَرَا فَاِذَا قَالَ لَهُ مُخْتَبِرًا
 قُلْ لِّی مَا الْاِسْمُ وَ النَّفْعُ لَکَا کَانَ اَیُّ اَثَرٍ خُصَّ بِکَا
 (۳) اَنْتَ قُلْ اَیُّ دَوَاءٍ مَا اُسْمَاکَا مَا هُوَ وَ الضَّرَرُ اَنْتَ لَکَا
 (۴) فِیْمَ فِیْمَ نَفَعْتَ کُلَّ نَبَاتٍ اِسْمُهُ وَ الْفِعْلُ قَالَ وَ الْوَصْفَاتُ
 اَنْ اَنَا الرُّوْحُ لِبَعْضٍ وَ الْحَیَاةُ کُنْتُ لِلْبَعْضِ الْحِمَامَ وَ الْمَمَاتُ
 (۵) فَاَنَا السَّمُّ اِذَا وَ السُّکْرُ اَنَا فِی ذَا اِسْمِیَ وَ الْاَثَرُ

در آمدن سلیمان (ع) هر روز در مسجد اقصی بعد از تمام شدن جهت عبادت

و ارشاد عابدان و معتکفان و رستن عقاقیر در مسجد

- (۱) هر صبحی چون سلیمان آمدی خاضع اندر مسجد اقصی شدی
 (۲) نو گیاهی رسته دیدی اندرو پس بگفتی نام و نفع خود بگو
 (۳) تو چه دارویی چئی نامت چه هست تو زیان بر که و نفع بر که است
 (۴) پس بگفتی هر گیاهی فعل و نام که من آن را جانم و این را حمام
 (۵) من مرین را زهرم و آن را شکر نام من اینست بر لوح قدر

- (۱) ذَا عَلَى لَوْحِ الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ
مِنْ سُلَيْمَانَ دَرَوْا وَ الْعَالِمَا
(۲) وَ بِهَذَا كُتِبَ لِلطَّبِّ قَدْ
(۳) نَظَّفُوا مِنْ تَعَبِ عِلْمِ النُّجُومِ
كَلَّهُ وَحْيِ النَّبِيِّينَ وَ هَلْ
(۴) مِنْ طَرِيقِ جَانِبٍ مَنْ لَيْسَ لَهُ
(۵) إِنْ عَقْلَ الْجُزْءِ مَا كَانَ أَبَدُ
لَيْسَ إِلَّا قَابِلُ الْعِلْمِ وَ أَنْ
(۶) قَابِلُ التَّعْلِيمِ وَ الْفَهْمِ وَ لَا
صَاحِبُ الْوَحْيِ لَهُ التَّعْلِيمَ قَدْ
(۷) فَمِنْ الْوَحْيِ يَقِينًا ذِي الْحَرْفِ
أَوَّلًا لَكِنْ لَهَا الْعَقْلُ أَزَادُ
- فَلِذَا النَّبِيِّ الْأَطِبَّاءُ الْخَبِرُ
كُلُّهُمْ صَارَ اللَّيْبُ الْفَاهِمَا
نُسِبَتْ سَوَّوَاوَ لِلْجِسْمِ أَبَدُ
ذَا وَ عِلْمُ الطَّبِّ مَنْ بَزَّ الْعُلُومُ
كَانَ عَقْلُ الْجِسْمِ مَنْ هَانَ وَ ذَلْ
جَانِبٌ .. وَهُوَ بِجَهْلٍ وَ بَلَهٌ ..
عَقْلَ اسْتِخْرَاجِ الرُّشْدِ فَقَدْ
كَانَ مُحْتَاجًا لِتَعْلِيمٍ وَ فَنَ
غَيْرُهُ ذَا الْعَقْلُ مَنْ أُعْيِيَ بَلَى
مَنْحَ وَ الرُّشْدَ فِيهِ أَعَدَّ
كَذُّهَا كَانَتْ بِهَا الْعَقْلُ اعْتَرَفَ
بَعْدَهُ فِيهَا .. يَوْفَقِ مَا أَرَادَ ..

- (۱) پس طبیبان از سلیمان زان گیا
(۲) تا کتبهای طبیبی ساختند
(۳) این نجوم و طب وحی انبیاست
(۴) عقل جزوی عقل استخراج نیست
(۵) قابل تعلیم و فهمست این خرد
(۶) جمله حرفتها یقین از وحی بود
(۷) اول او لیک عقل آن را افزود
- عالم و دانا شدند و مقتدا
جسم را از رنج می برداختند
عقل و حس را سوی بی سوئی کجاست
جز پذیرای فن و محتاج نیست
لیک صاحب وحی تعلیمش دهد
اول او لیک عقل آن را افزود

- (۱) عَقَلْنَا أَنْظُرْ هَلْ هُوَ مِنْ حِرْفَةٍ
 (۲) يَقْدَرُ أَنْ يَعْلَمَ هَبْهُ غَدَى
 أَبَدًا مِنْ حِرْفَةٍ مَا وَجَدَتْ
 (۳) لَوْ لِهَذَا الْعَقْلِ عِلْمُ الْحِرْفَةِ
 وَجَدَتْ مِنْ غَيْرِ تَعْلِيمٍ وَلَا
 يَسْوَى الْأُسْتَاذِ هَبْ فِي مَرَّةٍ
 نَاقِدَ الشَّعْرَةِ بِالْمَكْرِ بَدَى
 يَسْوَى الْأُسْتَاذِ بَنًا فَقَدَتْ
 كَانَ فَالْحِرْفَةُ يَا ذَا الْخَلَّةِ
 يُعَوِّزُ الْأُسْتَاذَ فِيهَا لِلْمَلَأِ

فی بیان تعلم قایل صنع حفر القبر من الغراب قبل ظهور

القبر فی العالم وصنعه حفر القبر (۱)

- (۴) إِنْ حَفَرَ الْقَبْرَ مَنْ كَانَ أَقْلَ
 مَا أَتَى مِنْ حِيلَةٍ قَطُّ وَلَا
 حِرْفَةٍ كَمْ سَهْلَ مِنْهَا الْعَمَلُ
 كَانَ مِنْ فِكْرٍ وَعَقْلٍ لِلْمَلَأِ

(۱) الاية فی سورة المائدة - واتلو عليهم نبا ابني آدم بالحق اذ قربا قربانا فتقبل من احدهما و لم يتقبل من الاخر قال لاقتلنك انما يتقبل الله من المتقين لئن بسطت الى يدك لتقتلني ما انا بباسط يدي اليك لا قبلتك اني اخاف الله رب العالمين اني اريد ان تبوء بائسي و ائتمك فتكون من اصحاب النار و ذلك جزاء الظالمين فطوعت له نفسه قتل اخيه فقتله و اصبح من الخاسرين فبعث الله غرابا يبحث في الارض ليريه كيف يوارى سوءة اخيه قال يا ويلنا اعجزت ان اكون مثل هذا لقراب فأورى سورة اخي فاصبح من النادمين

- (۱) هیچ حرفت را مبین از عقل ما
 تاند او آموختن بی اوستا
 (۲) گرچه اندر مکر موی اشکاف بد
 هیچ پیشه رام بی استا نشد
 (۳) دانشی پیشه ازین عقل ار بدی
 پیشه بی اوستا حاصل شدی

آموختن پیشه گور گنی قایل پیش از آنکه در عالم پیشه گور گنی بود

- (۴) کندن گوری که کمتر پیشه بود
 کی ز فکر و حیل و اندیشه بود

- (۱) لَوْ لِقَابِيلَ يَكُونُ الْفَهْمَ ذَا
 (۲) فَوْقَ رَأْسِ لَهُ قَالَ ذَا الْقَشِيلِ
 ذَا الَّذِي بِالْأَلَمِ مِنْهُ وَالتُّرَابِ
 (۳) فُغْرَابًا نَظَرَ يَأْتِي عَجَلُ
 (۴) فِي الْفَهْمِ مِنْهُ وَ مِنْ فَوْقِ الْهَوَاءِ
 وَ لِيَتَعْلِمَ لَهُ تَوًّا غَدَى
 (۵) فَيُظْفِرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ بَحْثُ
 (۶) دَفَنَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ بِالتُّرَابِ
 (۷) صَاحِبَ عِلْمٍ بِالْهَامِ الْأِلَهُ
 وَ عَلَى عَقْلِي أَفٍّ فَيَفْنُ
 وَ الْغُرَابَ الْمَيِّتَ ذَاكَ عَلَى
- فَمَتَى هَابِيلَ خَلَى بِأَذَى
 أَيْنَ أَخْفِيهِ وَ مَالِي مِنْ دَلِيلِ
 لُوثَ .. أَزْدَدَتْ بِهِ الْيَوْمَ عَذَابُ ..
 وَ غُرَابًا مَيِّتًا أَيْضًا حَمَلُ
 خَرَّ بِالْأَرْضِ بَفْنٍ فِيهِ جَاءُ
 حَافِرَ الْقَبْرِ وَ دَلَّ وَ هَدَى
 وَ الْغُبَارَ قَدْ أَثَارَ مَا اكْتَرَثُ
 لَهُ غَطَّى وَ غَدَى ذَاكَ الْغُرَابُ
 قَالَ قَابِيلُ لِبُهْتٍ فِيهِ آدُ
 فَأَقْنِي هَذَا الْغُرَابُ مَنْ وَ هَنْ
 دَفَنَ فِي الْأَرْضِ مِنْ غَيْرِ وَ جَلُ

- (۱) گر بندی این فهم مر قابیل را
 (۲) که کجا غائب کنم این کشته را
 (۳) دید زاغی زاغ مرده در دهان
 (۴) از هوا زیر آمد و شد او بفن
 (۵) پس بچنگال از زمین انگیخت گرد
 (۶) دفن کردش پس پیوشیدش بخاک
 (۷) گفت قابیل آه شه بر عقل من
- کی نهادی بر سر او هابیل را
 این بخون و خاک در آغشته را
 بر گرفته تیز می آمد پیرآن
 از پی تعلیم او را کور کن
 زود زاغ مرده را در کور کرد
 زاغ از الهام حق بد علمناک
 که بود زاغی ز من افرون بفن

أَنْ عَقْلَ الْجُزْءِ قَدْ أَجْرَى النَّظَرَ
 نُورٌ مِنْ خَصِّ الْإِلَهِ فِي الْبَشَرِ
 حَفَرُوا الْقَبْرَ يَعْلَمُ وَ يَفْنُ
 خَلْفَ غُرْبَانٍ بِهَا تَلْقَى الرَّشْدُ
 ذَهَبَ جَرَّ لَهَا شَرَّ الْعَذَابِ
 وَيَكْ لَا تَرُكُضْ وَلَا تَزْدَدْ طَلَابُ
 لَا لِبُسْتَانٍ زَهَى دَوْمًا لَكَ
 جَبَلَ قَافٍ وَ لِلْعَنْقَا الْمَثَلُ
 نَبَتْ فِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِكَ
 كَسَلِيمَانَ .. وَ فِي ذَاكَ أَسْمَحُ ..
 لَا تَضَعُ الْبُرْدَ أَوْ تُبَكِّرْ لَدَيْهِ

(۱) قَالَ عَقْلُ الْكُلِّ مَا زَاغَ الْبَصَرُ
 (۲) كَلَّ سَمَتْ عَقْلُ مَا زَاغَ الْبَصَرُ
 لِلْغُرَابِ الْعَقْلُ أَسْتَاذُ لِمَنْ
 (۳) إِنَّ تِلْكَ الرُّوحَ مَنْ طَارَتْ أَبَدَ
 فَأَلَى الْمَقْبَرَةِ فِيهَا الْغُرَابُ
 (۴) أَصْحَحْ خَلْفَ النَّفْسِ مِنْ مِثْلِ الْغُرَابِ
 فَأَلَى الْمَقْبَرَةِ سَارَتْ بِكَ
 (۵) إِنْ تَرُحْ رُحْ خَلْفَ مَنْ قَلْبًا جَعَلَ
 (۶) أَنْتَ مِنْ سَوْدَائِكَ يَا ذَا لَكَ
 (۷) أَبَدًا نَبَتْ لَهُ الْعَدْلُ أُمْنَحُ
 وَاقِفُو مِنْهُ الْأَثَرُ الرَّجُلَ عَلَيْهِ

عقل جزوی می کند هر سو نظر
 عقل زاغ استاد کور مرد کان
 زاغ او را سوی گورستان برد
 کو بگورستان برد نی سوی باغ
 سوی قاف و مسجد اقصای دل
 میدمد در مسجد اقصای تو
 پی بر از وی پای رد بروی منه

(۱) عقل کل را کفت ما زاغ البصر
 (۲) عقل ما زاغ است نور خاصگان
 (۳) جان که او دنباله زاغان پرد
 (۴) هین مرو اندر پی نفس چو زاغ
 (۵) گر روی رو در پی عنقای دل
 (۶) تو گیاهی هر دم از سودای تو
 (۷) تو سلیمان وار داد او بده

- (۱) أَحَبُّ حَالِ الْأَرْضِ هَذَا الَّذِي الْأَشْيَاءُ
مَعَكَ يَحْكِي هُوَ أَنْوَاعِ النَّبَاتِ
(۲) فَيَا أَرْضِ قَصْبِ الْمُسْكِرِ
تَرْجُمَانُ كُلِّ أَرْضٍ نَبَتْهَا
(۳) فَأَيُّهَا الْأَرْضُ لِلْقَلْبِ غَدَى
وَجَبَّ الْأَسْرَارَ لِلْقَلْبِ الْفِكْرُ
(۴) إِلِكَلَامِ الْجَاذِبِ لَوْ أَجِدُ
مِائَةَ آلَافٍ وَرَدٍ رَزَهَرُ
(۵) وَالْعُمَيْتِ إِلِكَلَامِ لَوْ أَجِدُ
نَكْتُ الْقَلْبِ كَمِثْلِ اللَّصِ قَدْ
مَعَكَ يَحْكِي هُوَ أَنْوَاعِ النَّبَاتِ
كَانَ أَوْ مِنْ سُكْرِ بَتَا عَرِي
كَانَ .. مِنْهُ بَانَ حَقًّا نَعْتَهَا ..
نَبَتْهَا الْفِكْرُ وَ مَا مِنْهُ بَدَى
تُظْهِرُ تُبْرِزُ مَا مِنْهُ أَسْتَمَرَّ
أَنَا فِي الْوَادِي وَ فِيهِ يَرْدُ
أَنْبَتَ مِثْلَ الرِّيَاضِ وَالْخَضِرِ
ذَلِكَ الْآنَ وَ دُيُونًا يَجْدُ
هَرَبَتْ خَافَتْ وَ بِالَاءَ وَ نَكْدُ

- (۱) زانکه حال این زمین با ثبات
(۲) در زمین گر نیشکر ور خود نیست
(۳) پس زمین دل که نبتش فکر بود
(۴) گر سخن کش یابم اندر انجمن
(۵) ور سخن کش یابم آندم زن بمزد
باز گوید با تو ز انواع نبات (۱)
ترجمان هر زمین نبت و است
فکرها اسرار دل را و نمود
صد هزاران گل برویم در چمن
می گریزد نکتهها از دل چو دزد

(۱) یعنی چنانچه حال زمین از نباتات معلوم میشود که خوبست یا بد همچنین حال دل از خطرات معلوم است که خطرات صحیح دارد یا فاسد -

جاذِبًا كَانَ لَهُ آيَ زَمَنٍ
هُوَ حَذْبُ الْكَاذِبِ عَنْهُ سَمِي
أَخَرٍ لِلرَّشْدِ حَالًا فَحَالُ
لَكَ مَعْلُومًا وَ أَنَّى ذَهَبًا
مُحَكَّمٌ لَا يُقَطَّعُ أَوْ يُعَقَّدُ
وَ إِلَى مَقْودِكَ لَا تَنْظُرِ
كَانَ مَحْسُوسًا .. إِلَيْهِ يُهْتَدَى ..
لَمْ تَكُ زَالَتْ بِهَا كُلُّ الشُّرُورِ
خَلْفَ كَلْبٍ وَ لَهُ بَانَ الْغَرَضُ
.. وَ أَلَمْ لَهُ بِالذَّنْبِ الْجَسِيمُ ..
خَلَفَهُ الرَّجُلَ لَهُ تَوًّا سَحَبُ

(۱) فِحْرَاكُ كُلِّ فَرْدٍ نَحْوَ مَنْ
لَيْسَ جَذْبُ الصَّادِقِ بِشِبْهَاءِ لِمَا
(۲) تَذَهَبُ أَنَا لِفِيٍّ وَ ضَلَالُ
لَيْسَ رَأْسُ الْخَيْطِ مَعَ مَنْ سَحَبَا
(۳) جَمَلًا أَعْمَى تَكُونُ الْمَقُودُ
أَنْتَ الْجَازِبِ لَا غَيْرًا نَظَرِ
(۴) وَ لَوْ أَنَّ الْجَازِبِ وَ الْمَقُودَا
فَإِذَا هَذِي الدُّنَا دَارَ الْغُرُورِ
(۵) وَ رَأَى الْكَافِرُ أَنَّ دَوْمًا رَكُضُ
سُخْرَةٍ كَانَ لِشَيْطَانٍ ذَمِيمٍ
(۶) وَ مَتَى مِثْلَ الْمَخَانِيثِ ذَهَبُ

جذب صادق نی چو جذب کاذب است
رشته پیدا نی و آن کت میکشد
تو کشش می بین مهارت را مبین
پس نماندی این جهان دار الفرار
سخره دیو ستنبه می شود
پای خود را وا کشیدی گبر نیز

(۱) جنبش هر کس بسوی جاذب است
(۲) میروی گه گمره و گه در رشد
(۳) اشتری دوری مهار تو رهین
(۴) گرشدی محسوس جذاب و مهار
(۵) گبر دیدی کویی سگک میرود
(۶) در پی او کی شدی مانند حیز

وَاقِفًا مَارَامَ مِنْهُ لَهُ بَانَ
 زَمَنًا رَاحَ وَ مَعَهُ قَدْ أَتَى
 عَلَفًا بِالطَّوْعِ أَوْ مَا نُخْلَا
 وَإِذَا مَا الْعَلَفَ الثَّورُ زَمَنُ
 عَلِمَ الْمَقْصُودَ مَارَامَ أَنْعَرَفَ
 نَفْسَهَا وَهِيَ الْخَطَا وَ الزَّلَّةُ
 مَعَ ضَرْبٍ وَلَهَا إِذَا كَانَ فَرَضُ
 دَائِمِيٍّ مَعَ بَطْنٍ تَأْكُلُ
 لَا سِوَاهَا فِيهِ دَارُ الْبَوَارِ
 شُغْلًا الْعَيْبَ بِهِ لَمْ تَجِدِ
 وَ هُوَ جَرَّ إِلَيْكَ الضَّرَرَا

(۱) وَ لَوْ الثَّورُ عَلَى الْقَصَابِ كَانَ
 فَإِلَى دُكَّانِهِ يَا ذَا مَتَى
 (۲) أَوْ هُوَ مِنْ كِفِّهِ قَدْ أَكَلَا
 (۳) أَوْ لَهُ مِنْ مَلَقٍ أُعْطِيَ اللَّبَنُ
 أَكَلَ هَلْ بُهَضُمُ لَوْ لِلْعَلَفِ
 (۴) فَعَمُودُ الْعَالَمِ ذَا الْعَفْلَةِ
 مَا هِيَ الدُّنْيَا هِيَ رَكْضٌ وَ رَكْضُ
 (۵) فَلَهَا رَكْضٌ وَ رَكْضُ أَوَّلُ
 وَ يَذِي الْمَخْرُوبَةِ مَوْتُ الْجَمَارِ
 (۶) أَنْتَ بِالْجَدِّ مَسَكْتَ بِالْيَدِ
 ذَلِكَ الْآنَ عَلَيْكَ سِتْرَا

کی پی ایشان بدان دکان شدی
 یا بدادی شیرشان از چاپلوس
 گر ز مقصود علف واقف بدی
 چیست دنیا کاین دوا دو بالتست (۱)
 جز درین ویرانه نبود مرگ خر
 عیش این دم بر تو پوشیده شده است

(۱) گاو اگر واقف ز قصابان بدی
 (۲) یا بخوردی از کف ایشان سبوس
 (۳) و بخوردی کی علف هضمش شدی
 (۴) پس ستون این جهان خود غفلتست
 (۵) اولش دود و باخر لت بخور
 (۶) تو بجد کاری که بگرفتی بدست

(۱) در برهان قاطع چندین معنی برای کلمه لت ذکر شده از جمله - شکم-زدن - قماش معروف
 بارچه ابریشمی و غیرها

فِيهِ مِنْ شَوْقٍ وَ وَجْدٍ مُسْتَعَرٍّ
 غَيْرَ حُسْنٍ لَكَ فِيهِ لَنْ تَرَى ..
 لَا بُتَعَدْتَ عَنْهُ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ
 مِنْهُ نَدْمَانَا بِهِ تَلْقَى الشُّجُونَ
 فَمَتَى تَرْكُضُ مِنْهُ أَنْتَ أَنْ
 دَائِمًا حَتَّى عَلَى وَفْقِ الْقَدَرِ
 حُكْمُهُ لِلْمَعِينِ جَرَّ وَ رَضَى
 يَصِلُ نَعْرِفُ مِنْهُ مَا أَنْكَلْتُمْ
 لَكَ مَعَ ذَا النَّدَمِ الْحَقَّ عِظَمُ
 تَأْكُلُ تَزْدَادُ فِي ذَا بَرَمَا
 ذَهَبَ لَمْ تَرَ نُورًا وَ رَشْدُ
 ذَهَبَ .. مَا رُمْتَ بِالْكُلِّ أَنْعَدَمُ ..

(۱) هَكَذَا فِي كُلِّ فِكْرٍ لَكَ جَرَّ
 عَيْبُ ذَاكَ الْفِكْرِ مِنْكَ سِتْرًا
 (۲) لَوْ لَكَ مِنْهُ بَدَى عَيْبٌ وَ شَيْنٌ
 (۳) إِنْ حَالًا آخَرَ الْأَمْرِ تَكُونُ
 لَوَلَّكَ ذَا الْحَالِ فِي الْأَوَّلِ يَانَ
 (۴) فَعَلَى الرُّوحِ لَنَا ذَاكَ سَتَرُ
 (۵) نَعْمَلُ ذَا الْفِعْلِ إِذَا كَانَ الْقَضَا
 تُفْتَحُ الْعَيْنُ لَنَا حَتَّى النَّدَمِ
 (۶) فَقَضَاءَ آخَرَ هَذَا النَّدَمِ
 (۷) إِعْبُدْ إِنْ أَنْتَ تَعُودُ النَّدَمَا
 (۸) نِصْفُ عَمْرِكَ لَكَ فِي الْحَيَرَةِ قَدْ
 نِصْفُهُ الْآخَرُ أَيْضًا فِي النَّدَمِ

عیب آن فکرت شدست از تو نهان
 زو رمیدی جانت بعد انمشرقین
 گر شود این حالت اول کی دوی
 تا کنیم آن کار بر وفق قضا
 چشم واکشت و پشیمانی رسید
 این پشیمانی بهل حق را پرست
 زان پشیمانی پشیمان تر شوی
 نیم دیگر در پشیمانی شود

(۱) همچنین هر فکر که گرمی در آن
 (۲) بر تو گر پیدا شدی زان عیب و شین
 (۳) حال کاخر زو پشیمان میشوی
 (۴) پس بپوشید اول آن بر جان ما
 (۵) چون قضا آورد حکم خود بدید
 (۶) این پشیمانی فضای دیگرست
 (۷) ور کنی عادت پشیمان خود شوی
 (۸) نیم عمرت در پشیمانی رود

- (۱) خَلَيْتَ هَذَا الْفِكْرَ مِنْكَ وَالنَّدَمَ
 (۲) مَعَ فِعْلٍ أَحْسَنَ لَوْ بِالْيَدِ
 فَإِذَا ذَا النَّدَمِ مِنْكَ عَلَى
 (۳) فَالطَّرِيقَ الْحَسَنَ إِنْ تَعْلَمَ
 وَإِذَا لَمْ تَعْلَمْ كَيْفَ عَلِمْتَ
 (۴) أَبَدًا لَا تَعْلَمُ الْفِعْلَ الْقَبِيحَ
 يُعْلَمُ الْبُذْدَ يَبْذُرُ يَا فَتَى
 (۵) حَيْثُ مِنْ تَرَكِكَ لِلْفِعْلِ الْقَبِيحِ
 فَعَنِ الذَّنْبِ لَهُ أَيْضًا تَصِيرُ
 (۶) عَاجِزًا إِذْ كُنْتَ أَنْتَ فَالْنَّدَمَ
 أَفْحَصَ الْعَجْزَ لَكَ مِنْ جَذْبٍ مَنْ
 (۷) فِي الدُّنَا الْعَجْزَ بِغَيْرِ قُدْرَةٍ
 لَا وَلَا بُوجْدٍ فَادِرٍ ذَا يَقِينٍ
- وَأَطْلَبَ حَالًا وَخِلَا مُقْتَنَمَ
 لَكَ فِعْلًا أَحْسَنَ لَمْ تَجِدِ
 أَيْ شَيْءَ وَجَدَ مَا حَصَلَ
 دَائِمًا فَأَعْبُدْ حَقًّا وَاسْلَمْ
 قُبِحَ هَذَا الْفِعْلُ فِيهِ وَفُهِمَتْ
 حَيْثُ أَنْتَ تَجْهَلُ الْفِعْلَ الْمَلِيحَ
 .. وَ مَتَى فِي غَيْرِ ذَا الْعِلْمِ أَتَى ..
 ذَا عَجْزَتَ وَ لَهُ خِلَتْ الْمَلِيحَ
 عَاجِزًا .. نَحْوَهُ إِذْ ذَاكَ تَسِيرُ ..
 مِمَّ كَانَ وَ لِمَهُ فَيْكَ أَلَمْ
 كَانَ .. يَمَنُ مَا لَهُ الْعَجْزُ زَمَنُ ..
 أَحَدُ مَا وَجَدَ بِالْمَرَّةِ
 .. وَآمِنَ الْفِكْرَ لَكَ حَقًّا يَبِينُ ..

- (۱) ترك این فکر و پشیمانی بگو
 (۲) ورنه نداری کار نیکوتر بدست
 (۳) اگر همی دانی ره نیکو پرست
 (۴) بد ندانی چون ندانی نیک را
 (۵) چون ز ترك فکر این عاجز شدی
 (۶) چون بدی عاجز پشیمانی ز چیست
 (۷) عاجزی بی قادری اندر جهان
- حال و بار و کار نیکوتر بجو
 پس پشیمانیست بر فوی چه است
 ورنه ندانی چون بدانی کاین بدست
 خدرا از ضد توان دید ای فتی
 از گنه آنگاه هم عاجز بدی
 عاجزی را باز جوگر جذیست
 کسی ندیدست و نباشد این بدان

أَنْتَ مِنْ عَيْبٍ لَهُ عِنْدَ الْعَمَلِ
عِلَّةٌ ذَا لَمَلٍ مَا اسْتَتَرْتُ
نَفَرْتُ دَوْمًا .. وَمَا لْتُ لِلْعَطْبِ ..

ذَلِكَ تَدْرِي مَا بِهِ مِنْ خَلَلٍ
نَحْوَ ذَلِكَ السَّمْتُ فِيكَ ذَهَابُ

كُنْتُ مِنْهُ وَ بِهِ زِدْتُ تُبُورُ
ظَاهِرًا مِنْهُ وَ يَالْقَتَحِ بَدِي

كَانَ حُلُوهَا الْقَوْلُ وَالذِّكْرُ الْحَسَنُ
رَحْمَةً لَا تَسْتُرُ .. أَمْنَحْنَا الرِّشْدَ ..

أَبَدًا مِمَّا لَهُ الْعُمَرُ اسْتُرِ
مِنْ سُلُوكٍ فَاثَرِينَ مِنْ عَنَاءِ

(۱) هَكَذَا مَا لَهُ رُمْتُ مِنْ أَمَلِ

(۲) فِي حِجَابٍ كُنْتُ لَوْ أَنْ ظَهَرْتُ
رُوحَكَ بِالذَّاتِ مِنْ ذَلِكَ الطَّلَبِ

(۳) لَوْ أَرَادَ اللَّهُ عَيْبَ الْعَمَلِ
لَكَ أَنَا أَحَدُ مَا سَحَبَا

(۴) شَغْلُكَ الْآخِرُ ذَلِكَ مَنْ تَقُورُ
كَانَ مِنْ ذَا أَنْ لَكَ الْعَيْبُ غَدَى

(۵) يَا إِلَهَ عَالَمِ السِّرِّ وَ مَنْ
عَيْبَ شُغْلٍ قُبْحَ عَنَّا أَبَدُ

(۶) عَيْبَ شُغْلٍ حَسَنٍ لَا تُظْهِرِ
كَيْ بِهِ لَا تَقْدُو نَحْنُ كَالْهَبَاءِ

تو ز عیب آن حجابی اندری

خود رمیدی جان تو از جستجو

کس نبردی کش کشان آن سو ترا

زان بود که عیبش آمد در ظهور

عیب کار بد ز ما پنهان مکن

تا نگرديم از روش سرد وهبا

(۱) همچنین هر آرزو که می بری

(۲) ور نمودی علت آن آرزو

(۳) گر نمودی عیب آن کار او ترا

(۴) وان دگر کاری کن آن هستی نفور

(۵) ای خدای راز دان خوش سخن

(۶) عیب کار نیک را ننما بما

(۱) وَ سُلَيْمَانُ حَلِيفُ السُّودِدِ حَسْبَ عَادَتِهِ الْمَسْجِدِ

(۲) وَسَطَ الضُّوءِ مَضَى الْمَلِكُ سَلَّ عَادَةً فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ عَمَلٌ

أَنْ هُوَ فِي الْمَسْجِدِ نَبْتًا جَدِيدٌ يَنْظُرُ .. يَسْأَلُ مِنْهُ مَا يُفِيدُ ..

(۳) فَيْذَلِكَ الْبَصَرِ الطُّهْرِ الصَّفِيِّ نَظَرَ الْقَلْبُ لِسِرِّ كَمْ خَفِيَ

ذِي النَّبَاتَاتِ اللَّتِي مَنْ لِلْعَوَامِ سِيرَتِ دَوْمًا .. لَهَا جَلُّ الْمَقَامِ ..

فی بیان قصه صوفی وضع راسه علی رکتہ مراقبا وقال له اصدفاه

ارفع رأسك عن رکتك و تفرج علی الرياحین و انظر الی آثار رحمة الله (۱)

(۱) فَبِیْسْتَانٍ لَهُ الصُّوفِيُّ قَدْ وَضَعَ الرَّأْسَ .. لَهُ الْجَذْبُ قَصْدٌ

مِنْ عَلَی الرُّكْبَةِ کَالصُّوفِيَّةِ لِأُمُورٍ جَمَّةٍ .. مَخْفِيَّةٍ .. (۱)

(۱) الآية فی سورة الروم (فانظروا الی آثار رحمة الله کیف يحيی الارض بعد

موتها ان ذلك لمحی الموتی و هو علی کل شیء قدير) -

(۱) هم بر آن عادت سلیمان سنی رفت در مسجد میان روشنی

(۲) قاعده هر روز را می جست شاه که به بیند مسجد اندر نو گیاه

(۳) دل به بیند سر بدان چشم صفی آن حشایش که شد از عامه خفی

قصه صوفی که در میان گلستان سر بزانو مراقبه نهاده بود یارانش گفتند که سر بردار

و تفرج کن و گلستان و ریاحین و مرغان که فانظر و الی آثار رحمة الله

(۴) صوفی در باغ از بهر گشاد صوفیانه سر بر زانو نهاد

- (۱) فَعَمِيقًا ذَهَبَ الصُّوفِيُّ فِي
وَفُضُولِي غَدَى مِنْ صُورَةٍ
(۲) أَنْ لِمَهُ نِمَتْ أَدْرُ مِنْكَ النَّظَرُ
وَالْكُرُومِ وَ لِأَثَارِ الْخَضِرِ
(۳) اِسْمَعْ أَمْرَ الْحَقِّ فِي قَوْلَتِهِ
اُنْظُرُوا الْوَجْهَ لَكُمْ فِيهَا أَبَدُ
(۴) قَالَ فَالْأَثَارُ يَا رَبَّ الْهُوسُ
ذَلِكَ الظَّاهِرُ فَالْأَثَارُ قَدْ
(۵) فَيَا صِلِ الرُّوحَ قَدْ كُنَّ الْخَضِرُ
عَكْسُهَا كَانَ عَلَى مَا ظَهَرَ
- نَفْسِهِ .. وَالسِّرُّ مَسْتُورٌ خَفِي ..
نَوْمِهِ فِي مَلَلٍ مَعَ حَيْرَةٍ
آخِرَ الْأَمْرِ لَكَ فِي ذَا الشَّجَرِ
وَالْبَسَاتِينَ وَ أَكْمَامِ الزُّهْرِ
نَحْوَ ذِي الْأَثَارِ مِنْ رَحْمَتِهِ
وَجْهًا تَلْقَوْنَ فَوْزًا وَ رَشْدُ
لَهُ كُنَّ الْقَلْبَ نِعَمَ الْمُتَمَسِّ
كَانَ مِنْ أَثَارِهِ حَسْبُ يُعَدُّ
وَالْبَسَاتِينَ وَ مَا مِنْهَا زَهْرٌ (۱)
مِثْلَمَا كَانَ عَلَى مَاءٍ جَرَى

(۱) ای کما ترى عکس خیال ریاض و الکروم فی الماء الجاری کذا تنعکس الاسرار
اللتی هی فی عالم الغیب و عین الروح علی ظاهر بدنہ فیتحرک و لهذا قال (آن خیال
باغ باشد اندر آب)

- (۱) پس فرو رفت او بخود اندر نغول
(۲) که چه خسبی آخرا ندر رز نگر
(۳) امر حق بشنو که گفته است انظروا
(۴) گفت آثارش دل است ای بوالهوس
(۵) باغها و سبزهها در عین جان
- شد فضول از صورت خوابش ملول
این درختان بین و آثار خضر
سوی این آثار رحمت آر رو
آن برون آثار آثارست و بس
بر برون عکسش چو در آب روان

- (۱) فَالْخَيَالُ ذَاكَ كَانَ لِلْخَضِرِ
وَهُوَ مِنْ لُطْفِ طَرَى الْمَاءِ اضْطِرَابُ
(۲) فَالْبَسَاتِينُ وَ أَنْوَاعُ الثَّمَرِ
وَ عَلَى ذَا الْمَاءِ وَ الطَّيْنِ ظَهَرَ
(۳) هِيَ لَوْلَا عَكْسُ عُرْسٍ وَ سُورُ
(۴) مَا قَرَاهَا أَبَدًا هَذَا لَخَيَالُ
- وَ الْبَسَاتِينِ عَلَى الْمَاءِ ظَهَرَ
عَمِلَ أَبْدَى إِرْتِبَاكًا وَ اتَّقْلَابُ
كَانَ فِي الْقَلْبِ لَهَا الْقَلْبُ مَقَرُّ
عَكْسُ لُطْفٍ لَمْ فِيهَا كَمْ بَهَرُ
تَغْدُو فَاللهُ لَهَا دَارَ الْغُرُورِ (۱)
يَعْنِي مِنْ قَلْبٍ وَ رُوحٍ لِلرِّجَالِ (۲)

(۱) احسن التوجيهات لهذا بيت ان يقال - المراد بكلمة السر و فى الاصل القلب و الروح و الحقيقة الانسانية التى هى سر و عالم الغيب و بالسرور المحبة و العشق على ان قلب الكامل بستان الهى مشتمل على اشجار الحقائق و ازهار الدقائق فاذا تموج تظهر منه الارشاد الناس جواهر الاسرار و تشرق منه مصابيح الهداية فتعكس على عالم الاجسام فتظهر من خياله و عكسه و ظلاله صور الاشياء فاذا كانت جملة الاشياء ظلال يغتر بها و لهذا دعى الله تعالى الدنيا و ما فيها بد لاحظته ثانيا - (۲) اى المحبة للخيال و العكس من اعظم الجبهالات و لهذا قالت رابعة للنزى قال لها من العرفاء يا رابعة جاء الربيع اخرجى فانظرى المصنوع فاجابته يا هذا ادخل فانظر الصانع

- (۱) آن خیال باغ باشد اندر آب که کند از لطف آب آن اضطراب
(۲) باغها و میوهها اندر دل است عکس لطف او برین آب و گل است
(۳) گر نبودى عکس آن سور و سرور پس نخواندى ایزدش دارالغرور (۱)
(۴) این غرور آنست يعنى آن خیال هست از عکس دل و جان رجال

(۱) تعلیقه عربی الهنج القوى بر این بیت مبتنی است برآنکه نسخه (گر نبودى عکس آن سور و سرور) ولى ترجمه مبتنی است بر اینکه نسخه (گر نبودى عکس آن سور و سرور)

- (۱) عَكْسَهَا كَانَ عَلَى ذَا الْعَكْسِ جَاءَ
 أَنَّ هُوَ بِاللُّطْفِ بَيْتُ الْجَنَّةِ
 (۲) يَهْرَبُونَ مِنْ أَصُولٍ لِلْخَضِرِ
 بِخَيَالٍ يَصْنَعُونَ ذَا لَهْزَلٍ
 (۳) حَيْثُ نَوْمُ الْغَفْلَةِ فِي رَأْسِهِمْ
 فَصَحِيحًا نَظَرُوا ذَاكَ النَّظَرَ
 (۴) فَإِذَا بَيْنَ الْقُبُورِ كَمْ وَقَعٌ
 وَ لَكُمْ وَاحْشَرْتَاهُ لِلْمَعَادِ
 (۵) يَا صَفَى رُوحًا وَ طَابَ ذَاكَ مَنْ
 يَعْنِي ذَا مِنْ أَصْلِ هَذَا الْكَرَمِ قَدْ
- كُلُّ مَغْرُورٍ وَ ظَنٌّ مِنْ عَنَاءٍ (۱)
 .. وَهُوَ فِي الْوَاقِعِ دَارَ الْمِحْنَةِ ..
 وَ الْمَسَاتِينِ وَ أَنْوَاعِ الزُّهْرِ
 وَ الْمَجُونِ .. وَهُوَ عَيْنُ الزَّلَالِ ..
 وَرَدَ السَّهْوُ بَدَى مِنْ نَفْسِهِمْ
 أَيْنَ يُجْدِي وَ لَهُ ضَاعَ الْآثَرُ
 قَوْلُ آهِ وَ بُكَاءُ وَ جَزَعٌ (۲)
 ذَكَرُوا دَوْمًا وَلَكِنْ مَا أَفَادَ
 قَبْلَ مَوْتٍ مَاتَ وَ النَّفْسُ دَفِنَ
 نَشَقَ رِيحًا .. وَ عَبَى لِّلرَّشْدِ ..

(۱) ای ان العکس یکون (جنت کده) ای موضع فی الجنة و اراد بالعکس هذا العالم الفانی اللذی هو بمثابة الخیال و فی الحقیقة قلب المؤمن بیت الله و کل من دخل قلب المؤمن فهو فی الحقیقة والمعنی کانه دخل بیت الجنة - (۲) الایة فی سورة الزمر ان تقول نفس یا حسرتا علی فرطت فی جنب الله و الایة فی سورة الانعام حتی اذا جائتهم الساعة بغتة قالوا یا حسرتنا علی ما فرطنا فیها -

- جمله مغرورا بر این عکس آمده
 (۲) می گریزند از اصول باغها
 (۳) چونکه خواب غفلت آیدشان بسر
 (۴) پس بگورستان غربو افتاد آه
 ای خنک آنکس که پیش از مرگ مرد
- بر گمانی کاین بود جنت کده
 بر خیالی می کنند این لاغها
 راست بینند و چه سودست از نظر
 تا قیامت زین غلط و احسرتاه
 یعنی او از اصل این رز بوی برد

فی قصه الخرنوب فی زاویه المسجد و تکدر سلیمان من ذاک

الخرنوب لما اتی الخرنوب للنطق و قال اسمه و خاصيته

- (۱) فَسَلِيمَانُ يَضْلَعُ الْمَسْجِدَ نَظَرَ نَبْتًا جَدِيدَ الْمَوْرِدِ
 نَامِيًا فِيهِ كِمْتَلِ السَّنْبَاهِ مَا دَرَى النَّفْعَ لَهُ وَ الْمَنْزَلَهُ ..
 (۲) نَظَرَ مِنْهُ كَثِيرَ النُّدْرَةِ بِأَلْبَهَا وَ الْخَضْرَةِ وَ النُّضْرَةِ
 وَ لَهُ الْخَضْرَةُ نُورَ الْبَصْرِ تَخِطِفُ .. بُدِي .. عَظِيمَ الْآثَرِ ..
 (۳) فَالْنَبَاتُ ذَاكَ فِي الْحَالِ عَلَيْهِ سَلَّمَ وَ الْأَدَبَ أَبْدَى لَدِيهِ
 فَالْجَوَابَ لَهُ قَالَ وَانْفَتَحَ هُوَ مِنْ بَشَرٍ عَرَاهُ وَ فَرَحَ
 (۴) قَالَ مَا الْأِسْمُ لَكَ لَا فِي فَمِ قُلْ لِي إِنِّي بِهِ لَمْ أَعْلَمْ
 قَالَ فَالْخُرْنُوبُ يَا مَلِكَ الدُّنَا اِسْمِي فِي ذَلِكَ اِسْمِي اَنَا
 (۵) قَالَ مَا الْفِعْلُ لَكَ مِنْكَ الْآثَرُ مَا هُوَ النَّفْعُ لَكَ مَاذَا الضَّرَرُ
 قَالَ إِنْ أَتَيْتُ أَنَا عَادَ الْخَرَابُ لِي الْمَكَانُ صَارَ قَفْرًا وَ يَبَابُ

قصه رستن خرنوب در گوشه مسجد اقصی و خمگین شدن سلیمان از آن چرخ خرنوب

به سخن آمد و خاصیت و نام خود بگفت

- (۱) پس سلیمان دید اندر گوشه
 (۲) دید پس نادر گیاهی سبزه تر
 (۳) پس سلامش کرد و حال آن حشیش
 (۴) گفت نامت چیست بر گو بی دهان
 (۵) گفت اندر تو چه خاصیت بود
 رسته در وی دانه همچون خوشه
 می ربود آن سبزش نور بصیر
 او جوابش گفت و بشکفت از خوشیش
 گفت خرنوب است ای شاه جهان
 گفت من رستم مکان ویران شود

بِي لَا غَيْرُ بِحُكْمِ أَزَلِي
هَادِمُ الْبُنْيَانِ بِي الْعَمْرِ فَقَدْ
عَجَلًا أَنَّ الْحِمَامَ لَهُ حَانُ
مَا بَقِيَتْ أَنَا ذَا الْمَسْجِدِ حِينَ
كَانَ مِنْ شَرِّ وَ بِالْخَلْقِ يُحِيطُ
لِي كَانَ فَيَقِينَا لَا يَعُودُ
زَلَّلَ يَأْتِي لَهُ فِي ذَا الْمَلَأُ
لَيْسَ إِلَّا هُوَ بَعْدَ مَوْتِنَا
سَجَدَ الْجِسْمُ لَهُ مَرَّ الزَّمَنُ
مَسْجِدًا صَارَ لَهُ الْخُرُونُوبُ كَانَ
حُبَّهُ فِيكَ وَأَنَا لَوْ ثَبَتَ
مَعَهُ فَهُوَ لَكَ الْمَوْتُ الزَّوَامُ

هادم بنیاد این آب و گلم
که أجل آمد سفر خواهد نمود
در خلل ناید ز آفات زمین
مسجد اقصی مخلل کی شود
نبود الا بعد مرگ ما بدان
یار بد خروپ هر جا مسجد است
هین ازو بگریز کم کن گفتگو

(۱) أَنَا خُرُونُوبُ خَرَابُ الْمَنْزِلِ
وَ لِهَذَا لَمَاءُ وَ الطِّينِ أَبَدُ
(۲) فَسَلِيمَانُ دَرَى ذَاكَ الزَّمَانُ
(۳) وَ قَرِيبًا يَرْحَلُ قَالَ يَقِينُ
خَلَّلُ لَمْ يَأْتِ مِمَّا فِي الْبَسِيطِ
(۴) أَنَا مَا دَامَ يَبْذِي الدُّنْيَا الْوُجُودُ
خَلَّلُ لِلْمَسْجِدِ الْأَقْصَى وَلَا
(۵) فَخَرَابُ الْمَسْجِدِ أَعْلَمُ لَنَا
(۶) فَلَكَ الْمَسْجِدُ ذَاكَ الْقَلْبُ مِنْ
وَالرَّفِيقُ السَّيِّءُ كُلُّ مَكَانٍ
(۷) فَالرَّفِيقُ السَّيِّءُ حَيْثُ ثَبَتَ
أَصْحَ مِنْهُ هَرَبَ وَقِلَّلَ لِلْكَلامِ

(۱) من که خروپم خراب منزل
(۲) پس سلیمان آن زمان دانست زود
(۳) گفت تا من هستم این مسجد یقین
(۴) تا که من باشم وجود من بود
(۵) پس خراب مسجد ما بیگمان
(۶) مسجدت این دل که جسمش ساجد است
(۷) یار بد چون رست در تو مهر او

أَنْتَ مَعَ مَسْجِدِكَ كَلَّا قَلَعَ
 عَوْجُ فَيْكَ.. يَلَا رَيْبٍ وَشَكٍّ..
 تَزَحَفُ لَا تَحْذَرُ مِنْهُ الْجَمَامُ
 تَخْشَى وَالْعَافِلَةَ فِي ذَا الْمَلَأِ
 مِنْكَ دَرْسًا وَتَصِيرُ فِي ارْتِبَاكَ
 أَمْنَحِ الْإِنْصَافُ ذَا بِالْمَثَلِ
 عَنْ أَبِيكَ أَدَمَ الْعِلْمَ الرِّزِينَ
 إَغْفِنَا إِنَّا ظَلَمْنَا نَفْسَنَا
 لَا وَالْأَتَعْلِيلَ وَالْمَكْرَ الْمَهِينُ
 أَحْمَرُ الْوَجْهِ إِنَّا الْجُلُودَ الْحَسَنُ

مر ترا و مسجدت را بر کند

همچو طفلان سوی کثر چون می غری

تا ندزدد از تو آن استاد درس

اینچنین انصاف از ناموس به (۱)

ربنا گفت و ظلمنا پیش ازین

کی لوای مکر و حیلہ بر فراخت

که بدم من سرخ رو کردیم زرد

(۱) فَلَهُ مِنْ أَصْلِهِ اقْلَعَ إِنْ طَلَعَ
 (۲) أَيُّهَا الْعَاشِقُ فَالْخُرُوبُ لَكَ
 أَنْتَ كَالْأَطْفَالِ كَمْ مِنْهُ مُدَامُ
 (۳) نَفْسَكَ الْمُجْرِمَةَ عُدَّ فَلَا
 قُلْ لِأَنْ لَا يَسْرِقُ إِلَّا سَتَاذُ ذَلِكَ
 (۴) إِذْ تَقُولُ الْجَاهِلُ التَّعْلِيمَ لِي
 (۵) عِصْمَةً فَاقْ فَبَا زَا هِيَ الْجَبِينُ
 خُذْ فَقَالَ قَبْلَ ذَا يَا رَبَّنَا
 (۶) أَبَدًا مَا صَنَعَ التَّزْوِيرَ حِينَ
 (۷) ثُمَّ إِبْلِيسُ ابْتَدَى فِي الْبَحْثِ أَنْ

(۱) بر کن از بیخش که گرسر برزند

(۲) عاشقا خروب تو آمد کثری

(۳) خویش را نادان و مجرم گو بترس

(۴) چون بگوئی جاهلم تعلیم ده

(۵) از پدر آموز ای روشن جبین

(۶) نی بهانه کرد و نی تزویر ساخت

(۷) باز آن ابلیس بحث آغاز کرد

- (۱) كُنْتُ وَالْأَصْفَرِ مِنْ بَعْدُ جَعَلْتُ
أَنْتَ أَصْلُ الْجُرْمِ وَالْأَفْقَةُ لِي
(۲) آيَةٌ رَبِّي بِمَا أَغْوَيْتَنِي
كَيْ يَذَّالِ الْجَبْرِِّي لَا تَغْدُو وَلَا
(۳) أَنْتَ فَوْقَ الدَّوْحَةِ لِلْجَبْرِ كَمْ
فِيَسَمْتٍ وَاحِدٍ ضَعُ اخْتِيَارُ
(۴) مِثْلُ إِبْلِيسَ وَ مَا مِنْهُ الْخَلْفُ
(۵) مَعَ بَارِي الْخَلْقِ كَيْفَ الْجَبْرِ كَانَ
مَنْ يَعْصِيَانِكَ فِيهِ تَسْحَبُ
- لَوْنُكَ اللَّوْنُ وَ صَبَاغِي أَنْتَ (۱)
مَعَ كَيْسِي مَا بِي مِنْ عِلَلِ
أَصَحِّ وَ أَقْرَأُهَا بِوَجْهِ حَسَنِ (۲)
تَمْسُجِ الْأَعْوَجَ وَ أَفْهَمَ مَا تَلَا
تَقْفُزُ .. حَتَّى مَ هَذَا يُخْتَمَمُ ..
لَكَ .. بِالْعِصْيَانِ قُلْ يَا ذَا جَهَارٍ ..
فِي جِلَادٍ وَ جِدَالٍ وَ صَلَفٍ
لَكَ مَعَ كَمْ فَرَحَ ذَلِكَ الزَّمَانُ
أَنْتَ ذِيلاً وَ يَطِيبُ تَذَهَبُ

(۱) الاية في سورة البقرة صبغة الله و من احسن من الله صبغة - (۲) الاية في سورة الحجر قال ربي بما اغويتني لازين لهم في الارض و اغوينهم اجمعين الا عبادك منهم للمخلصين -

- (۱) رنگ رنگت صباغم توئی
(۲) هین بخوان ربی بما اغویتنی
(۳) بر درخت جبر تا کی بر جهی
(۴) همچو آن ابلیس و ذریات او
(۵) چون بود اکراه با چندین خوشی
- اصل جرم و آفت داغم توئی
تا نگریدی جبری و کز کم تنی
اختیار خویش را یک سو نهی
با خدا در جنگ و اندر گفتگو
که تو در عصیان همی دامن کشی

- (۱) مَنْ هُوَ الْمَكْرُوهَ كَانَ أَكْذَا
 أَكْذَا يَرْقُصُ فِي قَيْدِ الضَّلَالِ
 (۲) أَنْتَ فِي ذَلِكَ عِشْرِينَ رَجُلُ
 حِينَمَا الْغَيْرُ لَكَ كَمْ نَصَحَا
 (۳) أَنْ ذَاكَ كَانَ الصَّوَابُ وَالطَّرِيقُ
 وَ مِنْ الطَّاعِنُ فِيهِ غَيْرُ مَنْ
 (۴) مَنْ هُوَ الْمَكْرُوهَ كَانَ ذَا الْمَقَالِ
 (۵) مَنْ غَدَى قَيْدَ الضَّلَالِ تَفْسُكَ
 كُلُّ مَا عَقَلَكَ رَامَ إِلَّا اضْطِرَّارُ
- يَرْقُصُ الْمَسْرُورَ فِي حُبِّ الْأَذَى
 أَحَدٌ يَهْوَى الدَّمَارَ وَالْأَوْبَالَ
 حَارِبَ تَعْدِلُ رُمْتَ مَا يَجُلُ
 فِيهِ .. وَالْخِذْلَانِ دَوْمًا وَضَحًا ..
 ذَا وَلَا غَيْرَ بِهِ سَارَ الْفَرِيقُ
 مَا لَهُ قَدْرٌ يَسِيرُ وَ ثَمَنُ (۱)
 كَيْفَ قَالَ كَيْفَ قَدْ أَبْدَى الْجِدَالَ
 مَا تَرُومُ بِاخْتِيَارٍ عِنْدَكَ
 تُظْهِرُ يَسْلُبُ مِنْكَ الْإِخْتِيَارَ

(۱) یعنی ایضا (بقول هذا الطريق للصواب فكيف يحارب المرشد الناصح لا انك وقت المعصية تخرج ثم تقول بعدها معتذراً انا مجبور لا اختيار لي فهذا لا يقبله ادنى عقل فكيف يقبله خالق العقل و ما هو الا من هوى النفس (هرچه نفست خواست داری اختیار)

- (۱) آن چنان خوش کس رود در گمراهی
 (۲) بیست مرده جنگ میکردی در آن
 (۳) که صواب اینست وراه اینست و بس
 (۴) کی چنین گوید کسی کو مکره است
 (۵) هرچه نفست خواست داری اختیار
- کی چنان رفصان رود در گمراهی
 کت همی دادند پندان دیگران
 که زند طعنی مرا جز هیچکس
 چون چنین جنگد کسی کو بی‌ره است
 هرچه عقلت خواست داری اضطرار

طَالِعًا وَالمَحْرَمَ الْحَبْرَ السَّيِّدُ
 اَدَمُ كَانَ لَهُ الْعِشْقُ حَقِيقُ
 جَدَرْتُ قَلَّ بِأَنْ يَلْقَى الْفَرَارُ
 وَ يَرَى فِي السُّورَةِ تِلْكَ الْخَرَقُ
 كَانَ مِنْ حَقْدٍ بِذَا قَدْ نَجَمَا
 بَحْرُ.. الْمَوْتِ تَلَاقِي وَالْأَذَى
 مَا لَهُ مِنْ سَاحِلٍ عَزَّ طَرِيقُ
 وَ بِهِ عَزَّ الْمَلَاذُ وَالْفَرَارُ
 فُلُكًا الْكُلَّ عَلَى الْبَحْرِ حَمَلُ
 لِلْكَثِيرِ بِهِ زَادَتْ وَالْحَيَاةُ
 حَيْرَةٌ وَ الْحَيْرَةُ حَسْبُ اخْتَرِ
 كَانَتْ الْحَيْرَةُ أَسْمَى بِالْآثَرِ

(۱) عَلِمَ ذَلِكَ الَّذِي كَانَ السَّعِيدُ
 سَوْرَةُ الرَّأْيِ لِأَبْلِيسَ تَلِيقُ
 (۲) سَوْرَةُ الرَّأْيِ لِسَبَاحِ الْبَحَارِ
 آخِرَ الْأَمْرِ لَهُ يَأْتِي الْفَرْقُ
 (۳) أَتْرَكَ السَّبْحَ دَعَ الْكِبَرَ وَمَا
 لَيْسَ ذَا جِيحُونَ لَيْسَ النَّهْرُ ذَا
 (۴) بَعْدُ ذَا أَعْلَمَ أَنَّهُ بَحْرٌ عَمِيقُ
 خَطَفَ كَالْتِبْنَةِ السَّبْعِ الْبَحَارِ
 (۵) لِلْخَوَاصِ الْعِشْقُ كَانَ بِالْمَثَلِ
 قَلَّتِ الْأَقَةُ فِيهِ وَ النِّجَاةُ
 (۶) فَبِعِ السُّورَةِ لِلرَّأْيِ أُشْتَرِ
 ظَنُّ السُّورَةِ لِلرَّأْيِ النَّظَرُ

زیر کی زابلیس و عشق از آدم است
 کم رهد غرق است او پایان کار
 نیست جیحون نیست جو دریاست این
 در رباید هفت دریا را چو کاه
 کم بود آفت بود اغلب خلاص
 زیر کی ظن است و حیرانی نظر

(۱) داند آن کو نیک بخت و محرم است
 (۲) زیر کی آمد سباح در بحار
 (۳) هل سباح را رها کن کبر و کین
 (۴) و انگهان دریای ژرفت بی پناه
 (۵) عشق چون کشتی بود بهر خواص
 (۶) زیر کی بفروش و حیرانی بخر

- (۱) حَبِيرُ الْعَقْلِ أَمَامَ الْمُصْطَفَى
 (۲) مِثْلُ كَنْعَانَ مِنَ الْفُكِّ لَكَا
 إِذْ لَهُ أُعْطِيَ الْغُرُورَ وَالْهَوَى
 (۳) إِنْ لِرَأْسِ جَبَلٍ سَامِي أَنَا
 (۴) لِمَ أُجْرُ كَيْفَ مَنْ لَا فِي رَشْدٍ
 حِينَمَا اللَّهُ لَهُ الْإِمَّةُ قَدْ
 (۵) فَعَلَى أَرْوَاحِنَا مِثَّتُهُ
 حَيْثُ بِالْإِمَّةِ وَالشُّكْرِ الْجَزِيلِ
 (۶) أَنْتَ يَا مَنْ بِالْغُرُورِ وَالْحَسَدِ
 تَعَلَّمَ اللَّهُ لَهُ بِالذَّاتِ قَدْ
- حَسْبِيَ اللَّهُ إِذْ كُرِيَ الدَّهِي كَفَى
 لَا تُجْرُ الرَّأْسَ مِنْ حُقِّ بَكَا
 نَفْسًا الْأُسْفَلَ جَرَّتْ فَهَوَى
 أَلْتَجِي مِنَّةً نُوحِي فِي الدُّنَا
 تَنْفُرُ مِنْ مِنَّةٍ مِنْهُ بَعْدُ (۱)
 جَرَّ أَيْضًا وَ بِهِ الْفَضْلُ أَعْدُ
 كَيْفَ لَا تَغْدُو وَ لَا نِعْمَتُهُ
 لَهُ قَالَ لُطْفًا الرَّبُّ الْجَلِيلُ
 مُلَأَ مِنْتَهُ أَنِّي أَبْدُ
 سَحَبَ مِنَّةً أَهْدِي لِلرَّشْدِ

(۱) الايه قال ساوى الى جبل يعصنى من الماء قال لاعاصم اليوم من امر الله الا من رحم

- (۱) عقل حیران کن به پیش مصطفی
 (۲) همچو کنعان سر بکشتی و امکش
 (۳) که برارم بر سر کوه مشید
 (۴) چون زهی از منتش ای بی رشد
 (۵) چون نباشد منتش بر جان ما
 (۶) تو چه دانی ای غراره پر حسد
- حسبی الله گو که الله م کفی
 که غرورش داد نفس زیر کش
 منت نوحم چرا باید کشید
 که خدایم منت او می کشد
 چون که شکرو منتش گوید خدا
 منت او را خداهم می کشد

- (۱) لَيْتَهُ مَا عُلِّمَ السَّيِّحَ وَ لَا
كَيْ هُوَ بِالْفُلْكِ مَعَ نُوحٍ يَصِيرُ
(۲) لَيْتَهُ كَالْطِّفْلِ كَانَ مِنْ حَيْلٍ
كَيْ كَمِثْلِ الطِّفْلِ دَوْمًا يَضْرِبُ
(۳) أَوْ يَعْلَمُ النُّقْلَ لَسْتُ بِالْمَلِيِّ
(۴) عِلْمٌ وَحْيِ الْقَلْبِ مَعَ نُورٍ كَذَا
رُوحُكَ مَنْ كَانَ لِأَوْحِي الْمِثَالِ
(۵) إِنَّ عِلْمَ النُّقْلِ بِالنِّسْبَةِ مِنْ
كَالْتَرَابِ كَانَ وَ الْمَاءُ حَضَرُ
(۶) نَفْسُكَ أَجْعَلْ أَبْلَهًا وَ أَذْهَبْ تَبَعُ
- لَهُ هَذَا الْفِعْلُ كَانَ فِي الْمَلَأِ
طَامِعًا .. يَنْجُو مِنَ الشَّرِّ الْكَثِيرِ
عَارِيًا .. لِلْجَهْلِ جَلْفٌ وَ الْفَشَلُ
يَدُهُ بِالْأُمِّ .. فِيهَا يَرْغَبُ ..
عِلْمٌ وَحْيِ الْقَلْبِ تَحْطِي مِنْ وَلِيِّ
بِكِتَابٍ تَأْتِي .. مِلَتْ لِلْأَذَى ..
.. لَكَ قَدْ أَبْدَى الْعِتَابَ وَ الْمَلَالُ
نَفْسٍ قُطِبِ الدُّنَا الْحَبْرُ الْفِطْنُ
لِلْمَوْضُوءِ وَ لَهُ الْعُدْرُ غَدْرُ
سَيِّدٍ بِالْبَلَهِ ذَا مِنْ جَزَعُ

- (۱) کاشکی او آشنا ناموختی
(۲) کاش چون طفل از حیل عاری بدی
(۳) یا بهلم نقل کم بودی ملی
(۴) با چنین نوری چو پیش آری کتاب
(۵) چون تیمم با وجود آب ران
(۶) خویش ابله کن تبع میرو سپس
- تا طمع در نوح و کشتی دوختی
تا چو طفلان چنگ بر مادر زدی
علم وحی دل ربودی از ولی
جان وحی آسای تو دارد عتاب
علم نقلی بادم قطب زمان
رستگی زین ابلهی یابی و بس (۱)

- (۱) تَخْلَصُ السُّورَةُ لِلرَّأْيِ لِأَنَّ
أَبْلَهَا كُنَّ كَيْ لَكَ الْقَلْبُ الصَّحِيحُ
(۲) لَيْسَ ذَا الْأَبْلَهَ مَنْ بِالسُّخْرَةِ
بَلْ هُوَ الْأَبْلَهَ مَنْ بِاللَّهِ كَانَ
(۳) بُلْهُ النَّسْوَةُ تِلْكَ مِنْ وَلَعٍ
فَمَنْ أَلَا بَدَى بُلْهُ وَ النَّذْرُ
(۴) ضَحَى مِنْكَ الْعَقْلُ فِي حُبِّ الْحَبِيبِ
فَالْعُقُولُ الْكُلُّ مِنْ ذَا السَّمْتِ مَنْ
(۵) فَذُو الْعَقْلُ الْعُقُولُ أَرْسَلُوا
بَقِيَ فِي السَّمْتِ ذَا مَنْ فِي حَقِّ
- رِيحَ كِبَرِكَ أَبَدَتْ وَ أَفْنُ
يَعْدُو وَالصَّفْوُ تَصِيرُ وَالْمَلِيحُ
كَانَ طَاقِينَ ضَعِيفَ الْقُدْرَةِ
وَالِهَا حَيْرَانَ فِي كُلِّ زَمَانٍ
قَطَعَتْ أَيْدِيهَا حَارَتْ جَزَعُ
لَجَبِينَ يُوسُفَ مَا أَنْ يَمُرَّ (۱)
فِيهِ مَا مَرَّ يَحْلُو وَيَطِيبُ
هُوَ فِيهِ فَهُوَ بِالْكُلِّ مَنْ
ذَلِكَ السَّمْتِ وَ فِيهِ ابْتَدَلُوا
أَوْ فُضُولِيًا غَدَى زَادَ خَرَقُ

(۱) قال الجوهري الانذار الابلاغ و لا يكون الا فى التخويف و الاسم النذر - و
منه قوله تعالى فكيف عذابي و نذر - اى انذارى و النذير الانذار - انتهى فان كان بمعنى
الانذار فهو اعلام عن الدهشة والحيرة او بمعنى منذر اى مخبرين عن حسنه و لهن خبر منه
فعلم ان اهل الجنة هم الولهون بحب الله -

- (۱) زير كى چون باد كبر انگيز تست
ابلهى شو تا بماند دين درست
(۲) ابلهى نى دو بمسخر گى دو دوست
ابلهى كو واله و حيران هوست
(۳) ابلهانند آن زنان دست بر
از كف ابله وز رخ يوسف نذر
(۴) عقل را قربان كن اندر عشق دوست
عقلها بارى از آنسويت كوست
(۵) عقلها آنسو فرستاده عقول
مانده اين سو ان كه كواست و فضول

- (۱) لَوْ مِنْ الْحَيَرَةِ فِي ذَا لِرَأْسٍ حِينَ
رَأْسُ كُلِّ شَعْرَةٍ رَأْسًا وَعَقْلُ
(۲) فَبِذَاكَ أَسَمْتَ فَوْقَ الْفِكْرَةِ
لَمْ يَكُ فِيهِ الصَّحَارِيُّ وَالْكَرُومُ
(۳) فَمِنْ الصَّحْرَاءِ لِلصَّحْرَاءِ أَنْتِ
نَحْوُ بُسْتَانٍ تَجِيءُ نَخْلُكَا
(۴) صَيْتِكَ وَالشُّهْرَةَ أَتْرَكَ فِي الطَّرِيقِ
لَا وَلَا تُبْدِي حِرَاكًا مَا الدَّلِيلُ
(۵) كُلُّ مَنْ أَبْدَى حِرَاكًا لَا دَلِيلَ
وَالْحِرَاكُ لَهُ مِنْ مِثْلِ حِرَاكِ
- عَقْلُكَ يَغْدُو بِلاَ عَقْلٍ تَبِينُ
لَكَ صَارَتْ.. لَا تَقَاعَدَتْ وَأَهْلُ..
وَالدِّمَاغُ التَّعَبُ بِالْمَرَّةِ
تُنَبِّتُ الْعَقْلَ.. وَتُجْلِي لِلْهُمُومِ (۱)
نُكْتَةً تَسْمَعُ وَاللُّطْفَ اغْتَنَمْتَ
يَغْدُو رِيَانٌ يَطِيبُ نَقْلُكَ (۲)
ذَا.. وَ سِرٌّ فِيهِ عَلَى نَهْجِ الْفَرِيقِ..
فِي حِرَاكٍ لَمْ يَكُ يُهْدِي السَّبِيلَ
لَهُ يُهْدِي الذَّنْبَ عُدَّ الدَّلِيلُ (۳)
عَقْرَبٌ جَرَّ اضْطِرَابًا وَ ارْتَبَاكَ

(۱) کلمه روید فی الاصل بنبت بمعنی رویاند متعدیا ای بنبت - (۲) کلمه

روی فی المصراع الثانی بمعنی ربان و مرتوی - ۳ - طاق و طرب بمعنی العیت و الشهرة و کلمه مجنب بمعنی لا تتحرك -

- (۱) زین سر از حیرت اگر عقلت رود
(۲) نیست آن سو رنج و فکرت بر دماغ
(۳) سوی دشت از دشت نکته بشنوی
(۴) اندرین ره ترک کن طاق و طرب
(۵) هر که را پی سر بجنبد دم بود
- هر سر مویت سرو عقلی شود
که دماغ و عقل روید دشت و باغ
سوی باغ آئی شود نخلت روی
تا قلاوزت نجنبد تو مجنب
جنبشش چون جنبشی کژدم بود

- (۱) اَعَوَجًا بِالْمَشْيِ اَعْمَى وَدَمِيمٌ
فَنَّهُ جَرَحُ الْجُسُومِ الطَّاهِرَةِ
- (۲) اِصْفَعَ الرَّأْسَ لِهَذَا حَيْثُ اَنَّ
خُلُقَهُ الْعَادِيَّ وَ الطَّبْعُ اَبَدٌ
- (۳) فَالْصَّلَاحُ لَهُ بِالذَّاتِ بِاَنَّ
كَيْ لَهُ الرُّوحُ الْمَلَّتِي هَانَتْ تَجِدُ
- (۴) مِنْ يَدِ الْمَجْنُونِ خُذْ اَنْتَ الْإِسْلَاحُ
- (۵) اِذْ لَهُ كَانَ الْإِسْلَاحُ الْعَقْلُ لَمْ
يَدُهُ شَدٌّ وَ خُذْ مِنْهُ الْحَذَرُ
- يَنْفُثُ السَّمَّ لَهُ الْخُلُقُ ذَمِيمٌ
وَّ صِفَاتُ الْقُبْحِ فِيهِ ظَاهِرَةٌ ..
- سِرُّهُ ذَا كَانَ فِي الْقُبْحِ عَلَنٌ
هَكَذَا كَانَ مُدَامًا وَ يَجِدُ
- رَأْسُهُ يُصْفَعُ بِالْقَهْرِ زَمَنٌ
مَخْلَصًا مِنْ جِسْمِهَا الشُّومِ النِّكَدِ
- كَيْ لَكَ الْعَدْلُ يَدَيْنِ وَ الصَّلَاحُ
يَكُ فِيهِ لَا وَلَا بِالنَّصَحِ لَمْ
- يَسْوَى ذَا جَلَبَ أَلْفَ ضَرَرٍ

پیشه او خستن اجسام پاک

خلق و خوی مستمرش این بود

تا رهد جان ریزه اش زین شوم تن

تا ز توراضی شود عدل و صلاح

دست او را در نه آرد صد گزند

(۱) کژ روست و کور و زهرناک

(۲) سر بکوب آن را که سرش این بود

(۳) خود صلاح اوست این سر کوفتن

(۴) واستان از دست دیوانه سلاح

(۵) چون سلاحش نیست عقلش نبه بند

بیان ان حصول العلم و المال و الجاه لخبيث الذات فضيحة له

و كالسيف يقع في يد قاطع الطريق -

- (۱) قَتَبِيحُ الْأَصْلِ لَوْ عَلِمًا وَ فَنَ
وَضَعَ فِي يَدِ مَنْ كَانَ الطَّرِيقُ
(۲) فِي يَدِ الزَّيْجِيِّ سَكْرَانًا تَضَعُ
أَنْ دَنَى الْأَصْلَ عِلْمًا بِالْيَدِ
(۳) فِي يَدِ الدَّائِنِ أَصْلًا وَ حَسَبَ
(۴) فِتْنَةً كَانَ وَ مِنْ هَذَا إِجْهَادُ
كَيْ هُمْ فِي ذَا السِّنَانِ يَأْخُذُونَ
(۵) رُوحَهُ الْمَجْنُونُ وَالسَّيْفُ الْبَدَنُ
- لَهُ عَدَمَتَ زَمَانًا مِثْلَ مَنْ
قَطَعَ السَّيْفَ.. الدَّمُ دَوْمًا يُرِيقُ..
سَيْفًا الْأَحْسَنَ لِلْعَقْلِ يَقَعُ
يَجِدُ .. مِنْهُ يَصِيرُ ذَا يَدٍ..
قُدْرَةُ مَالُ عُلُومٍ وَ رُتَبُ
صَارَ فَرَضَ الْمُؤْمِنِينَ ذِي الرِّشَادِ
مِنْ يَدِ الْمَجْنُونِ عَنْهُ يُصْرِفُونَ
لَهُ مِنْ ذَا فَاسِدِ الْخُلُقِ عَلَنُ

بیان آن که حصول علم و مال و جاد هر بد گهر را فضیحت اوست و چگون

شمشیر است افتاده بدست راهزن

- (۱) بد گهر را علم و فن آموختن
(۲) تیغ دادن در کف زنگی مست
(۳) علم و جاه و منصب و مال و قران
(۴) پس غزا زین فرض شد بر مؤمنان
(۵) جان او مجنون تنش شمشیر او
- دادن تیغی بدست راهزن
به که آید علم نا کس را بدست
فتنه آمد در کف بد گوهرا (۱)
تا ستانند از کف مجنون سنان
واستان شمشیر را زین زشت خو

(۱) قران جمع قرن و قرن را معانی بسیار است و چندی از آنها مناسب مقام است مثل همه و بلندی وقوت و نحو اینها و از معانی مناسبه مقداری از زمان است که مقروند اهل آن زمان بحسب اعمار و احوالشان و در تعین قرن باین معنی خلافت و در قاموس هریک از عقود عشاران را نقل کرده مگر تسعون را تا مائه و مائه و عشرون و ترجیح داده که اصمح مائه است چه پیغمبر (ص) دعا کرده در حق غلامی که عشق قرنا فماشی مائه سنة و اینجا قرن باجاه و ملک مناسب است اسرار الحکم سبزواری صفحه ۲۹۱ -

- (۱) سَيْفُهُ حُدُماً مِنَ الْخَزْيِ الرُّتَبُ
فَمَتَى مِنْ مِثْلِهِ أَلْفُ أَسَدٍ
(۲) عَيْبُهُ الْمَخْفِي كَانَ إِذْ وَجَدَ
فَلَهُ الْحَيَّةُ مِنْ ثَقْبٍ عَدَتْ
(۳) جُمْلَةُ الصَّحْرَاءِ بِكُلِّ عَقَرٍ
إِذْ إِحْكَمَ مَرَّ صَارَ الْجَاهِلُ
(۴) فَالذُّنْيُ الْمَالُ وَالْمَنْصَبُ إِنَّ
طَلَبَ الْخَزْيِ لَهُ يَا لِدَاثِ صَارَ
(۵) فَهُوَ أَمَّا الْبَخْلُ يُبْدِي وَالْعَطَاءُ
فِي مَحَلٍّ لَا يَلِيقُ يَضَعُ
(۶) يَضَعُ الشَّاهُ بَيْتَ الْبَيْدِ
- فَعَلَتْ مَعَ جَاهِلٍ خَلَى الْأَدَبُ
عَمَلُ هَبْ زَادَ فَتَكَرَّ وَأَدَدُ
أَلَهُ لِلْحَرْبِ وَالضَّرْبِ اسْتَعَدَّ
وَسَطَ الصَّحْرَاءِ بِالْفَتَكِ بَدَتْ
وَالْأَفَاعِي مُلِئَتْ وَالْعَطَبُ
مَلِكاً .. لِلْجَوْرِ دَوماً أَهْلُ ..
بِالْيَدِ نَالَ وَبِالْقَهْرِ قَرْنُ
نَفْسُهُ .. فِي يَدِهِ جَرَّ الْبَوَارِ ..
يُنْقِصُ دَوماً وَإِذَا لِسَخَاءِ
.. يَضَعُ الْكُلَّ يَمَا لَا يَنْفَعُ
.. هَكَذَا كَانَ عَطَاءُ الْأَحْمَقِ ..

- (۱) آنچه منصب می کند با جاهلان
(۲) عیب او مخفی است چون آلت بیافت
(۳) جمله صحرا مار و کژدم پر شود
(۴) مال و منصب نا کسی کارد بدست
(۵) یا کند بخل و عطاها کم دهد
(۶) شاه را در خانه بیدق نهد
- در فضیحت کی کند صد ارسلان
مارش از سوراخ بر صحرا شتافت
چونکه جاهل شاه حکم مر شود
طالب رسوائی خویش او شدست
یا سخا آرد بنا موضع نهد
اینچنین باشد عطا کاحمق دهد

(۱) وَإِذَا الْحُكْمُ يَكْفِ الْآحْمَقُ
ظَنَّهُ جَاءَ وَ فِي الْبُئْرِ وَقَعَ
(۲) فَالطَّرِيقَ لَيْسَ يَدْرِي وَالذَّلِيلُ
(۳) أَحْرَقَ الدُّنْيَا فَمَنْ طِفَلَ الطَّرِيقُ
مَسَكَ الْغُولُ لِأَدْبَارِ عُزِي
(۴) أَنْ هَلُمَّ لِأُرِيكَ الْقَمَرَا
(۵) أَبَدًا لِلْقَمَرِ كَيْفَ الْقَمَرُ
لَنْ تَرَى يَا نِيَّ عَكْسَ الْقَمَرِ
(۶) صَارَتْ الْحَقْمَى إِخْوَفٍ وَحَذَرٍ
مَنْ يَكُونُ الْعَاقِلَ بِالْخِرْقَةِ

وَقَعَ .. صَارَ قَرِينَ النَّزَقِ ..
.. خَالَهُ أَمْنًا بِهِ وَافَى الْفَزَعُ ..
صَارَ وَالرُّوحَ الْقَبِيحَ وَالذَّلِيلُ
كَانَ الْفَقْرُ كَشِيخٍ لِلْفَرِيقِ
لَهُ مَنْ قَفَى .. وَفِي الْخَلْقِ خُزْيِ
وَهُوَ مَعْدُومُ الصَّفَاءِ لَنْ يَرَى
تَنْظُرُ إِذْ أَنْتَ فِي عُمْرٍ غَيْرِ
غَيْرِ أَيْضًا بِمَاءٍ فَاعْدِرِ
زُعْمَاءَ وَ لَهَا الْحُكْمُ قَهَرُ
رَأْسَهُ لَفَّ وَ قَيْدَ الْفِرْقَةِ

(۱) حکم چون در دست گمراهی افتاد
(۲) ره نمیداند قلاووزی کند
(۳) طفل راه فقر چون پیری گرفت
(۴) که بیا تا ماه بنمایم ترا
(۵) چون نمائی چون ندیدستی بعمر
(۶) احمقان سرور شدستند و ز بیم

چاه می پنداشت در چاهی افتاد
جان زشت او جهانسوزی کند
پیروان را غول ادبیری گرفت
ماه را هرگز ندید آن بی صفا
عکس مه در آب هم ای خام غمر (۱)
عاقلان سرها کشیده در گلیم

(۱) ای خام غمر - بغین معجمه و چونکه مشهورست که در عمر بعین مهمله فتح و ضم عین جایزست پس اگر بفتح بخوانیم غمر معجمه فرو رفتن در آب خواهد بود که اینجا کنایه است از تعمق در تفکر و مفتوح الاول باشد و اگر آن را بضم بخوانیم این را بضم بخوانیم و معناه الجاهل الغر اللذی لم یجرب الامور و فی القاموس انه یثک و یحرک و بنا بر اول میم خام بسکون است و بنا بر ثانی یکسر صفحه ۲۹۱ اسرار الحکم سبزواری

بیان تفسیر الایة الشریفة یا ایها المزمّل

- (۱) وَلِذَا الْمَزمِلَ حَسْبُ قَرَأَ
لِلتَّنْبِیِّ یَعْنِی مَنْ مِنْ ذَاوَرِی
هَرَبَ مِنْ ذِی الثِّیَابِ أُخْرِجَ إِلَى
رَبِّكَ الشَّأْنُ لَكَ عَنْهَا عَلَا
(۲) لَا تُغْطِی الرَّأْسَ بِالثَّوبِ وَلَا
نَسُرُّ الْوَجْهَ الدُّنَا فِی ذَا الْمَلَا
بَدَنُ حِیْرَانُ أَنْتَ عَقْلُهُ
.. لَا تَخَفُ مِمَّنْ رَدَاهُ جَهْلُهُ ..
(۳) اِصْحَ مَسْتَوْرًا لِعَارِ الْمَدْعِی
لَا تَكُ ذَا السِّرِّ اِخْلَعْ وَاطْلَعْ
حَيْثُ أَنْتَ الشَّمْعُ لِلْوَحِی الْمُنِیرِ
تَجِدُ .. مِنْكَ النُّجُومُ تَسْتَنِیرُ ..
(۴) اِصْحَ یَا مَنْ وَقَمَ الدَّلِیلَ فَأَنْتَ
شَمْعُ الْکَوْنِ بِكَ دَوْمًا أَنْزَتْ
اِنْ شَمْعًا أَنْوَرَ الدَّلِیلَ مُدَامَ
فِی سُہَادٍ مُسْتَمَرٍّ وَ قِیَامَ

(۱) قال فی الجلالین و اصله المزمّل ادغمت التاء فی الزای المتلفف فی ثیابه
حین مجی الوحی له خوفاً منه لهیبة - روى ان رؤساء قریش استنكفوا عن الایمان برسول
الله (ص) فذموه باقوال مختلفة فشقت علیه اقوالهم و اتی لیته و تغطي ثیابه فنزل علیه
جبریل و قال یا ایها المزمّل و الیه ذهب مولانا فقال (خواند مزمّل نبی را زین سبب)

بیان تفسیر آیه شریفة یا ایها المزمّل (۱)

- (۱) خواند مزمّل نبی را زین سبب
که برون آ از گلیم ای بوالهرب
(۲) سر مکش اندر گلیم و رو میوش
که جهان جسمی است سرگردان توهوش
(۳) هین مشو پنهان ز ندک مدعی
که تو داری شمع وحی شعشی
(۴) هین قم اللیل که شمعی ای همام
شمع دائم شب بود اندر قیام

(۱) بعضی گفتند مزمّل معنیش متلفف پیچیده شده بجامه مراد است و بعضی گفتند
متحمل انتظار نبوت مراد است و بعضی گفتند مزمّل و متلفف برای نوم مراد است اسرار

كَانَ أَيْضًا وَ يَغْيِرُ الْأَنْتِصَارُ
صَيْدًا .. النَّمْرُ أُسِيرُ الشَّعْلَبِ ..
بِالْصَّفَا عَبَّ لِلْطَفِّ وَ لِمَنْ
دِينِكَ .. يَا أَحْمَدُ الظُّهْرُ الْأَمِينُ .
بِالطَّرِيقِ ذُو لُبَابٍ بَصْرًا
بِطَّرِيقِ الْمَاءِ وَ الصَّعْبِ بَدَى
أَنْظُرُ أَسْطُكَ بِهِ لِلنَّهْجِ الْحَقِيقِ
أَنَّهُ النُّوتِيُّ .. يُنْجِي مِنْ وَيَالُ ..
عَوْنُهُ كُنْتَ وَ فِي الْخُطْبِ مُعِينُ
.. وَالْجُمُوعُ أَنْجِي مِنَ الْيَوْمِ الْعِسرِ ..
أَنْتَ .. فِي نُورٍ لَهُ النُّورَ سَمَى ..
دَعُ .. بِذَا الْوَقْتِ يَرُوقُ لِاجْتِمَاعِ ..

(۱) قَبْلًا نُورِ لَكَ اللَّيْلُ النَّهَارُ
بِكَ كَانَ الْأَسَدُ لِلْأَرْنَبِ
(۲) فَكُنِ النُّوتِيُّ فِي ذَا الْبَحْرِ مَنْ
نُوحُ الثَّانِي أَنْتَ وَ السَّفِينُ
(۳) لَزِمَ كُلَّ طَرِيقٍ مَنْ دَرَى
سِيمًا ذَاكَ الطَّرِيقُ مَنْ غَدَى
(۴) قُمْ وَ رَكْبًا قِطْعَ مِنْهُ الطَّرِيقُ
فِي كُلِّ طَرَفٍ غُولٌ يَخَالُ
(۵) أَنْتَ خَضِرُ وَقْتِكَ كُلِّ سَفِينُ
مِثْلَ رُوحِ اللَّهِ فَرْدًا لَا تَسِرُ
(۶) عِنْدَ الْجَمْعِ كَشْمَعٍ فِي السَّمَاءِ
فَاتَّخَذَ الْخُلُوعَ وَ الْأَنْقِطَاعَ

بی پناهت شیر اسیر ارنب است

که تو نوح ثانمی ای مصطفی

هر ره را خاصه اندر راه آب

هر طرف غول است کشتیمان شده

همچو روح الله مکن تنها روی

انقطاع و خلوت آری را بمان

(۱) بی فروغت روز روشن هم شب است

(۲) باش کشتیمان درین بحر صفا

(۳) ره شناسی می بپاید با لباب

(۴) خیز و بنگر کاروان ره زده

(۵) خضر وقتی غوث هر کشتی توئی

(۶) پیش از این جمعی چو شمع آسمان

- (۱) لَيْسَ وَقْتُ الْخَلْوَةِ هَذَا تَعَالُ
جَبَلٌ قَافٍ حَكَيْتَ فِي الدُّنَا
(۲) هَا هُوَ الْبَدْرُ عَلَى صَدْرِ الْفَلَكَ
مِنْ نَبَاحِ لِلْكَلابِ سِيرَهُ
(۳) فَعَلَى بَدْرِكَ كَانَ الطَّاعِنُونَ
(۴) جَانِبَ الصَّدْرِ لَكَ هَذَا الْكَلابُ
وَقُرَّةَ السَّمْعِ وَمِنْ حُفَقٍ عَلَى
(۵) أَنْتَ يَا بُرَّاءَ الْمُسْتَقِيمِ فِي السَّقَمِ
أَصْحَحْ لَا تُلْقِ عَصَى الْأَعْمَى.. الدَّلِيلُ..
- وَسَطَ الْجَمْعِ فَيَا مَنْ يَا أَجْلَالُ
أَنْتَ طَيْرَ السَّعْدِ كُنْتَ وَالْهَنَا
سَارَ لَيْلًا.. نُورُهُ جَلَّى الْحَلَكُ..
لَمْ يَدْعُ أَنَا وَ أَجْرَى أَمْرَهُ
كَالْكَلابُ هُمْ دَوْمًا نَائِحُونَ
عَنْ سَمَاعٍ أَنْصَتُوا أَمْرَ الْكِتَابِ
بَدْرِكَ كَمْ تَبْجُحُوا فِي ذَا الْعَلَا
فَلَا جَلَّ غَضَبِ الدَّانِي الْأَصَمِ
.. كُنْ لَهُ وَاسْعِفْهُ بِالْمَنِّ الْجَزِيلِ..

- (۱) وقت خلوت نیست اندر جمع آی
(۲) بدر بر صدر فلک شد شب روان
(۳) طاعنان همچون سگان بر بدر تو
(۴) این سگان کردند ز امر انصتو
(۵) هین بمگذارای شفا رنجور را
- ای بدی چون کوه قاف و توهمای
سیر را نگذارد از بانگ سگان
بانگ میدارند سوی صدر تو
از سقه عو عو کنند بر بدر تو
تو ز خشم کر عصای کور را (۱)

(۱) در شرح بحر العلوم صفحه ۶۹ جزء (۴) نسخه مصراع دوم این بیت (چنین احتمال داده (تو ز چشم کر عصای کور را) و توجیهی برای آن قائل شده ولی نسخه متداول (تو ز خشم کر عصای کور را) چنانچه ترجمه شده و معنای آن نیز در شرح بحر العلوم چنین ذکر شده (ای آنکه رنجور را شفا هستی تو از غصه و خشم جماعتی که کردند و سخن حق نمیشنوند افاضه را که بمنزله عصای کوران است ترك مکن -

- (۱) اَوَلَسْتَ الْقَائِلَ اَنْتَ يَا نَ
قَائِدَ الْاَعْمٰى غَدٰى اللّٰهُ حَبَاهُ
(۲) كُلُّ مَنْ اَعْمٰى يَقُوْدُ اَرْبَعِيْنَ
عَادَ مَغْفُوْرًا لَهُ وَ الرَّشْدَا
(۳) فَاِذَا مِنْ هَذِهِ الدُّنْيَا الَّتِي
اَنْتَ سِرْبَ الْعُمِي لَيْلًا وَ نَهَارَ
(۴) كُلُّ هَادٍ هُوَ فِي هَذَا اَنْشَغَلَ
مَاتَمُ اٰخِرِ عُمُرٍ لِلزَّمَانِ
(۵) اِصْحَ وَ اَرْفَعْ يَا اِمَامَ الْمُتَّقِيْنَ
(۶) كُلُّ مَنْ فِي الْقَلْبِ مَكْرًا عَقْدَا
لَكَ مِنْهُ الْعُنُقَ حَالًا اَنَا
- لِلطَّرِيقِ الْمُسْتَقِيْمِ كُلُّ مَنْ
اَلْفُ اَجْرٍ وَ ثَوَابٍ وَاجْتَبَاهُ
خُطُوَةً .. وَالْمَضْرُ مِنْهُ يَبِيْنُ ..
بِالْجَزَاءِ مِنْهُ دَوْمًا وَجَدَا
مِنْ قَرَارٍ مَا لَهَا بِالْمَرَّةِ
نَحْوِكَ جُرَّ قَطَارًا فَقَطَارَ
اَنْتَ هَادِيْنَا فَشِمِّرِ لِلْعَمَلِ
فَرَحٍ اَنْتَ لَهُ نِعَمَ الْاَمَانِ
ذَا خِيَالِ الْوَاهِمِيْنَ لِلْيَقِيْنِ
وَ بِهِ الرُّوحَ مُدَامًا قَيِّدَا
اَضْرِبُ .. فَلْتَمْضِي اَنْتَ بَهْنَا ..

- (۱) نی تو گفתי قائد اعمی براه
(۲) هر که او چل گام کووی را کشد
(۳) پس بکش تو زین جهان بی قرار
(۴) کار هادی این بود تو هادی
(۵) همین روا کن ای امام المتقین
(۶) هر که در مکر تو دارد دل گرو
- صد ثواب و اجر باید از آله (۱)
گشته آمرزیده و باید رشد
جوق کوران را قطار اندر قطار
ماتم آخر زمان را شادئی
این خیال اندیشگان را تا یقین
گردنش را من زخم تو شادرو

- (۱) فَعَلَى رَأْسِ الْعَمَى مِنْهُ الْعَمَى
ظَنَّهُ السُّكَّرَ دَوْمًا نَافِعًا
(۲) فَالْعُقُولُ اشْتَعَلَتْ مِنْ نُورِيَا
(۳) مَا هُوَ فِي ذَاتِهِ بَيْتُ الشَّعَرِ
عِنْدَ أَقْدَامِ فُحُولِ الْأَفِيدَةِ
(۴) ذَلِكَ الْمِصْبَاحُ مِنْهُ فِي أَمَامِ
(۵) يَا نَبِيُّ قُمْ وَفِي الصُّورِ الْمُهَيْبِ
كَيْ بِهَذَا أَلْفُ أَلْفِ مَيِّتِ
(۶) حَيْثُ إِسْرَافِيلَ هَذَا الزَّمَنِ
قُمْ صَحِيحًا وَ مِنَ الْحَنَتَرِ أَعْمَلِ
(۷) كُلُّ مَنْ قَالَ يَأْنُ يَا صَنَمُ
نَفْسَكَ إِظْهِرِ وَ لِلْحَشْرِ أَنَا
- أَضَعُ وَهُوَ يَذَا مَا عَلِمَا
وَ أَنَا أُعْطِيهِ سَمًا نَاقِعَا
كُلُّ مَكْرٍ عَلِيمٍ مِنْ مَكْرِيَا
مَنْ لِهَذَا لُتْرُ كَمَانٍ بِالْمَقَرِ
لِلدُّنَا مَنْ عَظُمُوا بِالْمَنْزِلَةِ
صَرَصَرِي مَا كَانَ يَاسَامِي الْمَقَامِ
أَنْفَخَ الْعُمْرَ وَلَيْيَ لِلْحَبِيبِ
مِنْ تَابٍ يُنَبِّتُ فِي نَفْخَةٍ
أَنْتَ كُنْتَ قَامِعًا لِلْفِتَنِ
حَشَرًا أَحْيَى كُلَّ مَيِّتٍ قَدْ بَلَى
أَيْنَ كَانَ الْحَشْرُ قُلْ لَا أَعْلَمُ
قُلْ وَ لَا غَيْرِي فَمَا كُنَّا تُنَا

- (۱) بر سر کوریش کوریه نهم
(۲) عقلها از نور من افروختند
(۳) چیست خود الاچق این ترکمان
(۴) آن چراغ او به پیش صرصرم
(۵) خیز و دردم تو بصور سهمناک
(۶) چون تو اسرافیل وقتی راست خیز
(۷) هر که گوید، کو قیامت ای صنم
- او شکر پندارد و زهرش دهم
مکرها از مکر من آموختند
پیش پای نره پیلان جهان
خود چه باشد ای مهین پیغمبرم
تا هزاران مرده بر روید ز خاک
رستخیزی ساز پیش از رستخیز
خویش بنما که قیامت نک منم

وَيْلَكَ أَنْظِرْنَا حِصَاً فِي فِطْنَةٍ
 مِائَةُ دُنْيَا .. بِبُشْرٍ وَ هَنَا ..
 لَيْسَ أَهْلًا يَا مَلِيكَ فَالسُّكُوتُ
 مَعَهُ .. فِي لَفْظَةٍ لَا تَنْطِقُ
 ذَالسُّكُوتُ جَاءَ لَمَّا اَلْمُسْتَجَابُ
 جَاءَ وَقْتُ الْبَيْدَرِ السَّامِيِّ شَرَفُ
 مَا لَهُ وَقْتُ وَقَلِّ الْإِعْتِبَارُ
 ذَا وَسِيعُ لَا يُحَاطُ بِالْأَمْرَامِ
 وَسَعُهُ يَأْتِي وَ يُحْصِيهِ يَفْنُ
 مَنْ هِيَ ضَاقتُ وَ جَلَّتْ بِالْخَطَرِ
 بِاضْطِرَابٍ وَ لَهِمْ كَمْ كَدَّرَتْ

(۱) أَئِيهَا السَّائِلُ رَهْنَ الْمِحْنَةِ
 فَلِهَذَا لَحْشِرٍ قَدْ قَامَتْ هُنَا
 (۲) وَ إِذَا لِلذِّكْرِ هَذَا وَالْقُنُوتُ
 كَانَ لَا غَيْرُ جَوَابَ الْأَحْمَقِ
 (۳) مِنْ سَمَاءِ الْجُودِ يَا رُوحَ الْجَوَابِ
 (۴) لَمْ يَكُ مِنَّا الدُّعَاءُ بِأَسْفِ
 وَ لِسُوءِ حِظِّنَا صَارَ النَّهَارُ
 (۵) ضَاقَ مِنَّا الْوَقْتُ جِدًّا وَالْكَلَامُ
 وَ دَوَامُ الْعُمُرِ قَدْ ضَاقَ بِأَنْ
 (۶) لُعْبَةُ الْمِزْرَاقِ فِي هَذِي الْحَفَرِ
 لَا عِيبَ الْمِزْرَاقِ كَلَّا صِيرَتْ

زین قیامت صد جهان قائم شده
 پس جواب الاحمق ای سلطان سکوت
 چون بود جانا دعا نامستجاب
 لیک روز از بخت ما بیگانه شد
 تنگ می آید برو عمر دوام
 نیزه بازان را همی آرد به تنگ

(۱) درنگر ای سائل محنت زده
 (۲) ورنباشد اهل این ذکر و قنوت
 (۳) ز آسمان حق سکوت آید جواب
 (۴) ای دروغا وقت خرمنگاه شد
 (۵) وقت تنگ است و فراخی این کلام
 (۶) نیزه بازی اندرین گوهایی تنگ

- (۱) وَقْنَا ضَاقَ وَ فَهْمٌ وَ نُهْيُ
لِلْعَوَامِ .. الضَّيْقُ مِنْهُ مَا انْتَهَى ..
يَا غُلَامُ وَ مِنْ الْوَقْتِ مَاتَ
مَرَّةً أَضْيَقُ أَخْفَى بِالسَّمَاتِ
(۲) حَيْثُ لِلْأَحْمَقِ قَدْ صَارَ الْجَوَابُ
السُّكُوتُ .. وَهُوَ عَيْنُ الصَّوَابِ ..
فَطَوِيلُ ذَاكَ الْكَلَامِ لِمَهْ أَنْتَ
قَدْ سَحَبْتَ وَ بِهِ الْخَوْضُ أَرَدْتَ
(۳) مِنْ كَمَالِ الرَّحْمَةِ مِنْهُ وَ مِنْ
مَوْجِ جُودٍ بِهِ لِلْكَوْنِ مُنْ
كُلِّ أَرْضٍ مَلَحَتْ أَعْطَى الْمَطَرِ
وَ النَّدَى .. أَنْبَتُ فِي الْوَعْرِ الشَّجَرَ ..

فی بیان ترک الجواب جواب و هو مقرر للمقصود من کلام

جواب الاحمق السکوت و هو ترک الجواب و شرح هذین الکلامین سیأه فی هذه القصة

- (۴) كَانَ سُلْطَانٌ لَهُ عَبْدٌ وَ مَاتَ
عَقْلُهُ الشَّهْوَةُ مِنْهُ فِي حَيَاةِ

- (۱) وقت تنگ و خاطر و فهم عوام تنگ تر صدره زووقت ای غلام
(۲) چون جواب احمق آمد خامشی این درازی سخن چون میکشی
(۳) از کمال رحمت و موج کرم میدهد هر شوره را باران و نم

در بیان آنکه ترک الجواب مقرر این سخن که جواب الاحمق سکوت و مخرج

این هر دو در این قصه که گفته می آید

- (۱) پادشاهی بود او را بنده مرده عقلی بود شهوت زنده

- (۱) هُوَ مِنْ خِدْمَتِهِ خَلَّى الدَّقِيقُ
 (۲) فَأَلَمْلِيكَ الرَّعِيَّ قَالَ قَلِّدُوا
 فَعَلَى الْإِسْمِ لَهُ الْخَطُّ أَضْرِبُوا
 (۳) عَقْلُهُ قَلَّ وَ زَادَ حِرْصُهُ
 إِذْ لَهُ الرَّعِيَّ رَأَى قَلَّ الْحُرُونَ
 (۴) لَوْ لَهُ عَقْلٌ حَوَالِي نَفْسِهِ
 جُرْمُهُ فِي ذَا الْمَعَافِ يَرْجِعُ
- وَقَبِيحَ الْفِكْرَةِ خَالَ الْحَقِيقُ
 لَهُ لَوْ لِلْحَرْبِ أَنَا يَحْمِلُ
 .. وَأَخْرِجُوهُ فِيهِ لَا أَرْغَبُ .. (۲)
 .. دَائِمًا حَتَّى يَبِينَ نَقْصُهُ ..
 صَارَ ذَا غَيْظٍ كَثِيرٍ وَ شُحُونُ ..
 طَافَ كَيْ بَرُّنُو بَعَيْنِ حِسِّهِ
 وَ مِنَ الذَّنْبِ الْعَظِيمِ يَنْزَعُ

(۱) شبه قدس الله سره نفقته برعی الحشیش قال تعالى فی سورة البقرة کانهم حمر
 مستنفره فرت من قسورة - (۲) نسخه ثانیة : و من الخط له الاسم اضربوا

- (۱) خردهای خدمتش بگذاشتی بد سگالیدی نکو پنداشتی (۱)
 (۲) گفت شاهنشاه چرا هست کم کنید و ربچه گدنامش از خط بر زنید (۲)
 (۳) عقل او کم بود حرص او فزون چون چرا کم دید شد تند و حرون
 (۴) عقل بودی کرد خود کردی طواف تا بدیدی جرم خود گشتی معاف

(۱) در شرح بحر العلوم صفحه ۶۶ ج ۴ گفته یعنی ادنی خدمت او را گذاشتن خدمتهای
 اعلی را چه رسد و شیخ افضل گفته که دقایق خدمت را بگذاشتی -
 (۲) در نسخه اللهج (جرایش) با جیم فارسی بمعنی رعی بعربی ضبط شده ولی در
 نسخه لکناهور و نسخ دیگر (جرایش) با جیم عربی بمعنی وظیفه آمده چون هر دو نسخه
 يك معنى دد مأل می باشد ازین روی بر وفق نسخه النهج ترجمه شده است -

(۱) كَالْإِمَارِ رِجْلُهُ شَدَّتْ حَرَنَ
فَعَلَى رَأْسِهِ رِجَالُهُ مَعَا
(۲) فَالْإِمَارُ قَالَ يَكْفِينِي رِبَاطُ
أَنْتَ لَا تَسْمَعُ كِلَا لَا تُثْنِيَنَّ مِنْ
لِلْإِمَارِيَّةِ فِيهِ مَا فَظَنَ
رَبُّوا زَادُوهُ فِي ذَا وَجَعَا
وَاحِدًا لَأُثْنِينَ .. لِمَ ذَا لَا حَتِيَاطُ
عَمَلٍ ذَا لَوَغْدٍ كَانَ وَالْخَشَنُ

فی بیان تفسیر هذا الحديث للمصطفی (ص) و هو

ان الله تعالى خلق الملائكة الخ

(۳) فِي الْحَدِيثِ وَرَدَ الْخَالِقُ قَدْ
(۴) خَلَقَ نَوْ عَيْنَ مَعَ نَوْ عَيْنَ فَنَوْ عَيْنَ
خَلَقَ خَلْقَ الدُّنَا كَلَّا بَعْدَ (۱)
وَاحِدُ ذَا لَهْ دَوْمًا يَطْوَعُ
مَلَكُ ذَا كَانَ وَهُوَ مَا أَلَمَ
كُلُّهُ عَقْلٌ وَ عِلْمٌ وَ كَرَمٌ

(۱) نسخه ثانیه فی الحديث ورد الله العظيم - كل خلق للعالم الرحب القديم -

(۱) چون خری پا بسته تند و از خری
(۲) پس بگوید خری که يك بندهم بس است
هر دو پایش بسته کردند بر سری
خود بدان كان دوز فعل آن خس است

تفسیر ابن حدیث مصطفی (ص) که ان الله تعالى خلق الملائكة و ركب فيهم العقل

و خلق البهائم و ركب فيها الشهوة و خلق بني آدم و ركب فيهم العقل
و الشهوة فمن غلب عقله شهوته فهو اعلا من الملائكة و من غلبت شهوته

عقله فهو ادنى من البهائم صدق النبي (ص)

(۱) در حدیث آمد که یزدان مجید
(۲) يك گروه را جمله علم و عقل وجود
خلق عالم را سه گونه آفرید
او فرشته است و نداند جز سجود

(۱) در نسخه لکناهور و غیرها سه بیت اضافی دارد که از ملحقات بنظر می آید

لَيْسَ فِي الْعُنْصُرِ مِنْهُ وَالْقَوَى
عَشِقَهُ اللَّهُ بِأَسْمَى شَفَفِ
مِثْلَ الْحَيَّوانِ مِنْ ذَلِكَ يُرَى
عَنْ شِقَاءٍ بِهِ لَمْ أَوْ شَرَفِ
غَيْرِ أَصْطَبِلِ وَ نَوْمٍ وَ عَلَفِ
بَشَرًا بَانَ بِهَذَا لَعَالَمِ
مِنْ حِمَارٍ نِصْفُهُ .. عَزَّ وَ هَانُ ..
كَانَ بِالذَّاتِ لَهُ حَبٌّ جَهَارِ
وَ إِلَى عَقْلِ وَ عِلْمٍ يَنْتَسِبِ
وَ التَّزَاعِ تَرَكَأُ فَازًا مُدَامِ
مَعَهُمَا أَبْدَى وَ قَامَ بِالْعَادِ

(۱) یسوی السجدة حرص و هوای
هو نور مطلق قد عاش فی
(۲) نوعه الآخر من علم عری
(۳) دائماً غصاً سمیناً بالعلف
غافلاً کان و لم ينظر شرف
(۴) کان هذا الثالث ابن آدم
نصفه من ملك كان و كان
(۵) طالماً للأسفل نصف الحمار
نصفه الآخر عقلياً طلب
(۶) ذاك الاثنان للقوم الخصام
غير ان البشر هذا الجلاد

نور مطلق زنده از عشق خدا
همچو حیوان از علف در فریبی
از شقاوت غافلست و از شرف
از فرشته نیمی و نیمی زخر
نیم دیگر مایل علوی بود
وین بشر با دو مخالف در عذاب

(۱) نیست اندر عنش حرص و هوا
(۲) يك گروه دیگر از دانش تپی
(۳) او نه بیند جز که اصطلل و علف
(۴) آن سوم هست آدمی زاد و بشر
(۵) نیم خر خود مایل سفلی بود
(۶) آن دو قوم آسوده از جنگ و حراب

لَا مَتَحَانَ قُسِّمُوا الْكُلَّ ظَهَرَ
 أُمِّمِ كَانُوا ذُكُورًا وَأُنْثَى
 صَارَ بِالْخَلْقِ وَ نُورًا مُطْلَقًا
 .. وَ سَمَى بِاللُّطْفِ فَوْقَ الْفَلَكَ ..
 جَبْرَئِيلًا كَانَ مَعْنَاهُ خَلَى
 خَلَصَ .. نَالَ وِصَالَ مَنْ أَجَبَ
 وَ ارْتِيَاضٍ قُلْتَ مِنْ بَيْنِ الْعِبَادِ
 تِلْكَ أَوْ فِي الْخَلْقِ مِنْهَا يُوجَدُ
 مُدَحِّقًا مِنْ مِثْلِهِ طَبْعًا يَسِيرُ
 هُوَ صَارَ الْعَقْلُ مِنْهُ ذَهَابًا
 زَمَنًا كَانَتْ وَ فِيهِ كَمْ سَمَتْ
 عَنْهُ ذَاكَ الْوَصْفُ .. أَعْيَى مِنْ طَلَبِ ..

(۱) فِي الْعَذَابِ بَقِيَ هَذَا الْبَشَرُ
 آدَمِيَّيْنِ يَشْكُلُ وَ ثَلَاثُ
 (۲) فَفَرَّقُوا وَاحِدٌ مُسْتَغْرِقًا
 مِثْلَ عِيسَى الْحَقِّ بِالْمَلِكِ
 (۳) هُوَ نَقَشُ آدَمَ كَانَ بَلَى
 هُوَ مِنْ قَالٍ وَ قِيلٍ وَ غَضَبٍ
 (۴) خَنُصُوا مِنْ كُلِّ زُهْدٍ وَ جِهَادٍ
 لَمْ تَكُ مِنْ آدَمِيِّ تَوْلَدُ
 (۵) قِسْمُهُ الْآخِرُ كَانَ بِالْحَمِيرِ
 شَهْوَةٌ مُطْلَقَةٌ وَ الْغَضَبُ
 (۶) فِيهِ أَوْصَافُ الْجَبْرِئِيلِ أَنْتَمَتْ
 ضَيِّقًا ذَالِبَتُ كَانَ فَذَهَبَ

آدمی شکلد و سه امت شدند

همچو عیسی با ملک ملحق شده

رست از خشم و هوا و قال و قیل

گوئیا از آدمی او خود نژاد

خشم محض و شهوت مطلق شدند

تنگ بود آن خانه و آن وصف رفت

(۱) وین بشر هم ز امتحان قسمت شدند

(۲) یک گره مستغرق مطلق شده

(۳) نقش آدم لیک معنی جبرئیل

(۴) از ریاضت رست و از زهد و جهاد

(۵) قسم دیگر با خران ملحق شدند

(۶) وصف جبریلی دریشان بود رفت

- (۱) قَبْلًا رُوحٍ إِذَا الشَّخْصُ غَدَى
وَ الْحِمَارَ صَارَ لَوْ أَنَّ فَقَدَتْ
(۲) ذَا لِأَنَّ الرُّوحَ مَنْ لَمْ يَجِدْ
ذَلِكَ الْكَلَامُ الْحَقُّ وَالصُّوفِي قَالَ
(۳) فَمِنْ الْحَيَوَانِ رُوحًا أَكْثَرًا
فِي الدُّنَا الْأَعْمَالِ دَقَّتْ عَمَلًا
(۴) هُوَ مَا يَعْلَمُ مِنْ مَكْرٍ وَ مِنْ
فَلَحْيَوَانٍ سِوَاهُ مِلْكٍ مَا
(۵) فَيَبَابًا طُرِزَتْ بِالذَّهَبِ
وَالْثِقَاطِ الدَّرَّ فِي قَعْرِ الْبَحَارِ
(۶) لِدَقِيقِ شُغْلٍ عِلْمِ الْهَنْدَسَةِ
- مَيِّتًا كَانَ إِلَّا تَقَعُ بَدَى
رُوحُهُ ذَا الْوَصْفِ عَنْهُ بَعْدَتْ
ذَلِكَ الْوَصْفِ هُوَ الدَّانِي الرَّدِّي
لَهُ وَهُوَ الصِّدْقُ .. بَدَأَ وَمَالَ ..
عَالَجَ هَذَا .. وَ كَانَ الْأَجْدَرُ ..
وَ يَتَزَيَّنُ لَهَا كَمَّ شُغْلًا
خَدَعٍ أَوْ أَعْمَالٍ أُخْرَى لَمْ تَزِنْ
بَرَزْتُ أَنَا .. بِهَا عِلْمًا سَمَى ..
نَسَجَتْ حُسْنًا بِاسْمِي رُتَبِ
وَجَدْتُ .. جَدْتُ يَلِيلٍ وَ نَهَارِ
لَهُ وَ الطِّبِّ وَ عِلْمِ الْفَلَسَفَةِ

خر شود چون جان او بی آن شود
ابن سخن حق است و صوفی گفته است
در جهان باریک کاریها کند
آن ز حیوان دیگر ناید پدید
درها در قعر دریا یافتن
یا نجوم و علم طب و فلسفه

(۱) مرده گردد شخص چون بی جان شود
(۲) زانکه جانی کان ندارد هست پست
(۳) او ز حیوانها فروتر جان کند
(۴) مکر و تلبیسی که او تاند تنید
(۵) جامهای زر کشی را بافتن
(۶) خرده کاریهای علم و هندسه

- (۱) مَنْ يَدِي الدُّنْيَا لَهُ نِيْطَتْ وَ مَا
وَ اِلَى سَابِعِ اَفْلَاكِ بِهَا
(۲) ذِي الْعُلُومُ كُلُّهَا عِلْمٌ وَضِعَ
فَهُوَ قَدْ صَارَ الْعِمَادَ الْاَوَّلِي
(۳) وَ لَا سْتِيفَاءَ حِظَّ الْحَيَوَانِ
هَذِهِ الْحَقَّقُ لَهُ الْاِسْمَ الرُّمُوزِ
(۴) اِنَّ عِلْمًا لِّطَرِيقِ الْحَقِّ دَلَّ
صَاحِبُ الْقَلْبِ مَعَ الْقَلْبِ لَهُ
(۵) فَهُوَ فِي التَّرَكِيبِ ذَا السَّامِي الشَّرِيفِ
وَ مَعَ الْعِلْمِ لَهُ سَوَى الْاَلِيفِ
- مِنْ طَرِيقٍ وَجَدَتْ نَحْوَ السَّمَاءِ
اَبَدًا مَا وَصَلَتْ اَنِّي لَهَا
لَيْنَا الْاِصْطَبِلُ بِالْاَشَانِ وَضِعَ (۱)
لِوُجُودِ الْبَقَرِ وَ الْجَمَلِ
عِدَّةَ اَيَّامٍ فِي كُلِّ زَمَانٍ
جَعَلَتْ .. خَالَتُهُ دُخْرًا وَ كُنُوزَ ..
مَعَ عِلْمٍ مَنَزِلٍ مِنْهُ يَجَلُ
عِلْمٌ ذَا فَهُوَ فِيهِ وَلَهُ
خَلَقَ بِالطَّبْعِ حَيَوَانًا لَطِيفٌ
وَ يَذَا كَانَ لَهُ الْوَصْفُ الْمُنِيفُ

(۱) اراد بالاصطبل الدنيا و بالصنائع و الهندسة و الفلسفة و الطب علم نظام الدنيا و بالبقر و الجمال الانسان حيوان الطبيعة عماد الوجود و سبب النظام فان الصانع و الحرف و معاش البدن و نظام المدنية متعلقة به و هو بها يعالج روحه على فحوى لولا الحمقى لغربت الدنيا و ما كان له هذا الحال الا من غلبة شهوته على عقله -

- (۱) كه تعلق با همان دنياستش ره بهفتم آسمان بر نيستش
(۲) اين همه علم بنائي آخر است كه عماد بود او گاو و اشتر است
(۳) بهر استيفای حيوان چند روز نام آن کردند اين گيجان رموز
(۴) علم راه حق و علم منزلش صاحب دل دارد آن را باداش
(۵) پس درين تركيب حيوان لطيف آفريد و کرد با دانش آليف

- (۱) اِسْمَ كَالْاَنْعَامِ ذَالْقَوْمِ وَضَعُ
وَعَنِ الْاِنْسَانِ بِالشَّانِ وَضَعُ
حَيْثُ بَيْنَ الْيَقْظَةِ وَ النَّوْمِ اَيْنُ
تُوجَدُ مِنْ نِسْبَةِ زَيْنٍ وَ شَيْنِ (۱)
(۲) وَجَدَ ذَالْقَوْمُ حِسًّا مُنْعَكِسًا
..حَيْثُ مِنْهُ الْعَقْلُ دَوْمًا مُلْتَبِسًا..
اِنَّ حِسَّ الْحَيَوَانِ مَا وَجَدَ
غَيْرَ نَوْمٍ يَقْظَةً بَتًّا فَقَدْ
(۳) وَ اِذَا مَا الْيَقْظَةُ جَاءَتْ غَدْرُ
عَنْهُ نَوْمُ الْحَيَوَانِ وَ نَفَرُ
وَانْعِكَاسَ الْحِسِّ مِنْهُ بِالْاَثَرِ
قَرَأَ مِى لَوْحِهِ نَالَ الظَّفَرُ (۲)
(۴) كَانَ مِثْلَ الْحِسِّ مَا النَّوْمُ خَطَفُ
لَهُ لَمَّا أُيْقِظَ النَّوْمُ اَنْصَرَفَ
عَكْسُ حِسِّ لَهُ بَعْدَ اَنْ غَدَرَ
ثَانِيًا نَحْوَهُ بَانَ وَ حَضَرَ (۳)

(۱) ای این تكون نسبة بين النوم و اليقظة و كذا لانسبة بين الانسان الكامل و بين الانسان ميت القلب حيوانى الطبيعة و اراد بالنوم الغفلة و النسيان و عدم العقل و باليقظة كمال الشهود و العيان - (۲) ای لما انت اليقظة و ذهب النوم الحيوانى و قرأ انعكاس الحس من اللوح ای لوح وجوده يعنى اللذى راه فى عالم القلب من حاله اطلع عليه ای برىء من الغفلة و علم ان لاموجود فى الحقيقة الا الله تعالى - (۳) يعنى الانسان حيوانى الطبيعة يظن انه يقظان و الحال انه فى نوم الغفلة و لا يعلم ان اللذى راه فى نوم الغفلة خيال فاذا ذهب حسه ظهر له عكسه -

- (۱) نام كالانعام كرد آن قوم را زانكه نسبت كو بيقظه نوم را
(۲) حس حيوانى ندارد غير نوم حسهاى منعكس دارند قوم
(۳) يقظه آمد نوم حيوانى نمايد انعكاس حس خود از لوح خواند
(۴) همچو حس آنكه خواب او را ربود چون شد او بيدار عكسش را نمود

(۱) يعنى اينكه اينها مانند خواب كننده است كه در خواب حواس او منعكس مى گردند و چون بيدار شود بانهكاسى حواس خود مى داند و ماداميكه در خواب است شعور بانهكاس حواس ندارد و همچنين اين گروه حواس منعكس دارند تا كه در دنيا هستند شعور بانهكاس حواس ندارند و پس از مرگ انعكاس حواس خود دانند كه حواس ما در دنيا منعكس بودند شرح در بحر العلوم ج ۴ صفحه ۷۰ -

(۱) فَهُوَ أَسْفَلُ كُلِّ السَّافِلِينَ دَعَاهُ إِنِّي لَا أَحِبُّ الْإَفْلِينَ (۱)

فی تفسیر هذه الایة الکریمة و اما اللذین فی قلوبهم مرض (۲)

(۲) حَيْثُ اسْتِعْدَادُ تَبْدِيلٍ وَ حَرْبٍ مِنْ دُنْوٍ لَهُ خُلُقًا لَا يُحِبُّ

كَانَ فِيهِ وَهُوَ خَلَاءُ وَ مَا .. تَرَكَ الْأَرْضَ زَمَانًا لِلْسَّمَاءِ ..

(۳) مَعَ ذَا الْحَيَوَانِ لَمَّا مَا وَجَدَ أَيْ اسْتِعْدَادِ الرُّشْدِ فَقَدْ

عُذِرَهُ الْمَقْتُولُ طَبَعَ الْحَيَوَانِ وَجَدَ دَوْمًا عَنِ الْإِنْسَانِ بَانَ

(۴) حَيْثُ اسْتِعْدَادُهُ عَنْهُ غَدَرٌ وَ الدَّلِيلَ هُوَ كَانَ وَ النَّظَرَ

فَهُوَ كُلُّ غَذَاءٍ لَوْ أَكَلَ كَانَ مُخَا لِلْجِمَارِ وَ سَفَلَ

(۲) الایة فی سورة التین - فلما جن علیه اللیل رأى کوکبا قال هذا ربی فلما

أقل قال لا أحب الافلین (۳) الایة فی سورة التوبة و اما اللذین فی قلوبهم مرض فزادتهم رجسًا الى رجسهم -

تفسیر این آیه گریعه و اما الذین فی قلوبهم مرض

(۱) لاجرم أسفل بود از سافلین ترک او کن لأحب الافلین

(۲) زانکه استعداد تبدیل و نبرد بودش از پستی و آن را ترک کرد

(۳) باز حیوانی چو استعداد نیست عذر او اندر بهیمی روشن نیست

(۴) زو چو استعداد شد کان رهبرست هر غذائی کو خورد مغز خریست

(۱) فَأَإِذَا مَا أَكَلَ دَوْمًا بَلًا
فَلَهُ الْأَفْيُونُ عَادَ وَالْحَمَقُ
(۲) بَقِيَ قِسْمٌ سِوَى ذَا مُفْرَدًا
نِصْفُهُ الْحَيَوَانُ نِصْفٌ مَعَ رِشَادُ
(۳) كَانَ كَلِيلًا وَ نَهَارًا يَخْصَامُ
فَمَعَ الْأَوَّلِ مِنْهُ الْآخِرُ
دُرْ أَضْعَافًا بِهِ زَادَ الْبَلَا
و بِهِ السَّكَنَةُ زَادَتْ وَالْخَرْقُ
فِي الْجِهَادِ الْحَرْبِ أَضْرَى أَبَدًا
حَيُّ النِّصْفَانِ دَوْمًا فِي تَضَادُ
وَ جِدَالِ خُولَفَ مِنْهُ الْمَرَامُ
جَادَلَ دَوْمًا وَ فِيهِ ظَافِرُ

فی بیان ان نزاع العقل والنفس کنزاع مجنون مع الناقة لان میل
مجنون للحره و لیلی و میل الناقه لخلفها و فصیلها کما قال مجنون نفسه (هوی
ناقتی) خلفی و قدامی الهوی - و انی و ایاها لمختلفان

(۴) مِثْلَ مَجْنُونٍ وَ مِثْلَ النَّاقَةِ
لِلْأَمَامِ ذَا يَجْرُ ذِي إِلَى
عُرْفًا صِدْقًا وَ قَدَّرَ الطَّاقَةَ
خَلْفَهَا تَسَحَّبُ مَعَ حِقْدٍ غَلِيٍّ

(۱) گر بلا درخورر آن افیون بود
(۲) مانند یک قسم دیگر در اجتهاد
(۳) روز و شب در جنگ اندر کش مکش
سکته و بی عقلیش افزون شود (۱)
نیم حیوان نیم حی بارشاد
کرده چالش اولش با آخرش (۲)

چالش عقل و نفس هم چون تنازع مجنون با ناقه و میل مجنون سوی حره
و میل ناقه سوی کره چنانچه مجنون گفته (هوی ناقتی خلفی و قدامی الهوی
و انی و ایاها لمختلفان

(۱) همجو مجنونند و چون ناقش یقین میکشد آن پیش و آن واپس بکین (۳)

(۱) بلا در درختی است که در بیماریهای سرد طبیعت بکار برند و چون برودت در
دماغ رسد و بیهوشی عارض گردد علاج از بلا در کنند و افیون خواب کننده و برنده هوش
است (۲) چالیش جنگ و بیکار اولش با آخرش مراد از اول روح انسانی است
و مراد از آخر جسد است یعنی روح با جسد جنگ می کند - (۳) یعنی وقتی مجنون
خبر آمدن لیلی شنیده بودند بر ناقه سوار شد و برای استقبال او رفت و کره ناقه در خانه
گذاشت پس میلان مجنون بجانب پیش بود و رغبت ناقه بسوی پس و کرد -

- (۱) حُبُّ مَجْنُونٍ لِلَّيْلِ وَالْأَمَامِ
خَلْفَهَا نَحْوُ الْفَصِيلِ رَكَضَتْ
(۲) لَوْ يَجْرِي نَفْسِ مَجْنُونٍ قَدْ
عَادَتْ النَّاقَةَ خَلْفًا وَآتَتْ
(۳) حَيْثُ بِالْعِشْقِ وَالسُّودِ الْبَدَنُ
مَا لَهُ مِنْ حِيلَةٍ إِلَّا بِأَنْ
(۴) فَالَّذِي قَدْ رَاقِبَ الْعَقْلَ وَ قَدْ
(۵) عُشِقُ لَيْلَى غَيْرَ أَنَّ النَّاقَةَ
وَجَدَتْ نَطَّتْ لِأَنَّ مِنْهَا الرِّسْنَ
(۶) فَهِمَتْ مِنْهُ بِأَنْ حَيْرَانَ عَادَ
وَجْهَهَا مِنْ غَيْرِ مَكْثٍ لِلْفَصِيلِ
- فَصَدَّ النَّاقَةُ حَبَّتْ بِالْمَرَامِ
وَالْأَمَامَ مَعَ لَيْلَى رَفَضَتْ..
غَفَلَ عَنْ نَفْسِهِ الرُّشْدَ فَقَدْ
لِلْفَصِيلِ وَ بِمَا حَبَّتْ حَظَّتْ
مِلًّا مِنْهُ وَهَامَ وَ افْتَتَنَ
يَذْهَلُ عَنْ نَفْسِهِ .. مَرَّ الزَّمَنُ ..
خَطَفَ الْعَقْلَ وَ عَمَّا رَامَ صَدَّ
إِذْ كَثِيرًا رَاقَبَتْ وَ الطَّاقَةَ
نَظَرَتْ رَخْوًا غَدَى ذَاكَ الزَّمَنُ
غَافِلًا مُسْتَعْرِقًا قَيْدَ اضْطِهَادِ
وَجَّهَتْ خَلْفًا وَجَدَتْ بِالرَّحِيلِ

- (۱) میل مجنون پیش آن لیلی روان
(۲) يك دم ز مجنون ز خود غافل بدی
(۳) عشق و سودا چونکه پر بودش بدن
(۴) آن که او باشد مراقب عقل بود
(۵) ليك ناقة بس مراقب بود جست
(۶) فهم کردی زانکه غافل گشت و دنگ
- میل ناقة پس پی کره دوان
ناقه گردیدی و واپس آمدی
می نبودش چاره از بیخود شدن
عقل را سودای لیلی در ربود
چون بدیدی او مهار خویش سست
رو سپس کردی بکره بیدرنگ

نَظَرَ أَنْ مِنْ مَحَلِّ وَقَعِ
 .. لِلرَّجُوعِ وَجَدْتُ مَا طَلَبْتُ ..
 لِلطَّرِيقِ قَدْ بَقِيَ مَجْنُونُ دَوْمِ
 حَائِرًا مُسْتَغْرِقًا عَنْ بَكْرَةٍ
 عَاشِقَانِ .. وَ لَنَا الْعِشْقُ ثَنَا ..
 نَحْنُ كُنَّا اخْتَلَفَ مَقَا الطَّرِيقِ
 مَا لَكَ ضِدِّي صِرْتُ بِالْمَرَامِ
 .. خَشْيَةَ الْعُقْبَى وَ خَوْفَ الزَّلَّةِ ..
 قَطْعًا لِلْآخِرِ جَاءَا بِضِيقِ
 لَيْسَ بِالنَّازِلِ عَنْ كَوْرِ الْبَدَنِ

(۱) إِذْ إِلَى نَفْسِهِ أَيْضًا رَجَعَا
 فِيهِ كَمْ مِنْ فَرَسَخٍ قَدْ ذَهَبَتْ
 (۲) فَبِذَا الْحَالِ يَوْمَيْنِ وَ يَوْمِ
 قَيْدٍ تَرِيدُ سِنِي كَثْرَةٍ
 (۳) قَالَ يَا نَاقَةَ أَنْتِ وَ أَنَا
 نَحْنُ ضِدُّ أَنْ فَمَا نِعَمَ الرِّفِيقِ
 (۴) فَعَلَى وَفَّقِي حُبُّ وَ زَمَامُ
 وَ جَبَّ عَنْكَ اخْتِيَارُ الْعُزْلَةِ
 (۵) فَكَلَاذِينَ الرِّفِيقِينَ الطَّرِيقِ
 وَ الَّذِي ضَلَّ هُوَ الرُّوحُ وَ مَنْ

کو سپس رفته است بس فرسنگها
 ماند مجنون در تردد سالها
 ما دو ضد بس همره نا لایقیم
 کرد باید از تو عزلت اختیار (۱)
 گمره آن جان کو فرو ناید ز تن

(۱) چون بخود باز آمدی دیدی ز جا
 (۲) در سه روزه ره بدین احوالها
 (۳) گفت ای ناقه چو هر دو عاشقیم
 (۴) نیستت بر وفق من مهر و مہار
 (۵) این دو همره یکدیگر را راهزن

(۱) در شرح بحر العلوم صفحه ۷۱ ج ۴ نسبت بمصراع دوم سخنی رانده شده که در

غالب نسخ چنین است (کرد باید از تو صحبت اختیار) و برای تصحیح آن هم توجیهاتی

نقل کرده است ولی صحیح همان است که ترجمه شده و کلمه عزلت بجای صحبت نیز در

النهج القوی ذکر شده -

- (۱) فَلِهَجْرِ الْعَرْشِ آيٍ فَاقَةٍ
كَانَ هَذَا لِبَدَنِ الشُّوكِ عِشْقُ
(۲) تَفْتَحُ الْأَجْنَحَةَ الرُّوحُ إِلَى
وَ كَلًّا لِيَبَّا عَلَى الرَّغْمِ الْبَدَنُ
(۳) مَعِيَ مَا دُمْتُ يَا مَنْ لِلْوَطَنِ
(۴) عُمَرِي فِي نَوْعِ ذِي الْحَالَاتِ قَدْ
وَمَ مُوسَى أَنَا وَ التَّيَّةَ سَنِينَ
(۵) ذَا الطَّرِيقِ خُطُوتَانِ لِلْوَصَالِ
فِي الطَّرِيقِ أَنَا سَتَيْنِ سَنَهُ
(۶) فَا الطَّرِيقُ لِي قَرِيبٌ وَ الْبَعِيدُ
أَنَا مِنْ هَذَا الرُّكُوبِ وَيَلَكْ
- لَقَتِ الرُّوحُ وَ مِثْلَ الْنَاقَةِ (۱)
.. وَ يَجُوبُ الْفَقْرُ وَ الْوَعْرُ عَلِقُ ..
عَالَمٍ أَعْلَى مِنْ الْجَسْمِ خَلَى
ضَرَبَ فِي الْأَرْضِ لَمْ تَقِلَتْ زَمَنُ
مَيِّتَةُ رُوحِي يَلِيلِي مَا اقْتَرَنُ
ذَهَبَ عَفْوًا وَ أَعْيَانِي الرَّشْدُ
حَيَرَةً مَا ثَلُثُ لِلْهَجْرِ قَرِينُ
كَانَ مِنْ فِخْكَ يَا ذِي وَ الْعِقَالُ
قَدْ بَقِيتُ .. مَا لِعَيْنِي مِنْ سِنَةٍ ..
صِرْتُ كَثْرًا وَعَنْ الرُّكْبِ الْفَرِيدُ
قَدْ شَبِعْتُ الْعُمَرَ لَا أُمَّ لَكَ

- (۱) جان ز هجر عرش اندر فاقه
(۲) جان گشاید سوی بالا بالها
(۳) تا تو باشی با من ای مرده وطن
(۴) روزگارم رفت زین گون حالها
(۵) خطوتینمی بود این ره تا وصال
(۶) راه نزدیک و بماندم سخت زین
- تن ز عشق خار بن چون ناقه
بر زده تن در زمین چنگالها
پس ز لیلی دور مانده جان من
همچو تیه و قوم موسی سالها
مانده ام در ره و شست شصت سال
سیر گشتم زین سواری سیر سیر

(۱) ای كذلك هذان الصاحبان و هما العقل و النفس كل واحد منهما قاطع طريق صاحبه و مانع له عن الوصول لمراده فالروح اللتي لا تنزل عن ناقة النفس و البدن ضالة فلما كانت النفس مانعا قويا عن الوصول لله تعالى فعليك بالالتجاء لجانب الروح و العقل بان تترك المشتبهات و تجاهد النفس بكثرة الطاعات و المخالفات لها -

نَفْسُهُ نَكْسًا وَ قَالَ بَرْمَا
 فَأَلَى كَمْ ذَا أَرَى حَتَّى مَتَى
 ضَاقَ مِنْ شَوْقٍ إِلَى وَصْلِ الْحَبِيبِ
 قَذَفَ حَبَّ عَظِيمِ الْخَطَرِ
 نَفْسُهُ حَتَّى لِهَذَا الْبَطْلِ
 نَفْسُهُ لِلْأَسْفَلِ قَيْدَ الْأَذَى
 مِنْ قَضَاءِ رِجْلِهِ مَا جُمِرَتْ
 بِأَعْوَجَاجٍ لَهُ فِي ذَا الصُّوْلَجَانِ
 أَذْهَبُ.. أَطْوِي كَذَاكَ مِنْهَجَهُ..
 فَمَهْ فِي نُطْقِهِ يَدْعُو عَلَى

(۱) فَمِنْ النَّاَقَةِ لِلْأَرْضِ رَمَى
 أَنَا بِالْغَمِّ الْحَرِيقُ لِي أَتَى
 (۲) فَعَلَيْهِ ذَلِكَ الْقَفْرُ الرَّحِيبُ
 نَفْسُهُ فِي الْوَعْرِ فَوْقَ الْحَجَرِ
 (۳) وَ يَنْحَوِ قَذَفَ لِلْأَسْفَلِ
 (۴) جِسْمُهُ خُلِجَلَ لَمَّا أَنْ كَذَا
 قَذَفَ فِي الْحَالِ أَيْضًا كُسِرَتْ
 (۵) رِجْلُهُ شَدَّ وَ قَالَ فِي الزَّمَانِ
 سَا صِيرُ كُرَّةً فِي دَحْرَجِهِ
 (۶) وَ لَذَا كَانَ الْحَكِيمُ مِنْ حَلَى

گفت سوزیدم ز غم تا چند چند
 خویشتن افکند اندر سنگلاخ
 ده مخلخل گشت جسم آن دلیر (۱)
 از قضا آن لحظه پایش بر شکست
 در خم چو گانش غلطان می روم
 بر سواری دو فرو ناید ز تن

(۱) سرنگون خود را ز استر در فلند
 (۲) تنگ شد بر وی بیابان فراح
 (۳) آن چنان افلند خود را سخت زیر
 (۴) چون چنان افکند خود را سوی پست
 (۵) پای را بر بسته و گفتا گو شوم
 (۶) زین کند نفرین حلیم خویش دهن

(۱) مخلخل (بر وزن مسلسل) بهربی ای اخذ من العظماء علیه من اللحم پس حاصل آنکه گوشت و استخوان مجنون از هم جدا شدند -

- (۱) عَشُوقَ الْمَوْلَى مَتَى كَانَ أَقَلُّ
كَرَّةَ عَوْدِكَ مِنْ عِشْقٍ لَهُ
(۲) كَرَّةً كُنْ وَمُدَاماً دِرْ عَلَى
وَتَدَحُوجِ فِي أَعْوِجَاجِ الصَّوْلِجَانِ
(۳) إِنَّ هَذَا السَّفَرَ جَذَبَ إِلَهُ
وَعَلَى النَّااقَةِ ذَاكَ السَّفَرَ
(۴) مِثْلُ هَذَا السَّيْرِ مُسْتَشْنَى بِجَنَسِ
(۵) فَضْلَ ذَا الْجَذْبِ مَا جَذَبَ الْعَوَامُ
حَيْثُ فَضْلُ أَحْمَدَ جَلَّ مَقَامُ
فِي كِتَابَةِ زَاكَ الْغَلَامِ قِصَّةَ شَكَايَتِ نَقْصَانِ الْإِجْرَةِ لَهُ طَرَفِ السُّلْطَانِ

(۶) قِصَّةُ قَصِيرٍ لِدَيَّاكَ الْإِلَامُ مِنْ إِلَى السُّلْطَانِ جَلَّ فِي الْإِنَامِ

- (۱) عشق مولى کم از لیلی بود
(۲) گوی شو می گرد بر پهلوی عشق
(۳) کین سفر زین پس بود جذب خدا
(۴) اینچنین سیر است مستثنی ز جنس
(۵) اینچنین جذب است بی هر جذب عام
گوی کشتن بهر او اولی بود
غلط غلطان و رخم چوگان عشق
دین سفر بر ناقه باشد سیر ما
کان فرود از اجتهاد جن و انس
که نهادش فضل احمد والسلام

نَبَشْتَنِ آن غلام قصه شکایت نقصان اجری سری پادشاه

- (۶) قصه کوتاه کن برای آن غلام که سوی شه بر نبشته او پیام

- (۱) خَبَرًا قَدْ كَتَبَ ذِي الْقِصَّةِ
مَعَ خِصَامٍ وَغُرُورٍ وَجَدَلٍ
(۲) جِسْمَكَ الْمَاءَ لَكَّةَ أَنْظِرْ أَوَّلًا
(۳) ثُمَّ أَرْسَلَهَا فَرَحٌ فِي زَاوِيَةِ
وَالْحُرُوفِ أَنْظِرْ لَهَا وَالْكَلِمَاتِ
(۴) فَأَذَا مَا لَمْ تَلْقُهُ فَلَهَا
فَلَهُ مَاءُ لَكَّةَ أُخْرَى أُكْتُبِ
(۵) لَكِنْ الْفَتْحَ لِمَكْتُوبِ الْبَدَنِ
وَسِوَى ذَا كُلِّ فَرْدٍ وَدَّانٍ
- مُلَاتٌ بِالْحَقْدِ مِنْهَا الْحِصَّةُ
وَلَهَا أَرْسَلُ لِلْمَلِكِ الْأَجَلُ
هَلْ تَلِيقُ الْمَلِكُ جَلَّ عَلَا
وَأَفْتَحِ الْمَاءَ لَكَّةَ أَقْرَأُ مَا هِيَ (۱)
لَا قَتِ الْأَمْلَاقُ حُسْنًا بِالسَّمَاتِ
خَرِقَ أَثَرُ كَيْهَا وَلَا تَابَهُ لَهَا
وَأَصْلَحِ الْحَالُ لَكَ إِنْ تَرَّغَبِ
لَا ثَرَّ سَهْلًا بِلَا عِلْمٍ وَفَنُ
يَدْرِي سِرَّ الْقَلْبِ مِنْهُ فِي الْعَلَنُ

(۱) یعنی ادخل الخلوة و راقب اخلاقك و المالك هل يليق تقديسها للسلطان (۲)

کلمه زب فی الاصل بمعنی سهل -

- (۱) قصه پر جنگ و پر هستی و کین میفرستد پیش شاه نازنین
(۲) کالبد نامه است اندر وی نگر
(۳) گوشه رو نامه را بگشا بخوان
(۴) ور نباشد در خور آن را پاره کن
(۵) لیک فتنه نامه تن زب مدان
- میفرستد پیش شاه نازنین
هست لائق شاه را آنکه ببر
بین که حرقش هست در خوردن شهان
نامه دیگر نویس و چاره کن
ور نه هر کس سر دل دیدی عیان

(۱) زب بفتح زای مفت و رائگان و سهل و آسان -

- (۱) فَتُحَكِّ الْمَكْتُوبَ مَا أَصْعَبُهُ
لِلرِّجَالِ الشُّغْلُ لَا غَيْرُ حِسْبِ
(۲) فَعَلَى الْفَهْرِسْتِ صِرْنَا قَانِعِينَ
حَيْثُ أَنْ بِالْحِرْصِ طُرّاً وَالْهَوَى
(۳) صَارَ ذَا الْفَهْرِسْتِ فَخّاً لِلْعَوَامِ
هَكَذَا يَدْرُونَ مَتَنَ الْمَالِكَةِ
(۴) اِفْتَحِ الْمَكْتُوبَ وَ أَقْرَأْهُ تَمَامَ
رَأْسِ ذِي الْمَالِكَةِ اِفْتَحِ وَالْعُنُقَ
أَبْدَأْ عَنْ ذَا الْكَلَامِ الْمُسْتَطَابِ
(۵) أَنْ ذَا الْعُنْوَانِ اِقْرَارَ الْبِلْسَانِ
(۶) فَامْتَحِنْهُ هَلْ مَعَ اِقْرَارِ كَا
لَا تَكُونُ شَبَهُ مَنْ نَاقَقَا
- لَيْسَ كُلُّ أَحَدٍ يَطْلُبُهُ
لَا لِأَطْفَالٍ مَجُونٍ وَ لِعَبٍ
كُلُّنَا .. لَسْنَا سِوَاهَا تَابِعِينَ ..
قَدْ خَلَطْنَا وَ لَنَا اللَّبَّ هَوَى
كَيْ هُمْ مِنْ ذَلِكَ الْعُمَرِ مُدَامَ
مَا لَهُمْ عَنْ سِرِّهَا مِنْ مَلَكَةٍ
عُنُقًا لَا تُلَوِي عَنْ هَذَا الْكَلَامِ
لَكَ لَا تُلَوِي .. وَ إِنْ خِلْتَ يَشَقُّ ..
كُلِّهِ وَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
مِثْلَ مَتْنِ الْكِتَابِ الصِّدْرَ كَانَ
وَافِقَ حَتَّى يَذَا أَعْمَالُهَا
بِالْبِلْسَانِ وَحْدَهُ قَدْ وَافَقَا

(۱) الصبوح و لوكان اسماً للخمر ولكن ازيد وقت انصاح و قبل طلوع الشمس-الهنج

کار مردان است نی طفلان ولعب
زانکه در حرص و هوا آغشته اند
تا چنان دانند متن نامه را
زین سخن و الله اعلم بالصواب
متن نامه سینه را کن امتحان
تا منافق وار نبود کار تو

(۱) نامه بگشادن چه دشوار است و صعب
(۲) جمله بر فهرست قانع گشته اند
(۳) باشد آن فهرست دایمی عامه را
(۴) باز کن سر نامه را گردن متاب
(۵) هست آن عنوان چو اقرار زبان
(۶) که موافق هست با اقرار تو

- (۱) جَوْلَقًا مَمْلُوءًا كَثْرًا إِذْ تَسِيرُ
 (۲) نَاطِرًا فِيهِ بِأَنَّ فِي الْجَوْلَقِ
 لَوْ مُدَامًا سَحْبُهُ لَأَقَّ اسْتَحْبِ
 (۳) غَيْرَ ذَا جَوْلَقِكَ مِنْ حَجَرٍ
 (۴) نَفْسِكَ فِي الْجَوْلَقِ أَجْعَلْ مَا يَلِيقُ
- بِهِ لَمْ يَنْقُصْ إِذْ أَنْتَ تَصِيرُ
 مَا لَكَ مِنْ مَرٍّ أَوْ مِنْ لَبِقٍ
 لَهُ هَبْ صَعْبًا يَكُونُ وَ أَذْهَبِ
 أَخْلِي مِنْ ذَالْعَارِ وَالْحَرْبِ اشْتَرِ
 سَحْبُهُ نَحْوَ الْمُلُوكِ وَالْحَقِيقِ

فی بیان حکایت ذاک الفقیه المعتم بالعمة الكبيرة و ذاک اللدی

خطفها و صاح علیه أفتح العمة و انظر للذی اخذته ای شی ثم خذه

- (۵) فَفَقِيهٌ وَاحِدُكُمْ مِنْ خَرَقٍ
 وَضَعَ فِي الْعِمَّةِ مِنْهُ خَرَقٌ

- (۱) چون جوال بس گرانی می بری
 (۲) که چه داری در جوال از تلخ و خوش
 (۳) ورنه خالی کن جوال را از سنگ
 (۴) در جوال آن کن که میباید کشید
- زان نباید کم که در وی بنگری
 گر همی ارزد کشیدن را بکش
 باز خر خود را ازین بیکار و ننگ
 سوی سلطانان و شاهان رشید (۱)

حکایت آن فقیه با دستار بزرگ و آن گس که رهبرد رستارش و بانگ

می زد که باز کن بین چه می بری

- (۵) يَكُ فَقِيهٍ ثَنْدَهَا بِرَ چیده بود در عمامه خویش در پیچیده بود

(۱) در نسخه لکنهور این دو بیت زیر بر نسخه النهج القوی که مورد اعتماد ترجمه است افزودگی دارد زشت نبود کاین جوال پر ز ریگ-میگشی و باشد آن هم مرده-ریگ چون نمیتانی که بر لغشی کنی- هم تهی بهتر که همجنس تنی -

يَبْدُو إِذْ لِمَحْفَلٍ عِنْدَ الْحَظِيمِ
 مِنْ ثِيَابٍ وَ انْتَقَاهَا حَمَقًا
 بَانَ وَ النَّاطِرَ دَوْمًا فَتَنًا
 لِجِنَانِ الْخُلْدِ رَأَقَتْ بِالْعَمَلِ
 كَمْ بِهِ خِزْيٍ وَ عَارُ كَامِنُ
 مَعَ قُطْنٍ وَ فِرَائٍ مُوَضَّعَةٍ
 دَفِنَتْ .. بَانَتْ بِهَا كَمْ ضَخْمَةٍ
 وَجَّهَ الْوَجْهَ لِأَنْ يَلْقَى الْفُتُوحَ
 وَقَفَ مُنْتَظِرًا مَكْرًا أَعَدَّ
 فِي طَرِيقٍ مُظْلِمٍ مِثْلَ النَّسَقِ

(۱) لَقَّهَا حَتَّى لَهَا الشَّكْلُ الْعَظِيمُ
 (۲) يَرِدُ رَبَّ تِلْكَ الْخِرْقَا
 ظَاهِرُ الْعِمَّةِ مِنْ ذِي الْحَسَبِ
 (۳) ظَاهِرُ الْعِمَّةِ مِنْ مِثْلِ الْحُلِّ
 مِثْلُ مَنْ نَاقَقَ مِنْهُ الْبَاطِنُ
 (۴) قَطَعَاتُ جُمِعَتْ مِنْ مَرْقَعَةٍ
 ثُمَّ فِي بَاطِنِ تِلْكَ الْعِمَّةِ
 (۵) وَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ وَقْتُ الصُّبُوحِ
 (۶) رَجُلٌ شَحَاذٌ إِلَّا ثَوَابَ قَدْ
 لَهُ فِي هَذَا الْوَقَارِ وَ اتَّفَقَ

چون در آید سوی محفل در حطیم
 ظاهر دستار از آن آراسته (۱)
 چون منافق اندرون رسوا و زشت
 در درون آن عمامه بد دفین
 تا بدین ناموس یابد او فتوح
 منتظر استاده بود از بهر فن

(۱) تا شود زفت و نماید آن عظیم
 (۲) ژندها در جامهها پیراسته
 (۳) ظاهر دستار چون حله بهشت
 (۴) پاره پاره دلق و پنبه و پوستین
 (۵) رو به سوی مدرسه کرده صبح
 (۶) در ره تاریک مردی جامه کن

(۱) پیراسته اسم مفعول از پیراستن بمعنی کم کردن چیزی برای زیبایی باشد مانند بریدن شاخهای زیاد درخت و مقراض کردن سر زلف خوب رویان و غیرهاست مقابل آراستن -

خَظَفَ ثُمَّ لَيْلِي الْأَمَلِ
يُصْلِحُ .. فِيهَا وَ يُرْضِي أَهْلَهُ ..
.. يَا مَنْ الْعِمَّةَ بِالشَّحْدِ قَصْدُ
رُحْ بِهَا فَهِيَ بِهَا شَيْءٌ مُعَدُّ
هَكَذَا طُرْتُ إِلَى مَصْلَحَةٍ
بَعْدَ خَذَّهَا وَ لِمَا تَهْوَى اسْنَحِ
لَكَ اِمْسَحْ بَعْدَ ذَا اِنْ تُرِدِ
أَنَا صِيرْتُ .. وَ مَالِي مِنْ جِدَالٍ ..
رَكُضَ فِيهَا يَعْلَمُ وَيَفْنُ
سَقَطْتُ كَلَّا كَمَا خَذَى وَلَفْ
ضَخْمَةً فِي النَّظَرِ كَمْ حَقَرْتُ
وَاحِدُ ظَلَّ زَهِيدُ مَا لَيْسَ

پس دوان شد تا بسازد کار را
باز کن دستار را آنکه بیر
باز کن آن هدیه را که می بری
آننگهان خواهی بیر کردم حلال
صد هزارش ژنده اندر ره بریخت
ماند يك گز کهنه در دست او

(۱) وَ مِنْ الرَّأْسِ لَهُ فِي عَجَلٍ
رَكُضَ حَتَّى بِهَذَا شُغْلَهُ
(۲) فَالْفَقِيهِ بِهِ صَاحَ يَا وَلَدُ
أَفْتَحِ الْعِمَّةَ قَبْلًا ثُمَّ بَعْدُ
(۳) حَيْثُ فِي أَرْبَعَةٍ أَجْتَحِ
هَذِهِ التُّحْفَةَ قَبْلًا أَفْتَحِ
(۴) فَلَهَا أَفْتَحِ وَ عَلَيْهَا بِالْيَدِ
أَخَذَهَا خَذَّ هَالِكٍ مَتَّى الْحَلَالِ
(۵) وَ لَهَا إِذْ فَتَحَ ذَلِكَ مَنْ
فِي الطَّرِيقِ خِرْقًا أَلْفَ أَلْفِ
(۶) فَلَيْتَكَ الْعِمَّةَ مَنْ ظَهَرَتْ
فِي الْيَدِ مِنْهُ ذِرَاعٌ مُنْدَرِسٌ

(۱) در ربود او از سرش دستار را
(۲) پس فقیهش بانگک بر زد کای پسر
(۳) اینچنین که چار پره می پری
(۴) باز کن آن را بدست خود بمال
(۵) چونکه بازش کرد آن کومیک ریخت
(۶) زان عمامه زفت نابایست او

(۱) عِنْدَ ذَا الْخِرْقَةِ بِالْأَرْضِ ضَرْبُ قَائِلًا يَا مَنْ لَكَ الْقَدْرُ ذَهَبُ

أَنْتَ عَنْ شُغْلٍ لَنَا فِي ذَا الدَّغْلِ قَدْ مَنَعْتَ وَ حَجَزْتَ لِلْعَمَلِ

فی بیان نصیحة دنیا لاهل دنیا بلسان الحال و ارائتھا عدم

وفائھا للذین یطمعون بالوفاء منها

(۲) قَالَ أَظْهَرْتُ أَنَا ذَاكَ الدَّغْلُ لَكِنْ إِنِّي لَكَ نَصَحًا بِالْعَمَلِ

(۳) قُلْتُ أَيْضًا مَا جَرَى الدُّنْيَا كَذَا هَبْ بَدَتْ حَسَنًا وَمَا فِيهَا أَذَى

لَكِنْ أَيْضًا صَرَخْتُ لِلْكَافِلِ أَنْ مِنْ وَفَاءٍ مَا لَهَا تَهْوَى الْحَزَنُ

(۴) فَبِذَ الْكَوْنِ جَمِيعًا وَالْفَسَادُ إِدْرِ يَا أَسْتَادُ يَا رَبَّ الرَّشَادُ

إِنَّ ذَاكَ الدَّغْلَ الْكَوْنُ الْفَسَادُ ذَاكَ نَصَحُ .. فَاسْلُكِ النَّهْجَ السَّادُ

(۵) حَسَنًا قَالَ أَنَا الْكَوْنُ تَعَالُ وَ الْفَسَادُ ذَاكَ فِي الْإِثْنَاءِ قَالَ

(۱) بر زمین زد خرقه را کای بی عیار زین دغل مارا بر آوردی بکار

نصیحت دنیا اهل دنیا را بزبان حال و بی وفاء خود را نعمی دن بر وفا

طمع دارندگان ازو

(۲) گفت بنمودم دغل لیکن ترا از نصیحت باز گفتم ماجرا

(۳) همچنین دنیا اگر چه خوش شکفت عیب خود را بانگ زد با جمله گفت

(۴) اندرین کون و فساد ای اوستاد آن دغل کون و نصیحت دان فساد

(۵) کون می گوید بیا من خوش بیم وان فسادش گفت رو من لاشیم

لِلرَّبِّعِ الشَّفَّةَ عَضَّ تَعَالَى
 أَنْظَرَ أَعْرِفُ مَا لَكَ مِنْهُ يُخِيفُ
 فِي النَّهَارِ وَ لَهَا الْعُمْرَ انْبَهَرْتُ
 إِذْ كُرَّ أَعْرِفُ مَا لَهَا بَعْدَ أَيُّوبَ
 مَنْ جَمِيلًا صُنْعُهُ يُجَلِّي الْحَلْكَ
 أَنْظَرَ أَعْرِفُهُ بِوَقْتِ الْإِحْتِرَاقِ
 سَيِّدًا صَارَ عَلَيْهِمْ زَمَنًا
 عَادَ وَالْمَخْزِيَّ فِي الْخَلْقِ عُرِفَ
 لِلَّذِينَ هُمْ بِالْحُسْنِ الْوَتْنُ
 بَدَنٍ مَهْزُولٍ بِالْقُطْنِ أَمْنَلِي
 قَدْ نَظَرْتُ قُمْ وَلَا حِظًّا مَا أَلَمَ
 .. نَمْتَنَّةٍ بَاءَتْ وَهَانَتْ بِالصِّفَاتِ ..

(۱) رُحْ أَنَا لَا شَيْءُ يَا مَنْ مِنْ جَمَالٍ
 وَ لِبَرْدٍ وَاضْطِرَابٍ فِي الْخُرِيفِ
 (۲) إِذْ جَمَالٌ طَلَعَتِ الشَّمْسُ نَظَرْتُ
 أَيْضًا الْمَوْتَ لَهَا عِنْدَ الْغُرُوبِ
 (۳) قَدْ نَظَرْتُ الْبَدْرُ فِي هَذَا الْفَلَكَ
 فَلَهُ الْحَسْرَةَ أَيْضًا فِي الْمِحَاقِ
 (۴) طِفْلُ الْخَلْقِ لِحَسَنِ فَتَنَّا
 ثُمَّ بَعْدَ غَدٍ إِلَيْهِمُ الْخُرِفُ
 (۵) لَوْ لَكَ قَدْ صَادَ فِضْيُ الْبَدَنِ
 بَعْدَ وَخْطٍ لِلْمَشِيبِ أَنْظُرْ إِلَى
 (۶) أَنْتَ مَنْ أَطْعَمَهُ ذَاتَ دَسَمٍ
 فِي الْقَوَاضِيرِ لَهَا مِنْ فَضْلَاتِ

بنگر آن سردی و زردی خزان
 مرگ او را یاد کن وقت غروب
 حسرتش را هم ببین اندر محاق
 بعد پیری شد خرف رسوای خلق
 بعد پیری تنی چون پنبه زار
 فضلا آن را ببین در آب ریز

(۱) ای ز خوبی بهاران لب گران
 (۲) روز دیدی طلعت خورشید خوب
 (۳) بدر را دیدی برین خوش چار طاق
 (۴) کودکی از حسن شد سودای خلق
 (۵) گر تن سیمین بتان کردت شکار
 (۶) ای بدیده لوتهای چرب خیز

لَكَ وَالْحُسْنُ .. عَلَى وَجْهِ الطَّبَقِ ..
 وَالنَّدَى وَالذُّوقُ ذِيَاكَ الْعَبَقُ
 فَخَهَا كُنْتُ أَنَا إِذْ رَغْبَةُ
 خَفِيتُ .. دَامَتْ عَلَيْكَ النُّكْبَةُ ..
 بِصَنَاعَاتٍ لَهَا مَحْسُودَةٌ
 وَجَدْتُ .. وَالْقَالَابُ الْمُضْنَى النَّحِيفُ ..
 شَابَهُ الرُّوحَ وَ لِلْخَلْقِ فِتْنُ
 مِنْهُ مَاءٌ .. ضَعْفُهُ الْقَلْبَ فَطَرُ ..
 آخِرَ الْأَمْرِ مِنَ الضَّعْفِ يَعُودُ
 مُوقَّدَ الطَّبَعِ بَعِيداً بِالنَّظَرِ
 خَرَفَاً فِي الْآخِرِ أَنْظُرْ لِاضْطِرَارِ

(۱) وَ لِذَاكَ الْخَبَثِ آيْنَ الْأَنْقُ
 قُلْ وَ آيْنَ اللَّطْفُ ذَاكَ وَاللَّبَقُ
 (۲) هُوَ قَالَ تِلْكَ كَانَتْ حَبَّةً
 أَنْتَ صِرْتَ صَيْدَهَا فَالْحَبَّةُ
 (۳) وَ لَكُمْ أَنْمَلَةٌ مَحْمُودَةٌ
 لِلْأَسَاتِيدِ وَ بِالْعُقْبَى الرَّجِيفُ
 (۴) نَرَجِسُ الطَّرْفَ الْخُمَارِيِّ وَ مَنْ
 أَعْمَشَ فِي الْآخِرِ أَنْظُرْ قَطْرُ
 (۵) حَيْدَرِي دَخَلَ صَفَّ الْأُسُودِ
 (۶) تَحْتَ حُكْمِ فَارَةٍ مَنْ قَدْ ظَهَرَ
 مَنْ هُوَ مُحْتَرَفٌ مِثْلَ الْجِمَارِ

(۱) لفظ حیدر اسم الاسد صارعلى علی امیرالمؤمنین و اراد به هنامطلق القوة الرجولية

آن فریب و حسن و مرغوبیت کو
 چون شدی تو صید شد دانه نهان
 در صناعات عاقبت لرزان شده
 آخر اعمش بین و آب از وی چکان
 آخر او مغلوب موش می شود
 چون خر پیرش بین آخر خرف

(۱) مر خبث را گو که آن خوبیت کور
 (۲) گوید او آن دانه بد من دام آن
 (۳) بس انامل رشک استادان شده
 (۴) نرگس چشم خماری همچو جان
 (۵) حیدری کاندل صف شیران رود
 (۶) طبع تیز دور بین محترف

- (۱) صُدْعُ جَعْدٍ مُرْسَلٍ مِسْكَاً مَطَرٌ
كَتَقْبِيحِ الذَّنْبِ الْأَشْهَبِ بَانَ
(۲) فَلَهَا فِي الْأَوَّلِ الْكَوْنِ أَنْظِرِ
وَلَهَا فِي الْآخِرِ أَنْظِرِ لِلْفَسَادِ
(۳) إِذْ هِيَ قَدْ أَظْهَرَتْ مِنْكَ الشَّرْكَ
(۴) نَتَفَتَ فَاتْرُكْ لَكَ الْقَوْلَ بَانَ
دَائِمًا غَرَّتْ وَ لَوْلَاهَا انْهَزَمَ
(۵) فَلَيَطُوقِ الذَّهَبِ إِصْحَ وَ أَنْظِرِ
صِرْنَ طَوْقًا مُحْكَمًا وَ السِّلْسَلَةَ
(۶) وَ عَلَى ذَا كُلِّ جُزْءٍ فِي الدُّنَا
وَ لَكَ فِي النَّظَرِ بِالْأَوَّلِ

- (۱) زلف و جعد مشکسار عقل بر
(۲) خوش بین کونش ز اول با گشاد
(۳) زانکه او بنمود پیدا دام را
(۴) پس مگو دنیا بتزویرم فریفت
(۵) طوق زرین و حمایل بین هله
(۶) همچنین هر جزو عالم می شمر
- آخر او دم زشت پیر خر
و آخر آن رسوائیش بین و مشاد
پیش تو بر کند سبلت خام را
ورنه من عقلم ز دامش می گریخت
غل و زنجیری شدست و سلسله
اول و آخر دزارش در نظر

أَسْعَدَ كَانَ وَ أَوَّلَى بِالظَّفَرِ
 أَكْثَرَ الْمَطْرُودُ كَانَ الْمُحْتَقَرُ
 لَا تَكُونُ أَعْوَرَ لَا فِي رَشْدٍ
 نِصْفُهُ بَتًّا وَ حَاكَا الْإِبْتَرَا
 نَظَرَ الْدَيْنَ لَهُ .. أَزْدَادَ عَمَى ..
 بَتَّةً مَا نَظَرَ .. قَدَرًا دَنَى ..
 يَا شُجَاعُ لَمْ يَزِدْ بَتًّا لِمَالٍ
 قُوَّةً زَادَ بِنَقْشٍ وَ بَدَنٍ
 إِدْرِ وَ الْفِيلَ لِبُؤْسٍ وَ آدَدُ
 أَنْ يَرَى النُّورَ لِأَقْمَارِ السَّمَاءِ
 أَيُّهَا الْبَاطِلُ حَالِ الْأَوَّلِ
 آخِرِ الْأَمْرِ يَرَاهُ الْأَوَّلَا

هر که آخر بین ترا و مطرود تر

نیم بیند نیم نی چون ابتری

این جهان دید آنجهان بینش ندید

نیست بهر قوت و کسب و ضیاع

فضل بودی بهر قوت ای عمی

زان بود که مرد پایان بین تر است

(۱) كُلُّ مَنْ لِلْآخِرِ أَسْمَى نَظَرَ
 كُلُّ مَنْ لِلْمَعْلُوفِ أَرْقَى نَظَرَ
 (۲) كَيْ يَهْذَا مِثْلَ ابْلِيسَ أَبَدَ
 نِصْفُهُ قَدْ نَظَرَ مَا نَظَرَا
 (۳) نَظَرَ مِنْ أَدَمَ الطِّينَ وَ مَا
 ذِي الدُّنَا قَدْ نَظَرَ تِلْكَ الدُّنَا
 (۴) فَعَلَى النُّسْوَانِ فَضْلُ الْبِرِّ جَالٍ
 أَوْ يَكْسِبُ أَوْ ضِيَاعُ أَوْ لِأَنْ
 (۵) وَ إِذَا مَا كَانَ هَذَا فَلَا سَدَ
 فَضْلَ ابْنِ أَدَمَ يَا مَنْ عَمَى
 (۶) فَعَلَى الْمَرْأَةِ فَضْلُ الرِّجَالِ
 كَانَ مِنْ ذَلِكَ بِأَنَّ الرِّجُلَا

(۱) هر که آخر بین ترا و مسعود تر

(۲) تا نباشی همچو ابلیس اعوری

(۳) دید طین آدم و دبنش ندید

(۴) فضل مردان بر زنان ای بوشجاع

(۵) ورنه شیر و پیل را بر آدمی

(۶) فضل مردان بر زن ای حال پرست

أَنْ يَرَى الْعُقْبَى لَهَا مَا عَرَفَا
 مَرَّآةٍ نَاقِصَةٍ .. هَانَتْ عَمَلٌ ..
 يَرِدَانِ كَيْ لَا يَّي لَهْمَا
 .. وَ لَا يَّي تَتْرُكُ دَوْمًا يَجْدُ ..
 صَوْتُهَا الْآخِرُ خَدْعُ الْأَشْقِيَاءِ
 وَ لَصَوْتِ الشَّوْكِ مِنْ بَعْدِ انْزَعِ
 يَسْقُطُهُ الْوَرْدُ وَ أَبْقَى ذَا أَنَا
 ذَهَبَتْ بِالْمَرَّةِ وَ الْخُضْرَةِ
 يَأْنِعُ الْوَرْدِ .. وَ طَلَّابُ الْهَنَا ..
 وَيَكْ لَا تَأْتِ .. يَنَا تَلْقَى الْعَنَا ..
 لَهُ لَمْ تَقْبَلُ .. وَ صِرْتَ الْكَافِرَا ..
 حَبِّ أَعْمَى وَ أَصَمَّ مَا فَطَنُ

(۱) اِنَّ ذَاكَ الرَّجُلَ مَنْ ضَعُفَا
 هُوَ مِمَّنْ نَظَرَ الْعُقْبَى مَثَلُ
 (۲) لِدُنَا صَوْتَانِ بِالضِدِّ هُمَا
 أَنْتَ صِرْتَ الْقَابِلَ وَ الْمُسْتَعِدَّ
 (۳) صَوْتُهَا الْوَاحِدُ نَشْرُ الْأَتْقِيَاءِ
 (۴) أَنْتَ صَوْتُ الشَّوْكِ وَالزَّهْرُ أَسْمِعِ
 (۵) أَنَا زَهْرُ الشَّوْكِ يَا فَخْرَ الدُّنَا
 غُصْنُ شَوْكِ مَنِّي ذِي النُّصْرَةِ
 (۶) كَانَ صَوْتُ زَهْرِهَا أَنْ ذَا أَنَا
 كَانَ صَوْتُ شَوْكِهَا أَنْ نَحُونَا
 (۷) قَدْ قِيلَتْ ذَا وَ ذَاكَ الْآخِرَا
 فَالْمَحَبُّ كَانَ عَنْ ضِدِّ لِمَنْ

اوز اهل عاقبت چون زن کم است
 تا کدامی را که باشی مستعد
 وان دگر بانگش قریب اشقیا
 بعد از آن شو بانگ خارش را گرو
 گل بریزد من بمانم شاخ خار
 بانگ خار او که سوی ما مکوش
 که محب از صد محبوب است کر

(۱) مرد کاندز عاقبت بینی خم است
 (۲) از جهان دو بانگ می آید بضد
 (۳) آن یکی بانگش نشور اتقیا
 (۴) بانگ خار و بانگ اشکوفه شنو
 (۵) من شکوفه خارم ای فخر کبار
 (۶) بانگ اشکوفه که اینک گل فروش
 (۷) این پذیرفتی بماندی زان دگر

ذَاحَضْرَتُ وَ بِي تَلْقَى الْهِنَا
 قَالَ لَا تَقْرَبْ لِي مَنِّي أَحَدَرِ
 لَكَ نَقْشَ الْآخِرِ وَ اخْتَبِرِ
 ذَيْنِكَ الْعِدَلَيْنِ صِرْتَ بِرَشْدِ
 لَا يَلِيقُ .. مَا لَهُ مَعَكَ قَرَارُ ..
 ذَاكَ فِي الْأَوَّلِ مِنْ بَدْءِ نَزْعِ
 سَمِعْتَ ذَا أَوَّلًا أَبَدْتَ قَبُولِ
 هُوَ كَانَ الْأَخِذَ قَبْلًا فَحَلِ
 وَ الْعَجِيبَ .. مِنْهُ تَوَّأَ أَخْرَجَا
 لَهُ بَوْلًا وَ بِهِ قَدْ رَغِبَا
 يَرْفَعُ أَذْ أَوَّلًا فِيهِ مَكْثُ ..

(۱) ذَلِكَ الْوَاحِدُ لِلصَّوْتِ أَنَا
 ذَلِكَ الْوَاحِدُ عُقْبَايَ أَنْظِرِ
 (۲) حَاضِرِي كَالْحَقْدِ وَالْمَكْرِ أَنْظِرِ
 (۳) فِي مِرَاتِ الْأَوَّلِ إِذْ فِي أَحَدِ
 ذَلِكَ الْآخِرِ ضِدًّا لَكَ صَارَ
 (۴) يَا غَدِي حَلَفَ السُّعُودِ مَنْ سَمِعَ
 حَيْثُ أَسْمَاعُ الرِّجَالِ وَالْعُقُولِ
 (۵) وَجَدَ الْبَيْتَ خَائِيًّا وَ الْمَحَلَّ
 غَيْرُهُ قَدْ بَانَ فِيهِ الْأَعْوَجَا
 (۶) فَجَدِيدُ الْقَلَّةِ لَوْ جَدَّبَا
 مَائُهُ لَا يَقْدُرُ ذَاكَ الْخَبِيثُ

بانگ دیگر بنگر اندر آخرم
 نقش آخر ز آینه اول ببین
 آن دگر را ضد و نادر خور شدی
 کش عقول و مسمع مردان شنید
 غیر آتش کثر نماید بر شکفت
 آن خبث را آب نتواند برید

(۱) آن یکی بانگ این که اینک حاضرم
 (۲) حاضری ام هست همچو مکر و کین
 (۳) چون یکی زین دو جوال اندر شدی
 (۴) ای خنک آن کو که زاول آن شنید
 (۵) خانه خالی یافت جا را او گرفت
 (۶) کوزه نو کو بخود بوئی کشید

- (۱) کُلُّ شَيْءٍ فِي الدُّنَا شَيْئًا سَحَبٌ
جَلَبَ الْكَافِرُ كُفْرًا وَ الرُّشْدَ
(۲) كَهْرَبَاءُ وَجِدَتْ أَيْضًا وَجَدَ
تَبْنَةً لَوْ كُنْتَ أَنْتَ أَوْ حديدُ
(۳) فَالْحديدَ لَوْ تَكُونُ سَحَبًا
تَبْنَةً لَوْ كُنْتَ فَوْقَ الْكَهْرَبَاءِ
(۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ إِذْ لَيْسَ الرَّفِيقُ
فَإِذَا لَا شَكَّ لِلْفَجَّارِ جَارُ
(۵) هَا هُوَ مُوسَى فَكَمْ كَانَ الذَّمِيمُ
(۶) كَمْ لَدَى الْقِبْطِيِّ كَانَ جَذَبَتْ
دَوْمًا الْقِبْطِيِّ وَ السَّبْطِيِّ كَمْ
- ..وَلَهُ بِالطَّبَعِ وَالذُّوقِ جَذَبٌ..
جَلَبَ الْمُرْشِدَ وَفَقِيَ مَا أَعَدَّ
لَكَ مِقْنَاتِيسُ.. مَا أَنْ تَسْتَعِدَّ..
تَأْتِي لِلْفَخِّ.. لَكَ الْفَخُّ يَصِيدُ..
لَكَ مِقْنَاتِيسُ مِنْهُ جَذَبًا
تَضْرِبُ تَجْذُبُكَ.. أَنَّى تَشَاءُ..
كَانَ لِلْأَخْيَارِ أَصْحَابُ الطَّرِيقِ
كَانَ.. وَالرُّشْدُ لَهُ ضَلَّ وَحَارُ..
عِنْدَ قِبْطِيٍّ وَ هَامَانُ الرَّحِيمِ
رُوحُ هَامَانَ إِلَيْهَا سَحَبَتْ
رُوحُ مُوسَى طَلَبَتْ مِمَّا آتَمَ

- (۱) در جهان هر چیز چیزی می کشد
(۲) کهر با هم هست و مقناتیس هست
(۳) برد مقناتیس ار تو آهنی
(۴) آن یکی چون نیست با اختیار یار
(۵) هست موسی پیش قبطی بس ذمیم
(۶) جان هامان جاذب قبطی شده
- کفر کافر را و مرشد را رشد
تا تو آهن یا کهی ائی بشت
ور کهی بر کهر با بر می تنی
لاجرم شد پهلوی فجار جار
هست هامان پیش سبطی بس رحیم
جان موسی جاذب سبطی شده

(۱) لِلْجِمَارِ الْمِعْدَةُ الَّتِي نَ لَهَا
مِعْدَةُ الْإِنْسَانِ لِلْبُرِّ يَجِدُ
(۲) أَنْتَ لَوْ مَا تَعْرِفُ مِنْ أَحَدٍ
ذَلِكَ أَنْظُرْ مَنْ لَهُ كَانَ الْأَمَامُ
جَذَبَتْ لَا تَعْتَذِي إِلَّا بِهَا
تَجِدُ وَ الْمَاءِ فِي ذَا تَسْتَعِدُّ
مِنْ ظُلَامٍ وَ لَهُ لَمْ تَهْتَدِ
وَضَعَ .. مِنْهُ لَكَ يَبْدُو الْمَرَامُ

فی بیان ان العارف غذاء من نور الحق و قوله (ص) الجوع

طعام الله تحیی به ابدان الصدیقین ای فی الجوع یصل طعام الله

(۳) حَيْثُ خَلَفَ أُمَّهُ كُلُّ وَلَدٍ
ذَهَبَ حَتَّى آهَ الْجِنْسِ الْمَعْدُ
(۴) فِيهِ يَبْدُو فَمِنْ الصُّدْرِ اللَّيْنِ
وَصَلَ الْإِنْسَانُ بِالْأَعْلَى أَقْتَرَنَ (۱)
وَمِنْ النِّصْفِ الَّذِي خَلَفَا سَفَلَ
لِلْجِمَارِ اللَّيْنِ دَوْمًا وَصَلَ

(۱) یعنی کل من بقی فی النفسانیة و الجسمانیة بقی فی العالم السفلی و کل من جاهد

فی الله علی مقتضى العقل و القلب وصل الى العالم العلوی -

(۱) معده خر که کشد در اجتناب معده آدم جذوب کندم آب
(۲) کر تو نشناسی کسی را از ظلام بنگر او را کوش سازیدت امام
در بیان آن که عارف را غذایست از نور حق که آیت عند ربی بطعمش تر یستمن
و قوله (ص) الجوع طعام الله یحیی به ابدان الصدیقین ای فی الجوع یصل طعام الله
(۳) زانکه هر کره پی مادر رود تا بدان جنسیتش پیدا شود
(۴) آدمی را شیر از سینه رسد شیر خر از نیم زیرینه بود

- (۱) عَدْلُهُ الْقَسَامُ وَ الْقِسْمَةُ قَدْ
وَعَجِبُ ذِيَانٍ لَا جَبْرَ لَا
(۲) فَإِذَا مَا وَجَدَ الْحَبْرُ مَتَى
وَ إِذَا مَا أَنْظَلَّمَ كَانَ كَيْفَ كَانَ
(۳) فَالْنَهَارُ الْآخِرَ مِنْهُ وَصَلُ
سِرُّنَا أَنَّنِي لَهُ كَانَ النَّهَارُ
- فَعَلَ .. بِالذَّاتِ مَعَ كُلِّ أَحَدٍ ..
ظُلْمٌ فِيمَا قَسَمَ فِي ذَالَمَلَا
نَدَمٌ جَاءَ عَلَى فِعْلٍ آتَى
حَافِظًا .. مِمَّا أَخَافَ لَهُ صَانٌ ..
فِي غَدِ التَّعْلِيمِ وَ الدَّرْسِ حَصَلَ
يَسْمَعُ مَا لَهُ فِيهِ مِنْ قَرَاوِ

خطاب مع المغرورین بالدنیا و رهینی النفس

- (۴) يَا مَنْ أَبَدَيْتَ إِعْتِمَادًا وَثَقًا
وَعَلَى التَّبْصِیصِ كُنْتَ الْفَاسِقَا
(۵) مِنْ حُبَابِ الْمَاءِ أَنْتَ قَدْ صَنَعْتَ
هَذِهِ الْخِيْمَةَ فِي الْآخِرِ كَمْ
- أَنْتَ فَوْقَ نَفْسٍ دَوْمًا شَقِي
(لَسْتَ قَدَرًا لِلِقَاءِ لَا يُثَقَا)
قُبَّةً وَ الْأَمَلَ فِيهَا وَصَنَعْتَ
طَنْبًا دَقَّتْ بِهَا الضَّعْفُ آلَمُ

- (۱) عدل قسام است و قسمت کردن نیست
(۲) جبر بودی کی پشیمانی بدی
(۳) روز آخر شد سبق فردا بود
- ای عجب که جبر نی و ظلم نیست (۱)
ظلم بودی کی نگهبانی بدی
راز ما را روز کی گنجای بود (۲)

خطاب با مغروران دنیا و گرفتاران نفس

- (۴) ای بکرده اعتماد واثقی
(۵) قُبَّةً بر ساختستی از حباب
- بر دم و بر چاپلوسی فاسقی
آخر آن خیمه است بس واهی طناب

(۱) در شرح بحرالعلوم صفحه ۴۷ ج ۴ چنین گفته این چند بیت تمهید است و حاصل آنکه عدل قسمت کردن شب یعنی هل قابل را و مستعد را استعداد ذاتی که عین حقیقت وی است باو رسانیدن این عدل است برای تفصیل بدین شرح رجوع شود - (۲) یعنی وقت آخر شد و بیان سری که قصد کرده بودم از طعام حق که خاصان خورند باقی ماند و این وقت گنجایش نمیکند بیان راز را

نُورِهِ هَبْ زَادَ وَمُضَاً وَجَلًّا ..
 يَنْظُرُ .. أَوْ يَلْحَقُ فِيهِ الْفَرِيقُ ..
 حَاصِلُ الْأَثْنَانِ كُلُّ مِنْهُمَا
 وَ الْوَفَا الْأَثْنَانِ فِيهَا قَدَا
 مِنْ وَفَاءٍ مَا لَهُمْ .. لَا أُقْوَا الْخَنَا ..
 كَانَ ذَا لَوَجْهِ وَ جَوْرًا وَ جَفَاءً
 ذَاكَ هُمْ كَانُوا لَيْسَ دَائِمِ
 أَبَدَ الدَّهْرِ .. بِلَا خُفِّ لَوْعَدِ ..
 ظَهَرَا .. بَانَا .. يَوْصَفُ مُتَّحِدِ ..
 مُعْجَزَاتِ .. أَوْ لَهَا أَنَا تَبَدُّ ..
 فِي ذُبُولِ دَائِمًا غَضًا زَهَرُ
 بُدِّلَ بِالْفَمِّ .. بِالْبِشْرِ نَمَى ..

(۱) قَالِرِيَا كَالْبَرْقِ وَالرَّكْبِ عَلَى
 أَبَدًا لَا يَقْدَرُ رَحْبَ الطَّرِيقِ
 (۲) ذِي الدُّنَا مَعَ أَهْلِهَا مَا لَهُمَا
 بِالْجَفَا وَ الْغَدْرِ قَلْبًا وَحِدًا
 (۳) كُلُّ أَبْنَاءِ الدُّنَا مِثْلُ الدُّنَا
 هَبْ هُمْ وَجْهًا لَكَ أَبَدُ وَ قَفَاءً
 (۴) أَهْلُ ذَاكَ الْعَالَمِ كَالْعَالَمِ
 مُسْتَمِرُّونَ بِمِثَاقٍ وَ عَهْدٍ
 (۵) فَالْنَبِيَّانِ هُمَا أَنَّى يَضِدُ
 وَ مَتَى بَعْضُ مِنَ الْبَعْضِ أَخَذَ
 (۶) تَمُرُ تِلْكَ الدُّنَا أَنَّى ظَهَرَ
 وَ سُرُورُ نَمِي لِلْعَقْلِ مَا

راه نتوانند دیدن رهروان
 هر دو اندر بی وفائی یکدلند
 گرچه رو آرد بتو آن رو قفاست
 تا ابد در عهد و پیمان مستمر
 معجزات هم دگر کی بستند
 شادی عقلی نگردد آندهان

(۱) زرق چون برق است اندر نور آن
 (۲) این جهان و اهل او بی حاصل اند
 (۳) زاده دنیا چو دنیا بی وفاست
 (۴) اهل آن عالم چو آن عالم زبر
 (۵) خود دو پیغمبر بهم کی ضد شدند
 (۶) کی شود پشمرده میوه آن جهان

- (۱) کانتِ النَّفْسُ بِلاَ عَهْدٍ لِّذَا
هِيَ ذَاتًا دَنِيَتْ قَبْلَتَهَا
(۲) لِلنَّفُوسِ لَاقَ ذَالنَّادِي وَ مَنْ
(۳) وَهَبِ النَّفْسَ غَدَتْ ذَاتُ ذُكَاةٍ
فَالِدُنَا لَمَّا غَدَتْ قَبْلَتَهَا
(۴) حَيْثُ مَاءُ الْوَحْيِ لِلْحَقِّ الْعَظِيمِ
فَمِنَ الْقَبْرِ غَدَى الْمَيِّتُ الدَّرِ
(۵) فَإِذَا لَوْحِي لَكَ مَا وَصَلَا
فَبِذَ الْحَسَنِ الَّذِي طَالَ بَقَاةُ
(۶) اِطْلُبْ صَوْتًا وَصِيْمًا أَبَدًا
اِطْلُبْ لَمَعًا لِشَمْسٍ مَا غَدَى
- وَجِبَ الْقَتْلُ لَهَا حَقَّ الْأَذَى
دَنِيَتْ أَيْضًا بَدَتْ ذِلَّتُهَا
مَاتَ لَاقَ لَهُ قَبْرٌ وَ كَفَنَ
فِي الْأُمُورِ دَقَّقَتْ زَادَتْ صَفَاءُ
مَيِّتَةً عُدَّ الْفَنَاءُ رَاقَ لَهَا
وَصَلَ لِلْمَيِّتِ هَذَا الرَّمِيمُ
حَيًّا الْخَالِدِ وَفُقَ مَا أَمِرَ
نَفْسَكَ لَمْ تُحْيِي فِي هَذَا لَمَلًا
لَا تَكُ الْمَعْرُورَ أَنْتَ مَا تَرَاهُ
لَمْ يَكُ الْخَامِلَ جَلَّ رَشْدًا
إِفْلًا.. دَوْمًا أَنْارَ وَ هَدَى..

- (۱) نفس بی عهد است زان ره کشتی است
(۲) نفسها را لایق است این آنجمن
(۳) نفس اگرچه زیر کست و خورده دان
(۴) آب وحی حق بدین مرده رسید
(۵) تا نیاید وحی زو غره مباحش
(۶) بانگ وصیتی جو که او حامل نشد
- او دنی و قبله گاه آن دنی است
مرده در خور بود گور و کفن
قبله اش دنیاست او را مرده دان
شد ز خاک مرده زنده پدید
تو بدان کلگونه طال بقاش (۱)
تاب خورشیدی که آن آفل نشد

(۱) کلگونه چیز است که زنان برای زینت بر رخسار خود میالند و اینجا مراد مطلق زینت

جَلَّيْهَا قَالَ وَقِيلَ كَمْ وَهَنَ
 شَبَهَ مَاءِ الْيَنْبِيلِ .. عُدَّيْلَ أَجَلٍ ..
 مَعَ سِحْرِ لَهُمْ دَوْمًا أَلَمْ
 وَ لَهُمْ مِنْ هَيْبَةِ كَمْ جَلَّبُوا
 قَدْ غَدَتِ وَ الْمَوْتُ إِدْرَ أَنْ لَهَا
 غَدَتِ التُّعْبَانِ وَ فِي الْخَطَرِ
 لُقْمَةً وَاحِدَةً قَدْ جَعَلَا
 ذِي الدُّنَا كَانَتْ لَهَا الصُّبْحُ أَكَلِ
 لَمْ يَزِدْ شَيْئًا وَ ضَيْقًا مَا وَجَدَ
 بَاقٍ كَانَ .. أَضَاءَ وَ أَتَقَى ..
 أَبَدًا فِي الذَّاتِ قَطُّ مَا ظَهَرَ
 أَقَّةٍ مِنْ .. كُلِّ تَغْيِيرٍ خَلَى ..

قوم فرعونند أجل چون آب نیل
 گرچه خلقان را کشد گردن کشان
 مرگ چوبی دان که آن شد اثرها
 يك جهان پر شب بدان راصبح خورد (۱)
 بل همانسانست کو بودست پیش
 ذات را افزونی و آفات نی

(۱) فَالْعُلُومُ تِلْكَ مَنْ دَقَّتْ وَ مَنْ
 حَكَتِ الْقِبْطَ لِفِرْعَوْنَ الْأَجَلِ
 (۲) هَذِهِ السَّطْوَةُ تِلْكَ وَ الْعِظَمُ
 هَبْ رِقَابَ الْخَلْقِ فِيهَا سَجَبُوا
 (۳) إِدْرِ سِحْرَ السَّاحِرِينَ كَلَّيْهَا
 كَالْعَصَا كَانَ وَ مَنْ بِالْأَثَرِ
 (۴) كُلَّ سِحْرِ السَّاحِرِينَ عَجَلَا
 عَالَمٌ مَمْلُوءٌ بِالذَّلِيلِ الْمَثَلِ
 (۵) هَا هُوَ النُّورُ يَذَاكَ كُلِّ أَبَدٍ
 بَلْ عَلَى الْحَالَةِ قَبْلًا وَ النَّسَقِ
 (۶) لَمْ يَزِدْ بِالذَّاتِ زَادَ بِالْأَثَرِ
 مِنْ مَزِيدٍ لَا وَ لَا نَقْصٍ وَلَا

(۱) آن هنرهای دقیق و قال و قیل
 (۲) رونق و طاق و طرب سحرشان
 (۳) سحرهای ساحران دان جمله را
 (۴) جادوئیها را همه يك لقمه کرد
 (۵) نور از آن خوردن نشد افزون بیش
 (۶) در اثر افزون شد و در ذات نی

(۱) این مصراع منفصل است از مصراع اول و معنی این مصراع باینست بعد چنین می نماید
 که جهان ماسوی الله است پر ظلمت عدم شود و معدوم بود نور مرتبه احدیت تجلی کرد
 و این ظلمت عدم راثبوت وجود خورد و باطل نموده و صبح وجود نفس ذات حق است که ظاهر
 شد در اعیان صفحه ۷۵ ج ۴ شرح بحر العلوم -

- (۱) فَبِإِيجَادِ الدُّنَا الْحَقُّ أَبَدٌ
 فِي مَزِيدٍ لَمْ يَكُ الْوَسْعَ فَقَدْ
 ذَلِكَ مَنْ فِي الْأَوَّلِ مَا وَجِدَا
 لَمْ يَكُ الْمَوْجُودَ حَالاً أَبَدَا
 (۲) غَيْرَ أَنْ مِنْ خَلْقِهِ هَذَا الْوَرَى
 لَهُ زَادَ الْأَثَرُ كَمْ ظَهَرَا
 بَيْنَ هَذَيْنِ الْعَزِيدَيْنِ غَدَى
 فَارِقُ كَثُرُ وَ كَالشَّمْسِ بَدَى ..
 (۳) فَمَزِيدُ الْأَثَرِ كَانَ بَانَ
 لَهُ صَارُ مَظْهَرًا مِتَا عَلَنُ
 كَيْ يَهَذَا الشُّغْلُ مِنْهُ وَالْصِّفَاتُ
 تَظْهَرُ .. شَامِلَةً السِّتِ الْإِجْهَاتُ ..
 (۴) وَ مَزِيدُ كُلِّ ذَاتِي دَلِيلُ
 أَنَّهُ الْحَادِثُ كَانَ وَالْعَلِيلُ
 دَائِمًا لِلْعِلَّةِ مِنْهَا ظَهَرَ
 .. بِسَوَاهَا مَا لَهُ أَذْنَى أَثَرُ ..

تفسیر آیه فاوجس فی نفسه خیفه موسی قلنا لا تخف انک أنت الاعلی

- (۵) قَالَ مُوسَى السِّحْرُ أَيْضًا حَيْرًا
 أَنَا مَا أَفْعَلُ إِذْ هَذَا الْوَرَى

- (۱) حق ز ایجاد جهان افزون نشد
 آنچه اول آن نبود اکنون نشد
 (۲) لیک افزون شد اثر ز ایجاد حق
 در میان آن فراوانست فرق
 (۳) هست افزونی اثر اظهار او
 تا پدید آید صفات و کار او
 (۴) هست افزونی هر ذات دلیل
 کو بود حادث بعلتها علیل

تفسیر آیه فاوجس الخ

- (۵) گفت موسی سحر هم حیران کنی است
 چون کنم کاین خلق را تمییز نیست

- (۱) مَا لَهُ تَمْيِيزُ الْحَقِّ ذَكَرَ
عَقْلُ التَّمْيِيزِ بَيِّنًا فَقَدْ
(۲) هَبْ هُمْ مُوسَى كَبَّرَ أَظْهَرُوا
لَا تَخَفْ أَنْتَ عَلَيْهِمْ غَالِبُ
(۳) عَهْدَ مُوسَى السِّحْرِ كَانَ الْإِفْتِخَارُ
(۴) صَيَّرَ السِّحْرُ فَكُلُّ أَحَدٍ
مَعَ مِلْحٍ حَجَرُ الْمَوْتِ مَحَكُ
(۵) ذَهَبَتْ مُعْجَزَةُ مُوسَى ذَهَبَ
وَلِكُلِّ مِنْهُمَا الطَّشْتُ وَقَعَ
(۶) صَوْتُ طَشْتِ السِّحْرِ مِنْهُ مَا بَقِيَ
صَوْتُ طَشْتِ الدِّينِ مِنْهُ مَا بَقِيَ

(۱) کلمه نمک فی الاصل و ان كانت اسم الملح و لكن اراد بها هنا الملاحه

- (۱) گفت حق تمییز را پیدا کنیم
(۲) گر چه چون دریا بر آوردند کف
(۳) بود اندر عهد خود سحر افتخار
(۴) هر کسی را دعوی حسن و نمک
(۵) سحر رفت و معجزه موسی گذشت
(۶) بانگ طشت سحر جز لعنت نماند
- عقل بی تمییز را بینا کنیم
موسیا تو غالب آئی لا تخف
چون عصا شد مار آنها گشت عار
سنگ مرگ آمد نمکها را محک
هر دو را از بام بود افتاد طشت
بانگ طشت دین بجز رفعت نماند

خَفِيَ عَنْ رَجُلٍ مَعَ مَرَأَةٍ
كُلَّ مَا شِئْتَ فَلَيْسَ مَنْ يَعِي
وَالْمَحْكُ حَيْثُ غَابَ فِي خَفَاءِ
لَيْدٍ كَالْعَاهِلِ وَالسَّيِّدِ
مِنْ غُرُورٍ لَمْ فِيهِ وَخُمُولُ
أَنَا مِنْكَ هَلْ أَقَلُّ بِالرُّتَبِ
يَا زَ مِيلِي وَ شَرِيكِي فِي الْقِسْمِ
لَكَ يَأْتِي تَعْلَمُ مَا كَانَ لَكَ
صَاحِبِي السِّرِّ وَمَنْ فِيهِ أَوْ ثَمَنُ
لَهُ بِالْمِقْرَاضِ لَوْ فِيهِ ظَفَرُ
وَ رَأَى فِي نَفْسِهِ مَا قَدْ ظَهَرَ
أَجْرًا فِي الْأَوَّلِ مِنْهُ يَدَى

(۱) فَالْمَحْكُ إِذْ هُوَ بِالْمَرَّةِ
أَتِ يَا قَلْبُ إِلَى الصَّفِّ ادَّعِي
(۲) سَنَحَ الْوَقْتُ لَكَ بِالْإِدْعَاءِ
هُمْ بَعِزٌّ أَذْ هُبُوكَ مِنْ يَدِ
(۳) وَ بِكُلِّ نَفْسِي الْقَلْبُ يَقُولُ
أَيُّهَا النُّقْدُ الصَّحِيحُ يَا ذَهَبُ
(۴) لَهُ قَالَ الذَّهَبُ الظُّلُقُ نَعَمْ
لَكِنْ أَصْبِرْ وَ تَهَيَّأْ فَالْمَحْكُ
(۵) إِنْ مَوْتُ الْبَدَنِ التَّحْفَةُ مِنْ
ذَهَبٍ خُلِصَّ وَ زَنَامَا مَا الضَّرَرُ
(۶) وَ لَوْ الْقَلْبُ إِلَى الْعُقْبَى نَظَرُ
فَالسَّوَادُ ذَلِكَ مَنْ قَدْ غَدَى

در صف آ ای قلب اکنون لاف زن
می بردند از عزیزى دست دست
ای زر خالص من از تو کی دم
لیک می آید محک آماده باش
زر خالص را چه نقصان است گاز
آن سیه کاخر شد او اول شدی

(۱) چون محک پنهان شد دست از مرد و زن
(۲) وقت لافستت محک چون غائب است
(۳) قلب می گوید ز نخوت هر دم
(۴) زر همی گوید بلی ای حواجه تاش
(۵) مرگ تن هدیه است بر اصحاب راز
(۶) قلب اگر در خویش آخر بین بدی

- (۱) تَوَهُونِي الْأَوَّلِ الْأَسْوَدَ كَانَ
كَانَ فِي يَوْمِ الْمِقَاءِ بِالْبَعِيدِ
- (۲) كِيمِيَاءَ الْفَضْلِ دَوْمًا طَلِبًا
(۳) وَ تَوِ الْقَلْبُ لَهُ مِنْ حَالِهِ
- صَارَ فَالْجَائِرِ لِلْكَسْرِ نَظَرُ
(۴) نَظَرَ الْعُقْبَى وَ عَادَ الْمُنْكَسِرُ
- (۵) كَسَرُهُ فِي الْحَالِ فَالْفَضْلُ النُّحَاسُ
ذَلِكَ الْمَطْلَى وَجْهًا بِالذَّهَبِ
- (۶) آيَهَا الْمَطْلَى خُدْعًا بِالذَّهَبِ
أَنْ لَكَ الطَّالِبُ كَانَ هَكَذَا
- .. وَالْفَسَادُ لَهُ قَبْلَ الْمَوْتِ بَانَ ..
عَنْ نِفَاقٍ وَ شِقَاقٍ وَ السَّعِيدِ
- عَقْلُهُ التَّلْبِيسَ مِنْهُ غَلَبًا
كُسِرَ النَّادِمَ مِنْ أَفْعَالِهِ
- فِي الْإِمَامِ لَهُ بِالْعَفْوِ ظَفَرُ
وَ مِنَ الْجَائِرِ لِلْكَسْرِ جَبَرُ
- أَذْهَبَ لِلْكَيمِيَاءِ عَزَّ التَّمَّاسُ
بَقِيَ الْمَحْرُومَ بِالْخُسْرِ ذَهَبُ
- أُتْرِكَ الدَّعْوَى لَكَ أَنْظُرْ بِعَجَبِ
مَا بَقِيَ الْأَعْمَى دَرَى مِنْكَ الْآذَى

- (۱) چون شدی اول سیه اندر لقا
(۲) کیمیای فضل را طالب بدی
- (۳) چون شکسته دل شدی از حال خویش
(۴) عاقبت وا دید او اشکسته شد
- (۵) فضل مسها را سوی اکسیر راند
(۶) ای زر اندوده مکن دعوی ببین
- دور بودی از نفاق و از شقا
عقل او بر زرق او غالب بدی
- جابر اشکسته گان دیدی پیش
از شکسته بند در دم بسته شد
- آن زر اندود از کرم محروم ماند
که نعماند مشتریت اعمی چنین

- (۱) إِنَّ نُورَ الْمَحْشَرِ الْعَيْنَ لَهُمْ
وَرِبَاطُ عَيْنِكَ دَوْمًا لَهَا
(۲) هَؤُلَاءِ انْظُرْ وَمَنْ هُمْ نَظَرُوا
حَسْرَةَ الْأَرْوَاحِ هُمْ كَانُوا كَمَا
(۳) تِلْكَ لَا تَنْظُرِ مِنَ الْحَالِ لَهَا
فَاسِدَ السِّرِّ هِيَ قَدْ وَجَدَتْ
(۴) عِنْدَ مَنْ قَدْ نَظَرَ الْحَالِ وَمَنْ
صَادِقُ الصُّبْحِ مَعَ كَاذِبِهِ
(۵) إِنَّ صُبْحًا كَاذِبًا أَلْفَ أَلْفٍ
يَا شَبَابُ لَهُمْ رِيحُ الْهَلَاكِ
- بَصَرَ .. وَالضَّوْءَ أَغْطَى كُلَّهُمْ ..
فَضَحَ .. أَبْدَى جِهَارًا فِعْلَهَا ..
أَخِرَ الْأَمْرِ .. وَ مِنْهُ اَعْتَبَرُوا ..
غِبْطَةَ الْأَعْيُنِ عُدُو عِظْمَا
نَظَرَتْ دَوْمًا وَ رَاقَ عِنْدَهَا
وَ لِأَصْلِ السِّرِّ جَهْلًا فَقَدَتْ
هُوَ فِي جَهْلِ وَ شَكٍّ مُرْتَهَنٍ
وَاحِدُ الْأَثْنَانِ .. لَا تَأْتِي بِهِ ..
قَيَّرَ وَأَنْ وَقَفُوا صَفًّا بِصَفٍ
مَنْحَ عَادُوا بِضَغْطٍ وَ ارْتَبَاكَ ..

- (۱) نور محشر چشم شان بینا دند
(۲) بنگر آنها را که آخر دیده اند
(۳) منگر آنها را که حالی دیده اند
(۴) پیش حالی بین که در جهلست و شک
(۵) صبح کاذب بصد هزاران کاروان
چشم بندی ترا رسوا کند
حسرت جانها و رشک دیده اند
سر فاسد ز اصل سر بیر دیده اند (۱)
صبح صادق صبح کاذب هر دو یک (۲)
داد بر باد هلاکت ای جوان

(۱) مصراع دوم تعلیل مصراع اول است یعنی منکر آنها را که حال دیده اند و از مال خبر ندارند برای اینکه سر و دل فاسد دارند و از اصل سر که صحیح است دور ماندند مقصود از سردر این مورد قلب است که در قاموس بدین معنی هم آمده است صفحه ۷۹ ج ۴ شرح بحر العلوم - (۲) یعنی هیچ نقدی نیست که او را مانند نیست که ناظر را در غلط نمی اندازد چنانکه صبح صاوق مشابه صبح کاذب است و جوینده را در غلط می اندازد -

(۱) لَنْ تَرَى نَقْدًا وَ لَيْسَ مِنْ غَلْطٍ لَهُ نِدَاءٌ يَقْدِفُ الْفِكَرَ شَطِطُ
وَيْلَ ذَاكَ الرُّوحَ مَنْ لَيْسَ مَحْكُ لَهٗ أَوْ مِقْرَاضٌ لِلْجَهْلِ سَلَكُ
فی بیان منع المدعی عن دعواه و امره بالمتابعة للانبیاء و الاولیاء

(۲) فَأَبُو مُسْلِمَةَ قَالَ أَنَا وَ يَفْنَى أَنَا دِينَ أَحْمَدِ
(۳) لِأَبِي مُسْلِمَةَ قُلْ قَلِيلٍ أَتْرُكُ أَنْظَرُ .. لَعَنَهُ فِي الْآخِرِ
(۴) إِصْحَ مِنْ حِرْصٍ وَ جَمْعٍ وَ يَكْ لَا
خَلَقَكَ أَرْجِعْ كَيْ لَكَ الشَّمْعُ الْأَمَامُ
(۵) فَلَكَ الشَّمْعُ كَمِثْلِ الْقَمَرِ
(۶) وَ يَكْ إِنْ رُمْتُ وَ إِنْ لَمْ تُرْمِ
يُنْظَرُ النَّقْشُ مِنَ الْبَازِي وَ مِنْ

أَحْمَدُ حَقًّا وَ لَسْنَا بِثَنَاءِ
أَقْلَبُ أَجَعَلَهُ الْوَاهِي الرَّدِي
بَطْرًا مِنْكَ وَ حَالِ الْأَوَّلِ
لَكَ إِنْ كُنْتَ حَدِيدًا .. النَّاطِرِ ..
تَكُ إِيَّاكَ الدَّلِيلَ الْإِمْلَا ..
يَمْضِي .. فِيهِ تَقْتَدِي تَلْقَى الْمَرَامُ
أَظْهَرَ الْمَقْصَدَ لَا فِي خَطَرِ
فَمَعَ الْمِصْبَاحِ نُورِ الظُّلُمِ
زَاغَ الْأَمْرَ تَحَقَّقَ وَ اسْتَمِنَ

(۱) نیست نقدی کس غلط انداز نیست وای آن جان کش محک و گاز نیست

ز بخر کردن مدهی از دهوی و امر کردن او را بمنابعت انبیا و اولیا

(۲) بو مسیلم گفت من خود احمدم
(۳) بو مسیلم را بگو کم کن بطر
(۴) هین فلاوزی مکن از حرص و جمع
(۵) شمع مقصد را نماید همچو ماه
(۶) گر بخواهی ور نخواهی با چراغ

دین احمد را بفن بر هم زدم
عزة اول مشو آخر نگر
پس زوی کن تا رود در پیش شمع
کاین طرف دامیست یا خود دامگاه
دیده گردد نقش باز و نقش زاغ

- (۱) وَ سَوَىٰ هَذَا فِذِي الزَّاعَاتُ قَدْ
لِلْبُزَاةِ الْبَيْضِ صَوْتًا عُلِمَتْ
(۲) فَالْقَطَاهِبُ كَانَ صَوْتُ الْهُدْهِدِ
فَيَسِّرُ الْهُدْهِدِ مَعَ خَبَرِ
(۳) مَيِّزَ الصَّوْتِ الَّذِي بِالذَّاتِ كَانَ
وَ اخْتِيرَ تَاجَ الْعَلِيكِ السَّيِّدِ
(۴) لِلدَّرَاوِشِ الْكَلَامَ وَالذُّكَاةُ
ذِي اللَّتِي مِنْهَا الْحَيَاءُ عِدْمًا
(۵) كُلُّ مَا كَانَ هَلَاكًا لِلْأُمَّمِ
كَانَ مِنْ ظَنِّ بَانَ الصَّنَدَلَا
(۶) لَّهُمُ التَّمْيِيزُ كَانَ أَنَّ غَدَى
غَيْرَ أَنَّ الْحِرْصَ مِنْهُمْ وَالطَّمَعُ
- أَوْ قَدَّتْ مَكْرَرًا لَهَا دَوْمًا مُعَدَّ
.. نَفْسَهَا لِلصَّيْدِ دَوْمًا قَدَّمَتْ ..
عَرِفَ .. قَالَ إِلَيْهِ أَهْتَدِي ..
سَبَاءٌ كَيْفَ دَرَى وَ الْآثَرِ
هُوَ عَنْ صَوْتٍ لَهُ الرِّبْطُ أَبَانَ
أَنْتَ عَنْ تَاجِ بَدَى لِلْهُدْهِدِ
لِدَوِي الْعِرْفَانِ جَلُّوا بِالصِّفَاةِ
رَبَطْتُ فَوْقَ الْبِلْسَانِ بَرْمًا
فِي الْقَدِيمِ مَا لَهَا خُطْبًا آلَمُ
عُودُ الْمَطَرِ بِهِ قَدْ حَصَلَا ..
مُظْهِرًا لِلْجِنْسِ دَلٌّ وَ هَدَى
جَعَلَ عُمِيًّا وَ صَمًّا إِذْ وَقَعَ

بانگ بازان سپید آموختند

راز هدهد کو و پیغام سبا

تاج شاهان را ز تاج هدهدان

بسته‌اند این بی حیاءان بر زبان

زانکه صندل را گمان بردند عود

لیک حرص و آزار و کور و کر کند

(۱) در نه این زاعان دغل افروختند

(۲) بانگ هدهد گر پیام‌ورز قضا

(۳) بانگ بر رسته ز بر بسته بدان

(۴) حرف درویشان و نکته عارفان

(۵) هر هلاک امت پیشین که بود

(۶) بودشان تمییز کان مظهر کند

- (۱) فَعَمَى الْعُمَيَانِ مَا عَنْ رَحْمَةٍ
وَعَمَى الْجِرْصِ الَّذِي مَا غُفِرَا
(۲) فَمَسَامِيرُ تُدَقُّ أَرْبَعَهُ
قَرَبْتُ لَكِنْ مَسَامِيرُ الْحَسَدِ
(۳) وَيَاكَ يَا حُوتُ فَاَنْظُرْ حَسَنًا
عَيْنَكَ الْمُنَاطِرَةُ الْعُقْبَى أَبَدَ
(۴) قَبْعَيْنِ لَكَ أَنْظُرْ أَوَّلًا
تَشَبَّهُ إِبْلِيسَ تَكُونُ أَعُورًا
(۵) أَعُورُ ذَاكَ الَّذِي لِلْحَالِ قَدْ
هُوَ كَالْحَيَّوَانِ لَا يُدْرِي الْأَمَامَ
- بِالْبَعِيدِ كَانَ .. أَوْ عَنْ نِعْمَةٍ ..
مَنْ بِهِ جَاءَ .. وَجَلَّ حُطْرًا ..
لِلْمَلِكِ الرَّحْمَةِ مِنْهُ السَّعَةِ (۱)
أَبَدًا لَا تُغْفَرُ أَزْدَادَتْ أَدَدُ
آخِرَ الْأَمْرِ لِفَخِّ كِمَشَا
سَدَّ قُبْحُ الْحَاقِقِ .. أَعْيَاهَا الرِّشْدَ ..
دَائِمًا مَعَ آخِرِ أَعْرِفُهُ فَلَا
فَهُوَ لِلأَوَّلِ حَسْبُ نَظَرًا
نَظَرَ لَا غَيْرَ لَمْ يَنْظُرَ لِبَعْدِ
وَالْوَرَاءَ مَا لَهُ أَدْنَى أَحْتِرَامَ

(۱) کلمه چار میخ فی الاصل - و هو انهم يدقون اربعة مسامير لمن يرويدون قتله

و صلبه من اربعة اعضا یکنی بها عن الابتلاء -

- (۱) کوری کوران ز رحمت دور نیست
(۲) چار میخ شه ز رحمت دور نی
(۳) ماهیا آخر نکو بنگر بشست
(۴) با دو دیده اول و آخر ببین
(۵) اعور آن باشد که حالی دید بس
- کوری حرس است کان مغفور نیست
چار میخ حاسدی مغفور نی
بد گلوئی چشم آخر بینت بست
هین مباش اعور چو ابلیس لعین
چون بهائم بی خبر از پیش و پس

- (۱) حَيْثُ أَنْ عَيْنَانِ كَانَا لِلْبَقَرِ
مِثْلَ عَيْنِ فَرْدَةٍ إِذْ لَا شَرَفُ
(۲) فَلَهُ الْعَيْنَانِ ذَانِ بِالثَّمَنِ
مَسْنَدُ الْعَيْنَيْنِ هَذَيْنِ مِمَّا
(۳) وَإِذَا مَا الْعَيْنُ لِابْنِ آدَمَ
مِنْ طَرِيقِ الشَّرْعِ نِصْفُ الثَّمَنِ
(۴) حَيْثُ عَيْنُ الْإِدْمِيِّ بِالْعَمَلِ
لَامَعَ الْعَيْنَيْنِ كَانَا بِالْعَمَلِ
- عِنْدَ جُرْمِ التَّلْفِ وَقَدْ الضَّرَرُ (۱)
كَانَ لِلْحَيَوَانِ .. لِلْجَهْلِ انْحَرَفُ ..
سَاوِيَا النِّصْفَ وَلَا غَيْرَ لِأَنَّ
عَيْنَكَ وَالْحُكْمَ فِيهَا آتَبَا
تُقْلَعُ صَحَّ يَفْرَضُ لَا زِمَ
لَهُ وَفَقَ مَا أَنَّى فِي السَّنَنِ
وَحَدَّهَا تَعْمَلُ مِنْ دُونِ زَلَّ
صَاحِبَيْنِ يَهُمَا الشُّغْلُ حَصَلَ

(۱) اراد مولانا بهذا لبيت التمثيل وحده لا التفريع في الفقه ای مجرد مرتبة الحيوان دون مرتبة الانسان و لهذا قال تلف عين البقر فسی حکم تلف عين واحدة من الانسان لعدم كرامته لانهم قالوا في فروع الفقه يؤخذ للعین ربع القيمة لان اقامة العمل بها انما يكون باربعة اعین عینا البقر و عینا مستعملها فصارت کاتها ذات اعین اربع و التقيد بالعين لانه لو قطع اذنها او ذنبها یضمنی نقصانها -

- (۱) چون دو چشم گاو در جرم تلف همچو يك چشم است كش نبود شرف
(۲) نصف قیمت ارزد آن دو چشم او كه دو چشمش راست مسند چشم او
(۳) وركنى يك چشم آدم زاده
(۴) زانكه چشم آدمی تنها بخود
بی دو چشم یار کاری می کند

(۱) اِذْ غَدَتْ عَيْنُ الْحِمَارِ مَا لَهَا
أَوَّلُ مَعَ آخِرٍ يَبْدُو بِهَا
فَلَوْ الْعَيْنَيْنِ كَلًّا وَجَدَا
أَعَوَرَ الْحُكْمَ غَدَى لَا فِي هُدَى
(۲) ذَاكَ الْكَلَامُ مَا لَهُ حَدُّ الْخَفِيفِ
ذَاكَ لِلْمُسْلِطَانِ فِي بَنَى الرِّغِفِ
طَامِعًا كَانَ كِتَابًا كَتَبَا
لَهُ .. يَرْجُو أَنْ يَنَالَ الطَّلَبَا

فی بیان بقیه قصه کتابه ذاک الغلام رقعه و ماجری له بطلب اجرتہ

(۳) رَاحَ عِنْدَ الْمُطْبَخِيِّ قِيلَ أَنْ
يُوصِلَ الْمَكْتُوبَ مِنْ مَلِكِ الزَّمَنِ
قَالَ مَنْ مِنْ مُطْبَخِ الْمَلِكِ الْجَلِيلِ
وَالْكَرِيمِ أَنْتَ قَدْ كُنْتَ الْبَخِيلِ
(۴) فَبَعِيدُ مِنْهُ مِنْ نِعْمَتِهِ
أَنْ لَهُ الْمُقْدُورُ مِنْ رَحْمَتِهِ
وَلَمَّا يُجْرِي عَلَيَّ فِي النَّظَرِ
لَهُ يَأْتِي يُنْقِصُ يُؤْلِي الضَّرَرَا
(۵) قَالَ لِلْمُصْلَحَةِ فِي ذَا أَمْرٍ
لَا لِضَيْقِ الْيَدِ أَوْ بُخْلِ ظَهَرَا

(۱) چشم خر چون اولش بی آخرست

(۲) این سخن پایان ندارد و آن خفیف

گردد و چشمش هست حکمش اعور است

مینویسد رقعه در طمع رعیف

بقیه قصه نوشتن آن غلام رقعه را بطلب اجری

(۳) رفت پیش از نامه پیش مطبخی

(۴) دور ازو وز همت او کاین قدر

(۵) گفت بهر مصلحت فرموده است

کای بخیل از مطبخ شاه سخی

از جری ام آیدش اندر نظر

نی برای بخل و نی تنگی دست

هُوَ لِلدَّهْلِيزِ يَعْزَى بِالْمَرَامِ
كَالتُّرَابِ مَا لَهُ قَدْرٌ يَلِيقُ
مِائَةَ حُجَّةٍ أَفْضَى بِالْكَلَامِ
رَدَّهَا كَلًّا وَاعْرَاضًا أَبَانِ
جَاءَ كَمْ شَتَّعَ مَا أَشْفَى الْغَلِيلِ
أَنْتُمْ الْأَشْيَاءُ هَذِي مَا تَكُونُ
طَوَّعَهُ فِي نَفْعِهِ أَوْ ضَرَّهُ ..
خُذْ مِنْ الْأَصْلِ وَافْلَرْعِ أَنْبِذِ
عُضْدِ ذَالْسَهْمَ جَرِّبَ وَامْتَحِنِ
هَذِهِ الْآيَةُ كَانَتْ لِلْمَلَأِ
كَانَ لِلَّهِ هُوَ رَامٌ كَذَا

(۱) قَالَ وَاللَّهِ الْعَظِيمِ ذَا الْكَلَامِ
فَلَمَدَى الْمَلِكِ غَدَى الْبَيْرِ الْعَتِيقِ
(۲) وَأَقَامَ الْمَطْبِخِيَّ لِلْمَرَامِ
وَهُوَ مِنْ حِرْصٍ كَثِيرٍ فِيهِ كَانَ
(۳) فِي الضُّحَى لَمَالَهُ لَهُ الْجَرِيُّ الْقَلِيلُ
(۴) لَا أَوْ لَمْ يُجِدِ فَقَالَ قَاصِدُونَ
قَالَ لَا تَحْنُ عَمِيدُ أَمْرِهِ
(۵) ذَا مِنْ الْفَرْعِ لَكَ لَا تَأْخِذِ
قَبْلَ الطَّعْنِ عَلَى الْقَوْسِ فَمِنْ
(۶) مَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ الْإِبْتِلَا
لِلنَّبِيِّ الذَّنْبَ لَا تُسْنِدَ فَذَا

پیش شه خاکست هم زر کهن (۱)
او همه رد کرد از حرصی که داشت
زد بسی تشنیع و او سودی نداشت
گفت نی که بنده فرمانیم ما
بر کمان کم زن که از بازوست تیر
بر نبی کم نه گنه کان از خداست

(۱) گفت دهلیز است و الله این سخن
(۲) مطبخی ده گونه حجت بر فراشت
(۱) چون جوی کم آمدش در وقت چاشت
(۴) گفت قاصد میکند اینها شما
(۵) این مگیر از فرع از اصل گیر
(۶) ما رمیت از رمیت ابتلاست

(۱) فَبِرَأْسِ الْعَيْنِ لِلْمَاءِ الْكَدْرُ
 فِي غُبَارِ أَنْتَ أَنْظُرِ لِلْأَمَامِ
 (۲) فَلِحُزْنٍ لَمْ فِيهِ وَ غَضَبٍ
 رُقْعَةٌ مَمْلُوءَةٌ بِالْغَضَبِ
 (۳) وَ يَتْلُكَ الرُّقْعَةُ الْمَدْحَ الْكَثِيرُ
 مِنْهُ سَامِي الْجَوْهَرِ وَ الدَّرَرِ
 (۴) يَا مَنْ الْكَفُّ لَكَ الْبَحْرَ الْخَضِيمُ
 فِي قَضَاءِ حَاجَةٍ مَنْ سَأَلُوا
 (۵) فَالْأَسْحَابُ بِجَمِيعِ مَا سَمَحَ
 كَفُّكَ النِّعْمَةَ دَوماً بِالسَّنَا
 (۶) ظَاهِرُ رُقْعَتِهِ هَبُّهُ الثَّنَا
 غَيْرَ أَنَّ الْمَدْحَ ذَارِيحُ الْغَضَبِ

كَانَ يَا مَنْ قَدْ غَدَى مِنْهُ النَّظَرُ
 وَ أَفْتَحَ الْعَيْنَ لَكَ فِي ذَا الْمَرَامِ
 دَاخِلَ الْبُقْعَةِ صَارَ وَ كَتَبَ
 لِلْمَلِكِ شَاكِيّاً لِلْسَّغْبِ
 لِلْمَلِكِ قَالَ لِلْجُودِ الْخَطِيرِ
 ثَقَبَ أَبْدَى جَمِيلَ الْأَثَرِ
 وَالْأَسْحَابُ فَضَلَتْ زَادَتْ كَرَمُ
 حَاجَةً مِنْكَ عَلَيْكَ نَزَلُوا
 سَمَحَ الْبَاكِي كَانَ فِي تَرَحُّ
 مَنَحَتْ ضَاحِكَةً تُبْدِي الْهَنَا
 كَانَ وَ الْمَدْحَ وَ كَشَفَا لِلْعَنَا
 فِيهِ أَثَاراً أَبَاطَتْ لَا تُحِبُّ ..

(۱) آب از سر تیره است ای خیره چشم
 (۲) شد ز خشم و غم درون بقعه
 (۳) اندر آن رقعه ثنای شاه گفت
 (۴) ای ز بحر و ابر افزون کف تو
 (۵) زانده ابر آنچه دهد گریان دهد
 (۶) ظاهر رقعه اگر چه مدح بود

بیشتر بنگر یکی بگشای چشم (۱)
 سوی شه بنوشت خشمین رقعه
 گوهر جود و سخای شاه سفت
 در قضای حاجت حاجات جو
 کف تو خندان پیایی خوان نهاد
 بوی خشم از مدح اثرهای نمود

(۱) خیره بر وزن تیره غباری را گویند که در چشم پدید آید و بمعنی شوخ دنده بی شرم بی آزر و هورده و ناهموار و بی حیا و سرکش و سخن ناشنوا باشد الخ - برهان قاطع -

مَا لَهُ نُورٌ.. قَبِيحًا وَ مُهَانٌ..
 نَائِيًا كُنْتَ بَعِيدًا لَا تَرَى
 كَاسِدًا كَانَ لَهُ الْقَدْرُ سَفَلٌ
 فَسَدَ بِالسَّرْعَةِ غَضُّ الشَّمْرِ
 حَيْثُ مِنْ عَالَمٍ كُونٍ وَ فَسَادٌ
 أَنْشِرَاحًا لَا وَ لَا تَلْقَى السَّرُورُ
 نَزَلَتْ وَ الْغَضَبُ فِيهَا أَتَقَدُّ
 عَيْبٍ إِعْرَ فِيهِ أَنَا لَا تَيْنُ
 كُنْ.. وَمِنْهُ الْجُودَ دَوْمًا شَاكِرًا..
 كَانَ فِي بَاطِنِكَ الْكَرْدُ الْمُهَانُ
 مَكْرًا أَوْ تَلْبِيسًا الْعَمْرَ يَهُونُ

(۱) وَ لِهَذَا كُلُّ فِعْلٍ لَكَ كَانَ
 حَيْثُ مِنْ نُورٍ بِهِ الْكَوْنُ أَنْبَرَى
 (۲) رَوَتْقُ شُغْلٍ الْأَخْصَاءُ السَّفَلُ
 مِثْلَمَا قَدْ كَانَ مِنْ وَاهِي الشَّجَرِ
 (۳) رَوَتْقُ الدُّنْيَا يَجِيءُ بِالْكَسَادِ
 (۴) وَجِدْ بِالْمَدْحِ لَمْ تَلَقِ الصُّدُورُ
 إِذْ يَصْدُرِ الْمَادِحِ الْأَحْقَادُ قَدْ
 (۵) وَبِكَ يَا قَلْبُ مِنَ الْكُرْهِ وَ مِنْ
 بَعْدَ ذَلِكَ الْحَمْدَ أَقْرَأْ شَاطِرًا
 (۶) كَانَ وَرْدُ حَمِيدِكَ فَوْقَ اللِّسَانِ
 فِي اللِّسَانِ ذَلِكَ الْحَمْدُ يَكُونُ

که تو دوری دور از نورسرت
 همچو میوه تازه زو فاسد شود
 زانکه هست از عالم کون و فساد
 چونکه در مداح باشد کینها
 وانگهان الحمد خان چالاک شو
 از زبان تلبیس باشد یا فسون

(۱) زان همه کار تو بی نورست و زشت
 (۲) رونق کار خسان کاسد شود
 (۳) رونق دنیا بر آرد زو کساد
 (۴) خوش نگردد از مدیحی سینه ها
 (۵) ای دل از کین و کراهت پاک شو
 (۶) بر زبان الحمد و اکراه درون

(۱) بَيْنَمَا قَوْلُ الْإِلَهِ لَا أَرَى ظَاهِرَ الْقَوْلِ أَنَا مِنْ ذَاوَرَى
بَلْ إِلَى الْبَاطِنِ لَا غَيْرَ أَنَا أَنْظُرُ .. بِالْبَاطِنِ خَصَّ إِلَهُنَا ..

فی بیان حکایت ذاک المداح اللذی من جهة العرض والناموس فعل

شکر الممدوح مع ظهور رائحة الغم والحقد من خلاقة مرقعته
بان ذلك المدح كله ادعاء لاحقیقة له

(۲) ذَلِكَ الْوَاحِدُ مِنْ صَوْبِ الْعِرَاقِ جَاءَ بِالْخِرْقَةِ مِنْ جَوْرِ الْفِرَاقِ
(۳) مِنْهُ أَيْضًا صَجْبُهُ قَدْ سَأَلَا فِي الْجَوَابِ لَهُمْ قَالَ بَلَى
فَفِرَاقًا كَانَ هَذَا غَيْرَ أَنَّ سَفَرُ مَيِّمُونَ بِالْبِشْرِ اقْتَرَنَ
(۴) لِي كَانَ إِذْ بِهِ السُّلْطَانُ قَدْ مَنَحَ لِي خِلْعًا عَشْرًا تَعَدُ
أَلْفُ شُكْرِ أَلْفُ حَمْدٍ وَثْنَا بِهِ مَدَّ عُمرِهِ قَدْ قُرْنَا

(۱) وانگهان گفته خدا که ننکرم من بظاهر من بباطن ناظم

حکایت آن مداح که از جهت ناموس شکر ممدوح می کرد و بوی اندوه اندرون

او از خلافت دلق او ظاهر می نمود که آن شکرها همه لافست و دروغ

(۲) آن یکی با دلق آمد از عراق باز پرسیدند یاران از فراق

(۳) گفت آری بد فراق الاسفر بود بر من بس مبارک مرده ور

(۴) که خلیفه داده ده خلعت مرا که قرینش باد صد مدح و ثنا

- (۱) فَلَكُمْ شُكْرٍ وَحَمْدٍ لَهُ عَدُّ
 (۲) شُكْرُهُ أَذْهَبَ كَثْرًا فَهَنَّاكَ
 شَاهِدًا صَارَ عَلَى الْكِذْبِ لَكَا
 (۳) خَاسِرَ الرَّأْسِ وَغُرْيَانَ الْبَدَنِ
 شُكْرُكَ إِمَّا سَرَقْتَ مِنْ أَحَدٍ
 (۴) أَئِنَّ أَئِنَّ الشُّكْرَ مِنْكَ لِلْأَمِيرِ
 (۵) وَهُمَا مِنْ دُونِ تَوْقِيرِ اللِّسَانِ
 سَبْعَةُ أَعْضَائِكَ الشُّكْرَ مَدَامَ
 (۶) فِي سَخَاءِ الْمَلِكِ ذَلِكَ وَمَنْ
 لَا يَكُونُ لَكَ نَعْلٌ وَ أَزَارُ
- دَائِمًا حَقِّي لَهُ عَنْ كُلِّ حَدِّ
 لَهُ قَالُوا حَالُكَ ذُو الْأَرْتَبَاكَ
 تُظْهِرُ غَيْرَ الَّذِي كَانَ يَكَا
 مُعْدَمٌ مَحْرُوقٌ رَهْنًا لِلْمِحْنِ
 أَوْ تَعَلَّمْتَ بِجُهِدٍ وَ يَجِدُ
 لَكَ فَوْقَ الرَّأْسِ وَالرَّجْلِ يَصِيرُ
 مِنْكَ لَوْ مَدَحَ الْمَلِكُ قَدْ أَبَانَ
 تُنْسِجُ تُظْهِرُ بِالْعَكْسِ الْمَرَامُ
 هُوَ سُلْطَانٌ لِيُجُودِ وَلِئِنْ
 .. يَرْفَعُ مَا تَجِدُ مِنْ إِحْتِقَارِ

- (۱) شکرها و حمدها بر می شمرد
 (۲) پس بگفتندش که احوال نژند
 (۳) تن برهنه سر برهنه سوخته
 (۴) کو نشان شکر و حمد میر تو
 (۵) گر زبانت مدح آن شه می تند
 (۶) در سخای آن شه و سلطان جود
- تا که شکر از حد و اندازه ببرد
 بر دروغ تو گواهی میدهند
 شکر را دزدیده یا آموخته
 بر سر و برپای بی توقیر تو
 هفت اندامت شکایت می کند
 مر ترا کفشی و شلواری نبود

- (۱) قَالَ كَلَّ مَا لِيْ اَعْطَى اَنَا
بِافْتِقَادِيْ وَ بِاعْطَائِيْ فَقَدْ
- (۲) كَلَّ مَا اَعْطَى الْاَمِيْرُ لِيْ اَنَا
وَ عَلَيَّ كُلِّ فَقِيْرٍ وَ عَدِيْمٍ
- (۳) قَدْ وَهَبْتُ الْمَالَ وَ الْعَمَرَ الطَّوِيْلَ
قَدْ اَخَذْتُ ذَا لِاَنِّيْ بِالْاِخْلَالِ
- (۴) فَلَهُ قَالُوا اِذَا الْمَالُ الْحَسَنُ
ذَهَبَ فِي الْبَاطِنِ هَذَا الدِّخَانُ
- (۵) مِائَةُ كُرِّهِ لَكَ فِي الْبَاطِنِ
فَعَمَّتِ الْغَمُّ غَدَى اَيَّ الْهِنَا
- (۶) اَيْنَ اَيُّ الْعِشْقِ مِنْكَ وَ الرِّضَا
- بِهِ اَثَرْتُ اَمِيْرِيْ ذُو الشَّنَا
كَلَّ تَقْصِيْرِيْ لِي الْخَيْرَ اَعَدَّ
- قَدْ اَخَذْتُ شَاكِرًا قَيْدَ الْهِنَا
لَهُ قَسَمْتُ وَ مُضْنِيْ وَ يَتِيْمَ
- بِالْجَزَاءِ لِي وَ الْاُجْرَ الْجَزِيْلَ
حَسَنًا كُنْتُ نَظِيْفًا بِالْفِعَالِ
- مَنْ هُوَ بِالْيَمْنِ وَ السَّعْدِ اقْتَرَنَ
لَكَ وَ النِّفْطُ الْمَشْبُ لِمَهْ بَانَ
- كَانَ كَالشَّوْكِ .. لِحَقْدٍ كَامِنِ ..
.. اَوْ غَدَى الْهُجُو دَلِيْلًا لِلشَّنَا ..
- مَعَ اِيْثَارٍ وَ قَوْلٍ مَا مَضَى

- (۱) گفت من ایشار کردم آنچه داد
(۲) بستدم جمله عطاها از امیر
- (۳) مال دادم بستدم عمر دراز
(۴) پس بگفتندش مبارك مال زفت
- (۵) صد کراحت در درون تو چو خار
(۶) کو نشان عشق و ایشار و رضا
- میر تقصیری نکرد از افتقاد
بخش کردم بر یتیم و بر فقیر
- درجرا زیرا که بودم پاکباز
چيست اندر باطنت اين دود نفت
- کی بود آنده نشان ابتشار
گردرست است آنچه گفتمی ما مضی

- (۱) لَوْصَحِيحًا كَلَّةُ مِنْكَ صَدَّرَ
حُبُّكَ لِلْمَالِ أَتَيْنَ الْمِيلُ إِنْ
(۲) عَيْنُكَ الْحَوْرَاءُ لَوْكَانَتْ تَزِيدُ
فَهِيَ لَوْ لَمْ تَبْقَ لِلرُّوحِ تَزِيدُ
(۳) أَتَيْنَ أَيُّ الْحَسَنِ مِنْكَ فِي الْخِلَالِ
لِلدِّعَاءِ أَعْوجَ يَبْدُو مُدَامُ
(۴) مِائَةُ أَيٍّ مِنْ الْإِثَارِ قَدْ
مِائَةُ أَيُّ إِحْسَنِ الْفِعْلِ قَدْ
(۵) فَإِذَا مَا الْمَالُ فِي الْإِثَارِ كَانَ
(۶) مِائَةُ أَلْفِ حَيَاةٍ بِالْأَثَرِ
يُزْرَعُ الْبَدْرُ النِّظِيفُ الدُّخْلُ لَا
- فَرَضًا الْمَالُ أَخَذْتَ وَغَدَرَ
مَرَّ لِمَ مِنْهُ الْمَحَلُّ لَمْ يَبَيِّنْ
لِحَيَاتِ الرُّوحِ فِي عُمْرٍ مَدِيدُ
فَلِمَهُ الزَّرْقَاءُ صَارَتْ لَا تُفِيدُ
يَا عَبُوسَ الرِّيحِ مِنْ هَذَا الْمَقَالِ
صَهْ وَلَا تُتَبَسَّ بِحَرْفٍ وَالسَّلَامُ
ظَهَرَتْ فِي الْبَاطِنِ مَنْ غَيْرِ حَدِّ
ظَهَرَتْ كَالَا تُجْمُ لَمَّا تُعَدُّ
مُتَلَفًا فِي الْبَاطِنِ مِنْهُ أَبَانُ
فَيَا رَضِيَ الْحَقِّ جَلَّ وَقَدَّرُ
يُؤْخَذُ مِنْهُ لَهُ الشَّانُ عَلَا

- (۱) خود گرفتم مال گم شد میل کو
(۲) چشم تو گرید سپاه و جانفزا
(۳) کونشان پاکبازی ای ترش
(۴) صد نشان باشد درون ایثار را
(۵) مال دو ایثار اگر کرده تلف
(۶) در زمین حق زراعت کردنی
- میل اگر بگذشت جای میل کو
گر نماند او جانفزا ازرق چرا
بوی لاف کثر همی آید خمش
صد علامت هست نیکو کار را
در درون صد زندگی آید خلف
تخمهای پاک وانگه دخل نی

- (۱) فَأَإِذَا سُنْبِلُهُ مِنْ رَوْضَةٍ
 إِنْ أَرْضَ اللَّهِ كَانَتْ وَاسِعَةً
 (۲) حَيْثُ هَذِي الْأَرْضُ مِنَ الْأَرْضِ الْفَنَاءِ
 كَيْفَ تَعْدُو الْأَرْضُ لِلَّهِ الَّذِي
 (۳) هَذِهِ الْأَرْضُ لَهَا الرِّيعُ بِلا
 تُعْطِي سَبْعُمِائَةٍ مِنْ مِثْلِهَا
 (۴) قُلْتُ حَمْدًا أَتَيْنَ أَيُّ الْحَامِدِينَ
 لَا عَلَى الظَّاهِرِ مِنْكَ لَا عَلَى
 (هُوَ) لَمْ تَنْبِتْ وَ غَيْرَ غَضَّةٍ (۱)
 ماهی قُلْ آئِنْ كَانَتْ بِإِفْعَةٍ
 مَا خَلَتْ مِنْ رِيعٍ أَوْ آيٍ غِنَى
 وَسَعَتْ جَلَّتْ بِكُلِّ قُدْرَةٍ
 حَدِّ الْحَبَّةِ قَلَّتْ لِلْمَلَأِ
 حَبَّةٌ أَبَدَتْ عَمِيمٌ فَضْلُهَا (۲)
 أَنْ يُرَى مِنْ أَثَرٍ مِنْهُ يَبِينُ
 مَا لَكَ مِنْ بَاطِنِ الْكُلِّ خَلَى

(۱) الآية فی سورة النساء ان اللذین توفاهم الملائكة قالوا فیم کتتم قالوا کنا مستضعفین فی الارض قالوا الم تکن ارض الله واسعة فهاجروا فیها. (۲) الآية فی سورة البقرة مثل اللذین ینفقون اموالهم فی سبیل الله کمثل حبة انبتت سبع سنابل فی کل سنبله مائة حبة -

- (۱) گر نیروید خوشه از روضات هو پس چه واسع باشد ارض الله بگو
 (۲) چونکد این ارض فنا بی ریع نیست چون بود ارض الله آن مستوسعیت
 (۳) ریع آن رانی حد و نی عد بود کمترین دانه دهد هفصد بود
 (۴) حمد گفتی کو نشان حامدون نی برونت هست اثر نی اندرون

(۱) در نسخه لکناهوریش از بیت زیراین دو بیت اضافی دارد - گر نه گردد زرع جان یکدانه صد - صحن ارض الله واسع کی بود - اصل ارض الله قلب عارف است - لا مکان است و ندارد فوق و پست -

- (۱) إِنْ حَمْدَ الْعَارِفِ صَدَقَ بِجَدِّ
 (۲) فَمِنْ الْبَشَرِ الدَّجِيِّ لِلْبَدَنِ
 وَ مِنَ الْقَمَرِ لِسَجْنِ ذِي الدُّنَا
 (۳) أَطْلَسُ التَّقْوَى وَ نُورُ مُؤْتَلَفِ
 (۴) خَلَصَ مِنْ جَهْدِ دُنْيَا عَارِيهِ
 (۵) نَزَلَ فَوْقَ سَرِيرِ السَّرِّ مِنْ
 مَا لَهُ مِنْ مَجْلِسٍ أَوْ مِنْ مَقَامِ
 (۶) مَقْعَدُ صَدَقٍ وَ مَنْ فِيهِ وَجَدَ
 أَخْضَرَ مَسْرُورَ رَبَّانٍ أَتَقِ
 (۷) حَمْدُ هُمْ حَمْدُ الرِّيَاضِ لِلدَّرْبِيعِ
 أَلْفَ قَدَرٍ وَجَدَ أَلْفَ عِظَمِ
- أَذْ عَلَيْهِ شَهِدَا رَجُلٌ وَ يَدُ
 لَهُ جَرَّ سَاحِبًا دَوْمًا يَفَنُ
 اشْتَرَى وَ الْخَيْرَ أَعْطَى وَ الْهِنَا
 رَايَةُ الْحَمْدِ لَهُ فَوْقَ الْكَتِفِ
 سَكَنَ حَقْلًا وَ عَيْنًا حَارِيهِ
 هِمَّةٍ فِيهِ هِيَ الطُّودُ الرَّزْنُ
 مِنْ عَظِيمِ رُتْبَةٍ أَسْمَى وَ سَامِ
 كَلُّ صَدِيقٍ لَهُ الرَّأْسَ تَجَدُّ
 نَشْرُهُ كَالْمِسْكِ نَفَاحُ عَبَقِ
 أَشْبَهَ الْعُمَرَ بِرَيْفٍ وَ بِرَيْعِ
 نِظَامَتُ كَالدَّرِّ سِلَكَاً مَنَظَّمِ

- (۱) حمد عارف مر خدا را راست است
 (۲) از چه تاریک چشمش بر کشید
 (۳) اطلس تقوی و نور مؤتلف
 (۴) و رهیده از جهان عاریه
 (۵) بر سریر سر عالی همیش
 (۶) مقعد صدقیله صدیقان درو
 (۷) حمدشان چون حمد گلشن از بهار
- ده گواه حمد او شد پای و دست
 در تـك زندان دنیااش خرید
 رایت حمد است او را پر کتف (۱)
 ساکن گلزار و عین جاریه
 مجلس جاه و مقام و رتبتش
 جمله سر سبزند و شاد و تازه رو
 صد نشانی دارد و صد گیسو دار

در نسخه النهج القوى و نسخه لکناهور و غیرها (آیت حمداست او را بر کتف) ولی بدون تردید اشتباه است و صحیح (رایت حمد است او را بر کتف) زیرا که راية الحمد نام خاص علم حضرت محمد

(۱) وَ لَكُمْ بَانَتْ لَهُ فَوْقَ الرَّبِيعِ
 ذَلِكَ الْبُسْتَانُ ذَاكَ الْمَنْظَرُ
 (۲) شَاهِدُ الشَّاهِدِ فِي كُلِّ طَرَفٍ
 (۳) شَهِدَ الدَّرَّ وَ تَنَنَ الرِّيحُ أَنْ
 نَفْسٍ فَيْكَ دَ مِنْ رَأْسٍ وَ وَجْهِ
 (۴) عَارِفُوا لِرِيحٍ بِمُضْمَارٍ الْوَعَى
 أَنْتَ بِالنَّطْقِ السَّرِيعِ مِنْ بَطْرِ
 (۵) أَنْتَ بِالْمِسْكِ اتَّقِ أَنْ تَدَّعِي
 فَهُوَ مِنْ نَفْسٍ فَيْكَ كَشَفُ
 (۶) فَمُدَامَ قَدْ أَكَمْتَ السُّكَّرَا
 وَ مِنْ الْقَوْمِ لَكَ الرِّيحُ ضَرْبُ

عَيْنُ أَوْ نَخْلُ مَعَ الرِّوَضِ الْمَرِيعِ
 شَاهِدًا كَانَ عَلَيْهِ يُؤَثَّرُ
 أَلْفُ أَلْفٍ كَمَا أَنَّ لِلصَّدْفِ
 يَأْتِ مَنْ قَوْمٍ يَقِينًا ذَاكَ مِنْ
 غَمِّكَ يَا مُدَّعِي شَبَّ فَصَّهُ
 حَادِقُونَ وَ أَبَادُوا مَنْ طَغَى
 تُحَدِّثُ الْغَوَا أَتْرَكَ الْقَوْلَ الْهَذَرَ
 ذَاكَ رِيحُ الْبَصْلِ هَلَّا تَعِي
 سِرَّكَ بِالْبَاطِنِ مِنْكَ هَتَفُ
 مُزِجَ بِالْوَرْدِ قُلْتَ بَطْرًا
 أَنَّ سَخِيفًا لَا تَقُلْ وَ آرَعَ الْأَدَبُ

-
(۱) بر بهارش چشمه و نخل و گیاه	وان گلستان و نگارستان گواه
(۲) شاهد شاهد هزاران هر طرف	در گواهی همجو گوهر برصدف
(۳) بوی سیر بد بیاید از دمت	وز سر و رو تابد ای لاقی غمت
(۴) بو شناسانند حاذق در معاف	تو بجلدی‌های هو کم کن گزاف (۱)
(۵) تو ملایف از مشات دان بوی پیاز	از دم تو میکند مکشوف راز
(۶) گل شدر خوردم همی‌گوئی و بوی	می‌زند از سیر که یاوه مگوی

(۱) کَوَسَّيْعَ الْبَيْتِ ذَا الْقَلْبِ غَدَى

(۲) كَانَ جِيرَانُ خَفِيَّوْنَ فَمِنْ

هُمْ عَلَى اسْرَارِكَ يَطْلَعُونَ

(۳) يَعْلَمُونَ ذَلِكَ مِنْ خَرْقٍ أَبَدٍ

مِنْهُ رَبُّ الْبَيْتِ إِنَّ فِي حَدَرٍ

(۴) فَمَنْ الْقُرْآنِ أَقْرَأَ مَا ذَكَرَ

عِلْمَ الشَّيْطَانِ دَوْمًا وَالْقَبِيلِ

(۵) مِنْ طَرِيقٍ مَا دَرَى الْإِنْسَانُ حِينَ

إِذْ مِنَ الْمَحْسُوسِ ذَا لَمْ يَحْسَبِ

(۶) بَيْنَ نَقَادِينَ لَا تَنْسَجُ لَكَا

مَعَ مَحَكِّ آيَهَا الْقَلْبُ الزَّهِيدُ

وَ لَبِيتِ الْقَلْبِ أَنْتِ مَا بَدَى

خَرْقٍ بَابِ أَوْ جِدَارٍ لَمْ يَبْنِ

..وَأَلَكِ الْأَحْوَالُ كُلًّا يَمْلَمُونَ..

مَا بِهِ وَ هُمْ وَ شَكُّ لِأَحَدٍ

لَمْ يَكُ أَوْ يَتَّقِي أَيُّ ضَرَرٍ

أَنْ مِنْ الْإِنْسَانِ حَالُ مَا أَسَرَ

..وَدَرَى مِنْهُ الْكَثِيرُ وَالْقَلِيلُ.. (۱)

فِيهِ كَالْإِسْرِ لَدَيْهِ لَا يَبِينُ

وَ إِلَى الْأَشْيَاءِ ذِي لَمْ يَنْسَبِ

تُوبَ تَلَمِيسٍ وَ مِنْ عَجَبٍ بِكَا

مَرَّةً خَلَّى إِدْعَاءَ مَا تُرِيدُ

(۱) الآية فی سورة الاعراف انه (ای الشیطان) براکم هو و قبيله من حیث لاترونهم -

خانه دل را نهان همسایگان

مطلع کردند بر اسرارها

صاحب خانه ندارد هیچ سهم

می برند از حل آنسی خفیه بو

زانده زین محسوس وزین اشباه نیست

با محک ای قلب دون لافی مزین

(۱) هست دل ماننده خانه کلان

(۲) از شکاف روزن و دیوارها

(۳) از شکافی که ندارد هیچ و هم

(۴) از نبی بر خوان که دیو و قوم او

(۵) از رهی که انس از آن آگاه نیست

(۶) در میان نافدان زرقی متن

- (۱) قَالَ مَحَكُّ لَهُ قَدْ كَانَ طَرِيقُ رَبِّهِ اللَّهُ عَلَى الْجِسْمِ الْأَمِيرِ
- (۲) فَأَلْشَّاطِينَ يَمَا مِنْ سَوْرَةٍ فَعَلَى مَذْهَبِنَا مَعَ سِرِّنَا
- (۳) مَسَلَكُ كَانَ لَهُمْ مِنْ كَامِنِ نَحْنُ نَكَسْنَا لَنَا الْأَرْوُاحُ مِنْ
- (۴) فَبِكُلِّ نَفْسٍ هُمْ ضَرَرَا صَاحِبُوا ثَقِبَ وَخَرَقَ ضَرْبُوا
- (۵) فَلَمِمْهُ الْأَرْوُاحُ مِنْ قَدْ سَفَرَتْ
- (۶) هَلْ هِيَ فِي سَيْرِهَا صَارَتْ أَقْلَ تِلْكَ الْأَرْوُاحُ مِنْ فَوْقَ الْفَلَكَ
- أَبَدًا لِلْقَلْبِ وَالتَّقْدِيرِ يَلِيقُ
جَعَلَ وَالْقَلْبِ مِنْ لُطْفِ كَثِيرٍ
وَجَدْتُ مَعَ غِلْظٍ بِالْقُدْرَةِ
وَقَفُّوا دَوْمًا وَ مَا فِي فِكْرِنَا
وَمِنْ الْعَيْنِ الَّتِي لِلشَّاطِينِ
سِرِّقَاتٍ لَهُمْ لَمْ تَسْتَبِينَ
عَمِلُوا أَوْ خَطَاءً لَيْسَ يُرَى
وَبِهِ مِنْ كُلِّ صَوْبٍ ذَهَبُوا
فِي الدُّنَا عَمَّا اخْتَفَى مَا اخْتَبَرَتْ
مِنْ شَاطِينٍ لَهَا جَلَّ الْعَمَلُ
خَرَبَتْ خِيَمَتَهَا .. تَشَاءُ الْمَلَكُ

- (۱) من محاک را ره بود در نقد و قلب
(۲) چون شیاطین با غلیظیهای خویش
(۳) مسلکی دارند و زردیده درون
(۴) دمبدم خبط و زبانی میکنند
(۵) پس چرا جانهای روشن در جهان
(۶) در سرایت دمت از دیوان شدند
- که خدایش کرد امیر جسم و قلب
واقفاند از سرما و فکر و کیش
ما ز زردیدهای ایشان سرنگون
صاحب ثقب و شکافی میزنند
بی خبر باشند از حال نهان
روحها گه خیمهبر گردون زدند

(۱) يَذْهَبُ الشَّيْطَانُ نَحْوَ الْفَلَكِ كَاللُّصُوصِ تَحْتَ جَنَحِ الْحَذَكِ
 مِنْ شِهَابٍ طَارِقٍ يَغْدُو الطَّعْمِينَ وَ لَهُ الْأَسْرَارُ طَرًّا لَا تَبِينَ ..

فی بیان وجد ان اطباء القلوب أمراض القلب و الدین فی سیماء

المريد والاجنبی و فی لحن قوله و لون عینه و جمیع ما ذکر من امراض القلب
 والدين يعلمه اهل الله من طریق القلب (لانهم جواسیس القلوب فجالسوههم بالصدق)

(۲) ذِي الْأَطْبَاءِ الَّذِي سَقَمَ الْبَدَنُ عَرَفْتُ حَاذِقَةً فِيهِ بَقِنُ
 بِالسَّقَامِ فِيكَ مِنْكَ أَكْثَرًا عَلِمْتُ زَادَتْ عَلَيْكَ خَبْرًا
 (۳) كَمِي مِنَ الْقَارُورَةِ دَوْمًا أَلَا يَعْرِفُونَ الْحَالَ مَا لَمْ يَكَا
 بَيْنَمَا لَا تَعْلَمُ مِنْ ذَا لَطَرِيقٍ أَلَا حَالًا وَ اعْتِدِلَا لَا تَفِيقُ
 (۴) هُمْ أَيْضًا أَكْثَرُ مِنْكَ دَرَوَا مَا بَنَبَضَ مَا يَتَوْنِ وَ رَأَوْ
 أَكْثَرُ فِي النَّفْسِ مِنْكَ وَفِي كَلِّ سَقَمٍ بُرْءُهُ لَمْ تَعْرِفِ

(۱) دیو دزدانه سو گردون رود از شهاب محرق او مطعون شود

در یافتن طبیبان الهی امراض دل و دین را در سیمای مرید و بیگانه و لحن

گفتار او و رنگ چشم او از راه دل که (انهم جواسیس

القلوب فجالسوههم بالصدق)

(۲) این طبیبان بدن دانشورند از مقام تو ز تو واقف ترند

(۳) تا ز قاروره همی بینند حال که ندانی تو از آن ره اعتدال

(۴) هم ز نبض و هم ز زنگ و هم ز دم بو برند از تو بصد گونه سقم

- (۱) وَالْأَطِبَاءُ الَّذِي اللَّهُ قَدْ
 كَيْفَ لَا تَعْلَمُ كَشَفَ مَا بِكَ
 (۲) عَلِمْتَ مِنْ نَبِيضِكَ أَيْضًا وَمِنْ
 أَيْضَ السُّقْمِ بِكَ قَدْ نَظَرْتَ
 (۳) ذِي الْأَطِبَاءُ جَدِيدًا عُمِمْتَ
 وَلِذِي الْآيَاتِ مِنْ ذَاكَ غَدَتْ
 (۴) الْكَيْنِ الْكَمَلُ مِنْ بَعْدِ الْكَأ
 مِنْ سُدَى أَوْ لُحْمَةٍ لِلْقَعْرِ هُمْ
 (۵) بَلْ سِنِيًّا قَبْلَ أَنْ تُوَلِّدَ كَمْ
- نُسِبْتَ وَ الْعِلْمُ مِنْهَا لَا يُحْدِ
 مِنْ سَقَامٍ وَ عَنَا جَاءَ الْكَأ
 عَيْنِكَ أَيْضًا وَ مِنْ لَوْنٍ كَمْ
 مِدَّةً .. عَنْ دَرَكِهِ مَا فُتِرَتْ ..
 بَعْدَ مَا قَدْ وُلِدْتَ ذَا فُهِمْتَ
 دَائِمًا فِي حَاجَةٍ مِنْهَا أَهْتَدْتَ
 سَمِعُوا الْإِسْمَ وَ حَتَّى مَا بِكَ
 عَدِمُوا الْبَسْرَ لَكَ مِمَّا لَهُمْ
 نَظَرُوا مَعَ حَالِكَ كَيْفًا وَ كَمْ

- (۱) پس طبیبان الهی در جهان
 (۲) هم ز نبضت هم ز چشمت هم ز رنگت
 (۳) این طبیبان نو آموزند خود
 (۴) کاملان از دور نامت بشنوند
 (۵) بلکه پیش از زادن تو سالها
- چون ندانند از تو کشف آندهان
 صد سقم بنند در تو بید رنگ
 که بدین آیات شان حاجت بود
 تا بقعر تار و پودت در روند
 دیده باشند ترا با حالها

فی بیان بشاره ابی یزید البسطامی قدس سره عن ولادة ابی الحسن

الخرقانی قبل سنین و عن علامته و صورته و سیرته فرداً بعد فرر و کتابه

کتاب التواریخ علاماته فی ذلک للصدق

- (۱) أَفَلَا أَنْتَ سَمِعْتَ قِصَّةَ
بَايَزِيدَ وَ فَهِمْتَ الْحِصَّةَ
أَنْ هُوَ عَنْ حَالَةٍ (بِوَالْحَسَنِ)
مَا رَأَى قِدْماً بِمَاضِي الزَّمَنِ
(۲) ذَاتَ يَوْمٍ ذَاكَ سُلْطَانُ التَّقَى
مَعَ مُرِيدٍ بِهِ وَ مَنْ خُلِقَ نَقَى
(۳) جَانِبَ الصَّحْرَاءِ وَ الْبَرِّ غَدَرُ
بَغْتَهُ رِيحٌ لَطِيفٌ قَدْ ظَهَرَ
نَحْوَهُ مِنْ بَلَدَةِ الرِّيِّ وَ مِنْ
خَارِقَانَ لِسَوَادٍ لَمْ يَسْنَ ..
(۴) أَنَّهُ الْمُشْتَقُّ فِي ذَاكَ الْمَجَلِّ
فَعَلَ أَيْضاً .. وَ حَنَّ وَ ابْتَلَّ ..
حِينَمَا الرَّائِحَةُ وَ الْعَبَقَا
فِي الْهَوَاءِ بَغْتَهُ قَدْ تَشَقَّا
(۵) طَيِّبَ الرَّائِحَةِ نِلْكَ نَشِقْ
مِثْلَ صَبِّ عَاشِقٍ فِيهَا عَلِقْ
رُوحَهُ ذَاقَتْ مِنَ الرِّيحِ الشَّرَابُ
.. ذَا الظُّهُورِ كَمْ لِهَارِاقٍ وَ طَابُ ..

مژده دادن ابو یزید قدس سره از زادن ابوالحسن خرقانی و نشان

صورت و سیره او یک به یک و نوشتن تاریخ نویسان آن را جهت صدق او

- (۱) آن شنیدی داستان بایزید
کو ز حال بوالحسن پیشین چه دید
(۲) روزی آن سلطان تقوی می گذشت
با مریدان جانب صحرا و دشت
(۳) بوی خوش آمد مر او را ناگهان
در سواد ری ز سوی خارقان
(۴) هم بدانجا ناله مشتاق کرد
بوی را از باد استنشاق کرد
(۵) بوی خوش را عاشقانه می کشید
جان او از باد باده می چشید

(۱) قُلَّةٌ مِنْ مَاءٍ تَلَجُ تَمَلِي فَعَلَى ظَاهِرِهَا الْيَبْسُ الْخَلِي
(۲) ظَهَرَ كَالْعَرَقِ ذَلِكَ كَانَ مِنْ هَوَاءٍ بَارِدٍ وَ الْمَاءُ بَانَ
وَهُوَ مِنْ بَاطِنِ هَذِي الْقُلَّةِ نَضَحَ لِدُخَارِجٍ .. بِالْفِطْرَةِ ..

- (۱) کوزه کو از یخ آبه پر بود چون عرق بر ظاهرش پیدا شود (۱)
(۲) آن زسردی باد آبی گشته است از درون کوزه نم بیرون بجست (۲)

(۱) این بیت تمثیل است برای چشیدن باده از باد چنانکه کوزه از یخ آب پر می شود برو عرق ظاهر میشود و بیت دوم دلیل بر وجه شبه است که از بیرون کوزه نم ظاهر میشود و آن نم از سردی هوا آب میشود به صفحه ۸۱ ج ۴ شرح بحر العلوم رجوع شود - (۲) سبزواری صفحه ۲۹۷ چنین می نگارد - چنانکه در مملکت طبیعی مقرر است که هوای مضیف بطاس مکبوب بر یخ از شدت برودت طاس منقلب بآب میشود و مانند شبنم بر بالای طاس قرار می گیرد نه آنکه آبی از درون طاس بیرون آمده باشد و نه از خارج طاس نزول کرده باشد و مقصود مولوی آنست که روح عارف متصل است بدوح محفوظ و بعالم لاهوت قوای آن هم در نقطه متابعت کردند نظر بقوت آن روح پس چنانکه روح حقایق را مشاهده میکند قوی و مشاعر هم دقایق مثالی را هم مشاهده می کنند به حیثیتی که نمود میشود بحس مشترك که مثل آینه دو رویی است گاه از ظاهر صورت در آن می افتد و گاه از باطن پس بهمین حس مشترك صور ملیحه و اصوات فصیحه و روایح طیبه و غیرها که امثله و حکایات حقایق اند درك میکند پس چنانکه مدارك تابع اعلى المدارك شدند مدركات بالعرض هم که موجودات طبیعه اند مستهلك در مدركات بالذات از قوی گردیده اند و مکیف شدند بالعرض یکفیات آن صور بهیه مانند مکیف شدن هوا بیرونت آب کوزه و یخ طاس و مصور شدن او بصورت آب -

قَدْ أَتَى كَأَن تَعَلَّيْهَا فَأَيْحَهُ
 لَهُ عَادَ وَ بِهِ سُرَّ وَ طَابُ
 ظَهَرَتْ.. وَالْحَالُ جَاشَ وَاضْطَرَبُ..
 وَصَلَ.. مِنْهُ السُّؤَالُ ذَا التَّمَسُّ..
 مِنْ حِجَابِ الْخَمْسَةِ وَالسِّتَةِ
 رُبَّمَا الْأَبْيَضَ أَنَا صِيرَا
 كَانَ ذَا التَّبَشِيرُ.. عَنْ لُبِّ سَمَى..
 لَيْسَ مِنْ وَرْدٍ وَ رَوْضٍ نَاضِرِ
 مَعْدَنِ الْوَرْدِ.. لَدَيْنَا لَمْ يَبْنَ..
 مُنِيَّةً كَانَ وَ بِالْسَعْدِ اقْتَرَنَ
 خَبَرُ مَا لَكَ يَأْتِي أَلَا

(۱) فَالْهَوَاءُ ذَاكَ مَنْ بِالرَّائِحَةِ
 عَادَ مَاءً أَيْضًا الْمَاءُ الشَّرَابُ
 (۲) إِذْ بِهِ ائْتَارُ سُكْرِ وَ طَرَبُ
 فُمُرِيدُ وَاحِدُ ذَاكَ النَّفْسُ
 (۳) قَالَ ذِي الْحَالَاتِ ذَاتُ الْبَهْجَةِ
 (۴) مَزَفَتْ أَحْمَرَ أَنَا أَصْفَرَا
 وَجْهَكَ مَا الْحَالَةُ هَذِي وَ مَا
 (۵) تَنْشَقُّ الرَّائِحَةُ فِي الظَّاهِرِ
 فَبِلَا شَكٍّ مِنَ الْغَيْبِ وَ مِنْ
 (۶) أَنْتَ يَا مُنِيَّةَ رُوحِ كُلِّ مَنْ
 مِنْ يَكُلِّ نَفْسٍ مِنْ غَيْبِكَ

آب هم او را شراب ناب گشت
 يك مرید او را در آن دم در رسید
 که بروست از حجاب ینج و شش
 میشود رویت چه حالست و نوید
 بی شک از غیب است و از گلزار گل
 هر دم از غیبت پیام و نامه

(۱) باد بوی او مر او را آب کشت
 (۲) چون درو آثار هستی شد پدید
 (۳) پس پیرسیدش کلین احوال خوش
 (۴) گاه سرخ و گاه زرد و که سپید
 (۵) میکشی بوی و بظاهر نیست گل
 (۶) ای تو کام جان هر خود کامه

جاءَ مِنْ يُوْسُفَ صَبْحاً وَغَاسَ
 .. وَ يَهِ الْبُرْءُ تَنَالُ وَ الْمَرَامُ..
 صَبَّ وَ اشْفِ الرُّوحَ مِنْ سُقْمٍ بِنَا
 مَعْنَا قُلْ وَ عَنِ النَّشْرِ الْعِيقُ
 عَادَةً عَنْ مِثْلِ هَذَا الْكُسْرِ
 وَ حَدَكَ تَشْرِبُهُ مَا أَنْ أَرَدْتُ
 شَاطِرُ وَ الشَّاطِرُ الْوَثْبَ سَدَكُ
 جُرْعَةً .. فَالْعَطَشُ اكْتَضَ بِنَا..
 غَيْرُكَ مَا كَانَ يَا مَلِكَ الزَّمَانِ
 وَ مَتَى هَذَا الشَّرَابَ قَدَرَا
 شَارِبُ الْخَمْرِ لَهُ الْخِزْيُ يَبِينُ

(۱) مِثْلَ يَعْقُوبَ فَنِي كُلِّ نَفْسٍ
 لَكَ رِيحٌ وَ شِفَاءٌ فِي الْمَشَامِ
 (۲) قَطْرَةً مِنْ ذَلِكَ الْكَلَسِ لَنَا
 شَمَةً مِنْ ذَلِكَ الْبَاغِ إِلَّا تَقْ
 (۳) يَا جَمَالَ السُّودَدِ لَمْ نَصْبِرْ
 أَنْ تَجْفَ الشَّقَّةُ مِمَّا وَ أَنْتَ
 (۴) أَنْتَ يَا مَنْ سَبَرَ دَوْرَ الْفَلَكَ
 رَحْمَةً مِمَّا شَرَبْتَ إِسْقِنَا
 (۵) فَا مِيرُ الْمَجَاسِ فِي الدَّوْرَانِ
 (۶) لَكَ فِي الْأَصْحَابِ أَجْرِي النَّظَرَا
 فِي الْحَفَاءِ يَشْرَبُ حَيْثُ يَقِينُ

میرسد اندر مشام تو شفی
 شمه زان کلهستان با ما بگو
 کد لب ما خشک و تنها تو خوری
 ز آنچه خوردی جرعه بر ما بریز
 جز تو ای شه در حریفان درنگر
 می یقین مر مرد را رسوا گریست

(۱) هر دمی یعقوب وار از یوسفی
 (۲) قطره بر ریز بر ما زین سبو
 (۳) خو نداریم ای جمال مهتری
 (۴) ای فلک پیمای چست و جست خیز
 (۵) میر مسلسل نیست در دوران دگر
 (۶) کمی توان نوشید این می زبردست

- (۱) هَيْدُ أَخْفَى الرِّيحَ مِنْهَا وَ سَتَرَ
 (۲) يَسْتُرُ لَيْسَ هُوَ بِالرِّيحِ ذَاكَ
 وَ مَاتَ مِنْ أَلُوفٍ عَجَبِ
 (۳) مُدَّتْ مِنْ سُورَةٍ فِيهَا الصَّحَارُ
 أَيْضًا إِلَّا فَلَاحُكَ مِنْ مِنْهَا الْعَدَدُ
 (۴) رَأْسَ هَذَا الْكُوبِ بِالطَّيْنِ أَبَدُ
 ذَاكَ مَنْ ذَاتَا هُوَ كَانَ الْتِمَاسُ
 (۵) فَتَلَطَّفَ يَا مَنِ السِّرِّ دَرِي
 ذَاكَ مَا بَازِيكَ صَادَ قُلْ لَنَا
 (۶) قَالَ رِيحُ الْعَجَبِ جَاءَ لَنَا
 مِثْلَمَا جَاءَ النَّبِيُّ الْمُؤْتَمَنُ

چشم مست خویشتم را چون کند
 صد هزاران پرده‌اش دارد نهان
 دشت چه کز نه فلک هم در گذشت
 کاین برهنه نیست خود پوشش پذیر
 آنچه بازت صید کردش باز گو
 همچنانکه مر نبی را از یمن

(۱) بوی را پوشیده و مخفی نمود
 (۲) خود نه آن بوی است این کاندلر جهان
 (۳) پر شد از نیزه‌ی او صحرا و دشت
 (۴) این سر خم را بده کل در مگیر
 (۵) لطف کن ای راز دان راز گو
 (۶) گفت بوی بوالعجب آمد بمن

أَنَّ عَلَى الْكَفِّ لَهَارِيحُ الصَّبَا
حَمَلَتْ مَفْضَلَةً فِي ذَا الزَّمَنِ
رُوحِ وَيْسَ وَ بِهِ الْعِشْقُ قَرْنُ
مِنْ أَوَيْسٍ .. إِذْ عَلَيْنَا يُنْعَمُ ..
وَ أَوَيْسَ صَدَقَةٌ فِي الزَّمَنِ
لَهُ خَلَّتْ .. وَ قَضَى فِيهَا الْإِرَبُ ..
عَادَ مَحْوًا قَدْ غَدَى فِي شَمْسِهِ
وَيَّ بِالرُّوحِ عَلَى الْخَلْقِ سَمَى
رُبِّي فِي السَّكْرِ مُتَّحِدًا
وَ غَدَى كَالسَّكْرِ حُلُوءًا يَجْدُ
مِنْ كَلَامٍ فِيهِ نَحْنُ وَ أَنَا
وَ جَدَّ الطَّعْمُ بِهِ لَمْ يُمَزَجْ

(۱) مَنْ بِهِ أَحْمَدُ قَالَ مُعْجِبًا
نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ صَوْبِ الْيَمَنِ
(۲) رِيحُ رَامِينَ لَنَا يَقْدِمُ مِنْ
نَفْسِ الرَّحْمَنِ أَيْضًا يَقْدِمُ
(۳) إِنَّ رِيحَ الْعَجَبِ مِنْ قَرْنِ
ذَانَبِيٍّ اسْكُرَتْ مِلَأُ الطَّرَبِ
(۴) إِذْ أَوَيْسُ فَانِيَا مِنْ نَفْسِهِ
ذَلِكَ الْآرِضَى قَدْ عَادَ السَّمَاءُ
(۵) ذَلِكَ الْإِهْلِيلِجُ مَنْ أَبَدَا
طَعْمُهُ مَنْ مَرَّ بَعْدَ مَا وَجَدَ
(۶) ذَلِكَ الْإِهْلِيلِجُ مِمَّا لَنَا
خَلَصَ وَ النَّقْشُ الْإِهْلِيلِجِ

از یمن می آیدم بوی خدا
بوی رحمن میرسد هم از اوایس
مرنبی را مست کرده پر طرب
آن زمینی آسمانی گشته بود
چاشنی تلخیش نبود دگر
نقش دارد از هلیله طعم نی

(۱) که محمد گفت بر دست صبا
(۲) بوی رامین میرسد از جان ویس
(۳) از اوایس و از قرن بوی عجب
(۴) چون اوایس از خویش فانی گشته بود
(۵) آن هلیله پروریده در شکر
(۶) آن هلیله رسته از ما و منی

(۱) ذَاكَ الْكَلَامُ لَا يُتِمُّ فَأَرْجِعْ ثَانِيًا لِلْقِصَّةِ حَتَّى تَعْلَمَ
قَوْلَ ذَاكَ الْأَسَدِ وَالرَّجُلِ عَنْ خُصُوصِ وَحْيِ غَيْبِ أَزَلِيٍّ

جواب السلطان بایزید و معنی قول النبی (ص) انی لا جد نفس الرحمن

من قبل الیمن

(۲) قَالَ مِنْ ذَا الْجَانِبِ رِيحَ الْحَبِيبِ وَصَلَ الْعَبَاقُ كَالْوَرْدِ بِطِيبِ
أَنْ مِنَ الْقَرْيَةِ هَذَا يَصِلُ مَلِكُ .. الْعِشَاقِ لُطْفًا يُوصِلُ ..
(۳) بَعْدَ أَعوَامٍ مَلِكٌ يُوَلِّدُ وَ لَهُ فَوْقَ السَّمَاءِ تُعْقَدُ
(۴) حَيَمَةٌ وَالْوَجْهُ مِنْهُ أَحْمَرٌ مِنْ رَوْضَةِ الْحَقِّ وَمِثِّي إِنْ يَبْنُ
(۵) بِالْمَقَامِ أَفْضَلُ قَالَ فَمَا إِسْمُهُ قَالَ إِسْمُهُ يَا مَنْ سَمِيَ
كُنْيَةً بُوَالْحَسَنِ وَالذَّقْنَا لَهُ وَ الْحُلْيَةَ قَالَ عَلْنَا
(۶) شَعْرَهُ الْمُرْسَلِ وَالْوَجْهَ ذَكَرَ وَاحِدًا فِي وَاحِدٍ كَلَّا أَقَرَّ

(۱) این سخن پایان ندارد باز گرد تا چه گفت از وحی غیب آن شیر مرد

جواب سلطان بایزید (قدّه) و معنی فرموده پیغمبر (ص) انی لا جد نفس الرحمن من قبل الیمن

(۲) گفت این سو بوی یاری میرسد کاندترین ده شهر یاری میرسد
(۳) بعد چندین سال میزاید شهی میزند بر آسمانها خرکهی
(۴) رویش از گلزار حق گلگون بود از من او اندر مقام افزون بود
(۵) چیست نامش گفت نامش بوالحسن حلیه اش وا گفت زابرو تا ذفن
(۶) قد او و رنگ او و شکل او یک به یک وا گفت از کیسو و رو

عَنْ صِفَاتٍ عَنْ طَرِيقٍ عَنْ مَكَانٍ
وَالْجَمِيعِ لَهُ جَهْرًا قَرَرًا
قَدْ غَدَتِ عَارِيَّةٌ قُلْتُ ثَمَنُ
سَاعَةٍ كَانَتْ وَ لَنْ تَبْقَى لَكَ
وَجَدْتُ أَيْضًا لَهَا الْقَدْرُ دَنَى
ذَلِكَ أَطْلُبُهُ فَكُمُ شَانَا سَمَى
نُورُهُ الْمُطْلَقُ بِالضُّوءِ شَمَلُ
مِنْهُ كَالنُّورِ إِخْلَاقِ السَّمَاءِ
قُرْصُهَا فِي رَابِعِ الْأَفْلَاقِ حَلُ
لَكَ تَحْتَ الْأَنْفِ هَانِ بِالْمَكَانِ
سَقْفِ آيَوَانِ الدِّمَاغِ بِالْعُلَا

از صفات و از طریق و جاو بود
دل بر آن کم نه که آن یکساعت است
حلیه آن جان طلب که برسم است
نور او بالای سقف هفتمین
قرص او اندر جهان چارطاق
بوی گل بر سقف ایوان دماغ

(۱) حُلِيَّةُ الرُّوحِ لَهُ أَيْضًا آيَانُ
عَنْ مَقَامٍ لَهُ كَلًّا أَظْهَرَا
(۲) حُلِيَّةٌ فِي الْبَدَنِ مِثْلَ الْبَدَنِ
قَلِيلًا ضَعُ عَلَيْهَا قَلْبَكَ
(۳) حُلِيَّةُ الرُّوحِ الطَّبِيعِيُّ الْفَنَاءُ
حُلِيَّةُ رُوحٍ هُوَ فَوْقَ السَّمَاءِ
(۴) جِسْمُهُ الْمِصْبَاحُ فَوْقَ الْأَرْضِ قَلُ
سَائِعِ الْأَفْلَاقِ وَالسَّقْفِ سَمَى
(۵) ذَا شُعَاعٍ الشَّمْسُ فِي الْبَيْتِ حَصَلُ
(۶) إِنْ نَفَسَ الْوَرْدِ لِلتَّفْرِيحِ كَانَ
لَكِنْ الرِّيحُ مِنَ الْوَرْدِ عَلَى

(۱) حلیه های روح او را هم نمود
(۲) حلیه تن همچو تن عاریت است
(۳) حلیه روح طبیعی هم فناست
(۴) جسم او همچون چراغی بر زمین
(۵) آن شعاع آفتاب اندر و ثاق
(۶) نفس گل در زیر بینی بهر لاغ

- (۱) رَجُلٌ فِي عَدْنٍ نَامَ فَرَقٌ قَدَرَأَى الْعَكْسَ إِذَا الْحَالِ الْعَرَقُ
 (۲) صَارَ فَوْقَ الْجِسْمِ ثَوْبٌ يُوسِفِ كَانَ فِي مِصْرَ مُدَامًا مُخْتَفِي (۱)
 عِنْدَ ذِي حِرْصٍ وَمِنْ رِيحِ الْقَمِيصِ ذَا مَتَلَّتْ كَنْعَانُ لَمْ يَدْرِ الْحَرِيصُ
 (۳) كَتَبُوا التَّارِيخَ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ بِالْكَبَابِ السَّيْخَ ذَا زَانُوعِيَانُ
 (۴) حَيْثُ ذَلِكَ الْوَقْتُ جَاءَ وَوَصَلَ ذَلِكَ أَسْتَتَارِيخُ مَنْ صِدْقًا حَصَلَ
 ذَلِكَ الْمَلِكُ يَهْدِي الْأَرْضَ قَدْ ظَهَرَ قَامَ كَمَا كَانَ وَرَدَ

فی بیان ولادة ابی الحسن الخرقانی بعد وفاة بایزید

- (۵) ذَا الْمَلِكُ وُلِدَ وَافِي الظَّفَرِ وَ يَنْرُدُ الْمَلِكُ كَمْ لِعَبَا أَقَرُ
 ظَهَرَ مِنْ عَدْمٍ وَ الْمَرْكَبَا سَوَّقَ كَثْرًا وَ حَاَزَ الْغَلْبَا

(۱) قال تعالى و لما فصلت العیر (خرجت من عریس مصر) قال ابوهم (لمن حضر

مه) انی لاجد ریح یوسف لو لا أن تغنودن (تسفهون) -

- (۱) مرد خفته در عدن دیده فرق عکس آن بر جسم افتاده عرق
 (۲) پیرهن در مصر رهن یک حریص پر شده کنعان ز بوی آن قمیص
 (۳) بر نبشته آن زمان تاریخ را از کباب آراستند آن سیخ را
 (۴) چون رسید آن وقت وان تاریخ راست زان زمین آن شاه پیدا گشت و خاست

زادن ابوالحسن خرقانی بعد از وفات بایزید

- (۵) زاده شد آن شاه و نرد ملک باخت از عدم پیدا شده مرکب بتاخت

- (۱) بَعْدَ هَذَا فِي سِنِّي بَعْدَ أَنْ
 (۲) مَا لَهُ مِنْ خُلُقٍ إِمْسَاكِ وَجُودِ
 (۳) رَرَدَ فَهُوَ لَهُ اللَّوْحُ وَمَنْ
 مِمَّ مَحْفُوظًا غَدَى مِنْ زَلَلِ
 (۴) إِنْ وَحَى الْحَقُّ لَيْسَ بِالنُّجُومِ
 لَا وَلَا يُلْفَى بِدَرَسٍ وَكِتَابِ
 (۵) وَلَا جُلِّ السِّرِّ عَنْ فَهْمِ الْعَوَامِ
 قَالَتْ الصُّوفِيَّةُ أَنْ ذَلِكَ قَدْ
 بَايَزِيدُ مَاتَ جَاءَ بُوَالْحَسَنِ
 مِثْلَمَا قَالَ الْمَلِكُ ذُو السُّعُودِ
 كَانَ مَحْفُوظًا إِمَامُ مُؤْتَمَنِ
 كَانَ مَحْفُوظًا وَكُلِّ خَلَلِ
 لَا وَلَا رُؤْيَا وَرَمْلُ كَالْعُلُومِ
 أَبَدًا وَاللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ
 فِي اللِّسَانِ وَآسَالِيبِ الْكَلَامِ (۱)
 كَانَ وَحَى الْقَلْبِ كَالْوَحَى يَعْدُ

(۱) ای لاجل السیر من العوام فی التقرير تقول الصوفیة للوحی الالهی وحی القلب و فی الحقیقة هو وحی الہی قال تعالی و اوحینا الی ام موسی - و اوحی ربک الی النمل و الحال انہم لیسوا بأنبیاء فانه تعالی یتکلم بکلام القدیم النفسانی مع ملائکته و انبیائه و خاصة اولیائه فتحاق فی نفوسہم معانی و کلمات علی اختلاف لغاتہم فسمی فی قلب و علتہ الملائکته و الانبیاء وحیا و سمی فی الاولیاء الہاما ولكن قالت الصوفیة للوحی الالهی وحی (وحی دل گیرش کہ منظرگاہ اوست) -

- (۱) از پس آن سالها آمد پدید
 (۲) جمله خوهای او ز امساك و جود
 (۳) لوح محفوظ است او را پیشوا
 (۴) نی نجومست و نی رمل و نه خواب
 (۵) از پی روپوش عامه در بیان
 بوالحسن بعد از وفات بایزید
 آنجنان آمد کہ آن شه گفته بود
 از چه محفوظ است محفوظ از خطا
 وحی حق واللہ اعلم بالصواب
 وحی دل گیرند آن را صوفیان

- (۱) خُذْهُ وَحْيَ الْقَلْبِ فَأَلْقِ الْقَلْبَ مَحَلًّا
 كَيْفَ يَغْدُو الْخَطَا لَمَّا يَصِيرُ
 (۲) إِذْ يَنْوِرُ اللَّهُ يَا مُؤْمِنُ أَنْتَ
 مِنْ خَطَا أَوْ سَهْوٍ أَنْتَ أَبَدًا
 (۳) فَلَوْ الصُّوفِيُّ مِنْ فَقْرٍ يَغْمُ
 (۴) ظَنُّهُ وَ الْمَطْعَمُ فَالْجَنَّةُ
 قِسْمَةُ الْعَاجِزِ وَ الْمُنْكَسِرِ
 (۵) مِنْ غُلُوِّ ذَلِكَ مَنْ كَمُ كَسْرًا
 (۶) لَهُ لَمْ يَأْتِ الْكَلَامُ لَا انْتِهَاءً
 وَلِنَصِّ جَرِيهِ بِالْخَبَرِ صَارَ
- نَظَرُ الْحَقِّ الَّذِي عَزَّ وَجَلَّ
 يَقْظًا ذَا الْقَلْبِ لِلْحَقِّ يَسِيرُ
 قَدْ نَظَرْتَ وَ بِهِ حَقًّا بَصَرْتُ
 أَمِنًا كُنْتَ هُدَيْتَ رَشْدًا
 كَانَ عَيْنُ الْفَقْرِ فِيهِ لَوْ أَلَمُ
 فِي الْأَسَى وَ الْكُرْهِ دَوْمًا تَنَبُّتُ
 رَحْمُ أَوْ لُطْفُ يَوْفَقِ الْخَبَرِ
 أَرَوْسًا رَحْمُ الْأِلَهِ وَالْوَرَى
 لَهُ ذِيَاكَ الشَّبَابُ مِنْ عَنَاءِ
 عَاجِزًا بَانَ عَلَيْهِ الْإِنْكَسَارُ

- (۱) وحی دل گیرش که منظر گاه اوست
 (۲) مؤمن! بنظر بنور الله شدی
 (۳) صوفیی از فقر چون در غم شود
 (۴) زانکه جنت از مکاره رسته است
 (۵) آن که سرها بشکند او از غلو
 (۶) این سخن آخر ندارد آن جوان
- چون خطا باشد که دل آگاه اوست
 از خطا و سهو ایمن آمدی
 عین فقرش دایه و مطعم شود
 رحم قسم عاجز و اشکسته است
 رحم حق و خلق ناید سوی او
 از کم اجرای نان شد ناتوان

عود الى قصة الصوفي و نقصان اجراء ذاك الغلام و بيان ان

قلب الصوفي و روحه من طعام الله تعالى

- (۱) فَرِحَ الصُّوفِيُّ ذَاكَ مَنْ غَدَى رِزْقُهُ النَّاَقِصَ بِالْجُوعِ بَدَى
 أَنْ ذَاكَ الشَّيْءَ دُرّاً يَعُودُ وَ هُوَ الْبَحْرُ اِمْتَلَى لُطْفًا وَ جُودُ
- (۲) مَنْ يَذْأَلْجَرِي الْمَلْدِي خَصَّ عِلْمُ بِجَزَاءِ الْقُرْبِ وَالْاَجْرِ يُلْمُ
- (۳) فَيَذْأَلْجَرِي لِذُرُوحِ أَنْ حَصَلَ نَقْصُ الرُّوحِ لَهُ مِنْ ذَاوَجَلْ
- (۴) رَجَفَ مِنْ ذَا دَرَى أَنْ صَدْرًا خَطَأُ مِنْهُ الصَّوَابُ غَدْرًا
 وَ لَذَا وَرْدُ الصَّفَا وَ الْيَاسَمِينُ اِرْضَاهُ اخْتَلَّ بِالسَّخَطِ يَبِينُ
- (۵) مِثْلَ ذَاكَ الْعَرَاءِ مَنْ مِمَّا وَرَدَ لَهُ مِنْ نَقْصَانِ زَرْعٍ قَدْ أَعَدَّ
 نَحْوَ رَبِّ الْبَيْدِرِ كَانَ الْكِتَابُ كَتَبَ يَشْكُووْ أَفْضَى بِالْإِخْطَابِ

رجوع بحکایت کمی اجرای آن غلام در بیان دل و بیان صوفی

از طعام الله تعالى

- (۱) شاد آن صوفی که رزقش کم شود آن شبه در گردد و اویم شود
- (۲) زان جزای خاص هر ده آگاه شد او سزای قرب و اجری گاه شد
- (۳) زان جزای روح چون نقصان شود جانش از نقصان او لرزان شود
- (۴) پس بداند که خطائی رفته است که سمن زار رضا آشفته است
- (۵) همچنان کان شخص از نقصان گشت رفعه سوی صاحب خرمن نوشت

- (۱) لَا مِيرَ الْعَدْلِ إِذْ مِنْهُ الْكِتَابُ
 (۲) قَالَ مَا فِيهِ مِنَ الدَّاءِ سِوَى
 فَجَوَابِ الْأَحْقِ الْأَوَّلَى السُّكُوتِ
 (۳) هُوَ مِنْ دَاءِ الْفِرَاقِ وَ الْوِصَالِ
 قَيْدَ فَرْعٍ هُوَ أَصْلًا مَا طَلَبَ
 (۴) أَحْمَقُ مَيِّتٌ نَحْنُ وَ أَنَا
 لَا فِرَاقَ لَهُ الْإِصْلَ لَهُ
 (۵) فَالْأَسْمَوَاتُ مَعَ الْأَرْضِ اسْتَبَيْنَ
 دَوْحَةَ الْقُدْرَةِ لِحَقِّ عِيَانِ
 (۶) أَنْتَ مِثْلُ الدُّودَةِ الْمَحْتَقَرَةِ
 وَلِرَبِّ الْكَرَمِ وَ الْبُسْتَانِ لَمْ
 أَذْهَبُوهُ قَرَأَ خَلَّى الْجَوَابِ
 وَجَعَ الْقُوتِ وَ مِنْ ذَاكَ ضَوًى
 لَهُ رَاقٍ إِذْ هُوَ يَشْكُو لِقُوتِ
 أَبَدًا لَمْ يَشْكُو سُقْمًا وَ هِزَالَ
 .. لَا وَ لَا مَالٍ إِلَيْهِ وَ ذَهَبَ ..
 وَ لِفَرْعِ الْفَرْعِ مِنْهُ وَ الْعَنَاءِ
 . لَا . وَ لَا فِيهِ زَمَانٌ وَ لَهُ ..
 أَنْ هُمَا تَفَاقَحَةُ بِالْخَلْقِ مِنْ
 ظَهَرَتْ .. هَانَتْ وَ جَلَّ هُوشَانِ ..
 وَ سَطَّ التَّفَاقَحَةُ لِلْمَشْجَرَةِ
 تَخْتِيرُ .. عَنْ عِظَمٍ فِيهِ أَلَمْ ..

خواند او رقعہ جوانی را نداد
 پس جواب احمق اولی تر سکوت
 بعد فرست و نجوید اصل هیچ
 در غم فرعی فراغ اصل نی
 در درخت قدرت حق شد عیان
 وز درخت و باغبانی بی خبر

(۱) رقعہ اش بردند پیش میر داد
 (۲) گفت او را نیست الادرد قوت
 (۳) نیستش درد فراق و وصل هیچ
 (۴) احمق است و مرده ما و منی
 (۵) آسمانها و زمین یک سیب دان
 (۶) توچه کرمی در میان سیب در

دُودَةً أُخْرَىٰ لَهَا الْحَقُّ بِرَأْسِهِ
خَارِجَ الدُّنْيَا غَدَىٰ أَزْدَادِ عَظَمٍ
خَرَقَ التُّفَاحَةَ مِنْهَا عَبْرٌ
ذَالْهُجُومِ تَدْفَعُ فِي مَرَّةٍ
خَرَقَ جَاذَ لَا تَسْمَى الرُّتَبِ
لَهُ ثُعْبَانٌ وَبِالْفَتَكِ بَدَى
أَوَّلًا وَالخَارِجِ مِنْهُ تُرِيدُ
وَضَعْتَ بِالضَّعْفِ قَلْتَ بِالْهَمِّ
لَكِنَّ الْآخِرُ مِنْهَا بِالْمَسِيرِ
.. قَلْبَ الْكَوْنِ لَهَا الْخُطْبُ وَجَلَّ ..
قَبْدُ نَوْمٍ وَغَدَاةٍ وَ مُهَانٍ
.. وَ جَزَىٰ فِي سَيْرِهِ سَطْحَ الْفَلَكَ ..

(۱) وَسَطَ التُّفَاحَةِ أَيْضًا تُرَى
غَيْرَ أَنَّ الرُّوحَ مِنْهَا ذَا الْعِلْمِ
(۲) فَالْحِرَاكُ لَهُ صَعْبٌ بِالْأَثَرِ
لَيْسَ لِلتُّفَاحَةِ مِنْ قُدْرَةٍ
(۳) فَالْحِرَاكُ مِنْهُ كَلَّ الْحُجُبِ
دُودَةُ صَوْرَتُهُ الْمَعْنَى غَدَى
(۴) فَإِذَا مَا النَّارُ نَطَّتْ مِنْ حَدِيدٍ
هِيَ لِلْخَارِجِ كَمْ مِنْهَا الْقَدَمُ
(۵) ظَهَرَهَا فِي الْأَوَّلِ الْقَطْنُ الْيَسِيرُ
لِلْأَثَرِ يُوَصِّلُ مِنْهَا الشَّعْلُ
(۶) هَكَذَا الْإِنْسَانُ فِي الْأَوَّلِ كَانَ
آخِرَ الْأَمْرِ سَمَى كَلَّ مَلَكَ

لیک جانش از بیرون صاحب علم
بر تنابد سیب آن آسیب را
سورتش کرم است و معنی اژدها
او قدم بس سست بیرون می نهد
میرساند شعله ها را تا آتیر
آخر الامر از مالیک برتر است

(۱) آن یکی کرمی و کرد سیب هم
(۲) جنبش او و اشکافد سیب را
(۳) بر دریده جنبش او پرده ها
(۴) آتشی کاول ز آهن می جهد
(۵) دایه اش پنبه است اول لیک اخیر
(۶) مرد اول بسته خواب و خور است

- (۱) يَلْوَاحِ الْقُطْنِ وَالْكَبْرِيتِ قَدْ
 (۲) أَبَدًا حَتَّى السُّهَى دَاجِي الدُّنَا
 وَهُوَ سِنْدَانِ الْحَدِيدِ بِالْأَثَرِ
 (۳) هَبْكَ أَنْ النَّارَ أَيْضًا فِي النَّظَرِ
 لَا مِنْ الرُّوحِ وَلَا مِنْ قُوَّةِ
 (۴) لَيْسَ لِلْجِسْمِ يَبْنُكَ الْعِزَّةِ
 فِي أَمَامِ الْبَحْرِ لِلرُّوحِ الْأَجَلِ
 (۵) هَا هُوَ الْجِسْمُ مِنَ الرُّوحِ يَصِيرُ
 فَإِذَا مَا الرُّوحُ مِنْهُ ذَهَبَا
 (۶) جِسْمُكَ الْحَدُّ لَهُ كَانَ ذِرَاعُ
 رُوحِكَ فَوْقَ السَّمَاءِ الْجَوْلَانِ

- (۱) در پناه پنبه و کبریتها
 (۲) عالم تار یک روشن میکند
 (۳) گر چه آتش نیز هم جسمانست
 (۴) جسم را نبوده از آن عز بهره
 (۵) جسم از جان روز افزون میشود
 (۶) حد جسمت یک دو گز خود بیش نیست
- شعله زارش بر آید کاسها
 کنده آهن بسوزن می کند (۱)
 نی زروح است و نه از روحانی است
 جسم پیش بحر جان چون قطره
 چون رود جان جسم بین چون میشود
 جان تو تا آسمان جولان کنیست

- (۱) لِسْمَرَقَنْدَ وَ بَغْدَادَ تَسِيرُ
 ذَا لَهَا فِي الْفِكْرِ نِصْفَ خَطْوَةٍ
 (۲) شَحْمُ عَيْنَيْكَ يَوْزَنُ الدِّرْهَمَيْنِ
 وَ إِلَى السَّطْحِ الرَّفِيعِ لِلْفَلَكَ
 (۳) فِي الْمَنَامِ نَظَرَ النُّورِ بِلَا
 وَ بِلَا ذَا النُّورِ مَا الْعَيْنُ سَوَى
 (۴) إِنْ حُكِمَ الرُّوحُ لِلْحَيَوَانِ كَانَ
 أَنْظِرَ الرُّوحَ الَّذِي بِالنِّسْبَةِ
 (۵) أَيْضًا الْإِنْسَانَ مَعَ قِيلٍ وَقَالَ
 مِنْ عَلَى سَاحِلِ بَحْرِ الرُّوحِ مِنْ
 (۶) بَعْدَهُذَا أَحْمَدُ مِنْكَ الشَّفَه
 جَبْرِئِيلُ مِنْكَ خَوْفًا رَجَعَا

روح را اندر تصور نیم گم
 نور روشن تا عنان آسمان (۱)
 چشم بی این نورچه بود جز خراب
 پیشتر رو روح انسانی به بین (۲)
 تا لب دریای جان جبرئیل
 جبرئیل از بیم تو واپس خزد

(۱) تا بغداد و سمرقند ای همام
 (۲) دو درم سنگ است پیه و چشم تان
 (۳) نور بی این چشم می بیند بخواب
 (۴) بار نامه روح حیوانی است این
 (۵) بگذر از انسان و هم از قال و قیل
 (۶) بعد از انت جان احمد لب کرد

(۱) سبزواری صفحه ۲۹۹ چنین می نگارد - دو دایم مثل این است آنچه مولوی فرموده - کوهی
 اندر پنهانی یافتن دانی که چیست - بحر اندر سردانی یافتن دانی که چیست - مراد از پنهان دان حدقه
 است که شبیه بحب الفطن است و از سردان تجاوزی دماغ است که شبیه مثلثی است (۲) بار نامه
 - فارسی است شش معنی دارد (۱) اسباب تجمل (۲) منت (۳) غرور و تفاخر (۴) فرمان (۵) رضا و
 رخصت بدخول خانه سلاطین (۶) مدح و وصف اکثر این معانی اینجا راه دارد - سبزواری صفحه (۲۹۹)

(۱) قَالَ لَوْ آتَى أَنَا نَحْوَكُ فِي
 قَدَرِ قَوْسٍ فَقِي الْحَالِ أَعْرِفِ
 (۲) أُحْرِقُ هَذِي الصَّحَارِي مَا لَهَا
 رَأْسٌ أَوْ رِجْلٌ لَهَا عَزَّ إِنْتَهَارُ
 ذَالْغَلَامُ جُرْحَ زَادَ اضْطِرَابُ
 إِذْ جَوَابُ مَا أَتَى بَعْدَ الْكِتَابِ

اضطراب الغلام من عدم وصول جواب الكتاب من طرف السلطان

(۳) عَجِبَا كَيْفَ الْمَلِكُ بِالْجَوَابِ
 لَمْ يَجِدْ لِي فَعَسَى مِنِّي الْكِتَابُ
 (۴) جَسَدًا لَفَّ الْكِتَابَ سَتْرًا
 لِّلْمَلِكِ أَبَدًا مَا أَظْهَرَا
 إِذْ تَفَاقَا أَبْطَنَ وَالْمَاءُ كَانَ
 تَحْتَ تَمَنٍّ .. صِدْقُهُ كَذِبُ أَبَانُ
 (۵) فَكُنَابَا ثَانِيًا لِلْإِمْتِحَانِ
 أَكْتُبُ أَبْنِي رَسُولًا هُوَ كَانَ
 (۶) ذَا فُنُونِ الْعَيْبِ أَخْفَى عَنْ أَمِيرٍ
 وَ زَعِيمِ الْمَطْبَخِ مَعَ مَنْ يَسْبِرُ
 بِالْكِتَابِ الْخَامِلُ ذَاكَ وَ مَنْ
 مَا لَهُ خُبْرٌ .. وَلَا عِلْمٌ يَفْنُ ..

(۱) گوید از آیم بقدر يك كمان من بسوی تو بسوزم در زمان

(۲) این بیایان خود ندارد پا و سر بی جواب نامه خسته است آن پسر

آشفتن آن غلام از نارسیدن جواب رقعہ او قبل پادشاه

(۳) کای عجب چونم نداد آن شه جواب یا حسادت کرد رقعہ بر ز تاب

(۴) رقعہ پنهان کرد و ننمود او بشاه کو منافق بود و آبی زیر کاه

(۵) رقعہ دیگر نویسم آزمون دیگری جویم رسولی ذوفنون

(۶) بر امیر مطبخی و نامه بر عیب بنهاده ز جهل آن بی خبر

(۱) لَمْ يَدْرُ حِينَئِذٍ حَوَالِي نَفْسِهِ أَبَدًا يَدْرِي الْخَطَا مِنْ حِسِّهِ
أَنْ أَنَا لِي إِعْوَاجٌ قَدْ أَلَمَ مِثْلَمَا فِي الدِّينِ عَبَادُ الصَّنَمِ

فی بیان هبوب الريح أعوجا علی سلیمان (ع) بسبب زلّة منه

(۲) فَعَلَى تَخْتِ سُلَيْمَانَ الْهَوَاءُ أَعْوَجًا هَبَّ وَ أَبْدَى الْتَوَاءُ
فَسُلَيْمَانُ لَهُ قَالَ عَجِبَ يَا هَوَاءُ بِأَعْوَجَاجٍ لَا تَهْبُ
(۳) فَالْهَوَاءُ أَيْضًا لَهُ قَالَ إِعْتَبِرْ يَا سُلَيْمَانُ أَعْوَجَاجًا لَا تَسِرْ
وَ إِذَا مَا أَعْوَجَا سِرَّتَ الْغَضَبُ لِأَعْوَجَاجِي أَتْرُكُ وَلَا تَرْجُوا لَدَبُ
(۴) فَلَنَا الْمِيزَانُ مِنْ ذَا الْحَقِّ قَدْ وَضَعَ حَتَّى بِهِ لِلْعَدْلِ حَدُ
نَجِدُ إِلَّا نَصَافَ مِثًا فِي السَّبْقِ يُظْهِرُ الْكُلَّ كَمَا كَانَ اسْتَحَقَّ
(۵) لَوْلِي الْمِيزَانُ أَنْقَصْتُ أَنَا أَنْقَصُ أَيْضًا وَ أَنْتَ فِي الدُّنَا
مَا أَضْمْتُ لِي كُنْتُ ذَا أَنَا مَا بَقِيتُ فِي ضِيَاءٍ وَ سَنَا

(۱) هیچ درد خود نمیگردد که من کثر روی کردم چو اندر دین شمن

کثر وزیدن باد بر سلیمان (ح) بسبب زلّت او

(۲) باد بر تخت سلیمان رفت کثر پس سلیمان گفت بادا کثر مغر
(۳) باد هم گفت ای سلیمان کثر مرو و ر روی دژ از کثرم خشمین مشو
(۴) این ترازو بهر این بنهاد حق تا رود أنصاف مارا در سبق
(۵) از ترازو کم کنی من کم کنم تا تو با من روشنی من روشنم

عَيْنِهِ مَالُ النَّهَارِ ذَا الْجَلَا
 تَاجِي صِرْ فَوْقَ فَرْقِي بِاعْتِدَالِ
 تَغْرِيبِي مَا أَنُ شَرَقْتَ فِي الْمَلَا
 أَيْضًا الْأَعْوَجَ صَارَ مِثْلَمَا
 قَوْمَ وَأَعْوَجَ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ
 آخِرَ الْأَمْرِ إِلَيَّ الْحُكْمَ امْتَثِلْ
 مِائَةً مَرَّةً قُلْتَ أَعْتَدِلْ
 حَيْثُ أَنْتَ أَعْوَجُ مِنْ ذَا اللِّجَاجِ
 قَوْمَ صَفَى لَهُ كَامِنُهُ
 بَارِدًا كَانَ خَلَى مِنْ هَفَوَةٍ
 قَوْمَ وَالنَّاجِ مِثْلَ مَا قَصَدَ

روز روشن را بر او چون لیل کرد
 آفتابا گم مشو از شرق من
 باز کثر میشد برو تاج ای فتی
 گفت تا جا چسب آخر کثر مغر
 کثر شوم چون کثر روی ای مؤتمن
 دل بر آن شهوت که بودش گشت سرد
 آن چنان که تاج را میخواست شد

(۱) هَكَذَا تَاجُ سُلَيْمَانَ عَلَى
 (۲) جَعَلَ الْمُظْلِمَ كَاللَّيْلِ فَقَالَ
 أَبَدًا عَنْ شَرْقِي يَا شَمْسُ لَا
 (۳) بِالْيَدِ التَّاجُ لَهُ قَدْ قَوْمًا
 (۴) كَانَ فِي الْأَوَّلِ مَرَاتٍ ثَمَانِ
 مَالِكَ يَا تَاجُ قَالَ أَعْتَدِلْ
 (۵) قَالَ يَا مُؤْتَمِنُ لَوْ أَنْتَ لِي
 وَإِيَّ قَوْمَتَ أَبَدَيْتُ إِعْوِجَاجُ
 (۶) فُسُلَيْمَانُ لَذَا بَاطِنُهُ
 وَ لَهُ الْقَلْبُ الَّذِي فِي الشَّهْوَةِ
 (۷) بَعْدَ هَذَا تَاجُهُ فِي الْحَالِ قَدْ

(۱) همچنین تاج سلیمان میل کرد
 (۲) گفت تاجا کثر مشو بر فرق من
 (۳) راست می کرد او بدست آن تاج را
 (۴) هشت بارش راست کرد و گشت کثر
 (۵) گفت اگر صد ره کنی تو راست من
 (۶) پس سلیمان اندرونه راست کرد
 (۷) بعد از آن تاجش هماندم راست شد

تَاجُهُ مُعْتَدٍ لَا عَادَ يَقْصُدُ
لَهُ مَرَاتٍ ثَمَانٍ بِالْعَمَلِ
قَدْ غَدَى مُعْتَدِلًا بِالنَّسَقِ
مَا أَتَى يَا تَاجُ مَاذَا هُوَ كَانَ
تَرْجِعُ مُعْتَدِلًا فِي كُلِّ أَنْ
يَا مَلِكُ دُمُ بِنَجٍ وَ دَلَالِ
طَرِكَمَا شِئْتَ فَلَيْسَ مَثَلُكَ
أَتَعْدَى سِتْرَ غَيْبِ كَيْمِنَا
يَدُكَ ضَعُ سُدَّهُ أَنْ تَعْلَمَ
.. فَهَوَ بِالسِّدِّ جَدِيرٌ وَ حَقِيقٌ ..
مِنْ سَقَامٍ أَبَدًا مِنْ ذَا الْعَمَلِ
طِفْ عَلَى نَفْسِكَ مِنْهَا قَدْ وَرَدَ

(۱) بَعْدَ ذَا عَوَجِهِ دَوْمًا يَقْصُدُ
(۲) طَالِبًا لِلْمُفَرَّقِ ذَاكَ الْأَجَلِ
عَوَجَ وَ التَّاجُ فَوْقَ الْمُفَرَّقِ
(۳) فَالْمَلِكُ لَهُ قَالَ ذَا الزَّمَانِ
فَإِنَّا عَوَجْتُكَ مِنْ إِمْتِحَانِ
(۴) نَطَقَ التَّاجُ بِذَا الْحَالِ وَقَالَ
مِنْ تُرَابٍ إِذْ نَفَضْتَ ذَيْدُكَ
(۵) مَا لِي إِذْنُ يَنْ عَنْ ذِي أَنَا
(۶) أَكْشِفُ عَنْ ذِي أَنَا فَوْقَ فَمِي
أَنْ فَمِي قَالَ كَلَامًا لَا يَلِيقُ
(۷) فَإِذَا مَا لَكَ مِنْ غَمٍّ وَصَلْ
لَا تَخْذَلِي تَهْمَةً فَوْقَ أَحَدٍ

تاج او میگشت تارک چو بقصد
راست میشد تاج بر فرق سرش
کثر کنم تو راست گردی زامتحان
چون فشاندی پرز گل پرواز کن
پرده‌های غیب این بر هم درم
مر دهانم را ز گفت ناپسند
بر کسی تهمت منه بر خویش گرد

(۱) بعد از آتش کثر همی کرد او بقصد
(۲) هشت کثرت کثر نهاد آن مهترش
(۳) شاه گفت ای تاج چون هست این زمان
(۴) تاج ناطق گشت کای شد ناز کن
(۵) نیست دستوری کزین من بگندرم
(۶) بر دهانم نه تو دست خود به بند
(۷) پس ترا هر غم که پیش آید ز درد

- (۱) لَا تَنْظَنِّ بِالْغَيْرِ يَا مَنْ طَلِبَا
لَاوَلَا تَفْعَلْ كَمَا ذَاكَ الْغُلَامُ
- (۲) مَعَ أَمِيرِ الْمُطَبَّخِ حِينَا وَمَنْ
مَعَ السُّلْطَانِ حِينَا حَقُّهُ
- (۳) مِثْلَ فِرْعَوْنَ الَّذِي مُوسَى تَرَكَ
- (۴) قَلَعَ أَرُوْسَهُمْ ذَاكَ الْخَصِيمُ
حَلَّ وَهُوَ كَمِ رِقَابَا مِنْ حَتَمُ
- (۵) أَنْتَ مَعَ غَيْرِكَ فِي الْخَارِجِ قَدْ
وَلَدَى الْبَاطِنِ مَعَ نَفْسِكَ مَنْ
- (۶) خَصُّكَ فِي الْوَاقِعِ تِلْكَ لَهَا
كُنْتَ فِي الْخَارِجِ مَعَ كُلِّ أَحَدٍ
- مُنِيَّةَ النَّفْسِ وَفِيهَا رَغْبَا
فَكَرَ لِلْقَصْدِ جَهْلًا لِلْمَرَامِ
أُرْسِلَ يُبْرِزُ حَرْبًا وَإِحْنُ
أَظْهَرَ ضَيْعَ عَفْوًا رَشْدُ
وَدَمَ الْأَطْفَالِ لِلْمَخْلُقِ سَفَكُ
بَيْتَ أَعْمَى الْقَابِ ذَاكَ وَالذَّمِيمُ
جَدُّ لِلْأَطْفَالِ أُرْبَى بِالْحَقِّ
كُنْتَ أَيْضًا مِثْلَهُ فِيمَا أَعَدُ
ثَقُلْتَ بِالطَّبْعِ صَبْرُورًا حَسَنُ
سُكْرًا أَعْطَيْتَ فِيهَا وَلَهَا
تَضَعُ التُّهْمَةَ أَوْ تُبْدِي النُّكْدَ

- (۱) ظن مبر بر دیگری ای دوست کام
- (۲) گاه جنگش با رسول مطبخی
- (۳) همچو فرعونى که موسى هشته بود
- (۴) آن عدو در خانه آن دور دل
- (۵) تو هم از بیرون بدی بادیگران
- (۶) خود عدوت اوست قندش میدهی
- آن مکن که می سگالید آن غلام
گاه خشمش با شهنشاه سخی
طفلدان خلق را سر می ربود
او شده اطفال را کردن کسل
و اندر او خوش گشته بانفس گران
وز بیرون تهمت بهر بس می نهی

- (۱) مِثْلَ فِرْعَوْنَ تَكُونُ بِالْعَمَلِ
مَعَ عَدُوِّ حُسْنًا مَعَ مَنْ يَلَا
(۲) وَيَا فِرْعَوْنَ كَمْ تَقْتُلُ مَنْ
وَ تُرَاعِي الْبَدَنَ الْمَمْلُوءَ مِنْ
(۳) عَقْلِهِ عَقْلَ السَّلَاطِينِ سَمَى
(۴) صَيَّرَ الْأَعْمَى يَلَا عَقْلَ بَلَى
أُذُنٍ وَالْعَقْلَ حَيَّوَانٍ جَعَلَ
(۵) إِنْ حُكِمَ الْحَقُّ فَوْقَ الدُّوْحِ بَانَ
ظَهَرَ مِنْ بَايَزِيدٍ فِي حَسَنٍ
- أَنْتَ أَعْمَى الْقَلْبِ أَعْمَى بَلْ أَضَلَّ
ذَنْبِ الْقَاسِي الْمِذْلَ فِي الْمَلَا
مَا لَهُ ذَنْبٌ وَ صَفْوًا مِنْ دَرَنٍ
جُرْمٍ أَوْ غُرْمٍ وَ مَنْ حَقْدًا يَكِينُ
إِنْ حُكِمَ الْحَقُّ خَلَّاقِ السَّمَاءِ
خَاتَمُ الْحَقِّ عَلَى الْعَيْنِ عَلَى
لَوْ هُوَ أَفْلَاطُونُ عَقْلًا بَلْ أَجَلُ
مِثْلَ حَكِيمِ الْغَيْبِ مَنْ كَانَ عِيَانُ
صِدْقُهُ بَانَ كَمَا قَالَ عَلَنُ

استماع ابی الحسن الخرقانی خبر بایزید

- (۶) هَكَذَا جَاءَ الَّذِي ذَاكَ الزَّمَنُ
(۷) سَمِعَ فِي النَّاسِ أَنْ كَانَ الْحَسَنُ
كُلَّ صَبَاحٍ يَأْخُذُ مِنْ تُرْبَتِي
- عَنْهُ قَالَ هُوَ أَيْضًا بُوَالْحَسَنِ
أُمَّتِي حَقًّا مُرِيدِي الْمُؤْتَمَنِ
دَبَّ ... الرَّشْدَ يَرَى فِي صُحْبَتِي ..

- (۱) همجو فرعونى تو کور و کور دل
(۲) چند فرعونى کشى بى جرم را
(۳) عقل او بر عقل شاهان مى فرود
(۴) مهر حق بر چشم و بر گوش و خرد
(۵) حکم حق بر لوح مى آید پدید
- باغدو خوش بیگناهان را مذل
مى نوازی مرتن پر عزم را
حکم حق بى عقل و کورش کرده بود
گر فلاطونست حیوانش کند
آن چنانکه حکم غیب بایزید

شنیدن ابی الحسن خرقانی خبر بایزید

- (۶) همچنان آمد که او فرموده بود
(۷) که حسن باشد مرید و اتمم
- بوالحسن از مردمان آن راشنود
درس کیرد هر صباح در تربتم

وَعَنِ الرُّوحِ لِشَيْخِي ذَا رَوَيْتُ
قَصَدَ الْوَجْهَ إِلَيْهِ عُمَرُ
قَامَ .. مِنْهُ يُسْئَلُ كَشْفَ السُّتُورِ ..
لَهُ يَا تِي أَوْ يَلَا أَيْ كَلَامُ
مَا أَتَى يَوْمُ قَرِينُ السَّعْدِ ذَا
مِنْ جَدِيدٍ وَ الْبِقَاعِ غَمَرَا
فَوْقَهَا الثَّلْجُ وَ صَارَ كَالْعَلَمِ
نَحْوَهُ خَلَّى الْعَنَا وَ النَّكَدَا
هََا أَنَا أَدْعُوكَ كَيْ تَسْمَعِيَ إِلَيَّ
صَوْتِي ذَلِكَ شَمَرُ عَجَلَا
عَيِّي الْوَجْهَ لَكَ لَا تَعْدِلُ

(۱) قَالَ أَيْضًا أَنَا رَوِيَا قَدْ رَأَيْتُ
(۲) وَ سَمِعْتُ كُلَّ صُبْحٍ قَبْرَهُ
وَجْهَ حَتَّى الضَّحَى قَيْدَ الْحُضُورِ
(۳) فَمِثَالُ الشَّيْخِ إِمَّا فِي الْأَمَامِ
(۴) يَنْجَلِي أَشْكَالُهُ حَتَّى إِذَا
جَاءَ وَ الثَّلْجُ الْقُبُورَ سَتَرَا
(۵) عَقَدَ طَاقًا عَلَى طَاقٍ أَرْتَكَمُ
مِنْ حَظِيرِ الْقُدْسِ صَوْتُ وَ رَدَا
(۶) إِخَاعَ الْغَمِّ فَإِنَّ الشَّيْخَ حَيَّ
(۷) إِصْحَاحَ ذَا الْجَانِبِ إِيَّتِ وَ عَلَى
فَلَوِ الْعَالَمُ بِالثَّلْجِ مُلِي

وز روان شیخ این بشنیده‌ام
ایستادی تا ضحی اندر حضور
تا که می گفتمی شکالش حل شدی
گورها را برف نو پوشیده بود
قبه قبه دیده شد جانش بغم
ها أنا أدعوك کی تسمعی الی
عالم از بر قست رو از من متاب

(۱) گفتم من هم نیز خوابش دیده‌ام
(۲) هر صبحی رو نمودی سوی گور
(۳) یا مثال شیخ پیمیش آمدی
(۴) تا یکی روزی بیامد با سعود
(۵) توی بر تو برفها همچون علم
(۶) بانگش آمد از حظیره شیخ حی
(۷) همین بیا زین سو بر آوازم شتاب

کتابۃ المکتوب ثانیاً من الغلام لعدم وصول جواب الكتاب الاول

- (۱) ذَاكَ السَّيِّئُ ظَنًّا كَتَبْنَا
مِلْتَمْتُ مَكْرًا وَ تَشْنِيعًا وَ فِي
(۲) أَنْ إِلَى السُّلْطَانِ قَبْلًا قَدْ كَتَبْتُ
عَجَبًا هَلْ وَصَلَتْ مِنْهُ الطَّرِيقُ
(۳) ذَلِكَ الْمَقْبُولُ خَدًّا فِي الْوَرَى
أَيْضًا إِلَّا أَنَّهُ عَنْهُ مَسَكَتُ
(۴) فَأَمْلَيْكَ الْيَمْسَ اخْتَارَ لَهَا
وَهُوَ تِلْكَ الرُّقْعَةُ قَدْ كَرَّرَا
(۵) فَلَهُ الْحَاجَّةُ قَالَ عَبْدُكَ
لَوْ لَهُ أَأَنْتَ الْجَوَابَ بِالْأَثَرِ
- رُقْعَةٌ أُخْرَى يُزِيدُ الطَّلَبَا
طَلَبِ الْإِمْدَادِ كُلَّ مَوْقِفِ
رُقْعَةٌ (وَ الْكَرَمُ مِنْهُ طَلِبُ)
وَجَدْتُ .. يَجْلِي لِي عُسْرًا وَضِيقًا ..
لَهُ تِلْكَ الرُّقْعَةُ الْآخَرَى قَرَأَ
لَمْ يُجِبْهُ وَ إِلَيْهِ مَا لَنَفْتُ
بِالْعَطَا وَ اللَّطْفِ مَا بَلَلَهَا
حَمْسَ مَرَّاتٍ إِلَيْهِ سِرًّا ..
آخِرَ الْأَمْرِ هُوَ مِنْ لُطْفِكَ
تَكْتُبُ رَاقَ لَكَ التَّعْمَى شَكَرُ

رقعه دیگر نوشتنی آن غلام چون جواب اول نیامد

- (۱) نامه دیگر نوشت آن بدگمان
(۲) که یکی رقعہ نوشتہ پیش شاه
(۳) آن دگر را خواند ہم آن خوب خد
(۴) خشک می آورد او را شهریار
(۵) گفت حاجت آخر او بنده شماست
- پیر ز تشنیع و نفیر و پیر فغان
ای عجب آنجا رسید و یافت راه
هم نداد او را جواب و تن بزد
او مکرر کرد رقعہ پنج بار (۱)
گر جوابش بر تو بس هم رواست

- (۱) فَلِسُلْطَانِكَ لَوْ أَنْتَ النَّظَرُ
وَالْغُلَامُ قَدْ وَضَعْتَ مَا الضَّرَرُ
(۲) قَالَ ذَا سَهْلٍ وَلَكِنْ أَحْمَقُ
وَالْغُلَامُ الْأَحْمَقُ خُلُقًا ذَمِيمٌ
(۳) أَنَا عَنْ ذَنْبِهِ مَعَ زَلَّتِهِ
(۴) لَسَرَىٰ أَيْضًا لِي مِنْ أَجْرَبِ
يَجْرِبُونَ كُلَّهُمْ لَا سِمًا
(۵) لِلْمَجُوسِيِّ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ
شُومُهُ أَخْلَى الصَّحَارِي مِنْ مَطَرٍ
(۶) وَمِنْ الشُّومِ لَهُ الْطَّلَ السَّحَابُ
صَارَ مِمَّا كَانَ فِي (مَاهِيَّتِهِ)
- فَوْقَ عَبْدٍ لَكَ بِالرِّقِّ أَقْوَرُ
لَهُ أَوْ نَقْصُ يَجِيءُ بِالْأَثَرِ
ذَالْغُلَامِ وَبَلِيدُ أَخْرَقُ
وَهُوَ مَرْدُودٌ لَدَى الرَّبِّ الْعَظِيمِ
لَوْ عَفَوْتُ فِي مَنْ عِدَّتِهِ
مِائَةُ فَرْدٍ صَحِيحٍ طَبِيبِ
أَجْرَبُ مِنْ مِثْلِ ذَا خُبْنًا سَمِي
جَرَبُ الْعَقْلِ يَجِيءُ وَالْأَفْنِ
.. أَلْبَسُ الشَّمْسُ السَّوَادَ وَالْكَدْرُ..
مَا هَمِي وَالْبَلَدُ السَّامِيُّ الْيَمَابُ
هَكَذَا لِأَحْمَقٍ فِي جَنْسِيَّةٍ

بر غلام و بنده اندازی نظر
مرد احمق زشت و مردود حق است
هم کند در من سرایت علتش
خاصه این گر خبیث عقل بند
شومیش بی آب دارد بر را
شهرشد ویرانه از بوی او (۱)

(۱) از شهی توچه دم گردد اگر
(۲) گفت این سهل است اما احمق است
(۳) گرچه آمرزم گناه و زلتش
(۴) صد کس از گرگین همه گرگین شوند
(۵) کر که عقلی مبادا کبر را
(۶) نم نبارد ایر از شومی او

(۱) در برهان قاطع برای کلمه بوم چند معنی ذکر نموده از آن جمله زمینی که شیار نشده و
مقام و منزل و سرشت و طبیعت -

(۱) مَا تَرَى مِنْ جَرَبِ الْحَقِّ الْأَوَّلِ هَا هُوَ طُوفَانُ نُوحٍ بِعَجَلٍ
فَضَحَ الْعَالَمُ سِوَاهُ الْبَابِ كَلَّ مَعْمُورٌ لَهُ رَدُّ الْخَرَابِ..

فی بیان مدح الرسول (ع) العاقل و تحقیرہ الاحمق (۱)

(۲) فَالْنَّبِيُّ قَالَ إِنَّ الْأَحْمَقَّ كَلَّ مَنْ كَانَ وَ أَبْدَى الْخَرَقَا
خَضَمْنَا كَانَ وَ غُولًا لِلطَّرِيقِ قَطَعَ.. اللَّعْنُ لَهُ دَوْمًا يَلِيقُ..
(۳) كَلَّ مَنْ كَانَ لَهُ عَقْلٌ لَمَّا رُوحُهُ رَوْحٌ .. بِهِ زِدْنَا هُنَا..
(۴) رِيحُهُ رِيحَانَتَا الْعَقْلِ إِذَا سَبَنِي مِنْ غَضَبِ رَامِ الْأُذُنِ
أَنَا رَاضٍ إِذْ مِنْ الْفِتَاظِ لِي وَجَدَ فَيْضًا عَيْمًا أَزَلِي
(۵) ذَلِكَ الْفَيْضُ يَغَيِّرُ فَائِدَهُ لَا يَكُونُ وَ يَغَيِّرُ مَائِدَهُ

(۱) نص الحديث الاحمق عدوى و العاقل صديق -

(۱) از گران احمقان طوفان نوح کرد ویران عالمی را در فضوح

ستودن پیمبر (ع) عاقل را و نکوهیدن احمق را

(۲) گفت پیمبر که احمق هر کده است او عدوما و غول و رهزن است

(۳) هر که او عاقل بود او جان ماست روح او و ریح او ریحان ماست

(۴) عاقل دشنام دهد من راضیم زانده فیضی دارد از فیاضم

(۵) نبود آن دشنام او بی فائده است نبود آن مہمانیش بی مائده است

أَحْمَقُ حَلَوَى إِذَا مَا جَعَلَا
صِرْتُ لَا أَلْقَى بِذَا غَيْرَ الْعَنَا
نَيْرَ الْعَقْلِ لَكَ الرَّأْيُ الْمُنِيفُ
تَجِدُ اللَّذَّةُ بَلْ زِدْتَ أَلَمُ
أَنْتَنَ أَوْ لَوْثٌ لِحْيَتِكَ
ثَوْبِكَ أَسْوَدَ آتَقَى مِنْ شَرِّهِ
كَانَ لِلرُّوحِ وَطِيبًا وَ صَفَاءُ
وَحْدَهُ .. لَا الْبُرْكَانَتْ وَالشَّوَا
غَيْرَ نُورٍ لَيْسَ يَلْقَى أَوْ آدَامُ
تَجِدُ الْعُمَرُ وَ عِزًّا وَ سُمُو
فَالْقَلِيلَ أَقْطَعُ كُنِ الْمَرْءُ النَّبِيلُ
لَمْ تَلِقْ لِلْجَرِّ مِنْ أَهْلِ الصَّفَا

من از آن حلوائی او اندر تيم
نيست بوس کون خر را چاشنی
جامه از ديگش سيه بي مائده
نور عقل است ای جان را غذا
از جز آن جان را نيابد پرورش
کاین غذای خر بود نهی آن خر

(۱) لَا يَكُونُ السَّفَرُ ذَاكَ بَلَى
فِي فَمِي مِنْهَا يَحْتَمِي ذَا أَنَا
(۲) ذَا يَقِينًا أَدْرِ لَوْ كُنْتَ اللَّطِيفُ
دُبْرَ الْيَعْفُورِ لَوْ قَبِلْتَ لَمْ
(۳) قَبِلًا فَائِدَةٍ سُبُلَتِكَ
وَ بِلَا فَائِدَةٍ مِنْ قَدْرِهِ
(۴) إِنْ نَوَّرَ الْعَقْلَ لَا غَيْرَ الْغَدَا
(۵) لَيْسَتْ الْمَائِدَةُ إِلَّا النُّهْيُ
(۶) أَبَدًا لِلْأَدَمِيِّ مِنْ طَعَامٍ
وَ بِهِ الرُّوحُ وَلَا غَيْرَ النَّمُو
(۷) فَمِنْ الْأَطْعِمَةِ هَذِي الْقَلِيلُ
لِلْجِمَارِ هِيَ ذِي لَا قَتَ غَدَا

(۱) أحقق ار حلوا نهد اندر ليم
(۲) این يقين دان گر لطيف روشنی
(۳) سبلت کننده اند بی فائده
(۴) مائده عقل است نه نان جان را غذا
(۵) نيست غير نور آدم را خورش
(۶) زين خورشها اندك اندك باز بر

- (۱) کبی بذا دوماً تصیرُ قایلاً
 (۲) لَقَمُ النُّورِ فَعَكْسُ النُّورِ ذَاكَ
 عَكْسُ ذَاكَ الْقَبِضِ ذَا الرُّوحِ جَعَلَ
 (۳) لَوْ مِنْ الْمَاكُولِ لِلنُّورِ زَمَنٌ
 فَالْتِرَابَ تَحْتُو مِنْ حَقْدٍ عَلَى
 (۴) قِسَمَ الْعَقْلِ لِقَسَمَيْنِ هُمَا
 مَنْ تَعَلَّمَتْ بِهِ كَالْطِفْلِ قَدْ
 (۵) مِنْ كِتَابٍ وَمِنْ الْأُسْتَاذِ مِنْ
 مِنْ عُلُومٍ مِنْ مَعَانِي وَفِكَرٍ
 (۶) عَقْلُكَ زَادَ عَلَى الْغَيْرِ لَهَا
- لِغَدَاءِ الْأَصْلِ تَغْدُو أَكِلًا
 صِيرَ ذَا الْخُبْرِ خُبْرًا وَكَذَاكَ
 رُوحًا أَعْطَى الْعِزَّ وَالشَّانَ الْأَجَلَ
 مَرَّةً تَأْكُلُ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ
 رَأْسِ خُبْرٍ فِي التَّنَائِيرِ.. حَلَى..
 أَوَّلُ كَسْبِي مِمَّا عَلَّمَا
 عَلِمَ فِي الْمَكْتَبِ دَوْمًا يَجِدُ
 فِكْرٍ أَوْ ذِكْرٍ لَدَيْكَ لَمْ يَمِنْ
 كَلَّهَا الْأَبْكَارُ عَلَّمَا تُعْتَبَرُ
 غَيْرَ أَنْ تَتَعَبَ مِنْ حِفْظِ لَهَا

- (۱) تا غذای اصل را قابل شوی
 (۲) عکس آن نور است کاین نان شده است
 (۳) چون خوری یدبار از ما کول نور
 (۴) عقل دو عقلست اول مدسیمی
 (۵) از کتاب و اوستاد و فکر و ذکر
 (۶) عقل تو افزون شود بر دیگران
- لقمه‌های نور را آکل شوی
 فیض آن جان است کان جان شده است
 خاک ریزی بر سر نان تنور
 که در آموزی چو در مکتب صبی (۱)
 از معانی و از علوم خوب و بکر
 لیک تو باشی ز حفظ آن گران

(۱) در نسخه لکناهور پیش ازین بیت این بیت ذکر شده عقل شبدا شد چه خوانی
 ترهات راه پیدا شد چه پائی بی ثبات -

- (۱) فَبِذَاكَ السَّيْرِ وَ الدَّوْرِ تَصِيرُ
لَوْحَ مَحْفُوطٍ يَصِيرُ ذَاكَ مَنْ
(۲) آخِرُ عَقْلُ عَطَاءِ اللَّهِ جَلِ
(۳) حَيْثُ مَاءُ الْعِلْمِ مِنْ صَدْرِ نَبْعِ
(۴) وَطَرِيقُ نَبْعِهِ لَوْ سُدَّ لَمْ
فَارَ دَوْماً نَفْساً بَعْدَ نَفْسٍ
(۵) لَكِنَّ الْعَقْلَ الَّذِي الْكَسْبِيُّ صَارَ
أَنْ هُوَ لِلْبَيْتِ جَاءَ مِنْ حُفَرٍ
(۶) وَطَرِيقُ الْمَاءِ عَنْهُ أَنْ يُسَدَّ
بَقِي الظَّمَانِ أَنْ فِي صَخْبٍ
- أَنْتَ لَوْحاً حَافِظاً.. فِيهَا أَسِيرٌ..
غَيْرُ هَذَيْنِ يَعْلَمُ وَ يَفْنُ
وَسَطَ الرُّوحِ لَهُ الْمَنْبَعُ حَلِ
لَمْ يَكُ الْأَصْفَرُ نَتْمًا مَا نَقَطَعَ
يَكُ مِنْ غَمٍّ فَمِنْ بَيْتِهِ كَمْ
.. مَا أَتَى الصُّبْحُ وَمَا مَرَّ الْعَلَسُ..
مَائِلَ الْأَنْهَارِ شَانًا وَ اعْتِبَارَ
.. وَ سَوَاقِي رُبَّمَا وَافَى الْكَدَرُ..
صَارَ مَحْرُومًا لَهُ الْحَظُّ فَقَدْ
قَيْدَ أَلْفِ ابْتِلَاءٍ وَ كُرْبِ

- (۱) لوح حافظ باشی اندر زور و کشت
(۲) عقل دیگر بخشش یزدان بود
(۳) چون ز سینه آب دانش جوش درد
(۴) ورره نبش بود بسته چه غم
(۵) عقل تحصیلي مثال جویها
(۶) راه آبش بسته شد شد بی نوا
- لوح محفوظ اوست دو زین در گذشت
چشمه آن در میان جان بود
نی شود گنده و نه دیرینه و نه زرد
کو همی جوشد ز خانه دمبدم
کان رود در خانه اندر کویها
تشنه ماند و زاو و با صد ابتلا

(۱) عَيْنًا اُطْلِبُ اَنْتَ مِنْ بَاطِنِكَ فِيهَا الْجَارِيَةُ دَوْمًا بِكَ
 كَيْ يَذَا مِنْ مِنَّةٍ كُلِّ دَنِي تَخْلُصُ.. تَخْلُدُ فِي عَيْشِ هَنِي..

فی بیان قصه ذاك اللذي تشاور مع آخر ای طلب لان يتشاور

معه فقال له انا عدوك تشاور مع غيري

(۲) اَسْتَشَارَ أَحَدًا شَخْصًا لِأَنِّ يَنْجُو مِنْ حَبْسٍ وَ تَرْدِيدِ زَمَنٍ
 (۳) قَالَ يَا مَنْ اِسْمُهُ الْجُلُو الْحَسَنُ غَيْرِي اَسْأَلُ قُلْ لَهُ مَا لَكَ عَنْ
 (۴) مِنْ حَدِيثِ الشُّورِ فَالْخَصْمُ اَنَا لَا تَدِرْ حَوْلِي فَلَا تَلْقَى الْمُنَى
 وَ بِرَأْيِ الْخَصْمِ مَا وَاْفَى الظُّفْرِ أَحَدٌ كَلًّا وَ كَمَ لَا قَى الْخَطَرِ
 (۵) رُحْ لَكَ اَسْأَلُ أَحَدًا كَانَ الصَّدِيقُ فَالصَّدِيقُ لِلصَّدِيقِ بِالْحَقِيقِ
 (۶) أَنَّ يَرَى الْخَيْرَ لَهُ خَصْمٌ اَنَا لَا مَفَرَّ لَكَ مِنِّي فِي الدُّنَا
 اَعْوَجًا اَمْشِي خِصَامًا اَصْنَعُ مَعَكَ دَعْنِي وَ رُحْ لَا اَنْفَعُ

(۱) از درون خویشتن جو چشمه را تارهی از منت هر ناسزا

فقه آن کسی که با دیگری مشورت کرد گفتش با دیگری مشورت کن،

که من عدو توام

(۲) مشورت میکرد شخصی با کسی کز ترده وارهد و از محبسی
 (۳) گفت ای خوش نام غیر من بجوی ماجرای مشورت با او بگوی
 (۴) من عدوم مرا ترا با من میبچ نبود از رأی عدو فیروز هیچ
 (۵) رو کسی جو که ترا او هست دوست دوست بهر اوست لاشک خیر جوست
 (۶) من عدوم چاره نبود کز منی کز روم با تو نمایم دشمنی

مَا غَدَى شَرْطًا وَ لَيْسَ الْمُعْتَمِدُ
لَا سُؤَالَ كَانَ مَا فِيهِ أَمَلٌ ..
وَمَتَى كُنْتُ أَنَا أَهْلُ الرَّشَدِ
أَنَا قُطَّاعٌ وَ لِلغَيِّ الرَّفِيقُ
وَسَطَ الْبُسْتَانِ هَبْهُ فِي الْوَطِيسِ
هَبْهُ فِي الْبُسْتَانِ كَانَ فِي الْوَطِيسِ
مِنِّي أَوْ مِنْكَ حَتَّى فِي الزَّمَنِ
مِنْ عِنَادٍ فِيهِ خَصْمًا وَ رَقِيبًا
لِرِضَاءِ الْخَالِقِ الْحَيِّ الْأَحَدِ
لَكَ أَحِبَابًا تَرَى كُلَّ الْأَنَامِ
لَمْ تَجِيءْ مِنْ حَقْدٍ أَوْ مِنْ بَغْضَا

(۱) طَلَبُ الْحَرَسِ مِنَ الدُّبِّ أَبَدُ
وَ سُؤَالُ الشَّيْءِ مِنْ غَيْرِ مَحَلِّ
(۲) أَنَا لَا أَشْكُ لَكَ خَصْمُ أَلَدُ
وَ لَكَ أَهْدِي الطَّرِيقَ لِلطَّرِيقِ
(۳) كُلُّ مَنْ لِلْأَصْدَقَاءِ بِالْجَلِيسِ
(۴) كُلُّ مَنْ لِلْخَصْمِ كَانَ بِالْجَلِيسِ
(۵) فَالْصَدِيقُ لَكَ لَا تُؤْذِي بَأَنُ
كَيْ لَكَ لَا يَغْدُو ذِيَاكَ الْحَبِيبُ
(۶) اِعْمَلِ الْخَيْرَ مَعَ الْخَلْقِ أَبَدُ
(۷) أَوْ لِيَحْفَظْ رُوحَكَ حَتَّى مُدَامُ
وَ قِبَاحُ الصُّورِ فِي قَلْبِكَ

جستن از گرگ جستن شرط نیست

می ترا کی ره نایم ره زنم

هست در گلخن میان بوستان

هست او در بوستان در گلخن

تا نگرده دوست خصم و دشمن

یا برای راحت جان خودت

در دلت ناید ز کین ناخوش صور

(۱) حارسی از گرگ جستن شرط نیست

(۲) من ترا بی هیچ شکلی دشمنم

(۳) هر که باشد هم‌نشین دوستان

(۴) هر که با دشمن نشیند در زمن

(۵) دوست را مازار ز ما و از منت

(۶) خیر کن با خلق بهر آیزد

(۷) تا همه را دوست بینی در نظر

وَمِنْ الْخَلِّ الشَّفِيقِ اسْتَشِرُّ
 مِنْ قَدِيمِ خَضِي الْوَارِي الْأَحْنُ..
 طَلِبَ الْمَعْنَى لَكَ الْعَقْلُ زَمَنُ
 أَبَدًا عَنْ نَهْجِهِ لَنْ تَخْرُجَا
 يَسْحَبُ حَقْدًا يَجُرُّ لِلْأَحْنِ
 مِنْ حَدِيدٍ جَرَّهَا نَحْوُ السِّرَاطِ..
 يَرْجِعُ فَالْعَقْلُ حُكْمًا وَ دُهَاءُ
 وَ قَبِيحٌ حَالِهَا فِي الزَّمَنِ
 كَانَ لِلْإِيْمَانِ جَلَّ رُتْبَا
 بِلَدَةِ الْقَلْبِ الْجَمِيلِ يَصْطَفِي
 يَقْطُ مِنْ أَمْرِهِ يَنْتَسِبُهُ
 يَخْتَفِي الْفَارُّ يَمُوتُ نَدْمَا

مشورت با یار مهر انگیز کن
 که توئی دیرینه دشمن دار من
 عقل تو نگذاردت که کج روی
 عقل بر نفس است بند آهین
 عقل چون شجنه است در نیک و بدش
 پاسبان و حاکم شهر دل است
 دزد در سوراخ ماند همچو موش

(۱) وَخِصَامَا إِذْ فَعَلْتَ إِحْدَرِ
 (۲) قَالَ أَدْرِي أَنَّكَ يَا بَوَالْحَسَنُ
 (۳) لَكِنَّ أَأَنْتَ الرَّجُلُ الْعَاقِلُ مَنْ
 لَا يَدْعُ تَأْتِي طَرِيقًا أَعْوَجَا
 (۴) طَلِبَ الطَّبْعُ مِنَ الْخَصْمِ يَنْ
 لَكِنَّ الْعَقْلُ عَلَى النَّفْسِ الرِّبَاطُ
 (۵) يَأْتِي وَالْمَنْعَ لَهَا يُبْدِي وَرَاءُ
 كَانَ مِثْلَ الشَّجْنَةِ فِي حَسَنِ
 (۶) ذَلِكَ الْعَقْلُ الَّذِي مُنْتَسِبَا
 عَادِلٌ حَافِظٌ يُجْرِي الْحُكْمَ فِي
 (۷) هُوَ مِثْلُ الْهَرَّةِ الْفِكْرُ لَهُ
 مِنْهُ يَبْقَى اللَّصُّ فِي الْقَلْبِ كَمَا

(۱) چونکه کردی دشمنی پرهیز کن
 (۲) گفت من دانم ترا ای بوالحسن
 (۳) لیک مردی عاقلی و معنوی
 (۴) طبع خواهد تا کشد از خصم کین
 (۵) آید و منعش کند و ا داردش
 (۶) عقل ایمانی چو شجنه عادل است
 (۷) همچو گربه باشد او بیدار هوش

(۱) فَيَكُلُّ مَوْطِنَ الْفَارِ إِذَا
لَا تَكُونُ الْهَرَّةُ إِلَّا بَدَتْ
(۲) مَا هِيَ الْهَرَّةُ مِنْهُ بَلْ أَسَدٌ
ذَلِكَ الْعَقْلُ لِإِيْمَانٍ نُسِبُ
(۳) فَأَلْزَمُ لَهُ كَأَن فِي السَّمَاءِ
وَالْإِصْبَاحَ لَهُ كُلُّ مَنْ رَعَى
(۴) يَا الْمَلُوصُ الْبَلَدُ مَعَ مَنْ سَلَبَ
شَحْنَةً تَطْلُبُ أَوْ لَمْ تَطْلُبِ

فی بیان نصب الرسول (ص) الشاب الهذیلی امیراً علی السریة

اللتی فیها شب الحرب المنجکون

(۱) فَيَحْرِبُ الْكَفْرَ أَوْ رَفَعَ الْفُضُولَ
كَمَلَّةً مِنْ قِلَاقٍ كَانَ الرَّسُولُ

(۱) درهر آنجا که بر آرد موش دست	نیست گربه یا که نقش گربه است
(۲) گربه چه شیر شیر افکن بود	عقل ایمانی که اندر تن بود
(۳) عزة او حاکم درندگان	نرة او مانع چرندگان
(۴) شهر پر دزد است و پر جامه کنی	خواه شحنة باش کو و خواه نبی

امیر کردن رسول (ص) جوان هذیلی را بر سریه که در آن پیران جنگ از موده بودند

(۵) يك سریه میفرستادی رسول
بهر جنگ کافر و دفع فضول

- (۱) أَرْسَلَ أَخْتَارَ لَهَا فَذَا شَبَابٌ
جَعَلَ لِلْعَسْكَرِ الرَّأْسَ إِلَى
(۲) إِنَّ أَصْلَ الْعَسْكَرِ لَا شَكَّ كَانَ
فَبِلَا رَأْسٍ لَوْ الْقَوْمَ زَمَنَ
(۳) كَلُّ ذَا أَنْ مَتَ دَوْمًا وَ كَيْسَلُ
كَانَ مِنْ ذَا أَنَّكَ الرَّأْسَ لَكَ
(۴) أَنْتَ مِنْ بُخْلٍ وَ نَحْنُ وَ أَنَا
تَسَحَّبُ رَأْسًا وَ رَأْسًا تَجَعَلُ
(۵) مِثْلَ مَرْكُوبٍ مِنَ الْجَمَلِ انْهَزَمَ
(۶) حَلَفَهُ صَاحِبُهُ خَفَّ يَقُولُ
فَبِكُلِّ طَرْفٍ ذَنْبٌ جَمَارُ
- مِنْ هَذِيلٍ وَ أَمِيرًا ذَا الْبَابِ
خَيْلِهِ أَسْمَاءُ جَاهًا وَ عَلَا
رَأْسُهُ السَّبْقُ بِهِ عِنْدَ الرِّهَانِ
بَانَ لَا رَأْسُ لَهُ كَانَ الْبَدَنُ
كُنْتُ إِذْ ظَهَرْتُكَ جَمَلًا لَا يُقْلُ
قَدْ تَرَكْتُ لَسْتُ تَدْرِي مَا يَكَا
مِنْ خُمُولٍ وَ اضْطِهَاذٍ وَ عَنَا
نَفْسِكَ وَ الرَّأْسَ مِنْكَ تَذْهَلُ
رَأْسُهُ فِي الْجَبَلِ خَلَّى وَ كَمْ
أَيَّهَا الدَّائِخُ رَأْسًا وَ الذُّهُولُ
قَصْدُ آيِنَ لَكَ مِنْهُ الْفَرَارُ

- (۱) يك جوانی را گزیده از هذیل
(۲) اصل لشکر بی گمان سرور بود
(۳) این همه که مرده و پُرمرده
(۴) از کسل و از بخل و از ما و منی
(۵) همچو استوری که بگریزی ز بار
(۶) صاحبش در پی دوان کای خیره گر
- میر لشکر کردش و سالار خیل
قوم بی سرور تن بی سر بود
زان بود که ترك سرور کرده
میکشی سر خویش را سر میدنی
او سر خود گیرد اندر کوهسار
هر طرف گر کیست اندر قصد خر

- (۱) لَوْ عَنِ الْعَيْنِ لِيَ فِي ذَا أَرْزَمَانِ
 فِي الْأَمَامِ لَكَ ذِئْبٌ عَمِثْ
 (۲) يُعَلِّكَ الْعَظَمَ لَكَ كَالسُّكْرِ
 (۳) مِنْ حَيَاةٍ أُخْرَى فَرَضًا إِذَا
 لَسْتَ تُلْقَى الْعَلَفَ النَّارُ بِلَا
 (۴) إِصْحَ لَا تَهَرَّبْ مِنَ السُّلْطَةِ لِي
 (۵) فَإِنَّا الرُّوحُ لَكَ وَ الْعَرَكُ
 نَفْسُكَ وَ الْحُكْمُ لِلْغَالِبِ قَدْ
 (۶) لَكَ لَمْ يَدْعُوا الْجَمَارَ ذُو الْجَلَالِ
 ذَكَرُوا لِلْفَرَسِ مَنْ بِالنَّسَبِ
- غُبْتَ كُلَّ طَرَفٍ يُلْفَى عِيَانُ
 مِنْ جُمُوحٍ فِيكَ لَا يَكْتَرِثُ
 حَيْثُ لَا تَنْظُرُ مَرَّ الْأَعْصَرِ
 لَمْ يَكُ لِلذِّئْبِ فِيكَ مِنْ أَدَى
 حَطَبٍ تَطْفِي بِكَ حَاقَ الْبَلَا
 وَ مِنَ الْجَمَلِ الثَّقِيلِ الْمُعْضَلِ
 أَنْتَ أَيْضًا إِذْ عَلَيْكَ تَقَلُّبُ
 كَانَ يَا مَنْ نَفْسُهُ جَهْلًا عَبْدٌ ..
 بَلْ دَعَاكَ الْفَرَسَ الْعَرَبُ تَعَالِ
 كَانَتْ الْمَعْرِقَةَ عِنْدَ الْعَرَبِ

پیش از آنکه هر طرف را بگریز
 که نه بینی زندگانی را دیگر
 آتش از بی هیز می گردد تلف
 وز گران باری که جان تو منم
 حکم غالب را بود ای خود پرست
 اسب تازی را عرب گوید تعال

(۱) اگر ز چشم این زمان غائب شوی
 (۲) استخوانت را بخاید چون شکر
 (۳) آن مکن آخر بماندی از علف
 (۴) هین بگریز از تصرف دردم
 (۵) تو سوری هم که نفست غالب است
 (۶) خر نخواندت اسب خواندت ذوالجلال

- (۱) وَالنَّبِيَّ الْمُصْطَفَى الْحَقُّ أَلَّا جَلَّ
إِحْمِيرِ النَّفْسِ مَنْ هُمْ بِالْجَفَا
(۲) قُلْ تَعَالَوْا قَالِ مِنْ جَذْبِ الْكَرَمِ
لَكُمْ أُعْطِيَ سَرِيعاً فَأَنَا
(۳) وَلَكُمْ رَمَحِ أَنَا مِنْ ذِي الْحَمِيرِ
صِرْتُ حَتَّى أَنَا رَوَّضْتُ زَمَنُ
(۴) فِكَلِّ مَوْضِعِ أَمَّا وَجِدْ
(۵) لِلْجِمَارِ الرَّمَحِ كَثَرًا فَبِلَا
لِلنَّبِيِّينَ لَأَنْ تَرَوِيضُ مَنْ
- سَيِّدَ الْأَسْطَبِلِ فِي الدُّنْيَا جَعَلَ (۱)
مِلْثُوا.. اللَّطْفَ أَضَاعُوا وَالْأَصْفَا..
لَهُ حَتَّى الْأَرْتِيَاضَ فِي الْأُمَمِ
رَائِضُ.. قَدْ كُنْتُ فِي أَهْلِ الدُّنَا..
قَدْ تَحَمَّلْتُ وَفِي جُهْدٍ خَطِيرُ
ذِي النَّفُوسِ.. قَبِلْتُ مِثِّي الرِّسْنَ.. (۲)
رَائِضُ مَا لَهُ بُدٌّ أَنْ يَجِدَ
شَكَّ الْأَغْلَبَ قَدْ كَانَ الْبَلَاءُ
هُمْ يَمُونُ بَلَاءُ وَ مِجَنُّ

(۱) ای کان الرسول (س) فی المثل أمیر اصطبل الدنیا لاجل مراکب النفس المملوءة بالجفاء یعنی الدنیا کلاسطبل و الساکن فیها من انسان الصورة حیوان الطبيعة کالانعام و المراکب - (۲) قال شیخ الاسلام فی منازل السائرین الرياضة علی ثلاث درجات رياضة العامة و هی تهذیب الاخلاق بالعلم و تصفیه الاعمال بالاخلاص و توفیه الحقوق بالمعاملات و رياضة الخاصة جمع التفریق و قطع الالتفات الی المقام اللذی جاوزہ و رياضة خاصة الخاصة و هی تجرید الشهود عن ثبوت الشاهد و المشهود و الصعود الی الجمع و رفع المعارضات

- (۱) میر آخور بود حق را مصطفی
(۲) قل تعالوا گفت از جذب کرم
(۳) نفسها را تا مروض کرده ام
(۴) هر کجا باشد ریاضت باره
(۵) لاجرم اغلب بلا بر انبیاست
- بهر استوران نفس پر جفا
تا ریاضت تان دهم من راضم
زین ستوران بس لگدها خورده ام
از لگدها خر نباشد چاره
که ریاضت دادن خامان ها بلاست

- (۱) يَا بَاطِيءَ السَّيْرِ امْضُوا بِآدَبٍ
لِتَكُونُوا لِلْمَلِكِ الْمَرْكَبَا
(۲) قُلْ تَعَالَوْا قُلْ تَعَالَوْا الرَّبُّ قَالَ
(۳) يَا نَبِيَّ لَوْ هُمْ مَا وَرَدُوا
أَنْتَ مِنْ ذَيْنِ الرَّيْقَيْنِ وَمَنْ
(۴) أُذُنُ بَعْضِ لِسْمَعِ ذَالِنْدَاءِ
كُلُّ مَرْكُوبٍ لَهُ أُسْطَبْلُ سِوَى
دَائِمًا مِنْ نَفْسِي السَّامِي الرَّتَبِ (۱)
طَائِعِينَ وَ تَزِيدُوا أَدْبَا
يَا حُمَيْرُ رَفُضُوا حُبَّ الْكَمَالِ
مِنْكَ لَا تَحْزَنْ وَلَا تَظْطَهْدُ
مَا أَطَاعَا لَكَ لَا تُثْمَلَا أَحَنْ
قُلْ تَعَالَوْا وَ قُرَّةُ زَادَتْ عَنَاءَ
ذَلِكَ الْآخِرِ غَيْرُ بِالْقَوَى

(۱) سسک با بضم سین و الکاف الاولی فارسیه کما فی التحفة و معناه بطی السیر و یورغا بضم الیاء التحتية الحیوان المعلم و المؤدب فی سیره و یواش بفتح الیاء التحتية هنا بمعنی المظیع و المنقاد یعنی یا قاطنین فی اصطبل الدنیاء بالاخلاق السیئة فی مرتبة الحیوان اتم بطیون السیر علی جادة الشریعة اللاتی بکم قبول کلامی لتذهبوا مؤدبین منقادین .

- (۱) سسکگانیذ از دم یورغا روید تا یواش و مرکب سلطان شوید (۱)
(۲) قل تعالو قل تعالوا کفت رب ای ستوران رمیدد از ادب
(۳) گر نیایند ای نبی غمگین مشو زان دوی تملین توپر کین مشو
(۴) گوش بعضی زین تعالوها کر است هر ستوری را سطلی دیگر است

(۱) سسک با هردوسین مضمومه و هر دو کاف عربی اسبی که راه نداشته باشد و یورغا بفتح بمعنی ایلغار آمده چه یرغ و یراغ اسبی را گویند سواری بسیاری آن قابلیت پیدا کند برو نشسته از جانبی بجانبی الفار کند (شرح بحر العلوم ص ۸۹ ج ۴) -

- (۱) هَرَبَ مِنْ ذَا النِّدَا الْبَعْضُ وَكَمْ
حَيْثُ كُلُّ قَرَسٍ اسْطَبَلَهَا
(۲) بَعْضُهُمْ مُنْقَبِضٌ مِنْ ذِي الْقَفَصِ
(۳) أَيْضًا الْأَمْلاَكُ بِالذَّاتِ غَدَتْ
وَ لِهُذَا لَسَبِّ صَفًا فَصَفَ
(۴) وَهَبِ الصِّيَانِ فِي الْمَكْتَبِ هُمْ
كُلُّ فَرْدٍ رُتَبَةً تَسْمُو عَلَى
(۵) كُلِّ مَنْ لِلْمَشْرِقِ وَالْغَرْبِ نُسَبُ
لَكِنْ الْمَنْصَبُ لِلرُّؤْيَةِ قَدْ
- سَمِعَهُ مِنْهُ غَدَى الْوَقَرِ الْأَصَمُ
مُيَزَّ عَنْ غَيْرِهِ أُعْطُوا أَهْلَهَا
أَذْ لِكُلِّ طَيْرٍ امْتَّازَ الْقَفَصُ
هَكَذَا بِالرُّتَبِ مَا اتَّحَدَتْ
فِي السَّمَاءِ كَانُوا بِذَاتِ وَ يَوْصَفُ (۱)
وَاحِدًا كَانُوا فِي الدَّرْسِ لَهُمْ
غَيْرِهِ خُصَّتْ وَسَامًا وَ عَلَا
لَهُ قَدْ كَانَتْ حَوَاسٍ تَنْتَصِبُ
خَصَّ حَسَّ الْعَيْنِ وَ الْغَيْرُ فَقَدْ

(۱) الآية فی آخر سورة الصافات حاکیاً عن الملائكة (و ما منا الاله مقام معلوم
و انا لنحن الصافون و انا لنحن المسبحون) و الملائكة انواع نوع علوی و نوع سفلی
و العلوی ایضاً ملکوتی اصغر و ملکوتی اکبر و جبروتی و لاهوتی و من هذا السبب كانوا
فی السماء صفا صفا -

- (۱) منهزم کردند بعضی زین ندا
(۲) منقبض کردند بعضی زین قصص
(۳) خود ملایک نیز نا همتا بدند
(۴) کودکان هرچه به یک مکتب درند
(۵) مشرقی و مغربی را حسب است
- هست هر اسبی طویل او جدا
زانکه هر مرغی جدا دارد قفس
زین سبب بر آسمان صف صف بروند
در سبق هر یک به یک بالاترند
منصب دید از حس چشم هاست

- (۱) مِائَةً أَلْفٍ سَمِعَ لَوْ هُمْ
أَعُوذُوا لِلْعَيْنِ مَنْ دَوْمًا تُنِيرُ
- (۲) أَيْضًا الصَّفُّ مِنَ السَّمْعِ حَوَى
مِنْ سَمَاعِ الرُّوحِ أَوْ آتَى خَبَرَ
- (۳) مِائَةُ أَلْفٍ عَيْنٍ مَا دَرَتْ
كُلَّ عَيْنٍ أَبَدًا لَمْ تَعْلَمْ
- (۴) وَ عَلَى ذَا النِّسْقِ فَرْدًا فَقَرْدُ
كُلِّ فَرْدٍ كَانَ مَعْزُولًا بِأَنْ
- (۵) فَحَوَاسُ خَمْسُ كَلَّا ظَهَرَتْ
ضَرَبَتْ صَفًّا وَ قَامَتْ فِي مِثَالُ
- فِي صُفُوفٍ ضَرَبُوا كُلَّهُمْ
مَا لَهُمْ عَنْهَا بَدِيلٌ أَوْ نَظِيرُ
مَنْصَبًا خُصَّ بِهِ وَصَفًا خَلَى
لِلنَّبِيِّ .. فِيهِ خُصَّ أَثَرُ ..
بِالطَّرِيقِ ذَلِكَ مَاخَبَرَتْ
عَنْ سَمَاعٍ وَ لَهُ لَمْ تَقْهَمِ
كُلَّ حِسِّ أَحْصِهِ أَنْتَ بَعْدُ
يَقْمَلُ لِلْآخِرِ شُغْلًا وَ فَنُ
وَ حَوَاسُ خَمْسُ كَلَّا سَتِرتُ (۱)
مَنْ هُمُ الصَّافُونَ فِي أَوْجِ الْجَلَالِ

(۱) ای کما الملائكة صافون کذا الحواس الظاهرة و الباطنة کل فی مرتبة صافون و کما ان کل ملک لا یتجاوز مقامه كذلك الحواس لا یتجاوز صفها و مرتبتها باعتبار تقیدها بمرتبة الکثرة فاذا وصلت لمرتبة الجمع و انصبغت بصبغ نور الوحدة تلك العين تبصر و الاذن تسمع کما سیأتی و لكن (هر کسی کو از صف دین سرکش است) -

- (۱) صد هزاران گوشها گر صف زنند
جمله محتاجان چشم روشنند
- (۲) باز صف گوشها را منصبی
در سماع جان و اخبار نبی
- (۳) صد هزاران چشم را آن راه نیست
هیچ چشمی از سماع آگاه نیست
- (۴) همچنین هر حس يك يك می‌شمر
هر یکی معزول از آن کار دگر
- (۵) پنج حس ظاهر و پنج اندرون
در صفاند اندر قیام الصافون

- (۱) كُلُّ مَنْ عَنْ صَفِّ دِينَ أَعْرَضَا
نَحْوَ ذَلِكَ الصَّفِّ مَنْ خَلَفَا غَدَى
(۲) أَنْتَ مِنْ قَوْلِ تَعَالَوْ لَا تُذَرَّ
فَلَکُمْ هَذَا الْکَلَامُ فِي النَّظَرِ
(۳) لَوْ نَحَاسُ صِخْبَ مِنْ قَوْلِکَا
(۴) أَبَدًا فِي ذَا الزَّمَانِ اتَّقَدَّتْ
قَوْلُکُ فِي آخِرِ الْأَمْرِ لَهَا
(قل تعالو قل تعالوا ای غلام
(۵) يَا کَبِيرُ مِنْ أَنَا وَالسُّودَدِ
وَعَنِ السُّودَدِ خَلِي الطَّلَبَا
یَذْهَبُ بِالْمَرَّةِ لَا عَنْ رِضَا
کَثْرَةً قَلَّ رِشَادًا وَهُدًى
شَيْئًا أَوْ تُنْقِصُهُ أَنَّى صَدَرَ
كَانَ أَكْثَرًا بِهِ الذُّبُّ أَنْبَهَرَ
کَسِمَاءَ مِنْهُ لَا تَمْنَعُ الْكَأ
نَفْسُ السَّاحِرَةِ مَا بَرَدَتْ
يَنْفَعُ .. يَرْفَعُ مِنْ ضَرِّ يَهَا ..
هین کد ان الله یدعو للسلام) (۱)
أَرْجِعْ أَطْلُبْ سَيِّدًا كَيْ تَهْتَدِي
.. فَلَکُمْ جَرٌّ إِلَيْكَ الْعَطِيَا ..

(۱) الایة فی سورة یونس (و انه یدعو الی دارالسلام و یهدی من یشاء الی

صراط مستقیم) -

- (۱) هر کسی کو از صف دین سرکش است
(۲) تو ز گفتار تعالوا کم مکن
(۳) گرمسی گردد ز گفتارت نفیر
(۴) این زمان گرمست نفس ساحرش
(۵) خواجه باز آ از منی و از سری
میرود سوی صفی کان ناخوش است
کیمیائی بس شگرفت این سخن
کیمیا را هیچ از وی وامگیر
گفت تو سودش کند در آخرش
سروری جو کم طلب کن سروری

اعتراض المعترضين على الرسول (ص) بجعله ذلك الهذيلي أميرا
 (۱) فَالْنَبِيُّ الْأَكْرَمُ لَمَّا الْأَمِيرُ
 مِنْ هَذِيلٍ نَصَبَ خُبْرًا بَصِيرُ
 كَانَ مَنْصُورًا وَ قَتَانًا بَقْنُ
 لَمْ يُطَقْ أَبَدِيْ أَعْتِرَاضًا وَ انْتَقَدُ
 لَا نَسْلَمَ نَشْرُ أَبَدِي الْأَحْنُ
 لِلظَّلَامِ هُمْ وَ فِيهِ رَغَبُوا
 قَدْ قَتَوْا بَقًا وَ طَابَ لَهُمْ
 كَذَّبُهُمْ عَاشُوا وَ فِي الْمَخْرَقَةِ (۱)
 مَيِّتُونَ مَا دَرُوا مَا بِهِمْ
 (۲) فَفُضُولِيْ لِحَقْدٍ وَ حَسَدُ
 رَايَةَ الْإِيرَادِ وَ الْقَوْلِ بِأَنْ
 (۳) أَنْظِرِ الْخَلْقَ فَكَيْفَ نُسَبُّوا
 فِي مَتَاعٍ مَنْ فَنَى كَيْفَ هُمْ
 (۴) مِنْ غُرُورٍ هُمْ فِي التَّفْرِقَةِ
 أَبَدًا يَحْيُونَ مِنْ رُوحٍ هُمْ

(۱) المخرقه ميدان الحرب او القصة نوالطريق في البستان و الاشجار فعلى القول
 الاول استعارة للدنيا لانها محل القتال و على القول الثاني عبارة عن لقل و القيل والحكاية
 و النفسانية و الحيوانية يعنى من تكبيرهم يستنكفون عن الطاعة باقين في التبعية وعلى القول
 الثالث من استماع كلام الروح هم في طريق النفس قاطنون متلذذون -

اعتراض كردن معترضين بر رسول (ص) در امير كردن آن هذيلي

(۱) چون پيغمبر سرورى كرد از هذيل از براى لشكر منصور خيل
 (۲) بوالفضولى از حسد طاقت نداشت
 (۳) خلق را بنگر كه چون ظلماني اند
 (۴) از تكبير جمله اندر تفرقه
 اعتراض و لانسلم بر فراشت
 در متاع فاني چون فاني اند
 مرده از جان زنده اندر مخرقه

- (۱) ذَا عَجِيبٍ أَنْ غَدَى الرُّوحُ مُدَامُ
بَيْنَمَا الْمَصْبَاحُ لِلِسَجْنِ غَدَى
(۲) رِجْلُهُ لِلْقَدَمِ ذَلِكَ الْفَتَى
وَعَلَى الذَّيْلِ لَهُ النَّهْرُ الطَّرِيدُ
(۳) دَائِمًا مِنْ كُلِّ جَنْبٍ مَا لَهُ
جَنْبُهُ الْمَلَجُ دَوْمًا وَالظَّهِيرُ
(۴) خَفِيَ النُّورُ وَتَفْتِيشٌ وَجَدَ
حَيْثُ أَنَّ الْقَلْبَ أَنْ مِنْ بَطَرُ
(۵) لَوْ لِسَجْنٍ هَذِهِ الدُّنْيَا الْمَنَاصُ
- رَهْنِ سَجْنِ بِأَمِحَانٍ وَ ظَلَامُ
بِالْيَدِ.. اللَّبُّ إِلَيْهِ مَا أَهْتَدَى
غَاصَ فِي السَّرِقِينَ كَمْ مِنْهُ أَتَى
يَضْرِبُ.. التَّطْهِيرَ فِيهِ لَا يُرِيدُ..
مِنْ قَرَارٍ وَ هُوَ لَا يَنْتَبِهُ
عِنْدَهُ كَانَ الْمُعِينُ وَالنَّصِيرُ
شَاهِدًا قَامَ عَلَيْهِ وَ سَنَدُ
مَا مَنَا مَا طَلِبَ رَامَ الْمَقَرُ
لَمْ يَكُ مَا طَلِبَ الْقَلْبُ الْخَلَاصُ

ونگهی مفتاح زندانش بدست

میزند بر دامنش جوی روان

پهلوی آرامگاه و پشت دار

کز گزافه دل نمی جوید پناه

نی بدی وحشت نه دل جستی خلاص

(۱) این عجب که جان بزدان اندر است

(۲) پای تا سر غرق سر گین آن جوان

(۳) دائماً پهلوی به پهلوی بی قرار

(۴) نور پنهانست و جست وجو گواه

(۵) گر نبودی حبس دنیا را مناص

- (۱) فَلَكَ الْوَحْشَةُ كَأَنْتَ مِثْلَ مَنْ
أَنْتَ يَا مَنْ ضَلَّ مِنْهَا جَ الرَّشَادَ
(۲) وَجَدَ الْمِنْهَاجُ فِي الْمَكْمَنِ قَدْ
(۳) وَطَلَابٍ عَمَّشًا فَأَلَا فِتْرَاقُ
فِي الْكَمِينِ وَجَهَ مَطْلُوبٍ إِنْ تُرِدْ
وَكَيْلَ فَيْكَ وَكَمْ قَالَ بِأَنَّ
أَطْلُبُ فَهُوَ لَكَ عَيْنُ السَّدَادِ
خَفِي وَجَدَانُهُ رَهْنُ لِحَدِّ
طَلِبَ الْجَمْعِ مُدَامًا وَالْوِفَاقُ
أَنْتَ فِي ذَا طَالِبٍ أَنْظُرْهُ تَجِدْ (۱)

(۱) یعنی التفرقة طالبة الجمع فی الکمین علی فحوی الاشیاء تنکشف باضدادها و لولا الجمع لما علمت التفرقة و وجدان الجمع بری بالتفرقة فانت یا هذا انظر فی نفس هذا الطالب و هو التفرقة وجه المطلوب و هو الجمع او تقول اهل التفرقة طالبوا الجمع فی الکمین و انت فی هذا الطالب و هو اهل التفرقة انظر مقصودک و مطلوبک و اهل التفرقة هم المذنبین لاخبر لهم من عالم الوحدة انظم فیهم جامع جمیع الحقائق المختلفة ای مرتبة الالوهية فان اصحاب الکثرة مرأت الرحدة او تقول طالبوا التفرقة فی الکمین مجموعون ای ارباب الملل و النحل المقيدون بما سوى الله أهل الجد و الجدال ان نظرت فی حقیقتهم تراهم فی عالم المعنی مجتمعین لانهم مظاهر الاسماء و الصفات و مرید افعالهم رب العباد و لو کانو فی المظاهر مختلفین و انت یا موحّد انظر فی وجود طالب التفرقة نور المطلوب و لهذا مثل فقال (مردگان باغ بر جسته ز بن) -

- (۱) وحشتت همچون موکل میکشد
(۲) هست منهای و نهان در مکمن است
(۳) تفرقه جویای جمع اندر کمین
که بجوئی ضال منهای رشد (۱)
یافتش رهن گزافه جستن است
نو درین طالب رخ مطلوب بین (۲)

(۱) یعنی منهای در راه رشد موجو است لیکن نهان است در مکمن یافته نمیشود بسهولت بلکه یافتن آن مرهون جستن است براین امید که شاید یافته شود و این مراد از کلمه گزافه است - (۲) یعنی این تفرقه در کثرت جویای جمع است که این کثرت بدون جمع که وحدتست نمیتواند شد چونکه وحدت درین کثرت متحقق است و (هو معکم اینما کنتم) پس مطلوب که وحدت است در طالب مشاهده میشود صفحه ۹۰ ج ۴ شرح بحر العلوم -

- (۱) مَيِّتُوا الْبُسْتَانَ نَطُّوا مِنْ عُرُوقٍ
 أَنْ لَنَا مُعْطِي الْحَيَاةِ أَفْهَمُ .. فَفِي
 (۲) عَيْنٍ مَنْ قَدْ سَجِنُوا الْبَابَ مَتَى
 (۳) مِنْ بَشِيرٍ وَمَتَى الْآفُ الْآفُ
 طَلِبُوا الْمَاءَ يَكُونُونَ إِذَا
 (۴) جَنْبُكَ فِي الْأَرْضِ لَمْ يَلْفَ أَنْيَاسُطُ
 (۵) أَبَدًا مَا كَانَ مَنْ لَا فِي قَرَارٍ
 أَبَدًا مِنْ غَيْرٍ مَنْ مِنْهُ الْخِمَارُ
 (۶) يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ كَفَّ أَنْ
 (۷) غَيْرَ شَيْخٍ حَنْكَ مُعْتَمَدٍ
 قُوَّةَ هَذَا الْفَنَى الشَّيْخُ الْكَبِيرُ
- لَهُمْ صَاحُوا بِمَا الرُّوحَ يَرُوقُ
 .. كُلِّ ضِدِّ ضِدَّهُ أَنْتَ أُعْرِفُ
 كُلَّ أَنْ تَنْظُرُ لَوْ مَا أَتَى
 مِنْ أَنْاسٍ لَوِثُوا صَقًّا فَصَفُ
 مَاءُ نَهْرٍ لَمْ يَكُ تَبْغِي الْأَذَى
 حَيْثُ فِي الْبَيْتِ لِحَافٌ وَ بَسَاطُ
 مَنْ مَقَرُّ مَا لَهُ هَذَا الْخِمَارُ
 كَسَرَ مَا كَانَ .. خُذْ مِنْ ذَا عَيْتَارُ
 تَجْعَلُ الْقَائِدَ لِلْجَيْشِ زَمَنُ
 يَا رَسُولَ اللَّهِ هَبْ كَالْأَسَدِ
 لَا سِوَاهُ رَاقٍ لِلْجَيْشِ الْأَمِيرُ

كان دهنده زندگی را فهم کن
 کی بدی گر نیستی کش مرده ور
 کی بدنبدی گر نبودی آب جو
 زانکه در خانه لحاف و یستر یست
 بی خمار اشکن نباشد این خمار
 سرور لشکر مگر شیخ کهن
 غیر مرد پیر سر لشکر مباد

(۱) مرده کان باغ بر جسته ز بن
 (۲) چشم این زندانیان هر دم بدر
 (۳) صد هزار آلودگان آب جو
 (۴) بر زمین پهلوت را آرام نیست
 (۵) بی مقر گاهی نباشد بی قرار
 (۶) گفت نی نی یا رسول الله مکن
 (۷) یا رسول الله جوان ار شیرزاد

- (۱) أَنْتَ أَيْضاً قُلْتَ وَالْقَوْلُ لَكَ
لَزِمَ السَّيِّدُ لِلْجَيْشِ بَأَنُ
(۲) فَلِذِي الدَّوْحَةِ مُصْفَرَّ الْوَرَقُ
(۳) لَكَ مِنْ تُقَاحِهَا أَقِطَفٌ فَالْوَرَقُ
فَمَتَى كَانَ خَلِيًّا ذَا وَسَامُ
(۴) وَرَقٌ أَصْفَرُ فِي لَحْيَةٍ مِنْ
جَاءَ بِالبُّشْرِ لِعَقْلِ نَضْجًا
(۵) وَرَقٌ غَضُّ طَرِيٍّ أَخْضَرُ
(۶) فِيهِ نَبَأٌ وَرَقٌ مِنْ لَا وَرَقُ
وَاصْفِرَارُ الذَّهَبِ الْحُمْرَةِ فِي
- شَاهِدٌ صَحَّ عَلَيْهِ فِعْلُكَ
يَغْدُو شَيْخًا وَكَبِيرًا ذَا فِطْنِ
ذَلِكَ لَا تَنْظُرُهُ مَا طَابَ وَرَقُ
هَبَّهُ مِنْهَا أَصْفَرًا أَبَدَى الْفَرْقِ
نَضِجِهِ آيِ كَمَالٍ وَمَقَامِ
شَعْرُهُ أَبْيَضُ لَهُ شَابَ الذَّقْنِ
وَإِلَى أَوْجِ الْعَالِي نَهْجًا
آيَةٌ أَنْ كَانَ هَذَا الثَّمَرُ
لَهُ أَيُّ الْعَارِفِ السَّامِي السَّبَقِ
خَدِّ نَقَادٍ وَوَجْهِ صَيْرَفِي (۱)

(۱) ورق عدم الورق ای قدرت و وجود عدم الوجود علامه العارفيه لانه وردفي الحديث القدسي اوليائي تحت قبایي لايعرفهم غيری لان اصفرار الذهب سبب لبياض وجد الصبر في مثل هذا المعنى يعبر عن سرخ روی بياض الوجد و بالورق عن قدرة و الوجود و بالوجا والطراوة واللطافة كناية عن حسن و بياض وجد الصبر في لان الاصفرار مطلقا ليس بمذموم بل اصفرار بعض الاشياء مورث المسرة و البشاشة قال تعالى صفراء قاعق لوزها تسرالناظرين فعلى هذا اصفرار وجه الذهب باعث لحمرة وجد الصيرفي و مسرته و صفرة وجه العارف مثل صفرة الذهب باعث لخالص تقد حاله و لحسن صيرفيته لان العاشق عدم قدرته و اصفرار وجهه دال على خلوصه في محبة الله تعالى -

- (۱) هم تو گفتستی و گفت تو گوا
(۲) زین درخت آن برگ زردش را مبین
(۳) برگهای زرد او کی خود تهی است
(۴) برگ زرد دریش آن موی سپید
(۵) برگهای نو رسیده سبز فام
(۶) برگ برگ بی برگی نشان عارفی است
- پیر باید پیر باید پیشوا
سیبهای پخته او را بچین
این نشان پخته گی و کاملی است
بهر عقل پخته می آرد نوید
شد نشان آن که این میوه است خام
زردی زر سرخ روی صیرفی است

وَلَهُ الْبَحِيَّةُ قَدُمْتُ شِعَارٌ ..
 أَعْوَجُ الْخَطِّ قَلِيلُ الرُّتَبِ
 مِنْ حُرُوفِ الْخَطِّ خَلَى مَا وَجَبَ
 رَاكِضًا كَانَ يَعْلَمُ وَ يَفْنُ
 تَتَحَرَّكَ أُخِرْتُ مِمَّا أَلَمَ
 طَارَ فَوْقَ الْأَوْجِ وَالْأَسْمَى صَعْدُ
 أَنْظِرِ الْحَقَّ لِلْطُّفِ عِبْقَرِي
 لَهُ أَعْطَى وَ بِهِ وَافَى النِّجَاحُ
 صَارَ مَسْتَوْرًا خَفِيًّا بِالْمَرَامِ
 بِاضْطِرَابٍ .. مِنْهُ دَوْمًا إِتَّقِي
 طَيِّبِ بِالنَّفْسِ سَامِي النُّعُوتِ
 وَضَعَ يَعْنِي كَفَى ذَا فَاسْكُتْ

(۱) مَنْ هُوَ قَدْ كَانَ وَرَدِي الْعِذَارُ
 خَبِرٌ عَنْ أَنَّهُ فِي الْمَكْتَبِ
 (۲) أَعْوَجُ مُعْوَجٌ كُلِّ مَا كَتَبَ
 عَقْلُهُ أَزْمَنَ هَبَ مِنْهُ الْبَدَنُ
 (۳) هَبْتُ رَجُلَ الشَّيْخِ بِالسَّرْعَةِ لَمْ
 قَلَّهِ الْعَقْلُ الْجَنَاحِينَ وَجَدَ
 (۴) لَوْ أَرَدْتُ مَثَلًا فِي جَعْفَرِ
 فِي أَزْوَاءِ الْيَدِ وَالرِّجْلِ الْجَنَاحِ
 (۵) خَلَى عَنْ ذَا الذَّهَبِ هَذَا الْكَلَامُ
 قَلْبِي ذَا صَارَ مِثْلَ الزُّبُقِ
 (۶) فَمِنْ الْبَاطِنِ فِي أَلْفِ سُكُوتٍ
 يَدُهُ جَرَّ وَ فَوْقَ الشَّقَةِ

او بمکتب گاه مخبر نوحط است

مزمن غفلت کز تن میدود

یافت عقل او دو پر بر اوج راند

داد حق بر جای دست و پاش پر

همچو سیماب این دلم شد مضطرب

دست بر لب میزند یعنی که بس

(۱) آن که او گل عارض است و نوحط است

(۲) حرفهای خط او کثر تر بود

(۳) پای پیر از سرعت از چه باز ماند

(۴) گر مثل خواهی بجعفر در نگر

(۵) بگذر از زرکابن سخن شد محتجب

(۶) ز اندرونم صد خموشی خوش نفس

- (۱) فَالْسُكُوتُ الْبَحْرُ كَانَ بِالْمَثَلِ
عَنْكَ فَالْنَهْرُ إِذَا لَا تَسْأَلِ
(۲) عَنْ إِشَارَاتٍ مِنَ الْبَحْرِ أَبَدٍ
إِخْتِمَ الْقَوْلَ لَكَ يَا ذَا الدُّبَابِ
(۳) وَ عَلَى ذَاالنَّسَقِ الْعَارِي الْأَدَبِ
(۴) مِنْ شَفَاةٍ بَرَدَتْ عِنْدَ النَّبِيِّ
مَدَّ وَهُوَ غَافِلٌ أَنْ الْخَبَرَ
(۵) هَذِهِ الْأَخْبَارُ كَانَتْ لِلنَّظَرِ
(۶) بَلْ هِيَ لِلْغَائِبِ مَنْ فِي النَّظَرِ
هَذِهِ الْأَخْبَارُ كَانَتْ لِلْأَبَدِ
- الْكَلَامُ النَّهْرُ فَالْبَحْرُ سَأَلَ
.. مَا أَرَدْتَ الرِّيَّ لِلْبَحْرِ أَعْدِلِ
رَأْسَكَ لَا تُتْلُو أَنَا وَالْأَسَدُ
زَمَنًا وَاللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ
ذَلِكَ الْكَلَامُ وَاصِلَ أَبَدِي الْعَجَبِ
ذَلِكَ الْكَلَامُ الْيَدِ مِنْ هَذَا الْغَيْبِ
عُدَّ لَعَوًّا وَخَطَا عِنْدَ النَّظَرِ
نَائِبًا لَيْسَتْ لِمَنْ مِنْهَا حَضَرَ
كَانَ مَوْصُولًا .. وَحِبًّا مُعْتَبَرًا ..
عِنْدَهُ مَعْرُوزَةً .. هَبْ تُسْتَنْدَ ..

- (۱) خامشی بجزست و گفتن همچو جو
(۲) از اشارتهای دریا سر متاب
(۳) همچنین پیوسته کرد آن بی ادب
(۴) دست میدادش سخن او بیخبر
(۵) این خبرها از نظرها نایب است
(۶) هر که او اندر نظر موصول شد
- بسر می جوید ترا جورا مجو
ختم کن والله اعلم بالصواب
پیش پیغمبر سخن زان سرد لب
که خبر هرزه بود پیش نظر
بهر حاضر نیست بهر غائب است
این خبرها پیش او معزول شد

- (۱) اَذْمَعُ الْمَعْشُوقِ قَدِصِرْتَ الْجَلِيسُ
كُلُّ دَلَالٍ أَنَى مِنْ بَعْدِ ذَا
(۲) كُلُّ مَنْ طِفْلِيَّةٌ حَازَ الرَّجُلُ
كُلُّ مَكْنُوبٍ وَ دَلَالٍ لَدِيهِ
(۳) فَلِتَعْلِمِ هُوَ الْمَكْتُوبُ قَدْ
(۴) عِنْدَ ذِي الْأَبْصَارِ قَوْلُ الْخَبَرِ
إِذْ عَلَى نُقْصَانِنَا وَالْغَفْلَةِ
(۵) عِنْدَ ذِي الْأَبْصَارِ قَدْ كَانَ السُّكُوتُ
وَلِذَا لَا غَيْرِهِ جَاءَ الْخِطَابُ
- وَلَهُ كُنْتَ السَّمِيرَ وَالْأُنَيْسَ
رُدَّهُ.. مَا فِيهِ نَفْعٌ وَ أَذَى..
صَارَ مِنْهُ الشَّانُ زَادَ وَيَجُلُ
بَارِدًا عَدَّ وَ لَمْ يَنْظُرَ إِلَيْهِ
قَرَأَ الْحَرْفَ لِيَتَفَهِّمَ أَعَدَّ
خَطَأً كَانَ عَدِيمَ الْأَثَرِ
دَلَّ أَنْبَى عَنْ عَظِيمِ الزَّلَّةِ
لَكَ نَفْعٌ لَا يُوَازِي وَالصُّمُوتُ
(انصتو) إِنَّا لَكُمْ مِثْلَ الْكِتَابِ (۱)

(۱) الاية في آخر سورة الاعراف (و اذا قرى القرآن فاستمعوا له و انصتو لکم
ترحمون) نزلت في ترك الكلام في الخطبة و عبر عنها بالقرآن لاشتغالها عليه و قيل في
القرآن مطلقاً - جلالين -

- (۱) چونکه با معشوق گشتی همنشین
(۲) هر که از طفلی گذشت و مرد شد
(۳) نامه خواند از پی تعلیم را
(۴) پیش بینایان خبر گفتن خطاست
(۵) پیش بینا شد خموشی نفع تو
- دفع کن دلالگان را بعد ازین
نامه و دلاله بر وی سرد شد
حرف گوید از پی تفهیم را
کان دلیل غفلت و نقصان ماست
بهر این آمد خطاب انصتوا

- (۱) لَوْ لَكَ قَدْ قَالَ قُلْ قُلْ حَسَنًا
 (۲) قُلْ وَلَا تَسْهَبْ وَ لَوْ قَالَ أَسْهَبِ
 (۳) فَأَنَا فِي ذِي الْأَحَادِيثِ الْحَسَانِ
 وَ حَسَامِ الدِّينِ مَبْسُوطِ الْعَنَانِ
 (۴) إِذْ أَنَا عَنْ رَشْدٍ هَذَا الْكَلَامِ
 هُوَ لِي فِي أَلْفِ نَوْعٍ سَحَابًا
 (۵) يَا حُسَامَ الدِّينِ ضَوْءِ الذِّجَالِ
 (۶) لَيْسَ ذَا إِلَّا لِحَبِّ الْأَشْتِهَاءِ
- لَكِنَّ الْقَوْلَ قَلِيلًا بَيْنَا
 هَكَذَا قُلْ مُسَهَّبًا مَعَ آدَبِ
 مَعَ ضِيَاءِ الْحَقِّ سُلْطَانِ الزَّمَانِ
 هَكَذَا كُنْتُ بِلَحْنٍ وَ بَيَانِ
 لَهُ قَصَرْتُ بِهِ رُمْتُ الْخِتَامِ
 لِلْمَقَالِ .. فَأُتْبِي الطَّلَبَا ..
 إِذْ نَظَرْتُ لِي فَلَمْ تَبْغِي الْمَقَالَ
 (أَسْقِنِي خَمْرًا وَ قُلْ لِي إِنَّهَا)

(۲) هذه الجملة من رباعي معروف (الافاسقي خمرأ و قل لي هي الحجز ولا تسقني سرأ اذا مكن الجهر و لج باسم من قراءة اهوى و دعني عن الكنى فلا خير في اللذات من دونها ستر -

- (۱) گر بفرماید بگو پر گوی خوش
 (۲) ور بفرماید که اندر کش دراز
 (۳) همچنان من که درین زیبا فسون
 (۴) چونکه کوتاه می کنم من از رشد
 (۵) ای حسام الدین ضیاء ذوالجلال
 (۶) این مگر باشد ز حب مشتبهی
- لیک اندک گو دراز اندر مکش
 همچنین شرمین بگو با امر ساز
 با ضیاء الحق حسام الدین کنون
 او بصد نوعم بگفتن می کشد
 چونکه می بینی چه میجوئی مقال
 (أسقني خمرأ و قل لي انها) (۱)

(۱) آنها در این مصراع تلمیح است بدو بیت ابی نواس معروف الافاسقنی خمرأ و قل لی هی الخمر - ولا تسقنی سرأ اذا امکن الجهر - ویح باسم من اهوی و دعنی عن الکنی فلاخیر فی اللذات من دونها ستر -

- (۱) فِيْهَذَا النَّفْسِ فَوْقَ الْفَمِ
وَقَوْلُ الْأُذُنِ قِسْمُ الْأُذُنِ
(۲) قِسْمُكَ لَوْ لَمْ يَكُ مِنْهُ الْيَسِيرُ
قَالَتْ الْحِرْصُ لِي أَكْثَرُ مِنْ
لَهُ مِنْكَ الْكَاسُ مِثْلُ الْعَنْدَمِ (۱)
أَيْنَ لَا أَيْنَ بِهِ أَنْعَمَ وَمِنْ
فِيكَ حَرًّا لَسَكَرُوا وَلَوْ قَدْ الْكَثِيرُ
ذَلِكَ فَالْقَوْلُ كَرَّرَ وَ أَيْنَ

فی جواب الرسول (ص) للمعترض

- (۳) فِي حُضُورِ الْمُصْطَفَى مَنْ خُلِقَ
حَيْثُ أَنْ الْحَدَّ هَذَا لِعَرَبِي
(۴) مَلِكُ وَالنَّجْمُ سُلْطَانُ عَبَسَ
شَقَّةَ عَضْ لَذَاكَ الْهَازِلِ
سُكَّرٌ وَالْمِسْكُ طَابَ ذُوقُهُ
بِالْمَقَالِ جَازِلًا فِي آدَبِ
قَالَ مَنْ لِي لَكُنْ رُوحٌ وَ نَفْسُ
كُفَّ لَا تَنْبَسُ يَغْيِرُ طَائِلِ

(۱) نزل مولانا حسام الدین منزلة الاذن كما نزل للحبيب في سورة التوبة بقوله (و منهم اللذين يؤذون النبي و يقولون هو اذن قل هو اذن خير لكم يؤمن بالله و يؤمن للمؤمنين) يعنى قال حسام الدين اللذى هو بمنزلة الاذن انا حصنى اكثر من الاذن انا لا اقنع بهذا القدر و لاتسكت روى بهذا القدر من الحرارة و السكر نل اريد الزيادة و هذا حال صاحب السعادة يصرف كل عضو له خلق له -

- (۱) بردهان تست این دم جان او
(۱) قسم تو کز نیست تک گرمیت هست
گوش می گوید که قسم گوش تو
گفت حرص من از آن افزون تراست (۱)

جواب گفتنی رسول (ص) افتراض کننده را

- (۳) در جواب مصطفائی قند خو
(۴) این شه و النجم و سلطان عبس
چون زحد برد آن عرب آن گفتگو
لب گرید آن سرد دم را گفت بس

(۱) در برهان قاطع تک معانی متعد دارد از انجمله اندی و قنیل باشد

- (۱) فَلَا جَلَّ مَنَعِهِ مِنْهُ الْيَدَا
 كَمْ تَقُولُ أَنْتَ عِنْدَ مَنْ عِلِمُ
 (۲) يَا بَسَّ السَّرْقَيْنِ قَدَامَ الْخَيْرِ
 دَغَ وَغَنَهَا بَدَلًا هَذَا أَشْتَرِي
 (۳) بَعْرَةً يَا مَنْ هُوَ قَدْ نَمْنَا
 تَحْتَ أَنْفٍ تَضَعُ ثُمَّ تَقُولُ
 (۴) آيَهَا الْأَحُولُ مَنْ زَادَ أَفْنُ
 كَيْ مَتَاعُ لَكَ فِي السُّوقِ الْقَبِيحُ
 (۵) كَيْ يَهَذَا تَخْدَعُ تِلْكَ الْمَشَامُ
 رَوْضَةً إِلَّا فَلَاحُ تَرَعَى .. وَ سَمَى
 (۶) حِلْمُهُ هَبَهُ لَهُ قَدْ جَعَلَا
 فَقَلِيلًا نَفْسُهُ حَقٌّ يَا أَنْ
- ضَرْبَ فَوْقَ الْإِلْسَانِ أَبَدَا
 بِالْخَفِيَّاتِ الرُّمُورُ وَ فِيهِمْ
 تُذْهِبُ أَنْ سُرَّةَ الْمِسْكِ الْعَبِيرُ
 .. فَهُوَ يَسْمُو كُلَّ مِسْكِ أَذْفَرُ
 لَبُّهُ وَالْمُخُّ عَقْلًا أَفْنَا
 حَسَنَةً كَثْرًا عَلَى الْمِسْكِ تَطُولُ
 حَسَنًا قُلْتَ مِرَارًا وَ حَسَنُ
 كَايِدُ رَائِجٍ يَفْدُو وَ مَلِيحُ
 مَنْ هِيَ الطَّاهِرَةُ مَنْ بِالْمَقَامِ
 .. خُلِقْهَا شَانَا كَأَمْلَاكِ السَّمَاءِ ..
 مَظْهَرُ الْغَفْلَةِ مِمَّا حَصَلَا
 يَعْرِفُ أَنَّ هُوَ فِي الْعَالَمِ مَنْ

چند گوئی پیش دانائی نهان
 که بخر این را بجای ناف مشك
 زیر بینی بر نهی و گوئی که اخ
 تا که کالای بدت یابد رواج
 آن چرنده گلشن افلاك را
 خویشتن را اندکی باید شناخت

(۱) دست میزد بهر منعش بر دهان
 (۲) پیش بینا برده سرگین خشك
 (۳) بعره های کند مغز کند مخ
 (۴) اخ اخی برداشتی ای گنج کاج
 (۵) تا فریبی آن مشام پاك را
 (۶) حلم او خود را اگر چه گول ساخت

- (۱) فَمُ الْقَدْرِ يَهْدِي اللَّيْلَةَ
 أَنْ لَهَا يَأْتِي الْحَيَا أَيْضًا وَلَا
 (۲) ذَا جَمِيلُ الْهَيْبَةِ لَوْ أَظْهَرَ
 زَائِدُ الْبَقَّةِ فِي عَمَّتِهِ
 (۳) كَمْ تَقُولُ يَا لَجُوجُ مِنْ صَفَا
 (۴) حَيْلِ الشَّيْطَانِ هَذِي فَمَاءُ
 كُلِّ حِلْمٍ كَانَ مِنْهَا كَالْجَبَلِ
 (۵) حِلْمُهُمْ لِلْأَبْلَةِ الْيَقْظَانِ قَدْ
 مَنْ يَأْلَفُ بَصَرَ الْأَمْرِ نَظَرُ
 (۶) حِلْمُهُمْ مِثْلَ الشَّرَابِ حَسَنًا
 حَسَنٌ دَبَّ يَسِيرًا فَيَسِيرُ
- لَوْ بَقِيَ الْمَفْتُوحَ حَقُّ الْهَرَّةِ
 تُدْنِ لِلْقَدْرِ فَمَا هَبْ وَصَلَا
 نَفْسُهُ النَّائِمَ فِي قَيْدِ الْكَرَى
 وَبِكَ لَا تَذْهَبُ وَلَا خِرْقَتِهِ
 عَرِي عِنْدَ الرَّسُولِ الْمُصْطَفَى
 أَلْفِ حِلْمٍ عِنْدَهُمْ عَزَّ صِفَاتُ
 رَاسِخٍ غَطَى السَّحَابَ بِالْقَلَلِ
 صَيْرَ وَالْعَاقِلَ الْخُبَرَ الْأَسَدِ
 صَيْرَ أَلَا كَمَهُ رَهْنًا لِلْخَطَرِ
 لُطْفُهُ فَوْقَ الدَّمَاعِ حَسَنًا
 .. مَا لَهُ فِي السُّكْرِنْدِ وَنَظِيرُ

- (۱) دیگ را گر بازماند امشب دهن
 (۲) خویشتن گر خفته کرد آن خوب فر
 (۳) چند گوئی ای لجوج بی صفا
 (۴) صد هزاران حلم دارند آن گروه
 (۵) حلمشان بیدار را ابله کند
 (۶) حلمشان همچون شراب خوب نغز
- گربه را هم شرم باید داشتن
 سخت بیدارست دستارش مبر
 این فسون دیو پیش مصطفی
 هر یکی حلمی از آنها صد چوکوه
 زیرک صد چشم را اکمه کند
 نغز نغزک میرود بالای مغز

- (۱) أُنْظِرِ السَّكَرَانَ مِنْ هَذَا الشَّرَابِ
صَارَ كَالْفَرْزَيْنِ سَكْرَانَ سَرَى
(۲) فَالْفَتَى ذُو الدَّلِّ مِنْ هَذَا الشَّرَابِ
وَقَعَ كَالشَّيْخِ أَثْنَاءَ الطَّرِيقِ
(۳) سَيِّمًا ذَاكَ الشَّرَابُ مَنْ عَلَا
لَا شَرَابُ سَكْرُهُ فِي لَيْلَةٍ
(۴) ذَاكَ مَنْ مِنْ بَهْجَةٍ مَعَ رَحْلَةٍ
ضَيَعُوا الْعَقْلَ ثَلَاثَ مِائَةٍ
(۵) مَنْ نِسَاءٍ مِصْرَ مِنْهُ قَدْحًا
وَلَهَا الْأَيْدِي حَبًّا أَرْبَا
- مَنْ عَجِيبًا كَانَ سَلَابُ اللَّبَابِ
أَعْوَجًا مِمَّا بِهِ مِنْهُ جَرَى
السَّرِيعِ السَّكَرِ سَلَابُ اللَّبَابِ
تَأْتِيهِ اللَّبِ صَرِيعًا لَا يَفِيقُ
وَ غَدَى بِالصَّنْعِ مِنْ حُبِّ بَلَى
قَرْدَةٍ كَانَ دَنِي الْخُلَّةِ
فِيهِ صَحْبُ الْكَهْفِ سَامُوا النِّحْلَةَ
سَنَةً مَعَ تِسْعَةٍ كَالْمِيتِ
شَرِبْتُ نَهْلًا فَهَاجَتْ فَرْحًا
قَطَعْتُ وَالرُّوحَ قَدَّتْ طَرَبًا

- (۱) مست را بین زان شراب پر شکفت
(۲) مرد برنا زان شراب زود گیر
(۳) خاصه این باده که از خم بلی است
(۴) آن که آن اصحاب کهف از نقل و نقل
(۵) زان زنان مصر جامی خورده اند
- همچو فرزین مست و کژ رفتن گرفت
در میان زاد می افتد چو پیر
نی میی که مستی او یک شبی است (۱)
سه صد و نه سال گم کردند عقل
دستها را شرحه شرحه کرده اند

(۱) ترجمه این بیت مبتنی است بر نسخه النهج القوی است و در غالب نسخ (از خم نبی است) بفتح نون یا بضم نون و بنظر نگارنده برای سیاق سخن (خم نبی) مناسب تر میباشد

(۱) وَ كَذَٰكَ السَّٰحِرُونَ سَكَرُوا مِثْلَ مُوسَىٰ وَ بِهِ كَمُ بُهَرُوا
 حَسِبُوا لِلشَّنَقَةِ وَصَلَ الْحَبِيبُ خَاطِبِ الْقَلْبِ عَلَى رَغَمِ الرَّقِيبِ
 (۲) جَعَفَرُ الطَّيَّارِ مِنْ هَذَا الرَّحِيقِ سَكَرَ خَرَّ صَرِيحاً لَا يَفِيقُ
 وَ رِهَانًا مِنْ عَلَى رَجُلٍ وَ يَدُ عَقَدَ وَ الْكَلَّلَ مِنْ حُبِّ فَقَدَ

فی بیان قصه قول ابی یزید سبحانی ما اعظم شأنی (و لیس

فی جبتی سوی الله) و اعتراض المریدین علیه و جوابه لهم

(۳) مَعَ مُرِيدِهِ الْفَقِيرُ بَايَزِيدُ ذَاكَ مَنْ فَضْلاً عَلَى الْخَلْقِ يَزِيدُ
 قَالَ أَصْحُوا هَا أَنَا اللَّهُ الْأَحَدُ مَا لِي كَفُوْ وَ مَالٌ وَ وَلَدُ ..

(۱) علی فعوی بقول الحق علی لسان عبده و هذه مرتبة قرب النوافل والفرائض فمن كان بقرب الفرائض فهو الاله الحق و منه و ما رميت اذ رميت ولكن الله رمى و من كان بقرب النوافل فالحق سمعه اللذى يسمع به و بصره اللذى يبصر به كما قال حديثه القدسى قال الشيخ الاكبر و لا بد من اثبات غرق العبد فى الفنا فى الله و حتى يصلح ان يكون الحق سمعه و بصره و لسانه و كان الحق قال علی لسان ابی یزید لا اله الا انا فاعبدون كما انه تعالى اخبر عن سيدنا موسى بقوله (نودى من لشاطىء الوادى الايمن فى البقعة المباركة من الشجرة ان يا موسى انى انا الله رب العالمين) -

(۱) ساحران هم شکر موسی داشتند دار را دلدار می پنداشتند

(۲) جعفر طیار زان می بودست زان گرو میگرد بیخود پا و دست

قصه سبحانی ما اعظم شأنی و اعتراض مریدان و جواب او مر ایشان را

(۳) با مریدان آن فقیر محتشم با یزید آمد که نک یزدان منم (۱)

(۱) برای آگاهی از معنی این بیت بطوری که مطابق اصول حکمت و فلسفه باشد

بمنحه (۲۰۲) شرح سبزواری رجوع شود -

- (۱) قَالَ سَكْرَانٍ عِيَانًا ذُو الْفُنُونِ
 (۲) حَيْثُ ذَاكَ الْحَالُ مِنْهُ قَدْ ذَهَبَ
 هَكَذَا أَنْتَ ذَكَرْتَ وَالصَّلَاحُ
 (۳) قَالَ ذِي الْمَرَّةِ لَوْ ذِي الْمَشْغَلَةِ
 فَبِذَاكَ النَّفْسِ كَلًّا عَلَيَّ
 (۴) نَزَّهَ الْحَقُّ عَنِ الْجِسْمِ أَنَا
 إِذَا أَنَا قُلْتُ كَذَا فَالْقَتْلُ لِي
 (۵) حَيْثُ ذَاكَ الرَّجُلُ الْحُرُّ السَّعِيدُ
 كَلَّ قَرْدٍ مِنْ مُرِيدِيهِ أَعَدَّ
 (۶) هُوَ أَيْضًا صَارَ مِنْ ذَاكَ الْقَدَحِ
 فَوْصَايَاهُ مِنَ الْخَاطِرِ لَهُ

- (۱) گفت مستانه عیان آن ذوفنون
 (۲) چون گذشت آن حال گفتندش صباح
 (۳) گفت این بار ارکنم من مشغله
 (۴) حق منزّه از تن و من با تنم
 (۵) چون وصیت کرد آن آزاد مرد
 (۶) مست گشت او باز از آن سفراق زفت
- لا إله إلا أنا ها فاعبدون
 تو چنین گفتی وان نبود صلاح
 کاردها در من زبید آن دم هله (۱)
 چون چنین گوید بیاید کشتنم
 هر مریدی کردی آهاده کرد
 آن وصیتهاش از خاطر برفت

(۱) هله از هلیدن بمعنی گذاشتن و فرو گذاشتن (برهان قاطع) -

- (۱) وَوَدَّ الْعِشْقُ لَهُ الْعَقْلُ ذَهَبُ
 (۲) هَاهُوَ الْعَقْلُ مِثَالُ الشَّحْنَةِ
 وَصَلَ فَالشَّحْنَةُ الْمُسْكِينُ قَدْ
 (۳) شَمَسًا الْحَقُّ غَدَى الْعَقْلُ الظَّلَالُ
 لِلظَّلَالِ مَعَ شَمْسِ الْحَقِّ جَلُ
 (۴) وَ لَوْ الْجَنِّيُّ حِينًا غَلَبَا
 لَهُ وَصَفُ الرَّجُلِ مَعَ مَا يُسَبِّ
 (۵) هُوَ مَا قَالَ لَهُ الْجَنِّيُّ قَالَ
 هَبْ لِذَاكَ الْجَانِبِ الْقَوْلُ غَدَى
 (۶) حَيْثُ لِلْجَنِّيِّ ذَالْقَانُونَ بَانَ
 (۷) ذَهَبَ الْعَقْلُ لَهُ وَ الْإِقْتِدَارُ
 قَبْلًا إِلْهَامُ التَّرَكِّي صَارَ

(۱) نسخه ثانیه - حيث ذالقانون كان والنفس - قدرة الجنی نال مالمس - خالق الجنی ذاك
 كيف كان - قدرة في ذاته ما منه بان -

- (۱) عشق آمد عقل او آواره شد
 (۲) عقل چون شحنة است چون سلطان رسيد
 (۳) عقل سایه حق بود او آفتاب
 (۴) چون پری غالب شود بر آدمی
 (۵) هر چه گوید آن پری گفته بود
 (۶) چون پری را این دم و قانون بود
 (۷) اوی او رفته پری او خود شده
- صبح آمد شمع او بیچاره شد
 شحنة بیچاره در کنجی خزید
 سایه را با آفتاب او چه تاب
 گم شود از مرد و وصف مردمی
 زان سری کز زان سری گفته بود (۱)
 کرد کار آن پری خود چون بود
 ترك بی الهام تازی کو شده

(۱) چند توجیه دارد یکی آن که طرف شرط در اول محذوف باشد یعنی گر زین
 نشاء و گر از آن نشاء - دوم - آن که شرط محذوف نباشد معنی این باشد که ازین
 سر که محسوس است چیزی که از آن سر غالب است بروز کند سیم آنکه سری بکسر
 سین بخوانیم که بمعنی راز نهان باشد - چهارم آنکه سری عربی بمعنی شریف باشد سبز و اوی
 صفحه (۲۰۳)

لَفَّةً وَاحِدَةً مِمَّا فَعِمَ
هَكَذَا كَأَنْتَ وَخُصَّ مَعْرِفَهُ
كَانَ وَالْجَنِّي كُلِّ الْعَالَمِ
هُوَ مِنْ جَنِّيٍّ أَذْنَى بِالْعَمَلِ
دَمَ لَيْثِ الْغَابَةِ الْفَحْلِ الْغَضِبِ
مِنْهُ بَلَى لِلْخَمْرَةِ .. اللَّيْثُ أَجَلُ ..
خَالِصٍ طَلَقَ بِهِ اللَّبُّ ذَهَبُ
قَالَتِ الْخَمْرَةُ أَسْمَى رُبَمَا ..
ذَلِكَ الشَّرُّ وَذَلِكَ الْكَبِيرُ
ذَلِكَ الْفَتَكُ وَذِيَاكَ الْغَلْبُ
أَسْفَلَ أَنْتَ تَصِيرُ رُبَّةً
مِنْهُ أَعْلَاكَ .. كَمَا شَاءَ فَعَلُ ..

(۱) اِذْ إِلَى نَفْسِهِ عَادَ مَا عَلِمَ
حَيْثُ لِلْجَنِّيِّ ذَاتُ وَصِفِهِ
(۲) فَأِذَا مَنْ هُوَ رَبُّ الْآدَمِيِّ
كَيْفَ كَانَ آخِرَ الْأَمْرِ أَقْلُ
(۳) وَ لَوْ السَّكَرَانُ أَنَا قَدْ شَرِبُ
أَنْتَ قُلْتَ لَمْ يَكُ هَذَا الْعَمَلُ
(۴) وَهُوَ لَوْ صَاغَ كَلَامًا مِنْ ذَهَبِ
أَنْتَ قُلْتَ ذَلِكَ الْكَلَامُ الطَّيِّبُ
(۵) فَمِنْ الْخَمْرَةِ حَقٌّ أَنْ يَصِيرَ
وَّ لِنُورِ الْحَقِّ جَلُّ مَا وَجَبَ
(۶) رُبَمَا أَخْلَاكَ مِنْكَ بَتَّةً
وَ كَلَامًا عَالِيًا فِيكَ جَعَلُ

چون پری را هست آن ذات و صفت

از پری کمی باشدش آخر کمی

تو بگوئی او نکرد آن باده کرد

تو بگوئی باده گفت است این سخن

نور حق را نیست آن فرهنگ و زور

تو شوی پست او سخن غالی کند

(۱) چون بخود آید نداند يك لغت

(۲) پس خداوند پری و آدمی

(۳) شیر گیر از خون نره شیر خورد

(۴) و سخن پردازد از زر کهن

(۵) باده را می شود این شر و شور

(۶) که ترا از تو بکل خالی کند

- (۱) وَهَبِ الْقُرْآنَ أَنْ مِنْ شَفَعِ
كُلُّ مَنْ قَالَ بِأَنَّ الْحَقَّ مَا
(۲) حَبِطُ طَيْرُ السَّعْدِ مِنْ مِنْهُ الْوُجُودُ
بِأَيِّدٍ بِالْكَلامِ ذَاكَ قَدْ
(۳) أَنْ سِيلَ الْحَيَرَةِ الْعَقْلَ خَطَفَ
(۴) قَالَ لَيْسَ أَبَدًا فِي جُبَّتِي
أَنْتَ فَوْقَ الْأَرْضِ أَوْ فَوْقَ السَّمَاءِ
(۵) فَمُرِّدُوهُ جَمِيعًا ذَهَبُوا
بِالْمَوَاسِي طَاهِرَ الْجِسْمِ لَهُ
(۶) كَلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ مِنْ مِثْلِ مَنْ
ضَرَبَ الْمُوسَى بِالرَّيْبِ عَلَى
- لِلنَّبِيِّ ظَهَرَ بِالنُّقُولِ
قَالَ الْكَافِرَ قُلْ مَا أَسْلَمَا
خَلِيَّ حَلَقَ فِي أَوْجِ السُّعُودِ
شَرَعَ قَالَ أَنَا اللَّهُ الْآخِذُ
قُوَّةً أَكْثَرَ مِنْ قَوْلِ سَلَفِ
مَا سِوَى اللَّهِ وَ مَا مِنْ رُتْبَةٍ
كَمْ تَرُومُ اللَّهُ جَلَّ وَ سَمَى
مِنْ جُنُونٍ وَ عَلَيْهِ حَمَلُوا
ضَرَبُوا وَهُوَ صَرِيعٌ وَ لَهُ
الْحَدُّوا فِي (گردد کوه) بِالْسُنَنِ
شَيْخِهِ .. رَامَ لَهُ صَعْبَ الْبَلَاءِ ..

- (۱) گرچه قرآن از لب پیغمبر است
(۲) چون همای بیخودی پرواز کرد
(۳) عقل را سیل تحیر در ربود
(۴) نیست اندر جبین الا خدا
(۵) آن مریدان جمله دیوانه شدند
(۶) هر یکی چون ملحدان (گردد کوه)
- هر که گوید حق نه گفت او کافرست
آن سخن را بایزید آغاز کرد
زان قوی تر گفت کاول گفته بود
چند جوئی بر زمین و بر سما
کاردها بر جسم پاکش میزدند
کار میزد پیر خود را بی ستوه (۱)

(۱) گردد کوه - کرد بضم کاف فارسی پهلوان - کوه یعنی در عظمت چو کوه بودند
و احتمال می رود که مرکب باشد بکسر کاف فارسی و سکون راء باینکه گردد کوه کوهیست در
مازندران که گویا ملحدان شدید از آن موضع برخاستند صفحه ۲۰۳ سبزواری -

- (۱) کُلُّ مَنْ فِي الشَّيْخِ مُوسَى أَدْخَلَ
 (۲) جِسْمَهُ بَضْعَ أَوْلَاهُ الشُّجُونُ
 ذَاكَ مَا أَثَرُ مَنْ كَانَ مُرِيدُ
 (۳) کُلُّ مَنْ فِي حَلْقِهِ جُرْحًا وَضَعُ
 (۴) وَأَنْفَنِي مَيْتًا يَنْعَمُ کُلُّ مَنْ
 (۵) صَدْرُهُ شَقَقَ مَيْتًا لِلْأَبَدِ
 مِنْ حَلِيفِ السَّعْدِ ذَا رَبِّ الْقِرَانِ
 (۶) أَنَّ لَهُ يَجْرَجُ فِي جُرْحٍ ثَقِيلٍ
 يَدُهُ شَدَّ وَ بِالرُّوحِ ذَهَبُ
- لَهُ عَادَ وَ بِهِ قَدْ دَخَلَ
 أَثَرًا فِي بَدَنِ رَبِّ الْفُنُونِ
 لَهُ غَرَقُ الدَّمِ وَ الْجُرْحُ الشَّدِيدُ
 حَلَقَهُ قَدْ نَظَرَ مِنْهُ أَنْقَطَعُ
 جِرْحَ الصَّدْرِ لَهُ ذَاكَ الزَّمَنُ
 عَادَ کُلُّ مَنْ لَهُ عِلْمًا وَجَدَ
 قَلْبُهُ لَمْ يَرْضَ لُطْفًا وَحَنَانُ
 نِصْفُ عِلْمٍ لَهُ فِي هَذَا الْجَلِيلِ
 غَيْرَ أَنَّ نَفْسَهُ خَلَّى فِي تَعَبِ

(۱) ای کذا و رناؤه (س) لهم وقت مع الله تعالى يصلون به الى مرتبة الفناء فی الله
 فيتكلم الحق ذلك الحين على لسانهم كما اراد و شاء و منهم ابو يزيد فمن انكرهم انكر الله تعالى

- (۱) هر که اندر شیخ تیغی می خلید
 (۲) يك اثر نبی بر تن آن ذوفنون
 (۳) هر که او سوی گلوبش زخم برد
 (۴) وانکه اورا زخم اندر سینه زد
 (۵) وانکه آکه بود زان صاحبقران
 (۶) نیم دانش دست او را بسته کرد
- باز گونه بر تن خود می درید
 و آن مریدان خسته و غرقاب خون
 حلق خود ببریده دید و زار مرد
 سینه اش بشکافت شد مرده ابد
 دل نداشت که زند زخم گران (۱)
 جان ببرد الا که خود را خسته کرد

(۱) صاحب قران باصطلاح اهل نجوم که در سال ولادت او زهره و مشتری را قران
 باشد و این . قران بعد از سالها میشود و صاحب ان مظفر و فیروز خواهد شد

لَهُ قَلٌّ وَلِذَا نُوْحُ الشَّدِيدُ
 رَجُلٍ وَأُمْرَأَةٌ صَفًّا فَصَفُ
 دَرَجًا فِي ثَوْبِكَ وَالثَّقَلَيْنِ
 كَانَ لِلنَّاسِ بِخَلْقِي وَ يَفَنُ
 نَقَصَ مِنْ خَنْجَرٍ فِيهِ وَرَدُ
 لَهْمَا الضَّرْبُ غَدَى دَوْمًا ثَنَا
 شَوْكَةً خَلَّى لَهَا رَامَ الْأَذَى
 ذُو الْفَقَارِ تَضْرِبُ رُمْتَ الْعَنَا
 جَسِمِكَ كَانَ لَكَ رُمْتَ الْبَلَا
 أَبَدًا فِي الْأَمْنِ حَلٍّ وَ كَيْمِنْ
 غَيْرُ نَقْشِ الْغَيْرِ هَلْ أَنَا بَدَى
 لَا هُوَ كَانَ .. وَ مَعَهَا يَتَّحِدُ ..

(۱) طَلَعَ الصُّبْحُ وَمَنْ كَانَ الْمُرِيدُ
 (۲) بَانَ فِي أَبْيَايِهِمُ الْآفُ الْآفُ
 لَهُ جَاءُوا مِنْ جَمِيعِ الْعَالَمِينَ
 (۳) لَوْ هُوَ ذَا الْبَدَنِ مِنْكَ الْبَدَنُ
 كَانَ مِثْلَ الْبَدَنِ لِلنَّاسِ قَدْ
 (۴) مَنْ رَأَى نَفْسَهُ مَعَ مَنْ قَدْ فَنَى
 مَنْ رَأَى نَفْسَهُ فِي الْعَيْنِ الْقَدَى
 (۵) أَنْتَ يَا مَنْ فَوْقَ مَنْ بَنَى فَنَى
 فَتَفَكَّرَ ذَلِكَ الضَّرْبُ عَلَى
 (۶) حَيْثُ أَنْ مَنْ فَنَى فَإِنْ أَمِنْ
 (۷) نَفْسُهُ فَإِنْ وَ مِرَاتًا غَدَى
 فِي الْمَحَلِّ ذَاوِ هَلْ فِيهِ وَجِدُ

نوحه ها از جانشان برخاسته
 کی دو عالم درج دریک پیرهن
 چون تن مردم ز خنجر گم شدی
 با خود اندر دیده خود خار زد
 بر تن خود میزنی آن هوشدار
 تا ابد در ایمنی او ساکن است
 غیر نقش روی غیر آنجای نه

(۱) روز گشت وان مریدان کاسته
 (۲) پیش او آمد هزاران مرد وزن
 (۳) این تن تو گرتن مردم بدی
 (۴) با خودی با بیخودی دو جار زد
 (۵) ای زده بر بیخودان تو ذو الفقار
 (۶) زانکه بیخود فانی است و ایمن است
 (۷) نقش او فانی و او شد آینه

- (۱) تَوَبَّصْتَ أَنْتَ قَدْ كَانَ الْبُصَاقُ
وَعَلَى الْمِرْءَاتِ إِنْ تَضْرِبُ عَلَى
(۲) وَلَوْ الْوَجْهَ قَبِيحاً تَنْظُرُ
وَإِذَا عَيْسَى الْمَسِيحَ تَنْظُرُ
(۳) هِيَ أَيْسَتْ ذَا وَلَا ذَاكَ صَفَتْ
نَفْسَكَ أَنْتَ لَكَ خَلَتْ أَمَامُ
(۴) حَيْثُ أَنَّ الْقَلَمَ هَذَا لِمَحَلِّ
أَرْتَجِبُ حَيْثُ هُنَا جَاءَ الْقَلَمُ
(۵) شَفَّةً سُدَّوْ لَوْ أَبْدَى الْبَيَانَ
نَفْساً لَا تُبْدِي هَبْ قُلْتَ السَّدَادُ
فَوْقَ وَجْهِ لَكَ مَنْ بِالْحُسْنِ فَاقُ
نَفْسِكَ الضَّرْبَ وَضَعْتَ فِي الْمَلَأُ
ذَلِكَ أَيْضاً أَنْتَ فِيهِ تَظْهَرُ
أَنْتَ كُنْتَ لَا سِوَاكَ الْمَنْظَرُ
طَلْقَةً بَانَتْ وَ بِالنُّورِ صَفَتْ
وَجْهِكَ أَبَدْتَهُ بِالْكُلِّ تَمَامُ
وَصَلَ فَالْشَفَّةُ الْبَابَ عَجَلُ
إِرْبَاباً كَسِرَ وَالرَّأْسُ انْقَلَمَ
لَكَ تَقْرِيراً بَلِيفاً وَاللِّسَانُ
لَا تَقَهُ وَاللَّهُ أَدْرَى بِالرَّشَادِ

- (۱) گر کنی تف سوی روی خود کنی
ور زنی بر آینه بر خود زنی
(۲) ور به بینی روی زشت آن هم توئی
ور به بینی عیسی مریم توئی
(۳) او نه آینست و نه آن او ساده است
نفس تو در پیش تو بنهاده است
(۴) چون رسید اینجا سخن لب در به بست
چون رسید اینجا قلم در هم شکست
(۵) لب به بندار چه فصاحت دست داد
دم مزن والله اعلم بالرشاد

- (۱) أَهْيَا السَّكَرَانُ بِالْخَمْرِ عَلَى
تَفْتِكِرُ إِمَّا تَجِيءُ لِلْأَمَامِ
(۲) فَيَكُلُّ زَمَنٍ أَنْتَ إِذَا
أُدِرَ هَذَا لِنَفْسِ الْجُلُو أَمَا
(۳) فَعَلَى كُلِّ زَمَانٍ طَيِّبِ
(۴) كَيْ عَلَى الْحَبِّ الْجَمِيلِ وَالْوَلَا
فَتَنَّبَهُ وَ بِذَلِكَ الْمَكْمَنِ
(۵) إِنْ خَوْفَ الرُّوحِ فِي وَقْتٍ عَلَى
تَجِدُ أُنْسًا وَ طَيْبًا مِنْ زَوَالِ
- حَاقَةَ السَّطْحِ فَإِنَّا أَنْتَ لَا
أَوْ إِلَى أَسْفَلَ تَأْتِي وَالسَّلَامُ
لِلْمُرَادِ تَصِلُ لَافِي أَذَى
حَاقَةَ السَّطْحِ غَدَى .. مِمَّا يَكَا.. (۱)
خَفُّهُ اسْتُرْ مِثْلَ كَنْزِ الذَّهَبِ
بَغْتَةً لَا يَأْتِي كَرْبٌ وَ بَلَا
خَائِفًا سِرُّ قَبْلَ تِلْكَ الْمَحَنِ
حَاقَةَ سَطْحِ الْغُيُوبِ مَنْ عَلَا (۲)
إِرْتِحَالُ هُوَ عَقْبَاهُ الْوَبَالُ

(۱) ای یا من انت فی مرتبة الحقیقة سکران شراب من العشق علی الدوام انت فی المثل علی حافة سطح مرتبة الحقیقة اختر لنفسک احدى الحالین اما ان تذهب من حافة مرتبة الحقیقة لوسط عالم الحقیقة و تنمحی هناك او تنزل منها لمرتبة العقل و تتکلم مع کل أحد من الناس علی مقتضى عقله بما یناسبه مرتبة لتعلم - (۲) ای خوف الروح فی وقت السرور من الزوال فی حافة سطح الغیب ارتحال الروح یعنی فی وقت مشاهدة الجمال الالهی احذر زوال الدولة لئلا تذهب الروح من حافة السطح -

- (۱) برکنار بامی ای هست مدام
(۲) هر زمانیکه شدی تو کامران
(۳) بر زمان خوش هراسان باش تو
(۴) تا نیاید بر ولا ناگه بلا
(۵) ترس جان در وقت شادی از زوال
- پست بنشین با فرود آ و السلام
آن دم خوش را کنار بام دان
همچو گنجش خفیه کن بی فاش تو
ترس ترسان رودر آن مکن هلا
زان کنار بام غیبت ارتحال

هُوَ إِذْ مِنْهُ غَدَى الْعَقْلُ الْمَهَانُ
 إِذْ هُوَ فِي نَفْسِ عَيْسَى رَشَدُ
 طَاهِرًا عَادَ وَ نُورًا كَالْقَبَسِ
 تَضَجَّ أَنْ لِرَشْدٍ جَاءَ قَلِيلُ
 قَصَرَ بِالْخُطْوَةِ دَوْمًا عَشْرُ
 مَا دَرَى فِي الْآيَةِ رَامَ السَّبِيلُ
 قَلَّدَ التَّدِيرَ ذَا قُلْتُ عَلَنُ
 فَهُوَ هَادِيكَ لِمَا عَقْلًا يَجِبُ
 هُوَ فِي نُورٍ مِنَ الْحَقِّ سَفَرُ
 نُورُهُ الطَّاهِرُ مِنْ جَدَى الْبَصَرِ
 خَرَّقَ الْجِلْدَ وَ جَاءَ فِي الْإِيَانِ

(۱) وَ مِنْ ابْلِيسَ مَتَى أَشَيْخٌ كَانَ
 (۲) صَارَ وَالْأَشْيَاءَ هَبْ طِفْلًا يُعَدُّ
 كَانَ مِنْ كُلِّ غُرُورٍ وَ هَوَسٍ
 (۳) ذَا بَيَاضُ الشَّعْرِ كَانَ دَلِيلُ
 عِنْدَ مَنْ قَدْ كَانَ مَرْبُوطَ النَّظَرِ
 (۴) ذَاكَ مَنْ قَلَّدَ إِذْ غَيْرَ الدَّلِيلِ
 (۵) دَائِمًا لَا غَيْرَهَا مِنْ أَجْلِ مَنْ
 لَوْ أَرَدْتَ فِعْلَ ذَا الشَّيْخِ أَنْتَجِبُ
 (۶) ذَاكَ مَنْ مِنْ سِتْرِ تَقْلِيدِ طَفَرُ
 (۷) كُلِّ شَيْءٍ مِثْلَمَا كَانَ نَظَرُ
 أَبَدًا لَا فِي دَلِيلٍ وَ بَيَانُ

چونکه عقلش نیست او لاشی بود

پاک باشد از غرور و از هوس

پیش چشم بسته کوتاه تکی است

در علامت جوید او دائم سبیل

چونکه خواهی کرد بگزین پیر را

او به نور حق بیند هر چه هست

پوست بشکافد بیاید در میان

(۱) از بلیس او پیر تر خود کی بود

(۲) طفل گیرش چون بود عیسی نفس

(۳) آن بیاض مو دلیل پختگی است

(۴) آن مقلد چون نداند جز دلیل

(۵) بهر او گفتیم این تدبیر را

(۶) آنکه او از پرده تقلید جست

(۷) نور پاکش بی دلیل و بی بیان

(۱) لَيْسَ فِي كُلِّ مَحَلِّ السُّكْرِ قَدْ
 جَعَلَ الشَّرَّ أَوْ النُّكَرَ أَعْدَ
 رَبِّمَا قَدْ صَيَّرَ عَارِي الْأَدَبِ
 أَكْثَرَ قُبْحًا لَهُ الْعَارَ جَلَبَ
 (۲) لَوْ بِهَا مَنْ سَكَرَ الْعَاقِلَ كَانَ
 حَسَنَ الْحَالِ سَلِيمَ الطَّبَعِ بَانَ
 وَ قَبِيحَ الْخُلُقِ لَوْ كَانَ غَدَى
 أَقْبَحَ بِالشَّرِّ وَالشُّومِ بَدَى
 (۳) لَكِنَّ الْأَغْلَبُ لَمَّا قَبِحُوا
 بِالْفَسَادِ ظَهَرُوا مَا صَلَحُوا (۱)
 فَعَلَى الْكُلِّ الشَّرَابَ حَرَّمُوا
 .. هَبْ قَلِيلاً مِنْهُمْ قَدْحِرْ مُوَا ..

(۱) و ذاك ان الامم السالفة كان شرب الخمر عندهم مباحاً اذالم يظهر قبحه وشؤمه فان ظهر أدب و ان شرب قليلا و لم يسكر و ذهب في مصالحه الدنيوية والاخرية جوزقة و مضوا على هذا الحال الى صدر الاسلام الى ان نزلت هذه الاية في مكة (و من ثمرات النخيل و الاغراب تتخذون منه سكرأ و رزقا حسنا يسئلونك عن الخمر و الميسر قل قبيها اثم كبير و منافع للناس) فشربوا بعض نظراً لمنافعها وتركها آخرون نظراً لاثمها وضررها حتى ذهب يوماً عبدالرحمن لدعوة بعض المؤمنين فشربوا ثم قاموا لصلاة المغرب فأمرهم عبد الرحمن بن عوف و قرأ قل يا ايها الكافرون أعبد ما تعبدون فنزلت هذه الاية (لاتقربوا الصلوة و انتم سكارى) حتى تعلموا ما تقولون) فكانوا يشربونها قبل دخول اوقات الصلوة حتى دعا يوماً عباب بن مالك بعض المؤمنين وكان فيهم سعد بن ابى وقاص فشربوا و سكروا و قرأ سعد بن ابى وقاص فصيذة ترتبط بهجو الانصار فقام واحد من الانصار شج رأسه و شكوه الى الرسول فنزلت هذه الاية (يا ايها الذين آمنوا انما الخمر و الميسر و الانصاب و الازلام رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه لعلكم تفلحون -

(۱) نى همه جا بى خودى شر ميكند بى أدب را بى أدب تر و ميكند
 (۲) گر بود عاقل نكو فر ميشود و ر بود بد خوى بدتر ميشود
 (۳) ليك اغلب چون بدند و نا پسند بر همه مى را مجرم كرده اند

(۱) پيش ازین بيت اين دو بيت در نسخه لكناهور اضافى آمده است بر لبيب آيد
 لباب كاس او- و ز غبى كم گردد استيناس او- بيخود از مى با أدب گردد تمام - با خود
 از مى بى ادب گردد مدام -

(۱) صَحَّ حُكْمُ الْأَغْلَبِ فَلَا غَلَبَ
هُم قَبِيحُونَ وَ شَرًّا طَلَبُوا
وَلِذَا مِنْ كَفِّ قُطَاعِ الطَّرِيقِ
أَخَذُوا السَّيْفَ وَ ذَلَّ فِي الْفَرِيقِ

فی بیان الرسول (ص) علة اختیاره ذاك الهدیلى امیرا

و قائداً للحرب و تفضيله على الشيوخ المحنکین

(۲) فَالْنَبِيُّ قَالَ يَا مَنْ قَدْ نَظَرُ
ظَاهِرَ الْحَالِ دَنَى مِنْهُ النَّظَرُ
أَنْتَ لَا تَنْظُرُ إِلَيْهِ أَنْ شَبَابُ
كَانَ لَا فَنُ لَهُ عَارِي اللَّبَابُ
(۳) فَلَكُمْ مِنْ رَجُلٍ وَاللَّحِيَّةِ
لَهُ سَوْدَاءٌ وَ شَيْخًا يُنَعَتُ
وَلَكُمْ مِنْ أَبْيَضٍ بِاللَّحِيَّةِ
قَلْبُهُ كَالْقَيْرِ دَاجِي السَّحْنَةِ
(۴) عَقْلُهُ جَرَّبَتْ كَمَ مِنْ مَرَّةٍ
ذَالشَّبَابُ فِي الْأُمُورِ الْمُرَّةِ
(۵) كَانَ شَيْخًا شَيْخُ الشَّيْخِ الَّذِي
كَانَ بِالْعَقْلِ سَلِيمَ الْمَأْخَذِ
لَيْسَ مَنْ قَدْ كَانَ مُبَيَّضَ الشَّعْرِ
لَحِيَّةً وَ الرَّأْسَ لِلْعَقْلِ أَفْتَقَرَّ..

(۱) حکم اغلب راست چون اغلب بدنند
تیغ را از دست رهن بستند
بیان کردن رسول (ص) سبب تفضیل و اختیار کردن او آن هدیللی را بامیری

و سر لشکری بر پیران و کار دیدگان

(۲) گفت پیغمبر که ای ظاهر نگر
تو مبین او را جوان بی هنر
(۳) ای بسا ریش سیاه و مرد پیر
ای بسا ریش سفید و دل چو قیر
(۴) عقل او را آزموده بارها
کرد پیری آن جوان در کارها
(۵) پیر پیر عقل باشد ای پسر
نی سقسی موی اندر ریش و سر

هُوَ إِذْ مِنْهُ غَدَى الْعَقْلُ الْمَهَانُ
 إِذْ هُوَ فِي نَفْسِ عِيسَى رَشَدُ
 طَاهِرًا عَادَ وَ نُورًا كَالْقَبَسِ
 تَضَجَّ أَنْ لِلرَّشَدِ جَاءَ قَلِيلُ
 قَصَرَ بِالْخُطْوَةِ دَوْمًا عَثَرَ
 مَا دَرَى فِي الْآيَةِ رَامَ السَّبِيلُ
 قَلَّدَ التَّدِيرَ ذَا قُلْتُ عَلَنُ
 فَهُوَ هَادِيكَ لِمَا عَقْلًا يَجِبُ
 هُوَ فِي نُورٍ مِنَ الْحَقِّ سَفَرُ
 نُورُهُ الطَّاهِرُ مِنْ جَلَى الْبَصَرِ
 خَرَّقَ الْجِلْدَ وَ جَاءَ فِي الْعِيَانِ

(۱) وَ مِنْ ابْلِيسَ مَتَى أَشَيْخٌ كَانَ
 (۲) صَارَ وَاللَّأ شَيْءٌ هَبْ طِفْلًا يُعَدُّ
 كَانَ مِنْ كُلِّ غُرُورٍ وَ هَوَسٍ
 (۳) ذَا بَيَاضُ الشَّعْرِ كَانَ دَلِيلُ
 عِنْدَ مَنْ قَدْ كَانَ مَرْبُوطَ النَّظَرِ
 (۴) ذَاكَ مَنْ قَلَّدَ إِذْ غَيْرَ الدَّلِيلِ
 (۵) دَائِمًا لَا غَيْرَهَا مِنْ أَجْلِ مَنْ
 لَوْ أَرَدْتَ فِعْلَ ذَا الشَّيْخِ انْتَجِبُ
 (۶) ذَاكَ مَنْ مِنْ سِتْرِ تَقْلِيدِ طَفَرُ
 (۷) كُلِّ شَيْءٍ مِثْلَمَا كَانَ نَظَرُ
 أَبَدًا لَا فِي دَلِيلٍ وَ بَيَانُ

چونکه عقلش نیست او لاشی بود

پاك باشد از غرور و از هوس

پیش چشم بسته کوتاه تکی است

در علامت جوید او دائم سبیل

چونکه خواهی کرد بگزین پیر را

او به نور حق بیند هر چه هست

پوست بشکافد بیاید در میان

(۱) از بلیس او پیر تر خود کی بود

(۲) طفل گیرش چون بود عیسی نفس

(۳) آن بیاض مو دلیل پختگی است

(۴) آن مقلد چون نداند جز دلیل

(۵) بهر او گفتیم این تدبیر را

(۶) آنکه او از پرده تقلید جست

(۷) نور پاکش بی دلیل و بی بیان

- (۱) وَسَطًا عِنْدَ الَّذِي الظَّاهِرَ قَدْ
 أَيَّ شَيْءٍ عَامٍ فِي الْقَوْصَرَةِ
 (۲) فَلَكُمْ مِنْ ذَهَبٍ قَدْ سُودَا
 مِنْ يَدِ كُلِّ حُسُودٍ مَعَ مَنْ
 (۳) وَ لَكُمْ أَبَدُنْ نُحَاسًا بِالذَّهَبِ
 قَدْ طَلَى بِالذَّهَبِ حَتَّى يَبِيعَ
 (۴) نَحْنُ مَنْ نَنْظُرُ سِرَّ كُلِّ مَا
 نَنْظُرُ لِلْقَلْبِ وَ الْبَاطِنِ لَا
- نَظَرَ مَا الْقَلْبُ مَا النَّقْدُ يُعَدُّ
 هُوَ.. مَا أَنْ وَجَدَ مَا خَتِيرَهُ..
 بِالذَّخَانِ كَيْ يَهَذَا أَبَدَا
 كَانَ لَصًا يَخْلَصُ مِنْهُ بِفَنِّ
 طَلَى بِاللَّبِّ مِنْ حَسَنِ ذَهَبِ
 ذَاكَ بِالْمَرَّةِ مِنْ عَقْلِ شَنِيعِ
 مُدِكَ.. هَبْهُ بِأَرْضٍ وَ سَمَا.. (۱)
 نَنْظُرُ الظَّاهِرَ مِنْهُ كَالْمَلَأِ

(۱) ان علماء الرسوم قالوا لهذه الفريق العقل النظري و العلى و الكسبي والهذلا و العقل بالفعل و العقل المستفاد و العقل المنفع و الفعل و الكل و قالت الحكماء الجوهر المفارق و قالت الصوفية القلب و قال بعضهم نور القلب و الروح و النفس الناطقة و قالت المشايخ المتقدمون لهذه الغريزة القلم و الروح القدسي و قالت المشايخ المتأخرون هذه الغريزة اللوح و القلم و الروح القدسي و باعتبار انه منور الباطن و مظهر صور العقول نور و باعتبار انه محل ارقام السر و نقوش الخواطر الربانية و المسات الملكية لوح و باعتبار تحريره التجليات و نقشه الحروف العاليات و الواردات الالهية على صحائف قلوب اهل الكمال قلم و باعتبار انه منشأ النزاهة من شوائب لانفاس البهيمية و الاوساخ الطبيعية و الشيطانية روح القدس و بهذه المناسبة قالوا للعقل ألف اسم و لكل اسم ألف أسم -

- (۱) پیش ظاهر بین چه قلب و چه سره
 او چه داند چیست اندر قوصره
 (۲) ای بسا زر سیه کرده بدود
 تا رهد از دست هر دزدی حسود
 (۳) ای بسا مس بیند اندوده بزر
 تا فروشد آن بعقل مختصر
 (۴) ما که باطن بین جمله کشوریم
 دل به بینیم و بظاهر ننگریم

- (۱) وَالْقَضَاءُ مِنْ عَلَى الظَّاهِرِهِمْ
فَعَلَى الْأَشْكَالِ مَا أَنْ ظَهَرَتْ
(۲) إِذْ هُوَ أَشْهَدُ إِيمَانًا أَبَانَ
(۳) فَإِذَا مَنْ نَافَقَ فِي الظَّاهِرِ
دَمَ أَلْفِ مُؤْمِنٍ ظُلْمًا أَرَأَقُ
(۴) أَجْتِهِدْ حَتَّى لِعَقْلِ وَ لِدِينِ
كَيِّ كَعَقْلِ الْكُلِّ أَنْتَ تَنْظُرُ
(۵) حَيْثُ أَنَّ الْعَقْلَ ذَا الْحَسَنِ فَتَحْ
لَهُ أَسْمُ خِلْعَةٍ الْآفِ اسْمُ
- بَكْرَةٌ دَارُوا كَمَا بَانَ لَهُمْ
حَكُمُوا مَا نَظَرُوا مَا سَتَرَتْ
حَكُمُوا أَنْ مُؤْمِنًا بِاللَّهِ كَانَ
ذَا يَفِرُّ وَ يَغْزِمُ ظَاوِرِ
بِالْخَفَاءِ وَ لَهُ الْإِيمَانُ رَاقُ
تَعْدُو شَيْخًا تَنْظُرُ السِّرَّ الْكَمِينِ
بِاطِنَ الْأَشْيَاءِ عَنْهَا تُخَيِّرُ
وَجْهَهُ مِنْ عَدَمِ الْحَقِّ مَنَحْ (۱)
لَهُ خَلَّى.. كَشَفَ كُلَّ طِلْسَمٍ..

(۲) لانهم قالوا لو كشف نور القلب لانتوى نور الشمس و القمر من مشرقات نور

قلوب اولياء -

- (۱) فاضیانی که بظاهر می‌تنند
(۲) چون شهادت گفت و ایمانش نمود
(۳) پس منافق اندرین ظاهر گریخت
(۴) جهد کن تا پیر عقل و دبی شوی
(۵) از عدم چون عقل زیبا رو گشاد
- حکم بر اشکال ظاهر می‌کنند
حکم او مؤمن کنند این قوم زود
خون صد مؤمن بد پنهانی بریخت
تا چو عقل کل تو با طین بین شوی
خلعتش داد و هزاران نام نهاد

- (۱) فَأَقْلَ هَذِهِ الْأَسْمَاءَ مَنْ
 أَنْ هُوَ لَيْسَ بِمُحْتَاجٍ أَحَدٍ
 (۲) وَلَوْ الْعَقْلُ لَهُ بِالصُّورَةِ
 فَأَمَامَ نُورِهِ نُورُ النَّهَارِ
 (۳) وَإِذَا مَا كَانَ مِثْلَ الْأَحْمَقِ
 ظُلْمَةُ اللَّيْلِ أَمَامَ الْأَحْمَقِ
 (۴) إِذْ مِنَ اللَّيْلِ هُوَ أَسْمَى كَدَّرَ
 لَكِنَّ الْخَفَاشَ ذُو الْقَلْبِ الشَّقِيَّ
 (۵) فَرُويِدًا وَ رُويِدًا خُلِقَا
 لَكَ عَوْدٌ وَ سِوَاهُ أَبَدًا
 (۶) فَهُوَ كُلُّ مَحَلٍّ عَشَقَا
 وَهُوَ مَعَ كُلِّ مَحَلٍّ قَدْ بَدَى
- نَفْسًا طَابَتْ لَهَا الْحُسْنُ فَنَنْ
 .. غَيْرَ ذَلِكَ الْوَاحِدِ الْحَيِّ الْأَحَدِ
 أَظْهَرَ وَجْهًا بَدَى بِالسَّيْرِ
 سُودَ .. أَبَدَى ظِلَامًا وَ انْكِدَارَ ..
 ظَهَرَ بَانَ مِثَالَ الْأَخْرَقِ
 ظَهَرَتْ وَ ضَائَةٌ كَالْفَلَقِ
 وَ ظِلَامٌ لَيْلِيهِ اللَّيْلِ كَسَرَ
 مُشْتَرِي الظُّلْمَةِ خَصَمَ الْآلِقِ
 مَعَ نُورِ النَّهَارِ أَتَمَلَّقَا
 دُمْتَ خَفَاشًا يَنُورُ مَا بَدَى
 مُشْكِلًا كَانَ وَ لَبَسًا يُتَقَى
 فِيهِ ضَوْءٌ مُقْبِلٍ خَصَمًا غَدَى

- (۱) کمترین زان نامهای خوش نفس
 (۲) گر بصورت و نماید عقل رو
 (۳) و مثالی احمقی پیدا شود
 (۴) کو ز شب مظلّم تر و تاری تر است
 (۵) اندک اندک خوی کن با نور روز
 (۶) عاشق هر چه شکل و مشکلی است
- آن که نبود هیچ او محتاج کس
 تیره باشد روز پیش نور او
 ظلمت شب پیش او روشن شود
 لیک خفاش شقی ظلمت پرست
 و نه خفاشی بمانی بی فروز
 دشمن هر جا چراغ مقبلی است

(۱) ظُلْمَةٌ لَا شَكَالَ مِنْ ذَا طَلَبَا قَلْبُهُ عَدُوًّا إِلَيْهَا ذَهَبَا
 كَيْ لَه حَاصِلُهُ يَبْدُو مُدَامٌ أَكْثَرَ .. إِذْ لَيْسَ إِلَّا فِي الظَّلَامِ..
 (۲) كَيْ لَكَ عَفْوًا بِذَاكَ الْمُشْكَلِ يُشْغِلُ يَأْتِي بِكُلِّ مُعْضِلِ
 وَ مِنْ الْعَادَةِ وَ الْخَلْقِ الرَّدِيِّ غَافِلًا يَجْعَلُكَ لَا تَهْتَدِي
 فِي بَيَانِ عِلَامَةِ الْعَاقِلِ التَّامِ وَ عِلَامَةِ نَاقِصِ الْعَقْلِ وَالرَّجُلِ التَّمَامِ

و نصف الرجل و علامة الشقی المغرور الذى هو شى ولا يؤبه به

(۳) غَافِلٌ مَنْ كَانَ رَبُّ الْمَشْغَلَةِ فَهُوَ الْحَبْرُ أَمَامَ الْقَافِلَةِ
 (۴) تَابِعُ النُّورِ لَهُ ذَاكَ الْأِمَامُ تَابِعُ النَّفْسِ لَهُ ذَاكَ مُدَامٌ
 (۵) مَنْ بِلَا نَفْسٍ هُوَ فِي نَفْسِهِ مُؤْمِنًا صَارَ اهْتَدَى فِي شَمْسِهِ
 أَيْمَنَ أَيْضًا بِذَاكَ النُّورِ مَنْ رُوحُهُ مِنْهُ رَعَتْ رَوْضًا حَسَنَ

(۱) ظلمت اشكال از آن جوید دلش تا که افزون تر نماید حاصلش

(۲) تا ترا مشغول آن مشکل کند وز نهاد زشت خود غافل کند

علامت عاقل تمام و نیم عاقل و مرد تمام و نیم مرد و علامت شقی مغرور لاشی

(۳) غافل آن باشد که او با مشغله است او دلیل و پیشوای قافله است

(۴) پیرو نور خود است آن پیشرو تابع خویش است آن بیخویش رو

(۵) مؤمن خویش است و ایمان آورد هم بدان نوری که جانش زان چرید

- (۱) اٰخِرَ مَنْ كَانَ نِصْفَ الْعَاقِلِ مَنْ دَرَى الْعَاقِلَ كُلَّ الْعَاقِلِ
 (۲) عَيْنَهُ بِالذَّاتِ فِيهِ عَقْدًا يَدُهُ مِثْلَ الْبَصِيرِ عَمْدًا
 لِلدَّلِيلِ لِيَكُونَ الرَّأْيَا وَالنَّبِيلَ الشَّاطِرَ وَالْهَادِيَا
 (۳) وَالْإِحْمَارُ ذَاكَ مَنْ كَالْحَبَّةِ مِنْ شَعِيرٍ مَا لَهُ بِالرَّتْبَةِ
 لَمْ يَجِدْ عَقْلًا هُوَ وَالْعَاقِلُ وَقَدْ .. كَانَ الْبَلِيدَ الْخَامِلًا ..
 (۴) فَالطَّرِيقَ لَا قَلِيلًا لَا كَثِيرٌ مَا أَرَادَ لَا بَشِيرًا لَا نَذِيرٌ
 (۵) غَرَقَ فِي الْقَالِ وَالْقِيلِ وَفِي غَفْلَةٍ غَيْرَ الْهَوَى لَمْ يَعْرِفِ
 وَ يَرَى الْعَارَ بَانَ خَلَفَ الدَّلِيلُ يَمْضِي أَنَا وَ بِهِ يُشْفِي الْغَلِيلُ
 (۶) يَرْكُضُ فِي الْبَرِّ وَالْقَفْرِ الطَّوِيلُ رُبَّمَا الْأُعْرَحَ مَا يُوسَا عَلِيلُ

- (۱) دیگری که نیم عاقل آمد او عاقله را دیده خود دیده او (۱)
 (۲) دست در وی زد چو کور اندر دلیل تا بدو بینا شده چست و جلیل
 (۳) و آن خری که عقل جوسنگی نداشت خود نبودش عقل و عاقل را گذاشت
 (۴) ره ندانندنی قلیل و نی کثیر می نجوید هم نذیر و هم بشیر
 (۵) غرق اندر غفلت و در قال و قیل تنگش آید آمدن خلقت دلیل
 (۶) میرود اندر بیابان دراز گاه لنگان آپس و گاهی بتاز

- (۱) رَبِّمَا عَدَوًّا يَسِيرُ مَا وَجَدَ
يَجْعَلُ هَادِيَهُ أَيْضًا قَقْدَ
(۲) يَسْأَلُ النُّورَ فَمَنْ عَقْلٍ خَلَى
نُصْفُ عَقْلٍ لِيُمِيتَ النَّفْسَ لَهُ
(۳) مَيِّتًا حَقُّ لِيَذَاكَ الْعَاقِلِ
لَهُ يَعْلُووْ إِلَى السَّطْحِ الصُّعُودِ
(۴) حَيْثُ عَقْلٌ كَامِلٌ لَمَّا لَكَ
فِي مَلَأْ ذَا الْعَاقِلِ مَنْ بِالْكَلامِ
(۵) لَيْسَ حَيًّا لِيَصِيرَ بِالنَّفْسِ
لَيْسَ مَيِّتًا لِيَكُونَ الْأَهْلًا

- (۱) شمع نی تا پیشوای خود کند
(۲) نیست عقلش تا دم زنده زند
(۳) مرده آن عاقل آید او تمام
(۴) عقل کامل نیست خود را مرده کن
(۵) زنده نی تا همدم عیسی بود
- نیم شمعی نی که نوری کد کند
نیم عقلی نی که خود مرده کند
تا بر آید از نشست خود بیام
در پناه عاقلی زنده سخن
مرده نه تا دمکه عیسی شود (۱)

(۱) در نسخه لکناهور پیش از این بیت این دو بیت اضافی زنده نی و مرده نی لاشی (۱) بود غوره باشد نی عنب نی می شود غوره کز غورگی درنگذر سنگ بست وخام و ترس رو بود - (۱) کلمه لاشی در این بیت چنین توجیه می کنند که مولانا اشاره باین منقول مینمایند که ابلیس پس از خشم الهی بر روی افتاد و عرض کرد خداوند! خود فرمودند (وسعت رحمتی کل شی) ولی کناه او بخشیده نشد و مشمول کل شی نه گردید به صفحه ۲۰۳ شرح سبزواری رجوع شود -

(۱) رُوحُهُ الْعَمِيَّةُ كُلَّ طَرَفٍ رَجَلَهَا خَلَّتْ وَمَا مِنْ مَوْقِفٍ
 آخِرَ الْأَمْرِ فَلَيْسَتْ تَقْدَرُ تَطْفُرُ مِنْ ذَا وَ لَكِنْ تَطْفُرُ^(۱)

فی بیان قصه غدیر الماء و الصیاد و الحیتان الثلاثة احدها عاقل

والتالی لصف عاقل والاخر مغرور و ابله و لاشی لایؤبه به (۲)

(۲) يَا عَنُودُ قِصَّةَ ذَاكَ الْغَدِيرِ مَنْ مُدَامًا بِهِ أَسْمَاكَ تَصِيرُ
 (۳) وَ ثَلَاثُ عَدَّهَا هَذَا الْخَبَرُ فِي كِتَابِ الْهِنْدِ ذَاكَ الْمُعْتَمَرُ
 قَدْ قَرَأْتَ غَيْرَ أَنْ لِلْقِصَّةِ صُورَةٌ كَانَتْ .. يَغَيِّرُ حِصَّةً ..

(۳) ای لاینجو من فسخ القضاء و لایراه بسبب حقه و لکن فی حالة التزع من یدملک الموت و من ید ملائکة العذاب ینظ و یقوم و لمراتب هذه الاقسام قال (قصه آن گیر و صیاد الخ)

(۱) جان کورش گام هر سو می نهد عاقبت نجهد ولی بر می جهد

قصه آن آب گیر و صیاد و آن سه ماهی یکی عاقل و یکی نیم عاقل بود

و آن میگر مغرور ابله و مغفل و لاشی و عاقبت هر سه

(۲) قصه آن آبگیر است ای عنود که در اوسه ماهی شگرف بود

(۳) در کلمیله خوانده باشی لیک آن صورت قصه بود و آن مغز جان

(۱) آب گیر گوی را گویند که آب باران در آن گرد آمده و آن را تالاب خوانند -

(۲) أراد بالغدير الدنيا و بالاسماك اهلها و بالصياد الشيطان و بالفخ الوسوسة و

بالجوت العاقل تارك الدنيا و بالعوتين اهل الدنيا رتبته على ان المشورة مع اهل الدنيا

لا يلبق لانهم اتخذوا الدنيا وطناً فهم يحبونها -

- (۱) وَ لُبَابُ الرُّوحِ ذَا جَنْبِ الْغَدِيرِ
عَبَرُوا أَيْضًا عَلَى ذَاكَ الْغَدِيرِ
(۲) رَكَضُوا حَتَّى الشِّبَاكِ لَهُمْ
وَ عَلَى مَا رَامَتِ الْأَسْمَاكَ قَدْ
(۳) ذَاكَ مَنْ كَانَ يَعْقِلُ فَالطَّرِيقُ
(۴) قَالَ مَالِي مَعَ ذَيْنِ مَشَوْرَةٍ
(۵) لِي عَلَى رُوحِهِمَا حُبُّ الْوَطَنِ
جَهْلُهُمْ وَالضَّعْفُ فَوْقِي يَضْرِبُ
(۶) لَأَقِ لِمَشَوْرَةِ الْحَيِّ الْحَسَنُ
يَجْعَلُ وَالْحَيُّ ذَاكَ أَئِنَّ أَئِنَّ
- عِدَّةُ صَيَادِ الطَّرْفِ يُدِيرُ
رَأَوْ الْأَسْمَاكَ مِنْهُ فِي الضَّمِيرِ
يَحْضُرُونَ طَلَبَ صَيْدِهِمْ
وَقَفْتُ كَلًّا لِفَهْمِهِ وَ رَشَدُ
عَزَمَ يَطْوِي سَرِيعًا مَا يُطِيقُ
فَيَقِينَا يُضَعِفَانِ الْمَقْدَرَةَ
وَ الْمَحَلَّ نَسَجَ الثَّوبَ زَمَنَ
عَقْلِي بِالْكُلِّ مِنْ ذَا يَذْهَبُ
مَنْ هُوَ حَيٌّ لَكَ مَرَّ الزَّمَنِ
بُوجَدِ مِتًّا .. وَ لَمْ تَرْنُوهُ عَيْنًا ..

- (۱) چند صیادی سوی آن آبگیر
(۲) پس شتابیدند تا دام آورند
(۳) آنکه عاقل بود عزم راه کرد
(۴) گفت با اینها ندارم مشورت
(۵) مهرزاد و بود بر جانسان تند
(۶) مشورت را زنده باید نکو
- بر گذشتند و بدیدند آن ضمیر
ماهیان واقف شدند و هوشمند
عزم راه مشکل نا خواه کرد
که یقین سستم کنند از مقدرت
کاهلی و جهلشان بر من زند
که ترا زنده کند آن زنده کو

(۱) أَنْتَ يَا مَنْ سَافَرَ أَرَىٰ أَضْرِبَ مَعَ مَنْ قَدْ سَافَرَ مِنْهُ أَطْلُبُ
رَشْدًا فَالْمَرْءُ الرَّجُلَ لَكَ
(۲) خَلَّى عَنْكَ نَفْسَ حُبِّ الْوَطَنِ لَا تَقِفْ فَالْوَطَنُ الْأَصْدِيُّ مَنْ
كَانَ يَا رُوحُ بِذَاكَ الْجَانِبِ لَا بِهَذَا الْجَانِبِ لِلطَّالِبِ

شخص قال وقت الاستنجاء هذا الدعاء المذكور الذي يقرأ وقت

غسل الاثف والاستنشاق و (هو اللهم ارحني رائحة الجنة) اللهم اجعلني من
التوايين و المتطهرين موضع الدعاء وقت الاستنجاء و هو اللهم
اجعلني من المتطهرين و يقرأ دعا الاستنجاء في موضع قرائة دعاء
الاستنشاق فسمعه عزيز فلم يصبر

(۳) لَوْ آدَتِ الْوَطَنَ فَلْتَعْدِرِ وَ لِذَاكَ السَّمْتِ لِلشَّطِّ أَعْبِرِ
ذَالْحَدِيثِ الصَّادِقِ مِنْهُ الْغَلَطُ قَلِيلَ أَعْرِفُهُ عَلَى أَسْمَى نَمَطُ

(۱) ای مسافر با مسافر رأی زن زانکه پایت لنگه دارد رأی زن

(۲) از دم حب الوطن بگذر مایست که وطن آنسوست جان این سوی نیست

شخصی بوقت استنجاء این دعا را که وقت استنشاق خوانده میشود می گفت

اللهم (ارحني رائحة الجنة اللهم اجعلني من التوايين و المتطهرين)

و ورد استنجاء را بوقت استنشاق می گفت عزیزی بشنید و این دا طاقت نداشت

(۳) گر وطن خواهی گذر آن سوی شط این حدیث راست را کم کن غلط

- (۱) فِي الْوُضُوءِ كُلُّ عَضْوٍ وَرَدَا لَهُ وَرَدٌ مُسْتَقِيلٌ فُرِدَا (۱)
 (۲) عِنْدَمَا تَسْتَنْشِقُ بِالْأَنْفِ أَنْتَ فَمِنْ الرَّبِّ الْغَنِيِّ قَدْ طَلَبْتَ (۲)
 (۳) لَكَ رِيحَ الْجَنَّةِ حَتَّى يَأْنِ لِلْجَنَانِ الرِّيحُ لِلْوَرْدِ الدَّلِيلُ
 (۴) فَإِذَا اسْتَنْجَيْتَ ذَا وَرْدٍ الْكَلَامُ (۴)
 (۵) رَحْمَةً مِنْ ذَا لِي طَهِّرَ فَقَدْ وَ لَهُ قَدْ غَسَلْتَ الْكَيْنَ يَدِي
 قَصْرَتْ عَنْ غَسْلِ رُوحٍ . أَبَدِي..

(۱) ای علی حدة مسطورة فی فروغ الفقه فاذا اردت الشروع فی الوضوء اولا تقول نويت الوضوء لله تعالى و رفعاً الحدث و الاستباحة فی الصلوة ثم بعد الاستعاذة تقول اللهم انی اسئلك الیمن و البركة و أعوذ بك من الشوم و الهلكة فاذا تمضمضت تقول اللهم صل علی محمد و آل محمد و اعنی علی تلاوة كتابك و كثرة الذكر لك - (۲) ای تقول اللهم ارحنی رائحة الجنة و ارقنی من نعيمها و لا ترخنی رائحة النار - (۳) زینم تقدیره ازیں ام معناه من هذا الخبث و النجاسة طهرنی ای تقرا اللهم اجعلنی من التوابین و اجعلنی من المتطهرین -

- (۱) در وضو هر عضورا وردی جدا آمد سه اندر خبر بهر دعا
 (۲) چونکه استنشاق بینی میکنی بوی جنت خواه از رب عنی
 (۳) تا ترا آن بو کشد سوی جنان بوی گل باشد دلیل گلستان
 (۴) چونکه استنجا کنی ورد سخن این بود یا رب تو زینم پاک کن
 (۵) دست من اینجا رسید اینجا بشست دستم اندر شستن جان هست سست

- (۱) أَنْتَ يَا مَنْ مِنْكَ رُوحٌ مُنْقَطِعٌ
يَدُ فَضْلٍ لَكَ يَا لَأَرْوَاحٍ قَدْ
(۲) حَدَّثِي هَذَا اللَّئِيمُ ذَا أَنَا
ذَلِكَ الْجَانِبَ لِلْحَدِّ حَنَانُ
(۳) أَنَا قَدْ طَهَّرْتَ هَذَا الْجِلْدَ مِنْ
ذَالْحَبِيبِ مِنْ صُرُوفِ الْحَادِثَاتِ
(۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فِي وَقْتٍ بِهِ
قَالَ رَبِّي مَعَ رِيحِ الْجَنَّةِ
(۵) قَالَ شَخْصٌ لَهُ فِي وَرْدٍ حَسَنُ
- لَقِيَ الْوَصْلَ وَ صَارَ الْمُنْتَفِعُ
وَصَلَتْ أَعْطَتْ لَهَا نِعْمَى وَيَدُ
قَدْ فَعَلْتُ يَا كَرِيمُ ذُو الْقَنَا
أَنْتَ طَهَّرَهُ لِلْطُّفِ وَإِمْتِنَانُ
حَدَّثِ أَنْتَ لِحُجُودِ يَا مِمِنْ
طَهَّرَ أَعِصْلَ لَهُ تِلْكَ السَّيِّئَاتِ
كَانَ يَسْتَنْجِي وَ لَمْ يَنْتَبِهْ
سَوْنِي زَوْجًا قَرِينَ الْمِنَّةِ
قَدَّرَ أَتَيْتَ فِي الْمَقَامِ غَيْرَ أَنْ

دست فضل توست در جانها رسان

زان سوی حد را نقی کن ای کریم

از حوادث تو بشو این دوست را

که مرا با بوی جنت دار جفت

لیک سوراخ دعا گم کرده‌ای

(۱) ای زتو کس گشته جان نا کسان

(۲) حد من این بود کردم من لئیم

(۳) از حدت شستم خدامان پوست را

(۴) آن یکی در وقت استنجا بگفت

(۵) گفت شخصی خوب ورد آورده‌ای

- (۱) قَدْ ضَلَلْتَ فِيهِ عَنْ ثَقْبِ الدَّغَا
وَرَدًا الْوَرْدُ لِأَنْفٍ لِلدُّبُرِ
(۲) أَنْتَ يَا مَنْ فِي أَمَامِ الْبَلْهَةِ كَانَ
أَنْتَ يَا مَنْ مِنْهُ قَدَّامَ الْمُلُوكِ
(۳) ذَلِكَ الْكَبِيرُ لَطِيفٌ وَحَسَنٌ
أَصْحَرِ وَالْمَعْكُوسَ لَا تَذْهَبَ أَبَدُ
(۴) فَلَا جَلَ الثَّقْبِ لِلْأَنْفِ نَمَى
يَا عَتْلُ الشَّمِّ لِلْأَنْفِ غَدَى
(۵) يَا شَجَاعُ الرِّيحِ لِلْوَرْدِ أُعِدْ
لَيْسَ ذَا الثَّقْبِ الَّذِي لِلْأَسْفَلِ
(۶) وَمَتَى الرِّيحُ مِنَ الْخُلْدِ أَبَدُ
مِنْ مَحَلِّ أَطْلُبِ الرِّيحَ إِذَا
- ذَالِدُعَا لِلْأَنْفِ حَيْثُ وَضِعَا
لَمْ يَهْجُتْ لَكَ الذَّنْبُ كَبِيرُ
قَدَّمَ مِنْهُ خُضُوعًا وَ أُمْتِنَانُ
قَدَّمَ كَبِيرًا وَ فَخْرًا فِي السُّلُوكِ
لِلْإِخْسَاءِ وَ أَوْغَادِ الزَّمَنِ
عَكْسُهُ قَيْدُ لَكَ زَادُ عَقْدُ
ذَلِكَ الْوَرْدُ الَّذِي لُطْفًا سَمَى
رُتْبَةً خُصَّ بِهَا الْعَمَرُ بَدَى
لِلْمَشَامِ وَ بِهَا دَوْمًا وَجَدُ
بِمَحَلِّ الرِّيحِ ذَلِكَ الْأَزَلِي
لَكَ مِنْ هَذَا الْمَحَلِّ قَدْ وَرَدُ
وَجَبَ أَنْ تَطْلُبَ لَا غَيْرَ ذَا

- (۱) آن دعا که ورد بینی بود چون
(۲) ای تواضع برده پیش ابلهان
(۳) آن تکبر برخسان خوبست وچست
(۴) از پی سوراخ بینی رست گل
(۵) بوی گل بهر مشام است ای دلیر
(۶) کی از اینجا بوی خلد آید ترا
- ورد بینی را تو آوردهی بکون
وی تکبر کرده تو پیش شهان
همین مرو معکوس عکسش بندست
بو وظیفه بینی آمدهای عتل
جای آن بو نیست آن سوراخ زیر
بو ز موضع جو اگر آید ترا

(۱) هَكَذَا قَدْ كَانَ حُبُّ الْوَطَنِ صِدْقًا أَنْتَ يَا كَبِيرَ الزَّمَنِ
 أَرِمَ لِلْمَوْتِ فِي الْأَوَّلِ تَعْرِفُ لَا تَعْدُو قَيْدَ الزَّلَلِ
 فی بیان تفکر ذاک الحوت العاقل و طیه طریق البحر امامه

(۲) قَالَ ذَاكَ الْحَوْتُ ذُو الْفَهْمِ الطَّرِيقُ أَفْعَلُ وَالْقَلْبَ مِنْ رَأْيِ يَلِيقُ
 لَهُمْ وَالشُّورَ كَلًّا أَقْلَعُ أَرْكَبُ الْبَحْرَ فَذَاكَ أَنْفَعُ
 (۳) لَيْسَ وَقْتُ النَّشُورِ هَذَا فَالْحَقِيقُ أَنْ تَسِيرَ تَقْطَعُ الْفَجَّ الْعَمِيقُ
 كَعَلِيَّ أَنْتَ فِي الْبُئْرِ أَعْمَلُ فِيهِ تَأْوِيهَا وَفِي الْقَوْرِ أَرْحَلُ (۱)
 (۴) إِسْرِ لَيْلًا لَكَ وَجْهًا وَنَفْسُ أَسْتَرُ أَيْضًا وَحَدَّكَ مِثْلَ الْعَسَسُ

(۱) و ذاك ان الرسول (ص) بث لعلی (ع) بعض الاسرار و امره بكتمها بعد ايام ضاق صدره عن حملها فبشها فی بئر قيل انه ظهر فيه نداء هو و قيل من عدم تحمله لذلك السر امتلا ماء حتى مر الرسول (ص) يوماً على ذاك البئر فأمر باخراج الماء منه فخرج رما فقال ما هذا الا ان علياً تكلم فيه بالسر اللذي امرته بكتمه و فی رواية اخرى ثبت فيه قصب الشای فاتى شاب فقطعه و بخشه و نفخ فيه فظهر منه صوت لطيف فاستمع الرسول ص حين مروره فقال بخيرني عن الاسرار اللتي قلتها لعلی و فی هذا تنبيه على كتم الاسرار و عدم افشائها لغير أهلها - على فحوى قلوب الاحرار قبور الاسرار -

(۱) همچنين حب الوطن باشد درست تو وطن بشناسی ای خواجه نخست

چاره اندیشیدن آن ماهی قافل در راه دریا پیش گرفتند

(۲) گفت آن ماهی زیرک ره کنم دل ز رأی و مشورتشان برکنم
 (۳) نیست وقت مشورت تو راه کن چون علی تو آه اندر چاه کن
 (۴) محرم آن آب کم یابست و بس شب رو و پنهان روی کن چون عسس

- (۱) فَلَسَّمْتَ الْبَحْرَ مِنْ هَذَا الْغَدِيرِ
شَمِرَ الذِّلَّ أَقْصَدَ الْبَحْرَ الْكَبِيرَ
- (۲) صَيَّرَ الصَّدْرَ لَهُ الرِّجْلَ مَضَى
ذَالْحَذُورُ بِاجْتِهَادٍ وَ رِضًا
- (۳) كَالْغَزَالِ خَلَقَهُ كَلْبٌ عَدَى
بَحْرَ نُورٍ مَا لَهُ بِالْوَسْعِ حَدٌ
- (۴) إِنَّ نَوْمَ الْأَرْنبِ وَالْكَلْبِ كَانَ
مَا لَهُ فِي الْبَدَنِ عِرْقٌ عَدَى
- فَيَعَيْنِ الْخَائِفِ النَّوْمُ مَتَى
خَلَقَهُ فَالْخَطَا عَدَّ عِيَانُ
- (۵) رَاحَ ذَاكَ الْحَوْتُ تَوًّا وَالطَّرِيقُ
هُوَ بِالذَّاتِ لَهَا أَنَا آتَى
- أَخَذَ لِلْبَحْرِ فَوْقُ مَا يَطِيقُ
أَخَذَ يَطْوِي طَرِيقًا رَحْبًا
- (۶) فَلَكُمْ مِنْ تَعَبِ ذَا الْحَوْتُ قَدْ
عَرَضَهُ الطُّولُ لَهُ مَا حُسِبَا
- أَخْرَ الْأَمْرِ أَمَانًا وَ سَلَامٌ
نَظَرَ الْعُقْبَى لَهُ بَعْدَ وَجَدٍ
- .. وَ بِهِ الصِّيَادُ لَمْ يَلْفَ الْمَرَامُ

- (۱) سوی دریا عزم کن زین آب گیر
بحر جوو ترك زین گرداب گیر
- (۲) سینه را پا کرد میرفت آن حذور
از مقام با خطر تا بحر نور
- (۳) همچو آهو کنز پی اوسک بود
میدود تا در تنش يك رگ بود
- (۴) خواب خرگوش و سگ اندر خطاست
خواب خود در چشم ترسنده کجاست
- (۵) رفت آن ماهی ره دریا گرفت
راه دور و پهنه پهنه گرفت
- (۶) رنجها بسیار دیده و عاقبت
رفت آخر سوی امن و عافیت

- (۱) نَفْسُهُ أَفْقَى بِبَحْرِ زَخْرَا
 كَلُّ طَرْفٍ حَدَّهُ لَيْسَ بَرَى
 (۲) بِالشِّبَاكِ حَيْثُ جَاءَ الصَّادُ يُدُونُ
 صَارَ نِصْفُ الْعَاقِلِ الْوَاهِي الشُّونُ
 (۳) خَاسِرًا أَوْهُ مِنْ حُزْنٍ وَقَالَ
 قَدْ تَرَكَتُ الْفُرْصَةَ لَمَّا الْمَجَالُ
 حَانَ لَمْ أَذْهَبْ مَعَ ذَلِكَ الرَّفِيقِ
 (۴) بَغْتَةً رَاحَ هُوَ لَكِنْ لِأَنَّ
 وَالدَّلِيلَ أَرْكَبُ الْبَحْرَ طَرِيقُ
 (۵) عَجَلًا خَلْفَهُ أَمْضِي وَالنَّدَمُ
 رَاحَ لَاقَ أَنَا أَيْضًا فِي الزَّمَنِ
 يَأْتِ مَاضِي الرِّيحِ بَثًّا وَالْهَبَا
 لِمَلَذِي فَاثَ خَطَا كَانَ فَلَمْ
 صَارَ كَيْفَ لَهُ أَرْجُو الطَّلَبَا

قصه ذاك الطائر الواقع في فخ الصياد و توصيته لا تندم على ما فات

و لا تصدق القول المحال و افتكر في تدارك الوقت و لا تلف الوقت في الندم

- (۶) ذَلِكَ الصَّيَّادُ صَادَ يَحِيلُ
 وَ يَفْخُ طَيْرًا الطَّيْرُ عَجَلُ

- (۱) خویشتن افکنده در دریای ژرف که بیابد حد آن را هیچ طرف
 (۲) پس چو صیادان بیاوردند دام نیمه عاقل را از آن شد تلخ کام
 (۳) گفت آه من فوت کردم فرصه را چون نه گشتم همراه آن رهنما
 (۴) ناگهان رفت او ولیکن چون برفت می بایستم شدن در پی به تفت
 (۵) بر گذشته حسرت آوردن خطاست باز ناید رفته باد او هبست

قصه آن مرغ گرفته وصیت کرد که بر گذشته پشیمانی مخور و سخن محال باور مکن

و در تدارک وقت اندیش و روزگار مبر در پشیمانی

- (۶) آن یکی مرغی گرفت از مکر و دام مرغ او را گفت ای خواجه همام

بَقَرٍ دَوْمًا أَكَلْتَ وَ غَنَمٍ
 أَنْتَ لَمْ تَقْنَعْ بِهَذَا لَعْمَلٍ
 أَنْتَ لَمْ تَشْبَعْ فَرَحَمَاكَ يَبَا
 لَكَ نُصْحًا أَذْكَرُ لَا بَارِتِيَاثُ
 بِالْأُمُورِ أَوْ بَلِيدُ خَامِلٍ
 أَذْكَرُ الثَّانِي يَا ذَا الرَّشِدِ
 طِينِ التِّبْنِ بِهِ دَوْمًا عُجِنُ
 لَكَ أُعْطِيَ الْكَلَّ تَلْقَى أَثَرَهُ
 تَرْجَعُ الْمَسْعُودُ مِنْ غَيْرِا كِتِرَاثُ
 أَنْ مُحَالًا أَنْتَ مِنْ كَلِّ الْإِنَامِ

(۱) یا کبیرُ یا همامُ أَنْتَ کَمِ
 (۲) أَنْتَ قَدْ ضَحَّيْتَ کَمِ مِنْ جَمَلِ
 أَبَدًا مِنْ ذِي فَمِنْ أَجْزَائِیَا
 (۳) فِلِیْ اَطْلِقْ کِیْ بَمَرَاتِ ثَلَاثُ
 کِیْ یَذَا تَدْرِی بَصِيرُ عَاقِلِ
 (۴) أَوَّلُ نُصَحِ لَكَ فَوْقَ الْيَدِ
 عَنْ عَلَى خَائِطِكَ الْمَبْنِيِّ مِنْ
 (۵) ذَلِكَ الثَّلَاثِ فَوْقَ الشَّجَرَةِ
 أَنْ یَذِی الْمَرَّاتِ لِلنُّصَحِ الثَّلَاثُ
 (۶) فَالَّذِی فَوْقَ الْيَدِ هَذَا الْكَلَامُ

تو بسی اشتر بقریان کرده
 هم نگردی سیر از اجزای من
 تا بدانی زیر کم یا ابلهم
 ثانی بر دیوار کهگل پست تو
 که ازین سه پند گردی نیکبخت
 که محالی را ز کس باور مکن

(۱) تو بسی گاوان و میشان خورده
 (۲) تو نگشتی سیر زانها در زمن
 (۳) هل مرا تا که سه پندت بر دهم
 (۴) اول آن بندت دهم بر دست تو
 (۵) وان سوم پندت دهم من بردرخت
 (۶) آنچه بر دستت اینست این سخن

- (۱) لَا تُصَدِّقْ فِيهِ لَمَّا أَنْ ذَكَرَ
 (۲) صَارَ حُرّاً وَ عَلَى ذَاكَ الْجِدَارِ
 أَنْ عَلَى مَافَاتٍ لَا تَأْسَفُ بِأَنْ
 (۳) ثُمَّ قَالَ فَيَجْسِمِي اخْتَفَتْ
 وَزْنُهَا صَارَ يَوْزَنَ الدِّرْهِمِ
 (۴) قُسِمَا فِي حَقِّكَ ذَا الْجَوْهَرِ
 (۵) سَعْدُكَ أَوْلَادُكَ الدَّرِّ لَكَ
 أَنْ كَهَذَا الدَّرِّ فِي كُلِّ الدُّنَا
 (۶) مِثْلَمَا الْحَامِلَةُ فِي الْوَضْعِ قَدْ
 نَاحُ هَذَا السَّيِّدُ فِي الْغُلْغُلَةِ
- نُصَحَهُ الْأَوَّلَ بِالْفُورِ غَدَرِ
 رَاحَ قَالَ الْآخِرُ رَبِّ الْفَخَارِ
 رَاحَ عَنْكَ لَهُ لَا تُبْدِ الْحَزْنَ
 دُرَّةٌ نَادِرَةٌ مَا وَصِفَتْ
 عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا أُبْدِيَ أَعْلَمِ
 دَوْلَةٍ كَانَ لَكَ يُدْخِرُ
 قَدْ أَضَعْتَ لَمْ يَكُ قِسْمَتُكَ
 أَبَدًا لَا يُوجَدُ جَلَّ ثَنَا
 صَرَخْتَ حَنْتَ بِوَجْدٍ وَ كَمَدَ
 صَارَ دَوْمًا وَ الْخُطُوبِ الْمُعْضَلَةِ

- (۱) بر کفش چون گفت اول پند رفت
 (۲) گفت دیگر بر گذشته غم مخور
 (۳) بعد از آن گفتش که در جسمم کنیم
 (۴) دولت تو بخت تو فرزند تو
 (۵) فوت کردی در که روزیت نبود
 (۶) آنجنان که وقت زادن حامله
- گشت آزاد و بر آن دیوار رفت
 چون ز تو بگذشت زان حسرت مبر
 ده درم سنگ است يك در یتیم
 بود آن گوهر بحق جان تو
 که نباشد مثل این در در وجود
 ناله دارد خواجه شد در غلغله

- (۱) لَهُ قَالَ الطَّيْرُ لَمْ أَنْصَحْ لَكَ
 (۲) إِنِّي أَنْ تُبْدي غَمًّا أَفْلا
 لَكَ قُلْتُ أَنْ لَجْهًا وَ ضَلالٌ
 (۳) أَنَا وَ زَنِي لَيْسَ مِقْدَارُ ثَلَاثُ
 كَيْفَ لِي الْوِزْنُ يَصِيرُ عَشْرَهُ
 (۴) رَجَعَ السَّيِّدُ لِلْعَقْلِ وَ قَالَ
 نَصَحَكَ الثَّالِثُ يَا رَبَّ الْأَدَبِ
 (۵) فَلَهُ الطَّيْرُ أَجَابَ أَنْ بَلَى
 كَيْ أَقُولَ نَصَحِي الثَّالِثَ لَكَ
 (۶) إِنَّ قَوْلَ النُّصْحِ مَعَ مَنْ جَهْلًا
 مِثْلَمَا الْبَدْرُ بِأَرْضٍ مَا لِحَهُ
- أَنَّ عَلَى أَمْرٍ بِأَمْسٍ سَلَكَا
 نُصِحي الثَّانِي مَنْ زَادَ عَلَا
 لَا تُصَدِّقْ أَبَدًا قَوْلَ الْمَحَالِ
 دِرْهَمٍ مِنْ غَيْرِ رَيْبٍ وَ اكْتِرَاتُ
 دِرْهَمٍ .. بِالنُّصْحِ أَيُّ ثَمَرَهُ .. (۱)
 أَصْحَ يَا طَيْرُ وَ كَرَّرَ بِالْمَقَالِ
 .. فِيهِ الرُّوحُ نَرَى خَبَرَ الْقُرْبِ ..
 أَنْتَ فِي ذَاكَ أَجَدْتَ عَمَلًا
 لَا لِنَفْعٍ .. بَلْ لَهُ رَيْبٌ وَ شَكٌّ ..
 وَ عَنْ الرَّأْيِ السَّيِّدِ غَفْلًا
 تَنْشُرُ هَلْ هِيَ مِنْهُ صَالِحَهُ

(۱) الصحيح دراهم و لتوضيح المرام و الضرورة قيل (درهم)

- (۱) مرغ گفتش نی نصیحت کردم
 (۲) وین دوم پندت که گفتم کز ضلال
 (۳) من نیم خود سه درهم سنگ ای اسد
 (۴) خواجه باز آمد بخود گفتا که هین
 (۵) گفت آری خوش عمل کردی بآن
 (۶) پند گفتن با جهول خوابناک
- که مبادا بر گذشته دی غمت
 هیچ تو باور مکن قول محال
 ده درم سنگ اندرونم چون شود
 باز گو پند سوم ای نازنین
 تا بگویم پند ثالث رایگان
 تخم افکندن بود در شوره خاک

(۱) إِنْ خَرَقَ الْحُمُقُ قَطُّ مَا قَبِلُ رُقْمَةً يَا نَاصِحُ النَّصِاحُ الْمِدْلُ
فِيهِ بَذَرُ الْحِكْمَةِ لَا تَنْشُرُ مَا لَهُ فِي رُوحِهِ مِنْ أَثَرِ

فی تفکر ذاک الحوت اللذی هو نصف العاقل و تمویت نفسه

(۲) قَالَ ثَانِي الْحَوْتِ فِي وَقْتِ الْبَلَاءِ إِذْ رَأَى أَنَّهُ قَدْ كَانَ بِلَا
(۳) ظَلَّ ذَلِكَ الْعَاقِلُ تَوًّا رَحَلُ سَمَتْ بَحْرٍ.. وَمِنْ الضِّيقِ أَنْفَصَلَ..
وَنَجَى قَدْ فَاتَ مِنْيَ أَسْفَى ذَا الرِّفِيقِ الْحَسَنُ الْخُلُقِ الصَّفَى
(۴) غَيْرَ أَنِّي بِهِ لَا أَفْتَكِرُ وَ أَلُومُ نَفْسِي مَا أَقْدَرُ
فِي الزَّمَانِ ذَا لِي النَّفْسَ أَنَا أَجْعَلُ الْمَيِّتَ أَمْضِي لِنَفْسَا
(۵) فَإِذَا أَرْفَعُ بَطْنِي الظَّهَرَ لِي أَخْفِضُ أَمْضِي بِكَأَلِ عَجَلِ
(۶) فَوْقَ وَجْهِ الْمَاءِ أَمْضِي مِثْلَمَا فَوْقَهُ يَمْضِي الْحَشِيشُ لَا كَمَا

(۱) چاک حمق و جهل نپذیرد رفو تخم حکمت کم دهش ای پندگو

چاره اندیشیدن آن ماهی نیم هاقل و خود را مرده گردن

(۲) گفت ماهی دیگر وقت بلا چونکه ماند از سایهٔ عاقل جدا
(۳) اوسو دریا شد و از غم ضیق قوت شد ازمن چنین نیکورفیق
(۴) لیک زان نندیشم و بر خودزنم خویشان را این زمان مرده کنم
(۵) پس بر آرم اشکم خود بر زبر پشت زیر و میروم بر آب بر
(۶) میروم بروی چنانکه خس رود نی بسباحی چنانکه کس رود

- (۱) يَمْضِي سَبَّاحٌ يَسْبَحُ أَعْمَلُ
بِيَدِ الْمَاءِ فَإِنَّ الْمَوْتَ كَانَ
(۲) يَأْتِي فَاَلْمَوْتُ قَبْلَ الْمَوْتِ قَدْ
(۳) هَكَذَا قَالَ لَنَا مُوتُوا جَمِيعُ
(۴) صَارَ مَيْتًا مِثْلَمَا قَالَ رَفَعَ
رُبَّمَا الْمَاءُ بِهِ لِلْأَسْفَلِ
(۵) كُلُّ فَرْدٍ مِنْ أَوْلَاءِ الْقَاصِدِينَ
(۶) أَسَفًا أَنْ مَاتَ ذَا الْحَوْتِ الْكَبِيرِ
فَرِحًا أَنْ ذَاكَ مِنْ لِعَبِي حَصَلَ
(۷) فَلَهُ إِذْ ذَاكَ صَيَّادٌ أَجَلَ
وَعَلَى الرَّأْسِ لَهُ قَدْ بَصَقَا
- نَفْسِي الْمَيِّتَ بَتًّا أَجَلُ
قَبْلَ مَوْتٍ مِنْ عَذَابٍ بِالْأَمَانِ
كَانَ أَمْنَا فَالنَّبِيُّ الْمُعْتَمِدُ
قَبْلَ مَوْتٍ لَكُمْ يَأْتِي فَجَمِيعُ (۱)
بَطْنُهُ فَوْقًا لَهُ الظَّهَرُ وَضَعُ
جَاءَ حِينًا بِهِ جَاءَ مِنْ عَلِ
أَوَّهُ وَ الْكُلُّ صَاحُوا نَادِمِينَ
وَهُوَ فِي ذَا الْأَسْفِ دَوْمًا يَصِيرُ
وَمِنْ السَّيْفِ بَجَوْتُ بِالْعَمَلِ
مَسَكَ بَعْدَ اضْطِرَارٍ وَ وَجَلَ
وَهُوَ فِي التُّرْبِ أَلْقَى حَقًّا

(۱) و نص الحديث حاسبوا اعمالكم قبل ان تجاسبوا وزنوا انفسكم قبل ان توزنوا
و موتوا قبل ان تموتوا -

- (۱) مرده گردهم خویش بسپارم بآب
(۲) مرگ پیش از مرگ امنست ای فتی
(۳) گفت موتوا کماکم من قبل ان
(۴) همچنان مرد و شکم بالا فکند
(۵) هر یکی از قاصدان بس غصه خورد
(۶) شاد میشد او ازین گفت دروغ
(۷) پس گرفتش یک صیاد ارجمند
- مرگ پیش از مرگ امنست از عذاب
اینجنین فرمود ما را مصطفی
یاتی الموت تموتوا بالقتن
آب گه بردش نشیب و گه بلند
که دریا ماهی مهتر بمرد
پیش رفت این بازیم رستم ز تیغ
بر سرش تف کرد و برخاکش فکند

- (۱) دَحْرَجَ نَفْسَهُ فِي الْمَاءِ يَسِيرُ
بَقِيَ الْأَحْمَقُ ذَاكَ بِاضْطِرَابٍ
(۲) مِنْ شِمَالٍ وَ يَمِينٍ ذَا السَّلَامِ
(۳) بِاجْتِهَادٍ نَفْسَهُ الْفَخَّ هُمْ
حُمُقُهُ فِي النَّارِ هَذِي قَدْ جَعَلَ
(۴) فَوْقَ رَأْسِ النَّارِ ظِلٌّ وَ عَلَى
مَعَ حُمُقٍ لَهُ عَادَ مُزْدَوِجٌ
(۵) هُوَ دَوْمًا فَارٌ مِنْ حَرِّ السَّعِيرِ
(۶) ذَاكَ مِنْ غِلٍّ كَبِيرٍ وَ بَلَا
- فَيْسِيرًا فِي الْخَفَاءِ لَيْسِيرُ
دَائِمِي قَيْدَ حُزْنٍ وَ اكْتِنَابُ
نَطٍّ فِي الْمَاءِ لِكَيْ يُنْجُو كَلِيمُ
لَهُ أَلْقَوْا صَارَ صَيْدًا لَهُمْ
وَ لَهُ عَنْ كَرَمِ الْبَحْرِ فَصْلٌ ..
ظَهَرَ مِقْلَاةٌ لَهَا الْحَرُّ عَلَى
.. بِالْهَوَى وَ الْعَفْلَةِ دَوْمًا مُزْجٌ ..
لَهُ قَالَ الْعَقْلُ لَمْ يَأْتِ نَذِيرُ
قَالَ دَوْمًا مِثْلَمَا قَالَ بَلَى (۱)

(۱) الاية فی سورة الملك (اذا القوا فیها سمعوا لها شقیقا و هی تفوز لكاد تمیز
(ای تنقطع) من الغیظ كلما القی فیها فوج سألهم خزنتها الم یاتکم نذیر قالوا بل جائنا
نذیر فكذبنا و قلنا ما نزل الله من شی ان انتم الا فی ضلال کبیر -

- (۱) غلط غلطان رفت پنہان اندر آب
(۲) از چپ و از راست می جست آن سلیم
(۳) دام افکندند و آن در دام ماند
(۴) بر سر آتش به پشت تابہ
(۵) او ہمیچو شید از تف سعیر
(۶) آن همی گفت از شکنجه و از بلا
- ماند آن احمق همی کرد اضطراب
تا کہ بجهد خویش برہاند کلیم
احمقی او را در آن آتش نشانند
با حماقت گشت او هم خوابہ
عقل میگفتش الم یاتک نذیر
همچو جان کافران قالوا بلی

- (۱) رُوحٌ مَنْ قَدْ كَفَرُوا أَيْضًا يَقُولُ
هُوَ لَوْذِي الْمَرَّةِ مِمَّا بِهِولُ
أَنْجُو مِنْ ذِي الْمِحْنَةِ وَالْعَقَبَةِ
مَنْ هِيَ قَدْ كَسَرَتْ لِي الرِّقَبَةَ
(۲) أَنَا غَيْرَ الْبَحْرِ لِي مِنْ وَطَنِ
أَبَدًا لَا أَجْعَلُ أَوْ سَكَنِ
وَالْقَدِيرَ بَعْدُ لَا أَجْعَلُهُ
مَسْكَنًا بِالْبَتِّ لَا أَنْزِلُهُ
(۳) أَطْلُبُ الْمَاءَ الَّذِي لَيْسَ يَحْدُ
وَأَصِيرُ إِمْنًا حِلْفَ الرِّشْدِ
فِيهِ حَتَّى الْأَبَدِ فِي صِحَّةٍ
أَغْدُو فِي أَمْنٍ وَ أَسْمَى نَجَّةٍ

فی بیان ان الاحمق لاعهد له عند وقوعه فی العذاب كالصبح الکاذب

و تظهر هذه الحالة من قوله تعالى و لوردوا لعاد و لمانهو عنه و انهم لكاذبون (۱)

(۴) لَهُ قَالَ الْعَقْلُ إِنَّ الْحَقَّ كَانَ مَعَكَ لِلْحَقِّ رَاقَ كُلِّ أَنْ

(۱) الایة فی سورة الانعام و لو ترى اذ وقفوا علی النار فقالوا یا لیتنا نرد ولا نکذب

بایات ربنا و نكون من المؤمنین بل بدالهم ما كانوا یخفون من قبل و لوردو لعادو

المانهو اغنه و انهم لكاذبون -

(۱) باز می گفت او که گر زین بار من و از هم از محنت گردن زدن

(۲) من نسازم جز بدریائی وطن آبگیر را نسازم من سکن

(۳) آب بی حد جویم و ایمن شوم تا ابد در امن در صحت روم

بیان آنکه عهد گردن احمق وقت گرفتاری و ندم هیچ وفا ندارد مانند صبح کاذب

و لورد و العاد و المانہوا عنه و انہم لکاذبون

(۴) عقل می گفتش حماقت باتواست با حماقت عهد را آید شکست

- (۱) يُكْسِرُ الْعَهْدُ وَالْعَقْلُ يَرُوقُ
أَنْتَ لَا عَقْلَ لَكَ سِرًّا حِمَارًا
(۲) يَذْكُرُ الْعَقْلُ هُوَ فِي نَفْسِهِ
خَرَقَ الْعَقْلُ وَلَا غَيْرَ مُدَامَ
(۳) حَيْثُ مِنْكَ الْعَقْلُ غَابَ فَلَا مِيرَ
خَصْمِكَ وَالْمَبْطِلُ تَدِيرَ كَأَ
(۴) فَأَ الْفَرَّاشُ السَّاقِطُ مِنْ قِلَّةِ
(۵) وَالْحَسِيسَ نَسِبَى لَمَّا الْجَنَاحَ
ضَرَبَ النِّسْيَانُ مِنْهُ وَالطَّمَعُ
(۶) حُصِرَ حِفْظُ وَ تَذَكِيرُ وَ دَرَكُ
كَلَامُهُ بِالْعَقْلِ فَالْعَقْلُ رَفَعَ
- أَلَوْفًا بِالْعَهْدِ فَالْعَقْلُ يَفُوقُ
مَا لَكَ قَدْرٌ وَلَا أَدْنَى اعْتِبَارُ
عَهْدُهُ .. يَطْلُبُهُ فِي حِسِّهِ ..
حُجِبَ النِّسْيَانُ أَهْدَى لِلْمَرَامِ
لَكَ نِسْيَانٌ وَ كَالْعَبْدِ تَصِيرُ
هُوَ كَانَ مَا لَكَ تَقْدِيرَ كَأَ
عَقْلِهِ لِلنَّارِ حَرَّ الْحَمَلَةِ
يُحْرِقُ مِنْهُ يَتُوبُ لِلنَّجَاحِ
فُوقَ حَرِّ النَّارِ وَالرُّوحَ قَلَعَ
مَعَ ضَبْطٍ أَبَدًا مِنْ غَيْرِ شَكِّ
هَذِهِ فِي رُتْبَةِ أَسْمَى وَضَعُ

- (۱) عقل را باشد وفای عهدها
(۲) عقل را یاد آید از پیمان خود
(۳) چونکه عقلت نیست نسیان میر تست
(۴) از کمی عقل پروانه خسیس
(۵) چونکه پرش سوخت توبه میکند
(۶) ضبط و درک و حافظی و یاد داشت
- تونداری عقل رو ای خربها
پرده نسیان بدراند خرد
دشمن و باطل کن تدبیرتست
یاد نارد ز آتش و سوز حسیس
آز و نسیانش بر آتش مهزند
عقل را باشد که عقل آن را فراشت

- (۱) فَإِذَا مَا جَوْهَرُ الْعَقْلِ فَقَدْ
وَلَوْ التَّذْكِيرُ مِنْهُ مَا وَصَلَ
(۲) ذَا التَّمَنِّي كَانَ أَيْضًا مِنْ عَدَمٍ
أَنَّ هَذَا الْحَقِّ مَا طَبَعَهُ
(۳) إِنْ ذَاكَ النَّدَمَ كَانَ أَثَرُ
لَا لِعَقْلِ نَيْرٍ كَالْكَنْزِ كَانَ
(۴) عَدَمًا ذَا النَّدَمِ صَارَ التُّرَابُ
(۵) لَهُ وَالتَّوْبَةُ إِذْ ذَاكَ النَّدَمُ
عَقْدَ لَيْسَ لَهُ آدْنَى قَرَارُ
(۶) حَيْثُ تِلْكَ ظُلْمَةُ الْغَمِّ مَضَتْ
أَنَّ هِيَ تَخْطِفُ لِلْقَلْبِ الْوَلَدَ
- أَمَعُ وَاللَّهَبَ كَيْفَ يُعَدُّ
فَالرُّجُوعُ لَهُ أَنَّنِي قَدْ حَصَلَ
عَقْلِهِ إِذْ هُوَ أَنَا مَا أَلَمْ
مَا هُوَ الضَّرُّ لَهُ مَا نَفَعُهُ
تَعَبٍ فِيهِ شَدِيدٍ وَكَدَرُ
فَإِذَا مَا عَنْهُ ذَاكَ الْجُهْدُ بَانَ
لَا يُوَازِي لَا وَلَا ذَاكَ الْإِيَابُ
حِمْلُهُ مِنْ ظُلْمَةٍ غَمِّ أَلَمْ
فَكَلَامَ اللَّيْلِ يَمْحُوهُ النَّهَارُ
طَبِيبًا عَادَ .. وَفِي هَذَا قَصَصْتُ ..
مَعَ مَا أَنْتَجَهُ أَيْضًا بِجَدِّ

- (۱) چونکه گوهر نیست تابش چون شود
(۲) این تمنی هم ز بی عقلی اوست
(۳) آن ندامت در نتیجه رنج بود
(۴) چونکه رنج آن ندامت شد عدم
(۵) آن ندم از ظلمت غم بست بار
(۶) چون برفت آن ظلمت و غم گشت خوش
- چونکه مذکر نی آياش چون بود
که نه بیند کان حماقت را چو خوست
نی ز عقل روشن چون گنج ربود
می نیرزد خاک آن توبه و ندم
پس کلام اللیل یمحوه النهار
هم ربود از دل نتیجه وزاده اش

(۱) هُوَ أَبْدَى التَّوْبَةِ الْعَقْلُ الْأَسَدُ مَنْ هُوَ الشَّيْخُ يَصِيحُ لِلْأَبْدِ
هُمْ لَوْرُدُّوْا لَعَادُوْا .. مِثْلَمَا أَوَّلًا كَانُوا وَزَادُوا نَدْمًا ..

فی بیان ان الوهم قلب العقل و محاربه و ليس هو عقلا خالصاً و لهذا

يقع في الوهم والغلط و هو مخالف و معاند له و قصة المجادلات و المباحثات
بين موسى و فرعون فان موسى (ع) اهل عقل و مظهره و فرعون اهل وهم و مظهره

(۲) يَا شَجَاعُ الْعَقْلُ ضِدُّ الشَّهْوَةِ مَنْ عَلَى الشَّهْوَةِ هَبْ فِي مَرَّةٍ
(۳) دَارُ عَقْلًا لَهُ لَا تَدْعُ وَ وَهَمٌ ادْعُ مَنْ لِلشَّهْوَةِ قِسْمًا وَ سَهْمٌ
طَلَبَ فَالْوَهْمُ قَلْبٌ بِالْمَثَلِ ذَهَبًا نَقْدًا غَدَى الْعَقْلُ الْأَجَلُ
(۴) أَبَدًا وَهَمٌ وَ عَقْلٌ مَا ظَهَرَ لَكَ مِنْ غَيْرِ مَحَكِّ مُعْتَبَرِ
فَكِلَا الْأَثْنَيْنِ أُثْقِلَ لِمَحَكِّ غَجَلًا مِنْ غَيْرِ تَرْدِيدٍ وَ شَكِّ
(۵) ذَا لِمَحَكِّ هُوَ حَالُ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْكِتَابِ فَالْمَحَكِّ مِنْ صَفَاءِ

(۱) میکند او توبه و پیر خرد بانگ (لورڈ و العادو) میزند

در بیان آن که وهم قلب عقلست و متیزه او مت و مانند او نیست و قصه مجادلات

موسی (ع) که صاحب عقل بود با فرعون که صاحب وهم بود

(۲) عقل ضد شهوتست ای پهلوان آن که شهوت می تند عقلش مخوان
(۳) وهم خوانش آن که شهوت را گذاشت وهم قلب و نقد زر عقلهاست
(۴) بی محل پیدا نکرده وهم و عقل هر دو راسوی محک کن زود نقل
(۵) این محک قرآن و حال انبیا چون محک مر قلب را گوید بیا

(۱) قَالَ لِلْقَلْبِ هَلُمَّ لِثَرَى
نَفْسِكَ مِنْ صَدِّ مَثِي فِي ذَا لَوْرَى ..
لَسْتَ أَهْلًا لِعُلُوِّي لَا وَلَا
لِدُنُوِّي .. كَمْ بَعُدْتُ مَنَزِلًا ..
(۲) فَلَوِ الْعَقْلُ لَهُ الْإِنْشَارُ قَدْ
نَشَرَ نِصْفَيْنِ وَالسَّاعِدُ قَدْ
هُوَ مِثْلُ الذَّهَبِ فِي النَّارِ بَانَ
بِاسْمِ الْغَيْرِ وَ وَضَاءً عِيَانُ

مجاهدت موسی اللذی کان صاحب عقل مع فرعون

اللذی کان صاحب وهم

(۳) قَدْ غَدَى الْوَهْمُ كَفِرَعُونَ وَ مَنْ
أَحْرَقَ الْكَوْنَ لِظُلْمٍ وَ فِتْنٍ
و غَدَى الْعَقْلُ كَمُوسَى وَ هُوَ مَنْ
تَوَرَّ الرُّوحَ .. بِمِصْبَاحِ حَسَنِ ..
(۴) فِي طَرِيقِ الْعَدَمِ مُوسَى سَرَى
قَالَ فِرْعَوْنُ فَمَنْ فِي ذَا لَوْرَى
(۵) أَنْتَ قُلْ قَالَ رَسُولُ ذِي الْجَلَالِ
حُجَّةُ اللَّهِ الْأَمَانُ مِنْ ضَلَالِ
(۶) أَنَا حَقًّا قَالَ لَا أُسْكُتُ وَ دَعِ
إِدْعَاءَ وَ ضَجِيجًا مَا تَفْعُ
إِسْمَكَ وَ النَّسَبَ فِي الْقِدَمِ
وَ حَذُّهُ قُلْ لِي عَنِ الْغَيْرِ أَحْجَمِ

(۱) تا به بینی خویش را ز آسیب من
که نه اهل فراز و شیب من
(۲) عقل را کر آره سازد دو نیم
همچو زر باشد در آتش او بسیم

مجاهدت موسی که صاحب عقل بود با فرعون که صاحب وهم بود

(۳) وهم مر فرعون عالم سوز را
عقل مر موسی جان آفرور را
(۴) رفت موسی بر طریق نیستی
گفت فرعونش بگو تو کیستی
(۵) گفت من عقلم رسول ذوالجلال
حجة الله ام امانم از ضلال
(۶) گفت نی خامش رها کن های وهوی
نسبت و نام قدیمت را بگوی

عَالَمٍ فِيهِ التُّرَابُ كَمَلًا
لَهُ فِي الْخَلْقِ وَالرُّوحِ اعْتَقَدُ
أَنَا مِنْ ظَهَرِ عَبِيدِ مَجْدِهِ
وَلِمَاءِ نِسْبَةِ أَصْلِي تَبِينُ
لِلتُّرَابِ كَانَ فِي هَذِي الدُّنَا
كَانَ يَا مَغْرُورُ مَسْلُوبُ اللَّبَابِ
يَغْرُورُ مِنْ تُرَابٍ مُحْتَقَرٍ
ذَلِكَ وَالْكَوْنُ طُرًّا وَالْمَلَأُ
مِنْ غَدَاءٍ وَتُرَابٍ لَا يَحْدُ
.. وَتَرَى أَنْتَ تَزِيدُ مَرَّتَهُ ..
تَرْجِعُ فِي ذَلِكَ الْقَبْرِ الْمُهَابِ

(۱) قَالَ مِنِّي النِّسْبَةُ تُنْمِي إِلَى
إِسْمِي الْأَصْلِيَّ أَذْنِي مَنْ عَبْدُ
(۲) أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أِبْنُ عَبْدِهِ
(۳) وَ لِبَطْنٍ لِحَوَارِيهِ لَطِينُ
(۴) مَرْجِعُ جِسْمِي التُّرَابِيِّ أَنَا
مَرْجِعُ جِسْمِكَ أَيْضًا لِلتُّرَابِ
(۵) أَصْلُنَا مَعَ أَصْلِ كُلِّ مَنْ ظَهَرَ
مَاءُ آبَةٍ قَدْ دَلَّتْ عَلَى
(۶) مِنْ تُرَابٍ جِسْمُكَ يَلْقَى الْمَدَدَ
لَكَ تَشْتَدُّ وَ تَقْوَى الرِّقَبَةُ
(۷) إِذْ تَرُوحُ الرُّوحُ أَيْضًا لِلتُّرَابِ

نام اصلم کمترین بندگانش
زاده پشت عبیدش وز جوار
آب و گل دادا یزدان جان و دل
مرجع تو هم بخاک ای سہمناک
ہست از خاکِی و آن راصد نشان
از غذای خاکِ قریبہ گردنت
اندران گور مخوف سہمناک

(۱) گفت نسبت مرا از خاکدانش
(۲) بندهایم بنده زاد کردگار
(۳) نسبت اصلم ز خاک و آب و گل
(۴) مرجع این جسم خاکم ہم بخاک
(۵) اصل ما و اصل جملہ سرکشان
(۶) کہ مدد از خاک میگیرد تنت
(۷) چون رود جان میشود او باز خاک

- (۱) أَنْتَ أَيْضاً نَحْنُ أَيْضاً مَنْ هُمْ
لِلْتُّرَابِ يَرْجَعُ وَ الْجَاهُ لَكَ
(۲) قَالَ غَيْرُ النَّسَبِ هَذَا لَكَ
(۳) عَبْدُ فِرْعَوْنَ وَ عَبْدُ الْوَلَعِيِّدِ
(۴) جِسْمُهُ وَالرُّوحَ غَدَى أَنْتَ عَبْدُ
وَلِفِعْلٍ قُبْحَ مِنْ ذَا الْوَطَنِ
(۵) قَاتِلُ غَدَارٍ لَمْ يَرَعْ الْحُقُوقَ
- شِبْهُكَ أَيْضاً وَ مَنْ مِثْلُهُمْ
لَيْسَ يَبْقَى أَبَدًا مِنْ غَيْرِ شَكِّ
كَانَ اسْمُ وَهُوَ الْأَوَّلَى بِكَ
لَهُ مَنْ فِي الْأَوَّلِ مِنْهُ السَّعِيدُ
ظَالِمٌ طَاغِي وَ بَاغِي لَا يَحْدُ
هَرَبَ مَا لَهُ وَزْنٌ وَ ثَمَنٌ
قِسْ عَلَى الْأَوْصَافِ هَذِي مَا يُرُوقُ

(۱) الاية فی سورة القصص - و دخل (ای المدينة لفرعون) علی حین غفلة من اهلها فوجد فيها رجلین یقتتلان هذا من شيعته وهذا من عدوه فاستغاثه اللذی من شيعته فوكره موسى (ضربه بجمع كفه و كان شديد القوة) فقضى علیه قال هذا من عمل الشيطان انه عدو مضل مبين -

- (۱) هم تو و هم ما و هم اشباه تو
(۲) گفت غیر این نسب نامیت هست
(۳) بنده فرعون و بنده بندگان
(۴) بنده باغی طاغی ظلوم
(۵) خونی و غداری و حق ناشناس
- خاك کردند و نماند جاء تو
مر ترا آن نام خود اولی تراست
که ازو پرورد اول جسم و جان
زین وطی بگریختی از قتل شوم
هم برین اوصاف خود میکن قیاس

- (۱) أَأَنْتَ فِي الْغُرْبَةِ مَوْهُونٌ فَقِيرٌ
حَيْثُ حَقَّ الشُّكْرُ لَمْ تَرَعْ لَنَا
(۲) قَالَ مَعَ ذَلِكَ الْمَلِكِ مِنْ عَلَا
مِنْ شَرِيكِ الْخَرِ بِالْقُدْرَةِ
(۳) وَاحِدٌ فِي الْمَلِكِ لَيْسَ مِنْ نَظِيرٍ
لِلْعَبِيدِ لَهُ فِي الْكُونَ سِوَاهُ
(۴) خَلَقَهُ غَيْرُهُ قَطُّ مَا مَلَكُ
زَمَنًا هَلْ يَدْعِي كَانَ الشَّرِيكَ
(۵) كُلُّ نَقْشٍ لَهُ كَانَ وَ لِيَا
غَيْرُهُ لَوْ يَدْعِي فَالْظُّلَمَ قَدْ
(۶) أَنْتَ لَا تَقْدِرُ أَنْ لِي حَاجِبًا
- خَلِيقُ الْبِرَّةِ مَا فُؤُنُ حَقِيرُ
لَا وَ لَمْ تُوفِ بِبَعْضِ عَهْدِنَا
شَأْنُهُ حَاشَا يَكُونُ فِي الْمَلَأِ
أَبَدًا كَلَّا وَ لَا فِي النُّدْرَةِ
لَهُ لَيْسَ مِنْ كَبِيرٍ وَ أَمِيرُ
.. جَلَّ أَنْ يُحْصِيَ غُلَاهُ وَ نَدَاهُ ..
أَحَدٌ غَيْرُ الَّذِي مَنْ قَدْ هَلَكَ
لَهُ بِالْمَلِكِ وَ فِي الْكُونَ الْمَلِكُ
هُوَ أَيْضًا نَقْشَ مَا أَنْ بِيَا
طَلِبَ الْحَقِّ لَهُ بَتًّا جَحَدُ
تَصْنَعُ فَالْرُوحُ عَزَّ جَانِبًا

- (۱) در غریبی خوار و درویشی خلق
(۲) گفت حاشا که بود با آن ملوک
(۳) واحد اندر ملک و او را یار نی
(۴) نیست خلقش را دیگر کس مالکی
(۵) نقش او کرده است و نقاش من اوست
(۶) تو نتوانی ابرو من ساختن
- که ندانستی سپاس ما و حق
در خداوندی کسی دیگر شریک
بندگان را جز او سالار نی
شرکتش دعوی کند جز هالکی
غیر اگر دعوی کند او ظلم جوست
چون توانی جان من بشاختن

- (۱) لِي كَيْفَ تَقْدَرُ أَنْ تَعْلَمَا
وَطَعْنِي أَنْتَ وَمَنْ فِي رَبِّهِ
(۲) لَوْ قَتَلْتُ ظَالِمًا سَهْوًا أَنَا
(۳) قَدْ ضَرَبْتُ لَكُمَا فِيهِ أَنَا
ذَلِكَ مَنْ لَيْسَ لَهُ رُوحُ زَمَنْ
(۴) قَدْ قَتَلْتُ أَنَا كَلْبًا كَلْبًا
قَدْ قَتَلْتُ مِائَةَ أَلْفِ صَبِيٍّ
(۵) قَدْ قَتَلْتُ دَمَهُمْ فِي الرِّقْبَةِ
لَكَ مِنْ ذَالِ الْعَمَلِ مَنْ أَنْتَ لَهُ
(۶) نَسَلِ يَعْقُوبَ قَتَلْتَ يَا مَلَّ
- ذَلِكَ الْغَدَّارُ مَنْ قَدْ ظَلَمَا
يَدْعِي الشَّرْكََةَ وَفَقَّ قَلْبُهُ
لَا لِنَفْسٍ لَا لِلَّهِوِ وَ مُتَى
وَقَعَ بِالْصَّدَقَةِ حِنْفَ الْعَنَا
سَلَّمَ رُوحًا وَ مَاتَ بِحَزَنٍ
أَنْتَ كَمْ طِفْلٍ رَسُولٍ رَهْبًا
مَا لَهُ ذَنْبٌ وَ صِنُو لِنَبِيِّ
لَكَ حَتَّى مَا تَجَرُّ الْعَقْبَةَ
هَكَذَا كُنْتَ عَمِلْتَ مِنْ بَلَه
قَتَلِي مَنْ لَهُ رُمْتَ بِعَجَلٍ

- (۱) بلکه آن غدار وان طاعی توئی
(۲) گر بکشتم من عوانی را بسهو
(۳) من زدم مشتی و ناگه اوفتاد
(۴) من سگی کشتم تو مرسل زادگان
(۵) کشته و خونشان در گردنست
(۶) کشته ذریّت یعقوب را
- که کنی باحق تو دعوی دوئی
نی برای نفس کشتم نی بلهو
آن که جانش خود نه بد جانی بداد
صد هزاران طفل و بی جرم و زنان
تاچه آید بر تو زین چون خوردنست
بر امید قتل من مطلوب را

تُحْرِقُ بِالنَّشْتِرِ لِلصَّحَّةِ
وَاللَّطِيفَ مِنْ أَذَاهَا فِي زَمَنٍ
بِالدَّوَاءِ وَالْعِلَاجِ لَا يَجِدُ
أَيْنَ لَا أَيْنَ الشِّفَاءُ يَقْرُبُ
كَثْرَةً هَلْ أَحَدٌ عَنْ ذَا اِطْلَعُ
.. أَوَّلَهُ رَامَ عِقَابًا وَ أَذَى ..
أَنْتَ قَطَعْتَ بَعْدَ أَرْبَا
هَبْنِي مِنْهُ جَمَعْتَ الْخِرْقَا
هُوَ عِمْرَانًا لَهُ رَامُوا أَنْيَقُ
يُخْرِبُونَ الْعَالِي لِلسَّفَلِ
هُوَ حَدَادٌ وَ زَرَادٌ يَفَنُ
قَبْلَ عِمْرَانَ بِهِ لَا قُوا الصَّوَابُ

(۱) أَنْتَ لَوْلَا بِكَ جُرْحَ الْقُرْحَةِ
فَهُوَ مِنْهَا مَتَى كَانَ الْحَسَنُ
(۲) وَلَوْلَا خِلَاطُ لَمْ تَحْرِقْ أَبَدُ
فَمَتَى عَنْهَا الْحَرِيقُ يَذْهَبُ
(۳) قَطَعَ الْخِيَاطُ ذَاتُوبَ قِطْعُ
ضَرَبَ الْعَلَامَةَ الْخِيَاطُ ذَا
(۴) أَنْ لِمَهُ ذَا الْاِطْلَسَ الْمُنتَخِبَا
أَيُّ تَقَعَ لِي فِيمَا خُرْقَا
(۵) أَيْنَمَا كَانَ بِنَاءٌ وَ عَتِيقُ
أَفَلَا مَا عَتِيقُ فِي الْأَوَّلِ
(۶) كُلُّ قَصَابٍ وَ نَجَّارٍ وَ مَنْ
قِسْ عَلَى ذَا لَهُمْ كَانَ الْخِرَابُ

کی شود نیکو و کی گردید نغز

کی رود سوزش کجا یابد شفا

کس زند آن درزی علامه را

بر دریدی چه کنم بدریده را

نی که اول کهنه را ویران کنند

هستشان پیش از عمارتها خراب

(۱) تا نه بشکافی بنشتر ریش چغز

(۲) تا نسوزد خلطهایت از دوا

(۳) پاره پاره کرد درزی جامه را

(۴) که چرا این اطلس بگزیده را

(۵) هر بنای کهنه کابادان کنند

(۶) همچنین نجار و حداد و قصاب

(۱) هَاهُوَ الْاِهْلِيلَجُ بِالْدَقِّ قَدْ كَانَ وَالْاِهْلِيلَجُ نَفْعًا وَجَدُ
وَهَذَا تَلَفٌ عَادَ الْبَدَنُ كُلُّهُ الْمَعْمُورَ بِالْبَرِّ اقْتَرَنَ
(۲) وَلَوْ اِلْحِظْتُهُ اَنْتَ فِي الرَّحَى لَمْ تَكُ الطَّاحِنَ يَا مَنْ قَدْ لَحَى
فَمَتَى كَانَ لَنَا مِنْهَا الْخَوَانُ وَافِرَ الْحُسْنِ مَلِيًّا كُلُّ اَنْ

جواب موسی (ع) لفرعون عند تهدیده له

(۳) ذَا التَّقَاضِي لَكَ مِنِّي وَ الْمَرَامُ عَمَلُ ذَا الْمَلَحِ مِنِّي وَالْطَّعَامُ
كَيْ مِّنَ الْفَخْرِ لَكَ يَا سَمَكُ اَنَا اُنْجِي وَمَعِيَ تَشْتَرِكُ
(۴) لَوْ قَبِلْتَ نَصَحَ مُوسَى لَخَلَصْتَ مِنْ قَبِيحٍ مِثْلِ ذَا الْفَخْرِ مَلَصْتَ

(۱) ان هلیله وان بلیله کو قتن زان تلف کردند معموری تن
(۲) تا نگویی گندم اندر آسیا کی شود آراسته زان خوانها

جواب دادن موسی (ع) فرعون در تهدید او

(۳) این تقاضا کرد این نان و نمک که زشتم وارهانم ای سمک (۱)
(۴) گر پذیری پند موسی وارهی از چنین زشت بد نا منتهی

(۱) جواب قول فرعون است که در گفتار پیش گذشته (این بود حق من و نان و نمک) یعنی حق نان و نمک ترا بجائی آرام که کوشش در نجات تو می کنم -

- (۱) لِكْثِيرٍ مَا جَعَلْتَ نَفْسَكَ
دَوْدَةً مَوْهُوتَةً الْأَفْعَى لَهَا
(۲) أَنَا بِالْأَفْعَى إِلَى الْأَفْعَى أَتَيْتُ
(۳) أَصْلَحُ قَاسِدَهَا حَتَّى نَفْسُ
يُكْسَرُ مِنْ نَفْسِي هَذِي أَبَدُ
(۴) لَوْ رَضِيتَ شَرَّ ذَيْنِ الْحَيَّتَيْنِ
وَ سِوَى ذَلِكَ مِنْ رُوحٍ يَكَا
لِللَّهْوَى الْعَبْدَ وَ زِدْتَ غَيْكَا
أَنْتَ صَيَّرْتَ .. ضَرَى السَّمِّ بِهَا ..
كَيِّ قَلِيلًا قَلِيلًا .. لَوْ دَرَبْتُ ..
تِلْكَ .. مَنْ جَرَّتْ لَكَ الْخَلْقَ الْآخَسُ ..
حَيْنِي تَقْلَعُ ذِي الْأَفْعَى بِجَدُ
جُزْتُ صِرْتُ الصَّفْوِ مِنْ عَارٍ وَ شَيْنِ
تَخْرُجُ قَهْرًا تَرَى الْمَوْتَ لَكَا

جواب موسی (ع) فرعون

- (۵) قَالَ فَالْحَقُّ يَا نَ فِي سِحْرِ كَا
وَ بِمَكْرِ لَكَ أَلْقَيْتَ هُنَا
مَاهِرُ اسْتَاذُ لَا مِثْلُ لَكَا
إِخْتِلَافًا وَ أَفْتِرَاقًا بَيْنَا

- (۱) بس که خود را کرده بند هوا
(۲) ازدها را ازدها آورده ام
(۳) تا دم آن از دم این بشکنند
(۴) گر رضا داری زهیدی زین دو مار
کرمکی را کرده تو ازدها
تا باصلاح آورم من دمبدم
مار من آن ازدها را پر کند
ورنه از جانت بر آرد آن دمار

جواب دادن فرعون موسی

- (۵) گفت الحق استا جادوئی
که درافکندی بمکر آن جادوئی

فَفَرَّقَيْنِ جَعَلْتَ لَهُمْ
 أَثْرُ وَ الْجَبَلِ جَدُّ الشَّجَرِ
 أَنَا كُنْتُ وَ هَلِ السِّحْرُ طَرِيقُ
 وَجَدَ ذَا وَ لَهُ أَبَدِي سَنَدُ
 وَ الْهَوَى وَ الْكُفْرَ عَيْنُ الزَّلَّةِ
 شُعْلَةُ الدِّينِ .. وَ فِيهِ لِهَبَّتْ ..
 أَيُّ شِبْهِ لِي يَكُونُ ذَا الْمَسِيحِ
 وَ أَنَا يَا جُنُبُ يَا مَنْ خَلَى
 حَيْثُ أَنَّ الْكُتُبَ نُورًا سَفَرُ
 بِجَنَاحِ لِلْهَوَى أَنْتَ تَصِيرُ
 مِثْلَ دَاظِنِ تَظُنُّ زَمَنًا

(۱) فَأَلَوْرِي مَنْ وَجِدُوا قَلِيًّا هُمْ
 حَيْثُ أَنَّ السِّحْرَ حَتَّى فِي الْحَجَرِ
 (۲) قَالَ فِي أَخْبَارِهِ جَلَّ الْفَرِيقُ
 (۳) مَعَ اسْمِ اللَّهِ يَلْقَى هَلْ أَحَدُ
 (۴) كَانَ أَصْلَ السِّحْرِ حُبُّ الْغَفْلَةِ
 لَكِنَّ الرُّوحَ لِمُوسَى نُسِبَتْ
 (۵) فَأَنَا يَا السَّاحِرِينَ يَا وَقِيحُ
 (۶) غَيْرَةً مِنْ نَفْسِي هَذَا أَمْتَلَى
 عَنْ نُهَى مَا شِبْهِهِ فِيمَنْ سَحَرُ
 (۷) تَأْخُذُ مِنْ رُوحِي حَيْثُ تَطِيرُ
 أَبَدًا مِنْ غَيْرِ شَكِّ بِي أَنَا

جادوئی رخنه کند در سنگ و کوه
 جادوئی کس دید با نام خدا
 شعله دینست جان موسوی
 کز دم پر اشک می گردد مسیح
 که ز جانم نور میگیرد کتب
 لاجرم بر من گمان آن میبری

(۱) خلق یکدل را تو کردی دو گروه
 (۲) گفت هستم غرق پیغام خدا
 (۳) غفلت و کفرست مایه جادوئی
 (۴) من بجادویان چه مانم ای وقیح
 (۵) من بجادویان چه مانم ای جنب
 (۶) چون تو با پر هوی بر میبری

- (۱) کُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ فِعْلُ السِّبَاعِ
بِالْكَرِيمِينَ لَهُ الظَّنُّ غَدَى
(۲) حَيْثُ جُزْءُ الْعَالَمِ أَنْتَ تَكُونُ
(۳) مِثْلَكَ كَانَ غَوِيًّا لَوْ تَدُورُ
يَظْهَرُ الْبَيْتُ لَكَ عِنْدَ النَّظَرِ
(۴) لَوْ عَلَى الْبَحْرِ تَسِيرُ فِي السَّفِينِ
(۵) رَاكِضًا لَوْ كُنْتَ عِنْدَ الْمَلْحَمَةِ
أَفْقَ الدُّنْيَا جَمِيعًا تَنْظُرُ
(۶) وَإِذَا مَا كُنْتَ فِي حَالٍ جَمِيلٍ
ذِي الدُّنَا مِنْكَ تَبِينُ فِي النَّظَرِ
- وَالْوُحُوشِ أَظْهَرَ مِنْهَا اتِّبَاعَ ..
سَيِّئًا دَوْمًا لَهُ الطَّيْعُ بَدَى
تَنْظُرُ الْكُلَّ يَوْصِفُ وَ شُتُونُ
أَنْتَ وَالرَّأْسُ لَكَ أَيْضًا يَدُورُ
دَائِرًا مِثْلَكَ .. مِثْلِكَ قَرَّ ..
سَاحِلُ الْبَحْرِ لَكَ أَيْضًا يَبِينُ
ضَيِّقَ الْقَلْبِ كَثِيرَ الدَّمْدَمَةِ
ضَيِّقًا .. وَ الْوَجْهَ مِنْهُ أَغْبَرُ ..
يُمَرِّدُ لِلْأَحْبَاءِ تَمِيلُ
مِثْلَ بُسْتَانٍ لَهُ الْوَرْدُ زَهَرُ

- (۱) هر که را افعال دام و دد بود
(۲) چون تو جزو عالمی هر چون بوی
(۳) گرتو بر کردی و بر کرده سرت
(۴) ورتو در کشتی روی دریم روان
(۵) گرتو باشی تنگ دل از ملحمه
(۶) ورتو خوش باشی بکام دوستان
- بر کریمانش گمان بد بود (۱)
کل را بر وصف خود بینی غوی
خانه را کردند بپند منظرت
ساحلیم را همی بینی دوان
تنگ بینی جمله دنیا را همه
این جهان بنمایدت چون گلستان

إِلْعِرَاقٍ مَا رَأَىٰ مَرُّ الزَّمَنِ
كَمْ رَأَيْتَ مَنْ يَهْدِي وَهَرَى
غَيْرَ بَيْعٍ يَتَغَيَّرُ وَ بَشْرَى
أَوْ مَحَلِّ التُّرْكِ .. فِي الْعَالَمِ دَارٌ ..
لَنْ يَرَىٰ فِي كُلِّ أَرْضٍ وَ بَلَدٍ
كُلَّ شَيْءٍ وَ إِلَيْهِ ذَاهِبٌ
لَا يَرَىٰ شَيْئًا سِوَاهُ مَا ذَهَبَ
غَيْرَ لَوْنٍ مَعَ رِيحٍ لَا يُعَدُّ
لَكَ مِنْ نَفْعٍ وَ لَا أَمْرٍ سَمِي
صَدَقَةٌ مِنْ حَدِّهَا هَذَا لِجَدِّ
مَا يَهَامِنْ طَيْبٍ أَوْ رِيفٍ وَ رِيعٍ
قَشْرِ بِطِيخٍ لَهُ الْعُمَرُ هَوَىٰ

(۱) وَ لَكُمْ مَنْ سَارَ لِلشَّامِ وَ مَنْ
(۲) غَيْرَ كُفْرٍ وَ نِفَاقٍ فِي الْوَدَى
سَارَ وَ هُوَ أَبَدًا لَيْسَ يَرَى
(۳) وَ لَكُمْ مِنْ أَحَدٍ لِلصِّينِ سَارَ
وَ هُوَ غَيْرَ الْمَكْرِ وَ الْحَقْدِ أَبَدًا
(۴) يَا أَلْفِي ذُو الرِّشَادِ طَالِبُ
غَيْرَ ذَاكَ الشَّيْءِ مَنْ دَوْمًا طَلَبَ
(۵) حَيْثُ أَنْ مَا لَهُ دَرَكٌ وَ سَنَدٌ
قُلْ لَهُ اطْلُبْ كُلَّ أَقْلِيمٍ فَمَا
(۶) فَأَلَى بَغْدَادِ الثَّوْرُ وَرَدِ
(۷) آخِرَ مِنْهَا يَمُرُّ مِنْ جَمِيعِ
أَبَدًا مَا نَظَرَ فِيهَا سِوَى

او ندیده هیچ جز کفر و نفاق
او ندیده جر مکر بیع و شری
او ندیده هیچ جز مکر و کمن
جز همان چیزی که میجوید ندید
جمله اقلیمها را گو بجو
بگذرد او زین سر آن تا سدان
او نبیند جز که قشر خربزه

(۱) ای بسا کس رفته تا شام و عراق
(۲) ای بسا کس رفته تا هند و هری
(۳) ای بسا کس رفته ترکستان و چین
(۴) طالب هر چیزی ای یار رشید
(۵) چون ندارد مدرکی جز رنگ و بو
(۶) گاو در بغداد آید ناکهان
(۷) از همه عیش و خوشیها و مزه

- (۱) فَحَشِيشٌ وَقَعَ فَوْقَ الطَّرِيقِ
سَيْرَ ثَوْرٍ أَوْ حِمَارٍ نُسَبَا
(۲) فَعَلَى الْمِسْمَارِ لِلطَّبْعِ جَمَدٌ
قَبْضَةُ الْأَسْبَابِ وَالرُّوحُ لَهُ
(۳) وَالْفَضَا ذَاكَ الَّذِي خَرَقُ الْعِلَلِ
(۴) كَانَ أَرْضَ اللَّهِ فِي كُلِّ زَمَانٍ
وَلَا يَرَى الرُّوحُ جَدِيداً فَجَدِيدٌ
- لَهُ أَوْتَيْنِ وَدَادُومًا يَلِيقُ
لَهُ .. فِي ذَاكَ يَجِدُ طَلَبَا ..
كَالْقَدِيدِ وَهُوَ شَدٌّ وَانْعَقَدَ
لَا يَزِيدُ .. مِنْهُ فَرَّ الْوَلَهُ ..
هُوَ وَالْأَسْبَابُ يَا صَدْرُ أَجَلِ
بِدَلٍّ كَالنَّقْشِ مِنْ شَانٍ لِشَانٍ
فِي الْعِيَانِ عَالِماً .. حُسْنًا يَزِيدُ ..

- (۱) که بود افتاده بر ره یا حشیش
(۲) خشک بر میخ طبیعت چون قدید
(۳) وان فضای خرق اسباب و علل
(۴) هر زمان مبدل شود چون نقش جان
- لائق سیران گاوی یا خریش
بسمه اسباب و جانش لایزید
هست ارض الله ای صدر اجل
نو بنو بیند جهانی در عیان (۱)

(۱) در نسخه لکناهور این ابیات اضافی دارد

- گر بود فردوس و انهار بهشت
ای ز غفلت از مسبب بی خبر
لاجرم اعمی دل و سرگشته
- چون فسرده یکصفت شد کشت زشت
بنده اسباب گشتستی تو خر
مضطرب احوال و مضطر گشته

فی بیان آن کل حس مدرک لابن آدم له مدرکات آخر غیر ذلك

الحس لا يتعداها ولا خبر له من الحواس الباقية (فان السمع لا يشارك البصر
و بالعكس و قس عليه باقى الحواس) و كذا استاد كل صاحب صنعة
اعجمى لا خبر له بالنسبة لشغل ذاك الاستاذ الاخر صاحب الصنعة
الاخرى و عدم اختباره من انه ليس شغله و وظيفته لا يدل على ان
تلك المدرکات غير موجودة لذاك الحس و لو كان هو
بحكم الحال منكرآ للذى لا يعلمه من الصنائع و لكن
فى المحل ذالا نطلب من الانكار غير عدم الخبر (۱)

(۱) رُؤْيَا الدُّنْيَا لَهَا الْمِقْدَارُ قَدْ كَانَ إِدْرَاكُكَ .. فِي جَزَرٍ وَمَدٍّ ..
وَحِجَابُ الظَّاهِرِينَ وَالْإِسْتَارُ نَجَسَ الْحَسِّ لَكَ الْبَادِي الشَّارُ

(۱) فانه يمكن للقوة الباصرة الاستماع و للقوة السامعة الرؤية و هلم جرا فعل كل
واحد شغل الاخر و انكاره صوری غیر حقیقی قال الله تعالى و جاء اخوة يوسف فدخلوا
عليه فعرفهم و هم له متكرون فعدم علمهم بيوسف و انكارهم له لم يكن فى الاصل حقیقیآ
بل يعلمونه فى الاصل و لبعده المدة لم يكن لهم خبر من شأنه الشريف و من هذه الجهة
انكروه و هكذا كل حس فى الاصل عالم بشغل اخوته و انكارهم صوری بسبب الوسائط و
الموانع و لو ارتفعت لقدر كل حس على فعل شغل الحس الاخر و لو وصل احد لمرتبة
الجمع لاعطى كل حس له مرتبة الحس الاخر -

در بیان آن گله هر حس مدرکى را از آدمى مدرکات دیگر است گه از آن مدرکات

حسن دیگر بى خبر است چنان که هر استاد پیشهور اعجمى از کار آن استاد پیشهور دیگر است
و بى خبرى او از آنکه وظيفه او نیست دليل نکند که آن مدرکات نیست گرچه بحال منکر
بود آن را اما از منکرى او اینجا جز بى خبرى نمى خواهيم درین مقام

(۱) چنبره دید جهان ادراك تست پرده پاکان حس ناپاک تست (۱)

(۱) يعنى دایره محیط جهان را باندازه ادراك خود میرسى (چون آن کرمى که در
در گندم نهان است - زمین و آسمان او همان است) چنبره چیزى مدور میانش تهى چون حلقه
دف و مانند آن و بعضى بمعنی گرز و نیزه هم نوشتند - شرح بحر العلوم صفحه ۱۰۵

- (۱) مُدَّةٌ حِسَّكَ مِنْ مَاءِ الْعِيَانِ
غَسَلَهَا الثُّوبَ كَذَا .. فَلَمَّ قَتَدِي
- (۲) حَيْثُ أَنْتَ الطَّاهِرُ صِرْتَ الْحِجَابُ
(۳) تَضْرِبُ فَوْقَكَ لَوْ كَانَ الصُّورُ
فِيهِذَا لِحُسْنٍ وَاللُّطْفِ الْخَيْرُ
- (۴) لَوْ رَبَطْتَ عَيْنَكَ بِالْأُذُنِ
لَتَرَى الْعَارِضَ وَالْوَجَنَةَ مِنْ
- أَغْسِلِ الصُّوفِيَّةَ أَدْرَ هِيَ كَانَ
يَهُمُّ فِي ذَا الطَّرِيقِ تَهْتَدِي
رَفَعُوا أَرْوَاحُ مَنْ رَاقَ وَطَابُ
كُلِّ ذَا الْكَوْنِ وَ نُورًا كَمْ سَفَرُ
كَانَ لِلْعَيْنِ .. سِوَاهَا مَا آخُتَبَرُ ..
لِلْأَمَامِ تَسَحَّبُ .. فِي الْعَلَنِ ..
صَنَمِ .. فِي حُبِّهِ الْقَلْبُ فُتِنُ ..

- (۱) مدتی حس را بشو ز آب عیان
(۲) چون تو گشتی پاک پرده بر کنند
- (۳) جمله عالم گر بود نور و صور
(۴) چشم بستنی گوش می آور به پیش
- اینچنین دان جامه شوئی صوفیان (۱)
جان پاکن خویش را بر تو زنند
چشم را باشد از آن خو با خبر
تا نمائی زلف و رخساره بُتیش

(۱) چون فرموده حس را شو که جامه شوئی صوفیان اینست اشارت بعلت و دلیل کرده که وجود حواس ضیق دارد و شهود لطیفه روحیه و مافوق آن سعه آرد پس هریک از حواس محسوس مخصوصی است و از مخصوص دیگری خبر ندارد و محسوس هریک ازعالی است و لهذا بعضی از اینها را مرائیت مخصوص بخود که محسوس حس دیگر در آن نیاید چون صیقلیات که اصوات عکس در آنها نیندازد و چون کوه دیدنیها در آن نیندازد و در مرأت خیال عکس هر محسوسی علیحده با قطع نظر از محسوس دیگر در آید و عقل بالفعل اعلی المدارک است که همه موجودات عالم بطور کلیت احاطه دارد و آینه جمیع است (اسرار الحکم سبزواری صفحه (۲۰۶) -

- (۱) عِنْدَ ذَاكَ الْأُذُنُ قَالَتْ أَنَا
وَلَوْ الصُّورَةُ صَوْتًا تَضْرِبُ
(۲) رَبُّهُ عِلْمٌ أَنَا لَكِنْ يَفْنُ
فَنِّي لَيْسَ سِوَى سَمْعِي لِحَرْفٍ
(۳) أَصَحِّ يَا أَنْفُ هَامٌ وَ أَنْظِرِ
(۴) بِالْمَرَامِ ذَا يَقُولُ فَأِذَا
لِي جَدِيرٌ فَنِي هَذَا أَنَا
(۵) وَأَنَا أَنِّي نَظَرْتُ وَجْهَ مَنْ
أَصَحِّ تَكْلِيفًا بِمَا لَسْتُ أُطِيقُ
(۶) ثُمَّ حَسُّ أَعْوَجُ لَمْ يَنْظُرِ
إِنْ أَرَدْتَ يَذْهَابُ أَعْوَجُ
- لَمْ أَمِلْ لِلصُّورَةِ فِي ذِي الدُّنَا
أَنَا تَوَّأْتُ أَسْمَعُ .. مَا تَنْدُبُ ..
لِي كَانَ لَا سِوَاهُ فِي الزَّمَنِ
وَلِصَوْتٍ .. ذَا إِلَيَّ ذَاتًا وَ وَصْفُ ..
ذَالْجَمِيلِ الْأَنْفُ غَيْرُ أَجْدَرِ
مَاءُ وَرَدٍ وَ عَبِيرُ بِالشَّدَى
عِلْمِي وَالْمُخْبِرُ فِي ذِي الدُّنَا
سَاقَهُ الْفِضَّةُ وَالرُّوحَ فَتَنَ
دَعُ لِي .. الْغَيْرُ بِهِ كَانَ حَقِيقُ ..
غَيْرَ حَسِّ أَعْوَجٍ فِي النَّظَرِ
أَوْ ذِهَابٍ مُسْتَقِيمٍ أَخْرَجَ

- (۱) گوش گوید من بصورت نگروم
(۲) عالم من لیک اندر فن خویش
(۳) هین بیا بینی ببین این خوب را
(۴) گر بود مشک و گلابی بو برم
(۵) کی به بینم من رخ آن سیم ساق
(۶) باز حس کثر نه بیند غیر کثر
- صورت ار بانگی زند من نشنوم
فن من جز حرف و صوتی نیست بیش
نیست بینی در خور این مطلوب را
فن من اینست و علم و مخبرم
هین مکن تکلیف ما لیس یطاق
خواه کثر غر پیش او یا راست غر

- (۱) إِنْ عَيْنَ الْأَحُولِ عَنْ نَظْرِ
وَإِدْرِهَا يَا أَيُّهَا الْمَوْلَى الْمُعِينُ
- (۲) أَنْتَ مَنْ فِرْعَوْنَ كُنْتَ وَالِدَغْلٍ
وَالرِّيَا وَالْمَكْرَ كَلًّا وَالْحَيْلِ
- (۳) لَنْ تَرَى فِرْقًا لِي عَنْكَ النَّظَرُ
لَا تُوجِّهْ فِي حَتَّى الزَّوْجَ لَا
- (۴) فَبِي أَنْظُرُ أَنْتَ مِنِّي سَاعَةً
فَمِنْ الشُّهُرَةِ وَالضِّيقِ النَّجَاةُ
- (۵) قَدْ نَظَرْتَ فَأِذَا تَدْرِي لِأَنْ
يَقْدَرَانِ إِلَّا تَفْ حَالًا وَالْأُذُنُ
- (۶) قَدْ نَظَرْتَ فَأِذَا تَدْرِي لِأَنْ
يَقْدَرَانِ إِلَّا تَفْ حَالًا وَالْأُذُنُ
- وَأَحَدٍ لَا غَيْرَ لَمْ تَخْتَبِرْ
قَدْ غَدَتْ مَعْرُوْلَةً عَنْ ذَا يَقِينِ (۱)
- وَالرِّيَا وَالْمَكْرَ كَلًّا وَالْحَيْلِ
مِنْكَ يَا أَغْوَجُ لِعِيًّا مَا اخْتَبِرْ
- تَنْظُرِ الزَّوْجِينَ أَنْتَ فِي الْمَلَأِ
كَيْ وُورَاءَ الْكُونِ تَرْتُو سَاحَةَ
- تَجِدُ عِشْقًا فِعِشْقًا فِي الْحَيَاتِ
فِي خَلَاصٍ صِرْتَ مِنْ قَيْدِ الْبَدَنِ
- أَنْ يَصِيرَ الْعَيْنِ .. فِي عِلْمٍ لَدُنْ ..

(۱) و فی نسخه ثانیة بدل المصراع الثانی (ناظر شرك است بی توحید بین)

- (۱) چشم احوال از یکی دیدن یقین
مر مرا از خود نمیدانی تو فرق
- (۲) تو که فرعونى همه مکر و زرق
تا یکی تو را نه بینی تو دو تو
- (۳) منکر از خود در من ای کثر باز تو
تا و رای کون بینی ساحتی
- (۴) بنگر اندر من زمن يك ساعتی
عشق اندر عشق بینی والسلام
- (۵) وارهى از تنگی و از ننگ و نام
گوش و بینی چشم میتاند شدن
- (۶) پس بدانی چونکه رستی از بدن

مَنْ هُوَ الْمَطْبُوعُ حُلُوٌّ بِالْبَيَانِ
لَهُمُ الْعَيْنَ غَدَتْ بِالْمَرَّةِ (١)
أَوَّلًا عَيْنٌ وَ فِي ذَا الزَّمَنِ
قِطْعَةً لَحْمٍ .. وَ غَيْرُ مُلْتَحِمٍ ..
أَنَّهَا الشَّحْمُ تَكُونُ يَا وَلَدُ
أَحَدٌ فِي النَّوْمِ أَنَا مَا نَظَرُ
شَبَهًا قَدْ نَظَرُوا مِثْلَ الْإِنَامِ
شَحْمٌ .. الْعِلَّةُ غَابَتْ عَنْهُمَا ..
نِسْبَةُ بِالذَّاتِ خَلَّاقُ الْوَرَى
لَهُ بِالنُّورِ الَّذِي عَنْهُ أَتَبَعَدُ
لِلذُّرَابِ كَانَ أَوْ عَنْهُ الْبَدِيلُ
إِشْتِرَاكَ أَبَدًا مِنْهُ خَلَى

(١) صَحَّ قَوْلُ الْمَلِكِ ذَاكَ عِيَانُ
أَنْ ذُو الْعِرْفَانِ كُلُّ شَعْرَةٍ
(٢) فَيَقِينًا لَمْ تَكُ فِي الْبَدَنِ
لَمْ يَكُ إِلَّا جَنِينٌ فِي الرَّحِمِ
(٣) عِلَّةُ الرُّوْيَةِ لَا تَدْرِي أَبَدُ
وَ إِذَا مَا هِيَ كَانَتْ فَالْصُّورُ
(٤) هَا هُوَ الشَّيْطَانُ وَ الْجِنُّ مُدَامُ
لَيْسَ فِي الْعَيْنِ لِكُلِّ مِنْهُمَا
(٥) لَيْسَ بَيْنَ النُّورِ وَ الشَّحْمِ تَرَى
لَهُ أُعْطِيَ النِّسْبَةَ هَذِي عَقْدُ
(٦) مِنْ ذُّرَابِ آدَمُ أَتَى الْمَثِيلُ
وَ كَذَا لُجَّتِي مِنْ نَارٍ يَلَا

چشم گردد مو بموی عارفان
در رحم بود او جنین کوشتین
ور نه خواب اندر بیدیدی کس صور
نیست اندر دیدگان هر دو پیه
نسبتش بخشید خلاق و دود
جنی از نار است بی هیچ اشتراک

(١) راست گفت است آن شه شیرین زبان
(٢) جسم را چشمی نبود اول یقین
(٣) علت دیدن مدان پیه ای پسر
(٤) آن پری و دیومی بیند شبیه
(٥) نور را با پیه خود نسبت نبود
(٦) آدم از خاک است کی ماند بخاک

- (۱) لَيْسَ مِثْلَ النَّارِ ذَالِجُنْ غَدَى
هَبْكَ أَنْ أَصْلَهُ مِنْهَا بَدَى
(۲) أَنْ نَظَرْتَ الطَّيْرُ فِي جَوِّ السَّمَاءِ
فَالَّذِي مَانَا سَبَّ الْحَقُّ الْآجِلُ
(۳) نِسْبَةُ هَذِي الْقُرُوعِ لِلْأُصُولِ
هَبْ لَهَا الْوَصْلَ لِلطُّفِّ وَ هَبَا
(۴) أَذْغَدَى الْإِنْسَانُ مَوْلُودَ التُّرَابِ
نِسْبَةُ ذَا الْآبْنِ أَنِّي وَجَدْتُ
(۵) نِسْبَةُ لَوْ وَجَدْتُ فِيهَا فَعَنْ
إِذْ هِيَ لَيْسَ لَهَا كَيْفُ مَتَى
(۶) فَلَوْ الرِّيحُ اللَّذِي كَانَ يَلَا
لَمْ يَهَبْ عَيْنًا مَتَى فِي قَوْمٍ عَادَ
- هَبْكَ أَنْ أَصْلَهُ مِنْهَا بَدَى
مِنْ هَوَاءٍ وَ مَتَى ضَاهَى الْهَوَاءِ
نَاسَبَ وَ الْعِلَّةَ فِيهِ جَعَلَ
مَا لَهَا كَيْفُ بِهَا حَرْنُ الْعُقُولِ
.. وَ لَهَا النِّسْبَةُ دَوْمًا حَسْبًا ..
.. وَ إِلَى الطِّينِ لَهُ صَحَّ أَنْتِسَابُ ..
مَعَ هَذَا الْآبِ .. كَيْفَ وَجَدْتُ ..
دَرَكِ عَقْلٍ حَفِيَّتْ مَرَّ الزَّمَنُ
أَدْرَكِ الْعَقْلُ لَهَا مِنْهَا أَنِّي
عَيْنِ الْحَقِّ وَ مَنْ جَلَّ عَلَا
وَجَدَ الْفَرْقَ .. وَجَاءَ مَنْ أَرَادَ ..

- (۱) نیست خود مانند آتش آن پری
نا مناسب را خدا نسبت نهاد
(۲) مرغ از با دست کی مانند بیاد
(۳) نسبت این فرعها با اصلها
(۴) آدمی چون زاده خاک هب است
(۵) نسبتی گر هست مخفی از خرد
(۶) باد را بی چشم اگر بینش نداد
- گر چه اصلش اوست چون می بنگری
نا مناسب را خدا نسبت نهاد
هست بیچون ار چه دادش وصلها
این پسر را باید نسبت کجاست
هست بیچون و خرد کی پی برد
فرق چون میکرد اندر قوم عاد

مِنْ عَدُوِّ عَرَفَ .. أَهْدِيَ الرَّشْدَ
دَائِمًا .. مَا لَهُ شَكٌّ وَ مِرَا ..
لِلْخَلِيلِ لَهُ كَيْفَ قَدْ غَدَتْ
لَمْ تَكُ الْعَيْنُ لَهُ وَالنُّورُ ذَا
مَنْ هُوَ الْقَبْطِيُّ .. يُؤْلِيهِ الْبَلَاءُ ..
مَا لَهُ عَيْنٌ وَ فِيهَا نَظَرَا
.. وَ لَهُ الْمَأْوَى غَدَى نِعَمَ الرَّفِيقِ
لَمْ تَكُ لَمْ تَرَمِنْ زَيْنٍ وَ شَيْنٍ
أَسْفَلًا .. كَيْفَ لِهَذَا أُنْدَفَعَتْ ..
لَمْ تَجِدْ .. مَا وَجَدَتْ حُبًّا كَصَبْ ..
وَ لَهُ حَنْتٌ .. وَ وَصْلًا قَصَدَتْ ..

(۱) وَ مَتَى الْمُؤْمِنَ عَنْ خَصْمٍ أَبَدَ
وَ مَتَى الْخَمْرَ مِنَ الْقَرَعِ دَرَى
(۲) وَ لَوِ النَّارُ بِأَلْعَيْنِ بَدَتْ
(۳) تَحْمِلُ الْكُلْفَةَ وَ الْبَيْلُ إِذَا
فِيهِ السَّبْطِيُّ يَخْتَارُ عَلَى
(۴) وَ لَوْ أَنَّ الْجَبَلَ وَ الْحَجَرَ
فَلِدَاوُدَ لِمَهْ صَارَ الصَّدِيقُ
(۵) وَ لَوْ الْأَرْضُ لَهَا رُوحٌ وَ عَيْنٌ
مِمَّ قَارُونُ لِسَخَطٍ بَلَعَتْ
(۶) وَ لَوْ الْحَنَانَةُ عَيْنًا وَ قَلْبًا
كَيْفَ هَجَرَ الْحَبْرَ ذَاكَ وَجَدَتْ

چون همی دانست می را از کدو
با خلیلش چون تبشّم کردن نیست
از چه قبّطی را ز سبطی می گزید
پس چرا داود را او یار شد
از چه قارون را فرو خورد آن چنان
چون بدیدی هجر آن فرزانه را

(۱) چون همی دانست مؤمن از عدو
(۲) آتش نمرود را گر چشم نیست
(۳) گر نبودی نیل را آن نور و دید
(۴) گر نه کوه و سنگ با دیدار شد
(۵) این زمین را گر نبودی چشم جان
(۶) گر نبودی چشم و دل حنانه را

- (۱) وَالْحَصَى لَوْ أَنَّهَا مَا وَجَدَتْ
فَعَمِي فِي كِفْهِ إِذْ ذَاكَ قَدْ
(۲) أَصْحَ يَا عَقْلُ فَرِيشًا وَجَنَاحُ
وَ أَقْرَأِ السُّورَةَ وَ أَذْرُ مَا لَهَا
(۳) فِي الْمَعَادِ الْأَرْضُ ذِي فَوْقَ الْحَسَنِ
وَ مَتَى مِنْ غَيْرِ رُؤْيَا يَشْهَدُ
() كِه تَحَدَّثَ حَالَهَا وَ أَخْبَارَهَا
(۴) كَانَ إِرْسَالِي لَكَ أَنْتَ الْأَمِيرُ
(۵) مَنْ لِي أَرْسَلَ أَنْ مِثْلَ الدَّوَاءِ
لَا إِثْقًا كَانَ وَ لِلْمَيْسُورِ ذَا
(۶) وَاقِعَاتٍ قَبْلَ هَذَا الزَّمَنِ
- عَيْنَا الرُّؤْيَةَ بَتًّا فَقَدَتْ
شَهِدَتْ أَنْ سِتَّةَ كَانَتْ بَعْدَ
إِسْحَابَ أَنْتَ.. فَعَسَى تَلْقَى النِّجَاحُ
قَدْ آتَى إِذْ زُلْزَلَتْ زِلْزَالَهَا
وَ الْقَبِيحِ شَهِدَتْ.. قَالَتْ عَلَنُ..
أَحَدُ.. أَوْ يُخْلِفُ مَا يَسْنِدُ..
تَظْهِرُ الْأَرْضُ لَنَا أَسْرَارَهَا
قَاطِعُ الْبَرْهَانِ أَنْ كَانَ الْخَيْرُ
ذَا لِمِثْلِ السُّقْمِ هَذَا وَ الْعَنَاءِ
هُوَ أَهْلُ.. رُفِعَ مِنْهُ الْأَذَى.. (۱)
قَدْ نَظَرْتَ أَنَّ بَارَى الْمِنَنِ

چون گواهی داد اندر مشرت را
سوره برخوان زلزلت زلزالتها
کی ز نادیده گواهیها دهد
هست برهانی که شد مرسل خبیر
هست در خور اوپی تیسور را (۱)
که خدا خواهد مرا کرده گرین

(۱) سنگ ربزه گر نبودی دیده را
(۲) ای خرد بر کش تو پر و بالها
(۳) در قیامت این زمین بر نیک و بد
(۴) این فرستادن مرا پیش تو میر
(۵) که چنین دارو چنین ناسور را
(۶) واقعاتی دیده بودی پیش ازین

(۱) تیسور بفتح آسانی و نیکو و مراد شفاست در حاشیه نسخه لکناهور چنین ذکر کرده ولی در برهان قاطع و شرح سبزواری و شرح بحر العلوم ذکر نموده و صحیح همین نسخه است (میسور را)

(۱) لی هُو اُخْتَارَو لِحَقِّ اَنَا
اِخْذْ بِاَلْيَدِ قَرْنِ الصِّلَفِ
(۲) وَ لِيْذَاللّٰهَ اَرَاكَ وَاِقْعَاتِ
(۳) فَلَيْسَ لَكَ مَعَ طُغْيَانِكَ
(۴) تَعْلَمَ لَا تُثَقِّكَ كَانَ وَ اَنْ
وَ خَيْرًا مُّصْلِحًا كُلَّ مَرَضٍ
(۵) بِاَلِتَّأْوِيلِ لَهَا الْاَعْمٰى الْاَصَمِ
بِيْ مِنْ نَّوْمٍ ثَقِيْلٍ وَجَدَتْ ..
(۶) وَ الطَّبِيْبُ ذَاكَ مَعَ مَنْ نَجَّمَ
وَ رَأٰى التَّعْيِيْرَ عَنْهَا مِنْ طَمَعٍ
(۷) قَالِ مِنْ سُلْطَانِكَ وَ الدَّوْلَةِ

بِالْعَصَا وَ النُّوْرِ جَلِّ بِالسَّنَا
اُكْسِرُ مِنْكَ .. بِكُلِّ مَوْقِفٍ ..
نُوِعتْ اَرَبْتُ بِهَوْلِ وَ ثُبَاتِ
هِيَ قَدْ لَاقَتْ لِيْكَ فِي ذَالِكَ
تَعْلَمَ كَانَ حَكِيْمًا جَلَّ فَنَ
مِنْ دَوَاءٍ مَا لَهُ .. وَفَقَ الْغَرَضُ ..
اَنْتَ صِرْتَ قُلْتَ .. وَجَدَا وَ اَلَمْ ..
.. كَلِّهَا الْاَحْلَامُ قَدْرًا فَسَدَتْ ..
فِي الضِّيَاءِ الْحُكْمَ مِنْهَا عَلَمًا
سَتَرَ .. مَا قَالَ عَنْهَا مَا يَقَعُ ..
بَعْدَ الْحُزْنِ وَ اَيُّ غُصَّةٍ

(۱) من عصا و نور بگرفته بدست
(۲) واقعاتی سهمگین از بهر این
(۳) در خور سر بد و طغیان تو
(۴) تا بدانی کو حکیم است و خبیر
(۵) تو بتأویلات می کشتی از آن
(۶) وان طبیب وان منجم در لمع
(۷) گفت دور از دولت و از شاهیت

شاخ گستاخی ترا خواهم شکست
گونه گونه می نمودت رب دین
تا بدانی کوست در خور وان تو
مصلح امراض درمان نا پذیر
کور و کر کین هست از خواب گران
دید تعبیرش بپوشید از طمع
که در آید غصه در آگاهیت

- (۱) أَنْ لَكَ فِي الْيَقْظَةِ تَأْنِي وَ ذَا
وَجَدَ الطَّبْعُ اللَّذِي صَارَ الْعَكْرُ
(۲) حَيْثُ أَنْ هُمْ نَظَرُوا النَّصْحَ أَبَدَ
شَارِبًا لِلْدَّمِ خُلِقَ الْفُقَرَاءُ
(۳) فَالْإِسْلَامُ طِينُ الدَّمِ بَغْيِي الصَّلَاحِ
لَكِنْ الرَّحْمَةُ مِنْهُمْ أَثْمُهُمْ
(۴) لَزِمَ السُّلْطَانُ أَنْ يَغْدُو عَلَى
وَلَهُ الرَّحْمَةُ مِنْهُ الْعَضْبَا
(۵) لَا كَأَبْلِيسَ هُوَ مِنْهُ الْغَضَبُ
(۶) قَدْ أَطْلَ الدَّمُ لِلْخَلْقِ وَلَا
مَنْ تَصِيرُ لِمَرَأَةٍ وَ الْجَارِيَةِ
- مِنْ طَعَامٍ نَوْعَ آوٍ مِنْ غَدَا
دَائِمًا رُؤْيَاوًا أَحْلَامًا .. تُضَرُّ ..
مَا طَلَبْتَ سَيِّئُ الْخَلْقِ تُعَدُّ
مَا وَجَدْتَ زِدْتَ كِبْرًا وَازْدِرَاءُ
أَهْرَقْتُ .. تَدْرِي الطَّرِيقَ لِلنَّجَاحِ ..
.. سَبَقَتْ وَاللُّطْفُ أَبَدَتْ عَنْدَهُمْ ..
خُلِقَ الرَّبِّ الْعَظِيمِ فِي الْمَلَأُ
تَسْقُ .. وَاللُّطْفُ تَشْبَاهُ الْعَطْبَا ..
سَبَقَ الرَّحْمَةُ مِنْ غَيْرِ سَبَبٍ
حِلْمٌ مَنْ قَدْ خُخِثَ فِي ذَا الْمَلَأُ
قَحْبَةً فِي الْحَالِ مِنْهُ الْبَاغِيَةِ

طبع شوریده همی بیند منام
تند و خونخواری و مسکین خو نه
لیک رحمتشان فزونست از غضب
رحمت او سبق دارد بر غضب
بی ضرورت خون کند از بهر ریو
که شود زن روسپی زان و کنیز

(۱) از غذای مختلف یا از طعام
(۲) زانکه دید او که نصیحت جو نه
(۳) پادشاهان خون کنند از مصلحت
(۴) شاه را باید که باشد خوی رب
(۵) نی غضب غالب بود مانند دیو
(۶) نی حلیمی مخنث وار نیز

(۱) قِبْلَةً إِذْ قَرُنْتَكَ الْمَسْنُونُ كَمْ جَرَحَ قَلْبًا وَ أَوْلَاهُ الْأَلَمُ
هَاهِي مَنِّي الْعَصَى الْقَرْنَ الزَّهِيدُ كَسَرْتَ وَ السَّاعِدَ مِنْكَ تُبِيدُ

فی بیان حمله اهل هذا العالم علی اهل ذاك العالم و هجومهم علی

نسلهم و وذریتهم اللتی هی قلعة و ثغر عالم الغیب و غفلتہم عن
کمین عالم الغیب کما ان الغازی لما لا یدھب للغزو و حرب الکفار یدھم
اهل الدنیا و الکفار و یحملون من الکمین علی اهل عالم الغیب (۱)

(۲) قَبِلْتُ أَهْلَ الْجُسُومِ حَمَلًا جَانِبَ الْحِصْنِ لِمَنْ هُمْ بِالْعَلَا
(۳) نَسَبُوا لِلرُّوحِ حَتَّى الْحِصْنِ مِنْ عَالِمِ الْغَيْبِ لِيَحْقِدَ قَدْ كَمِنْ
يَرْتَجُونَ وَ يَذَا تَمْ يَقْدِمُ طَاهِرُ الْجَيْبِ لِذَاكَ الْعَالَمِ

(۱) فكان اهل عالم الغیب كالغزاة الموحدين و اهل هذا العالم كالکفار کل ما اختلف
الموحدون طلع علیهم اهل الدنیا من الکمین و تجاوزوا الحدود فأذا اظهر لهم اهل عالم الغیب
قهر و هم و حاربوهم فعلى العاقل السالك محاربتهم و محاربة النفس و الهوى لئلا ینجاوزوا
حدودهم -

(۱) شاخ تیزت بس جگرها را که خست ذک عصایم شاخ شوخت را شکست

حمله بردن این جهانیان بران جهانیان و تاختن ایشان بر نسل و ذریه ایشان که در

غیب است و غفلت ایشان از کمین که چون غازی بغزائود کافر تاختن آورد

(۲) حمله بردند اسپه جسمانیان جانب قلعه و دژ روحانیان

(۳) تافرو گیرند در بندگان غیب تا کسی ناید از آن سو باک جیب

(۱) در بند برون فرزند نام قلعه ایست و نام شهری هم هست و گذرگاه (برهان قاطع) در بندگان بمعنی در بنداست و بمعنی محاصره نیز آمده (حاشیه نسخه لکناهور)
ولی در برهان بدین معنی نیامده است -

- (۱) فَأَلْغَزَاةُ الْحَمَلَةِ لَوْ قَلَّلُوا
 (۲) وَ عَلَیْهِمْ حَمَلُوا لَمَّا غَزَاةُ
 يَا قَبِيحَ الْمَذْهَبِ مَا حَمَلُوا
 (۳) أَنْتَ نَحْوَ قَلْعَةِ الْغَيْبِ حَمَلْتَ
 (۴) لِرِجَالِ الْغَيْبِ لَا يَأْتِي أَحَدُ
 قَدْ ضَرَبْتَ كَيْ بِهَذَا الشَّارِعَا
 (۵) فَطَرِيقُ عَمِّ وَاللَّهُ فَتَحَ
 (۱) كَيْفَ أَنَا لَهُ أَنْتَ تَقْدَرُ
 (۶) يَا لَجُوجٍ أَنْتَ رُمْتَ إِلْقِلاَعُ
 عِوَرِ عَيْنِكَ أَدَى أَنْ أَمِيرُ
 (۷) هَا أَنَا قَائِدُهُ قُوَّتَكَ
 مَعَ عَارٍ فِيكَ كَانَ أَكْسَرُ

- (۱) غازیان حمله غزا چون کم برند
 (۲) غازیان غیب چون از حلم خویش
 (۳) حمله بردی سوی در بندان غیب
 (۴) جنگ در صلب و رحمها در زدی
 (۵) چون بگیری شهرهی که ذوالجلال
 (۶) سد شدی دربندها را ای لجوج
 (۷) نك منم سرهنگك و هنگك بشكنم

(۱) هنگك چند معنی دارد از آنجمله زور و قدرت و قوت

- كافران بر عكس حمله آورند
 حمله ناوردند بر توزشت كیش
 تا نیایند زان طرف مردان غیب
 تا كه شارع را بگیری از بدی
 برگشاده است از برای انتسال
 كوری تو كرد سرهنگی خروج
 نك بنامش نام و تنگك بشكنم

مُحَكِّمًا سُدَّ.. وَ سَارِعُ يَالِئِزَاعُ..
 أَضْحَكُ.. أَفْضَحَ نَفْسَكَ فِي الْعَلَنِ..
 يَقْلَعُ الشَّعْرَةَ بَعْدَ الشَّعْرَةِ
 وَ الْقَضَاءُ لَوْ أَتَى يُعْمِي الْبَصَرَ
 قُوَّةً أَكْثَرَ مِنْ كُلِّ الْبِلَادِ
 أَمْ تُمُودُ مَنْ لَهَا لَا يُذَكَّرُ
 مِثْلَ هَذِي مِائَةً قُلْتُ هُنَا
 .. مَا لَكَ كَرَّرْتُهُ لَنْ تَفْهَمَا..
 ثَبْتُ مِنْ غَيْرِ كَلَامٍ .. وَ عَنَا..
 فَوْقَ نَبِيِّ الْجَرْحِ مِنْكَ ذَا الْوَجَعِ
 جُرْحُكَ وَاللَّحْيَةُ .. يَا أَحْمَقُ ..

(۱) فَهَلُمَّ أَنْتَ يَا ذَا وَ الْقِلَاعُ
 وَ عَلَى سُبُلِكَ كَمْ زَمَنُ
 (۲) فَالْقَضَا سُبُلَتَكَ بِالْمَرَّةِ
 كَيْ يَهْدَا تَعْلَمُ أَنَّ الْقَدْرَ
 (۳) أَنْتَ مِنْكَ السُّبُلَةُ أَمْ قَوْمُ عَادَ
 (۴) رَهَبْتَ مِنْهَا وَ أَنْتَ أَقْدَرُ
 (۵) فِي الْوُجُودِ مِنْ مِثْلِي لَوْ أَنَا
 تَسْمَعُ كُلًّا وَ تَبْدِي الصَّمَامَ
 (۶) عَنْ كَلَامٍ لِي قَلَعْتَ هَا أَنَا
 (۷) لَكَ رَكِبْتُ الدَّوَاءَ لِأَضَعُ
 كَيْ هُوَ يُطَهِّي وَ أَنَا يُحْرِقُ

چند گاهی بر سبال خود بخند
 تا بدانی کالقدر یعمی البصر
 که همی ترسید از دمشان بلاد
 که نیامد مثل ایشان در وجود
 بشنوی و نا شنوده آوری
 بی سخن مر دارویت آمیختم
 تا بسوزد ریش و ریشت تا ابد

(۱) تو هلا در بندها را سخت بند
 (۲) سبلت را بر کند یک یک قدر
 (۳) سبلت تو تیز تر یا قوم عاد
 (۴) تو ستیزه روتری یا آن ثمود
 (۵) صد ازینها گر بگویم تو کوری
 (۶) توبه کردم از سخن کانکختم
 (۷) که نه هم بر ریش خامت تا یزد

- (۱) کَیْ بِهَذَا یَا عَدُوَّ تَعْلَمُ
 أَنْ خَبِيراً كَانَ .. حَقّاً یُقْسِمُ .. (۱)
 کُلُّ شَیْءٍ لَهُ مَا كَانَ یَلِیقُ
 یَمْنَحُ جُوداً وَ مَا فِیهِ حَقِیقُ
 (۲) وَمَتَى أَنْتَ أَعْوِجَاجاً قَدْ فَعَلْتَ
 أَوْ لِشَخْصٍ غَیْرِكَ الشَّرَّ جَعَلْتَ
 وَ لَهُ لَمْ تَرَ بَعْدُ مِنْ أَثَرٍ
 لَأَیْقٍ .. مِثْلَ الَّذِی مِنْكَ ظَهَرَ ..
 (۳) وَمَتَى نَحْوَ السَّمَاءِ مِنْ نَفْسٍ
 حَسَنٍ أَرْسَلْتَ لِلْخَیْرِ التَّمَسُّ
 وَ لَهُ بَعْدَ قَلِیلٍ لَمْ یَرِدْ
 (۴) أَنْتَ لَوْرَاقِبَتَ فِی قَیْدِ السَّهَرِ
 فَمِکَالٍ نَفْسٍ تَلْقَى جَزَاءَ
 (۵) أَنْتَ لَوْرَاقِبَتَ دَوْمًا وَالرَّسَنَ
 .. أَوْ لِمَا رُمْتَ بِیْصَدَقٍ لَمْ تَجِدْ ..
 یَقْطَعُ .. تَمَعْنُ فِی الشُّغْلِ النَّظَرُ ..
 شُغْلِكَ .. مِنْ دُونِ شَكٍّ وَ مِرَاءٍ ..
 تُمَسِّکُ مَا كُنْتَ مُحْتَاجاً لِأَنْ

(۱) ای لانت تعلم نفسك جنتياً ام جهنمياً متر قبا لجزاء اعمالك لانك مشاهد لاناها

میفتد ان لكل عمل نتیجه و ان قیام الساعة لاجل الغافلین لیروا حقائق الامور -

- (۱) تابیدانی که خبیر است ای عدو
 میدهد هر چیز را در خورد او
 (۲) بی کتری کردی و کی کردی شر
 که ندیدی لایقش در پی اثر
 (۳) کی فرستادی دمی بر آسمان
 نیکی کز پی نیاید مثل آن
 (۴) گر مراقب باشی و بیدار تو
 هر دمی بینی جزای کار تو
 (۵) گر مراقب باشی و گیری رسن
 حاجتت ناید قیامت آمدن

- (۱) تَأْتِي فِي يَوْمِ الْحِسَابِ كُلُّ مَنْ
لَيْسَ مُحْتَاجاً لِأَنْ يَقُولَ صَرِيحٌ
(۲) ذَا الْبَلَاءِ لَكَ جَاءَ مِنْ حَقِّ
لَا وَلَا النُّكْتَةَ فِيهَا تَعْلَمُ
(۳) مِنْ قَبِيحٍ إِذْ لَكَ الْقَلْبُ غَدَى
ذَلِكَ أَفْهَمَ فُهْنًا لَيْسَ جَدِيرٌ
(۴) وَسَوَى هَذَا لَكَ ذَاكَ الْكَدْرُ
وَصَلَ مِنْكَ جَزَاءُ الْحَيَرَةِ
- عَلِمَ الرَّمْزَ صَاحِباً فِي الزَّمَنِ ..
لَهُ يُبْدُونَ .. دَرَى فِيهِ صَاحِبٌ
فِيكَ إِذَا أَنْتَ الرُّمُوزَ بِالنَّسْقِ (۱)
.. أَوْلَهَا الْأَسْرَارَ أَنَا تَفْهَمُ ..
كَدِرًا أَسْوَدَ بِالْكَرهِ بَدَى
أَنْ تَكُونَ الْحَائِرَ غَيْرَ الْخَبِيرِ
نَفْسُهُ السَّهْمَ غَدَى جَرَّ الْخَطَرُ
صَارَ - كُنْ صَفْوًا جَمِيلَ السَّيْرِ

(۱) کودن فی الاصل الحماقة و فی البیت تلمیح الی الایة فی سورة بنی اسرائیل و لقد آتینا موسی تسع آیات بینات (و هی الید والعصا و الطوفان و الجراد و القمل و الدم و الطمس و السنین و نقص الثمرات) فأسال بنی اسرائیل اذ جائهم فقال له فرعون انی لاظنک یا موسی مسحورا لقد علمت ما انزل هولاء الارب السموات و الارض بصائر و انی لاظنک یا فرعون مبثورا -

- (۱) آنکه رمزی را بداند او صحیح
(۲) این بلا از کودنی آید ترا
(۳) از بدی چون دل سیاه و تیره شد
(۴) ورنه خود تیری شود آن تیرگی
- حاجتش نبود که گویندش صویح
که نکردی فهم نکته و رمزها
فهم کن اینجا نشاید خیره شد
در رسد در تو جزای خیرگی

(۱) وَ إِذَا مَا وَصَلَ السَّهْمُ فَمِنْ
لَا لِأَجْلِ عَدَمِ رُؤْيَيْهِ
(۲) أَصَحَّ مِمَّنْ رَاقِبٌ كُنَّ لَوْ وَجِبَ
فَيَخْلَفُ كُلِّ فِعْلٍ وَ لِدَا
كَرَّمَ فِيهِ عَلَى الْعَبْدِ يُمْنُ (۱)
لِلْمَعَاصِي .. جَلَّ فِي قُدْرَتِهِ ..
لَكَ قَلْبٌ .. وَ لَهُ الْخَيْرَ طَلَبُ ..
لَكَ شَيْءٌ .. وَ إِلَيْكَ عِمْدَا ..

فی بیان ان البدن الترابی کالحدید جوهر یقبل ان یکون مرأتا

مصقولة حتى ترى من جسم الانسان الترابی الجنة والنار والقيامة وغيرها

من اسرار الروح و احوالها معاينة لاعلى طريق الخيال (۲)

(۳) فَأِذَا مِثْلُ الْحَدِيدِ عَكِرَا
أَعْمَلَ الصَّقْلَ لَكَ الصَّقْلَ أَعْمَلِ
(۴) كَيْ لَكَ الْقَلْبُ كِمِرْءَاتٍ تُنِيرُ
وَ يَكُلُّ طَرْفٍ مِنْهَا يَقْرُ
هَبْ تُرَى بِالْهَيْكَلِ أَوْ كِدْرَا
أَعْمَلِ الصَّقْلَ وَ كَالنُّورِ أَنْجَلِي
مُلِئْتُ بِالصُّوَرِ دَوْمًا تَصْبِرُ
حَسَنُ الطَّلَعَةِ وَ الْفِضِّي صَدْرُ

(۱) ای تاخیره لیس لاجل رؤیة المعاصی فانه تعالی لا یعزب عنه مثقال ذرة فی السموات
و لا فی الارض) - (۲) و لهذا قال (ع) لو كشف لی الغطاء لما ازددت یقینا

(۱) ورنه نیاید تیر از بخشایش است
(۲) هین مراقب باش گر دل بایدت
نی پی نادیدن آرایش است
کز پی هرفعل چیزی زایدت

بیان آن که تن خاکی همچو آهن نیکو جوهر قابل آینه شدن است تا در او هم
در دنیا هم بهشت و دوزخ و قیامت و غیرها معاینت بنماید نه بر طریق خیال

(۳) پس چو آهن گرچه تیره هیכלی
(۴) تا دلت آینه گردد پر صور
صیقلی کن صیقلی کن صیقلی
اندرو هر سو ملیحی سیمبر

مَا لَهُ نُورٌ وَضَوْءٌ سَفَرًا
يُجَلِّي.. فِيهِ النُّورَ بِالصَّقْلِ أَقْر..
صَقَلَ الْوَجْهَ كَمِثْلِ مَا يُرِيدُ
يَنْظُرُ فِيهِ.. وَ تَحَلُّوْا بِالنَّظَرِ..
عَكِرًا ذَا غِلَظٍ أَبَدِي كَدَرُ
وَلَهُ النُّورُ مِنَ الشَّمْسِ سَلَكُ
وَجْهًا الشَّمْسُ يُضَاهِي بِالرَّتَبِ
.. نَطَّ.. فِي نُورٍ بِهِ يُجَلِّي الْحَلَكُ..
وَهَبَ الْحَقُّ.. وَ دَمَّ جَهْلُكَ..
أَبَدًا يَبْدُو مُضِيئًا كَالْفَلَقِ
لِلصَّلَاةِ قَدْ رَبَطْتَ وَ أَلَا
تَفْتَحُ.. ضَيَّعْتَ مِنْكَ الرَّشْدَا..

(۱) فَالْحَدِيدُ هَبُّهُ كَانَ الْكَدِرَا
صَقَلُهُ فِي الْحَالِ ذِيَاكَ الْكَدَرُ
(۲) صَيَّقَلِي نَظَرَ مِنْهُ الْحَدِيدُ
كَيْ يَذَا يَقْدَرُ أَنْ كَلَّ الصُّورُ
(۳) وَهَبَ الْجِسْمَ التُّرَابِيَّ ظَهَرَ
فَلَّهُ أَصْقِلُ إِذْ هُوَ الصَّقْلُ مَسَكُ
(۴) كَيْ لَهُ الْأَشْكَالُ لِلْغَيْبِ تَهَبُ
وَ بِهِ الْعَكْسَ لِحُورٍ وَمَلَكُ
(۵) وَ لِذَاكَ الصَّقْلُ لِلْعَقْلِ لَكَا
كَيْ بِهِ لِلْقَلْبِ مُسَوْدُ الْوَرَقِ
(۶) صَقَلْتَ لِلْعَقْلِ يَا مَنْ تَرَكََا
ذَالْهَوَى مِنْهُ الْيَدَيْنِ أَبَدَا

صیقلی آن تیرگی از وی زدود (۱)
تا که صورتها توان دید اندرو
صیقلش کن زانکه صیقل گیره است
عکس حوری و ملوک در وی جهد
که بدو روشن شود دل را ورق
وان هوا را کرده دودست باز

(۱) آهن ارچه تیره و بی نور بود
(۲) صیقلی دید آهن و خوش کرد رو
(۳) گر تن خاکی غلیظ و تیره است
(۴) تا درو اشکال عیبی رو دهد
(۵) صیقل عقلت بدان داده است حق
(۶) صیقلی را بسته ای بی نماز

- (۱) فَالْهَوَىٰ لَوْ وَضَعَ الْقَيْدَ فَتَحَ
 (۲) وَالْحَدِيدُ ذَاكَ مَنْ كَانَ الْمِرَاتِ
 أُرْسِلَتْ فِيهِ جَمِيعُ الصُّورِ
 (۳) طَبَعَهُ سَوَدَّتْ أَنْتَ وَالْكَدَرُ
 ذِي تَكُونُ آيَةُ رَبِّ الْعِبَادِ
 (۴) فَأَلِيَ الْحَالِ عَمِلْتَ هَكَذَا
 كِدْرًا ذَالْمَاءَ سَوَّيْتَ الْمَزِيدَ
 (۵) لَا تُحَرِّكْ لَهُ حَتَّى مِنْ كَدَرٍ
 تَنْظُرُ فِيهِ النُّجُومَ وَالْقَمَرَ
- صَبَقِلَ الْعَقْلَ يَدِيهِ وَ نَجَحَ
 لِلْغُيُوبِ وَ سَمَتَ مِنْهُ الْإِصْفَاتِ
 لِلْغُيُوبِ .. وَ سَمَى بِالْمَنْظَرِ ..
 لَهُ أَعْطَيْتَ .. وَ جِئْتَ بِالْخَطَرِ ..
 إِنَّهُمْ يَسْمَعُونَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا (۱)
 حَالًا أَتْرَكَ .. لَا تُعَدُّ هَذَا لِأَذَى
 لَهُ دَعَ .. بَتَّاعَسَى تَعْدُو السَّعِيدَ ..
 يُصْفُو ذَا الْمَاءِ وَ بَعْدَ بِالْأَثَرِ (۲)
 فِي طَوَافٍ مُسْتَمِرٍّ كَمْ بَهَرُ

(۱) الاية انما جزاء الذين يحاربون الله و رسوله و يسمعون في الارض فساداً ان يقتلوا او يصلبوا - (۲) اي و هكذا العقل والروح كالماء و مقتضيات الصفات الجسمانية والحالات النفسانية على ماء العقل والروح تكدر الماء بطين الجسد و اذا سكنتهما صفى فيا هذا لا تخطئ ماء روحك بطين بشرتك ليصفو و ترى روحك الكواكب و الافلاك في السير وتعلم سر حركتهما و خاصيتهما -

- (۱) گر هوا را بند بنهاده شود
 صیقلی را دست بگشاده شود
 (۲) آهنی کائینه غیبی بدی
 جمله صورتها در او مرسل شدی
 (۳) تیره کردی زنگ دادی در نهاده
 این بود یسمعون فی الارض فساد
 (۴) تا کنون کردی چنین اکنون مکن
 تیره کردی آب را افزون مکن
 (۵) بر مشوران تا شود این آب صاف
 واندرو بین ماه و اختر در طواف

ماءَ نَهْرٍ .. وَ لَهُ الْجَرِيُّ اتَّصَلَ ..
 قَعْرُهُ .. الرِّيُّ بِهِ لَمْ تُرْدِ ..
 مُلِيٍّ وَالْجَوْهَرِ أَصْحَ بِالْكَدَرِ
 صَافِيًا حُرًّا .. وَ بِالْفَيْضِ بَدَى ..
 كَالهَوَا صَافٍ بِحَالٍ دَائِمٍ
 وَ التُّرَابِ لِلْسَمَا صَارَ السِّتَارُ
 فَالْعُبَارُ لَوْ غَدَى عَنْهُ الْمُنِيرُ
 وَاقِعَاتٍ لَكَ جَلٍّ وَ قَدَرُ
 تَجِدُ تَخْلَصُ مِنْ قَيْدِ السَّبَاتِ

(۱) اِذْ بَنُو آدَمَ كَانُوا بِالْمَثَلِ
 فَأِذَا مَا كِيدَرٍ لَمْ تَجِدِ
 (۲) اِنَّ قَعَرَ النَّهْرِ دَوْمًا بِالْدَّرِ
 لَهُ لَا تَأْتِ قَفِي الطَّبَعِ غَدَى
 (۳) كَانَتْ الرُّوحُ لِوَلَدِ آدَمَ
 لَوْ هُوَ يُخَلِّطُ حِينًا بِالْعُبَارِ
 (۴) مَا نَعَا عَنْ رُؤْيَا الشَّمْسِ يَصِيرُ
 (۵) كَانَ وَالصَّافِي مَعَ كَثْرِ الْكَدَرِ
 أَظْهَرَ حَتَّى طَرِيقًا لِلنَّجَاةِ

چون شود تیره نه بینی قعر او
 همین مکن تیره که هست آن صاف و حر
 چون بگرد آمیخت شد پرده سما
 چونکه گردش رفت شد صافی و تاب
 می نمودت تا روی راه نجات

(۱) زانکه مردم هست همچون آب جو
 (۲) قعر جو پر گوهر است و پر ز دُر
 (۳) جان مردم هست مانند هوا
 (۴) مانع آید او ز دید آفتاب
 (۵) با کمال تیرگی حق واقعات

فی بیان تکرار موسی اسرار فرعون و واقعاته فی ظهر الغیب

حتی یصدق بخر الله تعالی ویظن ویؤمن

- (۱) مِنْ حَدِيدٍ كِيدٍ بِالْقُدْرَةِ لَهُ أَبْدَىٰ وَاِقْعَاتٍ كَثْرَةٍ
 (۲) مَنْ لَهَا فِي الْآخِرِ رَامَ لِكَيِّ بِالْأَقْلِ تَفْعُلْ ظُلْمًا وَ غِي
 كَلَّ هَذَا قَدْ رَأَيْتَ وَ تَصِيرُ أَسْوَأَ مِنْ أَوَّلٍ فِيهِ كَثِيرُ
 (۳) فَتَقُوشًا قَبَحَتْ مِنْكَ الْمَنَامُ لَكَ أَبْدَىٰ.. عَجَبًا مِنْهَا مُدَامُ..
 تَنْفُرُ أَنْتَ وَ تِلْكَ نَقْشُكَا هِيَ كَانَتْ.. وَ صِفَاتُ نَفْسِكَا..
 (۴) مِثْلَ ذَا الزَّنجِيِّ مَنْ قَدْ نَظَرَا لَهُ فِي الْمِرْءَاتِ وَجْهًا عَكِرَا
 وَ عَلَى الْمِرْءَاتِ مِنْ حَقْدٍ كَثِيرٍ غَاطَ مِنْهَا لَوْثَ الْوَجْهِ الْمُنِيرِ..
 (۵) أَنْ لَكَ الْقُبْحُ كَثِيرٌ وَ يَلِيقُ لَكَ هَذَا وَحَدَهُ فَيَكِ حَقِيقُ
 قُبْحِي يَا وَغْدُ يَا أَعْمَى مَتَى كَانَ هَذَا وَ إِي مِنْكَ أَتَى

باز گفتن موسی اسرار فرعون را و واقعات او را بظهر الغیب تا بنخیری سخن تا

گمان نه برد و ایمان آورد

- (۱) ز آهن تیره بقدره می نمود واقعاتی که در آخر خواسته بود
 (۲) تا کنی کمتر تو آن ظلم و بدی آن همی دیدی و بدتر می شدی
 (۳) نقشهای زشت خوابت می نمود میرمیدی زان و آن نقش تو بود
 (۴) همچو آن زنگی که در آئینه دید روی خود را زشت و بر آئینه رید
 (۵) که چه زشتی لائق اینی و بس زشتیم آن تو است ای کور و خس

- (۱) ذَا الْجَفَاءَ فَوْقَ وَجْهِ قُبْحًا
لَا عَلَيَّ إِذْ أَنَا كُنْتُ مُدَامٌ
(۲) رُبَّمَا مِنْكَ اللَّبَاسَ تَنْظُرُ
أَنْ لَكَ الْعَيْنَانِ دَوْمًا وَالْفَمُ
(۳) رُبَّمَا الْحَيَوَانُ كَانَ دَمَكَا
(۴) تَحْتَ نَابِ السَّبْعِ حِينًا تَرَى
رُبَّمَا فِي السَّبِيلِ مَمْزُوجًا بِدَمٍ
(۵) رُبَّمَا جَاءَ الْبَدَا مِنْ ذَاكَ
أَنْ شَقِيٌّ وَ شَقِيٌّ وَ شَقِيٌّ
(۶) رُبَّمَا وَأَفَّاكَ مِنْ عَالِي الْجِبَالِ
- لَكَ سَوَّيْتَ هُوَ كَمَ كَلْحًا
بِضْيَاءٍ سَاطِعٍ يُجْلِي الظَّلَامَ
أُحْرِقَ حِينًا لَدَيْكَ يَظْهَرُ
خُيَّطًا .. أَنْتَ الْأَصَمُّ الْمُوجِمُ ..
قَصَدَ يَشْرَبُ حِينًا رَأْسَكَ
فِي الْخَلَا الْمَنَكُوسَ صِرْتَ قَدْرًا
مُسْرِعًا كُنْتَ غَرِيقًا .. فِي نَدَمٍ ..
النَّقِي الطَّاهِرِ الدَّوَارِ لَكَ
أَنْتَ بِالذَّاتِ عَدُوُّ الْمُتَّقِي
الْبَدَاءُ أَذْهَبُ فَمِنْ أَهْلِ الشِّمَالِ (۱)

(۱) الاية فى سورة الواقعة - وكنتم ازواجاً ثلثة اصحاب الميمنة ما اصحاب الميمنة

و اصحاب المشأمة ما اصحاب المشأمة و السابقون السابقون اولئك المقربون -

- (۱) این جفا بر روی زشتت میکنی
(۲) گاه میدیدی لباست سوخته
(۳) گاه حیوان قاصد خونت شده
(۴) گاه نگون اندر میان آب ریز
(۵) گاه ندات آمد ازین چرخ نقی
(۶) گاه ندات آمد صریحاً از جبال
- نیست بر من زانکه هستم روشنی
که دهان و چشم تو بر دوخته
که سر خود را بدنجان دده
که غریق سیمل خون آمیز تیز
که شقی و که شقی و که شقی
که برو هستی ز اصحاب شمال

وَصَلِّ الصَّوْتُ .. هَلِّمُوا يَا عِبَادُ ..
 أَكْثَرُ مِنْ ذَا قَبِيحًا خَشِنًا
 طَبْعُكَ الْمَعْكُوسُ لَا يَلْقَى الْآذَى
 لَكَ قُلْتُ النَّزْرَ حَتَّى تَنْثَقِلَ
 .. أَعْلَمُ مَا لَكَ مِنْ أَمْرِ خَطِيرٍ ..
 كَيْ لَكَ مِنْ وَاِقْعَاتٍ مَا أَنَّى
 .. لَا وَ لَا عَمَّا يَجِيءُ تَخْتَبِرُ ..
 فِي الْأَمَامِ وَرَدَ .. حَفَّ بِكَ ..
 دَائِمًا بِالْمَكْرِ عَنْهُ عَبْرًا ..

(۱) أَنْتَ حِينًا لَكَ مِنْ كُلِّ جَمَادٍ
 (۲) وَقَعَ فِرْعَوْنُ فِي النَّارِ أَنَا
 مِنْ حَيَاءٍ لَا أَقُولُ كَيْ بِذَا
 (۳) يَا مِنَ النَّصْحِ قَلِيلًا مَا قَبْلَ
 أَنْتَ مِنْ ذَا النَّزْرِ أَنِّي بِالْخَيْرِ
 (۴) نَفْسُكَ الْأَعْمَى جَعَلْتَ الْمَيِّتَا
 وَمِنْ النَّوْمِ بِهِ لَا تَفْتَكِرُ ..
 (۵) فَأَلَى كَمْ تَهَرَّبُ هَلَّا لَكَ
 ذَا عَمَى إِدْرَاكِكَ مِنْ غَيْرَا

فی بیان ان باب التوبه مفتوح

أَجْنُبَا فِلْجُودٍ مُفْضِلُ
 .. وَ يَهَا عَنْ كُلِّ ذَنْبٍ صَفْحَا ..

(۶) أَصَحِّ وَاتْرُكْ بَعْدَ هَذَا وَاعْمَلِ
 مِنْهُ بَابُ التَّوْبَةِ قَدْ فَتَحَا

تا ابد فرعون در دوزخ فتاد
 تا نگردد طبع معکوس تو گرم
 ز اندکی دانی که هستم من خبیر
 تا نیندیشی ز خواب و واقعات
 کوری ادراک مکر اندیش تو

(۱) گه صدا می آمدت از هر جماد
 (۲) زین بترها که نمیکویم ز شرم
 (۳) اندکی گفتم بتو ای ناپذیر
 (۴) خویشتن را کور میکردی و مات
 (۵) چند بگریزی نك آمد پیش تو

در بیان آنکه در توبه باز است

که ز بخشایش در توبه است باز

(۶) هین مکن زین پس فراگیر احتراز

- (۱) فَمِنْ التَّوْبَةِ بَابٌ فُتِحَا
جَانِبَ الْمَغْرِبِ .. مِمَّنْ صَالِحَا (۱)
- (۲) كَانَ لِلْجَنَّةِ أَبْوَابٌ ثَمَانُ
أَحَدُ الْأَبْوَابِ هَذَا لِلْجَنَانِ
يَا بُنَيَّ هُوَ بَابُ التَّوْبَةِ
.. فُتِحَ مِمَّنْ سَمِيَ بِالتَّوْبَةِ ..
- (۳) هَذِهِ الْأَبْوَابُ كُلُّهَا تَصْلُحُ
تُغْلَقُ أَنَا وَ أَنَا تُفْتَحُ
ذَلِكَ بَابُ التَّوْبَةِ لِلْأَبَدِ
كَانَ مَفْتُوحًا لِكُلِّ أَحَدٍ
- (۴) أَصَحِّ وَ أَغْنَمُ أَنَّ بَابَ الرَّحْمَةِ
كَانَ مَفْتُوحًا بِكُلِّ سُرْعَةٍ
رَغَمَ أَنْفِ الْحَاسِدِ مِنْكَ الْمَتَاعُ
لِهَذَاكَ أَسْحَبَ .. فَفِيهِ الْإِنْفَاعُ

(۱) ورد فی الحدیث الشریف باب التوبة خلف المغرب له مصراعان من ذهب مکرر
بالدر والیاقوت ما بین المصراعین مسیره اربعین عاماً للراکب - الواحد من هذه
الابواب یقال له باب التوبة و الابواب هی عدن و الوسيلة والفردوس و الخلد و النعم و
المأوی و دارالسلام و دار القرار و یقال لباب جنة عدن باب التوبة و لباب الوسيلة باب
الزکوة و لباب الفردوس باب الصلوة و لباب الخلد باب الریان یدخل منه الضائمون و لباب
النعم باب الحج و لباب المأوی باب الجهاد و لباب السلام باب الورع و لباب القرار باب
صلة الرحم -

- (۱) توبه را از جانب مغرب دری باز باشد تا قیامت سروری
(۲) هست جنت را ز رحمت هشت دری
(۳) آن همه که باز باشد که فراز
(۴) هین غنیمت دار در بازست زود
- باز باشد تا قیامت سروری
یک در توبه است زان هست ای پسر
وان در توبه نباشد جز که باز
رخت آنجا کثر بکوری حسود

فی بیان قول موسی (ع) اقبل منی نصیحة و اعمل بها و خذ

عوضها اربعة فضائل و سؤال فرعون من موسی ما هی الاربعة فضائل

(۱) اُصْحِرْ مَنِّي وَاحِدَ النَّصْحِ اَقْبَلِ	وَ بِهِ اَتِ وَ لَكَ فِي الْبَدَلِ
(۲) مَنِّي اَرْبَعَةٌ قَالَ بَلَى	لِي يَا مُوسَى اَيْنَ فِي ذَالْمَلَأِ
مَا هُوَ ذَا الْوَاحِدِ عِنْدِي الْيَسِيرُ	مِنْهُ اَوْضَحْ لَارِي .. مَاذَا يَصِيرُ ..
(۳) قَالَ يَا مُوسَى فَمَنْ ذَا الْوَاحِدِ	مَعِيَ اَشْرَحَهُ وَ مَاذَا لَعَائِدُ
(۴) لِي قَلِيلًا قُلْ فَقَالَ الْوَاحِدُ	ذَاكَ مَنْ كَلَّ سِوَاهُ بَائِدُ
أَنْ تَقُولَ لَا اِلَهَ مِنْ اَحَدِ	غَيْرُ ذَاكَ الْخَالِقِ الْحَيِّ الْاَحَدِ
(۵) خَالِقِ الْاَفْلَاكِ وَالنَّجْمِ عَلَى	اَفْقِ سَامٍ وَ كَلِّ ذِي الْمَلَأِ
مِنْ شَيَاطِينٍ وَ اِنْسٍ مَعَ جِنِّ	وَ طُيُورٍ .. كَلِّ مَا الْكَوْنُ يَكُنْ ..

گفتن موسی فرعون را که از من يك پند قبول کن و چهار فضیلت عوض بستان

و پرسیدن فرعون آن چهار کدامست

(۱) همین ز من بپذیر يك پند و بیار	پس ز من بستان عوض آن را چهار
(۲) گفت ای موسی کدامست آن یکی	شرح کن با من از آن يك اندکی
(۳) گفت آن يك که بگوئی آشکار	که خدائی نیست غیر از کردگار
(۵) خالق افلاک و انجم بر علا	مردم و دیو و پری و مرغ را

- (۱) خَالِقُ بَحْرِ وَ بَرٍّ وَ جَبَلٍ
 (۲) أَنْ يُضَاهِيَ أَوْ يُحَدِّ بِالسَّعَةِ
 مَنْ لِي تَمْنَحَ فَأَعْرِضْهَا عَلَيَّ
 (۳) كَيْ يُلْطَفَ ذَلِكَ الْوَعْدِ الْحَسَنُ
 ذِي الْمَسَامِيرُ لِكُفْرِي الْآرَبَةِ
 (۴) عَلَّ مِنْ وَعْدٍ جَمِيلٍ مُغْتَمِّمْ
 مِائَةً رَطْلٍ لَهُ الْوَزْنُ غَدَى
 (۵) عَلَّ مِنْ تَأْثِيرِ نَهْرِ الْأَسَا
 يَرْجِعُ الشَّهَدَ وَ رُوحِي وَ الْبَدَنُ
 (۶) أَوْ لِعَكْسِ نَهْرِ ذَلِكَ اللَّبَنِ
 وَ الْأَسِيرُ نَفْسًا يَلْقَى نُمُو
- مَعَ سَهْلٍ مُلْكُهُ أَسْمَى أَجَلٍ
 قَالَ يَا مُوسَى فَمَا ذِي الْآرَبَةِ
 وَ لَهَا قُلْ .. لَا رَاهَا .. أَيَّ شَيْ ..
 مِنْكَ .. وَ النَّصْحَ الْجَمِيلِ وَ الْمِنَّة ..
 تُضَعِفُ .. مِنْ كِبَرِي الْقَى الْيُضَعِّفُ ..
 قُلْ كُفْرِي مَنْ يَجْحَدُ مُرْتَطِمٌ
 يَفْتَحُ .. الْقَى رَشَادًا وَ هُدَى ..
 ذَلِكَ سَمُ الْحَسَدِ فِي الْجِسْمِ لِي
 يَطْهَرُ كَلًّا وَ يَخْلُو مِنْ دَرَنٍ
 اللَّطِيفِ عَقْلِي دُو الْأَفْنِ
 .. وَ يَرَى فِيهِ عُلُوًّا وَ سُدُو ..

- (۱) خالق دریا و کوه و دشت و تپه
 (۲) گفت ای موسی کدام است این چهار
 (۳) تا بود کز لطف آن وعده حسن
 (۴) بو که زان خوش وعده های مغتنم
 (۵) بو که از تأثیر جوی انگبین
 (۶) یاز عکس جوی آن پاکیزه شیر
- ملکت او بی حد و او بی شبیه
 که عوض بدهی مرا بر گو بیار (۱)
 نیست گردد چار میخ کفر من
 بر گشاید قفل کفر صد منم
 شهد گردد در تنم این زهر کین
 پرورش یابد دمی عقل آسیب

(۱) پیش از این بیت در نسخه لکناهور
 حافظ هر چیز و هر کس هر مکان
 هم نیکه دارنده ارضی و سما
 مطلع او بر ضمیر بندگان
 اوست بر هر بادشاهی پادشاه

ابیات زیر اضافی دارد
 رازق هر جانور اندر جهان
 هم پدید آورنده گل از گیا
 حاکم و جبار بر گردنکشان
 حکم او را یفعل الله ما یشاء

- (۱) أَوْ لِعَكْسِ إِلَّا نَهْرٌ تِلْكَ اللَّتِي
 أَسْكُرُ مِنْ ذَوْقِ أَمْرِ اللَّهِ جَلٍ
 (۲) أَوْ مِنْ اللَّطْفِ لِتِلْكَ إِلَّا نَهْرٌ
 ذَلِكَ الْجِسْمُ الْيَابُ الْقَفْرِ حِينَ
 (۳) قَفْرِي الْخُضْرَةُ فِيهِ تَظْهَرُ
 جَنَّةُ الْمَأْوَى يَصِيرُ وَأَنَا
 (۴) عَلَّ مِنْ عَكْسٍ لِتِلْكَ إِلَّا رُبْعَهُ
 تَجِدُ مِنْ نُصْرَةِ الْحَقِّ تَصِيرُ
 (۵) مِثْلَمَا قَدْ صِرْتُ مِنْ عَكْسٍ سَقَرُ
 بَطْشُهُ لِلْحَقِّ قَدْ خَضَتْ.. اللَّهْبُ
- قَدْ جَرَتْ خَمْرًا.. شَدِيدَ السَّكَرَةِ.. (۱)
 أَجِدُ رَائِحَةً .. تُشْفِي الْغُلْلَ..
 الَّذِي لِلْمَاءِ.. مَاءُ الْكُوثَرِ..
 يَانِعًا يَغْدُو وَ مُخَضَّرًا يَبِينُ
 شَوْكِي السَّيِّئُ مَنْ لَا يُؤْثِرُ
 أَجِدُ بَعْدَ السُّرُورِ وَالْهَنَاءِ..
 أَنَّهُ لِلْجَنَّةِ الرُّوحُ السَّعَةِ
 تَطْلُبُ الْحَقَّ لَهُ الْطَّرْفُ تُدِيرُ..
 أَنَا نَارِيًّا وَ فِي قَهْرِ بَهَرٍ
 ..طَبْعِي.. وَالْحَقُّ دَوْمًا وَالْغَضَبُ..

(۱) الایة او لها - مثل الجنة وعد فيها المتقون فيها انها امن ماء غير السن وانهار
 من لهن لم يتغير طعمه و انهار من خمر لذة للشارین -

- (۱) یا بود کز عکس آن جوهای خمر مست گردم بو برم از ذوق امر
 (۲) یا بود کز لطف آن جوهای آب تازگی یابد تن شوره خراب
 (۳) شوره ام را سبزه پیدا شود خارزارم جنة المأوی شود
 (۴) بو که از عکس بهشت چار جو جان شود از یاری حق یار جو
 (۵) آن چنان کز عکس دوزخ گشته ام آتشی و در قهر حق آغشته ام

- (۱) وَ لِعَكْسِ حَيَّةِ النَّارِ الْمَثَلُ
فَوْقَ أَهْلِ الْجَنَّةِ النَّسَمُ مُدَامُ
- (۲) وَ لِعَكْسِ الْفَلِي لِلْمَاءِ الْحَمِيمِ
- (۳) أَنَا مِي عَكْسِ بَدِي لِلزَّمْهَرِيرِ
- (۴) كَالسَّعِيرِ الْحَالُ مَا الْمَظْلُومُ كَانَ
سَقَرًا كُنْتُ لَهُ وَيَلَاءُ مَنْ
- صُرْتُ لِلْحَيَّةِ .. مِنْ ذَاكَ عَجَلُ ..
أَمْطُرُ أَوْلِيَهُمُ الْمَوْتَ الزَّوَامُ
مَاءُ ظُلْمِي صَيَّرَ الْخَلْقَ الرَّمِيمُ
زَمْهَرِيرُ وَ لِعَكْسِ مَنْ سَعِيرُ
أَوْهُوَ الدَّرْوِيشُ فَقْرًا وَ أَمْتِحَانُ
أَجْدُ قَيْدَ اغْتِرَابٍ وَ مِجَنُ

شرح موسی الفضائل الاربعة فی ازاء الاجرة لايمان فرعون

- (۵) قَالَ مُوسَى أَوَّلُ ذِي الْأَرْبَعَةِ
- (۶) أَبَدًا فِي الْإِطْبِ هَذَا الْفَلَلُ
- يَا كَبِيرُ هِيَ مِنْ جِسْمِ لَكَا
- صِحَّةُ فِي الْجِسْمِ مِنْكَ مُرْعَةُ
الَّتِي قَالُوا وَ عَنْهَا سَلُّوا
بَعْدَتْ جُدًّا وَمَا لَمْتُ يَكَا

- (۱) که ز عکس مار دوزخ همجو مار
گشتهام بر اهل جنت زهر بار
- (۲) که ز عکس جوشش آب حمیم
آب ظلم کرد خلقان را رمیم
- (۳) من ز عکس زمهریرم زمهریر
یا ز عکس آن سعیرم چون سعیر
- (۴) دوزخ درویش و مظلوم کنون
وای آنکه یابمش نا که زبون

شرح کردن موسی (ع) آن چهار فضیلت را جهت پائیزی ایمان فرعون

- (۵) گفت موسی کاولین این چهار
صحبتی باید تنت را پایدار
- (۶) این عللهائی که در طب گفته اند
دور باشند از تنت ای ارجمند

- (۱) ثَانِيًا كَانَ لَكَ عُمُرٌ طَوِيلٌ
 (۲) وَهُوَ بَعْدَ مَسْتَوِي الْعُمُرِ يَلَا
 (۳) أَبَدًا لَنْ تُخْرَجَ عَنْهَا وَ أَنْ
 طَلِبَ لَا تَطْلُبُ الْمَوْتَ لِأَنْ
 (۴) طَالِبًا لِلْمَوْتِ تَعْدُو لَا لِأَنْ
 بَلْ لِأَنْ تَنْظُرَ كَنْزًا مُدْخَرُ
 (۵) فَأِذَا مِنْ غَيْرَةٍ فِي يَدِكَ
 (۶) تَضْرِبُ مِنْ دُونِ فِكْرٍ إِذْ تَرَى
 بَيْتَكَ كَانَ وَ أَلْفَ بَيْدَرٍ
 مِنْهُ يَخْشَى الْأَجَلَ.. مِنْ أَنْ يُزِيلَ
 أَمَلٍ فِي ذِي الدُّنَا قَدْ حَصَلَا
 تَطْلُبُ الْمَوْتَ كَمَا الْإِطْفَالُ اللَّبَنَ
 كُنْتُ فِي الدُّنْيَا أَسِيرًا مُمْتَحَنُ
 عَاجِزًا كُنْتُ أَسِيرًا لِلْحَزَبِ
 فِي خَرَابِ بَيْتِكَ .. الْعَالِي مَقَرُ..
 تَأْخُذُ الْفَاسَ عَلَى الْبَيْتِ لَكَ
 أَنْ حِجَابَ كَنْزِكَ الْمَدْخَرَا
 مَنَعَتْ ذِي الْحَبَّةِ بِالْأَثَرِ

- (۱) ثانیاً باشد ترا عمر دراز
 (۲) وین نباشد بعد عمر مستوی
 (۳) بلکه خواهان اجل چون طفل شیر
 (۴) مرگ جو باشی ولی نه از عجز ورنج
 (۵) پس بدست خویش گیری تیشه
 (۶) که حجاب گنج بینی خانه را
 که اجل دارد ز عمرت احتراز
 ده بناکم از جهان بیرون شوی
 نی ز رنجی که ترا دارد اسیر
 بلکه بینی در خراب خانه گنج
 میرنی بر خانه بی اندیشه
 مانع صد خرمن این يك دانه را

- (۱) فَأَذَا ذِي الْحَبَّةِ فِي النَّارِ أَنْتَ
صَنَعَةً فِيهَا الرِّجَالُ عَمِلُوا
(۲) أَنْتَ يَا مَنْ كُنْتَ مِنْ فَرْدِ الْوَرَقِ
مِثْلَمَا الدُّودَةُ فَذَّ الْوَرَقِ
(۳) حَيْثُ أَنْ الْكَرَمَ قَدْ آيَقَظَا
هَذِهِ الدُّودَةُ أَفْعَى الْغَفْلَةِ
(۴) صَارَتْ الدُّودَةُ كَرَمًا وَالشَّجَرُ
هَكَذَا بَدَلٌ ذَا الْحَظِّ السَّعِيدِ
تَقْدِفَ قُدَّامَكَ مَا أَنْ قَدَرْتَ
.. تَأْخُذُ .. كَمْ زَانَ مِنْهَا الْمَمْلُ ..
حُرِّمَ الْبُسْتَانِ بِالرَّوْضِ آتَسَقُ
صَدَّهَا عَنْ عَنِبِ صَفْوِ نَقِي
هَذِهِ الدُّودَةُ دَوْمًا وَعَظَا
أَكَلَتْ صَارَتْ بِاسْمِ دَوْلَةٍ
مُلِيٍّ بِالشَّمْرِ .. السَّامِي الْأَثَرِ ..
.. وَ لَهُ سَدَدٌ مِثْلَ مَا تُرِيدُ ..

تفسیر گنت کنز مخفياً فاجبیت ان عرف

- (۵) أَقْلَعَ الْبَيْتَ لَكَ بَتًّا فَأَنْتَ
مِائَةَ الْأَفِ بَيْتِ كَمْ يَلِيقُ
مِنْ عَقِيقِ الْيَمَنِ هَذَا قَدَرْتُ (۱)
.. تَصْنَعُ بِالْعِظَمِ دَوْمًا حَقِيقُ ..

(۱) اراد باليمن القلب والروح و بالعقيق الحكمة لانه ورد الايمان و الحكمة بمانية و الايمان عبارة عن القلب اللذى يصدق فيه الحق و الحكمة اتقان العلم بالعمل - ففى ذات الله كنز مخفى الاسرار - و لا يمكن الوصول اليه الا بافناء الوجود بترك ما سوى الله تعالى فاذا وصلت اليه يخلفه بمأته الوف بيوت عن عقيق -

- (۱) پس در آتش افکنی این دانه را
(۲) ای بیک برگى ز باغى مانده
(۳) چون کرم این کرم را بیدار کرد
(۴) کرم کرمى شد پر از میوه درخت
پیش گیرى پیشه مردانه را
همچو کرمى بر کش از رز رانده
اژدهای جهل را این کرم خورد
اینجنین تبدیل کرده و نیکبخت

تفسیر گنت کنزاً مخفياً فاجبیت ان اهر ف

- (۵) خانه بر کن کنز عقيق ايمن يمن
صد هزاران خانه شاید ساختن

- (۱) أَبَدًا لَا حِمْلَهُ فَالْكَنْزُ قَدْ
إِصْحَ مِنْ تَخْرِيبِهِ عَنْ بَكْرَةٍ
(۲) فَبِكَثْرٍ وَاحِدٍ نَقْدٍ حَضَرَ
تَقْدُرُ تَبْنِي بِلَا أَذْنِي تَعْبُ
(۳) إِخْرَا أَمْرٍ فُذَّالْبَيْتُ الْخَرَابُ
وَبِلَا شَكٍّ يَبِينُ عَارِيَا
(۴) غَيْرَ أَنْ مَا لَاقَ ذَا مِنْكَ لِأَنَّ
أَجْرَهُ تَخْرِيبِ ذَاكَ الْبَدَنِ
(۵) حَيْثُ ذَاكَ الْعَمَلُ مَا عَمِلَا
.. لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَمَى
- كَانَ تَحْتَ الْبَيْتِ مَدْفُونًا بِجَدٍّ (۱)
لَا تَقِفْ لَا تَفْتَكِرْ فِي مَرَّةٍ
أَلْفَ أَلْفِ بَيْتِ النَّجْمِ عِبَرُ
لَا وَلَا تَكْلِيفِ الْجُهْدِ جَلْبُ
يَعْدُو بِالذَّاتِ يَصِيرُ كَالْيَبَابِ
.. مَا لَهُ سِتْرٌ وَيَبْدِي الْخَافِيَا ..
كَانَ لِلرُّوحِ الْفُتُوحِ وَالْحَسَنِ
.. بِسَوَاءِ مَا لَكَ مِنْ ثَمَنِ ..
لَهُ كَانَ الثَّمَنُ بِالْبَثِّ لَا
وَالْجَزَاءُ لَهُ قَدَرٌ مَا رَعَى ..

(۱) اراد بالكنز الحقيقة و جواهر الاسماء و الصفات المملوءة بمرتبة الالهوية وبالبيت الوجود الموهوم مادام ان السالك لم يفن وجوده الموهوم و يخرب صورته لايصل الى كنز الوحدة فلا علاج له الا بخراجه فاذا كان خراجه وسيلة الى الوصول فخرنه بلا توقف ولا تفكر

- (۱) گنج زیر خانه است و چاره نیست
(۲) که هزاران خانه از يك نقد گنج
(۳) عاقبت اين خانه خود ويران شود
(۴) ليك آن تو نباشد زانكه روح
(۵) چون نكرد آن كار مردش هست لا
- از خرابی هین میندیش و مایست
تا عمارت کرد بی تکلیف و رنج
گنج از زیرش یقین عریان شود
مزد ویران کردندستش آن فنوح
لیس للانسان الا بما سعی

- (۱) بَعْدَ ذَا أَنْتَ يَدِيكَ مِنْ نَدَمٍ
 آسَفِي وَآسَفِي مِثْلَ الْقَمَرِ
 (۲) مَا هُمْ قَالُوا مِنَ الْفِعْلِ الْحَسَنُ
 ذَهَبَ الْكَنْزُ مَعَ الْبَيْتِ يَدِي
 (۳) بِالْكَرَى وَالْأُجْرَةَ الْبَيْتَ لَكَ
 (۴) لَا يَبِيعُ أَوْ شِرَاءٍ فَلَا أَجَلَ
 لَكَ فِي ذِي الْمُدَّةِ فِيهِ يَصِيرُ
 (۵) تَعْمَلُ التَّرْقِيعَ فِي الدُّكَّانِ ذَا
 تَحْتَ ذَا الدُّكَّانِ دَوْمًا مَعْدَنَانُ
 (۶) كَانَ ذَا الْقُدُومُ مَكْرِيًّا عَجَلُ
- تُفْرِكُ قُلْتَ لِيُوجِدِ وَ أَلَمْ
 ذَا غَدَى تَحْتَ السَّحَابِ فَأَسْتَتَرَ
 أَنَا لَمْ أَفْعَلُ .. لِحَقِّقْ وَ أَفْنِ
 خَلَيْتُ .. وَ النَّاصِرَ لَمْ أَجِدِ ..
 قَدْ أَخَذْتُ هُوَ لَيْسَ مُلْكًا
 لِبِكْرِي ذَا مُدَّةٌ حَتَّى الْعَمَلِ
 .. وَفَقَمَا تُؤْمَرُ كَثْرًا أَوْ يَسِيرُ ..
 .. وَلَكُمْ فِيهِ رَأْيٌ مِنْ أَذَى .. (۱)
 .. لَكَ جَلًّا أَنْ يُوَاظَا فِي الزَّمَانِ
 كُنْ وَفَاسْأْخُذُوا لَا تَغْدُوا الْكَسِيلَ (۲)

(۲) الدكان الجسم و المعدنان الروحاني والجسماني او الصوري والمعنوي والعلم والعمل

(۲) ای خد علی الفوز بیدک قدوم الطاعات والرياضیات و احفر اسفل دکان الجسم وازل صفات الروح الحيوانية للحصول علی المعدن المقصود بالذات و تنجو من قيود البدن -

- (۱) دست خائی بعد از آن توکای دریغ
 (۲) من نکردم آنچه گفتند از بهی
 (۳) خانه اجرت گرفتی با کری
 (۴) این کری را مدت او تا اجل
 (۵) پاره دوزی میکنی اندر دکان
 (۶) هست این دکان کرایبی زود باش
- اینچنین ماهی بد اندر زیر میغ
 کنج رفت و خانه و دستم تهی
 نیست ملک تو به بیعی باشری
 تا درین مدت کنی دروی عمل
 زیر این دکان تو مدفون دو کان
 تیشه بستان و تکش را می تراش

- (۱) وَأَنْحَتِ الْقَرَّ لَهُ تَخْلَصُ مِنْ
(۲) مَا هُوَ التَّرْقِيعُ أَكَلِ الْخُبْزِ كَانَ
فَعَلَى الْمَرْقَعَةِ التَّرْقِيعَ ذَا
(۳) إِنَّ ذِي الْمَرْقَعَةِ مَنْ ذَا الْبَدَنِ
فَوْقَهَا التَّرْقِيعَ مِنْ ذَا الْأَكْلِ لَكَ
(۴) يَا حَلِيفَ السَّعْدِ يَا مَنْ أَنْتَ مِنْ
إِثْمٍ مَعَ نَفْسِكَ وَالتَّرْقِيعَ ذَا
(۵) قِطْعَةً مِنْ قَعْرِ ذَا الدُّكَّانِ حِينَ
لِتَرَى بَعْدَ أَمَامًا فِي الْعِيَانِ
(۶) قَبْلَ أَنْ مُهَلَّةُ ذَا الْبَيْتِ الْإِجْبَرُ
- جُهْدِ تَرْقِيعِ وَ دُكَّانِ غَفْنِ
مَعَ شُرْبِ الْمَاءِ فِي إِنْ وَ إِنْ
تَضْرِبُ بِالسِّدَّةِ دَوْمًا كَذَا
لَكَ غَطَّتْ تُخْرَقُ كُلَّ زَمَنِ
تَضْرِبُ تُحْسِنُ فِيهِ عَمَلَكَ
تَسْلِي سُلْطَانٍ بِهِ الْمُلْكُ أَمِنْ
دَعْ وَ خَلَّ الْعَارَ فِيهِ وَالْأَذَى
إِقْلَعْ أَخْرِجْ حَجَرًا مِنْهُ وَ طِينُ
يُظْهِرُ إِنْ الرَّأْسِ ذَانِ الْمَعْدَنَانِ
تَنْتَهِي وَالشَّمْرُ السَّامِي الْكَثِيرُ

از دکان و پاره دوزی وارهی
میزنی این پاره بر دلق گران
پاره بر وی میزنی زین خوردنت
با خود آزین پاره دوزی ننگ دار
تا بر آرد سر به پیش تو دو کان
آخر آید تو نخودده زو بری

(۱) تا که تیشه ناکهان بر کان نهی
(۲) پاره دوزی چیست خورد آب و نان
(۳) هر زمان می دردد این دلق تنت
(۴) ای ز نسل پادشاه کامیار
(۵) پاره بر کن ازین قعر دکان
(۶) پیش از آن کاین مهلت خانه کری

(۷) مِنْهُ لَمْ تَأْكُلْ وَ مِنْ دُكَّانِهِ
يَقْلَعُ الدُّكَّانُ ذَا بِالْبَتِّ عَنْ
(۱) أَنْتَ مِنْ حَسْرَتِكَ حِينًا عَلَى
ذِقْنِكَ النَّبِيِّ بِحِينٍ آخِرِ
(۲) أَسْفَى الدُّكَّانُ ذَا كَانَ الْحَقِيقُ
صِرْتُ أَعْمَى ثَمَرًا مِنْ ذَا الْمَكَانِ
(۳) أَسْفًا إِنَّ الْهَوَا مِنْهَا الْوُجُودُ
رَبُّهُ يُخْرِجُكَ فِي إِيَّاهِ
وَجْهَ ذَاكَ الْمَعْدِنِ الْغَالِي الثَّمَنِ
رَأْسِكَ تَضْرِبُ مَا بَيْنَ الْمَلَأِ
تَنْتِفُ حُزْنًا وَ مَا مِنْ نَاصِرِ
لِي لَا غَيْرُ وَلِي دَوْمًا يَلِيقُ
مَا أَكَلْتُ.. مِنْ إِذَا الْخُسْرَانِ كَانَ..
أَذْهَبَ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ يَعُودُ..

فی بیان غرور الانسان بذكاء و تصورات طبعه و عدم طلبه

لعلم الغیب اللذی هو علم الانبیاء

(۴) أَنَا فِي الْبَيْتِ رَأَيْتُ زَمَنًا
لِي تَصَاوِيرًا وَ نَقْشًا حَسَنًا
صِرْتُ مِنْ عِشْقِي لِلْبَيْتِ بِلَا
صَبْرِ الْجُهْدِ هَوَيْتُ وَ الْبَلَا

- (۱) پس ترا بیرون کند صاحب دکان
(۲) تو ز حسرت گاه بر سر میزنی
(۳) ای دریغا آن من بد این دکان
(۴) ای دریغا بود ما را برد باد
این دکان را بر کنند از روی کان
گاه ریش خام خود بر میکنی
کور بودم بر نخوردم زین مکان
تا ابد یا حسرتا شد للعباد

فره شدن آدمی بذكوت و تصورات طبع خورش و طلب ناگردن

علم غیب که علم انبیاست

- (۵) دیدم اندر خانه من نقش و نگار
بودم اندر عشق خانه بی قرار

- (۱) كُنْتُ عَنْ كَنْزٍ خَفِيٍّ مَا لِيَا
وَسَوَى ذَٰلِكَ قَدْ كَانَ الطَّبِيرُ
(۲) آه لَوْ أَعْطَيْتُ أَنَا لِلطَّبِيرِ
فِي الزَّمَانِ ذَا مِنْ الْغَمِّ أَنَا
(۳) فَعَلَى النَّقْشِ وَضَعْتُ الْعَيْنَ لِي
(۴) قَدْ عَشِشْتُ لَا عِبَاءَ قَوْلًا حَسَنَ
أَنْتَ طِفْلٌ يَنْقُوشِ وَرُسُومَ
(۵) فِي كِتَابٍ لَهُ بِالْإِسْمِ عُرْفُ
نَصَحَ كَثْرًا أَثَرُ مِنْ قَوْمِكَ
- أَبَدًا خُبْرٌ لِمَا لَمْ يَبْنَا..
لِي شَمَامًا بِهِ أَذْرِي الْخَبْرُ
حَقُّهُ .. أَرَعَى لَهُ أَمْرًا صَدَرَ..
قَدْ تَبَرَّيْتُ سَعِدْتُ بِالْهِنَا
وَكَأَطْفَالٍ مِنَ اللَّبِّ خَلِيٍّ
قَالَ إِذْ ذَاكَ الْحَكِيمُ ذُو الْفِطَنِ
مِلْيَةَ الْبَيْتِ فَأَيْنَ مَا تُرُومُ
(يَا إِلَهِي نَامَه) بِالْحُسْنِ وَصِفُ
ذَالْغُبَارِ .. الْجَمِّ فَهُوَ خُصْمُكَ ..

فی بیان شرح موسی (ع) اوعده الثالث

- (۶) كُفَّ يَا مُوسَى وَ قُلْ وَعْدًا بَعْدَ
ثَالِثًا كَانَ قَقْلَبِي مِنْ كَمَدٍ

- (۱) بودم از گنج نهانی بی خبر
(۲) آه اگر داد تبر را دادمی
(۳) چشم را بر نقش می انداختم
(۴) پس نکو گفت آن حکیم کامیار
(۵) در الهی نامه بس اندرز کرد
ور نه دستنبوی من بودی تبر
این زمان غم را تبرا دادمی
همچو طفلان عشقها می باختم
که توفلی خانه پر نقش و نگار
که بر آرزو دودمان خویش کرد (۱)

شرح گردن موسی (ع) شرط سوم

- (۶) بس کن ای موسی بگو وعده سوم
که دل من ز اضطرابش گشت کم

- (۱) وَاضْطْرَابِ اَنْمَجِي بَتَّاءَ وَ بَادَ
 اَنْ يَصِيرَ الْمَلِكُ طَاقِينَ النِّجَاةَ
 (۲) هُوَ مِنْ ذَا الْمَلِكِ مَنْ حَالًا تَجِدُ
 مَعَ اَنْ الْمَلِكِ ذَاكَ فِي الْخِصَامِ
 (۳) مَنْ لَكَ كَالْمَلِكِ هَذَا فِي الْجِدَالِ
 اَنْ لَكَ اَيَّ خَوَانٍ وَ نِعَمَ
 (۴) مَنْ لَكَ عِنْدَ الْجَفَاءِ الْكَرَمَا
 فِي الْوَفَا اُنْظُرْ مَا لَكَ مِنْ اِفْقَادِ
 (۵) قَالَ يَا مُوسَى سَرِيعًا قُلْ لَنَا
 (۶) ذَهَبَ وَ الْحِرْصُ لِي زَادَ فَقَالَ
 اَبَدًا تَبْقَى شَبَابًا شَعْرًا
- قَالَ مُوسَى الثَّالِثُ ذَاكَ الْمُرَادُ
 لَهُ فِي الدَّارَيْنِ مِنْ شَرِّ الْعِدَاةِ (۱)
 أَكْثَرَ لَيْسَ لَهُ شِبْهُ وَ نِدْ
 لَكَ كَانَ ذَا يَطِيبِ وَ سَلَامُ
 وَ هَبَ فِي الصُّلْحِ اُنْظُرْ وَ الدَّلَالُ
 يُعْطِي .. وَالسُّلْطَانُ جَوْدًا وَ الْعِظَمُ ..
 ذَاكَ أَعْطَى وَ حَبَاكَ النِّعْمَا
 يَصْنَعُ كَيْفَ لَكَ يُعْطِي الْمُرَادُ ..
 مَا هُوَ الرَّابِعُ أَيْضًا ضَبْرُنَا
 رَابِعَ هَذِي الْأُمُورِ بِالْجَمَالِ
 أَسْوَدُ كَالْقَارِ لَوْنَا وَ جِهْكَ

(۱) نسخه ثانیة - ان بیصیرالملک ضعیفین النجاة۔

- (۱) گفت موسی آن سوم ملک دو تو
 (۲) بیشتر زان ملک کاکنون داشتی
 (۳) آنکه در جنگت چنین ملکی دهد
 (۴) آن کرم کاندرا جفا آنهات داد
 (۵) گفت ای موسی چهارم چست زود
 (۶) گفت چارم آنکه مانی تو جوان
- دو جهانی خالص از خصم و عدو
 کان بداندرا جنگک و این در آشتی
 بنگر اندر صلح خوانت چون نهد
 در وفا بنگر چه باشد افتقاد
 بازگو صبرم شد و حرصم فزود
 موی همچون فیر و رخ چون ارغوان

- (۱) أَحْمَرُ كَالْأَرْجُوَانِ كَمْ كَسَدٌ
عِنْدَنَا لَوْنٌ وَرِيحٌ وَ فَسَدٌ ..
لَكِنْ أَنْتَ سَافِلٌ نَحْنُ الْكَلَامُ
(۲) فَيَلُونِ وَ يَرِيحُ وَ مَكَانُ
أَفْتِخَارُ مَا آتَى آيَ زَمَانُ
حِيلَةٌ جَاءَ وَ خُدْعَا وَ ذُھُولُ
هُوَ لِلْأَطْفَالِ مَنْ خَفُوا عُقُولُ

بیان هذا الخبر كلموا الناس على قدر عقولهم

- (۳) إِذْ مَعَ الْأَطْفَالِ إِلَيَّ الشُّغْلُ وَقَعَ
وَجَبَّ أَنْ أَفْتَحَ مَعَهُمْ لِسَانُ
(۴) أَنْ إِلَى الْمَكْتَبِ رُحْتُ حَتَّى أَنَا
أَوْ زَبِيئًا مَعَ جَوْزٍ أُحْضِرُ
(۵) فَشَبَابَ الْبَدَنِ لَا غَيْرَهُ
ذَلِكَ الشَّبَابُ خَذُوا أَنْتَ ذَا الشَّعِيرِ
وَإِلَيْهِمْ مَالٌ قَلْبِي وَ نَزَعُ
رَاقٍ لِلْأَطْفَالِ جِئْتُ فِي الْبَيَانِ
أَشْتَرِي طَيْرًا لَكَ وَفِي الْمُنَى
لَكَ مَعَ فَسْتُقٍ كَيْفَ تَأْمُرُ ..
أَنْتَ تَدْرِي كَمْ رَعَيْتَ أَمْرَهُ
يَا حِمَارُ .. خُذْ لَهُ كُنْتَ النَّظِيرُ ..

- (۱) رنگ و بود در پیش ما بس کاسد است
ك تو پستی سخن کردیم پست
(۲) افتخار از رنگ و بود و از مکان
هست شیادی فریب کودکان

بیان این خبر گلموا الناس على قدر عقولهم

- (۳) چونکه با کودک سر و کارت فتاد
هم زبان کودکان باید گشاد
(۴) که برو کتاب تا مرغت خرم
یا مویز و جوز و فسق آورم
(۵) جز شباب تن نمیدانی بکیر
این جوانی را بگیر ای خر شعیر

- (۱) فَعَلَىٰ وَجْهِكَ قُطٌّ مَا وَقَعَ
وَالشَّبَابُ الْآتِقُ هَذَا لَكَا
(۲) لَا لَهُ وَخَطُّ الْمَشِيبِ لَكَ حِينَ
(۳) مِنْكَ طَاقِينَ بَصِيرُ لَا الْقَوَى
لَا عَلَىٰ أَسْنَانِكَ يَأْتِي خَلَلُ
(۴) لَا وَلَا نَقْصُ لَكَ فِي الشَّهْوَةِ
كَبِيٍّ مِنَ الضَّعْفِ لَكَ تَعْدُو وَالنِّسَاءُ
(۵) هَكَذَا الرَّوُّ تَقُ مِنْ ذَاكَ الشَّبَابُ
مِثْلَمَا التَّمْشِيرُ ذَاكَ قَدْ فَتَحَ
- كَدَرُ عَنْهُ الْجَمَالُ مَا رُتِّعَ
نَضْرًا يَبْقَى كَمَا الْحَالُ يَكَا..
يَرُدُّ لَا الْقُدُّ كَالْبَانِ يَبِينُ
لِلشَّبَابِ فِيكَ تَضْوِي.. وَالْهَوَى..
أَوْ سَقَامٌ.. بَعَدَتْ عَنْكَ الْمِلَلُ..
أَوْ يَطْمَثُ زَوَاجَاتٍ عِدَّةٍ
فِي مَلَالٍ وَ لَكَ تَبْدِي إِزْدِرَاءُ
يَفْتَحُ لُطْفًا لَكَ أَعْظَمُ بَابُ (۱)
لَهُ مِنْ عَكَاشَةِ بَابِ الْفَرَحِ

(۱) و لذلك ان جبریل (ع) اخبر النبی (س) بانتقاله فی ربيع الاول الى عالم البقاء و موعد اللقاء و من شدة شوقه قال من بشرنی بخروج صفر بشرته بالجنة (الحديث) فانتظر خروجه مكاشة فلما شاهد هلال الربيع اتى الى النبی (س) و بشره -

- (۱) هیچ ارژنگی نیفتد بر رخت
تازه هاند این شباب فرخت
(۲) نی نژند پیریت آید برو
نی قد چون سرو تو گردد دو تو
(۳) نی شود زور جوانی از تو کم
نی بدندانها خللها یا الم
(۴) نی کمی در شهوت و طمٹ و بعال
که زنان را آید از ضعف ملال
(۵) آن چنان بگشایدت فر شباب
که گشود آن مرده بر عکاشه باب

فی بیان قول النبی (ص) من بشرنی بخروج صفر بشرته بالجنة و سبق عکاشه

- (۱) أَحْمَدُ آخِرُ عَصْرِ إِنْثِقَالُ فِي رَبِيعِ الْأَوَّلِ لَا فِي جِدَالِ
(۲) لَهُ يَأْتِي وَقْتُ ذَلْنَقْلِ الْخَبَرِ قَلْبُهُ إِذْ وَجَدَ مِنْهُ حَضَرَ
هُوَ بِالرُّوحِ وَ بِالْقَلْبِ عَشِقُ ذَالِكَ الْوَقْتِ .. وَ فِيهِ كَمْ عَلِقُ ..
(۳) وَ إِذَا مَا صَفَرَ مِنْهُ حَضَرَ فَرِحَ مِنْ صَفَرٍ أَنْ لِي سَفَرَ
أَصْنَعُ مِنْ بَعْدِ ذَا الشَّهْرِ أَنَا .. لِلْبَقَاءِ أَرْحَلُ مِنْ ذَا الْفَنَاءِ ..
(۴) كُلُّ لَيْلٍ لِلصَّبَاحِ لِاشْتِيَاقِ لِلْمُهْدَى وَالْحَبِّ مِنْهُ لِلتَّلَاقِ
صَاحَ الْحَقْنِي إِلَهِي بِالرَّفِيقِ مَنْ هُوَ الْأَعْلَى لِي فِي ذَا الطَّرِيقِ (۱)

(۱) المراد من الرفیق الاعلیٰ حضرت الحق من الرفق اما فعیل بمعنی فاعل ای اختار الرفیق الاعلیٰ قال ابن مالک فی شرح الحدیث قیل المراد من الرفیق هو الله تعالیٰ یقال الله رفیق بعباده فهو قلیل من الرفق بمعنی فاعل و قیل هو جماعة الانبیاء والصدیقین ولكن مولانا اراد بالرفیق المشتق من الرفافة فقال یا رفیق الطریق الاعلیٰ و نص الحدیث عن عائشة کان (س) یقول عند قرب وفاته اللهم اغفر لی و ارحمنی والحقنی بالرفیق الاعلیٰ - قال فی النهج ای- کل لیلۃ الی الصیاح من شوق هذا الهدی یقول و ینادی و یناجی یا رفیق الطریق الاعلیٰ عند قرب وفاته (س) من شوقه لهذه الهدایة الموصلة للمطلوب ینادی کل لیلۃ الی الصبح اللهم الرفیق الاعلیٰ- واللذی نراه ان کلمة هدی فی المقام بکسر الہاء والدال بمعنی العروس لا الهدایة کما فی النهج و غیره لکثیر ما عبر مولانا و غیره عن المحبوب الواقعی و حضرت الحق بالعروس کما فی قوله (صفحه ۳۹۲) من الدفتر الاول (حال چون جلوہ از آن زیبا عروس) و کما فی هذه الصفحة من الدفتر الاول ایضا (خلوت اندر شاه باشد با عروس) وقوله فی مقام آخر (کر عروسش خواندم عیم مگیر) -

در بیان قول النبی (ص) من بشرنی بخروج صفر بشرته بالجنة و سبق عکاشه

- (۱) احمد آخر زمان را انتقال در ربیع اول آید بی جدال
(۲) چون خبر یابد دلش زین وقت نقل عاشق آن وقت گردد او بعقل
(۳) چون صفر آید شود شاد از صفر کز پس این ماه میسازم سفر
(۴) هر شبی تا روز از شوق هدی او رفیق راه اعلیٰ میزدی

- (۱) قَالَ كُلُّ أَحَدٍ لِي بَشْرًا
رِجْلُهُ فِي خَارِجِ هَذِي الدُّنَا
(۲) أَنْ مَضَى بِالْمَرَّةِ شَهْرٍ صَفَرٌ
فَلَهُ كُنْتُ بَشِيرًا وَ شَفِيعٌ
(۳) فَلَهُ عَكَاشَةٌ قَالَ صَفَرٌ
قَالَ فَالْجَنَّةُ يَا لَيْثَ الْعَرِينِ
(۴) أَخْرَجَاءَ وَ قَالَ ذَا صَفَرٌ
قَالَ عَكَاشَةُ رَاحَ بِشَمْرٍ
(۵) فَالْرِّجَالُ بِسُرُورٍ دَائِمٍ
لَكِنَّ الْإِطْفَالَ سُرُّوا بِبِقَاةِ
(۶) حَيْثُ ذَاكَ الطَّيْرُ مَنْ أَعْمَى بِطَيْرٍ
فِي أَمَامِ عَيْنِهِ مِلْحًا وَ صَابٌ
- أَنْ بِشَهْرٍ صَفَرٍ قَدْ حَضَرَا
وَضَعَ وَالْفُرْقَةَ .. يَبْغِي لَنَا ..
وَ لَنَا شَهْرٍ رَبِيعٍ قَدْ حَضَرَ
.. أَجْرَةَ التَّبَشِيرِ مِنْهُ لَا أُضِيعُ ..
ذَهَبَ بِالْمَرَّةِ عَنَّا غَدَرٌ
لَكَ حَقَّتْ صِرْتُ لِلْمُسْعَدِ قَرِينُ
ذَهَبَ مِنَّا رَبِيعٌ قَدْ حَضَرَ ..
كَانَ لِلتَّبَشِيرِ عِنْدِي مُدْخَرٌ
هُمْ مِنْ نَقْلِ لِهَذَا الْعَالَمِ
وَ لَذَا مَا طَلَبُوا الْأَعْلَاهُ
مَا رَأَى الْمَاءَ الزُّلَالِ وَالنَّمِيرُ
بِأَنْ مَاءُ الْكَوْثَرِ الْيَحْلُو الْعَذَابُ (۱)

(۱) نسخه نایه - عنده ب عطشاً شب و ذاب کان ماء الکوثر ملحاً و صاب

- (۱) گفت هر کسی که مرا مرده دهد
(۲) که صفر بگذشت و شد ماه ربیع
(۳) گفت عکاشه صفر بگذشت و رفت
(۴) دیگری آمد که بگذشت آن صفر
(۵) پس رجال از نقل عالم شادمان
(۶) چونکه آب خوش ندد آن مرغ کور
- چون صفر پای از جهان بیرون نهی
مرده و باشم مرا و شایع
گفت جنت مرا ترا ای شیر زفت
گفت عکاشه ببرد از مزد بر
وز بقایش شادمان این کودکان
پیش او کوثر نماید آب شور

(۱) هَكَذَا مُوسَى لَهُ كَمْ مَكْرَمَةٍ عَدَدٌ.. أَبَدِي مَزَايَا فَهَمَّهُ..
 أَنْ بِهَا أَقْبَالُكَ الصَّافِي الْكَدَرُ لَا يَجِيءُ.. لَا وَلَا تَلْقَى الْخَطَرَ
 (۲) قَالَ أَحْسَنْتَ وَ قُلْتَ جَيِّدًا لَكِنْ أَمِهْلَنِي زَمَانًا مَدَدًا
 كَيْ أَنَا مِنْ خَلِّي السَّامِي الْحَسَنُ أَسْتَشِيرُ أَسْئَلُ رَأْبًا وَفَنُ

فی بیان مشوره فرعون مع آسیه فی اُتیان الایمان بموسی (ع)

(۳) فَمَعَ اِسِيَّةَ هَذَا الْكَلَامُ قَالَ أَيْضًا لَهُ قَالَتْ ذَا الْمَرَامُ
 أَيُّهَا الْأَسْوَدُ قَلْبًا أُثْرُ لَهُ رُوحًا وَ لَكَ الْكَنْزُ أَذْخِرُ
 (۴) كَمْ عِنَايَاتٍ يَمْتَنِ ذَا الْمَقَالِ أَيُّهَا السُّلْطَانُ مَحْمُودُ الْخِصَالِ

(۱) الایة فی سورة التحريم ضرب الله مثلا للذين كفروا امرأة نوح و امرأة لوط الى قوله - مع الداخلين و ضرب الله مثلا للذين آمنوا امرأة فرعون - امنت بموسی و اسمها آسیه فعذبها فرعون بان اوقد يديها و رجلها و القى على صدرها رحي عظیمه و استقبل بها الشمس (اذ قالت ربی ابن لی عندك بیتا فی الجنة و نجنی من فرعون و عمله و نجنی من القوم الظالمین -

(۱) همچنین موسی کرامت می شمرد که نگردد صاف اقبال تو درد

(۲) گفت احسنت و نکو گفتمی ولیک تا کنم من مشورت با یار نیک

مشورت فرعون با آسیه در ایمان آوردن بموسی (ع)

(۳) باز گفت او این سخن با آسیه گفت جان افشان برین ای دل سیه

(۴) پس عنایتهاست متن این مقال زود در یاب ای شه نیکر خصال

- (۱) احانَ وَقْتُ الزَّرْعِ كَمْ طَابَ فَقَدْ
 ذَاكَ قَالَتْ وَغَدَتْ قَيْدُ بُكَاءِ
 (۲) مِنْ مَجَلٍّ طَفَرَتْ قَالَتْ بَخِ
 أَيُّهَا الْأَقْرَعُ ذُو الرَّأْسِ الدَّمِيمِ
 (۳) إِنْ عَيْبَ الْأَقْرَعِ الْبُرْطَلَةُ
 سَيِّمًا الْبُرْطَلَةُ قُرْصَ الْقَمَرِ
 (۴) أَيْضًا أَنْتَ مَذْ يَهْدُ الْمَجْلِسِ
 وَ لَهُ مَا قُلْتَ بِالطَّوْعِ نَعَمْ
 (۵) لَوْ يَسْمَعُ الشَّمْسُ جَاءَ ذَاكَ الْكَلَامِ
 (۶) نَكَسَتْ خَرَّتْ إِلَى الْأَرْضِ فَهَلْ
 أَيُّ وَعْدٍ أَيُّ جُودٍ يَأْتِلُ
- مُلِيَّ الزَّرْعِ يَنْفَعُ لَا يُحْدِ
 وَ الْتِهَابِ لَمْ فِيهَا وَ عَنَاءِ
 لَكَ أَتَعِدْتُ فَبِالْعَزِّ أَبْدَحِ
 صَارَتْ الشَّمْسُ لَكَ التَّاجَ الْعَظِيمِ
 تَسْمُرُ طَبْعًا وَ تَخْفَى الْعِلَّةُ
 إِنْ يَكُ وَالشَّمْسُ جَلَّتْ بِالْأَثَرِ
 قَدْ سَمِعْتَ ذَا فَلِمَ لَمْ تَأْنَسِ
 مِثْلَ أَحْسَنْتَ جِئْتَ بِالْعَظْمِ ..
 فَعَلَى الرِّيحِ لَهُ الرَّأْسُ مُدَامِ
 أَبَدًا تَدْرِي بَانَ ذَا الْعَمَلِ
 تَوْبَةً إِبْلِيسَا الْحَقُّ سَلُّ

- (۱) وبت کشت آمد زهی پر سود کشت
 این بگفت و گریه کرد و گرم کشت
 (۲) بر جهید از جا و گفتا بخ
 آفتابی تاج کشت ای کلام
 (۳) عیب کل را خود بیوشانده کلاه
 خاصه چون باشد کله خورشید و ماه
 (۴) هم در آن مجلس که بشنیدی تو این
 چون نگفتی آری و صد آفرین
 (۵) این سخن در گوش خورشید ارشدی
 سرنگون بر بوی آن زیر آمد
 (۶) هیچ میدانی چه وعده است و چه داد
 میکند ابلیس را حق افتقاد

- (۱) إِذْ يَدُلُّ اللَّطْفَ الْكَرِيمَ ذَادَعَاكَ
 (۲) كَيْفَ لَمْ يَخْرِقْ فَمِنْكَ الْقَلْبُ مَا
 تَصِلُ فِي الْعَالَمِينَ الْقِسْمَةُ
 (۳) إِنَّ قَلْبًا خَرِقَ لِلْحَقِّ كَانَ
 أَكَلَ لِلْعَالَمِينَ الثَّمَرَا
 (۴) إِنَّ هَذِي الْغَفْلَةَ هَذَا لَعْمَى
 كَيْ بِهَا تَبْقَى الدُّنَا لَكِنْ لِمَ
 (۵) حِكْمَةٌ مَعَ نِعْمَةٍ ذِي الْغَفْلَةِ
 كَيْ سَرِيعًا مِنْ يَدَيْكَ لَا يَطِيرُ
 (۶) لَكِنْ أَعْلَمُ لَا عَلَى أَنْ يَأْتِيَهُ
 وَالسَّقَامُ عَزَّ فِيهَا إِلَّا لَتَجَا
 عَجَبًا قَلْبَكَ بَهْنًا وَارْتِبَاكَ (۱)
 خَرِقَ حَتَّى إِلَيْكَ كَرَمًا
 .. وَ لَكَ تَأْتِي هَدَايَا جَمَّةٌ ..
 كَالشَّهِيدِ هُوَ عِزًّا وَمَكَانُ
 وَلَقَى الْفَوْزَ وَ حَازَ الظَّفَرَا ..
 فِي الدُّنَا الْحِكْمَةُ مِنْ بَارِي السَّمَاءِ
 أَنْ لِهَذَا الْحَدِّ كَانَ وَ بِمَهْ ..
 .. وَ عِمَادُ مُحْكَمٍ ذِي الزَّلَّةِ ..
 رَأْسُ مَالٍ مُعَدَّمِ الْحَالِ تَصِيرُ
 تَقْدُو كَالنَّاسُورِ مَا يَتَيْنُ الْعِلَلُ
 وَ تَصِيرُ سَمٌّ رُوحٍ وَ حِجْبِي

زهره بالفارسيه بمعنى المرارة بالعربية و ابدلت هنا بالقلب للضرورة

- (۱) چون بدین لطف آن کریمت بازخواند
 (۲) زهرهات ندريد تا زان زهره است
 (۳) زهره کز بهر حق آن بر در
 (۴) غافلی هم حکمتست و این عمی
 (۵) غافلی هم حکمتست و نعمت است
 (۶) لیک نی چندانکه ناسوری شود
 ای عجب چون زهره است بر جای ماند
 میرسیدی در دو عالم بهرات
 چون شهیدان از دو عالم برخورد
 تا بماند لیک تا این حد چرا
 تا نپرد زود سرمایه ز دست
 زهر جان و عقل و رنجوری بود

- (۱) مَنْ كَيْمَلِ السُّوقِ هَذَا قَدْ وَجَدَ
 (۲) كَمْ بَسَاتِينَ وَأَنْ فِي حَبَّةٍ
 حَبَّةٌ جَاءَتْ لَكَ فِي الْبَدَلِ
 (۳) إِنَّ تِلْكَ الْحَيَّةَ حَقًّا غَدَتْ
 كَيْ لَهَا إِذْ ذَلِكَ كَانَ اللَّهُ لَهُ
 (۴) حَيْثُ أَنْ كَانَ الْوُجُودُ الضَّعِيفُ
 مِنْ وَجُودِ الرَّبِّ مَنْ دَوْمًا بَقِيَ
 (۵) ضَاهَتْ الْقَطْرَةُ خَافَتْ مِنْ هَوَاءٍ
 (۶) مِنْ كَيْلِ الْإِثْنَيْنِ ذَيْنِ حَيْثُ أَنْ
 مِنْ سَنَا الشَّمْسِ وَمِنْ جَذَبِ التُّرَابِ
 أَنْكَ فِي وَرْدَةٍ تَشْرِي أَبَدَ
 بَدَلًا تُنْمَحُ أَلْفَ دَوْحَةٍ
 مِائَةُ مَعْدَنٍ بِالتَّبْرِ مُلِي
 كَانَ لِلَّهِ وَ بِالْإِصْدَقِ بَدَتْ
 يَأْتِي مَا أَعْطَتْهُ أَعْطَى بَدَلَهُ
 وَالْعَدِيمَ الصَّيْرَ وَالْبَالِي النَّحِيفَ
 مَجْدُهُ وَالشَّرَفَ مِنْهُ لَقِيَ
 وَ تُرَابٍ قَدْ فَنَتْ صَارَتْ هَبَاءَ
 طَفَرَتْ فِي أَصْلِهَا الْبَحْرِ زَمَنَ (۱)
 وَالْهَوَا نَطَّتْ وَمِنْ كُلِّ عَذَابٍ

(۱) و من هذالمعنى قولهم الهوية الالهية سارية فى كل شى و معنى قولهم (كل شى ما خلا الله باطل) -

- (۱) خود كه بايد اينچنين با زار را
 (۲) دانه را صد درختستان عوض
 (۳) كان لله دادن آن حبه است
 (۴) زانكه اين هوى ضعيف و بى قرار
 (۵) همچو قطره خايف از باد و خاك
 (۶) چون باصل خود كه دريا بود جست
 كه به يك گل ميخري گلزار را
 حبه را آمدت صد كان عوض
 تا كه كان الله آيد بدست
 هست شد زان هوى رب پايدار
 كه فدا گردد بدین هر دو هلاك
 از تف خورشيد و باد و خاك رست

- (۱) كَانَ مِنْهَا الظَّاهِرُ فِي الْبَحْرِ قَدْ
 قَدْ غَدَتِ مَعْصُومَةً أَسْمَى مَحَلْ
 (۲) أَصَحِّ يَا قَطْرَةٌ مِنْ غَيْرِ نَدَمْ
 بَدَلًا عَنْ ثَمَنِ ذِي الْقَطْرَةِ
 (۳) أَصَحِّ يَا قَطْرَةٌ وَأَعْطِ لِلشَّرَفِ
 (۴) فِي يَدِ الْبَحْرِ أَمْنِي أَيُّ أَحَدٍ
 قَطْرَةٌ وَاحِدَةٌ وَالْبَحْرُ قَدْ
 (۵) حَسْبُكَ اللَّهُ اللَّهُ أَشْتَرِ
 قَطْرَةٌ إِعْطِ وَبَحْرًا بِالْذَرِّ
 (۶) حَسْبُكَ اللَّهُ اللَّهُ أَبَدِ
 فَلَكَ مِنْ بَحْرِ لُطْفٍ ذَلِكَ كَلَامٌ
- مُحِيتُ لَكِنْ بِهَا الذَّاتُ أَبَدِ
 رَجَلَهَا ثَابِتَةً جَلَّتْ عَمَلِ
 نَفْسِكَ أَعْطِ كَيْ يَهْدَا مِنْ كَرَمِ
 .. تَأْخُذِينَ الْبَحْرَ مِنْ ذِي الْقُدْرَةِ
 ذَلِكَ النَّفْسِ وَ مِنْ أَيِّ تَلَفِ
 مِثْلَ هَذِي الدَّوْلَةِ وَافِي بَعْدِ
 طَلَبْتَ يَا لَعَرَضِ دَوْمًا يَجِدُ
 وَابْتَعِ الْحَالَ وَ بِالرُّبْحِ ابْشِرِ
 مُلِيَّ خُذْ .. فَذَلِكَ حَانَ الظَّفَرِ ..
 لَا تُؤَخِّرْ مَالِكَ السَّعْدُ أَعَدِ
 جَاءَ .. فَاسْعُدْ وَأَغْتَنِمْ مِنْهُ الْمَرَامِ

- (۱) طاهرش کم گشت در دریا ولیک
 (۲) هین بده ای قطره خود را بی ندم
 (۳) هین بده ای قطره خود را این شرف
 (۴) خود کرا آید چنین دولت بدست
 (۵) الله الله زود بفروش و بخر
 (۶) الله الله هیچ تأخیری مکن
- ذات او معصوم و پا برجا و نیک
 تا بیایی در بهای قطره یم
 در کف دریا شو ایمن از تلف
 قطره را بحری تقاضا گر شده است
 قطره ده بحر پر گوهر ببر
 که ز بحر لطف آمد این سخن

- (۱) فَبِهَذَا اللَّطْفِ ذَاكَ اللَّطْفُ قَدْ
 أَنْ عَلَى سَائِعِ أَفْلَاكِ السَّمَاءِ
 (۲) أَصْحَ لَعَبُ وَاحِدُ يَا لَلْعَجَبِ
 لَهُ هَذَا الطَّلَبُ لَا يَرُدُّ
 (۳) قَالَ يَا مَسْتُورَةُ حَقِّ أَقُولُ
 (۴) لِلْمَلِكِ وَجِبَ رَأْيُ الْوَزِيرِ
 لَا تَقُلْ ذَالِيسِرَ فَالْبَازِي لَا
 مُجِي بَتًّا يَبْحَرُ لَا يُحْدُ
 يَذْهَبُ الْأَسْفَلُ.. هَبْ قَدْرًا سَمِيَّ..
 وَقَعَ مِنْكَ وَكُلُّ مَنْ طَلَبُ
 .. لَا وَ لَا يَطْمَعُ فِيهِ أَحَدُ
 ذَا لَهَا مَانَ .. وَ مَا مِنْهُ يَوَّلُ..
 لَهُ قَالَتْ مَعَ هَامَانَ الْيَسِيرُ
 تَعْرِفُ الْعَمِيَا الْعُجُوزُ فِي الْمَلَا

قصه بازی السلطان والعجوز الدرداء التي كان في بيتها

- (۵) أَنْتَ بَازًا أَبْيَضًا تُعْطِي إِلَى
 هِيَ مِنْهُ الظُّفْرُ بَغْيَ الْخِدْمَةِ
 هِمَّةٌ دَرْدَاءُ هَانَتْ عَمَلًا..
 قَلَّمْتُ حُبًّا وَ قَصَدَ الرَّحْمَةَ

- (۱) لطف اندر لطف او گم میشود
 (۲) همین که یاک بازی فتادت بوالعجب
 (۳) گفت هامان را بگویم ای ستیر
 (۴) گفت باهامان مگو این راز را
 کاسفلی بر چرخ هفتم میشود
 هیچ طالب این نیابد در طلب
 شاه را لازم بود رأی وزیر
 کور کمپیری نداند باز را

قصه باز پادشاه و کمپیز زن که در خانه او بود

- (۵) باز اسپیدی بکمپیری دهی
 او ببرد ناخنش بهر بهی

(۱) پیش از این بیت هشت بیت دیگر در نسخه لکناهور اضافی دارد که بظاهر از

- (۱) ظَفَرُهُ مَنْ هُوَ أَصْلُ الْمَمَلِ
فَالْعُجُوزُ الْعَمِيَّةُ كَالْعَمِي قَدْ
(۲) يَا كَبِيرُ أَيْنَ كَانَتْ أُمُّكَ
(۳) مِثْلَ ذَالْحَدِّ فَمِنْقَارًا وَ ظَفَرُ
فَالْعُجُوزُ الثَّمَنَةُ وَقَتَ الْحَنَانِ
(۴) فَأَذَا أَعْطَتْهُ خَبْرًا وَ عَصِيدُ
فَعَلَيْهِ غَضِبَتْ وَالْحَبُّ قَدْ
(۵) أَنْ بِمِثْلِ ذَالْعَصِيدِ هَا أَنَا
أَنْتَ كَبِيرًا وَ عُتَوًا تُظْهِرُ
(۶) أَنْتَ ذِيَاكَ الْعَنَاءُ وَالْبَلَاءُ
مِنْنِي أَنِّي لَكَ أَنَا تَرُوقُ
- لَهُ وَالصَّيْدُ وَ كُلُّ الْأَمَلِ
قَلَمَتُهُ .. مَا بِهِ يَرْجُو فَقَدْ ..
لِتَرَى الْأَظْفَارَ قَدْ طَالَتْ لَكَا
وَجَنَاحًا قَطَعْتَ .. زَادَتْهُ ضُرٌّ ..
هَكَذَا تَفْعَلُ تَأْتِي بِالْهَوَانِ
وَالْقَلِيلَ أَكَلْ لَيْسُ يَزِيدُ
مَزَقْتُ مِنْهَا بِهَا الْحِقْدُ أَتَقْدُ
لَكَ قَدْ جِئْتُ بِطِيبٍ وَهَذَا
.. وَ بِنِعْمَايَ عَلَيْكَ تَكْفُرُ ..
لَكَ رَاقَ الدَّوْلَةُ ذِي وَالْعُلَا
.. وَ مَتَى أَنْتَ عَلَى الْغَيْرِ تَفُوقُ

- (۱) ناخنِ کاصل کارست و شکار
(۲) که کجا بوده است مادر تا ترا
(۳) ناخن و منقار و پرش را برید
(۴) چونکه تتماجش دهد او کم خورد
(۵) که چنین تتماج پختم بهر تو
(۶) تو سزائی در همان رنج و بلا
- کور کمپیری ببرد کوروار
ناخنان زین سان دراز است ای کیا
وقت مهر این می‌کند زال پلید
خشم گیرد مهرها را بر درد
تو تکبر می نمائی و عُتو
نعمت و اقبال کی سازد ترا

(١) فَلَهُ مَاءَ الْعَصِيدِ تَمْنَحُ
 أَوْ لَهُ مَا رُمْتَ مِنْ هَذَا الْفَطِيرِ
 (٢) حَيْثُ أَنْ مَاءَ الْعَصِيدِ مَا قَبِلَ
 فَالْعَجُوزُ مُلِأتْ غَيْضًا وَ كَمْ
 (٣) وَ لِبَغْضِ أَهْرَقَتْ ذَلِكَ الْعَصِيدُ
 مِنْ عَلَى الرَّأْسِ لَهُ وَ الْمَفْرَقُ
 (٤) مِنْ حَرِيقٍ فِيهِ دَمْعٌ عَيْنِهِ
 ذَكَرَ إِذْ ذَلِكَ لُطْفَ الْمَلِكِ
 (٥) فَمِنْ الْعَيْنَيْنِ ذَيْنِ مَنْ هُمَا
 مَنْ هُمَا مِنْ صُورَةِ مَلِكِ الْجَلَالِ
 (٦) عَيْنُ (مَا زَاغَ) لَهُ جُرْحَ الْغُرَابِ
 وَجَدَتْ مِنْ عَيْنِ الْقُبْحِ يَزِينُ

أَنْ لَهُ خُذْ فَهُوَ مِنْكَ يَصَاحُ ..
 .. كُلْ فَمِنْهُ قُوَّتُكَ بَعْدَ يَصِيرُ
 طَبْعُ ذَا الْبَازِي إِلَيْهِ لَمْ يَمَلْ
 طَالَ مِنْهَا الْغَضَبُ الْحَقْدُ أَلَمْ
 مَنْ غَدَى كَالنَّارِ بَلْ حَرًّا يَزِيدُ
 أَقْرَعًا صَارَ لَطْفًا يَحْتَرِقُ
 تِلْكَ صَبَّ وَ وَرَى مِنْ ضَعْفِهِ
 نَبْرَ الْقَلْبِ .. كَيْمَلِ الْمَلِكِ ..
 مُلَأَ دَلَا سَمَى لُطْفُهُمَا
 وَجَدَا أَلْفَ جَمَالٍ وَ كَمَالٍ
 وَجَدَتْ وَالْعَيْنُ زَانَتْ كَمْ عَذَابُ (١)
 عِنْدَهَا .. هَذَا لِذِي الْخَصْمِ الْمُمِينِ ..

(١) یعنی انه كان في العالم الالهى غير ناظر الى ما سواه فلما صار مغلوب النفس ابتلى بجفاء اهل الدنيا فان العين الحسنة من العين القبيحة بالوجع والجراحة -

گزر نمیخواهی که نوشی این فطیر
 زال پر رنجه شود خشمش دراز
 زان فروریزد شود کل مغفرش
 یاد آرد لطف شاه دل فروز
 که ز چهره شاه دارد صد کمال
 چشم نیک از چشم بد دار داغ

(١) آب تتماجش دهد کلین را بگير
 (٢) آب تتماخش نگيرد طبع باز
 (٣) از غضب آن آتش سوزان بر سرش
 (٤) اشك از آن چشمش فروریزد بسوز
 (٥) زان دو چشم نازنین پر دلال
 (١) چشم ما زاغش شده پر زخم زاغ

- (۱) عَيْنُ الْمَبْسُوطَةِ بَحْرًا لِمَنْ
كُلُّ ذَيْنِ الْعَالَمِينَ شَعْرَةً
(۲) أَلْفُ أَلْفٍ فَلَكَ لَوْ ذَهَبًا
ضَاعَ كَالْعَيْنِ أَمَامَ الْقُلُومِ
(۳) فَعَيْنُ الْمَحْسُوسِ طُرًّا عَبْرَتُ
وَمِنْ الرُّؤْيَا لِلْغَيْبِ الْقَبْلُ
(۴) أَذْنَا وَاحِدَةً فِي ذِي الدُّنَا
أَذْكَرُ عَنْ ذَلِكَ الْعَيْنِ الْحَسَنِ
(۵) قَطْرَةٌ لَوْ قَطَرَ الْمَاءُ الْجَلِيلُ
خَظَفَ الْقَطْرَةَ مِنْهُ جَبْرَائِيلُ
- مَنْ عَظِيمٍ بِبَسِطِهِ لُطْفًا وَمَنْ
يَظْهَرَانِ فَذَّةٌ أَوْ قَطْرَةٌ
بَكْرَةٌ فِي عَيْنِهِ وَاحْتِجَابًا
.. غِمِرَتْ فِي مَوْجِهِ الْمُرْتِطِمِ ..
هَذِهِ الْعَيْنُ وَ غَيْبًا نَظَرْتُ
وَجَدْتُ .. وَالْمَلِكَ حَازَتْ وَالِدُولِ ..
لَمْ أَجِدْ بِالْمَرَّةِ حَتَّى أَنَا
وَلَهُ أُبْدِي الْمَزَايَا وَالْمِنَّةَ (۱)
ذَلِكَ وَالْمَحْمُودُ وَصَفًا وَالنَّبِيلُ
وَأَنْشَأَنِي يَشْكُرُهَا جِبَالًا فَجِيلُ

(۱) المراد بالعين هنا المرشد و لذا اشيراليه بالترجمة باسم الاشارة المفرد المذكور

- (۱) چشم دریا بسطتی کز بسط او
(۲) گر هزاران چرخ در چشمش رود
(۳) چشم بگذشته ازین محسوسها
(۴) خود نمی یابی یکی گوش که من
(۵) میچکید آن آب محمود جلیل
- هر دو عالم می نماید تار مو
همچو چشمه پیش قلزم گم شود
یافت از غیب بینی بوسها
نکته گویم از آن چشم حسن
میربودی قطره اش را جبرئیل

- (۱) کَیْ عَلَی الْمِنْقَارِ مِنْهُ وَالْجَنَاحُ
لَوْ بِهَذَا لَهُ ذُو الطَّبَعِ الْحَسَنُ
(۲) رَدَدَ الْبَازِیَ وَقَالَ هَبْ ضُرْتُ
لِی لَمْ یُحْرِقْ بَرِیقٌ وَسَنَا
(۳) اِنْ بَازِی الرُّوحِ لِی اَیْضًا نَسِجٌ
وَ عَلَی النِّاقَةِ جُرْحًا ضَرْبًا
(۴) صَالِحٌ لَوْ نَفْسًا مَعَ عِظَمِ
مِثْلِ ذِی النِّاقَةِ بَطْنُ الْجَبَلِ
(۵) دَائِمًا قَدْ ذَكَرَ الْقَلْبُ اسْکَتِ
یَسُوْی ذَا الْغِیْرَةِ مِنْكَ السُّدِی
(۶) مِائَةُ حِلْمٍ خَفِیِّ قَدْ غَدِی
وَسُوْی ذَا الْعَالَمِ عَنْ بَکْرَةِ
- تَمَسَّحُ اَنَا لِلطُّفِّ وَ ارْتِیَاحُ ..
مَنْحَ الدُّسْتُوْرَ اَفْضٰی بِالْمَنْ
عَیْنُ ذِی الدَّرْدَاءِ مِثِّی وَ وَرْتُ
لَا وَلَا صَبْرٌ وَ حِلْمٌ فِی الدُّنَا ..
مِائَةُ صُوْرَةٍ اَهْدٰی لِلْفَرَجِ ..
لَا عَلٰی صَالِحٍ .. صَدَّ الْعَطْبَا ..
لَهُ اَبْدٰی مِائَةُ اِنْ یُرْمِ
وَلَدٌ قَامَ یَرْدِ الْجَلَلِ ..
وَ اَمْسِكِ الْعَقْلَ لَكَ وَ اَلْتَفِتِ
خَرِقَتْ وَ اللَّحْمَةُ ضِعْفَتْ سُدٰی
لَهُ فِی الْغِیْرَةِ بِالْصَّفْحِ بَدٰی
اَحْرَقَ فِی نَفْسٍ بِالْمَرِّ

- (۱) تا بمالد در پر و منقار خویش
(۲) باز گوید چشم کمپیر از فروخت
(۳) باز جانم باز صد صورت دهد
(۴) صالح از یکدم که آرد باشکوه
(۵) دل همیگوید خموش و هوش دار
(۶) غیرتش را هست صد حلم نهان
- گردهد دستورش آن خوب کیش
فرو نور و صبر و حلمم را بسوخت
زخم بر ناقه نه بر صالح زند
صد چنان ناقه بزاید متن کوه
ور نه در آیند غیرت پود و تار
ور نه سوزیدی بیکدم صد جهان

- (۱) نَخْوَةُ السَّلْطَنَةِ مِنْهُ آتَتْ
كَيْ يَذَا مِنْ قَيْدِ نَصْحٍ قَلْعَا
(۲) أَنْ مَعَ الرَّأْيِ لَهَا مَانِ أَنَا
فَهُوَ الْقُطْبُ ظَهِيرُ الْمَقْدَرَةِ
(۳) مُسْتَشَارُ الْمُصْطَفَى مِنْهُ اللَّقَبُ
وَأَبُوجَهْلٍ لِبُغْضٍ وَغَضَبُ
(۴) عِرْقُهُ الْجِلْسِيُّ طَوْرًا جَذْبًا
فِي أَمَامٍ عَيْنِهِ صَارَ الْقَبِيحُ
(۵) حَاقَ الْجِنْسُ إِلَى الْجِنْسِ وَرَاحَ
وَ عَلَى تَخْيِيلِهِ كَمْ مِنْ قُيُودَ
- فِي مَحَلِّ النُّصْحِ بِالْكِبَرِ بَدَتْ
قَلْبَهُ الرَّأْيَ لَهَا مَا سَمِعَا
أَعْمَلُ الشُّورَى بِهَا أَلْقَى الْمُنَى..
..مَعَهُ لَا غَيْرَ أُبْدِي الْمَشُورَةَ..
كَانَ صَدِيقًا لَهُ الرَّبُّ طَلَبَ
لَهُ كَانَ الْمُسْتَشَارَ بُولَهَبَ
كُلُّ نَصْحٍ عَدُوٌّ مَا حَسِبَا
فَاسِدًا..فِي خَلْقِهِ يَدْرِي الصَّحِيحُ..
عَاشِقًا فِي مِائَةِ أَلْفِ جَنَاحَ
قَطَعَ مِنْ أَوْجِهٍ رَامَ الصُّعُودَ..

- (۱) نخوت شاهى گرفتش چای بند
(۲) که کنم با رأى هامان مشورت
(۳) مصطفى را رأى زن صديق رب
(۴) عرق جنسيت چنانش جذب کرد
(۵) جنس سوى جنس صد پرده برد
- تا دل خود را ز بند او کرد بند
کوست پشت ملك و قطب مقدرت
راى زن بوجهل را شد بولهب
كان نصيحتها به پيش گشت سرد
بر خيالش بندها را بر درد

فی بیان قصه تلك المرأة التي طفلها زحف على رأس الميزاب

و وقوع الخطر والسؤال من علی المرتضی (ع) عن الحيلة للخلاص

- (۱) ذَاتَ یَوْمٍ مَرَّاةً لِلْمَرْتَضَى
 أَنَّ عَلِیَ الْمِيزَابِ طِفْلِی ذَهَبَا
 (۲) لَوْ لَهُ أَدْعُو فَلَيْسَ لِیَدِی
 (۳) لَهُ أَخْشَى یُعْجُ إِلَّا سَفَلَ
 مِثْلَنَا حَتَّى أَقُولَ يَا بُنِیَّ
 (۴) أَيْضًا الْأَیْمَاءُ مِثِّی بِالْیَدِ
 وَهُوَ لَوْ یَدْرِی وَلَمْ یَسْمَعْ فَذَا
 (۵) وَلَكُمْ أَظْهَرْتُ تُدِی وَاللَّبَنَ
 عَیْنُهُ وَالْوَجْهَ دَوْمًا یُرْجَعُ
- لَهُ قَالَتْ وَفُقَ أَمْرٍ لِلْقَضَا
 لَسْتُ أَدْرِی کَیْفَ أَبْدِی الطَّلَبَا..
 یَا تِی لَوْ أَتْرُکُهُ لَمْ أَعْمِدِ
 لَیْسَ ذَا عَقْلِ لَهُ رَأِی جَلِّی
 أَنْتَ مِنْ ذَا الْخَطَرِ إِنْتِ أَلِّی
 لَیْسَ یَدْرِی مَا لِی مِنْ مَقْصَدِ
 قَبَحَ أَيْضًا وَ لِلرُّوحِ أَذِی..
 لَهُ حَتَّى (لَا لِبُعْدِ وَ حَزَنُ)
 .. فَلِی لَمْ یَلْتَفِتْ أَوْ یَنْزَعُ..

قصه آن زن که طفل او بر سر ناودان فزید و خطر افتادن بود و از

علی مرتضی (ع) چاره جست

- (۱) يك زنی آمد به پیش مرتضی
 گفت شد بر ناودان طفل مرا
 (۲) گرش میخوانم نمی آید بدست
 و رهلم ترسم که او افتد به بست
 (۳) نیست عاقل تا که دریا بد چو ما
 کر بگویم از خطر سوی من آ
 (۴) هم اشارت را نمی داند بدست
 و بدانند نشنود آن هم بدست
 (۶) بس نمودم شیر و پستان را بدو
 او همی گرداند از من چشم و رو

- (۱) فَلَا جَلَّ الْحَقِّ جَلٌّ وَلَا
(۲) وَالْمَلَأَ ذَلِكَ سَرِيعًا لِي الْعِلَاجِ
وَرَجِيفٍ يَحْذَرُ أَنْ مِنْ ثَمَرِ
(۳) قَالَ فَوْقَ السَّطْحِ أَيْضًا يَعْجَلُ
(۴) ذَلِكَ الْيَطْفَلُ لَهُ الْجِنْسَ يَصِيرُ
وَمِنْ الْمِيزَابِ يَأْتِي لِلْأَبَدِ
(۵) مِثْلَ هَذَا عَمِلَتْ وَالْيَطْفَلُ ذَلِكَ
جِنْسُهُ الْوَجْهَ آدَارَ حَسَنًا
(۶) مِنْ عَلَى الْمِيزَابِ لِلْسَّطْحِ وَرَدَ
(۷) جَاذِبًا أَيْضًا غَدَى زَحَقًا فَزَحَفُ
مِنْ سُقُوطٍ لَهُ سَمَتَ الْأَسْقَلِ
- أَنْتُمْ يَا مَنْ مَسَكْتُمْ ذَا الْمَلَأَ
أَعْمَلُوا الْقَلْبُ لِي مِنْ أَنْزَعِاجِ
قَلْبِي الْقَطْعَ .. أَوْافِي لِلْخَطَرِ ..
أَحْضِرِي طِفْلًا لَكِي مِنْ ذَا الْعَمَلِ
نَاطِرًا بِالسَّرْعَةِ مِنْهُ يَسِيرُ
عَشَقَ الْجِنْسُ لِجِنْسٍ وَاتَّحَدَ
أَذْرَأَى ذَا الْيَطْفَلِ قَدْ حَلَّ هُنَاكَ
كَثْرَةً وَالْطَّرْفَ خَذَى مُذْعِنًا
قَادِرَانِ الْجِنْسَ لِلْجِنْسِ أَبَدُ
وَرَدَ الْيَطْفَلُ إِلَى الْيَطْفَلِ وَخَفُ
خَلَصَ .. بَتًّا بِهَذَا الْعَمَلِ ..

- (۱) از برای حق شماست ای مهان
(۲) زود درمان کن که می لرزد دلم
(۳) گفت طفلی را برآور هم بیام
(۴) سوی جنس آید سبک زان ناودان
(۵) زن چنان کرد و چو دید آن طفل او
(۶) سوی بام آمد ز متن ناودان
(۷) غر غران آمد بسوی طفل طفل
- دستگیر این جهان و آن جهان
که بدرد از میوه دل بگسلم
تا به ببینند جنس خود را آن غلام
جنس بر جنست عاشق جاودان
جنس خودخوش خوش بدو آورد رو
جاذب هر جنس را هم جنس دان
وارهید از او فتادن سوی سفل

- (۱) وَ لِهَذَا الْأَنْبِيَاءُ لِلْبَشَرِ
كَيْ مِنْ الْمِزَابِ بِالْجَنَسِيَّةِ
(۲) فَبِأَمْرِ الْحَقِّ قَالَ لِلْبَشَرِ
كَيْ إِلَى الْجِنْسِ يَمِيلُونَ الطَّرِيقَ
(۳) حَيْثُ أَنَّ الْجِنْسَ لِلْجِنْسِ عَجِيبٌ
جِنْسُهُ جَاذِبُهُ كُلُّ مَحَلٍّ
(۴) فَلَيْمِيسَى وَ لَا دَرِيسَ الْفَلَكِ
(۵) وَجَدَ ثُمَّ لِأَنَّ جِنْسَ الْبَدَنِ
مِنْ عَلِيٍّ جَاءَ لِسَمْتِ الْأَسْفَلِ..
- صَيَّرَ وَالْجِنْسَ وَ مِثْلًا بِالصُّورِ
هُمْ يَلْجُونَ وَ ذِي الْمِثْلِيَّةِ
مِثْلَكُمْ كُنْتُ .. بِشَكْلِ وَمَقَرِ..
لَا يُضِيعُونَ كَوْصَفَ الْفَرِيقِ .. (۱)
جَاذِبٌ كَانَ.. وَ بِالصُّنْعِ غَرِيبٌ..
لَهُ كَانَ طَالِبًا .. مَعَهُ اتَّصَلَ..
مَنْزِلًا كَانَ لِأَنَّ جِنْسَ الْمَلِكِ
كَانَ هَارُوتُ وَ مَارُوتُ يَفْنُ
.. لَهُمَا الْجِنْسُ كَذَا فِي الْأَوَّلِ

(۱) کم کردند کم - کم الاولی بفتح الکاف العربیة بمعنی « نه » ای لا یفعلو
(و کم الثانیة بضم الکاف الفارسیة بمعنی الضیاع یعنی قل لهم انا بشر مثلکم حتی یملوا
لجنهم ای یعرضوا عن خلاف الجنس و هو الشیطان و ینجون من الکفر و الضلال -

- (۱) زان بود جنس بشر پیغمبران
(۲) پس بشر فرمود خود را مثلکم
(۳) چونکه جنسیت عجایب جاذبی است
(۴) عیسی و ادريس بر گردون شدند
(۵) باز آن هاروت و ماروت از بلند
- تا بجنسیت رهند از ناودان
تا بجنس آیند و کم کردند کم
جاذبی جنس است هر جا طالبی است
با ملایک چونکه همجنس آمدند
جنس تن بودند زان زیر آمدند

- (۱) هَكَذَا الْكُفَّارُ بِالْجِنْسِ الْمَثِيلُ
لِلشَّيَاطِينِ لَإِذَا تَرَوْحُ لَهُمْ
(۲) مِائَةَ الْأَفِ خُلِقَ لِمَهُ هُمْ
(۳) خَیْطُوا كَانَ أَقْلُ خُلِقُهُمْ
هُوَ ذَاكَ الْحَسَدُ مَنْ ضَرَبَا
(۴) هُمْ مِنْ هَذِي الْكِلَابِ الْحَسَدَا
مَنْ هُمْ لِلْخَلْقِ مُلْكُ الْأَبَدِ
(۵) كُلُّ مَنْ يَنْظُرُ يُسْرِي وَ يَمِينُ
ظَهَرَ الْقَوْلُ نَجْ فِيهِ مِنْ حَسَدٍ
(۶) حَيْثُ أَنَّ كُلُّ مَنْ حَظًّا فَقَدْ
أَبَدًا مَا حَبَّ شَمْعَ أَحَدٍ

(۱) نسخه ثانیة الغضبا -

- (۱) کافران همجنس شیطان آمده
(۲) صد هزاران خوی بد آموخته
(۳) کمترین خوشان بدستی این حسد
(۴) زان سگان آموختند حقد و حسد
(۵) هر که را دید او کمال از چپ و راست
(۶) زانکه هر بد بخت خرمن سوخته
جانسان شاگرد شیطانان شده
دیده های عقل و دل بر دوخته
آن حسد که گردن ابلیس زد
که نخواهد خلق را ملک ابد
از حسد قولنجش آمد درد خاست
می نخواهد شمع کس افروخته

- (۱) اِصْحِرْ وَ اَتَّ بِكَمَالٍ فِي الْيَدِ
 (۲) لَا تَقَعُ فِي النَّعَمِ رَفَعَ ذَا الْحَسَدِ
 (۳) كَيْ هُوَ يُنْجِيكَ مِنْ شَرِّ الْحَسَدِ
 يَجْعَلُ شُغْلًا بِأَنْ لَا تَقْدُرُ
 (۴) جُرْعَةً لِلْخَمْرِ أَعْطَى اللَّهُ جَلَّ
 مِنْ كِلَا الدَّارَيْنِ يَنْجُو.. لَا يَرَى
 (۵) وَيَكْفٍ مِنْ حَشِيشٍ وَ هَبَا
 زَمَنًا عَنْ نَفْسِهِ مِنْهَا خَلَصَ
 (۶) وَالْإِلَهُ النَّوْمَ فِي هَذَا النَّمَطِ
 مِنْ كِلَا الدَّارَيْنِ بَتًّا قَلَمًا
 لَكَ حَتَّى مِنْ كَمَالٍ أَحَدِ
 أَطْلُبُ أَنْتَ مِنْ اللَّهِ الْأَحَدِ
 وَ لَكَ فِي الْبَاطِنِ حَتَّى الْأَبَدِ
 أَنْ إِلَى الْخَارِجِ عَنْهُ تَقْدُرُ
 أَنْ يَهَا الْكُفْرَانِ مِنْ لُطْفٍ جَعَلَ
 غَيْرُهُ مِنْ أَحَدٍ فِي ذَا الْوَرَى..
 قُدْرَةً خُصَّتْ بِهِ أَنْ ذَهَبَا
 .. بَعْدَ أَنْ كَانَ يَسْجُنُ كَالْقَفْصِ..
 جَعَلَ فَأَفْكَرُ بِالشُّغْلِ أَخْتَلَطُ..
 .. وَلَهُ أَعْطَى الصِّفَا وَالْوَرَعَا..

- (۱) هین کمالی دست آور تا تو هم
 (۲) از خدا میخواد دفع این حسد
 (۳) مرترا مشغولی بخشد درون
 (۴) جرعه می را خدا آن می دهد
 (۵) خاصیت بنهاده در کف حشیش
 (۶) خواب را یزدان بدانسان میکند
 از کمال دیگران نفقی بغم
 تا خدایت وارهاند از حسد
 که نپردازی از آن سوی برون
 که بدان مست از دو عالم میرهد
 کو زمانی میرهاند از خودیش
 کز دو عالم فکر را بر میکند

- (۱) صَيَّرَ مَجْنُونٍ مِنْ عَشَقٍ لِيَجِدَ
وَالْعُدُوَّ مِنْ صَدِيقٍ مَا عَلِمَ
(۲) مِائَةُ أَلْفٍ مِثْلُ ذَا الشَّرَابِ
أَنْ عَلَى الْإِدْرَاكِ مِنْكَ وَاللِّبَابِ
(۳) لَشِقَاءِ النَّفْسِ أَيْضاً كَمْ خُمُورٍ
مَنْ بِهَا الْمُنْحَوَسَةُ هَذِي يُمِيلُ
(۴) لِسُعُودِ الْعَقْلِ أَيْضاً كَمْ خُمُورٍ
(۵) مَنْزِلاً يَلْقَى بِتِلْكَ السَّكَرَةِ
يَقْلَعُ لِلْجَانِبِ ذَاكَ الطَّرِيقَ
- حَائِراً فِي عَشَقِهِ دَوْماً بُجْدِ
.. عَشَقَ الْجِلْدَ سِوَاهُ مَا فَهَمَ ..
هُوَ كَانَ وَاجِداً لَا فِي حِسَابِ
سَلَطَ يُنْجِيكَ مِنْ كُلِّ عَذَابِ
تَوَجَّدَ .. تَأْتِي بِسُكْرِ وَ سُورِ ..
عَنْ طَرِيقِ الْخَيْرِ لِلشَّرِّ يُحِيلُ
مَنْ بِهَا مِنْ غَيْرِ نَقْلِ وَ مُرُورِ
لِلسَّمَاءِ هُوَ سَامِي الْخِيَمَةِ (۱)
لَهُ يَطْوِي مِزْ مَعاً نَحْوَ الْفَرِيقِ

(۱) ای ان خیمه الفلك و ما تحتها فی طریق المنزل اللذی لا نقل له کسد و حجاره و نقل لجانب دارالقرار فالعقل السكران بميله الى السعادات من سكره يرفع و يمزق خیمه الفلك و يمكها قدامه فی الطريق و يصل الى دارالقرار و يستقر فی مرتبة الحقیقه ولا تمنعه النسب و الاضافات -

- (۱) کرد مجنون راز عشق پوستی
(۲) صد هزاران اینچنین می دارد او
(۳) هست میهای شقاوت نفس را
(۴) هست میهای سعادت عقل را
(۵) خیمه گردون ز سر مستی خویش
- کو نه بشناسد عدو از دوستی (۱)
که بر ادراکات تو بگمارد او
که زره بیرون برد آن نحس را
که بیاید منزل بی نقل را
بر کند زان سو بگیرد راه خویش

(۱) سبزواری س ۲۷۹ پوستی استخوان و پوست روپوش است و بس در دو عالم غیر یزدان نیست -

- (۱) اِصْحَ يَا قَلْبُ يَكْلِي مَنْ سَكَرَ
فِي خَمْرِ الْحَقِّ لَا غَيْرَ يَصِيرُ
(۲) مِثْلُ هَذَا الْخَمْرِ مِنْ هَذِي الدِّنَانِ
لَمْ يَكْ مِثْنُ هُمْ أَذْيَا لَهُمْ
(۳) ذَا لَإِنَّ كُلَّ مَعْشُوقٍ غَدَى
غَيْرَ أَنَّ ذَا الْوَاحِدِ الدُّرْدِي كَانَ
(۴) عَارِفَ الْخَمْرِ أَفْقَ مَعَ إِحْتِيَاطٍ
وَيْكَ لَا تَغْتَرَّ فَكُمْ فَرَقُ ظَهَرَ ..
سَاكِرًا عَيْسَى الْجِمَارُ بِالشَّعِيرِ
أَطْلُبِ السُّكَّرَ بِهَا .. فِي كُلِّ أَنْ ..
قُصِرَتْ .. دَوْمًا وَ ضَلَّ بِالْهُمِّ ..
دَنَا الْخَمْرَ أَمْتَلَى إِمَّا بَدَى
آخِرُ الدَّرِّ الْبَيْهِيُّ لَكَ بَانَ (۱)
ذُقْ فَخَمْرًا نُزِهَ عَنْ إِخْتِلَاطٍ

(۱) کوته دمها فی الاصل تصیر الاذیال و اراد بالدنان صور المجایب الالهیه کل
منهم مملو بنوع من شراب الملاحة و اراد بقصار الاذیال البئر اللذین لاخبر لهم من العاقبة

- (۱) هین بهر مستی دلا غره مشو
(۲) اینچنین می را بجو زین خمها
(۳) زانکه هر معشوق چون خنبست پر
(۴) می شناسا هین بچش با احتیاط
هست عیسی مست حق خرمست جو
مستی اش نبود ز کوته دمها
آن یکی درد و دگر صافی چو در
تا می یابی منزله ز اختلاط

(۱) سبزواری صفحه ۲۹۱ چنین نوشته کوته دنها با شیشها کوتاه کردن یعنی مستیش از شیشه های
صوری نیست یا کوته دم کنایه باشد از محدود الکمال و غیر واصل بغایت که غایت شی دنباله
آنت و نرسیده بغایت ناقص و پیر و دم بریده است -

- (۱) صَيَّرَ مَجْنُونٍ مِنْ عَشْقٍ لَجِلْدٍ
وَالْعُدُوِّ مِنْ صَدِيقٍ مَا عَلِمَ
(۲) مِائَةُ الْآفِ مِثْلُ ذَا الشَّرَابِ
أَنْ عَلَى الْإِذْرَاكِ مِنْكَ وَاللِّبَابِ
(۳) لَشِقَاءِ النَّفْسِ أَيْضاً كَمْ خُمُورٍ
مَنْ بِهَا الْمُنْحَوَسَةُ هُذِي يُمِيلُ
(۴) لِسُعُودِ الْعَقْلِ أَيْضاً كَمْ خُمُورٍ
(۵) مَنْزِلاً يَلْقَى بِتِلْكَ السَّكَرَةِ
يَقْلَعُ لِلْجَانِبِ ذَاكَ الطَّرِيقَ
- حَائِراً فِي عَشْقِهِ دَوَّماً بَجِدِ
.. عَشْقَ الْجِلْدِ سِوَاهُ مَا فَهِمَ ..
هُوَ كَانَ وَاجِداً لَا فِي حِسَابِ
سَلَطَ يُنْجِيكَ مِنْ كُلِّ عَذَابِ
تَوَجَّدَ .. تَأْتِي بِسُكْرِ وَ سُرُورِ ..
عَنْ طَرِيقِ الْخَيْرِ لِلشَّرِّ يُحِيلُ
مَنْ بِهَا مِنْ غَيْرِ ثَقَلٍ وَمُرُورِ
لِلسَّمَاءِ هُوَ سَامِي الْخِيَمَةِ (۱)
لَهُ يَطْوِي مَزْ مِعاً نَحْوَ الْفَرِيقِ

(۱) ای ان خیمه الفلك و ما تحتها فی طریق المنزل اللذی لا نقل له کسد و حجاره و تقلب لجانب دارالقرار فالعقل السكران بمیله الی السعادات من سكره یرفع و یمزق خیمه الفلك و یمسکها قدامه فی الطريق و یصل الی دارالقرار و یمتقر فی مرتبة الحقیقه ولا تمنعه النسب و الاضافات -

- (۱) کرد مجنون را ز عشق پوستی
(۲) صد هزاران اینچنین می دارد او
(۳) هست میهای شقاوت نفس را
(۴) هست میهای سعادت عقل را
(۵) خیمه گردون ز سر مستی خویش
- کو نه بشناسد عدو از دوستی (۱)
که بر ادراکات تو بگمارد او
که زره بیرون برد آن نحس را
که بیاید منزل بی نقل را
بر کند زان سو بگیرد راه خویش

(۱) سبزواری ص ۲۷۹ پوستی استخوان و پوست روپوش است و بس در دو عالم غیر یزدان نیست -

- (۱) أَصْحَ يَا قَلْبُ بِكُلِّ مَنْ سَكَرَ
فِي خَمْرِ الْحَقِّ لَا غَيْرَ يَصِيرُ
(۲) مِثْلَ هَذَا الْخَمْرِ مِنْ هَذِي الدِّنَانِ
لَمْ يَكْ مِثْنُ هُمْ أَذْيَا لَهُمْ
(۳) ذَا لَإِنَّ كُلَّ مَعْشُوقٍ غَدَى
غَيْرَ أَنَّ ذَا الْوَاحِدِ الدَّرْدِي كَانَ
(۴) عَارِفَ الْخَمْرِ آفَقَ مَعَ إِحْتِيَاظٍ
- وَيْكَ لَا تَغْتَرَّ فَكُمْ فَرَقُ ظَهَرَ ..
سَاكِرًا عَيْسَى الْجِمَارُ بِالشَّعِيرِ
أَطْلَبِ السُّكَّرَ بِهَا.. فِي كُلِّ أَنْ ..
قُصِرَتْ .. دَوْمًا وَ ضَلَّ بِالْهُمِّ ..
دَنَا الْخَمْرَ أَمْتَلَى أَمَا بَدَى
أَخْرُ الدَّرَّ الْبِهِيَّ لَكَ بَانَ (۱)
ذُقْ فَخَمْرًا نُزِهَ عَنْ إِخْتِلَاطٍ

(۱) کوته دمها فی الاصل تصیر الاذیال و اراد بالدنان صور المعایب الالهیه کل
منهم مملو بنوع من شراب الملاحة و اراد بقصار الاذیال البئر اللذین لاخبر لهم من العاقبة

- (۱) هین بهر مستی دلا غره مشو
(۲) اینچنین می را بجو زین خمها
(۳) زانکه هر معشوق چون خنبست پر
(۴) می شناسا هین بچش با احتیاط
- هست عیسی مست حق خرمست جو
مستی اش نبود ز کوته دمها
آن یکی درد و دگر صافی چو در
تا می یابی منزله ز اختلاط

(۱) سبزواری صفحه ۲۹۱ چنین نوشته کوته دنها با شیشا کوتاه کردن یعنی مستیش از شیشه های
صوری نیست یا کوته دم کنایه باشد از محدود الکمال و غیر واصل بغایت که غایت شی دنباله
آنست و نرسیده بغایت ناقص و پیر و دم بریده است -

- (۱) تَجِدُ الْخَمْرَانِ ذَانِ بِالسَّوَاءِ لَكَ جَرُّ السُّكْرِ جَاءُ بِالْإِصْفَاءِ
غَيْرَ أَنَّ الْخَمْرَ ذَا السُّكْرِ لَكَ
(۲) كَيْ مِنْ الْوَسْوَاسِ مِنْ كُلِّ الْحَيْلِ وَمِنْ الْفِكْرِ الَّذِي الْحَالُ أَخْلُ
تَخْلَصُ ذَا الْعَقْلِ فِي رَقْصِ الْجَمَلِ صَارَ مِنْ غَيْرِ عِقَالٍ يُعْتَقَلُ
(۳) فَالْنَّبِيُّونَ كَرُّوحٍ وَ مَلَكُ إِذْ غَدَوْا فَالْمَلَكُ مِنْ ذَا الْفَلَكَ
(۴) جَدُّبُوا فَالْجِنْسُ لِلنَّارِ الْهَوَاءِ وَالرَّفِيقُ إِذْ هُمَا كَانَا سَوَاءِ
بِالْمُرَادِ وَ مَعَارَا مَا الْعُلُوُّ أَبَدًا.. لَا السُّفْلَ أَنَا وَ الدُّنُو..
(۵) أَنْتَ إِذْ تُرِيطُ رَأْسَ قُلَّةٍ مَا بِهَا مَاءٌ خَلَتْ بِالْمَرَّةِ
وَسَطَ الْحَوْضِ أَوِ النَّهْرِ لَهَا تَجْعَلُ تَتَرَكُّهَا فِيمَا بِهَا
(۶) لِلْمَعَادِ لَمْ تَصِرْ لِلْأَسْفَلِ حَيْثُ أَنَّ قَلْبَهَا كَانَ خَلِيَّ

- (۱) هر دو مستی می‌دهندت لیک این مستیت آرد کشان تار ب‌دین
(۲) تا رهی از فکر و سواس و حیل بی عقال این عقل در رقص الجمیل
(۳) انبیا چون جنس روحند و ملک مر ملک را جذب کردند از فلك
(۴) باد جنس آتش است و یار او که بود آهنگ هر دو بر علو
(۵) چون به بندی تو سر کوزه تهی در میان حوض یا جوئی نهی
(۶) تا قیامت او فرو ناید به پست که دلش خالی است و روی باد هست

- (۱) وَالْهَوَا فِيهَا لِأَن مِيلُ الْهَوَاءِ
ظَرَفُهَا أَيْضاً تَجَرُّ لِلْعُلُوِّ
(۲) ثُمَّ ذِي الْأَرْوَاحِ مِنْ جِنْسٍ غَدَتِ
كَالْظِلَالِ نَحْوَهُمْ عَنْ بَكْرَةٍ
(۳) حَيْثُ أَنَّ عَقْلَهُ قَدْ غَلِبَا
قَدْ غَدَى الْعَقْلُ يَخْلُقِ كَالْمَلِكِ
(۴) وَهَوَى النَّفْسِ الَّذِي حَبَّ الْغَلَبِ
جِنْساً النَّفْسُ أَتَتْ لِلسُّفْلِ
(۵) ذَلِكَ الْقَبِطِيُّ فَرَعُونَ الذَّمِيمِ
لِلْعُلُوِّ كَانَ دَوَماً وَالسَّمَاءَ
وَ لَهُ تَبَغَّى الصُّعُودَ لَا الدُّنُو
لِلنَّبِيِّينَ بِمَا فِيهِمْ بَدَتْ
تَجِدُّ تَلَحُّقُهُمْ بِالْفِطْرَةِ
وَ بِأَشْكِ بِأَمْرِ وَجَبَا
جِنْسُهُ كَانَ وَ بِالطَّيْعِ اشْتَرَكُ
لِلْعُدُوِّ وَ لَهُ الْعُمَرُ طَلَبُ
وَ لَذَا مِنْهُ غَدَتِ لَا مِنْ عَلِ
جَانِسَ السَّبِطِيِّ ذَا مُوسَى الْكَلِيمِ

(۱) ای کما ان الظلال مسحوبة جانب ذواتها کذا الواصل لمرتبة الارواح کظل الانبياء
منجذب لجانبهم و تابع لهم (۲) ای کل من کان جنس الانبياء اتى عقله غالباً على
نفسه ففى عقله و طبيعته صار جنساً للملائكة و کما ان الملك علوى کذا صاحب عقل المعاد
ميله و توجهه لجانب العلا -

- (۱) میل بادش چون سوى بالا بود
(۲) باز آن جانها که جنس انبیاست
(۳) زانکه عقلش غالب است و بی زشک
(۴) وان هواى نفس غالب بر عدو
(۵) بود قبطی جنس فرعون ذمیم
ظرف خود را هم سوى بالا کشد
سوى ایشان کش کشان چون سایه هاست
عقل جنس آمد بخلق با ملک
نفس جنس اسفل آمد شد بدو
بود سبطی جنس موسى کلیم

- (۱) جَانَسَ هَامَانٌ بِالْجِنْسِ غَدَى
فَلَهُ اخْتَارَ إِلَى صَدْرِ السَّرِيرِ
(۲) فَبِلا شَكٍّ مِنَ الصَّدْرِ لِقَعْرِ
حَيْثُ ذَانِ النَّجَسَيْنِ لِسَقَرِ
(۳) فَكِلَا الْإِثْنَيْنِ مِثْلَ سَقَرِ
وَ كِلَا الْإِثْنَيْنِ أَيْضًا كَسَقَرِ
(۴) حَيْثُ أَنَّ سَقَرًا قَالَتْ سَرِيعُ
(۵) نُورُكَ النَّارَ ضَرْتُ يَا مُؤْمِنُ
أَطْفَأَ النَّارَ لِي لَوْ سَحَبْتُ
(۶) فَمِنَ النَّورِ يَفِرُّ مَنْ إِلَى
حَيْثُ أَنَّ يَا صُنْمَ طَبَعُ سَقَرِ
- مِثْلَ فِرْعَوْنَ بِمَا فِيهِ بَدَى
جَزَّ سَوَاهُ الْأَمِيرِ وَالْوَزِيرِ
جَزَّ مَا أَنَّ نَفَعَ أَكْثَرَ ضَرَّ ..
جَانَسَا وَالنَّارَ كَانَا وَالشَّرَّ
مُحْرِقَانِ .. ضِدَّ نُورِ سَفَرِ ..
نَفَرَا مِنْ نُورِ قَلْبٍ قَدْ سَفَرُ
جُزْنِي يَا مُؤْمِنُ لِي لَنْ تُرِيعُ
جُزَّ فَمِنْكَ النَّورُ دَاءُ مُزْمِنُ
ذِيلَهَا فِي حَرِّ قَدْ لَهَبَتْ
سَقَرُ يُنْسَبُ أَيْضًا فِي الْمَلَأُ
هُوَ كَانَ وَبِهِ الْجِنْسُ اسْتَقَرَّ

- (۱) بود هامان جنس مر فرعون را
(۲) لاجرم از صدر در قعرش کشید
(۳) هر دو سوزیده چو دوزخ ضد نور
(۴) زانکه دوزخ گوید ای مؤمن تو زود
(۵) بگذر ای مؤمن که نورت میکشید
(۶) میرمد آن دوزخی از نور هم
- بر گزیدش برد تا صدر سرا
که ز جنس دوزخند آن دو پلید
هر دو چون دوزخ ز نور دل نفور
بر گذر که نورت آتش زار بود
آتشم را چونکه دامن می کشید
زانکه طبع دوزخستیش ای صنم

(۱) أَبَدًا بِالرُّوحِ إِذْ لِلنَّارِ مَا
كَانَ مِنْهُ النُّورُ جِنْسًا بَلْ سَمِيَ
هُوَ ضِدُّ النَّارِ فِي الْوَاقِعِ قَدْ
طَلَبَ النُّورَ وَ بِالنُّورِ اتَّحَدَ

فی بیان حدیث جزیا مؤمن فان نورك اطفأ ناری عن لسان النار

(۲) فِي الْحَدِيثِ وَرَدَ الْمُؤْمِنُ إِذْ
فِي الدُّعَا يَا اللَّهُ جَلَّ إِنَّ يَلْذِ

(۳) خَائِفًا مِنْ سَقَرٍ يَرْجُو الْأَمَانَ
سَفَرٌ أَيْضًا بِرُوحِ ذَلِكَ كَانَ

دَأْبُهَا تَرْجُو مِنَ اللَّهِ الْأَمَانَ
أَنْ لِي يَا رَبِّي أَبْعِدْ مِنْ فُلَانٍ

(۴) جَذَبُ الْجِنْسِيَّةِ الْجَذْبُ أَنْظِرْ
حَالًا الْجِنْسُ لَكَ فِي النَّظَرِ

مَنْ يَكُونُ الْكَفَرُ أَمْ لِدَيْنٍ
أَيُّ جِنْسٍ لَكَ مِنْ ذَيْنِ يَبِينُ

(۵) لَوْ لِهَامَانَ تَمِيلَ فَإِلَيْهِ
تَنْعَمِي جِنْسًا عَلَيْكَ مَا عَلَيْهِ

وَلِمُوسَى لَوْ تَمِيلُ فَلَكَا
نِسْبَةُ سُبْحَانَ مِنْهُ جَدُّكَ

(۶) وَ إِلَى الْإِثْنَيْنِ لَوُمِلَتْ أَنْقَلَعَتْ
لَهُمَا الْجَنَسَيْنِ رُمَتْ وَ اتَّبَعَتْ

فَهُنَا نَفْسٌ وَ عَقْلِي مَعَا
خُلِطَا.. الْأَقْوَى غَدَى مُتَّبَعَا..

(۱) زانکه جنس نار نبود نور او ضد نار آمد حقیقت نور جو

در بیان حدیث جزیا مؤمن فان نورك اطفأ ناری از زبان دوزخ

(۲) در حدیث آمد که مؤمن در دعا چون امان خواهد ز دوزخ او خدا

(۳) دوزخ از وی هم امان خواهد بجان که خدایا دور دارم از فلان

(۴) جاذبه جنسیت است اکنون یبین که تو جنس کیستی از کفر و دین

(۵) گر بهامان مائلی هامائلی ورموسی مائلی سبجائی

(۶) ورم بهر دو مائلی انگیخته نفس و عقلی هر دو آن آمیخته

- (۱) فَكَيْلَا الْاُتْنَيْنِ فِي حَرْبٍ عَوَانُ
لِصِيرِ الْعَقْلِ وَ الْفِكْرِ مُدَامُ
(۲) قَدْحَ الْيَصْدَقِ مُدَاماً اِشْرَبِ
كَي يَذَالُ الشَّرْبِ الْمَعَانِي لِلْصُورِ
(۳) حَسْبُكَ فِي عَالَمِ الْحَرْبِ الْفَرَحُ
تَنْظُرُ مِنْهُزَماً كُلَّ نَفْسٍ
فَتَنْبِيَهُ وَ اِحْتِيَهُدُ كُلَّ زَمَانُ
غَالِباً لِلنَّفْسِ تَحْظُ بِالْمَرَامِ
مِنْ يَدِ مُوسَى الْكَلِيمِ وَ اطْرِبِ
تَغْلِبُ تَلْقَى النِّجَاحَ وَ الظَّفَرَ
ذَا يَا بَانَ اَأَنْتَ الْعَدُوُّ ذَالْفَرَحِ
مَا لَهُ لِلْصَّلَاحِ آيٍ مَلْتَمَسِ ..

فی بیان مشورۃ فرعون مع هامان باتیانہ الایمان بموسی (ع)

- (۴) اِخْرِ الْاَمْرِ فَذُو الْوَجْهِ الْعَنِيدُ
(۵) لَهُ مِنْ شُورٍ وَ اَوْعَادِ الْكَلِيمِ
(۶) عَدَّ مَعَ هَامَانَ هَامَانُ لِانْ
ذَاكَ مَعَ هَامَانَ قَالَ مَا يُرِيدُ
ذَاكَ قَالَ مَحْرَماً هَذَا الزَّيْمِ
قَدْ رَأَاهُ وَحْدَهُ فِي ذَا الزَّمَنِ

- (۱) هر دو در جنگند هان وهان بکوش
(۲) ساغر صدق از کف موسی بنوش
(۳) در جهان جنگ و شادی این بس است
تا شود بر نفس غالب عقل و هوش
تا شود غالب معانی بر نقوش
که به بینی بر عدو مردم شکست

مشورت کردن فرعون با هامان در ایمان آوردن بموسی (ع)

- (۴) آن ستیزه رو بسختی عاقبت
(۵) وعده های آن کلیم الله را
(۶) گفت با هامان چو تنهایش بدید
گفت با هامان برای مشورت
گفت و محرم ساخت آن کمراه را
جست هامان و گریبان را درید

صَحَبَ كَثْرًا وَ أَبْدَى حُرْقًا
ضَرَبَ فِي الْأَرْضِ أَبْدَى الْغَمَّةِ
كَيْفَ لِلْسلْطَانِ عَالِي الرُّتَبِ
..عَجَبًا كَيْفَ نَجَى كَيْفَ أَمِنَ..
أَنْتَ سَخَرْتَ الْمَلِكُ وَحَدَا
ذَهَبًا طَلَقًا وَ عَزَّ مِثْلَا
مُلْكُهُ فِي مَشْرِقٍ أَوْ مَغْرِبِ
بَذَلَ الْهَيْرَةَ آدَى لِلْخَرَجِ
تَمَسَّحُ مِنْهَا الشِّفَاءُ الرِّقْبَةِ
كَانَ فِي الْأَرْضِ وَ فَوْقَ الْفَلَكَ
تَنْظُرُ فَالْرَأْسَ تُلْوِي الْمُتَمَسِّ
..تَحَسِبُ الرَّمْلَ جُنُودًا وَ الْحَصَى..

(۱) نَهَضَ وَ الْجَيْبَ مِنْهُ مَزَقًا
كَمْ بَكَى الْبُرْطُلَّةَ وَالْعِمَّةَ
(۲) أَنْ هُوَ ذَاكَ قَلِيلُ الْآدَبِ
فِي الْحُضُورِ قَالَ ذَا الْقَوْلِ الْخِشْنُ
(۳) كُلُّ هَذَا الْعَالَمِ طَوْعًا لَكَا
أَنْتَ بِالسَّعْدِ جَعَلْتَ شُفْلَا
(۴) كُلُّ سُلْطَانٍ بِقَلْبٍ طَيِّبِ
نَحْوِكَ جَاءَ وَ مِنْ غَيْرِ لَجَاجِ
(۵) فَالْمُلُوكُ فِي تُرَابِ الْعَتَبَةِ
لَكَ تُنْوِي يَا أَجَلُ مَلِكِ
(۶) فَرَسَ الْبَاغِي لَنَا لَمَّا الْفَرَسُ
تَطْلُبُ تَنْهَزِمُ لَا فِي عَصَا

کوفت دستار و کله را بر زمین
اینچنین گستاخ آن حرف تباه
کار را با بخت چون زر کرده تو
سوی تو آرند سلطانان خراج
برستانه خاک تو ای کیقباد
رو بگرداند گرینزد بی عصا

(۱) بانگها زد گریهها کرد آن لعین
(۴) کوچه گونه گفت اندر روی شاه
(۳) جمله عالم را مسخر کرده تو
(۲) از مشارق و از مغارب بی لجاج
(۵) پادشاهان لب همی مالند شاد
(۶) اسب باغی چون به بیند اسب ما

- (۱) أَنْتَ حَتَّى الْآنَ مَعْبُودَ الْوَرَى
 (۲) تَرْجَعُ لِلْخُلُقِ عَبْدًا وَ حَقِيرُ
 أَحْسَنَ مِنْ أَنْ يَكُونَ السَّيِّدُ
 (۳) لَا تَرُمُ ذَا أَوَّلًا لِي أُقْتَلَ
 كَيْ عَلَى السُّلْطَانِ مَنِ الْعَيْنُ ذَا
 (۴) أَيُّهَا السُّلْطَانُ إِضْرِبْ عُنْقِي
 (۵) وَالصَّغَارِ الْعَيْنُ لِي لَمْ تَنْظُرِ
 أَنْ سَمَاءُ تَرْجَعُ الْأَرْضُ السَّمَاءُ
 (۶) مَنْ لَنَا كَانُوا الْعَبِيدَ صِيرُوا
 مَنْ هُمْ عَشَائُنَا الْقَلْبُ لَهُمْ
 (۷) لِلْعَدُوِّ الْعَيْنُ قَرَّتْ وَالرَّقِيبُ
 فَلَنَا رَاقٍ إِذَا قَعَرَ الْقُبُورُ
- كُنْتُ وَالْمَسْجُودَ فِي أَسْمَى ذُرَى
 قَبْلًا لَفِ أَلْفِ نَارٍ لَوْ تَصِيرُ
 وَالْمَلِكُ الْعَبْدُ مِنْهُ يَعْبُدُ
 يَا مَلِكَ الصِّينِ رَأْسَ الدُّوَلِ
 لَا تَرَى هَذَا لِمَصَابٍ وَالْأَذَى
 أَوَّلًا حَتَّى لِهَذَا الْحَرْقِ
 أَبَدًا مَا كَانَ ذَا لَمْ يَقْدِرِ
 تَرْجَعُ أَرْضًا عَظِيمًا ذَا أَفْتِرَاءِ
 سَادَةً فِينَا عَلَيْنَا أَمْرًا
 جَرِحَ مِنَّا .. وَأَوْدَى جُلُوهُمْ ..
 عَمِيتْ عَيْنُ الصَّدِيقِ وَالْحَبِيبِ
 يَرْجَعُ الرُّوْضَةَ لُطْفًا وَالزُّهُورُ

بوده کردی کمینه بندکان
 که خداوندی شود بنده پرست
 تا نه بیند چشم من بر شاه این
 تا نه بیند این مذلت چشم من
 که زمین گردون شود گردون زمین
 بیدلامان دلخراش ما شوند
 گشت ما را بس گلستان قعر کور

(۱) تا کنون معبود و مسجود جهان
 (۲) در هزار آتش شدن زین خوشتر است
 (۳) نی بکش اول مرا ای شاه چین
 (۴) خسروا اول مرا کردن بزن
 (۵) خود نبودست و مبادا اینچنین
 (۶) بندگانمان خواجه تاش ما شوند
 (۷) چشم روشن دشمنان و دوست کور

ابطال کلام هامان مع فرعون

- (۱) فَأَلْصَدِيقَ مِنْ عَدُوٍّ أَبَدًا
 لَيْسَ يَدْرِي مِنْ عَمَى قَدْ وَجَدَا
 (۲) أَعُوْجًا بِالنَّزْدِ دَوْمًا لَعِيًا
 يَا لَعِينُ فَأَلْعَدُو قَرَبًا
 مِنْكَ أَنْتَ لَا سِوَاكَ مَنْ يَلَا
 ذَنْبٍ حَقْدًا لَا تُعْذِفِي ذَا الْمَلَأِ
 (۳) لَكَ خَصْمًا عِنْدَكَ الْحَالُ الْقَبِيحُ
 ذَاهُوا الدَّوْلَةَ.. وَالْأَمْرُ الصَّحِيحُ..
 أَنْ هُوَ فِي الْأَوَّلِ جُهْدٌ وَكَذْ
 وَ عَنِ الدَّوْلَةِ ذِي إِنْ لَمْ تَسِرْ
 (۴) ذَا الرِّبْعِ لَكَ قَدْ عَادَ الْخَرِيفُ
 أَنْتَ بِالتَّدْرِيجِ زَحْفًا وَتَقَرُّ
 (۵) وَلَكُمْ ذَا الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
 أَنْ تَرَى بَعْدُ بِهِ رِيْعًا وَرَيْفًا..
 مِنْهُمْ الْأَرُؤْسُ قَيْدَ الْبَدَنِ
 (۶) حَيْثُ أَنْ لِلْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
 نَظَرَ مِنْ مِثْلِكَ .. لَا يُرْهَبُ
 قَطُّعُوا.. مَا لَهُمْ مِنْ ثَمَنِ..
 مِنْ قَرَارٍ لَمْ يَكُ فِي الْحُجْبِ
 فَهُمَا كَيْفَ الْقَرَارَ لِأَحَدٍ
 يَجْعَلَانِ بَاقِيًا مَرَّ الْأَبَدِ

تزییف سخن هامان با فرعون

- (۱) دوست از دشمن همی نشناخت او
 نرد را کورا نه کژ می باخت او
 (۲) دشمن تو جز تو نبود ای لعین
 بیگناهان را مگو دشمن بکین
 (۳) پیش تو این حالت بد دولت است
 که دوا دو اول و آخرت است
 (۴) گر ازین دولت نتازی خز خزان
 این بهارت را نمی آید خزان
 (۵) مشرق و مغرب چو تو بس دیده اند
 که بسر ایشان ز تن بیرده اند
 (۶) مشرق و مغرب که نبود برقرار
 چون کند آخر کس را پایدار

- (۱) أَنْتَ فِي ذَا تَفَخُّرٍ أَنْ مِنْ حَذَرٍ
لَكَ أَبَدِي النَّاسُ أَيَّامًا قِلَالٍ
(۲) كُلُّ مَنْ خَرَّ لَهُ الْخُلُقُ فَزَعُ
(۳) وَإِذَا مَا السَّاجِدُ ذَاكَ رَجَعُ
(۴) لَهُ أَوْدَاهُ سَعِيدٌ مَنْ أَذَلُ
(۵) صَارَ بِالْكَبِيرِ غَدَى السَّمِ النَّقِيعُ
وَمِنَ الْخَمْرِ أَمْتَلَى سَمًا غَدَى
(۶) وَإِذَا مَا الْمُدِيرُ الْخَمْرَ أَمْتَلَى
وَزَمَانًا رَأْسَهُ مِنْ طَرَبٍ
(۷) فَهُوَ بَعْدَ نَفْسٍ مِنْ رَوْحِهِ
- مَعَ قَيْدٍ مُحْكَمٍ مِنْكَ ظَهَرَ
مَلَقًا .. صِرْتَ يَغِزِرُ وَ جَلَالُ
سَاجِدًا فِي رَوْحِهِ السَّمِ وَضَعُ
عَنْهُ يَدْرِي أَنَّهُ السَّمِ صَرَعُ
نَفْسُهُ وَيَلِ اللَّذِي مِثْلَ الْجَبَلِ
لَكَ هَذَا الْكَبِيرُ وَالْخَطْبُ الْفَطِيعُ
دَائِخًا سَكَرَانَ ذَاكَ مَا أَهْتَدَى
سَمًا أَنَا شَرِبَ مِنْهُ حَلَى
حَرَكَ مَا بِهِ أَذْنِي كَرَبٍ
ذَلِكَ السَّمِ غَدَى فِي رَوْحِهِ

- (۱) تو بدان فخر آوری کز ترس و بند
(۲) هر که را مردم سجودی می کنند
(۳) چونکه بر گردد ازو آن ساجدش
(۴) ای خنک آن را که ذلت نفسه
(۵) این تکبر زهر قاتل دان که هست
(۶) چون می پر زهر نوشد مدبری
(۷) بعد یکدم زهر در جانش فسد
- چاپلوست گشت مردم روز چند
زهر اندر جان او می آکنند
داند او کان زهر بود و موبدش (۱)
وای آن کز سر کشی شد چون که او
از می پر زهر گشت آن گیج و مست
از طرب یکدم بجنباند سری
زهر بر جانش کند داد و ستد

(۱) در شرح بحر العلوم راجع بکلمه موبدش چنین نگاشته است اگر موبد به مزه بعد و ار موبد به معنی دفن است و اینجا اگر به معنی دفن گیرند بسیار مناسب است و اگر بیاء موحده پس به معنی فروکننده باشد و اگر موبد بفتح میم و دال معجمه خوانده شود و قافیه گردانیده آید پس به معنی حاکم مجوس است و این بعید است در قواعد شعرا - سبزواری صفحه ۳۱۰ - موبد حکیم ترسایان است و خاص نیز گویند و موبدان قاضی القضاة است یعنی زهر بلند بوده از مسجودین که حکیم وقاضی باشند چه جای دون مرتبه ایشان و در بعض نسخ (زهر بود و مردنش)

- (۱) حَاكِمًا بِالْمَرَّةِ كَيْفَ أَرَادَ
لَمْ يَكُ فَأَنْظَرَ لِمَهْ السَّمُّ لِعَادِ
(۲) فَأِذَا السُّلْطَانُ سُلْطَانًا قَهْرُ
(۳) وَإِذَا الْمَجْرُوحَ وَالْمَضْيُ وَجَدَ
(۴) وَإِذَا مَا الْكَبِيرَ كَانَ السَّمُّ لِمَ
(۵) بَخْطًا وَالْآخِرَ مَنْ لَمْ يَجِدَ
وَ يَهْدِينَ الْإِحْرَاكِينَ لَزِمَ
(۶) لِلْفَقِيرِ الْبَصُّ قَطَّاعُ الطَّرِيقِ
لَنْ يُعْضَ الْذَنْبُ ذَنْبًا مَيِّتًا
(۷) وَلِذَاكَ الْخَضِرُ قَدْ كَانَ السَّفِينِ
- لَوْ لَكَ فِي السَّمِّ لِلْكَبِيرِ اعْتِقَادُ
طَرَقَ عَنْ بَكْرَةٍ كَلَّا أَبَادُ
حَبَسَ أَوْ لَهُ فِي يَثْرِ أَقَرُ
مَرَّهًا سَوَى وَ بِالْجُودِ أَمَدُ
قَتَلَ السُّلْطَانُ وَهُوَ لَا يَأْمُ
خِدْمَةً مِمَّ لَهُ رَقَّ يَجِدُ
تَعْرِفَ السَّمِّ وَ مَا مِنْهُ يُلَمُّ
أَبَدًا مَا سَرَقَ .. مَعَهُ الرِّفِيقُ
أَبَدًا بَلْ عَضَّ حَيًّا عَنَّا
كَسَرَ حَتَّى يَذَا يُقَدِّرُ حِينَ

- (۱) گر نداری زهریش را اعتقاد
(۲) چونکه شاهی دست یابد بر شهی
(۳) ور بیاید خسته افتاده را
(۴) گر نه زهر است آن تکبر پس چرا
(۵) وین دگر را بی زخمت چون نواخت
(۶) راهزن هر گر کدائی را نزد
(۷) خضر کشتی را برای آن شکست
- کز چه زهر آمد نگر در قوم عاد
بکشش یا باز دارد در چاهی
مرهمش سازد شه و بدهد عطا
کشت شه را بی گناه و بی خطا
زین دو جنبش زهر را باید شناخت
گر کک گرگ مرده راهر گز کرد
تا تواند کشتی از فجار رست

- (۱) مِنْ يَدِ الْفُجَارِ يَنْجُوذُ السَّفِينُ
فَصِيرَ الْمَكْسُورَ فِي الْفَقْرِ الْأَمَانُ
(۲) إِنَّ ذَاكَ الْجَبَلَ مَنْ قَدْ وَجَدَ
فَيَضْرِبُ الْمِعْوَلَ كَمْ قُطْعًا
(۳) وَضَعَ السَّيْفَ لِأَجْلِ مَنْ وَجَدَ
فَعَلَيْهِ الضَّرْبَ لِلْسَّيْفِ أَبَدُ
(۴) يَا غَوِيَّ السَّلْطَةَ الْنَفْطَ أَحْسِبِ
يَا أَخِي كَيْفَ إِلَى النَّارِ تَصِيرُ
(۵) كُلُّ مَنْ لِلْأَرْضِ سَاوِي مَا اخْتَلَفَ
(۶) فَمِنْ الْأَرْضِ زَمَانًا لَوْ رَفَعُ
فَبَدَّ الْوَقْتَ الْجِرَاحَ وَجَدَا
- أَذْ هُوَ الْمَكْسُورُ يُنْجِي وَيُعِينُ
رُحَ إِلَى الْفَقْرِ وَفِيهِ ادْخَلَ زَمَانُ
لَهُ كَمْ مِنْ مَعْدَنٍ نَقْدٍ مَعْدُ
أَرْبَاءُ .. أَنْ .. وَ حَنَّ جَزَعًا ..
عُنُقًا مِنْ قَاذِفِ الظِّلِّ يُعَدُّ
لَا يَكُونُ .. فَلَهُ لَيْسَ مَعْدُ ..
مَعَ نَارٍ أُجِجَتْ فِي لَهَبٍ
وَ إِلَى الْحَنْفِ بِرِجْلَيْكَ تَسِيرُ ..
لِلْسِهَامِ أَنْظُرْ مَنْ يَغْدُو وَالْهَدَفُ
رَأْسُهُ كَالْهَدَفِ غَنَمًا طَلَعُ
مَا لَهَا التَّرْقِيعُ مَا أَنْ عَمِدًا (۱)

(۱) نسخه ثانیة مالها التضميد مان عمدا

- (۱) چون شکسته می رهد اشکسته شو
(۲) آن کهی گو داشت از کان نقد چند
(۳) تیغ بهر اوست کورا گرد نیست
(۴) مهتری نفطست و آتش ای غوی
(۵) هرچه او هموار باشد با زمین
(۶) سر بر آرد از زمین آنگاه او
- امن در فقر است اندر فقر او
گشت پاره پاره از زخم کلند
سایه کافکن دست بروی زخم نیست
ای برادر چون بر آذر می روی
تیرها را کی هدف کرده بین
چون هدفها زخم یابد بی رفو

مَعَ أَنْتُ .. يَهُمَا تَبْغِي الْهَنَا ..
تَقَعُ .. أَنَّى لَكَ بِالْأَصْرِ ..
أَكْثَرَ حُمَقًا وَ أَذْنَى أَثَرًا ..
.. يَصْعَبُ مِنْ بَعْدِ هَذَا جَبْرُهُ ..
أَنْ تَعَالِي الْقَدْرِ شِرْكَ كَلَّهُ
فِيهِ مَا كُنْتَ وَعَدْتَ الْبَاقِيَا
شِرْكَةَ الْمَلِكِ بَدَخْتَ جَانِبَا ..
ذَاكَ أَنْتَ هُوَ .. لَسْتَ ثَانِيَا ..
أَيْنَ لَا أَيْنَ لَكَ .. وَالْفِرْقَةُ ..
فَهْمُهُ فِي قِيلٍ أَوْ قَالَ حَصْلُ
.. مِنْ دُمُوزٍ وَ سَتِيرٍ كَامِنٍ ..
مِنْهُ فِي الْحَالِ وَ شَبَتَ ضَرْمَا

(۱) سُلِّمُ الْخَلْقِ جَمِيعًا ذِي أَنَا
أَنْتَ مِنْ ذَا السَّلَمِ فِي الْآخِرِ
(۲) كَلُّ مَنْ يَصْعَدُ فِيهِ أَكْثَرًا
إِذْ لَهُ الْعَظْمُ يَزِيدُ كَسْرُهُ
(۳) ذِي الْفُرُوعِ وَالْأُصُولِ ذِي لَهُ
(۴) لِأَنَّ لَهُ جَلَّ حَيْثُ الْفَانِيَا
بِهِ صِرْتَ الْبَاغِي وَالطَّالِبَا
(۵) إِذْ بِهِ حَيًّا تَصِيرُ بَاقِيَا
وَحَدَّةً خَالِصَةً فَالِشِّرْكَةُ
(۶) شَرْحَ ذَا أَطْلُبُهُ بِمِرَاتِ الْعَمَلِ
(۷) لَوْ أَقُولُ مَا لِي فِي الْبَاطِنِ
فَلَكُمْ مِنْ كِبِدٍ صَارَتْ دَمَا

عاقبت زین نردبان افتادنی
کاستخوان او بتر خواهد شکست
که نرفع شرکت یزدان بود
باغی باشی بشرکت ملک جو
وحدت محض است آن شرکت کی است
که نیایی فهم این از گفتگو
بس جگر ها گردد اندر حال خون

(۱) نردبان خلق این ما و منی
(۲) هر که بالاتر رود ابله تر است
(۳) این فروعت و اصولش آن بود
(۴) چون نمرودی و نگشتی زنده زو
(۵) چون بدو زنده شدی آن خود و نیست
(۶) شرح این در آینه اعمال جو
(۷) گر بگویم آنچه دارم در درون

- (۱) أَحْجِمُ مِنْ بَعْدِ ذَا لِلاذْكِيَاءَ
مَرَّتَيْنِ أَنَا صِحْتُ لَوْ أَحَدُ
(۲) حَاصِلُ ذَاكَ بِذَلِكَ الْقَوْلِ الْقَبِيحِ
(۳) مَنْ لَدَى فِرْعَوْنَ صَدَّ اللُّقْمَةُ
لِلنِّعَمِ مِنْ حَلَقِهِ بِالصَّدْفَةِ
(۴) بَيَدَرَ فِرْعَوْنَ ذَرَى فِي الْهَوَاءِ
لِلْمَلِكِ اللَّهِ أَنَا لَا جَعَلَ
- قَدْ كَفَى هَذَا.. كَلَامًا وَ نِدَاءً..
يُوجَدُ فِي الْقَرِيَةِ.. أَوْ ذُو رَشْدٍ..
مِثْلُ هَذَا الْمَسَلِكِ الرَّحْبِ الْفَسِيحِ
وَصَلَتْ لِلدَّوْلَةِ وَ النِّعْمَةُ
قَطَعَ.. صَارَ يَكُلُ خِفَّةً..
مِثْلُ ذَا الصَّاحِبِ.. لُبًّا وَ دُهَاءً..
لَا وَ لَا فِي رَأْيِهِ أَنَا فَعَلَ..

فی بیان قطع امل موسی (ع) من ایمان فرعون بسبب استحکام

کلام هامان فی باطن فرعون

- (۵) قَالَ مُوسَى نَحْنُ لَطْفًا وَ كَرَمٌ
غَيْرَ أَنْ دَوْلَتُكَ قِسْمَتُهَا
قَدْ أَرِيْبَاكَ.. وَ أَنْوَاعِ النِّعَمِ..
عُدِمَتْ.. قَدْ تَفَدَّتْ نِعْمَتُهَا..

(۱) بس کنم خود زیرکان را این بس است

(۲) حاصل آن هامان بدان گفتار بد

(۳) لقمه دولت رسیده و تا دهان

(۴) خرمن فرعون را داد او بیاد

نا امید شدن موسی (ع) از ایمان آوردن فرعون و بجای یافتن سخنان هامان در درون او

(۵) گفت موسی لطف بنمودیم و جود خود خداوندیت را روزی نبود

- (۱) إِنْ تِلْكَ الدَّوْلَةُ مَنْ لَمْ تَجِدْ
فَهِيَ لَا كَمَا لَكَ أَعْطَتْ وَلَا
(۲) إِنْ تِلْكَ الدَّوْلَةُ مَنْ سَرَقَهُ
مَا لَهَا قَلْبٌ وَلَا رُوحٌ وَلَا
(۳) إِنْ تِلْكَ الدَّوْلَةُ مَنْ مَنَحَتْ
هُمْ لَهَا كَالَّذِينَ بَعْدًا أَخَذُوا
(۴) دَوْلَةٌ عَارِيَةٌ لِلْحَقِّ جَلَّ
لَكَ يُعْطِي الْحَقُّ وَالْكُلُّ أَتَّفَقَ
- صِدْقًا .. الْوَاقِعَ أَنَا لَمْ تَرِدْ ..
يَدًا .. أَعْيَتْ قُدْرَةً فِي ذَالَمَلَا ..
قَدْ غَدَتْ .. لِلْبَاطِلِ مُعْتَنِقَهُ ..
عَيْنٌ .. الْعَاطِلَةَ فِي ذَالَمَلَا ..
ذِي الْعَوَامُ لَكَ فِيهَا سَمَحَتْ
مِنْكَ أَيْضًا وَ لَكَ قَدْ نَبَذُوا ..
أَعْطِ حَتَّى دَوْلَةٌ تَسْمُو الدَّوْلُ ..
أَنَّهُا كَانَتْ لَكَ أَهْلًا وَ حَقٌّ ..

فی بیان منازعه امراء العرب فی حضور الرسول (ص) قائلین

اقم هذا الملك يننا حتى لا يكون يننا نزاع و جواب الرسول لهم انه مامور

فی هذه الامارة و مباحثة الطرفين

- (۵) أُمَرَاءُ الْعَرَبِ حَوْلَ الرَّسُولِ
جَمِعُوا أَبَدُوا نِزَاعًا .. وَ نُبُولُ ..

- (۱) آن خداوندی که نبود راستین
(۲) آن خداوندی که دزدیده بود
(۳) آن خداوندی که دادندت عوام
(۴) ده خداوندی عاریت بحق
مرورا نی دست دان نی آستین
بیدل و بیجان و بی دیده بود
باز بستانند از تو همچو وام
تا خداوندیت بخشد متفق

منازعت امیران عرب با مصطفی (ص) که ملک را مقاسمت کن تا نزاعی نباشد و جواب

فرمودن مصطفی (ص) من مامورم در این امارت و بحث ایشان از طرفین

- (۵) آن امیران عرب کرد آمدند
نزد پیغمبر منازع می شدند

أَنْتَ هَذَا لِمُلْكِكَ كَيْفَ مَا يَصِيرُ
خُذْ وَ أَنْصِفْ عَادِلًا فِي حُكْمِكَ
أَنْتَ مِنْ قِسْمَتِنَا اغْسِلْ.. وَأَلَيْكَ
وَ بِأَمْرِ مُطْلَقٍ لُطْفًا سَمَحْ
أَحْمَدُ مَعَ دَوْرِهِ.. السُّلْطَانُ كَانَ
وَ اتَّقُوا فَهُوَ النَّبِيُّ الْمُرْسَلُ..
ذَاكَ أَيْضًا مِثْلَكَ فِينَا قَضَى
وَهَبْ حُكْمًا.. وَ أَمْرًا فِي الدُّنَا..
لِي هَذَا الْمُلْكُ أَعْطَى مَا وَجِبَ
مِنْكُمْ فِي النَّسْلِ يَبْقَى.. وَ السَّنَنُ..
أَكْثَرَ مِمَّا لَكَ مَاذَا السَّنَدُ

(۱) أَنْ عَلَى كُلِّ أَمِيرٍ بِالْأَمِيرِ
(۲) بَيْنَنَا قِسْمٌ جَمِيعًا قِسْمًا
كُلَّ فَرْدٍ قِسْمُهُ أَعْطِ وَ يَدِيكَ
(۳) قَالَ فَلَا مَرَّةَ لِي الْحَقُّ مَنَحَ
(۴) وَ بِأَسْمَى سُودِدٍ أَنْ ذَا قِرَانِ
أَصْحُوا وَالْأَمْرَ لَهُ إِمْتَسَلُوا
(۵) لَهُ قَالَ الْقَوْمُ نَحْنُ فَالْقَضَا
أَنَّا الْحُكَّامُ وَاللَّهُ لَنَا
(۶) قَالَ لَكِنْ حَقًّا اللَّهُ وَهَبَ
وَ لَكُمْ عَارِيَّةً أَعْطَى لِأَنَّ
(۷) لَهُ قَالَ الْقَوْمُ لَا تَطْلُبْ أَبَدَ

بخش کن این ملک و بخش خود بگیر
تو ز بخش ما دو دست خود بشو
سروری و امر مطلق داده است
هین بگیرد امر او اورا اتقوا
حاکمیم و داد میری مان خدا
مر شمارا عاریة از بهر زاد
چیست حجت بر فزون جوئی بگو

(۱) که تو میری هر يك از ما هم امیر
(۲) هر یکی در بخش خود انصاف جو
(۳) گفت میری مرا حق داده است
(۴) کاین قران احمدست و دور او
(۵) قوم گفتندش که ما هم زان قضا
(۶) گفت لیکن مرا حق ملک داد
(۷) قوم گفتندش که افزونی مجو

(۱) اَنْ لَّكَ الْاَكْثَرُ فِي الْحَالِ سَحَابٌ ظَهَرَ مِنْ اَمْرِ مِنْ مُرَاوْصَابٍ
 اَمْرُهُ كَانَ وَسَيْلَ وَرَدَا مَلَأَ الْأَطْرَافَ أَبْدَى النُّكْدَا
 (۲) وَ إِلَى الْبُلْدَةِ ذَا السَّيْلِ الْمُهَيْبِ وَرَدَ أَهْلُ الْبُلْدَةِ الْكُلُّ رَعِيبٌ

مجيء السيل و القاء الامراء العصی لدفع السيل و غلبة المصطفی (ص)
 علی الامراء

(۳) عِنْدَهُ بَاكِينَ جَاءُوا فَالرُّسُولُ لَهُمْ قَالَ نَذَا لَا مَرُ الْمُهُولُ
 جَاءَ حَالًا وَهُوَ وَقْتُ الْإِمْتِحَانِ كَيْ بِهِ الْخَافِي لَنَا يَبْدُو عِيَانُ
 (۴) رُمَحَهُ كُلُّ أَمِيرٍ قَدْ رَمَى فِي أَمْتِحَانِ السَّيْلِ ذَاكَ إِذْ طَمَى
 (۵) لِيَصِيرَ لَهُ سَدًّا وَ الرِّمَاحُ مَاءُ ذَاكَ السَّيْلِ مَنْ زَادَ كِفَاحُ
 وَ الْعَنُودُ الْفَائِزُ كَلَّا خَطَفَ مِثْلَ خَسٍ زَهْدٌ قَدْرًا وَ خَفَ
 (۶) فَالْتَبَيُّ فِيهِ قَدْ أَلْقَى الْقَضِيبَ ذَا الْقَضِيبِ الْمُعْجِزُ الْمَاضِي الْمُهَيْبِ

(۱) در زمان ابری بر آمد ز امر مر سيل آمد گشت آن اطراف پر

(۲) او بشهر آورد سيلی بس مهيب اهل شهر افغان کنان جمله رعیب

سيل آمدن و چوب انداختن امراء جهت دفع سيل و غالب شدن مصطفی (ص) بر امیران

(۳) گفت پیغمبر که وقت امتحان آمد اکنون تا نهان گردد عیان

(۴) هر امیری نیزه خود در فکند تا شود در امتحان آن سيل بند

(۵) نیزه ها را همچو خاشاکی رهود آب تیز سيل پر جوش و عنود

(۶) پس قضیب انداخت در وی مصطفی آن قضیب معجز فرمان روا

- (۱) حُكْمُهُ كُلُّ الرِّمَاحِ بِالْأَثَرِ
 (۲) مِنْ عَلَى الْمَاءِ غَدًا مِثْلَ الرَّقِيبِ
 ذَلِكَ السَّيْلُ مَضَى الْوَجْهَ آدَارُ
 (۳) حَيْثُ مِنْهُ الْأُمَرَاءُ نَظَرُوا
 (۴) قَدْ أَقْرَبُوا كُلَّهُمْ غَيْرُ نَفَرٍ
 لَهُمُ الْحَقُّدُ وَقَالُوا مِنْ عِنَادٍ
 (۵) عَارِضِي الْمُلْكِ كَمْ كَانَ الضَّعِيفُ
 (۶) فَالرِّمَاحُ لَهُمْ مَعَ ذَا الْقَضِيبِ
 (۷) إِسْمُهُمْ وَالْأَسْمُ مِنْهُ إِسْمُهُمْ
 إِسْمُهُ وَالدَّوْلَةُ الْقَاهِرَةُ
- أَنَمَحَتْ ذَاكَ الْقَضِيبُ مَنْ بَهَرُ
 وَأَقْفًا مِنْ هَيْبَةِ هَذَا الْقَضِيبِ
 وَلِاسْمَتِ الْبَحْرِ بِالسَّرْعَةِ سَارُ
 ذَلِكَ الْأَمْرَ الْعَظِيمَ حَذَرُوا
 عَدَّهُمْ كَانَ ثَلَاثًا إِذْ غَمَرُ
 سَاحِرُ أَوْ كَاهِنُ يُغْرِي الْعِبَادَ
 وَأَقِيعِي الْمُلْكِ كَمْ كَانَ الشَّرِيفُ
 أَنْتَ لَوْ لَمْ تَرِ فَانْظُرِي نَجِيبُ
 سَيْلُ مَوْتٍ قَهَرُ أَرْدَى لَهُمْ
 مِنْهُ دَوْمًا حَيَّةً بِأَهْرَةَ

- (۱) نیزه ها گم گشت جمله وان قضیب
 (۲) ز اهتمام آن قضیب آن سیل رفت
 (۳) چون بدیدند از وی این امر عظیم
 (۴) جز سه کس نه حقد ایشان چیره بود
 (۵) ملک بر بسته چنان باشد ضعیف
 (۶) نیزه ها را گر ندیدی با قضیب
 (۷) نامشان را سیل تیز مرگ برد
- بر سر آب ایستاده چون رقیب
 رو بگردانید و سوی بحر رفت
 پس مقرر گشتند آن میران ز بیم
 ساحرش گفتند و کاهن از جحود (۱)
 ملک بر رسته چنان باشد شریف
 نامشان بین نام او بین ای نجیب
 نام او و دولت تیزش نمرد

(۱) بعد ازین بیت در نسخه لکناهور این بیت آمده -

بود ابو جهل لعین و بولهب و آن سوم هم بود بوسفیان خرب

(۱) خَمْسَ نَوَابَاتٍ مُدَامًا يَضْرِبُونَ لِلْمَعَادِ كُلِّ يَوْمٍ يَهْتَفُونَ

فی اتمام حدیث موسی و تفریعه و توییح فرعون

(۲) يَا سُمِّهِ لَوْ لَكَ عَقْلٌ فَلَا مَا قَدْ عَمِلْتُ اللَّطْفَ رُمْتُ نَفْعًا

وَإِذَا كُنْتَ الْجَمَارَ فَالْعَصَا لَكَ أَتَى .. ذَاكَ شَأْنُ مَنْ عَصَى

(۳) مِنْ أَرَى ذِي الدُّنَا طَوْرًا أَنَا أَخْرِجُ أَوْ لِيكَ غَمًّا وَ عَنَا

أَمَلًا أُذُنَكَ وَالرَّأْسَ دَمَا بِالْعَصَا أَقْلَعُ مَا فِيكَ نَمَى

(۴) فَبِذِ الْإِصْطَبِلِ خَلَقٌ وَ حَمِيرٌ مِنْ جَفَاكَ الْخِشْنِ الصَّعْبِ الْخَطِيرُ

(۵) مَا رَأَى أَمْنًا أَتَيْتُ لِلْأَدَبِ أَنَا فِي هَذِي الْعَصَا .. وَفُقُ الرُّتَبُ ..

وَبِهَا كُلُّ جَمَارٍ لَمْ يُحِبْ أَزْجُرُ أَرْدَعُ طَبَقُ مَا وَجِبُ

(۶) قَدْ غَدَتِ فِي قَهْرِكَ الْأَفْعَى لَأَنْ أَنْتَ فِي فِعْلٍ وَ خُلِقَ فِي الزَّمَنِ

(۱) پنج نوبت میزنندش بر دوام همچنین هر روز تا روز قیام

در تمامی حدیث موسی و تفریع و توییح فرعون

(۲) گر ترا عقلست کردم لطفها ور خری آورده ام خر را عصا

(۳) آن چنان زین آخرت بیرون کنم کز عصا گوش و سرت پر خون کنم

(۴) اندرین آخر خران و مردمان می نیابند از جفای تو امان

(۵) نك عصا آورده ام بهر ادب هر خری را كو نباشد مستحب

(۶) ازدهائی می شود در قهر تو کاردهائی گشته در فعل و خو

- (۱) صِرْتَ أَفْعَى أَنْتَ أَفْعَى الْجَبَلِ
لَكِنْ اُنْظُرْ وَيْلَكَ أَفْعَى السَّمَاءِ
(۲) ذِي الْعَصَا مِنْ سَقَرِ طَعْمِ الْعَذَابِ
أَنْ تَنْبَهُ وَانْهَزِمْ نَحْوَ الضِّيَاءِ
(۳) وَيسُوى ذَالِكَ فِي السِّجْنِ لِيَا
(۴) ذِي الْعَصَا الْأَفْعَى غَدَتْ حَالًا لِأَنْ
أَيْنَ لَا أَيْنَ غَدَتْ نَارُ الْإِلَهِ
- لَا أَمَانَ لَكَ .. ذُو الْخَطْبِ الْجَلِيِّ ..
مَا هِيَ كَأَنْتَ يَفْتَكِرُ وَ دُهَاءُ
قَدْ أَتَتْ ذَلَّتْ لَهَا كُلُّ الصَّعَابِ
.. قَبْلَ أَنْ تَلْقَى الْبَوَارَ وَالْعُنَاءَ ..
تَمَكُّثُ لَا تَخْلَصُ مِنْ حِصْنِيَا
لَا تَقُلْ أَنْتَ لِكَبِيرٍ وَ أَفْنٍ
مَا هِيَ مِنْكَ كَمَا بَعْدَ تَرَاهُ

فی بیان ان اللدی یعرف قدره الحق تعالی لایسئل

این الجنة و این النار

- (۵) أَيْنَمَا شَاءَ الْإِلَهُ فَسَقَرُ
(۶) شَرَكًا وَ الْفَخَّ سَوَاهُ فَمِنْ
رَامَ حَتَّى قَلْتَ أَنْ هَذِي سَقَرُ
- صَيَّرَ الْأَوْجَ لِطَيْرٍ كَمْ قَدَرُ
سَيِّكَ الْأَوْجَاعَ يَبْدِي هُوَ أَنْ
هِيَ وَ الْأَفْعَى اللَّتِي جَلَّتْ خَطَرُ

- (۱) اژدهای کوهی تو بی امان
(۲) این عصای دوزخ آمد چاشنی
(۳) ورنه درمانی تو در زندان من
(۴) این عصائی بود این دم اژدهاست
لیک بنگر اژدهای آسمان
که هلا بگریز اندر روشنی
مخلصت نبود ز در زندان من
تا نگوئی دوزخ یزدان کجاست

در بیان آنکه شناسائی قدرت حق تعالی نه پرسد که بهشت کجاست و دوزخ کجاست

- (۵) هر کجا خواهد خدا دوزخ کند
(۶) هم زدنانت بر آرد دردها
اوج را بر مرغ دام و فتح کند
تا بگوئی دوزخ است و اژدها

- (۱) أَوَّلَكَ رِيقَ الْقَمِّ سَوَى الْعَسَلِ
 (۲) يُنَبِّتُ مِنْ أَسْفَلِ السِّنِّ الْكَأَ
 تَعْرِفُ قُوَّةَ حُكْمِ الْقَدْرِ
 (۳) فَالِإِضْغَافَ لَكَ بِالسِّنِّ أَحْذَرِ
 أَنْتَ فِي ضَرْبَةِ ذَاكَ مَنْ أَبَدَ
 (۴) يَجْعَلُ النِّيلَ عَلَى الْقِبْطِ الدِّمَا
 حَصَّنَ الْأَسْبَاطَ مِنْ كُلِّ عَنَا
 (۵) كَيْ يَذَا تَعْلَمَ أَنَّ الْحَقَّ جَلَّ
 يَبْنِي مَنْ صَاحِي كَانَ فِي الطَّرِيقِ
 (۶) عَلِمَ النِّيلُ مِنَ الْحَقِّ الْأَحَدِ
 فَتَحَ مِنْ ذَاوٍ مِنْ ذَا أَرْتَجَا
- لَتَقُولَ الْجَنَّةُ ذِي وَالْحَلَلُ
 سُكْرًا حَتَّى لِمَا لَمْ بَكَ
 وَ سَرِيعَ مَا لَهُ مِنْ أَثَرِ
 أَنْ تَعُضُ أَبَدًا وَ افْتَكِرِ
 لَا يَخَافُ لَا وَ لَا يَرْجُو أَحَدَ
 إِلَّا لَهُ جَلَّ أَيْضًا مِثْلَمَا
 أَطْلَقَ أَعْطَى السُّرُورَ وَالْهَنَا
 مَيِّزَ فَرَقَ دَوْمًا بِالْعَمَلِ
 وَ اللَّذِي السُّكْرَانُ كَانَ لَا يَفِيقُ
 لَهُ تَمَيِّزًا بِأَنْ مِنْ كُلِّ حَدِّ
 .. سَجَنَ هَذَا بِهِ ذَاكَ نَجَى ..

- (۱) یا کند آب دهانت را عسل
 (۲) از بن دندان برویاند شکر
 (۳) پس بدندان بیکناهان را مکر
 (۴) نیل را بر قبطیان حق خون کند
 (۵) تا بدانی پیش حق تمییز هست
 (۶) نیل تمییز از خدا آموخته است
- تا بگوئی که بهشت است و حلل
 تا بدانی قوت حکم قدر
 فکر کن از ضربت نا محترز
 سبطیان را از بلا محصون کند
 در میان هوشیار راه و مست
 که گشاد آن را و این را سخت بست

- (۱) لُطْفُهُ الْبَيْلَ أَعَادَ الْعَاقِلُ
(۲) وَالْبَلِيدَ فِي الْجَمَادَاتِ كَرَّمَ
(۳) نَفَرَ الْعَقْلُ لِذِي الْعَقْلِ ظَهَرَ
مِنْ نِكَالٍ عَقْلٌ ذِي الْعَقْلِ نَفَرَ
(۴) وَكَمِثِلِ الْمَطْرِ الْعَقْلُ أَنْسَكَبَ
نَظَرَ لِلْحَقِّ فِي هَذَا لَمْحَلٍ
(۵) شَاسِعُ النِّجْمِ وَ شَمْسُ وَقَمَرُ
(۶) تَذَهَبُ تَأْتِي فَكُلُّ وَاحِدٍ
بِسَوِي وَقْتٍ لَهُ لَا فِي أَمَامٍ
(۷) كَيْفَ هَذَا لِلنَّبِيِّنَ أَبَدُ
وَهُمْ بِالْعَقْلِ جَاءُوا لِلْحَجَرِ

- (۱) لطف او عاقل کند مر نیل را
(۲) در جمادات از کرم عقل آفرید
(۳) در جماد از لطف عقلی شد پدید
(۴) عقل چون باران بامر آنجا بریخت
(۵) آبر و خورشید و مه و نجم بلند
(۶) هر یکی نماید مگر در وقت خویش
(۷) چون نکردی فهم این را انبیا
قهر او ابله کند قابیل را
عقل از عاقل بقهر خود پرید
وز نکال از عاقلان دانش رمید
عقل این سو خشم حق دیده گریخت
جمله بر ترتیب آیند و روند (۱)
که نه پس ماند ز هنگام و نه پیش
دانش آوردند در سنگ و عصا

(۱) اشاره باین آیه است (والشمس تجري لمستقر لها ذلك تقدير العزيز العليم والقمر قدرناه منازل حتى عاد كالعرجون القديم لا الشمس ينبغي لها ان تدرك القمر ولا الليل سابق النهار وكل في فلك يسبحون -

- (۱) کَیْ بِذَا أَنْتَ الْجَمَادَاتِ الْآخِرِ
 (۲) بِالْقِيَاسِ تَعْرِفُ طَوْعُ الْحَجَرِ
 وَ لَكَ يُخْبِرُ عَنْ كُلِّ جَمَادٍ
 (۳) أَنْ مِنَ اللَّهِ لَنَا خُبْرٌ نَطِيعُ
 كُنَّا لَا بِاتِّفَاقٍ ضَائِعُونَ
 (۴) مِثْلُ مَاءِ الْبَيْلِ أَيْضًا ذَكَرَا
 هُوَ بَيْنَ الْأَمَتَيْنِ فَرَقَا
 (۵) وَ كَمِثْلِ الْأَرْضِ تَدْرِيه بِأَنْ
 لَهُ قَهْرُ الْحَقِّ بِالْبَتِّ نَسْفُ
 (۶) وَ كَمِثْلِ الْقَمَرِ إِذْ سَمِعَا
 وَ غَدَى النِّصْفَيْنِ فَوْقَ الْفَلَکِ
- كَالْعَصَا مِنْ غَيْرِ لَبْسٍ وَالْحَجَرِ
 وَالْعَصَا يَبْدُو بَيْنُ بِالْأَثَرِ
 آخِرِ تَلْقَى الطَّرِيقَ لِلرَّشَادِ
 نَحْنُ كُلُّ وَ نُذِیْهِ سَرِيعِ
 نَحْنُ مِنْ قُرْبٍ إِلَيْهِ شَاسِعُونَ ..
 أَدْرِ وَقْتَ الْفَرْقِ مُدَّ حَضْرَا
 .. ذِي النِّجَاةِ وَهَبَ ذِي الْفَرْقَا ..
 عِنْدَ وَقْتِ الْخَسْفِ فِي قَارُونَ مَنْ
 .. وَ عَلَى تَمَیِزِ مَا رَامَ وَقَفَ ..
 أَمْرًا السَّرْعَانَ صَارَ وَ لِمَا
 صَارَ وَأَنْشَقَّ بِأَمْرِ الْمَلِكِ

- (۱) تا جمادات دگر را بی لباس
 (۲) طاعت سنگ و عصا ظاهر شود
 (۳) که ز یزدان آگهیم و طائعیم
 (۴) همچو آب نیل را نی وقت غرق
 (۵) چون زمین دانیش دانا وقت خسف
 (۶) چون قمر که امر بشنید و شتافت
- چون عصا و سنگ آری از قیاس
 وز جمادات دگر مخبر شود
 ما همه بی اتفاقی ضائعیم
 کو میان هر دو اُمت کرد فرق
 در حق قارون که قهرش کرد نسف
 پس دو نیمه گشت بر چرخ و شکافت

(۱) وَ كَيْمُثِلِ الشَّجَرِ وَالْحَجَرِ لِلنَّبِيِّ وَفَقَّ نَصْرُ الْخَبَرِ
فَعَلَّ دَوْمًا وَ فِي كُلِّ مَقَامٍ عَلَّمْنَا أَبَدِي سَلَامًا وَ احْتِرَامَ

فی بیان بحث السنی مع الفلّسفی و جواب الدهری بانکاره

الالوهیة و مقالاته بقدّم العالم

(۲) وَاحِدٌ فِي الْأَمْسِ قَالَ الْعَالَمُ حَادِثٌ وَالْفَلَكَ ذَا الْهَائِمِ
بَتَّةً فَإِنْ لَهُ الْحَقُّ الْقَدِيرُ وَارِثًا كَانَ هُوَ كَانَ الْمُدِيرُ
(۳) بِالْجَوَابِ الْفَلَسَفِيُّ لَهُ قَالَ بِالْحُدُوثِ كَيْفَ تَدْرِي وَالْمَحَالُ
هُوَ الْغَيْثُ الْحُدُوثُ لِلْسَّحَابِ كَيْفَ يَدْرِي ذَاكَ لَيْسَ بِالصَّوَابِ
(۴) لَا تَقْلَابِ الْفَلَكَ بِالذَّرَّةِ لَسْتَ أَنْتَ مَالِكٌ مِنْ قُدْرَةِ
فَحُدُوثِ الشَّمْسِ أَنْتَ تَعْلَمُ أَنْتَ كَيْفَ الْحَالِ مِنْهَا تَقَهُمْ
(۵) دُوْدَةٌ مَوْهُوْفَةٌ فِي الْحَدَثِ أَبَدًا مُدْفُونَةٌ وَ الْخَبَثِ
هِيَ كَيْفَ الْمَبْدَأِ وَالْمُنْتَهَى تَعْلَمُ لِلْأَرْضِ قَلَّتْ بِالنُّهَى

(۱) چون درخت و سنگ کاندرا هر مقام مصطفی را کرده ظاهر السلام

بحث کردن منی و فلسفی و جواب دادن دهری که منکر الوهیت است

و عالم قدیم داند

(۲) دی یکی میگفت عالم حادث است فانی است این چرخ و حقش وارث است
(۳) فلسفی گفت چون دانی حدوث حادثی ابر چون داند غیوث
(۴) ذره خود نیستی از انقلاب تو چه میدانی حدوث آفتاب
(۵) کرمکی کاندرا حدث باشد دافین کی بداند آخر و بدو زمین

- (۱) ذَا بِتَقْلِيدٍ سَمِعْتَ لِلْأَبِ
 (۲) دِرْتَ فَأَلْبُرْهَانَ مِنْكَ أَظْهَرَ
 وَسَوَى ذَلِكَ قَوْلًا مِنْ هَذَا
 (۳) قَالَ فِي الْبَحْثِ الْعَمِيقِ ذَاهِنًا
 (۴) وَعَلَى ذَيْنِ الْفَرِيقَيْنِ أُحْتَشَدُ
 عِنْدَ مَا هُمْ فِي الْخِصَامِ وَالْجِدَالِ
 (۵) أَنَا نَحْوًا لَجَمْعٍ صِرْتُ الْإِطْلَاعُ
 (۶) ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَالَ فَالْأَسْمَاءُ
 (۷) ذَالِبِنَا كَانَ لَهُ بَانِي عَلِيمٌ
 ذَاغِدًا دَوْمًا وَمِنْ غَيْرِ مَتَى
- وَعَلَى هَذَا كَثِيرٌ وَغَبِي
 لِحُدُوثِ الْعَالَمِ ذَا وَادْكُرْ
 لَا تَقُلْ أَكْثَرَ مَا فِيهِ أَثَرُ
 يَوْمًا أَبْصَرْتُ فَرِيقَيْنِ أَنَا
 كَثْرَةً جَمْعٌ وَأَعْي بِالْعَدَدِ
 بِاضْطِرَابٍ مِنْهُمْ زَادَ الْمَقَالَ
 لِي آتَى مِنْ ذَا الْجِدَالِ وَالنِّزَاعِ
 بَتَّةً تَفْنَى وَمِنْ غَيْرِ مِرَاءِ
 ذَلِكَ الْآخِرُ قَالَ فَالْقَدِيمُ
 مَا لَهُ بَانٍ لَوِ الْبَانِي آتَى

- (۱) این بتقلید از پدر بشنیده
 (۲) چیست برهان بر حدوث این بگو
 (۳) گفت دیدم اندرین بحث عمیق
 (۴) در جدال و در خصام و در ستوه
 (۵) من به سوی جمع هنگامه شدم
 (۶) آن یکی می گفت کردون فانیست
 (۷) وین دگر گفت این قدیم و بی کیست
- از حماقت اندرین پیچیده
 ورنه خاموش این قرون گوئی مجو
 بحث می کردند روزی دو فریق
 گشت هنگامه بران دو کس گروه
 اطلاع از حال ایشان بستدم
 بی گمانی این بنارا بانی ایست
 نیستش بانی و پایانی وی است

- (۱) فَهَوَّ الْبَانِي لَهُ قَالَ تَصِيرُ
 مَنْ أَتَى بِالْيَوْمِ وَاللَّيْلِ وَمَنْ
 (۲) قَالَ لَا أَسْمَعُ مِنْ غَيْرِ سَنَدٍ
 (۳) ذَلِكَ بِالتَّقْلِيدِ مُخْتَارِ انْتِيهِ
 فَأَنَا لَا عَنْ دَلِيلٍ وَ سَنَدٍ
 (۴) قَالَ فَالْحِجَّةُ فِي الْبَاطِنِ مِنْ
 (۵) لِي أَنَا الْبُرْهَانُ مِنْ ضَعْفِ الْبَصَرِ
 وَ أَنَا دَوْمًا أَرَاهُ فَعَلَيَّ
 (۶) بَيْنَهُمْ قِيلَ وَ قَالَ كَثُرَا
 وَ أُعِدَّ خَارَ لِلْمَخْلُقِ النُّهَى
 (۷) قَالَ يَا أَصْحَابِيَا فِي السِّرِّ لِي
 أَبَدًا وَ الْآيَةُ أَنَّ السَّمَاءَ
- مُنْكَرَ الْخَلْقِ وَالرَّبِّ الْقَدِيرُ
 جَاءَ بِالْأَرْزَاقِ مِنْ جُودٍ وَمَنْ
 وَ بِلَا بُرْهَانٍ مَا قُلْتَ أَبَدُ
 وَأَتِ بِالْحِجَّةِ لِي لَا تَشْتَبِهَ
 أَبَدًا لَا أَسْمَعُ ذَا مِنْ أَحَدٍ
 رُوحِي فِي بَاطِنِ الرُّوحِ كَيْفَ
 أَنْتَ لَمْ تَنْظُرْ هَلَالًا كَمْ زَهْرُ
 أَنْتَ لَا تَغْضَبُ وَلَا تَنْبَسُ بِشَيْ
 وَ بِهَذَا لَفَلَكَ مَنْ بَهْرًا
 مَا دَرَى مَبْدَهُ وَالْمُنْتَهَى
 حِجَّةٌ وَ هِيَ لِي النِّصَّ الْجَلِيَّ
 قَدْ غَدَتْ حَادِثَةٌ قَيْدَ الْفَنَاءِ

- (۱) گفت منکر گشته خلاق را
 (۲) گفت بی برهان نخواهم من شنید
 (۳) همین بیاور حجت و برهان که من
 (۴) گفت حجت در درون جانم است
 (۵) تو نه می بینی هلال از ضعف چشم
 (۶) گفت گو بسیار گشت و خالق کج
 (۷) گفت یاران در درونم حجت است
- روز و شب آرنده و رزاق را
 آنچه کوئی آن بتقلیدی گزید
 نشنوم بی حجت آن را در زمن
 در درون جان نهان برهانم است
 من همی بینم مکن بر من توخشم
 در سرو پایان این چرخ بسیمج (۱)
 بر حدوث آسمانم آیت است

ذَوِ الْيَقِينِ أَنَا أَيُّ ذَاكَ أَنْ
أَدْرِ ذِي الْحُجَّةِ لَا تَأْتِي زَمَانُ
.. أَبَدًا فَوْقَ اللِّسَانِ لَا يَبِينُ ..
أَبَدًا مَا ظَهَرَ أَنَا بِمَا
سَقَمَ جِسْمِي الضَّئِيلِ الدَّنِفِ
جَارِيًا مِنْ وَجْهِهِ لِلْقَدَمِ
كَانَ لَمْ يُعَوِّزْ إِلَى قِيلٍ وَقَالَ
ذِي اللَّتِي عِنْدَ الْعَوَامِ فِي الدُّنَا
أَظْهَرَ الْقَلْبُ أُمِّحَانًا وَ آذَى
أَنَا وَ الْعَالِي النَّفِيسُ يَا ثَمَنُ
لَهُمَا وَ الْفَارِقَ دَوْمًا أَبَانُ
يَدْخُلَانِ النَّارَ فِيمَا لَهُمَا

(۱) لِي الْيَقِينِ أَنَا أَيُّ ذَاكَ أَنْ
(۲) يَدْخُلَ فِي النَّارِ مَا فَوْقَ اللِّسَانِ
مِثْلَ حَالِ سِرِّ عِشْقِ الْعَاشِقِينَ
(۳) إِنْ سِرُّ الْقَالِ وَالْقِيلِ لِيَا
يَسُوِي الصُّفْرَةَ فِي وَجْهِهِ وَفِي
(۴) دَمْعِي الْمَمْزُوجُ دَوْمًا بِالْأَدَمِ
حُجَّةً لِلْحَسَنِ مِنْهُ وَالْجَمَالَ
(۵) قَالَ فَالْحُجَّةُ لَا أَدْرِ أَنَا
(۶) قَالَ كَأَنَّمْ قَدْ مَعَ الْقَلْبِ إِذَا
أَنْ تَكُونُ الْقَلْبَ أَنْتَ وَالْحَسَنُ
(۷) إِخْرَ الْأَمْرِ أُمِّحَانُ النَّارِ كَانَ
فَكِلَاذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ هُمَا

مر یقین دان را که در آتش رود
همچو حال سِرّ عشق عاشقان
جز که زردی و نزاری روی من
حجت و حسن و جمالش می شود
که بود در پیش عامه آیتی
که تو قلبی من نگویم ارجمند
کاندر آتش در فتنه آن دو قرین

(۱) من یقین دانم نشانش آن بود
(۲) در زبان می ناید آن حجت بدان
(۳) نیست پیدا سر و گفت و گوی من
(۴) اشک چون بر رخ روانه می رود
(۵) گفت من اینها ندانم حجتی
(۶) گفت چون نقدی و قلبی دم زند
(۷) هست آتش امتحان آخرین

(۱) فَعَلَىٰ حَالِهِمَا عَامٌ وَ خَاصٌّ يَقِفُ مِنْ ظَنٍّ أَوْ شَكٍّ خَلَاصٌ
يَجِدُ نَحْوَ الْيَقِينِ يَذْهَبُ .. مَا لَهُ بِالْجَنَسِ كَانَ يَطْلُبُ

ذهاب السنی و الفلسفی فی النار و احراق الفلسفی

(۲) فِيمَاءٍ وَ بِنَارٍ اِمْتِحَانٌ جَاءَ بِاُ رُوحٍ يَمِينٍ لِلْعِيَانِ
مَا هُوَ نَقْدٌ وَ قَلْبٌ اِذْ خَفِيَ فَرَّقَهُ وَ الْوَاقِعَ لَمْ يُعْرِفِ
(۳) أَوْ اَنَا حَالاً وَ اَنْتَ بِالتَّبَعِ تَذْهَبُ فِي النَّارِ لَا تُبْذِي الْجَزَعُ
حُجَّةَ بَاقِي الْخِيَارِي فِي الدُّنَا نَعْدُو .. اَنْتَ مَنْ تَبِينُ وَ اَنَا ..
(۴) أَوْ اَنَا حَالاً وَ اَنْتَ نَقَعُ وَسَطَ الْبَحْرِ اِلَيْهِ نَنْزَعُ (۱)
حَيْثُ اَنْتَ وَ اَنَا مِنْ ذَا الْفَرِيقِ اَيَّةُ يَهْدُونَ فَيْتَا لِلطَّرِيقِ
(۵) مِثْلُ هَذَا فَعَلَا فِي النَّارِ قَدْ ذَهَبَا الْاُثْنَانِ .. فِي الْجَمْرِ وَرَدُ ..

(۱) (ترجمة للمصراع الثاني بناء على نسخة لکناهور و هي بالطاهر الاصح و نسخة النهج
(کین در دعوی من و تو کوفتیم)

(۱) عام و خاص از حالشان عالم شوند از گمان و شک سوی ایقان روند

در آتش رفتن معنی و فلسفی و سوختن فلسفی

(۱) آب و آتش آمد ای جان امتحان نقد و قلبی زر که آن باشد نهان
(۲) یا من و تو هر دو در آتش رویم حجة باقی حیرانان شویم
(۳) یا من و تو هر دو در بحر اوقتیم که من و تو این گره را آیتیم
(۴) همچنان کردند در آتش شدند هر دورا در تف آتش زدند

صَبَّرَتْهُ الْمُتَّقِي أَهْلَ الرِّشَادِ
 قَالَ اللَّهُ أَدْعَى الصُّنْعَ بَقْنُ
 أُحْرِقْ فِي النَّارِ وَ الْحَقُّ ظَهَرَ
 ذَلِكَ الْإِعْلَامُ لِلْمَعْنَى أَطْلَعَ
 أَلْعَمَى زِدْ- لَيْسَ أَهْلًا لِلْهُدَى
 أَبَدًا مَا أُحْرِقَ حَيْثُ الْأَجَلُ
 كَمْ مَاتَ مِنْ أُلُوفٍ فِي الزَّمَنِ
 حُجِبَ مَنْ أَنْكَرُوا شَقُّوا عِيَانُ
 فِي دَوَامِ الْمُعْجَزَاتِ وَالْجَوَابُ
 نَفْسًا فِي السَّبَقِ لِلصُّنْعِ ذَهَبُ
 وَ هُوَ الْحَقُّ .. كَمَا اللَّهُ ذَكَرَ ..

متقی را ساخت تازه تر بکود
 رست و سوزیده در آتش آن دعی
 کوری آفرین روان خام را
 کش مسمی صدر بیده است و اجل
 بر دریده پرده های منکران
 در دوام معجزات و ده جواب
 وز حدوث چرخ پیروزست و حق

(۱) أَحْرَقْتُ ذَا الْفَلَسْفِيَّ وَ الرَّمَادِ
 (۲) أَنْضَجَ سَوْتٌ فَذَا لَمْرُهُ وَمَنْ
 خَلَصَ ذَلِكَ الدَّعِيَّ مَنْ كَفَرَ
 (۳) أَنْتَ مِمَّنْ أَذَّنَ يَا ذَا أَسْمَعَ
 أَنْ عَلَى الرُّوحِ الَّذِي نَبَأَ غَدَا
 (۴) إِدْرِ إِنَّ الْأَسْمَ هَذَا بِأَلَا جَلْ
 (۵) كَانَ وَ الصَّدْرُ مُسَمَّاهُ أَنْ
 هُمْ فِي هَذَا الرِّهَانِ وَالْقِرَانِ
 (۶) إِذْ هُمَا قَدْ عَقَدَ الْبَحْثَ الصَّوَابُ
 (۷) غَالِبًا كَانَ فَيَهْمْتُ مِنْ ضَرْبٍ
 وَ حَدُوثِ الْفَلَكَ حَازَ الظَّفَرُ

(۱) فلسفی را سوخت خاکستر بکرد
 (۲) آن خدا گوینده مرد مدعی
 (۳) از مؤذن بشنو این اعلام را
 (۴) که بسوزیدست این نام از اجل
 (۵) صد هزاران زین رهان اندر قران
 (۶) چون گرو بستند غالب شد صواب
 (۷) فهم کردم کانکه دم زد از سبق

- (۱) حُجَّةٌ مَنْ أَنْكَرَ دَوْمًا غَدًا
 آيَةُ وَاحِدَةٌ دَلَّتْ عَلَى
 (۲) فِي مَدِيحِ الْمُنْكَرِينَ فِي الدُّنَا
 آيَةُ الْإِصْدَاقِ تَبَيَّنُ وَبِهَا ..
 (۳) مِنْبَرٌ آيْنِ لِكَيْ يَغْدُو هُنَا
 (۴) مُنْكَرِي الْحَقِّ فَوَجْهُ الدِّرْهِمِ
 لَهُمْ حَتَّى الْمَعَادِ الْمُخْبِرَا
 (۵) سِكَّةُ الْأَمْلَاقِ دَوْمًا تَنْقَلِبُ
 لِلْمَعَادِ فَوْقَ وَجْهِ الذَّهَبِ
 (۶) أَظْهِرِ اسْمَ الْمُنْكَرِ فِي سِكَّةِ
- وَجْهَهَا الْأَصْفَرُ بِالضَّعْفِ بَدَا
 صِدْقِ ذَا الْإِنْكَارِ آيْنِ فِي الْمَلَا
 هَلْ تَرَى مَا ذَنَّةٌ حَتَّى لَنَا
 .. يَظْهَرُ مَا هِيَ قَدْ قَالَتْ لَهَا ..
 مُخْبِرًا فِيهِ يَقُولُ يَتَنَا
 كَانَ وَالْدِينَارُ لِلْإِسْمِ السَّمَى
 كَانَ عَنْ ذَا الْحَقِّ دَوْمًا مُظْهِرَا
 سِكَّةَ أَحْمَدَ أَنْظُرْ إِنْ تُحِبْ
 أَوْ عَلَى الْفِضَّةِ لَمْ تَنْقَلِبِ
 ضَرْبَ فِي دَوْلَةٍ أَوْ مِلْكَةٍ

- (۱) حجت منكر هماره زرد رو
 (۲) يك مناره در ثنای منكران
 (۳) منبری كو كه در اینجا مخبری
 (۴) روی دینار و درم از نامشان
 (۵) سكه شاهان همی گردد دگر
 (۶) بر رخ نقره و یا روی زری
- يك نشان بر صدق این انكار كو
 كو درین عالم كه تا باشد نشان
 یاد آرد روزگار منكری
 تا قیامت می دهد زین حق نشان
 سكه احمد بین تا مستقر
 وَا نَمَا بر سكه نام منكری

- (۱) أَنْتَ إِمْسِكُ ذَا كَمَا قَدْ ذُكِرَا مُعْجَزًا كَالشَّمْسِ دَوْمًا ظَهَرَا (۱)
 مُعْجَزًا أَلْفَ لِسَانٍ بِالصَّوَابِ لَهُ أَنْظُرَ وَاسْمُهُ أُمُّ الْكِتَابِ
 (۲) أَحَدٌ لَا يَقْدُرُ أَنْ يَخْتَلِسَ لَهُ حَرْفًا أَوْ يَنْ يَلْتَمِسَ

فی بیان تفسیر الایة الکریمه (و ما خلقنا السموات والارض

و ما بينهما الا بالحق) لم نخلقهم لاجل محض ما ترونه انتم بل لاجل المعنى
 و الحکمة الباطنية الذى انتم لاترود

- (۳) أَبَدًا نَقَّاشُ النِّقْشِ الْحَسَنِ نَقَشَ لَا فِي رَجَا النِّفْعِ زَمَنَ
 (۴) وَ إِمْعِنِ النِّقْشَ لَا غَيْرَ بَلَى لِلْمُضْيُوفِ وَ لِأَطْفَالِ الْمَلَا
 كَيْ هُمْ التَّفْرِيحَ فِيهِ يَجِدُونَ وَ بِهِ الْأَحْزَانُ بَقَا يَفْقُدُونَ
 (۵) بِهَجَةِ الْأَطْفَالِ تَذْكَارُ الصَّدِيقِ لِصَدِيقٍ غَابَ أَوْ عَنْهُ الطَّرِيقُ

(۱) اراد باللسان لسان القرآن الكريم لانه اصل الكتب الشرعية اللذى نزل كل منها
 بلسان اهل ذالوقت والقرآن مبين لجمعها -

- (۱) خود بگیر این معجزه چون آفتاب صد زبان بین نام او ام کتاب (۱)
 (۲) زهره نی کس را که یک حرفی از آن تا بدزد یا فزاید در بیان (۲)

تفسیر آیه کریمه و ما خلقنا السموات والارض و ما بينهما الا بالحق

نیافریده شان از بهر همین کر شما نه می بینند آن را بلکه بهر معنی و حکمتی باطنی
 که شما نمی بیند آن را (۳)

- (۳) هیچ نقاشی نگارد زین بنقش نی امید نفع بهر عین نقش
 (۴) بلکه بهر مهمانان و کهان که بفرجه وارهند از اردهان
 (۵) شادی بچگان و یاد دوستان دوستان رفته را از نقش آن

(۱) مصراع ثانی بیان این معجزه است یعنی این معجزه را که مانند آفتاب روشن است بگیر
 وملاحظه کند که ام الكتاب که قرآن است صد زبان دارد - (۲) این بیت بیان وجه اعجاز دیگر
 که کسی طاقت برتبه آن ندارد . (قل فأنو بسورة من مثله) (۳) پیش از این عنوان و بعد از بیت
 (زهره نی کس را) نه بیت اضافی است که نسخه النهج نه بوده .

- (۱) بَعْدَ مِنْ نَقْشِهِ الْكَوْازُ هَلْ
لَهُ بِالْمَاءِ لِذَاتِ الْكَوْزِ قَدْ
(۲) صَانِعُ الْأَكْوُسِ هَلْ كَاسًا تَمَامُ
(۳) أَبَدًا خَطَاطُ الْخَطِّ بَفَنٍ
(۴) يُقْرَأُ النَّقْشُ لِهَذَا الظَّاهِرِ
كَانَ وَهُوَ عَقْدٌ حَتَّى يَبِينُ
(۵) فَإِلَى الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ عُدْ
هَذِهِ الْأَرْبَاعَ فِي هَذَا النَّسْقِ
- صَنَعَ الْكَوْزَ سَرِيعًا لَا أَمَلْ
صَنَعَ .. مَا قَالُ فِي ذَاكَ أَحَدٌ ..
صَنَعَ لِلْكَاسِ قُلْ لَا لِلطَّعَامِ
كَتَبَ لِلْخَطِّ حَسْبُ لَا لِأَنْ
فَلِنَقْشِ الْغَايِبِ بِالْآخِرِ
غَائِبٌ آخَرُ فِيهِ كُلُّ حِينٍ
قَدَّرَ وَسِعَكَ بِالْفِكْرِ وَجَدَ (۱)
تَأْتِي لِلْعَاشِرِ كَيْ تَدْرِي السَّبْقُ

(۱) كالدواء نفسه الظاهر لعلاج مرض النفس و شفاء النفس مستلزم الصحة و شفاء البدن و صحة البدن مستلزمة عملا اما دنويها اواخر و يا فان كان شيئاً فهو مستلزم الجسيم و ان كان حسناً فهو مستلزم النعيم والنعيم مستلزم رؤية الجمال فاذا علمت ان جميع الموجودات بمقتضى العلم الازلى و الحكمة البالغة كل منها للآخر تأثر وتأثير و علية و معلولية فانظر لكل شى فى مراتب وجوده فانسب العلية لما فوقه و العلية لما تحته حتى تنتهى الى واجب الوجود فملى هذا انعدام المعلول الواحد مستلزم انعدامه جميع انعدامه جميع العلل والمعلولات ثم شرع نميل لنا ان لكل ظاهر فائده مخفية بقوله (همچو بازبهاى شطرنج اى پسر) -

- (۱) هیچ کوزه گر کند کوزه شتاب
بهر عین کوزه نه بر بوی آب
(۲) هیچ کاسه گر کند کاسه تمام
بهر عین کاسه نی بهر طعام
(۳) هیچ خطاطی نویسد خط بفن
بهر عین خط نه بهر خواندن
(۴) نقش ظاهر بهر نقش غایب است
وان برای غایب دیگر به است
(۵) تا سوم چارم دهم پر می شمر
این فوائد را بمقدار نظر

- (۱) فَكَيْمِثْلِ اللَّعْبِ لِلشَّطْرَنْجِ كَانَ
لَهُ رِبْحٌ وَهُوَ فِي لَعْبٍ وَرَدَّ
(۲) إِنَّ هَذَا الْوَضْعَ فِي اللَّعْبِ لِأَنَّ
هَكَذَا ذَاكَ لِذَاكَ وَ لِذَاكَ
(۳) هَكَذَا الْعَيْنُ لَكَ انْقِلْ فِي الْجِهَاتِ
(۴) تَصِلُ فَلَا أَوَّلُ جَاءَ لِتَانِ
(۵) تَبَعًا فَوْقَ مَرَاقِي السُّلَمِ
وَعَلَى ذَا دَرَجًا بَعْدَ دَرَجٍ
(۶) لَذَّةُ الْأَكْلِ لَا لِجُلِّ ذَا الْمَنِيِّ
- يَا بُنَيَّ كُلُّ لَعْبٍ فِي الْعِيَانِ
بَعْدَهُ انْظُرْ وَ عَلَيْهِ قِسُّ بَعْدِ
يَبْدُو لَعْبٌ خَفِيَ فِيهِ أَفْتَرَنُ
ذَاكَ يَا ذَامَا لَهُ أَذْنَى ارْتِبَاكَ
تَبَعًا حَتَّى إِلَى رِبْحٍ وَمَاتَ (۱)
تَالِيًا مِثْلَ الرِّوَاكِ لَكَ كَانَ
وَ كَذَا لِلثَّلَاثِ الثَّانِي أَعْلَمُ
لَكَ حَتَّى السَّطْحِ قِسُّ لَا فِي جَرَحٍ
وَالْمَنِيِّ ذَاكَ لِلنُّورِ السَّنِيِّ

(۱) ای حتی تصل الی برد بضم الباء العریبة وهو تقدیم الرخ و مات و هو الشغل
اللعب ای حتی تجدد الظفر و مات و هو الحرمان -

- (۱) همچو بازیهای شطرنج ای پسر
(۲) این نهادن بهر آن لعب نهان
(۳) همچنین دیده جهان اندر جهات
(۴) اول از بهر دوم باشد چنان
(۵) و آن دوم بهر سوم میدان تمام
(۶) شهوت خوردن ز بهر این منی
- فایده هر لعب در تالی نگر
و آن برای آن و آن بهر فلان
در پی هم تا رسی در برد و مات
که شدن بر پایهای نردبان
تا رسی تو پایه پایه تا بیام
و این منی از بهر نسلروشنی

- (۱) وَ لِنَسْلِ فَضِيلِ النَّظْرِ
عَقْلُهُ مِنْ دُونِ سَيْرٍ مَا عَرَفَ
(۲) مِثْلَمَا انْتَبَتْ إِذَا تَدْعُو وَإِنْ
(۳) رَجُلُهُ لَوْ هُوَ فِي سَيْرِ الْهَوَاءِ
رُحٌ وَلَا تَغْتَرُّ بِتَحْرِيكِ أَبَدٍ
(۴) ذَا لَهُ الرَّأْسُ يَقُولُ أَبَدًا
رَجُلُهُ أَيْضًا يَقُولُ خَلَلْنَا
(۵) إِذْ هُوَ لَمْ يَدْرِ سَيْرًا كَالْعَوَامِ
وَضَعَ سَوَّاقٍ مِنْ مِثْلِ الضَّرِيرِ
- مَنْ هُوَ الْغَيْرَ لَهُ لَمْ يَنْظُرِ (۱)
مِثْلَ نَبْتِ الْأَرْضِ أَحْسِبْ وَالْعَلْفَ
لَهُ لَمْ تَدْعُو بِطِينٍ قَدْ قُرِنَ
حَرَكَةُ الرَّأْسِ لَهُ رَامَ الصَّفَاءِ
أَنْتَ لِلرَّأْسِ لَهُ الْعَقْلُ فَقَدْ
يَا صَبَا نَحْنُ سَمِعْنَا ذَالِنْدَا
قَدْ عَصَيْنَا نَحْنُ لَا طَوْعُ لَنَا
قَدَمًا فَوْقَ إِتْكَالٍ لَهُ دَامَ
لَيْسَ يَدْرِي أَبَدًا أَيْنُ يَسِيرُ

(۱) کند بینش فی الاصل بمعنی اللذی لا یرى غیره بل یرى نفسه فان الکند من الکنود و هو کفران النعمة مکذا قال فی النهج و الصحيح ان کلمة کند فارسیة بمعنی بطيء کما ان کلمة تند بمعنی سریع ای بطی النظر و ضئیه کما فی الترجمة -

- (۱) کند بینش می نه بیند غیر این عقل او بی سیر چون نیت زمین
(۲) نبت را چه خوانده نه خوانده پای او بگل درمانده
(۳) گر سرش جذب بسیر باد رو تو بسر جنبانیش غره مشو
(۴) آن سرش گوید سمعنا ای صبا پای او گوید عصینا خللنا
(۵) چون نداند سیر میراند چو عام بر تو کل می نهد چون گور گام

- (۱) قَدَمًا فَوْقَ اِتِّكَالٍ لِّيرَى
لَهُ يَأْتِي كَاتِكَالٍ مَنْ يَنْرُدْ
(۲) لَكِنْ اِلَّا نَظَارُ بِلَكَ مَنْ اَبَدْ
لَمْ تَكْ اِلَّا لِمَنْ سَارُوا وَمَنْ
(۳) مَا هُوَ فِي عَشْرَةِ اَعْوَامٍ كَانَ
(۴) نَظَرَ فِي عَيْنِهِ كُلَّ اَحَدٍ
نَظَرَ غَيْبًا وَ مَا يَأْتِي وَ خَيْر
(۵) حَيْثُ سَدَّ فِي الْاَمَامِ مَعَ سَدَّ
عَيْنُهُ مَفْتُوحَةً صَارَتْ قَرَأَ
(۶) اِذْ لَهُ قَدْ نَظَرَ الْخَلْفَ اِلَى
اٰخِرُ مَعَ اَوَّلِ كُلِّ وُجُودٍ
- فِي الْخِصَامِ اَيُّ شَيْءٍ فِي الْوَرَى (۱)
لَعِبَ الْفَائِدَةَ مِنْهُ فَقَدْ
لَيْسَتْ الْجَامِدَةُ زَادَتْ رَشْدَ
خَرَقُوا الْاَسْتَارَ وَ اَمْتَاَزُوا بِفَنٍ
طَلَبَ الْاَيَّانَ فِي هَذَا الزَّمَانِ
هَكَذَا فِي نَظَرٍ مِنْهُ يُحَدِّثُ
مَعَ شَرٍّ .. مِثْلَمَا يَقْدُرُ سَيْرٌ ..
فِي الْوَرَاءِ مَا بَقِيَ بَتًّا فَقَدْ
لَوْحَ غَيْبٍ وَ جَمِيعَ مَا جَرَى
اَوَّلِ كُلِّ وُجُودٍ لِلْمَلَأِ
وَجَّهَ وَجْهًا وَ اَعْطَاهُ السُّعُودَ

(۱) ای ان المتوکل وقت المجاهدة علی عقله و رأیه کتوکل لاعب الترد علی عقله
وقت لعبه لا فائده فيه ابداً -

- (۱) بر توکل تا چه آید در نبرد
(۲) وان نظرهائی که او افسرده نیست
(۳) آنچه در ده ساله خواهد آمدن
(۴) همچنین هر کس باندازه نظر
(۵) چونکه سدّ پیش و سدّ پس نماند
(۶) چون نظر پس کرد تا بدو وجود
- چون توکل کردن اصحاب نبرد (۱)
جز رونده جز درنده پرده نیست
این زمن بینند بچشم خویشان
غیب و مستقبل به بیند خیر و شر (۲)
شد گذاره چشم عیب و لوح خواند
آخر و آغاز هستی رو نمود

(۱) یعنی سفر الی الله میکند و گوید هرچه خدا بخواهد باید بقوت او و قدرت او کار
کرد باید کار خود و قوت خود را نهد (سبزواری صفحه ۳۲۲) - (۲) اشاره است بآیه
(وجعلنا من بین ایدیهم سداً من خلقهم سداً)

- (۱) بَحَثُ أَمْلَأكِ وَ أَرْضِ فِي الْقَدَمِ
 فِي آبِنَا عِنْدَ مَا لُطْفًا أَرَادَ
 (۲) مِنْ وَرَاءِ لِلدَّورِ إِذْ نَظَرَا
 (۳) فَالْأَمَامَ نَظَرَ عَيْنًا إِلَى
 (۴) فَمَقْدَارِ ضِيَاءِ قَلْبِهِ
 نَظَرَ الْغَيْبَ بِقَدْرِ صَقْلِهِ
 (۵) كُلُّ مَنْ صَقَلًا أَزَادَ كُشْرًا
 (۶) أَكْثَرَ تَظْهَرُ مِنْهُ إِنْ تَقَلُّ
 أَيْضًا التَّوْفِيقَ لِلصِّقْلِ ذَا
 (۷) فَبِقَدْرِ الْهِمَّةِ ذَاكَ التَّعَبِ
 وَ بِقَدْرِ الْهِمَّةِ ذَاكَ الدَّعَا
- مَعَ ذَاتِ الْكِبَرِيَاءِ وَالْعِظَمِ
 لَهُ أَنْ يَخْلِفَهُ بَيْنَ الْعِبَادِ
 هُوَ حَتَّى أَصَلَ أَصْلَ مَا جَرَى
 يَوْمَ الْفَصْلِ بِهِ قَدْ جُعِلَا
 كُلُّ قَرْدٍ وَ يَوْفَقِ قُرْبِهِ
 وَ سَنَا الرُّوحِ وَ نُورِ عَقْلِهِ
 نَظَرًا وَ الصُّورَةَ مَعَ مَا جَرَى
 ذَالِصْفًا فَضْلُ الْإِلَهِ مَنْ يَجَلُ
 كَانَ مِنْ ذَاكَ الْمَطَاءِ هَكَذَا
 وَالْعَنَا وَ الْجَهْدِ كُلِّ مَا طَلَبَ
 لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى

- (۱) بحث املاک و زمین با کبریا
 (۲) چون نظر در پیش افکند او بدید
 (۳) پس ز پس می بیند او تا اصل اصل
 (۴) هر کسی اندازه روشن دلی
 (۵) هر که صیقل بیش کرد او پیش دید
 (۶) گر تو گوئی آن صفا فضل خداست
 (۷) قدر همت باشد آن جهد و دعا
- در خلیفه کردن بابای ما
 آنچه خواهد بود تا محشر بدید
 پیش می بیند عیان تا روز فصل (۱)
 غیب را بیند بقدر صیقلی
 بیشتر آمد برو صورت بدید
 نیز این توفیق صیقل زان عطاست
 لیس للانسان الا ما سعی

- (۱) وَاِهْبُ إِلَيْهِمَ حَسْبُ اللَّهِ كَانَ
 (۲) أَبَدًا مَا لَاقَهَا التَّخْصِصُ مِنْ
 لَمْ يَكُ الْمَانِعَ طَوْعًا وَاخْتِيَارًا
 (۳) لَكِنْ إِنْ أُعْطِيَ قَبِيحَ الطَّالِعِ
 فَالْمَتَاعَ نَحْوَ كُفْرِ النِّعْمَةِ
 (۴) وَإِذَا أُعْطِيَ سَعِيدَ الطَّالِعِ
 فَالْمَتَاعَ أَكْثَرَ فِي الْقُرْبِ قَدْ
 (۵) سَيِّئُوا الْقُلُوبَ لِخَوْفٍ وَحَذَرٍ
 لَهُمْ إِذْ ذَاكَ أَسْبَابُ الْفَرَارِ
- هِمَّةُ السُّلْطَانِ مَنْ ذَلَّ وَهَانَ
 جَانِبِ الْحَقِّ بِشْغَلٍ إِنْ يُمِنْ
 وَ مُرَادًا لَوْ أَلَيْهِ الْعَبْدُ صَارَ
 تَعَبًا .. بَانَ بِحِرْصِ الطَّامِعِ
 سَوْقٌ مُنْهَزِمًا وَالنِّقْمَةُ
 .. تَعَبًا صَارَ .. بِقَلْبٍ وَالْع ..
 .. وَضَعَ وَالرَّاحَةَ فِي ذَا وَجَدَ .. (۱)
 رُوحُهُمْ فِي الشُّغْلِ لَوْ صَعْبًا حَضَرَ
 تَفَوًّا اخْتَارُوا وَخَفُّوا لِلْبَوَارِ

(۱) و توضیح المعنی ان الله تعالى اذا خصص أحداً بشغل فی علمه الازلی لمصلحة لا
 یكون مانع الطوع والمراد و الاختیار و الیه اشار لقوله (بد دلان از بیم جان در کارزار)

- (۱) واهب همت خداوندست و بس
 (۲) نیست تخصیص خدا کس را بکار
 (۳) لیک چون رنجی دهد بدبخت را
 (۴) نیک بختی را چو حق رنجی دهد
 (۵) بد دلان از بیم جان در کارزار
- همت شاهی ندارد هیچ خس
 مانع طوع و مراد و اختیار (۱)
 او گریزند بکفران رخت را
 رخت را نزدیکتر و می نهد
 کرده اسباب هزیمت اختیار

(۱) عنایت خدا بکار واداشتن و توفیق دادن مانع و منافی اختیار نیست در این کار و چون
 آن کار در اختیار شد پس ضد او نیز در اختیار باشد برای تفصیل بصفحه ۱۲۹ ج ۳ شرح
 بحر العلوم و صفحه ۳۲۳ شرح سبزواری رجوع نمایند -

- (۱) وَمَلِئُوا الْقُلُوبَ أَيْضاً مِنْ حَذَرٍ
نَحْوِ صَفِّ الْخُصَمَاءِ حَمَلُوا
(۲) أَذْهَبَ إِلَّا بَطَالَ خَوْفٌ وَ حَزَنٌ
رَوْحُهُ خَافَ إِلَى الْمَوْتِ الزُّوَامُ
(۳) فَالْبَلَاءُ وَالْخَوْفُ لِلرُّوحِ لِأَنَّهُ
فَلِذَا مِنْ كُلِّ وَغْدٍ وَ لَثِيمٍ
رُوحَهُمْ فِي الْحَرْبِ فِي وَقْتِ الْخَطَرِ
وَبِضْمَارِ الْجِلَادِ نَزَلُوا ..
لِلْأَمَامِ سَيُّئُوا الْقُلُوبَ وَ مِنْ (۱)
أَذْهَبَ .. أَيْضاً وَمَا نَالَ الْمَرَامُ ..
وَرَدَ كَثْرًا مَحْكًا فِي الزَّمَنِ
ظَهَرَ الْقَرْمُ الْمَهَابُ وَالْكَرِيمُ

فی بیان وحی الحق تعالیٰ لموسیٰ ان انا احبک

- (۴) فَلَمَّوَسَى اللَّهُ جَلَّ قَالَ فِي
(۵) أَنَا قَدْ أَحْبَبْتُكَ يَا ذَا الْكَرَمِ
ذَا فَأَيُّ خِلَّةٍ كَانَتْ لِأَنَّهُ
وَحْيِ قُلُوبِ آيَتِهَا الْعَبْدُ الصَّفِي
لَهُ قَالَ السَّبَبُ مِمَّ أَلَمْ
أَكْثَرَ أَتَيْ بِهَا كُلَّ زَمَنِ

(۱) ای ان الله تعالى اعطى الاشقياء مرضا و بلاء بعدوا به عن الحق لكفرانهم
والسوءاء اعطاهم مرضا و بلاء قربوا به الى الله تعالى والشجعان فى المعركة كانوا السعداء
و الاشقياء اختاروا اسباب الهزيمة و لم يكن التخصيص مانعا لهم

- (۱) پر دلان در جنگ هم از بیم جان
(۲) رستمان را ترس و غم را پیش برد
(۳) چون محک آمد بلا و بیم جان
حمله کردند سوى صف دشمنان
هم ز ترس آن بدل اندر خویش مرد
زان پدید آمد شجاع از هر خسان

وحی کردن حق بموسیٰ که من ترا دوست میدارم

- (۴) گفت موسیٰ را بوحی دل خدا
(۵) گفت چه خصلت بود ای دوالکرم
کای گزیده دوست می دارم ترا
موجب آن تا من آن افزون کنم

هُوَ وَقْتَ قَهْرِهَا مِنْ غَمِّهِ
غَيْرَهَا الدِّيارَ فِي كَلِّ الْوَدَى
أَيْضاً السَّكرانُ مِنْهَا وَالشَّمْلُ
أَيْضاً الْأُمُّ مُدَاماً يَطْلُبُ
غَيْرَهَا مَا رَامَ وَهِيَ قَدْ وَجَدَ
كَانَ مِنْكَ الْخاطرُ فِيمَا أُرِدْتَ
وَ سِوانا مِنْ مَحَلِّ ما طَلَبُ
بَتَّةً وَالصَّخَرِ كُلُّ ما حَضَرَ
.. كُلُّهُ شِبْهُ الْخِمالِ وَالسَّرابِ ..
فِي الصَّلْوةِ نَعْبُدُ كَأَنْتَ قَرِينُ
فِي الْبَلاِ فِي غَيْرِكَ لَا نَسْتَعِينُ

(۱) قَالَ كَالْطِفْلِ أَمَامَ أُمِّهِ
(۲) يَدُهُ مَدَّ إِلَيْهَا مَا دَرَى
فَهُوَ الْمَخْمُورُ مِنْهَا وَالْكَسَلُ
(۳) لَوْ عَلَيْهِ الْأُمُّ كَقَفٍّ تَضْرِبُ
(۴) وَ عَلَيْهَا دَارَ عَوْنًا مِنْ أَحَدٍ
(۵) كُلُّ خَيْرٍ لَهُ أَوْ شَرٍّ وَ أَنْتَ
خَيْرًا أَوْ شَرًّا لَنَا أَيْضاً ذَهَبُ
(۶) غَيْرِي عِنْدَكَ كَانَ كَالْحَجَرِ
هَبْهُ شَيْخًا أَوْ صَبِيًّا أَوْ شَبَابَ
(۷) هَكَذَا كَانَ الْخُضُوعُ فِي الْحَنِينِ
مَعَ إِيَّاكَ وَ فِي ذاكَ تَدِينُ

وقت قهرش دست هم در وی زده
هم ازو مخمور و هم از اوست مست
هم بمادر آید و بروی تند
اوست جمله شر او و خیر او
التفاتش نیست جاهای دگر (۱)
گر صبی و گر جوان و گر شیوخ
در بلا از غیر تو لا نستعین

(۱) گفت چون طفلی به پیش والده
(۲) خود نداند که جز او دیار هست
(۳) مادرش گر سیلی بر وی زند
(۴) از کسی یاری نخواهد غیر او
(۵) خاطر هم توز مادر خیر و شر
(۶) غیر من پیش تو چون سنگ است و کلوخ
(۷) همچنین که ایایک نعبد در حنین

(۱) چنانچه در دعاء (أعوذ بعفوك من عقابك وأعوذ برضاك من سخطك و أعوذ بك منك من ۳۲۳ سبزواری -

- (۱) هَـذِهِ اِيَّاكَ مَعَ نَعْبُدُ قَدْ
عِنْدَ اَهْلِ اللِّغَةِ وَهُوَ لِأَنَّ
(۲) وَلِحَصْرِ اَيْضاً اِيَّاكَ اَتَتْ
عِنْدَهُمْ أَنَّ طَلَبُ الْعَوْنِ حِصْرٌ
(۳) أَنَّ لَكَ نَعْبُدُ حَسْبُ لَا سِوَاكَ
نَرْجُو لَا غَيْرَكَ دَوْماً نَعْبُدُ
وَجَدْتُ لِلْحَصْرِ مِثْلَ مَا وَرَدَ (۱)
فِيهِ نَفْيٌ لِلرِّيَا جَاءَ بِنَفْيٍ
مَعَ قَوْلٍ نَسْتَعِينُ وَ ثَبَتَ
فِيهِ لَا غَيْرُ عَلَيْهِ قَدْ قُصِرَ
طَمَعَ النُّجْدَةِ اَيْضاً مِنْ نَدَاكَ
.. اَنْتَ لَطْفاً لِلْعَبِيدِ تُنَجِّدُ ..

فی بیان غضب السلطان علی ندیمه و شفاعة الشفیع المغضوب

علیه و طلبه من السلطان و قبول السلطان طلب و شفاعة الشفیع و تکرار الندیم
من الشفیع ان لماذا شفعت لی

- (۴) یوماً السُّلْطَانُ جَاشَ غَضَباً مِنْ نَدِيمٍ لَهُ رَامَ الْعَطَا

(۱) قال اهل اللغة تقديم المفعول على الفعل من اجل الحصر والحصر عند العلماء بانة
لمجرد نفی الریا و السمة قال تعالى (ولا یشرک بعبادة ربه احداً) -

- (۱) هست این ایاک نعبد حصر را
(۲) هست ایاک نستعین هم بهر حصر
(۳) که عبادت من ترا آریم و بس
در لغت و آن از بی نفی ریا
حصر کرده استعانت را و قصر
طمع یاری هم ز تو داریم و بس

خشم کردن پادشاه بر ندیم خود و شفاعت کردن شفیع مغضوب علیه را و از

پادشاه درخواستن و قبول کردن پادشاه درخواست و شفاعت شفیع را

و رنجیدن ندیم از شفیع که چرا شفاعت کردی

- (۴) پادشاهی بر ندیمی خشم کرد
خواست تاز وی بر آرد دود و کرد

- (۱) أَخْرَجَ السُّلْطَانُ سَيْفًا مِنْ غِلَافٍ
 (۲) أَبَدًا مِنْ أَحَدٍ مَا لِمَسَا
 أَوْ شَفِيعٍ لَهُ يَأْتِي يَطْلُبُ
 (۳) غَيْرِ شَخْصٍ يَعْمَدُ الْمَلِكِ قَدْ
 (۴) فَسْرِيْعًا نَطَّ مِنْ طَوْعٍ وَقَعَ
 (۵) لَهُ سَيْفَ الْقَهْرِ قَالَ لَوْ غَدَى
 قَدْ عَفَوْتُ وَ أَوْ إِبْلِيسِيَّةَ
 (۶) حَيْثُ أَنَّ رِجْلَكَ فِي الْوَسْطِ
 قَدْ رَضِيتُ لَوْ هُوَ أَلْفَ ضَرْزٍ
 (۷) مِائَةَ أَلْفٍ أَلْفٍ مِنْ غَضَبٍ
 حَيْثُ أَنْتَ الْفَضْلُ ذَا مِقْدَارٍ كَأَ...
- كَيْ لَهُ يُرْدِي جَزَاءَ ذَا الْخِلَافِ
 قُدْرَةً حَتَّى يَجْرَّ نَفْسًا
 مِنْهُ تَشْفِيعًا إِلَيْهِ يَذْهَبُ
 عُرِفَ مِنْ خَاصَّةِ الْمَلِكِ يُعَدُّ
 سَاجِدًا وَالْمَلِكُ حَالًا وَضَعُ
 مَتَى الشَّيْطَانُ بِالْكَفْرِ بَدَى
 عَمَلٍ عِنْدِي غَدَتْ مَنَسِيَّةُ
 وَرَدَتْ عَنْ مُجْرِمٍ ذِي شَطَطٍ (۱)
 عَمَلٍ .. بِالصَّعْبِ جَاءَ وَالْخَطَرُ
 أَقْدَرُ الْكِبَرُ .. أُطْفِئُ مَا لَتَهَبُ ..
 .. وَ لَكَ الْمِقْدَارُ ذَا أَنْعَمٍ بِكَأَ ..

(۱) نسخه ثانیه . . . فی سخطی

- (۱) کرد شه شمشیر بیرون از غلاف
 (۲) هیچ کس از زهره نی تا دم زند
 (۳) جز عماد الملک نامی از خواص
 (۴) بر جهید و زود در سجده افتاد
 (۵) گفت اگر دیوست من بخشیدمش
 (۶) چونکه آمد پای تو اندر میان
 (۷) صد هزاران خشم را تا دم شکست
- تا زند بر وی جزای آن خلاف
 یا شفیع در شفاعت بر تند
 در شفاعت مصطفی وارا نه خاص
 در زمان شه تیغ قهر از کف نهاد
 و بر بلیسی کرد من پوشیدمش
 راضیم گر کرد مجرم صد زیان
 که ترا آن فضل و آن مقدار هست

- (۱) أَبَدًا مِنْكَ الْخُضُوعَ مَا قَدَرْتُ
 مِنْكَ أَتَقَنْتُ بَانَ كَانَ الْخُضُوعُ
 (۲) لَوْ هُوَ الْأَرْضُ جَمِيعًا وَالسَّمَاءُ
 لَيْسَ يَنْجُو ذَنْبُهُ عِنْدِي يَجُلُ
 (۳) فِي الدُّنَا لَوْ ذَرَّةٌ فِي ذَرَّةٍ
 رَأْسُهُ مِنْ سَيْفِي هَذَا لَزَمَنُ
 (۴) مِمَّةً نَحْنُ عَلَيْكَ يَا كَرِيمُ
 ذَاكَ شَرَحُ عِزَّةٍ كَانَتْ لَكَ
 (۵) أَنْتَ هَذَا مَا فَعَلْتَ وَ أَنَا
 مَنْ لَكَ الْأَوْصَافُ فِي أَوْصَافِنَا
- أَكْبَرُ حَيْثُ الْخُضُوعَ مَا نَظَرْتُ
 بِي لَا غَيْرِي بَانَ وَالْخُضُوعُ
 ضَرَبَ بِالْبَعْضِ زَادَ بِالْعَنَاءِ
 أَبَدًا مِنْ إِنْتِقَامِ ذَا الرَّجُلِ
 خَضَعْتُ.. ذَابَتْ أَسَى بِالْمَرَّةِ..
 مَا نَجَى.. وَالْمَوْتَ وَافَى وَالْحَزْنَ..
 مَا وَضَعْنَا لَكِنْ أَعْلَمُ يَا نَدِيمُ
 عِنْدَنَا.. أَوْ رِفْعَةٍ خُصَّتْ بِكَ..
 قَدْ فَعَلْتُ ذَا يَقِينًا زَمَنًا
 دُفِنْتُ.. بَانَ بِكَ أَعْمَالُنَا..

زانکه لابه تویقین لابه من است
 ز انتقام این مرد بیرون نامدی
 او نبردی این زمان از تیغ سر
 لیک شرح عزّت تست ای ندیم
 ای صفات در صفات ما دفین

(۱) لابهات را هیچ نتوانم شکست
 (۲) گرزمین و آسمان بر هم زدی
 (۳) ور شدی ذره بذره لابه کر
 (۴) بر تو ما ننهم منت ای کریم
 (۵) این نه کردی تو که من کردم یقین

- (۱) فی الطریقِ ذَا تَرَى مُسْتَعْمِلًا
أَنْتَ مَحْمُولِي وَ أَنْتَ حَامِلِي
(۲) مَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ قَدْ رَجَعْتَ
(۳) وَسَطَ الْمَوْجِ فَأَنْتَ لَا مَقَامَ
جَنْبٍ إِلَّا عَجِبَا أَنْتَ أَسِيرُ
(۴) فَالَّذِي أَعْطَيْتَ أَنْتَ لَهُ لَمْ
هُوَ لَا غَيْرُ وَ كَانَ لِلْعِبَادِ
(۵) وَالنَّدِيمُ ذَاكَ مَنْ دَوْمًا خَلَصَ
كَدَّرَ مِنْ ذَا الشَّفِيعِ وَ رَجَعَ
أَنْتَ لَا الْعَامِلَ حَيْثُ بِالْعَلَا
.. مَا بَدَى مِنْكَ جَمِيعًا هُولِي .. (۱)
نَفْسِكَ كَالزَّيْدِ أَنْتَ وَضَعْتَ
صِرْتَ بَيْتًا لَكَ خُذُوا نِزْلَ مُدَامَ
كُنْتَ أَيْضًا عِنْدَنَا كُنْتَ أَمِيرُ
تَعْطِي وَالسُّلْطَانُ أَعْطَى مِنْ كَرَمِ
وَحَدَهُ وَاللَّهُ أَذْرَى بِالْمُرَادِ
مِنْ عِقَابٍ وَ مِنْ النِّعَمِ مَلَصَ
عَنْ وِلَايَةٍ وَ لَهُ أَبْدَى الْجَزَعِ

(۱) ای فی الحقیقه انا الفاعل والعامل لان صفاتك مدفونه فی صفاتی و اوصاف بشریتك مغلوبة و اوصافی غالبه علیها والمغلوب كالمعدوم و من هذا انت مستعمل و مستخدم و لست بذاتك عاملا و لا خادما لانك محمول قدرتنا و ارادتنا و لست بعامل و لاعامل و لو كنت بحسب الظاهر حاملا و عاملا و لكن بحسب المعنی انت معمولی لا حاملی لا كل ما ظهر منك فی الحقیقه هو ظاهر منی فلا ی شیء لا اقبله -

- (۱) تو درین مستعملی نی عاملی
زانکه محمول منی نی حاملی
(۲) ما رمیت از رمیت گشته
خویشتن در موج چون کف هشته
(۳) لاشدی پهلوی الا خانه گیر
ای عجب که هم اسیری هم امیر
(۴) آنچه دادی تو ندادی شاه داد
اوست بس والله اعلم بالمراد
(۵) وان ندیم رسته از زخم و بلا
زین شفیع آزد و بر گشت از ولا

- (۱) وَ وِدَادَ الْمُخْلِصِ بِالْمَرَّةِ
وَجَّهَ لِلْحَائِطِ كَيْيَ بِالسَّلَامِ
(۲) صَارَ مِنْ هَذَا الشَّفِيعِ الْأَجَنَّبِيِّ
(۳) ذَا غَدَى الْقِصَّةِ دَوْمًا أَنْ جُنُونُ
كَيْفَ وُدًّا قَطَعَ مِمَّنْ شَرَى
(۴) اشْتَرَاهُ عِنْدَ ضَرْبِ الْعُنُقِ
فَلِنَعْلِ رِجْلِهِ رَاقَ التُّرَابِ
(۵) رَاحَ مُنْكَوسًا وَ كَمَ مِنْهُ الْمَلَالُ
ذَا وَوَافِي الْحَبِّ حَقْدًا وَجَدَا
(۶) نَاصِحُ إِذْ ذَاكَ قَدْ لَامَ بَانَ
- قَطَعَ الْوَجْهَ قَرِينَ الْحَسْرَةِ
أَهْلًا يَأْتِ.. وَلَا يُبْدِي احْتِرَامًا..
وَ لِبُهْتِ الْبُورَى وَالْعَجَبِ
وَ اخْتِلَالُ فِيهِ أَوْلَا أَنْ يَكُونَ
رُوحَهُ.. مِنْ مَلِكٍ حَقْدًا وَرَى..
.. وَ اُنْتِهَاءِ النَّفْسِ وَ الرَّمَقِ..
يَغْدُو.. يُفْقِدُهُ بِرُوحٍ وَ لُبَابِ
أَخَذَ مَعَ مِثْلِ مَحْمُودِ الْخِلَالِ
.. وَ لَهُ عَفْوًا أَرَادَ النِّكَدَا:
ذَا الْجَفَا مَعَ مُصْلِحِ شَهْمِ حَسَنِ

- (۱) دوستی ببرید ز آن مخلص تمام
(۲) زین شفیع خویشتن بیگانه شد
(۳) گر نه مجنونست یاری چون برید
(۴) و آخریش آن دم از گردن زدن
(۵) باز گونه رفت و بیزاری گرفت
(۶) پس ملامت کرد او را ناصحی
- رو بجایط کرد تا نازد سلام
زین تعجب خلق در افسانه شد
از کسی که جان او را واخرید
خاک نعل پاش بایستی شدن
با چنین پر مهر کین داری گرفت
کاین جفا چون میکنی با مصلحی

- (۱) لَمْ فَعَلْتَ ذَلِكَ الْخَاصَّ الْحَبِيبَ
 ذَلِكَ الْآنَ وَ مِنْ ضَرْبِ الْعُنُقِ
 (۲) لَوْ جَفَاءَ فَعَلَ مَا رَاقَ أَنْ
 (۳) ذَا الصَّدِيقِ الْفَدُّ مَعَكَ فَعَلَا
 تَبْدُلُ فِي الْبَيْنِ لَمْ صَارَ الشَّفِيعُ
 (۴) غَيْرَ جُرْحِ الْمَلِكِ مِنْ رَحْمَةٍ
 (۵) بِالْمَلِكِ أَنَا مِنْ ذَاكَ أَنَا
 قَدْ جَعَلْتُ لَا لِأَنْ نَحْوِ الْمَلِكِ
 (۶) لَوْ هُوَ يَقْطَعُ رَأْسِي قَاهِرًا
- رُوحَكَ أَتَبَاعَ مِنَ الْخُطْبِ الْمُهَيْبِ
 خَلَّصَ مِنْكَ الْجَفَا ذَا لَمْ يَرْقُ
 تَنْفُرُ لَا سِيَّما الْفَعْلَ الْحَسَنُ
 لِلْمَلِكِ الرُّوحَ قَالَ فِي الْمَلَا
 هُوَ.. وَالْحَقُّ الَّذِي خَصَّ يُضِيعُ
 أَنَا لَا أَبْغِي وَ غَيْرَ الْعِصْمَةِ
 مَنْ سِوَى هَذَا الْمَلِكِ ذِي الثَّنَا
 ذَا تَوَلَّيَ غَدَى الْأَمْعُ شَرِيكَ
 بَعْدَ لِي سِتِّينَ رُوحًا آخِرًا (۱)

(۱) علی فحوی الحدیث القدسی من أجنبی قتلته و من قتلته فاننا دیتہ

- (۱) جان تو بخريد آن دلدار خاص
 (۲) گر جفا کردی نيايستی رميد
 (۳) گفت بهر شاه مبدولست جان
 (۴) من نخواهم رحمتمی جز زخم شاه
 (۵) غير شه را بهر آن لا کرده‌ام
 (۶) گر ببرد او بقهر خود سرم
- آن از گردن زدن کردت خلاص
 خاصه نيکی کردن يار حميت
 او چرا آيد شفيع اندر ميان (۱)
 من نخواهم غير آن شاه پناه
 که بسوی شه تولا کرده‌ام
 شاه بخشد شصت جان ديگر (۲)

(۱) در غالب نسخ و نسخه لکناهور بعد از اين بيت بيت زیر آمده است -

لی مع الله وقت بود آن دم مرا لا یسغ فیہ بنی مجتبی

و آن اشاره بحديث نبوی معروف (لی مع الله وقت لا یسفی فیہ ملک مقرب ولا نبی مرسل) میباشد -
 (۲) سبزواری صفحه ۳۲۳ چنین مینویسد چون آدمی را هفت مرتبه است که هفت اطفیه و هفت بطن آیت کبیری و غیرها گویند پس چون مرتبه طبع بگیرند که (طل ذی ثلث شعب است) شش مرتبه دیگر باقی است بنحو اشرف و چون در هر مرتبه مدارك ظاهره و باطنه کرده‌اند بنحو اتم هست شصت میشود -

- (۱) ذَا الْمَلِكِ يَهَبُ شُغْلِي أَنَا
وَالْمَلِكُ شُغْلُهُ الرَّأْسَ يَهَبُ
(۲) فَخَرُ ذَاكَ الرَّأْسِ مِنْ كَفِّ الْمَلِكِ
عَارُ ذَاكَ الرَّأْسِ مَنْ رَاحَ إِلَى
(۳) هَاهُوَ الدَّلِيلُ الَّذِي الْمَلِكُ سَحَبَ
مِنْ أُلُوفٍ أَلْفِ يَوْمٍ كَانَ عِيدُ
(۴) فَالطَّوُافُ نَفْسُهُ مِمَّنْ غَدَا
قَدْ سَمِيَ قَهْرًا وَلُطْفًا وَعَلَا
(۵) مَا أَتَى عَنْ ذَاكَ لَفْظُ أَوْ مَقَالُ
فَخَفِيٍّ وَ خَفِيٍّ وَ خَفِيٍّ
- ذَا فِدَاءُ الرَّأْسِ اخْتَارُ الْفَنَاءُ
وَيُعِينُ الْعَبْدُ وَفْقُ مَا أَحَبَّ ..
تَقَطَّعُ لَيْسَ لَهُ فِي ذَا شَرِيكَ
غَيْرِهِ .. هَبْ جَلَّ شَأْنًا وَعَلَا ..
لَهُ فِي الْقِيرِ لِقَهْرٍ وَ غَضَبُ
لَهُ عَارُ .. هَبْهُ مَيِّمُونًا سَعِيدُ ..
نَاطِرَ السُّلْطَانِ بِالْحِظِّ بَدَا
شَأْنُهُ كُفْرًا وَ دِينًا فِي الْمَلَأُ
وَاحِدٌ فِي ذِي الدُّنَا عَزَّ مَثَالُ
هُوَ مَرْمُوزُ لَنَا لَمْ يُعْرِفْ

کار شاهنشاه ما سر بخشی است

ننگ آن سر کو بغیری سر برد

ننگ دارد از هزاران روز عید

فوق قهر و لطف و کفر و دین بود

که نهان است و نهان است و نهان

(۱) کار من سر بازی و بی خویشی است

(۲) فخر آن سر که کف شاهش برد

(۳) شب که شاه از قهر در قیرش کشید

(۴) خود طواف آن که او شه بین بود

(۵) زان نیامد يك عبارت در جهان

- (۱) حَيْثُ ذِي الْأَسْمَاءِ وَالْأَلْفَاظِ مَنْ
 هِيَ مِنْ مَطْوًى آتَتْ كَلًّا إِلَى
 (۲) عَلِمَ الْأَسْمَاءَ قَدْ كَانَ إِمَامًا
 (۳) مَا لَهُ الْبُرْطُلَّةَ حَيْثُ صَنَعَ
 مِنْ عَلَى الرَّأْسِ لَهَا الْأَسْمَاءُ ذِي
 وَجْهَهَا الْأَسْوَدَ عَادَ وَالْظَّلَامَ
 (۴) إِذْ نَقَابَ الْحَرْفِ دَوْمًا وَالنَّفْسَ
 كَيْ يَذْأَلْمَعْنَى عَلَى مَاءٍ وَ طِينٍ
 (۵) هَبْكَ أَنَّ الْمَنْطِقَ كَانَ عَلَى
 لَكِنْ أَعْلَمَ مِنْ وَجْهِ عَشْرَةٍ
- حَمَدَتْ وَصَفًا وَ جَلَّتْ فِي الزَّمَنِ (۱)
 آدَمَ قَدْ نُسِبَ فِي ذَا الْمَلَأِ
 آدَمَ لَكِنْ رَدَا عَيْنٍ وَ لَامُ
 هُوَ مِنْ مَاءٍ وَ طِينٍ وَ وَضَعَ
 مِنْ جَنَتْ جَاءَ لَهَا الْوَصْفَ الْبَدْيِ
 فَوْقَهَا غَشَى لِعَيْنٍ وَ لِلَامِ
 فَوْقَهَا جَرَتْ وَ هَانَتْ مُلْتَمَسِ
 يَظْهَرُ .. فِي صُورَةٍ أُخْرَى يَبِينُ ..
 وَجْهِ الْكَاشِفِ وَالسِّرِّ جَلَى (۲)
 أُخِرِ الْمَكْشُوفُ مِنْهُ سَتَرُهُ (۳)

(۱) الکلابه بفتح الکاف العربیة و فتح الباء الموحدة اللذی یلف علیہ المغزل و اراد بها هنا قاله ای ظهرت بواسطه تعلق الانسان من قاله فلا یحصى العاشق معانیها و لا یقدر علی النطق بأسرارها (۲) ای لما وضع علی رأسه برطلة من الطین ای البس روحه لباس الجسد صارت تلك الاسماء النورانية ظلمانية بالالفاظ و الحروف و بسواد الحبر علی الصحائف مرقومة - (۳) نسخة المصراع الثاني فی النهج (لیک از ده وجه ترك مزلفت) و قال فی تفسیره (مزلف الترك) ای مقوبه من وجوه كثير الخ و الصحيح ما فی نسخة لکناهور -

- (۱) زانکه این اسماء و الفاظ حمید
 (۲) علم الاسماء بد آدم را امام
 (۳) چون نهاد از آب و گل بر سر کلاه
 (۴) که نقاب حرف و دم بر خود کشید
 (۵) گر چه از یک وجه منطق کاشف است
- از کلابه آدمی آمد پدید
 لیک نی اندر لباس عین و لام (۱)
 کشت این اسماء جانی روسیاه
 تا بود بر آب و گل معنی پدید
 لیک از ده وجه دیگر مکشف است (۲)

(۱) سبزواری صفحه ۳۲۳ - عین و لام یعنی بتعیین علمی و تفهیم مفاهیم الفاظ نبود بلکه آن وجودی بود که وجود جامع و هیکل توحید و مظهر همه حقایق معاینه بود -
 (۲) مکشف بضم میم و کسر نون از کشف است و کشف بفتح قرار گرفتن چیزی را و نگاه داشتن پس مکشف بمعنی پوشنده باشد (حاشیه نسخه لکناهور) -

قول جبرئیل للخلیل (ع) هل لك حاجة قال بلی اما اليك فلا

- (۱) فَخَلِيلُ الْوَقْتِ يَا هَذَا أَنَا
 (۲) وَالْبَلَاءُ أَطْلُبُ يَغْدُو الدَّلِيلُ
 مَا تَلَقَّى آدَبًا أَنْ سَأَلَا
 (۳) أَنْ لَكَ كَانَ الْمُرَادَ كَيْ أَنَا
 وَإِذَا مَا لَمْ يَكُ الْحِمْلُ الثَّقِيلُ
 (۴) فَلَهُ إِبْرَاهِيمُ لَا قَالَ أَذْهَبِ
 كَانَتْ الْوَاسِطَةُ بَعْدَ الْعِيَانِ
 (۵) وَإِذَا لَمْ رَسَلُ كَانَ الرَّابِطَةُ
 (۶) هُوَ صَارَ كُلُّ قَلْبٍ لَوْ سَمِعَ
 فَمَتَى حَرْفٌ وَصَوْتُ فِي الْوَسْطِ
- وَهُوَ جَبْرِيلُ أَنَا عِنْدَ الْعَنَا
 هُوَ مِنْ جَبْرِيلِ السَّامِيِّ الْجَلِيلُ
 مِنْ خَلِيلِ الْحَقِّ قَصْدًا أَوَّلًا
 أَعْمَلُ النَّجْدَةَ فِي وَفْقِ الْمُنَى
 لَا أَجُرُّ الْحَالَ أَخْفَارُ الرَّحِيلِ
 أَنْتَ مِنْ بَيْنِ لَنَا لَمْ نَطْلُبِ
 زَحْمَةً .. جَرَّتْ صَغَارًا وَهُوَ أَنْ ..
 فِي الدُّنَا لِلْمُؤْمِنِينَ الْوَاسِطَةُ
 خَافِي الْوَحْيِ عَلَى الْغَيْبِ أَطْلَعَ
 كَانَ .. أَوْ لَفْظُهُ بِالْمَعْنَى أَرْتَبَطُ ..

گفتنی جبرئیل (ع) خلیل (ع) را هل لك حاجة قال بلی اما اليك فلا

- (۱) من خلیل و قتم و او جبرئیل
 (۲) او ادب ناموخت از جبرئیل راد
 (۳) که مرادت هست تا یاری کنم
 (۴) گفت ابراهیم نی زو از میان
 (۵) بهر این دنیا است مرسل رابطه
 (۶) هر دل ار سامع بدی وی نهان
- من نخواهم در بلا او را دلیل
 که پیرسید از خلیل اول مراد
 و نه بگریزم سبکباری کنم
 واسطه زحمت بود بعد العیان
 مؤمنان را زانکه هست او واسطه
 حرف و صوتی کی بدی اندر میان

- (۱) هَبْ هُوَ فِي الْحَقِّ مَحْوُ مَا لَهُ
غَيْرَ أَنْ شُغْلِي إِلَّا لَطْفَ كَانَ
(۲) فِعْلُهُ فِعْلُ الْمَلِكِ غَيْرَ أَنْ
(۳) لِلْعَوَامِ مَا الَّذِي اللَّطْفَ غَدَا
(۴) عِنْدَ ذِي الدَّلِّ الْكَرَامِ فَأَلَا ذِي
تَقْدَرُ أَنْ تَجِدَ الْفَرْقَ .. الْهِنَا
(۵) يَا رَفِيقَ الْغَارِ كُلُّ ذِي الْحُرُوفِ
فِي أَمَامِ الْوَاصِلِ الشُّوكَ أَعْرِفِ
(۶) فَأِذَا حَقَّ الْبَلَاءُ وَالْعِنَا
كَيْ يَذْأُلُ الرُّوحَ اللَّطِيفُ مِنْ حُرُوفِ
- مِنْ وَجُودِ لَيْسَ إِلَّا الْوَلَهُ ..
مِنْهُ .. وَالْأَجْمَلُ فِي عِزِّ وَشَانِ ..
عِنْدَ عَيْنِي السَّيِّءِ يَبْدُو الْحَسَنُ
عَيْنَا الْقَهَرِ الْكَثِيرَ قَدْ بَدَا
لِلْعَوَامِ لَزِمَ حَتَّى يَذَا
عِنْدَهُمْ مِمَّا غَدَى عَيْنَ الْعِنَا
مَنْ غَدَتْ وَاسِطَةً هَبْهَا أُلُوفُ
وَلَهَا شَوْكَاً وَشَوْكَاً وَصِفِ
وَالْوُقُوفُ وَالطَّرِيقُ لِلْمُنَى
يَخْلُصُ . لَا يُعَوِّزُ فِيهَا الْوُقُوفُ ..

- (۱) گرچه او محو حق است و بی سراسر است
(۲) کرده او کرده شاهست لیک
(۳) آنچه عین لطف باشد بر عوام
(۴) پس بلا و رنج میباشد کشید
(۵) کین حروف واسطه ای یار غار
(۶) پس بلا و رنج بایست و وقوف
- لیک کار من از آن نازکتر است
پیش چشم بد نماینده است نیک (۱)
قهر شد بر نازنینان کرام
عامه را تا فرق را تانند دید
پیش واصل خار باشد خار خار
تا رهد آن روح صافی از حروف

(۱) سبزواری ص ۳۲۳ یعنی بد و قهر نمی بینم که بد عوام را و آنچه را قهر می بیند لطف می بینم و بالعکس چنانچه مفاد بیت بعد است یا معنی اینست که پیش چشم نیک مردم بد است که بیت بعد تأکید این بیت باشد نه عکس پس مصراع در باب توجیه که محتمل الوجهین است -

- (۱) غَيْرَ أَنَّ الْبَعْضَ مِنْ هَذَا الصَّدَا
 أَيْضًا الْبَعْضُ يَصْفُو وَ كَمَالُ
 (۲) مِثْلُ مَاءِ النَّيْلِ كَانَ ذَا الْبَلَاءِ
 (۳) وَ دَمٌ لِلْأَشْقِيَاءِ كُلُّ مَنْ
 نَظَرَ أَسْعَدَ جَدًّا أَكْثَرًا
 (۴) إِذْ هُوَ يَعْلَمُ أَنَّ زَرْعَ الدُّنَا
 وَ لِرَفْعِ الْحَاصِلِ مِمَّا زَرَعَ
 (۵) أَبَدًا عَقْدٌ لَهُ بِالذَّاتِ لَا
 (۶) بَلْ لِرَبْحٍ وَ لِنَفْعٍ أَبَدًا
 مَا لَهُ أَنْكَرَ قَدْ كَانَ لِأَنَّ
 (۷) بَلْ لِقَهْرِ الْخُصْمِ كَانَ فِي الْحَسَدِ
- صَمَمًا أَكْثَرَ دَوْمًا وَجَدًا
 أَكْثَرَ كَانَ وَ أَرَبَى بِالْجَمَالِ
 لِلْمُسْعِدِينَ هُوَ الْمَاءُ صَفَاءُ
 أَزِيدَ الْعَاقِبَةَ يَرْنُو يَفَنُ
 زَرَعَ أَكْثَرَ وَافَى ثَمَرًا
 ذَا لِجَلِّ الْمَحْشَرِ بَعْدَ الْفَنَاءِ
 .. وَ لَإِذَا لَا غَيْرِهِ دَوْمًا نَزَعَ ..
 غَيْرُهُ مَا وَقَعَ فِي ذَا الْمَلَأِ
 مُنْكَرٌ لَوْ تَنْظُرُ مَا وَجَدًا
 عَيْنُهُ يُنْكَرُ لَا غَيْرَ يَفَنُ
 أَوْ لِتَفْوِيقِ عَلَيْهِ بِالْأَدَدِ

- (۱) لیک بعضی زین صدا کر تر شدند
 (۲) همچو آب نیل آمد این بلا
 (۳) هر که پایان بین تر مسعود تر
 (۴) زانکه داند کاین جهان کاشتن
 (۵) هیچ عقدی بهر عین خود نبود
 (۶) هیچ نبود منگری گر بنگری
 (۷) بل برای قهر خصم اندر حسد
- باز بعضی صافی و برتر شدند
 سعدرا آبست و خون بر اشقیا
 جد تر او کرد کافزون دید بر
 هست بهر محشر و برداشتن
 بلکه از بهر عقام ربح و سود
 منگریش بهر عین منگری
 یا فرونی یافتن اظهار خود

اٰخِرُ .. اَنْ بَعْدُ مِنْهُ يَنْتَفِعُ ..
 مِنْ مَعَانٍ لَوْ خَلَّتْ بِالْمَرَّةِ
 ذَا عَمِلْتَ كَيْفَ كَانَ وَ يَمَهُ
 ضَوْءُ الْقَصْدُ جَلِيٌّ فِي الْعِيَانِ ..
 جَاءَ حَيْثُ الصُّورَةُ اِمَّا تِلْمٌ
 قَوْلِكَ مِمَّ وَ لِمَ .. قِسْ هَكَذَا ..
 وَ سِوَاهُ ذِي لِمَهُ عَنْهَا الْمَقَالُ
 تَطْلُبُ الْفَائِدَةَ .. لَمَّا يَقِينُ ..
 .. اَبَدًا لَا فَرْقَ يُلْفَى بَيْنَهَا ..
 اَهْلِي هَذِي الْاَرْضِ كُلًّا وَالْمَلَأُ
 وَ جَدْتُ .. عَيْنًا تَكُونُ هَكَذَا ..

(۱) ذَاكَ التَّفْوِيقُ اَيْضًا لِيَطْمَعَ
 لَيْسَ تُعْطَى الصُّورُ مِنْ لَدَّةٍ
 (۲) وَ لِذَا تَسْأَلُ دَوْمًا اَنْ لِمَهُ
 حَيْثُ اَنَّ الصُّورَ زَيْتُ الْمَعَانِ
 (۳) وَ سِوَى ذَا ذَا الْمَقَالُ مِمَّ لِمَ
 (۴) فَلِئَمَّا الصُّورَةُ كَانَتْ فَذَا
 فَفِي الْفَائِدَةِ كَانَ السُّؤَالُ
 (۵) قُبْحَ مِنْ اَيِّ وَجْهِ يَا اَمِيْنُ
 كَانَتْ الْفَائِدَةُ ذِي عَيْنَهَا
 (۶) فَالْنُقُوشُ فِي السَّمَاءِ وَ عَلٰى
 لَيْسَتْ الْحِكْمَةُ فِيهَا اِذْ كَذَا

بی معانی چاشنی ندهد صور
 که صور زیتست و معنی روشنی
 چونکه صورت بهر عین صورتیست
 جز برای این چرا گفتن بدست (۱)
 چون بود فائیده این خود همین
 نیست حکمت کان بود بهر همین

(۱) وان فزونى هم پى طمع دگر
 (۲) زان همى پرسى چرا اين ميکنى
 (۳) ورنه اين گفتن چرا از بهر چيست
 (۴) اين چرا گفتن سؤال از فايده است
 (۵) از چه رو فائيده جوئى اى امين
 (۶) پس نقوش آسمان و اهل زمين

(۱) جز برای این چرا - استفهام انکاریست و حاصل آنست که مردم مفظورند برچرا گفتن و سؤال از فائیده کردن زیرا که هر چیز بر فائیده و حکمتی است (س ۳۱۴ سبزواری)

- (۱) لَوْ حَكِيمٌ مَا لَهُ هَذَا نِظَامٌ
وَالْحَكِيمُ لَوْ لَهُ مِمَّ الْعَمَلُ
(۲) أَبَدًا نَقْشًا لِحَمَامٍ أَحَدٍ
لِيسْوَى قَصْدٍ صَوَابٍ أَمْ خَطَا
لِمَهْ كَانَ .. مَا هُوَ فِيهِ الْمَرَامُ ..
خَلِيٍّ مِنْ حِكْمَةٍ .. كَيْفَ عَطَلُ ..
مَعَ خِضَابٍ أَمْ يُسَوِّ لِلْأَبَدِ
.. وَصَحِيحًا حُسْبٍ أَمْ غَلَطًا ..

فی بیان مطالبه موسی (ع) حضرة الرب قائلاً یارب خلقت خلقاً

و اهلکتهم و مجیء الجواب له

- (۳) قَالَ مُوسَى رَبِّيَ رَبَّ الْحِسَابِ
(۴) لَهُ صِيرْتُ أَنَاثًا وَ ذُكُورُ
قَدْ آزَادَ فَلِمَهُ بَعْدَ الْعَمَلِ
(۵) لَهُ قَالَ الْحَقُّ أَذْرِي ذَا السُّؤَالِ
(۶) لَا وَ لَا عَنْ غَفْلَةٍ كَانَتْ لَكَ
وَلَا جَلِي ذَا السُّؤَالِ يَا الْعِقَابُ
قَدْ صَنَعْتَ النَّقْشَ لِمَ بَعْدَ الْخُرَابِ
قَدْ عَمِلْتَ النَّقْشَ لِلرُّوحِ السُّرُورِ
لَهُ أَخْرَبْتُ .. وَ مَا نَفَعُ حَصْلُ ..
مِنْكَ مَا كَانَ لِنُكْرٍ وَ مَلَالٍ
وَ سَوَى ذَا لَوْ غَدَى أَدْبُكَا
لَكَ أَذَيْتُ وَ أَبْدَيْتُ الْعِقَابُ

وَرَحْكَمِي هَسْتُ، چُونِ فَعْلَشْ تَهِيْ اسْت

جَزِ بِيْ قَصْدِ صَوَابٍ وَ نَا صَوَابِ

(۱) گر حکیمی نیست این ترتیب چیست

(۲) کس نسازد نقش گر ماه و خضاب

مطالبه کردن موسی (ع) حضرت خدا را که خلقت خلقتاً و اهلکتهم و جواب آمدن

نقش کردی باز چون کردی خراب

وانگهان ویران کنی این را چرا

نیست از انکار و غفلت و از هوا

بهر این پرسش ترا آزرده می

(۳) گفت موسی ای خداوند حساب

(۴) نر و ماده نقش کردی جانفزا

(۵) گفت حق دانم که این پرسش ترا

(۶) ورنه تأدیب و عقابت کردمی

نُظِهُرُ الْحِكْمَةَ مَعَ سِرِّ لَنَا
تُوقِفُ كُلَّ اللَّذِي تَيَّا وَخَامُ
لِلْعَرَامِ تُكْشِفُ .. تُبْدِي عِلْمُ ..
.. وَ لَهُ مِنْ لَدُنْ قِيلاً عَلِمْتُ ..
كُلُّ مَنْ قَدْ خَرَجَ هَذَا الْمَجَالُ
وَالْجَوَابُ يَظْهَرُ أَنْ بِالْمَقَالِ
مَعَ مَاءِ ظَهَرَا .. يَا ذَا اللُّبَابِ ..
ظَهَرَا مِنْ عِلْمٍ أَدْرِ مِثْلَمَا
لِللَّندَى .. الْأِثْنَانِ بَانَا بِالْآثَرِ ..
تَهْضَ مِمَّنْ لَهُ فِي ذَا الْمَلَأِ
بَانَ مِنْ قُوْتٍ لَذِيذٍ فِي الطَّوَى ..

(۱) لَكِنْ أَنْتَ تَسْأَلُ فِي فِعْلِنَا
(۲) فِي الْبَقَاءِ كَيْ عَلَى هَذَا الْعَوَامِ
(۳) تُنْضِجُ تَسْأَلُ عَنْ قَصْدٍ لِأَنَّ
هَبَكَ أَنْتَ الْوَاقِفُ فِيهِ فَهَمْتُ
(۴) حَيْثُ نِصْفَ الْعِلْمِ جَاءَ ذَا السُّوَالِ
(۵) لَا يُطِيقُ فَمِنْ الْعِلْمِ السُّوَالِ
مِثْلَمَا شَوْكٌ وَوَرْدٌ مِنْ تُرَابِ
(۶) فَالضَّلَالُ وَالْهُدَى أَيْضاً هُمَا
أَيْضاً الْحَلُّو مَعَ الْمِرِّ ظَهَرَ
(۷) إِنْ هَذَا الْبَغْضُ كَلًّا وَالْوَلَا
تَعْرِفُ وَالسَّقْمُ أَيْضاً وَالْقَوَى

باز جوئی حکمت و سر بقا
پخته گردانی بدان هر خام را
بر عوام ار چه که توزان واقفی
هر برونی را نباشد این مجال
هم چنانکه خار و گل از خاک و آب
همچنانکه تلخ و شیرین از ندی
وز غذای خوش بود سقم و قوی

(۱) لیک می خواهی که در افعال ما
(۲) تا ازان واقف کنی مر عام را
(۳) قاصداً سائل شدی در کاشفی
(۴) زانکه نیمی علم آمد این سؤال
(۵) هم سؤال از علم خیزد هم جواب
(۶) هم ضلال از علم خیزد هم هدی
(۷) ز آشنائی خیزد این بغض و ولا

- (۱) مُسْتَفِيداً أَعْجَمِيّاً ذَاكَلِكَلِمُ
هُوَ مِنْ ذَاالسِّرِّ يُثْنِيهِ بِمَا
(۲) نَحْنُ أَيْضاً أَعْجَمِيّاً نُظْهِرُ
(۳) ذَالْجَوَابَ لَهُ بَيَّاعُوا الْحَمِيرِ
كَي هُمْ مِفْتَاحَ قُفْلِ الْعَقْدِ ذَاكَ
(۴) لَهُ قَالَ الْحَقُّ يَا رَبَّ الدُّبَابِ
(۵) أَنْتَ يَا مُوسَى عَلَى الْأَرْضِ لَكَ
(۶) أَيْضاً الْإِنْصَافَ فِي هَذَا تَهَبْ
زَرَاعَ زَرْعُهُ تَمَّ السَّنْبُلُ
- صَارَ حَتَّى الْأَعْجَمِي يُثْنِي الْعَلِيمُ
لَهُ يَأْتِي مِنْ .. تَعَالِيمِ السَّمَاءِ ..
نَفْسَنَا كَلَا جَنِيّ نَذَكُرُ
خَصْماً الْبَعْضُ إِلَى الْبَعْضِ يَصِيرُ (۱)
يُمَسْكُونَ .. وَ يَقِلُّ الْإِرْتِبَاكُ ..
إِذْ سَأَلْتُ أَتِ اسْتَمِعْ مِنِّي الْجَوَابُ
أُنْثِرِ الْبَذَرَ لَكَ مِنْ عِنْدِكَ
حَيْثُ مُوسَى الزَّرْعَ مِثْلَ مَا وَجَبَ
لَهُ شَبَّ بِإِنْتِظَامٍ يُؤْهَلُ

(۱) ای اذاراهم الاعجمی الاحق بالمخاصمة رغب فی الشراء و انفتح قفل البیع فكانت
مخاصمتهم ظرافة لیرغب المشتري کذا تعاجم العارف لیرغب الاعاجم -

- (۱) مستفیدی اعجمی شد آن کلیم
(۲) ما هم از وی اعجمی سازیم خویش
(۳) خر فروشان خصم یکدیگر شدند
(۴) پس بفرمودش خدا ای ذولباب
(۵) موسی تخمی بکار اندر زمین
(۶) چونکه موسی کشت شد کشتش تمام
- اعجمیان را کندزاین سرعلیم
پاسخش آریم بخون بیگانه پیش
تا کلید قفل آن عقد آمدند
چون به پرسیدی بیا بشنو جواب
تا نو خود هم وادهی انصاف این
خوشه هایش یافت خوبی و نظام

فَمِنَ الْغَيْبِ الْبَدَأُ قَدْ وَرَدَ
وَرَبِّي ثُمَّ أَنْتَ تَقْطَعُ
قَالَ رَبِّي أَنَا مِنْ ذَا بِالْمَالِ
وَجَدَ حَبُّ وَتَبْنِ زَمَنًا
مَخْزُونِ التَّبْنِ.. لَهَا لَمْ أَصْطَفِي..
مَخْزُونِ الْبُرِّيهِ لَيْسَ حَقِيقُ
تُجْزِ الْحِكْمَةُ أَنَا مَا أَلَمْ
وَلِنَفْعِ خَصِّ فِيهِ تُذْهَبُ
أَنْتَ مِنْ عِلْمٍ لَكَ تَعْتَمِدُ
رَبِّي التَّمْيِيزَ خَلَيْتَ بِيَا
لَمْ يَكُ وَالْعِلْمُ مِنْ عِلْمٍ بِيَا

(۱) أَخَذَ الْمِنْجَلَ وَالزَّرْعَ حَصَدَ
(۲) لَهُ فِي السَّمْعِ بِأَنْ لَمْ تَزْرَعْ
(۳) لَهُ مِنْ بَعْدِ النُّمُوِّ وَالْكَمَالِ
لَهُ خَرَبْتُ وَخَفَضْتُ هُنَا
(۴) لَا تَلِيْقُ حَبَّةٌ تُوجَدُ فِي
وَكَذَاكَ التَّبْنِ أَيْضًا لَا يَلِيْقُ
(۵) لِكَلَا الْإِثْنَيْنِ ذَيْنِ الْخَلْطِ لَمْ
لَهَا بِالنَّخْلِ فَرَقًا تُوجِبُ
(۶) قَالَ هَذَا الْعِلْمُ مِمَّنْ تَجِدُ
(۷) قَدْ صَنَعْتَ بَيَدْرًا قَالَ أَيَا
أَنْتَ فَالْتَّمْيِيزُ قَالَ لِمَ لِيَا

پس ندا از غیب در گوشش رسید
چون کمالی یافت آن را می‌بری
که در اینجا دانه هست و گاه هست
گاه در انبار گندم هم تباه
فرق واجب میکند در بیختن
که ز دانش بیدری بر ساختی
گفت پس تمییز چون نبود مرا

(۱) داس بگرفت و مر آن را می‌برید
(۲) که چرا کشتی کنی و پروری
(۳) گفت یا رب زان کنم ویران و پست
(۴) دانه لایق نیست در انبار گاه
(۵) نیست حکمت این دو را آمیختن
(۶) گفت این دانش تو از که یافتی
(۷) گفت تمییزم تو دادی ای خدا

- (۱) فِي الْوَرَى الْأَرْوَاحُ مِنْ طُهْرَاتٍ بَيِّنَةٍ
 (۲) تُوجَدُ الْأَصْدَافُ ذِي فِي مَرْتَبَةٍ
 كَانَ فِي الْوَاحِدَةِ الدُّرُّ الثَّمِينُ
 (۳) وَجَبَ إِظْهَارُ هَذَا الْحَسَنِ
 هَكَذَا الْإِظْهَارُ لِلْبَرِّ وَجَبَ
 (۴) خَلَقَ ذَا الْعَالَمِ لِلْإِظْهَارِ كَانَ
 (۵) لَا يَظَلُّ خَافِيًا مِنْهُ أَسْمَعُ
 جَوْهَرَ ذَاتِكَ جَهْلًا لَا تُضْعِفُ
- تُوجَدُ الْأَرْوَاحُ مِنْ شَاهَتِ كَيْطِينَ
 فَرْدَةٍ مَا رُبَّتْ قَطُّ الشَّبَهَ
 كَانَ فِي الْوَاحِدَةِ الْأُخْرَى يَقِينُ
 وَالَّذِي قَدْ فَسَدَ فِي الزَّمَنِ
 مِثْلُهُ عَنْ تَبْنِ الْفَرْقِ يُحِبُّ
 كَيْ بِهَذَا الْكَنْزِ لِلْحِكْمَةِ إِنْ (۱)
 كُنْتُ كَنْزًا خَافِيًا لَمْ أَطْلَعِ
 كُنْ بِإِظْهَارٍ .. لِأَمَّا قَالَ إِيَّتَيْعُ ..

(۱) نسخه ثانیة - فلاظهار غدی خلق الدنا

حيث كنز الحكمة السامی الثنا

- (۱) در خلائق روحهای پاک هست
 (۲) این صدفها نیست در یک مرتبه
 (۳) واجب است اظهار این نیک و تمام
 (۴) بهر اظهار است این خلق جهان
 (۵) کنت کنزاً گفت مخفیاً شنو
- روحهای تیره گلنک هست (۱)
 در یکی درست و در دیگر تفتیه
 هم چنان اظهار گندمها ز کاه
 تا نماند گنج حکمتها نهان (۱)
 جوهر خود کم ممکن اظهار شو

(۱) برای این بیت در صفحه ۱۳۲ ج ۲ شرح بحر العلوم شرح مبسوطی شده است

فی بیان ان الروح الحيوانی و العقل الجزئی و الوهم والخیال
فی الانسان کالمذق والروح المنسوبة الوحی باقیة فی المذق کالسمن

- (۱) جَوْهَرُ صِدْقِكَ فِي الْكِذْبِ اسْتَمَرَّ مِثْلُ طَعْمِ السِّمَنِ غَابَ وَ انْقَمَرَ (۱)
(۲) بَتَّةً فِي طَعْمِ مُذَقٍ كِذْبُكَ جِسْمُكَ الْبَائِدَ كَانَ صِدْقُكَ
كَانَ ذَاكَ الرُّوحُ مَنْ لِدَرْبٍ قَدْ عَزِيَ .. مَا لَهُ مِنْ وَصْفٍ وَحْدَ ..
(۳) فِيسْنِي عِدَّةٌ مُذَقُ الْبَدَنِ ذَاغْدِي وَ الظَّاهِرَ الْبَادِي عَلَنَ
فِيهِ سَمْنُ الرُّوحِ لَا شَيْءٌ وَفَانُ .. أَبَدًا مَا ظَهَرَ فِيكَ عِيَانُ ..
(۴) دَامَ حَتَّى الْحَقِّ عَبْدًا أَرْسَلَا وَرَسُولًا مُخْلِصًا لَا كَالْمَلَا
حَرَكَ لِمُذَقٍ فِي الْكُوزِ لِأَنَّ يُخْرِجَ سَمْنًا خَفِيًّا فِي اللَّبَنِ

(۱) اراد بجوهر الصدق الروح الوحی و بالمذق الجسم و بالصورة و بالسمن الباطن
كانه يقول جوهر صدقك و روحك المنسوبة للوحی مخفی فی باطن جسمك و صورتك و فی
نسخة (همچنانكه روغن اندر متن دوغ همچو طعم روغن اندر طعم دوغ) ای كذاالسمن
مخفی فی اللبن كالخفاء طعم و لذة السمن فی طعم و لذة اللبن -

در بیان آنكه روح حیوانی و عقل جزئی و وهم و خیال بر مثال دوغند و روح

وحی كه در این دوغ باقی است هم چون روغن پنهانست

- (۱) جوهر صدقت خفی شد در دروغ همچو طعم روغن اندر طعم دوغ
(۲) آن دروغت آن تن فانی بود راست، آن جان ربانی بود
(۳) سالها این دوغ تن پیدا و فاش روغن جان اندرو فانی و لاش
(۴) تا فرستد حق رسولی بنده دوغ را در خمره جنباننده

- (۱) کَی هُوَ التَّحْرِیکَ فِیهِمْ بِاعْتِدَالٍ
 کَی أَنَا أَعْلَمُ أَنَّ مِثِی الْوُجُودُ
 (۲) أَوْ کَلَامُ عَبْدِ الْجُزْءِ یُعَدُّ
 یَذْهَبُ وَهُوَ الَّذِی الْوَحْیَ طَلَبُ
 (۳) أُذُنُ الْمُؤْمِنِ هَذِی قَدْ وَعَتْ
 مِثْلُ هَذِی الْأُذُنِ کَأَنَّ قَرِینَ
 (۴) مِثْلَمَا لَوْ أُذُنُ الْإِطْفَلِ مُدَامَ
 (۵) نَطَقَتْ وَ الْإِطْفَلُ لَوْ سَمِعَ الرَّشْدَ
 یَسْمَعُ لِلْأَمِّ قَوْلًا آخِرَسًا
- وَ یَفْنِ یَعْمَلُ .. یَبْغِی الْکَمَالَ .. (۱)
 کَانَ مَسْتَوْرًا رَهینًا لِلقُیُودِ
 لَهُ فِی سَمْعِ لِمَنْ کَانَ مُعَدَّ
 .. وَ لَهُ بِالْعَقْلِ وَ الرُّوحِ جَلَبُ ..
 وَحِینًا دَوْمًا لَهُ الْقَدْرَ رَعَتْ
 دَاعِیَ الْحَقِّ .. بِه الْعُمَرُ تَدِینُ ..
 مُلِئَتْ مِنْ قَوْلِ أُمِّ بِالْکَلَامِ
 لَهُ مَا کَانَ ... فَلَیْسَ لِلْأَبَدِ ..
 قَدْ غَدَى وَالْأَبْکَمَ مَا نَبَسَا

(۱) هنجار فی الاصل بمعنی الاعتدال یعنی الانسان من حین ظهوره جسمه و روحه الحيوانية غالب و ظاهر و روحه الربانية مغلوبة کلاشی الى ان بعث الله عبداً من عبادہ رسولاً لاصلاح الناس محرکاً لمنق ابدانهم حتی بالاعتدال والفن يتحرك منق ابدانهم تارة الى العلو وتارة الى سمت الجسمانية وحتى فی نهاية العمل اعلم ان الوجود الحقیقی کان مخفياً والوجود المجازی للذی کنت اظنه وجوداً کالمنق لیس مقصوداً بالذات والحاصل ان الرسول و خليفته يعرکني حتى تمحي قوة بدني و يظهر قوة روحانيتي فأصل الى الله تعالى -

- (۱) تا بجنبانند بهنجار و بفن
 (۲) یا کلام بنده کان جزو اوست
 (۳) اذن مؤمن وحی مارا واعی است
 (۴) آن چنانکه گوش طفل از گفت مام
 (۵) ور نباشد طفل را گوش رشد
- تا بدانم من که پنهان بود من (۱)
 در رود در گوش آن کو وحی جوست
 آن چنان گوش قرین داعی است
 پر شود ناطق شود او در کلام
 گفت مادر نشنود کنگی شود

(با چه آدم) ص (۵۳۳ ترجمه مثنوی)

یعنی مؤید من عندالله که حاجت بتعلیم بشری ندارد (سبزواری ص ۳۱۴)

(زان شناسی باد را) ترجمه (ص ۵۳۵)

از آن جنبش می شناسی که آن باد را اعم از آنکه صبا باشد یا دبور بیان این و تعین اینکه احد الشقین در خفاست و بتأمل شدید دریافته شود و از جنبش سیر علم معلوم نمیتواند شد و در بعض نسخ واقع است (یادبود این بیان آن خفاست) یعنی صبا این بیابان و یا دبور این بیابان آن تعین یکی از آن خفی است و در بعض نسخ (یادبود آمد بیابان آن خطاست) یعنی بیان آن شده است و تعیین احد الشقین ازین جنبش خطاست (ج ۲ شرح بحر العلوم صفحه ۱۳۴)
(مشرق این باد فکرت) (ص ۵۳۶) ترجمه مثنوی

فکرتی که در صفات خدا و افعال خدا باشد آن بمنزله صباست که از شرق عالم عقل آید و فکرت حقیقی همین است که باید در کلیات باشد و با اتصال بعالم عقول کلیه باشد و فکرتی که در امور دنیا باشد بمنزله دبور است که دنیا مغرب نور است و عالم ظلمات و غواصی است و اتصال بجزئیات وهم و خیال فکرت حقیقی نیست و عوام آنرا فکرت گویند - (سبزواری صفحه ۳۱۵)
(خود جمادست و بود شرقش) (ص ۵۳۶ ترجمه مثنوی)

صفحه ۱۳۴ ج ۲ شرح بحر العلوم - یعنی این خورشید که جمادست یعنی ادراکات او مانند ادراک جماد است و نیست او را نو پس مشرق او نیز جهتی که او جمادست و اما جان جان که کنایت از حق است شرقش قلب انسان است که مظهر ذات با جمیع صفات و حقیقت جامعه است و شروق حق را گنجایش نمیتواند کرد مگر قلب انسان و اینجا از جان جان انسان کامل مراد است -
(شرق خورشیدی) (ص ۵۳۷ ترجمه)

شرح بحر العلوم ص ۱۳۴ ج ۲ - یعنی شرق آن خورشید که از او باطن روشن میشود آن ذات الله است و شرق آن حقیقت قلب انسانیه قشر و عکس روشن میشود آن ذات الله است و شرق آن حقیقت قلب انسانیه قشر و عکس آن شرق شرق خورشید است و حاصل آن که طلوع این خورشید و شرق برای آنست تا از آن فهم طلوع خورشید باطن در شرق قلب حاصل آید -
(نوم ماشد چون اخ الموت -) (ص ۵۳۷ ترجمه مثنوی)

یعنی چنانکه در نوم صور در عالم مثال دیده می شود همچنان بعد الموت در آن عالم دیده میشود و چنانکه در نوم تنعم و تعذیب از صور مرتبه میشود و هم چنان بعد الموت از صور مثالیه تنعم و تعذیب خواهد شد الخ صفحه ۱۳۴ ج ۲ شرح بحر العلوم -

(و ر بگویند که هست این فرع این) (ص ۵۳۷ ترجمه)
 شرح بحر العلوم ج ۲ ص ۱۳۴ - یعنی اگر کسی گوید که آنچه در نوم دیده
 میشود فرع این عالم است و خیال محض است آنچه در مغیله تو می باشد بیشتر
 صورت آن در نرم نمودار میشود پس آن را واقعیت نیست چنانکه فلاسفه مشائین
 می گویند مولانا میفرمایند مشنو این قول را که این قول از تخمین آنهاست و
 امر یقینی نیست بلکه این عالم که در نوم دیده میشود عالم مثال است و آن
 عالم صور و معانیست و عالم مثال اصل است و این عالم فرع اوست و بر نوم
 موت را قیاس باید کرد که بعد موت مرکب جسد مثال و آن جسد اصل است و
 لطیفه و معانی و اعمال در آن منجسد است -

(می به بیند) (ص ۵۳۷ ترجمه مثنوی)

سبزواری ص ۳۱۵ - جواب داده که چگونه صور منامیه فرع میشود و حال
 آن که صوری در منام می بینی که ترکیب آن را در بیداری ندیده و تعبیر آن
 بظهور نمیرسد مگر بعد از چند سال پس اگر صور منامیه فرع شده باید اول
 در بیداری دیده باشی -

(باشد اصل اجتناء و اختصاص) (ص ۵۳۸ ترجمه مثنوی)

سبزواری صفحه ۳۱۵ احتیاج برگزیدن و در بعضی نسخ اصل اختیار و مقصود
 آنست که خواب خواص در امور جزئی نیست و در کلیات است چنانکه ابراهیم
 ادهم فرماید و دارائی نفی ناطقه در آنها ظاهر تراست و تمثیل میفرمایند به
 پیل و خواب دیدن او هندوستان را (ص ۵۳۹ ترجمه مثنوی)
 (ذکر هندوستان کند پیل از طلب)

شرح بحر العلوم صفحه ۱۳۵ ج ۲ در این بیت اشارت است باینکه ذکر شی مد
 رؤیت آن را در خواب و این تمهید است مر آنچه مذکور در بیت تالی است
 و حاصل آن که مدلول و مأمور باین قول (اذکرو الله) ذکر هر اوباش نیست
 تا الله مشهود گردد بلکه اوباش ذکر الله نمیکند بقصد اگر چه ذکر هر مظهر
 ذکر اوست لیکن این مأمور با ذکر الله اگر اکثر اینست و مأمور بقول (یا
 أيتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربك) از پای هر قلاش نمی آید بلکه از پای
 مردان خواص می آید -

(آن چنانکه گفت پیغمبر از نور) (ص ۵۴۱ ترجمه مثنوی)

نص خبر قال النبی (ص) اذا وصل النور الی القلب انشرح - و سئل عن
 علامة ذلك النور فقال التجافی عن دار الغرور والانابة الی دار الخلود والاستعداد
 للموت قبل النزول (شرح بحر العلوم ص ۱۳۵)

- (۱) دَائِمًا كُلُّ أَصَمٍّ أَصْلُهُ
 نَاطِقٌ ذَاكَ الَّذِي لِلْأَمِّ قَدْ
 (۲) ذَاكَ مَنْ مِنْ أَفَقٍ صَارَ الْأَصَمُّ
 (۳) مِنْهُ فَالْتَعْلِيمَ لَمْ يَقْبَلْ وَمَنْ
 لَيْسَ إِلَّا اللَّهُ مَنْ مِنْهُ الْعِلَلُ
 (۴) أَوْ كَمِثْلِ آدَمَ مَنْ لَقْنَا
 لَا حِجَابُ الْأُمِّ لَا ظُنُّرٌ وَلَا
 (۵) أَوْ مَسِيحٌ وَ بِتَعْلِيمِ الْوُدُودِ
- أَبْكَمًا كَانَ .. وَلَا نُطْقَ لَهُ ..
 سَمِعَ .. لِلنُّطْقِ بِالْأُمِّ اسْتَنْدَ ..
 أَبْدَأُ وَلَا بِكُمْ .. النُّطْقُ أُنْعَدَ ..
 نَطَقَ مِنْ غَيْرِ تَعْلِيمٍ وَ فَنَ
 وَالْصِّفَاتُ افْتَرَقَتْ عَزَّوَجَلَّ
 لَهُ رَبُّ الْعِزَّةِ لَا فِي عَنَا (۱)
 .. كُلُّ تَعْلِيمٍ جَرَى بَيْنَ الْمَلَأِ ..
 نَاطِقًا فِي الْمَوْلِدِ فِي ذَا الْوُجُودِ

(۱) جواب عن سؤال مقدر و هو فأى حاجة الى المربى و الى استماع النطق منه
 والله تعالى قادر على كشف ذلك النطق بلا واسطه فيجاب و ذاك الذى نطق به لا تعلم هو الله
 تعالى لا غيره لان صفاته تعالى بعيدة و غارية عن العلل فان كلامه ذاتى و قدرته من ذاته
 لا غيره (يا چو آدم) الخ -

- (۱) دائما هر کس اصلى کنگک بود
 ناطق آنکس شد که از مادر شنود
 (۲) وانکه گوش کر و گنگ از آفتیست
 که پذیرای دم تعلیم نیست
 (۳) آنکه بى تعلیم بد ناطق خداست
 که صفات او ز علتها جداست
 (۴) یا چو آدم کرده تلقینش خدا
 بى حجاب مادر و دایه و را (۱)
 (۵) یا مسیحى و بتعلیم و دود
 در ولادت ناطق آمد در وجود

(۱) این بیت مربوط است بما قبل خود يعنى آن که بدون تعلیم ناطق است الله تعالى
 است یا اینکه بتعلیم حق بى تعلیم مادر و پدر ناطق است آدم و عيسى است و بعضی این بیت را
 ربط داده باین بیت (همچنانکه گوش طفل از گفت مام) شرح بحر العلوم ج ۲ صفحه ۱۳۳

- (۱) جَاءَ كَيْ فِي الْمَوْلِدِ لِلتَّهْمَةِ
 مِنْ فُسَادٍ أَوْ زِنًا .. مِمَّا تُجَلِّ
 (۲) لَزِمَ فِي الْجِدِّ تَحْرِيكَ لِأَنَّ
 (۳) يُخْرِجَ فَالِسَمْنُ فِي الْمُدْقِ الْعَدَمُ
 (۴) فِي الْوُجُودِ مَا يُرَى الْوُجُودُ لَكَ
 (۵) هُوَ أَصْلُ لَا سِوَاهُ الْمُدْقِ مَنْ
 لَهُ مَا لَمْ تَنْتَخِبْ سِمْنًا دَعِ
 (۶) أَصَحِّ دَوْرَهُ يَعْلَمُ مِنْ يَدِ
- يَرْفَعُ أَنْ وُلِدَ فِي ثَقَمَةِ (۱)
 مَرِيَمَ عَنْهُ لِأَنَّ زَادَتْ وَجَلَّ (۲)
 مُدْقُ ذَلِكَ الْيَسْمَنِ مِنْ قَلْبِ يَفَنُ
 أَشْبَهَ وَالْمُدْقُ قَدْ مَدَّ الْعِلْمُ
 كَانَ قِشْرًا مِنْ فَنِي .. مِنْهُ يَشْكُ ..
 بِهِ سِمْنٌ وَ قَدِيمٌ فِي الزَّمَنِ ..
 مِنْهُ لَا تُخْرِجُ .. وَلِلسَمْنِ أَهْرَعِ ..
 لِيَدِ حَتَّى يَجِدَّ أَبَدِي

(۱) حین قال لها قومها (یا مریم لقد جئت شیئاً فریاً و قالوا کیف نکلّم فی المهد من کان صبیاً فقال انی عبدالله اتانی الکتاب و جعلنی نبیاً و جعلنی مبارکاً اینما کنت و اوصانی بالصلاة والزکاة ما دمت - (۲) ای مادام انک لم تنتخب السمن من المدق احفظ ذلك المدق ولا تخرجه یعنی لما انک لم تسع فی حصول الروح الوحی حتی وصلت لسن الشیخوخة فلا تضع بقية صلحة جسمک بل اسع علی ای حال فی تحصیل الروح الوحی ولا تخرج بقية عبثاً -

- (۱) از برای رفع تهمت در ولاد
 (۲) جنبشی بایست اندر اجتهاد
 (۳) روغن اندر دوغ باشد چون عدم
 (۴) آنکه هست می نماید هست پوست
 (۵) دوغ روغن نا گرفتست و کهن
 (۶) هین بگردانش بدانش دست دست
- که نژادست از زنا و از فساد
 تا که دوغ آن روغن از دل باز داد (۱)
 دوغ در هستی بر آورده علم
 وانکه فانی می نماید اصل اوست
 تا نبرگیزی بنه خرجش مکن
 تا نماند آنچه پنهان کرده است

این بیت مربوطست بگفتار وی (تا فرستد حق رسول بنده) یعنی جنبشی باید از رسول یا از خبری رسول وقت بیاید تا که دوغ از دل خود روغن بیرون سازد و مراد از جنبش توجه رسول و با خبری او در بعضی نسخ بجای دل لفظ دن واقع شده صفحه ۱۲۳ ج ۲ شرح بحر العلوم -

- (۱) لَيْسَ يَبْقَى فِيهِ مَا أُخْفِيَ لِأَنَّ
 لِلَّذِي يَبْقَى خُضُوعٌ مِّنْ سَكَرٍ
 كَانَ ذَا الْفَانِي الدَّلِيلَ .. الْمُؤْتَمَنُ ..
 دَلَّ أَنَّ السَّاقِيَ .. مِنْهُ حَضَرُ .. (۱)

مثال آخر فی هذا المعنى

- (۲) كَانَتْ أَلْعَابُ مِنْ أُسْدِ الْعَلَمِ
 (۳) مُخْبِرَاتٍ قُلُوبِ التَّحْرِيكِ لَمْ
 فَعَتَى ذَا الْأَسَدِ أَلَمِيتُ حِينَ
 (۴) فَبِهَذَا تَعْرِفُ الرِّيحُ دُبُورَ
 (۵) ذَا بَيَانٍ لِلْخَفَا ذَاكَ الْبَدَنِ
 قَدْ غَدَى فِي الْعَلَمِ الْفِكْرُ مُدَامَ
 تِلْكَ عَنْ أَرْيَاحٍ أَيْضاً تُكْتَتَمُ
 يَكُ لِلْأَرْيَاحِ تِلْكَ فِي الْعَلَمِ
 فِي الْهَوَا نَطُ وَ فِي لَعَبٍ يَبِينُ
 هِيَ كَانَتْ أَمْ صَبَاً .. دَوَّماً تَدُورُ .. (۲)
 ذَا كِمِثْلِ الْأَسَدِ اللَّعَابِ مِّنْ
 حَرَكَ .. قَسَراً وَرَاءَ وَ أَمَامَ ..

- (۱) و هو ان الظاهر يدل على المخفى في الشئ و لا يبقى للعقل مجال على انكاره
 (۲) فيكون على موجب الحديث الشريف وهو (نصرت بالصبا) و اهلك قوم عاد بالدبوا
 و لهذا اشار فقال (فكر كان از مشرق آيد آن صباست) -

- (۱) زانکه این فانی دلیل باقیست لایه مستان دلیل ساقی است

سؤال دیگر هم در این معنی

- (۲) هست بازیهای آن شیر علم
 (۳) گر نبودى جنبش آن بادهای
 (۴) زان شناسی باد را که آن صباست
 (۵) این بدن مانند آن شیر علم
 مخبری از بادهای مکتتم
 شیر مرده کی بجستی در هوا
 یا دبورست این بیان آن خفاست
 فکر می جنباند او را دمبدم

- (۱) ذَلِكَ الْفِكْرُ الَّذِي مِنْ مَشْرِقٍ
وَالَّذِي مِنْ مَغْرِبٍ جَاءَ الدُّبُورُ
- (۲) مَشْرِقُ ذَا الرِّيحِ مِنْ فِكْرٍ لَكَ
مَغْرِبُ ذَا الرِّيحِ مِنْ فِكْرٍ لَكَ
- (۳) فَالْجَمَادُ الْقَمَرُ وَ الْمَشْرِقُ
رُوحُ رُوحِ الرُّوحِ قَدْ كَانَ الْفُؤَادُ
- (۴) شَرِقُ تِلْكَ الشَّمْسِ مِنَ الْبَاطِنِ
قَشْرُهُ وَالْعَكْسُ ذِي شَمْسِ النَّهَارِ
- (۵) حَيْثُ أَنَّ الْبَدَنَ الْمَيِّتَ كَانَ
عِنْدَهُ لَا اللَّيْلُ يَبْدُو لَا النَّهَارُ
- وَرَدَ فَهُوَ الصَّبَا فِي الْأَنْقِ (۱)
هُوَ كَانَ وَالْوَبَا .. رَأْسُ الشُّرُورِ ..
غَيْرُهُ .. النَّجْمَ شَأَى وَ الْفَلَكَ (۲)
كَانَ مِنْ ذَا السَّمْتِ .. أُعْمِي مَسْدَكَ ..
لَهُ قَدْ كَانَ جَمَادًا .. يَأْلُقُ ..
شَرْقُهَا .. النُّورَ أَفَاضَتْ وَالرَّشَادُ ..
نَوَّرَتْ أَبَدَتْ لِسِرِّ كَامِنٍ ..
صَيَّرَتْ .. مِنْهُ لَهَا الْوَجْهَ أَنْارُ ..
مَا لَهُ مِنْ لَهَبٍ يَبْدُو يَانُ
مَا لَهُ رُوحٌ .. رَهِينُ اللَّدْمَارِ ..

(۱) ای الفکر اللذی یأتی من مشرق الروح الوحی هو فی المثل ریح الصبا لطیف و بمد الحیاة الابدية والفکر اللذی یأتی من جانب المغرب ای مغرب الجسمانية و النفسانية فهو دبور متعفن یظهر مع الوباء (۲) الترجمة بناء علی ان التاء فی قوله (فکرت) فی الاصل للخطاب لا من بنية الكلمة -

- (۱) فکر کان از مشرق آید آن صباست وآنکه از مغرب دبور وبا وباست
- (۲) مشرق این باد فکرت دهگرتست مغرب این باد فکرت زان سرست
- (۳) مه جمادست و بود شرقش جماد جان جان جان بود شرقش فؤاد (۱)
- (۴) شرق خورشیدی که شد باطن فروز قشر و عکس آن بود خورشید روز
- (۵) زانکه چون مرده بود تن بی لهب پیش او نه روز بنماید نه شب

- (۱) وَإِذَا مَا لَمْ يَكُنْ ذَاكَ التَّمَامُ
فَبِلَا نَوْمٍ وَ لَيْلٍ بِالنِّظَامِ
(۲) مِثْلَمَا أَلْعَيْنُ اللَّتِي وَقْتَ النَّمَامِ
حَيْثُ لَا شَمْسٌ هُنَاكَ لَا قَمَرٌ
(۳) نَوْمُنَا لَمَّا آخَا الْمَوْتِ غَدَى
(۴) إِدْرِ ذَاكَ الْآخَ لَوْ قَالُوا لَكَا
أَنْتَ يَا مَنْ قَلَدَ لَا عَنْ يَقِينٍ
(۵) نَظَرْتُ رُوحَكَ فِي النَّوْمِ مُدَامُ
لَوْلَهُ عِشْرِينَ عَامًا تَنْظُرُ
- ذَا غَدَى وَارْتَفَعَ مِنْهُ الْمَقَامُ (۱)
كَامِلًا كَانَ مُزِيلاً لِلْظَّلَامِ
قَمَرًا تَنْظُرُ مَعَ شَمْسٍ مُدَامُ
.. وَلَهَا بِالرُّوحِ لَا النُّورِ ظَهَرَ.. (۲)
أَنْتَ مِنْ هَذَا الْآخِ إِمَّا بَدَى
كَانَ ذَاكَ فَرَعَ هَذَا سَمْعَكَ (۳)
سُدَّ.. لَا تَأْتِيهِ فَبِالْخُلْفِ يَبِينُ..
وَصَفَ حَالٍ.. جَلَّ شَأْنًا وَ مَقَامُ..
أَبْدًا فِي الْيُقْظَةِ لَا يَظْهَرُ

(۱) ای لما ینعدم البدن و یکمل نورالروح تلك الروح بلا لیل و بلانها دتمسک نظاما فان شمس النهار قشر و عکس الروح التي هي مشرق النور الالهي لا احتیاج لها الى شمس النهار بل شمس النهار لاجل الروح الحيواني و البدن الانساني - (۲) ای کذا عين الباطن ترى في المنام خارج هذا العالم بلا شمس و قمر شمساً و قمرًا و ارضا و سماء و الحال انه لا مدخل للعين الظاهرة و البدن الذي هو في حكم الميت - (۳) یعنی قس الموت علی النوم ای کما ان روحك في النوم بلا نور ترى شمساً و قمرًا کذا بعد الموت روحك في عالم البقاء مأته الوف اشياء ترى - روى البيهقي عن جابر انه (ع) قال النوام اخ الموت -

- (۳) ورنه باشد آن چو باشد این تمام
(۴) هم چنان که چشم می بیند بخواب
(۱) نوم ما چون شداخ الموت ای فلان
(۲) ورنه گویندت که هست آن فرع این
(۳) می به بیند خواب جانت وصف حال
- بی شب و بی روز دارد انتظام
بی مه و خورشید و ماه و آفتاب
زین برادر آن برادر را بدان
مشنو آن را ای مقلد بی یقین
که به بیداری نه بینی بیست حال

- (۱) أَأَنْتَ أَعْمَارًا لِتَعْبِيرٍ لِّذَلِكَ
خَلَفَ أَمْلَاكَ عِظَامٍ بِأَلْدَهَا
(۲) أَنْ لِي هَذَا الْمَنَامُ أَذْكُرُوا
مِثْلَ دَالِسِرٍ لَوَافَرَعٍ تَقُولُ
(۳) هَذِهِ رُؤْيَا الْعَوَامِ لِلْخَوَاصِ
(۴) بَكْرَةَ وَالْإِجْتِبَا الْفِيلُ وَجَبَ
نَائِمًا يَنْظُرُ فِي النَّوْمِ بِأَنَّ
(۵) وَالْإِمَارُ الْهِنْدُ أَنَا مَا وَجَدَ
حَيْثُ فِي الْهِنْدِ الْإِمَارُ لَا غَيْرَابُ
- تَرَكُضُ دَوْمًا بِدَهْشَ وَارْتِبَاكَ ..
.. كَبُرُوا خَلْقًا وَ رُوحًا وَ نُهَى ..
مَا هُوَ تَعْبِيرُهُ .. الْمَعْنَى أَظْهَرُوا ..
فَهُوَ الْكَلْبِيَّةُ .. عَيْنُ الْخُمُولِ ..
كَانَتْ الرُّؤْيَا أَسَاسُ الْأَخْتِصَاصِ
أَذْهُو يَسْتَلْقِي مِثْلَ مَا أَحَبَّ (۱)
خِطَّةُ الْهِنْدِ أَتَى وَهِيَ الْهَطْنُ
فِي الْمَنَامِ لَا وَلَا الرُّؤْيَا قَصْدُ
مَا رَأَى .. مَا لَقِيَ أَيَّ اضْطِرَابٍ ..

(۱) اراد بالفيل خواص عباد الله تعالى فانهم فارغوا خطة الهند الحقيقية و اتوا لهذا العالم و هو عالم المحنة فاذا نام احدهم و رأى في النوم صحراء الحقيقة و شاهد الحرية من البشرية فاذا استيقظ و رأى قيود البشرية اضطرب و اشتاق لذلك العالم فينبغي عند ند قطع العوائق ليصل للعالم الحقيقة و اما حمار الطبيعة و حيوان السيرة لم يختز الغربة من خطة الهند ولا يستاق الى ذاك المقام و اذا راه في واقعه لا يطلبه فان الانسان لا يرى غير اللذي يألفه -

- (۴) در پی تعبیر آن تو عمرها
(۵) که بگوین خواب را تعبیر چیست
(۱) خواب عامه است این و خود خواب خواص
(۲) پیل باید تا چو خسبد اوستان
(۳) خر نه بیند هیچ هندوستان بخواب
- میدوی سوی شہان با دها
فرع گفتن اینچنین سر را سگیت
باشد اصل اجتباء و اختصار
خواب بیند خطہ هندوستان
خرز هندوستان نکرده است اغتراب

- (۱) لَزِمَ رُوحٌ كِمِثْلِ الْفِيلِ كَانَ
كَمِي هُوَ فِي النَّوْمِ فِي عُدُوِّ شَدِيدٍ
(۲) ذَكَرَ الْهِنْدُ بَجْدٍ وَ طَلَبُ
فَلَهُ ذَالِدِ كُرٍ بِالْمَرَّةِ قَدْ
(۳) كَلُّ أَوْبَاشٍ فَلَيْسَ شُغْلُهُ
كَلُّ شَحَّازٍ عَلَى الرَّجْلِ أَرْجَعِي
(۴) لَكِنْ الْإِيسَ أَنْتَ لَا تَصْرُ
وَ إِذَا مَا لَمْ تَكُ الْفِيلَ أَتَبِعْ
(۵) فَلَمِنْ هُمْ كِيمِيَاءَ الْفَلَكِ
وَ إِمِنْ هُمْ عَمِلُوا الْمِينَا الطَّنِينَ
- حَسَنًا ضَخْمًا قَوِيًّا بِالْمَعَانِ
يَذْهَبُ لِلْهِنْدِ وَفَقَى مَا يُرِيدُ
كَثْرَةَ الْفِيلِ .. وَوَدَّ تَوَّ ذَهَبُ
صُورٌ فِي اللَّيْلِ .. وَ الرُّؤْيَا وَجَدَ ..
أَذْكُرُوا اللَّهَ دَرَاهُ أَهْلُهُ ..
لَهُ لَمْ تَأْتِ خِطَابًا لَمْ يَعِ
وَ كُنِ الْفِيلَ .. الشَّدِيدَ وَالْعَسِرَ ..
لَكَ تَبْدِيلًا .. فَمِنْهُ تَطْلَعُ ..
عَمِلُوا أَنْظِرْ .. وَأَنْصُرِ ثَوْبَ الْحَمَلِكِ .. (۲)
أَسْمِعْ .. أَفْهَمْ مَا لَكَ مِنْهُمْ بَيِّنَ ..

(۱) الاوباش من الناس الاخلاط و يقال هو جمع مقلوب من البوش و هو الجماعة من الناس المختلطين ثم نقلوه الى العجمية و ارادوا به الفارغ من العمل و فلاح على وزن فعال المفلس و اللس الذي يشق الجيب يسرق ما فيه - الاية في سورة الاحزاب (يا ايها الذين آمنوا اذكروا الله كثيراً و سبحوه بكرة و اصيلاً - (۲) قال في النهج لفظ مينا القارورة الخضراء و كر بفتح الكاف الفارسية لافادة معنى الفاعلية يعنى فعل صناع المينا للطلاب بان يزيلوا كثافة بشربتهم و بارشادهم يوصلوهم لمرتبة اللطافة اى اسمع كل وقت منهم الترجيع بالذكر الرحمانى

- (۱) جان هم چون پیل باید نیک و زفت
(۲) ذکر هندوستان کند پیل از طلب
(۳) اذکروا الله کار هر اوباش نیست
(۴) لیک تو آیس مشو هم پیل باش
(۵) کیمیا سازان گردون را ببین
- تا بخواب او هند تاند رفت تفت
پس مصور گردد آن ذکرش بشب
ارجعی بر پای هر فلاح نیست
ورنه پیل در پی تبدیل باش
بشنو از مینا گران هر دم طنین

- (۱) عَاقِدُوا النِّقْشَ عَلَى جَوِّ الْفَلَکِ
 (۲) أَنْتَ لَوْ لَمْ تَنْظُرِ الْخَلْقَ تَفَحَّ
 أَيْهَا الْأَعْشَى لِهَذَا الْإِنْقِلَابِ
 (۳) وَلِذَا أَبْرَاهِيمُ ابْنُ آدَمَ
 وَسَعَ هَذَا الْقَلْبِ مِنْ غَيْرِ حِجَابٍ
 (۴) فَأِذَا لَا شَكَّ كَمْ مِنْ سَلْسَلَةٍ
 ضَرَبَ الْبَعْضَ بِبَعْضٍ وَاسْتَمَرَّ
 (۵) ذَاكَ أَيْ رُؤْيَا الْهِنْدِ يَكُونُ
 (۶) حَصَلَ فِيهِ التُّرَابَ نَثَرَا
 فَصَمَّ كَلَّ الزَّانَجِيرِ الْخَلْقِ
 صَنَعُوا الشُّغْلَ مُدَامًا لِي وَ لَكَ
 جِسْمُهُمْ بِالْمَسْكِ وَالصَّدْرَ شَرَحَ
 أَنْظُرْ .. ادْرِمْ هَذَا لِضِطْرَابِ ..
 قَدْ رَأَى رُؤْيَا سَمَتْ بِالْعَظَمِ
 .. قَدْ غَدَى فِي قَلْبِهِ الصَّفْوِ اللَّبَابِ ..
 قَطَعَ وَ الْمَلِكَ مَعَ مَا خَوَّلَهُ
 إِذْ لَهُ السِّرُّ الَّذِي غَابَ ظَهَرَ
 أَنْ مِنْ الْهِنْدِ يَنْطُ وَ الْجُنُونُ
 فُوقَ تَدْيِيرِ لَدَيْهِ ظَهَرَا
 قَطَعَ .. وَالسِّرَّ لِلْغَيْبِ خَرَقَ ..

- (۱) نقش بندانند در جو فلك
 (۲) گر نه بینی خلق مشکین جیب را
 (۳) زین بد ابراهیم ادهم دید خواب
 (۴) لاجرم زنجیرها را بر درید
 (۵) آن نشان دید هندوستان بود
 (۶) می فشانند خاک بر تدبیرها
 کار سازانند بهر لی و لک
 بنگر ای شبکور این آسیب را
 بسط هندوستان دلرا بی حجاب
 مملکت برهم زد و شد ناپدید
 که جهد از خواب و دیوانه شود
 می دراند حلقه و زنجیرها

هَكَذَا آيَتُهُ أَنْ فِي الصُّدُورِ (۱)	فَالنَّبِيُّ وَصَفَ النُّورَ السُّفُورَ
يَتَجَافَى إِلَى دَارِ السُّرُورِ	(۴) أَبَدًا عَنْ ذِي الدُّنَا دَارِ الْغُرُورِ
لِلنَّبِيِّ الشَّرْحَ عَنْهُ بِالْأَنْزَرِ	(۵) وَالْبَقَا أَيْضًا يَنْوِبُ ذَا الْخَبَرِ
وَلَهُ بِالرُّوحِ وَالْقَلْبِ أَنْزَعُ ..	يَا أَلِيفِي بِالْصَّفَا إِسْمَعْ وَعِي

(۱) عن ابن مسعود انه (ع) قرأ من برد الله ان يهديه يشرح صدره للاسلام و من يرد ان يضلّه يجعل صدره ضيقاً حرجاً كأنما يصعد في السماء - ثم قال اذا دخل النور في القلب انشرح و انفسح قالوا و ما علامة ذلك يا رسول الله قال التجافى عن دارالغرور والاناة الى دارالسرور والتاهب للموت قبل نزوله قال تعالى فلاتفرنكم الحياة الدنيا - و قال تعالى - و انبيوا الى ربكم و اسلموا الله -

که نشانش آن بود اندر صدور	(۳) آن چنانکه گفت پیغمبر ز نور
هم انابت آرد از دارالسرور	(۴) که تجافی جوید از دارالغرور
داستانی بشنو ای یار صفا	(۵) بهر شرح این حدیث مصطفی

حکایة ابن السلطان ذاك اللذى توجهت له السلطنة الحقيقية (وظهر

له مفهوم الايه) يوم يفر المرء من اخيه و امه واياه (لتكون نفد وقته (۱) سلطنة
 هذا التراب الذى يسمونه من هم فى طبيعة الاطفال قلعة و ذاك الطفل الذى يصعد
 على رأس تل التراب و ينتخر بان القلعة لى أنا تحسده الصبيان الاخر بان التراب
 ربيع الصبيان ابن السلطان ذاك حيث خلس من قيود الالوان قال انا هذا التراب
 المتنوع (۲) اراه عين ذاك التراب الزهيد ولا أقول لها الذهب والاطلس اللطيف
 المنقوش انا خلصت من هذا القماش والاطلس اللطيف قاطع الطريق و قفزت
 الى البسيط المتساوى الاطراف (۳) و اتيناه الحكم صبياً و ارشاد الحق لايحتاج الى
 مرور الاعوام و فى قدرة قوله تعالى (كن فيكون) ليقول احد كلاما و قابلية (۴)
 (۱) كَانَ سُلْطَانُ لَهُ نِعَمَ الْوَلَدِ سِرُّهُ وَالظَّاهِرُ بِالْعِلْمِ قَدْ

(۱) اى فى هذه الدنيا ظهرت له اسرار الآخرة - (۲) اى الحاصل منه الذهب والفضة
 والاقمشة (۳) اى عالم المعنى - (۴) اى لا يقدر احد ان يقول كلام القابلية او يبحث عنها -

حکایت آن پادشاه زاده که پادشاهی حقیقی بوی دو نمود و یوم یفر المرء من
 اخیه و أمه ایه نقد وقت او شد پادشاهی این خاک توده که کودک طبعان قلعه
 گیری نام کنند آن کودکی که چیره آید بر سر خاک توده بر آید و لاف زند که
 قلعه مراست کودکان دیگر بر وی رشک برند که التراب ربيع الصبيان آن پادشاه
 زاده چون از قید رنگها برست گفت من این خاکهای رنگین را همان توده خاک
 دون میگویم و زر و اطلس و اکسون نمی گویم من ازین اکسون رهزن رستم
 و يك سو جستم و آتیناه الحكم صبا و ارشاد حق را مرور سالها حاجت نیست
 در قدرت كن فيكون کسی سخن قابليت نه گوید -

(۱) پادشاهی داشت يك زیبا پسر ظاهر و باطن مزین از هنر

- (۱) زَيْن رُؤْيَا رَاى اَنْ ذَاوَلْوَلَدِ
 (۲) صَارَ لِلسُّلْطَانِ ذَاكَ وَ الْكَدْرِ
 يَبْسَتْ حَتَّى يَحْرَأَ النَّارِ لَمْ
 (۳) هَكَذَا السُّلْطَانُ شَبُّ بِالْذُّخَانِ
 (۴) مِنْ طَرِيقٍ لَمْ يَجِدْ مِنْهُ الْجَسَدَ
 عُمُرُهُ قَدْ بَقِيَ اسْتَيْقَظَ مِنْ
 (۵) فِي الْأَمَامِ فَرَحٌ قَدْ وَرَدَا
 (۶) مِثْلَهُ فِي عُمُرِهِ رَامَ الْفَنَاءَ
 فَأِذَا ذَا الرُّوحِ دَوْمًا وَ الْمَبْدَنِ
 (۷) ذَا الضِّيَاءِ فِي نَفْسٍ لِلْفَرَحِ
- مَاتَ لُطْفُ الْعَالَمِ الصَّفْوِ الْكَدْرُ
 عَيْنُهُ مِنْ حَرِّ نَارٍ تَسْتَعَرُّ
 يَبْقَى مِنْ دَمْعٍ لَهُ .. شَبُّ ضَرْمٍ ..
 وَالْأَسَى حَتَّى لَهُ الْآهُ زَمَانُ
 طَابَ الْمَوْتُ وَ شُغْلًا مَا وَجَدَ
 تَوَمُّهُ .. وَ الْفَرَحُ فِيهِ قُرْنُ .. (۱)
 لَهُ مِنْ ذِي الْيَقَظَةِ مَا وَجَدَا
 مِنْ سُرُورٍ حَلَّ فِيهِ وَ هُنَا
 طُوقًا فِي طُوقٍ يَشِيرُ وَ حَزَنُ
 يَنْطَفِي فِي نَفْسٍ لِلْفَرَحِ

(۱) نسخه ثانیة - عمری قد بقه ایقط من -

- (۱) خواب دید او کان پسر نا که بمرد
 (۲) خشک شد از تاب آتش مشک او
 (۳) آن چنان پر شد ز دود و درد شاه
 (۴) خواست مردن قالبش بیکار شد
 (۵) شادئی آمد ز بیدارش پیش
 (۶) که ز شادی خواست هم فانی شدن
 (۷) از دم غم می بمیرد این چراغ
- صافی عالم بر آن شه گشت درد
 که نماید از تف آتش اشک او
 که نمی یابید در وی آه راه
 عمره مانده بود شه بیدار شد
 کو ندیده بود اندر عمر خویش
 پس مطوق آمد این جان با بدن
 وز دم شادی بمیرد اینت لاغ

- (۱) يَنْظِفِي هَذَا هُوَ الْهَزْلُ يَدِي ..
هوَحِيَّ فَعَلَى ذَا الشَّكْلِ مَنْ
(۲) مَعَهُ السُّلْطَانُ قَالَ لِلْفَرَحِ
سَبَبٌ وَ الرَّبُّ قَدْ سَبَّه
وَ احْدُ مِنْ جِهَةٍ كَانِ الْمَمَاتِ
(۳) ذَلِكَ الْوَاحِدَ بِالنِّسْبَةِ مِنْ
وَ يَوْجِهٍ آخِرٍ اَيْضًا حَيَاةٍ
(۴) ذَلِكَ الْوَاحِدَ قَدْ كَانَ الْعَذَابُ
كَانَ وَ الصَّفْوَ يَنْحَوِ آخِرِ
(۵) فَرَحُ الْجِسْمِ الْكَمَالُ عِنْدَ مَنْ
كَانَ وَ النِّقْصَ الْكَثِيرَ وَ الزَّوَالَ
(۶) فِي الْمَنَامِ الْيُضْحَكُ غَمٌّ وَ حَزَنٌ
(۷) وَ الْبُكَاءُ فِي النَّوْمِ بَشْرًا وَ فَرَحٌ
- بَيْنَ مَوْتَيْنِ كَهَذَيْنِ غَدَى
طَوَّقَ الْيُضْحَكُ أَتَى مَرَّ الزَّمَنِ
سَبَبُ كَالْغَمِّ اَيْضًا وَ التَّرَحُّ
إِنَّ هَذَا هُوَ مَا اعْجَبُهُ
وَ بَاخِرِي الزَّادَ كَانَ وَ الْحَيَاةُ
هَذِهِ الْحَالَةُ بِالْمَوْتِ قُرْنُ
وَ جَدُّ .. فِي حَالَةٍ عَاشَ وَ مَاتَ ..
هُوَ لِلْحَالَةِ ذِي الْمَاءِ الْعَذَابُ
.. كَمْ بَدَى مِنْهُ يَوْصَفُ بِأَهْرِ
طَلِبَ الدُّنْيَا وَ لَكِنَّ الْحَزْنَ
لِمَنِ الْعُقْبَى أَرَادَ وَ الْمَالَ
قَالَ مَنْ عَبَّرَ أَنْوَاعَ الشَّجَنِ
ذَكَرَ مَنْ عَبَّرَ الرَّؤْيَا شَرَحَ

این مطوق شکل جای خنده است
آن چنان غم بود از تسبیب رب
وان ز يك روی دگر اجیاء وبرك
باز هم از سوی دیگر امتساک
سوی دیگر آب صافی و عذاب
سوی روز عاقبت نقص و زوال
گریه گوید با دروغ و اندهان

(۱) در میان این دو مرگ اوزنده است
(۲) شاه با خود گفت شادی را سبب
(۳) این عجب يك چیز از بکروی مرگ
(۴) آن یکی نسبت بدان حالت هلاک
(۵) آن یکی نسبت بدان حالت عذاب
(۶) شادی تن سوی دنیا و کمال
(۷) خنده را در خواب هم تعبیر دان

(۱) فَكَّرَ السُّلْطَانُ قَالَ فَالْفَرْقُ
صَارَتِ الرُّوحُ بِظَنِّكُمْ غَدَى
(۲) وَإِذَا مِنْ مِثْلِ ذَلِكَ الشُّوكِ الْقَدَمُ
فَإِذَا مَا الْوَرْدُ وَلَّى وَ ذَهَبَ
(۳) حَذْرًا مِنْ أَنْ مِنَ الْعَيْنِ يَصِلَ
حَقٌّ لِي الْتِدْكَازُ عَنْهُ وَ وَجِبَ
(۴) حَيْثُ قَدْ صَارَ الْفَنَّا فِينَا السَّبَبُ
نَحْنُ أَيْ مَسْلِكٍ مِنْهُ لَنَا
(۵) مِائَةُ بَابٍ كَبِيرٍ وَ صَغِيرٍ
بِانْقِتَاحٍ يَعْمَلُ كَمْ مِنْ صَرِيرٍ
مَامِنَ الْأَبْوَابِ تِلْكَ ذَالصَّرِيرِ
أُذُنٌ مَنْ حِرْصَ لِلْحِرْصِ فِي

ذَهَبُ الْكِنِ لِجَنَسٍ مَا أَتَّفَقَ
سَيِّئًا .. مِنْ ذَلِكَ قُلْ هُدَى ..
وَصَلَ .. وَالْوَلَدُ مِنِّي أُنْعَمَ ..
فَلِي التَّدْكَارُ حَقٌّ وَ وَجِبَ
وَجَعُ .. فِينَا بِهِ الصَّبْرُ يَقْلُ ..
لَوْهُوَ بِالصَّدَقَةِ عَنِّي ذَهَبُ
لَا يَحْدِدُ .. فَيُوقِقُ مَا وَجِبَ ..
تَرْبُطُ .. تَخْلَصُ مِنْ هَذَا الْعَنَّا ..
لِلدَّيْعِ الْمَوْتِ وَالْأَمْرِ الْخَطِيرِ
.. يَخْطِفُ الرُّوحَ وَ لَيْسَ مِنْ نَصِيرِ ..
وَرَدَ كَثْرًا وَ كَمْ صَابَأً يَصِيرُ
تَمَرٍ صُمَّتْ لَهُ لَمْ تَعْرِفَ

(۱) شاه اندیشید کاین غم خود گذشت
(۲) و رسید خاری چنین اندر قدم
(۳) چشم زخمی زین مبادا که شود
(۴) چون فنا باشد سبب بی منتهی
(۵) صد در بجه و در سوی مرگ لدیغ
(۶) ژدیغ ژدیغ تلخ آن درهای مرگ

لیک جان از جنس این بدطن گذشت
گر رود گل یادگاری بایدم
یادگاری بایدم گر او رود (۱)
پس کدامین راه را بندیم ما
می کند اندر گشادن ژدیغ ژدیغ
نشنود گوش حریص از حرص برک

(۱) چشم زخم آزار و نقصانی است که بسبب دیدن بعضی از مردم و تعریف کردن ایشان می رسد (برهان قاطع)

- (۱) هَذِهِ الْأَوْجَاعُ مِنْ سَمْتِ الْبَدَنِ
وَالْجَفَا مِنْ جَانِبِ الْأَعْدَاءِ كَانَ
(۲) رُوحِي وَالرَّأْسَ أَقْرَأَ نَفْسًا
وَلِنَارِ الْعَلَلِ الْمُلْتَهَبَةِ
(۳) لِكَثِيرِ الْغَزِ تِلْكَ كَمْ طَرِيقُ
وَبِكُلِّ خُطْوَتَيْنِ الْبُئْرُ كَمْ
(۴) فَالْهَوَا ذُو قُوَّةٍ مُضْبَاحِيَا
أَنَا مُضْبَاحًا سِوَاهُ أَشْعَلُ
- هِيَ صَوْتُ الْبَابِ فِي كُلِّ زَمَنٍ
صَوْتُ هَذَا الْبَابِ أَيْضًا فِي الْعِيَانِ
فِيهِرَسَ الطِّبِّ وَ كُنْ مُلْتَمِسًا
أَنْظُرَ.. أَعْرِفْ مَا لَكَ مِنْ عَقَبَةٍ..
يُوجَدُ لِلْبَيْتِ هَذَا وَالْفَرِيقُ.. (۱)
مِلَّتْ مِنْ عَقَرٍ فِيهَا أَلَمْ
أَبْتَرُ حَقَّ بَانَ مِنْهُ لِيَا
.. مِنْهُ نُورًا غَيْرَهُ لِي أَجْعَلُ..

(۱) ای تلك جميع الامراض الظاهرة كالزيت لبيت الوجود الانساني لها طريق وفي كل خطوة او خطوتين بشر مملو بالعقارب لان اسباب الموت في البدن الانساني لاعدد لها و قال بعضهم غز بضم الغين المعجزة و الزاي ساكنة للمعجزة طائفة من الغز الاتراك و غر ها بضم الغين المعجزة مع الراء المهملة الساكنة الجبل الصغير وبالعبدية زيز يجمع على زيزان -

- (۱) از سو تن دردها بانگك درست
(۲) جان و سر بر خواندمی فهرست طب
(۳) زان هم غزها در این خانه ره است
(۴) باد تندست و چراغم ابتری
- واز سو خصمان جفا بانگك درست
نار علتها نظر كن ملتهب
هر دو گامی پر ز كژدمها چه است
زو بگیرانم چراغ دیگری

- (۱) کَیِّ مِنْ الْأَثْنَيْنِ ذَيْنِ کَافِیَا
 تَوْبِرِیحِ وَاحِدِ الْمَصْبَاحِ ذَا
 (۲) کُنْتُ مِثْلَ الْعَارِفِ مَنْ مِنْ بَدَنِ
 شَمْعَةِ الْقَلْبِ مُدَاماً شَعْلَا
 (۳) کَیِّ إِذَا مَا بَغْتَهُ هَذَا خَمَدُ
 (۴) شَمْعَةِ الرُّوحِ یَخْلِي مَا قَدَرُ
 شَمْعِهِ الْفَانِي بِشَمْعِ آخَرِ
 فی بیان اتمیان السلطان عروساً لولده خوفاً من انقطاع النسل
 (۵) فَعُرُوسٌ لَزِمَتْ حَالاً لَهُ
 کَیِّ بِهَذَا الْإِزْدَوَاجِ تَسْلُهُ
 (۶) بَيْنَنَا یَبْقَى فَلَوْ نَحْوَالْفَنَا
 ذَهَبَ الْبَازِي لَنَا جَرَّ الْعَنَا (۱)
 فَرَحَهُ ظَلَّ فَبَعْدَ الْبَازِ کَانَ
 مِثْلُهُ بَازاً .. رَفِیعاً بِالْمَکَانَ ..

(۱) کلمه باز الاول والثالث والرابع اسم الطیر المسمى بالباز یسطادون به الطیور و یكون فی اکثر احواله واقفاً علی ید السلاطین و باز الثاني بمعنی خلف ای ان ذهب بازی هذا ای ابني لجانب الفناء یكون وراءه و بعده فرخه بفتح الخاء ای ولده بعد البازی باز ایضاد زماناً کثیراً و یكون له مذکراً -

- (۱) تا بود کز هر دو یک کافی شود
 گز بباد آن یک چراغ از جارود
 (۲) همچو عارف کز تن ناقص چراغ
 شمع دل افروخت از بهر فراغ
 (۳) تا که روزی کین بمیرد ناگهان
 پیش چشم خود نهد او شمع جان
 (۴) او نکرد این فهم پس داد از غرر
 شمع فانی را بفانی دگر

عروس آوردن پادشاه بخت فرزند خود را از خوف انقطاع نسل

- (۵) پس عروسی خواست باید بهر او
 تا بماند زین تزوج نسل دو
 (۶) گر رود سوی فنا این باز باز
 فوخ او گردد ز بعد باز باز

(۱) غرر بدو فتحه و غین معجمه بمعنی خطر و بمعنی بیع غائب مانند بیع ماهی در دریا و بیع مرغی در هوا

- (۱) صُورَةُ ذَالْبَازِ هَذَا لَوْ تَسِيرُ
 مِنْ هُنَا الْمَعْنَى لَهُ طَبْعاً يَصِيرُ
 (۲) بَاقِياً فِي وَلَدِهِ مِنْ ذَا ذَكَرُ
 أَمَلِيكَ الْمُصْطَفَى خَيْرُ الْبَشَرِ
 قَالَ إِنَّ الْوَلَدَ سِرُّ أَبِيهِ
 (۳) وَلِذَا الْمَعْنَى الْوَرَى كُلُّ شَغَفٍ
 (۴) كَيْ يَذَا تِلْكَ الْمَعَانِي فِي الدُّنَا
 (۵) وَالْخَفَاءُ الْقَالِبُ مِنْهَا وَهَبُ
 مَعَ حِرْصٍ وَفَقَ مَا فِيهِمْ أُعِدَّ
 (۶) لِدَوَامِ نَسْلِي أَيْضاً أَنَا
 .. لَهُ بِالْفِطْرَةِ عَيْنٌ وَ شَبِيهٌ.. (۱)
 عَنَّمِ الْأَطْفَالَ حَرْفًا وَوَصَفُ
 تَخَلَّدُ لَمَّا عَدَى قَيْدَ الْفَنَاءِ
 لَهُمُ الْحَقُّ اجْتِهَاداً وَ طَلَبُ
 لِرِشَادٍ كُلِّ طِفْلِ مُسْتَعِدِّ
 أَطْلَبُ زَوْجاً لِابْنِي فِي الدُّنَا

(۱) علی فحوی الحدیث الشریف خیر الابوین من علمک وکما ورد الولد علی سر
 ابیه فعلی هذا يكون الولد سر ابیه الصورة و سر ابیه المعنوی -

- (۱) صورت این باز گرزینجا رود
 معنی او در ولد باقی بود
 (۲) بهر این فرمود آن شاه نبیه
 مصطفی کالولد سر ابیه
 (۳) بهر این معنی همه خلق از شغف
 می بیاموزند طفلان را حرف
 (۴) تا بماند آن معانی در جهان
 چون شود قالب ایشان در نهان
 (۵) حق بحکمت حرصشان دادست وجهد
 بهر رشد هر صغیر مستعد
 (۶) من هم از بهر دوام نسل خویش
 جفت خواهم پور خود را خوب کیش

- (۱) حَسَنَةً الْخَلْقِ لِنَسْلِ صَالِحٍ
 (۲) وَالْمَلِيكَ نَفْسَهُ الصَّالِحُ ذَاكَ
 (۳) وَآسِيرَ الْخَلْقِ هُمْ لِلْأَسْرَاءِ
 مَنَحُوا كَالْعَبْدِ دَاجٍ وَالْفَسَقِ
 (۴) وَالْمَفَازَاتِ غَدَتُ كَالْعَلَمِ
 وَسَعِيدُ الطَّالِحِ ذَاكَ الْأِمَامُ
 (۵) لِأَسِيرِ الشَّهْوَةِ قَيْدَ الْأَمَلِ
 سَيِّدُ الْقَوْمِ أَوِ الصَّدْرِ الْأَجَلِ
 (۶) أُسْرَاءِ الْأَجَلِ تِلْكَ الْعَوَامُ
 لَقَبَ السَّيِّدِ وَالصَّدْرِ الْأَجَلِ
 (۷) لَهُ قَالُوا الصَّدْرُ فِي صَفِّ النِّعَالِ
 تَطْلُبُ سَافِلَةً لَيْسَ لَهَا
- لَا لِنَسْلِ مِنْ مَلِيكَ طَالِحٍ
 لَا آسِيرَ حِرْصٍ فَرَجٍ وَانْهَمَاكَ
 لَقَبَ السُّلْطَانِ عَكْسًا مِنْ مِرَاءٍ..
 إِسْمُهُ الْكَافُورُ خَلُّوا وَالْيَقَقِ
 لِلْمَبَوَّادِي الشَّارِبَاتِ لِلْدَمِ
 كَانَ وَالْأَوَّلُ قَدْ قَالَ الْعَوَامُ
 وَرَهْنِ الْحِرْصِ دَوْمًا وَالْفَشْلِ
 كَتَبُوا.. لِلْكَبِيرِ مَالُوا وَالِدَغْلِ..
 مَنَحُوهُمْ فِي الْبِلَادِ وَالْأَنَامِ
 .. وَ لَهُمْ أَسْمُوِيْمَا عَنْهُمْ يُجَلِ..
 هُوَ يَعْنِي رُوحَهُ جَاهًا وَمَالٍ
 قَدْرُ.. أَوْ وَزَنَ لِمَا لَمْ يَهَا..

نی ز نسل پادشاهی طالحنی
 نی اسیر حرص فرج است و گلوست
 عکس چون کافور نام آن سیاه
 نیکبخت آن پیش را گویند عام
 بر نوشته میر یا صدر أجل
 نام امیران اجل اندر بلاد
 جان او بسته است یعنی جاه و مال

(۱) دختری خواهم ز نسل صالحی
 (۲) شاه خود آن صالح است از راه دوست
 (۳) مرا اسیران را لقب کردند شاه
 (۴) شده مفازه بادیه خونخواره نام
 (۵) بر اسیر شهوت و حرص و أمل
 (۶) آن اسیران أجل را عام داد
 (۷) صدر خوانندش که در صف نعال

فمی بیان اختیار السلطان بنت فقیر زاهد لاجل ولده و اعتراض

اهل الحرم علی السلطان و عار هم من الوصلة مع الفقیر

- (۱) حَيْثُ أَنْ الْمَلِكَ مَعَ مَنْ زَهْدٌ وَصَلَتْ سَمْعَ النِّسَاءِ ذَا الْخَبَرِ .. وَصْنَةً رَامَ وَ.. فِي ذَاكَ عَمْدٌ .. وَ دَرَى النَّاسُ جَمِيعًا وَاشْتَهَرَ ..
- (۲) قَالَتْ أُمُّ الْوَلَدِ لِلْمَلِكِ مِنْ نَقَصِ عَقْلِ .. كَانَ فِيهَا لَمْ يَبْنِ .. كَانَتْ الْكُفُوفَةُ شَرْطًا بِعَقْلٍ وَ يَنْقُلِ .. الزَّاهِدُ لَيْسَ بِأَهْلٍ ..
- (۳) أَنْتَ مِنْ شُحٍّ وَ بَخْلٍ وَ دَهَاءٍ تَوْصِلُ الْإِبْنَ لَنَا بِالْفُقَرَاءِ ذَا فَقِيرٌ خَطَاءٌ كَانَ يَفَنُّ ..
- (۴) قَالَ قَوْلُ الْفَقْرِ لِلصَّالِحِ أَنْ إِذْ هُوَ مِنْ كَرَمِ الْحَقِّ الْغَنِيِّ .. قَلْبُهُ ثَرَوَتُهُ النُّورُ السَّنِيُّ ..
- (۵) مِنْ تَقَاهُ لِلْفُتُوحِ يَهْرَبُ لَا كَيْمَلِ السَّائِلِ مَنْ يَطْلُبُ ..
- (۶) دَائِمًا مِنْ لُؤْمٍ أَوْ مِنْ كَسَلٍ قِلَّةٌ مِنْ وَرَعٍ إِنْ تَحْصَلَ ..
- وَ قُتُوعٍ هِيَ عَنْ فَقْرٍ وَ عَنْ قِلَّةٍ إِفْتَرَقَتْ .. سِيرًا وَ فَنَ ..

اختیار کردن پادشاه دختر درویش زاهدی را از جهت پسر و اعتراض کردن

اهل حرم و ننگ داشتن ایشان از پیوندی درویش

- (۱) شاه چون با زاهدی خویشی گزید این خبر در گوش خاتونان رسید
- (۲) مادر شهزاده گفت از نقص عقل شرط کفویت بود در عقل و نقل
- (۳) تو ز شح و بخل خواهی وز دُهاء تا به بندگی پور ما را بر گدا
- (۴) گفت صالح را گدا گفتن خطاست کو غنی القلب از داد خداست
- (۵) در فغاقت می گریزد از تقی نز لئیمی و کسل همچون گدا
- (۶) فلتی کان از فغاقت و از تقاست آن ز فقر و قلت دونان جداست

(۱) حَبَّةٌ لَوْ وَجَدَ ذَلِكَ خَضَعُ
 ذَا يَكْنُزِ ذَهَبٍ لَوْ ظَفَرًا
 (۲) مِثْلُكَ مِنْ حِرْصِهِ كُلِّ حَرَامٍ
 (۳) لَهُ قَالَتْ فَأَلْجَازُ بِالْبَلَدِ
 هَلْ هُوَ صَبَّ الدَّانِيَرِ وَجَدَ
 (۴) قَالَ كُلُّ مَنْ هُوَ غَمًّا لِدِينٍ
 كُلِّ غَمٍّ بَقِيَ عَنْهُ قَطْعُ
 (۵) غَلَبَ الْمَلِكُ عَلَيْهَا وَ مَنَحَ
 (۶) مَا لَهَا فِي الْحَسَنِ قَطُّ مِنْ نَظِيرٍ
 (۷) حُسْنُهَا ذَا هَكَذَا مِنْهَا الْخِصَالُ
 لَوْ أَرَدْتَ الْقَوْلَ عَنْهَا بِاللِّسَانِ

عِنْدَهَا بِالرَّأْسِ .. حِرْصًا وَ طَمَعُ
 عَنْهُ بِالْهِمَّةِ فَوْرًا طَفَرًا
 قَصْدُ فَالسَّائِلَ قَالَ الْهِمَامُ
 وَالْقِلَاعِ أَتَيْنَ مِنْهُ هَلْ وَجَدَ
 أَوْ نَثَارَ الْجَوْهَرِ الْكُلَّ فَقَدْ
 دَوْمًا اخْتَارَ لَهُ الْحَقُّ الْمُعِينُ
 .. شُغْلُهُ تَقْوَى وَ زُهْدٌ وَ وَرَعٌ ..
 لَهُ يَنْتَمَى أَصْلُهَا كَثْرًا صَلَاحُ
 وَجْهَهَا شَمْسُ الضُّحَى دَوْمًا يُنِيرُ
 وَهِيَ مِنْ حُسْنٍ كَثِيرٍ وَ كَمَالُ
 لَمْ يَسْعَ فِي ذَا مَقَالٍ وَ بَيَانُ

(۱) حبه آن گر بیاید سر نهد	وین ز گنج زر بهمت می جهد
(۲) شه که او از حرص قصد هر حرام	می کند او را گدا گوید همام
(۳) گفت کوشهر و قلاع او را جهیز	یا نثار کوهر و دینار ریز
(۴) گفت او هر که غم دین بر گزید	باقی غمها خدا از وی برید (۱)
(۵) غالب آمد شاه و دادش دختری	از نژاد صالحی خوش جوهری
(۶) در ملاحت خود نظیر خود نداشت	چهره اش تابان تر از خورشید چاشت
(۷) حسن دختر این خالصش انچنان	گر بکوئی من نگنجد در بیان

(۱) اشارتست بحديث (من جعل الهموم هما واحداً اكفاه الله همومه)

- (۱) صَائِدًا لِلدِّينِ كُنْ حَتَّى تَبْعَ يَصِلُ حُسْنٌ وَ حَظٌّ مُنْتَفَعٌ
 (۲) وَ كَثِيرُ الْجَاهِ وَ الْمَالِ الْقَطَارُ مِنْ جَمَالٍ أَعْرِفِ الْآخِرَى أَعْتِمَارُ (۱)
 قَدَسَتْ بِالْمَلِكِ وَ الدُّنْيَا التَّبَعُ بَعْدَهَا كَالصُّوفِ وَ الْبَعْرِ تَقَعُ
 (۳) فَلَكَ الصُّوفُ لَوْ اخْتَرْتَ الْجَمَلَ لَمْ يَكُ الْمَلِكُ لَكَ لَوْ بِالْعَمَلِ
 جَمَلًا تَحْتَارُ فَالصُّوفُ الْحَقِيرُ مَا لَهُ مِنْ ثَمَنِ نَزْرٌ يَسِيرُ

سحر العجوز الكابلية لابن السلطان و خدعه

- (۴) إِذْ لِدَاكَ الْمَلِكِ هَذَا النِّكَاحُ جَاءَ مَعَ مَنْ هُمْ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاحِ
 (۵) قَدْ غَدُوا لَا فِي عِنَادٍ وَ مِرَاءِ بِالْقَضَا أَنْ عَجُوزًا .. بِدِهَاءِ ..
 سَحَرَتْ ابْنَ الْمَلِكِ عَشِقَتْ .. وَ بِهِ هَامَتْ وَ فِيهِ عَلِقَتْ ..

(۱) ای ملک الاخرة اعلمه قطار جمال و الدنيا بالتبع للاخرة كالصوف و البعرة فاذا ملكت قطار جمال تملك اصوافها و ابعارها بالتبعية و لكن اذا ملكت صوفاً و بعراً جعل لا يلزم ان تملك الجمل اذا ملكت الدين و الاخرة تبعتهما الدنيا و لالعكس -

- (۱) صید دین کن تا رسد اندر تبع حسن و مال و جاه و بخت منتفع
 (۲) آخرت قطار اشتردان بملک در تبع دنیا بش همچون پشم و پشک
 (۳) پشم بگزینی شتر نبود ترا ور بود اشتر چه قیمت پشم را

جادو گردن کمپیر کابلی شاهزاده و فریفتن شاهزاده

- (۴) چون بر آمد این نکاح آن شاه را با نژاد صالحان پی مرا
 (۵) از قضا کمپیرك جادو که بود عاشق شهزاده با حسن وجود

كَا بِلَ تَعَزَى بِسِحْرِ قَدْ عَلَا
 غَبَطَ .. صَارَ بَلَبِ ذَاهِلِ ..
 عَاشِقًا .. فَدَى الْيَلَادَ وَالْكُنُوزَ ..
 مِنْ شِعَارِ تَرْكَ صَارَ الْمُهَانَ
 وَ إِلَى كَا بِلَ تُنْمَى بِالْمَحَلِ
 .. مَا لَهَا عِنْدَهُ فِي الْحُسْنِ شَرِيكَ ..
 عَمَرُهَا التَّسْمِينَ بِالنَّكْسِ بَدَى
 صَيَّرَتْ لَا نُطْقَ مَا مِنْ مُلْتَجَى
 لَهُ حَتَّى نِصْفَ رُوحٍ .. بَهَرَتْ ..
 ضَعْفَهُ فِي السُّقْمِ وَالْقَلْبِ الْحَزْنَ
 مَا لَهُ عَنْ نَفْسِهِ زَادُ عِبَرٍ ..

(۱) سَحَرْتُهُ ذِي الْعُجُوزِ مَنْ إِلَى
 وَلَهُ بِالْفِعْلِ سِحْرُ بَابِلِ
 (۲) وَلَدَ السُّلْطَانِ صَارَ لِلْعُجُوزِ
 وَالْعُرُوسِ مَعَ مَا لِلْعُرْسِ كَانَ
 (۳) مَرَأَةً كَابِلِسَ شَاهَتْ بِالْمَثَلِ
 فَالطَّرِيقَ قُطِعَتْ لِابْنِ الْمَلِكِ
 (۴) عَجَبًا تِلْكَ الْعُجُوزُ مَنْ غَدَى
 نَمَنَّهُ الْفَرَجِ الْمَلِكِ لِأَحْجَى
 (۵) صُحْبَةً هَذِي الْعُجُوزِ نَجَرَتْ
 (۶) لَهُ بِالنَّجْرِ بَقَتْ فَالْفَيْزُ مِنْ
 وَهُوَ مِنْ سُكْرِ يَذَا السِّحْرِ الْخَبَرَ

(۱) نس بضم النون و سکون السين الفم و اطراف الفم و اراد به الکلام -

و الصحيح كما في الترجمة من ان كلمة (نس) هنا بمعنى العقل كما في البرهان القاطع لا كما قال في النهج

که برد زان رشاک سحر بابلی
 تا عروس وان عروسی را بهشت
 گشت بر شهزاده ناگه رهنمی
 نه خرد هشت آن ملک را و نه نس
 تا ز کاهش نیم جانی مانده بود
 او ز سکر سحر از خود بی خبر

(۱) جادوئی کردش عجوز کابلی
 (۲) شه بچه شد عاشق کمپیر زشت
 (۳) يك سیه دیوی و کابولی زنی
 (۴) آن نود ساله عجوز گنده کس
 (۵) صحبت کمپیر اورا می درود
 (۶) دیگران از ضعف وی با درد سر

(۱) نس بضم اول و سکون ثانی یعنی پوز باشد که گردا گرد لب و دهانست از جانب درون و بیرون و یعنی شعور و هوش و عقل هم آمده است (برهان قاطع)
 (۱) نسخه لکنهاور چنین است (آن نور سالم عجوز گنده پیر نی خردهست آن ملک رانی ضمیر)

- (۱) وَ كَيْمِثْلِ السِّجْنِ صَارَتْ ذِي الدُّنَا
 (۲) مِنْ بُكَاهُمْ ضَحِكَ الْمَلِكُ لِأَنَّ
 (۳) فِدْيَةَ قَدَمٍ أَوْ أَعْطَى الزَّكَاةَ
 (۴) الْمَجُوزِ عَشْقَهَا دَوْمًا يَزِيدُ
 مُطْلَقُ ذَا السِّرِّ كَانَ وَالِدَوَاءُ
 (۵) سَجَدَ دَوْمًا وَقَالَ الْأَمْرُ كَانَ
 مَنْ سِوَى الْحَقِّ الَّذِي جَلَّ عَلَى
 (۶) الْكِنِ الْمُسْكِينُ ذَا كَالْعُودِ قَدْ
 (۷) يَا رَحِيمُ يَا وَدُودُ خَذْ فَمِنْ
 وَ مِنَ النِّدْبَةِ لِلْمَلِكِ وَرَدُ
- لِلْمَلِكِ الْإِبْنُ بُشْرًا وَ هُنَا
 عَاجِزًا صَارَ قَفِي كُلِّ زَمَنٍ
 وَ عِلَاجًا صَنَعَ رَامَ النِّجَاحِ
 فَيَقِينَا عِلْمٌ .. ذَا لَا يُفِيدُ ..
 بَعْدَ ذَا كَانَ الْخُضُوعُ وَالِدَعَاءُ
 أَمْرُكَ لَا غَيْرَهُ كُلِّ زَمَانٍ
 مِنْكَ الْحَقُّ أَمِيرٌ .. ذُو عَلَا ..
 أَحْرِقَ مِنْ حَزَنِ مِنْهُ يَدُ
 قَوْلِ يَا رَبِّي وَيَا رَبِّي .. أَعِنْ ..
 مِنْ طَرِيقِ سَاحِرٍ قَدْ يُعَدُّ

- (۱) این جهان بر شاه چون زندان شده
 (۲) شاه بس بیچاره شد در برد و مات
 (۳) زانکه هر چاره که میکرد آن پدر
 (۴) پس یقین گشتش که مطلق آن سرپرست
 (۵) سجده می کرد او که هم فرمان تراست
 (۶) لیک این مسکین همی سوزد چو عود
 (۷) تاز یا رب یا رب و افغان شاد
- وین پسر بر گریه شان خندان شده
 روز و شب میکرد قربان و زکات
 عشق کمپیرک همی شد بیشتر
 چاره اورا بعد ازین لابه گریست
 غیر حق بر ملک حق فرمان تراست
 دست گیرش ای رحیم و ای ودود
 ساحری استاذ پیش آمد زراد

فی بیان استجابة دعاء السلطان و خلاص ابنه من الساحرة الكابلية

- (۱) مِنْ بَعِيدٍ سَمِعَ هَذَا الْخَبَرَ
(۲) صَارَ فِي أَسْرِ الْعُجُوزِ ذِي النَّظِيرِ
مَا لَهَا قَطُّ نَظِيرٌ وَ مَثِيلٌ
(۳) يَا فَتَى كَمْ مِنْ يَدٍ فَوْقَ يَدِ
عَظَمَتْ حَتَّى إِلَى ذَاتِ الْإِلَهِ
(۴) مُنْتَهَى الْأَيْدِي يُدَالِلُهُ بِأُ
(۵) مُنْتَهَى الْإِلَاطِيرُ كَانَ السُّحْبِ
أَيُّضْلُ السَّيْلِ إِلَيْهِ بِالْمَسِيرِ
(۶) فَلَهُ سُلْطَانُهُ هَذَا الْوَلَدُ
قَالَهَا إِنِّي أَنَا مِنْهُ الدَّوَاءُ
- أَنَّ هَذَا الْوَلَدَ .. طَوَّعَ الْقَدْرَ ..
فَقَدَّتْ فِي سِحْرِهَا الْمَعْيِي الْخَطِيرُ
أَمِنْتُ مِنْ أَنَّ لَهَا يَأْتِي بَدِيلُ
وَجَدْتُ بِالْفَنِّ أَوْ بِالْعِدَدِ
تَنْتَهِي .. مَنْ لَيْسَ مَعْبُوداً سِوَاهُ ..
شَكَّ الْبَحْرُ الْوَسِيعُ بِالْعُلَا
أَصْلُهَا أَيْضًا هُوَ مِنْهُ تُصَبُّ
يَنْتَهِي .. مِنْهُ الْكَثِيرُ وَالْيَسِيرُ ..
قَالَ مَتَا ذَهَبَ الرُّوحَ فَقَدْ
نَافِعًا جِئْتُ سَرِيعًا وَ الشِّفَاءُ

«استجاب شدن دعای پادشاه و خلاصی پسرش از جادوی کابلی»

- (۱) او شنیده بود از دور این خبر
(۲) کان عجوزه بود اندر جادویی
(۳) دست بر بالای دست است ای فتی
(۴) منتهای دستها دست خداست
(۵) هم ازو گیرند مایه ابرها
(۶) گفت شاهش کاین پسر از دست رفت
- که اسیر پیر زن گشت این پسر
بی نظیر و ایمن از مثل و دوئی
در فن و در زور تا ذات خدا
بحر بی شک منتهای جویهاست
هم بدو باشد نهایت سیلها
گفت اینک آدم در مان زفت

- (۱) لِلْعُجُوزِ لَيْسَ مِثْلِي مِنْ أَحَدٍ
حَنِكَاً فِيهِ وَ مِنْ ذَاكَ الطَّرْفِ
(۲) وَ كَيْمِثْلِ الْكَفِّ مِنْ مُوسَى أَنَا
أَخْرَجُ مِنْ سِحْرِهَا هَذَا الدَّمَارَ
(۳) أَنْ لِي ذَا الْعِلْمِ مِنْ ذَاكَ الطَّرْفِ
(۴) وَ مِنْ التَّلْقِينِ مِنْ غَيْرِ أَتَيْتُ
أَرْفَعُ حَتَّى يَذَا أَبْنُ الْمَلِكِ
(۵) فَأَلِي الْمَقْبَرَةِ وَ قَتَ السَّحَرِ
(۶) أَبْيَضِ وَ أَتِ لِحْجَبِ الْقِبْلَةِ
لِتَرَى الْقُدْرَةَ وَ الصَّنْعَ الْخَطِيرَ
(۷) طَالَتْ الْقِصَّةُ هَذِي وَ الْمُلُولُ
- غَيْرِي بِالسَّحَرِ مَنْ كُنْتُ أُعَدُّ
جِئْتُ وَالْكُلَّ بِسَحَرِي ذَا اعْتَرَفُ
وَقَفَى أَمْرَ الْحَقِّ مَنْ جَلَّ ثَنَا
.. أَرْجِعُ اللَّيْلَ دَجَى مِنْهَا النَّهَارُ
جَاءَ لَا مِنْ أَحَدٍ سِحْرٍ مُسْتَخَفُ
أَنَا حَتَّى السَّحَرِ مِنْهَا إِذْ دَرَيْتُ
وَجْهَهُ لَمْ يَبْقَ مُصْفَرّاً نِهْكَ
رُحْ وَ جَنْبَ حَائِطِ قَبْرِ يُقَرُّ
ذَا الْحِلَّ أَحْفِرُ .. بِغَيْرِ غَمَلَةٍ ..
لِلْإِلَهِ .. الْخَالِقِ الْحَيِّ الْقَدِيرِ ..
أَنْتَ قُلْتَ الزُّبْدَةَ غُفْتُ الْفُضُولُ

- (۱) نیست همتا زال را این ساحران
(۲) چون کف موسی بامر کردگار
(۳) که مرا این علم آمد زان طرف
(۴) آمدم تا بر گشایم سحر او
(۵) سوی گورستان برو وقت سحور
(۶) سوی قبله باز کاوان جای را
(۷) پس درازست این حکایت تو ملول
- جز من داهی رسیده زان کران
نک بر آرم من ز سحر او دمار
نی ز شاگردی سحر مستخف
تا نماند شاهزاده زرد رو
پهلوی دیوار هست اسپید گور
تا به بینی قدرت و صنع خدا
زبده را گویم رها کردم فضول

(۷) ذَلِكَ السُّلْطَانُ نَحْوَ الْمُقْبَرَةِ سَارَ سَرْعَانِ .. وَقَفَى أَثَرَهُ ..
(۱) فَتَحَ الْقَبْرَ رَأَى سِحْرًا مُعَدًّا فِيهِ أَلْفُ عُقْدَةٍ أَعْيَتْ بِشَدِّ

فی بیان خلاص ابن السلطان من سحر تلك العجوز الهمة

و فرح السلطان فی عرس ولده

(۲) عُقِدَتْ فِي شَعْرَةٍ تِلْكَ الْعُقْدُ فَنَحَ كَلًّا وَ مِنْ غَمٍّ وَجَدَ
وَلَدَ السُّلْطَانِ نَجَّى وَالطَّرِيقَ لَهُ أَعْطَى خَلَصَ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ
(۳) إِنَّ ذَاكَ الْوَلَدَ عَادَ إِلَى نَفْسِهِ .. فِي الْحَالِ رَاحَ عِجْلًا ..
نَحَوْدَسْتَ الْمُلْكَ مَعَ أَلْفِ امْتِحَانٍ وَ ابْتِلَاءٍ لَهُ بِالسِّحْرِ زَمَانٍ
(۴) سَجَدَ فَوْقَ الْبَسِيطِ الذَّقْنَا ضَرَبَ فِي السِّرِّ أَيْضًا كَفْنَا
تَحْتَ أَبْطَرِ لَهُ مَعَ سَيْفٍ أَعْدَ .. طَلَبُ الْعَفْوِ لَوِ الرُّوحَ فَقَدْ
(۵) وَالْمَلِكُ الشُّعْلَةَ تَوًّا عُقْدَ كُلُّ أَهْلِ الْبَلَدَةِ بِشَرًّا وَجَدَ
وَالْعُرُوسُ تِلْكَ مِنْ غَيْرِ أَمَلٍ بَقِيَتْ مِنْهَا الْمُرَادُ مَا حَصَلَ

(۱) سوی گورستان رفت آن شاه زود گور را آن شاه آن دم بر گشود

(۲) جادویها دید پنهان اندرو صد گره بر بسته بر یکتار مو

رهیدن شاهزاده از سحر آن کمپیر و شاد شدن پادشاه و عروسی گردن

(۳) وان گرهای گران را بر گشاد پس ز محنت پور شه را راه داد

(۴) آن پسر با خویش آمد شد روان سوی تخت شاه با صد امتحان

(۵) سجده کرد و بر زمین می زد ذقن در بغل کرده بسر تیغ و کفن

(۶) شاه آئین بست و اهل شهر شاد وان عروس نا امید بی مراد

- (۱) عَالَمٌ مِنْ ذَالِشَرِّ وَ فَرَحٌ
عَجَبًا فَالْيَوْمُ ذَاكَ الْيَوْمُ ذَا
(۲) صُنِعَ السُّلْطَانُ عِرْسًا فِيهِ قَدْ
لِلْكِلَابِ الْفَنْدُ وَ الْجَلَابُ كَمْ
(۳) ذِي الْعُجُوزِ الْهِمَّةُ مِنْ سَحَرَتْ
وَجْهَهَا وَ الْخَلْقَ الْجَافِي إِلَى
(۴) بَقِيَ ابْنُ الْمَلِكِ فِي عَجَبٍ
كَيْفَ مَنِّي الْعَقْلَ بَتًّا وَالنَّظَرَ
- عَادَ حَيًّا وَ أَضَاءَ وَ انْشَرَحَ (۱)
يَوْمُ الْيَوْمِ .. يَمَ كَانَ الْأَذَى ..
كَثُرَ الْجُودُ يَوْصَفِ لَا يُعَدُّ
بَقِيَ فِيهِ .. رَأَتْ خَيْرَ التَّعَمِّ .. (۲)
أَوْدَيْتَ مِنْ حَزَنٍ حَقْدًا وَرَتْ (۳)
مَا لِكَ أَعْطَتْ .. وَ سَاءَتْ مَوَائِلًا ..
أَنْ هِيَ مِتِّي .. بِرَغَمِ الْأَدَبِ
خَطَفَتْ .. مَا حَانَ لِي مِنْهَا مَفَرٌّ ..

(۱) كانه يقول ولد سلطان الروح و هو العقل من سحر الدنيا لما ينجو سلطان بلدة للجد الانساني و هو الروح يزين الجسد بالعدل و العرالة و بسر و تلسر معه ايضا القوى الجسمانية و الروحانية و تلقى حياة جديدة لان العقل يوم وقوعه في يد السحارة يوم ويوم خلاصه يوم و ما بينهما فرق عظيم لان يوم الوقوع يوم مظلم و يوم الخلاص مضي منور لانه ورد التائب من ذنب كمن لا ذنب له - (۲) اي بذل السلطان الروح لما نجا ولده الفعل النعم الروحانية على الاعضاء والجوارح ومن شدة شبعهم و كثرة بذله عليهم كان بذله ساريا الى القوى النفسانية التي هي بمنزلة الكلاب و لكن ليس للكلاب من سكر النعم الروحانية و جلابها نصيب و اراد بالسكر و الجلاب الرحمة كما انها للجسم ذوق كذا الرحمة والمغفرة للروح ذوق - (۳) وهكذا حال اهل الدنيا اذا شاهدوا صورتها في الاخرة يتعجبون لانه روى عنه (س) قال يؤتى بالدنيا يوم القيمة على صورة عجوز شطاء زرقاء اثيابها بالية لا يراها احد الا كرهها فنشرف على الخلائق فيقال لهم أتعرفون هذه فيقولون نعوز من معرفتها فيقال لهم هذه الدنيا التي تفاخرتم بها - قال في النهج كذا في المشكاة -

- (۱) عالم از سر زنده گشت و با فروز
(۲) يك عروسی کرد شاه او را چنان
(۳) جادو كمپير از غصه بمرد
(۴) شاه زاده در تعجب مانده بود
- اي عجب آن روز روز امروز روز
كه جلاب و قند مانند پيش سگان
روى و خوى زشت با مالك سپرد
کز من او عقل و نظر چون در ربود

- (۱) مِنْ جَدِيدٍ لَهُ عِرْسًا كَالْقَمَرِ
مِنْ عَلَى كُلِّ الْمَلِيحِينَ الطَّرِيقِ
(۲) فَعَلَى الْوَجْهِ لَهُ قَدْ وَقَعَا
وَمِنْ الصَّدْرِ لِأَيَّامٍ ثَلَاثِ
(۳) فَلَيَا لِي ثَلَاثًا بِالنَّكَدِ
غُيِبَ عَنْ عَقْلِهِ حَتَّى الْوَرَى
(۴) وَ بِمَاءِ الْوَرْدِ دَوْمًا وَالِدَوَاءِ
فَقَلِيلًا وَ قَلِيلًا لِلْحَسَنِ
(۵) وَلَدَ السُّلْطَانِ قَالَ فِي الْكَلَامِ
يَا بُنَيَّ أَذْكَرَ لَكَ ذَلِكَ الرَّفِيقُ
- نَظَرَ مِنْ حُسْنِهَا اللَّبَّ أَنْبَهَرَ (۱)
قَطَعَتْ وَهُوَ بِهَا كَانَ الْحَقِيقُ
مَا لَهُ فِكْرٌ .. وَ جَاشَ وَلَعًا ..
غُيِبَ مِنْهُ الْفُؤَادُ بِاِكْتِرَاثِ
مَعَ أَيَّامٍ تُوَاظِيهَا عَدَدُ
جَاشَ مِنْ غُشْيِ عَرَاهُ وَضَرَى
رَجَعَ مِنْ نَفْسِهِ لِأَقَى الشِّفَاءِ ..
وَالْقَبِيحِ فِيهِمْ .. خَلَّى الشَّجْنَ ..
بَعْدَ عَامٍ .. لِإِيَامٍ بِالْمَرَامِ ..
الْقَدِيمِ .. وَلَهُ أَعْرِفُ فِي الْفَرِيقِ ..

(۱) ای ابن السلطان لما افاق من سكر السجن و شاهد جمال زوجته وراها عروساً
جديدة باهرة بحسنها اغمى عليه و سجد شاكرًا لله تعالى و الى ثلثه ايام غاب عنه الفؤاد
لظهور آثار الطاعات عليه و لسلوكه الامور الروحانية -

- (۱) نو عروسی دید همچون ماه حسن که همی زد بر ملیحان راه حسن
(۲) گشت بیهوش و پرواندر فتاد تاسه روز از صدر او کم شد فؤاد
(۳) سدشبان روز او زخود بیهوش گشت تا که خلق از غشی او بر جوش گشت
(۴) از گلاب و از علاج آمد بخود اندک اندک فهم گشتش نیک و بد
(۵) بعد سالش شاه گفتش در سخن کای پسر یاد آر زان یار کهن

- (۱) ذَا الْفِرَاشِ وَالضَّجِيعِ أَذْكَرٌ وَلَا
 (۲) قَالُ إِذْ هَبْ فَأَنَا دَارَ السُّرُورِ
 قَدْ نَجَوْتُ أَنَا فِي مَرِّ الْعُصُورِ
 (۳) مِثْلَمَا الْمُؤْمِنُ قَدْ كَانَ الطَّرِيقُ
 نَحْوَ نَوْرِ الْحَقِّ خَلَّى الْوَجْهَ لَهُ
 تَكُ بِالْمَرِّ وَفَاءً فِي الْمَلَأِ
 قَدْ وَجَدْتُ زِدْتُ بِشْرًا وَحُبُورُ
 وَيَكُ مِمَّنْ مِنْ أَذَى دَارِ الْغُرُورِ
 وَجَدَ فِي سَيْرِهِ مِثْلَ الْفَرِيقِ
 عَنْ ظُلَامٍ مِنْ غَرَامٍ وَوَلَهُ

فی بیان آن ابن السلطان هو ابن آدم وهو خلیفه الله و ابوہ آدم
 مسجود الملائکة و تلك العجوز الهمة الدنيا التي قطعت ابن آدم عن ایه بالحر
 و ان الانبياء والاوليا ذلك الطيب المتدارك

- (۴) يَا أَخِي ابْنُ الْمَلِكِ أَنْتَ أَعْلَمُ
 (۵) أَنْتَ مَوْلُودٌ جَدِيداً وَالْدُّنَا
 مَنْ أَسِيرَ الرِّيحِ وَالْكَوْنِ الرِّجَالُ
 فِي الدُّنَا الْمَعْرُوفَةِ بِالْقَدَمِ
 مَنْ أَلَى كَابِلَ تَنْمَى ذِي الْخَنَا
 جَعَلَتْ .. فِي سِحْرِهَا جَرَتْ وَيَالُ

- (۱) یاد آور زان صحیح و زان فراش
 (۲) گفت رو من یافتم دارالسرور
 (۳) همچنان باشد چو مؤمن راه یافت
 تا بدین حد بی وفا و مر مباش
 وارهیدم از چه از دارالغرور
 سوی نور حق ز ظلمت روی تافت

بیان آن که آن شاهزاده آدمی زاده است و خلیفه زاده خداست پدرش آدم صنی

خلیفه حق مسجود ملائکه و آن کمپیر کابلی دنیاست که آدمی بچه را از پدر
 برید بسحر و انبیاء و اولیا آن طیب تدارک کننده اند

- (۴) ای برادر دان که شهزاده توئی
 (۵) کابلی جادوئی دنیاست کو
 در جهان بکهنه زاده از نوی
 کرد مردان را اسیر رنک و بو

- (۱) اِذْ هِيَ فِي النَّهْرِ ذَا مَنْ لُوْثًا
 قُلْ اَعُوْذُ اَقْرَأْ بِكُلِّ نَفْسٍ
 كَسَى مِنَ السِّجْرِ وَ مِنْ هَذَا الْقَلْقِ
 (۳) دَائِمًا اِسْتَلْ مِنْ وَذَاكَ الرَّسُوْلُ
 اَنْهَا السَّحَاْرَةُ فَهِيَ الْوَرَى
 (۴) ذِي الْعُجُوْزِ النَّتْنَةُ اِصْحَ فَالْنَفْسُ
 فَالْسَّلَاطِيْنَ لَهَا حَرُّ النَّفْسِ
 (۵) بَاطِنَ الصَّدْرِ لَهَا كَمْ نَفَاثَاتُ
- قَدْ فَتَكَ .. السِّحْرُ فَيْكَ نَفْسًا.. (۱)
 وَ عَلَيَّهَا اَنْفَخَ .. وَ لِيْذَ وَالتَّمَسِ
 تَتَّجُوْ وَ التَّعْوِيْذُ مِنْ رَبِّ الْفَلَقِ
 قَالَ عَنْ ذُنْيَاكَ .. يَا غِرُّ جَهْوَلُ ..
 اَقْعَدْتَ فِي الْبِئْرِ مِنْ مَكْرٍ وَرَى ..
 كَانَ ذَا حَرٍّ كَمَشْبُوْبِ الْقَبَسِ
 جَعَلَ الْاَسْرَى وَ اَعْيَى الْمُتَمَسِّ
 عُقْدُ السِّحْرِ بِهَا زَادَتْ ثَبَاتُ

(۱) قالوا من قرأ قل اعوذ برب الفلق و كررها مرة اخرى ثم اتم السورتين و داوم عليهما آمنه الله تعالى من ثمر المخلوقات و من سحر الدنيا السحارة قال في الجلالين نزلت هذه الاية لما سحر ليبيد اليهودي النبي (ص) و تربه احدى عشر عقدة فاعلمه الله بذلك و بهعله فاحضر بين يديه و امر بالتعوذ بالسورتين فكان كلما قرأ آية منها انحلت العقد كلها ثم قام كأنما نشط من عقال فقال بعد البسملة قل أعوذ برب الفلق - السورة -

- (۱) چون در افکندت درین آلوده روز
 (۲) تارهی زین جادویی و زین قلق
 (۳) زان نبی دنیات را سحاره خواند
 (۴) همین فسون گرم دارد کننده پیر
 (۵) در درون سینه نفاثات اوست
- دمدم میخوان و میدم قل اعوذ (۱)
 استعازت خواه از رب الفلق
 کو بافسون خلق را در چه نشانند
 کرده شاهان را دم گرمش اسپر
 عقدهای سحر را اثبات اوست

(۱) کلمه رود با ذال معجمه خوانده میشود زیرا که در قواعد عربی تبدیل دال بذال رواست مانند سمیدع که سمیدع هم گویند و در شعر حافظ تبدیل قافیه دال بذال هم آمده چنانچه گوید: مژده که آمد بهار بدمید وظيفه که رسد مصرفش گل است و نبیند برای آگاهی بیشتر بصفحه ۱۳۹ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود -

- (۱) نَفَّخَهَا ذِي الْعُقَدِ صَعْبًا عَقْدٌ
فَإِذَا نَفَّخَةَ خَلَّاقٍ وَ فَرْدٌ
(۲) اِبْغِي حَتَّى قَوْلُهُ الصِّدْقِ نَفَّخْتُ
فِيهِ مِنْ رُوحِي.. لَكَ يَا مَنْ بَدَخْتُ.. (۱)
تُخَالِصُ مِنْ ذِي تَقُولُ اِصْعَدِ
فَوْقًا اِلَّا سَفَلَ خَلِي وَ اُبْعِدِ
(۳) اَبَدًا لَا يَحْرِقُ السِّحْرُ سَوَى
نَفَّخَةِ الْحَقِّ الَّذِي جَلَّتْ قُوَى
كَانَ نَفْخُ الْقَهْرِ ذَا وَ النَّفْخُ ذَاكَ
كَانَ نَفْخُ السِّرِّ.. مِنْ غَيْرِ اُرْتِبَاكَ..
(۴) سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ مِنْهُ الْغَضَبُ
اِنْ اَرَدْتَ السَّبْقَ فَازِدَدْ طَلَبُ
(۵) يَحْصُولُ (السَّابِقُ) حَتَّى تَصِلُ
لِنَفُوسٍ زُوِّجَتْ.. فِيمَا عُمِلَ.. (۲)

(۱) الاية - فاذا سوبته ونفخت فيه من روحى فقعوا له ساجدين قاله فى الجلالين سجود
ينفخه فى قلب المؤمن الذى هو من الماء و الطين توطبه بهاجناه روحانية يعلموها الى اعلى
عليين- (۲) قال تعالى فى سورة التكوين (واذ لنفوس زوجت) قال نجم الدين يعنى اذا زوجت -
كل قوة نفسانية بعملها الذى عملته فى دار الدنيا وقال بعض اذا قرنت نفوس المؤمنين بالهور
ونفوس الكفار والشياطين بالطالحين

- (۱) نفخ او اين عقدها را سخت كرد
پس طلب كن نفخه خلاق فرد
(۲) تا نفخت فيه من روحى ترا
وارهاند زين و گویند بر ترا
(۳) جز بنفخ حق نسوزد نفخ سحر
نفخ قهرست اين و آن دم نفخ سر
(۴) رحمت او سابق است از قهر او
سابقى خواهى برو سابق بجو
(۵) تا رسی اندر نفوس زوجت
کای شه مسحور اينك بخرجت

- (۱) قَمَعَ تِلْكَ الْعُجُوزَ الْإِنْحِلَالَ
لَا وَلَا عِنْدَ اللَّتِي مَنِ بِالْدَّلَالِ ..
- (۲) أَفَلَا قَدْ قَالَ مُصْبِحُ الْأُمَمِ
ذِي الدُّنَا بِالْخَلْقِ مَعَ تِلْكَ الدُّنَا
- (۳) فِوَصَالُ ذِي فِرَاقٍ تِلْكَ كَانَ
كَانَ لِلرُّوحِ فِرَاقُ ذَا الْمَمَرِ
فَالْفِرَاقُ لَكَ عَنْ ذَاكَ الْمَقَرِ
- (۴) فَفِرَاقُ النَّقْشِ إِذْ كَانَ لَكَ
فَعِنَ النَّقَاشِ لِلنَّقْشِ الْفِرَاقُ
- (۵) وَعَنِ الْمَاءِ الَّذِي أُسْوِدَ إِذَا
فَعُنَ الْعَيْنِ اللَّتِي لِلَّهِ قَدْ
- لَمْ يَرُدْ فِي الْفَخِّ .. لَمْ يَغْدُوا الْمَالَ ..
مِلْتَتْ .. بِالْحُسْنِ زَادَتْ وَالْجَمَالَ
وَدَلِيلُ الْمُهْتَدِي نُورُ الظَّلَمِ
ضُرَّتَانِ جَرَّتَا شَرَّ الْعَنَا
صِحَّةُ ذَا الْبَدَنِ أُسْقُمْ .. عِيَانُ .. (۱)
كَانَ صَعْبًا لَكَ جَلٌّ بِالْخَطَرِ
أَصْعَبُ كَثْرًا وَ أَرْبَى بِالْأَثَرِ
صَعْبًا الْوَحْشَةَ قَدْ أَبْدَى بِكَ
أَصْعَبُ كَثْرًا أَمْرٌ بِالْمَذَاقِ
مَا لَكَ صَبْرٌ لَكَ زَادَ الْأَذَى
نُسِبَتْ كَيْفَ لَكَ الصَّبْرُ .. أَبَدُ ..

(۴) كانه يقول يا طالب الحق تعالی مادام ان للدنيا عندك وجود وقدر لا یوصل لك انحلال من شبكته المملوءة بالدلال فاذا تركتها حصل لروحك التزوج للنفس المطمئنة الجميلة كما ان ابن السلطان اذا لم يفارق العجوز المنسوبة لكابل لم یوصل له التزوج بابنه الصالح -

- (۱) با وجود زال ناید انحلال
(۲) نی که فرمود آن سراج امتان
(۳) پس وصال این فراق آن بود
(۴) سخت می آید فراق این ممر
(۵) چون فراق نقش سخت آید ترا
(۶) چونکه صبرت نیست زین آب سیاه
- در شبیکه و در بر آن پر دلال
این جهان و آن جهان را ضرّتان
صحت این تن سقام جان بود
پس فراق آن مقر دان سخت تر
تا چه سخت آید ز نقاشش جدا
چون صبروری داری از چشمه آله

- (۱) ذِي الدُّنَا كَانَتْ عَجُوزًا سَاحِرَةً
وَالْعَوَامُّ لَا يَطِيقُ أَبَدًا
(۲) وَالْعُقُولُ لَوْ هِيَ مِنْهَا الْعُقَدُ
فَالنَّبِيِّينَ الْإِلَهُ مِمُّ قَدْ
(۳) أَصَحَّ وَأَطْلُبْ لَكَ حُلُومَ النَّفْسِ
عَالِمٌ بِالسِّرِّ لِلْقَوْلِ الْأَسَدُ
(۴) وَكَيْمَلِ الْحُوتِ بِالْفَخِّ لَكَا
سَنَةً إِبْنِ الْمَلِكِ قَيَّدَتْ
(۵) فَمِنْ الْفَخِّ لَهَا سِتِينَ عَامٌ
لَسْتُ مَسْرُورًا وَلَمْ تَلَفْ طَرِيقُ
(۶) فَاسْقُ أَنْتَ لَكَ الْحِظُّ دَنَى
لَا مِنْ الْوِزْرِ نُجُوتٍ وَالذُّنُوبُ
- بِالْقُوَى وَالْعِلْمِ بَانَتْ مَاهِرَةً
أَنْ يَحِلَّ سِحْرُهَا وَالْعُقَدُ
فَتَحَّتْ .. أَبَدَتْ بِمَا فِيهَا مُعَدٌ ..
أَرْسَلَ إِذْ هِيَ كَانَتْ بِرَشْدٍ
فَاتَّحَ الْعُقْدَةُ .. نُورَ الْغَلَسِ ..
يَفْعَلُ اللَّهُ لِمَا شَاءَ أَبَدُ
رَبَطَتْ .. وَالْحَزَنُ أَبَدَتْ بِكَ ..
أَنْتَ سِتِينَ .. الْوِثَاقُ شَدَّدَتْ ..
أَنْتَ فِي الْيَمْنَةِ فِي قَيْدِ السَّقَامِ
لَكَ لِلْسَنَةِ .. أَوْ أَهْلِ الطَّرِيقِ ..
لَا لَكَ قَدْ حَسُنْتَ هَذِي الدُّنَا
مَالِكَ مِنْ رَحْمَةٍ حَتَّى تَتُوبَ ..

حل . سحر او پیاپی عامه نیست

انبیا را کی فرستادی خدا

راز دان . یفعل الله ما یشاء

شاهزاده مانده سالی و توششت

نی خوش نی بر طریق سنتی

نی رهیده از وبال و از ذنوب

(۱) ساحره دنیا زنی داننا زنی است

(۲) ور کشادی عقد او را عقلها

(۳) هین طلب کن خوش دمی عقد کشا

(۴) همچو ماهی بسته استت او بهشت

(۵) شصت سال از شست او در محنتی

(۶) فاسقی بدبخت نی دنیات خوب

- (۱) فَلِهَذَا الشَّرْبِ لَمَّا لَا سُكُونٌ
 (۲) كَيْفَ يَا ذَا تَسْكُنُ لَوْ فِي نَفْسٍ
 فَالْوُجُودُ لَكَ وَالرُّوحُ بِنَا
 (۳) جِيفَةً مِنْ يَعْدُ ذَا الشَّرْبِ تَرَى
 (۴) وَكَابِنِ الْمَلِكِ لَمَّا تَصِلُ
 فَأِذَا مِنْ رَجْلِكَ الشَّوْكَ الْكَأْ
 (۵) اجْتَهِدْ فِي الْحِيزَةِ يَا ذَا اللَّبَابِ
 (۶) أَصْحَ مَعَ نَفْسِكَ فِي كُلِّ زَمَنٍ
 وَ بِكُلِّ زَمَنٍ مِثْلَ الْجِمَارِ
- لَكَ عَنْ أَسْرَارِ فِيهَا يَشْرَبُونَ (۱)
 تَنْظُرُ حُسْنَ الْوُدُودِ الْمُتَمَسِّ
 تَقْدِفُ فِي النَّارِ تَضْرِي وَلَنَا
 إِذْ تَرَى لِلْقُرْبِ شَانًا بَهْرًا
 لِحَبِيبِ لَكَ وَ الْبَشَرِ ثَقُلُ ..
 تَخْرِجُ تَخْلَصُ مِنْ سُقْمِ بَكَا
 نَفْسُكَ اتَّقِ اللَّهَ أَذْرِي بِالصَّوَابِ
 لَا تَكُ زَوْجًا وَفِي قَيْدِ الْحَزَنِ
 لَا تَقَعُ فِي الْمَاءِ وَ الطِّينِ عِثَارُ

(۱) الاية فی سورة الانسان ان الابرار يشربون من كأس مراحها کافورا - (و هو عین فی الجنة یمزج الخمر بمائها) عینا یشرب بها عبادالله یفجرونها تفجیرا (یقودونها حيث شائوا من مناد لهم)

- (۱) چونکه بی این شرب کی داری سکون
 (۲) گر به بینی یک نفس حسن و دود
 (۳) جیفه بینی بعد ازین این شرب را
 (۴) همجو شهزاده رسی در یار خویش
 (۵) جهد کن در بیخودی خود را بیاب
 (۶) هر زمانی هین مشو با خویش جفت
- چون ز ابر آری خدا ویشربون
 اندر آتش افکنی جان و وجود
 چون به بینی کروفر و قرب را
 پس برون آری ز پا تو خار خویش
 زودتر والله اعلم بالصواب
 هر زمان چون خر در آب و گل میفت

أَنْ هِيَ لَا تَحْتَ لَا الْفَوْقَ جِهَارُ
 سَتَدَا إِجْعَلْ لَهُ الْعَمْرَ أَصْطَفَى
 تُسْفِرُ بِالنُّورِ يَجْلِي النَّظْرَا
 ذَاكَ مَنْ دَوْمًا لَهَا الْغَيْبُ يَبِينُ
 تَنْظُرُ كَثْرًا بِهَا النُّورُ تُزِيدُ
 يَخْلِصُ مِنْ نَارٍ إِضْحَ وَالْعَنَا
 فِيهِ تَلْقَى وَ بِالْأَ وَ دَمَارُ
 يَنْظُرُ الْحَالِ وَ يَرُونَا الصُّورَا
 جَلَبَ جَرَّ الشُّجُونَ وَالْكَرْبُ ..
 وَاقِعِ الْأَمْرِ هُوَ النُّورَ غَدَى
 مِنْهُ أَفْرِغْ كُلُّهُ عَارُ وَ شَيْنُ

(۱) مِنْ قُصُورِ الْعَيْنِ كَانَ ذَا الْعِثَارُ
 (۲) تَنْظُرُ الرِّيحَ لِثُوبِ يُوسُفَ
 حَيْثُ أَنْ الرِّيحَ مِنْهُ الْبَصْرَا
 (۳) صُورَةً تُسْتَرُ مَعَ نُورِ الْجَبِينِ
 صِيرَتْ عَيْنَ النَّبِيِّ الْبَعِيدُ
 (۴) نُورُ ذِيكَ الْجَبِينِ وَ السَّنَا
 خَلِي لَا تَقْنَعُ بِنُورِ مُسْتَعَارُ
 (۵) أَنْ هَذَا النُّورَ سَوَى النَّظْرَا
 وَ لِعَيْنِ الْعَقْلِ وَ الرُّوحِ الْجَرَبُ
 (۶) كَانَتْ الصُّورَةُ نُورًا وَ لَدَى
 وَ الْضِيَاءَ لَوْ أَرَدَتْ فَالْيَدَيْنِ

که نه بیند شیب و بالا را چهار
 زانکه بوی چشم روشن را سند
 کرده چشم انبیا را دور بین
 هین مشو قانع بنور مستعار
 چشم عقل و روح را گر کین کند
 گرضیا خواهی دو دست ازوی بدار

(۱) از قصور چشم باشد این عثار
 (۲) بوی پیراهان یوسف کن سند
 (۳) صورت پنهان و آن نور جبین
 (۴) نور آن رخسار برهاند ز نار
 (۵) چشم را این نور حالی بین کند
 (۶) صورتش نور است و در تحقیق نار

- (۱) فَعَلَى الْوَجْهِ لَهَا فِي كُلِّ أَنْ
مِنْكَ تِلْكَ الْعَيْنُ وَالرُّوحُ الَّتِي
(۲) فَالْبَعِيدَ تَنْظُرُ لَكِنْ بَعِيدٌ
مِثْلَمَا فِي النَّوْمِ كَانَ مِنْ بَعِيدٍ
(۳) فَعَلَى ضِفَّةِ نَهْرٍ نِمْتُ فِي
تَرَكُضٍ فِي الطَّلَبِ نَحْوَ السَّرَابِ
(۴) مِنْ بَعِيدٍ تَنْظُرُ ذَاكَ السَّرَابِ
(۵) لَكَ مَعَ أَحِبَّاءِكَ تُبْدِي إِفْتِخَارَ
(۶) أُخْرِقَ فِي السَّمْتِ ذَاكَ هَا أَنَا
أَصْحَحُ وَأَسْرِعُ لِهَذَاكَ وَالسَّرَابِ
- تَقَعُ أَنِّي مَضْتُ كُلَّ مَكَانٍ
تَنْظُرُ الْحَالَ بِقَيْدِ الْغَفْلَةِ
تَنْظُرُ لَيْسَ مُصِيباً وَ سَدِيدٌ
نَظَرُ النَّائِمِ .. لَيْسَ بِالْمُفِيدِ ..
شَقَّةٍ يَا بَسَّةٍ ذَاكَ أَعْرِفِ
لَنْ تَرَى الْمَاءَ جَرَى حُلُوءاً عَذَابٌ ..
تَرَكُضُ دَوماً تُحِبُّ الْإِضْطِرَابَ
أَنْ لِي الْقَلْبُ يَرَى كُلَّ سِتَارٍ
قَدْ نَظَرْتُ .. الْمَاءَ وَ هَوْلِي الْمُنَى ..
هُوَ كَانَ فَقَدْ مِنْكَ اللَّبَابُ

- (۱) دمبدم در روفتد هر جا رود
(۲) دور بیند دور بین بی هنر
(۳) خفته باشی بر لب جو خشک لب
(۴) دور می بینی سراب و میدوی
(۵) میزنی در خواب با یاران تولا ف
(۶) نک بدانسو آب دیدم همین شتاب
- دیده و جانی که حالی بین بود
همچنانکه دور دیدن خواب در
میدوی سوی سراب اندر طلب
عاشق آن جنبش خود میشوی
که منم بینا دل و پرده شکاف
تا رویم آنجا و آن باشد سراب

أَبْعَدُ تَرَكُضُ سَامِي الْهِمَمِ
تَبْصُرُ النَّفْعَ لَكَ عَيْنَ الضَّرَرِ
لَهُ صَارَ وَ لَكَ جَرَّ الْعَذَابِ
.. وَ لَكَ لَا فِي عَنَا قَوْرًا حَصَلَ ..
عَزَمَ وَ الْغَرَضُ الْأَسْمَى الْأَجَلِ
وَ ادَّعَاءُ النَّائِمِ أَنَّنِي حَضَرُ
يَدُكَ أَخْلَى مِنْهُ وَ أَعْرِفُهُ الْوَبَالَ ..
فِي طَرِيقِ .. خَيْرُهُ فَيْكَ يُلِمُ ..
فِي طَرِيقِ اللَّهِ نِمُ .. كُلَّ زَمَنٍ ..
يَضْرِبُ يُقْلَعُ بِالْجَاشِ الرِّزِينِ
وَ الطَّرِيقَ يُوضِحُ بَعْدَ التَّيَاسِ ..

(۱) أَنْتَ مِنْ ذَالِ الْمَاءِ كُلِّ قَدَمِ
تَرَكُضُ نَحْوَ السَّرَابِ بِالْغَرَرِ
(۲) عَيْنُ ذَاكَ الْعَزْمِ مِنْكَ فَالْحِجَابُ
إِذْهُوَ مِنْكَ أَنَّنِي فَيْكَ أَتَّصِلُ
(۳) فَكَثِيرٌ مِنْ مَقَامٍ لِمَحَلِّ
(۴) كَانَ فِي ذَاكَ الْمَقَامِ فَالْغَرَضُ
لَيْسَ يُجْدِي مَا هُوَ إِلَّا الْخِيَالُ
(۵) إِنْ تِلْكَ النَّائِمِ لَا بُدَّ فَنِمُ
فَأَنَا أَنَشِدُكَ اللَّهَ بِأَنَّ
(۶) كَيْ عَلَيْكَ النُّورَ لِمَسَالِكِ حِينِ
ذَا خِيَالِ النَّوْمِ فَلَكَ وَ النَّعَاسِ

دودوان سوی سراب با غرر
که بتو پیوسته است و آمده
از مقامی کان غرض در وی بود
جز خیالی نیست دست از وی بدار
الله الله بر ره الله خسب
از خیالات نعاست بر کند

(۱) هر قدم زین آب تازی دور گر
(۲) عین آن عزمت حجاب آن شده
(۳) بس کسا عزمی بجائی میکند
(۴) دید و لاف خفته می تابد بکار
(۵) خوابنا کی لیک هم بر راه خسب
(۶) تا بود که سالکی پر تو زند

- (۱) وَ إِذَا مَا النَّائِمُ بِالفِكْرَةِ
هُوَ مِنْ ذِي الدِّقَّةِ مَا مِنْ طَرِيقٍ
(۲) فِكْرَةُ النَّائِمِ طَاقِنٌ إِذَا
فَأَلْخَطَا ضِمْنَ الْخَطَا ضِمْنَ الْخَطَا
(۳) يَضْرِبُ الْمَوْجُ عَلَيْهِ لَا أَحْتِرَازَ
(۴) فِي الْقِفَارِ الطَّائِلَاتِ النَّائِمُ
عَطَشًا كَثْرًا مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ
دِقَّةٌ كَانَ كَمِثْلِ الشَّعْرَةِ
لِمَحَلٍّ وَجَدَ .. وَفُقَ الْفَرِيقُ ..
تَعْدُو أَوْ كَانَتْ ثَلَاثًا هَكَذَا
هِيَ لَا غَيْرُ تَعْدُ غَلَطًا
لَهُ وَ النَّائِمُ كَمْ خَفَ وَ جَازَ
يَنْظُرُ فِي النَّوْمِ .. وَ هَوَاهَائِمُ ..
أَقْرَبُ مِنْهُ غَدَى الْمَاءُ الطَّرِيدُ

حکایت ذالک زاهد اللذی کان فی سنۃ القحط فرحاً و ضاحکاً

مع کثرۃ عائلته و افلاسه و کانت الخلق اذ ذاک تموت من الجوع فقالوا له
ما هذا وقت الفرح بل هو وقت مائة مانم فقال لهم لایهمنی ذلک

- (۵) هَكَذَا الزَّاهِدُ فِي عَامِ غَدَى
وَجَمِيعُ الرُّهْطِ كَانَ فِي بُكَاءٍ
مُجْدِبًا بِالضُّحْكَ وَالْبِشْرِ بَدَى
رَفَعَ كَفِّهِ دَوْمًا لِلْسَّمَاءِ

- (۱) خفته را کر فکر باید همچو موی
(۲) فکر خفته کرد و تاوگر سه تاست
(۳) موج بر وی میزند بی احتراز
(۴) خفته می بیند عطشهای شدید
او از آن دقت نیابد راه کوی
هم خطا اندر خطا اندر خطاست
خفته پویان در بیابان دراز
آب اقرب منه من حبل الوريد

حکایت آن زاهد که در سال قحط شاد و خندان بود با مفلسی و کثرت هیال
و خلق می مردند از گرسنگی گفتندش چه هنگام شادی است که هنگام صد
تعزیت است گفت مرا باکی نیست

- (۵) همچنان کان زاهد اندر سال قحط
بوداوخندان و کریان جمله رهط

- (۱) فَلَهُ قَالُوا هَلْ الضِّحْكُ الْمَجْلُ
قَلَعَ لِلْمُؤْمِنِينَ أَصْلَهُمْ
(۲) عَيْنَهَا الرَّحْمَةُ عَنَّا أَبَدًا
وَمِنَ الشَّمْسِ الَّتِي حَرًّا ضَرَّتْ
(۳) وَالْبَوَارِ فَوْقَ بُسْتَانٍ وَزَرْعٍ
مَا عَلَى الْأَرْضِ جَمِيعًا لَا عَلَى
(۴) مَا تَتِ الْخَلْقُ بِذَلِكَ قَطُّ الشَّدِيدُ
عَنْهُ بِالتَّدْرِيجِ كَمْ مِنْ عَشْرَاتٍ
(۵) أَنْتَ مِنْكَ الرَّحْمُ لَمْ يَأْتِ عَلَى
بَدَنٍ قَرْدٌ يَشْحَمُ وَيَلْحَمُ
(۶) فَإِذَا مَا تَعَبَ جُزْءُ الْبَدَنِ
لَهُ وَقْتُ الصُّلْحِ وَقْتُ الْمَلْحَمَةِ
- لَهُ وَالْقَحْطُ الشَّدِيدُ بِالْعَمَلِ
وَبِهِمْ الْحَيُّ وَأَفْنَى جَلَّهُمْ ..
خَيَّطَتْ .. لَمْ نُلْقَ مِنْهَا مَدَدًا ..
أُحْرِقَتْ كُلُّ الصَّحَارِيِّ .. وَوَرَتْ ..
مَعَ كَرَمٍ وَقَعَ مَا فِيهِ تَقَعُ
تَحْتِهَا لَا الْفَوْقِ تَلْقَى بَلَلًا
وَالْعَنَا كَالسَّمَكِ الْمَاءُ بَعِيدُ
وَمِائَتِ شَيْتٍ أَيْ شَثَاتٍ
مُسْلِمٍ فَأَلْمُؤِمْنُونَ فِي الْمَلَأِ
.. جُزْءُهُ الْكُلُّ بِفَضْلِ وَيَلْحَمُ ..
تَعَبَ الْكُلُّ لَهُ صُنْعًا وَفَنَ
وَاحِدُ .. مِنْكَ تَرُوقُ الْمَرْحَمَةُ ..

قحط بیخ مؤمنان بر کفنده است
ز آفتاب تیز صحرا سوخته است
در زمین نم نیست نی بالانه پست
ده ده و صد صد چو ماهی دور ز آب
مؤمنان خویشند و یک تن شحم و لحم
که دم صلح است یا خود ملحمه است

(۱) پس بگفتندش چه جای خنده است
(۲) رحمت از ما چشم خود بردوخته است
(۳) کشت و باغ و رز سیه افتاده است
(۴) خلق می میرند زین قحط و عذاب
(۵) بر مسلمانان نمی آری تو رحم
(۶) رنج یک جزئی ز تن رنج همه است

- (۱) قَالَ فِي عَيْنَيْكُمُ الْقَحْطَ يَبِينُ
 (۲) كَانَ مِثْلَ الْجَنَّةِ دَوْمًا أَنَا
 سُنْبِلًا كَثْرًا بِأَسْمَى نَمَطٍ
 (۳) وَ بِرِيحٍ لِلصَّبَا السُّنْبِلُ كَمْ
 أَكْثَرَ مِنْ خُضْرَةِ الْكَرَاتِ كَانَ
 (۴) لَا مِثْحَانَ فَعَلَيْهَا كَمْ أَنَا
 وَأَنَا كَيْفَ يَدِي وَالْعَيْنَ لِي
 (۵) أَنْتُمْ أَحْبَابُ فِرْعَوْنَ الْبَدَنُ
 وَلِذَاكَ النَّيْلُ مِنْكُمْ كَالْدَمِ
 (۶) فَلِمُوسَى الْعَقْلُ كُونُو بِعَجَلٍ
 لَا يَظِلُّ الْمَاءُ لِلنَّهْرِ الطَّرِيدُ
 (۷) فَالْجَفَاءُ مِنْ أَبِيكَ لَوْ بَدَى
- ذَا وَ فِي عَيْنَيَّ كُلُّ الْأَرْضَيْنِ
 أَنْظُرُ كُلَّ مَكَانٍ فِي الدُّنَا
 وَصَاتٌ مُمْتَدَّةٌ فِي الْوَسْطِ
 مَاجَ لُطْفًا وَ اخْضِرَارُ فِيهِ لَمْ
 وَالصَّحَارِي أَمْتَلَتْ كُلَّ مَكَانٍ
 بِيَدِي خَلَيْتُ بَشْرًا وَ هُنَا
 أَقْلَعُ لَا أَنْظُرُ الْحُسْنَ الْجَلِيَّ
 أَنْتُمْ يَا قَوْمَ مَنْ زِدْتُمْ أَفْنَ
 يَظْهَرُ .. لَمْ تَنْظُرُوا لِلتَّعَمُّ ..
 أَصْدِقَاءَ .. كَيْ لَكُمْ فِي ذَا الْعَمَلِ
 تَنْظُرُونَ حُسْنَهُ دَوْمًا يَزِيدُ ..
 ذَالَابٌ فِي عَيْنِكَ الْكَلْبَ غَدَى

پیش چشم چون بهشت است این زمین
 خوشها انبه رسیده تا میان
 پر بیابان سبزتر از گندنا
 دست و چشم خویش را چون بر کنم
 زان نماید مر شمارا نیل خون
 تا نماند خون و بینید آب رود
 آن پدر در چشم تو سگ میشود

(۱) گفت در چشم شما قحطست این
 (۲) من همی بینم بهر دشت و مکان
 (۳) خوشها در موج از باد صبا
 (۴) ز آزمون من دست بروی می زنم
 (۵) یار فرعون تنید ای قوم دون
 (۶) یار موسی خرد گردید زود
 (۷) از پدر بر تر جفائی چون رود

(۱) لَمْ يَكْ ذَالَابُ كَلْبًا وَالْأَثَرُ
 (۲) لَكَ مِثْلُ الرَّحْمَةِ هَذَا كَمَا
 نَظَرُوهُ الذِّئْبَ فِي الْعَيْنِ لِأَنِّ
 (۳) مَعَ أَبِيكَ الصُّلْحَ لَمَّا تَجَعَلَ
 مَضَتْ الْكَلْبِيَّةُ صَارَ الْآبُ
 لِلْجَفَا كَانَ بَانَ كَلْبًا ظَهَرَ
 إِخْوَةُ يُوسُفَ مِنْ حَقْدِ نَمَى
 حَسَدُ مَعَ غَضَبٍ فِيهِمْ يُكُنْ
 ذَهَبَ الْحَقْدُ .. الْيُودَادُ يَحْصَلُ ..
 لَكَ خِلَا وَهُوَ دَوْمًا طَيِّبُ

فی بیان ذاک اللذی هو ان مجموع العالم صورة لعقل الكل
 فاذا فعلت مع عقل الكل اعوجاجاً فی الطريق تكدت لك صورة العالم و زادتک
 غما فی اغلب الاحوال مثلما اذا فعلت مع الاب جفا تكدت لك صورة الاب
 و زادتک غمّاً و لاتقدر ان ترى وجهه هبه قبل ذلك كان نور العين و راحة الروح -
 (۴) فَلِعَقْلِ الْكُلِّ كُلُّ الْكَوْنِ كَانَ صُورَةً فَهَوَابُ .. مَنْ كُلُّ أَنْ ..

(۱) آن پدر سگ نیست تأثیر جفاست که چنان رحمت نظر را سگ نماست
 (۲) گر گمیدیدند یوسف را بچشم چونکه اخوان را حسودی بود و خشم
 (۳) با پدر چون صلح کردی خشم رفت آن سگی شد گشت بابا یار زفت

در بیان آن که مجموع عالم صورت عقل گشت چون با عقل گز روی جفا کردی
 صورت عالم ترا غم فزاید و اغلب احوال چنانکه با پدر بد کردی صورت پدر
 غم فزاید ترا و نتوانی که او را را دیدن اگر چه پیش از آن نور دیده باشد
 و راحت جان

(۴) کل عالم صورت عقل کل است کوست با بای هران کاهل قل است (۱)

(۱) سبزواری صفحه ۳۱۸ - ن و القلم و ما سبطم و لارطب و لایاس الافی کتاب مبین و عنده
 ام الكتاب و بهتر آنست که مراد بفعل کل علم حق کل باشد که صور عالم از جبروت تا ناسوت موقوفند
 بعلم حق و معلومات بر طبق صور علمیه اند که آن صور علمیه بر زخند و را بطند میان وحدت صوفد و کثرت
 و این بنا بر آنکه علم حق صوری باشد که مذهب بسیاری از حکماست که مشائین باشند و الا بنا بر مذهب
 اشراقیین که وجود از ذره تا ذره علم حضوری حق است و صحیفه نفس الامر و صحیفه عیان است نسبت
 بحق فعل اذهان نسبت بنفس ناطقه حال که قران و کز روی هویدا تراست - (اهل قل) اهل خطاب حق
 چون انبیاء و علمائی که وراثت دارند کما قال نبینا (ص) ان فی امتی متکلمین محدثین - در صفحه ۱۴۱
 و ۱۴۲ ج ۲ شرح بحر العلوم شرحی از این بیت نیز ذکر شده - و بنظر نگارنده مراد از کلمه (اهل قل
 است) آنست که (قل) اختصار قول باشد و مراد از اهل قل است از او احند که گویند (بلی) در پاسخ
 (است بر بکله)

- (۱) أَهْلَ قُلِّ وَالنُّطْقِ كَانَ لَوْ أَحَدُ
صُورَةَ الْكُلِّ لَدَيْهِ ظَهَرَتْ
(۲) فَأَلْعُقُوقَ أَتْرَكَ لَكَ مَعَ ذَا الْأَبِ
كَبِي بِذَاكَ الْمَاءَ وَالطِّينَ الذَّهَبُ
(۳) وَالْمَعَادُ كَانَ نَقْدَ حَالِكَا
(۴) مُبْدَلَيْنِ فَأَنَا مَعَ ذَا الْأَبِ
ذِي الدُّنَا كَالْجَنَّةِ فِي النَّظَرِ
(۵) فَجَدِيدُ الصُّورَةِ كُلِّ زَمَنٍ
دَائِمًا حَتَّى الْمَلَالُ مِنْ نَظَرٍ
- مَعَ عَقْلِ الْكُلِّ كُفْرَانًا أَعَدَّ
كَلْبًا .. الْجَنَسِيَّةَ قَدْ غَدَرَتْ ..
إِعْقِدِ الصُّلْحَ .. وَبِالصُّلْحِ أَرْغَبِ
يَفْرَشُ .. يَعْطِيكَ وَفْقَ مَا أَحَبَّ ..
وَالسَّمَاءَ وَالْأَرْضَ قَدْ كَانَا لَكَ
مَنْ بِصُلْحٍ دَائِمِي طَيِّبِ (۱)
لِي كَانَتْ .. وَ قَرِينَ الظَّفَرِ ..
وَجَدِيدُ اللَّطْفِ وَالْوَجْهِ الْحَسَنِ
رُؤْيَا الشَّيْءِ الْجَدِيدِ قَدْ غَدَرَ

(۱) الاية فى سورة ابراهيم يوم تبدل الارض والسموات (قال البيضاوى والسموات عطف على الارض و تقديره و السموات غير السموات و التبديل يكون فى الذات كقولك بدل الدراهم الدراهم بالدنانير و عليه قوله (و بدلناهم جلوداً غيرها و فى الصفة كقولك بدلت الحلقة خاتماً و عليه قوله تعالى يبدل الله سيئاتهم حسنات والاية تحتلها -

- (۱) چون كسى با عقل كل كفران فرود
(۲) صلح كن با اين پدر عاقى بهل
(۳) پس قيامت نقد حال تو بود
(۴) من كه صلح دائماً با اين پدر
(۵) هر زمان نو صورتي و نو جمال
- صورت كل پيش او هم سگك نمود
تا كه فرش زر نمايد آب و گِل
پيش تو چرخ و زمين مبدل شود
اين جهان چون جفتستم در نظر
تا ز نو ديدن فروميرد ملال

- (۱) فَمَدَامَا أُنْظَرُ هَذِي الدُّنَا
وَالْمِيَاهُ مِنْ عُيُونٍ زَخَرَتْ
(۲) فَخَيْرُ الْمَاءِ يَأْتِي الْأُذُنَا
(۳) يَسْكُرُ الْأَغْصَانُ مِثْلَ التَّائِبِينَ
(۴) صَفَقَتْ بِالْكَفِّ مِنْ تَحْتِ اللَّبَادِ
فَلَوِ الْمِرَاتُ مِنْهَا النَّفْسَ حِينَ
(۵) وَاحِدًا مِنْ أَلْفٍ أَلْفًا أَقُولُ
.. مُلِثْتُ عَنْ سَمْعِهِ كُلِّ أُذُنٍ
- يَا نَعِيمٍ مُلِثْتُ صِدْقًا أَنَا
دَائِمًا فَارَتْ .. وَ لُبِّي بَهَرَتْ ..
لِي عَقْلِي وَ ضَمِيرِي مِنْ هُنَا
تَرْقُصُ الْأَوْرَاقُ مِثْلَ الْمُطْرِبِينَ
لَمَعَ بَرَقُ الْمِرَاتِ بِازْدِيَادٍ (۱)
أَظْهَرَتْ .. بِالْعَجَبِ مَاذَا يَبِينُ ..
أَنَا إِذْ مِنْ نَوْعٍ شَكٍّ وَ ذُحُولٍ
أَذْهُو قَدْ كَانَ عُلَمَاءُ مِنْ لَدُنْ

(۱) غد بفتح النون والميم في الاصل اللباد و اراد به النقاب - اراد بالانوار الصفات الالهية و بالنمد الصورة الانسانية و الصور الكونية فان اصحاب المرايا يجعلون لها من اللود يستروا اشعتها و شعلها كذا يستر الزهاد بالصورة الانسانية و الصور الكونية لمعان انوار الصفات الالهية لئلا تظهر ولكن تلمع من وراء الحجاب ليقدر العاقل الكامل على رؤيتها بواسطة النقاب على فحوى الحديث الشريف ان الله سميع حجاباً من نور و ظلمة لو كشفها لاحرقت سبحات وجهه ما انتهى اليه بصره - ولكن هذه الصور الكونية و الصور الانسانية كالحجاب و النقاب -

- (۱) من همی بینم جهان را پر نعيم
(۲) بانگ آبش میرسد در گوش من
(۳) شاخها رقصان شده چون تائبان
(۴) برق آيينه است لامع از نمد
(۵) از هزاران من نمی گویم یکی
- آبها از چشمها جوشان مقيم
مست میگردد ضمير و هوش من
برگها كف زن مثال مطربان
گر نماید آينه تا چون بود (۱)
زانکه آکنده است هر گوش از شکی

(۱) سبزواری ص ۳۱۸ لامع از نمد بنون در نسخ دیدم و شاید از کنایات غیر مشهور باشد و بشاء مثله اظهار است که آب قلبی را گویند که ماده ندارد و میفرماید که برق آینه وضعیف از رمز آینه صفات حق که چنین باشد پس آینه سر با نمای صفات که آدم است اگر نماید تان چه خواهد بود و در بعضی نسخ در مصراع دوم آینه تان بصیغه جمع خطاب است گفت و میشود بنا بر نسخه نون که مبالغه باشد یعنی آینه هرگاه مغطا باشد بغطائی رفتن چشم از پشم باشد یا غین و معانی از پس غطا داشته باشد پس اگر با غطا نباشد چگونه می نماید - اه بنظر نگارنده آنچه را مرحوم سبزواری مقرر فرمودند تکلف محض است و صحیح آنست که کلمه (نمد) با نون و ميم باشد و شرح آن همانست که مؤلف النهج القوی گفته است.

- (۱) كَانَ تَنْشِيرًا لَدَى الْوَهْمِ الْمَقَالُ
مَا هُوَ التَّبَشِيرُ ذَا النِّقْدِ لِيَا
(۲) كَانَ نَقْدًا ذَا لَانَ كَلَّ نَفْسُ
فَمِنْ الْإِيمَانِ وَالْكَفْرِ بِلَا
(۳) فَلَهُ الْإِيمَانِ وَالْكَفْرِ مَعَا
لُبُّ الْإِيمَانِ وَالْكَفْرِ هُمَا
(۴) يَأْسُ الْقَشْرِ غَدَى الْكَفْرِ أَدَارُ
قَشْرًا اللَّذَّةُ مِنْهُ وَجَدَا
(۵) لِقْشُورٍ يَبَسَتْ دَوْمًا مَحَلُ
لَكِنْ الْقَشْرِ يَلْبُ الرُّوحِ قَدْ
- ذَا وَ قَالَ الْعَقْلُ زَادَ بِالْجَلَالِ
ظَهَرَ حَالًا .. لِلْطُّفِ رَبِّيَا ..
سَاكِرًا كَانَ وَ نَقْدًا مُلْتَمَسُ
شَكِّ أَعْلَا هُوَ لَيْسَ كَمَا الْعَمَلُ
حَاجِيَانِ .. إِذْ هُوَ لَوْ طَلَعَا ..
لَهُ جِلْدَانِ .. وَ لَيْسَ مِنْهُمَا .. (۱)
وَجْهَهُ الْإِيمَانُ أَيْضًا مِنْهُ صَارُ
.. ذَلِكَ اللَّذَّةُ بَتًّا فَقْدَا ..
كَانَتْ النَّارُ .. لَهَا الْإِقَادُ حَلُّ ..
وَصَلَ اللَّطْفُ لَهُ مِنْ غَيْرِ حَدِّ

(۱) لان الايمان حجاب نورانى و الكفر حجاب ظلمانى و العاشق تارك لهما و كامل
بمشاهدة جمال الحقيقه حاجب لمرتبة الكفر و الايمان و لهذا قال (كفر و ايمان مردوخود
دربان اوست) -

- (۶) پيش وهم اين گفت مرده دادنست
(۲) زانكه عاشق دمبدم نقدست و مست
(۳) كفر و ايمان مردوخود دربان اوست
(۴) كفر قشر خشك او بر تافته
(۵) قشرهاى خشك را جا آتش است
- عقل گوید مرده چه نقد من است
لاجرم از كفر و ايمان برترست
كوست مغزو كفر و دين اوراد و پوست
باز ايمان قشر لذت يافته
قشر پيوسته بمغز جان خوش است

فی بیان قصه اولاد عزیر (ع) اللذین سئلوا عن احوال ابیہم

قال لهم نعم رأيتہ و هو یأتی عقبی بعضهم عرفه من صوته و من ازدياد ذوقهم صاروا بلا فکر و بعضهم لم يعرفه فقالوا (مستهزئين) هذا لا دمی اعطی البشارة

فمما صار هذا الذهول و عدم الفكر (۱)

- (۱) مِثْلَ اَبْنَاءِ عَزِيزٍ فِي الْمَمَرِ وَرَدُّوا حَالَ اَبِيهِمْ وَالْمَقَرَّ
(۲) سَلُّوا عَادُوا شُيُوخًا وَالشَّبَابَ لَهُمْ كَانَ الْاَبُ .. بَعْدَ الْاَيَّابِ ..
.. فَأَبُوهُمْ وَرَدَ بِالصَّدَقَةِ .. لَهُمْ بَعْدَ سِتِّي مِائَةٍ
(۳) سَلُّوا مِنْهُ يَانَ يَا مَنْ عَبَّرَ فِي الطَّرِيقِ عَجَبًا هَلْ مِنْ خَبَرٍ

(۱) الاية فی سورة البقرة او كاللذی مر علی قربة وھی خاویة علی عروشها (سقوفها) لما حزبها يختصر قال انی یحیی هذه الله بعد موتها فأمانه الله مائة عام ثم بعثه قال کم لبثت قال لبثت يوماً او بعض يوم قال بل لبثت مائة عام فانظر الی طعامک و شرایک لم یتسنه (لم یتغیر) و انظر الی حمارک و لنجعلک آية و انظر الی العظام ننشزها (نجیها) ثم نکسوها لحماً فلما تبین له قال اعلم ان الله علی کل شیء قدير -

قصه فرزندان عزیر (ع) که از پدر و احوال پدر می پرسیدند می گفت آری

دیدمش از عقب می آید بعضی که شناختندش بیهوش شدند بعضی که نه شناختندش

گفتند این شخص خوش خود مزده داد و این بیهوشی از چیست

- (۱) همچو پوران عزیر اندر گذر آمده پرسان ز احوال پدر
(۲) گشته ایشان پیر و باباشان جوان پس پدرشان پیش آمد ناکهان
(۳) پس پرسیدند از او کای رهگذر از عزیر ما عجب داری خبر

- (۱) عَنْ عَزِيزٍ إِذْ لَنَا قَالَ أَحَدٌ
يَصِلُ مِنْ خَارِجٍ مِنْ بَعْدِ أَنْ
(۲) فَنَعَمْ قَالَ لَهُمْ بَعْدِي يَرِدُ
(۳) فَرَحٍ إِذْ سَمِعَ التَّبَشِيرَ ذَا
صَرَخَ وَالْآخِرُ ذَاكَ دَرَى
(۴) أَنْ أَفَقَى أَيْ مَحَلٍّ يَا بَلِيدُ
حَيْثَ أَنْ فِي مَعْدِنِ لِلْمُسْكِرِ
(۵) كَانَ تَبَشِيرًا لَدَى الْوَهْمِ وَكَانَ
حَيْثُ عَيْنُ الْوَهْمِ إِذْ قَلَّتْ مَقَامُ
(۶) أَلَمَّا لِلْكَفْرِ كَانَ وَالْبَشِيرِ
لَكِنْ أَعْلَمَ هُوَ فِي عَيْنِ الْبَصِيرِ
- عَنْهُ أَنْ فِي الْيَوْمِ ذَا ذَاكَ السَّنَدُ
قُطِعَ مِنْهُ الرِّجَا أَمْتَدَّ الزَّمَنُ
ذَلِكَ الْوَاحِدُ مِنْ شَوْقٍ يَجِدُ
يَا بَشِيرُ أَفْرَحَ وَلَا تَتَّقِ أَذَى
وَصَرِيحًا خَزَّ مِنْ لُبِّ عَرَى
كَانَ لِلتَّبَشِيرِ بِالْعِيدِ السَّعِيدِ ..
قَدْ وَقَعْنَا .. الْغَيْرَ مِنْهَا بَشِيرِ ..
فِي أَمَامِ الْعَقْلِ نَقْدًا .. وَعِيَانِ ..
قَدْ غَدَتِ مَحْجُوبَةً الْفَقْدِ مُدَامَ ..
كَانَ لِلْمُؤْمِنِ بِالْخَيْرِ الْكَثِيرِ
كَانَ نَقْدَ الْحَالِ مَا رَأَى الْبَشِيرِ

- (۱) که کسی مان گفت کامروز آن سند
(۲) گفت آری بعد من خواهد رسید
(۳) بانگ میزد کای مبشر شاد باش
(۴) که چه جای مرده است ای خیره سر
(۵) وهم را مرده است پیش عقل نقد
(۶) کافران را درد و مؤمن را بشیر
- بعد نومیدی ز بیرون می رسد
آن یکی خوش شد چون این مرده شنید
وان دگر بشناخت بیهوش و فتاد
که در افتادیم در کان شکر
زانکه چشم وهم شد محجوب فقد
لیک نقد حال در چشم بصیر

- (۱) نَفْسُهُ اللَّبُّ غَدَى فَوْقَ الْحَسَنِ
أَحْسَنُ مِنْ حَسَنِ كَانَ لِأَنَّ
(۲) ذَاكَ الْكَلَامُ مَا لَهُ حَدٌّ إِرْجِعْ
يُخْرِجُ مُوسَايَ لِلْبَحْرِ الْغُبَارَ
(۳) ذَا الْمَقَالِ وَسِعَ عَقْلَ لِلْعَوَامِ
(۴) ذَهَبُ الْعَقْلِ لَكَ كَانَ الْفَتَاتُ
أَنَا مُهَرِّ السِّكَّةِ كَيْفَ عَلَى
رُتْبَةُ جَلٍّ .. يَصْنَعُ وَ يَفْنُ .. (۱)
لَذَّةٌ مَدَّ وَ أَرْبَى بِالْمَنْنِ
ثَانِيًا حَتَّى .. لِهَذَا الْمَطْلَعِ ..
.. يَعْصَاهُ الطَّرْقُ يُبْدِي جِهَارَ ..
قِيلَ بِأَقْبِهِ سَتَرْنَاهُ مُدَامَ
أُصْحِرْ يَا مُتَّهِمُ رَهْنَ السَّبَاتِ
ذِي الْقَرَاضَاتِ أُخْلِي فِي الْمَلَأِ

(۱) اللب نفس اعلی من مرتبة الحسن اعلی من مرتبته لانه یرى اللذة و یسقطها و اراد باللب هنا مرتبة الحقيقة و اهلها كانه یقول مرتبة الحقيقة باهلها احسن من مرتبة الحسن و اعلی من مرتبته اللتی هی الايمان لانه معطى اللذة و الباسط للحلاوة فوصف المغز و هو اللب بقوله لذت كسرت است لكونه اخذ اللذة واللطفة من مرتبة الحقيقة ومرتبة الحقيقة منبع جميع المذات الروحانية فالدين والايمان كالقشر اللطيف والحقيقة كاللب.

- (۱) مغز خود از مرتبه خوش برتر است
(۲) این سخن پایان ندارد باز گردد
(۳) در خور عقل عوام این گفته شد
(۴) زر عقلت ریزه است ای متهم
برتر است از خوشی که لذت گستر است (۱)
تا بر آرد موسیم از بحر گردد
این سخن باقی آن بنهفته شد
بر قراضه مهر سکه چون نهم

(۱) عبارت عربی شرح النهج القوی برای این بیت بنظر مشوش می آید و با اندک تصرفی درج شده - سبزواری هم تفسیری برای این بیت ذکر نکرده ولی در شرح بحر العلوم صفحه ۱۴۴ ج ۲ برای آیات که بر این بیت مقدم است شرح مختصر ذکر کرده و مطلب را مبتنی می سازد بر اینکه ایمان با مشاهده مغز و ایمان با تقلید پوست خواهد بود و ایمان با تقلید اگرچه خرس است و لذت معنوی دارد ولی پوست است و ایمان با مشاهده بالاتر است زیرا که مغز است و لذت گستر است -

- (۱) فَعَلَى أَلْفٍ مِنْهُمْ عَقْلُكَ
مَعَ أَلْفٍ رَجَاءٍ وَ مِنْى
(۲) لَزِمَ الْأَجْزَاءَ مِنْ عَقْلِكَ أَنْ
كَيْدَ مَشَقٍّ وَ سَمَرَقَنْدَ حَسَنٍ
(۳) لِأَشْتَبَاهِ لَوْ جَمَعْتَ كَالشَّعِيرِ
فَعَلَيْكَ سِكَّةُ السُّلْطَانِ حِينَ
(۴) وَعَلَى الْمِثْقَالِ لَوْ مِنْكَ يَزِيدُ
صَنَعَ السُّلْطَانُ كَاسًا ذَهَبًا
(۵) بَعْدَ ذَٰلِكَ سَمِ لَمِيهَا وَاللَّقَبُ
أَيْضًا الصُّورَةُ مِنْهُ فَوْقَهَا
- قَسِمَ مِنْ طَمَعٍ زَادَ بَكَاءُ (۱)
لَكَ بِالْأَلِ الْكَثِيرِ فِي الدُّنَا
تَجْمَعُ حَتَّى تَكُونَ فِي الزَّمَنِ
.. بِاجْتِمَاعٍ .. مَا بِكَ أَيْ دَرَنِ ..
حَبَّةَ حَبَّةَ الشَّهْمِ قَصِيرُ
يُقَدَّرُ أَنْ تُضْرَبَ فِيهَا تَبِينُ
نَبِيُّ الطَّهْيِ يُرِيدُ مِنْ جَدِيدُ (۲)
مِنْكَ .. فِيهَا الْخَمْرُ دَوْمًا شَرِبًا ..
لِلْمَلِكِ يَا مَنْ الْوَصَلَ طَلَبُ (۳)
رُسِمَتْ .. فَأَعْرِفْ مُدَامًا حَقَّهَا ..

(۱) طم بکسر الطاء المال الكثير ورم بکسر الراء المال الكثير الانفس - ای انقسم عقلک علی مائة سهم و الوف من مشتبهات النفس (۲) یعنی اذا افنيت وجودک فی الله تصل لقلب صاف لطیف کالکاس - (۳) ای کاس وجودک اللذی هو کالذهب الاحمر یجعله محل شراب التوحید و یثبت علیه اسمائه و القابه و صورته و صفاته و ینجلی علیک یا طالب الوصلة فتظهر فیک آثار احسن الخالقین لان الله خلق آدم علی صورته ای صفاته -

- (۱) عقل تو قسمت شده بر صد مهمم
(۲) جمع باید کرد اجزا را بعشق
(۳) جو جوی چون جمع کردی زاشتبه
(۴) ورز مثقالی شوی افرون تو خام
(۵) پس بروهم نام وهم القاب شاه
- با هزاران آرزوی طم ورم
تاشوی خوش چون سمرقند و دمشق
پس توان زد بر تو سکه پادشاه
از تو سازد شه یکی زرینه جام
باشد و هم صورتش ای وصل خواه

- (۱) كَيْ لَكَ مَعْشُورُكَ خُبْرًا وَمَاءٌ
 (۲) مَعَ ثَقَلٍ وَ شَرَابٍ تَفْسَكَا
 رَحْمَةً حَتَّى أَنَا أَقْدَرُ حِينَ
 (۳) فَالْكَلَامُ كَانَ لِلتَّصْدِيقِ لَا
 فَمِنَ الْقَوْلِ الَّذِي الْحَقُّ غَدَا
 (۴) قُسِمَتْ دَوْمًا عَلَى حَشَوِ الْفَلَكَ
 مَعَ سِتِينَ هَوَى فِي الْوَسْطِ
 (۵) فَالْسُّكُوتُ أَحْسَنُ حَيْثُ الثُّبُوتُ
 (۶) كَانَ لِلْأَحْمَقِ بِالطَّبِيعِ الْجَوَابُ
 لَكِنَّ السُّكْرَ الْكَثِيرُ لِلْبَدَنِ
- يَغْدُو وَالْمَحْبُوبُ أَيْضًا وَالْضِيَاءُ
 أَجْمَعَ الْجَمْعُ كَمَا قَالَ لَكَا
 أَنْ أَقُولَ لَكَ مَا فِي كَمِينِ
 غَيْرُهُ الرُّوحُ مِنَ الشِّرْكِ أَمْتَلَى
 بَرِيءٌ.. لِلنُّورِ ذَلِكَ مَا اهْتَدَى..
 رُوحُ مَنْ أَشْرَكَ وَالْعُمَرَاءُ أَشْرَكَ
 .. أَبَدًا قَيْدَ الْهَوَى وَ الْفَلَطِ (۱)
 وَهَبَ لِلرُّوحِ مِنْ ذَلِكَ السُّكُوتُ
 فَمَدَامَا أَنَا أَدْرِي ذَا الصَّوَابِ
 فِيمَي قَدْ فَتَحَ مِنْ غَيْرِ أَنْ

(۱) یعنی روح المشرك لا تصدق لان تلك الروح فى الدنيا فى الوف مشتبهات متفرقة
 فليس لها تصديق كلامى -

- (۱) تا که معشوق بود هم نان و آب
 (۲) جمع کن خود را جماعت رحمت است
 (۳) زانکه گفتن از برای باور بست
 (۴) جان قسمت گشته در حشو فلك
 (۵) پس خموشی به دهد او را ثبوت
 (۶) این همه دانم ولی مستی تن
- هم چراغ و شاهد و نقل و شراب
 تا توانم با تو گفتن آنچه هست
 جان شرك از باورى حق بريست
 در میان شصت سودا مشترك
 پس جواب احمقان آمد سكوت
 می گشاید بی مراد من دهن

توبه آرم در زمن هفتاد بار (ترجمه مثنوی ص ۵۸۰)
 شرح بحر العلوم ص ۱۴۴ ج ۲ مراد از هفتاد بار عدد که معین سیمین نیست -
 و ظاهر آنست که از عروس احوال متوالیه (ص) این حال را می آورد که بر بوییت
 ظاهر شود پس استغفار میکرد و طلب مغفرت میخواست -
 حکمت اظهار تاریخ دراز (ترجمه ص ۵۸۲) -

سبزواری ص ۳۱۸ چون بمقتضای حدیث شریف توبه که از ترك اولی باشد
 منسوب ساخته بانجناب و همچنین توبه شکستن را که مستحق باید باشد که مست
 حق و آنجناب مستحق عشق حقیقی حق بود منسوب ساخته بیان سبب مستی حقیقی
 نمود که سبب آن دوام دولت حقه آنجناب است که انقطاع ندارد بلکه سابق هم
 دولت بوده که گفت (کنت نبیا و آدم بین الماء والطين و ان من شیئنه لا یراهیم
 و لو کان موسی حیا لما وسعه الا اتباعی ونحن الاولون الاخرون) و رزا ان دانای
 راز را بیان میکند که پنهان است و آشکارست و آب حیاة جوشان است از ینبوع
 قلم اعلی یوماً فیوماً در عین آنکه جف القلم و بیان می کند که او رحمت واسعه
 حق است که همه را احاطه دارد و مردم خفته اند لز ادراك آن و آب حیاتی و آب
 رحمتی است که کنار جامه خفته در آن باشد و آن خفته خبر از آن نداشته و در
 خواب طالب سراب باشد که فرمود (جامه خفته) -

نك شیاطین سوی گردون میشدند (ترجمه مثنوی ص ۵۸۳)
 شرح بحر العلوم ص ۱۴۶ ج ۲ عادت شیاطین پیش از بعث پیغمبر (ص) آن بود
 که بالا میرفتند قریب آسمان میشدند و از ملائکه آسمان استراق سمع میکردند
 از مغبیات بعض احوال اکوان و آنچه می شنیدند از تخمین خود از آن مسوم می
 گرفتند گاهی باطل میشد و این تخمین خود را به اولیای خود از کاهنان تعلیم می
 کردند و در اکثر صادق و گاهی هم کاذب می شد بجهت آن چه که از تخمین خود مضموم
 ساخته کاذب بود و کاهنان بان مغرور شده دعوی علم غیب می کردند و عالمی را گمراه
 می ساختند و چون پیغمبر (ص) مبعوت شد شیاطین ممنوع شدند از صعود سوی آسمان برای
 استراق سمع و شهب نیز برای راندن شیاطین موکل گشتند و این ممنوعیت برای آن
 شد که کاهنان برخوب عادت قدرت نیابند و چون این دانستی پس مولوی میفرماید
 (غایت آنست که پند گیرند و بدانند که رسول آمده است)
 ادخلوا الایات من ابوابها ص ۱۴۶ شرح بحر العلوم و ص ()

ترجمه مثنوی این آیت امر است آن کسان را که چون از حج رجوع می کردند قبل بخت در خانه ها در دیوار شکاف کرده بخانه می آمدند و این را تجربه می پنداشتند و در ابتدای اسلام نیز خواستند برسم جاهلیت این کار کنند پس امر رسید که در ترك دخول از ابواب به هیچ وجه قربت نیست -

جان گرفت و بانگ زد زان سبزه دار (ترجمه مثنوی ص ۵۸۸) -

شرح بحر العلوم ۱۶۴ ج ۲ در این بیت وما بعد از آن بود از زر و آواز می کرد در واقع حی شده بود و حقیقت حیات یافته بود و خاصیت خاک سم جبرئیل آن بود که صورت گوساله بود اگر صورت حیوان دیگری می بود آواز آن حیوان پیدا می شد این چنین تحقیق فرموده شیخ اکبر (قده) نه آنچنان است که بعضی اهل ظاهر می گویند که گوساله در حقیقت حی نشده بود و از سحر سامری از آن صورت در آواز می آمد و ظاهر قرآن شاهد است بآنکه همان است که شیخ تحقیق فرموده باشد که خداوند میفرماید (فاخرج لهم عجلاً جسداً له خوار) پس خارج کرد آن سامری برای بنی اسرائیل گوساله را جسد که او را گویند که خداوند اطلاق عجل بر آن کرد وعجل بچه گاورا گویند و اگر بحقیقت حی نبود اطلاق عجل بر آن صحیح نیست و نیز او را جسد فرموده است و جسد عبارت از بدن مرکب از گوشت و خون بعد از آن سامری را سؤال کرد موسی (ع) که از عجل حی بچه بوجود آمد چنانچه خداوند میفرماید (فما خطبك يا سامري) گفت موسی چه نشان بود درین گردانیدن زر را گوساله قال (بصرت بما لم تبصرون فقبضت قبضة من أثر الرسول فنبذتها فكذلك سولت لي نفسي) گفت سامری دیدم و آنچه ندیدند آن قوم در آن بود که سم جبرئیل بر هر گیاه خشک می افتاد آن تر و سبز میشد و حیات می یافت پس گرفتم آن نقش های آن رسول که جبرئیل بود خاک را و انداختم آن خاک را در زر مصور بصورت گوساله در آمد و حیات یافت و در بیان غایت این فعل فرموده (سر کلاه چشم بند گوش بند) -

(راند دیوان را حق از مرصار خویش) -

ترجمه مثنوی ۵۸۹ شرح بحر العلوم ص ۱۴۷ راه فراغ است این بیت مربوط بابیات سابقه (نك شياطين سوى گردون میشدند)

(۱) لِي مُرَادٍ مُثْلَمَا مِنْ عَطْسًا أَوْ كَمَنْ ثَابَّ .. جَرَّ نَفْسًا ..
ذَالِقَمَ يَفْتَحُ مِنْ غَيْرِ مُرَادٍ لَهُ .. رَّيْبُهُ أَنَّ ذَاكَ مَا أَفَادَ ..

فی بیان حدیث انی لاستغفر ربی فی کلّ یوم سبعین مرة (۱)

(۲) كَأَنِّي مِنْ مَقَالٍ وَ نَشَارٍ أَتِي بِالتَّوْبَةِ فِي كُلِّ نَهَارٍ (۱)
(۳) أَنَا سَبْعِينَ بَعْدَ غَيْرِ أَنْ ذَلِكَ الْسُّكْرُ يُضْنَعُ وَ يَفَنُ
كَاسِرًا لِلتَّوْبَةِ كَانَ لِأَنْ مُنْسِيًا دَوْمًا غَدَا سُكْرُ الْبَدَنِ (۲)

(۱) و فی روایة انه ليعان على قلبى و انى لاستغفر الله فى كل يوم مائة مرة والغين حجاب رقيق اختلف فيه العلماء فقال بعضى العين هو التقيد باحوال امته والارشاد لهم ولو كانت هذه الحالة نوع عبادة و لكن تمنع القلب من مشاهدة جمال التجلى و بهذا الخصوص اطلب المغفرة من الله تعالى و لهذا قالوا حسنات الابرار سيئات المقربين و بهذا عدالنصيحة الحقيقى ذنبا و فرغ من الكلام و لكن القضا الالهى جذبه للكلام فتكلم بلا اختيار - قال الله تعالى انا فتحت لك فتحنا مبينا (۲) اى لان سكر هذا البدن معطى النسيان و قالع للباس التوبة و اسباب الاحتراز من وجود العقل و لو منع العقل و القلب من نقل المعارف لكن القضاء الالهى يجعله حريصا على الواردات الالهية بحيث تنسيه و تزيل منه الاجتناب -

(۱) آن چنان كز عطسه و از خامياز اين دهان گردد بناخواهى تو باز

در بیان حدیث انی لاستغفر ربی فی کلّ یوم سبعین مرة

(۲) همچو پیغمبر ز گفت و از نثار تو به آرم روز من هفتاد بار

(۳) ليك آن مستى بود توبه شکن منسبى است اين مستى تن جامه کن

- (۱) ذَاوَ مَنْ لِّلْتَوْبَةِ الثُّوبِ يُزِيلُ
قَذَفْتُ سُكْرًا عَلَى الْحَبْرِ وَمَنْ
(۲) إِنْ سِرًّا خَفِي مُنْذُ الْقَدَمِ
عَادَ مَاءٌ فَائِرًا .. عَيْنًا وَ يَمَ ..
(۳) رَحْمَةً لَيْسَ نُحَدِّ جَارِيَةً
كُلَّكُمْ يَا نَاسُ عَنْ دَرْكِ لَهَا
(۴) فَمِنْ النَّهْرِ ثِيَابُ النَّائِمِ
لَكِنَّ النَّائِمِ فِي الْمَاءِ السَّرَابِ
- حِكْمَةٌ تُظْهَرُ تَارِيخًا طَوِيلُ
عِلْمَ السِّرِّ .. وَمَا الْغَيْبُ أَكْثَرُ (۱)
مَعَ مِثْلِ الطُّبْلِ هَذَا وَالْعِلْمُ
أَبَدًا مَنْ مَنَعَ جَفَّ الْقَلَمُ
كُلُّ أَنْ .. وَالْعَطَاشُ رَاوِيَهُ ..
غَافِلُونَ مَا لَكُمْ عِلْمٌ بِهَا
شَرِبْتُ صَارَتْ يَرِّي دَائِمِ
طَلِبَ .. يَحْسُبُهُ الْمَاءُ الْعَذَابَ ..

(۱) اراد بقوله راز پنهان اسرار القضاء الالهی والعلوم الدينية و کنى بالطبل والعلم عن الظهور و بجفوف القلم الفراغ من الكتابة و بالقلم القلم الاعلى الذى هو سبب نقوش الكائنات و بواسطته تحرز على اللوح المحفوظ الحروف العاليات ونقوش الكائنات فاستعارها على التمثيل والتشبيه للعين النابعة اى فى التاريخ الطويل البعيد حكمة اظهار الاسرار الى يوم القيمة من الخفاء بالقاء السكر على النبی و تلك الاسرار طبل و علم ظاهرة من الاول و هى التى كتبها القلم على اللوح المحفوظ فكانت ماء فائرة و جارية فى اودية قلوب العرفاء

- (۴) حکمت اظهار تاريخ دراز
مستى انداخت بر نادانى راز
(۲) راز پنهان با چنين طبل و علم
آب جوشان گشته از جف القلم
(۳) رحمتت بى حد روانه هر زمان
خفته ايد از درك آن اى مردمان
(۴) جامه خفته خورد از جوى آب
خفته اندر آب جويى سر آب

- (۱) يَرْكُضُ أَنَّ هَنَّاكَ رَائِحَةً
وَمِنَ التَّفْكِيرِ ذَا سَدِّ الطَّرِيقِ
(۲) إِذْ هُوَ قَالَ هُنَا صَارَ الْبَعِيدُ
وَعَنِ الْحَقِّ الطَّرِيدُ قَدْ غَدَا
(۳) فَالْبَعِيدُ نَظَرُوا دَوْمًا وَكَمْ
فَلَهُمْ بِالرَّحْمَةِ يَا سَالِكُونَ
(۴) مَا رَأَيْتُ عَطَشًا نَوْمًا أَنَا
عَطَشُ مَنْ عَدِمَ عَقْلًا جَلَبُ
(۵) نَفْسُهُ الْعَقْلُ هُوَ مَنْ أَكَلَا
لَيْسَ عَقْلًا ذَاكَ مَنْ كَانَ عَطَا
- تَوْجَدُ لِلْمَاءِ .. دَوْمًا فَأَيْحَهُ ..
لَهُ .. كَالسَّكَرَانِ حَارًّا لَا يَفِيقُ ..
عَنْ هُنَا .. مَا وَصَلَ مِمَّا يُرِيدُ
مِنْ خِيَالٍ لَهُ .. مَا فِيهِ هُدًى ..
هُمْ نِيَامُ الرُّوحِ مِنْ جَهْلِ أَلَمٍ
أَتُّوْا .. لَوْلَا الرَّحْمَةُ هُمْ هَالِكُونَ
جَلَبَ إِلَّا إِلَى أَهْلِ الدُّنَا ..
نَوْمًا .. الْغَفْلَةُ لِلرُّوحِ جَذَبُ ..
مِنْ غَدَا الْحَقِّ جَلَّ وَ عَلَا (۱)
رُدَّ فِيهِ أَيْبًا قَيْدَ الْخَطَا

(۲) قالت الحكماء الطفل الى اربعة اعوام في تصرف القمر و لهذا كانت الرطوبة غالبية على مزاجه و بعد اربعة اعوام يتصرف فيه عطارد فيترفي عقله و يزداد كل ان فيشرع في طلب العلوم و المعارف فاذا حصل فيها و بلغ رتبة عقل المعاد استفاض من الحق و علم ان الدنيا خيال والاخرة حقيقة و ان تقاعد بالعقل الجزئي اللذي اعطاه اياه عطارد بقي في الجسمانية بلا ادراك لاعلم له من المعاد و لهذا قال در بيان آنکه عقل جزئی (

- (۱) میدود کانبجای بوی آب هست
(۲) چونکه آنجا گفت ز اینجا دور شد
(۳) دور بینانند و بس خفته روان
(۴) من ندیدم تشنگی خواب آورد
(۵) خون خرد آنست کو از حق چرید
- زین تفکر راه را بر خویش بست
بر خیالی اوز حق مهجور شد
رحمتی آریدشان ای رهروان
خواب آرد تشنگی بی خرد
نی خرد او از عطارد آورید

فی بیان ان العقل الجزئی حتی القبر لایری ازید منه و فی باقی

الاحوال هو مقلد الانبیاء (۱)

- (۱) نَظَرُ الْعَقْلِ إِلَى الْأَمْرِ الْبَعِيدِ كَانَ حَتَّى الْقَبْرِ .. شَبْرًا لَا يَزِيدُ ..
 نَظَرُ الْعَقْلِ لَدَى الْقَلْبِ أَبَدٌ لَا قَافِخَ الصُّورِ .. وَالْحَشَرَ وَجَدُ ..
 (۲) إِنْ هَذَا الْقَدَمَ يَا ذَا الدُّبَابِ لَا يَجُوزُ غَيْرَ قَبْرِ وَ تُرَابِ
 عَرَصَةٌ كُلِّ عَجِيبٍ مَا طَوَى أَبَدًا ذَا الْقَدَمِ عَنْهَا التَّوَى
 (۳) أَنْتَ عَنْ ذَا الْقَدَمِ وَالْعَقْلِ ذَا عَجَلًا دَعَاهُ .. هُوَ عَيْنُ الْأَذَى ..
 عَيْنًا أَطْلُبُ تَنْظُرَ الْغَيْبِ مُدَامَ .. وَ أَنْتَ فَتَفْعَلُ مِنْهَا يَهْجَى الظَّلَامِ
 (۴) مِثْلَ مُوسَى فَمَتَى مِنْ جَنِيهِ وَجَدَ النُّورَ .. لِسَامِي رَبِّهِ ..
 سُخْرَةَ التَّلْمِيزِ وَالْأَسْتَاذِ كَانَ وَالْكِتَابِ .. وَ لَهُ الْعَجْزُ أَبَانَ ..
 (۵) لَكَ مِنَ ذَا الْعَقْلِ مِنْ هَذَا النَّظَرِ مَا أَتَى غَيْرُ صُدَاعٍ وَ خَطَرِ
 حَلٍّ مِنْكَ النَّظَرِ وَالْأَنْتَظَارِ إِنْ تَخِيبُ .. قَبْلَ الْبَوَارِ وَالْدَّمَارِ ..

(۱) ای لایری اکثر من امورالدنیا و فی باقی احوال الاخرة هو مقلد الانبیاء -

بیان آن که عقل جزوی ناگورر پیش نه بیند و در باقی مقلد انبیاست

- (۱) پیش بینی خرد تا گور بود و آن صاحب بدل بنفخ صور بود
 (۲) این قدم از گور و خاک کی نگذرد وین قدم عرصه عجایب نسپرد
 (۳) زین قدم وین عقل ازو بیزار شو چشم غیبی جوی و برخوردار شو
 (۴) همچو موسی نور کی یابد ز جیب سخره استاد شاگرد و کتب
 (۵) این نظر وین عقل ناید جزدوار پس نظر بگذار و بگرین انتظار

- (۱) اِرْتِفَاعًا لَا تُرْمُ مِنْ كَلَامٍ
فَأَسْتِمَاعُ أَحْسَنُ لِلْمُنْتَظَرِ
(۲) مَنْصِبَ التَّعْلِيمِ لِلْمَشْهُورِ كَانَ
وَلِذَا كُلُّ خِيَالٍ شَهْوَتِي
(۳) لَوْ دَرَى فِي فَضْلِهِ كُلُّ فُضُولٍ
(۴) عَقْلُ الْجَزْئِيِّ كَانَ الْبَرْقُ مَعَ
وَمَتَى فِي اللَّمْعِ يُقَدَّرُ أَنَّ
(۵) لَيْسَ نُورُ الْبَرْقِ كَانَ أَنَّ دَلِيلُ
- .. ذَكَرَ .. النَّصْحُ لَهُ كَانَ الْمَرَامُ ..
مِنْ كَلَامٍ .. غَيْرُهُ فِيهِ يُقَرُّ ..
نَوْعًا .. التَّرْفِيعَ وَالْقَدْحَ أَبَانَ ..
فِي الطَّرِيقِ الصَّنَمُ بِالْخِصَّةِ
فَمَتَى اللَّهُ لَنَا كَمْ مِنْ رَسُولٍ
لَمَعَ مِنْ وَمِضِهِ فِي الْكَوْنِ شَعْرٌ
يَنْظُرُ بَلَدَةً وَخَشٍ فِي زَمَنٍ (۱)
يَعْدُو بَلْ أَمْرٌ مِنَ الْمَلِكِ الْجَبِيلِ (۲)

(۱) وخش بلدة جانب بلخ و اراد بها بلدة الحقيقة (۲) ای کذا برق العقل
الجزئی لایکون الالبکاء سحب الطبيعة و امر لها بالامطار حتی یزول سحب الطبيعة و
تطلع شمس عقل المعاد و بنورها یجد طریقاً لوطنه الاصلی -

- (۱) از سخن گوئی نجوئید ارتفاع
(۲) منصب تعلیم نوع شهوتست
(۳) گر بفضلش پی ببردی هر فضول
(۴) عقل جزوی همچو برقست و درخش
(۵) نیست نور برق بهر زهبری
- منتظر را بد ز گفتن استماع
هر خیالی شهوتی در ره بت است
کی فرستادی خدا چندین رسول
در درخش کی توان شد سوی وخش
بلکه امرست ابر را که می گری

- (۱) لِسَحَابِ اُبْكِي فَبَرَقُ عَقْلُنَا
كَيْ يَذُلِّفَانِي مِنْ شَوْقٍ اِلَى
(۲) اِنْ عَقْلُ الطِّفْلِ قَدْ قَالَ الصَّوَابُ
غَيْرَ اَنْ لَا يَقْدُرُ بِالذَّاتِ اَنْ
(۳) لِلْعَلِيلِ الْعَقْلُ جَرُّ لِلطَّبِيبِ
(۴) بِالْاَدْوَا هَذِي الشَّيَاطِينُ السَّمَا
(۵) فَوْقَ اَسْرَارِ لَهَا قَدْ ضَرَبَتْ
سَرَقَتْ مِنْهَا الْقَلِيلَ وَ سَرِيعُ
- اَلْمِكَايَ قَدْ بَدَى دَوْمًا يَنَا
مَنْ بَقِيَ يَبْكِي وَ يَسْمُو مَوِئَلًا
اَنْ تَدُوْرَ دَائِمًا حَوْلَ الْكِتَابِ
يُظْهِرُ التَّعْلِيْمَ لِلطِّفْلِ يَفْنُ
لَكِنْ الْعَقْلُ لَهُ لَيْسَ الْمَصِيبُ
قَصَدَتْ وَ السَّمْعَ مِنْهَا بَرَمًا (۱)
وَ لِذِي الْاَسْرَارِ لَمَّا قَرُبَتْ
رَمَتْ الشَّهْبُ لَهَا مَا تَسْتَطِيعُ

(۱) الاية فى سورة و الصفات (انا زينا السماء الدنيا بزينة الكواكب و حفظا من كل شيطان ما رد يسمعون الى الملا الاعلى و يقذفون من كل جانب دحورا و لهم عذاب واصل الا من خطف خطفة فاتبعه شهاب ناقب -

- (۱) برق عقل ما برای گریه است
(۲) عقل کودک گفت بر کتاب تن
(۳) عقل رنجور آردش سوی طبیب
(۴) نك شياطين سوى گردون میشدند
(۵) می ربورند اندکی زان رازها
- تا بگرید نیستی در شوق هست
لیک نتواند بخود آموختن
لیک نبود در دوا عقلش مصیب
گوش بر اسرار بالا میزدند
تا شهب می راندشان زود از سما

- (۱) مِنْ عَلٰی وَجْهِ السَّمَاءِ اَنْ اُذْهَبُوا
وَرَدَّ مَا رُمْتُمْ مِنْهُ اِطْلُبُوا
(۲) لَوْ طَلَبْتُمْ اَبَدًا دُرًّا يَلَا
اُدْخُلُوا الْاَبْيَاتَ مِنْ اَبْوَابِهَا
(۳) حَلَقَةً ذَا الْبَابِ اُضْرِبْ وَقِفْ
مَا لَكَ اَنْتِ لِسَطْحِ الْفَلَكَ
(۴) مَا لَكَ مِنْ حَاجَةٍ فِي ذَا الطَّرِيقِ
نَحْنُ سِرِّ السِّرِّ اَعْطَيْنَا لِمَنْ
(۵) عِنْدَهُ اِنْ لَمْ تَكُونُوا خَائِنِينَ
قَصَبًا لِلْسَّكْرِ مِنْهُ يُحِبُّ
(۶) اَخْضَرَ تَرَجَعُ غَضًّا وَ طَرِي
لَوْ تُرَابَ فَرَسٍ جَرِيلٍ اَنْتِ
- اِهْنَاكَ فَرَسُوكَ طَيْبُ
.. فَهُوَ الْوَاسِطَةُ مِنْهُ اَقْرُبُوا..
تَمَنِّ .. عَزَّ مَقَامُ وَ غَلِي ..
اِطْلُبُوا الْاَشْيَاءَ مِنْ اَسْبَابِهَا
عِنْدَ ذَاكَ الْبَابِ لَا تَنْصَرِفِ
مِنْ طَرِيقِ اَبَدًا عَنْهُ اَسْأَلُ
الطَّوِيلَ الصَّعْبَ وَالْفَجَّ الْعَمِيقَ
لِلتُّرَابِ نُسْبَ لُطْفًا وَ مَنْ
اَتُوا .. فَهُوَ نَائِبُ الْحَقِّ الْمُبِينِ ..
تَرْجِعُونَ هَبْكُمْ كُنْتُمْ قَصَبُ
مِنْ جَدِيدٍ وَ يُلْطَفُ عِبْقَرِي
صُرْتُ اَوْ فِي بَابِهِ اَنَا وَقَفْتُ

هر چه میخواستید زو آید بدست

ادخلوا الابيات من ابوابها

کز سوه بام فلک تان راه نیست

خاکی را داده ایم اسرار راز

نی شکر گردید ازو گرچه نیاید

کز تو خاک اسپ جبریلی شوی

(۱) که روید اینجا رسولی آمده است

(۲) که همی جوئید در بی بها

(۳) می زن آن حلقه درویر باب بیست

(۴) نیست حاجت تا بدین راه دراز

(۵) پیش او آئید کز خائن نهئید

(۶) سبزه کردی تاره کردی در نوی

- (۱) خُضْرَةُ تُهْدِي الْحَيَاتَ مَنْ عَجَلُ
شَمَّةٌ فِي الْعَجَلِ حَتَّى الْجَوْهَرِي
(۲) مَسَكَ الرُّوحَ وَمِنْ ذِي الْخُضْرَةِ
(۳) لِلْعَدُوِّ الْفِتْنَةُ صَارَ الْأَمِينُ
مِنْ ذَوِي السِّرِّ أَذَى الْبُرْطُلَةِ
(۴) مَثَلُ الْبَازِي فَذِي الْبُرْطُلَةِ
وَ رِبَاطُ السَّمْعِ دَوْمًا فِيهَا
(۵) وَ لَئِذَا الْبُرْطُلَةُ خَلَوْا هُمْ
ظَهَرَ أَنَّ مِثْلَهُ دَوْمًا إِلَى
- لَمْ فِيهَا السَّامِرِيُّ وَ جَعَلَ (۱)
صَارَ.. مِنْ لُطْفٍ عَمِيمٍ عَبَقَرِي
صَاحَ فِي نَحْوِ يَتَذَكُّ الصَّبِيحَةِ (۲)
كُلَّ فَرَدٍ مِنْكُمْ لَوْجَاءَ حِينَ
مَا رَأَى أَنَا وَ زَجَرَ الْفَقْلَهُ
مَنْ رِبَاطُ الْبَصْرِ وَالزَّلَّةُ
قَدْ عَدَى الْبَازِي ضَعِيفًا أَبْلَهَا
فَوْقَ عَيْنِ الْبَازِي إِذْ لَهُمْ
جَنْسِهِ كَانَ لَهُ الْجِنْسُ حَلَى

(۱) کما قال تعالى فاخرج لهم عجلاً جسداً له خوار - (۲) سرکله شی بوضع
على رأس البازي كالقلمسوة يغطي عينيه وأذنيه استعاره للحجاب الظلماني و الجسد الانساني -

- (۱) سبزۀ جان بخش کان را سامری
(۲) جان گرفت و بانگ زد زان سبزۀ او
(۳) گر اُمین آئید سوی اهل راز
(۴) سر کلاه چشم بند و گوش بند
(۵) زان کله بر چشم بازان را شده است
- کرده در گوساله تا شد گوهری
آن چنان بانگی که شد فتنه عدو
وارهید از سر کله مانند ناز
که ازو بازست مسکین و نژند
که همه میلش سو جنس خود است

- (۱) فَعَنِ الْجِنْسِ لَهُ لَمَّا انْقَطَعَ
مَا يَكُ الْبَازِي لَهُ الْيَمِينُ فَتَحَ
(۲) فَعَنِ الْمِرْصَادِ لِلْحَقِّ الْأَحَدِ
وَكَذَا الْعَقْلُ الَّذِي جُزْءٌ يُعَدُّ
(۳) أَنْ دَعِ السُّلْطَانَ لَسْتَ الْمُسْتَبِدَّ
كُنْتَ وَالتَّلْمِيذَ دَوْمًا لِلْوَلِيِّ
(۴) رُحْ عَلَى الْفُورِ إِلَى الْقَلْبِ فَأَنْتَ
إِصْحَ أَنْتَ الْعَبْدُ مِنْ مَلِكٍ كَبِيرٍ
(۵) عَبْدًا أَنْ صِرْتَ لَهُ السُّلْطَانُ فَاقْ
- صَارَ السُّلْطَانُ خِلًّا وَ تَبَعَ (۱)
.. صَدَرَهُ بِالْعِلْمِ وَالنُّورِ شَرَحَ
أَبْعَدَ الْحَقُّ الشَّيَاطِينَ أَبَدَ
أَبْعَدَ مِنْ خُلُقٍ فِيهِ اسْتَبَدَّ
أَنْتَ بَلْ أَنْتَ اللَّيْمُ الْمُسْتَعِدُّ
.. كَاشَفُ كُلِّ خَفِيٍّ مُعْضِلٍ ..
جُزْءُ ذَلِكَ الْقَلْبِ عَنْهُ مَا انْفَصَلَتْ
عَادِلٍ فِي مُلْكِهِ لَا فِي نَظِيرِ
فَإِنَّا خَيْرٌ مِنَ الشَّيْطَانِ رَاقٍ

(۱) یعنی موازی الطبیعه من السلاک بسبب میلهم للطبیعه يكون على بصیرتهم حجاب عن الالفه لجنسهم فاذا طاروا عن جنسهم و انقضوا صاحبوا سلطان الحقیقه وأنسوا بمحبته فاذا زال عنهم الحجاب كما یزیرل عن رأس البازی القلنسه ثم یرسله للصيد فیصید من الدنیا ما یلزمه لاخرته - ثم یرجع و یجلس على ید المعلم -

- (۱) چون برید از جنس باشه گشت پار
(۲) رانده دیوان راحق از مرصاد خویش
(۳) که سری کم دن نه تو مستبد
(۴) دو بردل روکه تو جزو دلی
(۵) بندگی او به از سلطانی است
- بر گشاید چشم اورا بازدار
عقل جزوی را از استبداد خویش
بلکه شاگرد ولی و مستعد
هین که بنده پادشاه عادلی
که انا خیر دم شیطانی است

یا سَجِينُ وَاَنْتَ خَبْرٌ اِنْ تَنْصِفِ
 كِبَرًا اَبْلِسُ رَأْيِ اَخْبَارِ الْعَذَابِ
 قَوْلَهُ طُوبَى مُدَامًا ذَكَرَا
 .. وَ اِلَى الزُّلْفَى يَمِيلُ حِسْبَهُ ..
 رَأْسُكَ فِي الظِّلِّ ضَعُ لَا تَبْرَحِ
 ظِلُّ ذَاتِ نَفْسِهِ وَ الْمَهْجَعُ
 .. وَ لَهُ الرَّحْلَ مَعَ الزَّادِ اَعَدُّ ..
 جَانِبَ قَوْلِ اَنَا الْعَالِي تَصِيرُ
 قَدْ اَضَعْتُ .. لَنْ تَرَى اَهْلَ الطَّرِيقِ ..
 شَيْخِ اُسْتَاذِ .. يَعْزَمُ ثَابِتِ ..
 مُسْتَعِدًّا قَابِلًا هَبَكَ كَذَا
 تُمَسِّحُ الْوِزَرَ ثُلَاقِي وَ الْوَبَالَ

(۱) دَائِمًا ذَا النِّفْسِ الْفَرْقَ اَعْرِفِ
 آدَمُ الرِّقِيَّةَ اَبْدَى وَ تَابُ
 (۲) مِنْ اِلَى الشَّمْسِ طَرِيقًا نَظَرَا
 عِنْدَ كُلِّ مَنْ تَذَلُّ نَفْسُهُ
 (۳) ظِلُّ طُوبَى اَنْظُرْ وَ نِمْ فِي فَرْحِ
 (۴) نِمْ بِلاْ خَوْفٍ فَنِعْمَ الْمَضْجَعُ
 هُوَ مِمَّنْ لِلصَّفَا هَذَا اسْتَعَدَّ
 (۵) اَنْتَ عَنْ ذَا الظِّلِّ حِينًا لَوْ تَسِيرُ
 فَسَرِيعًا طَاغِيًا كُنْتُ الطَّرِيقُ
 (۶) يَا نَقِيَادِ اَمْضِ خَلْفَ الصَّامِتِ
 (۷) تَحْتَ ظِلِّ اَمْرِهِ فِي غَيْرِ ذَا
 يَادْعَاءِ لِجَمَالٍ وَ كَمَالٍ

بندگی آدم از کبر بلیس
 حرف طوبی هر که ذلت نفسه
 سر بنه در سایه سرکش مخسب
 مستعدان صفا را مهجمی
 زود طاعی گردی و ره گم کنی
 زیر ظل امر شیخ و اوستاد
 مسح گردی تو ز لاف کاهلی

(۱) فرق بین و برگزین تو ای خبیس
 (۲) گفت آنکه هست خورشید راه او
 (۳) سایه طوبی به بین و خوش بخسب
 (۴) ظل ذلت نفسه خوش مضجمی
 (۵) گر ازین سایه روی سوی منی
 (۱) پس روی خاموش باش از انقیاد
 (۲) ورنه گر چه مستعد و قابلی

بیان الایه الکریمه یا ایها الذین آمنوا لا تقدموا بین یدی الله ورسوله (۱)

و ترجمه یثی السنائی

فَالنَّبِيِّ حَيْثُ مَا صِرْتَ فَصِرْ أَبَدًا مِنْ أُمَّةٍ فِي ذَا افْتِخَرِ
وَمَلَيْكَأَ حَيْثُ مَا صِرْتَ فَصِرْ مِنْ رَعَايَاهُ وَ بِالطَّوْعِ مُقِرْ
وَأَمَامَ مَنْ هُمْ كَانُوا سُكُوتُ أَسْكُتُ أَنْتَ وَأَدِمُ مِنْكَ الصُّمُوتُ
وَمِنْ الْأَعْجَابِ بِالرَّأْيِ لَكَأَ زَحْمَةً لَا تُنْجِرُ اخْفِضْ نَفْسَكَ

(۳) لَوْ عَنْ الْأُسْثَاذِ ذِي عِلْمٍ خَيْرٌ تَسَحَّبُ الرَّأْسَ أَعْلَمُ الْخَلْفُ تَصِيرُ
(۴) بِالْحُضُورِ أَنْتَ وَالطَّوْعِ اخْتَرِ لَكَ دَرَزَ الْخَفَ يَا ذَا وَاصِيرُ (۲)
وَإِذَا لَمْ تَصِيرِ الْبَرْقِيعُ صَارَ لَكَ مَدَّ الْعُمُرِ .. شُغْلًا وَشِعَارُ ..
(۵) لَوْ لِمَنْ قَدْ رَقَعُوا الْبَالِي الْخَلِيقُ كَانَ صَبْرٌ مَعَ حِلْمٍ مُتَّفِقٌ ..
كُلُّهُمْ أَيْضًا يُخِيطُونَ الْجَدِيدَ صَبْرًا .. بِالْعِلْمِ وَالرَّأْيِ السَّدِيدُ ..

(۱) الایه فی اول سورة الحجرات - (۲) موزه دوزی بضم المیم و ضم الرای
المعجزة الکمال فی صنعة الاحذیة و پاره دوزی الصنعة الناقصة و الترقیم لها و کلمه بوی
مخفف بودی بمعنی کنت -

بیان آیه کریمه یا ایها الذین آمنوا لا تقدموا بین یدی الله ورسوله و اتقوا الله

از حکیم سنائی است

چون نبی نیستی ز امت باش چونکه سلطان نه رعیت باش (۱)
پس او خاموشان خامش باش وز خودی رای زحمت متراش
(۳) هم ز استعداد و مانی اگر سرکشی ز استاد راد با خبر
(۴) صبر کن در موزه دوزی تو هنوز ور بوی بی صبر کردی پاره دوز
(۵) کهنه دوزان گر بدیشان صبر و حلم جمله نو دوزان شدندی هم بعلم

(۱) سبزواری ص ۳۲۰ - چون نبی نیستی ز امت باس و زای زحمت بتراشیدن آنست که
خود باید رحمت واسعه باشی یعنی فانی در او کردی پس برسر رای رحمت نقطه خودی منم
که زحمت میشود -

(۱) فَإِذَا تَسْمَعُ وَ كَمْ مَعَ نَفْسِكَ
 إِخْرَ الْأَمْرِ غَدَى الْعَقْلُ الْعِقَالُ
 (۲) مِثْلَ ذَلِكَ الرَّجُلِ ذِي الْفَلَسَفَةِ
 نَظَرَ الْعَقْلَ الَّذِي قَيْدَ النَّجَاحِ
 (۳) وَ يَلَا قَصْدٍ بِذَلِكَ الْوَقْتِ اعْتِرَافُ
 أَنَا سَوَقْتُ كَثِيرًا لِلْفَرَسِ
 (۴) عَنْ رِجَالِ اللَّهِ نَحْنُ مِنْ غُرُورِ
 وَ سَحَبْنَا الْعُمَرَ فِي بَحْرِ الْخِيَالِ
 (۵) فَيَبْحِرِ الرُّوحُ يَا ذَا السَّبْحِ لَمْ
 مَا هُنَا مِنْ حِيلَةٍ إِلَّا سَفِينُ
 (۶) هَكَذَا قَدْ قَالَ مَلِكُ الرُّسُلِ
 (۷) أَنَا كَانَ كَالسَّفِينِ أَوْ كَمَنْ
 يَجْمَعُ مَا هُوَ لِي فِي الضَّمِيرِ

مِنْ مَلَالٍ وَ عَنَّا لَمْ يَكَا
 يَمْنَعُ النَّفْعَ وَ يَأْتِي بِالْوَبَالِ
 فَبِیَوْمِ الْمَوْتِ كَمْ عَضَّ الشَّفَةَ
 عَاجِزًا إِلَّا الرِّيشَ يَنْقَى لَا الْجَنَاحَ
 أَظْهَرَ أَنَّ مِنْ ذُكَاةٍ لِحِزَافٍ
 وَلِيَّ عَزٍّ وَ أَعْيُ الْمَلْتَمَسِ
 قَدْ سَحَبْنَا الرَّأْسَ حِلْفًا لِلْمَشْرُورِ
 شَغَلْنَا التَّرْدِيدَ فِي قِيلٍ وَقَالَ
 يَكُ شَيْئًا أَبَدًا غَيْرُ الْعَدَمِ
 نُوحٍ .. قَالَ فَوْزُ بِهِ فَرَدًّا يَبِينُ ..
 أَنْ يَبْحِرَ الْكَلَّلُ هَذَا مَثَلِي
 نَائِمِي صَارَ مُدَامًا فِي السُّنَنِ
 عَلِمَ فِي سِرِّي كَانَ الْبَصِيرُ

(۱) پس بگوشی و بآخر از کلال
 (۲) همچو آن مرد مفلس روز مرگ
 (۳) بی غرض می کرد آن دم اعتراف
 (۴) از غروری سر کشیدم از رجال
 (۵) آشنا هیچست اندر بحر روح
 (۶) اینچنین فرمود آن شاه رسل
 (۷) یا کسی کو در بصیرتهای من

خود بخود گوئی که العقل عقلا
 عقل را میدید بس بی بال و برک
 کز ذکاوت راندم اسب از کفاف
 آشنا کردیم در بحر خیال
 نیست آنجا چاره جز کشتی نوح
 که منم کشتی درین دریای کل
 شد خلیفه راستین بر جای من

- (۱) کَالسَّافِينَ نَحْنُ مِنْ نُوحٍ لِأَنَّ
(۲) وَجْهَكَ لَا تُؤَلِّو كِنْعَانًا أَبَدًا
نَحْوَ كُلِّ جَبَلٍ لِمَذْكَرٍ لَا
(۳) ذَالسَّافِينَ لَكَ مِنْ قَيْدٍ يَبِينُ
جَبَلُ الْفِكْرِ لَكَ كَمْ ظَهَرَا
(۴) إِصْحَجِ إِصْحَجِ ذَا مَنْ الْقَدْرُ سَفَلُ
أَبَدًا بِالْفَضْلِ لِلْحَقِّ أَنْظُرْ
(۵) فَلِطُولِ جَبَلِ الْفِكْرِ لَكَ
إِنَّ مَوْجًا وَاحِدًا مِنْهُ جَعَلَ
(۶) إِنْ أَنْ تَكُ كِنْعَانًا عَنْ تَصْدِيقِنَا
- يَا فَتَى عَمَّا يَلَا عِلْمَ وَفَنُ
لَا تُضَاهِي لَا وَلَا تَمْضِي بِجَدِّ
عَاصِمَ الْيَوْمِ اسْتَمِعَ فِي ذَا الْمَلَأُ
سَافِلَ الْقَدْرِ حَقِيرًا وَمَهِينُ
شَامِخَ الْقَلَّةِ عَزَّ بِالذُّرَى
لَهُ لَا تَنْظُرُ وَكَيْفَ ذَا اتَّصَلَ
.. وَبِهِ أَضْرِبُ فِكْرَكَ وَأَعْتَبِرْ..
نَظْرًا قَلِيلَ .. وَدَعِ كِبْرًا بِكَ..
أَسْفَلَ الْعَالِي وَالنَّظْمَ أَخْلُ
تَرْغَبُ لَوْ مَاتَا نُصَحَ لَنَا

- (۱) کشتی نوحیم در دریا که تا
(۲) همچو کنعان سوی هر کوهی مرو
(۳) می نماید پست این کشتی ز بند
(۴) پست منگر هان و هان این پست را
(۵) در بلندی کوه فکرت کم نگر
(۶) گر تو کنعانی نداری باورم
- رو نگردانی ز کشتی ای فنی
از نبی لا عاصم الیوم شنو
مینماید کوه فکرت بس بلند
بنگر آن فضل خدا پیوست را
که یکی موجش کند زیر وزیر
کردو صد چندین نصیحت پرورم

أُذُنُ كَنْعَانَ أَنِّي تَقْدَرُ
وَضَعِ وَالْمَهْرَ.. لَمْ تَدْرِ الْمَرَامَ..
عِظَةُ وَالْحَادِثُ هَلْ يَقْدَرُ
أَذْكُرُ قَوْلًا لَطِيفًا كَيْفَ حَلَّى
مِثْلَ كَنْعَانَ بَصِيرًا ذَا رَشَدٍ
أَخِرَ الْأَمْرِ تَقَرُّ وَ دَعَنْتُ
مَا لَهُ فِي الْآخِرِ وَ اعْتَبِرْ
أَنْ تَرَى الْعَيْنُ لَكَ مَنْ تَنْظُرُ
مَنْ هِيَ قَدْ عَتَقْتُ فِي ذَا الْمَلَأِ
كَانَ مَسْعُودًا حَلِيفًا لِلظَّفَرِ
فِي الطَّرِيقِ مِنْ عِثَارٍ وَ دَرَى

(۱) مِثْلَ هَذَا النَّصْحِ دَوْمًا أَذْكُرُ
ذَلِكَ الْكَلَامَ تَقَبَّلَ اللَّهُ الْخِثَامَ
(۲) فَوْقَ حُكْمِ الْحَقِّ أَنِّي تَعَبَّرُ
(۳) أَنْ يُدِيرَ مَاضِيَ الْحُكْمِ بَلَى
بَرَجَاءِ أَنْتَ لَسْتَ أَبَدُ
(۴) وَ سِوَى ذَا فَبِذَا الْإِقْرَارِ أَنْتَ
فَبِذَا مِنْ أَوَّلِ الْيَوْمِ أَنْظُرِ
(۵) رُؤْيَا الْآخِرِ أَنْتَ تَقْدَرُ
أَخِرًا لَا تَجْعَلِ الْعَمِيَا وَلَا
(۶) كَلُّ مَنْ لِلْآخِرِ دَوْمًا نَظَرُ
مَا لَهُ فِي كُلِّ أَنْ لَوْ سَرَى

که برو مهر خدایست و ختام
کی بگرداند حدث حکم سبق
بر امید آنکه تو کنعان نئی
هم ز اول روز آخر را ببین
چشم آخر بینت را کور و کهن
نبودش هر دم بره رفتن عثار

(۱) گوش کنعان کی پذیرد این کلام
(۲) کی گذارد موعظه بر مهر حق
(۳) ای که می گویم حدیث خوش پیی
(۴) آخر این اقرار خواهی کرد همین
(۵) میتوانی دید آخر را مکن
(۶) هر که آخر بین بود مسعود وار

- (۱) وَ إِذَا مَا لَمْ تَرُمْ فِي كُلِّ اَنْ
يُقْرَابِ رَجُلٍ عَيْنَا لَكَ
(۲) فُقْرَابُ رَجُلِهِ كَحُلِ النَّظَرِ
(۳) اُرْرُسُ الْاَوْغَادِ تَرْمِي هَبْكَ اَنْ
وَأَفْتِقَارِ اِبْرَةٍ صِرَتْ يَفَنُ
(۴) فُقْرَابُ كُلِّ مُخْتَارٍ وَ اِلَيَّ
يُحْرِقُ الْعَيْنُ لَكَ اَيْضًا لَهَا
(۵) اِنْ عَيْنَ الْجَمَلِ مِنْ ذَا النَّظَرِ
اَذْهُو مِنْ اَجَلِ ذَا النُّورِ اَكَلَا
- ذَالْوُقُوعَ وَالْقِيَامَ فِي الْعِيَانِ
نُورَ اَنْظُرْ غَيْبُ سِرِّ هَمَّكَ
لَكَ سَوَّكِي بِهَذَا بِالْاَثَرِ
كُنْتُ بِالْتَعْلِيمِ ذَا مِنْهُ عَانَ
ذُو الْفَقَارِ حَدَّهُ الْخَالِقُ سَنُ
كُحَلِ عَيْنٍ .. جَلَّ قَدْرًا اُجَعَلِ ..
يُصْلِحُ دَوْمًا .. وَ يُشْفِي مَا يَبْهَا ..
صَارَ فِيهَا النُّورُ كَثْرًا كَالْمَطَرِ
شَوْكًَا .. الْقَانِعِ صَارَ بِالْعَمَلِ ..

- (۱) گر نخواهی هر دمی این خفت و خیز
(۲) کحل دیده ساز خاک پاش را
(۳) که ازین شاگردی وزین افتقار
(۴) سرمه کن تو خاک هر بگزیده
(۵) چشم اشتر زان بود بس نور بار
- کن ز خاک پای مردی چشم تیز
تا بیندازی سر او باش را
سوزنی باشی شوی تو ذوالفقار
هم بسوزد هم بسازد دیده
که خورد از بهر نور چشم خار

فی بیان قصه شکایه البغل من الجمل ان انا کثیراً اعثروا قع

على وجهی فی طریق السیر و انت قليلا ما تقع لمة هذا و جواب الجمل

- (۱) جَمَلٌ يَوْمًا رَأَى بَغْلًا لِأَنَّ جَمْعَ فِي مَعْلَفٍ مَعَهُ زَمَنُ (۱)
 (۲) قَالَ أَنِّي أَقَعُ كَثْرًا عَلَى وَجْهِ عِنْدَ صُعُودِي الْجَبَلِ (۲)
 وَ بِإِثْنَاءِ الطَّرِيقِ وَ الْقَرْيِ وَ يَسُوقُ .. وَ لِي أَغْبَى السُّرَى ..
 (۳) سَيِّمًا مِنْ فَوْقَ رَأْسِ الْجَبَلِ لَوْ أَسِيرُ أَنَا نَحْوَ الْأَسْفَلِ
 فَوْقَ رَأْسِي أَقَعُ فِي كُلِّ حِينٍ هَيْمَةً مِمَّا بِي رُعْبًا يَبِينُ
 (۴) فَبَيَّ الْبَرْدَعَةَ مَعَ حِمْلِيَا أَعْوَجًا تَرَجَعُ فَوْقَ رَأْسِيَا (۳)
 كُلُّ أَنْ لِمُكَارِي أَكَلُ ضَرْبًا الضَّجْرُ إِلَيَّ يَحْصُلُ
 (۵) مِثْلُ مَنْ قَدْ قُلَّ عَقْلًا وَ الْخَرَابُ عَقْلُهُ كَانَ وَ لَمْ يَدْرِ الصَّوَابُ
 يُكْسِرُ التَّوْبَةَ فِي كُلِّ نَفْسٍ لَهُ يَأْذَنُ .. الْخَطَا الْعُمَرُ التَّمَسُّ ..

(۱) اراد بالجمل الحديث الشريف و هو المؤمنون و هينون لينون كالجمل الانف و اراد بالنعل العاصي - (۲) گریوه بالكاف الفارسية الصعود على الجبل و كومخفف كوى بالياء و هي القرية - (۳) كلما البردعة والمكاري في ذين البستين و همايخصان الحمار لالجمل و قفا لما قاله الناظم و للجمل لاق كلمة القتاد والجلس و الحادی -

قصه شکایت امیر با امیر که من بسیار درو می افتم در راه رفتن و تو گم می افتی

چون است و جور گفتن امیر

- (۱) امیری را دید روزی امیری چونکه با او جمع شد در آخوری
 (۲) گفت من بسیار می افتم برو در گریوه و راه در بازار و کو
 (۳) خاصه از بالای که تازیر که در سر آیم هر زمانی از شکوه
 (۴) کثر شود پالان و رختم بر سرم وز مکاری هر زمان زخمی خورم
 (۵) همچو کم عقلی که از عقل تباه بشکند توبه بهر دم از گناه

(۱) کَاسِرُ التَّوْبَةِ ذَاكَ مِنْ حَمَقٍ
 سُخْرَةَ الشَّيْطَانِ عَادَ فِي الزَّمَنِ
 (۲) وَكَيْمَلُ الْفَرَسِ الْعَوْجَاءِ مَنْ
 مَا لَهَا فَوْقَ الطَّرِيقِ مِنْ حَجَرٍ
 (۳) ذَلِكَ الْمَنْحُوسُ حَظًّا هَ مِنْ
 فَمِنَ الْغَيْبِ عَلَى الرَّأْسِ أَكَلُ
 (۴) مَعَ ضَعْفِ الرَّأْيِ أَيْضًا فَعَلَا
 بَصْفَةً وَاحِدَةً إِذْ بَصَقَا
 (۵) فِيهِ ضَعْفٌ فَوْقَ ضَعْفٍ وَكَذَا
 هَكَذَا فِي الْوَاصِلِينَ نَظَرَا
 (۶) فِيمِثَالِ الْمُؤْمِنِ يَا جَمَلُ
 مَا وَقَعْتَ لَا وَلَا الْأَنْفُ الْكَأُ

وَجُمُودِ الرَّأْيِ مِنْهُ وَالْخَرَقُ
 مَا لَهُ لُبٌّ وَ لَا عِلْمٌ يَفَنُ
 حِمْلُهَا كَانَ ثَقِيلًا وَ رَسَنُ
 وَقَعَ فِي مَشْيِهِ دَوْمًا عَثَرَ
 كَسْرِهِ التَّوْبَةَ . فِي لُبِّ آفِنٍ ..
 ضَرْبًا .. الذَّلَّ أَرَادَ وَالْفَشْلُ
 تَوْبَةُ الشَّيْطَانِ مِنْهُ وَصَلَا
 كَسَرَ التَّوْبَةَ ضَلَّ حَقًّا
 كِبَرُهُ كَانَ لَهُ طَابَ الْأَذَى
 .. مِثْلُهُ خَالَ وَ زَادَ عِبْرًا ..
 أَنْتَ فَوْقَ وَجْهِكَ مَا تَرَحَّلُ (۱)
 تَضْرِبُ بِالْأَرْضِ يَا بُشْرَى بِكَأُ ..

(۱) اراد بالجلل المؤمن الثابت على الطاعات و بالبعل الفاسق اللذى لا يثبت على الطاعات و يكسر توبته كل آن -

از ضعیفی رأى آن توبه شکن
 که بود بارش گران و راه سنگ
 از شکسته توبه ان ادبارشو
 دیو يك تف کرد توبه شکست
 که بخواری بنگرد در واصلان
 کم فتى در رو و کم بینى زنى

(۱) سُخْرَةُ أِبْلِيسِ گُردد در زمن
 (۲) در سر آید هر زمان چون اسب لنگ
 (۳) می خورد از غیب بر سر زخم او
 (۴) باز توبه میکند با رأى سست
 (۵) ضعف اندر ضعف کبرش آنچنان
 (۶) ای شتر تو بر مِثَالِ مؤمنی

- (۱) أَنْتَ مَا تَعْلَمُ حَتَّى مَا وَجَدْتُ
 (۲) وَعَلَى وَجْهِكَ أَنَا لَمْ تَقَعْ
 كَانَ لِلَّهِ وَ لَكِنْ بَيْنَنَا
 (۳) عَالِي الرَّأْسِ أَنَا الْعَيْنَانِ لِي
 (۴) مِنْ سُقُوطٍ أَمِنْتُ رَأْسَ الْجَبَلِ
 أَنْظُرْ دَوْمًا أَنَا مِنْ مَنِي النَّظَرِ
 (۵) هَكَذَا قَدْ نَظَرَ الصَّدْرُ الْأَجَلَ
 (۶) ذَلِكَ مَا مِنْ بَعْدِ عِشْرِينَ سَنَةً
 عَلِمَ فِيهِ دَرَى ذَلِكَ الْجَمِيلِ
 (۷) مَا رَأَى الْحَالِ لَهُ ذَا الْمَتَّقِي
 نِسْبَ وَالْمَغْرِبِ دَوْمًا نَظَرُ
- أَفَّةَ كُلِّ عِثَارٍ قَدْ قَدَّتْ
 قَالَ هَبْ كُلُّ سُعُودٍ لِي طَلَعُ
 كَمْ فُرُوقٍ لَسْتَ أَنْتَ مِثْلُنَا
 عَالِيَانِ الْعَيْنُ ذُو الْوَصْفِ الْعَلِيِّ
 أَنْ أَكُ مَا كَانَ عَنْهُ قَدْ سَفَلَ
 كَانَ ضَعْفًا لِلْسُهُولِ وَالْحَفَرِ
 شَغْلُهُ قَبْلًا إِلَى يَوْمِ الْأَجَلِ
 سَيَكُونُ هُوَ حَالًا زَمَنَهُ
 بِالْخِصَالِ وَ لَهُ عَزَّ الْمَثِيلُ
 وَحْدَهُ بَلْ كُلُّ مَنْ لِلْمَشْرِقِ
 وَ بِهِ حَقًّا أَلَمَ وَ اخْتَبَرَ

- (۱) تو چه دانی که چنین بی آفتی
 (۲) گفت گرچه هر سعادت از خداست
 (۳) سر بلندم من دو چشم من بلند
 (۴) از سر که من به بینم پای کوه
 (۵) همچنانکه دید آن صدر اجل
 (۶) آنچه خواهد بود بعد بیست سال
 (۷) حال خود تنها ندید آن متقی
- بی عثاری و کم اندر روفتی
 در میان ما و تو بس فرقه است
 بینش عالی امانست از گزند
 هر گرو همواره را من توه توه
 پیش کار خویش تا روز اجل
 داند اندر حال آن نیکو خصال
 بلکه حال مغربی و مشرقی

- (۱) مَسْكَنًا فِي عَيْنِهِ مَعَ قَلْبِهِ
وَلَمْ ذَا صَنَعَ مِمَّ سَكَنَ
(۲) مِثْلَمَا يُوسُفُ فِي النَّوْمِ نَظَرَ
(۳) يَسْجُدَانِ ثُمَّ مِنْ بَعْدِ سِنِي
بَلْ تَزِيدُ يُوسُفُ مَا نَظَرَا
(۴) عَمِيًّا مَا كَانَ ذَا الْقَوْلِ الْحَسَنِ
ذَلِكَ النُّورُ إِلَى الرَّبِّ أَنْتَمَى
(۵) فَيَعِينُ لَكَ ذَاكَ النُّورُ مَا
كُنْتَ مَرْهُونًا لِحَسِّ الْحَيَوَانِ
(۶) فَأَمَّا الرَّجُلُ مِنْ ضَعْفِ الْبَصَرِ
فَضَعِيفٌ أَنْتَ أَيْضًا ذَا الدَّلِيلِ
- صَنَعَ النُّورَ رَجَاءَ قُرْبِهِ
فِيهِ لِلْحُبِّ الشَّدِيدِ لِلْوَطَنِ
قَبْلًا الشَّمْسَ لَدَيْهِ وَالْقَمَرَ
عَشْرَةَ .. مَرَّتْ بُكُورًا وَعَشِيًّا ..
أَطْلَعَ رَأْسًا لَدَيْهِ ظَهْرًا
يَنْظُرُ بِالنُّورِ لِلَّهِ لِأَنَّ
.. شَقَّ جَيْبِ الْفَلَكَ النُّورَ سَمَى ..
كَانَ رُحْ دَعَا فَأَنْتَ بَرْمَا
مَا لَكَ مَعَهُ سِبَاقٌ وَ رِهَانُ
قَدْ نَظَرْتَ أَنْتَ جِئْتَ بِالْخَطَرِ
لَكَ قَدْ كَانَ ضَعِيفًا فِي الرَّحِيلِ

بهرچه سازد پی حب الوطن

که سجودش کرده ماه و آفتاب

آنچه یوسف دیده بد بر کرد سر

نور ربانی بود گردون شکاف

هستی اندر حس حیوانی گرو

تو ضعیف و هم ضعیفت پیشوا

(۱) نور در چشم و دلش سازد سکن

(۲) همچو یوسف کو بدید اول بخواب

(۳) از پس ده سال بلکه بیشتر

(۴) نیست آن بنظر بنور الله کزاف

(۵) نیست اندر چشم تو آن نور او

(۶) تو ز ضعیف چشم بینی پیش پا

- (۱) كَانَتْ الْعَيْنُ لِرَجُلٍ وَ لَيْدٌ
فَهِيَ لَا غَيْرُ الْمَحَلِّ نَظَرَتْ
(۲) فَارِقُ آخِرُ أَنْ عَيْنِي أَنَا
فَارِقُ آخِرُ أَنِّي أَطْهَرُ
(۳) حَيْثُ أَنِّي أَنَا مِنْ وَلَدِ الْحَلَالِ
(۴) أَنْتَ مِنْ وَلَدِ الزَّانَا مِنْ غَيْرِ شَكٍّ
فَإِذَا مَا الْقَوْسُ مُعَوَّجًا يَصِيرُ
بِالدَّلِيلِ .. وَ هِيَ نِعَمَ السَّنَدِ ..
وَالَّذِي غَيْرَ الْمَحَلِّ اخْتَبَرَتْ
أَضْوَاءُ مِنْ عَيْنِكَ زَادَتْ سَبَابًا
خَلْقَةً مِنْكَ وَ لُطْفِي أَكْثَرُ
أَنْتَ مِنْ وَلَدِ الزَّانَا أَهْلُ الضَّلَالِ
.. لَمْ تَكُ شِبْهُ الْأَبِ وَالْأُمِّ لَكَ
مِنْهُ كَانَ السَّهْمُ مُعَوَّجًا يَطِيرُ

فی بیان تصدیق البغل بجواب الجمل و الاقرار بفضله علیه و طلبه

الاستعانة به و الالتجاء الى الصدق و رعاية الجمل للبغل و دلالتة على الطريق
و معاونته كالاب و السلطان .. لرعيته ..

- (۵) لَهُ قَالَ الْبَغْلُ صِدْقًا يَا جَمَلٌ
قُلْتُ ذَا قَالَ لَهُ الْعَيْنُ عَجَلٌ

- (۱) پیشوا چشمست دست و پای را
کو به بیند جای را نا جای را
(۲) دیگر آنکه چشم من روشن تر است
دیگر آنکه خلقت من اطهر است
(۳) زانکه هستم من ز اولاد حلال
نی ز اولاد زنا و اهل ضلال
(۴) تو ز اولاد زنائی بی گمان
تیر کز پرد چو کز باشد گمان

تصدیق کردن استر بجواب استر و اقرار آوردن بفضل او بر خود و از او استعانت

خواستن و بدو پناه گرفتن بصدق و نواختن شتر او را و راه نمودن
و یاری دادن پدران و شاهانه

- (۵) گفت استر راست گفتمی ای شتر
این بگفت و کرد از اشک پر

سَاعَةً فِيهَا أَنَابَ وَشَكِي
 أَيُّ ضَرِّ لَكَ مِنْ لُطْفِ مُدَامٍ
 مِنْكَ أَغْدُو ذَا لِي كُلِّ الْمَنَى
 قَدْ نَجَوْتَ أَذْهَبَ يِعْزِ وَظَفَرُ
 فَالْعُدُو كُنْتَ مِمَّا وَغَدَوْتَ
 فَتَقْبِيحُ الْخُلُقِ مِنْكَ فِي الْمَلَأِ
 كَانَ أَصْلِيًّا فَمَا غَيْرُ الْأَذَى
 ذَلِكَ الْقُبْحُ وَ مِنْهُ الْحَالُ صَارَ
 طَالِبًا وَالْعَذَرُ فِي ذَاكَ أَبَانَ
 قَدْ غَدَتْ عَارِيَّةٌ وَالْعَقْلَةُ
 تَوْبَةً وَالنَّدَمُ أَبْدَى عِيَانُ

(۱) مُلَاتَ دَمْعًا وَ بَعْدَ أَنْ بَكِي
 (۲) قَالَ يَا مُنْتَخَبُ رَبِّ الْأَنَامِ
 لَوْ لِي تَقَبَّلَ أَنْ عَبْدًا أَنَا
 (۳) قَالَ إِذَا أَقَرَرْتَ عِنْدِي مِنْ خَطَرِ
 (۴) مِنْكَ أَنْصَافًا مَنَحْتَ وَ نَجَوْتَ
 (۵) مِنْ ذَوِي الْوَدِّ وَأَصْحَابِ الْوَلَا
 لَمْ يَكُ إِلَّا صِلِيَّ فَالْقُبْحُ إِذَا
 (۶) وَالْجُحُودِ هُوَ كَانَ الْمُسْتَعَارُ
 يَأْتِي بِالْإِقْرَارِ وَالتَّوْبَةِ كَانَ
 (۷) مِثْلًا أَدَمُ لَمَّا الزَّلَّةُ
 مِنْهُ فِي الْحَالِ بِلاُ شَكِّ أَبَانَ

گفت ای بگریده رب العباد
 در پذیری تو مرا در بندگی
 رو که رستی تو ز آفات زمن
 تو عدو بودی شدی ز اهل ولا
 کز بد اصلی نیاید جز جحود
 آرد اقرار و شود او توبه جو
 لاجرم اندر زمان توبه نمود

(۱) ساعتی بگریست در پایش فتاد
 (۲) چه زیان دارد که از فرخندگی
 (۳) گفت چون اقرار کردی پیش من
 (۴) دادی انصاف و رهیدی از بلا
 (۵) خوی بد در ذات تو اصلی نبود
 (۶) آن بد عاریتی باشد که او
 (۷) همچو آدم زلش عاریه بود

- (۱) جُرْمُ ابْلِيسَ لِأَنِّ بِالْمُسْتَعَارِ
فَلَسَمْتَ التَّوْبَةَ ذَاتِ الْجَلَالِ
(۲) رُحْ نَجَوْتَ الْعُمَرَ مِنْ نَفْسٍ لَكَ
وَمِنْ الشُّعْلَةِ لِلنَّارِ وَ مِنْ
(۳) رُحْ فَفَوْقَ الدَّوْلَةِ الْحَالِ الْيَدَا
ظَهَرَ دَوْمًا بِهِ النَّفْسَ لَكَ
(۴) فِي عِبَادِي أُدْخِلِي أَنْتَ وَجَدْتَ
(۵) إِهْدِنَا قُلْتَ السِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
(۶) جَرَّكَ فَالنَّارَ كُنْتَ وَ رَجَعْتَ
حُضْرًا كُنْتَ وَ صِرْتَ الْعَنَابَا
- لَمْ يَكُ الْأَصْلَى كَانَ بِالنَّجَارِ
مِنْ طَرِيقٍ مَا لَهُ لَا قَى لَوَالِ
مِنْ قَبِيحِ خُلُقٍ لَمْ يَكَا
سِنَّ كُلِّ سَعَرٍ ضَارِي خَشِنِ
قَدْ وَضَعْتَ الْحِطُّ مِنْكَ سَرْمَدَا
قَدْ رَمَيْتَ وَ أَبَدْتَ ذَنْبَكَ
أَدْخِلِي فِي جَنَّتِي أَنْتَ وَرَدْتَ
أَخَذَ فِي يَدِكَ حَتَّى النِّعَمِ
يَا عَزِيزَ النُّورِ لِلْأَعْلَى أَطْلَعْتَ
وَ الزَّبِيبَ الْيُنْيُ مِنْكَ ذَهَبَا

(۱) الاية فی سورة الفجر - یا ایها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیه مرضیه
فادخلی فی عبادی و ادخلی جنتی -

- (۱) چونکه اصلی بود جرم آن بلیس
(۲) رو که رستی از خود و از خوی بد
(۳) رو که اکنون دست در دولت زدی
(۴) ادخلی تو فی عبادی یافتی
(۵) اهدنا گفتی صراط المستقیم
(۶) نا ربودی نور گشتی ای عزیز
- ره نبودش جانب توبه نفیس
و از زبان نار و از دندان دد
در فکندی خود بتخت سرمدی
ادخلی فی جنتی دریافتی
دست تو بگرفت و برداندر نعیم
غوره بودی گشتی انکور و مویز

- (۱) كَوَكَبًا كُنْتَ وَ شَمْسًا بِالنَّارِ
 (۲) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ مِصْبَاحَ الْهُدَى
 شَهْدُكَ أُمِّسُكَ وَ بِنَهْرِ اللَّيْلِ
 (۳) كَيْ مِنْ التَّغْيِيرِ لِلطَّعْمِ اللَّيْلِ
 وَ بِبَحْرِ اللَّذَّةِ التَّكْثِيرِ فِي
 (۴) وَ بِبَحْرِ لَا أَنْتُ ذَاكَ قَدْ
 صَارَ فِتَاضًا فَيَا لَمَرَّةٍ مِنْ
 (۵) مِنْفَذًا فِي ذَلِكَ الْبَحْرِ الْعَسَلِ
 (۶) فِيهِ لَمْ تَعْمَلْ زَيْرًا كَالْأَسَدِ
 أَسَدًا أَعْمَلْ لِكَيْ هَذَا الزَّيْرِ
- عُدْتُ يَا دُمْتَ حَلِيفًا لِلْهِنَا
 وَ حُسَامَ الدِّينِ قَتَالَ الْعِدَا
 أَرَمِهِ .. زِدْهُ عَظِيمَ الْمَنَنِ
 ذَلِكَ يَنْجُو وَ يَصْفُو مِنْ دَرَنِ
 طَعْمِهِ يَلْقَى يَرَى مَا يَصْطَفِي
 وَصَلَ إِذْ هُوَ بَحْرًا لَا يُحْدُ
 كَلَّ تَغْيِيرِ نَجَى طَعْمًا أَمِنْ
 يَجِدُ وَ الْآفَةُ أَيَّ عَمَلِ
 أَنْتَ يَا مَنْ كُنْتَ لِلْحَقِّ الْأَحَدِ
 يَغْبُرُ السَّبْعَ الطِّبَاقِ بِالْأَسِيرِ

- (۱) اختری بودی شدی تو آفتاب
 (۲) ای ضیاء الحق حسام الدین بگير
 (۳) تا رهد آن شیر از تغییر طعم
 (۴) متصل گردد بدان بحر ألت
 (۵) منفذی یابد در آن بحر عسل
 (۶) غره کن شیروار ای شیر حق
- شاد باش الله اعلم بالصواب
 شهد خویش اندر فکن در جوی شیر
 با بد از بهر مزه تکثیر طعم
 چونکه شد دریا ز هر تغییر رست
 آفتی را نبود اندروی عمل
 تا رود آن غره بر هفتم طبق

- (۱) وَ مَتَى الرُّوحُ الَّذِي رَهَنَ الْمَلَالُ
وَمَتَى تَدْرِي زَيْرَ الْأَسَدِ
(۲) حَالُكَ أَكْتُبُ بِمَاءِ الذَّهَبِ
قَلْبُهُ بَحْرٌ وَ غَالِي الْجَوْهَرِ
(۳) ذَا الْحَدِيثِ الْمَانِحِ الرُّوحَ الْمَزِيدِ
رَبُّهُ أَجْعَلُهُ دِمَا فِي عَيْنِ مَنْ
دَرَتِ السَّيْرَ وَ عَبَتِ لِلْجَلَالِ
فَارَةُ أَوْ مَا بِهِ مِنْ أَدَدِ
أَبْدًا مِنْ كُلِّ سَامِي الرُّتَبِ
.. هُوَ خَاصُّ اللَّهِ بَيْنَ الْبَشَرِ ..
مِثْلُ مَاءِ النَّيْلِ فَوْقَ مَا تُرِيدُ (۱)
كَانَ قِبْطِيًّا .. إِفْرَعُونَ رَكْنَ ..

فی بیان تضرع القبطی للسطی ان علی نبتک یا سبطی املا

من النیل کاساً و اجعلها علی شفقی حتی اشرب بحق محبتک و اخوتک
فالكاس الذي انتم تملئونه لانفسكم ماء صافيا و الكاس الذي نملأوه
نحن القبطيون دماً صافياً

- (۴) قَدْ سَمِعْتُ أَنَا قِبْطِيٌّ وَرَدَ
بَيْتَ سِبْطِيٍّ لِحَرِّ مُتَقَدِّ

(۱) ای المشوی الشریف حدیث یزید العمر برکة و الروح قوة کماء النیل لانه قال
فی دیباجته و هو کنیل مصر شراب للصابرین و حررة علی آل فرعون و کلمة نما فی الاصل
بضم النون امر حاضر مفرد مذکر -

- (۱) چه خبر جان ملول سیر را کی شناسد موش غره شیر را
(۲) بر نویسی احوال خود با آب زر بهر هر دریا دلی عالی گهر
(۳) آب نیلست این حدیث جانقرا یا ربش در چشم قبطی خون نما

لایه گردن قبطی سبطی را که یک طرف به نیت خورش از نیل پر گنی
و بر لب من تا بخورم بحق دوستی و برادری سبو که شمایان سبطیان بهر
خود پرمی کنید آب صاف است و سبو که ما قبطیان بر میکنیم خون صاف است
(۴) می شنیدم که در آمد قبطی ای از عطش اندر وثاق سبطی ای

- (۱) مِنْ ظَمًا فِيهِ لَهُ قَالَ الْقَرِيبُ
صِرْتُ فِي ذَالْيَوْمِ مُحْتَاجًا لَكَ
(۲) حَيْثُ مُوسَى السِّحْرَ وَالْمَكْرَ فَعَلْ
(۳) دَائِمًا مِنَّا الدَّمُ الْأَسْبَاطُ كَمْ
شَرِبُوا لَا قَبَاطُ بِالسِّحْرِ الدِّمَا
(۴) هَا هُمْ الْأَقْبَاطُ مِنْ قُبْحِ النَّجَارِ
(۵) فَذَلِكَ الطَّاسُ أَمْلِيءِ الْمَاءَ لِأَنَّ
(۶) ذَلِكَ الْخَلُّ الْقَدِيمُ إِذْ لَكَ
أَبَدًا يَبْدُو دَمًا مَاءً نَظِيفَ
(۷) أَنَا كُنْتُ الضَّيْفَنَ مَعَكَ أَنَا
- أَنَا مِنْكَ وَالرَّفِيقُ وَالْحَبِيبُ
أَطَابُ النَّجْدَةَ أَرْجُو فَضْلَكَ
وَبِهَذَا الْمَاءِ لِلنَّيْلِ جَعَلْ
مِنْهُ صَافِي الْمَاءِ مِنْ غَيْرِ أَلَمْ
صَارَ مِنْهُمْ كُلُّهُمْ شُبُورًا ظَمًا
أَوْ لَا دَبَارَ بِهِمْ مَا تَوَأَوَارَ
يَشْرَبُ مِنْ مَاءِكَ الْخُلُو الْحَسَنُ
تَمَلَّأُ الطَّاسُ فَلَيْسَ عِنْدَكَ
يَظْهَرُ حُرًّا وَفِي طَعْمٍ لَطِيفُ
أَشْرَبُ الْمَاءَ فَإِنَّ الضَّيْفَنَ

- (۱) گفت هستم یار و خویشاوند تو
(۲) زانکه موسی جادوی کرد و فسون
(۳) سبطیان زان آب صافی میخورند
(۴) قبطیان نك میمیرند از تشنگی
(۵) بهر خود يك طاس را پر آب کن
(۶) چون برای خود کنی این طاس پر
(۷) من طفیل تو بنوشم آب هم
- کشتهام امروز حاجتمند تو
تا که آب نیل ما را کرده خون
پیش قبطی خون شد آب از چشم بند
از پی ادبار خود یا بدرگی
تا خورد از آب این یار کهن
خون نباشد آب باشد پاک و حر
که طفیلی در تبع بجهد ز غم

- (۱) تَبَعًا يَنْجُو مِنَ الْغَمِّ فَقَالَ
أَخْدِمُ أَرْعَاكَ يَا مَنْ فِي الدُّنَا
(۲) فَعَلَى مَا رُمْتَ أَمْضِي وَالْهَنَا
(۳) وَإِلَيَّ الْعِثْقُ أَرَى مَاءً تَمِيرُ
وَلَهُ قَدْ وَضَعَ فَوْقَ الْغَمِّ
(۴) وَآمَالَ الْكَاسِ نَحْوَ مَنْ طَلَبَ
أَنْتَ أَيْضًا وَالْدَّمُ الْأَسْوَدُ قَدْ
(۵) ثُمَّ أَيْضًا نَحْوَ هَذَا الْجَانِبِ
فَالْدَّمُ الْمَاءُ غَدَى الْقَبِيطَى ذَا
(۶) سَاعَةً قَدْ جَلَسَ حَتَّى الْغَضَبِ
(۷) يَا أَخِي هَلْ تَرَى مِنْ حَيْلَةٍ
قَالَ لَا يَشْرَبُ هَذَا غَيْرُ مَنْ
- لَهُ يَا رُوحَ الدُّنَا السَّامِي جَلَالُ
أَنْتَ عَيْنَايَ ضِيَاءُ وَسَنَا
أَظْهَرُ الْعَبْدَ لَكَ أَغْدُو أَنَا
مَلَأَ الطَّاسَ مِنَ النِّيلِ الْغَزِيرِ
شَرِبَ النِّصْفَ كَانَ لَمْ يَعْلَمْ
يَشْرَبُ الْمَاءُ أَنْ أَشْرَبَ مَا وَجِبَ
رَجَعُ حَالًا وَ أَغْبَى مَا قَصْدُ
قَدْ آمَالَ الْكَاسِ شِبْهَ الطَّالِبِ
صَارَ فِي حَقْدٍ وَ وَقَدْ وَ أَذَى
لَهُ رَاحَ بَعْدَ هَذَا بِأَدَبِ
زَمَنًا أَنْتَ لِهَذِي الْعُقْدَةِ
قَدْ غَدَى الْمُتَقِيَّ الصَّفْوِ الْحَسَنِ

- (۱) گفت ای جان جهان خدمت کنم
(۲) بر مراد تو روم شادی کنم
(۳) طاس را از نیل او پر آب کرد
(۴) طاس را کثر کرد سوی آب خواه
(۵) باز این سو کثر کرد خون آب شد
(۶) ساعتی بنشست تا خشمش برفت
(۷) ای برادر این گره را چاره چیست
- پاس دارم ای دو چشم روشنم
بنده تو باشم آزادی کنم
بر دهان بنهاد و نیمی را بخورد
که بخور تو هم شد آن خون سیاه
قبطی اندر خشم و اندر تاب شد
بعد از آن گفتش که ای صمصام زفت
گفت این را آن خورد کومتقی است

ذَٰلَّذِي فِرْعَوْنَ كَانَ وَ الطَّرِيقُ
 مِثْلَ مُوسَى الْعَبْدَ قَطُّ مَا جَعَدُ
 أَنْتَ ذَا الْمَاءِ لَهُ الْعُمْرَ اطْلُبِ
 وَ أَنْظِرِ النُّورَ لَهُ كَيْفَ سَفَرُ
 حَصَلَتْ مِنْ غَضَبٍ فِيكَ مُدَامُ
 قَدْ غَدَتْ وَالْحَزَنَ تُورِي بِكَ
 كَثْرَةً وَابْشُرْ مُدَاماً وَ أَفْرَحِ
 وَ كُنِ الْأُسْتَاذَ وَأَسْلُكَ فِي الطَّرِيقِ
 ضَيْفَنَا إِذْ أَنْتَ مِثْلَ جَبَلِ
 أَبَدًا سَمَ الْخِيَاطِ مَا دَخَلَ
 صَارَ مِنْ تِبْنٍ .. وَ بِالْخَلْقِ أَذَقُ ..

(۱) يَا تَرَى الْمُتَّقِي السَّامِي الْحَقِيقُ
 لَهُ كَلَالًا تَرَكَ صَارَ أَبَدُ
 (۲) كُنْ كَمِثْلِ قَوْمِ مُوسَى وَ اشْرَبِ
 صَلَاحًا أَعْقِدْ مَعَ قُرْصِ الْقَمَرِ
 (۳) مِائَةٌ أَلْفٍ أَلْفٍ مِنْ ظَلَامِ
 لِعِبَادِ اللَّهِ فِي الْعَيْنِ أَلَا
 (۴) غَضَبًا سَكِنَ لَكَ الْعَيْنُ أَفْتَحِ
 عِبْرَةً خُذْ لَكَ مِنْ كَلِّ رَفِيقِ
 (۵) قَمْتِي بِالْإِغْتِرَافِ كُنْتُ لِي
 (۶) قَافَ بِالْكَفْرِ تَكُونُ فَالْجَبَلِ
 أَوْ بِأَنَّ ذَا الْجَبَلِ فَرَدَ الْوَرَقِ

ارره فرعون و موسی وار شد
 صلح کن با مه ببین مهتاب را
 مر عباد الله اندر چشم تو
 عبرت از یاران بگیر استاد شو
 چون ترا کفریست همچون کوه قاف
 جز مگر آن کوه برگ که شود

(۱) متقی آنست که بیزار شد
 (۲) قوم موسی شو بخور این آب را
 (۳) صد هزاران ظلمتست از خشم تو
 (۴) خشم بنشان چشم بگشا شاد شو
 (۵) کی طفیل من شوی در اغتراف
 (۶) کوه در سوراخ سوزن کی رود

- (۱) أَنْتَ يَا أَسْؤَلَ لِفَقْرَانِ حَسَنٌ
 قَدَحَ مَنْ غَفَرَ اللَّهُ لَهُمْ
- (۲) أَنْتَ يَا تَزْوِيرِ ذَا أُنَى تَصِيرُ
 حَرَّمَ أَنْ يَشْرَبَ مَنْ قَدْ كَفَرَ
- (۳) خَالِقُ التَّزْوِيرِ ذَاكَ الْمُفْتَرَى
 (۴) لَكَ تَزْوِيرًا فِصْرٌ بِالْكَلِّ مِنْ
- لَا تُرَوِّقُ الْحِيلَةَ حَيْلُكَ
 (۵) قُدْرَةُ لِلْمَاءِ هَلْ كَانَتْ أَبَدُ
 وَ إِلَى الْكُفَّارِ مَاءٌ بَمَنْحُ
- (۶) أَوْ تَظُنُّ أَنَّكَ الْخُبْزُ أَكَلْتُ
 مَعَ مَا قَدْ نَقَّصَ الرُّوحَ الْحَسَنُ
- تَبَنَّةَ ذَا الْجَبَلِ اجْعَلْ فِي الزَّمَنِ
 خُذُوا مِنْهُ اشْرَبْ جَمِلاً مِثْلَهُمْ
 شَارِباً مِنْهُ إِذِ الْحَقِّ الْقَدِيرُ
 مِنْهُ أَوْ أَنْ يَرْجَعَ عَمَّا أَسَرَ
 فَمَتَى يَا مُفْتَرَى مِنْكَ أَشْتَرَى
 آلِ مُوسَى وَ يَهُمُ لَدَوَا قَتَرِ
 كَيْلُهَا خَالِي الْهَوَاءِ أَحْسِبُ لَكَا
 كَيْ هُوَ يَرْجِعُ عَنْ أَمْرِ الصَّمَدِ
 .. أَوْ بِغَيْرِ الْأَمْرِ مِنْهُ يَسْمَحُ
 أَنْتَ سَمَّ الْحَبَّةِ ذَا لَوْ عَقَلْتُ
 تَأْكُلُ لَا تَعْلَمُ مَرَّ الزَّمَنِ

- (۱) کوه را که کن باستغفار خوش
 (۲) تو بدین تزویر چون نوشی ازان
 (۳) خالق تزویر تزویر ترا
 (۴) آل موسی شو که حیلست سود نیست
 (۵) زهره دارد آب از امر صمد
 (۶) یا تو پنداری که تو نان میخوری
- جام مغفوران بگیر و خوش بکش
 چون حرامش کرد حق بد بر کافران
 کی خرد ای مفتری مفتری
 حیلهاست باد تهی پیمود نیست
 کرد و با کافران آبی دهد
 زهرمار و کاهش جان میخوری

يُصْلِحُ رُوحًا عَصِيًّا لَا يُطِيعُ
 قَلْعَ الْقَلْبِ وَخَلَى مَا وَجَبَ
 أَنْتَ لَمَّا تَقْرَأُ وَ الْمَعْنَوِي
 لَهُ تَدْرِي الْقَصْدَ مِنْهُ وَالْغَرَضُ
 لَهُ مِنْ سِرِّ خَطِيرٍ وَ عَسِرٍ
 .. مِنْهُ يَبْدُو الْمُشْكِلُ وَالْمُعْضِلُ ..
 تَسْمَعُ لَا تَفْهَمُ مِنْهَا الْإِحْصَاءُ
 كَالْحُبُوبِ وَ مِنَ الْقَدْرِ خَلَى
 جَرَّتِ الْيَسْتَرُ وَ صَارَ لَكَ سَدٌ
 سَتَرَ الْوَجْهَ فَلَا يَبْدُو لَكَ
 مَنْ إِلَى الْفِرْدَوْسِ يُنْمِي بِانْتِسَابِ
 مِنْ عُتُوٍّ وَ خُمُولٍ فَيْكَ بَانَ

(۱) وَ مَتَى الْخُبْرُ بَانَ يَسْتَطِيعُ
 وَ عَنْ الْأَمْرِ لِمَنْ رُوحًا وَ هَبْ
 (۲) أَوْ تَظُنُّ أَنَّ كَلَامَ الْمُثْنَوِي
 تَسْمَعُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَأْتِيَ عِوَضُ
 (۳) أَوْ كَلَامَ الْحِكْمَةِ مَعَ مَا سَتَرَ
 فِي الْقَمْرِ وَ السَّمْعِ سَهْلًا يَدْخُلُ
 (۴) يَدْخُلُ فِي السَّمْعِ لَكِنْ كَالْقَصَصِ
 يَظْهَرُ كَالْجِلْدِ لَا اللَّبُّ وَلَا
 (۵) فَعَلَى الْوَجْهِ لَهَا وَ الرَّأْسِ قَدْ
 أَوْ كَمَحْبُوبٍ هُوَ عَنْ عَيْنِكَ
 (۶) فَكِتَابُ دَيْشَلِيمَ وَ كِتَابُ
 عِنْدَكَ فِي مِثْلَمَا الْقُرْآنَ كَانَ

کودل از فرمان جان ده بر کند
 چون نخوانی رایگانش بشنوی
 اندو آید سهل در گوش و دهان
 پوست بنماید نه مغز و دانه‌ها
 رو نهان کرده ز چشم دلبری
 همچنان باشد چو قرآن از عتو

(۱) نان کجا اصلاح آن جانی کند
 (۲) یا تو پنداری که حرف مثنوی
 (۳) یا کلام حکمت و سر نهان
 (۴) اندر آید لیک چون افسانه‌ها
 (۵) در سرو رو رو کشیده چادری
 (۶) شاهنامه یا کلیله پیش تو

بَيْنَ حَقٍّ وَمَجَازٍ وَاشْتَهَرَ
يَفْتَحُ الْعَيْنَ لَكَ يُجَلِّي الظُّلُمَ
فِي أَمَامِ الْأَخْشَمِ حَيْثُ فَقَدْ
وَاحِدًا مَا لَهُمَا فَرَقٌ حَصَلَ
يَنْجُو فِي سَرْدِ كَلَامِ ذِي الْجَلَالِ
نَارٌ وَسَوَاسٍ وَ حُزْنٌ تُوَقَّدُ
إِنَّ مَاءَ طَاهِرًا زَادَ أَعْتِبَارُ
وَاحِدًا مَا لَهُمَا الْفَرَقُ زَمَنُ
نَارٌ وَسَوَاسٍ تَشَبُّ لَهُمَا
أَخْمَدَاهَا وَ آزَا لَا الْغَمَّ دَوْمُ
تَعْرِفُ أَنَا لَهُ تَدْرِي الظُّهُورُ
وَهُ لَهْ أَعْطَى يَوْفَقُ مَا وَجَبُ

(۱) ذَلِكَ الْوَقْتُ لَكَ الْفَرَقُ ظَهَرَ
عِنْدَمَا كَجَلِ الْعَيْنَايَاتِ كَرَمُ
(۲) وَسَوَى ذَا الْبَعْرِ وَالْمِسْكَ أَبَدُ
شَمًا الْإِثْنَانِ كَانَا بِالْمَثَلِ
(۳) أَشْغَلَ نَفْسَهُ رَامٌ مِنْ مَلَالِ
(۴) أَنْ هُوَ فِي ذَا الْكَلَامِ يُخْمَدُ
(۵) وَ بِذَا الْمِقْدَارِ فِي إِخْمَادِ نَارِ
مَعَ مَاءٍ تَجَسَّى كَانَا يَفَنُ
(۶) إِنَّ هَذَا الْبَوْلَ وَ الْمَاءَ هُمَا
أَخْمَدَا وَفَقَا كَمَا خَمَرُ وَ نَوْمُ
(۷) غَيْرَ أَنْ لَوْ كُنْتَ ذَا الْمَاءِ الظُّهُورُ
أَنْ كَلَامُ الْخَالِقِ الرُّوحِ وَهَبُ

که کند کحل عنایت چشم باز
هر دو یکسانند چون نبود شمی
باشدش قصد از کلام ذوالجلال
زان سخن بنشانند و سازد ورا
آب پاک و پول یکسان شد بفن
هر دو بنشانند همچون خمر و خواب
که کلام ایزدست و روحناک

(۱) فرق آنکه باشد از حق و مجاز
(۲) ورنه يشك و مشک پیش أخشمی
(۳) خویشتن مشغول کردن از ملال
(۴) کاتش وسواس را و غصه را
(۵) بهر این مقدار آتش ساندن
(۶) آتش وسواس این بول و آب
(۷) لیک گر واقف شوی زین آب پاک

رُوحِكَ الْقَلْبَ يَعْلَمُ وَ يَفْنُ
 حَيْثُ كُلُّ مَنْ مِنَ السِّرِّ الْعَمِيقِ
 طَارَ فِي نَهْرٍ وَ بُسْتَانٍ فَسَمِحَ
 مِثْلَمَا تَنْظُرُ نَحْنُ بِالسَّوَاءِ
 بَقِيَ فِي عَجَبٍ وَجْهِي السَّنِيِّ
 مُؤْمِنًا كَانَ جَلِيلَ الرُّتَبِ
 لَا يَرَى الْخَلْقَ فَشَمْسَ الْمَشْرِقِ
 فَاِمَ الْخَيْرَةُ مِمَّ أَنْبَهُرُوا
 فِي الْخَفَا ذَا الْوَجْهِ عَنْ كُلِّ أَحَدٍ
 يَا نَحْتِي وَجْهَكَ .. السَّفَرُ الْكِبَابُ ..
 وَ لَهُ يَنْجَحُ .. مِنْ ذَاكَ الْفَرَضُ ..

(۱) تَذَهَبُ الْوَسْوَسةُ بِالْكَلِّ عَنْ
 (۲) لِلرِّيَاضِ يَجِدُ رَحْبَ الطَّرِيقِ
 فِي بَطُونِ الصُّحُفِ قَدْ شَمَّ رِيحُ
 (۳) أَوْ تَظُنُّ أَنَّكَ وَجْهَ الْأَنْبِيَاءِ
 (۴) لَيْسَ مِنْ فَرْقٍ بَيْنَ فَالِابِيِّ
 كَيْفَ لَا يَنْظُرُهُ مَنْ هُوَ بِي
 (۵) كَيْفَ زُرَّ وَجْهِي الْمُؤْتَلَقِ
 (۶) سَبَقَ شَاوَأَ وَ آوَهُمْ نَظَرُوا
 قَالَ ذَا حَتَّى لَهُ الْوَحْيُ وَرَدَ
 (۷) قَمَرًا مِنْكَ وَ لِلْخَلْقِ السَّحَابُ
 لَا يَرَاهُ الْكَافِرُ لَا عَنْ عِوَضٍ

دل بیابد ره بسوی گلستان

هر که از سر صحف بوئی برد

آنچنان که هست می بینیم ما

چون نمی بینند رویم مؤمنان

که سبق بوده است بر خورشید شرق

تا که وحی آمد که آن رو درخفاست

تا نه بینند رائگان روی تو گبر

(۱) نیست گرده و سوسه کلی ز جان

(۲) زانکه در باغی و در جوئی پرد

(۳) یا که پنداری که روی انبیا

(۴) در تعجب ماند پیغمبر ز آن

(۵) چون نمی بینند نور روز خلق

(۶) ور همی بینند این حیرت چراست

(۷) سوی تو ماه است و سوی خلق ابر

- (۱) فَلَكَ الْحَبَّةَ كَانَ لِلْأَنَامِ
أَبَدًا لَا يَشْرَبُونَ ذَا الشَّرَابِ
(۲) ذَكَرَ اللَّهُ تَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ
(۳) يُظْهِرُ الصُّورَةَ يَا مَنْ عَبْدًا
أَنْ لَهَا الْعَيْنَانِ مَنْ مَاتَا هُمَا
(۴) عِنْدَ عَيْنِ النَّقْشِ تَأْتِي بِالْأَدَبِ
(۵) مِمَّ ذَا النَّقْشِ عَدِيمٌ لِلْجَوَابِ
بِالْسَّلَامِ لَا يَقُولُ لِي عَلَيْكَ
(۶) أَبَدًا مَا هَزَّ رَأْسًا وَسِبَالِ
لَهُ أَظْهَرْتُ يَا لَفٍ سَجْدَةٍ
(۷) هَبْكَ أَنْ الْحَقَّ جَلَّ الرَّأْسُ مَا
عَوَضًا عَنْهُ لَكَ فِي الْقَلْبِ قَدْ
- شَرَكُ حَتَّى يَذْأُلُ الصُّنْعِ الْعَوَامِ
الَّذِي حَصَّ .. النَّبِيتِ وَطَابِ ..
نَقْشَ حَمَامٍ هُمْ لَا يُبْصِرُونَ (۱)
صُورَةً .. بِالْوَاقِعِ قَدْ جَحَدَا ..
نَاطِرَانِ .. النُّورِ دَوْمًا بِهِمَا ..
أَنْ هُوَ لَمْ يَرِ عَيْنِي الْعَجَبِ
كَثْرَةً حَتَّى لِي عِنْدَ الْخِطَابِ
السَّلَامُ .. أَوْ هَلَمْ وَأَلَيْكَ ..
كَرَّمَا لَمْ يَرِعَ لِي كَمْ مِنْ جَلَالِ
.. لَا لِمَالٍ لَا لِأَيِّ نَجْدَةٍ ..
حَرَّكَ فِي الْخَارِجِ .. أَصَحَّ كَرَّمَا
.. وَهَبَ - ذَوْقًا .. وَلِلْعَقْلِ رَشْدُ ..

تا نفوشد زین شراب خاص و عام
نقش حمامند هم لایبصرون
کان دو چشم مرده او ناظر است
که چرا پاسم نمیدارد عجب
که نمیگوید سلام را عليك
پاس آنکه کردمش من صد سجود
پاس آن ذوقی دهد در اندرون

(۱) سوی تو دانه است سوی خلق دام
(۲) گفت یزدان که ترا هم ينظرون
(۳) می نماید صورت ای صورت پرست
(۴) پیش چشم نقش می آری ادب
(۵) از چه بس بی پاسخ است این نقش نیک
(۶) می نجانباند سر و سبک ز جود
(۷) حق اگر چه سر نجانباند برون

ذَاكَ فِي الْآخِرِ .. فَخَرًّا وَعُلَا ..
 حَرَكٌ دَوْمًا كَذَا .. مِنْ غَيْرِ حَدٍّ ..
 فَجَزَاءُ الْعَقْلِ ذَاكَ أَنْ يُعَيِّنَ
 .. مَا بِهِ تَلْقَى مُنَاكَ وَ الْمُرَادُ ..
 لَا يَهْزُ الرَّأْسَ لَكِنْ بِالْمَالِ
 سَيِّدًا وَ الْمَلِكُ أُعْطِيَ وَ الدِّوَلُ
 مَنْ بِهِ أَهْلُ الدُّنَا كُلُّ أَقَرِّ
 حَجَرًا أُعْطِيَ كَذَاكَ عِظْمًا
 وَ عَزِيزًا فِي الْوَرَى يَعْنِي الذَّهَبُ
 وَجَدَتْ فَالْجَوْهَرُ الْغَالِي بَعْدُ
 أَحْرَزَتْ .. فَاقَتْ كَثِيرًا بِالرَّتَبِ

(۱) مَاتِي تَحْرِيكَ رَأْسٍ فَضْلًا
 رَأْسًا الْعَقْلُ مَعَ الرُّوحِ أَبَدًا
 (۲) بِاجْتِهَادٍ لَوْ خَدَمْتَ الْعَقْلَ حِينَ
 وَ يُزِيدُ فِيهِ رُشْدًا وَ سَدَادًا
 (۳) فَلَمْ يَكُنْ فِي الظَّاهِرِ الْحَقُّ بِحَالٍ
 لَكَ فَوْقَ السَّادَةِ لُطْفًا جَعَلَ
 (۴) لَكَ أُعْطِيَ اللَّهُ شَيْئًا مَسْتَمَرًّا
 (۵) وَ سَجُودًا لَهُ خَرُّوا مِثْلَمَا
 لَهُ حَتَّى صَارَ فِي أَعْلَى الرَّتَبِ
 (۶) قَطْرَةُ مَاءٍ لِلْمُطَفِّ الْحَقِّ قَدْ
 صِيرَتْ وَ السَّبَقَ فَوْقَ الذَّهَبِ

سر چمنین جنبانند آخر عقل و جان

پاس عقل آنست کافزاید رشاد

لیک سازد بر سران سرور ترا

که سجود تو کنند اهل جهان

تا عزیز خلق شد یعنی که زر

گوهری گردد برد از زر سبق

(۱) که دو صد جنبیدن سر ارزد آن

(۲) عقل را خدمت کنی در اجتهاد

(۳) حق جنبانند بظاهر سر ترا

(۴) مر ترا چیزی دهد یزدان نهان

(۵) آن چنان که داد سنگی را هنر

(۶) قطره آبی بیابد لطف حق

- (۱) هَا هُوَ الْجِسْمُ تُرَابٌ إِذْ لَمَعُ
فَيَتَسَخَّرُ الدُّنَا مِثْلَ الْقَمَرِ
(۲) اصْحَ يَا هَذَا طِلْسَمًا ذَاكَ كَانَ
أَذْهَبَ عَيْنُهُ عَنْ رَحْبِ الطَّرِيقِ
(۳) يَظْهَرُ أَنَّ هُوَ عَيْنًا يَضْرِبُ
وَ تَرَاهُ سَنَدًا .. وَ الْمُعْتَمِدُ
لَهُ أُعْطِيَ الْحَقَّ لِأَمْرِ طَلَعُ
صَارَ أُسْتَاذًا .. حَلِيفًا لِلظَّفَرِ ..
مَعَ نَقْشِ مَيِّتٍ .. ذَلَّ وَهَانُ ..
حَمَقَ فِيهِ .. فَصَارَ لَا يُفِيقُ ..
وَ يَذَا إِلَهُهُ إِلَيْهِ تَذْهَبُ
هُوَ وَ الْمَقْبُولَ قَوْلًا لَا يَرُدُّ ..

فی بیان طلب القبطی من السبطی دعاء الخیر و الهدایة و دعا.

السبطی للقبطی و قبوله دعائه من کرم اکرم الاکرمین و ارحم الراحمین

- (۴) فَلَهُ الْقَبْطِيُّ قَالَ أَدْعُو لَنَا
(۵) مِنْ سَوَادِ الْقَلْبِ فِي فَلَعَلَّ
يُفْتَحُ فِي مَجْلِسِ أُنْسِ الْحِسَانِ
أَنْتَ ذَاكَ الْقَمُّ مَا كَانَ بِنَا
قُلْ هَذَا لِقَلْبٍ .. مَنْ يُمْلَى دَعْلُ ..
ذَا الْقَبِيحِ الْبِئْسَ يَلْقَى مَكَانَ

(۱) جسم خاکست وچو حق تا بیش داد در جهانگیری چو مه شد اوستاد

(۲) هین طلسم است این و نقش مرده است احقاقرا چشمش از ره برده است

(۳) مینماید آنکه چشمش می زند ابلهان سازیده اند آن را سند

در خوانستن قبطی دهای خیر و هدایت از سبطی و دعا کردن سبطی قبطی را

بخیر و مقبول شدن از کرم اکرم الاکرمین و ارحم الراحمین

(۴) گفت قبطی تو دعائی کن که من از سیاهی دل ندارم آن دهن

(۵) تا بود که فقل این دل وا شود زشت را در بزم خوبان جا شود

- (۱) مِنْكَ مَسْخِي كَذِي حُسْنِ يَمِينِ
تَرْجِعُ الْبَازَ وَ لِلْكَرُوبِ قَدْ
(۲) أَوْ يُلْطَفِ شِمْلَ دَوْمَا لِيدُ
عَبَقِ الْمِسْكِ وَ رِيَّانِ الثَّمَرِ
(۳) وَقَعَ الْقَبْطِيُّ فِي ذَاكَ النَّفْسِ
يَا إِلَهِي مَنْ يَسِّرِ وَ يَجْهَرِ
(۴) فِي أَمَامِ غَيْرِكَ الْعَبْدُ مَتَى
فَالِدُعَاءُ لَكَ كَانَ وَ الْقَبُولُ
(۵) أَنْتَ أَيْضاً آخِرَ الْأَمْرِ الْجَزَاءِ
أَوْ يِيَّ أَبْلِسِيَّةً كَانَتْ يَقِينُ
عَزِيزَتْ بَانَتْ بِنُورٍ لَا يَجْدُ ..
مَرْيَمُ الْيَاسِ لِلْغُصْنِ وَجَدُ (۱)
وَ صُنُوفِ النُّورِ أَنْوَاعِ الزَّهْرِ
سَاجِدًا قَالَ كَثِيرًا وَ التَّمَسُّ
عَلِمَ .. مَاغَابَ عَنْهُ كُلُّ أَمْرٍ ..
رَفَعَ كَفًّا .. زَمَانًا أَوْ آتَى ..
مِنْكَ كَانَ .. وَ لَكَ الْأَمْرُ يُقُولُ ..
أَنْتَ فِي الْأَوَّلِ حُبًّا لِلدُّعَاءِ

(۱) مثل القبطی ابسطی بمریم من جهة برکة دعائه حتی اذا صلح یمثل قلبه بمریم
حین ناداها جبریل من تحتها و کان اسفل منها (ان لا تحزنی قد جعل ربک تحتک سرنا
(نهر ماء کان انقطع) و هزی اتیک لجذغ البخله (و كانت یابسة والباء زائدة) تساقط
علیک رطباً جنیا -

- (۱) مسخی از تو صاحب خوبی شود یا بلیسی باز کروی شود
(۲) یا بفر دست مریم بوی مشک یابد و تری و میوه شاخ خشک
(۳) سبطی آن دم در سجود افتاد و گفت
(۴) جز تو پیش که بر آرد بنده دست هم دعا و هم اجابت از تو است
(۵) هم ز اول تو دهی میل دعا نو دهی آخر دعا ها را جزا

- (۱) تَمَنَحُ فَلَاوَلُ وَ الْآخِرُ
عَدَمٌ فِي الْبَيْنِ نَحْنُ الْعَدَمُ
(۲) قَالَ ذَا حَتَّى مِنَ السَّطْحِ الرَّفِيعِ
(۳) رُوحُهُ أَيْضًا آفَاقٌ بِالدَّعَا
(۴) فِي الدَّعَاءِ كَانَ إِذْ نَطَّ صَخَبُ
(۵) مِنْ حُشَا الْقِبْطِيِّ أَنْ جِيءَ بِعَجَلٍ
كَيْ أَنَا الزُّنَارَ لِلْكَفْرِ الْعَتِيقِ
(۶) فَبِرُوحِي النَّارَ قَدْ خَلُّوا وَفِي
(۷) قَطَعُوا الْحُبَّ لَكَ مِنْ وَدِكَ
أَحْمَدُ اللَّهِ يَا نَ مِنْي الْيَدَا
- أَنْتَ .. أَنْتَ الْبَاطِنُ وَالظَّاهِرُ ..
أَبَدًا لَا يَعْقِلُ .. أَوْ يُفْهَمُ ..
وَقَعَ الطَّسْتُ لَهُ الْقَلْبُ صَرِيعٌ
لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
صَدَقَةٌ مَعَ أَنَّهُ زَادَتْ كَرَبٌ
وَأَعْرِضِ الْإِيمَانَ .. فَهُوَ لِي إِلَّا مَلٌ ..
أَقْطَعُ تَوًّا .. وَ أَبَدِي مَا يَلِيقُ ..
رُوحِي شَيْطَنَةٌ .. مَعَ صَلَفٍ ..
الْعَدِيمُ الصَّبْرِ .. مِنْ لُطْفٍ لَكَا ..
جَرَّ بِالْعُقْبَى .. وَ أَعْطَانِي الْيَدَا

هیچ هیچی که نیاید در بیان

از سر بام و دلش بیهوش گشت

لیس للانسان الا ما سعی

از دل قبطی بجست و غرّه

تا بپریم زود زنار کهن

مر بلیسی را بجان بنواختند

حمد لله عاقبت دستم گرفت

(۱) اول و آخر توئی ما در میان

(۲) اینچنین می گفت تا افتاد طشت

(۳) باز آمد او بهوش اندر دعا

(۴) در دعا او بود ناگه نعره

(۵) که هلا بشتاب و ایمان عرضه کن

(۶) آتشی در جان من انداختند

(۷) دوستی تو ز حب نا شکفت

لَكَ .. عِنْدِي وَعَظِيمُ الرُّتْبَةِ ..
 رَجُلُكَ مَشِيًّا لَهَا اللَّهُ الْمَدَدُ
 كُنْتُ لَمَّا لِي خَلَيْتُ الْيَدَا
 بِي سَرْعَانَ .. وَأَعْطَى مَا أَشَاءَ ..
 خَطَفَ مِنِّي وَ سَيْلِي فِي الزَّمَنِ
 وَلِي .. أَزْبَى وَ زَادَ بِالنِّعَمِ ..
 لَكَ قَالَ رُحٌ سَرِيعٌ وَأَسْلَكَ
 صِرْنَ وَالطَّعْمُ لَهَا صَابُ حَقِيرُ
 قَدْ شَرِبْتُ لِلْمَعَادِ لَنْ أَرَى^(۱)
 وَالْعُيُونِ الْمَاءَ مِنْ لُطْفِ طَرِي
 .. وَ بِمَا جَادَلَهَا لِي قَدْ مَنَحَ ..

(۱) کیمیاءُ لَی کُلُّ صُحْبَةٍ
 وَلَبِيتِ الْقَلْبِ لَا قَلْتُ أَبَدُ
 (۲) فَلَنَخْلُ الْخُلْدِ غُصْنَا مُفْرَدَا
 أَنَا فِيهِ هُوَ حَتَّى الْخُلْدِ جَاءَ
 (۳) وَذَلِكَ النِّيلَ غَدَى تَبَنَ الْبَدَنُ
 جَرُّ فِي سَاحِلِ بَحْرِ لِلْكَرَمِ
 (۴) جَاءَ بِالطَّاسِ لَهُ أَنْ أُمِسَّكَ
 ذِي الْمِيَاهُ كُلُّهَا نَزْرًا يَسِيرُ
 (۵) شَرِبَةً مِنْ قَوْلِ اللَّهِ أَشْتَرَى
 (۶) فَالَّذِي مِنْ ظَمَاءٍ لِلْأَنْهَارِ
 وَهَبَ فِي بَاطِنِي عَيْنًا فَنَحَ

(۱) الاية فى سورة التوبة - ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم واموالهم بان لهم الجنة-

کم مباد از خانه دل پای تو
 چون گرفتم او مرا تا خلد برد
 برد سیلم تا لب دریای جود
 گفت رو شد آبها پیشم حقیر
 تا بمحشر تشنگی ناید مرا
 چشمه اندر درون من کشاد

(۱) کیمیائی بود صحبت‌های تو
 (۲) تو یکدی شاخی بدی از نخل خلد
 (۳) سیل بود آن که تنم را در ربود
 (۴) طاس آوردش که اکنون آب کیر
 (۵) شربتی خوردم ز الله اشتري
 (۶) آنکه جوی و چشمه‌ها را آب داد

طَلِبَ الْمَاءَ .. لِلطَّفِّ وَ لِمَنْ ..
 صَارَ ذَاكَ الْمَاءَ .. هَبْ عَذْبًا نَمِيزُ ..
 وَعَدَ فِيكَ هَ يَ عَصَ (۱)
 جُمَلُهُ أُعْطِيَ بِلاَ أَىِ تَعَبِ
 أَحَدَ .. أَوْ عَدَدٍ أَوْ عِدَّةٍ ..
 أَمْنَحَ شَبْعًا .. يَسُدُّ جَوْعًا ..
 أَمْرَةً أُعْطِيَ وَ أَسْمَى سَبَقِ
 لَكَ بِالْبُرِّ أَجِيءُ وَ الشِّفَاءِ
 لَكَ مَيْدَانًا .. يَزِيدُ بِالسَّنَا ..

(۱) إِنْ ذَاكَ الْكَيْدَ الْحَرَّانَ مَنْ
 فِي أَمَامِ الْيَهْمَةِ مِنْهُ الْحَقِيرُ
 (۲) كَافِيًا ذِي الْكَافِ جَاءَتْ لِلْعِبَادِ
 (۳) صَدَقَ كَافٍ أَنَا الْخَبَرَ أَهَبِ
 وَ وَسِيطٍ وَ يَغْيِرُ نَجْدَةٍ
 (۴) أَنَا كَافٍ وَ بِلَا خُبْرٍ لَكَ
 أَنَا لَا فِي عَسْكَرٍ أَوْ فَيْلَقِ
 (۵) أَنَا كَافٍ وَ بِلَا أَىِ دَوَاءِ
 أَجْعَلُ الْقَبْرَ مَعَ الْبُثْرِ أَنَا

(۱) اصحاب التحقيق قالوا كل حرف مفتاح كل اسم مثلا الكاف تدل على اسمه الكافي و الهاء تدل خلى اسمه الهادي والياء تدل على بسط يده بالرزق لعباده والعين تدل على اسمه العليم و الصاد تدل على صدق وعده وعين على ان لكل كذا سرا و سر القرآن الحروف المقطعة التي في اوائل السور و هي سر من اسرار الله استأثره في علمه ولشرح هذا السر شرع يقول عن لسان القدرة (كافيهم بدهم ترا اين جمله خير) -

گشت پیش همت او آب خوار
 صدق وعده که بعض صاد
 بی سبب بی واسطه یاری غیر
 بی سیاه و لشکرت میری دهم
 کوه راه و چاه را میدان کنم

(۱) این جگر که بود گرم و آبخوار
 (۲) کاف کافی آمده بهر عباد
 (۳) کافیم بدهم ترا من جمله خیر
 (۴) کافیم بی نان ترا سیری دهم
 (۵) کافیم بی داروم درمان کنم

أَنَا تَلْقِينَا أُيُنْ وَ خِطَابُ
 أُعْطِي وَ النَّسْرَيْنِ مِنْ غَيْرِ رَبِيعِ
 بَعْصاً وَاحِدَةً .. فِيهَا يَبِينُ ..
 يَضْرِبُ .. يَجْلِبُ فِي الْكُونِ الْحُتُوفُ
 وَ الضِّياءُ يَبْدُو كَيْمُثْلِ الْبَدْرِ شَعِ
 تَضْرِبُ .. تُخِمِدُ لِلشَّرْكِ الظَّلَامُ ..
 سَبْعَةً أَجْعَلُهَا فِي نَفْسِ
 ذَكَرٍ مَا وُلِدَتْ بِالْمَرَّةِ
 دَمًا الْمَاءُ لَهُ لَا فِي عَنَا
 .. هَكَذَا الصَّنْعُ لِي كَلَّ زَمَنُ ..
 أَجْعَلُ الْغَمَّ لَكَ وَ التَّرْحَا
 مَا وَجَدْتَ لَا وَ لَا تَلْقَى الدَّلِيلُ

(۱) فَبِلَا أُسْتَاذٍ أَوْ آيٍ كِتَابُ
 وَلَكَ التَّرْجِسُ وَ الرُّوضُ الْمَرِيعُ
 (۲) فَلِمُوسَى الْقَلْبُ أُعْطِي وَ أُعِينُ
 كَيْ هُوَ الْعَالَمُ فِي مَاضِي السُّيُوفِ
 (۳) يَدُ مُوسَى أَيْضاً أُعْطِيهَا اللَّمَعُ
 كَيْ عَلَى الشَّمْسِ لَهَا الْكَفُّ مُدَامُ
 (۴) فَالْعَصَا الْحَيَّةُ ذَاتُ أَرْوُسِ
 حَيَّةٌ أُتْنَى لَهَا مِنْ حَيَّةِ
 (۵) فَبِمَاءِ النَّيْلِ لَمْ أُخْلِطْ أَنَا
 عَيْنُهُ أُتْنَى دَمًا عِلْمًا وَ فَنُ
 (۶) وَ كَمَاءِ النَّيْلِ مِنْكَ الْفَرَحَا
 أَنْ إِلَى أَفْرَاحٍ بَعْدَ مِنْ سَبِيلُ

بی بهارت نر گس و نسرين دهم

تا زند بر عالمی شمشیرها

که طپانچه ميزند بر آفتاب

که نزاید ماده مار اوراز تر

خود کنم خون عین آبش را بفن

که نیابی سوی شادیها سبیل

(۱) بی کتاب و اوستا تلقین دهم

(۲) موسی را داد هم با یک عصا

(۳) دست موسی را دهم یک نور و تاب

(۴) چوب را ماری کنم من هفت سر

(۵) خون نیامیزم در آب نیل من

(۶) شادیت را غم کنم چون آب نیل

- (۱) بَمَدِّ إِذْ تَنْسُجُ إِيمَانًا جَدِيدُ
 (۲) فَتَرَى إِذْ ذَاكَ مُوسَى الرَّحْمَةَ
 (۳) عِنْدَمَا كَانَ غَدَى الْمَاءَ النَّمِيرُ
 مَاسِكًا فَالنَّيْلُ مِنْ ذَوْقِ يَكَا
 (۴) فَبِإِيمَانِي أَنَا وَ الْكَرَمِ
 (۵) قَدْ ظَنَنْتُ أَشْرَبَ الْمَاءِ أَزْ
 هُوَ تَبْدِيلًا لِي سَوَى كَثِيرُ
 (۶) فِي أَمَامِ عَيْنِي النَّيْلُ جَرَى
 (۷) فِي قَرَارِي ثَابِتًا مِنْ مِثْلَمَا
 غَرَقَ تَسْبِيحُ تَكُونُ عِنْدَنَا
- بَعْدُ مِنْ فَرَعُونَ الصَّجَرَ تُرِيدُ
 جَاءَ وَ النَّيْلُ الَّذِي بِالْخِلْقَةِ
 رَأْسَ خَيْطِ الْبَاطِنِ إِمَّا تَصِيرُ
 لَا يَعُودُ الدَّمُ كَمْ طَابَ لَكَ
 أَنَا مِنْ طُوفَانِ ذِيَاكَ الدَّمِ
 أَنَا إِنِّي أَعْلَمُ ذَا لَزْمَنَا
 يَجْعَلُ فِي بَاطِنِي النَّيْلَ الْكَبِيرُ
 فِي أَمَامِ الْعَيْنِ لِلنَّعِيرِ أُرَى
 ذِي الدُّنَا عِنْدَ النَّبِيِّ مَنْ سَمَى
 بِلَهَّةٍ .. جَامِدَةً قَيْدَ الْعَفَا ..

- (۱) باز چون تجدید ایمان بر تنی
 (۲) موسی رحمت به بینی آمده
 (۳) چون سر رشته نگهداری درون
 (۴) من گمان بردم که ایمان آورم
 (۵) من چه دانستم که تبدیلی کند
 (۶) سوی چشم خود یکی نیلی روان
 (۷) همچنانکه این جهان پیش نبی
- باز از فرعون بیزاری کنی
 نیل خون بینی ازو آبی شده
 نیل ذوق تو نگردد هیچ خون
 تا ازین طوفان خون آبی خورم
 در نهاد من مرا نیلی کند
 بر قرارم پیش چشم دیگران
 غرق تسبیح است و پیش ما غبی

- (۱) فِي أَمَامٍ عَيْنِهِ ذَا الْعَالَمِ
 فِي أَمَامِ الْعَيْنِ لِلغَيْرِ الْجَمَادِ
 (۲) فِي أَمَامٍ عَيْنِهِ مَا سَفَلَا
 يَسْمَعُ النُّكْتَةَ مِنْ كُلِّ حَجَرٍ
 (۳) لِلْعَوَامِ جُمْلَةً الْأَشْيَاءِ ذِي
 أَعْجَبُ مِنْ ذَا حِجَابًا لَنْ أَرَى
 (۴) فِي أَمَامٍ عَيْنِنَا كُلِّ الْقُبُورِ
 رَوْضَةٌ أَوْ حُفْرَةٌ فِي عَيْنٍ مَنْ
 (۵) فَالْعَوَامِ ذَكَرُوا أَنَّ الرُّسُولَ
 مِمَّ صَارَ وَ لِمَ عَادَ بِنَا
 (۶) وَالْخَوَاصُ لَهُمْ قَالُوا أَمَامَ
- كَتَبَهُ عِشْقُ وَ عَدْلُ دَائِمِ
 كَانَ وَالْمَيِّتَ .. فَتَى بَتًّا وَبَادَ ..
 أَوْ عَلَا كُلُّ سَرِيْعًا رَحَلًا
 عَالِمًا مَا رَامَ أَوْ كُلِّ مَذَرِ
 سَفَلَةً مَرْبُوطَةً .. شَيْئِي بَنِي ..
 أَنَا .. أَعْمَى سِتْرُهُ عَيْنِ الْوَرَى ..
 مَا لَهَا فَرَقُ تَسَاوَتْ فِي الدُّبُورِ
 أَوْلِيَاءُ اللَّهِ كَانُوا فِي السَّنَنِ
 عَايَسَ .. الْوَجْهَ كَثِيرًا وَ مَلُولَ ..
 قَاتِلَ الذُّوقِ لِلطُّفْلِ وَ هَذَا
 عَيْنَكُمْ يَا أُمَمُ يَبْدُو مُدَامَ

- (۱) پیش چشمش این جهان پر عشق و داد
 (۲) پست و بالا پیش چشمش تیز رو
 (۳) بسته و مرده عوام این جمله
 (۴) گورها یکسان به پیش چشم ما
 (۵) عامه گفتندی که پیغمبر ترش
 (۶) خاصه گفتندی که پیش چشمتان
- پیش چشم دیگران مرده و جماد
 از کلاوخ و سنگک او نکته شنو
 زین عجب تر من ندیدم پرده
 روضه و حفره بچشم اولیا
 ازچه گشته است و شدست او ذوق کش
 می نماید او ترش ای امتان

- (۱) عَابَسَ الْوَجْهَ لَدَى الْعَيْنِ لَنَا
لِتَرَوْ فِي هَلْ آتَى وَ السُّورِ
(۲) مِنْ عَلَى رَأْسِ الْكُمُشْرِ الْمُنْعَكِسِ
لَهُ لِلْأَسْفَلِ إِتِ يَا فَتَى
(۳) ذِي الْكُمُشْرِ لَكَ تِلْكَ الشَّجَرَةُ
أَنْتَ مَا دُمْتَ عَلَيْهَا فَالْجَدِيدُ
(۴) مَا عَلَيْهَا دُمْتَ فَالشَّوْكَ الْكَثِيرُ
(۵) وَالْأَفَاعِي مُلِيَّ إِذْ تَنْزِلُ
بِالْمَحَابِيبِ وَ بِالْأَظْثَارِ قَدْ
- زَمَنَّا إِتُوا هَلُمُّو عِنْدَنَا
لَهُ كَمْ ضَحْكٍ غَرِيبٍ الْإِثْرِ
صُورَةً يَبْدُو لَكَ .. أَنْ تَلْتَمِسَ ..
.. لِتَرَى الْوَاقِعَ مِثْلَ مَا آتَى ..
لِلْوُجُودِ .. وَ هُوَ مِنْهَا الشَّمْرَةُ ..
بِالْيَأِ يَبْدُو بِعَكْسِ مَا تُرِيدُ
تَنْظُرُ مِنْ عَقَبِ السَّخِطِ الْخَطِيرِ
تَنْظُرُ دُنْيَا مَجَانًا تَفْضُلُ
مِلَأْتُ .. بَأَنْتَ بِحُسْنٍ لَا يُحَدُّ ..

- (۱) يك زمان در چشم ما آئيد تا
(۲) از سر امروز بنماید آن
(۳) آن درخت هستيت امروز بن
(۴) تا بر آنجائی به بينی خارزار
(۵) چون فروه آئی به بينی رائيگان
- خندهها بينيد اندر هل اتي
منعكس صورت بزير آي جوان
تا بر آنجائی نمايد نو كهين
پر زكردمهای خشم و پر زمار
يك جهان پر گلرخان و دايگان

حکایت تلك المرأة الزانية التي قالت لزوجها هذه الخيالات بك

تأتي من رأس شجرة الكمثرى التي مثل هذا يظهر منها لعين الانسان انزل من رأس شجرة الكمثرى حتى تذهب تلك الخيالات و لو قال احد ذاك الذي رآه الرجل ما كان خيالا فالجواب له ان هذا مثال لامثل و في المثال هذا المقدار كاف بان يقال ان على رأس الكمثرى ما ذهبت ابدأ لم تر هذا كان خيال ام حقيقة

- (۱) اِنَّ تِلْكَ الْمَرْأَةَ مَعَ خِلْهَا قَصَدَتْ تَزْنِي اَمَامَ بَعْلِهَا
(۲) اَلْبَلِيدِ الْمَرْأَةُ قَالَتْ اِلَى هَا اَنَا اَصْعَدُ فَوْقَ الشَّجَرَةِ
(۳) وَ مِذِ الْمَرْأَةِ تِلْكَ الشَّجَرَةَ ظَهَرَتْ مِنْ بَعْلِهَا تَوًّا بَكَتْ
(۴) اَيُّهَا الْمَأْبُونُ وَالْمَرْدُودَ مِنْ
- قَصَدَتْ تَزْنِي اَمَامَ بَعْلِهَا
بَعْلِهَا يَا مَنْ لَهُ الْحِظُّ عَلَا
يُرْهَةً اَقِطْفُ مِنْهَا الثَّمَرَةَ
صَعَدَتْ لَمَّا اِلَيْهَا الْمَنْظَرَةَ
لَهُ قَالَتْ بِاضْطِرَابٍ وَ شَكَتْ
ذَلِكَ الدَّوْطِي عَلَيْكَ فِي الْعَلَنِ

حکایت آن زن پلیدگار که شوهر خود گفت این خیالات از سر امرود بن می نماید

ترا که چنینهایی می نماید چشم آدمی را و از سر آن امرود بن فرود آی تا که آن خیالات برود و اگر کسی گوید آنچه آن مرد دید خیال نبود جواب این مثالست نه مثل در مثال همین قدر بس بود که اگر سر امرود بن نرفتنی هرگز اینها را ندیدی خواه خیال خواه حقیقت

- (۱) آن زنی میخواست تا با مول خود
(۲) پس بشوهر گفت زن کای نیکبخت
(۳) چون برآمد بر درخت آن زن گریست
(۴) گفت شوهر را که ای مأبون رد
- برزند در پیش شوی گول خود
من برایم میوه چیدن از درخت
چون ز بالا سوی شوهر بنگریست
کیست آن لوطی که بر تو میفتد

- (۱) أَنْتَ كَالْمَرْأَةِ كَيْفَ يَا فُلَانُ
 (۲) تَجِدُ التَّخْنِثَ أَنْتَ الْبَعْلُ لَا
 دَاخَ لَوْ لَا ذَاكَ فِي الصَّحْرَاءِ لَمْ
 (۳) فَعَلَيْهِ الْمَرْأَةُ الْقَوْلَ مِرَارُ
 صَاحِبُ الْبُرْطُلَةِ نَامَ عَلَى
 (۴) قَالَ يَا مَرْأَةُ مَنْ ذِي لَشَجَرَةٍ
 صِرْتَ فِي الْحَالِ وَدَاخَ رَأْسُكَ
 (۵) أَذِ هِيَ قَدْ نَزَلَتْ عَنْهَا صَعْدُ
 ذَا الْحَرِيفِ الْمَرْأَةُ مِنْ صَدْرِهَا
 (۶) زَوَّجَهَا قَالَ لَهَا مِنْ ذَا وَقَعُ
- تَحْتَهُ نِمْتَ ابْنُ يَا ذَا عِيَانِ
 قَالَ عَلَى الرَّأْسِ مِنْكَ .. إِذْ عَلَا ..
 يَكُ غَيْرِي أَحَدُ أَنَا أَلَمْ
 كَرَرْتُ أَنْ مَعَكَ مِنْ هَذَا جِهَارُ
 خَلْفِكَ الظَّهْرَ لَكَ أَصَحَّ قَدْ عَلَا
 أَنْزَلِي تَوًّا فَإِنَّ الْمَسْخَرَةَ ..
 مَا لَكَ قَلَّ كَثِيرًا عَقْلُكَ
 زَوَّجَهَا .. لَمَّا لَهَا الْأَعْلَى وَرَدَ ..
 سَحَبَتْ .. يَقْضِي شَنِيعَ أَمْرِهَا ..
 فَوْقَكَ يَا عَاهِرُ .. لَا فِي فَرْعٍ ..

- (۱) تو بزیر او چو زن بغنوده
 (۲) گفت شوهر نی سرت گوئی بگشت
 (۳) زن مکرر کرد کاین با برطله
 (۴) گفت ای زن هین فرود آ از درخت
 (۵) چون فرود آمد بر آمد شوهرش
 (۶) گفت شوهر کیست ابن ای روسپی
- ای فلان تو خود مخنث بودی
 ورنه اینجا نیست غیر من بدست
 کیست بر پشتت فروخته هله
 که سرت گشت و خرف گشتی توسخت
 زن کشید آن مول را اندر برش
 که بیالای تو آمد چون کپی

- (۱) مَثَلُ الْقَرْدِ أَجَابَتْ ذِي أَنَا
أَصْحِرْ مِنْكَ الرَّأْسُ دَاحَ هَذِرَا
(۲) كَرَّرَ لِلْمَرْأَةِ هَذَا الْمَقَالَ
(۳) لِلْكُمْتَرَى ذَاكَ كَانَ هَكَذَا
أَنَا يَا دُبُوثُ أَبْصَرْتُ أَبَدُ
(۴) فَأَذَا إِزْلُ لَإِنْ تَنْظُرَ لَمْ
كُلَّ ذَا التَّخْيِيلِ وَالظَّنَّ ظَهَرَ
(۵) لَكَ هَذَا الْهَزْلُ تَعْلِيمًا غَدَى
وَعَلَى ظَاهِرِهِ الْقَلْبَ أَبَدُ
(۶) كَلَّ جَدِّ كَانَ هَزْلًا عِنْدَ مَنْ
- أَحَدٌ لَا يُوجَدُ غَيْرِي هُنَا
إِلَيَّ لَا تَنْسِجُ .. وَلَا تَزْدَدُ مِرَا ..
قَالَتِ الْمَرْأَةُ .. مِنْ بَعْدِ الْجِدَالِ ..
مِنْ عَلَى رَأْسِ الْكُمْتَرَى ذَا لَا ذَى
.. وَمَعِيَ غَيْرُكَ مَا كَانَ أَحَدُ ..
يَكُ مِنْ شَخْصٍ سِوَانَا قَدْ أَلَمْ
لِلْكُمْتَرَى ذَا لَهَا كَانَ الْأَثَرُ ..
جَدًّا أَسْمَعَهُ وَخُدَّ مِنْهُ هُدَى
أَنْتَ لَا تَرِيطُ .. بِهِ الْجَدُّ أُنْعَقَدُ ..
هَازِلًا كَانَ وَ عِنْدَ ذِي الْفِطَنِ

- (۱) گفت زن نی نیست اینجا غیر من
(۲) او مکرر کرد بر زن این سخن
(۳) از سر امرود بن من همچنان
(۴) پس فرود آ تا به بینی هیچ نیست
(۵) هزل تعلیمست آن را جد شنو
(۶) هر جدی هزل است پیش هازلان
- هین سرت بر گشته شد هرزه متن
گفت زن این هست ز امرود بن
کثر همی دیدم که تو ای قلیبان
این همه تخییل از امرود بنی است
تو مشو بر ظاهر هزلش کرو
هزلها جدست پیش عاقلان

- (۱) کُلُّ مَنْ قَدْ كَانَ كَهْلًا طَلِبًا
غَيْرُ أَنْ كَانَ الطَّرِيقُ الْمُعْتَبَرُ
(۲) مِنْ عَلَى رَأْسِ الْكُمَثَرِيِّ أَنْتَقِلَ
خَاسِيَةُ الْوَجْهِ وَخَاسِيَةُ الْبَصَرِ
(۳) ذَا الْوُجُودِ الْأَوَّلِيِّ وَ أَنَا
(۴) كَانَتْ الْحَوْلَاءُ وَالْعَوَجَاءُ فَإِنْ
فِكَرِكَ مَعَ عَيْنِكَ مَعَ قَوْلِكَ
- لِلْكُمَثَرِيِّ .. وَ إِلَيْهَا ذَهَبَا .. (۱)
لِلْكُمَثَرِيِّ تَبَاكَ .. وَالْفَرْقُ ظَهَرَ ..
أَنْتَ حَالًا فَوْقَهَا بِالْمَثَلِ ..
.. دَائِخُ الرَّأْسِ قَرِينُ الْخَطَرِ ..
بَتَّةً مِنْ ذَلِكَ الْعَيْنِ هُنَا
مِنْ عَلَى رَأْسِ الْكُمَثَرِيِّ لَمْ تَبْنِ
أَعْوَجَا مَا بَقِيَ أَنَا لَكَ

(۱) کاهلان جمع کاهل قال الجوهري الکهل الذى جاوز الثلاثين او وخطه الشيب و امرأة كهلة - فيكون هنا لفظاً عربياً اراد به العاقل او المراد بالكاهل الفرس الرخو. اى المتراخون فى العقل و المعرفة يطلبون شجرة الکمثرى لكن عقلهم لا يقدر على الانتقال من الصورة الى المعنى و لكن العقلاء فى هذه الصورة يقولون المراد من شجرة الکمثرى شجرة الوجود فالمتراخون بين مرادهم من شجرة الکمثرى و بين مراد العقلاء طريق عظيم لان الكهال المتراخين يطلبون صورة القصة و العقلاء يطلبون الحصة و يقولون المراد من شجرة الوجود و الانانية الانسانية و ما بين المرادين تفاوت عظيم -

- (۱) کاهلان امرود بن جويند ليك
(۲) نقل کن از امرود بن اکنون برو
(۳) ازين منى و هستى اول بود
(۴) چون فرود آيى ازين امرود بن
- تا بدان امرود بن راهيست نيك
گشته تو خيره چشم و خيره رو
که ازو ديده کثر و احوال بود
کثر نماند فکرت و چشم و سخن (۱)

(۱) شرح بحر العلوم ج ۲ صفحه ۱۵۴ مصراع ثانى اين بيت صفت امرود بس است و بيت تالى جز است يعنى چون ازاين امرود بن هستى خود فردود آيى که کثر نماينده است فکرت را و چشم را و شخصى را بينى يك درخت سخت و عظيم گشته که شاخ او بر آسمان رسیده معنى اين هستى امکانى بهستى حق مبدل گردد

- (۱) دَوْحَةً حَظَّ تَرَى ذِي يَانِعَةٍ
 (۲) فَأِذَا مَا تَنْزِلُ عَنْهَا الْبَعِيدُ
 وَ لِذَاكَ الْأَعْوَجَاجُ يُبَدِّلُ
 (۳) لَوْ تَوَاضَعْتَ وَ جِئْتَ أَسْقَلًا
 نَظَرًا صَدَقَ لَيْتَكَ الْعَيْنُ لَكَ
 (۴) إِنْ صَدَقَ النَّظَرُ لَوْ مُمَكِّنًا
 فَالْنَّبِيُّ الْمُصْطَفَى فِي قُرْبِهِ
 (۵) قَالَ جُزْءَ بَعْدَ حُزْءٍ أَظْهِرِ
 مِثْلَمَا ذَا الْجُزْءِ كَانَ عِنْدَكَ
- غُصَّتْهَا فَوْقَ السَّمَاءِ السَّائِعَةِ
 كُنْتُ مِنْ رَحْمَتِهِ اللَّهُ يُزِيدُ
 بِاعْتِدَالٍ لَهُ دَوْمًا يَجْعَلُ ..
 خَاشِعًا فَالْحَقُّ حَلٌّ وَ عَلَا
 وَهَبَ عَنْ إِعْوَجَاجٍ حَوْلَكَ
 كَانَ وَالسَّهْلَ كَثِيرًا فِي الدُّنَا
 لَهُ أَلَى سَلٍّ مِنْ رَبِّهِ (۱)
 مَنْ عَلِيَ أَوْ أَسْفَلَ وَلْتَحْضِرِ ..
 أَرِنِي حَقًّا كَمَا بَانَ لَكَ

(۱) لانه قال في دعائه (ص) اللهم ارنا الحق حقا و ارزقنا اتباعه و ارنا الباطل

باطلا و ارزقنا اجتنابه اللهم ارنا الاشياء كما هي -

- (۱) يك درخت بخت بينی گشته اين
 (۲) چون فرود آئی ازو گردی جدا
 (۳) زين تواضع گر فرود آئی خدا
 (۴) راست بينی گر بدی آسان و زب
 (۵) گفت بنما جزو جزو از فوق و پست
- شاخ او بر آسمان هفتمین
 مبدلش گرداند از رحمت خدا
 راست بينی بخشد آن چشم ترا
 مصطفی کی خواستی او را زرب (۱)
 آن چنانکه پیش تو آن جزو هست

(۱) زب بفتح اول و سکون ثانی معنی رایگان است و آن هر چیزی که بیابند یا بفات دست کسی آید و بمعنی آسان هم هست (برهان قاطع) مصطفی کی خواستی اشارتست بحديث نبوی اللهم ارنا الاشياء كما هي -

- (۱) مِنْ عَلَىٰ تِلْكَ الْكُمُشْرِ أَضْعَدُ
وَيَأْمُرُ كُنْ غَدَتُ خَضْرَاءَ قَدْ
(۲) هَذِهِ الدَّوْحَةُ صَارَتْ بِالْمَثَلِ
حَيْثَ أَنْتَ جَانِبَ مُوسَى سَجَبْتُ
(۳) وَلَهَا النَّارُ ابْتِهَاجًا وَ أَخْضِرَارُ
غُصْنُهَا نَادَى أَنَا اللَّهُ فَمَا
(۴) جُمْلَةُ الْحَاجَاتِ تَحْتَ ظِلِّهَا
هَكَذَا إِلَّا كَسِيرُ اللَّهِ أَنْتَسَبُ
(۵) ذَالُ الْوُجُودِ لَكَ مَعَ كُلِّ أَنَا
أَذِ بِهِ أَنْتَ تَرَى فِي كُلِّ حَالٍ
(۶) دَوْحَةُ عَوَجَاءُ صَارَتْ بِاعْتِدَالٍ
فَرَعُهَا فَوْقَ السَّمَاءِ أَصْلُهَا
- بَعْدُ فَهِيَ أُبْدِلَتْ لِلْأَبَدِ
بَسَقَتْ مُلَأَى بِرِيحَانٍ وَ وَرْدٍ
دَوْحَةُ مُوسَى .. بِهَا الذِّكْرُ نَزَلَ
رَجَلُكَ مَا .. طَلَبَ عَيْنَا طَلَبْتُ ..
تَجَعَّلُ وَالْوَرْدَ أَنْوَاعِ الثَّمَارِ ..
لَهُ لِي كَانَ بِأَرْضٍ وَ سَمَا ..
لَكَ تُقْضَى لَنْ .. تَرَى مِنْ مِثْلِهَا ..
يَفْعَلُ .. دَوْمًا وَ يَأْتِي بِالْعَجَبِ ..
بَتَّةً صَارَ حَلَالًا وَ هَنَا
تَنْظُرُ دَوْمًا صِفَاتِ ذِي الْجَلَالِ
تُظْهِرُ الْحَقَّ .. تَبِينُ بِالْجَلَالِ ..
ثَابِتٌ فِي الْأَرْضِ .. عَزَّ مِثْلُهَا .. (۱)

(۱) الایة فی سورة ابراهیم - الم ترکیف ضرب الله مثلا کلمة طيبة اصلها ثابت وفرعها فی السماء تؤتی أکلهما کل حین باذن الهی -

- (۱) بعد از آن بر رو بر آن امرود بن
(۲) چون درخت موسوی شد این درخت
(۳) آتش او را سبز و خرم می کند
(۴) زیر ظلمت جمله حاجات روا
(۵) آن منی و هستیت باشد حلال
(۶) شد درخت کج مقوم حق نما
- که مبدل گشت و سبز از امر کن
چون سوی موسی کشانیدی تورخت
شاخ او انی انا الله میزند
اینچنین باشد الهی کیمیا
که درو بینی صفات ذوالجلال
اصله ثابت و فرعه فی السما

(۱) فَمِنَ الْوَحْيِ الْمُهِّمِّ ذَا الْخَبَرِ وَصَلَ مِنْهُ أَسْتَقِمَّ حَالًا وَذَرِ (۱)
لَكَ هَذَا الْأَعْوَجَاجُ يَا شَجَرُ .. مِثْلَمَا فِيهِ النَّبِيُّ قَدْ أَمَرَ

بقية قصة موسى (ع)

(۲) إِنَّ هَٰذَا الدَّوْحَةَ لِلبَّدَنِ كَعَصَىٰ مُوسَىٰ آتَتْ .. مِنْ لَدُنِ ..
وَرَدًا لَأَمْرٍ لَهُ أَنْ مِنْ يَدِكَ أَلْقِيهَا .. لَا تَخْشَ هَبْ فِي مَفْرَدِكَ ..
(۳) كَيْ يَذَاخِرَ لَهَا مَعَ شَرِّهَا تَنْظُرُ .. تَعْرِفُ سِرَّ أَمْرِهَا ..
بَعْدَ مَا أَمْسَكَهَا بِأَمْرِ مِنْ (هُوَ) .. فَعَصَا يُرْجِعُهَا أَيْضًا (هُوَ) ..
(۴) قَبْلَ أَنْ تُلْقِيَهَا غَيْرَ الْخَشَبِ لَمْ تَكُ لَمَّا بِأَمْرٍ قَدْ وَجَبَ ..
مِنْهُ أَمْسَكَتَ لَهَا عَادَتَ حَسَنَ .. تَجِدِبُ الْقَلْبَ لَهُ تُجَلِّي الدَّرَنَ ..
(۵) أَوَّلًا لِلْحَمَلِ أَوْ لِلْغَنَمِ تَنْشُرُ الْأَوْرَاقَ مِنْ غَيْرِ عِظَمٍ ..
عَادَتِ الْمُعْجِزَةِ بَيْنَ الْفَرِيقِ مَنْ هُوَ الْمَغْرُورَ ضَلَّ فِي الطَّرِيقِ

(۱) الآية في اواخر سورة هود - فاستقم كما امرت)

(۱) آمدمش پیغام از وحی مهمم که کثری بگذار اکتون فاستقم

بقية قصة موسى (ع)

(۲) این درخت تن عصای موسی است که امرش آمد که بیندازش زدست
(۳) تا به بینی خیر او و شر او بعد ازین بگیر او را ز امر هو
(۴) پیش ز افکندن نبودى غیر چوب چون بامرش بر گرفتى گشت خوب
(۵) اول او بد برک افشان بره را گشت معجز آن گروه غره را

- (۱) عَادَتِ الْحَاكِمَةَ قَهْرًا عَلَى
مَائِهِمْ سَوّتَ دَمًا فَوْقَ الرُّؤُسِ
(۲) فِي الْإِضْيَاعِ لَهُمُ الْجَدْبُ ظَهَرَ
مِنْ جَرَادٍ أَكَلَ كُلَّ الْوَرَقِ
(۳) وَلِأَنَّ الْمُنتَهَى مُوسَى نَظَرَ
(۴) أَنْ ذَالًا عَجَازُ وَ الْجَدَّ الْكَثِيرُ
(۵) ذَا الْفَرِيقِ مُسْتَقِيمًا فَوَصَلَ
رُؤْيَاةَ الْآخِرِ مَشْرُوحًا دَعَا
(۶) لَمْ تَرَ الْآخِرَ أَنْتَ لِلطَّرِيقِ
أَمْرٌ بَلَّغَ أَبَدًا عَنْ فَايِدَهُ
- رَأْسٍ مِنْ فِرْعَوْنَ قَفَى فِي الْمَلَأِ
ضَرَبَتْ كَهْفًا وَكَمْ أَوْدَتْ نُفُوسُ..
وَالْوَبَاوَالْمَوْتَ أَنْوَاعُ الْخَطَرِ (۱)
.. إِذْ عَلَيَّهَا وَجِبَ السَّخَطُ وَحَقُّ..
فَالِدَعَا لَا بِاخْتِيَارٍ قَدْ ذَكَرَ
لِمَهُ مِنَّا وَقَعَ إِذْ لَا يَصِيرُ
أَمْرُهُ أَنْ نُوْحًا أَتَّبَعَ بِالْعَمَلِ
.. بَلَّغَ الْأَمْرَ وَلِلْجَدِّ أَنْزَعِ..
دَاعِيَا جِئْتُ.. عَسَى يَهْدِي الْفَرِيقِ..
مَا خَلَى.. دَوْمًا إِلَيْهِ عَائِدَهُ..

(۱) الآية في سورة الاعراف - وقالوا مهما تأتنا به من آية لاستعجبنا فمأ نحن بمؤمنين
فارسلنا عليهم الطوفان و الجراد والقمل و الضفادع و الدم آيات معضلات فاستكبروا و كانوا
فوقاً مجرمين -

- (۱) گشت حاکم بر سر فرعونیان
(۲) از مزارعشان بر آمد قحط و مرگ
(۳) تا بر آمد بیخود از موسی دعا
(۴) کاین هم اعجاز و کوشیدن چراست
(۵) امرش آمد کاتباع نوح کن
(۶) منگری آخر که تو داعی رهی
- آبشان خون کرد کف بر سر زنان
از مملخهائی که میخورده بر گ
چون نظر افتادش اندر منتهی
چون نخواهند این جماعت گشت راست
ترك پایان بینی و مشروح کن
امر بلغ هست نبود آن تهی

- (۱) فَأَقْلُ حِكْمَةِ الْحَاجِكَا
يَنْجَلِي .. فِي نَيْرِ مِصْبَاحِكَا ..
(۲) ذَا لَلْجَاجِ وَ الْعَتُوِّ فَالطَّرِيقُ
وَفَقَّ أَمْرِ الْحَقِّ مَا بَيْنَ الْفَرَقِ
(۳) إِذْ غَدَى الْمَقْصُودُ مِنْ خَلْقِ الْوُجُودِ
يَا مَتَّحَانِ النَّصْحِ وَالْإِغْوَاءِ قَدْ
(۴) عَمَلُ الشَّيْطَانِ الْحَاجِ الْفَسَادِ
يَنْجَلِي .. يَعْرِفُ مَنْ فِيهِ أَحَقُّ ..
لِلضَّلَالِ وَالْهُدَى .. مِنْ ذَا الْفَرِيقِ ..
يَنْجَلِي .. يُعْرِفُ مَنْ فِيهِ أَحَقُّ ..
لِللَّوْرِ الْإِظْهَارِ مَا فِيهِمْ يَعُودُ
وَجَبَّ .. يَدْرِي بِمَا فِيهِمْ مُعَدُّ ..
أَبْدًا وَالشَّيْخُ الْحَاجُ الرَّشَادُ

شده عمل الاقباط و طلب فرعون الشفاعة من موسى

- (۵) حَيْثُ ذَا لَأَمْرِ الْخَطِيرِ ذُو الشُّحُونِ
وَصَلَ دَوْمًا وَ جَلَّ بِالشُّنُونِ
(۶) صَيْرَ النِّيلُ دَمًا عَنْ بَكْرَةٍ
نَفْسُهُ فَرْعُونِ بَادِيَ الْخَشْيَةِ
جَاءَ مِنْهُ خَاضِعًا .. يَبْدِي التَّجَاءَ ..
قَدَّهُ طَائِقِينَ عَادَ بِانْحِنَاءِ

- (۱) کمترین حکمت کزین الحاح تو جلوه گردد ان لجاج وان عتو
(۲) تا که ره بنمودن و اضلال حق فاش گردد بر همه اهل فرق
(۳) چونکه مقصود از وجود اظهار بود بایدش از پند و اغوا آزمود
(۴) دیو الحاح غوايت می کند شیع الحاح هدايت میکند

سخت شدن کار قبطیان و شفاعات کردن فرعون از موسی

- (۵) چون پیایی گشت آن امر شجون نیل می آمد سراسر جمله خون
(۶) تا بنفس خویش فرعون آمدش لابه میکرد و دوتا کشته قدش

أَنْتَ لَا تَعْمَلُ وَلَا تَغْدُو الشَّرِيكَ
 .. أَمْرُكَ إِلَّا مَرُومًا رَمْتَ الْمَرَامَ ..
 قِطْعًا مِنْكَ أَكُونُ إِرْبًا
 لِي لَا تَجْعَلَ .. كَمَا رُمْتَ أَصِيرُ ..
 شَفَّةَ حَرِّكَ .. وَجَدُ بِالنِّعْمَةِ ..
 مَنْ كَمِثْلِ النَّارِ شَبَّ ضَرْمًا
 يَخْدَعُ وَهُوَ إِلَيْكَ يَضْرَعُ
 لَهُ حَتَّى الْأَصْلُ .. أَئِنْ يَرْجِعُ ..
 أَنْ هُوَ الْأَصْلُ لِكُلِّ مَا وَجَبَ
 .. مَا بِهِ نَقْصُدُ سَوْءَ الْعَمَلِ ..
 أَصْلُهُ فَوْقَ السَّمَاءِ مُسْتَقَرُّ

(۱) أَنْ جَمِيعُ مَا عَمَلْنَا يَا مَلِيكَ
 مَا لَنَا وَجْهٌ لَا يُرَادِ الْكَلَامُ
 (۲) أَقْبَلُ الْأَمْرَ أَلْبِي الطَّلِبَا
 عِزَّةً عُوِدْتَ رَحْمَاكَ الْخَطِيرُ
 (۳) يَا أَمِينَ أَصْحَحْ لَنَا بِالرَّحْمَةِ
 لَيْسَدَ كَرَمًا هَذَا لَفَمَا
 (۴) قَالَ يَا رَبِّي هُوَ لِي يَخْدَعُ
 (۵) أَسْمَعُ أَوْ أَنَا أَيْضًا أَخْدَعُ
 يَعْلَمُ ذَاكَ الَّذِي الْفَرْعُ سَحَبَ
 (۶) عِنْدَنَا مِنْ مَكْرٍ أَوْ مِنْ حِيلِ
 كُلُّ مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ وَفَرِ

نیست مارا روی ایراد سخن
 من بعزت خوگرم سختم مگیر
 تا به بندد این دهان آتشین
 می فریبد او فریبنده ترا
 تا بداند اصل را آن فرع کش
 هر چه بر خاکست اصلش بر سماست

(۱) کانچه ما کردیم ای سلطان مکن
 (۲) پاره پاره گردمت فرمان پذیر
 (۳) هین بجنبان لب برحمت ای امین
 (۴) گفت یا رب می فریبد او مرا
 (۵) بشنوم یا من دهم هم خدعه اش
 (۶) کاصل هر مکر و حیلت پیش ماست

- (۱) لَهُ قَالَ الْحَقُّ أَيْضًا لَا يَلِيقُ
 فِي أَمَامِ الْكَلْبِ أُرْمِي مِنْ بَعِيدٍ
 (۲) إِنْ تَنِيَهُ تِلْكَ الْعَصَا حَرِّكَ لِأَنَّ
 (۳) كُلُّ مَا أَفْنَى الْجَرَادُ وَالْجَرَادُ
 لَيَرَى الْخَلْقُ بِذَلِكَ التَّبْدِيلِ مِنْ
 (۴) أَنْ لِي مَنْ حَاجَةٌ لِلْسَّبَبِ
 مَا أَتَى إِلَّا لِأَنَّ يَغْدُو الْحِجَابُ
 (۵) كَيْ يَهِيَ الْوَجْهَ الطَّبِيبُ لِلدَّوَاءِ
 كَيْ يَبْذَا مِنْ نَجْمِ الْوَجْهِ يَدِيرُ
 (۶) كَيْ يَبْذَا مَنْ نَافَقَ عِنْدَ الصَّبَاحِ
 جَانِبَ السُّوقِ الْكَسَادُ يَحْذُرُ
- ذَلِكَ الْكَلْبُ لِيَا لَيْسَ الْحَقِيقُ
 عَظْمًا .. أَتُرْكُهُ لَهُ الْقَدْرُ زَهِيدٌ ..
 تَمْنَحُ التُّرْبَ .. لِلْمُطْفِ وَ لِمَنْ ..
 ذَاكَ فِي الْحَالِ يَمُوتُ .. بِاضْطِهَادٍ ..
 رَبُّهُمْ .. يَبْدُو لَهُمْ مَا لَمْ يَبْنَ ..
 لَمْ تَكْ ذَا السَّبَبِ .. بِالطَّلَبِ ..
 وَالْغِطَاءِ .. لِلدُّرَى عِنْدَ الْإِطْلَابِ ..
 يُرْجِعُ .. دَوْمًا بِهِ يَتَغَيُّ الشِّفَاءُ ..
 لِلْمُنْجُومِ يَكْشِفُ مَاذَا يَصِيرُ
 يَأْتِي مِنْ حِرْصٍ كَثِيرٍ بِهِ لَاحِ
 .. بَدَلَ الرِّيحِ يَجِيءُ الضَّرَرُ ..

- (۱) گفت حق آن سگ نیززد هم بآن
 (۲) همین بجنبان آن عصا تا خاکها
 (۳) وان ملخها در زمان گردد تباه
 (۴) که سببها نیست حاجت مرا
 (۵) تا طبیعی خویش بر دارو زند
 (۶) تا منافق از حریصی بامداد
- پیش سگ انداز از دور استخوان
 وادهد هرچه ملخ کردش فنا
 تا به بیند خلق تبدیل اله
 آن سبب بهر حجابست و غطا
 تا منجم رو با ستاره کند
 سوی بازار آمد از بیم کساد

- (۱) فَأَنَّهُ الرَّقِيقَةُ مَا عَمَلًا
لُقْمَةُ النَّارِ غَدَى مَنْ طَلَبَهَا
(۲) قَدْ أَنتَ أَكِلَةُ رُوحِ الْعَوَامِ
مِثْلَ ذَلِكَ الْحَمَلِ مَنْ مِنْ حُطَامِ
(۳) مِثْلَ ذَلِكَ الْحَمَلِ الرَّغِي يَزِيدُ
قَوْلُهُ أَنْ ذَا لَنَا يَرْغِي الْوَرَقِ
(۴) أَنْتَ فِعْلُ النَّارِ بِالْأَكْلِ أَبَدُ
(۵) صِرْتَ يَا جِسْمَ بَدِينًا فَأَعْمَلِ
لَكَ رِزْقًا كَيْ يَذُلَّ الْقَلْبُ السَّمِينُ
(۶) إِنْ أَكَلَ الْبَدَنُ لِلْأَكْلِ ذَا
فَكَمِثْلِ التَّاجِرِ الرُّوحِ الْبَدَنُ
- لَا وَ لَا الْوَجْهَ لَهُ قَدْ غَسَلَا ..
لُقْمَةً .. عَفْوًا إِلَيْهَا ذَهَبَا ..
وَ هِيَ الْمَاكُولَةُ أَيْضًا مُدَامُ
أَكَلَ دَوْمًا .. لَهُ الرَّغِي الْمَرَامُ ..
وَ لَهُ الْقَصَابُ مِنْ بُشْرِ يَعِيدُ
لِلْمُرَادِ .. الطَّيْشَ يُبْدِي وَالنَّزَقُ
تَفْعُلُ مِنْ أَجْلِهَا جَهْدًا وَ جَدُ
شُغْلَكَ مِنْ حِكْمَةِ الْحَقِّ أَكَلِ
يَغْدُو فِيهِ الْكَرُّ وَالْفَرُّ يَبِينُ
مَانِعًا كَانَ .. لَهُ عَيْنُ الْأَذَى ..
كَانَ كَاللِّصِّ .. لَهُ الْقَدَرُ وَهَنْ ..

لقمه دوزخ بگشته لقمه جو
همچو آن بره چرنده از حطام
که برای ما چرد برگ مراد
بهر او خود را تو فربه میکنی
تا شود فربه دل و با کړ و فر
جان چوبازرگان و تن چون رهن است

(۱) بندگی نا کرده و نا شسته رو
(۲) آکل و ماکول آمد جان عام
(۳) میچرد آن بره و قصاب شاد
(۴) کار دوزخ میکنی در خوردنی
(۵) کار خود کن روزی حکمت بچر
(۶) خوردن تن مانع این خوردن است

- (۱) فَيَوْقُتِ خَصَّ شَمْعُ التَّاجِرِ ..
عِنْدَ مَا لَصَّ الطَّرِيقَ كَالْحَطْبِ
(۲) لَا تَضَعُ مِنْ نَفْسِكَ لَا تَعْمَلِ
أَنْتَ ذَاكَ الْعَقْلُ وَالْبَاقِي الْحِجَابُ
(۳) وَ آدِرِ كُلِّ شَهْوَةٍ كَالْخَمْرِ
هِيَ سِتْرُ الْعَقْلِ وَالْعَاقِلُ كَمْ
(۴) فَالْشَّرَابُ وَ حَلْطُهُ لَيْسَ يَزِيدُ
كُلَّ مَنْسُوبٍ إِلَى الشَّهْوَةِ كَانَ
(۵) ذَاكَ إِبْلِيسُ عَنِ الْخَمْرِ الْبَعِيدُ
(۶) وَ جُحُودِ سَاكِرٍ مَنْ قَدْ نَظَرَ
مَا هُوَ كَانَ النُّحَاسُ وَ الْحَدِيدُ
- يَشْعَلُ يَبْدُو بِوَجْهِ سَافِرٍ .. (۱)
يَشْعَلُ يَغْدُو رَهِينًا لِلْعَطْبِ
لَا يَتَدَبَّرُ لِأَنَّ بِالْمَثَلِ
كَانَ لِلْعَقْلِ .. وَ لِلرُّوحِ الْعَذَابُ ..
قَدَّعَدَتْ وَ الْبَنَجَ .. قَيْدَ السَّكَرَةِ ..
عَادَ حَيْرَانًا يَمَا مِنْهَا أَلَمْ
سَكْرَةَ الْعَقْلِ .. عَنِ الْحَقِّ يُحِيدُ ..
رَاطِبًا لِلْسَّمْعِ وَ الْعَيْنِ عِيَانُ ..
كَانَ وَ السُّكْرَانُ مِنْ كَبِيرٍ شَدِيدُ
ذَلِكَ الْمَعْدُومُ مِنْهُ كَمْ ظَهَرَ
ذَهَبًا مِنْهُ بَدَى قَدْرًا يَزِيدُ ..

(۱) ای شمع التاجر بكون مشتعلًا اذا كان قاطع الطريق محترقًا كالخطب ای مادام قاطع الطريق و المحبة بنار المحبته والشوق فتاجر الروح لاتنور شمعہ -

- (۱) شمع تاجر آنکھست افروخته که بود رهن چو هیزم سوخته
(۲) خویشتن را گم مکن یاوه مکوش که تو آن هوش و باقی هوش پوش
(۳) دان که هر شهوت چو خمر است و چو سنگ دان که هوشست و عاقل زوست دنک
(۴) خمر تنها نیست سر مستی هوش هر چه شهوانیست بنده چشم و گوش
(۵) آن بلیس از خمر خوردن دور بود مست بود از تکبر و ار جحود
(۶) مست آن باشد که آن بیند که نیست زر نماید آنچه مس و آهنیست

- (۱) أَصْحَحْ يَا مُوسَى فَمَا هَذَا الْكَلَامُ لَهُ مِنْ حَدِّ وَكَمْ أَعْيَى خَتَامُ
- (۲) شَفَّةَ حَرِّكَ لِأَنْ يَبْدُو النَّبَاتُ بِالْخُرُوجِ .. وَ يَلْمُ بِالْحَيَاتِ ..
- دعاء موسی (ع) و اخضرار الخضر والریاض و مجی المطر
- (۳) مِثْلَ هَذَا فَعَلَ فِي الْحَالِ قَدْ عَادَتْ الْأَرْضُ كَرِيحَانٍ وَ وَرَدَ ..
- خَضْرَاءَ بِالسَّنْبِلِ وَ الْحَبِّ مَنْ عَظَمَ قَدْرًا وَ جَلَّ بِالْتَمَنِّ
- (۴) وَقَعَ فِي الْأَكْلِ ذِيَاكَ الْنَفَرُ نَاطِرُ وَ الْقَحْطُ وَ مَنْ جُوعُ الْبَقَرِ
- (۵) لَهُمْ أَفْنَى فَكُمُ يَوْمَ هُمْ مِنْ عَطَاءٍ شَبِعُوا كُلَّهُمْ
- ذَلِكَ مِنْ لِنَفْسٍ يَنْمَى وَ مَنْ كَانَ إِنْسَانًا وَ حَيَوَانًا لِمَنْ
- (۶) بَطْنُهُمْ لَمَّا امْتَأَتْ فَوْقَ النِّعَمِ ضَرَبُوا مَا مِنْ ضُرُورَاتِ أَلَمِ
- ذَهَبَ الطُّغْيَانُ كَمْ أَبَدَوْهُمْ وَ مَزِيدًا قَدْ آتَى كُفْرَهُمْ ..

(۱) این سخن پایان ندارد موسی لب بجنبان تا برون آید کیا

رها کردن موسی (ع) و سبز شدن گشت زارها و آمدن بارانها

- (۲) همچنین کرد و هم اندر دم زمین سبزه گشت او سنبل و حب ثمین
- (۳) اندر افتادند در لوت آن نفر قحط دیده مرده از جوع البقر
- (۴) چند روزی سیر خوردند از عطا آن دمی و آدمی و چارپا (۱)
- (۵) چون شکم پر گشت و بر نعمت زدند وان ضرورت رفت بس طاعی شدند

- (۱) هَا هِيَ النَّفْسُ كَفَرَعُونَ أَحْذَرِ
وَ لِذَا لِكُفْرِ الْعَتِيقِ تَذَكُّرُ
(۲) فَبِلَا حَرٍّ مِنَ النَّارِ وَ وَقَدْ
وَ إِذَا كَالنَّارِ مَا كَانَ الْحَدِيدُ
(۳) فَبِلَا جُوعٍ حِرَاكُ لِلْبَدَنِ
فَحَدِيدُ بَارِدُ ذَلِكَ الْحَدِيدُ
(۴) تَوْبَكَتْ كَثْرًا وَأَنْتَ بِصَخْبِ
(۵) أَبَدًا لَا تَسْلَمُ فَهِيَ أَبَدُ
عِنْدَ مُوسَى هَكَذَا يَبْدِي الْخُضُوعُ
(۶) فَأَذَا أَسْتَغْنَى طَغَى مِثْلَ الْحِمَارِ
- أَنْ لَهَا تُشِيعَ كَيَّ لَا تَجْتَرِ
مِنْ جَدِيدٍ لَهُ ضِعْفًا تَغْدُرُ
لَا تَعُودُ النَّفْسُ حَسَنَاءُ بِجَدِ
أُصَحِّحُ فَالضَّرْبُ عَلَيْهِ لَا يُفِيدُ
لَا يَجِيءُ .. لَا وَلَا بَعْضَ الزَّمَنِ ..
تَضْرِبُ دَوْمًا .. عَلَيْهِ هَلْ يُفِيدُ ..
فَأَمَعِنِ الْأَمْرَ فِتْنَتِكَ بِالطَّلَبِ
مِثْلَ فِرْعَوْنَ لَدَى الْقَحْطِ وَرَدِ
ضَارِعًا .. كَمْ زَادَ ذُلًّا وَ خُشُوعًا ..
يَطْرَحُ الْحِمْلَ لِيَجْهَدَ وَ اضْطِرَارًا

- (۱) نفس فرعونست هین سیرش مکن
(۲) بی تف آتش نگردد نفس خوب
(۳) بی مجاعت نیست تن جنبش کنان
(۴) گر بگرید ور بنالد زار زار
(۵) او چو فرعونست در قحط آن چنان
(۶) چونکه مستغنی شد او طاغی شود
- تا نیارد یاد زان کفر کهن
تا نشد آهَن چو اخگر هین مکوب
آهَن سردست میکو بی بدان
او نخواهد شد مسلمان هوش دار
پیش موسی سر نهد لابه کنان
خر چو بار انداخت اسکیزه زند

- (۱) يَرْمَحُ كَثْرًا إِذَا مَا لِلْأَمَامِ
شُغْلُهُ بِالضَّجْرِ وَالْأِهْ وَمَا
(۲) رَجُلٌ فِي بَلَدَةٍ حَلَّ سِنِينَ
(۳) بَلَدَةً أُخْرَى يَرَى بِالْحَسَنِ
أَبَدًا مَا ذَكَرَ بَلَدَتَهُ
(۴) أَنْ أَنَا كُنْتُ هُنَاكَ ذَا بَلَدٍ
فِيهِ مَا لَأَقْلِي إِنِّي رَهِينٌ
(۵) بَلْ كَذَا يَنْدِرِي بِأَنْ مُتَّصِلًا
وَلَهُ الْإِبْدَاعُ وَالْخُلُقُ أَبَدٌ
(۶) فَإِذَا لَا عَجَبٌ لِلرُّوحِ أَنْ
مَا اللَّتِي مَسْكَنَهُ وَالْمَوْلِدَا
- ذَهَبَ يَنْسَى الَّذِي كَانَ مُدَامَ
بِهِ شَبْتُ قَبْلَ هَذَا ضَرَمًا
عَيْنُهُ لَوْ مَرَّةً تَرَقُّدَ حِينَ
وَالْقَبِيحِ مُلِئْتُ فِي الْعَلَنِ
تِلْكَ .. لَمْ يَنْظُرْ بِهَا عِدَّتُهُ ..
لِي جَدِيدٌ لَيْسَ أَهْلِي وَالْوَلَدُ
.. وَبِهِ الْعَارِيَّةُ دَوْمًا آيِينَ ..
كَانَ فِيهَا زَمَنًا مَا انْفَصَلَا
لَيْسَ إِلَّا هُوَ فِي هَذَا الْبَلَدِ
لَوْ غَدَتْ أَوْطَانُهُ .. مَرَّ الزَّمَنُ
سَابِقًا كَانَتْ بِهَا .. وَافِيَ الْيَدَا ..

- (۱) پس فراموشش شود چون رفت پیش
(۲) سالها مردی که در شهری بود
(۳) شهر دیگر بیند او پر نیک و بد
(۴) که من آنجا بوده‌ام این شهر نو
(۵) بل چنان داند که خود پیوسته او
(۶) چه عجب گر روح موطنهای خویش
- کار او از آه وزاریهای خویش
یکزمان کش چشم در خوابی شود
هیچ در یادش نیاید شهر خود
نیست آن من در اینجا ام گرو
همدرین شهرش بود ابداع و خو
که بدستش مسکن و میلاد پیش

- (۱) سَيِّمًا كَمْ مِنْ بِلَادٍ ضَرَبَا
 (۲) يَكْتَسُ مَا مِنْ غُبَارٍ وَاجْتِهَادٍ
 لَمْ يَجِدْ حَتَّىٰ يَذَّالِقَلْبُ يَصِيرُ
 (۳) قَلْبُهُ الرَّأْسَ مِنَ الْبَحْرِ الْعَمِيقِ
 يُخْرِجُ بِالْطَّرَفِ مَفْتُوحًا يَرَى
 وَ مِنْ الْأَسْكِنَةِ مِنْهَا أَبِي
 وَاجِدِ الْحَرِّ .. لِتَحْصِيلِ الْمُرَادِ
 صَافِيًا يَنْظُرُ مَا مَرَّ .. كَثِيرٌ ..
 مُوْطِنِ السَّرِّ لِسُلَاكِ الطَّرِيقِ
 أَوَّلًا مَعَ آخِرٍ كَيْفَ جَرَى

فی بیان اطوار و منازل خلقة الادمی من ابتداء الفطرة (۱)

- (۴) فَلَا قَلِيمَ الْجَمَادِ أَوَّلًا
 (۵) لِلنَّبَاتِ وَ سَنِينَا فِي النَّبَاتِ
 وَ هُوَ إِذْ ذَاكَ الْجَمَادُ وَالْجَلَادُ
 جَاءَ ثُمَّ مِنْ جَمَادٍ جَوْلًا
 عَمَرٍ دَوْمًا لَهُ فِيهِ الْحَيَاتُ ..
 فِيهِ لَمْ يَذْكُرُوا .. مَا مِنْهُ أَبَادُ ..

(۱) الاطوار جمع طوار هو اسلوب فانا نتغذى بلحم الحيوان و هو بهذا الاسلوب
 من النبات والنبات من الارض فكان رتبة ابتداؤنا من التراب -

- (۱) خاصه چندین شهرها را کوفته
 (۲) اجتهاد کرم ناکرده که تا
 (۳) سر برون آرد دلش از بحر راز
 گروهها از درکه او ناروفته
 دل شود صافی و بیند ماجرا
 اول و آخر به بیند چشم باز

اطوار و منازل خلقت آدمی از ابتدای فطرت

- (۴) آمده اول باقلیم جماد
 (۵) سالها اندر نباتی عمر کرد
 وز جمادی در نباتی اوفتاد
 و از جمادی یاد ناورد و نبرد

- (۱) وَ إِلَى الْحَيَوَانِ لَمَّا أَنْ وَرَدَ
أَبْدًا حَالِ النَّبَاتِ مَا ذَكَرَ
(۲) غَيْرَ ذَلِكَ الْمَيْلِ مِنْ فِيهِ إِلَى
سَيِّمَا فَصَلَ الزُّهُورِ وَالرَّبِيعِ
(۳) مِثْلِ مَيْلِ الْطِفْلِ نَحْوَ أُمِّهِ
مَا دَرَى الْإِسْرَ لِذَا الْمَيْلِ وَلَا
(۴) مِثْلِ مَيْلِ زَادَ فِي كُلِّ مُرِيدٍ
نَحْوَ ذَلِكَ الشَّيْخِ ذِي الْحَظِّ الشَّبَابِ
(۵) عَقْلُهُ الْجُزْئِيُّ ذَا قَدْرٍ كَانَ مِنْ
وَحِرَاكِ الْظِّلِّ هَذَا مِنْ حِرَاكِ
- وَالنَّبَاتِ تَرَكَ عَنْهُ أَتَبَعَدُ (۱)
.. لَا وَلَا فِي بَالِهِ أَنَا خَطَرٌ ..
سَمَّتِهِ كَانَ وَ مِنْهُ مَا خَلَى
.. وَ نُمُو الرُّوضِ فِي رَيْفٍ وَرِيعٍ ..
فِي اللَّبَانِ أَبْدًا فِي فَهْمِهِ
لَمْ فِيهِ .. هَبْ بِهِ قَدْ جُبِلًا ..
مَا دَرَى قَبْلُ الطَّرِيقَ وَالْجَدِيدَ
وَالسَّعِيدَ .. الصَّفْوِ رُوحًا وَ لُبَابَ ..
ذَلِكَ عَقْلُ الْكُلِّ .. عَنْهُ لَمْ يَنْ ..
ذَلِكَ غَضَنِ الْوَرْدِ .. أَوْ غَضَنِ الْأَرَاكِ ..

(۱) ای انسان و هو فی مرتبة النبات لا یعلم میله الی النبات كما لا یعلم الطفل میله الی اللبن ای الروح الحيوانية میلها الی الخضروات و النبات کمیل الاطفال الی اللبن و سره لما کان الطفل جنینا خلق الله فی رحم امه الانسانية دما يتغذى به فلما و لداتی ذاك الدم جانب البدی و تحول حلیبا باذن تعالی الله مال الیه الطفل لانه کان یعده فی بطن امه و لكن لا یعلم سره -

- (۱) وز نباتی چون بحیوانی فتاد
(۲) جز همان میلی که دارد سوی آن
(۳) همچو میل کودکان با مادران
(۴) همچو میل مفراط هر نو مرید
(۵) جزو عقل این از آن عقل کل است
- نایدش حال نباتی هیچ یاد
خاصه در وقت بهار و ضیمران
سر میل خود نداند در لبان
سوی آن پیر جوان بخت و مجید
جنبشی این سایه زان شاخ گلست

- (۱) اِخْرَ الْأَمْرِ لَهُ الظِّلُّ بَصِيرٌ
عِنْدَ ذَاكَ السِّرِّ يَذْرِي وَالطَّلَبُ
(۲) ظِلُّ غَصْنِ الدَّوْحَةِ يَا مَنْ سَعِدَ
لَوْ حِرَاكَأَ أَبَدًا لَمْ تَفْعَلِ
(۳) وَ مِنَ الْحَيَوَانِ بَعْدَ سَحْبَا
ذَلِكَ الْخَلْقُ مَنْ أَنْتَ بِهِ
(۴) وَ لِإِقْلِيمٍ فَأِقْلِيمٍ وَرَدَ
(۵) عَاقِلًا شَيْخًا وَ عَقْلًا أَوَّلًا
(۶) لَهُ هَذَا الْعَقْلُ حَتَّى لَوْ هَرَبَ
زَادَ وَالْحِرْصُ يُرَى عَقْلًا غَرِيبَ
- فَانِيَا فِيهِ.. وَ مَا مِنْهُ يَسِيرُ..
لَهُ وَالتَّفْتِيشَ.. مِثْلَ مَا أَحَبَّ..
حَظُهُ أَنِّي الْحِرَاكَ ذَا يَجِدُ
هَذِهِ الدَّوْحَةُ.. ذَا أَمْرٍ جَلِيٍّ..
نَحْوَ إِنْسَانٍ وَ فِيهِ ذَهَبًا
عَالِمٌ.. تَطْلُبُ فَيُضِ قُرْبَهُ..
هَكَذَا حَتَّى غَدَى الْحَالُ يَجِدُ
لَهُ لَمْ يَذْكُرْ وَ أَيْضًا حَوْلًا
هُوَ مِنْ ذَا الْعَقْلِ مَنْ مِنْهُ الطَّلَبُ
وُصِفَ فِي مِائَةِ أَلْفٍ عَجِيبَ

- (۱) سایه اش فانی شود آخر ددو
(۲) سایه شاخ درخت ای نیک بخت
(۳) باز از حیوان سو انسانیش
(۴) همچنین اقلیم تا اقلیم رفت
(۵) عقلهای اولینش یاد نیست
(۶) تا رهد زین عقل پر حرص و طلب
- پس بدا سر میل و جستجو
کی بجنبید گر نجنبید این درخت
میکشد آن خالق که دانیش
تا شد اکنون عاقل و دانا و زفت
هم ازین عقلش تحول کردند نیست
صد هزاران عقل بیند بوالعجب

(۱) اشاره بطریقه اشرافین از حکما که گویند بازای هر نوع از جواهر که در این عالم اجسام می باشد چه بفوس و چه انواع طبیعیه جسمیه عقلی هست در عالم ابداع که کمالات اولیه و ثانیه انها را بنحو اعلی و انم دار است الخ صفحه ۳۲۲ اسرار الحکم سبزواری

- (۱) هَبْ هُوَ نَامَ نَسَى مَا ظَهَرَ
لَكِنْ أَنَّى لَهُ يَتَّقُونَ عَلَى
(۲) هُمْ مِنْ نَوْمٍ لَهُ لِلْيَقَظَةِ
وَأَنبِهَاتٍ ضَحِكَ دَوْمًا عَلَى
(۳) مَا هُوَ النَّعْمُ عَلَى مَا قَدْ أَكَلْتَ
وَهُوَ لَهُ الْأَحْوَالُ تِلْكَ الصَّائِبَةُ
(۴) كَيْفَ لَمْ أَعْلَمْ بِأَنَّ النَّعْمَ ذَا
كَانَ فِعْلُ النَّوْمِ أَوْ خَدَعَ الْخَيَالَ..
(۵) هَكَذَا الدُّنْيَا كَحُلْمِ النَّائِمِ
- لَهُ قَبْلًا.. مِنْ عَجِيبٍ بَهْرًا..
ذَلِكَ النِّسْيَانِ وَالْحَالِ بَلَى..
سَحَبُوا حَتَّى هُوَ مِنْ.. عِظَةِ
لِحَيَّةِ الْعَالَمِ هَزُوا وَالْمَلَأَ
أَنَا فِي النَّوْمِ وَلَمْ مِنْهُ مَلَلَتْ
لِي غَدَتْ مَنَسِيَّةٌ أَوْ غَائِبَةٌ
لِي وَالْعِلَّةُ مَعَ كُلِّ أَذَى
.. كَلَّهُ فَإِنْ رَهينَ لِلزَّوَالِ..
ظَنُّهَا النَّائِمُ أَنَّ كَالدَّائِمِ

(۱) روى عن جابر قال كنت عند النبي (ص) اذ جاء رجل ابيض الوجه و عليه ثياب بيض فقال السلام عليك يا رسول الله قال (ع) و عليك السلام ورحمة الله فقال ما الدنيا فقال (ع) كحلّم النائم فقال كيف يكون الرجل فيها فقال (ع) مشمرأ كطالب القافلة فقال فكم القرار فيها فقال (ع) كمثل المتخلف عن القافلة فقال فكم بين الدنيا والاخرة فقال (ع) غضة عين فذهب الرجل فقال (ع) هذا جبريل اتاكم يزهدكم فى الدنيا و يرغبكم فى الاخرة -

- (۱) گرچه خفته گشت و ناسی شد ز پیش
کى گذارندش در آن نسیان خویش
(۲) باز از آن خوابش به بیداری کشند
تا کند بر ریش عالم ریشخند
(۳) که چه غم بود آنکه میخوردم بخواب
چه فراموشم شد احوال صواب
(۴) چون ندانستم که این غم و اعتلال
فعل خوابست و فریست و خیال
(۵) هم چنین دنیا که حلم نائم است
خفته پندارد که این خودایم است

- (۱) هِيَ كَانَتْ عِنْدَهُ حَتَّى عَجَلُ
وَ يَدَا مِنْ ظُلْمَةِ الْغُشْرِ وَ مِنْ
(۲) يَضْحَكُ دَوْمًا عَلَى حُزْنٍ وَ غَمٍّ
أُذْ يَرَى مِنْهُ الْمَحَلَّ وَالْمَقَرَّ
(۳) كُلُّ شَيْءٍ مِنْ قَبِيحٍ أَوْ حَسَنٍ
(۴) يَظْهَرُ فَرْدًا فَقَرْدًا عِنْدَكَ
قَدْ عَمِلْتَ فَيَوْقْتَ الْيَقَظَةِ
(۵) كَيْ يَهْدَا لَا تُظَنُّ الْعَمَلَا
(۶) لَيْسَ تَعْبِيرُ لَكَ فِيهِ يَصِيرُ
ضَحِكُكَ ذَا ضَحِكُكَ فِي يَوْمِ الْجَزَاءِ
- صَدَقَةٌ يَبْدُو لَهُ صُبْحَ الْأَجَلِ
دَغَلٍ يَنْجُو .. يَرَى مَا لَمْ يَبْنِ ..
كَثُرَ فِيهِ .. وَ كَمَّ زَادَ نَدَمُ ..
.. ذَكَرَ مَا مِنْهُ فِي النَّوْمِ صَدَرَ ..
تَنْظُرُ فِي النَّوْمِ فِي الْحَشْرِ عَلَنُ
مَا يَنُومُ هَذِهِ الدُّنْيَا أَكَا
عَيْنُهُ عَادَ .. فَكُنْ فِي عِظَةِ ..
ذَلِكَ فِي النَّوْمِ ذَا قَدْ حَصَلَا
بَلْ هُوَ يَا ظَالِمُ مِنْ لِلْأَسِيرِ
لَكَ وَ التَّعْبِيرُ نُوحُ وَ بُكَاءُ

- (۱) تا برآید ناگهان صبح اجل
(۲) خنده‌اش گیرد ازین غمهای خویش
(۳) هر چه اندر خواب بینی نیک و بد
(۴) آنچه کردی اندرین خواب جهان
(۵) تا نه پنداری که این بد کرده نیست
(۶) بلکه این خنده بود کریه و نفیر
- وارهد از ظلمت غش و دغل
چون به بید مستقر و جای خویش
روز محشر يك به يك پيدا شود
گرددت هنگام بیدای عیان
اندرین خواب و ترا تعبیر نیست
روز تعبیر ای ستمگر برأسیر

- (۱) نُوحَاكَ وَ النَّمِّ وَ الْحُزْنَ الْكَثِيرَ
 (۲) أَنْتَ يَا مَنْ لِفِرَاءِ الْيُوسُفَيْنِ
 (۳) تَنْهَضُ الدِّثْبَ لِأَنْ فَرْدًا فَفَرْدُ
 خَرَّقَ أَعْضَائَكَ مِنْ غَضَبٍ
 (۴) لَا يَنَامُ الدَّمُ مِنْكَ فِي الْقِصَاصِ
 (۵) أَجَدَ لَمَّا أَمُوتُ ذَا الْقِصَاصِ
 (۶) وَ لِهَذَا اللَّهُ لَعِبًا ذِي الدُّنَا
 لَعِبًا كَانَ لَدَى ذَاكَ الْجَزَاءِ
 (۷) ذَا الْجَزَا تَسْكِينِ حَرْبٍ وَ فِتْنٍ
- فَرَحًا بِالْيَقْظَةِ إِعْلَمَ يَصِيرُ
 خَرَّقَ مِنْ ذَلِكَ النَّوْمِ الرِّزِينَ
 خَلَقَكَ الدِّثْبَ غَدَى وَصَفًا وَحَدَّ
 .. وَ لَكَ جَرَّ صُوفِ الْكَرْبِ ..
 بَعْدَ مَوْتٍ لَا تَقْلُ أَتَى الْخَلَاصُ (۱)
 ذَاكَ لَعِبًا ذَا غَدَى آيِنَ الْخَلَاصِ
 ذَكَرَ أَنْ ذَا الْجَزَاءِ وَ الْعَنَا
 ذَاكَ كَانَ النَّارَ ذَا كَانَ لَهْوًا ..
 ذَاكَ كَالْخَنَنِ كَاخْصَاءِ يَفَنُ

(۱) نسخه ثانیه - لا یبطل الدم منك فی القصاص -

- (۱) گریه و درد و غم و زاری خود
 (۲) ای دریده پوستین یوسفان
 (۳) گشته کرگان يك بیک خواهی تو
 (۴) خون نخسبد بعد مرگت در قصاص
 (۵) این قصاص نقد حیلست سازيست
 (۶) زین لعب خواندست دنیا را خدا
 (۷) این جزا تسکین جنگ و فتنه است
- شادمانی وان به بیداری خود
 کرک برخیزند ازین خواب گران
 میدرانند از غضب غضبای تو
 تو مگوکه میرم و یابم خلاص
 پیش زخم آن قصاص بازيست
 کاین جزا لعب است پیش آن جزا
 آن چو خفته است و این چون خفته است

(۱) كَانَ هَذَا ذَا الْكَلَامِ لَا خِتَامَ لَهُ يَا مُوسَى .. بِهِ جَلَّ الْمَرَامُ ..
أَصْحَ دَعْ هَذِي الْحَمِيرَ فِي الْحَشِيرِ .. فَهُوَ الْمَرْغَى لَهَا فِيهِ تَعِيشُ ..

فی بیان ان خلق النار جیاعاً یأنون بان ربنا او سعنا رزقاً و ارسله
لنا عجالة فقد صبرنا

(۲) كَيْ هُمْ فِي الْعَلَفِ هَذَا الْحَسَنِ
فَالذِّئَابُ هُمْ أَصْحَرُ وَ لَنَا
(۳) بَانِينَ كُلِّ ذئبٍ عِنْدَنَا
ذِي الْحَمِيرِ طُعْمَةٌ هَذِي الذِّئَابُ
(۴) طَلَبْتَ مِنْ شَفَتَيْكَ ذِي الْحَمِيرِ
طَلَبْتَ مِنْكَ لَهَا أَنْ تَجْعَلَا
(۵) أَنْتَ مِنْ لُطْفٍ وَ جُودٍ كُمْ لَهُمْ
ذِي الْحَمِيرِ مِنْ نَصِيبٍ مَا لَهَا
كُلُّهُمْ مِنْ أَكِلِهِ يَلْفِي السَّمَنَ
غَضَبًا كَثْرًا أَكُنُوا وَ عَنَا
مُوقِنُونَ نَحْنُ إِذْ بَانَ لَنَا
تَجْعَلُ نَبْغِي لَهُمْ شَرَّ الْعَذَابِ
كِيمِيَاءَ النَّفْسِ الْحَاوِ الْخَطِيرِ
أَدَمِيَّيْنِ .. وَ أَهْلًا فِي الْمَلَأِ ..
قَدْ دَعَوْتَ .. وَ أَدَمْتَ نُصَحَهُمْ ..
عِنْدَنَا أَوْ طَالِعٍ مِمَّا بِهَا

(۱) این سخن پایان ندارد موسیا هین رها کن این خران را در گیا

بیان آن که خلق دوزخ گرسنگانند و نالانند و از حق خواهان که روزیهای ما
فر به کن و زود بما برسان که ما را صبر نماند

(۲) تا همه زان خوش علف فر به شوند هین که گرسنگانند ما را خشممند
(۳) ناله گرسنگان خود را موقنین این خران را طعمه ایشان کنیم
(۴) این خران را کیمیای خوش دمی از لب تو خواست کردن آدمی
(۵) تو بسی کردی بدعوت لطف و جود آن خران را طالع روزی نبود

- (۱) فَإِذَا جَرَّ لِحَافَ النِّعْمَةِ
 (۲) يَذْهَبُ فِيهِمْ سَرِيعاً لِي إِذَا
 يَجِدُ الشَّمْعَ أَنْطَفَى وَالسَّاقِيَا
 (۳) لَهُمُ الطُّغْيَانُ خَلَاكَ عَلَى
 رَاقَةِ يَوْمِ الْجَزَاءِ وَالْحِسَابِ
 (۴) كَيْ لَنَا الْعَدْلُ يُخْلِي الْقَدَمَا
 فِي الْجَزَاءِ كُلُّ مَنْ قُبِحَا وَ حَدَّ
 (۵) ذَلِكَ السُّلْطَانُ مَنْ كَانُوا عَلَنَ
 (۶) فِي الْمَعَاشِ مَعَهُمْ كَانَ الشَّهَى
 فَهُوَ الْمُشْرِفُ فَوْقَ الْبَدَنِ
 (۷) قَصَرَتْ عَنْهُ فُرُؤْيَاهُ أَبَدَ
 يَا فَلَانُ عَنْ حِرَاكِ وَ سُكُونِ
- فَوَلَّهُمْ حَتَّى رَقَادُ الْغَفْلَةِ
 ذَا الْفَرِيقُ نَطَّ مِنْ نُومٍ كَذَا
 ذَهَبَ .. الرُّوحُ الْعَذَابَ لَا قِيَا ..
 حَيْرَةً فَلْيَشْرَبُوا أَيْضاً بِلا
 حَسْرَةٍ لَا تَنْفَعُ وَقْتُ الْعَذَابِ
 خَازِماً .. فِي وَفْقٍ مَا قَدْ عَلِمَا ..
 لَهُ أُعْطِيَ وَفْقَ مَا فِيهِ أَعَدَّ
 لَمْ يَرَوْهُ فِي الْخَفَا كُلُّ زَمَنٍ
 مَعَكَ إِذْ كَانَ .. حَتَّى الْمُنْتَهَى ..
 لَكَ هَبْ رُؤْيَاكَ ذِي فِي الْعَلَنِ
 لَمْ تَكِ الْقَاصِرَةَ مِنْ دُونِ جَهْدٍ ..
 فِي أَمْتَحَانٍ لَكَ كَيْفَ مَا يَكُونُ

تا بردشان زود خواب غفلتی
 شمع مرده باشد و ساقی شده (۱)
 پس بنوشید از جزاهم حسرتی
 در جزا هر زشت را در خور دهد
 بود با ایشان نهان اندر معاش
 گرچه زو قاصر بور این دیدنت
 از سکون و جنبشت در امتحان

(۱) پس فرو پوشان لحاف نعمتی
 (۲) تا چوبچهد از چنین خواب این رده
 (۳) داشت طغیان نشان ترا در حیرتی
 (۴) تا که عدل ما قدم بیرون نهد
 (۵) کان شهی که می ندیدندیش فاش
 (۶) چون خرد با تست مشرف بر تبت
 (۷) نیست قاصر دیدن او ای فلان

(۱) بفتح اول و ثانی است صف آدمی و حیوانات دیگر و هر چیزی که در يك راسته باشد همچو دندان و دکان و خانه (برهان قاطع)

مَعَكَ لَوْ كَانَ .. كُلُّ مُنْقَلَبٍ ..
 مِثْلَ مَنْ كَانَ عَنِ الْعَقْلِ عَقْلٌ
 لَأَمْ دَوْماً أَنْ هُوَ الْقُبْحُ قَصْدٌ
 أَبَدًا لَمْ يَغْفَلِ الْعَقْلُ لَكَ
 لَكَ .. وَهُوَ عَنْكَ أَنَا مَا انفصل ..
 غَافِلًا كَانَ فَأَنِّي قَدَرَا
 أَبَدًا مَا غَفَلْتُ عَنْ عَقْلِكَ
 ذَا أَتَيْتَ .. وَغَدْتُ قَيْدًا لِعَطْبٍ ..
 قُرْبَ شَمْسٍ مِنْ وُجُودٍ هَمَّكَ
 مِنْكَ لَا كَيْفُ لَهُ .. لَا شَبَهُ ..
 لَا أَمَامُ .. لَا بُدَّاءَ لَا نَيْهَاءَ ..

(۱) خالقی ذالْعقل ایضاً ما الْعَجَبُ
 (۲) مِنْ سُكُونٍ وَ إِنْتِقَالٍ بِالْمَثَلِ
 لِلْقُبْحِ دَارَ بَعْدَ الْعَقْلِ قَدْ
 (۳) أَنْتَ كُنْتَ غَافِلًا عَنْ عَقْلِكَ
 مِنْ حُضُورِ الْعَقْلِ ذَاللُّومِ حُصِّلَ
 (۴) لَوْ الْعَقْلُ لَكَ مَا حَضَرَا
 (۵) لَطْمَةً يَضْرِبُكَ لَوْ نَفْسُكَ
 فَمَتَى مِثْلَ الْجُنُونِ وَالشَّغَبِ
 (۶) فَكَأَسْطَرلابِ الْعَقْلُ لَكَ
 (۷) بِهِ تَدْرِي عَقْلُكَ الْقُرْبُ لَهُ
 لَا شِمَالُ لَا يَمِينُ لَا وِرَاءَ

با تو باشد در سکون و نقل نیز
 بعد از آن عقلش ملامت میکند
 کز حضورستش ملامت میکنی
 در ملامت کی ترا سیلی زدی
 کی چنان کردی جنون و نفس تو
 زان بدانی قرب خورشید وجود
 نیست چپ و راست و پس یا پیش رو

(۱) چه عجب گر خالقی آن عقل نیز
 (۲) از خرد غافل شود بر بدتند
 (۳) تو شدی غافل ز عقلت عقل نی
 (۴) گر نبودی حاضر و غافل بدی
 (۵) و از غافل نبودی نفس تو
 (۶) پس ترا عقلت چو اسطرلاب بود
 (۷) قرب بیچونست عقلت را بتو

- (۱) فَالْمَلِكُ كَيْفَ مِنْ قُرْبٍ بِلَا
 ذَلِكَ الْقُرْبُ الَّذِي الْعَقْلُ أَبَدَ
 (۲) أَبَدًا فِي الْأَصْبَعِ مِنْكَ الْحِرَاكُ
 مِنْ يَسَارِ الْأَصْبَعِ أَوْ مِنْ يَمِينِ
 (۳) فَبَوَقْتُ النَّوْمِ وَالْمَوْتِ غَدَتُ
 (۴) فَلَكَ الْأَصْبَعُ إِنْ لَمْ تَرِدْ
 فَهُوَ مِنْ أَيِّ طَرِيقٍ وَ مَحَلِّ
 (۵) إِنْ نُورَ الْبُوءِ بُوءٍ وَ الْإَيْنِ فِي
 جَاءَ مِنْ غَيْرِ الْجِهَاتِ السِّتَةِ
 (۶) عَالَمُ الْخَلْقِ الَّذِي قَيْدَ الْجِهَاتِ
 إِدْرِ لَا فِي جِهَةٍ كَانَ وَلَا
- كَيْفَ كَانَ عَارِيًا مِنْهُ خَلَى
 مِنْ طَرِيقٍ فِيهِ بَحْنًا مَا وَجَدَ
 ذَلِكَ مَا كَانَ.. بِلَا أَيِّ ارْتِيَاكَ..
 أَوْ أَمَامٍ أَوْ وَرَاءِ.. مَا يَبِينُ..
 مِنْهُ وَقْتُ الْيَقْظَةِ فِيهِ بَدَتْ
 مَا لَهُ تَفْعُ.. بِكُلِّ مُورِدٍ..
 يَرِدُ إَصْبَعَكَ يَنْفِي الْعَمَلِ
 عَيْنِكَ مَنْ أَيِّ سَمْتٍ اعْرِفِ
 .. مَنْ بِهَا مَا سَلَكَ بِالْمَرَّةِ..
 عَالَمُ الْأَمْرِ الْعَجِيبِ وَ الْإِصْفَاتِ
 كَيْفَ مِنْ كُلِّ الْحُدُودِ قَدْ خَلَى

- (۱) قرب بیچون چون نباشد شاه را
 (۲) نیست این جنبش که در اصبع تراست
 (۳) وقت خواب و مرگ از وی میرود
 (۴) از چه ره می آید اندر اصبع
 (۵) نور چشم و مردمک در دیده است
 (۶) عالم خلق است با سوی و جهات
- که نیاید بحث عقل آن راه را
 پیش اصبع یا پیش یا چپ و راست
 وقت بیداری قرینش می شود
 کاصبعت بی او ندارد منفعت
 از چه ره آمد بغیرشش جهت
 بی جهت دان عالم امر و صفات

- (۱) عَالَمَ الْأَمْرِ الْعَجِيبَ يَا صَنَمَ
فَإِذَا لَاجَرَمَ الْأَمْرِ كَانَ
(۲) إِذْ يَغْيِرُ جِهَةً ذَا الْعَقْلِ كَانَ
أَعْقَلَ مِنْ عَقْلِ الْأَرْوَحِ مِنْ
(۳) لَيْسَ مَخْلُوقٌ بِأَلَا رَبِّطَ بِهِ
(۴) مَا لَهُ يَا عَمِي كَيْفُ لِأَنْ
فَصُلِّ أَوْ وَصِّلْ وَمَا الظَّنُّ أَفْتَكَّرَ
(۵) وَبَغْيِرَ الْفَصْلِ وَالْوَصْلِ الدَّلِيلِ
لَيْسَ يُطْفِي الْأَتْبَاعُ ذَا أَبَدٍ
- إِدْرِ لَا فِي جِهَةٍ دَوْمًا أَلَمْ
أَكْبَرَ مِنْ جِهَةٍ .. أَوْ مِنْ مَكَانٍ ..
مَا لَهُ كَيْفُ فَعَلَامُ الْبَيَانِ
رُوحٍ .. اللَّطْفُ بِهِ كَلَّا قُرْنٍ ..
ذَلِكَ الرِّبْطُ الَّذِي فِي رَبِّهِ (۱)
لَمْ يَكُ فِي الرُّوحِ سِرًّا وَعَلَنٍ ..
غَيْرَ فَصْلٍ مَعَ وَصْلٍ قَدْ نَظَرَ
إِتْبَعَ لَكِنْ لَكَ حَرَّ الْعَلِيلِ
.. أَوْ لَكَ الْكَشْفُ يَجِيءُ وَالرَّشْدُ

(۱) كانه يقول نعلق كل مخلوق بالله تعالى بلا كيف على الخصوص تعلق الروح بالله تعالى بلا وصل ولا فصل وكذا تعلقها بالجسم بلا وصل ولا فصل لكن الظن والوهم يفتكر الوصل والفصل ولا يفتكر غيره وان قال له كامل الروح لا منفصلة ولا متصلة بالبدن بل علاقتها به وبالله تعالى بلا كيف كان الوهم والظن متجبراً في هذا الخصوص فلا بد وان يحتاج عندئذ الى الدليل والمرشد ينهيه الى مرتبة غير الفصل ليعلم الروح و يعلم الله تعالى بعلم المرشد ولهذا قال اذهب اثرأ من الدليل من غير الوصل والفصل الصوري ولكن بارشاد الدليل الى علم الروح والخالق ولكن الذهاب بالانزلا يسكن حرارة وعطش الطالب لانه بمجرد العلم بعلم الدليل لا يخلو من التقليد ولا يحصل شفاء الصدر حتى يظهر له علم الكشف فان اردت يا هذا تعلم الروح والعقل والامور الغيبية اترك الظن والوهم و اتبع المرشد و استفد منه علم اليقين لتصل لمرتبة الكشف والعيان-

- (۱) بی جهت دان عالم امر ای صنم
(۲) بی جهت بد عقل و علام البیان
(۳) بی تعلق نیست مخلوقی بدو
(۴) زانکه فصل و وصل نبود در روان
(۵) غیر فصل وصل پی بر از دلیل
- بی جهت تر باشد آمر لاجرم
عقل تر از عقل وجان تر هم ز جان
آن تعلق هست بیچون ای عمو
غیر فصل و وصل ننشد گمان
لیک پی بردن نه بنشانند غلیل

مَرَّةً مِنْ بَعْدِ أُخْرَى وَاجْتَهِدْ
يُوصِلُ لِلْوَصْلِ .. بِالشَّانِ تَجَلُّ ..
إِنَّ ذَا الْعَقْلِ .. الَّذِي قَلَّ رُتَبٌ .. (۱)
أَحْمَدُ مِنْ ذَا لَنَا وَصِي يَقُولُ (۲)
.. وَآثَرُ كَوْنِ الْخَوْضِ بِهَا زَادَ وَقَلَّ ..
فَكَّرَ فِي الْوَاقِعِ الْفِكْرُ أَبَدَ
لَهُ حَيْثُ فِي الطَّرِيقِ قَدْ أَمَدَ
مِنْ سُتُورٍ .. نُشِرَتْ مِنْ غَيْرِ لَفٍ ..
لَهُ مَوْصُولًا .. لَهُ الرُّوحَ وَهَبَ ..
هُوَ .. فِي أَوْصَافِهِ كَلَّا بَدَى ..

(۱) لَوْ عَنِ الْأَصْلِ الْبَعِيدُ أَنْتَ جَدُّ
كَيْ لَكَ الْعِرْقُ الْكَرِيمُ فِي الرَّجُلِ
(۲) وَمَتَى الْعَقْلُ لِذَا الرِّبْطِ ذَهَبَ
(۳) كَانَ قَيْدَ الْفَصْلِ وَالْوَصْلِ الرَّسُولُ
قَلِّلُوا الْفِكْرَ بِذَاتِ اللَّهِ جَلَّ
(۴) ذَاكَ مَنْ فَكَّرَ أَنَّ بِالذَّاتِ قَدْ
(۵) لَمْ يَكْ بِالذَّاتِ خَالَ قَدْ وَجَدَ
دُونَهُ حَتَّى الْإِلَهَ أَلْفَ أَلْفَ
(۶) كُلُّ فَرْدٍ كَانَ فِي سِتْرِ طَلَبِ
وَهُمَّ كَانَ بَانَ عَيْنًا غَدَى

(۱) یعنی عقل الدعاش المربوط بالوصل و الفصل لا يقدر على هذا يتعلق الروحاني
(۲) عنه (ص) تفكروا في كل شيء و لاتفكروا في ذات الله - او - تفكروا خلق
الله ولا تفكروا في الله فتهلكوا -

تا ر ک مردیت آرد سوی وصل
بسته فصل است و وصل است این خرد
بحث کم جوئید در ذات خدا
در حقیقت آن نظر در ذات نیست
صد هزاران پرده آمد تا اله
وهم او آنست کان عین خود اوست

(۱) پی پیایی می بر اردوری ز اصل
(۲) این تعلق را خرد چون پی برد
(۳) زین وصیت کرد ما را مصطفی
(۴) آن که در ذاتش تفکر کرد نیست
(۵) هست آن پندارد او زیرا برام
(۶) هر یکی در پرده موصول جوست

- (۱) فَالْنَبِيُّ الْوَهْمَ هَذَا قَدْ أَرَاكَ
طَائِفَ السُّودَاءِ مِنْ هَذَا الْغَلَطِ
(۲) حَيْثُ فِي الْوَهْمِ لَهُ تَرْكُ الْأَدَبِ
(۳) لَهُ نَكْسُ الرَّأْسِ أُعْطِيَ وَهُوَ أَنَّ
يَمْضِي خَالَ أَنَّهُ رَاسِي الْجَبَلِ
(۴) إِذْ لِهَذَا كَانَ حَدٌّ مِنْ سَكَرٍ
(۵) اِعْمَلُوا الْفِكَرَ بِمَا مِنْهُ عَجِيبٌ
(۶) ذَلِّلُوا أَنْفُسَكُمْ لَمَّا الذَّقْنِ
نَتَفَ الْحَدَّ لَهُ شَاوًا دَرَى
(۷) غَيْرَ لَا أَحْصِي مِنَ الرُّوحِ الثَّنَا
مَا لَهُ حَدٌّ وَلَا أَيُّ عَدَدٍ
- عَنْهُ حَتَّى لَا يَكُونُ بِالْمَالِ
.. وَ يَرَى الرُّوحَ عَذَابًا وَسَخَطًا..
مَنْ يَغْيِرُ أَدَبَ الرَّبِّ غَضَبٌ
يَمْضِي نَحْوَالًا سَفَلًا.. كَلَّ زَمَنٌ.
غَالِبٌ ذُو قُوَّةٍ جَلَّ عَمَلٌ
أَنَّ مِنَ الْأَرْضِ السَّمَاءَ مَا اخْتَبَرَ
مِنْ عَظِيمِ الْوَصْفِ مِنْهُ وَالْمُهَيْبِ
وَالسِّبَالِ لَهُ مِنْ صُنْعٍ وَفَنٍ
فَعَلَى الصَّانِعِ بَعْدَ مَا جَتَرَى
لَا يَقُولُ قَالِبِيَانُ ذَا هُنَا (۴)
لَا وَلَا فِي بَسِطِهِ قَالَ أَحَدٌ..

(۱) اشاره الى قوله (ص) لا احصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك -

- (۱) پس پیمبر دفع کرد این وهم ازو
(۲) زانکه اندر وهم او ترك ادب
(۳) سرنگونی آن بود کوسوی زیر
(۴) زانکه حد مست باشد اینچنین
(۵) در عجبهایش بفکر اندر روید
(۶) چون ز صنعش ریش و سبک کم کند
(۷) چونکه لا احصى نگوید او ز جان
- تا نباشد در غلط سودا پزاو
بی ادب را سرنگونی داد رب
میرود پندارد او کوه است چیر
کو نداند آسمان را از زمین
از عظیمی و از مهابت کم شوید
حد خود داند ز صانع تن زند
کز شمار و حد برونست آن بیان

فی بیان ذهاب اسکندر ذی القرنین لجبل قاف و طلبه منه ان قل عن
عظمة الله تعالى لنا و قول جبل قاف ان عظمته لا تأتي فی بیان لان الادراکات
تفنی عند عظمته و بیان تضرع ذی القرنین لجبل قاف ان ما فی خاطرك من صنائعه
و عليك - سهل قل لی -

- (۱) رَاحَ ذُو الْقَرْنَيْنِ نَحْوَ جَبَلِ قَافِ الرَّاسِي بِأَسْمَى قُلِّ
نَظَرَ ذَا الْجَبَلِ الشَّدَرَ الْخَضِرَ صَافِيًا .. صَلْدًا وَرِيَانًا نَضِرَ ..
(۲) دَارَ دَوْرَ الْعَالَمِ فِيهِ مُحِيطٌ حَائِرًا ظَلَّ بِذَا الْخَلْقِ الْبَسِيطِ
(۳) قَالَ أَنْتَ جَبَلٌ بَاقِي الْجِبَالِ مَا هِيَ .. الْأَشْبَاهُ كَانَتْ وَالْمِثَالُ ..
فِي أَمَامِ الْمَجْدِ مِنْكَ وَالْعِظَمِ لَعِبَةٌ كَانَتْ وَ هُزُؤًا بِالْقِمَمِ
(۴) لَهُ قَالَ ذَا الْجِبَالِ ذِي الْعُرُوقِ لِي كَانَتْ وَ هِيَ مِثْلِي لَا تُرُوقُ
(۵) بِجَمَالٍ أَوْ بِهَاءٍ فَانَا لِي بِكُلِّ بَلَدٍ فِي ذِي الدُّنَا
عِرْقُ الْمَخْفِي كَانَ الْعَالَمُ بِعُرُوقِي لَا سِوَاهَا قَائِمُ

رفتني ذوالقرنین بکوه قاف و درخواست کردن که ای کوه قاف از عظمت
حق ما را بگو و گفتن کوه قاف که صفت عظمت او بگفت نباید که پیش آن
ادراکها فنا شوند و لایه کردن ذوالقرنین از صنایعش که در خاطر داری
و بر تو گفتن آن آسان تر بود بگوی

- (۱) رفت ذوالقرنین سوی کوه قاف دید که را کز زمره بود صاف
(۲) کرد عالم گشته و دور او محیط مانند حیران اندران خلق بسیط
(۳) گفت تو کوهی دگرها چيستند که به پیش عظم تو بازيستند
(۴) گفت رگهای من اند آن کوهها مثل من نبوند در حسن و بها
(۵) من بهر شهری رگی دارم نهان بر عروقم بسته اطراف جهان

(۱) سبزواری صفحه (۳۲۵) کوه قاف معنیش قلب انسان کامل که ابویزید فرماید که اگر عرش
و آنچه جاربت بآن درآید در زاویه از او درقلب آبی یزید احساس بآن نشود قاف و القرآن المجید
قاف قلب است و صورتش عالم مثال است الخ

- (۱) وَ بِهَا أَطْرَاقُهُ الْحَقُّ عَقَدَ
قَصَدَ لِي أَمْرَ يَا قَافَ أَنْ
(۲) أَنَا ذَاكَ الْعِرْقَ حَرَّكَتُ عَجَلَ
(۳) بَلَدٌ إِنْ قَالَ لِي يَكْفِي سَكَنُ
أَنَا بِالْفِعْلِ بِسَعْيٍ وَ اجْتِهَادُ
(۴) سَاكِنٌ كَالْمَرْهَمِ لَكِنْ كَثِيرُ
مَعَ أَنْ مِنْهُ الْكَلَامُ بَحْرَاكَ
(۵) عِنْدَ ذَاكَ الْغَافِلِ مَنْ جَهْلًا
مِنْ بُخَارِ الْأَرْضِ ذَا زِلْزَالٍ كَانَ
- فَإِذَا مَا هُوَ زِلْزَالٌ بَلَدُ
حَرَّكَ الْعِرْقَ لَكَ فِي ذَا الزَّمَنِ
مَعَ قَهْرٍ وَ بِذَلِكَ الْعِرْقُ اتَّصَلَ
عِرْقِي هَذَا سَكَنْتُ فِي لَزْمَنِ
طَائِعُ الْأَمْرِ لَهُ كَيْفَ أَرَادُ ..
فِعْلِي السَّاكِنُ كَالْعَقْلِ أَصِيرُ
وَلَدَى الظَّاهِرِ لَا عَقْلَ هُنَاكَ ..
عَقْلُهُ هَذَا لَهُ مَا وَصَلًا
لَا سُودًا .. لَهُ دَلُّ الْإِمْتِحَانِ ..

- (۱) حق چو خواهد زلزله شهری مرا
(۲) پس بجنبانم من آن رگ را بقهر
(۳) چون بگوید بس شود ساکن رگم
(۴) همچو مردم ساکن و بس کارکن
(۵) نزد آن کس که نداند عقلش این
- امر فرماید که جنبان عرق را
که بدان رگ متصل گشته است شهر
ساکنم و از روی فعل اندر تگم
چون خرد ساکن و زوجنبان سخن
زلزله هست از بخارات زمین

نملة ذهبت على ورق رأيت كتابة القلم فمدحت القلم نملة أخرى غيرها

اکثر نظراً قالت امدح الاصابع لا القلم نملة اخرى اسرع منهما معاً نظراً قالت

انا امدح العضد لان الاصابع فرع العضد (۱)

(۱) نَمْلَةٌ كَمْ صَفَرَتْ قَدْ نَظَرَتْ فَوْقَ طَرَسٍ قَلَمًا فَاَنْبَهَرَتْ

أَيْضًا السِّرَّ الْعَجِيبَ ذَا إِلَى نَمْلَةٍ أُخْرَى أَبَانَتْ عَجَلًا

(۲) أَنْ هَذَا الْقَلَمَ كَمْ مِنْ غَرِيبٍ مِنْ تَصَاوِيرِ لَهَا الْحَيْنُ عَجِيبُ

عَمِلَ كَالسُّوسَنِ الْغَضِّ الْكَثِيرِ وَالرَّيَاحِينَ مَعَ الْوَرْدِ الْثَّخِيرِ

(۳) قَالَتْ النَّمْلَةُ تِلْكَ الْأَصْبَعُ هُوَ أَسْتَاذٌ وَفِيهَا الْمُبْدَعُ

وَ يَفْعَلُ كَانَ فَرْعًا وَ أَثَرَ بَتَّةَ ذَا الْقَلَمِ .. كَيْفَ قَدَّرَ ..

(۱) اراده‌ها بالورق حوادث الارض وبالنمل خلق الارض وبالنقوش الظاهر من الحوادث

فان الحكماء علموا ان الموتر الحقيقي الطبائع الاربعة و تزلزل الارض من تزامم بخار الارض و اسندرا الانبات الى الربيع و علموا الاشياء كلها من الاسباب الظاهرة و من سخافة عقلم له بسندوها الى الله تعالى و لم يعلموا ان الحوادث لا تظهر الا بامرہ

موری بر کاغذی میرفت نوشتن قلم دید قلم را ستودن گرفت موری دیگر چشم نیز تر

بود گفت ستایش انگشتان را کنم موری دیگر که از هر دو چشم روشن تر بود گفت

من بازو را ستایم که انگشتان فرع بازویند

(۱) مور کی بر کاغذی دید او قلم گفت با مور دگر آن راز هم

(۲) که عجائب نقشها بین کلك کرد همچو ريحان و چو سوسن زار و ورد

(۳) گفت آن مور صبع است این پیشه‌ور وین قلم در فعل فرع است و اثر

- (۱) قَالَتِ النَّمْلَةُ تِلْكَ الثَّالِثَةُ
كُلُّهَا لِلْعَصِيدِ الْأَصْبَعِ قَدْ
(۲) فَلَهَا الْقَوْلُ كَذَا بِالْجَمْلَةِ
فَرْدَةٌ جَاءَ لَهَا الشَّانُ الْكَبِيرُ
(۳) قَالَتِ الصَّنْعَةُ هُذَى وَالنَّظَرُ
فَهِيَ بِالْمَوْتِ وَبِالنَّوْمِ الْخَبِيرِ
(۴) كَالِلبَّاسِ وَالْعَصَا الصُّورَةُ قَدْ
فَبَغِيَرِ الْعَقْلِ وَالرُّوحِ الصُّورِ
(۵) مَا لَهَا خُبْرٌ بِأَنْ كَانَ الْفَوَادُ
حَيْثُ لَا تَقْلِبُ لِلَّهِ الْأَجَلَ ..
(۶) لَوْ زَمَانًا لُطْفَهُ الْحَقُّ يُزِيلُ
بِالْحِمَاقَاتِ لَهُ يُبْدَى الْعَجَبُ
- قُوَّةُ الصَّنْعَةِ هُذَى النَّافِثَةُ ..
ضَعْفٌ مِنْ يَدِهِ النَّقْشُ عَقْدٌ
قَدْ سَمَى حَتَّى الْقَضَا فِي نَمْلَةٍ
فِي النِّمَالِ الْفُطْنَةُ كَانَتْ يَسِيرُ
لَا تَرَوْ مِنْ صُورَةٍ أَبَدَتْ أَثَرَ
تَفَقَّدَ عَنْهَا لَهَا ذَاكَ أُسْتَتَرَ
ظَهَرَتْ .. مِنْ مِثْلِهَا وَصَفًا وَحَدَّ ..
لَمْ تُحَرِّكَ .. مَا لَهَا أَيْ أَثَرَ
أَبَدًا وَ الْعَقْلُ ذَاكَ كَالْجَمَادِ
مَنْ بِهِ الْكَوْنُ يَدُورُ فِي الْعَمَلِ
عَنْهُ فَالْعَقْلُ السَّلِيمُ وَالنَّبِيلُ
نَبْلُهُ وَالصَّدْقُ بِالْكَلِّ ذَهَبٌ ..

کاصبع لاغر ز زورش نقش بست

مهتر موران فطن بود اندکی

کان بخواب و مرگ کرد بیخبر

جز بعقل و جان نچندد نقشاها

بی زتصلیب خدا باشد جماد

عقل زیرک ابلهیا می کند

(۱) گفت آن مور سوم کز بازوست

(۲) همچنین میرفت بالا تا یکی

(۳) گفت کز صورت نه ببینید این هنر

(۴) صورت آمد چون لباس و چون عصا

(۵) بی خبر بود او که آن عقل و فؤاد

(۶) یکرمان از وی عنایت بزکند

ایضاً التماس ذوالقرنین من جبل قاف ان یبین صنعاً من صنائع

الحق تعالی

- (۱) جَبَلُ قَافٍ لِأَنَّ مِنْهُ الدَّرَرُ
لَهُ ذُو الْقَرْنَيْنِ لَمَّا وَجَدَا
(۲) قَالَ يَا نَاطِقُ بِالسِّرِّ خَيْرُ
(۳) قَالَ رُحُ فَالْوَصْفُ ذَاكَ أَهْوَلُ
(۴) أَوْ يَأْنٍ لِلْقَلَمِ مِنْ قُدْرَةٍ
(۵) خَبَرًا مِنْهَا لَهُ قَالَ الْيَسِيرُ
(۶) أَيُّهَا الْخُبْرُ الْجَمِيلُ قُلْ فَقَالَ
مَنْ ثَلَاثَ مِائَةِ عَامٍ الطَّرِيقُ
(۷) يَجِبَالٍ مِنْ ثُلُوجٍ وَجَعَلَ
وَ يَكُلُ زَمَنٍ مِنْهَا مَدَدُ
- بِالْمَقَالِ تَقَبَّ .. اللَّبَّ بِهِرُ
نَاطِقًا .. مَعَهُ الْكَلَامُ عَقْدًا
مِنْ صَفَاتِ الْخَالِقِ إِبْدَى الْيَسِيرِ
أَنَّ لَكَ فِيهِ الْبَيَانُ يَجْعَلُ
فَوْقَ طَرِسٍ يَكْتُبُ بِالنُّدْرَةِ
مِنْ عَجِيبِ قِصَّةِ الْحَقِّ الْقَدِيرِ
هَذِهِ الضُّجْرَاءُ الَّتِي أَعْيَتْ مَجَالَ..
كَانَ فِيهَا مَلَأَ الْمَلِكُ الْحَقِيقُ
لَا يَعْدُ جِبَالًا فَوْقَ جَبَلٍ
وَصَلَ ثُلُجٌ بِالْأَحَدِ وَعَدُ

باز التماس کردن ذوالقرنین از کوه قاف تا بیان صنعی از صنایع حق تعالی

- (۱) چونکه کوه قاف در نطق سفت
(۲) کای سخن گوی خبیر راز دان
(۳) گفت روکان و صفزان هائل تراست
(۴) یا قلم را زهره باشد که بسر
(۵) گفت کمتر داستانی بازگو
(۶) گفت اینک دشت سیمصد ساله راه
(۷) کوه بر که بیشمار و بی عدد
- چونش گویا یافت ذوالقرنین گفت
از صفات حق بکن با من بیان
که بیان بر وی تواند برد دست
بر نویسد بر صحائف زان خبر
از عجیبهای حق ای خبر نکو
کوههای برف پر کرده است شاه
میرسد در هر زمان برفش مدد

جَبَلِ الثَّلْجِ لَهُ الْكَثْرُ التَّمَسَّ
 مَالَهُ حَدٌّ وَبِالصُّنْعِ غَرِيبٌ ..
 لَمْ تَكُ حَرِّ الْحَجِيمِ وَالْأَذَى
 كَجِبَالِ الثَّلْجِ إِدْرِ فِي الْمَلَأِ
 لَهُمْ لَا يُحْرِقُ مِنْ ذَا التَّوْرِي
 نَاسِجَ الثَّلْجِ وَمَنْ بَرَدًا بَدَى
 جَبَلُ قَافٍ وَذَابَ فَرَقًا
 سَقَرٌ دَوْمًا غَدَتِ وَالْذَّرَّةُ
 لَهُ مِنْ قَهْرِ كَذَا عُظْمًا سَمَى
 أَنْ عَلَيَهَا سَبَقَ وَافِي الْقِدَمِ ..
 أَيُّ نَوْعٍ مَعْنَوِي حَصَلَا
 يَلْفَ مِنْ زَوْجِيَّةٍ مَا أَنَّ أَلَمَ

(۱) جَبَلِ الثَّلْجِ عَلَا كُلِّ نَفْسٍ
 وَصَلَ مِنْ مَخْزَنِ بَرَّافٍ عَجِيبٍ
 (۲) يَا مَلِيكَ مِثْلُ ذِي الصَّخْرَا إِذَا
 (۳) بَنَّةٌ أَحْرَقَنِي مِنْ غَفْلَا
 كَمَى حِجَابِ كُلِّ مَنْ سِرًّا دَرَى
 (۴) وَلَوْ أَنَّ عَكْسَ جَهْلٍ مِنْ غَدَى
 لَمْ يَكُ مِنْ نَارِ شَوْقٍ أَحْرِقَا
 (۵) فَلِقَهْرِ اللَّهِ جَلَّ الذَّرَّةُ
 (۶) بَغْيِ تَهْدِيدِ اللَّئَامِ مَعَ مَا
 أَنْظَرَ الْبَرْدَ لِلْطَّفِّ مِنْهُ عَمَ ..
 (۷) سَبَقُ سِنٍ دُونَ كَيْفٍ وَبِلَا
 فَهُوَ السَّابِقُ وَالْمَسْبُوقُ لَمْ

دمبدم ز انبار بیحد و شگرف
 تف دوزخ محو کردی مرمر را
 تا نسوزد پرده هر راز دان
 سوختی از نار شوق آن کوه قاف
 بهر تهدید لئیمان دره ایست
 برد لطفش بین که بروی سابق است
 سابق و مسبوق دیدی بی دوئی

(۱) کوه برفی میزند بر کوه برف
 (۲) گر نبودی اینچنین دادی شها
 (۳) غافلان را کوههای برف دان
 (۴) گر نبودی عکس جهل برف باف
 (۵) آتش از قهر خدا خود ذره ایست
 (۶) با چنین فهری که زفت و فائق است
 (۷) سبق بیچون و چگونه معنوی

- (۱) وَ إِذَا مَا أَنْتَ لَمْ تَنْظُرْ فَذَاكَ
إِذْ عُقُولُ الْخَلْقِ مِنْ ذَا الْمَعْدِنِ
(۲) فَعَلَى النَّفْسِ لَكَ الْعَيْبُ ضَمِي
وَمَتَى الطَّيْرُ مِنَ الطِّينِ الْفَلَكُ
(۳) كَانَ لِلطَّيْرِ الْهَوَا عَالِي الْمَجَالِ
مِنْ هَوَى مَعَ شَهْوَةٍ كَانَ وَ مَا
(۴) فَإِذَا حَيْرَانَ صِرَ مِنْ غَيْرِ لَا
(۵) تُرْسِلُ الرَّحْمَةَ حَيْثُ أَلَهُمْ لَكَ
لَوْ تَقُولُ أَنْتَ إِقْرَارًا أَبْلَى
(۶) وَ إِذَا مَا قُلْتَ لَا لَا الْعُنُقَا
حَيْثُ أَنَّ الْقَهْرَ فِي ذِي لَا لَكَ
- كَانَ مِنْ فَهْمٍ حَقِيرٍ ذِي ارْتِبَاكَ
مِنْ شَعِيرِ حَبَّةٍ .. أَنْ تُوزَنَ ..
لَا عَلَى آيَاتِ دِينٍ لَوْ تَعِي
وَصَلَ .. أَوْ سَاحِرَ سَاوِي الْمَلِكِ ..
حَيْثُ أَنَّ نَشْوَهُ وَالْإِعْتِدَالَ
غَيْرُهُ مِنْ ذِينَ شَبَّ وَ نَمَى
وَبَلَى حَتَّى إِلَيْكَ الْمَجْمَلُ
قَلَّ عَنْ هَذِي الْأَعَاجِبِ ارْتِبَاكَ
كَانَ تَكْلِيفًا وَ قَدْرًا سَفَلًا
ضَرَبْتَ مِنْكَ وَ مِتَّ حَقْمًا
رَبَطَ الْمَنْقُذُ تَوًّا أَهْلَكَ

- (۱) گر ندیدی آن بود از فهم پست
(۲) عیب برخود نه نه بر آیات دین
(۳) مرغ را جولان که عالی هواست
(۴) پس تو حیران باش بی لابلای
(۵) چون ز فهم این عجائب کودنی
(۶) ور بگوئی نی زند نی کردنت
- که عقول خلق زان کان یکجواست
که رسد بر چرخ دین مرغ کلین
زانکه نشوا و ز شهوت و ز هواست
تا ز رحمت پیشت آید مجملی
گر بلی کوئی تکلف میکنی
قهر بر بندد بدان نی روزنت

- (۱) فَإِذَا فِي مِثْلِ مَا مَرَّ فَصِرَ
كَمَى لَكَ النَّصْرُ مِنَ الْحَقِّ مُدَامَ
- (۲) حَائِراً دَائِخَ فِي قَيْدِ الْفَنَاءِ
- (۳) عَظْماً فِي عَظْمٍ ذَاتِ فَإِنْ
لَبِئْسَ صَارَ لَكَ ذَلِكَ الْعِظَمُ
- (۴) حَيْثُ أَنَّ الشَّكْلَ يَبْدُو بِالْعِظَمِ
وَ إِذَا مَا الْعَاجِزَ أَنْتَ تَصِيرُ
- وَالِهَاءَ حَيْرَانَ حَسْبُ وَ مُصِرَ
يَرِدُ لُطْفاً وَ رَاءَ وَ أَمَامَ
إِذَا تَصِيرَ قُلْتَ صِدْقاً إِهْدِنَا
بِرَجِيفٍ وَ خُضُوعٍ تَقْتَرِنَ
سَمْتِياً .. وَ لَكَ تَأْتِي النِّعَمُ ..
لِلَّذِي أَنْكَرَ .. مَا خَافَ الْآثَمُ
فَهُوَ الْإِحْسَانُ وَاللُّطْفُ الْكَثِيرُ (۱)

فی بیان اراءة جبرئیل نفسه للرسول (ص) من سبعمائه جناح له بجناح

واحد سد الافق و حجب الشمس مع جميع شعاعها

(۵) قَالَ نَبِيُّ عِنْدَ جَبْرِئِيلَ ذَكَرَ يَا خَلِيلِي كَيْفَمَا كَانَتْ تُقَرَّرُ

(۱) و بهذه المناسبة قال السم تنظر لجبريل (ع) لما باتى لحضور الرسول (ص) يأتي في غاية حسن الصورة مع كونه في حد ذاته عظيم الهيئة والشأن و طلب منه الرسول الشكل بهيئة الملكوتية فلما رآها لم تجملها .

- (۱) پس همین حیران و واله باش و بس
- (۲) چون که حیران گشتی و گیج و فنا
- (۳) زفت زفت است و چو لرزان میشوی
- (۴) زانکه شکل زفت بهر منکر است
- تا در آید نصر حق از پیش و پس
با زبان حال گفتی اهدند
میشود آن زفت نرم و مستوی
چونکه عاجز آمدی لطف و بر است

نمودن جبرئیل خود را بمصطفی (ع) بصورت خویشتن و از هفت صد پر او چون

یک پر ظاهر شد افق را بگرفت و آفتاب محجوب شد با همه شعاعش

(۵) مصطفی میگفت پیش جبرئیل که چنانکه صورت تست ای خلیل

- (۱) صُورَةٌ فِیْكَ لِیَ أَظْهِرُهَا عَلَنَ
 كِیَّ أَنَا أَنْظُرُكَ مِنْ مِثْلِ مَنْ
 عَیْنَهَا مَحْسُوسَةٌ فِی ذَا الزَّمَنِ
 نَظَرُوا الْحِسَّ .. أَوَازِیْهِمْ یَفْنُ ..
 (۲) قَالَ لَا تَقْدَرُ مَا كَانَتْ لَكَ
 وَ رَقِیقُ وَ عَلَیْكَ الصَّعْبَ ذَا
 (۳) أَدْنَى قَالَ لِأَنَّ هَذَا الْجَسَدَ
 ضَعْفُهُ كَانَ وَ مِنْ غَیْرِ مَدَدٍ
 (۴) كَانَ لِلْإِنْسَانِ حِسٌّ فِی الْبَدَنِ
 غَیْرَ أَنَّ فِی الْبَاطِنِ الْخَلْقُ الْعَظِیمُ ..
 كَانَ .. فِیهِ الْعَالَمُ كُلًّا أُقِیمُ .. (۱)
 كَانَ .. فِیهِ لَكَ ضَجْرٌ وَ أَدْنَى
 یَنْظُرُ الْحِسَّ لَهُ فِی أَىِّ حَدٍ
 .. وَ یَرَى مَا وَجَدَ مَا ذَا فَقَدْ ..
 دَقِيقُ مُضْنَى .. زَهْدٌ بِالثَّمَنِ ..
 كَانَ .. فِیهِ الْعَالَمُ كُلًّا أُقِیمُ .. (۱)

(۱) و بهذا قال تعالى و لرجلنا ه لجمالنا رجلا و للبسنا علیه ما یسون قال صاحب الحلالین فی سورة الانعام فی تفسیر هذه الاية (اجمناه) ای الملك (جلا) ای علی صورته لیتمكنوا من رؤیة اذا لاقوة للبشر علی رویه الملك .

(۲) ای جسم الاشارة بحسب الظاهر بحر و حجر و حديد و لكن فی الصفة و الاثر الجسم لقدامه و حجر .

- (۱) مر مرا بنما تو محسوس آشکار
 تا به بینم مر ترا نظاره وار
 (۲) گفت نتوانی و طاقت نبودت
 حس ضعیف است تنگ سخت ایادت
 (۳) گفت بنما تا به بیند این حسد
 تا چه حد حس ناز گشت و بی مدد
 (۴) آدمی را هست حس تن سقیم
 لیك در باطن یكى خلق عظیم

- (۱) كَانَ مِثْلَ الْحَجَرِ هَذَا الْبَدَنُ
غَيْرَ أَنَّ فِي وَصْفِهِ وَالْأَثَرِ
(۲) مُوَلِّدَ الْأَيْجَادِ لِلنَّارِ الْحَجَرُ
وَلَدَ النَّارِ لِذَيْنِ الْوَالِدَيْنِ
(۳) بَعْدَ ذِي النَّارِ وَإِنْ وَصَفَ الْيَدِ
فَهِىُ قَاهِرَةٌ ذَلِكَ الْجَسَدُ
(۴) ثُمَّ كَأَبْرَاهِيمَ أَيْضًا فِي الْجَسَدِ
عَادَ بُرْجُ النَّارِ فِي قَهْرٍ شَدِيدٍ
(۵) وَلِذَا قَالَ الرَّسُولُ ذَوَالْفُنُونِ
وَالْحَدِيدِ لَا سِوَاهُ فِي الْعَلَمِ
كَانَ كَالْقَدَاحَةِ وَالْحَجَرِ ..
وَالْحَدِيدُ .. أَظْهَرَاهَا بِالشَّرِّ (۱)
مَا أَرَادُ أَمْطَرَ قَهْرًا وَشَبْنِ
قَدْ غَدَتِ وَالْعَمَلِ لِلْجَسَدِ (۲)
وَعَلَيْهِ شُعْلَةٌ أَضْرَتِ أَبَدَ
شُعْلَةٌ مِنْهَا لِحَرٍّ مُتَّقَدٍ
وَبِهَا الْبَرْدُ مَعَ الْوَرْدِ يَزِيدُ ..
رَمَزَ نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّائِقُونَ

(۱) ای جسم ادمی کالحجر و القداحة فاذا نظرت لصفاته و آثار جسمه هذا من مقارنة الاعمال الصالحة يظهر منه علم و خلق عظیم و هما غالبان و قاهران على جسده و على سائر الاجساد كان أن النار بعد تولدها من الحجر و الحديد غالبه عليها و قاهره
(۲) یعنی الحجر و الحديد و لو كانا فی الظاهر حقیرین و لكن النار تتولد منها فتغلب علیهما و علی غیرهما و الانسان باعتبار الجسمانیة و لو كان ضعیفاً و لكن باعتبار الروحانیة قوی .

- (۱) بر مثال سنگ و آهن این تنه
(۲) سنگ و آهن مولد ایجاد نار
(۳) باز آتش دستکار وصف تن
(۴) باز در تن شعله ابراهیم وار
(۵) لاجرم گفت آن رسولان ذوالنون
لیک هست او در صفت آتش زنه (۱)
زاد آتش زین دو والد قهر بار
هست قاهر بر تن شعله او شعله زین
که ازو مقهور گردد برج نار
رمز نحن الاخرون السالقون

(۱) یعنی آتش بر سنگ و آهن غالب شود و شعله بر آتش غالب است همچنین تن آدمی ضعیف است و آنچه در باطن اوست بغایت قوی است (شرح بحر العلو بر ج ۲ ص ۱۶۱) سبزواری درین خصوص چیزی ننوشته است .

حَجَّيْتُ.. قَدْ خَطَفَتْ رُوحًا وَقَلْبُ..
 هَيْبَةً مِمَّا بَدَى مِنْهُ لَدَيْهِ
 جَاءَ جَبْرِيلُ وَفِي الْحِضْنِ أَقْرُ
 أَبَدًا وَاللُّطْفُ ذَا لِلْأَصْدِقَاءِ
 لِلْمُلُوكِ الْهَيْبَةِ كَانَتْ زَمَنُ
 أَخَذَ .. الْقَوَادِ هَوْلُ الْعِدَدِ
 لَهُمْ .. وَالْعِظَمُ ذَاكَ الْمَخُوفُ ..
 أَرْجَفَ وَالصَّخْبُ ذَاكَ الرِّزِينَ
 ذَاكَ مَا إِلَّا رَواحُ كُلِّ زَمَنٍ
 ذَاكَ كَانَ لِعَوَامِ الْعَابِرِينَ
 لَهُمْ تُبْدَى .. وَيَخْشَوْنَ الْمَمَرُ ..

(۱) ریشة قادیمة شرقاً و غرب
 و النبی المصطفی اغمی علیه
 (۲) اذله فی الخوف و الرعب نظر
 (۳) هذه الهیبة حظ الغرباء
 (۴) کان مبدولاً بلا اذنی ثمن
 من علی الدست السیوف بالید
 (۵) و العبد و المراح و السیوف
 (۶) من هو بالهیبة اُسد العرین
 للنقیبین و کلّ محجن
 (۷) ضعف من هیبة فیہ تبین
 فی الانام کئی عن الملک الخبر

از مهابت گشته بیفش مصطفی
 جبرئیل آمد در آغوشش کشید
 وان قحمش دوستان را رایگان
 هول سرهنگام و صارمها بدست
 که بلرزند از مهابت شیرها
 که شود سست از مهابت جانها
 که کندشان از شهنشاهی خبر

(۱) شهری بگرفته شرق و غرب را
 (۲) چون ز بیم و ترس بیهوشش بدید
 (۳) آن مهابت قسمت بیگانگان
 (۴) هست شاهان را زمانی برنشست
 (۵) دور باش و نیزه و شمشیرها
 (۶) بانگ چاوشان و آن چوکانها
 (۷) این برای خلق عام و رهگذر

يَخْلَعُ بُرْطُلَةً الْكَبِيرَ زَمَنُ
 فِيهِ مَنْ حُبِّ لِذَاتِ كَمْ سَمَى
 تَعْمَلُ مِنْ ذَا شُرُورًا وَفَتَنُ
 كَانَ هَذَا الْمَلِكُ الشَّهْمُ الْأَسَدُ
 تَهْلِكُ الْأَهْوَاسُ مِنْ قَيْدِ النُّحُوسِ
 جَاءَ أَيْضًا نَحْوُ مَنْ .. فِيهِ قُرْنُ
 هَيْبَةٍ كَانَتْ هُنَا أَوَانُ أَتَى
 حِلْمُ الرَّحْمِ هُنَا ذَوْمًا عِلَلُ
 مَا سَمِعْتَ .. رَغْدُ فَوْقَ رَغْدُ
 فِي الْجِلَادِ صَوْتُ صَنْجٍ وَ نَزَقُ

(۱) اِلْعَوَامِ الْعِظَمُ هَذَا لِأَنَّ
 (۲) ذَا الْفَرِيقُ كَيِّ هُوَ بُكْسَرِمَا
 نَفْسُهُ لِلْمُجَبَّةِ تَرَعْبُ أَنْ
 (۳) تَأْمَنُ الْبَلَدَةُ أَنْ فِي الْقَهْرِ قَدْ
 (۴) قَاسِيَا الْحُكْمِ فَقِي هَذَا النُّفُوسُ
 (۵) تَمْنَعُ الْهَيْبَةُ هَذِي ثُمَّ إِنْ
 وَ لِسَمَتِ عِشْرَةِ الْخَاصِ مَنَى
 (۶) مِنْ قَصَاصٍ وَقَعَ الْحِلْمُ عَلَى
 غَيْرَ صَوْتِ الصَّنَجِ وَالْعُودِ أَبَدُ
 (۷) يُوجَدُ طَبَلٌ وَ كُوسٌ وَ فَرَقُ

تا کلاه کز بنهند آن گروه
 نفس خود بین فتنه و شر کم کند
 دارد اندر قهر زخم گیر و دار
 هیبت شه مانع آید زان نحوس
 کی بود آنجا مهابت یا قصاص
 بشنوی از غیر جنگ و نی خروش
 وقت عشرت با خواص آواز جنگ

(۱) از برای عام باشد این شکوه
 (۲) تا من و ماهای ایشان بشکند
 (۳) شهر از این ایمن شود کاین شهریار
 (۴) پس بمیرد آن هوسهای نفوس
 (۵) باز چون آید سوی بزم خاص
 (۶) حلم بر حلم است و رحمتها بجوش
 (۷) طبل و کوس و هول باشد وقت جنگ

- (۱) كَانَ وَقْتَ الْأَنْسِ دِيَوَانَ الْحِسَابِ
مَنْ هُمْ حُلُّو الْوُجُوهِ الْقَدْحَا
(۲) ذَلِكَ الدِّرْعُ مَعَ الْخُوْذِ إِلَى
كَانَ لِلتَّعْرِيشِ لِلْمَلِكِ الْأَغْرُ
(۳) ذَلِكَ كَلَامٌ لَا يُحَدُّ يَا جَوَادُ
(۴) ذَلِكَ الْحِسُّ الَّذِي فِي أَحْمَدٍ
فِيهِذَا لِنَفْسٍ تَحْتَ تُرَابٍ
(۵) وَ عَظِيمُ الْخَلْقِ ذَاكَ مَنْ غَدَى
لَا يَتَغَيَّرُ هُوَ فِي مَقْعَدٍ
- لِلْعَوَامِ وَضَعُوا .. وَفَقَ الصَّوَابِ
صَاحِبُوا .. وَالْعُودَ زَادُوا فَرَحًا ..
حَمَلَةَ الْحَرْبِ أُعِدَّ فِي الْمَلَأِ
ذَلِكَ الْحَرِيرُ وَ الْبِلَاسُ الْمُعْتَبَرُ (۱)
خَلِّهِ وَ اللَّهُ أَذْرَى بِالرَّشَادِ
وَ بِهِ قَدْ غُرِبَ .. لَمْ يَوْجَدْ
يَتَرَبَّ نَامَ .. وَكَمْ رَاقٍ وَطَابَ ..
خَارِقَ الصَّفِّ .. وَلِلْحَقِّ هَدَى ..
صَدَقَ .. الْلُغُو بِهِ لَمْ يَرِدَ ..

(۱) قال فی النهج وفي بعض النسخ وقع بدل هذا البيت (آن زره و آن خود در جنگ و دغا وین شراب و نقل در بزم و صفا) و قال فی تفسیر کلمة (رود) فی المصراع الثاني (وین حریر و رود مر تعریش را) رود بمعنی النهر الجاری و وترالرباب و هنا بمعنی السرور و العشرة و الغلام المحجوب - و الصحيح ورد - بفتح اول و تسکین الراء و الدال لا رود بضم الراء و تسکین الواو و الدال .

- (۱) هست دیوان محاسب عام را
(۲) آن زره و آن خود مرچالیش راست
(۳) این سخن پایان ندارد ای جواد
(۴) اندر احمد آن حسی کو غاربست
(۵) و آن عظیم الخلق آن کو صفدر است
- وان پری رویان حریف جام را
وین حریر و رود مر تعریش راست
ختم کن و الله اعلم بالرشاد
خفته ایندم زیر خاک یثربست
بی تغییر مقعد صدق اندرست

- (۱) قَابِلُ التَّغْيِيرِ وَصَفُ الْبَدَنِ
 (۲) نَيْرُ الشَّمْسِ لَهُ التَّغْيِيرُ حِينَ
 وَ لَهُ التَّبْدِيلُ مَا جَاءَ لِأَنَّ
 (۳) وَ مَتَى شَمْسُ السَّمَاءِ مِنْ ذَرَّةٍ
 (۴) مِنْ فَرَاشِ سُلْبِ اللَّبِّ بَدَنُ
 أُدْرِ ذَاالتَّغْيِيرِ لَأَقَّ الْبَدَنُ
 (۵) كَسَقَامٍ وَ كَنَوْمٍ وَ أَلَمٍ
 تَتَّصِفُ فِي زَمَنِ ظَهْرًا يَدْتُ
 (۶) أَنَا ذَاتُ الرُّوحِ لَا أَقْدُرُ أَنْ
 لَوْ أَقُولُ فَيَكُونُ وَ مَكَانُ
- خَالِدُ الرُّوحِ بِغَيْرِ وَطَنِ
 لَمْ يَرِدْ إِذْ لَيْسَ شَرْقِيًّا يَبِينُ
 لَيْسَ غَرْبِيًّا يَصِيرُ فِي زَمَنِ
 تُدْهَشُ الشَّمْعُ مَتَى فِي مَرَّةٍ
 أَحْمَدُ عُلقَ فِي ذَاكَ لِمَنْ
 وَ مِنَ الرُّوحِ الْعَظِيمِ مَا دَنَى
 لَكِنَّ الرُّوحُ يَذِي الْأَوْصَافِ لَمْ
 قَرْدَةً بِالْخَلْقِ فِي الْكَوْنِ غَدَتْ
 أَصِفَ وَ الْوَصْفَ لِلرُّوحِ زَمَنِ
 وَقَعَ الزَّلْزَالُ .. أَعْيَاهُ الْأَمَانُ

- (۱) قابل تغییر اوصاف تن است
 (۲) بی ز تغییر که لا شرقیه
 (۳) آفتاب از زره کی مدهوش شد
 (۴) جسم احمد را تعلق بد بدان
 (۵) همچو رنجوری و همچو خواب و درد
 (۶) خود تنانم و بگویم وصف جان
- روح باقی آفتاب روشن است
 بی ز تبدیلی که لا غربیه
 شمع از پروانه کی بی هوش شد
 این تغیر آن تن باشد بدان
 جان ازین اوصاف باشد پاک و فرد
 زلزله افتد درین کون و مکان

- (۱) تَغَلَّبُ الْجِسْمُ إِذَا مَا فِي نَفْسٍ
سَمِعَ الرُّوحُ حَكَمِي فِي ذَا النَفْسِ
(۲) نَائِمٌ ذَا السَّمْعِ كَانَ وَ مَنْ
هَا هُوَ ذَا السَّمْعِ مَنْ أَكْثَرَا
(۳) نَفْسُهُ النَّائِمِ سَوَى السَّمْعِ
أَحَدٌ كُلُّ الْكِلَابِ حَسِبُوا
(۴) وَ سَوَى ذَا كُلِّ مَنْ فِي قُوَّةٍ
يَقْدُرُ أَنَّ مِنْ ضَعِيفٍ تَرَبَّدَا
(۵) إِنْ كَفَّ أَحْمَدٌ مِنْ ذَا النِّظَرِ
بَحْرُهُ مِنْ حُبِّ ذَاكَ الزَّبَدِ
- حَائِرًا صَارَ .. بِذَا الرُّؤْيَا التَّمَسُّ (۱)
نَائِمًا حَيْرَانٌ .. فِي رُؤْيَا الْقَبَسِ ..
مِنْ نِيَامٍ طَهَرُ لُطْفًا وَ مَنْ
لِيَنَّهُ ذَوَا الْغَضَبِ .. لَوْ ظَفَرَا ..
هَكَذَا أَنَّ فِيهِ لَا يَطْلُعُ
أَنَّهُ أَلَمِيَّتَ .. عَنْهُ رَغِبُوا
فِي الدُّنَا كَانَ عَظِيمَ السَّطَرَةِ
يُخْطِفُ .. يُبْدِي الْأَذَى وَالْكَنْدَا
صَارَ مَخْدُوشًا لَهُ جَاءَ الْخَطَرُ
فَائِرًا صَارَ .. عَظِيمَ الْمَدَدِ

(۱) کلمه روبهش مخفف روباه (الثعلب) اراد به وجوده والثن ضمیر راجع للروح
کانه يقول و ذاك الروح العالی شأنه فی المثل جسمه ان تغیر نفسا من رؤیة وجود جبریل
فهذه الحالة تشبه ان روح السبع کانها فی ذاک الزمان کانت نائمة ونومها بخیرها عن عیاهده
الحضرة الالهية واشتغالها بعالمه بتغیض عینه عن جسده فلذا کانت روحه مستفرقة بالجمال الالهی
فلا عجب اذا تغیر جسمه من شی ولایاتی له نقصان المرتبة حتی یکون ادنی من جبریل

- (۱) روبهش گر یکدمی آشفته بود
(۲) خفته بود آن شیر کز خواست پاک
(۳) خفته سازد شیر خود را آن چنان
(۴) ورنه در عالم که را زهره بدی
(۵) کف احمد زان نظر مخدوش شد
- شیر جان مانا که آن دم خفته بود
اینت شیر نرم سار سهمناک
که تمامش مرده دانند این سگان
که ربودی از ضعیفی تر بدی
بحر او از مهر کف پر جوش شد (۱)

- (۱) فَالْيَدَ الْبَيْضَاءَ قَدْ كَانَ الْقَمَرُ
فَإِذَا مَا الْقَمَرُ لَمْ تَكْ يَدُ
(۲) فَالْجَنَاحَ الْمَفْرُودَ ذَاكَ الْجَلِيلُ
(۳) ذَهْلٌ وَ أَنْسَلَبَ مِنْهُ النُّهَى
أَحْمَدُ جَازَ وَ حَدَّ جَبْرِئِيلُ
(۴) لَهُ قَالَ خَلْفِي أَتِ وَ هُنَا
لَهُ قَالَ أَكْثَرَ مِنْ ذَا أَنَا
(۵) لَهُ قَالَ أَصْحِ وَخَلْفِي طَرَّ خَلِيلُ
(۶) قَالَ أَيْظًا لَهُ يَا مَنْ هَشَا
مَعِيَ أَتِ فَاَنَا مِنْ أَوْجِيَا
(۷) قَالَ يَا رَوْنَقِي عَنْ حَدِيَا
- دَوْمًا أَعْطَى الضَّوَّ وَالنُّورَ نَثَرَ
قُلْ لَهَا لَا كُنْتُ .. مَا أَحْتَاجُ أَبَدُ
لَوْلَهُ أَحْمَدُ مَدَّ جَبْرِئِيلُ
حَيْثُ أَنَّ السِّدْرَةَ لِلْمُنْتَهَى
عَبْرَ وَ الْمُرْصَدَ مِنْهَا الْجَلِيلُ
أَصْحِ لَا تَبْقَ وَ شِمْرٌ لِلْهِنَا
مَالِي مِنْ رُخْصَةٍ أَخْشَى الْعَنَا
قَالَ رُحْ رُحْ فَلَكَ لَسْتُ الزَّمِيلُ
حُجِبَ الْغَيْبِ .. السَّمَاءَ سَلَكَا ..
مَا وَصَلْتُ .. مَا بَلَّغْتُ قَصِيدِيَا ..
لَوْ جَنَاحًا لِي ضَرَبْتُ قَلْبِيَا

- (۱) ماه همه کف است معطی نور پاش
(۲) حمد ار بگشاید آن پر جلیل
(۳) چون گذشت احمد ز سدره و مرصدش
(۴) گفت او را کز پیم آو مالیت
(۵) گفت او را هین بیر اندر پیم
(۶) باز گفت او را بیا ای پرده سوز
(۷) گفت بیرون زین حدای خوش فرمن
- ماه را گر کف نباشد کو مباش
تا ابد بیهوش ماند جبرئیل
وز مقام جبرئیل و از حدش
گفت او زین پس مرا دستور نیست
گفت رو رو من حریف تو نیم
من باوج خود نرفتمستم هنوز
گر زخم پری بسوزد دیر من

- (۱) ذَالِجَاحٍ أَحْرَقَ هُنَا الْقَصَصَ
فَالْخَوَاصُّ هُمْ حَارُّوهُ فِي الْأَخْصِ
(۲) صَارَتْ اللَّعَبُ هُنَا كُلُّ الْحَيْرِ
طَيْرَانُ الرُّوحِ قَدْ كَانَ هُنَا
(۳) جَبْرِئِيلُ هَبْ عَزِيزاً وَ شَرِيفُ
لَسْتُ مِنْ ذِي الْجَلْدَةِ وَالرِّفْعَةِ
(۴) حَيْثُ أَنَّ الشَّمْعَ عِنْدَ الدَّعْوَةِ
أَبَدًا رُوحُ الْفَرَّاشِ مِنْ حَرِيقِ
(۵) ذَالْحَدِيثِ مَنْ غَدَى الْمُنْقَلِبَا
وَعَلَى الْعَكْسِ هُنَا سَوَى الْأَسَدِ
- حَيْرَةٌ فِي حَيْرَةٍ .. حَرَّتْ غُصَصُ ..
.. إِذْ عَلَيْهِ وَقَفُوا عَقْلاً وَ نَصُ ..
قَالِي كَمْ تَمْلِكُ الرُّوحَ .. فَذَرُ
لَا سِوَاهُ .. وَ هُوَ عَيْنُ الْهَنَا ..
كُنْتُ دُومًا وَ لَكَ الشَّانُ الْمُنِيفُ
بِالْفَرَّاشِ كُنْتُ أَوْبًا بِالشَّمْعَةِ
لِلشُّبُوبِ وَ يَوْقَتِ الشُّعْلَةِ ..
لَمْ يَهَبْ .. وَالصَّبْرَ عَنْهُ لَا يُطِيقُ ..
إِعْمِهِ أَجْعَلْ ذِكْرَهُ مُحْتَجِبًا .. (۱)
لِحِمَارِ الْوَحْشِ صَيْدًا بِالْأَدَدِ

(۱) اراد بالحديث المنقلب الكلمات الواقعة في هذا البيان على وجه الانقلاب فان الظاهر من كلامه انه عد اولاً جبريل افوى و اعلا من الرسول لعدم طاقته على رؤية صورة جبريل ثم حين توجهه الى المعراج عند عبوره من سدره المنتهى لمشاهدة خالقه بين ضعف جبريل فكان الحديث منقلباً جرد من نفسه شخصاً و اشار له باخفاء هذه الكلمات و اراد بالسبع القوى و العالی و بحمار الوحش الضعيف والدانی .

- (۱) حیرت اندر حیرت آمد زین قصاص
(۲) بی هشیها جمله اینجا بازی است
(۳) جبرئیل گری شریفی گری عزیز
(۴) شمع چون دعوت کند وقت فروز
(۵) این حدیث منقلب را کور کن
- بیهشی خاصگان اندر اخمص (۱)
چند جان داری که جان پرواز است
تو نه پروانه و نی شمع نیز
جان پروانه نپرهیزد ز سوز
شیر را برعکس صید گور کن (۲)

(۱) برای این دو بیت هم در شرح سبزواری صفحه (۳۲۷) و هم در شرح بحر العلوم صفحه (۱۶۴ ج ۴ تفسیری ذکر شده و بنظر نگارنده توجید ولی محمد که در شرح بحر العلوم ذکر شده بهتر می نماید و آن اینست بیهوشی که بغاص رو دهد از مشاهدت عظمت اخص الخواص مقام جبروتست یعنی زبان بر اظهاران گنگ است و معنی بیت درم این است که مولانا بجبرئیل خطاب می کند که بیهوشی خواص در مشاهده اخص الخواص بوجهی است که جمله بیهوشیها در برابر آن باز است پس شما ای جبرئیل طاقت آن نداری که جمال محمدی را بجز با یک دیدن جان خود را فدا کنی زیرا که جمال خواص در مشاهده اخص الخواص جز جنبازی نیست -
(۲) بهترین توجید این بیت همانست که در شرح عربی ذکر شده است .

- (۱) اِرْبِطِ الْقَرْيَةَ مِنْ قَوْلٍ لَكَ
وَالْجَرَابَ لِكَلَامِ الْهَذَرِ
(۲) مَنْ عَنِ الْأَرْضِ لَهُ الْأَجْزَاءُ لَمْ
عِنْدَهُ الْمَعْكُوسُ بَانَ وَ الْهَذَرُ
(لَا تَخَالِفُهُمْ حَبِيبِي دَارِهِمْ
أَعْطِ مَا شَاءُوا وَرَا مُوَاوِ أَرْضِهِمْ
(۳) كَيْ إِلَى السُّلْطَانِ ذَاكَ وَالْجَلَالِ
أَيُّهَا الرَّازِيُّ مَعَ مَنْ هُوَ كَانَ
(۴) أَصْحَ يَا مُوسَى لِفِرْعُونَ الزَّمَنُ
قَدَرٌ شَشْتٌ وَ أَطْرَحِ مَا عِنْدَكَ (۱)
وَيْكَ لَا تَفْتَحْ .. وَكُنْ فِي حَذَرِ ..
تَتَعَدَّ .. فِي السَّمَاءِ مَا آلَمَ ..
ذَاغَدَى .. النَّفْعُ لَهُ عَدُّ الضَّرَرِ ..
يَا غَرِيبًا نَازِلًا فِي دَارِهِمْ
يَا ظَلَمِينًا سَالِنًا فِي أَرْضِهِمْ
تَصِلُ حِلْفَ النِّعَمِ وَ الدَّلَالِ
مَرْوِزِيًّا كُنْ بِلُطْفٍ وَ حَنَانِ (۲)
لَهُ قَوْلًا لَيْنًا حَقٌّ بَانَ

(۱) القلماش الكلام الذى لا فائدة فيه .

(۲) راز بلدة الرى فاذا ارادوا ان يلحقوا بها ياء النسبة قلبوا يائها الفا و اتوا سزاء
و قالوا رازى و مروز بلدة مرو فاذا ارادوا ان يلحقوا بها ياء النسبة اتوا بزاء و قالوا مروزى
و ذلك ان اهل هاتين البدين بينها خصومة فاذا تلاقوا استتروا و اراد هنا بالرازى اهل الله
و بالمروزى اهل الدنيا .

- (۱) بند كن مشك سخن پاشيت را
(۲) اينكه برگذشت اجزاش از زمين
(۴) تا رسى اندر شه و در ناز خوش
(۵) موسيا در پيش فرعون زمن
وامكن انبان قلماشيت را
پيش او معكوس و قلماشيست اين
رازيا با مروزى بسيار خوش
نرم بايد گفت (قولا لينا)

- (۱) يَذْكُرُ فَالْمَاءَ فِي السِّمْنِ غَلَى
 (۲) خَرَّبَ اللَّيْنُ قُلَّ غَيْرَ الصَّوَابِ
 (۳) أَتْرَكَ الْوَسْوَاسَ قَصِرَ لِلْكَلامِ
 يَا مَنْ الْعَصْرُ لَكَ الْعَصْرَ غَدَى
 (۴) أَكَلُ الطِّينَ لَهُ السَّكْرُ قُلَّ
 لَهُ لُطْفًا فُاسِدًا لَا تَعْمَلِ
- إِنْ تَضَعُ فَالْمَوْقِدَ وَالْمَرْجَلُ
 لَا تَقُلْ آتَاؤَ فِي لَيْنِ الْخِطَابِ
 جَاءَ وَقْتُ الْعَصْرِ.. قَدْ لَاقَ الْخِتَامُ.. (۱)
 مُوقِظًا كُنْ فَبِكَ حَقُّ الْهُدَى
 أَنْتَ خَيْرٌ مِنْهُ كُلُّ فَهَوٍ يُجَلُّ (۲)
 لَا وَلَا تُعْطِي لَهُ الطِّينَ أَعْدِلْ

(۱) قال فی النهج ای یا حواءالدين انت حکيم الهی فاجعل عصرک للخلق بالكلام اللين و کن موقظاً لاهل العصر و الزمان فيكون على هذا المعنى العصر الاول صلاةالعصر و لهذاخر زمانه الى وقت العصر والعصر الثانى التعصير و العصر الثالث مضاف بمعنى الزمان ای لاهل الزمان والعصرکن موقضاً - واللذى نراه ان العصر الاول بمعنى الوقت والزمان و العصر الثانى والثالث كلاهما بمعنى الزمان ای یا من زمانك بالارشاد والمعرفة موقظ للزمان . (۲) كانه لما قال فيما تقدم (نرم گو لیکن مگو غیر صواب) استشعر جواباً لمن يقول كيف اقول لايقول لهم كلاماً لیناً وكيف لم يقل لهم الصواب قال مجيباً افعل الملائمة لاكل الطين و قل یا اخى كل السكر خير لك من اكل الطين ای فاترك الغذاء النفسانى و اختر الغذاء الروحانى من العلوم والحكم فانه اجل و ارفع و لا تنقل له كلاماً لیناً موافقاً لطبعه و مزاجه لانه لين فاسد يعنى قل له بالرفق ملائماً لمصلحة و لا تنقل له بالرفق موافقاً لطبعه - فان هذا كلام فاسد كانك اجزته باكل الطين .

- (۱) آب اگر در روغن جوشان کنی
 (۲) نرم گو لیکن مگو غیر صواب
 (۳) وقت عصر آمد سخن کوتاه کن
 (۴) گو تو هر گلیخواره را که قند به
- دیگدان و دیگک را ویران کنی
 وسوسه مفروش در لین الخطاب
 ای که عصرت عصر را آگاه کن
 نرمی فاسد مکن طینش مده

- (۱) فَيَنْطِقِ الرُّوحُ أَنْتَ الرُّوضَةُ
لَوْ عَنِ الصَّوْتِ مَعَ الْحَرْفِ الْغِنَى
(۲) هَا هُوَ رَأْسُ الْحِمَارِ فِي وَسْطِ
كَمْ تَرَى مِنْ أَحَدٍ شَوْكًا وَضَعُ
(۳) مِنْ بَعِيدٍ ظَنَّ أَنَّ تِلْكَ وَلَا
وَ كَيْمِيلِ الْكَبِشِ مَغْلُوبًا تَسِيرُ
- نُسِبَتْ لِلرُّوحِ .. دَوْمًا غَضَّةُ (۱)
تَجِدُ .. مَا لَكَ فِيهِ مِنْ مُنَى ..
قَصَبٍ لِلْ سُكَّرِ فِي ذَا النَّمَطِ (۲)
وَ إِلَى حَرْفٍ وَ صَوْتٍ قَدْ نَزَعَ
غَيْرَهَا كَانَتْ هِيَ فِي ذَا الْمَلَأِ (۳)
لِلدَّوَاءِ رَاجِعًا .. خَافَ كَثِيرٌ ..

(۱) ای لم تستغنی عن الحرف و الصوت لاجل تعلیم الانام فعلى هذا انت روضة محاطة بالحرف و الصوت و هو لازم لها فی وجه ألم تنظر کیف یضع الناس علی الحدائق، والبساتین و الکروم مهوجا و هو رأس حمار لثلا یدخلها وینفّر عنها الطیور و الوحوش کذا هذا الحرف و الصوت مهوج وضع لحکمة کرأس الحمار لینفّر عن المشوی حشو الطبيعة و یعرضوا عنه و یقولون هذا کتاب مشتمل علی حکایات الذناب و الوحوش . (۲) شبه مولانا اسرار المشوی و معانیه بالمقصبة محل نبات قصب السكر کما انه اراد بالمبطخة محل البطیخ و المسلخه محل السلخ فیضمون علی عود کما اعتاد الناس مهوجاً و هو رأس حمار بین قصب السكر حتی لا یقع نظر قبحین النظر علی قصب السكر و یراه الوحوش فیتوهموه شیئاً و یجتنبونه . (۳) فج بضم القاف العربیة الکبش ای ذاک الاحق من بعد یدهب علی أن تلك روضة الروح و مقصبة الجنان هی الحروف و الکلمات و الحکایات و الهزلیات لا غیر و یغفل عن العلوم و الاسرار و المدرجة تحتها فهو کالکبش المغلوب ذهب خلفه ولم یتقدم لیعلم ما بها من الاسرار .

- (۱) نطق جان را روضه جا نیستی گرز حرف و صوت مستغنیستی (۱)
(۲) این سر خر در میان قند زار ای بسا کس را که بنهادست خار (۲)
(۳) ظن ببرد از دور کان آنست و بس چون قج مغلوب و امیرفت پس

(۱) در شرح بحر العلوم صفحه ۱۶۵ ج ۴ در تفسیر این بیت چنین نوشته (یعنی نطق جان و کلام نفسی اورا روضه و باغ جانی بودی که آن نطق پراز معانی است اگر ضرورت حرف و صوت نبودی الخ . (۲) و در تفسیر این بیت چنین گفته مراد از سرخر این حرف و صوت است و حاحل اینکه این حرف و صوت در میان قند زار معانی و کلام نفسی مانند کس را خار نهاده که گرفتار خار الفاظ باشد و در جستن آن کوشیده و از قند و گل معانی و کلام نفسی خبر ندارد بنظر نگارنده تفسیر عربی النهج بمراتب بهتر می آید

- (۱) صُورَةُ الْحَرْفِ إِدْرِهَا رَأْسَ الْحِمَارِ
وَسَطَ الْكَرْمِ مِنَ الْمَعْنَى وَمِنْ
(۲) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ نِبْرَاسَ الْحِجْبِ
لِلْحِمَارِ الرَّأْسَ مِنْ ذِي الْمَطْبُخَةِ
(۳) إِنْ يَمْتَ نَشْوَاً لَهُ ذِي الْمَطْبُخَةِ
(۴) إِصْحَاحُ فِعْلٍ الصُّورَةِ مِنْهَا أَبَدٌ
لَا الْمَقَالَ غَلَطُ أَيْضاً وَصَلُ
(۵) صُورَةُ ذَا الْمَثْنَوِي أَنْتَ لَهُ
جَهَةً كُنْتَ وَأَيْضاً نُورُهُ
(۶) يَا مَنْ الشَّمْسُ بَدَتْ فَوْقَ الْفَلَكَ
فَعَلَى الْأَرْضِ بَقِيَتْ لِلْأَبَدِ
- ذَا يَقِينَا كَانَ .. سِرّاً وَ جِهَارَ
عَالِي الْفِرْدُوسِ .. وَالْمَرْتَبِ الْحَسَنِ
وَحُسَامَ الدِّينِ نَعَمْ الْمُلْتَجَى
إِخْرَجَ الرَّأْسَ لَهُ فِي الْمَسْلُخَةِ
تَهَبُ غَيْرَ الَّذِي فِي الْمَسْلُخَةِ (۱)
مِنْكَ كَانَ الرُّوحُ .. وَالْمَعْنَى الْأَسَدُ
مِنْكَ ذَا ذَاكَ بِكَ أَيْضاً حَصَلَ
رُوحٌ أَيْضاً أَنْتَ عِشْقاً وَوَلَهُ
أَنْتَ وَالْأَدْكَا .. أَيْضاً سُورُهُ ..
أَنْتَ مَحْمُودٌ وَرَاقَ الْحَمْدُ لَكَ (۲)
أَنْتَ مَحْمُودٌ .. بِلا عَدٍّ وَحَدِّ

(۱) نسخه ثانيه قد مسلخه .

(۲) ان الله اولياء فعدوفون بين اهل السماء مستوردون بين اهل الارض على الارض

الى الابد .

در رز معنی و فردوس برین
این سر خر را ازین بطیخ زار
نشو دیگر بخشدش زین مطبخه
نی غلط هم این ز تو هم آن ز تو
هم جهت هم نور و ارکانش توئی
بر زمین هم تا ابد محمود باش

(۱) صورت حرف آن سر خر دان بعین
(۲) ای ضیاء الدین حسام الدین درآر
(۳) تا سر خر چون بمرد از مسلخه
(۴) هین ز ما صورت گری و جان ز تو
(۵) مثنوی صورت بود جانش توئی
(۶) بر فلک محمودی ای خورشید فاش

- (۱) لِيَصِيرَ مَنْ إِلَى الْأَرْضِ أَنْتَمِي
وَاحِدًا بِالْقِبْلَةِ وَالْقَلْبِ وَالْأُ
(۲) تُرْفَعُ الزُّوجِيَّةُ وَ التَّفْرِقَةُ
حَيْثُ أَنَّ فِي ذَا الْوُجُودِ الْمَعْنَوِيِّ
(۳) رُوحِي الرُّوحَ لَكَ إِذْ تَعْرِفُ
وَهُمَا إِذْ ذَاكَ دَوْمًا ذَكَرًا
(۴) مِثْلَ هَارُونَ وَمُوسَى فِي الْبَسِيطِ
(۵) عَسَلٌ إِذْ تَعْرِفُ نَزْدًا وَ بَعْدَ
(۶) سَائِرًا لَمَّا لَهُ .. قَدْ عَرَفَا
فَعَلَيْهِ غَضَبُ ذَاكَ الْقَمَرِ
- مَعَ مَنْ بِالْأَصْلِ يُنْمَى لِلْسَمَا
عَادَةٍ .. وَالْكُلُّ بِالْكُلِّ اتَّصَلَ ..
مَعَ شِرْكَ .. وَ أُمُورٍ مُؤَبَّقَةٍ
وَ حِدَّةٌ تُوجَدُ .. مَعَ وَصْلِ قَوِيٍّ (۱)
فَاتِّحَادَ الْهَمَّا يَا تِلْفُ
اتِّحَادًا وَ جَمِيعَ مَا جَرَى
خُلِطًا كَاللَّبَنِ فِيهِ يُحِيطُ
تُنْكِرُ الْأَنْكَارُ ذَا صَارَ بِجَدٍ
وَ أَدَارَ الْوَجْهَ عَنْهُ جَنْفًا
إِذْ لَهُ الرُّؤْيَا تِلْكَ .. مَا شَكَرَ (۲)

- (۱) علی فحوی الارواح جنود مجنّده فما تعارف منها ائتلف ومانتاکر منها اختلف .
(۲) علی فحوی لئن اشرکت لیجبطن عملک .

- (۱) تا زمینی با سمائی بلند
(۲) تفرقه برخیزد و شرک و دوئی
(۳) چون شناسد جان من جان ترا
(۴) موسی و هارون شوند اندر زمین
(۵) چون شناسد اندک و منکر شود
(۶) پس شناسائی بگردانید رو
- یک دل و یک قبله و یک خویشوند
وحدتست اندر وجود معنوی
یاد آرند اتحاد و ماجری
مختلط خوش همچو شیر و انگبین
منکریش پرده سائر شود
خشم کردن مه ز ناشکری او

- (۱) وَ لِهَذَا السَّبَبِ الرُّوحَ الْقَبِيحُ
صَارَ لَمْ يَعْرِفُهُ وَالرَّجُلَ ضَرْبَ
(۲) فَجَمِيعَ ذَا قَرَأَتْ أَقْرَأَ حَسَنَ ..
لُجَّ ذَا الْعَايِدِ لِلنَّارِ الْعَتِيقِ
(۳) قَبْلَ أَنْ يُظْهِرَ نَقْشُ أَحْمَدِ
نَعْتُهُ كَانَ لِكُلِّ مَنْ عَبْدَ
(۴) أَنْ كَذَا شَخْصٌ عَظِيمٌ يُوجَدُ
مِنْ خَيَالٍ وَجْهِهِ الْقَلْبُ لَهُمْ
لِلنَّبِيِّ مَا ذَرَى الرُّوحُ الْمَلِيحُ
لَهُ بِالْكَفْرِ .. وَ سَاءَ مُنْقَابُ
(لَمْ يَكُنْ) حَتَّىٰ بِذَا تَدِي بِفَن (۱)
.. مَنْ هُوَ لِلْبَشَرِ أَهْلٌ وَ حَقِيقُ ..
عَظَمًا .. فِي الْعَالَمِ لَمْ يُوجَدِ ..
نَارًا التَّعْوِيدَ لِلرُّوحِ الْمَدَدُ
كَبِي لَنَا يَبْدُو .. نَرَى مَا يُورِدُ ..
رَجَفَ دَوْمًا وَ تَاهَ لِيَهُمْ

(۱) الاية لم يكن للذين كفروا من اهل الكتاب و المشركين منعكين حتى تاتيهم
البينة رسول من اله ينلو صحفا مظهره فيها كتب قيمة -

- (۱) زين سبب جان نبی را جان بد
(۲) این همه خوانندی فروخوان لم یکن
(۳) پیش از آنکه نقش احمد فر نمود
(۴) کانچنین کس هست تا آید پدید
ناشناسا گفت و پشت پای زد
تا بدانی لج آن کبر کهن
نعت او هر گیر را تعوید بود
از خیال روش دلشان می طپید

اعتقاد اليهود والنصارى قبل البعثة فى شأن حضرة الرسول (ص) وجعلهم اسمه حرز الروح و طلبهم ظهوره

- (۱) سَجِدُوا قَالُوا أَيَا رَبَّ الْبَشَرِ فى الْعِيَانِ أَتِ بِهِ حِلْفَ الظَّفَرِ
(۲) عَجَلًا حَتَّى هُمْ يَسْتَفْتِحُونَ بِاسْمِ طُهُ كَيِّ بِهِ هُمْ يُنْصَرُونَ (۱)
وَأَعَادِيهِمْ يَخْرُون عَلَى رَأْسِهِمْ قَيْدَ إِمْتِحَانٍ وَ بَلَا
(۳) أَيْنَمَا حَرْبٌ مَّهُولٌ تَظْهَرُ غَوْثُهُمْ فى الشِّدَّةِ مَنْ يُنْصَرُ
(۴) كَرَّةٌ مِنْ أَحْمَدَ أَنَّى الْمَرَضُ مُزْمَنًا فِيهِمْ يَبِينُ وَالْفَرَضُ
أَخْطَأَ وَالذِّكْرُ لَهُ كَانَ الدَّوَاءُ وَ بِهِ لَا غَيْرُهُ نَالُوا الشِّقَاءُ
(۵) نَقَشُهُ فى الطَّرِيقِ وَالْقَلْبِ قَدْ وَ ضَعُوا وَالْفَمِ وَالسَّمْعِ أَبَدُ

(۱) الاية فى سورة البقرة - ولما جائهم كتاب من عند اله مضدق لما معهم يستفتحون على اللذين كفروا فلما جائهم ما عرفوا كفروا به .

در بیان اعتقاد یهود و نصاری پیش از بعثت در شان جناب پیغمبر (ص)

و نام اورا حرز جان کردن و ظهورش را خواهان بودند

- (۱) سجدہ می کردند کای رب البشر در عیان آریش هر چه زودتر
(۲) تا بنام احمد از يستفتحون باغیان شان میشدندى سرنگون
(۳) هر کجا حرب مهولى آمدی غوث شان کردای احمد بدی
(۴) هر کجا بیماری مزمن بدی یاد اوشان داروئى شافى شدی
(۵) نقش او میکشت اندر راهشان در دل و در گوش و افواهشان

(۱) نَقَشَهُ مَنْ عَزَّ أَنَّى بِالْعَلَا
هُوَ فَرَعُ نَقْشِهِ يَعْنِي الْخِيَالُ
(۲) لَوْ عَلَى وَجْهِ الْجِدَارِ وَقَعَا
وَدَمَ الْقَلْبِ لِذِيكَ الْجِدَارِ
(۳) هَكَذَا الْمَيِّمُونَ ذَا النَّقْشِ غَدَى
فِيهِ مِنْ وَجْهَيْنِ لِلْخَوْ فِي الزَّمَنِ
(۴) ذَانِكَ الْوَجْهَانِ مَنْ عَيْبُهُمَا
رَجَعَا الْوَاحِدَ لِلْوَجْهِ الْحَسَنِ
(۵) ذَالِكَ التَّعْظِيمُ كُلًّا وَالْوُدَادُ
إِذْ هُمْ الصُّورَةَ فِيهِمْ نَظَرُوا
(۶) هَا هُوَ الْقَلْبُ رَأَى النَّارَ فَصَارَ
وَمَتَّى الْقَلْبُ إِلَى الْقَلْبِ الطَّرِيقُ

وَجَدَ كُلُّ ابْنِ أَوَى قَلْبَ بَلَى
وَجَدَ.. وَالنَّقْشَ خَالَ وَالْمِثَالَ..
نَقَشَهُ أَنَّ لِشَوْقٍ جَزَعَا
قَطَرَ مِنْ جَوْفِهِ.. شَبَّ أَوَارُ
فَوْقَهُ حَتَّى الْجِدَارِ مِنْ هُدَى
حَالًا.. الصَّفَوَيْرِ لُطْفًا وَمَنْ..
فِي الْجِدَارِ الْعَارَ وَأَفِي مِنْهُمَا
مَنْ بِهِ أَهْلُ الصَّفَا بَانُوا عَلَنَ
لَهُ وَالتَّفْخِيمُ دَوْمًا فِي الْفَوَادِ
ذَهَبَ الرِّيحُ بِهَا لَا أَثَرُ..
حَالًا الْأَسْوَدَ.. مَا فِيهِ اعْتِبَارُ..
وَجَدَ أَنَّى.. بِهِ كَانَ الْحَقِيقُ

بلکه فرع نقش او یعنی خیال
از دل دیوار خون دل چکد
که رهد در حال دیوار از دورو
آن دو روئی عیب مر دیوار را
چون بدیدنش بصورت برد باد
قلب را در قلب کی بود است راه (۱)

(۱) نقش او را کی بیابد هر شغال
(۲) نقش او بر روی دیوار ار فتد
(۳) آن چنان فرخ بود نقشش برو
(۴) گشته با يك روئی اهل صفا
(۵) آن همه تعظیم و تفحیم و وداد
(۶) قلب آتش دید در دم شد سیاه

(۱) خوش بود گرمحک تجربه آید میان - تا سیه روی شود هر که در او باشدغش - قلب اول

از قلاب است و دوم دل

- (۱) ضَرَبَ الْقَلْبَ مِنَ الشَّوْقِ الْمَحَكُ
(۲) وَ بَفَخَ مَكْرِهِ يَهْوِي أَحَدُ
(۳) يَرْفَعُ رَأْسًا بِأَنَّ ذَا إِذَا
فَمَتَى كَانَ مَحَكُ الْإِمْتِحَانِ
(۴) فَمَحَكًا طَلِبَ لَكِنْ بِأَنَّ
(۵) ذَا الْمَحَكُ مَنْ بِهِ قَدْ سَتَرَتْ
لَا الْمَحَكُ هُوَ كَانَ بِالصِّفَةِ
(۶) وَ لَوِ الْمَرَاتُ .. مَا أَبَدَتْ ضِيَاءَ ..
(۷) فَلِأَجْلِ كُلِّ دِيُوْتِ الْمَرَاتِ
أَشْبَهَتْ مَنْ نَافَقَ هَذِي الْمَرَاتِ
- کَمِي هُوَ يَرْمِي الْمُرِيدِينَ بِشَكِّ
مَعَ أَنَّ الظَّنَّ ذَا مِنْ كُلِّ وَغَدَ
لَمْ يَكِ النَّقْدَ النَّظِيفَ .. مِنْ أَدَى ..
طَالِبًا وَ الْوَلَعَ فِيهِ أَبَانَ
لَا تُرَى الْقَلْبِيَّةَ مِنْهُ عُلَنَ
صِفَةً .. فِي الْوَاقِعِ مَا اعْتَبِرَتْ ..
لَا وَلَا النُّورَ اللَّذِي لِلْمَعْرِفَةِ
عَيْبَ وَجْهِ وَجَدَتْ قَيْدَ الْخَفَاءِ
لَمْ تَكْ هَذِي .. وَحَاشَا بِالِسَّمَاتِ
مَا قَدَرَتْ لَا تُرْمَ هَانَتْ صِفَاتِ

- (۱) قلب میزد لاف اشواق محک
(۲) افتد اندر دام مکرش ناکسی
(۳) کاین اگر نه نقد پاکیزه بدی
(۴) او محک میخواهد اما آن چنان
(۵) آن محک که او نهان دارد صفت
(۶) آیند کو عیب دو دارد نهان
(۷) آینه نبود منافق باشد او
- تا مریدان را در اندازد بشک
این گمان سر برزند از هر خسی
کی بسنگ امتحان راغب شدی
که نگرد قلبی او زان عیان
نی محک باشد نه نور معرفت
از برای خاطر هر قلمتبان
اینچنین آینه تاتانی مجو

(١) فَمِرَاتًا صَدَقَتْ رُمٌ مِنْ نِفَاقٍ مَا لَهَا اخْتِمٌ فَهِيَ أَدْرَى بِالْإِوْفَاقِ

(١) آينه جو راست گوئی بی نفاق ختم کن والله اعلم بالوفاق

تمت ترجمة دفتر الرابع من دفاتر المثنوی لعزیزاً قدس الله روحه

آخر ليلة يوم الاثنين من شهر آذرماه من السنة الشمسية ١٣٣٩

في الدار الماجورة في شارع همايون في طهران

والحمد لله اولاً وآخراً ظاهراً وباطناً

طُبِعَ تَرْجَمَةُ الدَفْتَرِ السَّادِسُ يُقَدَّمُ عَلَى طَبْعِ

ترجمة دفتر الخامس واوله

ای ضیاء الحق حسام الدین بسی میل میجوشد بقسم سادسی

(و به التوفیق)

٤

فهرس ترجمه دفتر الرابع من المثنوى

رقم الصفحة

- (۱) مقدمة المترجم
- (۱) مقدمة الناظم مع ترجمتها
- مطلع قافية دفتر الاول
- (۱) فى بيان تنمة حكاية ذلك العاشق اللذى هرب غفلة لبستان مجهول الخ
- (۲) حكاية ذلك الواعظ اللذى كان فى ابتداء كل وعظ دعى للظالمين بالخبر (۷ - ۱۳)
- (۳) فى بيان السؤال من عيسى ما هو الاصعب من كل شى فى الوجود (۱۳ - ۱۸)
- (۴) فى بيان قصد العاشق الخيانة وزجر المعشوق له بالصوت البليغ (۱۹ - ۲۵)
- (۵) فى بيان قصة الصوفى اللذى انى بيته و نظر زوجته مع اجنبى (۲۵ - ۲۶)
- (۶) فى بيان حكاية ذلك اللص اللذى كان فى عهد عمر (۲۷ - ۳۰)
- (۷) اخفاء المعشوق تحت الحجاب للتلبيس (۳۰ - ۳۲)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) تمامی حکایات آن عاشق که از عسس بگریخت
- (۲) حکایات آن واعظ که در آغاز هر وعظی دعای خیر بر ظالمان می کردی
- (۳) سؤال کردن شخصی از عیسی (ع) که در وجود از همه اصعب چیست
- (۴) قصد خیانت کردن عاشق و بانک زدن معشوق
- (۵) قصه صوفی که بخانه آمد و زن را با بیگانه دید
- (۶) حکایت آن دزد که در عهد عمر بود
- (۷) معشوق را زیر چادر نهادن کردن جهت تلبیس

فهرس ترجمه دفتر الرابع من المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) قول المرأة للصوفى انها ليست فى قيد الجهاز والالبسة (۳۲ - ۳۴)
- (۲) فى بيان ان ما هو الفرض فى قول الحق تعالى بصير وسميع الخ (۳۵ - ۳۸)
- (۳) فى بيان ان مثال الشهوات الدنيوية و طيس الحمام والتقوى الحمام والمثرون
ساحبوا السرقين (۳۹ - ۴۶)
- (۴) فى بيان قصة ذلك الدباغ الواقع فى سوق العطارين بلا لب من رائحة العطر
و معالجة أخ الدباغ سراً الدباغ برائحة سرقين الكلب (۴۶ - ۴۹)
- (۵) فى بيان طلب العاشق العذر فى حضور معشوقة بالتلبيس (۴۹ - ۵۲)
- (۶) فى بيان رد المعشوق عذر العاشق واطخ مكره و تلبسه فى وجهه (۵۳ - ۵۷)
- (۷) فى بيان قول ذلك اليهودى لعلى (ع) ان اعتمدت على حافظة الله تعالى
ارمى نفسك من رأس هذا القصر و قول الامام على (ع) الجواب (۵۷ - ۶۲)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) گفتن زن كه اورا در بند جهاز نيست
- (۲) بيان آنكه غرض از بصير و سميع و علیم گفتن حق را چيست
- (۳) مثل آنكه دنيا گليخن و تقوى حمام و توانگران سرگين كشان اند
- (۴) قصه آن دباغ كه در بازار عطاران از بوى عطر بيهوش شد معالجه كردن برادر
دباغ و باغ را خفيه ببوى سرگين
- (۵) عذرخواستن عاشق گناه خود را تلبيس اورا برويش
- (۶) رد كردن معشوق عذر عاشق و مالیدن تلبيس اورا برويش
- (۷) گفتن جهودى على را كه اگر اعتماد بر حفظ خدا دارى خود را از سر اين كوشك
بينداز و جواب آنحضرت او را

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من المثنوی

رقم الصفحة

- (۱) فی بیان قصة المسجد الاقصى والخرنوب و عزم داود (ع) قبل سليمان على بنائه و توقیف ذلك (۶۲ - ۶۵)
- (۲) فی بیان شرح قوله تعالى (انما المؤمنون أخوة) الخ (۶۵ - ۷۵)
- (۳) بقية قصة المسجد الاقصى و بناء سليمان له (۷۵ - ۷۸)
- (۴) فی بیان قصة ابتداء خلافت عثمان و خطبته الخ (۷۸ - ۸۳)
- (۵) فی بیان ان الحكماء الفلاسفة يقولون الادمی عالم صغير والحكماء الالهسون يقولون الادمی عالم كبير الخ (۸۳ - ۸۶)
- (۶) فی بیان تفسير الحديث مثل سُنَّتِي كمثل سفينة نوح انج (۸۶ - ۸۹)
- (۷) فی بیان ارسال بلقيس هدية من بلدة سبا الى سليمان (ع) (۹۰ - ۹۵)
- (۸) فی بیان کرامات شيخ عبدالله المغربي و نوره (۹۵ - ۹۸)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) قصه مسجد اقصی و خروب رستن و عزم کردن داود (ع) پیش از سليمان (ع) بر بنای آن مسجد و موقوف شدن آن
- (۲) شرح حال انما المؤمنون اخوة واللماء لنفس واحدة
- (۳) بقیه قصه بنای مسجد اقصی و بنا کردن سليمان آنرا
- (۴) قصه آغاز خلافت عثمان و خطبۀ وی
- (۵) در بیان آنکه حکما گویند آدمی عالم صغیرست و حکمای الهی گویند که آدمی عالم کبیرست
- (۶) تفسیر حدیث مثل اهل بیتمی کمثل سفینة نوح
- (۷) قصه هدیه فرستان بلقیس از شهر سبا بسوی سليمان (ع)
- (۸) کرامات و نور شیخ عبدالله مغربی قدس سره

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان ارجاع سليمان رسل بلقيس بتملك الهدية التى اتو بها من بلقيس لطرفها و دعوة بلقيس للمجىء الى الايمان و تركها لعبادة الشمس (۹۸ - ۱۰۱)
- (۲) قصة العطار الذى كان حجر ميزانه من الطين اللذى به يغسل الرأس و سرقة المشتري آكل الطين من ذلك الطين فى وقت وزنه السكر (۱۰۱ - ۱۰۵)
- (۳) فى بيان تسليمة سليمان و جلب قلوب رسل بلقيس و شرح عذر عدم قبول الهدية لهم (۱۰۶ - ۱۱۰)
- (۴) فى بيان رؤية الدرويش جماعة من المشايخ فى النوم (۱۱۱ - ۱۱۲)
- (۵) فى بيان نية الفقير بان اعطى هذا الذهب لساحب الحطب لما انى وحدث رزقا بكرامات الشيخ و تأذى ساحب الحطب من نيته و أرائة ساحب الحطب الكرامة بصيرورة خطبه ذهابا (۱۱۳ - ۱۱۷)
- (۶) تحريض سليمان الرسل على تسريع الهجن لبلقيس للايمان (۱۱۸ - ۱۱۹)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) باز گردانیدن سليمان (ع) رسولان بلقيس را بآن هديه ها كه آورده بودند سوى بلقيس و دعوت سليمان ايشان را
- (۲) قصه عطاری كه سنگك ترازوى او گل سرخوار بود و دزدیدن مشتري گل خواره ازان گل هنگام سنجیدن شكر
- (۳) دلدارى كردن و نواختن در آن رسولان را و بيان عذره او از عدم قبول هديه را
- (۴) دیدن درویشی جماعت مشائخ را در خواب
- (۵) نیت كردن درویش كه اين زر بدین هيزم كش دهم براى اينكه روزى يافتم
- (۶) تحريض كردن سليمان (ع) رسولان را بباز گشت بسوى بلقيس براى ايمان آوردن

فهرس الترسمة الدفتر الرابع من المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) سبب هجرت ابراهيم ادهم بن و ترك بلاد خراسان (۱۱۹ - ۱۲۴)
 - (۲) فى بيان حكايت ذلك الرجل العطشان اللذى كان يرمى من شجرة الجوز
جوزاً النخ (۱۲۴ - ۱۲۸)
 - (۳) فى بيان التحمل ممن كان بلا ادب (۱۲۹ - ۱۳۰)
 - (۴) فى بيان ارسال سليمان (ع) لتخو بلقيس بان لا تفتكرى النخ (۱۳۰ - ۱۳۵)
 - (۵) فى بيان اظهار سليمان (ع) لبلقيس قائلاً لامر الله تعالى خلص جهدى فى ايمانك (۱۳۵ - ۱۳۸)
 - (۶) بقية قصة ابراهيم ادهم (۱۳۸ - ۱۴۱)
 - (۷) بقية قصة اهل سبا و نصيحة سليمان و بيان صيد كل طير بصغير جنسى
ذلك الطير (۱۴۲ - ۱۴۳)
 - (۸) فى بيان فراغت بلقيس من الملك و سكرها من شوق الايمان النخ (۱۴۴ - ۱۵۳)
 - (۹) فى بيان طلب سليمان الحيلة فى احضار تخت بلقيس من سبا (۱۵۳ - ۱۵۶)
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) سبب هجرت ابراهيم ادهم و ترك ملك خراسان
- (۲) حكايت مرد تشنه كه از سر جوز بن جوز در آب ميرىخت
- (۳) در بيان تحمل كردن از هر بى ادبى و طريق رفق سپردن
- (۴) تهديد فرستان سليمان (ع) پيش بلقيس
- (۵) ظاهر گردانيدن سليمان (ع) بلقيس را كه خالماً لامر الله است جهد در ايمان
تو يك ذره غرضى نيست مرا
- (۶) بقيه قصه ابراهيم ادهم
- (۷) بقيه قصه اهل سبا و ارشاد سليمان (ع) و بيان شكار هر مرغى باواز همجنس
آن مرغ
- (۸) آزاد شدن بلقيس از ملك و مست شدن او از شوق ايمان
- (۹) چاره كردن سليمان در احضار تخت بلقيس از سبا

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من المثنوی

رقم الصفحة

- (۱) فی بیان قصه طلب حلیمه من الاصنام المعاونة عقب فطام المصطفی و غیبه
عنها الخ (۱۵۹ - ۱۵۶)
- (۲) فی بیان حکایه ذلك الشيخ العربی اللذی دل حنیمة بالاستعانة علی
وجدان الطفل من الاصنام (۱۵۹ - ۱۶۶)
- (۳) فی بیان وقوف جد المصطفی عبدالمطلب علی غیبة المصطفی عن حلیمه
و طلبه له اطراف مكة وأنینه علی باب الکعبة و طلبه من الله تعالی (۱۶۷ - ۱۶۹)
- (۴) فی طلب عبد المطلب من الهاتف علامة علی محل محمد و مجیء الجواب
له من داخل الکعبة (۱۶۹ - ۱۷۶)
- (۵) فی بیان مجیء الجواب لعبدالمطلب من داخل الکعبة (۱۷۶ - ۱۷۷)
- (۶) باقی قصه دعوت سلیمان بلقیس الی الایمان (۱۷۷ - ۱۷۸)
- (۷) بیان مثل الانسان القاتع بالدنیا و الحریص فی طلبها الخ (۱۷۸ - ۱۸۷)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) قصه یاری خواستن حلیمه از بتان چون عقیب فطام مصطفی را گم کرد و لرزیدن
بتان و بسجده افتادن
- (۲) حکایت آن پیر عرب که دلالت کرد حلیه را به استعانت بتان
- (۳) خبر یافتن عبد المطلب از گم شدن مصطفی و طالب شدن او کرد شهر و نالیدن
او بر در کعبه و از حق طلب کردن او را
- (۴) نشان خواستن عبدالمطلب از هاتف از موضع مصطفی که کجایش جویم
- (۵) در بیان جواب آمدن برای عبد المطلب از درون کعبه
- (۶) بقیه قصه دعوت سلیمان بلقیس را بایمان
- (۷) مثل قانع شدن آدمی بدنیا و حرص او در طلب دنیا

فهرس الترجمة الدفر الرابع من المتنوى

رقم الصفحة

- (١) بقية دعوت سليمان لبلقيس بان الفرصة غنيمه (١٨٧ - ١٩٠)
- (٢) فى بيان عمارة بقية المسجد بتعليم وحى الله تعالى بجهد تلك الحكمة الالهية الخ (١٩١ - ١٩٨)
- (٣) قصة الشاعر واعطاء السلطان له الصلة وتضعيف ذلك الوزير المسحى بابى الحسن ايضا الصلة (١٩٩ - ٢٠٠)
- (٤) فى بيان رجوع الشاعر بعد سنين عديدة برجاؤ تلك الصلة و امر السلطان باعطائه الف دينار على وفق الصلة الخ (٢٠١ - ٢١٣)
- (٥) فى بيان مشابهة هذا الوزير الثانى الدنى بالرأى فى افساد مروة السلطان بوزير فرعون (٢١٤ - ٢١٨)
- (٦) فى بيان جلوس الحنى على كرسى سليمان الخ (٢١٨ - ٢٢١)
- (٧) فى بيان مجئ سليمان كل يوم الى المسجد الاقصى بعد اتمام العبادة الخ (٢٢٢ - ٢٢٤)
- (٨) فى بيان تعلم قابيل صنعة حفر القبر من القراب (٢٢٤ - ٢٣٣)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (١) بقيه دعوت سليمان (ع) بلقيس را كه فرصت غنيمت است
- (٢) بقيه قصه عمارت كردن سليمان (ع) مسجد اقصى را به تعليم وحى خداوند متعال
- (٣) قصه شاعر و صلّه دادن شاه و مضاعف كردن صلّه را آن وزير كه بابى الحسن ناميده ميشد
- (٤) باز آمدن شاعر بعد چندين سال باميد همادصله و فرمان شاه بدان او هزار دينار بر وفق صلّه پيش الخ
- (٥) مانستن بدرائى اين وزير دون در افساد مروت شاه بوزير فرعون
- (٦) نشستن ديو بر مقام سليمان (ع) الخ
- (٧) در آمدن هر روز سليمان (ع) در مسجد اقصى پس از اتمام عباد الخ صلّه پيش الخ
- (٨) آموختن پيشه گور كنى قابيل از زاغ

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من المتنوى

رقم الصفحة

- (١) فى بيان قصة صوفى فى وسط حديقة وضع رأسه على ركبتة للمراقبة الخ (٢٣٣ - ٢٣٦)
 - (٢) فى بيان قصة الخرنوب فى زاوية المسجد و تكدر سليمان من ذلك الخرنوب الخ (٢٣٧ - ٢٤٧)
 - (٣) فى بيان ان حصول العلم و المال والجاه لخبيث الفطرة فضيحة لهنج (٢٤٨ - ٢٥٠)
 - (٤) بيان تفسير الاية الشريفة (يا ايها المزمل) (٢٥١ - ٢٥٧)
 - (٥) فى بيان ان ترك الجواب مقرر هذا الكلام للمقصود من ان جواب الاحمق السكوت الخ (٢٥٧ - ٢٥٩)
 - (٦) فى بيان تفسير هذا الحديث للمصطفى و هو ان الله خلق الملائكة و ركب فيهم العقل الخ (٢٥٩ - ٢٦٥)
 - (٧) فى تفسير هذه الاية الكريمة و اما للذين فى قلوبهم مرض (٢٦٥ - ٢٦٦)
 - (٨) فى بيان ان نزاع العقل مع النفس كنزاع مجنون مع الناقه الخ (٢٦٦ - ٢٧١)
 - (٩) فى كتابة ذاك الغلام قصة شكايه نقصان الجرى له طرف السلطان (٢٧١ - ٢٧٤)
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (١) قصه صوفى كه در ميان گلستان سر بزانوى مراقبه نهاده بود
- (٢) غمگين شدن سليمان (ع) از خروب زيستن در گوشه مسجد اقصى
- (٣) بيان آنكه حصول علم و مال و جاه مرید گهر فضيحه اوست
- (٤) بيان تفسير آيه شريفه (يا ايها المزمل)
- (٥) بيان آنكه ترك الجواب مقرر اين سخن كه جواب الاحمق سكوت
- (٦) در تفسير اين حديث از مصطفى كه ان الله تع خلق الملائكة و ركب فيهم العقل
- (٧) تفسير اين آيه كريمه و اما للذين فى قلوبهم مرض
- (٨) چاليش عقل با نفس همچون تنازع مجنون با ناقه
- (٩) نبشتن آن غلام قصة شكايه نقصان اجرى پادشاه

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من الشئوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان حكاية ذلك الفقيه با المعة الكبيرة و ذاك اللذى خطفها النخ (۲۴۷ - ۲۷۷)
- (۲) فى بيان نصيحة الدنيا لاهل الدنيا بلساة الحال النخ (۲۷۷ - ۲۸۵)
- (۳) فى بيان ان العارف غذاء من النور الحق النخ (۲۸۵ - ۲۸۶)
- (۴) خطاب مع المغرورين بالدنيا و مغلوبين النفس (۲۸۶ - ۲۹۰)
- (۵) تفسير آية فاوجس فى نفسه خيفة موسى قلنا لا تخف النخ (۲۹۰ - ۲۹۵)
- (۶) فى بيان منع المدعى عن دعواه و امره بالمتابعة للانبياء و الاولقاء (۲۹۵ - ۲۹۹)
- (۷) نقيصة قصة كتابة ذلك الغلام رقعة و ما جرى له بسبب جرمه (۲۹۹ - ۳۰۳)
- (۸) فى بيان حكاية ذلك المداح اللذى من جهة العرض و الناموس فعل شكر الممدوح مع ظهور رائحة الغم النخ (۳۰۳ - ۳۱۲)
- (۹) فى بيان وجدان أطباء القلوب امراض القلب و الدين فى سيماء المريض و فى لحن قوله و نور عينيه النخ (۳۱۲ - ۳۱۳)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) حكايت آن فقيه با دستار بزرگ و آن كه دستارش را ربود
- (۲) نصيحت دنيا اهل دنيا را بزبان حال
- (۳) بيان آنكه عارف را غذائست از نور حق
- (۴) خطاب با مغروران دنيا و گرفتاران نفس
- (۵) تفسير آية فاوجس فى نفسه خيفة موسى را قلنا لا تخف
- (۶) زجر كردن مدعى را از دعوى و امر كردن بمتابعت انبيا
- (۷) بقيه قصه نوشتن غلام رققه را بطلب اجرى
- (۸) حكايت آن مداح كه از جهت ناموس شكر ممدوح ميكرد با پيدايش بوى اندوه
- (۹) دريافتن طبيبان الهى امراض دل و دين را در سيمای مريض و لحن گفتار و نور دیده گان اوست

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من المتنوى

رقم الصفحة

- (١) فى بيان بشاره ابى يزيد البسطامى عن ولادة ابى الحسن الخرقابى قبل سنين و اراءة علائم صورته و سيرته (٢٩٠ - ٢١٤)
- (٢) جواب السلطان بايزيد و معنى قول النبى (ص) انى لاجد نفس الرحمن من قبل اليمين (٣٢٠ - ٣٢٢)
- (٣) فى بيان ولادة ابى الحسن الخرقانى بعد وفاة بايزيد (٣٢٢ - ٣٢٤)
- (٤) عود الى قصة الصوفى و نقصان اجراء ذلك العلامه و بيان ان قلب الصوفى و روحه من طعام الله تعالى (٣٢٥ - ٣٣٠)
- (٥) اضطراب الغلام من عدم وصول جواب الكتاب من طرف السلطان (٣٣٠ - ٣٣١)
- (٦) فى بيان هبوب الريح اعوجا على سليمان (ع) بسبب زلّة منه (٣٣٣ - ٣٣٥)
- (٧) استماع ابى الحسن الخرقانى خبر بايزيد (٣٣٥ - ٣٣٦)
- (٨) كتاب المكتوب ثانياً من الغلام لعدم وصول جواب الكتاب الاول (٣٣٧ - ٣٣٩)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (١) مرده دادن بايزيد بسطامى از زادن ابوالحسن خرقانى پيش از سالها و نشان دادن صورت و صيرت او
- (٢) جواب سلطان بايزيد عن معنى قول رسول (س) انى لاجد نفس الرحمن من قبل اليمين
- (٣) زادن ابوالحسن خرقانى بعد از وفات بايزيد
- (٤) رجوع بحكايت كمى اجراى آن غلام و بيان اينكه دل و جان صوفى از طعام الله
- (٥) آشفتن آن غلام از نارسيدن جواب نامه
- (٦) كثر وزيدن باد بر تخت سليمان بسبب زلت او
- (٧) شنيدن ابوالحسن خرقانى خبر دادن بايزيد را
- (٨) رفته ديگر نوشتن آن غلام چون جواب اول نيامد

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان مدح الرسول العاقل وتحقيره الاحمق (۳۳۹ - ۳۴۳)
- (۲) فى بيان قصة ذاك اللذى تشاور مع آخر فقال له انه عدوك تشاور مع غيرى (۳۳۶ - ۳۴۳)
- (۳) فى بيان نصب الرسول (ص) الشباب الهذيلى اميراً على السرية اللتى فيها الشيب المحكنون (۲۵۳ - ۳۴۶)
- (۴) اعتراض المعترضين على الرسول (ع) بجعله ذلك الهذيلى اميراً (۳۵۴ - ۳۶۲)
- (۵) فى جواب الرسول (ص) للمعترضين (۳۶۳ - ۳۶۷)
- (۶) فى بيان قصة قول ابى يزيد سبحانى ما اعظم شافى واعتراض المعترضين الخ (۳۶۷ - ۳۷۶)
- (۷) بيان سبب فصاحت ذلك الفضولى وقوله الكثير فى حضور الرسول (ص) (۳۷۶ - ۳۷۸)
- (۸) فى بيان الرسول (ص) علته اختياره ذلك الهذيلى (۳۷۸ - ۳۸۳)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) ستودن پیغمبر (ص) عاقل را و نکوهیدن احمق را
- (۲) قصه شخصی که با شخصی مشورت می کرد او گفت مشورت با دیگری کن که من عدو تو ام
- (۳) امیر گردانیدن رسول (ص) جوان هذیلی را بر سریه که دران پیران جنگ آزموده
- (۴) اعتراض کردن معترضی در امیر گردانیدن آن هذیلی
- (۵) جواب گفتن پیغمبر آن اعتراض کننده را
- (۶) قصه سبحانی ما اعظم شانی گفتن بایزید و اعتراض مریدان و جواب او مر ایشانرا نه بطریق جواب زبان بلکه از راه عیان
- (۷) سبب فصاحت و بسیار گوئی آن فضول نزد رسول صلعم
- (۸) بیان کردن رسول (ع) سبب تفضیل و اختیار کردن آن جوان را بر پیران کار دیده و کار آزموده

فهرس الترجمة دفتر الرابع من المثنوی

رقم الصفحة

- (۱) فی بیان علامة العاقل التام و علامة ناقص العقل و الرجل التمام و نصف الرجل و علامة الشقی المغرور اللذی هو لاشی ولا یؤبد به (۳۸۳ - ۳۸۶)
- (۲) فی بیان قصة غدیر الماء و الصیاد و الجنان الثلاثة احدهما عاقل والثانی نصف عاقل والاخر مغرور و ابله (۳۸۸ - ۳۸۶)
- (۳) شخصی قال وقت الاستجاء هذا الدعاء المذکور اللذی یقرأ وقت غسل الالف (۳۸۸ - ۳۹۲)
- (۴) فی بیان تفکر ذلك الحوت العاقل و طیه طرق البحر أمامه (۳۹۲ - ۳۹۴)
- (۵) قصة ذلك الطائر الواقع فی فح الصیاد و توصية لاتقدم علی ما فات ولا تصدق القول الحال و افتکر فی تدارك الوقت (۳۹۴ - ۳۹۸)
- (۶) فی تفکر ذلك الحوت اللذی هو نصف العاقل و تمویت نفسه (۳۹۸ - ۴۰۱)
- (۷) فی بیان ان الاحمق لا عهد له عند و قوعد فی العذاب کالصبح الکاذب الخ (۴۰۱ - ۴۰۴)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) علامت عاقل تمام و نیم عاقل و مرد تمام و نیم مرد و علامت شقی مغرور و لاشی
- (۲) قصه آبگیر و صیادان و آن سه ماهی یکی عاقل و یکی نیم عاقل و آن دیگرى مغرور و ابله
- (۳) شخصی گفت وقت استجاء این دعا را که وقت استنشاق خوانده میشود
- (۴) واقف شدن آهن ماهی عاقل و سفر پیش گرفتن دریا
- (۵) قصه آن مرغ گرفته که وصیت کرد که بر گذشته پشیمانی مخورد سخن محال باور ممکن و در تدارك دقت اندیش و روزگار مبر در پشیمانی
- (۶) چاره اندیشیدن آن ماهی نیم عاقل و خود را مرده کردن
- (۷) بیان آنکه عهد کردن احمق در وقت گرفتاری و ندم هیچ سود ندارد و مانند صبح کاذب الخ

فهرس الترجمة دفتر الرابع من المثنوی

رقم الصفحة

- (۱) فی بیان ان الوهم قلب العقل و محاربه و ليس مثله الخ (۴۰۴ - ۴۰۵)
 - (۲) مجاهدات موسى اللذى كان صاحب عقل مع فرعون اللذى كان صاحب وهم (۴۰۵ - ۴۱۰)
 - (۳) بیان ان العمارة فی الخراب و جمعیة الخاطر فی التششت و الصحة فی الانكسار والمراد فی عدم المراد والوجود فی عدم (۴۱۱ - ۴۱۳)
 - (۴) جواب موسى لفرعون (۴۱۳ - ۴۱۴)
 - (۵) جواب فرعون لموسى فی تهديه (۴۱۴ - ۴۱۸)
 - (۶) فی بیان ان كل حس مدرك لابن آدم له مدرکات اخر غير ذلك الحس لايتعدها ولاخبر له من الحواس الاخر الخ (۴۱۹ - ۴۲۹)
 - (۷) فی بیان حملة اهل هذاالعالم على ذلك العالم وهجومهم على نسلهم الخ (۴۲۹ - ۴۳۴)
 - (۸) فی بیان ان البدن الترابی كالحديد جوهر يقبل ان يكون مرأتا مصقولة حتى ترى من جسم الانسان الترابی الجنة و النار و القيامة وغيرها الخ (۴۳۴ - ۴۳۷)
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) در بیان ان كه وهم قلب عقلست و سنین اوست ومانند او نیست الخ
- (۲) مجاهدات موسى كه صاحب عقل بود با فرعون كه صاحب وهم بود
- (۳) بیان آنكه عمارت در ویرانیست و جمعیت درپریشانی و درشکستگی و مراد در بیمرادی و وجود در عدم
- (۴) جواب دادن موسى (ع) فرعون را در تهدید او
- (۵) جواب دادن فرعون موسى (ع) را و تهدید او
- (۶) بیان آنكه هر حس درك را از آدمی نیزمدرکاتی دیگرست كه ازان مدرکات حس دیگر بی خبر است الخ
- (۷) حملة آوردن این جهانیان و تاخت بردن بر آن جهانیان و تاختن ایشان برنسل و ذریه ایشان الخ
- (۸) بیان آنكه تن خاکی آدمی زادهمچو آهن نیکو جوهرست و قابل آینه شدن است الخ

فهرس الترجمه دفتر الرابع من المثنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان تكرار موسى اسرار فرعون و واقعاية فى ظهر الغيب حتى بصدق
بخبير الله تعالى (۴۳۸ - ۴۴۰)
- (۲) فى بيان ان باب التوبة مفتوح (۴۴۲ - ۴۴۵)
- (۳) فى بيان قول موسى (ع) اقبل منى نصيحة واعمل بها وحة عوضها اربعة فضائل (۴۴۲ - ۴۴۵)
- (۴) شرح موسى الفضائل الاربعة فى ازاء الأجرة الايمان فرعون الخ (۴۴۵ - ۴۴۷)
- (۵) تفسير كنت كنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف (۴۴۷ - ۴۵۱)
- (۶) فى بيان غرور الانسان بذكائه وتصورت نفسه و عدم طلبه لعلم الغيب الذى
هو علم الانبياء (۴۵۱ - ۴۵۲)
- (۷) فى بيان شرح موسى الوعد الثالث (۴۵۲ - ۴۵۴)
- (۸) بيان هذا الخبر كلموا الناس على قدر عقولهم (۴۵۴ - ۴۵۵)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) باز گفتن موسى (ع) اسرار فرعون را و واقعات اورا بظهر الغيب تا به خبيرى
حق ايمان آورد و قصه آن زنكى كه بر آئينه ريد
- (۲) در بيان آنكه در توبه باز است
- (۳) گفتن موسى (ع) مرفرعون را كه از من يك پند قبول كن و چهار فضيلت عوض
بستان و پرسیدن فرعون از موسى كه آن چهار فضيلت کدام است
- (۴) شرح كردن موسى (ع) آن چهار فضيلت را چهل پائى ايمان فرعون
- (۵) تفسير كنت كنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف الخ
- (۶) غره شدن آدمى به ذكاوت و تصورات طبع خویش و طلب نا كردن علم غيب
كه علم انبياست
- (۷) شرح كردن موسى (ع) وعده سوم را
- (۸) بيان اين خبر كه كلموا الناس على قدر عقولهم

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من المثنوى

رقم الصفحة

- (١) فى بيان قول النبى (ص) من بشرنى بخروج صفر بشرته بالجنة و سبق عكاشة (٤٥٦ - ٤٥٨)
- (٢) فى بيان مشورة فرعون مع آسية فى اتيان الايمان (٤٥٨ - ٤٦٣)
- (٣) قصة بازى السلطان و العجوز الدرداء اللتى كان فى بيتها (٤٦٣ - ٤٦٨)
- (٤) فى بيان قصة تلك المرأة اللتى طفلها زحف على رأس الميزاب والسؤال من على امير المؤمنين (ع) عن الحيلة للخلاص (٤٦٩ - ٤٧٩)
- (٥) فى بيان حديث جز يا مومن الخ (٤٧٩ - ٤٧٠)
- (٦) فى بيان مشورة فرعون مع وزيره هامان بايتانه الايمان لموسى (٤٨٠ - ٤٨٢)
- (٧) ابطال كلام هامان مع فرعون (٤٨٣ - ٤٨٨)
- (٨) فى بيان قطع أمل موسى من ايمان فرعون الخ (٤٨٨ - ٤٨٩)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (١) معنى حديث من بشرنى بخروج صفر بشرته بدخول الجنة و سبق عكاشة
- (٢) مشورت كردن فرعون بآسيه خاتون در ايمان آوردن بموسى (ع) و فرمودن آسيه او را بايمان آوردن
- (٣) قصة باز پادشاه و كمپير زن كه در خانه او بود
- (٤) قصة آن زن كه طفل او بر سر ناودان غريده بود و خطر افتادن بود داشت و از امير المؤمنين على سؤال كرد و چاره جست او
- (٥) در بيان حديث جز يا مومن فان نورك اطفاء نادى از زبان دوزخ
- (٦) مشورت كردن فرعون با وزيرش هامان در ايمان آوردن
- (٧) تزييف سخن هامان با فرعون عليه اللغه
- (٨) نااميد شدن موسى از ايمان آوردن فرعون

فهرس الترجمة الدفتر الرابع من المثنى

رقم الصفحة

- (١) فى منازعة امراء العرب فى حضور الرسول (ص) الخ (٤٨٩ - ٤٩١)
- (٢) مجىء السيل والفاء الامراء العصى لدفع السيل و غلبة المصطفى (ص) (٤٩١ - ٤٩٣)
- (٣) فى اتمام حديث موسى و تقريره و توبيخه الخ (٤٩٣ - ٤٩٤)
- (٤) فى بيان ان اللذى يعرف قدرت الحق تعالى لايسئل ابن الجنة واين النار (٤٩٤ - ٤٩٨)
- (٥) فى بيان بحث السننى مع الفلسمى و جواب الدهر بانكاره الالوهية ومقالته
بقدم العالم (٤٩٨ - ٥٠٢)
- (٦) ذهاب انسنى والفلسمى فى النار و احراق الفلسمى (٥٠٢ - ٥٠٥)
- (٧) تفسير آية كريمه (وما خلقنا السموات والارض و ما بينهما الا بالحق الخ (٥٠٥ - ٥١٢)
- (٨) فى بيان وحى الحق لموسى ان انا احبك (٥١٢ - ٥١٤)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (١) منازعت كردن اميران عرب با رسول (ع)
- (٢) سيل آمدن و چوب انداختن امرا جهت دفع سيل و غالب شدن مصطفى (ع)
بر اميران
- (٣) درتمامى حديث موسى و تقرير و توبيخ فرعون
- (٤) در بيان آنكه شناسائى قدرت حق نپرسد كه بهشت كجاست و دوزخ
چه جاست
- (٥) بحث كردن سننى و فلسفى و جواب دادن دهري كه منكرا لوهبت است و عالم
قديم داند
- (٦) در آتش رفتن سننى و فلسفى و سوختن فلسفى
- (٧) تفسير آية كريمه و ما خلقنا السموات والارض و ما بينهما الا بالحق
- (٨) وحى كردن حق تعالى بموسى (ع) كه من ترا دوست مى دارم

فهرس ترجمه دفتر الرابع من المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان تصديق البغل بجواب الجمل والافرار بفصله عليه و طلبه
الاستعانة الخ (۶۰۰ - ۶۰۴)
- (۲) فى بيان تضرع القبطى للسبطى الخ (۶۰۴ - ۶۱۴)
- (۳) فى بيان طلب القبطى من السبطى دعاء الخير الخ (۶۱۴ - ۶۲۲)
- (۴) حكايت تلك المرأة الزافية التى قالت لزوجها هذه الخيالات تأتى من رأس
شجرة الكمثرى الخ (۶۲۳ - ۶۲۹)
- (۵) بقيه قصه موسى (ع) (۶۲۹ - ۶۳۱)
- (۶) شدة عمل الاقباط وطلب فرعون الشفاعة من موسى (۶۳۱ - ۶۳۶)
- (۷) دعاء موسى (ع) و اخضرار الخضر والرياض و مجى الامطار (۶۳۶ - ۶۳۹)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) تصديق كردن استر بجواب اشتر و اقرار آوردن بفضل او برخود و از او
استعانت خواستن الخ
- (۲) لابه كردن قبطى بسبطى الخ
- (۳) درخواستن قبطى از سبطى دعاء خير الخ
- (۴) حكايت آن زن پليدكار كه بشوهر خود گفت اين خيالات از سر امر و دين الخ
- (۵) بقيه قصه موسى (ع)
- (۶) سخت شدن كار قبطيان و درخواست شفاعت فرعون از موسى
- (۷) دعا كردن موسى (ع) و سبز شدن كشت و ازهار و آمدن بارانها

فہرست ترجمہ دفتر الرابع من المثنوی

رقم الصفحة

- (۱) فی بیان اطوار و منازل خلقة آدمی من ابتداء الفطرة (۶۳۹ - ۶۴۵)
- (۲) فی بیان ان خلق النار حبیباً یا نون بان ربنا اوسعنا رزقا الخ (۶۴۵ - ۶۵۲)
- (۳) فی بیان ذهاب اسکندر ذی القرنین لجبل قاف و طایه منه قل عن عظمه الله تعالی لنا و قول جبل قاف ان علمه لا باتی فی البیان الخ (۶۵۲ - ۶۵۳)
- (۴) فی بیان ان نملۃ ذهبت علی ورقی رأی کتابۃ القلم فمدحت القلم الخ (۶۵۴ - ۶۵۶)
- (۵) ایضاً التماس ذوالقرنین من جبل قاف ان یمین صنعاً من صنائع الحق تعالی (۶۵۶ - ۶۵۹)
- (۶) فی بیان اراءة جبرئیل نفسه للرسول (ص) من سعمائة جناح له بجناح واحد سد الافق و حجب الشمس مع جمیع شعاعها (۶۵۹ - ۶۷۵)
- (۷) فی بیان اعتقاد اليهود و النصارى قبل البعثۃ فی شأن الرسول (ص) وجعلهم اسمه حرز الروح و طلبهم ظهوره (۶۷۶ -)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) اطوار و منازل خلقة آدمی از ابتداء فطرت
- (۲) بیان آنکه خلق دوزخ گرسنگانند و نالانند و از حق خواهان که روزیها ما فربه کن الخ
- (۳) رفتن ذوالقرنین بکوه قاف و درخواست کردن که ای کوه قاف از عظمت صفت حق مارا بگو و گفتن کوه قاف که صفت عظمت او بگفت نیاید الخ
- (۴) موری بر کاغذی میرفت نوشتن قلم دید قلم را ستوده الخ
- (۵) باز التماس کردن ذوالقرنین از کوه قاف تا بیان صنعی از صنایع حق تعالی
- (۶) نمودن جبرئیل خود را بمصطفی (ع) بصورت خویشتن و از هفتصد پر او چون يك پرها شد افق را بگرفت آفتاب محجوب شد با هم شعاعش
- (۷) در بیان اعتقاد یهود و نصاری پیش از بعث در شأن حضرت پیغمبر (ص) و نام او را حرزجان کردن و ظهورش را خواهان بودند .

فهرس اهم رؤس المطالب العلمیة فی الشرحین العربی و الفارسی

- (۴) المراد من الاعراض فی البيت (آفتاب اعراض را کامل نمود)
روؤیة حسام الدین استغراق القراء بقرائه المثنوی و جواب مولانا بقوله (ای ضیاء الحق تو
- (۶) دیدی حال او)
- (۱۱) تفسیر البيت (پس بد مطلق نباشد درجهان)
- (۱۲) تفسیر المصراع (چشم خود بر بست زان خوش چشم تو)
- (۱۷) معنی کلمة اشغر فی قوله (هست حیوانی که نامش اشغراست)
- معنی الاسم لله تعالی عنه الحکماء فی قوله (اسم مشتق است ز اوصاف قدیم نی مثال علت
() اولی سقیم)
- معنی البيت و اقوال الفلاسفة و المعتزلة فی نفی الصفات
- (۲۶) (ورنه تسخر باشد و طنز و دغا) کر ترا سامع ضریری را ضیا (۲۶)
- معنی قوله
- (۴۸) (ور ز نورش حق قسمیش داد) همچو رسم مصر سر گین مرغ داد (۴۸)
- تفسیر قوله
- (۵۰) (تا ز بانم چون ترا نامی دهد) چشم از این دیده گواهیها دهد (۵۰)
- ظاهر هذین البیتین
- در سخن آباد این دم راه شد
- گفت امکان نیست چون بیگاه شد
- پوستها گفتیم و مغز آمد دفین
- کر بمانیم این نماند همچنین (۵۱)

فهرس اهم رؤس المطالب العلمیة فی الشرحین العربی والفارسی

- (۵۳) معنی کلمة دورباش فی قوله (دور باش هریکی تا آسمان)
تفسیر البیت
- (کی رسد همچون توئی را کز منی امتحان هم چو من یازی کنی (۵۷)
تفسیر البیت
- (جان حیوانی ندارد اتحاد تو مجو این اتحاد از روح باد (۶۶)
تفسیر البیت
- (زانکه نور علتیش مرگ جوست چون زید که روز روشن مرگ اوست (۶۹)
المراد من الحکماء فی العنوان (فی بیان ان الحکماء) الاشرافیون منهم لا غیرهم (۸۳)
معنی البیت
- (حاصل آید یکزمان از آسمان می رود می آید اندر کاروان (۸۴)
معنی البیت
- (نی چو معراج بخاری تا سما بل چو معراج چنینی تا نهی (۸۸)
نسخة نزید و مزید فی البیت
- (خندش آمد چون سلیمان آن بدید کز شما کی من طلب کردم «نزید» (۹۱)
کلمة شمس شمس فی البیت
- (نور این شمس شمس فارس است روز خاص و عام را اوحارس است (۹۷)
معنی البیت
- (فرج استر لایق حلقه زر است زر عاشق زرد روی و اصر است (۹۹)
کلمة از گرفت من فی البیت
- (از گرفت من ز جان اسپر کنید گرچه اکنون هم گرفتار منید (۹۹)
کلمة طرار دو دل (پس بر عطار طرار دو دل (۱۰۱)
معنی کلمة بدرگی و اشتباه السبزواری
- (پادشاهان جهان از بدرگی بو نبردند از شراب بندگی (۱۰۸)

فهرس اهم رؤس المطالب العلمية فى الشرحين العربى و الفارسى

ربط هذا البيت بما قبله

- (پس بگوئيدش بيا اينجا تمام
كلمة ناقود و المراد من البيت
زود الله يدعو بالسلام) (۱۱۹)
- (ناله سرنا و تهديد دهل
كلمة از دوار فى البيت
چيز كى ماند بدان ناقور كل) (۱۲۱)
- (پس حكيمان گفته اند اين لحنها
المراد من آدم فى البيت
از دوار چرخ بگرفتيم ما) (۱۲۱)
- (ما همه اجزای آدم بوده ايم
تفسير البيت
در بهشت آن لحنها بشنیده ايم) (۱۲۲)
- (آب چون آميخت با بول و كميز
كلمة نسناس
گشت زاميزش مزاجش تلخ و تيز) (۱۲۳)
- (ليك كفتم ناس من نسناس نى
قول السبزوارى فى كلمة (باربر)
ناس غير جان جان اشناس نى) (۱۲۷)
- (مثنوى چندان شود كه چل شتر
تخت بلقيس فى العنوان
گر كشد عاجز شود از «باربر») (۱۳۱)
- (۱۴۴)
- انكار المشائين و ابن سينا لحشر الاجسام و تفسير البيت
از دوا بد تر شد اين تيمار تو) (۱۵۱)
- (حجت انكار شد انشار تو
معنى البيت
هم از اين انكار حشرت شد درست) (۱۵۲)
- (كلمة زد ايد
قصه راز حلمه گويمت
تا زد ايد داستان او غمت) (۱۵۶)
- (معنى الكلمتين (ترنج) و قمره بكسر اول
(۱۷۰)

فهرست مهم رؤس المطالب العلمية في الشرحين العربي و الفارسي

اشتباه مؤلف النهج في كلمة دانگك و تفسير البيت

(تا کسی در چار دانگك عیش تو گم شود زین گلرخان خار جو) (۱۷۵)

اشتباه السبزواری فی معنی کلمه کرد و تفسیر البيت

(تو مکن در کرد شلغم پوز خویش تا نگرده با تو او هم طبع و کیش) (۱۸۵)

اشتباه السبزواری فی معنی کلمه (کورو کبود) و تفسیر البيت

(خواهرانت یافته ملک خلود تو گرفته ملکت « کور و کبود ») (۱۸۸)

کلمات (مستقذر و مستلنقه) (۱۹۲)

کلمه غوله فی قوله (غولۀ را که بیاراید غول) (۱۹۳)

تفسیر البيت

(خیرها نغزند نی از عکس غیر تاب حرضار رفت ماند ناب خیر) (۱۹۴)

تفسیر البيت

(معنی الله گفت آن سیبویه یولهو فی الحوائج هم الیه) (۲۰۱)

اشتباه السبزواری فی معنی البيت الاتی و صحیحہ ما ذکر فی النهج القول

(این پیمبر گفت چون بشنید قدح که چرا فربه شود احمد بمدح) (۲۰۶)

کلمه پیش دست فی البيت

(خلق گفته‌اندش که او از پیش دست ده هزاران زین دلاور برده است) (۲۰۹)

تسیر البيت

(برچنین صاحب چو شه اصغا کند شاه و فلکش را بدو رسوا کند) (۲۱۳)

احسن التوجیهات للبيت

(گر نبودی عکس آن سور و سرور پس نخواندی ایزدش داری الغرور) (۲۳۵)

تفسیر البيت

(جمله مغروران براین عکس آمده بر گمانی کاین بود جنت کده) (۲۳۶)

فهرست اہم رؤس المطالب العلمیۃ فی الشرحین العربی و الفارسی

معنی البیت

- (کہ صواب اینست و راه اینست و بس) کہ زند طعنی مرا جز هیچ کس (۲۴۱)
 معنی قران فی المصراع (علم و جاه و منصب و مال و قران) (۲۴۸)
 معنی (خام غمر) فی المصراع (عکس مه در آب هم ای خام غمر) (۲۵۰)
 معنی (المزمّل) فی الایۃ الکریمۃ (یا ایہا المزمّل) (۲۵۱)

النسخۃ الثانیۃ لهذا البیت

- (هین بمگذار ای شفا رنجور را) تو ز خشم کر عصای کور را (۲۵۳)
 النسختان لقوله

- (گفت شاهنشاه چرایش کم کنید) ور نه بجنگد نامش از خط برزنید ()
 معنی البیت

- (این همه علم بنائی آخر است) کہ عماد بود او گاو و اشتر است (۲۶۳)
 معنی البیت

- (همچو حسن آنکہ خواب اورا ربود) چون شد او بیدار عکسش رونمود (۲۶۶)
 معنی مهر و مهار فی قوله (نیست بروفتی من مهر و مهار) (۲۶۸)
 شرح البیت

- (جادوئیہا را همه یک لقمہ کرد) یک جهان پر شب بدان صبح خورد (۲۸۹)
 معنی البیت (پیش حالی بین کہ در جہاست و شک) (۲۹۴)
 تفسیر البیت

- (چون دو چشم کاو در جرم و تلف) همچو یک چشم است کش نبود شرف (۲۹۸)
 تفسیر این دو بیت

- کوزہ کو از یخ آبد پر بود چون عرق بر ظاہرش پیدا شود
 آن ز سردی باد آبی گشته است از درون کوزہ ہم بیرون بجست (۳۱۵)

فهرست اہم رؤس المطالب العلمیۃ فی التخریج العربی والفارسی

تفسیر البیت

- (از پی روپوش عامہ در بیان وحی دل کویند آنرا صوفیان) ۳۲۳
 قول السبزوارى فی معنی (دودرم سنگ است پیه و چشم آن)
 ومعنی بارنامه فی قوله (بارنامه روح حیوانی است این) ۳۲۹

تفسیر البیت

- (میر آخور بود حق را مصطفیٰ بہر استوران قفس پر جفا) (۳۴۹)
 قال شیخ الاسلام فی منازل السائرین الریاضۃ علی ثلاثۃ اقسام الخ (۳۴۹)

تفسیر البیت

- (سك سکاند از دم یرغا رود تا یواش و مرکب سلطان شود) (۳۵۰)
 الملائکۃ انواع الخ (۳۵۱)

تفسیر البیت

- (پنج حس ظاهر و پنج اندرون در صفاند اندر قیام الصافون) (۳۵۲)
 للمخرقة معان الخبز او الفصۃ الخ (۳۵۴)

تفسیر البیت

- (تفرقه جویان جمع اندر کمین تو درین طالت رخ مطلوب بین) (۳۵۶)
 معنی البیت

- (برك بی برکی نشان عارفی است زردی زر سرخ روی صغیر فی است) (۳۵۸)
 (اسقنی خمراً و قل لی انھا) هذا الجملة من رباعی معروف الخ (۳۶۲)

تفسیر البیین

- (بر دھان تست این دم جان او گوش فی گوید کہ قسم گوش کو)
 (قسم تو گر نیست تك میت هست گفت حرص من از آن افزون ترست) (۳۶۳)

تفسیر البیت

- (با مریدان آن فقیر محتشم با یزید آمد کہ نك یزدان منم) (۳۶۷)

فهرس اُهم رؤس المطالب العلمیة فی الشرحین العربی و الفارسی

توجیهات هذا البيت

- (هر چه کوید آن پری گفته بود زمان بعدی کز زمان سری گفته بود) (۲۶۹)
معنی کرد کوه
(هر یکی چون ملحدان کرد کوه کارد میزد پیر خود را بی ستوه) (۳۷۱)
معنی صاحبقران (وانکه آگه بود از صاحبقران) (۳۷۲)

تفسير البيتین

- (هر زمانیکه شدی تو کامران آن دم خوش را کنار بام دان)
(ترس جان در وقت شادی از زوال زان کنار بام غیبت ارتحال) (۳۷۵)
تفسیر قولد
(لیک اغلب چون بدند و ناپسند بر همه می را محرم کرده اند) (۳۷۷)

تفسير البيت

- (ما که باطن بین جمله کشوریم دل به بینیم و بظاهر ننگریم) (۳۸۰)
تحقیق فی معنی (لای) فی البيت اللاحقی فی نسخة لکنهور (زنده نی و مرده نی لاشی بود) (۳۸۵)
المراد من الغدير والاسماك والصيد فی (قصة غدير الماء والصيد والحقیان) (۳۸۶)
اوراد الوضوء والاستنشاق والاستجاء کما فی الفقه (۳۸۹)

تفسير البيت

- (نیست وقت مشورت تو راه کن چون علی تو آه اندر چاه کن) (۳۹۲)

تفسير لعنوان

- (ان کل حس مدرك لابن آدم له مدرکات آخر غیر ذلك الحس) الخ (۴۱۵)

تفسير البيت

- (چنبره دید جهان ادراک تست پرده پا کان حس ناپاک تست) (۴۱۹)

تفسير البيت

- (مدتی حس را بشوز آب عیان این چنین دان جامه شوئی صوفیان) (۴۲۰)

فهرس أهم رؤس المطالب العلمية في الشرحين العربي و الفارسي

معنى كلمة (در بند) في قوله (تا فرو گیرند در بندان غیب) (۴۲۹)

معنى كلمة (كودن) في قوله

(این بلا از کودنی آمد ترا که نکردی فهم نکته و رمزها)

وانها تلميح الى الاية في سورة بنی اسرائيل (ولقد آتينا موسى تسع آيات) الخ (۴۳۳)

تفسير البيت

(بر مشوران تا شود این آب صاف و اندرو بین ماه و اختر در طواف) (۴۳۶)

تفسير البيت

(توبه را از جانب مغرب دری باز باشد تا قیامت سروری)

ونقل الحديث في التوبة (۴۴۱)

تفسير البيت

(خانه بر کن کنز عقیق این یمن صد هزاران خانه شاید ساختن) (۴۴۷)

تفسير البيت

(گنج زیر خانه است و چاره نیست از خرابی هین میندیش و مأیست) (۴۴۸)

معنى قوله

(آنچنان بگشایدت فرشباب که گشود ان مژده بر عکاشه باب)

تفسير البيت

(هر شبی تا روز از شوق هدی او رفیق راه اعلی میزدی)

وبیان اشتباه مؤلف الذهيج في معنى كلمة (الهدی) في المقام وان المراد منها العروس الخ (۴۵۶)

تفسير الاية (و ضرب الله مثلا للذين كفروا امرأة نوح وامرأة لوط الخ) (۴۵۸)

تفسير البيت

(پس بشر فرمود خود را مثلکم تا بجنس آید دلم گردد کم) (۴۷۱)

تفسير البيت

(خیمه گردون ز سر مستی خویش بر کند زان سو بگیرد راه خویش) (۴۷۴)

فهرست اہم رؤس المطالب العلیمة فی الترحین العربی و الفارسی

کلمة (کوته دنہا) فی قوله

مستی تن نبود ز گونه دنہا (۴۷۵)

(این چنین می را بجو زین خمہا

کلمہ موبدش فی قوله

ماند رو کان زہر بود و موبدش (۴۸۴)

(چونکہ بر گردد از اوان ساجدش

تفسیر البیت

این فوائد را باندازہ نظر (۵۰۶)

(تا سوم چارم دہم بر می بعمر

کلمة کند بینش فی قوله

عقل اوبی سیر جان چون بنت زمین (۵۰۸)

(کند بینش می نبیند غیر این

تفسیر البیت

چون تو کل کردن اصحاب نرد (۵۰۹)

(بر تو کل تا چہ آید در نبرد

تفسیر البیت

مانع طوع و مراد و اختیار (۵۱۱)

(نیست تخصیص خدا کس را بکار

تفسیر البیت

حملہ کردند سوی صف دشمنان (۵۱۲)

(پر دلان در جنگ ہم از بیم جان

تفسیر البیت

زانیہ محمول منی نی حاملی (۵۱۷)

(تو درین مستعملی عاملی

تفسیر البیت

شاہ بخشد شصت جان دیگرم (۵۱۹)

(گر ببرد او بقہر خود سرم

کلمة (الکلابہ) فی البیت

از کلابہ آدمی آمد پدید (۵۲۱)

(زانیہ این اسماء و الفاظ حمید

تفسیر البیت

لیک نی اندر لباس و عین لام (۵۲۱)

(علم الاسما بد آدم را امام

فهرس اهم رؤس المطالب العلمیه فی الشرحین العربی و الفارسی

تفسیر البیت

(کرده او کرده شاعست لیک) پیش چشم بد نماینده است نیک) (۵۲۳)

تفسیر البیت

(جوهر صدق خفی شد در دروغ) همچو طعم روغن اندر طعم روغ) (۵۳۱)

تفسیر البیت

(تا بجنباند لهنجار و بفن) تا بدانم هر که پنهان بود من) (۵۳۲)

ربط البیت الاتی بما قبله و تفسیر

(یا چو آدم کرده تلقینش خدا) بی حجاب مادر و دایه ورا) (۵۳۳)

ربط البیت الاتی بما قبله و تفسیر فی الشرحین العربی و الفارسی

(جنبشی باید اندر اجتهاد) تا که دوغ آن روغن از دل باز داد) (۵۳۴)

معنی البیت

(زان شناسی باد را که آن صباست) وانکه از مغرب دبور و با و باست) (۵۳۵)

معنی البیت

(فکر کان از مشرق آید آن صباست) وانکه از مغرب دبور و با و فاست) (۵۳۶)

تفسیر الابیات الاتیه

(ورنه باشد آن چو باشد این تمام) بی شب و بی روز داره انتظام)

(هم چنان که چشم می بیند بخواب) بی مه و خورشید و ماه و آفتاب)

(نوم ما چون شد رخ الموت ای فلان) زین برادر آن برادر را بدان) (۵۳۷)

معنی البیت

(پیل باید تا چو خسبد اوستان) خواب بیند خطه هندوستان) (۵۳۸)

(الاوباش) فی قوله (ادکر والله کار هر اوباش نیست) (۵۳۸)

معنی البیت

(کیمیا سازان گردون را بهین) بشنو از میغا گران هر دم چنین) (۵۳۹)

فهرست اشعار و نویسندگان المطالب العلیمة فی الشرحین العربی و الفارسی

معنی البيت

(زان همه غزها در این خانه ره است هر دو گامی ز کژدمها چه است) (۵۴۲)

معنی الباز فی قوله

(گر رود سوی منا این باز باز فرخ او گردد ز بعد باز باز) (۵۴۷)

کلمة (نس) فی قوله (نه خرد هشت آن ملک را و نه نس) (۵۵۳)

تفسیر الایات الاتیة

(عالم از سر زنده گشت و با فروز ای عجب آن روز روز امروز روز)

(یک عروسی کرد شاه او را چنان که جلاب و قد ماند پیش سگان)

(حادوی کمپیر از غصه بمرد روی و خوی زشت با ماک سپرد) (۵۵۸)

کلمة (روز) بالذال المعجمة و معنی البيت فی الشرحین العربی و الفارسی

(چون در افکندش درین الومه روز دمبدم میخوان و مبدم قل اعوذ) (۵۶۱)

معنی البيت

(پس وصال این فراق آن بود صحبت این تن سقام جان بود) (۵۶۳)

تفسیر البيت

(کل عالم صورت عقل کل است کوست بابای مران کاهل قل است) (۵۷۲)

کلمة (نمد) فی البيت الائی و اشتباه السبزواری

(برق آینه است لامع از نمد کر نماید آینه تا چون بود) (۵۷۴)

تفسیر الایة فی قصة اولاد عزیز (۵۷۶)

تفسیر البيت و تعقید عبارة النهج و شرح بحر العلوم

(مغز خود از مرتبه خوش بر تراست بر تراست از خوش که لذت گستر است) (۵۷۸)

کلمات (طم و رم) فی قوله (باهزاران آرزوی طم و رم) (۵۷۹)

فهرست اہم رؤس المطالب العلیمة فی الشرحین العربی و الفارسی

تفسیر البیتین

(ور ز مثقالی شود افزون تو خام) از تو سازد شه یک زرینه جام)
(پس برو هم نام و هم القاب شاه) باشد و هم صورتش ای وصل خواه) (۵۷۹)

حدیث انی لاستغفر ربی کل یوم سبعین مرة و تفسیر البیت

(لیک آن مسی بود توبه شکن) منسی است این مستی تن جامه کن) (۵۸۱)

تفسیر البیت

(حکمت اظهار تاریخ دراز) مستی انداست بر دانای راز) (۵۸۲)

تفسیر البیت و قول الحکماء فی تصرف عطارده فی تربية الطفل الطفل

(خود خر آنست کو از حق چرید) نی خرد او از عطارده آورید) (۵۸۳)

تفسیر البیت

(چون برید از جنس باشد گشت یار) بر گشاده چشم او را باز دار) (۵۸۹)

کلمة (امت) فی البیت الاتی فی نسخة السبزواری (زحمت) و تفسیره له و هوتکلف ظاهر

(چون نبی نیستی از امت باش) چونکه سلطان نه رعیت باش) (۵۹۱)

تفسیر البیت

(کاف کافی آمده بهر عباد) صدق وعده کهیمعص)

(۶۱۸) و قول اصحاب التحقیق فی معانی الحروف

تفسیر البیتین فی الشرحین الفارسی

(کاهدان امرود بن جویند لیک) تا بدان امرود بن راهیست)

(چون فرود آئی ازین امرود بن) کثر نماند فکرت و چشم و سخن) (۶۲۶)

(کلمة (ذب) فی قوله (راست بینی گر بدس اسان وزب) (۶۲۷)

تفسیر البیت

(ور نباتی چون بحیوانی فتاد) نایدش حال نباتی هیچ یاد) (۶۴۰)

فهرس أهم رؤس المطالب العلمیة فی الشرحین العربی و الفارسی

اشاره الى طريقة الحكماء الاشرافیین فی البيت الاتی

(تا رهد زین عقل پر حرص و طلب صد هزاران عقل بیند بوالعجب) (۶۴۱)

الحديث النبوی (الدنیا کحلم النائم الخ) (همچنین دنیا کحلم نائم است) (۶۴۲)

تفسیر البيت

(بی تعلق نیست مخلوقی بدو آن تعلق هست بیچون ای عمو) (۶۴۹)

المراد من (کوه قاف) فی قوله (رفت ذو القرنین سوی کوه قاف) (۶۵۰)

المراد من الورق والنملة و الكتاب الخ فی العنوان (نملة علی ورق) (۶۵۴)

تفسیر البيت

(این حدیث منقلب را گور گن شیر را برعکس صید گور کن) (۶۶۹)

نسبة الرازی و المروزی فی قوله (رازی با مروزی بسیار خوش) (۶۷۰)

تفسیر البيتین

(وقت عصر آمد سخن کوتاه کن ای که عصرت عصر را آگاه کن)

(گو تو مرگ لخوااره را که فندیه نرمی فاسد مگو طینش مده) (۶۷۱)

تفسیر البيتین

(نطق جان را روضه جانپستی گرز حرف و صوت مستغنی استی)

(این سر خر در میان قند زار ای بسا کس را که بنهاد است خار) (۶۷۲)

رؤس المطالب العلمية الابيات المشروحة في الصنحات الاربعة المستقلة من الحواشي

الصفحة	السطر	
١	١	(ياچه آدم)
-	٤	(زان شناسی باد را)
-	١٠	(مشرق این باد فکرت)
-	١٦	(خودجمادست و نود سرفش جماد)
-	٢٢	(شرق خورشیدی)
-	٢٩	(نوم ما شد چون اخ الموت)
صفحه ٢	سطر ١	(ور بگویندت که هست این فرع این)
-	١٠	(می بد بینند)
-	١٦	(باشد اصل اجتهاء و اختصاص)
-	١٧	(ذکر هندوستان کند پیل از طلب)
-	٢٦	(آن چنان که گفت پیغمبر ز نور)
صفحه ٣	سطر ١	(توبه آدم در زمین هفتاد بار)
-	٥	(حکمت اظهار تاریخ دراز)
-	١٧	(نك شياطين سوى گردون آمدند)
-	٢٨	(ادخلواالابيات من ابوابها)
صفحه ٤	سطر ٥	(جان گرفت و بانك زد زان سبزه زار)
-	٢٥	(داند دیوان را حق از مرصاد خویش)

دو اشتباه مهم

اول - اینکه در صفحه ۱۶ ترجمه دفتر سوم سطر (۴) و (۴) این دو بیت زیر مثنوی

صد هزاران اولیای حق پرست خود بهر قرنی سیاستها بدست
گر بگویم این بیان افزون شود خون جگر چه بود که خارا خون شود

با ترجمه آنها ذکر شده‌اند در صورتیکه این دو بیت با ترجمه متعلق به صفحه ۲۷ سطر (۱) و (۲) مثنوی و سطر (۱) و (۲) و (۳) و (۴) ترجمه می‌باشد و در آن هم ذکر شده‌اند تعجب آنست که هنگام غلط‌گیری نهائی دفتر سوم و نگاشتن غلطنامه صفحه مذکور با صفحه پیش از آن (۱۵) غلط‌گیری شده و تجدید چاپ نموده‌اند و به صفحات نیز دستور داده شد که بجای دو صفحه اولی گذارده ولی باز هم صحاف با اشتباه نسخه صحیح را باطله نمود و نسخه غلط را بجایش گذارده - با این وصف دو بیت مذکور با چهار بیت ترجمه صفحه ۱۶ ارتباط ندارد و در صفحه ۲۷ ذکر شده‌اند که جای آنها باشد

دوم - در صفحه ۳۲۲ ترجمه دفتر چهارم سطر (۱) مثنوی و سطر (۱) و (۲) ترجمه بیت مثنوی

چنین است :

مرد خفته در عدن دیده فرق عکس آن بر جسم افتاده عرق

بحر العلوم در شرحش صفحه ۸۲ جلد ۴ چنین نوشته :

(یعنی چنانکه خفته در شهر خواب خود ترس دید و از آن عکس آن بد چشم پیدا شد

و آن عرق است همچنین حال روح که او در عالم ارواح و عکس آن که تعیین خاص است در

جسم است) .

سبزواری نیز در شرحش صفحه ۲۱۸ چنین نوشته :

(دیده فرق - یعنی فرقه‌ها خفتگی او را در آنجا و مع ذلك عکس او بر جسم عرق کرده از گرمی عشق و حرکت طلب او و خلصه او واقع شده با بعد مراحل و این تمثیل است و عرق فرض کرده چه عکس جسم صیقلی می‌خواهد مانند آب و غیر) .

تردیدی نیست باینکه کلمه (فرق) در مثنوی بفتح فاء و راء و تسکین فاف است و بمعنی ترس می‌باشد و بحر العلوم چونکه بهمین لفظ و معنی دانسته باز هم در شرحش برای معنی بیت مذکور لا اقل میان فرق بمعنی ترس و افتادن بر جسم کمترین تناسبی یافته میشود اگر چه این ترس اختصاص بشهر عدن ندارد و ممکن است که در شهر یمن هم باشد و معنی ظاهری بیت را نیز تأمین نکرده است .

ولی سبزواری که کلمه (فرق) در بیت مذکور بکسر فاء و فتح را و سکون قاف خوانده و آن را جمع فرقه دانسته صد درصد از معنی ظاهری و باطنی این بیت دور میباشد و این کمترین تناسب هم که در شرح بحر العلوم ذکر شده ندارد .

نگارنده نیز اشتباه کرده و معنی ظاهر و تحت اللفظی آن را بروفق شرح بحر العلوم (فرق را) خواندن و ترجمه نموده . ولی پس از اندکی اندیشیدن در معنی بیت مذکور و تناسب لفظی آن دانسته‌اند که اشتباه هم برای سبزواری و بحر العلوم و هم برای اینجانب آمده .

صحیح ترجمه

آنست که کلمه (در) در بیت مثنوی (مرد خفته در عدن) بمعنی حرف جر و (از) فارسی یا (فی) عربی خوانده‌اند در صورتیکه می‌باید (در) بضم دال خوانده شود تا اینکه با کلمه عدن که مرکز فروش دُر است تناسبی داشته باشد یعنی مرد خفته عدن را در خواب در دیده و ازان فرق و ترس بر جسم عرق افتاد با این وصف ترجمه بیت اول و دوم صفحه ۳۲۱ از دفتر چهارم چنین میشود :

(۱) رَجُلٌ نَامَ رَأَى دُرّاً عَدَنَ وَ غَدَى فِي فَرْقٍ قَبَدَ الْحَزَنَ
عَكْسُ رُؤْيَا الدَّرِّ ذَاكَ وَالْفَرْقُ مِنْ عَلَى الْجِسْمِ لَهُ صَيَّارُ الْعَرَقِ

(۲) وَكَذَٰلِكَ بِاللُّطْفِ يُؤَسِّفُ
عِنْدَ ذِي حَرِيصٍ وَمِنْ دِيحِ الْقَمِيصِ
كَأَنَّ فِي مِصْرَ ذَهَبًا مُخْتَفًى
إِمْتَلَتْ كُنْعَانُ لَمْ يَدِرِ الْحَرِيصُ

(۱) مرد خفته در عدن دیده فرق عکس آن بر جسم افتاده عرق

(۲) پیرهن در مصر رهن يك حریص پر شده کنعان ز بوی آن قمیص

توضیح- مولانا در دفتر چهارم در داستان چریدن گاو بحری در گوهر شب چراغ کلمه

(در عدن) نیز در این بیت زیر ذکر نموده :

أَهْبَطُوا أَفْكَدَ جَانِ رَا در بدن تا بگل پنهان بود در عدن

صحیح الاغلاط المطبعية الواقعة فی الاصل والترجمة والشرحین

العربی و الفارسی من ترجمة الدفتر الرابع للمثنوی

رقم الصفحة	السطر	الصحیح
١	٤	الترجمة بعد البيت الرابع من الترجمة البيت الثاني
من بة	أَنْتَ دَرَيْتَ ..	غَيْرُكَ مَا دَرَى وَالْأَمْرُ فِيهِ أَمْرُكَ
٣	٢	المثنوی (با تو چون رزما بتابستان خوشم)
٥	٧	المثنوی (هر کش افسانه بخواند افسانه ئیست)
١٠	٩	الترجمة أَصْرُخُ مِنْ ذَا الْبَلَاءِ فِي الدُّنَا
١٢	١	الشرح العربی وَ الْحِكْمَةُ فِي ذَلِكَ
١٧	٨	الترجمة إِذْ سَمَاءٌ وَجَدَ
١٨	٦	المثنوی که ازان دوزخ
٢٣	٣	الترجمة يُنْقِدُونَ الْحَبَّ
٢٧	٦	» أَوَّلُ الْأَمْرِ
٣٣	١	المثنوی الرقم (١) ساقط
»	٢	الشرح الفارسی وخود ذات او قائم
»	٨	» اعیان صفات در ذات موجود اند
٤٤	١	الترجمة دَوَاءُ السَّقَمِ

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٥٢	١	الترجمة
		فِي بَيَانِ رَدِّ الْمَعْشُوقِ
٥٣	١٠	»
		فَهُمَا أَلَمَ لَتَمَسِ
٥٥	٩	»
		وَلَدُ الْغَيْرَةِ كَانَتْ كَالرَّحَى
		تَسْحَقُ عَنْ سَحْقِهِ لَنْ تَبْرَحَا
٦٠	٥	الترجمة
		النَّجَسُ النَّمَنُ
٦١	٤	»
		خَرَقَ بِالْمَرْءِ وَزناً وَقَدْ
٦٢	٧	المثنوى
		نیست در تقدیر ما
٦٣	١٠	الترجمة
		كَانَ مَرْحُوماً
٦٦	٦	»
		الصحيح رقم (١)
»	١	المثنوى
		که در گاو و بقر
»	٤	»
		این نگردد
٦٨	٤	الترجمة
		أَشْتَرِي الْعَقْلَ فِيهِ اللَّيْلُ هُمْ
٧٢	٢	»
		فِي بَقَاةِ الرُّوحِ لَوْ وَصَلاً وَجَدَ
٧٩	٦	»
		أَطْلُبُ الثَّانِيَ قَالُوا بِالْمَثَلِ
٨١	٦	المثنوى
		خاله را خایه بدی خاله شدی
٨٢	٧	الترجمة
		فَمِئِنَا خَمْساً أَلْفاً ثَلَاثَ
٨٦	٦	المثنوى
		بر گام خویش
٩٢	٩	الترجمة
		الصحيح رقم (٦)
»	١٠	»
		» (٧)

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٩٢	٥	المثنوی البيت الاتی ساقط و هو
		آفتاب امر حق طباخ ماست ابلهی باشد که گویند او خداست
٩٢	٥	المثنوی الصحيح رقم (٦)
»	٦	» » (٧)
٩٦	٢	» از خار و گو
»	»	» پیش رو
»	٣	» هین کو آمد
٩٧	٥	الترجمة بَيْنَ كُلِّ عَقَرٍ
١٠٠	٣	المثنوی
		کر تو میدزدی نظر من همی دزدم ز تو صبر و مقر
١٠٢	١	المثنوی گل خور است
»	٣	» يك چیز هست
١٠٣	١٠	الترجمة فِي حِذَارٍ
١٠٦	١	» قُلُوبَ رُسُلٍ بِلَقِيسَ .
١٠٧	٢	المثنوی کو ملک سباست
١٠٨	٨	الترجمة وَالْأَعْيُنِ
»	١	الشرح الفارسی ذکر نشده
١١٠	٢	الترجمة ذَهَبًا تُظْهِرُ
١١٠	٣	الترجمة
		بَانَ هَذَا الْخَزْفُ فِي اللَّعِبِ رَائِقَ الْحَالِ وَ طَلَقَ الذَّهَبِ

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
۱۱۱	۹	الترجمة ذَا الثَّمَرِ
۱۱۲	۲	المثنوی پس مرا زان رزق نطقی رو نمود
»	۳	»
کفتم این فتنه است ای رب جهان		بخششم ده از همه خلقتان نهان
۱۱۲	۷	المثنوی مانده بود از کسب يك در حبه ام
۱۱۴	۱	الترجمة أُعْطِيَ
۱۱۵	۶	» شَخَّ وَالشَّمْسُ بِنُورٍ وَأَنْبِلَاجُ
۱۱۷	۳	» ذَاكَ وَجَدَ
»	۸	» فَاِخِذًا لِلْبَقَرِ
۱۱۹	۴	» لَمْ تَكُ بِالطَّالِبِ
۱۲۰	۳	» الْحَيْلُ
۱۲۴	۶	» بَارِزِي سَمَاعُ صَوْتِ الْمَاءِ
۱۳۵	۵	» تَنْظُرِينَ
۱۳۶	۶۵	» المصراع الثاني للسبب الخامس للبيت السادس و بالعكس
۱۳۷	۹	» قُلْ لِي مَنْ طَيْنَ يَا ذَا أَجْبُ
۱۳۸	۲	المثنوی که بیوشد روی آب
۱۴۱	۷	الترجمة بِالْيَقِينِ
»	»	» خَفِيَ
۱۴۲	۱۱	» نَدَا حَسَبَ

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
»	٣	المثنوى كه صغير آن جنس مرغ
١٦٢	١	الترجمة يَا عَزَى
»	٣	» أَكْزَامُكَا
١٦٣	٣	» مُجِيتْ
»	٧	» ذَنْبِ
»	٩	» حَذَرُ
»	١١	» أَلْفَمُ
١٦٤	٦	»
كُنْتُ فَالْحَيْرَةُ قَيْدَ حَيْرَتِي هِيَ فِي الْحَيْرَةِ لِي مِنْ نَظَرَتِي		
١٦٤	٨	الترجمة الْغَطَاءُ
»	١٠	» مِنْ هُمُ
١٩٥	٤	» عَسَلًا
٢٠٧	٦	» طَبْنِ
٢٠٨	٤	» هَيَّا
»	٨	» مِنْ يَدِ
٢٠٩	٩	» لَا نَتَظَارُ هُوَ فِي الضَّغَطِ الْكَثِيرِ
٢١٠	٤	» مَنْ طَلِبِ
»	١	المثنوى آنکه ار خاکش دهم از راه من

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٢١١	٥	الترجمة وَامْضِ عَنِّي
»	٩	» نَقْدُ
»	٢	المثنوى پاشم رهى
٢١٢	٩	الترجمة وَالْأَيْتَلُ
٢١٤	١١	» نَبِي الْقَزَا
»	٢	المثنوى كه بدادى سنگ شير
٢١٥	١	» كَرْدَى خَرَاب
٢١٦	٦	الترجمة مِنْ سَيِّ الْحَضِّ
»	٨	» فِي اللَّثَامِ
»	٦	» الرقْم (١) ساقط
٢٣٦	٣	» مِنْ أُصُولِ
»	٦	» فَصَحِيحاً
»	١	المثنوى مغروران
٢٣٩	٢	» خرنوب
٢٤٠	٨	الترجمة كَمْ مِنْ فَرَحٍ
٢٥٧	٥	المثنوى كفته ميشود
٢٦٩	٨	الترجمة ذَا الطَّرِيقِ الْخَطَوَتَيْنِ لِلْوَصَالِ
٢٨٢	٧	» يَسْقُطُ الْوَرْدُ
»	٨	» غُصْنِ شَوْكٍ

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٢٨٢	٩	الترجمة
٣٠٠	٣	المثنوى
٣١٩	٣	الترجمة
٣٤١	١٠	»
٣٦٣	٣	المثنوى
٣٦٨	٥	المثنوى
٣٧١	٥	»
٣٧٥	١	»
٣٨٣	٦	الترجمة
٣٨٨	١٠	»
٣٩٤	٦	»
٣٩٤	٩	المثنوى
٤٠٧	٧	»
٤١٤	٨	»
٤٢٣	٦	الترجمة
٤٢٩	٤	»
٤٣٣	٣	المثنوى
٥٣٦	٢	الترجمة
٤٥٠	١	»
٤٥٤	٩	»
٤٥٧	١	المثنوى

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٤٥٨	١	الترجمة
		أَنَّ شَهْرَ صَفَرٍ قَدْ غَدَرَا
٤٧٨	٤	د
		ذَا النِّجْسَانِ
٤٨٩	٥	د
		در حضور مصطفی
٤٩٤	٢	المثنوی
		چاشنی
٥٠٣	٧	الترجمة
		وَأَنَّ
د	د	المثنوی
		بکورد
٥٠٨	٢	د
		هست پای او بگل در مانده
د	٥	د
		کود و کر
٥١٢	٢	د
		آن بد دل
٥١٣	٥	د
		خاطر تو هم
٥٢٨	٢	الترجمة
		يَنْبِيهِ
٥٦٨	٨	الترجمة
		ذَلِكَ الزَّاهِدِ
٥٧٦	٢	د
		يَأْتِي عَقْبِي
٥٨٣	١	الشرح العربي رقم (١)
٥٨٤	٤	الترجمة
		لِذِي الْعَقْبِي
٥٩٠	٥	النسخة الصحيحة للبيت السادس من المثنوی والبتين الفاشر والحادي عشر

من الترجمة

پس برو خاموش باش از انقياد	زیر سایه شیخ و امر اوستاد
فَكُنْ السَّاكِتَ وَامْضِ بِانْقِيَادٍ	تَحْتَ ظِلِّ الشَّيْخِ وَاقْفُوا لِلرِّشَادِ
أَمْرَ اسْتَاذٍ لَكَ فِي فَيْرِ ذَا	مُسْتَعِدَّ آقَابِلَا هَبِكَ كَذَا
٥٩٢	٢
الترجمة	(قُلْتَ يَا لَوِزِرٍ يُجِئُ وَالْوَبَالُ)

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٥٩٦	٣ و ٤	الشرح العربى (٢) كلمتا البرذعة والمكارى الخ زائدتان وغلط
٥٩٧	٣	الترجمة العرجاء
»	٥	هو من
٦٠٨	٣	الحق
»	٢	المثنوى حق بر كافران
٦١٠	١	آنكه
٦١٥	٣	جهر و نهفت
٦١٧	١٠	الترجمة ساقط :
عَطَشًا كَلًّا وَلَا يَأْتِي الظَّمَا مَنِّي أُرْوِيْتُ قَلْبًا وَ فَمَا		
٦١٩	٧	الترجمة الحية
»	٢	المثنوى دادهم
٦٢٠	٦	الترجمة أَنِّي أَعْلَمُ
٦٢١	٦	ستره
٦٢٣	٤	المثنوى وبد - مى تند
٦٢٤	١	الترجمة تَحْتَهُ
»	٦	من ذي
٦٢٥	٢	المثنوى ز امرود بن
»	٥	كرو
٦٢٧	١	الترجمة دَوْحَةُ حَظِّ
»	١	المثنوى كشته اين
٦٣١	٨	الترجمة الشجون

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٦٣٣	٩ الترجمة	نَجْمٌ
٦٣٥	٥ »	فَالْتَرَابُ وَحْدَهُ
٦٣٩	٩ »	عَمْرٌ
٦٤٠	٣ »	غَيْرٌ
٦٤١	١ المثنوى	پس بداند
»	٦ »	رقم (١) ساقط
٦٤٢	٦ الترجمة	وَأَلَمَهُ
»	٩ »	رقم (١) ساقط
»	٢ المثنوى	چون فراموشم
»	٥ »	خود دانم است
٦٤٤	١ »	شادمانی
»	٣ »	اعضای - دان
»	٥ »	این یاری است
٦٤٧	٤ الترجمة	لَمْ يَغْفُلُ الْعَقْلُ
٦٤٩	٢ »	الْأُمْرُ
٦٥٠	١ المثنوى	پی پیاپی
»	٥ »	تا آله
٦٥١	٢ المثنوى	سرنگونی داد رب
»	٣ »	کوه است چیر
»	٧ »	جز که
٦٥٢	٢ »	گرد عالم

رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٦٥٢	٣	دكرها
»	٤	نمودند
٦٥٣	٤	همچو مرهم
٦٥٤	٣	اصبع است
٦٥٧	١	الترجمة جَبَلَ الثَّلْج
»	٢	(وَصَلَ مِنْ مَخْزَنِ ثَلْجٍ عَجِيبٍ)
»	٣	حَرَّ الْحَجِيمِ
٦٥٨	٩	أَقْرَارًا بَلَى
٦٥٩	٣	أَذْ تَصِيرُ
»	٤	زَادَتْ
»	١	الْأَلَمَ
»	٣	الشرح العربي لم يتحملها

النسخة الثانية لبعض آيات الدفتر الرابع أو الكلمات منه مما خطر بخاطر المترجم بعد الانعام

صفحة ٨٠ سطر (١) و (٢)

كُلُّ مَنْ كَانَ بَصِيرًا قَدْ نَظَرَ
فَمِنَ النَّوْدِ لَيْتَكَ الشَّمْسِ قَدْ
نُورَهُ السَّامِي لَوْ الْأَعْمَى حَضَرَ
وَصَلَ حَرٌّ لَهُ أَيْضًا وَقَدْ

٨٢ - (ص)

بَعْدَتْ عَنْ زُحَلٍ مِنْهُ الْأَثَرُ
كُلَّ أَنْ عَمَلًا جَلَّ أَقَرَّ

٩٤ - (٩) و (١٠)

نَجْمًا النَّادِرُ لِلْأَكْسِيرِ مِنْ
مَعَ ظَلَامٍ رَدَّهُ الشَّمْسِ الْعَجَبُ
نِصْفِ لَمَعٍ مِنْهُ بَايَ فَاقْتَرِنَ
صَانِعُ الْمِينَا الَّذِي جَلَّ رُتَبُ

١١٢ - (١)

أُصْحَ وَأَكُلُ طَاهِرًا قُونًا حَلَالُ

١١٢ - (٨) و (٩)

قُلْتُ مِنْ شَيْءٍ أَذَا فِي الْجَنَّةِ
مَنْ يَطْبَعُ بِي أَجَدَ لِلنِّعْمَةِ
غَيْرُ هَذَا الْفَرَحِ وَالْبَهْجَةِ
أَبَدًا لَا أَمَلُ بِالْمَرَّةِ

١١٦ - (١) و (٢) و (٣) و (٤) و (٥)

بَعْدَ ذَا قَالَ أَلْهِي ذِي الْكِبَارِ
تَبَذُّوا بِالسَّرْعَةِ عِدْلَ الْحَطَبِ
لَوْ هُمْ الْغِيَرَةُ زَادُوا وَأَشْهَارُ
ذَا بِلَا أَدَّتِي تَأْتِي وَعَجَبُ
حَطَبًا وَامْنُ بِكَشْفِ الْمُعْضِلِ
رَجَعَتْ عَنْ بَكْرَةٍ عِدْلَ الْحَطَبِ
سَكَّرَ مِنْ شُغْلِهِ لَمَّا نَظَرَ
وَالْهَذَا الْعَقْلُ دَوْمًا وَالنَّظَرُ

(اشتباه مهم) - ٤٢٩ - (١) نسخة صحيح مصراع اول :

(قَرْنُكَ الْمَسْنُونُ مِنْ حِقْدِ فَكْمُ)

٦٧٨ - ٩ الترجمة النسخة الثانية : (لِمَرَامِ كُلِّ دُيُوتِ الْمِرَاتِ)

النسخة الثانية لأبيات الدفتر الثاني أو الكلمات منها مما خطر بخاطر المترجم بعد الانعام

الصفحة	السطر	النسخة الثانية
١٦	٩	بِالْمَنَارِاقِ وَفَاقَ لُطْفُهُ
٢٣	٢	ذَٰكَ مَا نَطَّ وَلَا أَبْدَى رَوَاحٍ
٦١	٢	لِلْعَقْلِ بِفَنٍ
٧٢	٣	أَنَا عَنْ مُصْبَاحِ حِسِّ الْحَيَوَانِ
٨٨	٤	
		كَالْبُرَاقِ الْعَدَمُ مِنْهُ الْجَنَاحُ لَكَ مَدٌّ وَحَظُوتٌ بِالنَّجَاحِ
٩٠	١٠	وَاللَّبُّ مِنْهَا يَذْهَبُ
٩٨	٢	إِمْتِحَانًا فِيهِ يَأْتِي الْهِنَا
١٠٠	٤	عَقْدَ دَوْمًا أَسِيرَ جَهْلِهِ
١٣٨	٩	لَهُ الصِّيفُ الْحَسَنُ
١٩٧	٤	قَطْرَةٌ قَدْ قَطَرَ الْمَاءُ الْجَلِيلُ
١٦٢	-	
		فَالنَّبِيُّ قَالَ صَوْتُ اللَّهِ جَلَّ يَصِلُ سَمْعِي كَمَا الصَّوْتُ وَصَلُ

ملحق بصحيح الافلاط و النسخة الثانية لترجمة الدفتر الثالث من المتنوى

صفحة اول مقدمة عربى مترجم لى سُدَّ

- (٥) - (٣) النسخة الثانية

ذاسراج الشمس ذوالنور الجزيل ليس من زيت وقطن و قتيل

- (٥) - (٥) النسخة الثانية

سقف هذا فلک السامي أبد ليس من حبلى يشد أو عمد

- ١٢٢ - (١) الترجمة النسخة الثانية (ذا بَحَبِ عَرَسِنِه جَدَّ طَلَبْ)

« « « حاشية فارسى (نسخه دوم زائد است)

صفحة (١٢٣) سطر (١) الصحيح قال مما بي كان من ألم

- (١٧٧) - (٦) - من عمى عينك

- ٤٠٤ - (١) و (٢) النسخة الثانية

لا يعرض من خيال والخيال له أين الحاسد كان بحال

وجد فالقارة في حجرة ببغاء لم تنم في مرة

- ٤٠٧ - (٦) المتنوى (برخود برميکنند)

- (٤٨٩) - (٣) -

فلان العلم للطليل الدثار ما غدى ما وجد أي اعتبار

- ٥٨٤ - ٣ (نظر العقل لذي القلب أبد)

ملحق بصحيح الاغلاط و النسخة الثانية لترجمة الدفتر الثالث من المشوى

- ٦٠٦ - (١) النسخة الثانية :

أَسْمَعُ بِالْقَلْبِ مِنْ رُوحِ يَبَا أَطِيبَ كَانَ وَ كَالسُّكْرِ لِيَا
- (٦٧٠) - (٨) - غَيْرُ نُورِ الشَّمْسِ مَنْ طَالَتْ بِمَجْدِ

- (٨٠٥) السطر الاخر من الترجمة الصحيح

كَانَ مَيْلُ الرُّوحِ دَوْمًا لِلشَّرَفِ لِلْعَلَا وَ الْكَسْبِ أَسْبَابِ الْعَلَفِ
كَانَ مَيْلُ الْبَدَنِ كَلًّا إِلَى أَصْلِهِ بِالطَّبْعِ .. حُطَّ أَوْ عَلَا

- (٨٠٥) سطر (٥) الترجمة الصحيح أَصْلُهُ مِنْهَا

محلّق بصحيح الاغلاط في لترجمة الدفتر الاول

صفحه (٣٢٤) سطر (٢) كُلُّ مَا لِلْعِشْقِ كَانَ مِنْ تَزُحِ

صحيح الاغلاط المطبعية في الترجمة

رقم الصفحة	السطر	الصحيح	رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٤	١٠	الريّج	١٠	فَهُوَ	السطر الصحيح
٢٣	٣	الْحَبِّ	١٠٦	فَضَّةٌ	
٥٤	١١	أَوْذِي نِعَمَ	١٢	تَنْمُنِي	
٦٥	٢	مَاسِكَ	١١٠	عَرَفَاءُ	
٦٦	٤	لِلنَّفْسِ	١١٣	عِنْدِي	
٦٨	٣	لَا بَنِيَتْ	١١٤	أُعْطِي	
		وَفَتِيلٍ فَالْبَقَاءُ	١١٨	أَلْفَ	
٧٤	١	نُورِ تِلْكَ	١٢٠	بَابَ الْخَطَابِ	
٧٨	٨	الْكَبِيرُ	٢	أَنََّّهُ الصُّرْنَا	
٩٦	٦	(١) زَائِد	١١	أَمْتِثِلُو	
		إِ(١) صحيح	١٢٢	الْجَمِيلُ	
١٠٠	٢	لَفٍ	١٢٢	فِيهِ قَدْ غَنَى هُوَ	
١٠١	٣	كَانَ عِبَاراً		بِالذَّاتِ كَانَ	
		وَتَأْوِيهَا وَجَدَ	١٢٤	عَمِيْقَةً	
١٠٢	١	الْقَصْدُ	١٣١	الْعَقْلِ	
	٢	بِهِ الْفَمُ	١٣٤	فِي الْكَوْزِ	
١٠٢	٤	وَجَدْتُ	١٣٧	التَّبِيرُ	
			١٣٩	حَالَهُ	

رقم الصفحة	السطر	الصحيح	رقم الصفحة	السطر	الصحيح
١٤٣	٣	صَبَرَ	١٧٥	١	الشُّوكْ
١٤٥	١	غَلَطًا مَا قُلْتُ لَوْ أَنَّ	١٨١	٦	مِنْ قَشْرِهِ
١٤٧	٢	مَنْ قَدَّمَا	١٨٤	٤	سَقَرًا
١٥١	١	دَفَعَا	١٨٧	٩	وَالسِّبَالِ
١٥٤	٨	أَنْتِ	١٨٨	١	وَجَدْتُ
١٦٠	١	أَحْمَدُ	١٩٠	٤	غَيْرُكَ
١٦٤	٢	لَا وَدِّي	٢٠٢	-	أَنْ سُئِلَ
١٦٧	٧	كُتِبَ	٢١٧	٢	فَسَدَ
١٦٩	٤	صَوْتُ	٢٢١	٨	سُلَيْمَانَ
١٧٠	٣	زِينَةُ	٢٢٢	٩	السُّكَّرِ
١٧٢	٢	كُنْ	٢٢٣	١	عَلَى لَوْحِ
١٧٣	٣	فَلَكُمْ			
١٧٤	١٠	سَتَرَ			

رقم الصفحة	السطر	الصحيح	رقم الصفحة	السطر	الصحيح
٢٨٩	٢	بَلْ أَجَلٌ	٧	جَانِبَ	
٢٩١	٣	زَبَدًا	-	وَمِنْ فَوْقِ	٢٢٥
	٨	وَكُلُّ	٨	أَجْدُ	٢٢٧
٢٩٢	٩	مَوْتٍ	٥	لَمْ تَعْلَمْ	٢٣١
٣٠٤	٤	حَاسِرُ	٨	الْجَذْبِ	٢٣٣
الرَّأْسِ وَ عُرْيَانُ			٣	فِي الْقُبْحِ	٢٤٧
	٥	شُكْرَكَ	١	خُذْ	٢٤٩
	١	وَهَبَهُ	٧	فَالدَّيْنِ	
	٧	نُورَهُ	٨	مِنْكَ	٢٦٢
	٩	وَلِنَقْصٍ	-	أَنْ عَلِمْنَا	٢٦٣
	١١	قَوْمٌ صَارَ كَمِثْلِ	٤	وَتَدَخَّرَجْ	٢٧١
		مَا قَصَدَ	٤	وَالْحَرْبِ	٢٧٤
	٨	مَسْرُورًا	٥	الْبَدْرِ	٢٧٨
	٤	وَمَعَ	١١	ذَاتِ	
	٤	وَالْكَرَمِ	١	أَخِيرًا	٢٨٠
	٧	سَكَتَ	-	نِصْفَهُ	٢٨١
	٤	اللَّدَّةَ	٧	فَخَرَّ	٢٨٢

رقم الصفحة	السطر الصحيح
١٠	نَاحَ فِي الْغُلْفَةِ
٣٩٧	نُصَيْي
٣٩٩	نَجَوْتُ
٤٠٨	عُلَاهُ
٤١٣	الْحِنْطَةُ
٤١٩	نَجَسَ
٤٢٣	تَرَى
٤٢٥	هَجَرَ الْحَبِيرَ
٤٢٦	وَأَدِرَ
٤٢٧	تَعْلَمُ
٤٣١	يَقْلَعُ
٤٣٣	إِذَا أَنْتَ
٤٣٩	تَحْتَ
٤٤٠	فُتِحَا
٤٤٥	الْعِلَلُ
٤٤٨	فَيَكْنَزُ
٨	تَخْرِيبُ

رقم الصفحة	السطر الصحيح
٣٦٠	مِنْ شِفَاهِ
٣٦٣	حَرُّ السُّكْرِ
٣٦٤	فِي السُّوقِ
٣٦٧	الْمَشْنَقَةُ
٣٧١	الْحِيرَةُ
٣٨٢	وَبِالْأَرْوَحِ
٣٨٣	هُوَ لَا شَيْءُ
٣٨٤	الْأَعْرَجِ
٣٩٠	قَدْ أَتَيْتَ
٣٩١	الدُّعَاءُ
٣٩٢	الشُّورُ
٣٩٤	وَلَا تُتَفِّ
٣٩٥	قَالَ يَا حَبْرُ كَبِيرُ
	وَهُمَا -
٣٩٥	أَوْ أَنَا غِرُّ بَلِيدٍ خَامِلُ
٨	الشَّجَرَةُ
٣٩٦	عَشْرَ

رقم الصفحة السطر الصحيح	رقم الصفحة السطر الصحيح
٤٨٦ ١٠ عَنْهَا	٤٥٧ ٣ شَهْرُ
٤٨٧ ٣ أَكْثَرَ حُمَقًا	٤٥٩ ٣ إِبْدَاحُ
١٢ فَلَكُمْ	٤ الشَّمْسُ
٤٩٠ ٥ السُّلْطَانُ	٤٦٢ ٢ رِجْلُهَا ثَابِتَةٌ
٤٩٢ ٩ قَهَرُ	٤٦٣ ١٠ الظُّفَرُ
٤٩٥ ٤ أَنْ تَعْضُ	٤٦٨ ١٠ خَرَقَتْ وَاللَّحْمَةُ
٥٠٠ ١١ حَارَ	ضَعُفَتْ سُدَى
٥٠٢ ٢ وَالْوَاقِعُ	٤٧٧ ٦ جِنْسُهُ
٥٠٣ ١٠ وَالسَّبْقُ	٦٧٨ ٤ ذَيْنِ
٥٠٤ ٦ السُّمَيَّ	٨ النَّارُ
٥٠٧ ٢ فِي لَعَبٍ	١٠ سَقَرُ
٥١٩ ٨ لَامَعَ	٤٧٩ ٢ ضِدَّ النَّارِ
٥٢٠ ٢ الْعَبْدُ وَفَقَ -	٤ إِنْ يَلِدْ
٥٢٢ ٦ اخْتَارُ	٤٨٠ ٢ لِيَصِيرَ
٥٣٨ ٦ مِثْلَ	٤٨٢ ٧ لَمْ يَقْدِرْ
٥٤٢ ٢ نَقَدَ وَقْتَهُ	٤٨٣ ٣ قَرُبَا
٥٤٤ ١ يَنْطَفِي	٤٨٥ ٥ لَا يُلِمُ
٥٤٥ ٢ قَلَّ هُدَى	٤٨٦ ٤ الضَّرْبُ

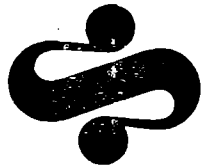
رقم الصفحة السطر الصحيح	رقم الصفحة السطر الصحيح
٥٦٤ ٨ ابْنُ الْمَلِكِ	١٠ بِانْفِتَاحٍ
١٢ نَجُوتَ	٥٤٦ ٤ وَلِنَارٍ
٥٦٤ ١ عَنْ اَبْرَارٍ	٥ الْغُرِّ
٣ فَالْوُجُودَ لَكَ وَ	٧ حَقِّ بَآنٍ
الرُّوحَ بِنَا	٥٤٧ ٧ شَمْعَهُ
٥ وَ الْبَشَرِ	٥٤٩ ٩ وَ الْمَلِكُ
٧ نَفْسَكَ	الْحُرِّ وَ الصَّالِحِ ذَاكَ
٥٦٧ ٨ مَعَ أَحِبَّابِكَ	٥٥٢ ٤ الْجَمَلِ
٥٦٨ ٢ نَحْوَ السَّرَابِ	٥ تَخْتَارُ
١١ ذَا خِيَالِ النَّوْمِ فِيكَ	٥٥٣ ٤ بَرَكِ
٥٦٩ ٤ تَعُدُّ	٩ نِصْفُ
٧ وَ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ	٥٦١ ١ نِفْثَا
أَقْرَبَ مِنْهُ	٥٦١ ٤ وَ مِنْ ذَاكَ
٨ ذَلِكَ الزَّاهِدُ	١ نِفْثَا -
١١ بِالصِّحْكِ	٥٦٣ ٥ ذَا الْبَدَنِ
٥٧٠ ١ هَلِ الصِّحْكُ	السُّقْمَ عَيَانُ
٥٧١ ٨ يَا قَوْمُ	٨ قَفَرِاقُ النَّقْشِ

رقم الصفحة السطر الصحيح		رقم الصفحة السطر الصحيح
١٠	وَالزَّبِيبِ	٥٧٢ ١٠ مَن كُلُّ أَنْ
٦٠٣ ٨	مَنْفَذًا	٥٧٣ ٢ صُورَةُ الْكُلِّ
١٠	الطِّيقِ	٥٧٤ ٥ لَمَعَ بَرْقُ
٦١٥ ٣	مَرِّمِ	٥٧٧ ٤ فَرَحَ
٦١٦ ٢	عَدَمُ فِي الْبَيْنِ	١١ نَقْدَ الْحَالِ
	أَوْ يَفْهَمُ	٥٨٤ ٣ نَظَرَ الْعَقْلِ
٩	الْعَدِيمِ الصَّبْرِ	٥ لِذِي الْقَلْبِ
٦١٨ ٤	الْخَيْرِ	٥٨٧ ١٠ تَرَجَعُونَ
٥	أَحَدِ	١٢ جَبْرِيَلِ
٧	أَوْ فَيَلْقِ	٥٨٨ ١ تُهْدِي الْحَيَاتِ
٦١٩ ٣	الْقَلْبِ	٥٩١ ١ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
٦٢٤ ١	كَيْفَ	سَمِيعٌ عَلِيمٌ
	تَحْتَهُ	٧ الْخَلْفَ
٦٢٦ ٤	قَرِينَ الْخَطَرِ	٩ التَّرْقِيعُ
٦٢٧ ٢	الْأَعْوِجَاجِ	٥٩٤ ٤ أَنْ يُدْبِرَ
٤	أَسْفَلًا	٥٩٧ ١٢ لَا وَلَا الْأَنْفَ لَكَ
٦٢٩ ٩	الْقَلْبِ	٦٠٢ ٦ أَبْنَتْ

رقم الصفحة السطر الصحيح			رقم الصفحة السطر الصحيح		
٥	يُعِيدُ		٣	وَالْمَوْتُ	٦٣٠
١١	التَّاجِرِ		٦	الْإِعْجَازُ	
١٠	ذَلِكَ الْمَعْدُومُ	٦٣٥	٢	ذَاللَّجَاجُ	٦٣١
١٠	أَوْطَانُهُ	٦٣٨	٥	يَدْرِي	
٧	مِثْلَ مَيْلٍ	٦٤٠	٨	ذُو الشُّجُونِ	
٩	عَقْلُ الْكَلِيلِ		٩	فِرْعَوْنُ	
٣	ظِلُّ غُصْنٍ	٦٤١	٩	صِيرَ	
١٠	أَلْفَ عَجِيبٍ		٤	عِزَّةٌ عُوْدَتْ	٦٣٢
٨	أَوْ خَدَعُ	٦٤٢		إِلَى لَا	
١	صَبَحُ الْآجَلِ	٦٤٣	٩	الْفَرْعَ سَحَبَ	
١٠	نَوْحُ		٢	عَظْمًا	٦٣٣
١	نَوْحِكَ	٦٤٤	٣	تَمْنَحَ	
٣	الذِّئْبِ		٦	ذَالسَّبَبِ	
٩	تَسْكِينُ		٩	مَنْ نَجَّمَ	
١١	لَمْ لَهُمْ	٦٤٥	٩	يَكْشَفُ	
٢	مِنْ نَوْمٍ	٦٤٦	١٢	الْكِسَادَ يَحْذُرُ	
٦	حَازِمًا		١	الرِّقِيَّةُ	٦٣٤

رقم الصفحة السطر الصحيح		رقم الصفحة السطر الصحيح
الْمَحْمَلُ		٨ لَمْ يَرَوْهُ
يَبْدُرُ ٦ ٦٥٨		١١ قَصْرَتْ
بِالْأَنْثَمِ		١٢ فِي أَمْتِحَانٍ
أَرِنِي ٥ ٦٦٠		١ ٦٥٣ أَطْرَافُهُ
رَاسِي ٨ ٦٦٢		٤ فِي الزَّمَنِ
مَحَجَن - زَمَنِ ٩ ٦٦٣		٧ يَجْرَاكَ
بُكْسِرُ ٢ ٦٦٤		٩ لَا سِوَاهُ
الْمُعْجَبَةُ ٣		٦ ٦٥٤ الْحُسْنُ
مَتَى ٧		كَالَسَوْسَنِ
عَلَا ٨		١ ٦٥٥ الدَّالِثَةُ الْنَافِثَةُ
لَمْ يُوْجِدِ ٦ ٦٦٥		٦ تَقْدُّ
يَثْرِبَ ٧		٧ مِنْ مِثْلِهَا
طَهْرًا ٨ ٦٦٦		٣ ٦٥٦ تَقَبَّ
السَّبْعُ ٥ ٦٦٧		٣ ٦٥٧ يَا مَلِيكَ مِثْلَ ذَا لَوْ لَمْ
السَّطْوَةُ ٧		يَجِدُ لِي هُوَ حَرُّ الْجَحِيمِ
وَالنَّكِدَا ٨		الْمُتَّقِدُ -
الزَّيْدُ ١٠		٧ ٦٥٨ مِنْ غَيْرِ

رقم الصفحة السطر الصحيح		رقم الصفحة السطر الصحيح
٦٧٣	٩	وَالْأَرْكَانَ
١٠		مَحْمُوداً
٦٧٤	٥	لَهُمَا
٦٧٥	٣	تَدْرِي
	٧	يَبْدُو
٦٧٦	٩	نَقَشَهُ
٦٧٧	٤	وَدَمَ
	٧	وَأَفَى
٦٧٨	٦	صَفَهُ
	٨	قَيَّدَ الْخَفَا
		٦٦٨
	٣	الْمُفْرَدَ
	٥	أَحْمَدَ
	٩	أَيْضاً
	١١	فَلِيّاً
	٦	أَوْ بِالشَّمْعَةِ
	٨	وُوحِ الْفَرَّاشِ
	١	الْقَرَبَةِ
	٣	الْمَهْدِرِ الْجُرَابِ
	٦	سَاكِناً
	٨	مَعَ مَنْ

صحيح الاغلاط في الشرح العربي

رقم الصفحة السطر الصحيح		رقم الصفحة السطر الصحيح
٣٨٦ ٣ وَ بِالْحَوْتِ		٦٩ ١٢ جَذَبَاتُ
٤٥٦ ٣ فَهُوَ فَعِيلٌ		٨٤ ١٢ الْبَدْوِيَّةُ
١٣ وَ تَكُونُ تَرْجَمَةٌ		١٢٣ ١ لجسد بن آدم
المِصْرَاعُ الثَّانِي (لِإِهْدِي وَ		٣ وَ لَمْ يُسَكِّنْ نَارَ الْغَمِّ
لِحُبِّ لِمَتْلَاقِ)		٦ وَ لَوْ زَالَتْ لَطَافَتُهُ
٥٧٤ ١ نَمَدُ يَفْتَحُ النُّونَ وَ الْمِيمَ		١٤٤ ٥ (٢) قَالَ تَعَالَى
٥٨٣ ١ (١) قَالَتِ الْحُكَمَاءُ		١٥٣ ١ بِمَعْنَى أَتَتْكُمْ صَنْعَةٌ
٦٦٠ ١ وَ لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا		١٨٩ ٢ فِي مَنَامِهَا
٤ وَ ٥ مِنْ الْحَاشِيَةِ الْمَذْكُورَةِ		١٩٨ ١ فَتَنَّا
رِثَائِدَانِ لَا رِبْطَ لَهُمَا بِالْمَقَامِ		٢٦٩ ١ الصَّاحِبَانِ
٦٦٢ ١ وَ جَعَلْتُ تَمِيدُ		٣٨٠ ١ لِهَذَا الْفَرِيقِ
		٤ لِهَذِهِ الْفَرِيزَةِ

صحیح الافلاط فی التهرست الاجمالی للمطالب العلیة فی صفحة ٢٨ الى ٢٢

رقم الصفحة السطر الصحيح	رقم الصفحة السطر الصحيح
٣٠ ٦ مستی	٣٢ ٥ دوغ
— ١٠ خود خرد	٧ بهنجار
— ١٩ کاهلان	١٧ دارد
٣١ ١٤ که قند به	٢٤ مینا گران
٣٢ ٦ بود شرقش	٢٩ ٢ یر
— ١٩ راند	١٦ هر آن

صحيح الاغلاط في الاغلاط المعلم عليها قبلا في صفحه (٣٣ الى ٥٠)

رقم الصفحة السطر الصحيح	رقم الصفحة السطر الصحيح
٤٧ ٣ وَ وَقَدْ	٣٣ ٧ وَ بِصَحَافٍ نِيز
٤٧ ٦ بَانَ	٣٦ ٥ مَنْ بِهِ أَنْتَ
١٢ وَ اشْتِهَارُ	٦ خُوشِيم
١٤ نَبَدُوا	٣٧ ٤ وَ لَهُ
٤٨ ١٣ كَمَا الصَّوْتُ	٣٩ ١٢ الثَّانِي لِلْبَيْتِ
٤٩ ٣ وَ قَتِيلٌ	٤٢ ١٥ ذَاكَ قَدْ نَظَرَ
٥ هَذَا الْفَلَكَ	١٩ وَ أَنْحَتِ
٦ عَرِسِهِ	٤٣ ٧ كُود وَ كَر
١١ الْحَاسِدَ	١٨ تَحْتَ ظِلِّ
٥٠ ٩ تَرَحَّ	٢٠ يَجِي
	٤٥ ١٣ اَيْنَ بَازِي اسْتَ

صحيح الافلاط المطبعية في الاصل

رقم السطر الصحيح الصفحة	رقم السطر الصحيح الصفحة
کز جذب کيست ٦	بی طمع بود ٢ ٨
اندر نغول ١ ٢٣٤	هر عدو داروی ٥ ١٥
مغروران ١ ٢٣٦	او بزخم ٢ ١٦
یا بعلم نقل ٣ ٢٤٤	زیرک چابک ٣ ٢١
بی سر ٢ ٢٤٦	بول و کمیز ١٠ ٣٣
که گفته می شود ٥ ٢٥٧	لا اله اینست ٢ ١٤٦
همچو عیسی ٢ ٢٦١	چون دفع آن ١ ١٥١
از مجنون ٢ ٢٦٧	بهر مادر امتحان ٢ ١٧٤
خوش دهن ٦ ٢٧٠	بخت غیر دوست ٢ ١٩٠
فتح نامه ٥ ٢٧٢	حبیل مسد ٢ ١٩٢
و بی وفائی ١ ٢٧٧	حرص چون رفت ١ ١٩٣
صد هزاران ٥ ٢٩٤	که بر آیم تو ٢ ٢٠٣
غره اول ٤ ٢٩٥	ار خاکش ١ ٢١٠
رغیف ٢ ٢٩٩	ترا باشم ٢ ٢١١
مال رفت ٤ ٣٠٥	جز شقاوت ٥ ٢١٦
در ایثار ٥ ٣٠٦	کجاست ٣ ٢٢٣
از مقام ٤ ٣١٢	بر فوت ٢ ٢٣١

رقم الصفحة السطر الصحيح			رقم الصفحة السطر الصحيح		
بحر می جوید	۱	۳۶۰	هم زرنک	۶	
گزید	۵	۳۶۳	بیمنند	۲	۳۱۳
سخن عالی کند	۶	۳۷۰	میر مجلس	۵	۳۱۷
میکنند	۱	۳۷۷	حلیه تن	۲	۳۲۱
و دین	۴	۳۸۱	آن غلام و بیان	۱	۳۲۵
باطن بین	۵		اینکه دل و جان صوفی		
غنی	۲	۳۸۹	جسمانی است	۲	۳۲۸
من پوست را	۱	۳۹۰	تا حا چیست	۴	۳۳۲
که وصیت	۵	۳۹۴	تارک جو	۱	۳۳۳
نقدیشم	۳	۳۹۸	بر نویسی	۶	۳۳۷
کلیم	۲	۴۰۰	کر کم عقلی	۵	۳۳۸
کنج بود	۳	۴۰۳	فیاضیم	۵	۳۳۹
آب و گل را	۳	۴۰۶	نی نان و شوا	۴	۳۴۰
زین وطن	۴	۴۰۷	ای سر جان را	۴	۳۴۰
تا نگرده	۶	۴۱۱	آن حر	۶	
تا سر آن	۶	۴۱۷	دور و گشت	۱	۳۴۲
با پدر	۴	۴۲۴	شخصی	۳	۳۴۳
بر ریش	۷	۴۳۱	غره او	۳	۳۴۶
صریح	۱	۴۳۳	خامان بلاست	۵	۳۴۹

رقم الصفحة السطر الصحيح			رقم الصفحة السطر الصحيح		
فقير زو	۱	۴۸۶	صحبتي يابد	۶	۴۴۵
خود ويست	۵	۴۸۷	بر گش	۱	۴۴۷
چاشنی	۲	۴۹۴	فأحببتُ	۶	
و خلق کيچ	۵	۵۰۰	از کنج نهانی	۱	۴۵۲
من نکویم	۶	۵۰۱	از دودمان	۵	
بکره	۱	۵۰۳	ایک	۱	۴۵۴
میهمانان از آندهان	۷	۵۰۵	از رنگ و بو	۲	
چون نبت زمین	۱	۵۰۸	فستق	۶	۴۵۴
چشم غیب	۵	۵۰۹	هر کس که	۱	۴۵۶
آن دل اندر	۲	۵۱۲	نهد	۱	
بر دل او	۱	۵۱۵	وقت کشف	۱	۴۵۹
جبریل	۲	۵۲۲	زهرهات	۲	۴۶۰
وحی نهان	۶		زهرهأت	۳	
اگر چه	۱	۵۲۳	هم حکمتست	۵	
گر - گرما به	۲	۵۲۶	که یابد	۱	۴۶۱
کردانی	۲	۵۲۷	کان الله له	۳	
شبه	۲	۵۳۰	بود رب	۴	
کيچ	۳		ظاهرش	۱	۴۶۲
عمر مانده	۴	۵۴۳	جای پند	۱	۴۶۸

رقم الصفحة السطر الصحيح			رقم الصفحة السطر الصحيح		
و کرد چشم	۸	۶۰۰	بمرد	۷	
این همه	۴	۶۳۰	بد ظن	۱	۵۴۵
کورها را	۴	۶۲۱	زان همه	۳	۵۴۶
ورد	۹	۶۲۳	و آزاده	۲	۵۴۹
شجون	۶	۶۳۱	می ننگنجد	۱	۵۵۱
کیا	۱	۶۳۶	چون ز ایراری جدا	۱	۵۶۵
کردها	۱	۶۳۹	گر کین	۵	۵۶۶
ندانند	۱	۶۴۰	گر فکر	۱	۵۶۹
در او	۱	۶۴۱	کرد و تا و گر	۱	
خود	۵	۶۴۲	تا کور بود	۲	۵۸۴
قاصر بود	۶	۶۴۶	کتیب	۴	
بی ز تقلیب	۵	۶۵۶	گوساله	۱	۵۸۸
بر کند	۶		بر گشاید	۱	۵۸۹
کی رسد	۱	۶۵۸	گر - گردی	۵	۵۹۰
أهدنا	۲	۶۵۹	گر چه	۷	
این جسد	۱	۶۶۰	پیش روی	۴	۵۹۱
بر تن	۳	۶۶۱	جست	۱	۵۹۵
او شعله زن			حق بر کافران	۲	۶۰۸
آن رسول	۵		و نهفت	۳	۶۱۵
بنمود	۴	۶۶۲	کور را و راه و چاه را	۵	۶۱۸
تحمش	۳	۶۶۳	دل دهم	۳	۶۱۹
نفوس	۴	۶۶۴			
آن زره	۲	۶۶۵			

رقم الصفحة السطر الصحيح			رقم الصفحة السطر الصحيح		
۷	پر من		۵	بی تغیر	
۶۶۹	۲	قصص	۶۶۶	۱	قابل تغییر
۶۷۲	۲	بر نگذشته یقین		۲	لا شرقیة
۶۷۴	۶	خشم کرد آن مه			لا غربیة
۶۷۵	۳	هر کبر را	۶۶۶	۳	از ذره
			۶۶۸	۴	مأیست

صحیح الاغلاط فی الشرح الفارسی

رقم الصفحه السطر الصحيح	رقم الصفحه السطر الصحيح
۳ وحدت صرفه	۱۰۸ ۱ ذکر نشده
۵ و ۶ و صحیفه اعیان نسبت بحق مثل	۲۵۸ ۳ النهج
أذهانست نسبت بنفس ناطقه	۳۲۹ ۱ دو درم
پس حال کفران	۳۸۵ ۲ این دو بیت
۵۷۸ ۴ خوش است	۴۲۶ ۲ ذکر نه نموده
۶۶۹ ۲ توجیه	۵۷۲ ۱ و ما بسطرون
۸ توجیه	۲ که مراد بعقل کل
	علم حق بکل باشد

صفحه ۶۶۷ - ترجمه (۹) اصل (۵) برای این بیت از اصل شرح مختصری در اول صفحه ۳۲۷ اسرار الحکم سبزواری و شرح مفصل با اختلاف نسخ در صفحه ۱۶۳ ج (۴) شرح بحر العلوم ذکر شده است و بنظر نگارنده اصح آنست که مراد از کف در مصراع اول و در مصراع ثانی هم نقش و صورت و (زبد) که کف دریا باشد و بر همین معنی نیز ترجمه شده است ولی لازم است که بدو کتاب مذکور هم رجوع شود

ملحق بصحيح الافلاط الواقعة في ترجمة الدفتر

الثالث والاصل و الشرح

رقم الصفحة السطر الصحيح	رقم الصفحة السطر الصحيح
۸ - كَيْ تَرَى	۱۳ ۱ الشرح العربي وَعَصِيَّتُهُمْ
۵ - كه تايد است	۱۵ ۵ الأصل حجاب
۳۶۰ ۶ ما لها بالشدة	۱۰۹ ۶ - مرورا
۴۵۹ ۳ و يقال	۱۳۶ ۶ الترجمة سَوْنِيَّ اللهُ
۴۶۵ ۲ من الاصل - بگير	۱۵۷ ۱۰ - يَا بَن آوَى
۴۷۴ ۷ الترجمة - اِنْ وَجَه	۲۱۰ ۶ - جُثَّة
۴۸۰ ۱۰ بَان	۳۴۲ ۷ - الصحيح رقم (۳)
۵۴۵ ۴ الاصل - آن چنانكه	- ۶ الشرح العربي - (۳)
۵۸۲ ۱ الشرح العربي - اى	- ۸ - مَنَاماً
من صوت ز نبور	- ۹ الصُّورُ الْغَيْرُ
۶۸۷ ۶ الاصل - با بيست چشم	المرئيَّة
بر تو گرده گون	- ۱۰ فَرَعٌ مِّنَ الْأَصْلِ
۷۰۲ ۸ الترجمة - اِلْمَاءِ	۳۴۸ ۷ الترجمة عَيْنَكَ
۷۴۱ ۲ تَجِدُ	۹ - عِنْدَ الْمَمَاتِ

رقم الصفحة السطر الصحيح	رقم الصفحة السطر الصحيح
٨٣٢ ٧ صارَ قَرْضاً	٧٤٤ ٤ الأصل آنچه گیل
٨٣٧ ٣ الاصل - أثار في العاشق	٧٤٥ ١ الترجمة - الْحَاجِبُ
٨٤٠ ٦ الترجمة - وَالْبُخُورَ	٧٦٥ ١ الشرح الفارسی - قد
وَعَلَيْهِ وَضَعُوا	قَارِ آمَدَه
٨٤١ ٤ الترجمة - نَفْسَكَ	٧٦٦ ٢ الاصل - به پوزد بر پرد
	٨٠٥ ١٠ الترجمة - وَالْكَسْبِ

